

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

Stjepan Lović

PONIŠTAJ ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA

DOKTORSKA DISERTACIJA

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

PRAVO DRUŠTAVA I TRGOVAČKO PRAVO

STJEPAN LOVIĆ

PONIŠTAJ ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA

DOKTORSKA DISERTACIJA

Mentor: prof.dr.sc. Jasnica Garašić

Zagreb, 2024.

University of Zagreb

FACULTY OF LAW

COMPANY LAW AND COMMERCIAL LAW

STJEPAN LOVIĆ

SETTING ASIDE THE ARBITRAL AWARD

DOCTORAL THESIS

Mentor: prof.dr.sc. Jasnica Garašić

Zagreb, 2024.

*Mojoj Marli i Anji,
zbog kojih sve ima smisla*

SAŽETAK

Činjenica što Zakon o arbitraži od dana usvajanja u Saboru, odnosno već više od 20 godina, nije doživio niti jednu izmjenu ili dopunu, ukazivala bi prvo na zaključak da se radi o "*idealnom*" zakonu koji sadrži sve one elemente i načela arbitražnog postupka koja u potpunosti odgovaraju težnjama stranaka za efikasnim rješavanjem sporova i težnji zakonodavca da ga u potpunosti uskladi s modernim arbitražnim zakonodavstvima. S druge strane, njegova nepromijenjenost toliki niz godina može ukazati i na činjenicu da se mali broj pravnih znanstvenika i stručnjaka na području Republike Hrvatske uopće bavi arbitražnom "*problematikom*", pa stoga potreba za izmjenama ili dopunama Zakona o arbitraži nije u fokusu zakonodavca. Oba zaključka su pred autora stavila zadatak da pokuša utvrditi jesu li zaista, nakon toliko godina od dana donošenja Zakona o arbitraži, potrebne njegove izmjene, odnosno može li hrvatski Zakon o arbitraži postati još efikasniji instrument zaštite prava i interesa stranaka, prvenstveno prava na pošteno suđenje i prava na djelotvorno pravno sredstvo. Zadatak je autora i utvrditi može li određenim izmjenama Zakona o arbitraži i drugih mjerodavnih zakona, arbitražni sud postati šire prihvaćen među strankama kao mjesto za rješavanje njihovih sporova, jer je činjenica da je arbitražno rješavanje sporova rijetkost u odnosu na rješavanje sporova pred državnim sudom. U tom cilju su analizirana komparativna arbitražna zakonodavstva Austrije, Švicarske i Engleske, analizirani su domaći i međunarodni pravni izvori kojima je uređena arbitraža, kao i brojne sudske odluke donesene u postupcima za pobijanje pravorijeka. Namjerno koristim riječ "*pobijanje*" pravorijeka, jer riječ "*poništaj*" nije zajednička arbitražnim zakonodavstvima koja su obrađena za potrebe ovog doktorskog rada.

Prikazom i analizom rada sudova u postupcima povodom zahtjeva za pobijanje pravorijeka, zatim u postupcima povodom izjavljenih pravnih sredstava protiv odluka kojima je odlučeno o zahtjevima za pobijanje pravorijeka kao i analizom postupanja stranaka u tim postupcima, cilj je ovim radom prikazati i koliko je zaista efikasan učinak pravomoćnosti arbitražnog pravorijeka. Stoga su ovim doktorskim radom i predložene *de lege ferenda* određene izmjene Zakona o arbitraži. Cilj je ovog rada i ukazati strankama arbitražnog postupka na nužnost poduzimanja određenih radnji već u arbitražnom postupku jer kasnije isticanja prigovora na određene nepravilnosti nastale tijekom arbitražnog postupka više ne može utjecati na pravilnost donesenog pravorijeka.

Ovim doktorskim radom pokušava se dati i odgovor koliko procesni zakoni mogu utjecati na efikasnost arbitražnog postupka i arbitražnog pravorijeka. Prije svega se misli na Zakon o parničnom postupku koji je petnaest puta izmijenjen i dopunjen od dana donošenja Zakona o arbitraži. Obzirom da se postupak za poništaj pravorijeka vodi prema pravilima redovne parnice, dakle u skladu s odredbama Zakona o parničnom postupku, analizira se i koliko učestale izmjene toga zakona utječu na efikasnost postupka za poništaj pravorijeka i na prava i obveze stranaka u tim postupcima. Analizira se i koliko je istražno načelo prisutno u postupcima za poništaj pravorijeka, način postupanja sudova te moguće odluke sudova u tim postupcima. Ovim će se doktorskim radom dati i odgovor na pitanje je li nužna još jedna izmjena procesnog zakonodavstva kako u postupcima za poništaj pravorijeka stranke ne bi zlouporabom svojih prava odgodile provedbu učinka pravomoćnosti pravorijeka.

Analiza arbitražnih i parničnih procesnih odredbi bitnih za izradu teme ovog doktorskog rada, dovela je i do zaključka da ne postoje prepreke za osnivanjem novih arbitražnih ustanova koje nesmetano mogu organizirati provođenje arbitražnih postupaka. Koliko je opravdano to očekivati, ovisi i u znantoj mjeri o širenju arbitrabilnosti i na one sporove za koje je, za sada, sudska praksa ukazala da se mogu rješavati samo pred državnim sudovima. Širenje arbitrabilnosti na druge vrste sporova ovisi jedino i isključivo o volji zakonodavca, pa se već samo iz toga razloga, nadamo prvim izmjenama Zakona o arbitraži i novim izmjenama drugih zakona koje bi podržale i arbitražno rješavanje sporova proizlašlih iz odnosa koji su uređeni tim zakonima. Za ukazati je i na mišljenje da bi širenje "*prisilnih arbitraža*" znatno doprinjelo rasterećenju državnih sudova, ali za to je osim zakonodavnih izmjena, nužno prije svega i sudsko razumjevanje značenja toga pojma i njegove dozvoljenosti.

Ključni pojmovi: arbitraža, arbitražni sud, pravorijek, vrste pravorijeka, arbitrabilnost, pravo na prigovor, razlozi za poništaj arbitražnog pravorijeka, postupak za poništaj pravorijeka, sudska kontrola pravorijeka, ustavna tužba, arbitražni postupak nakon poništaja pravorijeka

SUMMARY

The fact that the Arbitration Act, since its adoption in the Parliament more than 20 years ago, has not undergone a single change or amendment would firstly point to the conclusion that it is an "*ideal*" Act which contains all those elements and principles of the arbitration procedure which fully correspond to aspirations of the parties for efficient resolution of disputes and to the aspirations of the legislator to fully harmonize it with modern arbitration legislation. On the other hand, its unchanged nature for so many years may also indicate the fact that a small number of legal scholars and experts in the Republic of Croatia deals with arbitration "*problems*" at all, and therefore the need for changes or amendments to the Arbitration Act is not in the focus of the legislator. Both conclusions set the author with the task of trying to determine whether, after so many years since the adoption of the Arbitration Act, its changes are necessary, or whether the Croatian Arbitration Act can become an even more effective instrument for protecting the rights and interests of the parties, primarily the right to a fair trial and the right to an effective legal remedy. Task of the author is also to determine whether certain amendments to the Arbitration Act and other relevant laws can make the arbitration court more widely accepted among the parties as a place for resolving their disputes, since the fact is that arbitral dispute resolution is a rarity compared to the resolution of disputes before a regular court. To this end, the comparative arbitration legislation of Austria, Switzerland and England, the domestic and international legal sources regulating arbitration as well as numerous court decisions made in proceedings for the rebuttal of judgments were analysed. I intentionally use the word "*contest*" of the award since the word "*setting aside*" is not common to the arbitration legislature that have been dealt with for the purposes of this doctoral thesis.

By presenting and analysing the work of the courts in proceedings following requests for contesting of awards, in proceedings regarding submitted legal remedies against decisions on requests for contesting of awards, as well as by analysing the actions of the parties in these proceedings, the aim of this doctoral thesis is to demonstrate how effective really is the valid arbitral award. Therefore, this doctoral thesis proposes *de lege ferenda* certain changes to the Arbitration Act. The aim of this doctoral is to point out to the parties to the arbitration procedure the necessity of undertaking certain actions already in the arbitration procedure, since later indication of objections to certain irregularities occurred during the arbitration procedure can no longer affect the regularity of the reached award.

This doctoral thesis tries to provide a response to what extent procedural regulations can affect the efficiency of the arbitration procedure and the arbitration award. Firstly, reference is made to the Civil Procedure Act, which has been amended and supplemented fifteen times since the adoption of the Arbitration Act. Given that the procedure for the setting aside of an award is conducted according to the rules of court litigation, i.e. in accordance with the provisions of the Civil Procedure Act, it is analysed in what way often changes to Civil Procedure Act affect the efficiency of the procedure for setting aside of the award and the rights and obligations of the parties in those procedures. It is also analysed to what extent the investigative principle is present in the procedures for the setting aside of an award, the way the courts act and the possible decisions of the courts in these procedures. This doctoral thesis will also present an answer to the question of whether another amendment to the procedural legislation is necessary so that in procedures for the setting aside of awards, the parties would not, by abusing their rights, delay the execution of the final awards.

The analysis of arbitration and litigation procedural provisions essential for the preparation of the theme of this doctoral thesis, led to the conclusion that there are no obstacles to the establishment of new arbitration institutions that can organize the conduct of arbitration proceedings without obstruction. How justified it is to expect the said, depends to a certain extent on the expansion of arbitrability and on those disputes for which, for the time being, judicial practice has indicated that can only be resolved before regular courts. The expansion of arbitrability to other types of disputes depends solely and exclusively on the will of the legislator, so for this reason alone, we hope for the first amendments to the Arbitration Act and for new amendments to other laws that would support the arbitration settlement of disputes arising from relationships regulated by those laws. It is also worth pointing out to the opinion that the expansion of "*forced arbitrations*" would significantly contribute to the relief of regular courts, but for this, in addition to legislative changes, it is necessary, first of all, a judicial understanding of the meaning of this term and its permissibility.

Keywords: arbitration, arbitral tribunal, award, types of award, arbitrability, right to object, grounds for setting aside the arbitral award, setting aside procedure, court control of arbitral awards, constitutional complaint, arbitration procedure after setting aside the award

SADRŽAJ

KRATICE	I
1. UVOD	1
1.1. Arbitražno rješavanje sporova	2
1.2. Znanstveni opseg rada i metode rada.....	7
1.3. Znanstveni cilj rada.....	9
1.4. Očekivana znanstvena dostignuća rada	15
2. POVIJESNI RAZVOJ PRAVILA O PONIŠTAJU ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA	16
2.1. Razvoj arbitraže od samih početaka	16
2.2. Pojam riječi arbitraža	22
2.3. Međunarodni izvori arbitražnog prava	23
2.3.1. Konvencije i međunarodni ugovori	23
2.3.1.1. Protokol o arbitražnim klauzulama od 24. rujna 1923. godine.....	25
2.3.1.2. Konvencija o izvršavanju stranih arbitražnih odluka od 26. rujna 1927. godine.....	28
2.3.1.3. Konvencija o priznanju i ovrsi stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958. godine.....	31
2.3.1.4. Europska Konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 21. travnja 1961. godine.....	36
2.3.1.5. Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i građana drugih država od 18. ožujka 1965. godine	42
2.3.2. UNCITRAL-ova Arbitražna pravila	48
2.3.3. UNCITRAL-ov Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži	50
2.4. Povijesni razvoj zakonskih odredbi kojima je reguliran poništaj arbitražnog pravorijeka u hrvatskom pravu	53
2.4.1. Razdoblje od 1852. godine do I. svjetskog rata	54
2.4.2. Razdoblje između dva svjetska rata (1918. – 1945.).....	59
2.4.3. Razdoblje od 1945. godine do 1990. godine	62

2.4.4. Razdoblje od Novele Zakona o parničnom postupku iz 1990. godine do stupanja na snagu Zakona o arbitraži	80
2.4.5. Razdoblje od stupanja na snagu Zakona o arbitraži do danas	82
2.5. Povijesni prikaz razvoja poredbenog prava	84
2.5.1. Austrijsko pravo	84
2.5.2. Švicarsko pravo	85
2.5.3. Englesko pravo	87
2.6. Poredbenopravni sažetak	88
3. ARBITRAŽNI SUD	93
3.1. Uvodno o arbitražnom sudu.....	93
3.1.1. Definicija arbitražnog suda	93
3.1.2. Karakteristike arbitražnog suda.....	95
3.1.3. Razlike između državnog suda i arbitražnog suda	97
3.2. Hrvatsko pravo.....	98
3.2.1. Definicija arbitražnog suda	98
3.2.2. Vrste arbitražnih sudova.....	104
3.2.2.1. Ad hoc arbitražni sud i arbitražni sud osnovan pri arbitražnoj instituciji..	104
3.2.2.2. Domaći i strani arbitražni sud	106
3.2.2.3. Dobrovoljni i prisilni arbitražni sud.....	109
3.2.3. Odluke VSRH i dvojbe koje iz istih mogu proizaći	114
3.2.3.1. Rješenje VSRH br. GŽ 30/11 od 18. prosinca 2013. godine.....	114
3.2.3.2. Rješenje VSRH br. GŽ-12/12 od 15. siječnja 2014. godine.....	117
3.2.3.3. Rješenje VSRH br. GŽ-12/16 od 14. veljače 2017. godine	117
3.2.4. Postupak pred arbitražnim sudom i njegove sličnosti i razlike u odnosu na postupak pred državnim sudom.....	120
3.3. Arbitražni sud po odredbama UML-a.....	126
3.4. Arbitražni sud u komparativnom zakonodavstvu	128
3.4.1. Austrijsko pravo	128
3.4.2. Švicarsko pravo	131
3.4.3. Englesko pravo	139

3.5.	Poredbenopravni sažetak	143
4.	PRAVORIJEK	147
4.1.	Pojam pravorijeka	147
4.2.	Zajedničke karakteristike pravorijeka.....	148
4.3.	Formalni sastojci pravorijeka	152
4.4.	Pravorijek prema odredbama Zakona o arbitraži.....	152
4.4.1.	Pojam pravorijeka.....	152
4.4.2.	Konstitutivni elementi pravorijeka.....	155
4.4.3.	Učinak pravorijeka	156
4.4.4.	Vrste pravorijeka	161
4.4.4.1.	Potpuni pravorijek.....	162
4.4.4.2.	Djelomični pravorijek	162
4.4.4.3.	Konačni pravorijek.....	164
4.4.4.4.	Međupravorijek.....	164
4.4.4.5.	Dopunski pravorijek.....	165
4.4.4.6.	Samostalni pravorijek	168
4.4.4.7.	Pravorijek na temelju nagodbe.....	169
4.4.4.8.	Naknadni pravorijek.....	170
4.4.4.9.	Pravorijek kojim sud odlučuje o troškovima arbitražnog postupka.....	170
4.4.5.	Ispravak pravorijeka	171
4.4.6.	Tumačenje pravorijeka	173
4.4.7.	Privremene mjere u arbitražnom postupku i oblik njihovog donošenja.....	175
4.5.	Pravorijek prema odredbama UML-a	181
4.5.1.	Pravorijek	181
4.5.2.	Posebno o privremenim mjerama.....	182
4.6.	Pravorijek u komparativnim zakonodavstvima	185
4.6.1.	Austrija	185
4.6.1.1.	Pravorijek.....	185
4.6.1.2.	Posebno o privremenim mjerama	187
4.6.2.	Švicarska	189
4.6.2.1.	Pravorijek.....	189

4.6.2.2. Posebno o privremenim mjerama	191
4.6.3. Engleska	193
4.6.3.1. Pravorijek.....	193
4.6.3.2. Posebno o privremenim mjerama	195
4.7. Poredbenopravni sažetak	197
5. PRAVNA SREDSTVA PROTIV PRAVORIJEKA.....	204
5.1. Vrste pravnih sredstava prema odredbama Zakona o arbitraži.....	204
5.1.1. Žalba protiv pravorijeka	204
5.1.2. Tužba za poništaj pravorijeka.....	206
5.1.2.1. Karakteristike tužbe za poništaj pravorijeka.....	207
5.1.2.2. Rok za podnošenje tužbe za poništaj	212
5.1.2.3. Odricanje od prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka.....	213
5.2. Prikaz pravnih sredstava u odredbama UML-a	213
5.3. Prikaz pravnih sredstava u komparativnim zakonodavstvima.....	214
5.3.1. Austrijsko pravo	214
5.3.2. Švicarsko pravo	215
5.3.3. Englesko pravo	219
5.4. Poredbenopravni sažetak	223
6. RAZLOZI ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA.....	228
6.1. Hrvatsko pravo.....	228
6.1.1. Opći pregled razloga za poništaj pravorijeka po odredbama Zakona o arbitraži	228
6.1.2. Pojedini razlozi za poništaj pravorijeka prema Zakonu o arbitraži.....	235
6.1.2.1. Poništajni razlozi čije postojanje treba dokazati stranka koja se na njih poziva	235
6.1.2.1.1. Povrede pravila o ugovoru o arbitraži	235
6.1.2.1.1.1. Općenito.....	235
6.1.2.1.1.2. Ugovor o arbitraži nije sklopljen	247
6.1.2.1.1.2.1. Raskid ugovora o arbitraži.....	253
6.1.2.1.1.2.2. Ostale klauzule o nadležnosti arbitražnog suda.....	256
6.1.2.1.1.3. Ugovor o arbitraži nije valjan.....	258

6.1.2.1.1.3.1. Valjanost arbitražnih klauzula u potrošačkim ugovorima	261
6.1.2.1.2. Povrede pravila o sposobnosti stranaka i zastupanju.....	264
6.1.2.1.2.1. Općenito.....	264
6.1.2.1.2.2. Sposobnost stranke za zaključenje ugovora o arbitraži	265
6.1.2.1.2.3. Sposobnost stranke da bude stranka u arbitražnom postupku	265
6.1.2.1.2.4. Zastupanje stranke u arbitražnom postupku	266
6.1.2.1.3. Povrede pravila o ravnopravnosti i saslušanju stranaka	268
6.1.2.1.3.1. Općenito.....	268
6.1.2.1.3.2. Obaviještenost stranke na pokretanje arbitražnog postupka.....	269
6.1.2.1.3.3. Mogućnosti raspravljanja stranaka pred arbitražnim sudom	270
6.1.2.1.4. Povrede pravila o nadležnosti arbitražnog suda	275
6.1.2.1.5. Povrede pravila o sastavu arbitražnog suda i o arbitražnom postupku.	278
6.1.2.1.5.1. Općenito.....	278
6.1.2.1.5.2. Sastav arbitražnog suda	282
6.1.2.1.5.3. Pravila postupka	286
6.1.2.1.6. Povrede pravila o obrazloženju i potpisivanju pravorijeka	289
6.1.2.2. Poništajni razlozi na koje sud pazi po službenoj dužnosti.....	293
6.1.2.2.1. Nearbitrabilnost spora prema zakonima Republike Hrvatske	293
6.1.2.2.2. Suprotnost pravorijeka s javnim poretom Republike Hrvatske.....	299
6.1.2.2.2.1. Povijesni razvoj značenja "suprotnosti javnom poretku"	300
6.1.2.2.2.2. Sudska utvrđenja pojma "suprotnosti s javnim poretom"	302
6.1.3. Novote kao razlog za poništaj pravorijeka	314
6.2. Razlozi za poništaj pravorijeka po odredbama UML	317
6.3. Razlozi za odbijanje priznanja i ovrhe arbitražnog pravorijeka prema odredbama NYK.....	325
6.4. Razlozi za poništaj arbitražnog pravorijeka prema odredbama Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži	326
6.5. Razlozi za poništaj pravorijeka u komparativnom pravu	327
6.5.1. Austrijsko pravo	327

6.5.2. Švicarsko pravo	342
6.5.3. Englesko pravo	354
6.6. Poredbenopravni sažetak	366
7. POSTUPAK ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA	371
7.1. Hrvatsko pravo.....	371
7.1.1. Tijelo i sastav tijela nadležnog za odlučivanje o tužbi za poništaj.....	371
7.1.2. Stranke u postupku za poništaj pravorijeka.....	374
7.1.2.1. Tužitelj i tuženik u postupku za poništaj pravorijeka	374
7.1.2.2. Zastupanje stranaka u postupku za poništaj pravorijeka.....	377
7.1.3. Treće osobe u postupku za poništaj pravorijeka	382
7.1.4. Pravovremenost tužbe kao uvjet njene dopuštenosti.....	384
7.1.5. Sadržaj tužbe	388
7.1.6. Zakazivanje ročišta.....	393
7.1.7. Raspravno i istražno načelo.....	400
7.1.7.1. Općenito o raspravnom i istražnom načelu.....	400
7.1.7.2. Osobitosti raspravnog i istražnog načela u postupku poništaja pravorijeka	402
7.1.7.3. Nove činjenice i dokazi.....	409
7.1.7.4. Najčešće vrste dokaznih sredstava.....	410
7.1.7.5. Teret dokazivanja.....	413
7.1.8. Povlačenje tužbe za poništaj.....	415
7.1.9. Preinaka tužbe za poništaj	418
7.1.10. Moguće odluke suda u postupku poništaja pravorijeka.....	420
7.1.10.1. Rješenje – odbačaj tužbe.....	420
7.1.10.2. Rješenje – odgoda postupka.....	421
7.1.10.3. Rješenje – prekid, zastoje, obustava	426
7.1.10.4. Presuda – odbijanje tužbenog zahtjeva	429
7.1.10.5. Presuda – prihvatanje tužbenog zahtjeva	430
7.1.10.6. Presuda – djelomično odbijanje ili prihvatanje tužbenog zahtjeva	431
7.1.10.7. Dozvoljenost dispozitivnih presuda u postupku poništaja.....	431

7.1.10.8. Dozvoljenost sudske nagodbe ili mirenja u postupku poništaja	434
7.1.10.9. Odluka o troškovima u postupku poništaja pravorijeka	435
7.1.10.10. Vraćanje predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje	436
7.2. Odredbe o postupku za poništaj pravorijeka prema UML-u	441
7.3. Postupak za poništaj pravorijeka u poredbenom pravu	441
7.3.1. Austrijsko pravo	442
7.3.2. Švicarsko pravo	447
7.3.2.1. Pravorijek iz spora s međunarodnim obilježjem.....	447
7.3.2.2. Pravorijek iz spora bez međunarodnog obilježja	452
7.3.3. Englesko pravo	455
7.4. Poredbenopravni sažetak	463
8. PRAVNA SREDSTVA PROTIV ODLUKE KOJOM JE ODLUČENO O TUŽBI ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA.....	471
8.1. Hrvatsko pravo.....	471
8.1.1. Žalba.....	471
8.1.2. Revizija.....	481
8.1.3. Prijedlog za ponavljanje postupka.....	494
8.1.4. Ustavna tužba	497
8.1.4.1. Problematika oko nadležnosti Ustavnog suda	498
8.1.4.2. Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III-410/1995 od 17. studenog 1999. godine	498
8.1.4.3. Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III-488/1996 od 17. studenog 1999 godine	499
8.1.4.4. Odluka Ustavnog suda br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004. godine	500
8.1.4.5. Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-IIIB-2693/2007 od 3. srpnja 2008. godine	503
8.1.4.6. Odluka Ustavnog suda br. U-III-3000/2007 od 15. ožujka 2012. godine..	503
8.1.4.7. Odluka Ustavnog suda br. U-III-1659/2015 od 11. svibnja 2017. godine.	504
8.1.4.8. Rješenje Ustavnog suda br. U-III-3470/2016 od 15. prosinca 2020. godine	505
8.1.4.9. Odluka Ustavnog suda br. U-III-4702/2020 od 7. veljače 2023. godine...	506
8.1.5. Zahtjev Europskom sudu za ljudska prava.....	509

8.2.	UML	511
8.3.	Prava sredstva protiv odluke kojom je odlučeno o tužbi za poništaj u poredbenom pravu	512
8.3.1.	Austrijsko pravo	512
8.3.2.	Švicarsko pravo	514
8.3.2.1.	Pravorijek iz spora s međunarodnim obilježjem.....	514
8.3.2.2.	Pravorijek iz spora bez međunarodnog obilježja	516
8.3.3.	Englesko pravo	518
8.4.	Poredbenopravni sažetak	520
9.	SUDBINA ARBITRAŽNOG POSTUPKA POSLIJE PONIŠTAJA ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA	524
9.1.	Hrvatsko pravo.....	525
9.2.	UML	527
9.3.	Sudbina arbitražnog postupka poslije poništaja pravorijeka u poredbenom pravu.....	528
9.3.1.	Austrijsko pravo	528
9.3.2.	Švicarsko pravo	528
9.3.3.	Englesko pravo	530
9.4.	Poredbenopravni sažetak	530
10.	PARALELNI TIJEK POSTUPKA ZA PONIŠTAJ ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA I OVRŠNOG POSTUPKA.....	532
10.1.	Hrvatsko pravo.....	532
10.2.	UML	538
10.3.	Poredbeno pravo	538
10.3.1.	Austrijsko pravo.....	538
10.3.2.	Švicarsko pravo.....	539
10.3.3.	Englesko pravo.....	541
10.4.	Poredbenopravni sažetak	542
11.	STATISTIČKI PRIKAZ RADA SUDOVA U POSTUPCIMA ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA	546
11.1.	Ciljevi prikaza.....	546
11.2.	Komentar statističkog prikaza	566

12. ZAVRŠNI ZAKLJUČAK.....	572
12.1. Arbitražni sud	573
12.2. Pravorijek.....	574
12.3. Pravna sredstva protiv pravorijeka	577
12.4. Razlozi za poništaj pravorijeka.....	578
12.5. Postupak za poništaj pravorijeka	583
12.6. Pravna sredstva protiv odluke kojom je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka	585
12.7. Sudbina arbitražnog postupka poslije poništaja arbitražnog pravorijeka	587
12.8. Paralelni tijek postupka za poništaj arbitražnog pravorijeka i ovršnog postupka..	588
12.9. Zaključno	589
13. PRAVNI IZVORI.....	591
13.1. Međunarodne konvencije, međunarodni ugovori, uredbe i direktive.....	591
13.1.1. Međunarodne Konvencije	591
13.1.2. Međunarodni ugovori.....	591
13.1.3. Uredbe i Direktive.....	591
13.2. USTAV I USTAVNI AKTI.....	592
13.3. ZAKONSKI I PODZAKONSKI AKTI.....	592
13.4. ARBITRAŽNA PRAVILA I STATUTI	597
13.5. LITERATURA	598

KRATICE

- AS - Službeni zbornik švicarskog saveznog prava (njem., *Amtliche Sammlung*)
- BGBl. I. - Austrijski Savezni službeni list i broj lista (njem., *Bundesgesetzblatt Nr.*)
- BZP - Švicarski Savezni zakon o saveznom građanskom postupku (njem. *Bundesgesetz über den Zivilprozess*, SR 273, AS 1948 485)
- AA - Engleski zakon o arbitraži (eng. *Arbitration Act*)
- br. - broj
- Centar - Međunarodni centar za rješavanje ulagačkih sporova sa sjedištem u Washingtonu
- CPR - Engleska Pravila građanske procedure (eng. *Civil Procedure Rules*)
- EO - Austrijski Zakon o ovršnom postupku i postupku osiguranja (njem. *Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Executions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung)*, RGBL. Nr. 79/1896, posljednja izmjena objavljena u 3BGBl. I Nr. 136/2020)
- EWHC - Visoki sud Engleske i Walesa (*High Court of England and Wales*)
- čl. - članak
- Direktiva 93/13 - Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (Sl. EU L 095/29)
- ESLJP - Europski sud za ljudska prava sa sjedištem u Strasbourg-u, Francuska
- Europska konvencija - Europska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 21. travnja 1961.
- FINA - Financijska agencija
- FNRJ - Federativna Narodna Republika Jugoslavija
- *Ibid* - ibidem
- Konvencija - Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1)
- L.d.z. - List državnih zakona za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vijeću
- NN - Narodne novine (1)
- NN MU - Narodne novine, Međunarodni ugovori (1)
- NN SRH - Narodne novine Socijalističke Republike Hrvatske
- Novela ZPP 1990 - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Sl. l. SFRJ 27/90)

- Novela ZPP 2003 - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (NN 117/03)
- Novela ZPP 2019 - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (NN 70/19)
- Novela ZPP 2022 - Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (NN 80/22)
- NYK / Newyorška konvencija - Konvencija o priznanju i ovrši stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958. (Sl. l. SFRJ MU 11/81, NN MU 4/94)
- ObZ - Obiteljski zakon (NN NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)
- OGH - Vrhovni sud Republike Austrije (njem., *Oberste Gerichtshof*)
- OZ - Ovršni zakon (NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22, 06/24)
- OZ 05 - Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona (NN 88/05)
- OZ 99 - Ovršni zakon (NN 57/96 i 29/99)
- OZP - Osnovni zakon o poduzećima (Sl. SFRJ 17/65)
- öZPO - Austrijski zakon o parničnom postupku (njem., *Österreichische Zivilprozessordnung*, BGBl. I 113/1895)
- PD - Engleske Praktične smjernice (eng. *Practice Directions*)
- Postupnik - Privremeni građanski (parbeni) postupnik za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, srpsku Vojvodinu i tamiški Banat od 16. rujna 1852.
- Pravila AAA - Pravila Američke arbitražne asocijacije (*American Arbitration Association*) za trgovačke sporove koja su na snazi od 1. rujna 2022. godine
- Pravila CIETAC - Pravila Kineske komisije za međunarodnu trgovačku arbitražu koja su na snazi od 1. siječnja 2015. godine
- Pravila LCIA - Pravila Međunarodnog arbitražnog suda u Londonu koja su na snazi od 1. listopada 2020. godine
- Pravila ICC - Pravila Međunarodne trgovačke komore koja su na snazi od 1. siječnja 2021. godine
- Pravila SAC - Pravila Švicarskog arbitražnog centra koja su na snazi od lipnja 2021. godine
- Pravila SCC - Pravila Arbitražnog instituta Trgovačke komore Stockholma (*Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*) koja su na snazi od 1. siječnja 2023. godine

- Pravila SIAC - Pravila Singapurskog međunarodnog arbitražnog centra koja su na snazi od 1. kolovoza 2016. godine
- Pravila UAR - Arbitražna pravila Komisije Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo koja su na snazi od 2021.
- Pravila VIAC - Pravila Bečkog Međunarodnog arbitražnog centra koja su na snazi od 1. srpnja 2021. godine
- Pravilnik SAS HGK - Pravilnik o Stalnom arbitražnom sudištu pri Hrvatskoj gospodarskoj komori
- Pravilnik SIZPKH - Pravilnik o stalnom izbranom sudu pri Privrednoj komori Hrvatske (NN SRH 45/74)
- PSV 1895 - Pravilnik sudske vlasti od 1. kolovoza 1895. godine (L.d.z., br. 110.)
- PVTA 1946 - Pravilnik o Vanjsko-trgovinskoj arbitraži pri Trgovinskoj komori FNRJ od 25. prosinca 1946. godine (Sl. FNRJ 26/47)
- PVTA 1958 - Pravilnik o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Saveznoj vanjskotrgovinskoj komori od 26. lipnja 1958. godine (Sl. FNRJ 28/58)
- PVTA 1981 - Pravilnik o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Privrednoj komori Jugoslavije od 5. studenog 1981. godine (Sl. SFRJ 70/81)
- reč. - rečenica
- SAS HGK - Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori
- SchBGG - Švicarski Savezni zakon o Saveznom sudu (njem. *Bundesgesetz über das Bundesgericht (Bundesgerichtsgesetz)*, SR 173.110.)
- SchiedsRÄG 2006 - Austrijski Zakon o izmjenama arbitražnog prava (njem., *Schiedsrechts-Änderungsgesetz*, BGBl. I 7/2006)
- SchiedsRÄG 2013 - Austrijski Zakon o izmjenama arbitražnog prava (njem., *Schiedsrechts-Änderungsgesetz*, BGBl. I 118/2013)
- SchIPRG - Švicarski zakon o međunarodnom privatnom pravu (njem., *Schweizerisches Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht*, fr., *Loi fédérale sur le droit international privé*, AS 1988 1776)
- SchIPRG 2020 - Izmjene i dopune SchIPRG iz 2020. godine koje su stupile na snagu s danom 1. siječnja 2021. (AS 2020 4179)
- SchZPO - Švicarski Zakon o parničnom postupku (njem., *Schweizerische Zivilprozessordnung*, fr., *Procédure civile*, AS 2010 1739)
- SFRJ - Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

- Sl. EU - Službeni list Europske Unije
- Sl. FNRJ - Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije
- Sl. FNRJ-MU - Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi
- Sl. SFRJ - Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
- Sl. SFRJ-MU - Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije - Međunarodni ugovori
- st. - stavak
- str. – stranica
- Sud EU – Sud Europske Unije
- SZ - Stečajni zakon (NN 71/15, 104/17, 36/22, 27/24)
- toč. - točka
- TSZG - Trgovački sud u Zagrebu
- UAR - Arbitražna pravila UNCITRAL-a
- UML - UNCITRAL-ov Model-zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*)
- UNCITRAL - Komisija Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo (*The United Nation Commision on International Trade Law*)
- UNDROIT - Komisija Ujedinjenih naroda za unifikaciju međunarodnog privatnog prava
- Uputstva - Uputstva za praksu br. 62, koja su sastavni dio Pravila engleskog parničnog postupka (eng., *Practice directon 62*)
- Uputstva 52A - Uputstva 52 E - Uputstva za praksu br. 52A - 52 E koja su sastavni dio Pravila engleskog parničnog postupka (eng., *Practice directon 52A - 52 E*)
- USRH - Ustavni sud Republike Hrvatske
- Ustav RH - Ustav Republike Hrvatske (2)
- Ustav RH 1990 - Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90)
- Ustav SFRJ 1963 - Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Sl. SFRJ 14/63)
- Ustav SFRJ 1974 - Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (Sl. SFRJ 9/74)
- Ustav SRH 1974 - Ustav Socijalističke Republike Hrvatske (NN SRH 8/74)

- Uvodni zakon - Uvodni zakon za Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama od 9. srpnja 1930. (Službene novine Kraljevine Jugoslavije br. 171.-LXV)
- UZUS - Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 99/99, 29/02, 49/02)
- vol. - izdanje
- VSRH - Vrhovni sud Republike Hrvatske
- VTSRH - Visoki trgovački sud Republike Hrvatske
- Washingtonska konvencija - Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i državljana drugih država od 18. ožujka 1965.
- ZA - Zakon o arbitraži (NN 88/01) - 13
- Zagrebačka pravila - Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (NN 129/15, 50/17)
- ZARPS - Zakon o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova
- ZDA - Zakon o državnoj arbitraži (Sl. FNRJ 107/47)
- ZDO - Zakon o državnom odvjetništvu (NN 67/18, 21/22)
- ZIP - Zakon o izvanparničnom postupku (NN 59/23)
- ZMPP - Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 101/17, 67/23)
- ZMV - Zakon o mirovnim vijećima (NN SRH 14/78)
- ZOO - Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23)
- ZOR - Zakon o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 46/23, 64/23)
- ZOR 2009 - Zakon o radu (NN 149/09)
- ZOUUPKJ - Zakon o udruživanju u Privrednu komoru Jugoslavije (Sl. SFRJ 23/86)
- ZPP - Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23)
- ZOZ - Zakon o zadrugama (NN 34/11, 125/13, 76/14, 114/18, 98/19)
- ZPP 1957 - Zakon o parničnom postupku (Sl. FNRJ 4/57)
- ZPP 1976 - Zakon o parničnom postupku (Sl. SFRJ 4/77)
- ZPP 1991 - Zakon o parničnom postupku (NN 53/91)
- ZPP 91-98 - Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05 i 84/08)
- ZPP 2014 - Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14)

- ZPP 2019 - Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19)
- ZPP 2022 - Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22)
- ZPS - Zakon o privrednim sudovima (Sl. FNRJ 31/54)
- ZRS - Zakon o rješavanju sporova iz međusobnih poslovnih odnosa organizacija udruženog rada pred stalnim izbranim sudovima (Sl. SFRJ 22/73)
- ZRSDA - Zakon o rješavanju imovinskih sporova putem državne arbitraže (Sl. FNRJ 103/46)
- ZRSZ - Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 53/91, 88/01)
- ZRSZ 1982 - Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Sl. SFRJ 43/82)
- ZSP 1895 - Zakon o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima od 1. kolovoza 1895. godine (L.d.z. br. 113.)
- ZSPGP - Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama od 13. srpnja 1929. (Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 179- LXXV)
- ZSUR - Zakon o sudovima udruženog rada (Sl. SFRJ 24/74)
- ZTD - Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23)
- ZuZSP 1895 - Zakon kojim se uvodi Zakon o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima iz 1895. (L.d.z. br. 112.)
- ZVPP - Zakon o vanparničnom postupku od 24. srpnja 1934. (Službene novine Kraljevine Jugoslavije br.175-XLV, NN 73/91)
- ZVS 1969 - Zakon o vojnim sudovima (Sl. SFRJ 51/69)
- ZVS 1977 - Zakon o vojnim sudovima (Sl. SFRJ 4/77)
- ZZP - Zakon o zaštiti potrošača (NN 19/22, 59/23)
- Ženevska konvencija - Konvencija o izvršavanju stranih arbitražnih odluka od 26. rujna 1927.
- Ženevski Protokol - Protokol o arbitražnim klauzulama od 24. rujna 1923.
- ŽSZG - Županijski sud u Zagrebu

1. UVOD

Pravo na pristup sudu jedno je od temeljnih prava čovjeka te je kao takvo sadržano u članku 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹ To pravo sadržano je i u članku 29. stavku 1. Ustava Republike Hrvatske² kao jedno od osobnih i političkih sloboda i prava. Međutim, pravo na pristup sudu samo je jedan od čimbenika prava na pravično suđenje (*fair trial*) koje obuhvaća i pravo čovjeka da *"neovisni i nepristrani"* sud *"javno i u razumnom roku"* odluči o njegovom pravu ili obvezi. No, pravna praksa pokazuje da je ostvarenje prava na pristup sudu pretpostavljeno pravu na donošenje brze i pravedne odluke kojom se ostvaruje zaštita interesa sudionika u sudskom postupku. Samo pravo na pristup sudu bez mogućnosti da sudionik sudskog postupka očekuje donošenje brze i pravične odluke ostaje samo proklamirano pravo utkano u Konvenciju i Ustav RH te gubi svoj stvarni učinak. Donošenje sudske odluke do čije pravomoćnosti prođe više od nekoliko godina od dana podnošenja tužbe, često ostaje samo odluka bez krajnjeg učinka, odnosno bez ikakvih sankcija za suprotnu stranu. Također, dugotrajnost sudskih postupaka i neizvjesnost provedbe pravomoćne sudske odluke kojom je strankama sudskog postupka naložena određena obveza, postaje i svjesno oruđe dobrovoljnog izbjegavanja izvršenja obveza ili u odnosu na primjerice novčane obveze, sredstvo podmirenja dospjelog duga sa odgodom, naravno često bez kamata i dijela glavnice. Navedene činjenice, iako ne samo i one, uzrokuju nisku razinu povjerenja građana u pravosudni sustav Republike Hrvatske.³ Već samo iz navedenih razloga nužno je da se ostvari težnja pravodobne i potpune zaštite povrijeđenih prava i interesa.

¹ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje u tekstu: Konvencija), kao temeljni pravni instrument zaštite ljudskih prava Vijeća Europe, usvojena je 4. studenoga 1950. u Rimu, a stupila je na snagu 3. rujna 1953. Nakon usvajanja Konvencije doneseno je 14 protokola, od kojih su pojedini protokoli dodali nova prava, a pojedini uređivali implementacijske mehanizme. Republika Hrvatska potpisala je Konvenciju 6. studenog 1996., a potvrdila je 17. listopada 1997. (Narodne novine, Međunarodni ugovori 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06 i 2/10, za Narodne novine će se dalje u tekstu upotrebljavati kratica NN, a za dio gdje se nalazi Međunarodni ugovori koristiti će se kratica NN MU). Članak 6. stavak 1. rečenica 1. Konvencije glasi: *"Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega, svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj."*

² Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14 (dalje u tekstu: Ustav RH). Članak 29. stavak 1. Ustava RH glasi: *"Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni i neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kaznjivog djela."*

³ Tako je u Nacionalnom planu razvoja pravosudnog sustava za razdoblje od 2022. do 2027. godine koje je izradilo Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske u ožujku 2022., istaknuto da građani i gospodarski subjekti pravosudni sustav u Republici Hrvatskoj doživljavaju sporim i nedosljednim, a povjerenje u pravosuđe relativno je nisko (str. 7. i 8. Izvješća koje je objavljeno na mrežnoj stranici <https://mpu.gov.hr>, posjećeno dana 15. travnja 2024., u 16:31 h). I u Izvješću o vladavini prava za 2022., Poglavlje za Hrvatsku, koji je priložen dokumentu *"Komunikacija Komisije europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regija, Izvješće o vladavini prava za 2022., Stanje u području vladavine prava u Europskoj uniji"*, sastavljenom

No, čini se, da je ostvarenje ovakvog cilja teško postići unutar državnih (redovnih) sudova prvenstveno zbog preopterećenosti i prvostupanjskih i žalbenih sudova.⁴ Uzrok opterećenosti sudova svakako je i posljedica očekivanja građana da državna tijela riješe brojne odnose koji mogu nastati među njima, često s naglaskom na pretjerana očekivanja da sud zadire baš u svaki element društvenih odnosa. Svakako i da preopterećenost sudova ukazuje i na manjak etike, morala i nepovjerenja u društvenim i poduzetničkim odnosima, što je opet posljedica nesigurnosti pravnog sustava unutar kojega građani ili poduzetnici djeluju. Iako svaka dosadašnja vlast ustraje na zadiranju u pravni sustav s ciljem njegova prilagođavanja novonastalim okolnostima i očekivanjima, ipak je činjenica i da preveliko zadiranje u pravni sustav stvara pravnu nesigurnost s očitim štetnim posljedicama za sve njegove sudionike.

1.1. Arbitražno rješavanje sporova

Upravo iz razloga otežane mogućnosti pravovremenog ostvarenja prava i interesa oštećene strane putem državnih sudova, odnosno konstantno prisutnog zahtjeva za efikasnošću pravosuđa, sve više dolaze do izražaja arbitražni, ali i alternativni⁵ načini rješavanja sporova.

od Europske komisije dana 13. srpnja 2022., preporučuje se Republici Hrvatskoj da ponovno razmotri novouvedene periodične sigurnosne provjere svih sudaca i državnih odvjetnika koje provodi nacionalna sigurnosna agencija i umjesto toga osigura njihov integritet na temelju drugih postojećih mehanizama, uzimajući u obzir europske standarde neovisnosti pravosuđa i autonomije državnih odvjetnika te mišljenje Venecijanske komisije (str. 2. Izvješća koje je objavljeno na mrežnoj stranici <https://commission.europa.eu/document>, posjećeno dana 15. travnja 2024., u 18:29 h).

⁴ Statistički pregledi o radu državnih sudova za razdoblje od 2006.-2022. izrađeni od strane Ministarstva pravosuđa i uprave Republike Hrvatske dostupni su na mrežnoj stranici <https://mpu.gov.hr/pristup-informacijama-26221/izvjesca-19834/statisticki-pregled-o-radu-sudova/26209>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 11:15 h.

⁵ U pravnoj teoriji arbitražno rješavanje sporova se ne smatra alternativnim načinom rješavanja spora pa tako primjerice, Poretti Paula, ističe: *"Budući da je pojam "alternativnog rješavanja sporova" (alternative dispute resolution, ADR) potekao iz anglosaksonskih država, pri preuzimanju u pravne sustave kontinentalnoeuropskoga kruga, uključujući i hrvatski, uz izraz ADR prihvaćena je i ideja da on obuhvaća izvansudske metode rješavanja sporova, uključujući u njih i arbitražu – suđenje pred nedržavnim sudom sastavljenim od osoba od povjerenja stranaka, kojima one svojim sporazumom daju pravo da donese obvezujuću odluku o njihovom sporu, koju stranke mogu po potrebi i prisilno izvršiti uz asistenciju državnog aparata prisile. Ipak, novija teorija i praksa ne uzimaju arbitražu kao metodu alternativnog rješavanja sporova, nego ubrajaju samo postupke u kojima sam rezultat nije obvezujuća odluka. Iz toga jasno proizlazi razlikovanje između pojma "izvanskudskog rješavanja sporova" koji obuhvaća metode pregovaranja, mirenja (izvan sudskog postupka) te arbitražu kao šireg, te "alternativnog rješavanja sporova" kao užeg pojma, koji uglavnom obuhvaća metode mirenja (koncilijacije, medijacije), a iz kojega je arbitraža isključena."* Vidjeti Poretti Paula, *Sudska zaštita prava potrošača-(Naj)bolji put?*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 39., br. 1., 2018., str. 543. Slično navode i Girsberger Daniel/Voser Nathalie, *International Arbitration: Comparative and Swiss Perspectives*, Kluwer Law International; Schulthess Juristische Medien AG, 3. izdanje, 2016., str. 8. Pod alternativnim načinom rješavanja spora se smatraju mirenje i koncilijacija, posredovanje koji naglasak rješavanja spora stavljaju na posredovanju arbitra kojemu je cilj postići suglasni dogovor među strankama, a koji bi bio prihvatljiv za obje strane. Tako je člankom 4. stavkom 1. točkom a) Zakona o mirnom rješavanju sporova (NN 67/23) naznačeno da je mirno rješavanje spora svaki izvanski ili

Oni se ogledaju u želji stranaka da rješavanje svojeg spora izuzmu iz nadležnosti državnih sudova pristajući pritom na sudbeno tijelo koje se nalazi izvan organizacijske državne nadležnosti te koje je privatnog karaktera, ali samo u smislu "*nejavnog*" rješavanja nastalog spora čiji rezultati ostaju poznati samo strankama. Opisanim postupanjem stranaka se postiže i drugi učinak, a to je rasterećenje državnih sudova, koje se uostalom može direktno postići i voljom zakonodavca da što veći broj sporova prepusti na rješavanje putem arbitraže ili drugom izvansudskom metodom.⁶ Takav način rješavanja sporova je produkt želje za ograničavanje nadležnosti države u svaki segment nastalog spora, iako nadležnost državnih sudova pritom nije isključena, gdje državni sudovi služe ili kao servis arbitražnom sudu za vrijeme arbitražnog postupka ili kao nadzorno tijelo u postupcima poništaja pravorijeka. Povjeravanjem arbitražnom sudu da riješi nastali spor ostvaruje se i posredni cilj te mogućnosti, a to je rasterećenje državnih sudova, pa tako arbitražno rješavanje spora ostvaruje korist i za državno pravosuđe, ali i za pravne subjekte koji takvim putem žele riješiti nastali spor. Važnost za reguliranjem postupaka koji se ne bi provodili pred državnim sudovima nužno dovodi do razmišljanja o potrebi širenja arbitražnih, pa i ostalih alternativnih načina rješavanja sporova.

sudski postupak kojim stranke nastoje sporazumno riješiti spor, uključujući medijaciju i strukturirane pregovore. Arbitraža je ipak suđenje u kojemu arbitar nakon provedenog postupka donosi odluku koja je obvezujuća za stranke. *Sajko Krešimir* u odnosu na sličnosti postupak mirenja i arbitražnog postupka navodi da se u oba slučaja treba raditi o sporu o pravima s kojima stranke slobodno raspolažu, te izmiritelj može djelovati, jednako kao i arbitar, samo ako su se stranke sporazumjele o takvoj vrsti rješavanja spora. Glavna razlika između postupka mirenja i arbitražnog postupka je u tome što izmiritelj ne može strankama nametati obvezujuća rješenja, dok s druge strane, pravorijek ima jednaku pravnu snagu kao sudska odluka. Vidjeti *Sajko Krešimir*, O mirenju kao alternativnom načinu rješavanja privatnopravnih sporova, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2007., str. 8. Riječ "*alternativan*" ne bi smatrao prikladnim jer se takvim pristupom sudski način rješavanja sporova karakterizira kao glavni ili početni. Prikladnije je svim načinima rješavanja sporova dati jednaku važnost te pravo svake strane na pristup sudu, koje je propisano Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i Ustavom Republike Hrvatske, dodatno ojačati pravom stranaka na izbor načina rješavanja sporova. Niti jedan od ovih načina rješavanja sporova se ne isključuje, čak se može i ugovoriti rješavanje spora u kombinaciji ovakvih alternativnih načina rješavanja spora. Riječ "*alternativan*" samo naglašava egzistiranje prevlasti zakonskog propisivanja rješavanja sporova pred redovnim sudovima. Intenzivnijem razvojem "*alternativnih*" načina rješavanja sporova, važnost rješavanja sporova pred redovnim državnim sudovima mogla bi se smanjiti.

⁶ Slično primjerice i *Bilić Vanja* smatra da ideje alternativnog rješavanja sporova nose u sebi elemente deetatzacije, zalaganja za ograničavanje sveobuhvatnosti države te da je alternativno rješavanje sporova korisno za državno pravosuđe i za širu skupinu upućenu na rješavanje sporova, ali uz napomenu da je potrebna podrška države bi se od ideje alternativnog rješavanja sporova dobilo što je moguće više, pri čemu ta podrška ima svoje pravne, političke i možda najvažnije, financijske aspekte. Vidjeti *Bilić Vanja*, Alternativno rješavanje sporova i parnični postupak, doktorska disertacija obranjena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 10.

U tom cilju je vidljiva i namjera Europske Unije⁷, ali i Republike Hrvatske⁸ da se potakne rješavanje sporova pred "*nedržavnim*" tijelima. Iako se razvoj arbitražnog sudovanja može pratiti još od antičkih vremena, nesporno je da se i dalje stranke uglavnom odlučuju za rješavanje svojih sporova pred državnim sudovima. Razlog može biti u tome da npr. trgovci, sportaši i pripadnici drugih djelatnosti još nemaju dovoljno svijesti i znanja o prednostima arbitražnog sudovanja, kao i da u Republici Hrvatskoj postoji mali broj arbitražnih ustanova pred kojima se sporovi mogu rješavati arbitražom. Naime, danas se u Republici Hrvatskoj rješavanje trgovačkih i građanskih sporova putem arbitraže može povjeriti samo Stalnom arbitražnom sudištu pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (dalje u tekstu: SAS HGK)⁹ i

⁷ Alternativno rješavanje sporova je podržano primjerice u sklopu Direktive Europskog parlamenta i Vijeća 2002/65/EC od 23.09.2002 o trgovanju na daljinu financijskim uslugama koje su namijenjene potrošačima (Službeni list Europske Unije, L 271/16, za Službeni list Europske Unije će se dalje u tekstu upotrebljavati kratica Sl. EU), Uredbe 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21.05.2008. o određenim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima (Sl. EU, L 136/08), Direktive Europskog parlamenta i Vijeća Europske Unije 2011/7/EC o borbi protiv kašnjenja u komercijalnim transakcijama (Sl. EU, L 048/11), zatim Direktive 2013/11/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Direktiva o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova) (Sl. EU, L 165/13), Uredbe (EU) br. 524/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o online rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Uredba o online rješavanju potrošačkih sporova) (Sl. EU, L 165/13), Direktive Europskog parlamenta i Vijeća 2015/2366 od 25.11.2015. o platnim uslugama na unutarnjem tržištu (Sl. EU, L 337/15), Ugovora o funkcioniranju EU (pročišćena verzija) (Sl. EU, C 202/16), itd.

⁸ Za Republiku Hrvatsku vidjeti primjerice sljedeće Zakone i Odluke: Zakon o osiguranju (NN 30/15, 112/18, 63/20, 133/20, 151/22), Zakon o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova (NN 121/16, 32/19, dalje u tekstu: ZARPS), Zakon o mirnom rješavanju sporova (NN 67/23), Odluka o poticanju izvansudskog rješavanja građanskih i trgovačkih sporova kojima je stranka Republika Hrvatska, odnosno pravna osoba kojoj je jedini osnivač ili član, odnosno imatelj udjela u pretežitom dijelu Republika Hrvatska (NN 62/16) kojom su člankom XVII. stavljene su izvan snage Odluka o mjerama za poticanje alternativnog i izvansudskog rješavanja sporova u građanskopravnim predmetima u kojima je jedna od stranaka u sporu Republika Hrvatska (NN 69/12), Odluka o osnivanju povjerenstva za poticanje alternativnog i izvansudskog rješavanja sporova u građanskopravnim predmetima u kojima je jedna od stranaka u sporu Republika Hrvatska (NN 69/12, 9/14) i Odluka o preporukama za poticanje alternativnog i izvansudskog rješavanja sporova u građanskopravnim predmetima u kojima je jedna od stranaka u sporu trgovačko društvo u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske odnosno pravna osoba s javnim ovlastima (NN 69/12, 9/14), dok je člankom IX. zadržano rješenje iz prethodnih Odluka kojim se predlaže rješavanje spora pred Stalnim arbitražnim sudištem Hrvatske gospodarske komore. Favoriziranje jedne arbitražne ustanove unutar podzakonskih normi može imati nepoticajan, pa samim tim i negativan utjecaj na osnivanje drugih arbitražnih ustanova ili na ugovaranje *ad hoc* arbitraža, a ujedno je suprotno načelu sloboda pružanja usluga koje je jedno od temeljnih načela Europske Unije. Država bi svojim aktima trebala poticati kako širenje arbitražnih sporova tako i razvoj arbitražnih ustanova, a za što je dovoljno donositi ovakve preporuke bez da se ukazuje na mjesto koje bi bilo "pogodno" za rješavanje spora, posebno kada se radi o sporovima u kojima je jedna od stranaka Republika Hrvatska.

⁹ Prvo arbitražno sudište pri Komori u Zagrebu osnovano je 1853., godinu dana nakon osnivanja same komore. Institucionalno arbitražno sudovanje djelovalo je pri prednicima današnje Hrvatske gospodarske komore bez prekida do 1945. godine. Sudište je ponovno ustanovljeno 1966. godine pri Privrednoj komori Hrvatske. Nadležnost Sudišta bila je ograničena na sporove bez međunarodnog obilježja. Nakon 1991. godine, Sudište preuzima i organiziranje arbitražnih sporova s međunarodnim obilježjima. Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori pruža domaćim i stranim poduzetnicima usluge organizacije arbitražnog rješavanja sporova. Organizacija sudišta propisana je odredbama Pravilnika o Stalnom arbitražnom sudištu pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (NN 50/17, NN 11/19, dalje u tekstu: Pravilnik SAS HGK), dok su arbitražna pravila sadržana u Pravilima o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (NN 129/15, 50/17, dalje u tekstu: Zagrebačka pravila). Više o ovome sudištu dostupno je na mrežnoj stranici www.hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/o-sudistu (posjećeno dana 8. travnja 2024. u 10:14 h). Više o radu ovog sudišta i statističkom prikazu

Mirovnom i arbitražnom sudištu Pravdonoša¹⁰, a što svakako otvara mnogo mjesta za daljnje osnivanje arbitražnih ustanova ili *ad hoc* arbitraža. Kao specijalizirane arbitražne ustanove u Hrvatskoj djeluju Sportsko arbitražno sudište pri Hrvatskom nogometnom savezu¹¹ te Športsko arbitražno sudište pri Hrvatskom olimpijskom odboru¹² koji su nadležni samo za rješavanje sporova vezanih uz sport.

Poticaј razvoju arbitražnog suđenja ogleda se prvenstveno u težnji hrvatskog zakonodavca da Zakonom o arbitraži (dalje u tekstu: ZA)¹³, kao specijalnim zakonom, omogućí nesmetano osnivanje arbitražnih ustanova, ali i provođenje arbitražnih postupaka pred *ad hoc* arbitražnim sudom. Također, ZA u cijelosti uređuje arbitražni postupak i učinke pravorijeka, s naglaskom da su u konačnici kontrolori arbitražnih pravorijeka ipak ostali državni sudovi te Ustavni sud. To govori dovoljno o želji države da omogućí rješavanje sporova "*alternativnim*

odluka donesenih u razdoblju od 2011. - 2022. vidjeti u Čavlina Andreja, Specijalistički rad br. 022/PIEUf/2023, Prijenos znanja u arbitraži s osvrtom na brojčane pokazatelje rješavanja sporova arbitražom na primjerima arbitražnih ustanova, Sveučilište Sjever, Varaždin, rujna 2023.

¹⁰ Arbitražno sudište Pravdonoša (ranije: Mirovno i arbitražno sudište Pravdonoša) osnovano je 1. prosinca 2005. sa sjedištem u Zadru, ulica Stjepana Radića 8 (više o ovom sudištu dostupno je na mrežnoj stranici www.pravdonosa.hr, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 10:55 h).

¹¹ Člankom 61. stavak 1. Statuta Hrvatskog nogometnog saveza od 3. travnja 2023. propisano je da je Arbitražni sud Saveza samostalni i stalni sud, nadležan za: rješavanje sukoba interesa i statusnih pitanja trenera i igrača i u vezi s tim imovinskih sporova koji nastaju između pojedinih subjekata Saveza, odlučivanje u sporovima koji nastaju između pojedinih članova Saveza, igrača, trenera i drugih pripadnika nogometne organizacije u vezi nogometnog sporta na području Republike Hrvatske, odlučivanje u sporovima koji nastaju između posrednika kod transfera igrača, klubova i igrača vezano uz usluge posrednika kod transfera igrača te za ocjenjivanje zakonitosti konačnih odluka o pravima, obvezama i odgovornostima iz odnosa koji se ostvaruju u Savezu i nogometnom sportu u Republici Hrvatskoj (Statut je objavljen na mrežnoj stranici <https://hns.family/dokumenti/propisi-i-dokumenti/>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 10:59 h). Pravilnikom o radu arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza od 7. lipnja 2023. uređena je nadležnost, sastav, sjedište, izbor članova suda i pravila postupka pred Arbitražnim sudom Hrvatskog nogometnog saveza (Pravilnik je objavljen na mrežnoj stranici <https://hns.family/dokumenti/propisi-i-dokumenti/>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:02 h).

¹² Športsko arbitražno sudište osnovano je i djeluje pri Hrvatskom olimpijskom odboru. Arbitražnim pravilima športskog arbitražnog sudišta pri Hrvatskom olimpijskom odboru od 25. svibnja 1999. uređena je nadležnost, sastav i ustroj te pravila o arbitražnom postupku i postupku mirenja Športskog arbitražnog sudišta pri Hrvatskom olimpijskom odboru. Člankom 2. stavkom 2. ovih pravila određeno je da se nadležnost Športskog arbitražnog sudišta može ugovoriti za arbitražno rješavanje sporova između športaša, fizičkih i pravnih osoba koje obavljaju športsku djelatnost te športskih udruga o pravima kojima mogu slobodno raspolagati, ako zakonom nije određeno da za odlučivanje u određenoj vrsti tih sporova postoji isključiva stvarna ili međunarodna nadležnost redovnog suda u Republici Hrvatskoj (Pravila su objavljena na mrežnoj stranici <https://www.hoo.hr/page/358>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:17 h).

¹³ Zakon o arbitraži je na temelju članka 2. stavka 4. alineje 1. Ustava Republike Hrvatske, donio 28. rujna 2001. (jednoglasno glasovima 99 zastupnika, od ukupno 151 zastupnika) četvrti (4.) saziv Hrvatskog sabora na šesnaestoj (16.) sjednici održanoj od 19. do 28. rujna 2001. Proglasilo ga je predsjednik Republike Hrvatske odlukom br. 01-081-01-3077/2 od 5. listopada 2001. Objavljen je u NN br. 88 od 11. listopada 2001. i stupio je na snagu 19. listopada 2001. Učinci ugovora o arbitraži koji su bili sklopljeni prije stupanja na snagu ovoga Zakona prosuđivali su se po zakonu koji je prije toga bio na snazi (čl. 51. st. 1. ZA). Arbitražni postupak u tijeku koji nije bio dovršen u vrijeme stupanja na snagu ovoga Zakona provodio se po zakonu koji je ranije bio na snazi, a zaključena nagodba mogla se zamijeniti, na suglasni prijedlog stranaka, pravorijekom na temelju nagodbe (čl. 51. st. 1. reč. 1. ZA). Stranke su se mogle sporazumjeti da se na postupke u tijeku primjenjuje novi zakon (čl. 51. st. 1. reč. 2. ZA). Postupci koji se vodili pred sudom u vrijeme stupanja na snagu ovoga Zakona nastavljani su po propisima koji su ranije bili na snazi (čl. 51. st. 3. ZA).

metodama", ali i težnji da s ciljem očuvanja pravosudnog sustava i poretka njezini državni sudovi ipak u konačnici kontroliraju i štite prava stranaka u arbitražnim postupcima.

Upravo je ta kontrolna uloga državnih sudova omogućila da arbitražni postupak zadrži jamstva zaštite prava njegovih sudionika i kontrolu zakonitosti pravorijeka od strane državnih sudova te Ustavnog suda Republike Hrvatske, a što je dodatna odlika koja bi trebala učiniti prihvatljivim i poželjnim suđenje pred arbitražnim sudovima. Takva sudska kontrola pravorijeka ima i funkciju onemogućavanja ulaska u hrvatski pravni sustav pravorijeka koji bi predstavljali "pravne iritante" unutar hrvatskog zakonodavstva te bili u cijelosti suprotni sa karakteristikama i načelima pravnog sustava unutar kojega se provode. Bez takve sudske kontrole pravorijeka zasigurno bi se stvorio "*podpravni*" sustav koji bi se, osim što bi bio izložen samovolji arbitara, podložan utjecaju stranaka na arbitre te izložen sumnjama u pravilnost i zakonitost donesenog pravorijeka, smatrao neprihvatljivim "*alternativnim*" načinom rješavanja sporova. Jer neovisno djelovanje arbitražnog suda i ostvarivanje učinaka arbitražnog pravorijeka uvelike ovisi o prihvaćenosti arbitraže unutar određenog pravosudnog sustava te imperativnom djelovanju sudbene vlasti da ne priznaje učinak onim pravorijecima koji su doneseni suprotno kogentnim odredbama kojima je uređena arbitraža. Jasno je da i volja stranaka da svoj spor povjere i riješe putem arbitraže prvenstveno ovisi o toj sudskoj kontroli pravorijeka.¹⁴ Kontrola zakonitosti pravorijeka provodi se isključivo putem tužbe za poništaj pravorijeka te naposljetku i ustavne tužbe. Unutar tih postupaka nastaje praksa koja pospješuje stvaranje jedinstvenog i predvidljivog pravnog tumačenja pojma pravorijeka, njegovih učinaka i razloga za poništaj, a čemu svakako pridonosi i nepromjenjivost ZA od njegovog stupanja na snagu do danas. Takva nepromjenjivost ZA trebala bi se ogledati u razvoju jedne jasne i razumljive djelatnosti arbitriranja koja bi, uz naglašavanje svojih prednosti u odnosu na državne sudove, trebala s vremenom umanjiti priljev novih predmeta na državne sudove te arbitražni sud učiniti bitnim tijelom u razvoju gospodarskog, ali i pravnog sustava Republike Hrvatske. S druge strane, nepromjenjivost arbitražnog zakonodavnog okvira toliki niz godina može ukazivati i na neprilagođavanje novim trendovima u arbitraži, s obzirom na to da se arbitražna pravila zbog težnje za efikasnosti i preuzimanja dijela postupaka iz nadležnosti državnih sudova, ipak prilagođavaju težnjama njegovih sudionika. Uzme li se u obzir činjenica da je lakše donijeti arbitražni pravilnik nego mijenjati arbitražno zakonodavstvo koje je ionako

¹⁴ Slično i *Babić Davor*, Tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka u hrvatskoj sudskoj praksi, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, 12/2014., str. 165.

prepuno dispozitivnih odredbi, upravo se prihvaćanje modernih trendova u arbitraži, najbolje oslikava unutar odredbi pravilnika arbitražnih ustanova. Svakako je da će ona ustanova koja posjeduje takav pravilnik, koji u konačnici dovodi do pravične i na zakonu zasnovane odluke, biti prvenstveni izbor za rješavanje arbitražnog spora.

1.2. Znanstveni opseg rada i metode rada

Ovim se radom analiziraju razlozi za poništaj arbitražnog pravorijeka naznačeni odredbama ZA, kao i sami postupak povodom tužbe za poništaj pravorijeka s naglaskom na razloge koji uzrokuju poništaj pravorijeka, baš s ciljem da se u arbitražnom postupku koji prethodi donošenju pravorijeka takvi razlozi otklone ili da se spriječi njihovo nastupanje. Postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka pred državnim sudovima je uobičajeno tema koja se u znanstvenoj literaturi pojavljuje samo sporedno uz temu poništajnih razloga te joj nije pružena dovoljna pozornost. To se i ogleda u činjenici skoro pa nedostatka radova koji obrađuju temu sudskog poništaja arbitražnog pravorijeka u kojemu bi naglasak bio na primjeni pravnih pravila od strane državnog suda i postupanju stranaka u postupku poništaja. Ujedno se obrađuje i prikaz redovnih i izvanrednih pravnih lijekova na odluke državnog suda kojom je odlučeno o zahtjevu za poništaj pravorijeka, kako bi se dao prikaz cjelokupnog sudskog postupka. Radi razumijevanja teme, prvenstveno se primjenom povijesne metode izlaže razvoj poništajnih razloga čiji nastup je nužno uzrokovao poništaj domaćeg pravorijeka, kao i onih poništajnih razloga koji utječu na priznanje i ovrhu pravorijeka stranog pravorijeka. U tom cilju se razvoj poništajnih razloga uspoređuje i analizira kroz konvencijska rješenja koja su dala znatan poticaj razvoju arbitražnog suđenja, a zatim i kroz zakonodavna rješenja. Neizostavna je analiza i prikaz razvoja instituta za poništaj arbitražnog pravorijeka kroz zakonodavna rješenja koja su bila mjerodavna na teritoriji Republike Hrvatske i to kroz odredbe svih prethodno važećih mjerodavnih propisa počevši od zakonodavstva Kraljevine Jugoslavije. Smatram da povijesno razmatranje onih zakonskih i konvencijskih razloga koja se odnosi na odbijanje ovrhe ili priznanja stranog pravorijeka nije u sukobu s temom ovog rada, s obzirom na to da se razvoj tih razloga nužno mora dovoditi u vezi s razvojem domaćih i komparativnih poništajnih razloga, s obzirom na to da je od značaja da svaki pravorijek ima jednaku snagu i učinke kako unutar domaćeg teritorijalnog okvira tako i u međunarodnim odnosima, naravno za one pravorijeke u kojima se rješavao spor s međunarodnim elementom. Općeprihvaćena konvencijska rješenja

koja se odnose na ovrhu i priznanje stranog pravorijeka stoga nisu smjela biti zanemarena niti prilikom normiranja poništajnih razloga jer njihova usklađenost i daje potpunu svrhu očekivanjima stranaka. Na takav način se i sprječavaju ograničeni učinci pravorijeka. Nadalje, primjenom komparativne metode iznosi se usporedni prikaz normiranosti tužbe i postupka za poništaj pravorijeka između Zakona o arbitraži i njegovog uzora, UNCITRAL-ovog Model Zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži, usporedni prikaz prakse Trgovačkog suda u Zagrebu (dalje u tekstu: TSZG) i Županijskog suda u Zagrebu (dalje u tekstu: ŽSZG)¹⁵ te usporedni prikaz odluka žalbenih sudova i revizijskog suda¹⁶. Prikaz odluka državnih sudova nadležnih za odlučivanje o poništaju pravorijeka koristiti će se kako bi se dobio uvid u rad sudaca prilikom razmatranja tužbe za poništaj pravorijeka, u stavove suda prilikom razmatranja razloga za poništaj pravorijeka, ali također i uvid u postupanja stranaka u postupku za poništaj pravorijeka. S obzirom na tajnost arbitražnog postupka te činjenicu da arbitražne ustanove ne objavljuju donesene pravorijeke ili barem njihove sentence, razlozi za iznošenje spora pred arbitražni sud utvrđeni su iz obrazloženja presuda donesenih povodom tužbi za poništaj pravorijeka. Uostalom, praksa je pokazala da sudovi u postupcima za poništaj pravorijeka jako rijetko traže uvid u cijeli arbitražni spis, pa u većini slučajeva nije ni bilo moguće steći uvid u cjelokupno činjenično stanje. Ali za obradu teme ovog rada nije ni ključno razmatranje merituma koje je bilo podloga za donošenje arbitražnog pravorijeka, već povrede za koje su tužitelji u postupku poništaja smatrali da predstavljaju neki od poništajnih razloga. A opis takvih povreda je bio jasan uvidom u parnični spis iz postupka poništaja pravorijeka. Također, i oskudni resursi sudova, ali i slaba organizacija sudova, su bili otežavajući element pri odlučivanju o molbi za kopiranje cjelokupnih spisa ili za omogućavanje nesmetanog uvida u predmete na duže razdoblje. Ujedno se navode i ključne odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske kojima je taj sud iznosio svoja mišljenja u vezi načina poništaja pravorijeka, ali i neke stavove koji bi mogli znatno unazaditi i otežati težnju za širenjem arbitražnog rješavanja sporova. Upravo proučavajući razvoj poništajnih razloga, razvoj instituta tužbe za poništaj arbitražnog pravorijeka te evoluciju sudske prakse koja je u znatnom dijelu pratila moderne

¹⁵ Autor je od predsjedništva Trgovačkog suda u Zagrebu i Županijskog suda u Zagrebu zatražio i dobio na uvid samo pravomoćne odluke donesene u postupcima povodom tužbi za poništaj pravorijeka u razdoblju od 2010. do 2024. godine. Autoru nisu dane na uvid nepravomoćne odluke koje se još nalaze na Rješavanju pred prvostupanjskim sudom ili žalbenim sudom. Neke od sudskih odluka donesenih u postupku poništaja pravorijeka prije navedenog razdoblja također su navedene u ovom radu, a sve radi usporednog prikaza rada sudaca u postupcima povodom poništaja pravorijeka te usporednog prikaza mišljenja sudaca u vezi nastupa poništajnih razloga.

¹⁶ Žalbeni sudovi su: Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VTSRH) na odluke TSZG-a i Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VSRH) na odluke ŽSZG-a. VSRH je ujedno i revizijski sud za odluke VTSRH i VSRH.

trendove i stručna razmišljanja, može se steći predodžba o razvoju arbitražnog prava i svim prednostima arbitražnog sudovanja u odnosu na suđenje pred državnim sudom.

Nadalje, primjenom empirijske metode, ovim se radom obrađuju karakteristike tužbe za poništaj pravorijeka, procesne pretpostavke za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, ali i trenutna razmišljanja u vezi mogućnosti izjavljivanja i drugih pravnih sredstva protiv arbitražnog pravorijeka. Također će se kroz sudske odluke ukazati i na razlike u tumačenju nastupa razloga za poništaj pravorijeka, ali i po autoru ovog rada i na nedovoljna pojašnjenja i kontradiktorna obrazloženja sudskih presuda koja su bitan izvor za razumijevanje i ujednačavanje razloga za poništaj pravorijeka. Ujedno se obrađuje i postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka, ali i rad sudaca u postupku za poništaj pravorijeka, njihov način utvrđivanja i shvaćanja poništajnih razloga te mogući utjecaj tih sudačkih shvaćanja na razvoj arbitražne djelatnosti. Iz tog razloga naglasak je na komparativnom prikazu određenih dobro razvijenih i uglednih arbitražnih zakonodavstva kako se predložena rješenja ne bi smatrala isključivim hirom autora bez podloge u trenutno egzistirajućoj praksi hrvatskih sudova i sudova komparativnih zakonodavstva. Također, u ovom će se radu iznijeti i prijedlozi poboljšanja u cilju još veće učinkovitosti arbitražnih postupaka, kao i načini poticanja osnivanja arbitražnih ustanova koje bi bile specijalizirane za određena pravna područja s ciljem da s vremenom rasterete državne sudove od redovito velikog priljeva novih predmeta.

Predmet ovog rada, osim navođenja u povijesnom kontekstu, neće biti analiza instituta priznanja i ovrhe stranog arbitražnog pravorijeka kao ni analiza instituta ovrhe domaćeg pravorijeka, s obzirom da navedena tema zahtjeva također opsežno razmatranje, a koje prelazi okvir ovog rada.

1.3. Znanstveni cilj rada

Cilj ovog doktorskog istraživanja je detaljno istražiti pravni institut poništaja arbitražnog pravorijeka u hrvatskom pravu, i to na zakonodavnoj razini, u teoriji, te u njegovoj primjeni u praksi, kao i utvrditi je li *de lege ferenda* potrebna izmjena odgovarajućih zakona odnosno promjena sudske prakse u Republici Hrvatskoj u primjeni tog instituta. Iz tog razloga naglasak je na komparativnom istraživačkom prikazu tog instituta prema odredbama UNCITRAL-ovog Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži, te odredbama

austrijskog, švicarskog i engleskog¹⁷ arbitražnog prava. Razmatraju se zakonodavna rješenja tih država koja se odnose na poništaj arbitražnog pravorijeka, odluke njihovih nadležnih sudova u postupcima poništaja arbitražnog pravorijeka, kao i dostupna stručna literatura koja obrađuje arbitražno zakonodavstvo Austrije, Švicarske i Engleske. Arbitražna zakonodavstva navedenih država odabrana su te je napravljena njihova usporedba sa domaćim rješenjima, jer navedena strana zakonodavstva imaju vrlo dugu povijesnu arbitražnu tradiciju koja je uvijek bila odraz težnji za unaprijeđenjem arbitražnog zakonodavstva u skladu s modernim arbitražnim tekovinama, ali i cilja da se naglaskom na stranačku autonomiju što veći broj sporova izuzme iz nadležnost državnih sudova te tako rješavanje privatnih sporova zadrži unutar privatnih sudova. Važno je ukazati i na razlike kontinentalnog i *common law* pravnog sustava u pogledu poništaja arbitražnih odluka, a kako bi se utvrdilo da li neka od rješenja svojstvenih samo jednom pravnom sustavu mogu svoju primjenu naći i u drugom pravnom sustavu, naravno ne mijenjajući pritom osnovne odlike arbitražne tradicije koja je svojstvena određenom pravnom sustavu. Također, potreba komparativne obrade navedenih arbitražnih zakonodavstva proistekla je i iz značaja arbitražnih ustanova koje djeluju unutar navedenih arbitražnih zakonodavstava te su stoga i česta mjesta rješavanja arbitražnih sporova, kako onih domaćeg tako i onih međunarodnog obilježja. Naposljetku, u radu se navode pojedine odredbe drugih nacionalnih arbitražnih zakonodavstava, a kako bi se prikazala određena raznolikost uređenja određenih arbitražnih pitanja, sve s ciljem postizanja najučinkovitijeg i najpravičnijeg rješenja za hrvatsko zakonodavstvo.

Radi boljeg razumijevanja određenih aspekata arbitražnog postupka bez kojih nije moguće potpuno shvatiti sam institut tužbe i razloga za poništaj pravorijeka, u radu će se prikazati i odgovarajuće odredbe Zagrebačkih pravila, kao i pravila o arbitraži nekih stranih arbitražnih ustanova koje su danas prihvaćene kao referentne za rješavanje arbitražnih sporova, kako domaćih tako i međunarodnih. Tako su za potrebe ovog rada prikazane određene odredbe Pravila sljedećih arbitražnih ustanova: Međunarodne trgovačke komore¹⁸, Bečkog

¹⁷ Radi dugogodišnje pravne tradicije i značaja engleskog prava u arbitražnom svijetu, ovim radom zbog njegove opsežnosti nije svrhovito obraditi arbitražno zakonodavstvo ostalih država Ujedinjenog Kraljevstva.

¹⁸ Pravila Međunarodne trgovačke komore (*International Chamber of Commerce - ICC*) koja su na snazi od 1. siječnja 2021. (dalje u tekstu: Pravila ICC, dostupna na mrežnoj stranici <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration/>, posjećeno dana 4. ožujka 2021., u 15:46 h). Međunarodna trgovačka komora osnovana je 1919. godine u Parizu i predstavlja najveću svjetsku poslovnu organizaciju koja zastupa interese svjetske poslovne zajednice prema Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i Ujedinjenim narodima. Danas djeluje putem 93 nacionalna odbora koji zajedno s izravnim članovima diljem svijeta obuhvaćaju globalnu mrežu od 6,5 milijuna tvrtki u više od 130 zemalja. U Hrvatskoj je Nacionalni odbor osnovan 2003. godine. Kamen temeljac djelovanja ICC-ja su specijalizirane komisije. Sudjelovanjem u radu 12 komisija ICC-ja, tvrtke članice, poslovna udruženja i renomirani stručnjaci oblikuju stajališta poslovnih krugova o općim pitanjima trgovinske i

međunarodnog arbitražnog centra¹⁹, Švicarskog arbitražnog centra²⁰, Međunarodnog arbitražnog suda u Londonu²¹, Američke arbitražne asocijacije²², Arbitražnog instituta

ulagačke politike, kao i o bitnim stručnim temama, kao što su, između ostaloga, bankarstvo, digitalna ekonomija, marketing, okoliš i energetika, politika tržišnog natjecanja, suzbijanje korupcije i intelektualno vlasništvo. Tri glavne djelatnosti ICC-ja su utvrđivanje pravila, rješavanje sporova i zagovaranje politika. ICC pruža i važne usluge, među kojima prvo mjesto zauzima njegovo Međunarodno arbitražno sudište, kao vodeće svjetsko arbitražno tijelo.

¹⁹ Pravila Bečkog Međunarodnog arbitražnog centra (*Vienna International Arbitration Center* - VIAC) koja su na snazi od 1. srpnja 2021. (dalje u tekstu: Pravila VIAC, dostupna na mrežnoj stranici <https://www.viac.eu/en/arbitration/content/vienna-rules-2021-online>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:23 h) Ovo sudište se smatra jednim od vodećih u Europi za rješavanje domaćih i međunarodnih trgovačkih sporova. Osnovano je 1975. godine kao odjel Austrijske Savezne Trgovačke Komore (AFEC), te je do sada pred VIAC-om riješeno više od 1600 sporova (više o ovome sudištu može se pronaći na mrežnoj stranici <https://www.viac.eu/en/>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:23 h).

²⁰ Prednik Švicarskog arbitražnog centra je Švicarska trgovačka arbitražna ustanova (*Swiss Chambers' Arbitration Institution* - SCAI). SCAI ima svoje početke još od 1872. godine i rješavanja prvog arbitražnog spora naziva Alabama kojim je riješen diplomatski spor između Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država za štetu nastalu u građanskom ratu (1861-1865). Postupak se vodio u Ženevi. SCAI je nastao kao udruženje više komora pred kojima su se rješavali arbitražni sporovi. 2021. godine Švicarska trgovačka arbitražna ustanova se pripojila Švicarskom arbitražnom udruženju iz čega je 2021. godine nastao Švicarski arbitražni centar (*Swiss Arbitration Center* - SAC, više o ovome sudištu može se pronaći na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitration.org>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:25 h). Pravila Švicarskog arbitražnog centra stupila su na snagu u lipnju 2021. godine (dalje u tekstu: Pravila SAC, dostupna na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitration.org>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:27 h).

²¹ Pravila Međunarodnog arbitražnog suda u Londonu (*London Court of International Arbitration* - LCIA) koja su na snazi od 1. listopada 2020. (dalje u tekstu: Pravila LCIA, dostupna na mrežnoj stranici https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/lcia-arbitration-rules-2020.aspx, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:33 h) Međunarodni arbitražni sud u Londonu je najstarija arbitražna ustanova osnovana još 1893. godine, kao Londonska arbitražna komora. To je ujedno i jedna od vodećih arbitražnih ustanova na svijetu za rješavanje trgovačkih sporova koja godišnje rješava više od 80 sporova. Međunarodni značaj ove ustanove ogleda se i u tome što preko 80% osoba koje su stranke arbitražnih postupaka nisu engleski državljani. Više o ovom sudištu vidjeti u *Rémy Gerbay*, Poglavlje 4: 'The London Court of International Arbitration', Julian D. M. Lew, Harris Bor, et al (eds), *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland*, Kluwer Law International, 2013., str. 51. - 74.

²² Pravila Američke arbitražne asocijacije (*American Arbitration Association* - AAA) za trgovačke sporove koja su na snazi od 1. rujna 2022. godine (dalje u tekstu: Pravila AAA, dostupna na mrežnoj stranici <https://www.adr.org/Arbitration>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:45 h). AAA pruža usluge rješavanja sporova gotovo 75 godina. Ova institucija nesumnjivo ima najveći broj predmeta u arbitraži s gotovo 200.000 slučajeva godišnje. Također ima posebna arbitražna pravila za međunarodne, komercijalne, građevinske i patentne sporove. Međunarodni centar za rješavanje sporova (ICDR) upravlja međunarodnim predmetima. ICDR je osnovan 1996. kao zasebna jedinica AAA. Ima specijalizirano administrativno osoblje u New Yorku, a u svibnju 2001. ICDR je otvorio svoj prvi europski ured u Dublinu. Pravila Međunarodne arbitraže ICDR-a modelirana su prema pravilima UNCITRAL-a. Više o ovom sudištu je dostupno na mrežnoj stranici <https://www.adr.org>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:47 h.

Trgovačke komore Stockholma²³, Kineske komisije za međunarodnu trgovačku arbitražu²⁴, Singapurskog međunarodnog arbitražnog centra²⁵. Naravno, uz nezaobilazan prikaz arbitražnih

²³ Pravila Arbitražnog instituta Trgovačke komore Stockholma (*Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce – SCC*) koja su na snazi od 1. siječnja 2023. (dalje u tekstu: Pravila SCC, dostupna na mrežnoj stranici <https://sccarbitrationinstitute.se/en/resource-library/rules-and-policies/scc-rules>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:47 h). SCC je osnovan 1917. godine i dio je, ali neovisan od Trgovačke komore u Stockholmu. SCC se sastoji od Odbora i Tajništva i pruža usluge za učinkovito rješavanje sporova i za švedske i za međunarodne stranke. SCC su sedamdesetih godina prošlog stoljeća priznali Sjedinjene Države i Sovjetski Savez kao neutralni centar za rješavanje trgovinskih sporova na istoku Zapada. Također, Kina je priznala SCC kao forum za rješavanje međunarodnih sporova u isto vrijeme. SCC je od tada proširio svoje usluge u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži i pojavio se kao jedna od najvažnijih i najčešće korištenih arbitražnih institucija širom svijeta. Više o ovom sudištu je dostupno na mrežnoj stranici <https://sccarbitrationinstitute.se/en/about-scc>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:47 h.

²⁴ Pravila Kineske komisije za međunarodnu trgovačku arbitražu (*China International Economic Trade Arbitration Commission - CIETAC*) koja su na snazi od 1. siječnja 2015. (dalje u tekstu: Pravila CIETAC, dostupna na mrežnoj stranici <http://demo.ccpititc.com/en/articles/25106>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:50 h). CIETAC je osnovan u travnju 1956. u okviru Kineskog vijeća za promicanje međunarodne trgovine te mu je sjedište u Pekingu. CIETAC samostalno i nepristrano rješava gospodarske i trgovinske sporove, kao i investicijske sporove putem arbitraže. Kako bi se zadovoljile potrebe razvoja svoje arbitražne prakse, CIETAC je sukcesivno uspostavio 29 ureda za vezu u različitim regijama i specifičnim poslovnim sektorima kako bi osigurao strankama praktičan savjet o arbitraži. CIETAC je stalno ažurirao svoja arbitražna pravila kako bi bio u skladu s najnovijim dostignućima u međunarodnoj arbitražnoj praksi i kako bi bolje zadovoljio potrebe stranaka. U skladu s Njujorškom konvencijom, priznanja CIETAC-a su priznata i provediva u 159 zemalja. Gotovo 30.000 zaključenih arbitražnih slučajeva CIETAC-a uključivalo je stranke iz više od 100 zemalja i regija izvan kontinentalne Kine, a nagrade su priznate i provedene širom svijeta. Od 1990. godine CIETAC-ov broj predmeta bio je jedan od najtežih među glavnim svjetskim arbitražnim institucijama, posebice u posljednjih nekoliko godina, CIETAC je u prosjeku rješavao više od 2.000 slučajeva godišnje. CIETAC prihvaća međunarodne i inozemne predmete, kao i domaće. Njegov opseg prihvaćanja slučajeva nije ograničen prirodom poslovanja stranaka ili njihovim državljanstvom. Domaći predmeti podneseni CIETAC-u obično su više-industrijski, trans-regionalni i interdisciplinarni, s trendom povećanja onih koji su povezani s novom ekonomijom. CIETAC se postupno razvija u jednu od glavnih arbitražnih institucija u svijetu koja se bavi kompliciranim, velikim sporovima ili sporovima vezanim uz vanjske poslove. Općenito je potrebno od jednog do tri dana da se održi usmena rasprava, a većina arbitraža CIETAC-a može se zaključiti u roku od četiri do šest mjeseci nakon formiranja arbitražnog suda. Osim svoje tradicionalne usluge trgovinske arbitraže, CIETAC pruža strankama i usluge alternativnog rješavanja sporova, uključujući, ali ne ograničavajući se na, rješavanje sporova na ime domene, online arbitražu, rješavanje sporova između ulagača i države i razmatranje sporova u vezi s izgradnjom. Kao najstarija i najveća arbitražna institucija u Kini, CIETAC je dao ogroman doprinos zakonodavstvu i razvoju kineskog arbitražnog prava i igra vodeću ulogu među kineskim arbitražnim institucijama u praksi i teorijskim istraživanjima o arbitraži. CIETAC je u rujnu 2012. osnovao svoj Arbitražni centar u Hong Kongu. Više o ovom sudištu je dostupno na mrežnoj stranici <http://demo.ccpititc.com/en>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:51 h.

²⁵ Pravila Singapurskog međunarodnog arbitražnog centra (*Singapore International Arbitration Centre - SIAC*) koja su na snazi od 1. kolovoza 2016. (dalje u tekstu: Pravila SIAC, dostupna na mrežnoj stranici <https://www.siac.org.sg/our-rules/rules/siac-rules-2016>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 11:52 h). SIAC je osnovan 1991. godine kao neovisna, neprofitna organizacija, te je od tada stekao status jedne od najboljih arbitražnih ustanova. SIAC-ove arbitražne odluke provode se u mnogim jurisdikcijama, uključujući Australiju, Kinu, Hong Kong SAR, Indiju, Indoneziju, Jordan, Tajland, Ujedinjeno Kraljevstvo, SAD i Vijetnam, a i među ostalim potpisnicima New York konvencije. SIAC je globalna arbitražna institucija koja pruža usluge koje su konkurentne i djelotvorne u upravljanju predmetima među strankama iz cijelog svijeta. Upravni odbor SIAC-a i njegov Arbitražni sud čine eminentni pravnici i stručnjaci iz cijelog svijeta. Glavne funkcije Suda uključuju imenovanje arbitara, kao i opći nadzor nad upravljanjem predmetima u SIAC-u. SIAC ima iskusan međunarodni panel od preko 400 stručnjaka iz više od 40 jurisdikcija. Imenovanja se obavljaju na temelju stručnosti i iskustva. SIAC-ov panel ima preko 100 iskusnih arbitara iz područja energetike, inženjerstva, nabave i graditeljstva iz više od 25 različitih država. Više o ovom sudištu je dostupno na mrežnoj stranici <https://siac.org.sg>, posjećeno dana 8. travnja 2024. u 11:58 h.

pravila Komisije Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo²⁶ koja su danas u širokoj upotrebi te su poslužila kao uzor pravilnicima brojnih arbitražnih ustanova. Uostalom, iz razloga što je uobičajena praksa da stranke pristankom na povjeravanje rješavanja spora nekoj arbitražnoj ustanovi pristaju i na arbitražna pravila te arbitražne ustanove, a i iz razloga što povjeravanje spora na rješavanje jednoj arbitražnoj ustanovi ne sprječava stranke da kao mjerodavna za taj spor izaberu pravila neke druge arbitražne ustanove, smatram da je nužno ukazati na mjerodavne odredbe tih pravila kako bi se utvrdilo u kolikoj mjeri njihova eventualna neusklađenost sa domaćim zakonodavstvom ili čak i konvencijskim rješenjima može kao posljedicu imati poništaj domaćeg pravorijeka. Razlog prikazivanja arbitražnih Pravila i nekih drugih arbitražnih ustanova, služi i u cilju predlaganja onih arbitražnih odredbi čije bi prihvaćanje u domaće arbitražno zakonodavstvo ili u Pravilnike domaćih arbitražnih ustanova zasigurno rezultiralo još bržem razvoju arbitražne djelatnosti u Hrvatskoj i prihvaćanju rješavanja sporova putem arbitraže.

U ostvarenju cilja ovog doktorskog rada, tražiti će se i odgovori na sljedeća glavna istraživačka pitanja:

1. Protiv koliko je arbitražnih pravorijeka donijetih pred stalnim arbitražnim institucijama u Republici Hrvatskoj ili pred *ad hoc* arbitražnim sudovima podneseno tužbi za poništaj u razdoblju od 2010. godine pa do 1. siječnja 2024. godine?²⁷
2. Koji su zakonski razlozi za traženje poništaja arbitražnog pravorijeka, njihova teoretska analiza te koji se od tih razloga najčešće koriste u praksi za poništaj arbitražnog pravorijeka?
3. U koliko je predmeta od 2010. godine pa do 1. siječnja 2024. godine pred Trgovačkim sudom u Zagrebu i Županijskom sudu u Zagrebu usvojen tužbeni zahtjev za poništaj arbitražnog pravorijeka i s kakvim obrazloženjem, te u koliko je predmeta on odbijen i s kakvim obrazloženjem?
4. Koliko je i kakvih pravnih lijekova podneseno protiv odluka Trgovačkog suda u Zagrebu i Županijskog suda u Zagrebu o poništaju arbitražnih lijekova donesenih u razdoblju od 2010. godine pa do 1. siječnja 2024. godine i s kakvim uspjehom?

²⁶ Arbitražna pravila Komisije Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo (dalje u tekstu: UNCITRAL) koja su na snazi od 2021. (dalje u tekstu: Pravila UAR, dostupna na mrežnoj stranici <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/contractualtexts/arbitration>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 12:01 h).

²⁷ Analiza ovog rada će obuhvatiti samo one postupke u kojima je pravomoćno odučeno o zahtjevu za poništaj, dok će iz analize izostati oni postupci za poništaj koji su u tijeku, oni u kojima još nije pravomoćno odlučeno ili je tužba za poništaj pravorijeka povučena ili je nastupio prekid postupka.

5. Jesu li odredbe ZA o tužbi za poništaj pravorijeka i o arbitražnom postupku nakon poništaja pravorijeka primjerene i u kojoj mjeri one odstupaju od rješenja u UNCITRAL-ovom Model zakonu o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži i od rješenja austrijskog, švicarskog i engleskog prava.

6. Jesu li odredbe Zakona o parničnom postupku (dalje u tekstu: ZPP)²⁸, koje se primjenjuju u postupku povodom poništaja arbitražnog pravorijeka primjerene i treba li ih modificirati posebice u svjetlu postojećih rješenja u austrijskom, švicarskom i engleskom pravu?

Navedena pitanja nužno su i pokrenula istraživanje i predlaganje onih rješenja koja bi mogla u još većoj mjeri doprinijeti kvalitetnijem arbitražnom suđenju i većoj učinkovitosti tužbe za poništaj. Ali opreza radi naglašavam da podatci naznačeni u istraživačkim pitanjima pod brojevima 1. i 3. nisu potpuni, s obzirom na to da mi sudovi nisu omogućili potpuni uvid u sve predmete u kojima su odlučivali, već samo u one koji su u trenutku istraživanja bili pravomoćni. Radi sistematičnije obrade i preglednosti teme ovog rada, poglavlja su strukturirana na način da slijede povijesni razvoj pravila za poništaj arbitražnog pravorijeka uz povijesni prikaz konvencijskih rješenja i zakonodavnih rješenja koja su se primjenjivala na teritoriji Republike Hrvatske. Zatim se daje pojašnjenje pojma arbitražni sud te se prikazuju vrste arbitražni sudova uz navođenje sudskih odluka koja mogu stvoriti dvojbe oko toga može li se neki sud smatrati arbitražnim sudom. Obrađuje se pojam pravorijeka, njegove karakteristike i vrste pravorijeka uz navođenje i drugih odluka koje se mogu donijeti u arbitražnom postupku. Daje se prikaz i analiza pravnih sredstava protiv pravorijeka, razloga za poništaj pravorijeka, kao i tijeka postupka za poništaj pravorijeka i pravnih sredstva protiv odluke kojom je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka. Obrađuje se i sudbina arbitražnog postupka poslije poništaja arbitražnog pravorijeka te učinci i mogućnosti paralelnog tijeka postupka za poništaj pravorijeka i ovršnog postupka. Završno se daje statistički prikaz rada državnih sudova u postupcima za poništaj pravorijeka. Sve kako bi se kroz prikaz postojećih zakonodavnih rješenja argumentirano ukazalo na potrebnu izmjenu nekih od njih. Kritička analiza normi hrvatskih zakona koji se primjenjuju povodom poništaja arbitražnog pravorijeka, a koju iznosi autor doktorskog rada, trebala bi doprinijeti unapređenju i širem prihvatanju arbitražnog sudovanja u Republici Hrvatskoj.

²⁸ NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23.

1.4. Očekivana znanstvena dostignuća rada

Očekuje se da će doktorski rad dati znanstven doprinos poimanju poništajnih razloga i pravnog instituta poništaja arbitražnog pravorijeka u hrvatskom pravu. Detaljno razjašnjenje razloga za poništaj arbitražnog pravorijeka može utjecati i na arbitre i na stranke da već tijekom arbitražnog postupka poduzmu sve što je potrebno kako bi se otklonile situacije u kojima bi mogli nastati razlozi koji bi mogli dovesti do poništaja pravorijeka. U radu će se prikazati i neke tipične situacije u kojima stranke pogrešno smatraju da se radi o razlogu za poništaj pravorijeka te će ih se pravno obrazložiti. To bi trebalo pridonijeti smanjenju broja tužbi za poništaj arbitražnog postupka te većoj predvidljivosti ishoda takvih parničnih postupaka. Rad će dati i odgovor na pitanje treba li i na koji način unaprijediti pravila hrvatskog parničnog postupka koja se primjenjuju prilikom odlučivanja o tužbi za poništaj arbitražnog pravorijeka.

2. POVIJESNI RAZVOJ PRAVILA O PONIŠTAJU ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA

2.1. Razvoj arbitraže od samih početaka

Smatra se da je najstariji poznati ugovor o arbitraži zaključen između sumerskih gradova Lagoša i Ume, u IV. tisućljeću prije Krista, na osnovi kojega je Mesilin, kralj Kiša povukao granicu između njih.²⁹ Arbitražni postupci su se često koristili u prvim državama gdje bi se privatne osobe odlučivale na takav postupak kako bi izbjegli stroge formalnosti tadašnjih sudskih postupaka te su još tada uočene prednosti arbitraže, zbog kojih se ona koristila ne samo za rješavanje sporova između domaćih, već i između građana različitih država.³⁰

Razvoj arbitražnog suđenja možemo pratiti još od starogrčkog prava u kojim je strankama bilo dopušteno imenovati arbitre za rješavanje međusobnog spora. Protiv odluke koju bi donio od stranaka izbrani arbitar nije bila dopuštena tužba državnom sudu. Međutim, odluka o biti spora koju bi donosili stalni državni arbitri, a koji su se birali iz redova atenskih građana starijih od 60 godina, mogla se pobijati pred državnim sudom. Bitno je da su se stranke odmah pri proglašenju arbitražne odluke morale jasno izjasniti da li će istu odluku pobijati. Postupak pobijanja pred sudom provodio se samo na temelju dokaza koje je stranka, koja pobija odluku, prilagala u posebne fascikle koji su se tom prilikom otvarali.³¹ U helenističkom razdoblju se u postupcima rješavanja sporova među građanima pojavljuju organi koji imaju karakteristike arbitražnih organa. Naime, u to doba djeluje *strategos* koji je imao funkciju mirovnog suca pa nije imao obvezu riješiti spor među strankama već ustrajati na njihovom mirenju. Imao je ovlast nad vojskom, upravom, policijom i financijama. Sličnu ovlast imao je *epistrategos* koji je također stajao na čelu više državnih oblasti te *epistates*, koji je bio civilni

²⁹ Jovičić Katarina, Međunarodna trgovinska arbitraža, Institut za uporedno pravo, Strani pravni život, br. 3, 2008., Beograd, 2008., str. 101

³⁰ Ibid, str. 101. Kurtović Šefko navodi da su u Babilonskoj državi (19.-16. st.pn.n.e.), a unatoč postojanju sudstva koje je bilo pod ingerencijom države i odvojeno od svećenstva, svećenici zadržali ulogu izbornih sudaca za rješavanje sporova nastalih iz ugovornih odnosa, obzirom su poznavali pravila pravnog prometa, a i zbog postojanja vjerske prisege kao bitne stavke u svim tim ugovornim odnosima; Vidjeti Kurtović Šefko, Opća povijest prava i države, Stari i srednji vijek, I. knjiga, III. izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1994., str. 58.

³¹ Više kod Kandare Boris, Pobijanje arbitražne odluke, Književni krug, Split, 1992., str. 18.-19.

upravitelj. Razlog takvoj podjeli izvirao je iz sporosti tadašnjih redovnih sudova, a takvi su organi uvelike zaslužni za utjecaj grčkog prava na egipatsko pravo.³²

U posljednjemu stoljeću rimske Republike i tijekom klasičnog te postklasičnog razdoblja, a kao razlog nemogućnosti pristupa pravosudnim organima koji se nalazili isključivo u Rimu, egzistirala je arbitraža koju su provodili *boni viri*, a koji su uobičajeno bili susjedi ili poznanici stranaka u sporu te su uživali određeni ugled i povjerenje. Arbitar je dakle trebao biti uzoran čovjek (*bonus vir*). Ta arbitraža imala je obilježje današnje *ad hoc* arbitraže sa pravilima koja su najviše odgovarala sporu o kojem je odlučivala, te nad njom državno sudstvo nije imalo nikakve ingerencije. *Arbitar bonus* bila je objektivna osoba koja je odlučivala na temelju zakona i običaja koja su u trenutku odlučivanja bila važeća za predmetni spor. Taj je arbitar bio izabran za odlučivanje o onim odnosima koji su se temeljili na povjerenju među strankama te trajnom poslovanju među tim istim strankama.³³ Donesena odluka (*sententia*) nije se mogla prisilno izvršiti već je nepridržavanje iste odluke značilo prijezir i u konačnici i izopćenje iz zajednice. Iz tog razloga nitko nije dovodio u pitanje pokoravanje takvoj odluci. Međutim, veliki nedostatak takvog *ad hoc* postupka je bio da se stranka nezadovoljna donesenom odlukom ipak mogla obratiti redovnom sudu sa ciljem da tamo uspije ostvariti svoja prava koja su joj odlukom *boni viri* uskraćena ili umanjena. Takvom mogućnosti bi odluka *boni viri* izgubila svoj značaj.³⁴ Kao posljedica nedostataka arbitraže *boni viri*, rimsko pravo je razvilo arbitražu *ex compromisso* u kojoj je presudu donosio sudac kojeg su stranke izabrale (*arbiter ex compromisso*). Presudu je donosio po strankama izbrani sudac, ali državni jurisdikcioni magistrat (uglavnom pretor) prepuštao je i odobravao je taj izbor (*dare iudicem*) i davao tako izabranom sucu nalog i uputu da presudi spor (*iussum iudicandi*). Ona se temelji na usmenom sporazumu (*compromissum*) kojim su se stranke ujedno obvezivale poštivati odluku arbitra, neovisno kakva ona bila. Uz presudu su se izricale i novčane kazne, i to u višestrukom iznosu vrijednosti spora, za slučaj da se osuđena stranka ne pridržava iste presude. Ako do ispunjenja obveze iz arbitraže ne bi došlo, oštećena stranka mogla je pred sudom, na temelju penalne stipulacije, postaviti zahtjev za plaćanje ugovorne kazne (*petitio poenae*)³⁵ Sporovi koji su bili arbitrabilni pred arbitrima *ex compromisso* su: sporovi glede nekretnina, sporovi glede robova

³² Više kod *Kandare Boris*, Pobijanje arbitražne odluke, doktorska disertacija, obranjena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Rijeka, I. svezak, 1986., str. 23.

³³ *Milotić Ivan*, Ostvarivanje arbitražnih odluka u rimskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, vol. 66., br. 6., 2016., str. 786.

³⁴ *Ibid*, str. 790.-791.

³⁵ *Ibid*, str. 798.

i pokretnina.³⁶ S obzirom na to da arbitražna odluka donesena u ovim postupcima nije bila prisilno ostvariva, stranke su želeći osigurati prisilno ostvarivanje arbitražne odluke, počele u osnovni ugovor iz kojeg je i proizašao spor, ugovarati penalnu klauzulu u obliku stipulacije. Stipulacijom se određivala ugovorna kazna u novčanom ili čisto realnom obliku.³⁷ Funkcija ugovorne kazne ostvarila se njenim ugovaranjem u znatno većem iznosu nego što bi bila vrijednost spora. Ako ne bi došlo do ispunjenja obveze iz arbitražne odluke, radi prisilnog ostvarivanja ugovorne kazne pokretao se postupak podnošenjem zahtjeva pretoru (*praetor*). Nakon što se ugovorna kazna prisilno ostvarila sudskim putem, *compromissum* je prestajao postojati.³⁸

U kasnije carsko doba rimski proces bio je tzv. *iudicium privatum* s karakterističnom dvodiobom procesa. U prvoj fazi postupka stranke su uz sudjelovanje magistrata iznosile činjenično stanje spora te su se sporazumijevale o tome što je među njima sporno, a onda su i imenovala suca-građanina (*iudex privatus*) koji će u drugom dijelu postupka ispitati sve sporne tvrdnje, provesti sve dokaze i donijeti odluku povodom njihovog spora. Magistrat je prepuštao strankama izbor arbitra, ali je konačno donosio odluku o tome da li odobriti ili ne izbor arbitra oko kojeg su se stranke sporazumjele. Upravo radi magistratovog odobrenja, presuda tog arbitra stječe snagu državne i ovršive presude.³⁹ S obzirom na to da protiv presude nije bilo moguće izjaviti pravni lijek, ona je odmah po donošenju stjecala svojstvo pravomoćnosti, te je vrijedila kao jedina istina o presuđenom pravnom pitanju (*res iudicata pro veritate accipitur*) pa je i isključivala svaku novu parnicu o istoj stvari.⁴⁰ U slučaju da tuženik ne bi dobrovoljno postupio po presudi, tužitelj je bio ovlašten sam zaplijeniti tuženikovu imovinu, te ga na taj način prisiliti na plaćanje duga.⁴¹ Kasnije je napušten ovakav oblik ovrhe na način da bi dužnik koji nije ispunio osudu bio ponovno tužen, gdje je mogao prigovarati da presuda ne postoji ili da je već platio dug. Ako sud ne bi usvojio navedene prigovore, bio je osuđen na dvostruki iznos te bi bio predan vjerovniku u dugovinski pritvor dok mu ne plati ili odradi dug. Osim ove osobne ovrhe, uvedena je i imovinska ovrha kod koje se u posebnom postupku prodavala cjelokupna dužnikova imovina.⁴² Tek u posljednjem stadiju razvoja rimske države državni je službenik

³⁶ *Ibid*, str. 799.

³⁷ *Ibid*, str. 800.-801.

³⁸ *Ibid*, str. 804.-805.

³⁹ Horvat Marijan, Rimsko pravo, sedmo izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1973., str. 344.-345.

⁴⁰ *Ibid*, str. 358.

⁴¹ *Ibid*, str. 350.

⁴² *Ibid*, str. 358.

vodio parnicu od primitka tužbe do izricanja presude, a pri tome ju je i sam prisilno izvršavao.⁴³ "Taj novi postupak javlja se uz *iudicium privatum* u doba principata najprije kao iznimka za neke vrste sporova, pa se zato zove *cognito extra ordiem* (*extraordinaria cognito*), a od 3. st. n. e. pretvara se u pravilo, dok *iudicium privatum* s izabranim sucem i opisanom diobom postupka posve iščezava."⁴⁴ Arbitražne presude u cijelosti postaju ovršive od Justinijanovog doba, dakle od 530. godine, kada i carskom konstitucijom od 6. lipnja 530. godine Justinijan određuje da obje stranke moraju vlastoručno potpisati ugovor o arbitraži (*scriptis hoc suis manibus*) ili ga sastaviti pred javnim tijelom (*per publicas personas scripserint*) te da imaju pravo odustati od ugovora u roku od deset dana (svojevrnsni *spatium deliberandi*) od njegovog potpisivanja. Nakon proteka roka od deset dana ugovor ih je pravno obvezivao, a ostvarivao se posebnom tužbom (*actio in factum*).⁴⁵ "Justinijanovo je zakonodavstvo isključilo mogućnost sukcesivnog pokretanja najprije arbitraže, a zatim postupka pred sucem. Ako je spor bio presuđen po arbitru *ex compromisso*, Justinijan je tuženiku u državnom sudskom postupku davao prigovor presuđene stvari (*exceptio pacti veluti ex compromisso*). Prigovorom se tuženik (osoba čije tvrdnje su prihvaćene u arbitraži) mogao suprostaviti tužbi navodeći postojanje arbitrove odluke."⁴⁶

Razvoj trgovine i obrta u srednjem vijeku doprinio je širenju arbitraže. Tada se formiraju udruženja trgovaca koja stvaraju svoja vlastita pravila, a koja postaju temelji trgovačkog prava te podloga za rješavanje međusobnih sporova. S obzirom da su bila općeprihvaćena, ta pravila su se unosila i u statute srednjovjekovnih gradova, a što je bio početak širenja trgovačkog prava prvo izvan opsega djelatnosti jednog trgovačkog udruženja, a zatim i izvan nadležnosti gradova. Tako je započelo stvaranje trgovačkog prava koje se s vremenom proširilo i u svjetskim razmjerima, te osim nacionalnog prava, bilo temelj za uređenje međusobnih prava i obaveza trgovaca. Ujedno, pravila trgovačkih udruženja poslužila su i kao temelj za stvaranje trgovačkih arbitraža unutar kojih su trgovci rješavali svoje sporove. Upravo su ta udruženja predstavljala jezgru prvih, stalnih trgovačkih arbitraža koje su bile specijalizirane za rješavanje trgovačkih sporova nastalih povodom trgovine određenom robom.⁴⁷

⁴³ Bosiljevac Vladimir, Usporedba rada stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori s radom Međunarodnog arbitražnog centra federalne Austrijske gospodarske komore u Beču, te s radom Trgovačkog suda u Zagrebu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2003., str. 99.-100. Tako i Horvat, op. cit. u bilj. 39., str. 344.

⁴⁴ Horvat, op. cit. u bilj. 39., str. 345.

⁴⁵ Milotić, op. cit. u bilj. 33., str. 807.

⁴⁶ Ibid, str. 807. Slično navodi i Zimmermann Reinhard, The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition, Oxford University Press, 1996., str. 527.

⁴⁷ Jovičić, op. cit. u bilj. 29., str. 102.

Kao primjer važnosti arbitraže u srednjem vijeku, navodi se da je ona pod francuskim kraljevima arbitraža bila favorizirana. Tako je François II. svojim Ediktom iz 1560. godine obvezao da se arbitrima podvrgnu sporovi između trgovaca u vezi njihove trgovine. Francuska revolucija je naročito afirmirala arbitražu. Arbitraža je u to vrijeme izgledala kao ustanova prirodnog prava. Tako je Ustav iz 1791. godine u članku 86. garantirao ustavno pravo građana da putem arbitraže rješavanju međusobne sporove. Međutim, Zakonikom o građanskom postupku iz 1806. godine počinje neprijateljski odnos prema arbitraži, i to u prvom redu kroz princip ništetnosti kompromisorne (arbitražne) klauzule. Zakon iz 1925. koji je donijet poslije potpisivanja Ženevskog protokola, priznao je valjanost kompromisornih klauzula u trgovačkoj materiji, ali ne i u građanskoj.⁴⁸ Unatoč tom neprijateljskom odnosu prema arbitraži, u Francuskoj su od 1807. godine, a kao posljedica Trgovačkog zakona, postojali posebni sudovi konstituirani od strane trgovaca u neformalnom postupku, a koji su odlučivali samo o sporovima među tim trgovcima, primjenjujući pritom trgovačke običaje. To su bili arbitražni sudovi protiv čijih odluka se mogla podnijeti žalba prizivom sudu oblasti, a koji onda sudi o tom sporu kao i o svakom drugom sporu.⁴⁹

U Njemačkoj je tek od XIV. stoljeća uočljiva tendencija prema arbitražnom suđenju. Ono je naročito bilo rašireno među seljacima, koji su radi dugotrajnosti i skupoće postupka pred redovnim sudom, pribjegavali svoje sporove rješavati arbitražom. Značajnu ulogu u arbitražnom rješavanju sporova je imala i crkva koja je primjenjivala rimsko pravo.⁵⁰

Čak su neka zakonodavstva u određenim stvarima predviđala obveznu arbitražu. Tako su se primjerice u Mlecima sporovi među rođacima morali tri puta uzastopce pokušati izgladiti uz pomoć arbitara, pa je tek nakon toga bilo dopušteno podnijeti tužbu redovnom sudu.⁵¹

U Italiji se poznavala razlika između instituta *arbiter* i instituta *arbitrator*. *Arbiter* je podrazumijevao osobu od povjerenja izabranu od stranaka u sporu koja će na prijateljski i neformalni način riješiti spor između njih, pa s obzirom na to da je bila prisutna dobrovoljnost

⁴⁸ Mitrović Dobroslov, Međunarodna trgovinska arbitraža u francuskom pravu, Međunarodna trgovinska arbitraža, Službeni glasnik SA.p.o., Beograd, 1996., str. 31.-32.

⁴⁹ Tako i Kurtović Šefko, Opća povijest prava i države, Novi vijek, II. knjiga, III. izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1994, str. 197.

⁵⁰ Kandare, op. cit. u bilj. 31., str. 21.

⁵¹ Mitrović, op. cit. u bilj. 48., str. 31.-32.

da se spor povjeri privatnoj osobi, takva se odluka nije mogla pobijati pred redovnim sudom. *Arbitrator* je nasuprot tome predstavljao državnog arbitra pa je bilo dozvoljeno pobijanje njegove odluke pred redovnim sudom.⁵²

Suvremena fizionomija arbitražnog sudovanja razvila se nakon francuske revolucije, u uvjetima formiranja buržoaske države. U buržoaskom pravnom poretku arbitražno sudovanje manifestirao se kao odraz dominirajućeg shvaćanja o dispozitivnom karakteru građanskog prava. Ako mogu svojim ugovorom određivati sadržaj svojih građanskopravnih odnosa, strankama treba priznati pravo da i sporove koji nastanu iz takvih odnosa reguliraju svojim dispozicijama, pa tako i da spor oduzmu iz kompetencije državnog pravosuđa i da ga iznesu pred osobe svog povjerenja.⁵³ U stadiju prijelaza buržoaske države u državu monopolističkog kapitalizma dolazi do neizbježne i sve jače naglašene intervencije države i u privatno-kapitalističke imovinskopravne odnose. U tom stadiju dolazi i do jačanja radničke klase, njenog političkog organiziranja i aktivnosti. Na ovim temeljima izrastaju nova shvaćanja o pravozaštitnoj funkciji države kao javnoj, društvenoj aktivnosti u kojoj radi zaštite općih društvenih interesa dominirajuću ulogu treba priznati sudu, a ne parničnim strankama.⁵⁴ Sa povećanjem broja udruženja trgovaca u 19. stoljeću dolazi i svijest o potrebi osnivanja stalnih ustanova radi rješavanja sporova među trgovcima iz međunarodnih odnosa. Takve institucije razvijaju svoja autonomna pravila koja su stranke dužne poštovati i primjenjivati u postupcima, a koje postaju i temeljima za uređenje međusobnih odnosa.⁵⁵ Jedina negativna posljedica takvih ustanova je bila ta što su njeni osnivači bile jake kompanije koja su takva pravila nametala drugoj strani, koja je u takvom odnosu obično bila ekonomski podređena strana. Posljedica toga je jačanje pokreta u tridesetim godinama 20. stoljeća koji je tražio da neovisne međunarodne institucije donose trgovačka pravila koja su trebala biti mjerodavna u međunarodnim odnosima te koja su podjednako trebala štititi obje ugovorne strane.

⁵² *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 21.

⁵³ *Triva Siniša*, Građansko procesno pravo i parnično procesno pravo, Drugo prerađeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 1972., str. 673.

⁵⁴ *Ibid*, str. 4.

⁵⁵ Najstarijom stalnom međunarodnom trgovačkom arbitražom se smatra arbitraža koju je utemeljilo Liverpoolsko udruženje trgovaca za vrijeme građanskog rata u Americi, radi rješavanja sporova koji bi nastali u vezi sa vunom koju su engleski trgovci slali u južne američke države; Vidjeti *Klein B. Daniel*, Reputation: Studies in the Voluntary Elicitation of Good Conduct, The University of Michigan Press, 1997., str. 179. Smatra se i da međunarodno arbitražno rješavanje međudržavnih sporova počinje od britansko-američkog ugovora (*Jay Treaty*) iz 1794. o rješavanju sporova proizašlih iz rata za američku neovisnost; Vidjeti *Degan Vladimir-Đuro*, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000., str. 740.

2.2. Pojam riječi arbitraža

Iako je već u prethodno objavljenim znanstvenim radovima naglašeno da ne postoji jedinstvena definicija arbitraže koja bi bila prihvaćena u svim pravnim sustavima, može se reći da je ipak u konačnici stvoren jedinstveni pojam arbitraže koju odlikuje suđenje izvan državnog suda, ali koja ipak ostaje dijelom kontrole državnog suda.

"Pojednostavljeno, riječ arbitraža (engl. *arbitration*, franc. *arbitrage*, tal. *arbitrato*, njem. *Schiedsverfahren*, rus. *arbitraž*) označava način rješavanja sporova u kojima treća nepristrana osoba od povjerenja stranaka, arbitar, ima ovlast odlučiti o sporu svojom odlukom. Odluku o sporu koju arbitar (engl. *arbitrator*, franc. *arbitre*, tal. *arbitro*, njem. *Schiedsrichter*) ili više njih donesu, stranke se obvezuju uvažiti i ispuniti – ona ih u načelu veže jednako kao sudska odluka".⁵⁶ Postupak se provodi pred arbitražnim sudom ili izbranim sudom (engl. *arbitration tribunal*, franc. *tribunal arbitar*, tal. *tribunale arbitrale*, njem. *Schiedsgericht*, rus. *arbitraž*) koji djeluje izvan organizacijske strukture državnih sudova⁵⁷, a koji svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka; sastavljen je od jedne ili više osoba o čijem izboru su se stranke sporazumjele te kojemu stranke sporazumno i dobrovoljno povjeravanju donošenje pravorijeka (engl. *award*, franc. *sentence arbitrale*, tal. *lodo*, njem. *Schiedsspruch*) - meritorne odluke o sporu. Tako doneseni pravorijek ima snagu pravomoćne sudske presude. Arbitražni postupak može biti organiziran i od strane arbitražne ustanove (engl. *court*, franc. *cour*, tal. *corte*) koja arbitrima i strankama u postupku pruža logističku podršku te donosi Pravila koje stranke mogu izabrati kao mjerodavna za vođenje postupka.

⁵⁶ Triva Siniša, Uzelać Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Narodne novine d.d., Zagreb, 2007., str. XXIII. Vidjeti i tekst u istom djelu na str. 12.: "Arbitraža se u doktrini definira kao način rješavanja sporova pred trećim, nezavisnim i nepristranim tijelom čija se nadležnost izvodi iz volje stranaka i koje je ovlašteno donijeti za stranke obvezujuću presudu." Usporediti definiranje arbitraže kako je navodi Kroll Stefan, Contractual Gap Filling by Arbitration Tribunals, 2(1) International Arbitration Law Review, Sweet & Maxwell, br. 9., 1999., str. 12.: "Despite all national variations, arbitration is generally understood as the resolution of a dispute between two or more parties by a third person (arbitrator) who derives his powers from an agreement (arbitration agreement) of the parties, and whose decision is binding upon them. The gist of the notion of arbitration as regulated by most of the Laws of Arbitration is that it is conceived as a substitute for court litigation ... arbitration is generally seen as a judicial dispute settlement mechanism which replaces state courts". Usporediti i Girsberger /Voser, op. cit. u bilj. 5., str. 3.: "Arbitration is a mechanism whereby the settlement of a dispute between two or more parties is entrusted to one or more persons (the arbitrator(s)). The arbitrators derive their powers from a private agreement (the arbitration agreement) and not from the authority of a state. They proceed and decide the case on the basis of the arbitration agreement by rendering a final and binding arbitral award."

⁵⁷ No, spomenimo da postoje već zakonska rješenja i sustavi koji arbitražni sud smatraju dijelom sudbene vlasti, ali o tome će biti više navedeno u daljnjim poglavljima ovog rada.

2.3. Međunarodni izvori arbitražnog prava

2.3.1. Konvencije i međunarodni ugovori

Suvremeni razvoj međunarodne arbitraže možemo pratiti od početka 20. stoljeća kada zbog sve većeg povezivanja poslovnih subjekata iz različitih država dolazi do jačanja međunarodne trgovine. Razvoj međunarodne trgovine nužno dovodi do potrebe za stvaranjem i jačanjem instrumenata zaštite trgovaca u međusobnim odnosima koja se prvenstveno ogleda u poštivanju preuzetih prava i obveza, ali i učinkovitosti za prisilnim ostvarivanjem prava i interesa. U međunarodnim odnosima pravnih subjekata koji su zemljopisno i kulturološki znatno udaljeni jedni od drugih te često potpadaju pod režim različitih pravnih sustava, pravna sigurnost u njihovim odnosima predstavlja jedno od temeljnih načela kojim se ti subjekti rukovode prilikom razmatranja ulaska u takve odnose. U takvim slučajevima, a posebno u trgovačkim ugovorima, posebna se pažnja posvećuje s jedne strane osiguranju da će naručena roba u svojoj kvaliteti i kvantiteti te u ugovorenom roku doći na krajnje odredište te s druge strane da će za tako dostavljenu robu biti na vrijeme i u potpunosti izvršeno plaćanje od strane naručioca. Naime, pravilan i pravičan način ugovaranja cijene iz takvih ugovora, zasigurno potpada pod ključan čimbenik ulaska u takve odnose. Uostalom, jasno ugovorena obveza jedne strane da će izvršiti plaćanje često nije dovoljna da bi drugoj strani pružila pravnu sigurnost da će na kraju samo plaćanje biti i izvršeno. Također, od bitnog je utjecaja na odluku da li stupiti u takav poslovni odnos i činjenica koje pravo će u slučaju spora biti mjerodavno među strankama, odnosno pred kojim sudom će se predmetni spor rješavati. Predlaganje i inzistiranje jedne od ugovornih strana da se na ugovorni odnos primjenjuje pravo s kojim druga ugovorna strana nije upoznata, a posebno da za slučaj spora bude nadležan sud koji je domaći za stranku koja predlaže nadležnost tog suda te koji postupi po pravilima koji drugoj ugovornoj strani u tom trenutku nisu poznata, ne karakterizira takav ugovorni odnos kao privlačan i siguran. Navedene okolnosti bitno pridonose odluci ugovornih strana da li stupiti u međunarodne trgovačke odnose s određenim trgovačkim partnerima te svoje poslovanje proširiti i usmjeriti izvan pravnog poretka kojem pripadaju. Ujedno, sve većim razvojem morskih, kopnenih, riječnih i zračnih putova, otvaranjem granica te stvaranjem političkih i gospodarskih unija među državama, a svakako i sve većim poslovnim usmjeravanjem na "vanjska" tržišta, pojam međunarodne trgovine svakako je postao nezaobilazan termin te neizbježna sudbina za veliku većinu poslovnih subjekata. Sve prethodno navedeno dovelo je do potrebe harmoniziranja pravnih pravila koji će se primjenjivati u takvim međunarodnim ugovornim odnosima te pružiti strankama sigurnost i predvidljivost zaštite svojih prava i interesa. Takva potreba nalaže da se

uzmu u obzir sve kulturološke razlike, razlike u pravnim sustavima, razlike u načinima postupanja u ostvarivanju prava te naposljetku i sigurnost da će obveza određena od strane suda jedne države biti ovršna unutar pravnog sustava druge države. U stvaranju "*objektivnih*" i "*neutralnih*" pravila posebnu su ulogu odigrale Europska ekonomska komisija⁵⁸, Međunarodna trgovačka komora u Parizu⁵⁹, Komisija UN za međunarodno trgovačko pravo⁶⁰ i Komisija UN

⁵⁸ Ekonomska komisija za Europu (*Economic Commission for Europe – ECE*), osnovana je 1947. godine, a sjedište joj je u Ženevi. Članice su, osim 56 europskih zemalja i Kanada, Turska i SAD. Popis članica objavljen je na mrežnoj stranici http://www.unece.org/oes/nutshell/member_States_representatives.html, posjećeno dana 24. travnja 2020., u 18:23 h. Rad ECE odvija se putem plenarnih sjednica (koje se održavaju jedanput godišnje) i trajnog djelovanja njezinih odbora (za poljoprivredu, kemijsku industriju, ugljen, električnu energiju, plin, stanovanje, izgradnju i planiranje stanogradnje, kopneni transport, čelik, drvo, trgovinu i razvoj, probleme vode). Stalni su oblici suradnje u sklopu ECE konferencija za statistiku i savjetovanje vlada država članica o znanosti, tehnologiji, problemima okoline i ekonomije. Postoji Tajništvo ECE i Ured izvršnog tajnika s odjelima za globalne ekonomske analize, projekcije i programe, trgovinu i tehnologiju, energiju, industriju i transport, čovjekovu okolinu i stanovanje, statistiku, poljoprivredu i drvo. Izvor: <https://www.unece.org/mission.html>, posjećeno 26. svibnja 2019., u 18:01 h.

⁵⁹ Svakako je veliki utjecaj na olakšavanje odvijanja međunarodne trgovine imala Međunarodna trgovačka komora (*International Chamber of Commerce - ICC*), privatna međunarodna udruga koja je osnovana 1919. godine u Parizu te danas predstavlja najveću svjetsku poslovnu organizaciju koja zastupa interese svjetske poslovne zajednice prema Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i Ujedinjenim narodima. Cilj takve udruge bio je stvoriti skup ugovornih pravila kojima bi se poslovni običaji u prometu ujednačili, tako da se sudionici u trgovinskom prometu više ne bi trebali nositi s mnoštvom nerijetko suprotstavljenih nacionalnih propisa. Cilj je ostvaren 1933. godine usvajanjem Jedinstvenih pravila i običaja za dokumentarne akreditive (*Uniform Customs and Practice for Documentary Credits, UCP*). Danas djeluje putem 93 nacionalna odbora koji zajedno s izravnim članovima diljem svijeta obuhvaćaju globalnu mrežu od 6,5 milijuna tvrtki u više od 130 zemalja. Tri glavne djelatnosti ICC-a su utvrđivanje pravila, rješavanje sporova i zagovaranje politika. Premda se ta pravila primjenjuju na dobrovoljnoj osnovi, ona se svakodnevno poštuju u nebrojenim transakcijama i postala su dijelom samog tkiva međunarodne trgovine. ICC pruža i važne usluge, među kojima prvo mjesto zauzima njegovo Međunarodno arbitražno sudište, kao vodeće svjetsko arbitražno tijelo. Neke od najpoznatijih publikacija su Incoterms 2010, Međunarodna standardna bankarska praksa (ISBP), Jedinstveni običaji i praksa za dokumentarne akreditive (UCP 600), ICC-evi modeli ugovora, Arbitražna pravila i mnogi drugi. Izvor: <http://www2.hgk.hr/icc/>, posjećeno dana 26. svibnja 2019., u 18:02 h.

⁶⁰ Komisija Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo (*The United Nation Commission on International Trade Law*, dalje u tekstu: UNCITRAL, osnovana je Rezolucijom Glavne skupštine UN-a 2205 (XXI) od 17. prosinca 1966. sa ciljem promicanja unifikacije i harmonizacije međunarodnog trgovačkog prava. UNCITRAL je izvorno bio sastavljen od 36 država koje su obuhvaćale sve regije svijeta, ali je bilo dozvoljeno i ostalim državama/nečlanicama te predstavnicima međunarodnih organizacija da sudjeluju na njihovim sjednicama. UNCITRAL danas ima 60 članica, od toga 14 afričkih država, 14 azijskih država, 8 država istočne Europe, 10 država Latinske Amerike i Kariba i 14 država zapadne Europe. Države članice se biraju na mandat od šest godina, pri čemu se polovica država članica bira na taj mandat svake tri godine. Princip rada Komisije je takav da se za svaki planirani projekt u određenom pravnom području osnuje radna skupina, u kojoj osim trenutačnih država članica UNCITRAL-a mogu sudjelovati i države promatrači, kao i međunarodne organizacije, uključujući i nevladine organizacije te svi mogu ravnopravno sudjelovati u raspravi i pripremanju teksta na sjednicama dotične radne skupine. Ipak, samo države članice imaju pravo glasa pri konačnim odlukama radne skupine. Radne skupine su dužne godišnje izvještavati Komisiju o svom radu i napretku, dok se završni rad radne skupine upućuje Komisiji na daljnje ispitivanje i uređenje za konačno usvajanje. Kada Komisija konačno usvoji predloženi tekst radne skupine, on se šalje na usvajanje Generalnoj Skupštini UN-a. Najznačajniji akti UNCITRAL-a su Arbitražna pravila (1976), Model zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži (1985), Model zakon o elektroničkoj trgovini (1996), Model zakon o prekograničnoj insolventiji (1997), Model zakon o međunarodnom trgovačkom mirenju (2002). UNCITRAL je zaslužan i za donošenje Konvencije Ujedinjenih naroda o prijevozu robe morem (Hamburg, 1978. godina) kao i Konvencije Ujedinjenih naroda o međunarodnoj prodaji robe (Beč, 1980. godina). Sjedište UNCITRAL-a je u Beču. Izvor: <https://uncitral.un.org>, posjećeno dana 26. svibnja 2023., u 18:20 h.

za unifikaciju međunarodnog privatnog prava⁶¹.

Daljnja posljedica težnje prema unifikaciji pravnih pravila je bilo kompromisno rješenje da se nadležnost za rješavanje spora povjeri tijelu neovisnom o državi obje ugovorne strane te da se spor rješava po pravilima donesenima od strane toga tijela, koje bi djelovalo kao arbitražna ustanova.⁶² Zbog toga se arbitražno rješavanje sporova nametnulo kao očito sredstvo za postizanje navedenog cilja, koje je tada dovelo do osnivanja arbitražnih ustanova, a javila se i potreba harmonizacije arbitražnih pravila. Naposljetku, najbitniji zadatak bio je omogućiti da razni državni pravni sustavi priznaju kao valjane arbitražne odluke donesene na teritoriji drugih država te da isti sustavi dozvole ovršnost tako donesenih odluka, naravno pod uvjetom da se zaštititi pravni sustav u kojem se takve arbitražne odluke priznaju i ovršavaju.

2.3.1.1. *Protokol o arbitražnim klauzulama od 24. rujna 1923. godine*

Prvi korak u ostvarenju harmonizacije arbitražnih pravila bio je učinjen donošenjem Protokola o arbitražnim klauzulama od 24. rujna 1923. godine (dalje u tekstu: Ženevski protokol)⁶³ koji je sadržavao svega 8 članaka, a koji je ujedno predstavljao prvi međunarodni

⁶¹ Komisija Ujedinjenih naroda za unifikaciju međunarodnog privatnog prava (*The International Institute for the Unification of Private Law*, dalje u tekstu: UNIDROIT) osnovana je 1926. godine kao organ Lige Naroda, da bi po prestanku djelovanja Lige Naroda ponovno osnovana na temelju višestranog ugovora, točnije UNIDROIT Statuta. UNIDROIT je danas neovisna međuvladina organizacija sa sjedištem u Rimu. Njena zadaća je utvrđivati potrebe i metode za modernizaciju i harmonizaciju privatnog, a posebno trgovačkog prava između država i skupina država, te formulirati jedinstvene zakonske instrumente, načela i pravila za postizanje tih ciljeva. Članstvo je isključivo rezervirano za potpisnike UNIDROIT Statuta te danas broje 63 članice sa 5 kontinenata koji predstavljaju različitost pravnog, ekonomskog i političkog sistema, kao i raznolikost kultura. Financira se godišnjim doprinosima svojih članova. UNIDROIT-ova načela za međunarodne trgovačke ugovore, kako je i razvidno iz Preambule načela, služe za tumačenje i popunjavanje pravnih praznina međunarodnih konvencija posebno Bečke konvencije. Ona su posebno dragocjena u međunarodnoj arbitražnoj praksi. Izvor: <https://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>, posjećeno dana 26. svibnja 2019., u 18:27 h.

⁶² Tako i *Triva* smatra da je afirmiranje arbitražnog sudovanja na međunarodnom planu rezultat nepovjerenja prema pravosudnom sustavu kojem pripada druga ugovorna strana. Iz tog razloga stranke pristaju sklopiti sporazum o arbitraži, koji predstavlja njihovu kompromisnu točku, a kojim se u konačnici odriču nadležnosti svojeg pravosudnog sustava unutar kojega se smatraju sigurnim i koji im ulijeva najveće povjerenje; Vidjeti *Triva*, op. cit. u bilj. 53., str. 673.

⁶³ Potpisan 24. rujna 1923. u Ženevi, a ratificiran Uredbom Saveznog izvršnog vijeća od 3. prosinca 1958. (Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 4/59, dalje u tekstu: Sl. FNRJ-MU). Protokol je u Sl. FNRJ-MU objavljen na francuskom jeziku i u prijevodu na tadašnjem srpskohrvatskom jeziku. Protokol je u odnosu na Jugoslaviju stupio na snagu 24. travnja 1959. godine. Protokolu je pristupilo ukupno 46 država (Albanija, Austrija, Bahamski otoci, Belgija, Brazil, Burma, ČSSR, Danska, Finska, Francuska, Gambia, Gana, Grčka, Gvajana, Hong Kong, Indija, Irak, Irska, Italija, Izrael, Jamajka, Japan, Jordan, Jugoslavija, Kenija, Luksemburg, Malta, Mauricijus, Monako, Nizozemska, Norveška, Novi Zeland, Njemačka DR, Njemačka SR, Pakistan, Poljska, Portugal, Rumunjska, Šri Lanka, Španjolska, Švedska, Švicarska, Tajland, Velika Britanija, Zair, Zambija). Notifikacijom o sukcesiji Hrvatska je postala strankom Protokola 8. listopada 1991. (NN MU 4/94). Ženevski protokol je prestao važiti između država potpisnica Konvencije o priznanju i ovrši stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958. (dalje u tekstu: NYK) u trenutku kada je ista konvencija počela obvezivati te države. Nakon toga se Ženevski protokol odnosio na odluke donesene prije stupanja na snagu NYK i Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1961. (dalje u tekstu: Europska Konvencija) te se i

sporazum kojim su bila uređena neka pitanja vezana uz međunarodnu arbitražu.⁶⁴ Ženevskim Protokolom se htjelo postići dva cilja, i to: a) osigurati međunarodno prihvaćanje valjanosti arbitražnih sporazuma, a što bi trebalo pospješiti širenje rješavanja sporova putem arbitraže, b) osigurati da arbitražne odluke kojima su riješeni sporovi iz predmetnih arbitražnih sporazuma, budu ovršive u zemlji u kojoj su donesene.

Ženevski protokol bio je utemeljen na načelu personalnog reciprociteta, a što je vidljivo već u članku 1. kojim je određeno da Protokol priznaje valjanost kompromisa⁶⁵ i arbitražne klauzule koje su sastavni dio ugovora sklopljenih samo među strankama iz država ugovornica Protokola. Ovom se odredbom ujedno po prvi put deklarirala i jednaka pravna valjanost i učinak kompromisa i arbitražne klauzule, a što mu je dalo povijesno značenje, s obzirom na to da su na taj način otklonjena sva potencijalna osporavanja arbitražne klauzule kao zasebnog arbitražnog ugovora.⁶⁶ Istom odredbom je bio ograničen krug ugovora na koje se Ženevski protokol odnosio i to na način da se radilo samo o ugovorima iz trgovačkih stvari, ali su se sporovi proširivali i na ostale predmete koji su se mogli riješiti putem dobrovoljne arbitraže. Naposljetku, posljednjim dijelom rečenice iz članka 1. stavka 1. Ženevskog protokola bilo je isključeno načelo teritorijalnog reciprociteta jer se Ženevski protokol odnosio i na odluku arbitraže koja je bila provedena u nekoj drugoj zemlji koja nije bila potpisnica Ženevskog protokola. Člankom 1. stavkom 2. Ženevskog protokola državama potpisnicama je bila dana mogućnost da primjenu Protokola ograniče samo na sporove koji se prema njihovom nacionalnom pravu smatraju sporovima proizašlima iz trgovačkih ugovora.⁶⁷ Nadalje,

dalje primjenjivao u odnosu na one države koje nisu potpisnice ili nisu pristupile NYK i Europskoj konvenciji ili za područje koje nije pokriveno NYK i Europskoj konvencijom. Sada je Protokol mjerodavan samo za Portugal i Mauricijus.

⁶⁴ Zapravo prva moderna konvencija je bila Konvencija potpisana 11. siječnja 1889. u Montevideu, Urugvaj; Vidjeti *Born Gary B.*, *International Commercial Arbitration*, 2. izdanje, Kluwer Law International, 2014., str. 63. Ova Konvencija je imala samo regionalni domet jer se odnosila na priznanje i izvršenje arbitražnih sporazuma sklopljenih između zemalja Latinske Amerike. Obzirom na navedeni domet, Konvenciju je ratificiralo svega 6 država (Argentina, Bolivija, Paragvaj, Peru, Urugvaj i Kolumbija) Međutim, prva konvencija koja se primjenjuje međunarodno je ipak Ženevski protokol.

⁶⁵ Samostalan ugovor o arbitraži kojim se nadležnost arbitraže u pravilu ugovara za spor koji je među strankama već nastao.

⁶⁶ Vidjeti o tome pobliže *Goldštajn Aleksandar/Triva Siniša*, *Međunarodna trgovačka arbitraža*, Informator, Zagreb, 1987., str. 299. Prema *Trivi* za kompromis je karakteristično da sadrži imena arbitara kojima stranka povjerava suđenje u sporu koji je već nastao, odnosno da je određivanje arbitra *conditio sine qua non* arbitražnog ugovora, pa samim time i arbitražnog postupka koji će se na temelju tog ugovora voditi. S druge strane za kompromisornu klauzulu je prema *Trivi* karakteristično da ne sadrži imena arbitara, odnosno njome je naglasak na volji stranaka da ugovaranjem arbitraže isključe nadležnost redovnog suda. Dakle bitna je samo ta volja za isključivanjem nadležnosti redovnog suda a o tome tko će suditi stranke će se sporazumjeti tek kada i ako do spora dođe; Vidjeti *Triva Siniša*, *Arbitražni ugovor nakon poništaja arbitražne odluke*, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1981., str. 109.-110.

⁶⁷ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (dalje u tekstu: SFRJ) nije koristila navedeno ograničenje.

strankama se dozvoljavalo da suglasno odrede pravila arbitražnog postupka kao i ona koja se odnose na formiranje arbitražnog suda, ali koja volja je ipak bila ograničena zakonom zemlje na čijoj se teritoriji provodila arbitraža (čl. 2. st. 1. Ženevskog protokola), dok se državama potpisnicama utvrđivala obveza da "*olakšaju radnje postupka*" koje se provode na njihovim teritorijama (čl. 2. st. 2. Ženevskog protokola). Međutim, člankom 3. Ženevskog protokola se ograničio njegov učinak na način da se svakoj državi potpisnici nalagalo da osigura izvršenje arbitražne odluke, ali samo one odluke donesene na njoj teritoriji. Dakle, Protokol nije uređivao postupak izvršenja arbitražne odluke donesene na području druge države potpisnice, već samo izvršenje domaće arbitražne odluke. Člankom 4. Ženevskog protokola se nalagalo redovnim sudovima pred kojima se nađe spor u vezi s ugovorom koji sadržava arbitražnu klauzulu da "*uputi*" stranke na "*arbitražno suđenje*", što znači da se ovim člankom jasno ukazivalo da je postojanje arbitražnog ugovora prepreka za vođenje sudskog postupka.

Ženevskim Protokolom⁶⁸ nije bio uređen postupak za poništaj pravorijeka ili isticanja bilo kojeg drugog pravnog lijeka na doneseni pravorijek. Glavni prigovor je bio da unatoč tome što je upućivao sudove država ugovornica da stranke arbitražnog ugovora upute na arbitražu, sami Ženevski Protokol nije osigurao pravna sredstva za priznanje i izvršenje arbitražnih odluka koje su bile donesene povodom takvog odbacivanja tužbe od strane redovnog suda države ugovornice, a što je moglo dovesti do posvemašnje uskrate pravne zaštite. Dakle, Ženevski Protokol je s jedne strane propisivao da je postojanje ugovora o arbitraži prepreka za vođenje sudskog postupka, a s druge strane nije regulirao pitanje priznanja i izvršenja stranih arbitražnih odluka. S obzirom na takav nedostatak Ženevskog Protokola, mogla se stvoriti situacija da osoba koja je uspjela sa arbitražnom odlukom istu ne može izvršiti u zemlji sjedišta osobe koja je dužna postupiti po toj arbitražnoj odluci. U tom slučaju bi stranka koja je već uspjela u arbitražnom postupku trebala pokrenuti novi postupak, u ovom slučaju pred redovnim sudom, s mogućim ishodom da sud odbaci tužbu jer je među strankama ugovoren arbitražni način rješavanja spora. Baš zbog činjenice što Ženevski protokol nije regulirao pitanje priznanja i izvršenja stranih arbitražnih odluka, on nije ni ostvario učinke koji su se od njega očekivali. Nedovoljan doseg Ženevskog protokola proizlazi i iz činjenice što je svaka država ugovornica

⁶⁸ Članci 5.-8. Ženevskog Protokola se odnose na postupak potpisivanja, ratificiranja i otkazivanja Protokola, odnosno izjavljivanja rezervacija od strane država potpisnica, a što nije predmetom ovog rada, pa stoga ni predmetom razmatranja.

mogla njegovu primjenu ograničiti samo na sporove koji su se prema njihovom nacionalnom pravu smatrali sporovima proizašlima iz trgovačkih ugovora.⁶⁹

2.3.1.2. Konvencija o izvršavanju stranih arbitražnih odluka od 26. rujna 1927. godine

Konvencijom o izvršavanju stranih arbitražnih odluka od 26. rujna 1927. godine (dalje u tekstu: Ženevska konvencija)⁷⁰, kao prvom Konvencijom kojom je bio reguliran postupak izvršenja stranih arbitražnih odluka, nastojao se otkloniti navedeni nedostatak Ženevskog protokola, pa je ratifikacijom zajedno sa Ženevskim protokolom, naglašena povezanost Ženevske konvencije i Ženevskog protokola. Potpisnice Ženevske konvencije mogle su biti samo države koje su prethodno pristupile Ženevskom protokolu, a što ukazuje na *"neraskidivu cjelinu"* Konvencije i Protokola.⁷¹ S obzirom na usku vezanost sa Ženevskim Protokolom, i ova Konvencija se primjenjivala samo na sporove proizašle iz trgovačkih ugovora. Ženevska Konvencija je imala svega 11 članaka. Iako je u naslovu Ženevske konvencije sadržana samo riječ *"izvršenje"* bez riječi *"priznanje"*, člankom 1. je bilo precizno određeno da se Ženevska konvencija odnosi na izvršenje, ali i priznanje arbitražnih odluka i to samo onih arbitražnih odluka donesenih od strane potpisnica Ženevske konvencije. Istim člankom je bilo navedeno i da se Ženevska konvencija odnosi na izvršenje i priznanje samo onih arbitražnih odluka donesenih u jednoj državi potpisnici ove Konvencije na teritoriji druge države potpisnice Konvencije i to samo onih arbitražnih odluka donesenih u postupcima između osoba koje su podvrgnute nadležnosti jedne od država potpisnica ove Konvencije.⁷² Ženevska konvencija se dakle temeljila na teritorijalnom i personalnom reciprocitetu, tj. primjenjivala se samo na teritoriji država potpisnica i samo između osoba koje potpadaju pod pravni sustav država

⁶⁹ Tako i Redfern Alan/Hunter Martin, Law and practice of international commercial arbitration, 2 izdanje, Sweet&Maxwell, London, 1991., str. 61.

⁷⁰ Ženevska Konvencija je ratificirana Uredbom Saveznog izvršnog vijeća od 3. prosinca 1958. (Sl. FNRJ-MU 4/59) te sadrži svega 11 članaka. Konvencija je napisana na engleskom i na francuskom jeziku, a u FNRJ je objavljena na francuskom jeziku i u prijevodu na tadašnjem srpskohrvatskom jeziku. Konvenciji je pristupilo ukupno 38 država (Austrija, Bahamski otoci, Bangladeš, Belgija, Burma, ČSSR, Danska, Finska, Francuska, Gana, Grčka, Gvajana, Hong Kong, Indija, Irska, Italija, Izrael, Jamajka, Japan, Jugoslavija, Kenija, Luksemburg, Malta, Mauricijus, Nizozemska, Novi Zeland, Njemačka DR, Njemačka SR, Pakistan, Portugal, Rumunjska, Španjolska, Švedska, Švicarska, Tajland, Velika Britanija, Zair, Zambija). Notifikacijom o sukcesiji Hrvatska je postala strankom Konvencije 8. listopada 1991. (NN MU 4/94).

⁷¹ Članak 7. stavak 2. Ženevske konvencije određuje:

"Ona se može ratifikovati samo u ime onih članica Društva naroda i država nečlanica za čiji je račun Protokol od 1923. godine bio ratifikovan."

⁷² Članak 1. Ženevske konvencije je određivao: *"Na teritorijama Visokih strana ugovornica na koje se primjenjuje ova Konvencija priznaće se važnost arbitražne odluke donete na osnovu kompromisa ili arbitražne klauzule, o kojima je reč u Protokolu o arbitražnim klauzulama, otvorenom u Ženevi od 24. septembra 1923. godine, a izvršenje te odluke biće odobreno, shodno pravilima postupka koji se primjenjuje na teritoriji gde se na odluku pozvalo, kad ta odluka bude doneta na nekoj od teritorija Visokih strana ugovornica na koju se primjenjuje ova Konvencija i između lica podvrgnutih jurisdikciji jedne od Visokih strana ugovornica."*

potpisnica ove Konvencije. Dakle, osim okolnosti da je morao biti ispunjen personalni i teritorijalni reciprocitet, daljnji uvjeti pod kojima je arbitražna odluka mogla biti priznata i izvršena u drugoj državi potpisnici Ženevske Konvencije bili su određeni člankom 1. stavkom 2. točkama a.-e. Ženevske konvencije, a oni su: da je odluka donesena na osnovu kompromisa ili arbitražne klauzule, koji su bili valjani prema zakonodavstvu koje se na njih primjenjuje (toč. a.); da se, po zakonu zemlje gdje se odlučivalo o priznanju i izvršenju odluke, predmet odluke mogao regulirati putem arbitraže (toč. b.); da je odluku izrekao arbitražni sud predviđen kompromisom ili arbitražnom klauzulom ili ustanovljen suglasno sporazumu stranaka i pravnim pravilima koja se primjenjuju na arbitražni postupak (toč. c.); da je odluka postala konačna u zemlji gdje je donijeta, u tom smislu što se nije smatrala kao takva ako (se) protiv nje mogao podnijeti prigovor, žalba apelacionom ili kasacionom sudu (u zemljama gdje takvi postupci postoje), ili ako se dokaže da se vodi postupak za osporavanje važnosti te odluke (toč. d.) i da priznanje ili izvršenje odluke nije bilo protivno javnom poretku ili principima javnog prava zemlje gdje se na odluku pozvalo (toč. e.).

Ženevskom konvencijom nije bilo propisano na koji način je sud utvrđivao valjanost kompromisa ili arbitražne klauzule, pa se moglo zaključiti da je sudac koji u svom postupku morao odlučiti o tom pitanju bio dužan istražiti i proučiti zakonodavstvo koje se primjenjuje na kompromis ili klauzulu, odnosno primijeniti opća načela međunarodnog privatnog prava.⁷³ U slučaju uvjeta iz točke b. radilo se o arbitrabilnosti spora kojeg je sudac koji je odlučivao o priznanju odnosno izvršenju utvrđivao primjenom *lex fori*. Također, arbitrabilnost spora imala je utjecaja i na utvrđenje uvjeta iz točke a), iz razloga što je predstavljala jedan od elemenata valjanosti ugovora o arbitraži. U ovom slučaju se mogla stvoriti situacija da je spor bio arbitrabilan po pravu koje se primjenjuje na ugovor o arbitraži, pa je samim tim ugovora o arbitraži bio valjan, ali i da je nearbitrabilan bio po pravu zemlje u kojoj se tražilo izvršenje i priznanje arbitražne odluke. Sud je sukladno točki c. bio u obvezi utvrditi je li arbitražni sud ustanovljen sukladno pravu koje se odnosi na teritorij na kojem se arbitraža provodi. Identično rješenje predviđao je Ženevski Protokol u članku 2. stavku 1. Točkom d. bilo je određeno da je u postupku izvršenja i priznanja odluke vjerovnik dužan dokazati konačnost arbitražne odluke, dok je posljednji uvjet za priznanje ili izvršenje arbitražne odluke bio da ona nije bila suprotna javnom poretku ili principima javnog prava zemlje u kojoj se traži priznanje ili izvršenje.

⁷³ Kasnije je Europska konvencija iz 1961. u članku VI. utvrdila kriterije za utvrđivanje mjerodavnog prava koje se primjenjuje na sporazum o arbitraži, pa koje je samim tim i mjerodavno za utvrđivanje postojanja ili valjanosti sporazuma o arbitraži.

Člankom 1. Ženevske Konvencije naznačeni uvjeti za odbijanje priznanja i izvršenja arbitražne odluke nisu bili podijeljeni na one koje treba dokazati stranka i na one koje utvrđuje sud po službenoj dužnosti, pa se nesumnjivo zaključuje da je sud po službenoj dužnosti trebao utvrđivati i paziti na postojanje svih uvjeta za priznanje i poništaj arbitražne odluke. Međutim, s obzirom na obveze stranke koja ima interes za priznanjem i izvršenjem arbitražne odluke (čl. 4. st. 1. toč. 1. i 2. Ženevske konvencije), ta bi stranka bila dužna dokazivati ispunjenje uvjeta iz članka 1. stavka 2. točki a., c. i d. Ženevske konvencije, dok bi preostale uvjete iz članka 1. stavka 2. točaka b. i e. utvrđivao sud po službenoj dužnosti. Navedeni uvjeti za priznanje i poništaj arbitražne odluke su u modificiranom obliku prisutni i u kasnijim konvencijama.

Članak 2. Ženevske konvencije predviđao je negativne uvjete čije je postojanje, uz one iz članka 1., uzrokovalo odbijanje zahtjeva za priznanje i izvršenje arbitražne odluke. Radilo se o uvjetima za koje je jasno određeno da ih utvrđuje nadležni sud po službenoj dužnosti, a oni su: a) da je arbitražna odluka prethodno bila poništena u zemlji gdje je donesena; b) da strana protiv koje se pozvalo na odluku nije pravovremeno saznala za arbitražni postupak kako bi se mogla koristiti svojim sredstvima ili ako je bila nesposobna, nije bila u njemu bila pravilno zastupana i c) da se arbitražna odluka nije odnosila na spor o kome je riječ u kompromisu ili u arbitražnoj klauzuli, ili da je sadržavala odredbe koje su nadilazile ono što je kompromisom ili arbitražnom klauzulom bilo predviđeno (prekoračenje ovlaštenja arbitražnog suda). Na postojanje ovih uvjeta sud je pazio po službenoj dužnosti.

Propisivanjem gore navedenih uvjeta za priznanje i izvršenje stranih arbitražnih odluka, zaključuje se da je Ženevska konvencija bila preteča svim kasnijim konvencijama, zakonima i bilateralnim ugovorima kojima je uređen postupak priznanja i ovrhe arbitražne odluke donesene u različitoj državi od one u kojoj se traži priznanje i ovrha. Svakako je i da su konvencijski uvjeti za priznanje i izvršenje stranih arbitražnih odluka morali utjecati i na harmonizaciju zakonskih uvjeta za poništaj domaćeg arbitražnog pravorijeka u postupku koji se provodio pred sudom zemlje u kojoj je donesen taj pravorijek. Naime, bez mogućnosti izvršenja domaćeg pravorijeka unutar drugog pravnog sustava nema ni mogućnosti razvoja arbitraže.

Potrebno je naglasiti da je Ženevska konvencija u članku 2. stavku 2. sadržavala mogućnost koja nije zadržana u kasnijim konvencijama i pravnim sustavima zemalja potpisnica, a to je mogućnost da sud u slučajevima kada arbitražnom odlukom nisu bila riješena sva pitanja o kojima je arbitražni sud trebao odlučiti, odgodi priznanje i izvršenje arbitražne

odluke ili da podnositelju zahtjeva uvjetuje priznanje i izvršenje arbitražne odluke prethodnim podnošenjem garancije koju sam sud odredi. Također, Ženevskom konvencijom je bila propisana mogućnost da sud odbije priznanje ili izvršenje arbitražne odluke ili da obustavi taj postupak ako stranka protiv koje je pokrenut postupak priznanja i izvršenja dokaže da postoje neki drugi razlozi po pravu kojem je uređena arbitražna procedura, osim onih iz članaka 1. i 2. Ženevske konvencije, koji joj *"omogućavaju da pred sudom ospori važnost odluke"*, a u kojem slučaju joj sud ostavlja *"razuman rok da pred nadležnim sudom postigne poništaj odluke"* (čl. 3.).⁷⁴ Predmetna odredba je bila podvrgnuta kritici jer je njome dužnik bio ovlašten da, unatoč jasno propisanim konvencijskim uvjetima za odbijanje priznanja i izvršenja arbitražne odluke, navede dodatne uvjete koji po pravu po kojem je bila uređena arbitražna procedura predstavljaju uvjet za poništaj te arbitražne odluke, te na takav način onemogućiti ili odgoditi izvršenje arbitražne odluke. Ovom odredbom je sucu koji odlučuje o priznanju i izvršenju arbitražne odluke bila dana znatna diskrecijska ovlast da samo po navodima podnositelja zahtjeva odgodi ili odbije priznanje i izvršenje arbitražne odluke.⁷⁵

2.3.1.3. Konvencija o priznanju i ovrši stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958. godine

Najveći uspjeh u razvoju međunarodne arbitraže bila je Konvencija o priznanju i ovrši stranih arbitražnih pravorijeka donesena 10. lipnja 1958. u New Yorku (dalje u tekstu: NYK ili Newyorška konvencija).⁷⁶ Ova konvencija za razliku od Ženevske konvencije, u svojem nazivu sadrži pojam priznanja stranih arbitražnih pravorijeka te u svojim 16 članaka uređuje uvjete

⁷⁴ Članak 3. Ženevske konvencije, određuje *"If the party against whom the award has been made proves that, under the law governing the arbitration procedure, there is a ground, other than the grounds referred to in Article 1 (a) and (c), and Article 2 (b) and (c), entitling him to contest the validity of the award in a Court of Law, the Court may, if it thinks fit, either refuse recognition or enforcement of the award or adjourn the consideration thereof, giving such party a reasonable time within which to have the award annulled by the competent tribunal"*. Francuska verzija teksta Konvencije sadrži riječ *"suspendre"*, pa su vjerojatno autori Ženevske konvencije mislili na odgodu, a ne na obustavu postupka.

⁷⁵ Slično i *Kandare Boris*, Pobijanje arbitražne odluke, doktorska disertacija obranjena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Rijeka, III. svezak, 1986., str. 711. Člankom 4. Ženevske konvencije navedene su isprave koje je predlagatelj dužan priložiti uz zahtjev za priznanje i izvršenje, dok je člankom 5. ostavljena mogućnost predlagatelju da se poziva na neke druge pravne izvore koji vrijedi u zemlji priznanja i izvršenja ako su takvi izvori za predlagatelja povoljniji od onih iz ove Konvencije. Člankom 6. je naznačena primjena Konvencije samo na arbitražne odluke donesene nakon stupanja na snagu Protokola o arbitražnim klauzulama, a kojom odredbom je još jednom naglašena povezanost Protokola i Konvencije. Članci 7.–11. se odnose na postupak potpisivanja, ratificiranja i otkazivanja Konvencije, a što nije predmetom ovog rada, pa stoga ni predmetom razmatranja.

⁷⁶ Konvencija o priznanju i ovrši stranih arbitražnih pravorijeka je stupila na snagu 7. lipnja 1959. Ratificirana je Zakonom o ratifikaciji konvencije o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka od 1. listopada 1981. (Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije - Međunarodni ugovori 11/81, dalje u tekstu: Sl. SFRJ-MU), a stupila je na snagu na području SFRJ dana 12. travnja 1982. Konvenciju je do danas ratificiralo 169 država. Notifikacijom o sukcesiji Hrvatska je postala strankom Newyorške konvencije 8. listopada 1991. (NN MU 4/94). Izvor: <http://www.newyorkconvention.org>, posjećeno dana 26. lipnja 2023. u 18:45 h.

priznanja i ovrhe arbitražnih odluka donesenih na području neke druge države, a ne one u kojoj se traži priznanje i ovrha pravorijeka u sporovima između fizičkih ili pravnih osoba (čl. 1. st. 1. reč. 1. NYK). Newyorška konvencija se isto tako primjenjuje i na priznanje i ovrhu arbitražnih odluka koje se ne smatraju domaćim odlukama u državi u kojoj se traži njihovo priznanje ili izvršenje (čl. 1. st. 1. reč. 2. NYK). To će se odnositi na slučaj kada je arbitražna odluka donesena u zemlji u kojoj se zahtijeva priznanje i ovrha arbitražne odluke, ali je država priznanja i ovrhe sukladno svojim propisima ne smatra domaćom arbitražnom odlukom, primjerice, jer je postupak koji je prethodio donošenju arbitražne odluke vođen po pravilima stranog procesnog prava ili je za valjanost arbitražnog ugovora među strankama ugovoreno da se primjenjuje strano pravo.⁷⁷

Newyorškom konvencijom je napušteno do tada dominantno načelo personalnog reciprociteta, jer nije potrebno da jedna ili sve stranke u postupku priznanja i ovrhe budu stranke sa sjedištem, odnosno prebivalištem na teritoriji neke od država potpisnica Konvencije ili da imaju državljanstvo neke od država potpisnica Konvencija. Dovoljno je da se imovina koja je predmetom ovrhe nalazi na teritoriji države potpisnice Konvencije.⁷⁸ Već po ovome članku se Newyorška konvencija razlikuje od Ženevskog protokola (čl. 1.) ili Ženevske konvencije (čl. 1.) kod kojih je polje primjene uvjetovano time da stranke imaju svoje uobičajeno boravište ili svoje sjedište u različitim državama ugovornicama. Newyorškom konvencijom je napušteno i načelo teritorijalnog reciprociteta (iako je na navedeno načelo moguće izjaviti rezervaciju) pa nije niti nužno da pravorijek bude donesen baš na teritoriji države potpisnice već se pravorijek može donijeti i na teritoriji druge države.⁷⁹ U odnosu na teritorijalni reciprocitet, državama potpisnicama je dozvoljeno da izjave rezervacije na primjenu Newyorške konvencije i to na način da se predmetna Konvencija može odnositi samo na priznanje i ovrhu pravorijeka donesenih u drugim zemljama potpisnicama te samo na one pravorijeke donesene u odnosima koji se prema nacionalnom zakonodavstvu države u kojoj se traži priznanje ili ovrha pravorijeka smatraju trgovačkim odnosima (čl. 1. st. 3. NYK). Tako je SFRJ pri ratifikaciji Newyorške

⁷⁷ Tako i *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 75. *Kandare* ukazuje da iz razloga što NYK nije prihvatila teritorijalno načelo, da se inozemnom arbitražnom odlukom po NYK smatra i ona odluka koja je donesena na domaćem području, ali po inozemnom procesnom pravu; Vidjeti *Kandare Boris*, Njujorška konvencija o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka iz 1958. godine, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, XXVII, 1990., str. 118.

⁷⁸ Tako i *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 319.-320.

⁷⁹ Više o napuštanju personalnog i teritorijalnog reciprociteta vidjeti kod *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 319.-320. Ti autori također ističu da je iskustvo u primjeni Newyorške konvencije ukazalo da se stranke nikako ne koriste ovlaštenjem da svoju arbitražnu odluku povrgnu zakonu neke druge zemlje od one u kojoj se odvija arbitražni postupak; Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 320.-321.

konvencije iznijela navedene rezerve⁸⁰, ali i dodatnu rezervu da se ista primjenjuje samo na arbitražne odluke koje su donesene nakon stupanja na snagu Newyorške konvencije.⁸¹

Člankom 1. stavkom 2. Newyorške konvencije je prvi put naglašena jednaka važnost odluka *ad hoc* arbitražnih sudova i sudova koji djeluju pod stalnim arbitražnim ustanovama. Člankom 2. stavkom 1. Newyorške konvencije naglašena je valjanost arbitražnog ugovora ako se on odnosi na rješavanje arbitrabilnog spora, ponovno naglašavajući jednakost arbitražnog ugovora i kompromisne klauzule (čl. 2. st. 1. NYK). Na opisani način Konvencija prihvaća stajalište o pravnoj izjednačenosti kompromisa i kompromisne klauzule, ali i po prvi put prihvaća ublažena pravila koja se odnose na pismenu formu arbitražnog ugovora. Naime, pisani i potpisani oblik arbitražnog ugovora ostvaruje se i razmjenom pisama ili brzojava koji sadrže arbitražnu klauzulu (čl. 2. st. 2. NYK). Ovaj članak sadrži i odredbu koja odskače od materije naglašene Newyorškom konvencijom kojom se uređuje ovrha arbitražne odluke, a to je da je sud države ugovornice kojom je podnesen na rješavanje *"spor o nekom pitanju o kojem su stranke sklopile ugovor"*, dužan uputiti na zahtjev jedne od stranaka tu stranku na arbitražu, osim ako ustanovi da je taj ugovor *"prestao biti valjan, da je bez učinka ili neprikladan za primjenu"* (čl. 2. st. 3. NYK). Člankom 3. Newyorške konvencije propisana je zabrana nametanja "osjetno" strožih uvjeta u postupku priznanja i ovrhe stranih arbitražnih odluka od onih koji se zahtijevaju za izvršenje domaće arbitražne odluke. S obzirom na to da priznanje i ovrha presuda stranih redovnih sudova ovise o bilateralnim ugovorima sklopljenima između država ili o multilateralnim konvencijama kojima su propisani uvjeti i postupak priznanja presuda donesenih od strane stranih redovnih sudova, već je samo iz navedenog razloga vidljivo koliko je Newyorška konvencija omogućila širenje arbitražnog sudovanja i prihvaćanje arbitražnih sudova kao pogodnog mjesta za rješavanje sporova nastalih iz međunarodne trgovine.

Newyorška konvencija naravno ne dopušta bezuvjetno priznanje i ovrhu stranih pravorijeka, pa u članku 5. stavku 1. Newyorške konvencije alternativno navodi negativne

⁸⁰ Članak 1. stavak 2. Zakona o ratifikaciji konvencije o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka (Sl. SFRJ-MU 11-47/1981): *"Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija primjenjivat će Konvenciju, na temelju reciprociteta, samo u odnosu na one arbitražne odluke što su donijete na teritoriju druge članice Konvencije"* te stavak 3. *"Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija primjenjivat će Konvenciju samo na sporove što potječu od pravnih odnosa, ugovornih ili neugovornih, koji se prema njezinom nacionalnom zakonodavstvu smatraju privrednim."*

⁸¹ Članak 1. stavak 1. Zakona o ratifikaciji konvencije o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka: *"Konvencija se primjenjuje u odnosu na Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju samo na one arbitražne odluke koje su donijete nakon stupanja na snagu Konvencije."*

uvjete čije postojanje obvezuje sud da odbije priznati i ovršiti strani pravorijek, samo ako stranka protiv koje traži priznanje i izvršenje odluke dokaže: a) da su stranke arbitražnog ugovora na temelju prava koje se na njih primjenjuje, nesposobne ili da spomenuti ugovor nije valjan po pravu kojem su ga stranke podvrgnule ili, ako nema oznake u tom pogledu, na temelju prava zemlje u kojoj je donesena odluka; ili b) da stranka protiv koje se traži izvršenje arbitražne odluke nije bila uredno obaviještena o određivanju arbitra ili o arbitražnom postupku ili da joj iz nekog drugog razloga nije bilo moguće upotrebljavati svoja sredstva; ili c) da se odluka odnosi na spor koji nije predviđen u kompromisu ili nije obuhvaćen arbitražnom klauzulom, ili da sadrži odredbe koje premašuju granice kompromisa ili arbitražne klauzule; ipak, ako odredbe odluke koje se odnose na pitanja podvrgnuta arbitraži mogu biti odvojene od odredaba koje se odnose na pitanja koja nisu podvrgnuta arbitraži, prve će moći biti priznate i izvršene; ili d) da osnivanje arbitražnog suda ili arbitražnog suda ili arbitražni postupak nije bio u skladu s ugovorom stranaka ili, ako ne postoji ugovor, da nije bio u skladu s pravom zemlje u kojoj je obavljena arbitraža; ili e) da odluka još nije postala obvezna za stranke ili da ju je poništila ili obustavila nadležna vlast u zemlji u kojoj ili na temelju čijeg prava je donesena odluka. Jasno je da je u slučajevima iz članka 5. stavka 1. točaka a., b., d. i e. sud priznanja i izvršenja sud dužan primjenjivati strano pravo. Člankom 5. stavkom 2. Newyorške konvencije navedeni su dodatni negativni uvjeti čije postojanje obvezuje sud da odbije priznati i ovršiti strani pravorijek, ali samo ako sud po službenoj dužnosti utvrdi: a) da, prema pravu te zemlje, predmet spora nije prikladan za reguliranje arbitražom; ili b) da bi priznanje ili izvršenje odluke bilo protivno javnom poretku te zemlje.

Za razliku od Ženevskog protokola (čl. 2. st. 1.) i Ženevske konvencije (čl. 1. st. 2. toč. b. i c.), Newyorška konvencija propisuje da je za utvrđivanje valjanosti ugovora o arbitraži primarno valjan zakon koje su stranke same odabrale, odnosno da je za utvrđivanja pravila vezanih uz osnivanje arbitražnog suda i arbitražni postupak prvenstveno mjerodavna volja stranaka, a tek u nedostatku tih odrednica, pravo zemlje u kojoj je donesena odluka (čl. 5. st. 1. toč. a. i d. NYK). Dakle, primarno je načelo stranačke autonomije. Novost Newyorške konvencije je i u tome što dozvoljava djelomičnu valjanost arbitražne odluke u slučaju prekoračenja zahtjeva koji proizlazi iz arbitražnog sporazuma ili kada zahtjev uopće nije utemeljen na odredbama arbitražnog sporazuma. U tom slučaju će samo odredbe dijela odluke koje su podvrgnute arbitražnom sporazuma priznati i izvršiti (čl. 5. st. 1. toč. c. NYK), dok će se preostale odredbe arbitražne odluke odbiti priznati i izvršiti. Ženevska konvencija je takve arbitražne odluke poništavala u cijelosti (čl. 2. st. 1. toč. c.). Za razliku od Ženevskog protokola

i Ženevske konvencije, Newyorška konvencija ne uvjetuje vjerovniku da uz prijedlog za priznanje i izvršenje podnese dokaz da je arbitražna odluka postala konačna (čl. 4. NYK), već na dužnika stavlja teret dokaza da odluka još nije obvezujuća za stranke ili da je poništena od strane države po čijem pravu je i donesena (čl. 5. st. 2. t. e. NYK). Također, navođenjem pojma "*obvezatnosti odluke*" (eng. *binding on the parties*) Newyorška konvencija je napustila pojam "*konačnosti odluke*" (eng. *final*) koji je bio naveden u Ženevskoj konvenciji. To je možda i najveći napredak u odnosu na Ženevsku konvenciju iz razloga što sada vjerovnik nije dužan u zemlji u kojoj se vodio arbitražni postupak provoditi postupak priznanja odluke da bi dokazao da je ista konačna, dakle da se više ne može pobijati izvanrednim pravnim sredstvima, već je za priznanje i ovrhu po Newyorškoj konvenciji dovoljno da arbitražna odluka obvezuje stranke, a što će biti već u trenutku njenog donošenja, izuzev ako su stranke ugovorile mogućnost izjavljivanja redovnog pravnog lijeka, dakle žalbe višem arbitražnom sudu. No stranke u praksi vrlo rijetko ugovaraju mogućnost izjavljivanja pravnog sredstva višem arbitražnom sudu. Značajka Newyorške konvencije je i tome što je u odnosu na Ženevsku konvenciju, na dužnika prebacila teret dokaza o postojanju pretpostavki iz članka V. stavak 1. Newyorške konvencije koje sprječavaju priznanje i ovrhu strane arbitražne odluke

Člankom VI. Newyorške konvencije je naglašeno ovlaštenje suda priznanja i izvršenja arbitražne odluke da odgodi rješavanje o istom prijedlogu, ako je pred nadležnim sudom protivnik priznanja i izvršenja odluke pokrenuo postupak poništenja ili "*obustave*"⁸² te iste arbitražne odluke. Isto tako sud priznanja i izvršenja može na zahtjev stranke koja traži izvršenje odluke, narediti drugoj strani da podnese odgovarajuće osiguranje. Dužnik je po Ženevskoj konvenciji (čl. 3.) trebao dokazati samo postojanje mogućnosti za osporavanje arbitražne odluke pred državnim sudom, da bi izvršni sudac mogao donijeti odluku o odbijanju ili obustavi postupka priznanja ili izvršenja dajući dužniku razuman rok za postizanje poništenja arbitražne odluke. Po Newyorškoj konvenciji, postupak za poništaj mora biti u tijeku, da bi (ovršni) sud, ako to smatra umjesnim, mogao odgoditi rješavanje o (ovrsi) pravorijeka, odnosno da bi mogao na zahtjev stranke koja traži ovrhu narediti drugoj stranci polaganje odgovarajućeg osiguranja. Naposljetku, Newyorška konvencija ne sprječava države potpisnice da se u postupku priznanja i ovrhe arbitražnih pravorijeka pozivaju na druge konvencije ili sporazume kojima na povoljniji način ostvaruju svoja prava, a na koji način se naglašava supsidijarni

⁸² Ovdje se vjerojatno radi o pogrešci u prijevodu obzirom da engleska verzija NYK koristi izraz "*suspension*", a i s obzirom na to da je takav institut odgode primjene arbitražne odluke (odgode ovrhe arbitražne odluke) poznat u nacionalnim zakonodavstvima, a da ne egzistira postupak "*obustave*" arbitražne odluke.

karakter konvencije (čl. 7. st. 1. NYK). Na povoljnije pravo se može pozivati svaka stranka koja sudjeluje u postupku priznanja i ovrhe arbitražnog pravorijeka.⁸³

Stupanjem na snagu Newyorške konvencije prestale su važiti odredbe Ženevske konvencije i Ženevskog protokola, naravno samo u odnosima između zemalja potpisnica Newyorške konvencije i u onoj mjeri po kojoj su one postale obvezne po ovoj Konvenciji (čl. 7. st. 2. NYK).

Zaključno se može konstatirati da je Newyorška konvencija do današnjih dana ostala najznačajniji međunarodni ugovor koji se odnosi na međunarodnu trgovačku arbitražu jer je direktna posljedica njenog donošenja nagli razvoj arbitraže u posljednjim desetljećima te širenje rješavanja međunarodnih trgovačkih sporova kroz arbitražni postupak.⁸⁴

2.3.1.4. Europska Konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 21. travnja 1961. godine

Daljnji korak prema razvoju međunarodnu arbitraže te ujednačavanju pravila za poništaj pravorijeka koja postoje među nacionalnim zakonodavstvima ostvaren je Europskom konvencijom o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži koja je donesena u Ženevi dana 21. travnja 1961. (dalje u tekstu: Europska Konvencija)⁸⁵ kojom se u svega deset članaka uređuju bitna pitanja arbitražnog ugovora i arbitražnog postupka, ali i učinka arbitražne odluke. Iako Europska Konvencija regulira sličnu problematiku kao Ženevski Protokol, primjena Ženevskog Protokola ostaje i dalje obvezna među onim državama koje nisu ratificirale Europsku Konvenciju, a ratificirale su Ženevski Protokol. Europska Konvencija je imala za cilj da

⁸³ Članci 8.– 6. Newyorške konvencije se odnose na postupak potpisivanja, ratificiranja i otkazivanja Konvencije, a što nije predmetom ovog rada, pa stoga ni predmetom razmatranja.

⁸⁴ Tako i *Redfern/Hunter*, op. cit. u bilj. 69., str. 478. Više o Newyorškoj konvenciji u *Kandare*, op. cit. u bilj. 77., str. 117-131. *Uzelac Alan* smatra NYK među globalno najuspješnijim multilateralnim međunarodnim instrumentima; Vidjeti *Uzelac Alan*, Forma arbitražnog ugovora – Kako otjerati avet papirnate pismenosti, *Pravo u gospodarstvu* br. 2., 2001., str. 115.

⁸⁵ Europska Konvencija je donesena od strane Ujedinjenih Naroda dana 21. travnja 1961. u Ženevi, a stupila je na snagu 7. siječnja 1964., osim odredbi članka IV. stavaka 3.-7. koji su sukladno točki 4. Aneksa Konvencije stupili na snagu 18. listopada 1965. Konvencija je u Jugoslaviji ratificirana Uredbom Saveznog izvršnog vijeća od 26. lipnja 1963. (Sl. SFRJ-MU 12/63). U odnosu na Jugoslaviju Konvencija je stupila na snagu 7. siječnja 1964., a u originalu je objavljena na engleskom, francuskom i ruskom jeziku. Konvenciji je pristupilo ukupno 21 država (Austrija, Belgija, Bjelorusija, Bugarska, Burkina Faso, ČSSR, Danska, Finska, Francuska, Italija, Jugoslavija, Kuba, Luksemburg, Mađarska, Njemačka DR, Njemačka SR, Poljska, Rumunjska, SSSR, Španjolska, Ukrajina). Republika Hrvatska je postala strankom Konvencije 8. listopada 1991., i to notifikacijom o sukcesiji (NN MU 4/1994). Danas je 31 država stranka ove Konvencije. Popis zemalja potpisnica Konvencije dostupan je na mrežnoj stranici <https://treaties.un.org>, posjećeno dana 1. svibnja 2022., u 11:36 h.

maksimalno ograniči razloge za poništaj arbitražne odluke kako bi ih izjednačila barem u zemljama potpisnicama konvencije.⁸⁶

Već iz članka I. stavka 1. Europske Konvencije je vidljivo da je njeno polje primjene uže od polja primjene Ženevske Konvencije, jer se Europska Konvencija odnosi samo na sporove iz međunarodne trgovine nastale između stranaka, fizičkih ili pravnih osoba sa sjedištima odnosno prebivalištima u različitim državama potpisnicama.⁸⁷ Dakle, uz ograničenje primjene samo na sporove međunarodne trgovine, daljnji uvjet primjene Europske Konvencije ostvaruje se u tome da je spor nastao samo između stranaka sa sjedištima i prebivalištima u različitim državama, i to samo u onim državama koje su potpisnici ove Konvencije. Daljnje ograničenje primjene Europske Konvencije razvidno je u članku X. stavku 1. kojim se naglašava da je Konvencija otvorena za potpisivanje samo zemljama članicama Ekonomske komisije za Europu. Člankom I. stavkom 2. točkom a. Europske Konvencije potvrđena je tendencija slabljenja forme "*sporazuma o arbitraži*" pod koji se sada podrazumijeva i arbitražna klauzula koja može biti sadržana i u razmjeni pisama, telegrama ili priopćenja učinjena teleprinterom, te dodatno, ali samo u odnosima između država, i svaki sporazum zaključen u formi koji dozvoljavaju zakoni tih država.⁸⁸ Samo zbog posljednje naznačene forme arbitražnog sporazume, može se zaključiti da se Europska Konvencija odnosi i na sporove nastale među državama. Člankom I. stavkom 2. točkom a. Europske Konvencije izjednačen je učinak kompromisne klauzule i ugovora o arbitraži, dok je člankom I. stavkom 2. točkom b. Europske Konvencije jasno pojašnjen pojam arbitraža na način da on znači rješavanje sporova od strane arbitara imenovanih kako za određene sporove (*ad hoc* arbitraža), ali i onih arbitara imenovanih od strane stalnih arbitražnih ustanova. Takvim normiranjem je nesumnjivo naglašen identičan učinak odluka *ad hoc* arbitražnih sudova i onih sudova koji djeluju pod okriljem arbitražnih ustanova.

⁸⁶ *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 63.

⁸⁷ Time je u konvencijsko rješenje vraćeno načelo personalnog reciprociteta. Tako članak 1. stavak 1. točka a. Europske Konvencije određuje:

"Ova Konvencija se primjenjuje:

a) na sporazume o arbitraži sklopljene radi rješavanja sporova koji nastaju iz međunarodne trgovine između fizičkih ili pravnih osoba koje imaju, u vrijeme sklapanja sporazuma, svoje uobičajeno boravište ili svoje sjedište u različitim državama ugovornicama;"

⁸⁸ Članak 1. stavak 2. točka a. Europske Konvencije: "izraz "*sporazum o arbitraži*" znači bilo arbitražnu klauzulu u nekom ugovoru, bilo sporazum o arbitraži, ugovor ili arbitražni sporazum koji su potpisale stranke ili je sadržan u razmijenjenim pismima, telegramima ili teleprinterskim priopćenjima, te – u odnosima između država čija prava ne zahtijevaju da sporazum o arbitraži bude u pisanom obliku – svaki sporazum sklopljen u oblicima koji dozvoljavaju ta prava." Navedena odredba zapravo predstavlja konkretiziranje članka VII. stavka 1. NYK.

Člankom II. Europske Konvencije dodatno se proširuje personalni doseg Europske Konvencije na način da se sada dopušta pravim osobama sa javnim ovlastima da budu stranke arbitražnog ugovora, ali se dopušta i svakoj državi članici da ograniči predmetnu mogućnost. Smatralo se da ova formulacija obuhvaća one privredne organizacije u socijalističkim zemljama koje su imale imovinsku i operativnu samostalnost, a neki su ih identificirali s državom, čime su im otežali svojstvo da budu stranke u privatnom sudovanju.⁸⁹

Člankom III. Europske Konvencije se prvi put jednim konvencijskim rješenjem uređuju i svojstva arbitara i to samo na način da se propisuje da državljanstvo arbitra ne sprječava njegovo imenovanje za arbitra. Člankom IV. stavkom 1. Europske Konvencije je uređen postupak konstituiranja arbitražnog suda i to u slučajevima kada se postupak vodi ili pred arbitražnom institucijom ili pred *ad hoc* arbitražom. Stavkom 1. se nespretno ograničava pravo stranaka da sami biraju pravila postupka u slučaju kada se isti vodi pred arbitražnom institucijom i to na način da su dužni prihvatiti pravila te institucije, dok je pravo na izbor pravila postupka, imenovanje arbitara te mjesta arbitraže ostavljeno strankama samo u slučaju vođenja postupka pred *ad hoc* arbitražnim sudom. Takvo ograničenje je suprotno načelu prvenstva stranačke autonomije u izboru pravila postupka i slobode imenovanja arbitara koje je danas jedna od temeljenih karakteristika arbitražnog postupka i jedna od temeljenih odrednica koje arbitražni postupak razlikuje od postupka pred redovnim sudovima. Naime, odredbe današnjih zakona kojima je uređen arbitražni postupak ovlašćuju stranke na uređivanje pravila postupka i imenovanje arbitara neovisno o tome što pristaju na primjenu pravila arbitražnih institucija. U toj slobodi ograničeni su samo na poštivanje kogentnih normi i načela od kojih ne mogu odstupiti vlastitom voljom, odnosno na poštivanje minimuma prisilnih odredbi pravnog sustava koje je mjerodavno za konkretni spor, a kako bi se zajamčila prava stranaka u tom postupku. Zanimljivo je i da Europska Konvencija ne predviđa obvezu povjerljivosti u arbitražnom postupku. Stavcima 2.–7. istog članka propisan je postupak imenovanja arbitara, način organizacije arbitraže te utvrđivanja mjesta arbitraže.

Novina Europske Konvencije je da je člankom V. dozvolila arbitražnom sudu da sam riješi prigovor nenadležnosti ili da odluči o valjanosti arbitražnog sporazuma koji upućuje na

⁸⁹ Tako *Kandare Boris*, Pobijanje arbitražne odluke po Evropskoj Konvenciji o trgovačkoj arbitraži iz 1961 godine, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, br. 4, Rijeka, 1983., str. 215.

nadležnost tog arbitražnog suda, ali pod *"rezervom kasnije sudske kontrole"*.⁹⁰ To je svakako značajan doprinos učinkovitosti arbitražnog postupka jer je arbitražnim sudovima omogućeno da samostalno odlučuju o prigovoru vlastite nenadležnosti te da u slučaju otklanjanja takvog prigovora nastave s provođenjem arbitražnog postupka. Na opisani način izbjegnuta je mogućnost zloupotrebe isticanja prigovora nenadležnosti kojim se nastojalo odugovlačiti arbitražni postupak pa samim tim i sprječavati drugu stranku u ostvarenju njenih legitimnih očekivanja od arbitražnog postupka te efikasne zaštite povrijeđenih prava i interesa. Istim člankom je i određen krajnji rok za isticanje takvog prigovora u arbitražnom postupku i to ne kasnije od podnošenja odgovora na tužbu koji se odnosi na bit spora, dok prigovore koji se temelje na činjenici da je arbitar prekoračio svoje ovlasti treba istaći u tijeku arbitražnog postupka čim se pitanje za koje se tvrdi da arbitar nije nadležan iznese u arbitražnom postupku. Ako je do zakašnjenja u isticanju prigovora dođe iz razloga za koji arbitar nađe da je opravdan, arbitar će objaviti da je prigovor dopustiv. Stavkom 2. su određene posljedice nepodnošenja prigovora u rokovima naznačenima u stavku 1. Člankom VI. stavkom I. Europske Konvencije je propisano da je stranka dužna prigovor nenadležnosti redovnog suda u slučaju postojanja arbitražnog ugovora iznijeti najkasnije u odgovoru na tužbu, sve pod prijetnjom gubitka prava na isticanje takvog prigovora. Stavkom 2. istog članka određeno je da se sposobnost stranaka za zaključivanje ugovora o arbitraži određuje po pravu koje je mjerodavno za te stranke. O ostalim pitanjima sudovi dopuštaju autonomiju stranaka u određivanju mjerodavnog prava jer će odlučivati po pravu kojem su stranke podvrgnule svoj sporazum o arbitraži, a ako su stranke propustile naznačiti mjerodavno pravo, onda se primjenjuje pravo zemlje u kojoj je mjesto arbitraže. U krajnjem slučaju se primjenjuju kolizijska pravila zemlje suda pred kojim je pokrenut spor. Člankom VI. stavkom 2. podstavkom 2. Europske Konvencije propisano je ovlaštenje suda da odbije priznanje sporazuma o arbitraži ako se taj sporazum odnosi na spor koji po zemlji priznanja arbitražne odluke nije arbitrabilan. Dakle, stranačka autonomija u pogledu odabira prava koje će biti mjerodavno za arbitražni sporazum je u konačnici uvjetovana i granicama arbitrabilnosti spora po mjerilima druge države u kojoj se traži priznanje arbitražne odluke zasnovane na takvom arbitražnom sporazumu. Na ovakav način je zadržano i naglašeno pravo svake države da samostalno određuje uvjete arbitrabilnosti te u svoj pravni sustav dopušta

⁹⁰ Članak V. stavak 3. Europske Konvencije, određuje: *"Pod rezervom bilo koje kasnije sudske kontrole predviđene po pravu suda, arbitar čija je nadležnost osporena može nastaviti arbitražni postupak; on je ovlašten odlučiti o svojoj nadležnosti i o postojanju ili valjanosti sporazuma o arbitraži ili ugovora čiji je sporazum sastavni dio."* Vidljivo je da je ipak konačno pitanje oko nadležnosti arbitražnog suda ostavljeno na rješavanje redovnom sudu povodom izjavljenog pravnog lijeka na tako donesenu arbitražnu odluku, dakle ili u postupku poništaja arbitražne odluke ili u postupku priznanja strane arbitražne odluke.

priznanje samo onih stranih arbitražnih odluka koje su kompatibilne sa arbitražnim normiranjem te države u kojoj se u konačnici traži priznanje strane arbitražne odluke. Člankom, VI. stavkom 3. Europske konvencije je propisana mogućnost redovnog suda da zastane s odlučivanjem o istoj stvari o kojoj se već vodi postupak pred arbitražnim sudom i to dok se ne donese arbitražna odluka, kao i u slučaju ako odlučuje o pitanju valjanosti ugovora o arbitraži. Osim ako postoje važni razlozi da postupi drugačije. Posljednjim stavkom 4. istog članka Europske Konvencije je utvrđeno da se zahtjevi za privremene mjere i zahtjevi za prethodne mjere osiguranja ne smatraju nespojivim sa sporazumom o arbitraži, niti se smatra da se time od suda traži da odluči o biti spora. Ovom odredbom je ostavljeno pravo stranaka da se unatoč postojanju arbitražnog ugovora obrate redovnim sudovima sa zahtjevom za donošenjem privremenih ili prethodnih mjera. Takvo upućivanje na redovne sudove neće se smatrati obraćanjem nenadležnom sudu za donošenjem mjera. Međutim, ostalo je otvoreno pitanje što u slučaju da su stranke i za donošenje privremenih ili prethodnih mjera ugovorile isključivu nadležnost arbitražnog suda? S obzirom na jaču pravu snagu konvencijske odredbe od odredbe nacionalnog zakonodavstva, smatram da je jasno ostavljena mogućnost stranaka da su i u slučaju ugovorene isključive nadležnosti arbitražnog suda za donošenjem mjera obrate redovnom sudu za predmetnim zahtjevom.

Člankom VII. stavkom 1. Europske Konvencije je ugovorena sloboda stranaka za utvrđivanjem prava koje će biti mjerodavno za sami spor, odnosno da u suprotnom, mjerodavno pravo utvrde arbitri uzimajući u obzir kolizijska pravila. Dakle, osim ovlasti stranaka da suglasno ugovore mjerodavno pravo koje će se primjenjivati na arbitražni sporazum (čl. VI. st. 2. Europske Konvencije), ovim su stavkom stranke ovlaštene odrediti i mjerodavno pravo koje će se primjenjivati na sami spor, a koje može biti različito od prava mjerodavnog za arbitražni ugovor. To je svakako još jedan doprinos naglašenosti stranačke autonomije za izborom mjerodavnog prava u arbitražnom postupku. Stavkom 2. istog članka je dana ovlast arbitrima da djeluju kao *amiables compositeurs*⁹¹ pod uvjetom da stranke tako odluče i ako to dopušta pravo koje se primjenjuje na arbitražu. Člankom VIII. Europske Konvencije je određeno da arbitražna odluka mora imati obrazloženje, kao i slučajevi kada obrazloženje nije potrebno.

Bitna razlika Europske Konvencije u odnosu na prethodne konvencije koje reguliraju arbitražu ogleda se u tome što su Europskom Konvencijom propisani i razlozi za poništaj

⁹¹ Odlučivanje arbitara u sporu po načelu pravičnosti.

arbitražne odluke. Razlog tome je bila želja za harmonizacijom poništajnih razloga u zemljama potpisnicama ove Konvencije.⁹² Člankom IX. stavkom 1. Europske Konvencije je određeno da će se priznanje ili izvršenje arbitražne odluke u jednoj državi odbiti ako je predmetna arbitražna odluka prethodno u zemlji u kojoj je donesena poništena iz jednog od sljedećih razloga:⁹³ a) da su stranke iz sporazuma o arbitraži po za njih mjerodavnom pravu na neki način nesposobne ili da taj sporazum nije valjan po pravu kojem su ga stranke podvrgle, ili ako nema naznake o tome, po pravu zemlje u kojoj je arbitražna odluka donesena;⁹⁴ b) da stranka koja traži poništaj arbitražne odluke nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o arbitražnom postupku ili da na drugi način nije bila u mogućnosti koristiti se svojim procesnim sredstvima napada i obrane;⁹⁵ c) da je arbitražnom odlukom odlučeno o sporu na koji se sporazum o arbitraži ne odnosi ili koji ne spada u okvire arbitražnog sporazuma; ili je njome odlučeno o stvari koja prelazi granice sporazuma o arbitraži; međutim, ako se dio arbitražne odluke koji se odnosi na pitanja koja su bila podvrgnuta arbitraži može odvojiti od dijela arbitražne odluke koji se odnosi na pitanja koja nisu bila podvrgnuta arbitraži, prvo navedeni dio ne treba biti poništen; d) da sastav arbitražnog tijela ili arbitražni postupak nisu bili u skladu sa sporazumom stranaka ili ako takvog sporazuma nema, s odredbama članka IV. ove Konvencije. Dakle, ako je arbitražna odluka poništena iz nekog drugog razloga osim iz nekih od prethodno navedenih razloga, tada se po Europskoj Konvenciji smatra da arbitražna odluka ipak nije poništena. Vidljivo je da među poništajnim razlozima nije naznačena nearbitrabilnost spora kao poništajni razlog i suprotnost arbitražne odluke s javnim poretkom, pa se utvrđivanje arbitrabilnosti može podvesti pod poništajni razlog nevaljanosti arbitražnog ugovora, s obzirom i da je nearbitrabilnost spora jedna od uvjeta nevaljanosti arbitražnog sporazuma kojim je među strankama ugovoreno arbitražno rješavanje tog spora. Nedostatak poništajnog razloga suprotnosti arbitražne odluke s javnim poretkom supstituira se s činjenicom da priznanje ili izvršenje strane arbitražne odluke i dalje može biti odbijeno ako je ona protivna javnom poretku države izvršenja.⁹⁶

⁹² Tako *Kandare*, op. cit. u bilj. 75., str. 714.

⁹³ Iako se u službenom tekstu članka IX. stavka 1. Konvencije navodi izraz "*uvjeti*" za poništenje, u službenom se prijevodu koristi izraz "*razlozi*" za poništenje.

⁹⁴ Dakle, prvi kriterij je prosuđivanje po personalnom statutu stranke, na način da se utvrđuje da li stranke imaju stranačku i parničnu sposobnost za zaključivanje sporazuma o arbitraži po pravu koje se na njih primjenjuje. Drugi kriterij je utvrđivanje valjanosti arbitražnog sporazuma po pravu kojem su ga stranke podvrgle, a na koji način dolazi do izražaja primarnost načela stranačke volje. U nedostatku tog utvrđenja, valjanost sporazuma o arbitraži se utvrđuje po pravu zemlje u kojoj je donesena arbitražna odluka (*lex fori*). Po drugom kriteriju se ne utvrđuje dakle sposobnost stranaka, već samo valjanost sporazuma o arbitraži.

⁹⁵ Ovaj razlog za poništaj predstavlja povredu načela *audiatur et altera pars*, odnosno povredu načela saslušanja stranaka.

⁹⁶ Tako i *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 65.

Naposljetku, člankom IX. stavkom 2. Europske Konvencije naglašena je povezanost Newyorške konvencije i Europske Konvencije na način da je istom odredbom propisano: "U odnosima između država ugovornica koje su ujedno i stranke Newyorške Konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka od 10. lipnja 1958., stavak 1. ovog članka ograničuje primjenu članka V (1) (e) Newyorške Konvencije samo na slučajeve poništaja koji su navedeni u stavku 1. ovog članka". Dakle, među državama koje su pristupile i Newyorškoj konvenciji i Europskoj Konvenciji, primjena članka V. stavak 1. točke e. Newyorške konvencije će doći u obzir samo u slučajevima ako je arbitražna odluka poništena iz razloga navedenih u članku 9. Europske konvencije.⁹⁷

Europskom Konvencijom nije određena procedura poništaja arbitražne odluke niti rokovi u kojima se može tražiti poništaj, već se iz dikcije članka IX. stavak 1. zaključuje samo da je za poništaj arbitražne odluke nadležan sud države po čijem je zakonu pravorijek donijet, odnosno sud države na čijem je području pravorijek donijet. Taj članak je identičan članku V. stavak 1. točki e. Newyorške konvencije. Upravo zbog nedostatka određenja procedure poništaja pravorijeka i rokova u kojima se može tražiti poništaj, Europskom Konvencijom nije učinjen cjelovit korak prema stvaranju jedinstvenog međunarodnog pravnog režima za poništaj arbitražnog pravorijeka.⁹⁸

2.3.1.5. Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i građana drugih država od 18. ožujka 1965. godine

Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i državljana drugih država (dalje u tekstu: Washingtonska konvencija)⁹⁹ sadrži 75 članaka te predstavlja posebnost u međunarodnim arbitražnim sporovima.¹⁰⁰ Značaj Washingtonske konvencije je u tome što se

⁹⁷ Tako *Kandare* navodi da nije dovoljno samo da je arbitražna odluka poništena, već taj poništaj mora biti proveden samo iz razloga nabrojanih u članku IX. stavku 1. Europske konvencije. Ostali razlozi poništaja neće se u ovršnom postupku uzimati u obzir, pa one arbitražne odluke koje budu poništene samo iz takvih razloga će ipak biti priznate ili izvršene u drugim zemljama ugovornicama; Vidjeti *Kandare*, op. cit. u bilj. 89., str. 225.

⁹⁸ *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 65.

⁹⁹ Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i državljana drugih država je donesena u Washingtonu dana 18. ožujka 1965., a stupila je na snagu 14. listopada 1966., sve sukladno članku 68. stavak 2., koji određuje će ona stupiti na snagu 30 dana nakon depozita 20 instrumenata o ratifikaciji. Ratificirana je Uredbom Saveznog izvršnog vijeća od 23. prosinca 1966. godine (SL SFRJ-MU 7/67). U odnosu na Jugoslaviju Konvencija je stupila na snagu 20. travnja 1967. godine te joj je do sada pristupilo 162 države. Hrvatska ju je preuzela 22. listopada 1998. godine (NN MU 2/98). Konvencija je u originalu objavljena na engleskom, francuskom i španjolskom jeziku. Više o radu na usuglašavanju teksta Konvencije vidjeti u *Kunštek Eduard*, Arbitražna nadležnost ICSID, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2002., str. 12.-13.

¹⁰⁰ Člancima 1.-24. Washingtonske konvencije je propisan postupak osnivanja, organizacije i funkcioniranja Centra. Članak 20. posebno uređuje da Centar, njegovo vlasništvo i imovina uživaju imunitet od pokretanja svih sudskih postupaka, osim u slučaju kada se Centar odrekne tog imuniteta. Članak 21. pruža imunitet nekim

odnosi samo na pravne sporove između država i stranih fizičkih ili pravnih osoba nastalih iz ulaganja tih osoba na teritoriju druge države o kojima odlučuje sud posebno osnovan za rješavanje tog spora, a koji djeluje pod okriljem Međunarodnog centra za rješavanje ulagačkih sporova sa sjedištem u Washingtonu (dalje u tekst: Centar)¹⁰¹. Dakle, Washingtonskom konvencijom je uređeno rješavanje samo onih sporova između države s jedne strane i strane fizičke ili pravne osobe koja nije država s druge strane (*ratione personae*), i to samo onih sporova nastalih "iz ulaganja" (*ratione materiae*) tih stranih fizičkih ili pravnih osoba na teritoriji države potpisnice te Konvencije.¹⁰² Na opisan način se navedeni sporovi izuzimaju iz nadležnosti nacionalnih zakonodavstava. Tako uska i jasno određena nadležnost se može dodatno ograničiti na način da je svaka država ugovornica ovlaštena u vrijeme ratifikacije, prihvatanja ili odobrenja Washingtonske konvencije pa čak i kasnije u svako doba, izvijestiti Centar o vrstama sporova koji dolaze ili ne dolaze u obzir da se stave u nadležnost Centra (čl. 25. st. 4. Washingtonske konvencije). Takva obavijest ograničava pristanak iz članka 25. stavka 1. Washingtonske konvencije. Nadalje, doseg Washingtonske konvencije je ograničavajući jer joj mogu pristupiti samo države članice Međunarodne banke za obnovu i razvoj kao i ostale države koje su pristupile Statutu Međunarodnog suda i koje Administrativno vijeće većinom od dvije trećine članove pozove na potpisivanje (čl. 67. Washingtonske konvencije). Bitno je za

djelatnicima Centra i svim arbitrima od pokretanja sudskog postupka u odnosu na djela koja su počinili u obavljanju svojih funkcija. Ovim odredbama se svakako doprinosi nesmetanom djelovanju Centra u izvršavanju svojih ovlasti, ali se i naglašava njegov nadnacionalni položaj u odnosu na ostale nacionalne institucije te se dodatno potvrđuje činjenica da državni organi nemaju ovlasti u odnosu na Centar i odluke sudova koji djeluju pod okriljem Centra. Značajno je i da navedene odredbe o postojanju imuniteta svakako nisu poznate u današnjim zakonodavstvima u slučajevima eventualne odgovornosti arbitražnih ustanova i njihovih djelatnika i arbitara. Člankom 24. propisane su financijske pogodnosti i ostale porezna oslobođenja koja se odnose na imovinu Centra i na neke od djelatnika Centra kao i na arbitre, a koje porezne pogodnosti također nisu u nacionalnim zakonodavstvima poznate za arbitražne ustanove koje djeluju unutar tih zakonodavstava, njihove djelatnike i arbitre.

¹⁰¹ Članak 25. stavak 1. Washingtonske konvencije određuje "Nadležnost Centra obuhvaća svaki pravni spor nastao izravno iz ulaganja između države ugovornice (ili sastavne oblasti ili agencije države ugovornice koju je ta država ugovornica imenovala Centru) i državljanina druge države ugovornice, a kojega stranke u sporu pisanim putem pristanu predati Centru. Kad se stranke suglase o tome, niti jedna stranka ne može jednostrano povući svoju suglasnost."

Sukladno članku 25. stavku 2. "državljanin druge države ugovornice" znači:

(a) svaku fizičku osobu koja je bila državljanin države ugovornice, osim države stranke u sporu, na dan kad su se stranke suglasile da spor iznesu na mirenje ili arbitražu, kao i na dan kad je zahtjev registriran sukladno članku 28. stavka (3), ili članku 36. stavka (3), ali ne uključuje osobu koja je ili jednog ili drugog od ova dva dana bila državljanin države ugovornice koja je stranka u sporu; i

(b) svaku pravnu osobu koja je imala državljanstvo neke države ugovornice, osim države stranke u sporu, na dan kad su se stranke suglasile da spor iznesu na mirenje ili arbitražu i svaku pravnu osobu koja je tog dana imala državljanstvo države ugovornice stranke u sporu, a koje su se stranke suglasile da, zbog strane kontrole, tretiraju kao državljanina druge države ugovornice u svrhu ove Konvencije."

Postupak posredovanja i arbitraže se osim u mjestu sjedišta Centra, može provoditi i u sjedištu bilo koje druge ustanove koja ima zaključen ugovor sa Centrom, odnosno u bilo kojem drugom mjestu koje odobri Komisija ili Sud nakon konzultiranja sa Generalnim tajnikom (članci 62. i 63. Konvencije).

¹⁰² Pretpostavke *ratione personae* u skladu s člankom 25. stavkom 1. Washingtonske konvencije mogu se sa država proširiti i na sastavnu oblast ili državnu agenciju koju je država ugovornica imenovala Centru.

naglasiti, a što je i jasno naznačeno u posljednjem stavku Preambule Washingtonske konvencije, da sama okolnost ratificiranja, prihvatanja ili odobrenje ove Konvencije ne podrazumijeva obvezu države ugovornice da svoj spor rješava pred Centrom. Za nadležnost Centra je ipak dodatno potrebna zasebna pisana suglasnost ili sporazum države ugovornice i ulagatelja/državljana druge države ugovornice (čl. 25. st. 1. i čl. 36. st. 2. Washingtonske konvencije). Washingtonska konvencija ne sadrži odredbu kojom bi se nadležnost Centra smatrala prihvaćenom upuštanjem stranke u spor nakon primitka tužbe, odnosno njezinim propuštanjem isticanja prigovora nenadležnosti ili na drugi konkludentni način. Ali, tako isključivu nadležnost svaka država ugovornica može uvjetovati prethodnim iscrpljivanjem lokalnih administrativnih ili sudskih sredstava (čl. 26. Washingtonske konvencije). Država kao jedna od stranaka u sporu svoju suglasnost za nadležnost Centra može dati na vrlo različite načine. Ona može biti sadržana u izravnom sporazumu sa stranim ulagateljem, a može biti sadržana i u zakonskom propisu kojim unaprijed pristaje na nadležnost Centra. Naposljetku, suglasnost države može proizlaziti i iz bilateralnih međunarodnih ugovora i to najučestalije kroz Ugovore o poticaju i zaštiti ulaganja¹⁰³ koje države sklapaju između sebe s ciljem da se zaštititi

¹⁰³ Primjerice, Republika Hrvatska je do pristupanja Europskoj Uniji sklopila ukupno 58 dvostranih Ugovora o poticanju i uzajamnoj zaštiti ulaganja, od čega 23 s državama članicama EU (Pregled svih ugovora koje je Republika Hrvatska sklopila nalazi se na mrežnoj stranici <http://gd.mvep.hr/files/file/gd/2018/180316-ugovori-o-poticanju-i-uzajamnoj-zastiti-ulaganja-sijecanj-2018.pdf>, posjećeno dana 4. svibnja 2020. godine u 16:15 h). Rješavanje sporova je najčešće određeno primjenom UNCITRAL, ICSID ili ICC pravila. Ovim se ugovorima jamči svim ulagateljima na području Republike Hrvatske zaštita njihovog ulaganja, pošten i pravičan tretman te puna zaštita i sigurnost na državnom području druge ugovorne stranke. Istim ugovorima uređen je i način rješavanja sporova između inozemnog ulagatelja i države u kojoj je izvršeno ulaganje. Ulaskom u Europsku Uniju (1. srpnja 2013.) nastupila je obveza izmjene određenih odredbi Ugovora, a sve u skladu s čl. 351. st. 2. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, kojim je propisano da države članice moraju poduzeti odgovarajuće korake da otklone neusklađenosti zaključenih ugovora sa pravom Europske unije i da će po potrebi surađivati radi postizanja tog cilja, i kada je potrebno, zauzimati zajednička stajališta. Tom je odredbom naglašeno načelo nadređenosti prava Europske Unije drugim izvorima prava. Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora dijelom zajedničke trgovačke politike postaju i izravna strana ulaganja, pa Ugovori o zaštiti ulaganja postaju inkompatibilni sa europskim pravom. Također, i Uredbom Europskog parlamenta i Vijeća br. 1219/2012 od 12. prosinca 2012. (Sl. EU L-351/14) uspostavljeno je prijelazno razdoblje važenja dvostranih sporazuma. Treba uzeti u obzir i činjenicu da je Europski sud dana 6. ožujka 2018. u predmetu Achmea protiv Slovačke Republike koji se vodio pod br. C-284/16 (ECLI:EU:C:2018:158) donio odluku kojom je jasno zaključio da "članke 267. i 344. UFEU-a treba tumačiti na način da im se protivi odredba iz međunarodnog ugovora sklopljenog između država članica poput članka 8. ugovora o uzajamnom poticanju i zaštiti ulaganja između Kraljevine Nizozemske i Češke i Slovačke Federativne Republike, u skladu s kojom ulagatelj iz jedne od tih država članica u slučaju spora o ulaganjima u drugu državu članicu protiv potonje države članice može pokrenuti postupak pred arbitražnim sudom, čiju je nadležnost ta država članica dužna prihvatiti." U službenom dokumentu Europske Komisije, Komunikacija Komisije Europskom parlamentu i Vijeću, Zaštita ulaganja unutar EU, Bruxelles, od 19.07.2018. godine, str. 3., navodi se: "U presudi u predmetu Achmea Sud je utvrdio da klauzule o arbitraži između ulagatelja i države, utvrđene u BIT-ovima unutar EU-a, narušavaju sustav pravnih lijekova predviđen ugovorima EU-a i stoga ugrožavaju autonomiju, djelotvornost, nadređenost i izravan učinak prava Unije te načelo uzajamnog povjerenja među državama članicama. Pribjegavanjem takvim klauzulama narušava se prethodni postupak predviđen člankom 267. UFEU-a te ono nije spojivo s načelom lojalne suradnje. To znači da sve klauzule o arbitraži između ulagatelja i države u BIT-ovima unutar EU-a nisu primjenjive i da svi arbitražni sudovi uspostavljeni na temelju tih klauzula nisu nadležni zbog nepostojanja valjanog arbitražnog sporazuma. Stoga su nacionalni sudovi obvezni poništiti sve arbitražne odluke donesene po toj osnovi te odbiti njihovo izvršenje. Države članice koje su stranke u

ulaganje stranog ulagača na teritoriji domaće države te iz multilateralnih međunarodnih ugovora.¹⁰⁴ Ulagatelj svoju suglasnost dokazuje ili pisanim sporazumom sklopljenim s državom ili pristankom na arbitražu koji treba biti iskazan u zahtjevu iz članka 36. stavka 2. Washingtonske. Postupku suđenja prethodi postupak mirenja kojeg provodi Komisija za mirenje, a koja ima i ovlast odlučiti o prigovorima stranke da predmetni spor ne spada u nadležnost Centra. Zadatak je Komisije da postigne sporazum među strankama na njihovo obostrano zadovoljstvo. U slučaju neuspjeha u postizanju nagodbe, niti jedna stranka nije ovlaštena pozivati se na dane izjave i izvedene dokaze u postupku mirenja.¹⁰⁵

Sud je ovlašten odlučivati o svojoj nadležnosti (čl. 41. st. 1. Washingtonske konvencije) te o prigovoru nenadležnosti raspraviti kao o prethodnom pitanju ili u konačnoj odluci o sporu (čl. 41. st. 1. Washingtonske konvencije). Predmetnom konvencijom je naglašena i stranačka autonomija u izboru mjerodavnog prava i to na način da su arbitri spor dužni riješiti primjenjujući pravna pravila o kojima su se stranke sporazumjele, a u protivnom sud će na spor primijeniti pravo "*države potpisnice koja je stranka u sporu*" kao i odgovarajuće propise međunarodnog prava (čl. 42. st. 1. Washingtonske konvencije). Ako se stranke o tome sporazumiju, sud može riješiti spor *ex aequo et bono* (čl. 42. st. 3. Washingtonske konvencije). Stranačka autonomija u izboru pravila postupka navedena je člankom 44. Washingtonske konvencije.

Posebnost Washingtonske konvencije je i u tome što oduzima mogućnost nacionalnim sudovima pravo da odlučuju ili o poništaju arbitražne odluke ili o priznanju ili izvršenju arbitražne odluke donesene od strane arbitražnog suda, odnosno ukazuje na unaprijed dani pristanak stranaka za odricanjem od bilo kakvih pravnih lijekova protiv njegovih odluka, osim

predmetima koji su u tijeku, u bilo kojem svojstvu, također moraju djelovati u skladu sa svim posljedicama presude u predmetu Achmea. Štoviše, u skladu s načelom pravne sigurnosti one su obvezne službeno raskinuti svoje BIT-ove unutar EU-a." Ovaj dokument Europske Komisije je dostupan na mrežnoj stranici: <https://op.europa.eu/en/publication-detail>, posjećeno dana 4. svibnja 2020. u 16:27 h. Pred ICSID-om je trenutno u tijeku nekoliko postupaka koji su pokrenuti protiv Republike Hrvatske (Adria Group B.V. and Adria Group Holding B.V. v. Republic of Croatia (ICSID Case No. ARB/20/6), Ahron G. Frenkel v. Republic of Croatia (ICSID Case No. ARB/20/49), Société Générale S.A. v. Republic of Croatia (ICSID Case No. ARB/19/33) i Addiko Bank AG and Addiko Bank d.d. v. Republic of Croatia (ICSID Case No. ARB/17/37)). Popis predmeta dostupan je na mrežnoj stranici: https://icsid.worldbank.org/search?search=croatia&btnSearch=Search&f%5B0%5D=content_type%3Acase&page=1, posjećeno dana 28. svibnja 2024., u 16:49 h). Svako daljnje raspravljanje o učincima Lisabonskog ugovora i nadležnosti Općeg suda Europske Unije ili ICSID-a prelazi temu ovog rada.

¹⁰⁴ Primjerice Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini (NAFTA, 1994. članci 1115. – 1136.) i Ugovor o energetskej povelji (*Energy Charter Treaty*, 1994. članak 26.).

¹⁰⁵ Postupak mirenja uređen je člancima 28.–35. Washingtonske konvencije.

onih koji su predviđeni samom Washingtonskom konvencijom. Istovremeno dolazi do izražaja i manjkavost Washingtonske konvencije da države mogu koristiti svoje pravo te uvjetovati nadležnost Centra prethodnim iscrpljivanjem pravnih sredstava propisanih nacionalnim zakonodavstvom. (čl. 26. i čl. 53. st. 1. Washingtonske konvencije)¹⁰⁶. Washingtonskom konvencijom se međutim stvara novi pravni lijek protiv presude suda, a koji do tada nije zabilježen ni u konvencijskim rješenjima niti u nacionalnim zakonodavstvima. Radi se o pravu na reviziju odluke koja se može podnijeti samo iz razloga postojanja novih činjenica koji se u vrijeme vođenja postupka nisu mogle isticati, odnosno o kojima stranka koja se poziva na njih, nije imala saznanja.¹⁰⁷ Propisan je subjektivni rok za podnošenje revizije od 90 dana od otkrivanja te činjenice, odnosno objektivni od 3 godina od dana donošenja odluke (čl. 51. st. 2. Washingtonske konvencije). O reviziji odlučuje sud koji je donio prvotnu odluku, odnosno u slučaju nemogućnosti djelovanja tog suda, osnovati će se novi sud (čl. 51. st. 3. Washingtonske konvencije). Sud može obustaviti izvršenje prvotno donesene odluke ako zaključi da *"tako zahtijevaju okolnosti"*, odnosno dužan je obustaviti izvršenje na traženje stranke koja je podnijela reviziju, i to za vrijeme dok se ne riješi o podnesenoj reviziji (čl. 51. st. 4. Washingtonske konvencije).

Članak 52. Washingtonske konvencije uređuje postupak za poništaj pravorijeka, razloge za poništaj pravorijeka te rokove za podnošenje zahtjeva za njegov poništaj. Sukladno članku 52. stavku 1. Washingtonske konvencije svaka stranka može uputiti pisani zahtjev generalnom tajniku da se odluka poništi iz nekog od sljedećih razloga: a) da sud nije bio propisno ustanovljen; b) da je sud očividno prekoračio svoja ovlaštenja; c) da je jedan član suda bio podmićen; d) da je došlo do ozbiljnog skretanja od osnovnih pravila postupaka; ili e) da u odluci nisu izneseni razlozi na kojima se ona temelji. Sukladno stavku 2. članka 52. Konvencije zahtjev za poništaj pravorijeka treba podnijeti u roku od 120 dana od donošenja odluke, a ako se poništenje traži zbog podmićivanja, zahtjev treba podnijeti u roku od 120 dana od otkrića

¹⁰⁶ Članak 26. Washingtonske konvencije određuje: *"Pristanak stranka na arbitražu prema ovoj Konvenciji smatra se pristankom na takvu arbitražu s isključenjem svakog drugog pravnog lijeka osim ako nije drukčije navedeno. Država ugovornica može zahtijevati da se iscrpe lokalna administrativna ili sudska sredstva kao uvjet pristanka na arbitražu sukladno ovoj Konvenciji."* te članak 53. stavak 1. Konvencije: *"Odluka je obvezna za stranke i ne podliježe žalbi ili nekom drugom pravnom lijeku, osim onih koje predviđa Konvencija. Svaka stranka dužna je poštovati i sprovoditi odredbe odluke, osim ako je izvršenje obustavljeno na osnovi odgovarajućih odredaba Konvencije."*

¹⁰⁷ Članak 51. stavak 1. Washingtonske konvencije određuje: *"Svaka stranka može uputiti pisanu molbu generalnom tajniku i tražiti reviziju odluke zbog otkrivanja neke činjenice koja bitno utječe na odluku, pod uvjetom da Sud i podnositelj molbe nisu znali za tu činjenicu kad je odluka donijeta i da ta činjenica nije ostala nepoznata podnositelju molbe iz njegovog nehata."* Ovakvo rješenje Konvencije odstupa od Rješenja iz članka IX. Europske konvencije koja ne predviđa novote kao razloge za poništaj pravorijeka.

podmićivanja, a najkasnije u roku od tri godine od dana donošenja odluke. Prema stavku 3. članka 52. Konvencije predsjednik će odmah imenovati *ad hoc* odbor od tri osobe iz Vijeća arbitra. Član odbora ne može biti niti jedan član Suda koji je donio tu odluku, niti državljanin iste države kao i član tog Suda, niti državljanin države koja je stranka u sporu ili države čiji je državljanin stranka u sporu, niti osoba koju je jedna ili druga od ovih država imenovala u Vijeće arbitara, ili ga je primila kao posrednika u tom sporu. Odbor je ovlašten poništiti odluku, odnosno dio odluke, iz bilo kojeg razloga izloženog u stavku 1. članka 52. Konvencije. Naznačena je i mogućnost suspenzije izvršenja odluke (čl. 52. st. 5. Washingtonske konvencije), dok će se u slučaju poništaja odluke, spor na zahtjev stranke iznijeti pred novi sud (čl. 52. st. 6. Washingtonske konvencije). Washingtonska konvencija člankom 54. stavkom 1. naglašava snagu donesene odluke na način da se u zemlji gdje se ista izvršava izjednačava s domaćom sudskom odlukom, a ujedno se nalaže svakoj državi ugovornici da navedenu odluku prizna kao obveznu.¹⁰⁸ Postupak izvršenja odluke provodi se u skladu s zakonodavstvom zemlje u kojoj se ista izvršava te bi sud u postupku izvršenja odluke trebao samo ispitivati da li ona predstavlja odluku donesenu u skladu s Washingtonskom konvencijom.¹⁰⁹

Dakle, nesumnjivo je da su prethodno navedene kao i brojne druge konvencije¹¹⁰ znatno doprinijele razvoju i širenju arbitražnih postupaka koji sve više postaju prihvatljivo sredstvo

¹⁰⁸ Članak 54. stavak 1. Washingtonske konvencije određuje: "Svaka država ugovornica priznat će kao obveznu odluku donesenu na osnovi ove Konvencije i provesti na svojem teritoriju novčane obveze određene tom odlukom kao da je to konačna presuda suda te države. Država ugovornica koja ima federalno uređenje može provesti takvu odluku preko svog saveznog suda, a može i predvidjeti da savezni sudovi postupaju s takvom odlukom kao da je ona konačna presuda države članice."

¹⁰⁹ Tako i Goldštajn/Triva, op. cit. u bilj. 66., str. 366.

¹¹⁰ Neke od tih Konvencija su primjerice: Konvencija Unije Južno-američkih država o procesnom pravu zaključena u Montevideu 1889. godine; Codice Bustamente zaključena u Havani 1928. između južnoameričkih država i Sjedinjenih Američkih Država, a koja u člancima 210.-211. i 423.-435. sadrži odredbe o izvršenju arbitražne odluke donesene u drugoj zemlji ugovornici; Konvencija o međunarodnom procesnom pravu zaključena u Montevideu 1940. koja sadrži odredbe o izvršenju inozemnih arbitražnih odluka. Vrlo je važna i Inter-američka konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1975. (Panamska konvencija) koja je stupila na snagu 16. lipnja 1976., a potpisali su je; Brazil, Čile, Kolumbija, Kostarika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Nikaragva, Panama, Urugvaj i Venezuela. Od 1990. godine ta je Konvencija ratificirana u Čileu, Kolumbiji, Kostariki, El Salvadoru, Guatelami, Hondurasu, Meksiku, Panami, Paragvaju, Peru, Urugvaju, Venezueli i Sjedinjenim Američkim Državama. Njome je između zemalja potpisnica uređeno provođenje međunarodne trgovačke arbitraže kao i provedba tako donesenih arbitražnih odluka. Važna je i Inter-američka konvencija o eksteritorijalnom učinku inozemnih judikata i arbitražnih odluka iz 1979. (Montevideo konvencija). Nadalje, Moskovska konvencija o rješavanju sporova iz ekonomske, znanstvene i tehničke suradnje iz 1972. potpisana je 26. svibnja 1972. u Moskvi, a njome su predviđene obvezujuće arbitraže za rješavanje trgovačkih sporova nastalih između članica Vijeća za zajedničku ekonomsku pomoć (Council for Mutual Economic Assistance, CMEA), a koji sporovi proizlaze iz ekonomskih, znanstvenih i tehnoloških ugovora. Postupci se vode pred stalnim arbitražnim sudovima. Moskovska konvencija jasno propisuje da je arbitražna odluka konačna i obvezujuća (čl. IV. 1.), ali i naglašava da provedba iste ovisi o volji stranaka. U protivnom, arbitražna odluka će se prisilno izvršiti u bilo kojoj državi koja je članica Konvencije na isti način kako bi se u tim državama prisilno izvršila i odluka redovnog suda (čl. IV. 2). Prisilni postupak se mora provesti u roku od 2 godine od dana donošenja arbitražne odluke. Također članak V. 1. Konvencije se propisuje tri razloga za odbijanje priznanja arbitražne odluke: a)

rješavanja sporova prvenstveno onih iz područja međunarodne trgovine, ali i drugih sporova u kojima su stranke fizičke ili pravne osobe sa prebivalištem ili sjedištem u različitim državama. Ujednačavanjem arbitražne prakse, pravila arbitražnih postupaka, razvoja arbitražnih ustanova pa i stručnosti arbitara, svakako se postigao i impuls da se nacionalna zakonodavstva kojima je uređena arbitraža usklađuju s konačnim ciljem potpune harmonizacije pravnih pravila, a sve kako bi stranke unutar arbitražnih postupaka mogli očekivati zaštitu svojih prava te ostvarenje legitimnih očekivanja od donesene arbitražne odluke. Jasno je da bez znatno šireg utjecaja konvencijskih rješenja na razvoj arbitraže ne bi bilo moguće postići toliku ujednačenost odredbi nacionalnih zakona i pravilnika kojima je uređen arbitražni postupak, iako je i primjetan konstantan trend pojednostavljenja i samog arbitražnog postupka, ali i postupka priznanja i ovrhe pravorijeka čija efikasnost i spremnost nacionalnih država za priznavanjem i ovrhom pravorijeka koji se ne smatraju domaćima, znatno utječe na odluku da li spor rješavati arbitražom ili pred redovnim sudom. Također, primjetna je tendencija slabljena državne intervencije u arbitražni postupak, a što svakako pospješuje prvotnu tendenciju arbitražnog sudovanja, a to je da isto bude rezultat pretežne stranačke dispozicije.

2.3.2. UNCITRAL-ova Arbitražna pravila

Osnivanjem Komisije UN-a za međunarodno trgovačko pravo (*The United Nation Commision on International Trade Law*, dalje u tekst: UNCITRAL)¹¹¹ koja je imala zadatak da radi na ujednačavanju različitih dijelova međunarodnog trgovačkog i međunarodnog procesnog prava, u konačnici je znatno doprineseno i harmonizaciji odnosno unifikaciji arbitražnih pravila na međunarodnoj razini. Prvi i najznačajniji rezultat rada UNCITRAL-a na području arbitražnog prava su bila njegova Arbitražna pravila (*UNCITRAL Arbitration Rules*, dalje u tekstu: UAR) donesena na devetom zasjedanju Komisije Ujedinjenih Naroda održanom u New Yorku 28. travnja 1976. Generalna skupština UN-a je svojom rezolucijom 31/98 od 15. prosinca 1976. usvojila navedena Pravila i preporučila korištenje istih pri rješavanju sporova koji nastanu iz međunarodnih trgovačkih odnosa.¹¹² Pravila su zapravo preporuke i nisu obvezujuća, ali

nenadležnost arbitražnog suda za odlučivanje o sporu, b) povreda prava na saslušanje i c) poništaj arbitražne odluke. Potrebno je spomenuti i Konvenciju o rješavanju investicijskih sporova između arapskih država i državljana ostalih država iz 1974., kao i Arapsku konvenciju o trgovačkoj arbitraži iz 1987.

¹¹¹ UNCITRAL je osnovan Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih naroda br. 2205/21 od 17. prosinca 1966.

¹¹² Dostupno na mrežnoj stranici: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/arb-rules/arb-rules.pdf>, posjećeno dana 26. svibnja 2022., u 18:53 h. Iako je Rezolucijom UN-a od 15. prosinca 1976. naglašena primjena Arbitražnih pravila isključivo u međunarodnim trgovačkim odnosima i to na način da je u uvodu Rezolucije naglašena vrijednost arbitraže kao "metode rješavanja sporova koji proistječu iz međunarodnih trgovačkih odnosa", a točkom 1. iste Rezolucije preporučena njena primjena za rješavanje sporova koji nastaju iz

snagom svojeg autoriteta pridonose harmonizaciji arbitražnog prava.¹¹³ Iz tog razloga arbitražno pravo se danas u svijetu razvija kao zasebna pravna disciplina koja je regulirana ili posebnim zakonom ili unutar procesnih zakona kojima se regulira parnični postupak pred redovnim sudovima. Predmetna pravila su revidirana 2010. te nadopunjena 2013. i 2021. godine.¹¹⁴ Arbitražnim pravilima UNCITRAL-a propisan je postupak osnivanja arbitražnog suda i arbitražni postupak koji završava donošenjem pravorijeka. Iako su prvotno bila namijenjena korištenju u *ad hoc* arbitražama, predmetna Pravila su primijenjena ili u cijelosti ili u nešto modificiranom obliku u Pravilnicima mnogih arbitražnih ustanova.¹¹⁵ Istim pravilima međutim nije propisan način prisilnog izvršenja pravorijeka, odnosno njegova ovrha.

"međunarodnih trgovačkih odnosa", današnja primjena Arbitražnih pravila UNCITRAL-a svojstvena je i rješavanju sporova koji se ne smatraju međunarodnim, a što svakako ukazuje na univerzalnu primjenu tih Pravila u raznim arbitrabilnim odnosima i među raznim strankama arbitražnog postupka.

¹¹³ UNCITRAL je na svojem 29. zasjedanju održanom u New Yorku od 28. svibnja do 14. lipnja 1996. donio "*Bilješke o organizaciji arbitražnog postupka*" (*UNCITRAL Notes on Organizing Arbitral Proceedings*) koje predstavljaju neobvezujuće bilješke arbitrima kako organizirati i voditi arbitražni postupak te razriješiti određena pitanja koja se mogu pojaviti u tijeku postupka. Bilješke su dostupne na mrežnoj stranici: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-notes-e.pdf>, posjećeno dana 5. svibnja 2022. u 10:45 h. Bilješke su imale 90 članaka/numeriranih paragrafa. U uvodnim napomenama Bilješki je bio naglašen njihov neobvezujući karakter, na način:

"Non-binding character of the Notes

2. No legal requirement binding on the arbitrators or the parties is imposed by the Notes. The arbitral tribunal remains free to use the Notes as it sees fit and is not required to give reasons for disregarding them.

3. The Notes are not suitable to be used as arbitration rules, since they do not establish any obligation of the arbitral tribunal or the parties to act in a particular way. Accordingly, the use of the Notes cannot imply any modification of the arbitration rules that the parties may have agreed upon." Spomenute Bilješke omogućuju i strankama i njihovim punomoćnicima da steknu pravi uvid u sami arbitražni postupak te da budu spremni postupati po pravilima koje bi zajedno odredili sa arbitrima ili u nedostatku suglasne volje stranaka, prema pravilima koje bi samostalno odredili arbitri pojedinci ili arbitražna vijeća. Također, Bilješke imaju i edukativni karakter usmjeren prvenstveno prema arbitrima sa manje iskustva u vođenju arbitražnih postupaka. Njihov neobvezujući, ali savjetodavni karakter ima za cilj i unifikaciju postupanja u arbitražnim postupcima kojima su često na suprotnim stranama punomoćnici koji djeluju unutar područja anglo-američkog i kontinentalnog pravnog sustava, svaki sa drugačijim očekivanjima i iskustvima iz postupaka koji potpadaju pod navedene sustave. Ove Bilješke su prije svega orijentirane za postupke koji se organiziraju pred *ad hoc* arbitražama, obzirom da ugovaranjem arbitražne ustanove stranke uglavnom pristaju i na pravila te ustanove. Na četrdesetidevetom zasjedanju održanom u New Yorku u periodu od 27. lipnja do 15. srpnja 2016. UNCITRAL je donio nove i proširene "*Bilješke o organizaciji arbitražnog postupka*" koje su i dalje ostale neobvezujućeg karaktera. Nove bilješke su dostupne na mrežnoj stranici: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/arb-notes-2016-e.pdf>, posjećeno dana 5. svibnja 2022., u 10:51 h. Bilješke sada imaju 144 paragrafa. One i dalje ostaju neobvezujućeg karaktera, međutim njihova primjena u arbitražnim postupcima je svakako svrsishodna. Tako i Uzelac Alan značaj ovih Bilješki vidi u tome što one podsjećaju na kompleksnost pitanja koja se u postupku mogu pojaviti, upozoravaju na granice unifikacije nastojanja i još uvijek postojeće varijacije u praksi svjetske arbitraže te pružaju kompendij korisnih primjera i praktičnih izlaza iz pojedinih situacija, Uzelac Alan, Planiranjem do učinkovitosti, Pravo u gospodarstvu, br. 36., 1997., str. 173.

¹¹⁴ Arbitražna pravila sa dopunama su dostupna na mrežnoj stranici: <https://uncitral.un.org/en/texts>, posjećeno dana 19. travnja 2024. u 17:59 h.

¹¹⁵ Tako Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 124. i Goldštajn/Triva, op. cit. u bilj. 66., str. 460.

2.3.3. UNCITRAL-ov Model zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži

Ipak, najznačajniji dokument UNCITRAL-a kojim je uređena arbitraža jest Model-zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži (*UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration*, dalje u tekstu: UML)¹¹⁶ koji je usvojen je na XVIII. zasjedanju UNCITRAL-a održanom u Beču od 3.-21. lipnja 1985. godine, te je podnesen Generalnoj Skupštini UN-a koja ga je svojom Rezolucijom br. 40/72 od 11. prosinca 1985. godine donesenom na 112. plenarnom zasjedanju preporučila svim državama članicama radi unošenja njihovih odredbi u njihova nacionalna zakonodavstva kojima je uređena međunarodna arbitraža, a sve u cilju harmonizacije arbitražnog prava. Dakle, da UML postane "*pravni standard*" modernog arbitražnog prava.¹¹⁷ Konačnim tekstom UML-a koji sadrži 36 članaka uređena je međunarodna trgovačka arbitraža, a njegov osnovni cilj je harmonizacija nacionalnih zakonodavstava u dijelu kojim je uređen arbitražni postupak, i to svih faza arbitražnog postupka, od karakteristika i valjanosti arbitražnog sporazuma do postupka poništaja domaćeg arbitražnog pravorijeka, odnosno postupka priznanja i ovrhe stranog arbitražnog pravorijeka. Treba imati na umu da se radi o dokumentu čija primjena nije obvezna već se svakoj državi ostavlja na dispoziciji prihvatiti ili ne ta pravila te opseg u kojem će pravila biti prihvaćena. Naravno, taj opseg ovisi o specifičnosti svakog pojedinog nacionalnog sustava, pa i otvorenosti prema arbitražnom postupku.¹¹⁸ Radi prilagodbe modernim shvaćanjima, UML je nadopunjen

¹¹⁶ Dostupno na mrežnoj stranici: <https://uncitral.un.org/df>, posjećeno dana 5. svibnja 2022., u 11:08 h. Zakonodavstvo koje se temelji na UML-u prisutno je u 80 država, primjerice u Austriji (2006), Belgiji (2013), Bugarskoj (2002), Bjelorusiji (1999), Čileu (2004), Danskoj (2005) Egiptu (1994), Grčkoj (1999), Hrvatskoj (2001), Indiji (1996), Iranu (1997), Irskoj (2010), Japanu (2003), Kanadi (1986), Litvi (2012), Meksiku (1993), Njemačkoj (1998), Rusiji (1993), Ukrajini (1994), Mađarskoj (1994), Norveškoj (2004), Poljskoj (2005), Rusiji (1993), Slovačkoj (2014), Srbiji (2006), Španjolskoj (2003) Tunisu (1993), Turskoj (2001). Popis Država čije zakonodavstvo je utemeljeno na odredbama UML je dostupan na mrežnoj stranici: <http://www.uncitral.org>, posjećeno dana 28. svibnja 2024., u 17:02 h.

¹¹⁷ Cilj harmonizacije arbitražnih pravila naglašen je u Rezoluciji Generalne skupštine Ujedinjenih naroda o izvještaju Šestog odjela (A/40/935), koja u točki 2. preporučuje da sve "*države pažljivo razmotre Model-zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži s obzirom na poželjnu jedinstvenost prava o arbitražnom postupku i specifične potrebe prakse trgovačke arbitraže*". Međutim, ne dijele svi jednaki optimizam u pogledu mogućnosti UML-a da doprinese harmonizaciji arbitražnih pravila. Tako *Goldštajn/Triva* smatraju da ipak veću prednost u ostvarenju cilja harmonizacije arbitražnog prava imaju konvencijska rješenja od onih predviđenih odredbama UML-a, s obzirom na to da država može stavljanjem određenih rezervi tek neznatno odstupiti od konvencijskog teksta, dok se primjena UML-a državama tek preporučuje, one ga mogu prihvatiti u svom originalnom tekstu ili ga neznatno izmijeniti, ali i značajno modificirati prilagođavajući ga interesima koje bi unutar arbitražnog postupka željeli zaštititi. Pa je samim tim i izgled da UML dovede do ujednačavanja arbitražnih nacionalnih zakonodavstava minimalan; Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 493.- 494.

¹¹⁸ Tako *Davidson P. Fraiser* navodi da je potreba za donošenjem UML-a proizašla je kada je Afričko-Azijski pravno konzultantski odbor (Asian African Legal Consultative Committee, AALCC) na svojoj 17. sjednici održanoj dana 5. srpnja 1976. izrazio pohvalu Arbitražnim Pravilima UNCITRAL-a, ali i izrazio zabrinutost da takva pravila mogu biti nadjačana obvezujućim odredbama mjerodavnog domaćeg prava. U tom slučaju Arbitražna Pravila ne bi imala nikakav učinak te bi kao takva bila i neprihvatljiva i neprimjenjiva među strankama. Zaključak tog sastanka je bio da UNCITRAL napravi inicijalne korake s konačnim ciljem donošenja ujednačenih standarda arbitražne procedure, a to se može postići samo donošenjem model zakona. UNCITRAL je u mjesecu kolovozu

s amandmanima 2006. godine kojima su izmijenjene odredbe koje se odnose na arbitražni sporazum te na postupak donošenja i izvršenja privremenih mjera.¹¹⁹ U temeljima UML-a su pravila NYK-a kao i brojne odredbe UAR-a.

S obzirom na temu ovog rada ukazati ćemo samo na mjerodavne odredbe UML-a koje se odnose na arbitražni postupak, odnosno na postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka.

Model-zakon u članku 1. stavku 1. naglasak primjene njegovih odredbi stavlja na međunarodnu trgovačku arbitražu, ali primjenjujući hijerarhijsku važnost sporazuma sklopljenih između država, isključuje primjenu UML-a ako je između država na snazi neki drugi sporazum kojim su uređeni ti odnosi. Dakle, cilj je da se UML koristi u međunarodnoj arbitraži i to samo prilikom rješavanja trgovačkog spora. Radi izbjegavanja bilo kakvih nesporazuma koji bi se mogli odnositi na opseg i primjenu odredbi UML-a, bilješka br. 2. pridružena članku 1. UML-a sadrži pojašnjenje izraza "*trgovački*" koje je dosta šire u odnosu na dosadašnje poimanje trgovačkih odnosa.¹²⁰ Bez obzira na isključivost u primjeni samo na

1979. godine prihvatio ovu ideju, ali jasno dajući do znanja da taj model zakon može biti ograničavajući na način da se samo odnosi na sporove koji se rješavaju pred međunarodnom trgovačkom arbitražom uzevši u obzir specifičnosti međunarodnih sporova, iako je naposljetku naglasio, da se države naravno slobodne implementirati odredbe tog model zakona u svoje nacionalno zakonodavstvo. UNCITRAL je u mjesecu srpnju 1981. odlučio izradu Model zakona povjeriti Radnoj grupi za međunarodnu ugovornu praksu, koja je s vremenom povećana na sve članice UNCITRAL-a. Nakon pet verzija UML-a, u mjesecu ožujku 1984. je donesena konačna verzija koja je poslana na komentare i sugestije svim tijelima UN-a kao i mjerodavnim međunarodnim organizacijama. Na zasjedanju UNCITRAL-a održanom u mjesecu lipnju 1985. na kojemu su bili prisutni predstavnici 62 države i 18 međunarodnih organizacija, prezentiran je nacrt Model zakona u kojem su uzeti u obzir prethodno zatraženi komentari i sugestije, te je takav nacrt Model zakona opsežno razmatran. Zapisnici sa svih sjednica su objedinjeni i sada predstavljaju sastavni dio *travaux preparatoires*. To je dosta opsežan dokument koji sadrži cjelokupni radni materijal koji je proistekao iz procesa donošenja UML-a, zapisnike sa svih sjednica te razne izvještaje i komentare UNCITRAL-a i njegovih podružnica, radnih grupa i raznih drugih tijela i organizacija uključenih u proces donošenja UML-a. Sadrži i sve nacрте UML-a sa komentarima, sugestijama svih uključenih u proces donošenja UML-a. Istim dokumentom je istaknuto značenje i opseg primjene svih odredbi UML-a. Dokument nema nikakvu pravnu snagu već služi samo za razumijevanje razloga i cilja donošenja UML-a; Vidjeti *Davidson P. Fraiser*, *International Commercial Arbitration, Scotland and the UNCITRAL Model Law*, Green W./ Sweet & Maxwell, Greens Practice Library, 1991., str. 4-5. *Travaux preparatoires* su dostupni na mrežnoj stranici https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration/travaux, posjećeno dana 28. svibnja 2024., u 17:17 h.

¹¹⁹ Generalna skupština Ujedinjenih naroda je svojom Rezolucijom br. 61/33 od 4. prosinca 2006. donesenom na 64. plenarnom zasjedanju preporučila svim zemljama primjenu izmijenjenih pravila UML-a. Izmjene i dopune su učinjene u člancima 2A, 7. i 17. UML-a. Dopune UML-a iz 2006. imale su za cilj upotpuniti UML s liberalnijim odredbama članka II (2) NYK koje se odnose na formu arbitražnog ugovora, kao i da ukažu na značaj privremenih mjera u arbitražnom postupku (Tekst UML-a sa dopunama iz 2006. je dostupan na mrežnoj stranici <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/>, posjećeno dana 19. travnja 2024. u 18:13 h).

¹²⁰ Tako je u navedenoj bilješci br. 2. navedeno da Izrazu "*trgovački*" treba dati široko tumačenje tako da obuhvaća pitanja koja proizlaze iz svih trgovačkih odnosa, bilo ugovornih ili ne. Odnosi trgovačke prirode uključuju, ali nisu ograničeni na, sljedeće transakcije: bilo kakva trgovačka transakcija za opskrbu ili razmjenu dobara ili usluga; sporazum o distribuciji; trgovačko zastupanje ili agencija; faktore; lizing; izvođenje radova; savjetovanja; inženjering; licenciranje; ulaganje; financiranje; bankarstvo; osiguranje; sporazum o iskorištavanju ili koncesija;

međunarodnu arbitražu čije značajke su definirane u članku 1. stavku. 3. i 4. UML-a, UML u svojim daljnjim odredbama (čl. 35. i 36.) koje se odnose na postupak priznanja i ovrhe arbitražnog pravorijeka, uređuje i domaću arbitražu. UML ne razlikuje domaće i strane pravorijeka, te im u postupku egzekviture daje jednaki tretman. To je i glavna razlika od NYK jer se ona odnosi samo na strane arbitražne pravorijeka. Člankom 34. UML-a je određeno je da je tužba za poništaj isključivo pravno sredstvo protiv arbitražnog pravorijeka, bez naglašavanja već tada usuglašenog stava iz prethodnih konvencijskih rješenja i odredbi nacionalnih zakonodavstva, da se tužba može podnijeti samo protiv domaćeg arbitražnog pravorijeka. UML poništajne razloge dijeli na one koje sud utvrđuje samo temeljem zahtjeva tužitelja (čl. 34. st. 2. toč. a., podtoč. i.-iv. UML) i na razloge na koje sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 34. st. 2. toč. b., podtoč. i.-ii. UML). U prvoj grupi navedeni su sljedeći razlozi: (i) stranka iz arbitražnog ugovora predviđenog u članku 7. bila je u bilo kojem pogledu bila nesposobna; ili spomenuti ugovor nije valjan po zakonu kojem su ga stranke podvrgle ili, ako o tome nema nikakve indikacije, po zakonu ove države, ili (ii) stranka koja je podnijela tužbu nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o arbitražnom postupku, ili joj je na drugi način bilo onemogućeno da iznese svoje stavove; (iii) pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom ili koji nije obuhvaćen odredbama arbitražnog ugovora, ili on sadrži odluke o pitanjima koje prekoračuju granice arbitražnog ugovora, s tim da se, ako se odluke o pitanjima koja su podvrgnuta arbitraži mogu odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, može poništiti samo onaj dio pravorijeka koji sadrži odluke o pitanjima koja arbitraži nisu bila podvrgnuta, ili (iv) sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ugovorom stranaka, osim ako je takav ugovor u suprotnosti s nekom odredbom ovog zakona čiju primjenu stranke ne mogu otkloniti, ili, u nedostatku takvog ugovora, da nisu bili u skladu s ovim zakonom. Drugu grupu predstavljaju sljedeći razlozi: (i) predmet spora nije podoban za rješavanje putem arbitraže prema zakonu ove države, ili (ii) pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom države nadležne za odlučivanje o tužbi za poništaj.

Razlozi i podjela poništajnih razloga je identična onima za odbijanje priznanja i izvršenja stranog arbitražnog pravorijeka iz članka 5. NYK-a te su skoro identični sa poništajnim razlozima iz članka 9. Europske Konvencije, s obzirom da nearbitrabilnost spora i suprotnost arbitražnog pravorijeka s javnim poretom nisu poništajni razlozi propisani Europskom Konvencijom. Također, razlozi za poništaj su skoro identični i razlozima iz članka

zajedničko ulaganje i drugi oblici industrijske ili poslovne suradnje; prijevoz robe ili putnika u zračnom, pomorskom, željezničkom ili cestovnom prometu.

36. stavka 1. UML-a zbog kojih sud može odbiti priznaje i izvršenje arbitražnog pravorijeka, s obzirom da je u članku 36. UML-a sadržan dodatni uvjet koji sprječava priznanje i izvršenje pravorijeka, a on je da arbitražni pravorijek još nije postao obavezan za stranke ili da je pravorijek poništio ili da je njegove učinke odgodio sud zemlje u kojoj je ili po čijem je zakonu arbitražni pravorijek bio donesen.

Prema UML-u tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka ne može se podnijeti nakon proteka roka od tri mjeseca od dana kada je stranka koja je podnijela tužbu primila pravorijek, ili ako je tužba podnesena u slučajevima iz članka 33. UML-a, dakle u slučajevima kada sud na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka donosi ispravak pravorijeka, tumačenje pravorijeka ili dopunski pravorijek, od dana kada je arbitražni sud odlučio o tom zahtjevu (čl. 34. st. 3. UML). UML svakoj državi ostavlja mogućnost da sama odredi sud koji će biti nadležan za odlučivanje o tužbi za poništaj arbitražnog pravorijeka (čl. 34. st. 2. u vezi s čl. 6. UML). UML člankom 34. stavkom 4. dozvoljava sudu od kojeg se traži da poništi arbitražni pravorijek, ako je to prikladno i ako to zahtijeva jedna od stranaka, da odgodi postupak za poništaj za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi arbitražni postupak ili da poduzme nešto drugo što bi po mišljenju arbitražnog suda moglo ukloniti razloge za poništaj.

U kojem opsegu je hrvatsko arbitražno pravo prihvatilo odredbe UML-a te ih prilagodilo svojim specifičnostima, posebno onih pravila koja se odnose na poništaj arbitražnih odluka, biti će više ukazano u daljnjim odredbama ovog rada. Međutim, svakako je nesporno da je prihvatanjem odredbi UML-a kao uzora za donošenje ZA, hrvatsko arbitražno zakonodavstvo učinjeno međunarodno prepoznatljivim, što je s obzirom na značaj arbitraže u međunarodnom pravnom prometu neobično važno.¹²¹

2.4. Povijesni razvoj zakonskih odredbi kojima je reguliran poništaj arbitražnog pravorijeka u hrvatskom pravu

Radi potpunijeg pregleda razvoja i utvrđivanja razloga za poništaj pravorijeka kakva danas egzistiraju, u ovom će se dijelu navesti povijesni prikaz zakonodavnog okvira kojim su

¹²¹ Tako i *Babić Davor*, Zakon o arbitraži: prijedlog za izmjenu odredaba o arbitrabilnosti, *Pravo u gospodarstvu*, 2013., br. 4., 2013., str. 754.

bili propisani uvjeti za poništaj pravorijeka kao i sami postupak za poništaj pravorijeka. Iako je prethodno naveden konvencijski prikaz razvoja poništajnih razloga uz nužni prikaz razloga za odbijanje priznanja i ovrhe stranog pravorijeka da bi se došlo do zaključka o skoro pa cjelovitoj podudarnosti obje grupe razloga, namjera je u daljnjim odlomcima ovog poglavlja ukazati na razvoj zakonskog normiranja arbitraže na području Republike Hrvatske u povijesnim razdobljima, a kako bi se prikazalo koliko je u određenim razdobljima arbitraža kao način rješavanja sporova bila prihvatljiva i dopustiva. Također, povijesni prikaz nam daje uvid i o evolucijskom razvoju uvjeta za poništaj pravorijeka, a što nam svakako pomaže u razumijevanju egzistiranja današnjih uvjeta za poništaj pravorijeka. Iz tog razloga će se povijesnom metodom prikazati razvoj instituta tužbe za poništaj pravorijeka kao i uvjeta za poništaj pravorijeka koji su važili na području današnje Republike Hrvatske, s početkom od 1852. godine, s obzirom da za prethodna razdoblja nedostaje dovoljno materijalne građe koja bi mogla poslužiti za kvalitetnu i znanstvenu obradu tih razdoblja. Povijesni razvoj arbitraže je dijelu koje je predmetom ovog rada je prikazan kroz sljedeća razdoblja:

- a. Razdoblje od 1852. godine do I. svjetskog rata;
- b. Razdoblje između dva svjetska rata (1918. – 1945.);
- c. Razdoblje od 1945. godine do 1990. godine;
- d. Razdoblje od Novele Zakona o parničnom postupku iz 1990. do stupanja na snagu Zakona o arbitraži;
- e. Razdoblje od stupanja na snagu Zakona o arbitraži do danas.

2.4.1. Razdoblje od 1852. godine do I. svjetskog rata

Za područje uže Hrvatske (bez Istre, Dalmacije, Međimurja i Vojne Krajine) koja se nalazila u mađarskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije važio je Privremeni građanski (parbeni) postupnik za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, srpsku Vojvodinu i tamiški Banat od 16. 9. 1852. godine.¹²² U Sloveniji, Istri i Dalmaciji važio je austrijski Zakon o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima od 1. kolovoza 1895. godine (dalje u tekstu: ZSP 1895)¹²³ i Pravilnik sudske vlasti od 1. kolovoza 1895. godine (dalje u tekstu: PSV 1895)¹²⁴.

¹²² Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. XXVI.

¹²³ Objavljen u Listu državnih zakona za kraljevine i zemlje, zastupane u carevinskom vijeću (dalje u tekstu: L.d.z.), broj 113.

¹²⁴ Puni naziv Pravilnika je Zakon o vršenju sudbenosti i o nadležnosti redovnijih sudova u građanskijem pravničkim stvarima (pravilnik sudske vlasti), objavljen u L.d.z., broj 110.

Privremeni građanski (parbeni) postupnik za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, srpsku Vojvodinu i tamiški Banat od 16. rujna 1852. godine (dalje u tekstu: Postupnik)¹²⁵, točnije njegovim sedamnaestim poglavljem (§ 376.-§ 386. Postupnika), je po prvi put na području uže Hrvatske bilo dopušteno arbitražno rješavanje arbitrabilnih sporova između domaćih pravnih subjekata. To su bili oni sporovi o pravima kojima su stranke mogle slobodno raspolagati i o kojima je strankama bilo dozvoljeno sklopiti nagodbu (§ 376. Postupnika). Postupnik ne sadrži odredbe koje bi tražile da se, uz dispozitivnu narav pravnog odnosa, ispuni još kakva pozitivna ili negativna pretpostavka u pogledu arbitrabilnosti *ratione materiae*.¹²⁶ Osim u slučajevima prekoračenja danih ovlasti i očite prijevare, protiv obraničke presude nije bio dopušten nikakav prigovor (§ 382. Postupnika).¹²⁷ Međutim, Postupnik je propisivao ništavost obraničke presude u slučajevima ako pri njenu donošenju nisu sudjelovali svi arbitri odnosno ako pritom nije postignuta kvalificirana većina, ako je stranci nezakonitim činom bilo onemogućeno da raspravlja pred sudom, ako je raspravljala osoba koja za to po zakonu nije bila sposobna ili ovlaštena i ako je bilo odlučeno o sporu koji se po zakonu nije mogao okončati nagodbom. Obraničku presudu je bilo moguće pobijati ako iz nje nije bio vidljiv interes za podnošenje tužbe, ako se sudilo o zabranjenom poslu ili neutuživoj tražbini i ako je izrečena neovršiva obranička presuda.¹²⁸ Obranička presuda se nije mogla pobijati zbog pogrešne primjene materijalnog prava.¹²⁹ Tužba za pobijanje obraničke presude se trebala podnijeti u prekluzivnom roku od 14 dana od donošenja, a zanimljivo je da se u tužbi osim zahtjeva za poništaj obraničke presude, stavlja i zahtjev za suđenje u glavnoj stvari.¹³⁰ Tužba za poništaj zbog očite prijevare se mogla podnijeti u rokovima predviđenima za zastaru odnosnog prava po propisima Austrijskog općeg građanskog zakonika.¹³¹

¹²⁵ Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1882.

¹²⁶ §376. Postupnika: "*Stranke mogu parbene svoje poslove, u koliko su vlastne razredjivat š njimi slobodno i sposobne po zakonih sklapati nagodu, podverć u zamjenitom porazumljenju izreki jednoga ili više obranikah.*" Tako *Dika Mihajlo* navodi da ni u subjektivnom ni u objektivnom pogledu nije bilo nikakvih ograničenja arbitrabilnosti, odnosno da su izuzeti bili samo sporovi između supružnika o valjanosti njihova braka te sporovi o zakonitosti rođenja djeteta, obzirom stranke u vezi navedenih sporova nisu mogli zaključiti nagodbu; Vidjeti *Dika Mihajlo*, *Arbitražno rješavanje bankarskih sporova prema privremenom građanskom postupniku iz 1852.*, Pravo u gospodarstvu, vol. 37., 1998., str. 110.

¹²⁷ Tako *Dika* navodi da se smatralo da su arbitri prekoračili svoje ovlasti u slučajevima kada bi odlučili o sporu koji nije bio predviđen "*pristatnom pogodbom*" (arbitražnim ugovorom) kao i u slučajevima ako se nisu držali među strankama sporazumno dogovorenih pravila postupka, odnosno u nedostatku sporazuma, ako se nisu držali bitnih propisa postupnika čija povreda je predstavljala razlog i za ukidanje presude donesene u redovnom sudskom postupku; Vidjeti *Dika*, op. cit. u bilj. 126., str. 117.-118.

¹²⁸ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. XXVII.

¹²⁹ *Ibid*, str. XXVII.

¹³⁰ *Ibid*. Tako i *Dika*, op. cit. u bilj. 126., str. 118.

¹³¹ Tako i *Dika*, op. cit. u bilj. 126., str. 119.

Četvrtim odsjekom **Zakona o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima iz 1895.** (dalje u tekstu: ZSP 1895) bio je uređen postupak konstituiranja obraničkog suda, postupak pred obraničkim sudom, propisani učinci presude obraničkog suda te uvjeti i postupak za poništaj presude obraničkog suda. Tako je uvodno bilo propisano da se ugovor o obraničkom sudu može odnositi na rješavanje nastalih i budućih sporova (§ 577. st. 2. ZSP 1895) kao i da taj ugovor mora biti sastavljen u pismenom obliku (§ 577. st. 3. ZSP 1895). Sudski činovnici nisu smjeli biti obranici (§ 578.), a svaka je stranka imala pravo izbora obranika (§ 580. ZSP 1895). Postupak pred obraničkim sudom podrazumijevao je pravo stranaka na saslušanje te slobodno iznošenje navoda, a obranici su bili ovlašteni samostalno utvrditi način provođenja postupka, ako stranke nisu bile drugačije utvrdile (§ 587. st. 1. ZSP 1895). Nadalje, zakon je propisivao pravo na saslušanje svjedoka te zabranu njihovog prisilnog provođenja ili izricanja drugih prisilnih mjera ili kazni (§ 588. ZSP 1895) te pravo na traženje pravne pomoći od redovnog suda (§ 589. ZSP 1895). Presuda se donosila većinom glasova, ako u ugovoru o obraničkom sudu nije bilo drugačije propisano (§ 590. ZSP 1895), a na njenim preslikama i originalu je bilo nužno naznačiti dan donošenja te je trebala biti potpisana od svih obranika. U protivnom nije bila valjana (§ 592. st. 2. ZSP 1895). Presuda obraničkog suda je imala učinak pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke bile sporazumjele da je presudu dozvoljeno pobijati pred obraničkim sudom višeg stupnja (§ 594. st. 1. ZSP 1895). Obranička je presuda bila nevaljana u sljedećim slučajevima (§ 595. st. 1. toč. 1.-8. ZSP 1895)

- ako uopće nije bio sklopljen ugovor o obraničkom sudu ili je taj ugovor bio nevaljan ili ako je prije nego što je izrečena obranička presuda taj ugovor postao nevaljan;
- ako stranci koja je tražila utvrđenje nevaljanosti obraničke presude nije dano da sudjeluje u obraničkom postupku ili nije bila uredno zastupana u tom postupku;
- ako je u pogledu sastava obraničkog suda ili prilikom donošenja odluke prekršena kakva odredba ugovora ili zakona ili ako izvornik i otpravke presude nisu potpisali svi obranici;
- ako se obranički sud neopravdano proglasio nadležnim za odlučivanje;
- ako je obranički sud prekoračio granice svoje nadležnosti;
- ako se obranička presuda protivila prisilnim pravnim propisima;
- ako je obranički sud osudio stranku na kakvu nedopuštenu ili zabranjenu činidbu;
- ako su nastupili uvjeti za ponavljanje postupka iz paragrafa 530.

O tužbi je odlučivao sud koji bi bio nadležan za odlučivanje u prvom stupnju da nije bio sklopljen ugovor o obraničkom sudu (§ 596. st. 1. ZSP 1895), a stranka ju je u slučajevima iz

paragrafa 595. stavka 1. točaka 1.-7. bila dužna podnijeti u roku od 3 mjeseca od primitka presude, odnosno u roku 3 mjeseca od dana saznanja za razlog pobijanja (§ 596. st. 2. ZSP 1985), a u slučajevima iz paragrafa 595. stavka 1. točke 8. u rokovima koji su bili propisani za ponavljanje postupka (§ 596. st. 3. ZSP 1985), odnosno mjesec dana od dana saznanja ili nastupa razloga obnove, a najkasnije u roku od 10 godine od dana dostave presude obraničkog suda (§ 534. ZSP 1985). Treba naglasiti i da je zakonom bila jasno propisana zabrana odricanja stranaka od utvrđivanja nevaljanim obraničke presude (§ 598. ZSP 1985).

Osim podnošenja tužbe za utvrđivanje nevaljanosti obraničke presude, stranke su imale mogućnost i zatražiti da se Ugovor o obraničkom sudu utvrdi nevaljanim ako se nisu mogle sporazumjeti oko obranika kojeg zajednički imenuju (§ 583. st. 1. ZSP 1985), kao i u slučaju ako obranik imenovan u ugovoru o obraničkom sudu umre, ili ne želi preuzeti dužnost obranika ili odstupi s te dužnosti (§ 583. st. 2. toč. 1. ZSP 1985) ili obranik odbija izvršiti dužnost koja mu je povjerena ili s njom oteže (§ 583. st. 2. toč. 2. ZSP 1985), ali i u slučajevima ako se prilikom donošenja presude ne može postići potrebna većina glasova obranika ili jednoglasnost u slučajevima kada su se stranke sporazumjele da spor vode dva obranika (§ 591. st. 1. ZSP 1985). Ako je ugovor o obraničkom sudu bio sklopljen u pogledu svih sporova koji među strankama mogu nastati, pa se uvjeti nevaljanosti utvrde samo u slučaju jednog spora, to ne sprječava obranički sud da ostane nadležan za preostale slučajeve jer će sud u tom slučaju izreći da je ugovor nevaljan samo za taj spor (§ 583. st. 3. ZSP 1985). O prijedlogu za nevaljanost ugovora odlučivao je redovni sud zaključkom nakon provedene usmene rasprave.

Zakonom kojim se uvodi Zakon o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima iz 1895. (dalje u tekstu: ZuZSP 1895)¹³² dodatno je bilo uređeno arbitražno sudovanje pred burzovnim obraničkim sudovima koji su bili osnovani temeljem Zakona o burzama, a koji je već bio na snazi u vrijeme donošenja Zakona o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima. Osim nadležnosti za rješavanje sporova nastalih iz trgovine robom putem burze, pred ovim su se sudovima mogli rješavati i sporovi iz trgovine robom koji su sklopljeni izvan burze (čl. XIV. st. 1. ZuZSP 1895), ali samo ako su ispunjavali određene uvjete, primjerice da su stranke osobe koje se bave proizvodnjom, trgovanjem ili obrađivanjem pokretnina koje su predmetom trgovine (čl. XIV. st. 1. toč. 1. ZuZSP 1895), da se spor mora odnositi na robu kojom se može trgovati putem burze (čl. XIV. st. 1. toč. 2. ZuZSP 1895) i da su stranke prije

¹³² Objavljen u L.d.z., broj 112.

nego što je nastao spor ili za vrijeme spora ugovorile nadležnost burzovnog suda za rješavanje toga spora (čl. XIV. st. 1. toč. 3. ZuZSP 1895). Ujedno je tim zakonom bio propisan i način izbora obranika te uvjeti za osobu koja je mogla biti izabrana za obranika (čl. XVI. ZuZSP 1895), ostavljajući pritom mogućnost osobama koje ne sudjeluju na burzi da za obranika izaberu osobu koja nije na popisu obranika burze, ali je ta osoba morala prebivati ili boraviti na mjestu obraničkog suda. Postupak pred obraničkim sudom je bio uređen statutom burze (čl. XVII. ZuZSP 1895), rasprave su bile javne (čl. XIX. st. ZuZSP 1895), a stranke je osim odvjetnika mogla zastupati i bilo koja druga poslovno sposobna osoba (čl. XX. ZuZSP 1895). Presuda burzovnog obraničkog suda mogla se pobijati "žalbom ništavosti" samo iz sljedećih razloga (čl. XXIII. st. 1. toč. 1.-8. ZuZSP 1895):

- ako ugovor o obraničkom sudu nije bio valjan;
- ako se je obranički sud neosnovano proglasio nadležnim ili nenadležnim;
- ako obranički sud nije odbacio tužbu u slučaju "ako posao robom, koji je predmetom spora, očividno nije u razmjeru s poljodjelskim prometom" stranke koje je podnijela tužbu;
- ako tužba nije bila dostavljena po odredbama statuta ili ako je postupajući protiv statuta nekoj od stranaka u sporu bila oduzeta mogućnost raspravljanja pred sudom;
- ako je u postupku sudjelovala osoba koja po zakonu nije bila sposobna ili ovlaštena;
- ako je postupak vodio sudac koji se sukladno odredbama statuta trebao izuzeti;
- ako obranički sud nije valjano sastavljen;
- ako je javnost na neopravdani način bila isključena.

"Žalbu ništavosti" je trebalo podnijeti u roku od četrnaest dana od primitka presude obraničkog suda, i to trgovačkom sudu na čijem je područje sjedište obraničkog suda (čl. XXIII. st. 2. ZuZSP 1895). Izjavljivanjem "*žalbe ništavosti*" nije se zaustavljala ovrha obraničke presude, izuzev u slučajevima kada je u obraničkoj presudi bila naložena isplata novčanog iznosa, a osoba protiv koje je naložena isplata je položila taj iznos kod suda koji odlučuje o "*žalbi ništavosti*" (čl. XXIII. st. 3. ZuZSP 1895). Kao pravno sredstvo protiv presude obraničkog suda, zakon je poznavao i tužbu kojom se pobijala valjanost presude ako se ona protivila prisilnim pravnim propisima te ako obranički sud u postupku uopće nije razmotrio prigovor da se tužbeni zahtjev temelji na potraživanju iz igre ili oklade (čl. XXV. st. 1. ZuZSP 1895). Tu je tužbu trebalo podnijeti u roku od 30 dana od primitka presude obraničkog suda, također trgovačkom sudu na čijem je područje sjedište obraničkog suda (čl. XXV. st. 2. ZuZSP

1895). Podnošenje tužbe imalo je jednak učinak na ovrhu presude kao i u slučaju izjavljivanja "*žalbe ništavosti*". PSV-om 1895 je bilo određeno da obraničke presude imaju snagu domaćih izvršnih naslova (čl. IV. st. 4. PSV 1895), kao i da su redovni sudovi bili dužni obraničkim sudovima i obranicima koji se obrate pružati pravnu pomoć, sve dok je takva molba bila na zakonu osnovana, a radnja koja se imala poduzeti bila zakonom dopuštena i zamoljeni sud za to bio nadležan (čl. XIII. PSV 1895).

2.4.2. Razdoblje između dva svjetska rata (1918. – 1945.)

U prvim godinama postojanja jugoslavenske države, građansko parnično procesno pravo nije bilo regulirano jedinstvenim pravnim izvorima. Na pojedinim područjima važio je procesno zakonodavstvo koje je bilo na snazi u odnosnim zemljama prije 1918. Upravo je taj nedostatak unificiranog procesnog režima za cijelu državu koji je pogodio i nesređenosti pravosudnih prilika u državnom pravosuđu pridonio razvoju arbitraže između dva svjetska rata.¹³³ Nalazimo i podatak da su se sporovi malih trgovaca i obrtnika krajem 19. i početkom 20. stoljeća u pravilu rješavali arbitražom. Tada je kao oblik institucionalne arbitraže u okviru Trgovačke i obrtničke komore djelovao poseban Obranički sud.¹³⁴ Do I. svjetskog rata taj arbitražni sud nije bio prepoznatljiv kao mjesto za rješavanje nastalih sporova, ali nakon I. svjetskog rata dolazi do intenzivnijeg razvoja arbitražne prakse i osnivanja više stalnih arbitražnih institucija, pa tako i veće aktivnosti pred obraničkim sudovima.¹³⁵

Zakonikom o sudskom postupku u građanskim parnicama od 13. srpnja 1929. (dalje u tekstu: ZSPGP)¹³⁶ izvršena je unifikacija parničnog procesnog zakonodavstva. Stupanjem na snagu ZSGP-a prestaje s važenjem Privremeni građanski postupnik iz 1852., koji je dakle važio osamdeset i jednu godinu. ZSPGP je znatno modernizirao dotadašnje pravo, izbacivši mnoge nepotrebne formalizme koji su odugovlačili sudski postupak, a njime je i ozakonjeno načelo materijalne istine i slobodnog sudačkog uvjerenja.¹³⁷ Arbitraža je uređena paragrafima 672.–695. pod nazivom "*Postupak pred izbranim sudovima*". Time je izraz "*obraničko sudovanje*" službeno zamijenjen izrazom "*izbrano suđenje*" koji se koristio kao

¹³³ Tako i Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. XXVII - XXVIII.

¹³⁴ Uzelac Alan, Pet godina međunarodne trgovačke arbitraže u Hrvatskoj, Pravo u gospodarstvu, vol. 37., 1998., str. 131.

¹³⁵ Obranički sud je osnovan 1853. godine, kada je osnovana i Trgovačka i obrtnička komora. Tako Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. XXVII.

¹³⁶ Objavljen u Službenim novinama Kraljevine Jugoslavije, br. 179-LXXV.

¹³⁷ Horvat Marijan/Bastaić Konstantin/Sirotković Hodomir, Rječnik historije države i prava, Novinski-izdavački, štamparski i birotehnički zavod, Zagreb, 1968., str. 311.

zakonsko ime za arbitražu sve do donošenja ZA.

Kao kriterij arbitrabilnosti paragraf 672. stavak 1. ZSPGP-a je propisivao da se pred izbrani sud mogu iznijeti samo oni sporovi u kojima je strankama dozvoljeno sklopiti nagodbu, te kao i Postupnik iz 1852. nije sadržavao odredbe koje bi zahtjevale da se uz dispozitivnu narav pravnog odnosa ispuni još kakva pozitivna ili negativna pretpostavka u pogledu arbitrabilnosti *ratione materiae*. ZSPGP je u paragrafu 672. stavku 1. nadalje propisivao da ugovor o izbranom sudu mora biti u pismenom obliku i da se može sklopiti za rješavanje nastalih sporova, ali i svih sporova koji bi mogli nastati). Ako stranke nisu drugačije ugovorile, presuda izbranog suda je sukladno paragrafu 688. stavku 1. ZSPGP-a morala biti obrazložena te je među strankama, a sukladno paragrafu 690. stavku 1. ZSPGP-a imala svojstvo pravomoćne sudske presude.

Sukladno paragrafu 691. stavku 1. ZSPGP-a presuda izbranog suda se mogla poništiti tužbom i to u sljedećim slučajevima:

1) ako uopće nije bio sklopljen ugovor o izbranom sudu ili ako taj ugovor uopće nije bio na snazi ili ako je prije donošenja odluke izbranog suda taj ugovor izgubio snagu ili je postao nevažeći; 2) ako stranci nije dana mogućnost da sudjeluje u postupku ili ako stranka nije bila valjano zastupana; 3) ako je izbrani sud bio sastavljen protivno odredbama zakona, ako presuda nije bila obrazložena ili ako izvornik presude i otpisnici nisu bili potpisani od svih izbranih sudaca; 4) ako je izbrani sud neosnovano odbacio zahtjev za izuzeće izbranog suca; 5) ako je izbrani sud prekoračio granice ovlaštenja; 6) ako je izreka presude bila nerazumljiva ili proturječna sama sa sobom; 7) ako je presuda bila protivna prisilnim propisima; 8) ako je izbrani sud osudio stranku na kakvu zakonom zabranjenu ili nedopuštenu činidbu; 9) ako su nastupili neki od razloga za ponavljanje postupka.

Rok za podnošenje tužbe iznosio je mjesec dana (§ 692. st. 1. ZSPGP), a koji rok je počeo teći primitkom presude. Međutim, ako je stranka za razloge iz paragrafa 691. stavka 1. točki. 1.- 8. ZSPGP saznala kasnije, onda bi taj rok počeo teći od dana saznanja. Tužba se u svakom slučaju više nije mogla podnijeti istekom roka od deset godina od pravomoćnosti presude, izuzev u slučaju iz točke 2. stavka 1. paragrafa 692 ZSPGP-a (§ 692. st. 3. ZSPGP). O tužbi za poništaj presude izbranog suda odlučivao je redovni sud iz paragrafa 677. ZSPGP-a, a stranke se nisu mogle odreći prava na poništaj presude izbranog suda (§ 693. ZSPGP).

Uvodnim zakonom za Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama od 9. srpnja 1930. (dalje u tekstu: Uvodni zakon)¹³⁸ u članku 1. stavku 1. bilo je naznačeno da se ZSGP od 1. siječnja 1932. proširuje na sva područja Kraljevine Jugoslavije, s tim da se on na područjima Apelacionih sudova u Beogradu i Skoplju i Velikog suda u Podgorici primjenjivao od 1. siječnja 1933. godine. S obzirom na to da tada već djeluju neki izabrani sudovi, primjerice Obranički sud Trgovačkog doma (osnovan 1923. godine), Obranički sud Zagrebačke burze za robu i vrednote (osnovan 1924. godine) i Obranički sud Jugoslavenkog društva za zaštitu vjerovnika u Zagrebu (osnovan 1926. godine)¹³⁹, Uvodnim zakonom je u članku 4. stavku 20. bilo naglašeno da stupanjem na snagu Uvodnog zakona ostaju na snazi zakonski propisi kojima se komorama za trgovinu, obrt i industriju ili drugim korporacijama, društvima i udruženjima priznaje pravo da konstituiraju izabrane sudove za presuđenje "izvjesnih sporova". Istim stavkom je bilo naglašeno da će se na postupak pred tim sudovima umjesto paragrafa 688. stavka 2. do 4. ZSPGP-a kojim je propisan način otpravka presude te obveza da presuda sadrži potpise svih arbitara i datum donošenja i paragrafa 689. stavka 1. ZSPGP-a kojim je propisana obveza redovnog suda da čuva otpравke svih presuda, primjenjivati odredbe pravilnika tih komora, korporacija, društava ili udruženja o izbranom sudu, a iz kojeg razloga se presude tih izbranih sudova ne mogu pobijati iz razloga navedenog u paragrafu 691. stavku 1. točki 3. ZSPGP-a. Sve ostale odredbe ZSPGP-a su postale obvezujuće za arbitražne postupke.

Uvodni zakon u članku 5. je propisivao i pravne lijekove, ali samo protiv presuda burzovnog izbranog suda i to na način da strankama dopušta izjavljivanje "*žalbe zbog ništavosti presude*" i "*tužbe protiv presude*". Člankom 5. stavkom 2. Uvodnog zakona je tako bilo propisano pravo na izjavljivanje "*žalbe zbog ništavosti*" protiv presuda burzovnih izbranih sudova i to nekog od sljedećih razloga: a) ako ugovor o izbranom sudu nije valjan; b) ako se izbrani sud neosnovano oglasio nadležnim ili nenadležnim; c) ako su bila povrijeđena pravila o dostavi tužbe ili ako stranci nije dana mogućnost raspravljanja pred sudom; d) ako je u postupku sudjelovala osoba koja nije za to imala ovlaštenja ili nije bila sposobna za sudjelovanje u postupku; e) ako je postupak vodio sudac koji je po pravilima trebao biti izuzet; f) ako izbrani sud nije bio propisno sastavljen; g) ako je javnost bila neopravdano isključena. Žalba se sukladno članku 5. stavka 2. Uvodnog zakona mogla izjaviti u roku od petnaest dana

¹³⁸ Objavljeno u Službenim novinama Kraljevine Jugoslavije br. 171.-LXV, od 30. srpnja 1930.

¹³⁹ Vidi *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. XXVII. Više o djelovanju i nadležnostima Obraničkog suda Zagrebačke burze i Obraničkog suda Trgovačke i Obrtničke komore u Zagrebu vidi u *Dika*, op. cit. u bilj. 126., str. 120.-126.

od dana dostave, a o istoj je odlučivao trgovački odnosno okružni sud na čijem je području izbrani sud imao sjedište. Prije donošenje odluke o žalbi sud je bio dužan saslušati stranku, a ako je ocijenio potrebnim i predsjednika i zapisničara izbranog suda. Izjavljivanje žalbe nije odgađalo izvršenje presude, ali je sud po prijedlogu stranke bio u mogućnosti odgoditi izvršenje presude sve dok se ne donese odluka o žalbi, ako je stranci koja je uspjela u postupku već bila ispunjena činidba iz presude ili ako je stranka koja je bila dužna isplatiti novčani iznos položila kod suda taj iznos. Člankom 5. stavkom 3. Uvodnog zakona je bilo propisano pravo na pobijanje presude tužbom i to iz sljedećih razloga: a) ako je presuda protivna prisilnim propisima; b) ako sud u sporovima koji ne proistječu iz "berzanih poslova, nije uopće ili ako je pogrešno odlučio o prigovoru da je tuženom zahtjevu osnov diferencijski posao, koji se smatra okladom ili igrom". Tužba se sukladno članku 5. stavku 3. Uvodnog zakona podnosila u roku od trideset dana od dana primitka o kojoj su odlučivali isti sudovi kao i kod izjavljivanje žalbe zbog ništavosti.

U staroj Jugoslaviji se najveći dio trgovačkih sporova rješavao pred izbranim sudovima (arbitražama). Do 1941. godine izbrani sudovi su bili organizirani ili kao stalni (institucionalni) izbrani sudovi ili kao prigodni (*ad hoc* arbitraže). Stalni izbrani sudovi su postojali kao burzovni izbrani sudovi (u Zagrebu, Beogradu, Ljubljani, Skoplju, Novom Sadu i Somboru), kao izbrani sudovi privrednih komora (izbrani sudovi trgovačkih i trgovačko-industrijskih komora u Zagrebu, Beogradu, Osijeku, Sarajevu, Skoplju, Splitu, Banja Luci, Zrenjaninu i Podgorici) te kao izbrani sudovi udruženja trgovaca i industrijalaca u Osijeku i Sušaku.¹⁴⁰

2.4.3. Razdoblje od 1945. godine do 1990. godine

Odlukom Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije od 3. veljače 1945. te Zakonom o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije¹⁴¹ bilo je određeno da pravna pravila sadržana u zakonima, uredbama, naredbama i pravilnicima donesenima prije 6. travnja 1941. godine vrijede i dalje ako nisu u suprotnosti sa Ustavom Federativne Narodne Republike Jugoslavije, ustavima narodnih republika, zakonima i ostalim postojećim propisima donesenima od organa nove države, kao i s načelima ustavnog poretka FNRJ i njenih republika.

¹⁴⁰ Tako navode *Goldštajn Aleksandar*, Privredno ugovorno pravo, II. izdanje, Informator, Zagreb, 1974., str. 55, i *Goldštajn Aleksandar*, Trgovačko ugovorno pravo, Međunarodno i komparativno, NN, Zagreb, 1991., str. 181.

¹⁴¹ Sl. FNRJ 86/46 i 105/47.

Nakon 1945. godine trgovački sporovi su bili izuzeti iz nadležnosti redovnih sudova, a rješavanje sporova između državnih trgovačkih društava putem arbitraže je prvi put bilo izričito predviđeno člankom 63. stavkom 1. **Osnovnog zakona o državnim privrednim poduzećima iz 1946. godine.**¹⁴² Istim člankom je bilo određeno i da odluke arbitraže imaju snagu pravomoćne presude redovnog suda, kao i da će detaljnije propise o arbitraži donijeti Vlada FNRJ.

Sukladno obvezi rješavanja sporova između državnih trgovačkih društava putem arbitraže, dana 20. prosinca 1946. godine stupio je na snagu **Zakon o rješavanju imovinskih sporova putem državne arbitraže** (dalje u tekstu: ZRSDA)¹⁴³ kojim je državnoj arbitraži pod nazivom Arbitražno vijeće pri Vladi FNRJ bilo povjereno rješavanje svih imovinskih sporova između državnih poduzeća. U ovom slučaju se radilo o obveznoj arbitraži, a kako je to i naslovljeno u dijelu II. tog zakona. Navedenim zakonom bili su definirani osnovni pojmovi državne arbitraže kao što su imovinski sporovi, tko su stranke u arbitražnom postupku, kako se organiziraju državne arbitraže i kako se provodi postupak pred njima.¹⁴⁴ Zakon je u članku 1. stavku 3. propisivao nadležnost državne arbitraže i za vođenje arbitražnog postupka u vezi sukoba koji nastanu povodom zaključenja arbitražnog ugovora, a prije nego što se taj ugovor zaključi, nazivajući te sporove *"predugovornom arbitražom"*. Istim stavkom je bila propisana nadležnost državne arbitraže i za sve one sporove koji su drugim zakonskim propisima stavljeni u nadležnost državne arbitraže. Arbitražne odluke su u skladu s člankom 5. ZRSDA imale zakonsku snagu pravomoćnih presuda redovnih sudova, ali protiv njih nije bio dopušten niti jedan pravni lijek, pa čak ni mogućnost izjavljivanja žalbe. Međutim, Glavna državna arbitraža je sukladno članku 18. mogla, ali samo na inicijativu ili prijedlog Predsjednika privrednog vijeća, ponovno odlučivati o sporu o kojem je već arbitražno vijeće nižeg stupnja odlučilo i to samo u roku od 60 dana od dana donošenja odluke nižeg arbitražnog vijeća. Arbitražne odluke su se sukladno čl. 31. ZRSDA izvršavale u roku od 15 dana, ako samom odlukom nije drugačije određeno, dok je člankom 32. stavkom 2. bila propisana sankcija u vidu disciplinske ili kaznene

¹⁴² Sl. FNRJ 62/46. Članak 63. stavak 1. je izričito određivao: *"Međusobni sporovi državnih privrednih poduzeća rješavaju se putem arbitraže."*

¹⁴³ Sl. FNRJ 103/46.

¹⁴⁴ U skladu s člancima 6.-9. Zakona o rješavanju imovinskih sporova putem državne arbitraže, postupke su vodila arbitražna vijeća sastavljena od stalnih i povremenih članova. Vijeća su se osnivala pri administrativnim organima vlasti i to od razine okružnog narodnog odbora, preko izvršnih odbora autonomnih pokrajina i autonomnih oblasti, pri vladama narodnih republika, sve do razine Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Ako nije postojala administrativna jedinica na razini okruga, Vlada Republike je imala pravo osnovati jedno arbitražno vijeće za više kotareva, i to u kotaru koji je sjedište okružnog suda. Glavno državno vijeće osnivalo se pri Vladi FNRJ i ono je moglo zahtijevati da mu se dostavi na rješavanje svaki spor, bez obzira na nadležnost.

prijave protiv službene osobe koja ne dopusti izvršenje arbitražne odluke. III. odjeljkom Zakona bila je regulirana ugovorna arbitraža koja je dopuštala rješavanje samo imovinskih sporova čak i ako je druga strana u sporu privatna fizička ili pravna osoba te samo u slučaju postojanja pismenog ugovora o arbitraži. Sukladno čl. 37. ZRSDA ni protiv odluke ugovorne arbitraže nije bilo dopušteno nikakvo pravno sredstvo te je ista imala učinke presude redovnih sudova.

Pravilnikom o Vanjsko-trgovinskoj arbitraži pri Trgovinskoj komori FNRJ donesenim dana 25. prosinca 1946. godine (dalje u tekstu: PVTA 1946)¹⁴⁵, osnovana je Vanjsko-trgovinska arbitraža pri Trgovinskoj komori FNRJ u Beogradu koja je bila nadležna za arbitražno rješavanje sporova trgovačke prirode nastalih iz vanjsko-trgovinskog prometa između domaćih poduzeća, ustanova ili organizacija sa stranim poduzećima, ustanovama ili organizacijama. Člankom 7. PVTA 1946 je bila propisana obvezna pisana forma ugovaranja nadležnosti ove arbitraže, a člankom 14. PVTA 1946 pravo stranaka na imenovanje arbitara. Člankom 25. PVTA 1946 je bilo propisano da arbitražna odluka ima snagu pravomoćnih presuda redovnih domaćih sudova i da protiv nje nije dopuštena žalba.

Zakonom o državnoj arbitraži koji je stupio na snagu 18. prosinca 1947. godine (dalje u tekstu: ZDA)¹⁴⁶ prestao je važiti ZRSDA. ZDA je donio neke novine koje se tiču osnivanja državnih arbitraža te je njime izvršena i reorganizacije rada državne arbitraže.¹⁴⁷ Istim zakonom je zadržana podjela na obaveznu arbitražu i na ugovornu arbitražu, koje su i dalje bile nadležne za rješavanje samo imovinskih sporova u kojima su jedna, ili obje stranke bile savezni organi, ustanove ili organizacije, a koji sporovi su dakle bili izuzeti iz nadležnosti redovnih sudova. Glavna državna arbitraža zadržala je ovlast da od bilo koje arbitraže preuzme spor na ponovno rješavanje ako se za tim ukaže potreba. Osnovne karakteristike državne arbitraže su bile rješavanje spora u prvom stupnju, hitnost postupanja i stručnost arbitražnih vijeća. Člankom 5. ZDA je zadržano dotadašnje zakonsko rješenje da arbitražna odluka ima snagu pravomoćnih

¹⁴⁵ Sl. FNRJ 26/47.

¹⁴⁶ Sl. FNRJ 107/47.

¹⁴⁷ Člankom 3. Zakona o državnoj arbitraži je bilo određeno da se državne arbitraže osnivaju pri kotarskim ili gradskim narodnim odborima, a ne više pri okružnim državnim odborima. Razlog tomu je bilo ukidanje okruga kao administrativnih jedinica. Istim člankom je propisana ovlast republičkih vlada da i dalje imaju pravo osnivati jednu kotarsku, odnosno gradsku arbitražu za područja više kotareva ili gradova, odnosno za više kotareva i gradova. Člankom 1. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o državnoj arbitraži (Sl. FNRJ 50/49) izmijenjen je uvodno navedeni članak 3. i to na način da su bile konstituirane "*oblasne državne arbitraže*", "*pokrajinske državne arbitraže*" i "*Savezna državna arbitraža*", dok je kao vrhovni organ državne arbitraže bila naznačena "*Glavna državna arbitraža*" pri Vladi FNRJ. Člankom 1. stavkom 4. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnoj arbitraži bila je zadržana ovlast republičkih vlada da pri izvršnom odboru kotarskog odnosno gradskog narodnog odbora osnuju državnu arbitražu (kotarska, odnosno gradska državna arbitraža).

presuda redovnih domaćih sudova i da protiv nje nije bila dopuštena žalba. Člankom 33. ZDA je bilo propisano je da se arbitražne odluke izvršavaju u roku od petnaest dana, ako samom odlukom nije drugačije određeno, dok je člankom 34. stavkom 3. istog zakona bila propisana sankcija u vidu disciplinske ili kaznene prijave protiv službene osobe koja ne dopusti izvršenje arbitražne odluke. III. odjeljkom ZDA regulirana je ugovorna arbitraža koja dopušta rješavanje samo imovinskih sporova čak i ako je druga strana u sporu privatna fizička ili pravna osoba te samo u slučaju postojanja pismenog ugovora o arbitraži. Ni protiv odluke ugovorne arbitraže sukladno članku 38. ZDA nije bilo dopušteno nikakvo pravno sredstvo te je ista imala učinke presude redovnih sudova.¹⁴⁸

Stupanjem na snagu **Zakona o privrednim sudovima iz 1954. godine** (dalje u tekstu: ZPS)¹⁴⁹ prestao je važiti ZDA. Najvažnija posljedica ovog Zakona je bila preoblikovanje arbitraža u privredne sudove i to na način da je sukladno članku 105. ZPS-a Glavna državna arbitraža postala Vrhovni privredni sud, okružne arbitraže su postale privredni sudovi, a republičke arbitraže su postale viši privredni sudovi pa su i sve nadležnosti arbitraža prenesene na privredne sudove. Unatoč preoblikovanju prethodno navedenih arbitraža u sudove, člankom 111. ZPS-a određeno je da Vanjsko-trgovinska arbitraža u Beogradu ostaje nadležna za rješavanje sporova koji nastanu iz vanjsko-trgovinskih odnosa domaćih privrednih organizacija, ustanova ili organizacija sa stranim poduzećima, ustanovama ili organizacijama, kao i za rješavanje pomorskih sporova¹⁵⁰, ali samo u slučaju da su stranke ugovorile njenu nadležnost.

U daljem razvoju arbitražnog zakonodavstva **Uvodni zakon za Zakon o parničnom postupku iz 1957. godine**¹⁵¹ u članku 6. utvrdio je djelovanje Vanjskotrgovinske arbitraže u Beogradu kao stalnog izbranog suda. No, u odnosu na arbitražni postupak sadržavao je u članku 21. samo odredbe koje su se odnosile na izvršenje odluka stranih izbranih sudova, i to na način da je zabranio izvršenje odluka stranih izbranih sudova, ako: a) uopće nije bilo ugovora o

¹⁴⁸ Tako *Goldštajn* ukazuje da se značaj Državne arbitraže očitovao i u tome što je utjecajem svojih odluka 1948. godine uvela u jugoslavensko pravo do tada nepoznatu objektivnu odgovornost poduzeća za štetu koju radnici učine trećim osobama, kao i opći zastarni rok za novčana potraživanja, neposrednu odgovornost osiguravatelja prema osiguraniku za prijevoz robe u javnom transportu, itd, a 1954. godine donijela Opće uzance za promet robom (Sl. FNRJ 15/54) kojima je praktično izjednačila privredno pravo za cijelu Jugoslaviju; Vidjeti *Goldštajn*, op. cit. u bilj. 140., str. 23. i 46.

¹⁴⁹ Sl. FNRJ 31/54.

¹⁵⁰ Pomorska arbitraža je sukladno čl. 113. ZPS-a ostala nadležna samo za suđenje sporova za koje je do dana stupanja na snagu ovog zakona bila ugovorena nadležnost pomorske arbitraže. Rješavanje pomorskih sporova je bilo regulirano Pravilnikom o pomorskoj arbitraži pri Trgovinskoj komori FNRJ (Sl. FNRJ 26/47).

¹⁵¹ Sl. FNRJ 4/57.

izbranom sudu ili ako taj ugovor nije bio pravovaljan; b) ako je u pogledu sastava izbranog suda ili u pogledu odlučivanja povrijeđena koja odredba ugovora o izbranom sudu; c) ako je izbrani sud prekoračio granice svog zadatka; d) ako je izreka odluke izbranog suda nerazumljiva ili je sama sebi protuslovna.

Zakon o parničnom postupku iz 1957. godine (dalje u tekstu: ZPP 1957)¹⁵² bio je prvi zakon kojim su u člancima 437.-453. bila regulirana određena temeljna pitanja arbitražnog postupka. Uz primarni uvjet arbitrabilnosti da se pred izbranim sudom mogu rješavati samo sporovi u kojima je strankama dopušteno nagoditi se, po prvi put su se uvela i dodatna ograničenja arbitrabilnosti, a ona su da se moralo raditi o sporu za koji nije propisana isključiva nadležnost redovnog suda i da je barem jedna od stranaka morala biti strana fizička ili pravna osoba. (čl. 437. ZPP 1957) Dakle, arbitraža je bila omogućena samo za sporove sa inozemstvom, a u ostalim slučajevima se nadležnost arbitraže mogla propisati samo zakonom.

Protiv presude je sukladno članku. 451. ZPP 1957 bilo dozvoljeno izjaviti pravni lijek i to u obliku tužbe za poništaj, ali samo iz jednog od sljedećih razloga: a) ako uopće nije bio zaključen ugovor o izbranom sudu ili ako taj ugovor nije valjan; b) ako je izbrani sud bio sastavljen suprotno odredbama zakona ili ugovora o izbranom sudu; c) ako presuda nije bila obrazložena ili ako izvornik i prijepisi presude nisu bili potpisani u skladu s odredbama zakona; d) ako je izbrani sud prekoračio granice svojeg ovlaštenja; e) ako je izreka presude bila nerazumljiva ili proturječna sama sebi; f) ako je izbrani sud osudio stranku na činidbu koja po zakonu nije dopuštena ili je zabranjena; g) ako je postojao koji od razloga za ponavljanje postupka. Rok za podnošenje tužbe za poništaj presude izbranog suda iznosio je trideset dana, a počinjao je teći primitkom presude. Međutim, ako je stranka za razloge za poništaj presude saznala kasnije, onda je taj rok počinjao teći od dana saznanja (čl. 452 ZPP 1957). Tužba se u svakom slučaju nije mogla podnijeti istekom roka od 5 godina od pravomoćnosti presude (čl. 452. st. 2. ZPP 1957). O tužbi za poništaj presude izbranog suda odlučivao je prvostupanjski redovni, odnosno privredni sud koji bi za spor bio nadležan da nije zaključen ugovor o arbitraži, a stranke se nisu mogle odreći prava na poništaj presude izbranog suda (čl. 453. ZPP 1957). Potrebno je istaknuti da je odredbama članaka 441. i 442. toga zakona bilo propisano ovlaštenje na podnošenje tužbe sa zahtjevom da sud proglasi prestanak važenja ugovora o izbranom sudu i to u slučajevima vezanima uz nemogućnost izbora arbitara i nedostatak karakteristika arbitara.

¹⁵² Sl. FNRJ 4/57 sa kasnijim novelama (Sl. FNRJ 52/61 i Sl. SFRJ 12/65, 1/71, 23/72)

Novim **Pravilnikom o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Saveznoj vanjskotrgovinskoj komori od 26. lipnja 1958. godine** (dalje u tekstu: PVTA 1958)¹⁵³ bilo je propisano ustrojstvo, nadležnost i postupak pred Vanjskotrgovinskoj arbitražom kao stalnim izbranim sudom. Arbitraža je bila ovlaštena rješavati: a) privredne sporove koji nastanu iz vanjskotrgovinskih odnosa domaćih privrednih poduzeća, ustanova ili organizacija s inozemnim fizičkim ili pravnim osobama i b) pomorske sporove domaćih privrednih poduzeća, ustanova ili organizacija s inozemnim fizičkim ili pravnim osobama (čl. 1. st. 1. toč. 1. i 2. PVTA 1958). Sjedište arbitraže je bilo u Beogradu, a djelovala je pri Saveznoj vanjskotrgovinskoj komori (čl. 1. st. 1. i 4. PVTA 1958). Nadležnost ove arbitraže se mogla zasnovati samo pismenim sporazumom među strankama kako u pogledu određenog spora tako i u pogledu budućih sporova koji su mogli proizaći iz određenog odnosa (čl. 11. st. 1. PVTA 1958), a nadležnost arbitražnog suda se mogla otkloniti ili od strane predsjedništva arbitraže (čl. 12. PVTA 1958) ili od strane samog arbitražnog suda (čl. 14. PVTA 1958) koji je na svoju nadležnost pazio po službenoj dužnosti (čl. 15. st. 1. PVTA 1958). Arbitri su u postupku o glavnoj stvari ocjenjivali činjenice po slobodnom uvjerenju i donosili odluku na osnovi odgovarajućih zakonskih propisa i trgovačkih običaja (čl. 39. st. 2. PVTA 1958). Arbitražno vijeće je bilo dužno donositi odluke većinom glasova (čl. 40. st. 1. PVTA 1958). Pravilnikom nije bilo dopušteno podnošenje žalbe protiv arbitražne odluke te je naglašena njen učinak pravomoćne presude redovnog suda (čl. 41. st. 1. PVTA 1958). Propisano je da se prihvatanjem nadležnosti Arbitraže stranke obvezuju da će njenu odluku izvršiti (čl. 41. st. 2. PVTA 1958). Ovaj Pravilnik o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Saveznoj vanjskotrgovinskoj komori nije sadržavao odredbe o poništaju arbitražne odluke.

Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1963. godine (dalje u tekstu: Ustav SFRJ 1963)¹⁵⁴ bila je otvorena mogućnost i za arbitražu u odnosima domaćih poduzeća (čl. 94. Ustava SFRJ 1963)¹⁵⁵, što je kasnije dovelo do formiranja arbitražnih institucija pri gospodarskim komorama republika i pokrajina tadašnje Jugoslavije.¹⁵⁶

¹⁵³ Sl. FNRJ 28/58. Stupanjem na snagu ovog Pravilnika, prestao je važiti PVTA 1947.

¹⁵⁴ Sl. SFRJ 14/63.

¹⁵⁵ Čl. 94. Ustava SFRJ 1963. je propisivao: "*Radi otklanjanja i rješavanja određenih kolektivnih sporova između radnih ljudi pojedinih dijelova radne organizacije i između radnih ljudi u radnoj organizaciji i organa društveno-političke zajednice, obrazuju se na osnovu zakona arbitraže*", te čl. 131. kojim je bilo propisano da sudska funkciju mogu obavljati arbitraže pod uvjetima određenima saveznom zakonom.

¹⁵⁶ *Uzelac Alan*, Nove granice arbitrabilnosti prema Zakonu o arbitraži, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2002., str. 62.

Radi provedbe Ustava SFRJ 1963. godine, donesen je 4. travnja 1965. godine **Osnovni zakon o poduzećima** (dalje u tekstu: OZP)¹⁵⁷ kojim je prvi put bilo dopušteno arbitražno rješavanje sporova između domaćih poduzeća (čl. 206. st. 1. OZP). Postupak se mogao voditi samo pred stalnim izbranim sudovima osnovanima pri Saveznoj privrednoj komori, republičkim privrednim komorama i drugim tijelima koje predviđaju posebni zakoni (čl. 206. st. 2. OZP). Nadležnost predmetnih izbranih sudova je bila podijeljena na izbrani sud pri republičkoj privrednoj komori koji je bio nadležan za rješavanje sporova između poduzeća sa sjedištem u istoj republici, dok su se sporovi između poduzeća sa sjedištem u različitim republikama rješavali pred izbranim sudom pri Saveznoj privrednoj komori domaći pravni subjekti mogli svoje sporove rješavati samo pred stalnim izbranim sudovima republičkih privrednih komora (čl. 206. st. 3. OZP). Bitna je karakteristika tadašnjeg arbitražnog suđenja da između domaćih pravnih subjekata nije bila dopuštena *ad hoc* arbitraža.¹⁵⁸ Također, novina ovog zakona je bila u tome što je dopustio osnivanje tzv. unutrašnje arbitraže radi rješavanje sporova između pojedinih radnih jedinica u istom poduzeću (čl. 85. st. 1. OZP)¹⁵⁹ čija odluka je bila konačna, ako statutom te arbitraže nije bilo drugačije predviđeno (čl. 85. st. 2.), te tzv. mješovite arbitraže (čl. 87. OZP) koje su bile nadležne za rješavanje kolektivnih sporova nastalih o statusnim pitanjima između poduzeća kao cjeline i radne zajednice dijela poduzeća (izdvajanje jedinica, ukidanje i spajanje jedinica i sl.), a čija odluka je također bila konačna (čl. 89 st. 3. OZP). Ovaj zakon nije sadržavao posebne odredbe o poništaju arbitražne odluke, nego je kasnijim izmjenama i dopunama OZP-a¹⁶⁰ bilo naglašeno i da je odluka unutrašnje arbitraže imala snagu izvršnog naslova (čl. 85. st. 5. OZP) kao i da su se u pogledu razloga i postupka poništaja unutrašnje arbitraže primjenjivale odredbe ZPP 1957 koje su se odnosile na poništaj presude izbranog suda (čl. 85. st. 7. OZP), dok zakon ništa dodatno nije propisivao za postupak za poništaj odluke mješovite arbitraže.

¹⁵⁷ Sl. SFRJ 17/65.

¹⁵⁸ Tako *Goldštajn* navodi da dok za svoje sporove s inozemnim poduzećima domaća poduzeća mogu ugovoriti nadležnost Spoljnotrgovinske arbitraže u Beogradu, *ad hoc* arbitraže u zemlji ili neke institucionalne, odnosno *ad hoc* arbitraže u inozemstvu, za međusobne sporove domaćih poduzeća *ad hoc* arbitraže nisu dopuštene; Vidjeti *Goldštajn*, op. cit. u bilj. 140., str. 56.

¹⁵⁹ Odredbe o unutrašnjim arbitražama sadržavao je kasnije i Zakon o konstituiranju i upisu u sudski registar organizacija udruženog rada iz 1973. godine (Sl. SFRJ 22/73). Predmetni zakon je u članku 77. razlikovao sporove iz poslovnih odnosa i sporove iz samoupravnih odnosa, a sve ih je rješavala unutrašnja arbitraža. Člankom 78. stavkom 1. ovog zakona je bilo propisano da je odluka unutrašnje arbitraže imala snagu "*izvršnog naslova*".

¹⁶⁰ Sl. SFRJ 20/65, 31/67, 48/68, 13/69, 55/69, 15/71, 22/73.

Zakonom o vojnim sudovima iz 1969. godine (dalje u tekstu: ZVS 1969)¹⁶¹ osnovana je Vojno privredna arbitraža kao stalni izabrani sud (čl. 81. ZVS 1969) koja je bila nadležna za rješavanje imovinskih sporova između organizacija koje proizvode za potrebe JNA, zatim za sporove tih organizacija i federacije u vezi s poslovanjem vojnih jedinica i ustanova, te za sporove između tih organizacija ili federacije s drugim radnim organizacijama kada je predmet spora od interesa za narodnu obranu (čl. 85. ZVS 1969).¹⁶² Odluke arbitraže su bile konačne, imale su snagu pravomoćnih sudskih presuda i protiv njih se nije mogla izjaviti žalba (čl. 87. st. 1. ZVS 1969). Protiv arbitražnih odluka mogla se podnijeti tužba za poništaj samo iz razloga ako je pismeni sporazum o nadležnosti Vojne privredne arbitraže zaključen protivno odredbama ZVS-a 1969, a također i iz razloga propisanih ZPP-om 1957. (čl. 87. st. 2. ZVS 1969). Što se tiče roka za podnošenje tužbe, članak 87. stavak 2. ZVS-a 1969 je također upućivao na primjenu ZPP-a 1957, a o tužbi je odlučivao Vrhovni privredni sud.

Zakon o rješavanju sporova iz međusobnih poslovnih odnosa organizacija udruženog rada pred stalnim izbranim sudovima iz 1973. godine (dalje u tekstu: ZRS)¹⁶³ donesen je sa svrhom da se omogući arbitražno rješavanje sporova koji nastanu između radnih organizacija, osnovnih organizacija udruženog rada u sklopu iste radne organizacije ili različitih radnih organizacija, zajednica osnovanih organizacija udruženog rada i složenih organizacija udruženog rada, ako je nadležnost za arbitražno rješavanje bila zasnovana na pismenom sporazumu (čl. 1. ZRS). Nadalje, bilo je propisano i da se stalni izabrani sudovi mogu osnivati pri republičkim privrednim komorama i komorama autonomnih pokrajina i Privrednoj komori Jugoslavije¹⁶⁴, ali i pri poslovnim zajednicama i burzama, te drugim organizacijama predviđenim zakonom (čl. 2. ZRS). Postojanje stalnog izbranog suda moralo je biti predviđeno općim aktom, odnosno samoupravnim sporazumom o udruživanju organizacije pri kojoj se takav sud osniva (čl. 3. st. 1. ZRS), a tim općim aktom, odnosno samoupravnim sporazumom

¹⁶¹ Sl. SFRJ 51/69.

¹⁶² Postupak se vodio u skladu sa Pravilima o organizaciji i radu Vojne privredne arbitraže pri Državnom sekretarijatu za narodnu obranu (Sl. SFRJ 53/65).

¹⁶³ Sl. SFRJ 22/73.

¹⁶⁴ Prethodno je donesen Zakon o udruživanju privrednih organizacija u privrednu komoru Jugoslavije (Sl. SFRJ 23/72) koji je u članku 1. naglašavao da je Privredna komora Jugoslavije opća asocijacija privrednih komora u koju se one obvezno udružuju preko privrednih komora republika i autonomnih pokrajina ili neposredno ako te komore ne postoje. Nadalje, u članku 15. je bilo propisano da pred komorom postoji Vanjskotrgovinska arbitraža koja je nadležna za rješavanje privrednih i pomorskih sporova iz vanjskotrgovinskih odnosa između domaćih radnih organizacija i stranih fizičkih i pravnih osoba, te između stranih fizičkih i pravnih osoba, ako su stranke ugovorile njenu nadležnost pismenim sporazumom. Odluka Vanjskotrgovinske arbitraže je bila konačna i imala je snagu pravomoćne presude. Uz Vanjskotrgovinsku arbitražu, člankom 16. je bilo propisao da pred komorom djeluje i Stalni izabrani sud pred koji privredne organizacije mogu iznositi međusobne sporove predviđene statutom Komore, ako su stranke ugovorile njenu nadležnost pismenim sporazumom.

su se i određivali sporovi koji su mogli biti izneseni pred tak stalni izbrani sud radi odlučivanja ili posredovanja (čl. 3. st. 2. ZRS). Pravila o sastavu i postupku stalnog izbranog suda propisivao je najviši organ upravljanja organizacije pri kojoj je bio osnovan stalni izbrani sud (čl. 3. st. 3. ZRS). Istim Zakonom je bila određena nadležnost stalnog izbranog suda pri privrednoj komori za odlučivanje o sporovima u vezi s ugovorom o dugoročnoj poslovno-tehničkoj suradnji i ugovorom o poslovnom udruživanju, ali samo u slučaju da je nadležnost tog izbranog suda bila prethodno predviđena pismenim sporazumom (čl. 5. ZRS). Ovaj zakon nije sadržavao odredbe o poništaju arbitražne odluke.

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine (dalje u tekstu: Ustav SFRJ 1974)¹⁶⁵ je dozvoljavao arbitražni postupak kroz osnivanje samoupravnih sudova¹⁶⁶, ali je i ograničavao pristup tim sudovima na način da su ti sudovi bili nadležni samo za sporove između radnih ljudi u organizacijama udruženog rada, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama, ali i za sporove između građana, a što je u konačnici predstavljalo domaću arbitražu.¹⁶⁷ Nadalje, iz sadržaja članka 225. Ustava SFRJ 1974¹⁶⁸ može se zaključiti da se pravila razlika između pojmova arbitraža i izbrani sud, bez navođenja bilo kakvih kriterija kojima bi se mogla opravdati potreba razlikovanja pojmova koji danas predstavljaju sinonime, iako tada egzistiraju Vanjskotrgovačka arbitraža pri Privrednoj komori Jugoslavije, ali i Vojna privredna arbitraža. Dakle, očito nepotrebno normiranje koje je moglo stvoriti samo nespornost u međunarodnim sporovima. Članak 127. Ustava SFRJ 1974 propisivao je da se samoupravnim sporazumom i društvenim dogovorom može predvidjeti arbitraža ili drugi način rješavanja sporova koji nastanu u sprovođenju sporazuma, odnosno dogovora. Članak 233. Ustava SFRJ 1974 propisivao je da je jedino zakonom, odnosno aktom o ustanovljenju samoupravnog suda dozvoljeno urediti kada je i pod kojim uvjetima dopušteno pravno sredstvo protiv odluke tog suda (st. 2. Ustava SFRJ 1974) kao i da će se zakonom

¹⁶⁵ Sl. SFRJ 9/74.

¹⁶⁶ Člankom 217. Ustava SFRJ 1974 je bilo propisano da sudsku funkciju obavljaju redovni sudovi kao organ državne vlasti i samoupravni sudovi.

¹⁶⁷ Članak 224. Ustava SFRJ 1974 je propisivao:

"(1) Samoupravni sudovi rješavaju ustavom i zakonom određene vrste sporova iz društveno-ekonomskih i drugih samoupravnih odnosa te sporove koje im povjere radni ljudi u organizacijama udruženog rada, samoupravnim interesnim zajednicama i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama koji su nastali iz međusobnih odnosa što ih samostalno uređuju ili proizlaze iz prava kojima slobodno raspolažu ako zakonom nije utvrđeno da određene vrste sporova rješavaju redovni sudovi.

(2) Građani mogu rješavanje pojedinih sporova o pravima kojima slobodno raspolažu sporazumno povjeriti mirovnim vijećima ili izbranim sudovima, ili drugim samoupravnim sudovima, ako zakonom nije drugačije određeno."

¹⁶⁸ Članak 225. Ustava SFRJ 1974 je propisivao: *"Samoupravni sudovi ustanovljavaju se kao sudovi udruženog rada, arbitraže, mirovna vijeća, izbrani sudovi i kao drugi oblici samoupravnih sudova."*

određivati uvjeti pod kojima se odluka samoupravnog suda mogla pobijati i pred redovnim sudom (st. 3. Ustava SFRJ 1974).

Na identičan način je i **Ustav Socijalističke Republike Hrvatske iz 1974. godine** (dalje u tekstu: Ustav SRH 1974)¹⁶⁹ propisivao ustrojstvo samoupravnih sudova s tim da se člankom 311. i dalje radila razlika između arbitraže i izbranog suda, dok je člankom 319. stavkom 3. također na identičan način propisana mogućnost pobijanja odluke samoupravnog suda, dakle pod zakonski određenim uvjetima.

U skladu sa takvim ustavnim odredbama donesen je **Zakon o sudovima udruženog rada iz 1974. godine** (dalje u tekstu: ZSUR)¹⁷⁰ koji je u članku 1. definirao sudove udruženog rada kao samostalne društvene organe koji, kao samoupravni sudovi, obavljaju sudsku funkciju u granicama svoje nadležnosti utvrđene ustavom i zakonom. Osim nadležnosti propisane člankom 18. stavkom 1. i člankom 19. ZSUR-a, pred sudom udruženog rada se mogao pokrenuti i postupak za ispitivanje zakonitosti konačne odluke unutrašnje arbitraže u organizaciji udruženog rada, drugoj samoupravnoj organizaciji i samoupravnoj interesnoj zajednici kojom je odlučeno o pravima ili dužnostima iz samoupravnih odnosa (čl. 46. ZSUR). Taj postupak se pokretao prijedlogom za ispitivanje zakonitosti konačne odluke i to ako je nastupio neki od sljedećih razloga taksativno navedenih člankom 47. ZSUR-a: a) ako je odluka bila suprotna ustavu, zakonu, drugom propisu prisilne naravi ili samoupravnome općem aktu; b) ako arbitraža nije ustanovljena samoupravnim sporazumom ili drugim samoupravnim aktom, odnosno ako taj sporazum ili akt nisu valjani; c) ako sastav unutrašnje arbitraže nije bio u skladu sa samoupravnim sporazumom ili drugim samoupravnim aktom; d) ako je unutrašnja arbitraža odlučila o pitanju za koji nije bila nadležna; e) ako su u donošenju odluke povrijeđena pravila kojih se unutrašnja arbitraža dužna pridržavati; f) ako izvornik odluke nije bio potpisan od većine članova unutrašnje arbitraže; g) ako je postojao koji od razloga za ponavljanje postupka iz članka 39.

Prijedlog za ispitivanje zakonitosti konačne odluke unutrašnje arbitraže se trebao podnijeti u roku od trideset dana od dana primitka odluke unutrašnje arbitraže, a osim nezadovoljne stranke u postupku, prijedlog je mogao podnijeti i društveni pravobranitelj samoupravljanja (čl. 48. st. 2. ZSUR). Za odlučivanje o prijedlogu je bio nadležan sud

¹⁶⁹ Narodne novine Socijalističke Republike Hrvatske (dalje u tekstu: NN SRH) 8/74.

¹⁷⁰ Sl. SFRJ 24/74.

udruženog rada prvog stupnja na području kojeg je sjedište arbitraže koja je donijela odluku (čl. 49. ZSUR). Osim po prijedlogu stranke ili društvenog pravobranitelja, sud udruženog rada je bio ovlašten i po službenoj dužnosti ispitivati da li je nastupio neki od razloga navedenih u članku 47. ZSUR-a, te je u slučaju nastupa nekog od tih razloga bio ovlašten odluku unutrašnje arbitraže preinačiti ili ukinuti i predmet uputiti unutrašnjoj arbitraži na ponovno rješavanje (čl. 51. st. 2. i 3. ZSUR). Naposljetku, odluke sudova udruženog rada izvršavale su se putem redovnih sudova, sve prema pravilima izvršnog postupka (čl. 54. ZSUR).

Pravilnikom o stalnom izbranom sudu pri Privrednoj komori Hrvatske od 2. kolovoza 1974. godine (dalje u tekstu: Pravilnik SIZPKH)¹⁷¹ bila je propisana nadležnost i postupak pred Stalnim izbranim sudom koji je djelovao pri Privrednoj komori Hrvatske. Sjedište suda je bilo u Zagrebu, a isti je bio nadležan za: a) vođenje postupka mirenja u imovinskopravnim odnosima između radnih organizacija, osnovnih organizacija udruženog rada u sklopu iste radne organizacije ili različitih radnih organizacija, zajednica organizacija udruženog rada i složenih organizacija udruženog rada, poljoprivrednih i drugih zadrugara iz oblasti privrede; b) za rješavanje imovinskopravnih sporova između organizacija udruženog rada; c) za rješavanje sporova u vezi s ugovorom o dugoročnoj poslovno-tehničkoj suradnji i ugovorom o poslovnom udruživanju (čl. 1. st. 1. toč. 1.-3. Pravilnika SIZPKH). Pravilnik je zadržao sve posebitosti arbitražnog postupka koje su vrijedile u trenutku njegovog stupanja na snagu, ali je njime prvi put u obliku norme naglašena zabrana pobijanja redovnim pravnim lijekovima zaključaka i odluka izbranog suda kako pred arbitražom višeg stupnja tako i pred redovnim sudom (čl. 51. st. 1. Pravilnika SIZPKH). Opisanim normiranjem zabrane pobijanja, Pravilnik je naglasio da je tužba za poništaj izvanredno pravno sredstvo. Člankom 51. stavkom 3. Pravilnika SIZPKH je bilo propisano da odluka izbranog suda ima snagu pravomoćne sudske presude.

Razvoj arbitražnog prava nastavljen je **Zakonom o parničnom postupku iz 1976. godine** (dalje u tekstu: ZPP 1976)¹⁷² koji je u člancima 469.-487. propisivao postupak pred izbranim sudovima za rješavanje sporova o pravima kojima stranke slobodno raspolažu. ZPP 1976 je sadržavao ograničenje u pogledu osoba koje mogu biti stranke arbitražnog postupka jer

¹⁷¹ NN SRH 45/74.

¹⁷² Proglašen Ukazom Predsjednika Republike br. 555 od 24. prosinca 1976., objavljen u Sl. SFRJ 4/77 od 14. siječnja 1977. godine, a sukladno članku 512. stupio je na snagu 1. srpnja 1977. Stupanjem na snagu ovog Zakona prestao je važiti ZPP 1957. (Sl. FNRJ 4/57 i 52/61 i Sl. SFRJ 12/65, 1/71, 23/72 i 6/74) i ZRS.

se nadležnost izbranog suda mogla ugovoriti samo ako je jedna od stranaka bila strana fizička ili pravna osoba, ali u ovim slučajevima uz dodatno ograničenje *ratione materiae* na način da za te sporove nije nadležan redovni sud na temelju odredbama zakona o isključivoj nadležnosti u sporovima s međunarodnim elementom (čl. 469. st. 1. ZPP 1976). Nadležnost izbranog suda se mogla ugovoriti i ako se radilo o sporovima između organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, i to samo ako za takve sporove zakonom nije određena isključiva nadležnost redovnih sudova, sudova udruženog rada ili drugih samoupravnih sudova (čl. 469. st. 2. ZPP 1976). Svoje su međusobne sporove pred izbranim sudovima mogle rješavati i društvene organizacije i udruženja građana, kao i sporove sa organizacijama udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica. Također, pred izbranim sudom su društvene organizacije i udruženja građana mogle rješavati i svoje sporove sa građanima koji su imali radnji. U svakom slučaju se moralo raditi o sporu o pravima o kojima mogu slobodno raspolagati (čl. 469. st. 3. ZPP 1976). Također, izbrani sudovi su bili nadležni za rješavanje sporova između građana koji su bili imatelji radnji i organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica i drugih samoupravnih organizacija i zajednica, a koji su se odnosili na sporove koji proizađu iz "*privredne djelatnosti*" (čl. 469. st. 4. ZPP 1976). Za ove posljednje vrste sporova koji su bili propisani stavcima 2.-4. članka 469. ZPP 1976 izostalo je ograničenje *ratione materiae* da se mora raditi o sporovima za koje nije predviđena isključiva nadležnost redovnih sudova. U ostalim slučajevima se nadležnost izbranih sudova mogla predvidjeti samo zakonom (čl. 469. st. 5. ZPP 1976). Dakle, u odnosu na ZPP 1956 nadležnost arbitraže se dodatno proširila. Iz sadržaja članka 469. ZPP 1976 jasno se zaključuje da su se sporovi navedenim tim člankom mogli rješavati samo pred izbranim sudovima kao i pred stalnim izbranim sudovima osnovanima pri tadašnjim privrednim komorama te drugim organizacijama predviđenima zakonom. ZPP 1976 je člankom 470. stavkom 2. omekšao do tada strogu pisanu formu ugovora o izbranom sudu na način da je odredio da je ugovor o izbranom sudu sklopljen u pismenom obliku i kada je sklopljen razmjenom pisama, brzojava ili teleprinterskih saopćenja¹⁷³, a člankom 471. odredio je da je ugovor o izbranom sudu pravovaljano sklopljen i onda kada je odredba o nadležnosti izbranog suda sadržana u općim uvjetima za sklapanje pravnog posla.¹⁷⁴

¹⁷³ Elastičnost u dozvoljenim oblicima arbitražne klauzule rezultat je utjecaja Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1961. godine.

¹⁷⁴ Ove mogućnosti uopće nije bilo u ZPP 1956.

Ovaj Zakon propisao je dodatno pravno sredstvo kojim se moglo poništiti učinak arbitražne klauzule, odnosno volju stranaka da spor riješe pred izbranim sudom. Takvo pravno sredstvo bila je tužba za proglašenje prestanka važenja ugovora o izbranom sudu koju je mogla podnijeti svaka stranka arbitražnog postupka u slučajevima kada se nije htjela koristiti ovlaštenjem da od suda zahtjeva postavljanje arbitra u slučajevima kada prethodno sudac izbranog suda nije bio na vrijeme postavljen, odnosno u slučajevima kada se izbrani suci nisu mogli dogovoriti o izboru predsjednika suda, a ta se stranka nije htjela koristiti ovlaštenjem da od suda traži postavljanje predsjednika izbranog suda. (čl. 475. st. 5. ZPP 1976)¹⁷⁵. Svaka stranka je mogla tužbom zahtijevati od suda proglašenje prestanka važenja ugovora o izbranom sudu i ako se stranke nisu mogle složiti o izboru sudaca koje su zajedno postavljale (čl. 476. st. 1. toč. 1. ZPP 1976), ako osoba koja je u ugovoru o izbranom sudu postavljena na suca izbranog suda nije htjela ili nije mogla obavljati tu dužnost (čl. 476. st. 1. toč. 2. ZPP 1976), kao i u slučaju da se prilikom donošenja presuda nije mogla postići potrebna većina glasova arbitara, a stranke se nisu sporazumjele kako drugačije postupiti u tim slučajevima (čl. 480. ZPP 1976). Za odlučivanje o predmetnoj tužbi bio je nadležan sud koji je bio nadležan za spor u prvom stupnju da stranke nisu odredile da spor rješava izbrani sud (čl. 476. st. 2. ZPP 1976). Stranke su imale ovlast same izabrati pravila postupka koja će se primjenjivati pred izbranim sudom (čl. 478. ZPP 1976), presuda se donosila većinom glasova arbitara, ako stranke nisu drugačije ugovorile (čl. 480. st. 1. ZPP 1976), a presuda je trebala biti obrazložena, ako stranke nisu drugačije ugovorile (čl. 481. st. 1. ZPP 1976), potpisana od svih ili većine arbitara, ali pod uvjetom da se na presudi utvrdi uskraćivanje potpisa nekog od arbitara (čl. 481. st. 2. ZPP 1976).

Člankom 483. stavkom 1. ZPP 1976 bio je propisan izjednačujući učinak presude izbranog suda i pravomoćne sudske presude, ako nije bila među strankama predviđena mogućnost pobijanja presude izbranog suda pred izbranim sudom višeg stupnja.

Člankom 485. ZPP 1976, bili su propisani razlozi za poništaj presude izbranog suda, koji su identični razlozima za poništaj iz članka 451. ZPP 1957. Naime, i prema novom zakonu poništaj presude se mogao zahtijevati: 1) ako uopće nije bio sklopljen ugovor o izbranom sudu

¹⁷⁵ Tako je članak 475. ZPP 1976 u stavcima 1., 2. i 5. propisivao: "1.) Ako sudac izbranog suda ne bude na vrijeme postavljen, a iz ugovora na proizlazi što drugo, suca će na prijedlog stranke postaviti sud; 2) Ako se izbrani suci ne mogu složiti o izboru predsjednika, a iz ugovora ne proizlazi što drugo, predsjednika će na prijedlog svakog suca ili stranke postaviti sud; 5) Stranka koja se ne želi koristiti ovlaštenjem iz stavka 1 ili stavka 2. ovog člana može tužbom zahtijevati da sud nadležan za postavljanje proglasi prestanak važenja ugovora o izbranom sudu."

ili ako taj ugovor nije bio pravovaljan (čl. 469 do 471 ZPP 1976); 2) ako je u pogledu sastava izbranog suda ili u vezi s odlučivanjem bila povrijeđena koja odredba ovog zakona ili ugovora o izbranom sudu; 3) ako presuda nije bila obrazložena prema članku 481. stavku 1. ZPP 1976 ili ako izvornik i prijepisi presude nisu bili potpisani na način određen u članku 481. u stavku 2. ZPP 1976; 4) ako je izbrani sud prekoračio granice svog zadatka; 5) ako je izreka presude bila nerazumljiva ili je sama sebi bila proturječna; 6) ako je izbrani sud osudio stranku na takvu činidbu koja po zakonu nije dopuštena ili je uopće zabranjena; 7) ako je postojao koji od razloga za ponavljanje postupka iz članka 421. ZPP 1976. Kroz posljednji poništajni razlog koji obuhvaća uvjete za ponavljanja postupka, jasno je da se poništaj odluke izbranog suda mogao tražiti i zbog novota, dakle postojanja novih činjenica i dokaza koji bi za stranku doveli do povoljnije presude da su te činjenice i dokazi istaknuti u postupku pred izbranim sudom (čl. 421. st. 1. toč. 9. ZPP 1976). Člankom 486. ZPP 1976 propisan je bio subjektivni rok od trideset dana za podnošenje tužbe za poništaj presude izbranog suda koji bio počeo teći od primitka presude izbranog suda, a ako je stranka kasnije od primitka presude saznala za poništajni razlog, onda bi rok počeo teći od dana kada je stranka saznala za razlog poništaja. Istom odredbom bio je propisan i objektivni rok za podnošenje tužbe, i to rok od pet godina koji bi počeo teći od pravomoćnosti presude izbranog suda. Tužba za poništaj presude izbranog suda podnosila se sudu koji bi bio nadležan za prvostupanjski postupak da nije bila ugovorena nadležnost izbranog suda. ZPP 1976 je naposljetku u članku 487. izričito propisivao da je ništavno odricanje od prava na podnošenja tužbe za poništaj presude izbranog suda.

Zakonom o vojnim sudovima iz 1977. godine (dalje u tekstu: ZVS 1977)¹⁷⁶ također je bila propisana nadležnost i pravila postupka koja su se primjenjivala pred Vojnom privrednom arbitražom osnovanom pri Saveznom sekretarijatu. Ta je arbitraža bila nadležna za rješavanje privrednih i drugih imovinskih sporova: a) iz međusobnih odnosa organizacija udruženog rada koje su proizvodile predmete naoružanja i vojne opreme; b) iz međusobnih odnosa organizacija udruženog rada koje su proizvodile predmete naoružanja i vojne opreme i federacije u vezi s poslovanjem vojnih jedinica i vojnih ustanova; c) iz odnosa federacija u vezi s poslovanjem vojnih jedinica i vojnih ustanova i organizacija udruženog rada, ako se predmet spora odnosio na stvari od interesa za narodnu obranu i d) iz odnosa organizacija udruženog rada koje su proizvodile predmete naoružanja i vojne opreme i drugih organizacija udruženog rada, ako se predmet spora odnosio na stvari od interesa za narodnu obranu (čl. 129. ZVS 1977). Člankom

¹⁷⁶ Sl. SFRJ 4/77.

131. stavkom 2. ZVS 1977 bila je propisana zabrana podnošenja žalbe na odluku vojne privredne arbitraže, odnosno naglašena je njena konačnost i karakter snage pravomoćne sudske odluke. Tužba za poništaj presude izbranog suda se mogla podnijeti ako je arbitražni sporazum bio zaključen protivno odredbama tog zakona te iz razloga i u rokovima pod kojima se prema odredbama Zakona o parničnom postupku mogao tražiti poništaj presude izbranog suda. O tužbi za poništaj odlučivao je Savezni sud (čl. 131. st. 3. ZVS 1977).

Zakonom o mirovnim vijećima iz 1978. godine (dalje u tekstu: ZMV)¹⁷⁷ bilo je uređeno ustrojstvo i djelovanje mirovnih vijeća koji su predstavljali samoupravne sudove kojima su građani u mjesnim zajednicama, organizacijama udruženog rada, drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama mogu povjeriti posredovanje ili rješavanje sporova o pravima kojima slobodno raspolažu (čl. 1. ZMV). Predmet spora su mogli biti samo imovinskopravni zahtjevi u kojima vrijednost spora ne prelazi tadašnjih 5.000 dinara (čl. 25. ZMV), a nadležnost za suđenje se zasnivala sporazumom stranaka o povjeravanju rješenja spora mirovnom vijeću, a koji sporazum su stranke mogle unijeti u zapisnik ili u pismenom obliku podnijeti mirovnom vijeću (čl. 27. ZMV). Odluka mirovnog vijeća se temeljem članka 33. stavka 2. točaka 1.-6. ZMV-a mogla poništiti po tužbi stranke i to u nekom od sljedećim slučajeva: 1) ako su u postupku bile povrijeđene odredbe ovog zakona koje se odnose na sastav mirovnog vijeća, na sporazum stranaka o povjeravanju rješenja spora mirovnom vijeću, na davanje mogućnosti stranci da se izjasni o zahtjevima o navodima protustranke, te način potpisivanja zapisnika i odluke; 2) ako je izreka odluke bila nerazumljiva ili sama sebi proturječna ili ako je odlukom naložena stranci takva činidba koja po zakonu nije dopuštena ili je uopće zabranjena; 3) ako je do odluke došlo zbog kaznenog djela člana mirovnog vijeća ili drugog sudionika u postupku, odnosno ako je odluka bila donesena na temelju krivotvorene isprave ili isprave u kojoj je ovjeren neistinit sadržaj; 4) ako je stanka stekla mogućnost da upotrijebi odluku suda koja je ranije među istim strankama donesena o istom zahtjevu; 5) ako se odluka mirovnog vijeća temeljila na drugoj odluci suda ili na odluci drugog organa, a ta odluka je naknadno pravomoćno preinačena, ukinuta, odnosno poništena; 6) ako je odlučeno o zahtjevu u sporu koji ne spada u nadležnost mirovnog vijeća. Dodatno, u postupku poništaja

¹⁷⁷ NN SRH 14/78. Prijašnji Zakon o mirovnim vijećima iz 1970. godine (NN SRH 27/70) je u svojim odredbama predviđao samo mogućnost "*sporazumnog otklanjanja sporova illi nesuglasica*" u međusobnim odnosima građana te građana i radnih ili drugih organizacija s ciljem doprinosa razvijanja "dobrih odnosa i društvene solidarnosti među njima" (čl. 1.). Dakle, prijašnjim zakonom nije bila predviđena mogućnost rješavanja sporova u smislu donošenja odluke koja obvezuje obje strane, već samo mogućnost "*sporazumnog rješavanja nastalog spora*" donošenjem odluke u skladu sa usuglašenim dispozicijama stranaka. Takva uloga mirovnih vijeća odgovara današnjem postupku mirenja.

odluke sud je po službenoj dužnost pazio na pravilnu primjenu: 1) prisilnih propisa o samoupravnim pravima radnih ljudi, o raspolaganju društvenim sredstvima i drugim prisilnim propisima i 2) pravila morala samoupravnog socijalističkog društva (čl. 33. st. 2. toč. 1.-2. ZMV). Tužba se trebala podnijeti u roku od trideset dana od dana kada je objavljena, a ako je stranka za razlog saznala kasnije, onda od dana saznanja (čl. 34. st. 1. ZMV). Protekom roka od tri godine od objavljivanja odluke, nije se više mogla podnijeti tužba za poništaj odluke mirovnog vijeća (čl. 34. st. 1. ZMV). O tužbi je odlučivao općinski sud koji bi bio nadležan za spor da stranke nisu ugovorile nadležnost mirovnog vijeća (čl. 32. st. 2. ZMV). Zakon nije jasno propisivao da odluke mirovnih vijeća i nagodbe zaključene pred tim vijećima imaju značenje izvršne isprave. Ali zakon nije ni propisivao mogućnost izjavljivanja redovnih pravnih lijekova na takvu odluku, pa je njena karakteristika pravomoćnosti izvirala iz činjenice da je rok za podnošenje tužbe protiv odluke mirovnog vijeća počeo teći od trenutka njene objave, odnosno iz činjenice da je člankom 35. stavkom 1. ZMV jasno bilo propisano da općinski sud izvršava odluke mirovnog vijeća bez ukazivanja na nužnost prethodne pravomoćnosti te odluke.

Pravilnikom o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Privrednoj komori Jugoslavije od 5. studenog 1981. godine (dalje u tekstu: PVTa 1981)¹⁷⁸ Vanjskotrgovinska arbitraža je zadržala nadležnost za rješavanje sporova iz poslovnih odnosa koji su nastali u vanjskotrgovinskom prometu između jugoslavenskih organizacija udruženog rada odnosno drugih samoupravnih organizacija i zajednica i stranih fizičkih i pravnih osoba te za rješavanje tih sporova između stranih fizičkih i pravnih osoba (čl. 1. st. 1. toč. 1. PVTa 1981).¹⁷⁹ Također, kao stalni izabrani sud ona je zadržala nadležnost i za rješavanje u sporovima što se odnose na brodove i na plovidbu na moru i unutrašnjim vodama te u sporovima na koje se primjenjuje plovidbeno pravo, ako je barem jedna od stranaka bila strana fizička ili pravna osoba (čl. 1. st. 1. toč.2. PVTa 1981). Nadležnost tog stalnog izbranog suda se mogla utemeljiti samo na arbitražnom ugovoru, koji je osim u pismenom (pisanom) obliku, mogao biti zaključen i razmjennom pisama, brzojava ili teleprinterskih obavijesti te suglasnim izjavama stranaka danima na usmenoj raspravi i unesenima u zapisnik, ali i ako je nadležnost arbitraže bila sadržana u Općim uvjetima koji su trebali biti sastavnim dijelom osnovnog ugovora iz kojeg je nastao spor (čl. 12. PVTa 1981). Arbitraža je bila ovlaštena odlučiti o svojoj nadležnosti ili po

¹⁷⁸ Sl. SFRJ 70/81. Stupanjem na snagu ovog Pravilnika, prestao je važiti PVTa 1958.

¹⁷⁹ Navedena arbitražna institucija u Beogradu od početka je bila nadležna samo za arbitražne sporove s međunarodnim elementom, no temeljem Ustava iz 1963. i Osnovnog zakona o poduzećima iz 1965. arbitraža je otvorena i za sporove bez međunarodnog elementa.

službenoj dužnosti ili na prijedlog jedne od stranaka arbitražnog postupka (čl. 15.-18. PVTa 1981). Pravilnik je propisao da je arbitražna odluka konačna i da se protiv nje ne može podnijeti žalba. (čl. 44. st. 1. reč. 1. PVTa 1981), te je izričito bilo određeno da ona ima snagu pravomoćne presude redovnog suda (čl. 44. st. 1. reč. 2. PVTa 1981).

Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima od 15. srpnja 1982. godine (dalje u tekstu: ZRSZ 1982)¹⁸⁰ je u članku 4. zabranjivao primjenu stranog prava na području SFRJ, ako bi njegov učinak bio suprotan *"Ustavom SFRJ utvrđenim osnovama društvenog uređenja"*¹⁸¹, dok je suprotnost s Ustavom SFRJ utvrđenim osnovama društvenog uređenja naveo i kao jedan od razloga za odbijanje priznanja i izvršenja strane arbitražne odluke. Naime, ovim zakonom je arbitraža uređena samo u smislu normiranja razloga čiji nastup nužno dovodi do odbijanja priznanja i izvršenja strane arbitražne odluke i to tako je člankom 99. ZRSZ 1982 bilo propisano da će se priznanje i izvršenje strane arbitražne odluke odbiti ako se utvrdi: 1) da se po pravu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije predmet spora nije mogao podvrgnuti arbitraži; 2) da je postojala isključiva nadležnost suda ili drugog organa Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije; 3) da bi priznanje i izvršenje odluke bilo u suprotnosti s Ustavom SFRJ utvrđenim osnovama društvenog uređenja;¹⁸² 4) da nije postojala uzajamnost; 5) da ugovor o arbitraži nije bio sklopljen u pismenom obliku odnosno razmjenom pisama, brzojava ili teleprinterskih saopćenja; 6) da ugovor o arbitraži nije bio pravovaljan; 7) da stranka protiv koje se traži priznanje i izvršenje odluke nije bila uredno obavještena o imenovanju arbitra ili o arbitražom postupku, ili joj je iz nekog drugog razloga bilo onemogućeno da se služi svojim pravima u postupku; 8) da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s odredbama ugovora o arbitraži; 9) da je arbitražni sud prekoračio granice svojeg ovlaštenja određenog ugovorom o arbitraži; 10) da odluka još nije postala konačna i izvršna za stranke ili ako je odluku poništio ili obustavio nadležni organ

¹⁸⁰ Sl. SFRJ 43/82.

¹⁸¹ Čl. 4. ZRSZ 1982 je bilo propisano: *"Ne primjenjuje se pravo strane države ako bi njegov učinak bio suprotan Ustavom SFRJ utvrđenim osnovama društvenog uređenja."* Zabranu primjene stranog prava čak ako je ono i mjerodavno prema odredbama ZRSZ-a nalazimo odmah i u sljedećem članku 5.: *"Ne primjenjuje se pravo strane države koje bi bilo mjerodavno prema odredbama ovog ili drugog saveznog zakona ako bi cilj njegove primjene bio izbjegavanje primjene prava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije"*. Člankom 5. ZRSZ 1982 su se, u odnosu na članak 4. ZRSZ 1982, znatno proširili uvjeti za zabranu primjene stranog prava, obzirom da se u ovom slučaju utvrđivalo da li je primijenjeno strano pravo bilo suprotno cjelokupnom normativnom sustavu, dok su se razlozi iz članka 4. trebali ogledati samo u činjenici da li je primijenjeno strano pravo bilo suprotno odredbama Ustava SFRJ, ali ni tada ne svih odredbi, već samo onih čija primjena bi bila suprotna *"utvrđenim osnovama društvenog uređenja"*.

¹⁸² ZRSZ 1982 je člankom 91. propisivao da se strana sudska odluka nije smjela priznati *"ako je u suprotnosti s Ustavom SFRJ utvrđenim osnovama društvenog uređenja"*.

države u kojoj je donesena ili države na temelju čijeg prava je donesena; 11) da je izreka arbitražne odluke bila nerazumljiva ili proturječna. Lista razloga predstavljala je sistem tzv. ograničene kontrole strane arbitražne odluke *controle limite*, kao što su i razlozi iz članka 485. ZPP-a 1976 koji su se odnosili na domaću arbitražnu odluku. Ta lista razloga propisana naznačenim odredbama ZRSZ 1982 bitno se razlikovala od one liste razloga navedene u odredbama NYK jer nije sadržavala podjelu razloga za odbijanje priznanja izvršenja strane arbitražne odluke na one razloge o kojima sud vodi računa po službenoj dužnosti te na one razloge o kojima vodi računa samo po prigovoru stranaka. U nedostatku takve podjele, neki su autori smatrali da je sud u postupku priznanja i ovrhe strane arbitražne odluke dužan po službenoj dužnosti utvrđivati postojanje svih gore navedenih negativnih pretpostavki koje bi sprječavale priznanje i ovrhu strane arbitražne odluke.¹⁸³ Svakako je zanimljivo što je ZRSZ-om 1982 bila naglašena i definicija "strane arbitražne odluke" i to na način da se pod stranom arbitražnom odlukom smatrala arbitražna odluka koja nije bila donesena u SFRJ (čl. 97. st. 1. ZRZS 1982), ali i ona arbitražna odluka koja je donesena u SFRJ, pri čijem je donošenju primijenjeno pravo strane države u pogledu postupka, ako to nije u suprotnosti s prisilnim propisima SFRJ (čl. 97. st. 3. ZRZS 1982). Takvoj stranoj arbitražnoj odluci je dana pripadnost države čije je pravo u pogledu postupka bilo primijenjeno.¹⁸⁴

Zakon o udruživanju u Privrednu komoru Jugoslavije od 23. travnja 1986. godine (dalje u tekstu: ZOUUPKJ)¹⁸⁵ je normirao da pri toj Komori postoji Stalni izabrani sud pred koji organizacije udruženog rada mogu iznositi međusobne sporove određene statutom komore, ako su stranke ugovorile ili samoupravnim sporazumom utvrdile nadležnost Stalnog izbranog suda (čl. 49. st. 1. ZOUUPKJ), te da je odluka Stalnog izbranog suda bila konačna i imala je snagu pravomoćne presude (čl. 49. st. 2. ZOUUPKJ). Također, ovim Zakonom je bila normirana i

¹⁸³ Upravo zbog ovakve dodatne normiranosti koja se odnosi na arbitražne odluke, proizlazi da je sud u postupku priznanja i izvršenja strane arbitražne odluke trebao voditi računa i o razlozima čije postojanje sprječava priznanje strane sudske presude. Tako *Goldštajn/Triva* smatraju da će prilikom ocjenjivanja pretpostavaka za priznanje stranih arbitražnih odluka biti nužno uvažiti i neke formulacije pretpostavaka za priznanje sudskih odluka budući da u partiji o priznanju stranih arbitražnih odluka sva relevantna pravila nisu dorečena, ali će, po prirodi stvari, biti nužno uvažiti solucije prihvaćene u partiji o priznanju stranih sudskih odluka (primjerice u vezi s načelom saslušanja stranaka ili s načelom uzajamnosti); Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 229.-230.

¹⁸⁴ Člancima 87.-101. ZRSZ 1982 bio je normiran postupak priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka, ali obzirom da tema priznanja i izvršenja stranih arbitražnih pravorijeka nije predmetom ovog rada, ovdje se ipak spominje samo u dijelu koji se odnosi na razloge za odbijanje priznanja i izvršenja stranih arbitražnih pravorijeka, a sve kako bi se dao prikaz usklađenosti zakonskih razloga za odbijanje priznanja i izvršenja strane arbitražne odluke sa onim razlozima propisanim NYK. Također, treba spomenuti da je izvršenje odluke stranog suda bilo uređeno i Zakonom o izvršnom postupku (Sl. SFRJ 20/78, 6/82) kojim je bilo propisano da će se odluka stranog suda izvršiti ako ispunjava zakonom propisane pretpostavke za priznavanje (čl. 12.), kao i da se pod sudskom odlukom smatrala, između ostalih, i arbitražna odluka (čl. 17.).

¹⁸⁵ Sl. SFRJ 23/86.

nadležnost Vanjskotrgovinske arbitraže za sjedištem u Beogradu za rješavanje sporova iz poslovnih odnosa koji su nastali u vanjskotrgovinskom prometu između domaćih organizacija udruženog rada odnosno drugih samoupravnih organizacija i zajednica i stranih fizičkih i pravnih osoba te za rješavanje tih sporova između stranih fizičkih i pravnih osoba, kao i sporova koji se odnose na brodove i plovidbu na moru i unutrašnjim vodama odnosno za rješavanje sporova na koje se primjenjuje plovidbeno pravo, ako je bar jedna od stranaka bila strana fizička ili pravna osoba (čl. 50. st. 1. ZOUUPKJ). Odluka Vanjskotrgovinske arbitraže također je bila konačna je i imala je snagu pravomoćne presude (čl. 50. st. 4. ZOUUPKJ)¹⁸⁶.

2.4.4. Razdoblje od Novele Zakona o parničnom postupku iz 1990. godine do stupanja na snagu Zakona o arbitraži

Novelom Zakona o parničnom postupku iz 1990. godine koja je stupila na snagu 1. srpnja 1990. godine (dalje u tekstu: Novela ZPP 1990)¹⁸⁷, točnije odredbi članka 44.¹⁸⁸ i 45.¹⁸⁹ ukinuto je ograničenje u pogledu *ratione personae* na način da je sudjelovanje u arbitražnom postupku sada omogućeno svim fizičkim osobama i pravnim osobama bez obzira na mjesto njihova sjedišta te njihov oblik statusnog uređenja, ukinuto je ograničenje i u pogledu *ratione materiae* na način da spor ne mora proizlaziti iz "*privredne djelatnosti*" već se može raditi o svakom sporu o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati, ali je zadržano postojeće ograničenje, da se ne smije raditi o sporu za koji je propisana isključiva nadležnost redovnog suda. Dakle, nakon 1990. godine arbitraža je dopuštena u odnosima između svih domaćih pravnih subjekata (i pravnih i fizičkih osoba), i to ne samo za rješavanje "*sporova koji proizlaze iz privredne djelatnosti*", već za rješavanje svih sporova o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati, ako nije zakonom određeno da određene vrste sporova rješavaju isključivo drugi sudovi. Međutim zadržano je ograničenje da se sporovi mogu iznositi samo pred stalne izbrane sudove osnovane pri "*privrednim komorama*" i drugim organizacijama predviđenima zakonom, "*ako zakonom nije utvrđeno da određene sporove rješavaju isključivo*

¹⁸⁶ Nadležnost za rješavanje sporova je na isti način bila utvrđena u članku 1. Pravilnika o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Privrednoj komori Jugoslavije (Sl. SFRJ 70/81).

¹⁸⁷ Sl. l. SFRJ 27/90, stupila na snagu 1. srpnja 1990.

¹⁸⁸ Članak 469. Novele ZPP 1990 mijenjao se i glasio: "*Za sporove s međunarodnim elementom o pravima kojima slobodno raspolazu, stranke mogu ugovoriti nadležnost domaćeg ili inozemnog izbranog suda ako je barem jedna od njih fizička osoba s prebivalištem ili trajnim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba sa sjedištem u inozemstvu, ako za te sporove nije predviđena isključiva nadležnost jugoslavenskog suda.*"

¹⁸⁹ Iza članka 469. Novele ZPP 1990 dodan je članak 469. a koji je glasio: "*Sporove bez međunarodnog elementa o pravima kojima slobodno raspolazu, stranke mogu iznositi pred stalne izbrane sudove, osnovane pri privrednim komorama i drugim organizacijama predviđenim zakonom, ako zakonom nije utvrđeno da određene vrste sporova rješavanju isključivo drugi sudovi.*"

drugi sudovi".¹⁹⁰ U drugim slučajevima se nadležnost izabranih sudova mogla predvidjeti samo zakonom, a što je svakako imalo ograničavajući učinak na razvoj arbitražne djelatnosti.

Iako je zadržan obvezni pisani oblik arbitražnog sporazuma, dodatno je proširen pojam valjanog arbitražnog sporazuma i to na način da osim u pismenom obliku, arbitražni ugovor može biti sklopljen i razmjenom pisama, brzojava, teleksa ili drugih telekomunikacijskih sredstava koja omogućuju pisani dokaz o sklopljenom ugovoru kao i razmjenom tužbe u kojoj tužitelj navodi postojanje tog ugovora i odgovora na tužbu u kojem tuženik to ne osporava (čl. 46. Novele ZPP 1990). Jasno je da su promjene koje su unesene u ZPP ovom Novelom, inspirirane rješenjima UML-a koji vrlo fleksibilno tumači pojam pismenog arbitražnog sporazuma. Nadalje, člankom 47. Novele ZPP-a 1990 je bilo dopušteno arbitrima da sude po pravičnosti, ali samo pod uvjetom da im stranke prethodno daju ovlaštenje za takvo suđenje. Izmijenjen je i poništajni razlog iz članka 485. stavka 1. točke 6. ZPP 1976, i to na način da se nedopuštenost ili zabranjenost činidbe, sada zamjenjuju sa presudom koja bi bila u suprotnosti s ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i utvrđenim osnovama društvenog uređenja (čl. 48. Novele ZPP 1990). Naime, sukladno članku 485. stavku 1. točke 6. ZPP 1976 sud je bio dužan poništiti presudu izbranog suda ako je *"izabrani sud osudio stranku na takvu činidbu koja po zakonu nije dopuštena ili je uopće zabranjena"* dok su ostali poništajni razlozi ostali nepromijenjeni. Naposljetku, objektivni rok od 5 godina za podnošenje tužbe za poništaj smanjen je na rok od 1 godine (čl. 49. Novele ZPP 1990).

¹⁹⁰ Poništaj pravorijeka zbog nepostojanja arbitražnog ugovora, odnosno zbog isključive nadležnosti državnog suda za odlučivanje o predmetu spora, bio je predmetom nekoliko sudskih odluka. Pa je tako ŽSZG presudom br. AP-4/08-7 od 14. siječnja 2010. poništio Arbitražni pravorijek Hrvatskog nogometnog saveza obzirom je nadležnost arbitražnog suda HNS-a za odlučivanje o zahtjevu Igrača za isplatom novčanog potraživanja prema Klubu pogrešno bila utemeljena na Statutu Hrvatskog nogometnog saveza, a po mišljenju ŽSZG u arbitražnom postupku se radilo o obvezno-pravnom zahtjevu za koji je isključivo bio nadležan državni sud. Obzirom da prema mišljenju suda Ugovorom sklopljenim između Igrača i Kluba nije bila predviđena arbitražna klauzula kako je bilo propisano člancima 470. i 470. ZPP-a, a ni nadležnost Arbitražnog suda HNS-a nije bila propisana zakonom u skladu s člankom 469.a. ZPP-a, a da je prema članku 1. ZPP odlučivanje o imovinsko-pravnim sporovima spadalo u sudsku nadležnost, to je sud smatrao osnovanim tužbeni zahtjev iz kojeg razloga je i poništio pravorijek (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Navedena utvrđenja potvrdio je i VSRH presudom br. Gž 8/10 od 7. srpnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Naznačeni stavovi su zasigurno bili utemeljeni na prethodnoj presudi VSRH br. Gž-24/09 od 21. listopada 2009. u kojoj su bili izneseni identični stavovi (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 17:42 h). VSRH je i kasnije zauzeo identični stav, pa je tako Rješenjem br. Gž-2/12 od 1. veljače 2012. potvrdio rješenje ŽSZG br. 6 Aovr-1/11-2 od 14. ožujka 2011, a kojim je bio odbijen prijedlog za ovrhu na temelju Odluke Komisije HNS-a, sve iz sljedećih razloga: *"U smislu mjerodavne odredbe čl. 469. a st. 2 ZPP općim aktima sportskih udruga nije se mogla utvrditi nadležnost arbitraže za rješavanje sporova o imovinskopravnim zahtjevima između igrača i nogometnih klubova jer se nadležnost izabranih sudova mogla propisati samo zakonom....zbog svega rečenog treba zaključiti da predmetna odluka ne predstavlja ovršni arbitražni pravorijek u smislu čl. 21. OZ pa se na osnovu te odluke nije mogla odrediti ovrha kako pravilno zaključuje i prvostupanjski sud."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 18:06 h).

Nakon državnog osamostaljenja Republika Hrvatska je preuzela dotadašnji savezni Zakon o parničnom postupku (dalje u tekstu: ZPP 1991)¹⁹¹, uključujući i sva pravila o arbitraži koja su u njemu bila sadržana. Naravno, u odredbama o poništaju arbitražnog pravorijeka pojam "*Ustav SFRJ*" zamijenjen je s pojmom "*Ustav Republike Hrvatske*", tako da se poništaj pravorijeka mogao zahtijevati ako "*je presuda izbranog suda u suprotnosti s Ustavom Republike Hrvatske i utvrđenim osnovama društvenog uređenja*". Kasnijim izmjenama i dopunama ZPP-a 1991¹⁹² do stupanja na snagu ZA nisu bile izmijenjene odredbe o arbitraži koje su se u njemu nalazile.

2.4.5. Razdoblje od stupanja na snagu Zakona o arbitraži do danas

Kao što je i naznačeno u prethodnom poglavlju, do stupanja na snagu ZA, odredbe koje reguliraju arbitražu i arbitražno sudovanje su bile dijelom više pravnih izvora, od kojih su najvažniji bili ZPP 1976, ZRSZ 1982 i ZPP 1991-2001. Donošenjem ZA u hrvatski pravni sustav po prvi put ulazi jedan specijalni zakon¹⁹³ kojim se uređuju sva relevantna pitanja vezana uz arbitražno pravo, uključujući određenje arbitrabilnosti sporova, dostavu pisanih priopćenja, ugovor o arbitraži, osnivanje arbitražnog suda, arbitražni postupak, pravna sredstva protiv pravorijeka, priznanje i ovrhu pravorijeka, postupak priznanja i ovrhe pravorijeka kao i sudskih postupak u kojima se poduzimaju određene radnje vezane za arbitražni postupak. Glavni uzor za ZA bio je UML koji je UNCITRAL donio na svome XVIII. zasjedanju održanom u Beču od 3.-21. lipnja 1984. godine, te osobito implementacija tog Model zakona u njemačkom pravu prema reformi njemačkog Zakonika o građanskom postupku iz 1998. godine, kao i NYK. Iako je UML bio uzor za donošenje ZA¹⁹⁴, zakonodavac nije samo "*prepisao*" njegove odredbe, već ga je implementirao u skladu sa specifičnostima hrvatskog pravnog sustava i prilagodio ga već postojećim procesnim odredbama drugih zakona na koje se ZA oslanja. ZA danas u sebi sadržava sve karakteristike modernog arbitražnog suđenja. Po uzoru na praksu brojnih zemalja sa dugogodišnjom tradicijom arbitražnih sudovanja, odlučeno je da se u istom zakonu normiraju

¹⁹¹ NN 53/91.

¹⁹² 91/92, 58/93, 112/99, 88/01.

¹⁹³ U prilogu donošenju specijalnog zakona više u *Triva Siniša*, Zakon o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2002., str. 7.-8.

¹⁹⁴ Opširnije o utjecaju NYK i UML na donošenje ZA vidjeti *Triva Siniša*, Skica 3 za nacrt zakona RH o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999., str. 7. i *Triva Siniša*, Zakon o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 5., 2001., str. 5.-6. Opširnije o načinu rada koji je prethodio stvaranju cjelovitog ZA vidjeti *Uzelac Alan*, Zakon o arbitraži – vrijeme (ni)je za izmjene?, Ugovor o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 3., 2013., str. 771.-772.

pravila koja se odnose i na domaću i na stranu arbitražu, odnosno i na spor bez međunarodnog obilježja i na spor s međunarodnim obilježjem.

ZA u uvodnim odredbama daje i definicije određenih pojmova (čl. 2. st. 1. ZA), a po prvi put se i arbitražna odluka naziva pravorijekom (čl. 2. st. 1. toč. 8. ZA). ZA se primjenjuje samo na domaće arbitraže¹⁹⁵, te u postupcima priznanja i ovrhe stranih pravorijeka. Bitne razlike ZA u odnosu na dosadašnje propise kojima je bio uređen arbitražni postupak jesu prvenstveno da je u odnosu na *ratione institutionis*, ukinut monopol izbranim sudovima osnovanima pred privrednim organizacijama na provođenje arbitražnog postupka na način da je omogućeno provođenje arbitražnog postupka i pred drugim organizacijama osim pred Stalnim izbranim sudištem pri Hrvatskoj gospodarskoj komori¹⁹⁶. Naime, ZA nije zadržao prijašnja zakonska rješenja temeljem kojih je zakonodavac zakonskom normom ovlaštenike prava na arbitražni postupak upućivao da svoje sporove rješavaju samo pred sudovima izričito navedenima također zakonskom normom.¹⁹⁷ ZA pod navođenjem prava stranaka da svoje sporove rješavaju pred "*arbitražnim sudom*", daje tim strankama slobodu ugovaranja svojih sporova pred bilo kojim arbitražnim sudom, kako pred onim koji već djeluje pri određenoj arbitražnoj ustanovi ili pred određenom Komorom, tako i pred *ad hoc* arbitražnim sudom. Ali uz jedino ograničenje da se za rješavanje sporova između domaćih fizičkih ili pravnih osoba ne smije ugovoriti nadležnost stranog arbitražnog suda. U odnosu na *ratione materiae* dovoljno je da se u arbitražnom postupku odlučuje o pravima s kojima stranke mogu slobodno raspolagati¹⁹⁸ te je ukinuto ograničenje da se ne smije raditi o sporu za koji je zakonom propisana isključiva nadležnost državnog suda, ali navedeno ograničenje je ostalo prisutno za sporove s međunarodnim obilježjem (čl. 3. st. 1. i 2. ZA). Ne postoje više ni ograničenja *ratione personae* s obzirom na to da zakon dozvoljava svim fizičkim i pravnim osobama, naravno pod

¹⁹⁵ Domaća arbitraža je arbitraža čije je mjesto na području Republike Hrvatske (čl. 2. st. 1. toč. 2. ZA).

¹⁹⁶ Više o razlozima ukidanja "*monopola*" SAS HKG za provođenje arbitražnih postupaka vidjeti kod *Uzelac*, op. cit. u bilj. 156., str. 62. i 72.

¹⁹⁷ Tako je primjerice ZPP 1991-2001 u članku 469.a. propisivao da se sporovi bez međunarodnog elementa mogu rješavati samo pred stalnim izbranim sudovima, osnovanima pri privrednim komorama i drugim organizacijama predviđenima zakonom, dok se za druge slučajeve nadležnost arbitraže mogla predvidjeti samo zakonom. Ali sporovi s međunarodnim elementom mogli su se rješavati pred "*domaćim ili stranim izbranim sudom*" (čl. 469. ZPP 1991-2001). Tu je zakonodavac propustio naznačiti točno određeni sud pred kojim su se sporovi s međunarodnim elementom mogli iznositi.

¹⁹⁸ Dispozitivnost spora je pretpostavka koja se tražila i po Postupniku 1852 (čl. 376.), ZSPG-u 1929 (čl. 672.) te ZPP-u 1956. ZPP 1956 je prvi put zahtijevao i dodatni kriterij, a to je da se uz dispozitivnost tražilo da za taj spor nije bila propisana isključiva nadležnost suda (čl. 437. st. 1. ZPP 1956).

uvjetom postojanja pravne i poslove sposobnosti, sudjelovanje u arbitražnom postupku.¹⁹⁹ Ovaj je zakon nesumnjivo snažno potaknuo rješavanje sporova putem arbitraže.

Forma arbitražnog sporazuma je u cijelosti u skladu s odredbama UML-a. Načini sklapanja arbitražnog sporazuma su i sadržajni od članka 2.2. NYK-a, koji spominje samo razmjenu pisama i telegrama, ne i druga sredstva telekomunikacije. Članak 31. ZA izričito propisuje da pravorijek prema strankama ima snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja. Ako je pravorijek kondemnatoran, on ima i svojstvo (potencijalnog) ovršnog naslova.²⁰⁰ Člankom 36. ZA je kao jedino izvanredno pravno sredstvo protiv pravorijeka određena tužba radi poništaja, taksativno su navedeni razlozi, uvjeti i rokovi za poništaj pravorijeka, kao i sud nadležan za odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka. Cjelokupni institut tužbe radi poništaja, razlozi za poništaj kao i postupak za poništaj pravorijeka detaljno će biti prikazan u poglavljima 5.-8. ovog rada.

2.5. Povijesni prikaz razvoja poredbenog prava

2.5.1. Austrijsko pravo

Prve odredbe kojima je bio uređen arbitražni postupak u Austriji bile su sadržane još u odredbama §§ 577. - 599. austrijskog Zakonika o građanskom postupku od 1. kolovoza 1895. (njem., *Zivilprozessordnung*, dalje u tekstu: öZPO).²⁰¹ Predmetne odredbe su bile moderne u odnosu na tadašnje razdoblje, dok je status arbitražnih sudova bio identičan statusu redovnih sudova, a pravna snaga arbitražnog pravorijeka je još tada bila izjednačena sa pravnom snagom sudskih odluka.²⁰² Stupanjem na snagu UML-a 1985. godine i njegovim raširenim prihvaćanjem od ostalih nacionalnih zakonodavstava, u kojem Austrija nije bila izuzetak, došlo je do potrebe za usklađenjem odredbi kojima je uređen arbitražni postupak sa odredbama UML-a. Krajnji rezultat tog nastojanja bio je vidljiv tek 2006. godine kada je Austrija donijela novo

¹⁹⁹ Tako i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 37.

²⁰⁰ Tako i *Triva Siniša/Dika Mihajlo*, Građansko parnično procesno pravo, 7. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, 2004., str. 851.

²⁰¹ Bundesgesetzblatt Nr. 113/1895, (dalje u tekstu: BGBl. I.). Zakon je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.jusline.at/gesetz/zpo>, posjećeno dana 29. svibnja 2024., u 12:03 h.

²⁰² Tako i *Werner Melis*, National Report for Austria (2018), u knjizi: Paulsson Jan/Bosman Lise (eds.), ICC International Handbook on Commercial Arbitration, Kluwer Law International, 2018., str. 1.

arbitražno zakonodavstvo koje je utemeljeno na odredbama UML-a, a kojima je regulirana arbitraža sa sjedištem u Austriji neovisno o tome da li je riječ o sporu s ili bez međunarodnog obilježja, kao i priznanje i ovrha stranih pravorijeka. Te odredbe stupile su na snagu 1. srpnja 2006., i to temeljem Zakon o izmjenama arbitražnog prava (njem., *Schiedsrechts-Änderungsgesetz*, dalje u tekstu: SchiedsRÄG 2006)²⁰³, pri čemu su arbitražna pravila i dalje ostala sastavni dio austrijskog ZPO-a. Novo arbitražno zakonodavstvo koje je uređeno paragrafima § 577. - 618. se primjenjuje na sve arbitražne ugovore koji su zaključeni i arbitražne postupke koji su pokrenuti nakon 30. lipnja 2006. Odredbe o poništaju pravorijeka sadržane su u paragrafima 615. - 618. öZPO. Te su odredbe temeljem Zakona o izmjenama arbitražnog prava (njem., *Schiedsrechts-Änderungsgesetz*, dalje u tekstu: SchiedsRÄG 2013)²⁰⁴, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine, pretrpjele određene izmjene, koje će biti predstavljene u kasnijem dijelu doktorata.

2.5.2. Švicarsko pravo

Prvi korak prema ujedinjenju švicarskog arbitražnog sustava bio je Švicarska međukantonska arbitražna konvencija (takozvani "*Konkordat*") od 27. ožujka 1969. (njem., *Konkordat über Schiedsgerichtsbarkeit*)²⁰⁵, kojim su na jednom mjestu objedinjena različita arbitražna pravila švicarskih kantona. Naime, za Švicarsku je karakteristično da je zakonsko reguliranje normi građanskog prava u nadležnosti savezne države dok je regulativa procesnog prava tradicionalno u nadležnosti kantona, tako da su kantoni donosili i pravila o arbitraži, ali s različitim rješenjima.²⁰⁶ Konkordat je bio primjenjiv na sve arbitraže sa sjedištem u Švicarskoj neovisno o tome jesu li stranke svoje prebivalište odnosno uobičajeno boravište imale u Švicarskoj ili u inozemstvu, i to sve do 1989. godine. Konkordat nije sadržavao odredbe o priznanju stranih pravorijeka. Od 1989. godine, za arbitražni sud sa sjedištem u Švicarskoj u sporu u kojem barem jedna od stranaka u trenutku zaključenja arbitražnog sporazuma svoje prebivalište ili uobičajeno boravište nije imala u Švicarskoj primjenjuje se 12. glava švicarskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu od 18. prosinca 1987. godine (njem.,

²⁰³ BGBl. I 7/2006. Zakonski tekst je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at/Bgbl-Auth/>, posjećeno dana 29. svibnja 2024., u 10:22 h.

²⁰⁴ BGBl. I Nr. 118/2013. Zakonski tekst je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 29. svibnja 2024., u 10:54 h.

²⁰⁵ Amtliche Sammlung 1969 1093 (dalje u tekstu AS). Zakonski tekst je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.fedlex.admin.ch/>, posjećeno dana 29. svibnja 2024., u 12:25 h.

²⁰⁶ Tako i *Ignjačević Rajko*, Švajcarsko pravo u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži, Međunarodna trgovinska arbitraža, strana prava i zakoni, Centar za međunarodne studije udruženja za uporedno pravo, Službeni glasnik SA.P.O., Beograd, 1996., str. 141.

Schweizerisches Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht, fr., *Loi fédérale sur le droit international privé*, dalje u tekstu: SchIPRG)²⁰⁷, i to članci 176-194. Navedeni zakon sadrži i odredbu o priznanju i ovrsi stranih pravorijeka. Odredbe 12. glave SchIPRG, koja nosi naslov "*Međunarodna arbitraža*" nisu utemeljene na odredbama UML-a, ali među njima nema suštinske razlike. Konkordat je zamijenjen poglavljem 3. Švicarskog Zakona o parničnom postupku (njem., *Schweizerische Zivilprozessordnung*, fr., *Procédure civile*, dalje u tekstu: SchZPO) od 19. prosinca 2008.,²⁰⁸ koji je stupio na snagu 1. siječnja 2011., čime su prestala vrijediti dvadesetišest različitih kantonalnih (državnih) zakonika o građanskom postupku. SchZPO regulira sva pitanja parničnog postupka u domaćim predmetima pokrenutim pred kantonalnim sudovima na ili nakon 1. siječnja 2011. godine. Pravila o arbitraži SchZPO-a sadržana u člancima 353-399. primjenju se na postupke pred arbitražnim sudovima sa sjedištem u Švicarskoj, ako nisu primjenjive odredbe 12. glave SchIPRG-a (čl. 353. st. 1. SchZPO). Švicarski Parlament je dana 19. lipnja 2020. odobrio dugo očekivanu izmjenu švicarskog arbitražnog prava, koja je stupila na snagu s danom 1. siječnja 2021. (dalje u tekstu: SchIPRG 2020).²⁰⁹ Cilj reforme je bio modernizirati odredbe 12. glave IPRG-a o međunarodnoj arbitraži i uskladiti ga s ustaljenom sudskom praksom švicarskog Saveznog suda i najnovijim razvojem arbitraže na međunarodnoj razini. S obzirom na to, ovim radom će se radom u odgovarajućim poglavljima nakon obrade dosadašnjih zakonodavnih rješenja ukazati na zakonske izmjene i dopune kako bi se dobio potpuni pregled švicarskog arbitražnog zakonodavstva. Posebnost modernog švicarskog arbitražnog zakonodavstva u odnosu na komparativna zakonodavstva ogleda se u činjenici što su stranke u arbitražnim postupcima sa sjedištem u Švicarskoj ovlaštene odlučiti da li će se arbitražni postupak provesti po pravilima SchIPRG ili SchZPO (*opt-in / opt-out klauzula*), neovisno o tome ima li njihov spor međunarodno obilježje ili ne. Tako sukladno članku 176. stavku 1. i 2. SchIPRG stranke u sporu koji se vodi pred arbitražnim sudom sa sjedištem u Švicarskoj, u kojem barem jedna od njih u trenutku zaključenja arbitražnog sporazuma nije imala svoje prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj mogu izjavom isključiti primjenu 12. glave SchIPRG i ugovoriti primjenu 3. dijela SchZPO i to ili već u samom arbitražnom sporazumu ili u kasnijem sporazumu koji zadovoljava zahtjev forme arbitražnog sporazuma. S druge strane sukladno članku 353. stavku 1. i 2.

²⁰⁷ AS 1988 1776. Zakonski tekst je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.fedlex.admin.ch>, posjećeno dana 21. studenog 2023., u 10:55 h.

²⁰⁸ AS 2010 1739. Zakonski tekst je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20061121/index.html#id-ni1-ni2>, posjećeno dana 21. studenog 2023., u 11:15 h.

²⁰⁹ AS 2020 4179. Zakonski tekst je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.fedlex.admin.ch/eli/oc/2020/767/de>, posjećeno dana 8. veljače 2024., u 16:40 h.

SchZPO stranke u sporu koji se vodi pred arbitražnim sudom sa sjedištem u Švicarskoj u kojem su obje u trenutku zaključenja arbitražnog sporazuma imale svoje prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj mogu izjavom isključiti primjenu 3. dijela SchZPO-a te ugovoriti primjenu 12. glave SchIPRG-a i to već u samom arbitražnom sporazumu ili u kasnijem sporazumu koji zadovoljava zahtjev forme arbitražnog sporazuma. Odredbe SchIPRG i SchZPO su vrlo slične, pa je to vjerojatno razlog zašto se mogućnost jako rijetko koristi.²¹⁰ Švicarski IPRG navodi dva pravna sredstva protiv pravorijeka: pritužbu protiv pravorijeka (čl. 190.) i reviziju protiv pravorijeka (čl. 190.a), a koji se podnose nadležnom državnom sudu. Švicarski ZPO također regulira dva pravna sredstva koja se mogu podnijeti protiv pravorijeka državnom sudu: pritužbu protiv pravorijeka Saveznom sudu ili prema izričitom sporazumu stranaka nadležnom kantonalnom sudu (čl. 389.-395. SchZPO) te reviziju protiv pravorijeka nadležnom državnom sudu (čl. 396.-399. SchZPO).

2.5.3. Englesko pravo

Ujedinjeno Kraljevstvo ima dva različita pravna sustava. U Engleskoj, Walesu i Sjevernoj Irskoj zakonodavstvo je utemeljeno na Common Law, dok je u Škotskoj zakonodavstvo utemeljeno na rimskom pravu. Unatoč različitosti sustava, House of Lords (Kuća Lordova) je najviša sudska instanca Ujedinjenog Kraljevstva. Arbitraža je u Engleskoj odavno poznati institut. Nju je parlament prvi put priznao još 1697. godine, a razvijenost arbitraže treba tumačiti kompliciranim, dugotrajnim i skupim postupkom pred državnim sudovima.²¹¹ Današnji temelj arbitražnog zakonodavstva Engleske predstavlja Arbitražni zakon koji je na snazi od 31. siječnja 1997. (UK Public General Act, 1996. c. 3, Arbitration Act, dalje u tekstu: AA)²¹², a rezultat je konsolidacije i reforme pravnih načela utvrđenih u prijašnjim Arbitražnim zakonima iz 1950., 1975. i 1979. Sastoji se od 110 članaka te se primjenjuje na sve arbitraže sa sjedištem Engleskoj i Walesu ili Sjevernoj Irskoj gdje su arbitražni postupci započeti 31. siječnja 1997. godine ili nakon toga, neovisno o tome da li je riječ o sporu bez međunarodnog obilježja ili sporu s međunarodnim obilježjem. Iako Engleska nije prihvatila rješenja iz UML-a, ona su ipak značajno utjecala na strukturu i sadržaj Zakona o arbitraži.²¹³

²¹⁰ *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 44.

²¹¹ *Kandare Boris*, Pobijanje arbitražne odluke po engleskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 9., 1988., str. 91., *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 96.

²¹² Zakonski tekst je objavljen na mrežnoj stranici <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23/contents>, posjećeno dana 29. svibnja 2024., u 13:17 h.

²¹³ *Lew Julian D. M./Marsden Oliver*, Poglavlje 1: Development of the Arbitral System in England, u knjizi Julian D. M. Lew, Harris Bor, et al. (eds), *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland*, Kluwer Law International, 2013., str. 9.

Osobita su značajka engleskog pravnog sustava kontrola i pomoć koju državni sudovi pružaju arbitraži²¹⁴, o čemu će biti više navedeno u daljnjim poglavljima ovoga rada. Engleski AA regulira dva pravna sredstva protiv pravorijeka: tužbu za osporavanje pravorijeka (challenge, čl. 67.-68. AA) i žalbu protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju (appeal on point of law, čl. 69. AA). Ta se pravna sredstva mogu podnijeti samo protiv domaćeg pravorijeka.

2.6. Poredbenopravni sažetak

Povijesnim prikazom razvoja arbitražnog zakonodavstva željelo se ukazati na još od povijesnih vremena prisutnu težnju prvo građana, a zatim i trgovaca, da svoje sporove rješavaju izvan državnog okrilja, pred neovisnim i stručnim osobama koje su uz to uživale i veliki ugled u sredini. Razvojem društva razvijalo se i arbitražno pravo na način da je ono postalo dijelom zakonodavnog uređenja kojemu je tada priznata i ovršivost arbitražnih odluka. Razvojem trgovine, posebno one međunarodne, razvijala se i svijest i potreba da, prvenstveno trgovci svoje sporove rješavaju pred neovisnim i nedržavnim tijelom, koja težnja je dovela i do potrebe razvoja jednog međunarodnog zakonodavnog okvira koji ne bi preferirao niti jednu stranku zbog njihove pripadnosti određenom nacionalnom pravnom poretku, te koji bi podjednako štitio obje stranke arbitražnog postupka. Rezultat te težnje bio je naglasak na potrebi unifikacije pravnih pravila koja bi bila mjerodavna za razrješenje poslovnih sporova nastalih među strankama koje ne pripadaju istom pravnom poretku, a koja bi se rješavala pred nedržavnim sudom suglasno konstituiranim od tih istih stranaka. Odluke donesene od strane nedržavnih sudova ipak su bile pod kontrolom državnih sudova koji su ili po službenoj dužnosti ili po zahtjevu jedne od stranaka arbitražnog postupka bili dužni ukinuti takve odluke ako bi se ostvarili zakonski uvjeti za njihovo ukidanje. Stoga je bilo kroz povijesni prikaz razloga koji su uzrokovali poništaj pravorijeka steći i dojam koliko je arbitražno sudovanje bilo razvijeno i općeprihvaćeno u određenim vremenskim razdobljima.

Povijesnim prikazom poništajnih razloga dolazi se do zaključka da su uvijek bili propisani razlozi za poništaj arbitražne odluke, koji su nezadovoljnoj stranci omogućavali da ipak pred državnim sudom, pokuša poništiti učinke takve odluke. Širenje poništajnih razloga pratilo je i razvoj arbitražnog sudovanja. Tako možemo primjetiti da je od starogrčkog razdoblja

²¹⁴ *Kandare*, op. cit. u bilj. 211., str. 91.

pa do danas, rastao broj poništajnih razloga koji je u samim počecima arbitraže bio specifičan za svaki pojedini pravni sustav, dok su kasnijim razvojem arbitražnog sudovanja, a pod velikim utjecajem međunarodnih konvencija, poništajni razlozi odgovarali modernim shvaćanjima arbitražnog sudovanja koji su sprječavali zlouporabe onih prava koje su bile zajamčene strankama u procesnim zakonodavstvima. Tako se može zaključiti da se uvijek važnost pridavala neovisnosti i stručnosti arbitara koji su uvijek bili izabrani ili sporazumno od strane stranaka arbitražnog postupka ili je zakonom bio propisan način izbora arbitra. Bilo je bitno da su arbitražne odluke imale snagu sudskih odluka, a način njihove prisilne ovrhe odgovarao je tadašnjem društvenom uređenju. Naglasak je uvijek bio i na sporazumu stranaka da svoj spor riješe izvan državnih sudova, a broj arbitrabilnih sporova također je ovisio o otvorenosti zakonodavca za širenjem arbitražnih postupaka. Stoga je i postojanje arbitražnog sporazuma još u Justinijanovo vrijeme postalo procesna prepreka za pokretanje postupka pred državnim sudom u vezi istog spora. Odlika arbitražnog suđenja od samih početaka je bila i u tome da su se arbitražne odluke donosile tek nakon što bi se strankama omogućilo da iznesu sve navode i predlože sve dokaze kojima bi smjerale utvrđenju svih navoda u arbitražnom postupku, koje raspravno načelo je danas također jedno od temeljnih načela arbitraže.

Razvoj međunarodne trgovine i donošenje međunarodnih konvencija kojima je regulirana arbitraža, znatno je doprinjelo i prihvaćanju većine tih rješenja u zakonodavni okvir. Može se zaključiti da su rješenja već iz Ženevskog protokola dala poticaj arbitraži jer su normirala rješenja koja su i danas prihvaćena u arbitraži (primjerice izjednačenost učinka kompromisa i arbitražne klauzule, pravo stranaka da suglasno odredbe pravila arbitražnog postupka i pravila u vezi formiranja arbitražnog suda), ali zbog toga što Ženevski protokol nije sadržavao odredbe o poništaju pravorijeka niti odredbe o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka, njegov doseg je ostao ograničen. Ženevska Konvencija je bila prva konvencija kojom bio reguliran postupak izvršenja stranih arbitražnih odluka, iako se primjenjivala samo na trgovačke sporove. Razlozi zbog kojih se arbitražna odluka mogla priznati i izvršiti u drugoj državi potpisnici Konvencije sadržavala je razloge koji danas u hrvatskom i komparativnom zakonodavstvu predstavljaju razloge za poništaj pravorijeka, čime je njezin utjecaj bio znatan na prihvaćanje modernih arbitražnih rješenja. Ali ipak je Newyorška konvencija ostala najznačajniji poticaj za razvoj međunarodne arbitraže zbog svojih rješenja koja danas predstavljaju temelje arbitraže i razloge za poništaj (primjerice, izjednačenost *ad hoc* sudova i sudova koji djeluju pod arbitražnim ustanovama, prihvaćanje ublaženih pravila koja se odnose na pismenu formu ugovora o arbitraži, zabrana nametanja strožih uvjeta za

priznanje arbitražne odluke od priznanja sudske odluke, načelo stranačke autonomije kod utvrđivanja valjanosti ugovora o arbitraži, valjanost arbitražne odluke u slučaju prekoračenja zahtjeva koji proizlazi iz ugovora o arbitraži, uvođenje pojma obvezatnosti arbitražne odluke...). Kasnija Europska Konvencija, iako također nije propisivala postupak za poništaj pravorijeka, imala je cilj ograničiti razloge za poništaj arbitražnog pravorijeka. Tom konvencijom je potvrđena tendencija slabljenja forme "*sporazuma o arbitraži*", jednaki učinak kompromisne klauzule i ugovora o arbitraži, izjednačenost učinaka odluka *ad hoc* arbitražnih sudova i onih sudova koji djeluju pod otkriljem arbitražnih ustanova, ali je dodatna značajka Europske konvencije u tome što je omogućila pravnim osobama s javnim ovlastima da budu stranke arbitražnog ugovora. Ipak je njen najznačajniji doprinos razvoju arbitraže u tome što je ovlastila arbitražni sud da sam odluči o svojoj nadležnosti, čija odluka ipak ostaje pod kasnijom kontrolom državnog suda kao i pravo svake države da samostalno određuje uvjete arbitrabilnosti te u svoj pravni sustav dopušta priznanje samo onih stranih arbitražnih odluka koje su u skladu s njenim granicama arbitrabilnosti. Negativno je što je obvezala stranke da prihvate pravila arbitražnih ustanova za rješavanje svoga spora, čime im je oduzeta autonomija u sporazumnom određivanju pravila postupka. Washingtonska konvencija zbog svojih ograničenosti u vezi vrste sporova na koje se odnosi i na stranke koje su obveznice te konvencije, nije mogla biti uzorom za domaće arbitražne zakonodavstvo, posebno što su ti sporovi izuzeti od kontrole domaćih državnih sudova. Iako su tom konvencijom normirana načela koja su svojstvena i nacionalnim arbitražama, ipak je kontrola njenog pravorijeka izuzeta iz nadležnosti nacionalnih sudova. Posebnost se ogleda i propisivanju revizije kao pravnog lijeka protiv pravorijeka i to samo zbog novih činjenica ako ih stranka koja se poziva na njih nije mogla isticati za vrijeme arbitražnog postupka. To su svakako značajke koje su svojstvene samo Washingtonskoj konvenciji. Ovom je konvencijom u odnosu na prethodno nabrojane konvencije svojstveno i to što propisuje razloge za poništaj pravorijeka koji su uži od onih propisanih u hrvatskom i komparativnom zakonodavstvu. Također normira i postupak za poništaj pravorijeka i konstituiranja suda koji odlučuje o tužbi za poništaj, što je također posebnost ove konvencije u odnosu na prethodne konvencije obrađene ovim radom.

Rješenja iz Konvencija koje su obrađene ovim radom svakako doprinose što većoj ujednačenosti poništajnih razloga u zakonodavstvima država koje su potpisnice tih Konvencija, a time i što većoj unifikaciji arbitražnog prava među njima, što je svakako značajan doprinos širenju i prihvaćanju arbitražnog suđenja.

Dodatni doprinos razvoju i unifikaciji arbitražnog zakonodavstva je svakako ostvaren odredbama UML-a koji nije donesen u formi obvezujućeg akta, već je svakoj od država prepušteno da same odluče u kojoj mjeri prihvatiti njegova rješenja i učiniti ih dijelom nacionalnog arbitražnog zakonodavstva. Iako se UML odnosi samo na trgovačke sporove, nesporan je njegov utjecaj na hrvatsko i komparativno arbitražno zakonodavstvo, pa tako i u pogledu prihvaćanja razloga za poništaj pravorijeka i normiranja postupka za poništaj pravorijeka. Posebno i time što su njime prihvaćena prethodna konvencijska rješenja u vezi razloga za odbijanje priznanja izvršenja stranog arbitražnog pravorijeka.

Opisani smjer razvoja arbitražnog prava bio je svojstven i za zemlje bivše Jugoslavije, kako je to i prikazano u povijesnom dijelu, s tim da je veliki utjecaj na arbitražnog prava imalo i socijalističko uređenje koje je značajno oblikovalo zakonodavstvo do 1990. godine. Iako je Jugoslavija potpisala i ratificirala multilateralne konvencije navedene u odjeljku 2.3.1. ovog rada relativno rano od njenog uređenja kao federativne zajednice, dakle u razdoblju od 1959.-1963. godine, arbitražno zakonodavstvo je u sebi ipak sadržavalo određena ograničenja svojstvena za socijalističke države. Tako su se arbitražni sporovi mogli rješavati samo pred određenim arbitražnim ustanova osnovanima samo pred gospodarskim komorama, a bio je i ograničen krug osoba koje su svoje sporove mogle riješiti arbitražom. Također, i mali broj sporova je bio arbitrabilan, a što je ukazivalo na sveprisutnu težnju države da veliki broj sporova ipak bude riješen isključivo pred državnim sudovima. Unatoč toj ograničenosti, svaki je zakonski propis sadržavao mogućnost ukidanja arbitražne odluke, ali su se među sobom razlikovali u odnosu na vrstu sporova koju je dozvoljeno rješavati arbitražom, na pravne lijekove koje je bilo moguće izjaviti protiv arbitražne odluke, na normiranje postupka radi ukidanja arbitražne odluke kao i na određivanje tijela koje je bilo nadležno za postupak ukidanja arbitražne odluke. Postojale su i iznimke. Tako je primjerice Zakonom o rješavanju imovinskih sporova putem državne arbitraže iz 1946. godine bilo propisano da protiv arbitražne odluke nije dozvoljen niti jedan pravni lijek, ali je bila propisana mogućnost ponovnog odlučivanja o arbitražnom sporu koji je već riješen, na koji način bi se ukinula prethodno donesena arbitražna odluka.

Svi su zakonski propisi kojima je bila normirana arbitraža jamčili strankama arbitražnog postupka poštivanje prava od kojih su neka i danas u temeljima svake arbitraže, kao i propisivali poništajne razloge koji su u znatnoj mjeri slični poništajnim razlozima u današnjem hrvatskom arbitražnom zakonodavstvu. Neki od poništajnih razloga su bili i znatno širi od danas

prihvaćenih te svojstvenih arbitraži. Tako je primjerice ZSPGP-om bilo propisano da se presuda izbranog suda mogla poništiti i iz razloga ako je presuda bila protivna prisilnim propisima, ZPP-om 1957 je bilo propisano da se tužba za poništaj presude izbranog suda mogla podnijeti i ako je postojao koji od razloga za ponavljanje postupka, a ZSUR-om je bilo propisano da se protiv odluke unutrašnje arbitraže mogao podnijeti prijedlog za ispitivanje zakonitosti konačne odluke ako je odluka bila suprotna ustavu, zakonu, drugom propisu prisilne naravi ili samoupravnome općem aktu, i ako je postojao razlog za ponavljanje postupka. ZPP 1976 je također nastup razloga za ponavljanje postupka normirao kao poništajni razlog. Također je još prethodno ZRSDA-om bila normirana i obvezna arbitraža, dok je i ZPP 1976 propisivao da se nadležnost arbitraže za rješavanje određenih sporova mogla predvidjeti samo zakonom.

Od 1990. godine do danas je vidljiv nagli razvoj arbitražnog zakonodavstva Republike Hrvatske koji je u znatnoj mjeri u skladu s prihvaćenim pravnim standardima svojstvenima arbitražnom postupku, koji je svoje uzore našao i u konvencijskim rješenjima, ali u odredbama UML-a. Prihvaćanjem takvih rješenja, ali i uređenjem svih bitnih aspekata arbitražnog postupka kroz odredbe zasebnog zakona, odnosno ZA, Republika Hrvatska je postavila sve temelje za prihvaćanjem arbitražnog rješavanja sporova kao glavne alternative postupcima pred državnim sudovima, a zakonskim normiranjem prisilne arbitraže, neke sporove u cijelosti povjerila na rješavanje arbitražnim sudovima. Strankama je omogućeno da suglasno urede svaki aspekt arbitražnog postupka, od sastava arbitražnog suda, mjesta i jezika arbitraže, mjerodavnog prava i procesnih pravila koja će se primjenjivati u arbitražnom postupku naglašavajući time potrebu da arbitražni postupak bude što više odraz želje i suglasnosti stranaka arbitražnog postupka. Država je i dalje zadržala kontrolnu funkciju nad donesenim arbitražnim odlukama, ali na način da je restriktivno propisala poništajne razloge koji uzrokuju poništaj pravorijeka, od kojih je znatan broj njih mjerodavan za razmatranje u postupku poništaja samo ako se stranka u postupku poništaja pozove na te razloge. Dugogodišnja nepromijenjenost ZA možda stvara zaključak da je, za razliku od drugih zakonskih propisa, pronađeno pravilno rješenje uređenja svih segmenata arbitražnog postupka, pa i postupka za poništaja pravorijeka. Međutim, ovim će se radom kroz prikaz argumentiranih rješenja *de lege ferenda* predložiti određene zakonske izmjene s ciljem efikasnijeg rješavanja arbitražnih postupaka i postupaka za poništaj pravorijeka, poštujući pritom zaštitu prava svih sudionika u arbitražnom postupku i sudionika u postupku za poništaj pravorijeka.

3. ARBITRAŽNI SUD

3.1. Uvodno o arbitražnom sudu

3.1.1. Definicija arbitražnog suda

Unatoč tome što zakonodavac tijelo pred kojim se vode arbitražni sporovi naziva sudom, što je taj sud dužan postupati prema kogentnim odredbama mjerodavnih procesnih zakona koje su u obvezi primjenjivati i državni sudovi, što i suci državnih sudova mogu biti arbitri pod određenim zakonskim uvjetima, što se i na arbitre primjenjuje obveza nezavisnosti i nepristranosti, što se i podnesci unutar arbitražnog postupka nazivaju jednako kao i podnesci unutar postupka pred državnim sudom te što u konačnici i arbitražni sud donosi pravorijek koji je izjednačen s pravomoćnim presudama državnih sudova, arbitražni sud se ipak ne smatra dijelom državne sudbene vlasti.²¹⁵ Zakonodavac ga izuzima iz državnog okvira u smislu da ga ne ubraja pod vrste sudova²¹⁶ te posljedično nad istim ne vrši nikakve organizacijske ili financijske ovlasti, već samo zakonski normira neke od njegovih najbitnijih karakteristika, ali i to prvenstveno u cilju zaštite i ostvarenja prava i interesa stranaka u arbitražnom postupku. Čak ni zakonsko širenje nadležnosti prisilnih arbitraža nije dovoljan razlog da arbitražni sud bude dijelom sudskog sustava neke države. Arbitražni sud je uostalom tijekom arbitražnog postupka ovlašten osloniti se u određenim pitanjima i na pomoć državnog suda koji je dužan takvu pomoć i pružiti, ali samo u granicama propisanim arbitražnim zakonom²¹⁷ i to ili na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka ili na zahtjev arbitražnog suda.²¹⁸ Miješanje

²¹⁵ Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) je primjerice u odluci u predmetu *Beumartin v France*, br. 15287/98 od 25. listopada 1994., naveo ključne značajke koje mora imati neko tijelo da bi ga se smatralo sudom: "Samo tijelo koje ima punu jurisdikciju i zadovoljava mnogobrojne zahtjeve, između kojih i zahtjev nezavisnosti od izvršne vlasti, a i nezavisnost od stranaka u postupku, može se nazvati sudom u smislu čl. 6." Odluka je objavljena na mrežnoj stranici [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-55642%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-55642%22]}), posjećeno dana 23. travnja 2023., u 18:47 h.

²¹⁶ Tako je i Ustavni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: USRH) Rješenjem br. U-III-410/1995 od 17. studenog 1999. jasno naglasio da Izbrano sudište nije tijelo državne vlasti - sudbeno tijelo, već organizacija kojoj je država prenijela dio svojih prerogativa iz oblasti sudovanja (Objavljeno u NN 130/99, a dostupno i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 9. travnja 2024., u 12:22 h)

²¹⁷ Tako primjerice članak 41. stavak 1. ZA određuje "U stvarima na koje se odnosi ovaj Zakon sud može poduzimati određene radnje u vezi s arbitražnim postupkom samo kad je to ovim Zakonom predviđeno". Jednako je bilo naznačeno primjerice i u Rješenjima VSRH br. Gž-24/15 od 3. studenog 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 18:26 h) i br. Gž-10/16 od 24. svibnja 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:34 h) na način "Na temelju članka 41. Zakona o arbitraži (NN, br. 88/01, u daljnjem tekstu: ZA), u stvarima na koje se odnosi ovaj Zakon sud može poduzimati određene radnje u vezi s arbitražnim postupkom samo kad je to ovim Zakonom predviđeno."

²¹⁸ Tako će primjerice, sukladno ZA, predsjednik TSZG-a ili ŽSZG-a ili sudac kojeg on na to ovlasti biti nadležan imenovati trećeg arbitra u situaciji kada su se stranke sporazumjele da arbitražu provode tri arbitra, ali jedna stranka

državnog suda u arbitražni postupak izvan zakonom određenih granica bilo bi suprotno volji stranaka da arbitražni sud u cijelosti riješi njihov sporni odnos.²¹⁹

Ni ta "*obvezujuća*" suradnja arbitražnih i državnih sudova nije dovoljna za svrstavanje arbitražnog suda pod tijela sudbene vlasti, a što dodatno naglašava ipak privatni karakter arbitraže.

Radi definiranja i utvrđivanja najbitnijih karakteristika arbitražnih sudova, stvorene su različite teorije od kojih su najbitnije civilistička ili kontraktualna teorija i publicistička, jurisdikcijska ili procesualna teorija.²²⁰

propusti imenovati arbitra i o tome ne obavijesti drugu stranku u roku od 30 dana nakon što primi obavijest o imenovanju arbitra i poziv da imenuje arbitra ili u slučajevima kada se dva arbitra ne mogu sporazumjeti oko imenovanja trećeg arbitra ili kada je ovlaštenik za imenovanje nadležan imenovati arbitra pojedinca u situacijama kada arbitražu provodi arbitar pojedinac, a stranke se ne sporazume o tome tko će to biti (čl. 10. st. 4. toč. 1. i 2. ZA), zatim ako u tijeku postupka imenovanja arbitra jedna od stranaka ne postupi u skladu s dogovorenim pravilima ili stranke ili arbitri ne uspiju postići sporazum u skladu s pravilima tog postupka ili ako treća osoba, uključujući i neku ustanovu, ne obavi djelatnost koja joj je povjerena u skladu s pravilima tog postupka, svaka stranka može zahtijevati od ovlaštenika za imenovanje da poduzme potrebne mjere, osim ako sporazumom o postupku imenovanja nije predviđen neki drugi način na koji će se imenovanje osigurati (čl. 10. st. 5. toč. 1., 2. i 3. ZA), zatim ovlaštenik za imenovanje je dužan odlučiti o zahtjevu jedne od stranaka arbitražnog postupka za izuzećem arbitra i to u slučajevima ako prethodno arbitražni sud odbije zahtjev stranke za izuzećem arbitra ili uopće ne odluči o tom zahtjevu za izuzećem (čl. 12. st. 7. ZA), zatim je ovlaštenik za imenovanje dužan donijeti odluku o prestanku mandata arbitra u slučajevima ako arbitar zbog pravnih ili stvarnih razloga ne može obavljati svoju dužnost, a stranke se ne sporazumiju da je to razlog za prestanak mandata arbitra (čl. 13. st. 1. ZA), zatim u slučajevima imenovanja zamjenika arbitra, a stranke ili dva arbitra se ne mogu sporazumjeti oko imena novog arbitra, odnosno trećeg arbitra (čl. 14. ZA). Nadalje, državni sud je dužan na zahtjev stranke arbitražnog postupka odlučiti o prigovoru nenadležnosti arbitražnog suda u slučajevima kada prethodno arbitražni sud odluči da je nadležan (čl. 15. st. 3. ZA) kao i prisilno provoditi privremene mjere u slučajevima kada stranka na koju se privremene mjere odnose dobrovoljno ne pristane na njihovo poduzimanje (čl. 16. st. 2. ZA). Državni sud je dužan i temeljem suglasnosti stranaka arbitražnog postupka vršiti dostavu pravorijeka (čl. 30. st. 7. ZA), zatim na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka odlučivati o određivanju privremenih mjera osiguranja tražbine (čl. 44. ZA), pružati arbitražnom sudu pravnu pomoć radi izvođenja određenih dokaza koje sam arbitražni sud ne bi mogao izvesti (čl. 45. st. 1. ZA) te dostavljati strankama prijepis pravorijeka, ako su se stranke o tome sporazumjele (čl. 46. st. 3. ZA).

²¹⁹ Tako i *Reid Alan S.*, *The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration and the English Arbitration Act: Are the Two Systems Poles Apart?*, *Journal of International Arbitration*, vol. 21, br. 3., 2004., str. 229.

²²⁰ Egzistiraju još: a) kompromisna (*sintetička teorija*) koja je mješavina civilističke i procesualne teorije jer zauzima stav da elementima koji se odnose na zasnivanje arbitraže treba dati civilističko značenje, a onima koji se odnose na odlučivanje u sporu procesualno značenje te b) specifična (*sui generis*) teorija koja arbitražu smatra sasvim novim pravnim institutom, sa svojim odlikama i posebnostima svojstvima samo za taj oblik suđenja. Vidjeti *Kandare* op. cit. u bilj. 31., str. 10. *Triva/Dika* navode da postoje teoretičari koji traženjem kompromisnog rješenja ukazuju na specifičan, mješoviti značaj arbitraže; Vidjeti *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 855. Tako ti teoretičari elementima koji se odnose na osnivanje arbitraže pridaju građanskopravni značaj, a onima koji se odnose na odlučivanje u sporu, pridaju jurisdikcijski značaj. Tako *Zgrabljic Rotar Dora/Vidović Ivana* navode da uz teoriju o procesnopravnoj prirodi ugovora o arbitraži i teoriji o materijalnopravnoj prirodi ugovori o arbitraži egzistira i teorija o dvojnoj prirodi ugovora o arbitraži koja teorija svoje temelje nalazi u činjenici da ugovori o arbitraži imaju procesnopravne elemente, koji se iscrpljuju određujući nadležnost tijela pred kojim će se rješavati spor, ali i materijalnopravne elemente koji uključuju činjenicu da u ugovori o arbitraži u svojoj srži sadrže određena prava i obveze stranaka; Vidjeti *Zgrabljic Rotar Dora/Vidović Ivana*, *Naknada štete za povredu ugovora o nadležnosti u sporovima s međunarodnim obilježjem*, *Zagrebačka pravna revija*, svezak 8, br. 1., 2019., str. 15.

"Tako prema shvaćanju civilističke ili kontraktualne teorije arbitraža ima izrazito građanskopravni značaj. Arbitri crpe svoja ovlaštenja iz ugovora, odluka arbitara vezuje stranke zbog toga što su na nju unaprijed pristale. Njihov zadatak je regulirati sporni pravni odnos. Odluka arbitra nije presuda, ona ima značaj specifične nagodbe, čiji sadržaj utvrđuju arbitri, a pravni poredak joj priznaje i neke procesnopravne učinke (primjerice svojstvo ovršne isprave). Nasuprot tome, prema shvaćanju publicističke, jurisdikcijske ili procesualne teorije, arbitražni sud je pravosudno tijelo. Pravni poredak mu delegira – respektirajući ugovor stranaka – osnovne prerogative državnog pravosuđa. Njegove odluke imaju svojstva pravomoćnosti i ovršnosti. Jer je arbitraža procesnopravni fenomen, za njezin nastanak, funkcioniranje i odlučivanje mjerodavno je građansko procesno, a ne građansko supstancijalno pravo."²²¹ Ova posljednja teorija danas nesumnjivo prevladava, a dovela je i do shvaćanja o autonomnom karakteru ugovora o arbitraži u odnosu na glavni ugovor u vezi s kojim stranke za slučaj spora ugovaraju arbitražu.²²²

3.1.2. Karakteristike arbitražnog suda

Ono što najviše i najpreciznije određuje karakter arbitražnog suda jest svakako njegova utemeljenost prvenstveno na sporazumu stranaka, na koji način stranke, također dobrovoljno, isključuju nadležnost državnih sudova za odlučivanje o predmetnom sporu. Bez volje stranaka nema ni samog arbitražnog suda. No, ni dobrovoljnost više ne predstavlja temeljnu karakteristiku arbitražnog suda, s obzirom na to da je danas sve više prisutno nametanje arbitražnog rješavanja sporova, kako od strane zakonodavca kroz odredbe određenih zakona kojima je za slučaj spora ili rješavanja određenog odnosa nadležan arbitražni sud ili od strane

²²¹ *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 854.-855. *Kunštek Eduard* dodatno navodi da u smislu kontraktualne teorije pravorijek nije odluka sudbene vlasti, nego proizlazi iz arbitražnog ugovora na kojemu se temelje njeni učinci, te se u tom slučaju radi o pravnom poslu za koji vrijede propisi materijalnog prava. S druge strane, ako se arbitražni pravorijek promatra u svjetlu jurisdikcione teorije, radi se o rješavanju sporova umjesto državnih sudova, i takve odluke imaju karakter sudskih odluka. Vidjeti *Kunštek Eduard*, Učinci pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2005., str. 128. VTSRH je u presudi br. Pž-532/18 od 8. rujna 2020. naveo: "*Stalni izabrani sud je nedržavno pravosudno tijelo koje svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka. Stranke su unaprijed pristale na arbitražnu odluku, a pravorijek ima značaj specifične nagodbe čiji sadržaj utvrđuju arbitri*" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Takve karakteristike izbranog suda i pravorijeka naveo je VTSRH primjerice i u presudi br. Pž-478/19 od 15. listopada 2020. kao i TSZG u presudi br. P-556/23 od 15. lipnja 2023. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

²²² Na prevladavanje jurisdikcijskog karaktera arbitraže ukazuju također: *Triva Siniša*, *Građansko procesno pravo i parnično procesno pravo*, Narodne novine d.d, Zagreb, 1964., str. 661.; *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 10.; *Triva*, op. cit. u bilj. 53., str. 675.; *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 17. - 18.; *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 855. *Zgrabljic Rotar/Vidović* naglašavaju da je stav o ugovoru o arbitraži kao strogo procesnopravnom ugovoru karakterističan za zemlje kontinentalnog pravnog kruga, pa tako i za Hrvatsku, Austriju i Švicarsku, dok je teorija o materijalnopravnoj prirodi ugovora o arbitraži prihvaćena u *common law* sustavima, pa tako primjerice i u engleskom pravnom sustavu. Vidjeti *Zgrabljic Rotar/Vidović*, op. cit. u bilj. 220., str. 10. i 13. O arbitražnim teorijama vidjeti i *Maganić Aleksandra*, Tzv. tehnička arbitraža, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2012., str. 1021.

jače ugovorne strane koja kroz prizmu nametanja slabijoj strani odredbi ugovora, nameće i arbitražnu klauzulu. Upravo zbog ovakvih načina ugovaranja arbitraže, egzistira pojam prisilna arbitraža, a koji će biti detaljnije razmotren u daljnjim odjelcima ovog rada.

Nadalje, zajednička karakteristika svih arbitražnih sudova jest da se oni osnivaju za rješavanje samo točno određenog spora kojeg mu stranke povjere te izvan toga okvira arbitražni sud ne smije postupati. Pravorijek kojim bi arbitražni sud izašao izvan ugovorene nadležnosti bio bi poništen od strane državnog suda, ali samo ako bi stranka u postupku poništaja istaknula taj poništajni razlog.²²³ Ako nijedna stranka ne bi zahtijevala poništaj takvog pravorijeka, u pravni sustav bi ušao pravorijek koji je donesen izvan okvira prvotno ugovorene nadležnosti arbitražnog suda, no, takav bi se propust u konačnici ipak smatrao prešutnim i suglasnim proširivanjem nadležnosti arbitražnog suda za rješavanje i takvog spora.

Također, na arbitre se jednako kao i na suce državnih sudova primjenjuje obveza da budu nepristrani i neovisni, te da postupak vode na jednak način kao što bi se vodio i postupak pred državnim sudom. Ipak postoje određene specifičnosti koje su svojstvene samo postupku pred arbitražnim sudom, primjerice sloboda stranaka da odrede procesna pravila prema kojima će se provesti arbitražni postupak ili da izaberu pravo koje će se primjenjivati na arbitražni postupak, da odrede mjesto gdje će se arbitražni postupak voditi, nadalje da odrede jezik arbitražnog postupka kao i da dogovore mogućnost izjavljivanja žalbe protiv donesenog pravorijeka.

Nesumnjivo je da zakonodavac sve više proširuje nadležnost arbitražnih sudova i na one sporove koji su do sada bili u isključivoj nadležnosti državnih sudova, i to putem širenja arbitrabilnosti sporova ili putem zakonskog propisivanja nadležnosti arbitražnih sudova za rješavanjem točno određenih sporova. Naravno, pri tome ne treba smetnuti s uma konstantnu kontrolu državnih sudova nad donesenim pravorijecima putem tužbe za poništaj pravorijeka i

²²³ Tako ZA u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA kao poništajni razlog na koji sud pazi samo povodom prigovora stranaka navodi i razlog *"da se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili da sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s time da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, može poništiti samo onaj dio odluke u kome se nalaze odredbe koje se odnose na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži"*.

u postupku priznanja i ovrhe arbitražnog pravorijeka.²²⁴ Ali pravorijek neće biti podvrgnut kontroli državnog suda ako se ne zahtijeva njegov poništaj odnosno priznanje ili ovrha.

3.1.3. Razlike između državnog suda i arbitražnog suda

Iz svega prethodno navedenog, može se zaključiti da egzistiraju sljedeće bitne razlike između državnog suda i arbitražnog suda:

Prvo, unutar zakonom određenih okvira, stranke svojom voljom ugovaraju nadležnost arbitražnog suda za rješenje određenog spora, a samo u rijetkim slučajevima zakon propisuje arbitražu kao obvezatni način rješavanja određenog spora. S druge strane, nadležnost državnog suda unaprijed je propisana zakonom te stranke samo pod određenim uvjetima mogu derogirati odnosno prorogirati nadležnost jednog državnog suda u korist drugog državnog suda ili ugovoriti arbitražno rješavanje spora.

Drugo, arbitražni spor rješavaju arbitri koje u pravilu imenuju stranke, dok spor pred državnim sudom rješavaju suci kojima je predmet dodijeljen u skladu s zakonskim pravilima i pravilima Sudskog poslovnika.

Treće, stranke mogu odrediti broj arbitara koji će voditi postupak, dok državni sud spor rješava u sastavu koji je unaprijed određen zakonskim pravilima.²²⁵

Četvrto, stranke se mogu dogovoriti o mjestu vođenja arbitražnog postupka, dok se postupak pred državnim sudom vodi u sjedištu dotičnog suda.

Peto, stranke su ovlaštene odabrati mjerodavno materijalno i procesno pravo koje će se primjenjivati na rješavanje arbitražnog spora i na arbitražni postupak, poštujući pritom kogentne procesne odredbe koje služe prvenstveno zaštiti prava i interesa stranaka, odnosno kojima se sprječava povreda tih prava i interesa.²²⁶ U postupku pred državnim sudom stranke se ne mogu dogovarati o pravilima procedure koja su unaprijed propisana zakonom.

²²⁴ Takvu kontrolu *Giunio A. Miljenko* karakterizira kao najznačajniju i najdrastičniju ulogu državnih sudova u odnosu na arbitražno suđenje; Vidjeti *Giunio A. Miljenko*, Pravo na pravičan postupak i učinkovitost arbitražnog postupka, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2000., str. 192.

²²⁵ Sastav državnog suda prilikom odlučivanja propisan je člancima 41.-44. ZPP-a.

²²⁶ Arbitražni sud nema svoje pravo koje se automatski primjenjuje ako stranke nisu izabrale mjerodavno pravo za rješenje spora. U konačnici će se primjenjiti samo ono pravo koje je u najužoj vezi sa spora. Dakle, arbitražni sud

Šesto, stranke se dogovaraju o jeziku na kojem će se voditi arbitražni postupak, dok se postupak pred državnim sudom vodi na službenom jeziku koji je u upotrebi u tom sudu.

Sedmo, mandat arbitara u pravilu prestaje po okončanju arbitražnog postupka, osim u određenim iznimkama propisanim zakonom, dok je sudac državnog suda primjerice u hrvatskom pravu doživotno izabran na sudačku dužnost.

Osmo, stranke su u obvezi podmiriti naknadu i troškove arbitru, dok sudac državnog suda za svoj rad prima plaću.

Deveto, arbitri u meritumu donose pravorijek, dok sudac državnog suda u meritumu donosi presudu odnosno iznimno rješenje.

U daljnjim odlomcima ovog rada prikazati će se karakteristike arbitražnih sudova u hrvatskom i komparativnim sustavima, s naglaskom na način konstituiranja i podjele sudova, a ujedno i njihovo simbiozno djelovanje s državnim sudovima pod pretpostavkama određenim zakonom.

3.2. Hrvatsko pravo

3.2.1. Definicija arbitražnog suda

Zakon o arbitraži definira arbitražni sud kao nedržavni sud koji svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka. (čl. 2. st. 1. toč. 3. ZA). Istom odredbom zakonodavac arbitražni sud naziva

nema svoje *lex fori*. Tako i *Babić Davor*, Opće uređenje stranačkog izbora mjerodavnog prava prema Uredbi (EZ) 593/2008 o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze ("*RIMI*"), Zagrebačka pravna revija, vol. 5. br. 3., 2016., str. 284. U odnosu na izbor stranog prava u arbitraži, *Babić* ističe da je u sporovima bez međunarodnog obilježja strankama dopušteno ugovaranje stranog prava, ali u granicama određenim člankom 2. Zakona o obveznim odnosima ("*Sudionici u prometu slobodno uređuju obvezne odnose, a ne mogu ih uređivati suprotno Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima i moralu društva*"). Takvo ograničenje ne vrijedi u sporovima s međunarodnim obilježjem, u tom slučaju ugovor je u cijelosti podvrgnut izabranom stranom poretku. Isti autor naglašava da se takva vrsta autonomije pri izboru stranog prava naziva materijalnopravnom autonomijom; Vidjeti *Babić Davor*, Izbor stranog prava za ugovor bez međunarodnog obilježja, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2003., str. 21.

i "izbrani sud".²²⁷ Ovakva definicija arbitražnog suda nesporno predstavlja iznimku s obzirom na to da niti jedan nacionalni propis kojim je uređen arbitražni postupak, a koji su istraživani u ovom radu, ne sadrži ni približnu definiciju arbitražnog suda kakvu sadrži ZA²²⁸. Radi mogućeg izbjegavanja preklapanja nadležnosti, ZA daje i definiciju arbitražne ustanove na način da je ona pravna osoba ili tijelo pravne osobe koje organizira i osigurava djelovanje arbitražnih sudova (čl. 2. st. 1. toč. 4. ZA). Ovom definicijom ZA ograničava statusni oblik arbitražne ustanove, s obzirom na to da ona može djelovati samo u obliku pravne osobe ili tijela javne ustanove. To smatram pogrešnim, jer naglasak treba biti na uslugama koje je arbitražna ustanova ovlaštena pružati, neovisno o statusnom obliku pod kojim djeluje. Iz definicije arbitražnog suda i arbitražne ustanove proizlazi ujedno njihova ključna razlika. Arbitražni sud jest esencijalni element svake arbitraže, jer on vodi arbitražni postupak i u konačnici donosi pravorijek, dok arbitražna ustanova osigurava sve preduvjete za nesmetano i olakšano vođenje arbitražnih postupaka. Postojanje arbitražne ustanove nije nužno za konstituiranje *ad hoc* arbitražnog suda i vođenje arbitražnog postupka pred takvim arbitražnim sudom, jer je za njegovo konstituiranje, dovoljna već suglasnost stranaka.

Arbitražni sudovi mogu se konstituirati ili po pravilima arbitražne ustanove unutar kojih djeluju ili po pravilima ugovorenima među strankama, ali u oba slučaja ne povrjeđujući

²²⁷ Triva/Uzelac navode da su arbitražni sudovi nedržavni pravosudni mediji koji svoje ovlaštenje za suđenje o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati crpe iz suglasne volje stranaka u sporu. Dodatno naglašavaju da se uloga države i njezinih organa pravosuđa svodi u pravilu na to da pruže podršku tim tvorevinama stranačkog sporazumijevanja te da odlukama koje arbitri donesu zajamče onu istu pravnu snagu koje imaju pravomoćne presude državnih sudova; Vidjeti Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. XXIII.; Triva definira arbitražni sud kao *autonoman, nedržavni pravosudni organ, zasnovan na sporazumu stranaka kojim mu one povjeravaju donošenje meritorne odluke u svome sporu*; Vidjeti Triva, op. cit. u bilj. 66., str. 88. Isti autor definira arbitražni sud kao *nedržavno tijelo, sastavljeno od (jedne ili više) osoba o čijem su se izboru stranke sporazumjele, kome stranke sporazumno i dobrovoljno povjeravaju donošenje meritorne odluke u sporu, a država tu odluku izjednačuje s pravomoćnom sudskom presudom*; Vidjeti Triva, op. cit. u bilj. 53., str. 671. Najopsežniju definiciju arbitražnog suda iznose Triva/Dika, prema kojoj je *arbitražni sud (izbrani sud) nedržavno pravosudno tijelo (sud) koje svoje ovlaštenje za suđenje crpi iz sporazuma stranaka, sastavljeno je od jedne ili više osoba o čijem su se izboru stranke sporazumjele, kojemu stranke sporazumno povjeravaju donošenje pravorijeka - meritorne odluke o sporu, koji ima prema strankama snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja, a ako je kondemnatoran, ima i svojstvo (potencijalnog) ovršnog naslova*; Vidjeti Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 851.

²²⁸ Arbitražna pravila arbitražnih sudišta uobičajeno sadrže definiciju arbitražnih sudova, ali opet samo kroz njegov sastav kao konstitutivni element, bez upućivanja na ostale karakteristike koje bi sličile definiciji iz ZA. Tako primjerice članak 14. stavak 1. Zagrebačkih pravila propisuje: "*Stranke se mogu sporazumjeti da arbitražu provodi arbitražno vijeće ili arbitar pojedinac*"; članak 2. točka (i), Pravila ICC propisuje da "*arbitražni sud uključuje jednog arbitra ili više njih*"; članak 5.2. Pravila LCIA propisuje da "*Izraz arbitražni sud uključuje jednog ili više arbitara*"; članak 3. Pravila AAA propisuje: "*...arbitrom se po ovim pravilima smatra panel arbitara koji je osnovan za rješavanje određenog predmeta, a sastoji se od jednog ili više arbitara...*"; članak 25. stavak 1. CIETAC propisuje: "*Arbitražni sud će se sastojati od jednog ili tri arbitra*". Tako je naznačeno i člankom 9. stavkom 1. Pravila SAC, člankom 16. Pravila SCC, člankom 1. stavkom 3. Pravila SIAC i člankom 7. Pravila UAR. Konvencije koje se odnose na arbitražu, a koje su razmatrane za potrebe ovog rada, ne sadrže definiciju arbitražnog suda.

mjerodavne kogentne odredbe kojima je uređena arbitraža. Hrvatski zakonodavac, osim postojanjem suglasne volje stranaka, ničim drugim ne ograničava osnivanje arbitražnih sudova, pa je takvom slobodom konstituiranja arbitražnih sudova zaustavljena dotadašnja praksa da nositelji arbitražne djelatnosti budu samo one arbitražne organizacije koje djeluju pri gospodarskim komorama²²⁹. Danas je dozvoljena mogućnost organiziranja arbitražnog sudovanja od strane sudionika koji obavljaju istu djelatnost ili aktivnost, primjerice poduzetnici, sportaši, glazbenici ili pripadnici bilo koje druge djelatnosti, a za rješavanje sporova koji nastanu među njima.²³⁰ Zakonska mogućnost da se svaki spor rješava i pred *ad hoc* sudom koji bi se konstituirao voljom stranaka među kojima je nastao spor, bez potrebe da taj isti sud djeluje unutar arbitražne ustanove²³¹, omogućuje veliko širenje arbitražnog načina rješavanja sporova, naravno samo onih sporova koji mogu biti predmetom arbitražnog sudovanja. Time se ujedno doprinosi razvoju svijesti stranaka da se sporovi među njima mogu rješavati i na drugi način, a ne samo putem državnih sudova.

Dakle, da bi se neko tijelo smatralo arbitražnim sudom u skladu s odredbama ZA, nužno je da kumulativno ispunjava sljedeće kriterije: a) da se radi o nedržavnom tijelu i b) da ovlaštenje za suđenje crpi iz sporazuma stranaka. Posljednji kriterij ne vrijedi za tzv. "*prisilne arbitraže*", a o čemu će se više reći u daljnjim odjelcima ovog rada.

U pogledu prvog kriterija zakonske definicije arbitražnog suda, dakle, njegove "*nedržavnosti*", može se reći sljedeće. Nedržavnost bi u prvom redu trebalo razumijevati kao

²²⁹ Tako i Uzelac navodi da do 19. listopada 2001. godine između dva hrvatska pravna subjekta uopće nije bilo moguće valjano ugovoriti arbitražu, ako to nije bi bila arbitraža koja je zadovoljavala usko određene institucionalne kriterije: da je riječ o arbitraži pred institucijama "*osnovanim pri privrednim komorama i drugim organizacijama predviđenim zakonom*", a što je značilo da je jedina institucija kojoj se spor mogao podnijeti na rješavanje bila Stalno izabrano sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori; Vidjeti Uzelac, op. cit. u bilj. 156., str. 62.,

²³⁰ Uzelac smatra da je stupanjem na snagu Zakona o arbitraži otvorena mogućnost osnivanja novih, specijaliziranih arbitražnih centara, pa i mogućnost da se neki odnosi unutar zatvorenih sustava (koncerna, holdinga) rješavaju internim arbitražama, kao i mogućnost da se ugovori arbitraža *ad hoc* koja bi u cijelosti bila oblikovana i provedena po mjeri individualnog spora stranaka; Vidjeti *Ibid*, str. 76.

²³¹ Po saznanjima autora ovog rada, u Republici Hrvatskoj nedovoljno je korištena mogućnost osnivanja i rješavanja sporova pred *ad hoc* sudovima, već se i dalje pribjegava rješavanju arbitražnih sporova samo pred postojećim arbitražnim ustanovama. U prilog ovakvoj tvrdnji ide i činjenica da su se od pravomoćnih sudskih odluka povodom tužbi za poništaj pravorijeka koje su prikupljene u okviru istraživanja za ovaj rad, a koje su se odnosile na razdoblje od 2010. - 2024. godine, samo tri sudske odluke odnosile na poništaj pravorijeka *ad hoc* arbitražnog suda, i to: presuda TSZG br. P-2211/13 od 24. veljače 2014., presuda TSZG br. P-2724/16 od 21. lipnja 2017. i presuda TSZG br. P-1564/16 od 10. travnja 2019. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Naravno, ne možemo biti sasvim sigurni u ovu tvrdnju, jer moguće je da npr. arbitri *ad hoc* sudova bolje sude. Moguće je i da stranke sporova pred *ad hoc* arbitražnim sudovima ne pribjegavaju poništaju pravorijeka toliko često koliko onih pravorijeka donesenih od arbitražnih sudova koje djeluju unutar arbitražnih ustanova, imajući više povjerenja u te arbitre i njihove pravorijেকে. Ali razlog postojanja malog broja tužbi protiv pravorijeka *ad hoc* sudova je pitanje koje svakako treba otvoriti i odgovarajuće obraditi.

strukturnu, financijsku i upravljačku nepovezanost arbitražnog suda s državnim pravosudnim tijelima i državnim pravosuđenjem. To ne znači da se njegovi arbitri ne mogu birati iz redova sudaca državnih sudova ili državnih službenika. Na svojstvo arbitra kao osoba koji nisu državni službenici pozivaju se neki autori u situaciji kada opisuju značenje nedržavnosti arbitražnog suda.²³² Hrvatski ZA izričito dozvoljava sucima državnih sudova da budu arbitri pojedinci ili predsjednici arbitražnog vijeća (čl. 10. st. 2. ZA), no, njihovo sudjelovanje u arbitražnom postupku u svojstvu arbitra nema nikakve veze s njihovim svojstvom suca državnog suda. Naime, arbitra stranke izabiru radi njegovog znanja, a ne radi funkcije koju obavlja. Također, u arbitražnom postupku strankama nije zabranjeno za arbitre imenovati državne službenike. Nadalje, ZA ne zabranjuje državnim tijelima da budu osnivači arbitražnih ustanova koje će osigurati provođenje i organizaciju arbitražnih postupaka, kao i da svi arbitri na listi tih arbitražnih ustanova budu državni službenici. Stranke ugovora o arbitraži mogu čak uvjetovati svojstvo arbitra na način da arbitri mogu biti samo državni službenici. Također, i sjedište arbitražnog suda može biti unutar neke državne institucije te mu ta državna institucija može pružati čak i organizacijsku i svaku drugu podršku u cilju efikasnog i neometanog vođenja postupka. Uobičajeno je da su osnivači arbitražnih ustanova nedržavna tijela ili privatne osobe²³³, međutim ta uobičajenost ne sprječava primjerice da osnivač arbitražne ustanove bude neko državno tijelo ili sama država, ali čak ni u tom slučaju arbitražni sud koji bi djelovao unutar take arbitražne ustanove ne bi bio državni. On bi bio konstituiran i djelovao bi na temelju sporazuma stranaka, kojeg bi stranke sklopile kako bi svoj određen spor riješile izvan okvira državnog pravosuđenja. U skladu s činjenicom da hrvatski zakonodavac ne smatra arbitražni sud tijelom državne vlasti, USRH je u svojoj praksi zauzeo stajalište da arbitražni sud nije dio sudbene vlasti, premda je sudbeno tijelo.²³⁴ Za razliku od hrvatskog zakonodavca koji za

²³² Tako primjerice *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. XXXVI. Može se pretpostaviti da se tvrdnjom da "*arbitri kao takvi nisu državni službenici*" naglašava da arbitri za svoj rad ne dobivaju naknadu iz državnog proračuna, te da njihov angažman u svojstvu arbitra ne znači da su s time stekli položaj "*državnih službenika*".

²³³ Takav je slučaj primjerice i kod sljedećih arbitražnih ustanova: Danski arbitražni institut (www.denarbitra.dk), Arbitražna Komora iz Milana (<http://www.camera-arbitrale.it/en/index.php>), Arbitražni institut trgovačke komore Stockholma (<https://sccarbitrationinstitute.se>), Njemački arbitražni institut (<https://www.disarb.org/en/>), Stalna arbitraža pri Gospodarskoj zbornici Slovenije (<http://www.sloarbitration.eu>), Međunarodni arbitražni centar Hong Kong (<http://www.hkiac.org>), Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (<http://www.hgk.hr/category/sudovi-pri-hgk/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk>), Međunarodni arbitražni centar federalne austrijske gospodarske komore u Beču (www.wko.at), itd. (uvid u mrežne stranice navedenih arbitražnih ustanova izvršen je dana 11. srpnja 2023., u 14:03 h).

²³⁴ USRH je Rješenjem br. U-IV-670/2003 od 28. siječnja 2004. odbacio zahtjev za rješavanje sukoba o nadležnosti između arbitražnog suda Stalnoga izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu i Trgovačkog suda u Zagrebu iz razloga što je smatrao da nije bio nadležan za odlučivanje, a svoju odluku je temeljio na sljedećim razlozima: "*Prema odredbi članka 128. podstavka 6. Ustava, Ustavni sud rješava sukob nadležnosti između tijela zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti. Odredbom članka 82. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (»NN«, broj 49/02 – pročišćeni tekst, u daljnjem tekstu: Ustavni zakon), propisano je da ako dođe do sukoba nadležnosti između tijela zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti zato što određeno tijelo*

arbitražno tijelo koristi pojam "*sud*", neki drugi sustavi koriste riječ "*tribunal*" kako bi naglasili razliku između "*privatnog*" i državnog suda.²³⁵ Nadalje, neki autori obilježje nedržavnosti arbitraže potkrjepljuju s navodima da je arbitraža privatni, izvansudski mehanizam rješavanja sporova.²³⁶ Privatni mehanizam između ostaloga upućuje na činjenicu da je arbitražni sud osnovan samo radi rješavanja točno određenog spora izvan obuhvata državnog suda i da donošenjem pravorijeka prestaje i rad suda. Neodgovarajućim tumačenjem pridjeva "*nedržavni*" bilo bi pogrešno zaključiti da arbitražni sudovi kojima Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori pruža usluge organizacije arbitražnih postupaka ne predstavljaju arbitražni sud prema odredbi ZA, pozivajući se na to, da ti sudovi djeluju pod okriljem Hrvatske gospodarske komore koja je osnovana posebnim zakonom donijetim od strane Sabora Republike Hrvatske, da ona ima javne ovlasti te da se ona dijelom financira iz prihoda kojima se obavljaju javne ovlasti. Znatno broj arbitara na Listi arbitara u postupcima sa i bez međunarodnog obilježja pred Stalnim arbitražnim sudištem pri Hrvatskoj gospodarskoj komori²³⁷ su upravo suci državnih sudova, no to ne znači da je zbog toga riječ o državnoj

zakonodavne, izvršne ili sudbene vlasti odbija nadležnost u istom predmetu, zahtjev za rješenje sukoba nadležnosti može se podnijeti Ustavnom sudu po pravomoćnosti odluke suda, odnosno konačnosti odluke tijela izvršne vlasti ili odgovarajuće odluke zakonodavnog tijela, koje je prvo odlučilo o svojoj nadležnosti. Prema odredbi članka 4. Zakona o sudovima (»NN«, broj 3/94, 100/96, 115/97, 131/97, 129/00 i 67/01), svatko ima pravo da mu sudi sud u čiju nadležnost spada predmet u zakonom utvrđenom postupku bez neosnovanog odgađanja. U pravnim stvarima iz sudskog djelokruga, ugovorom se može povjeriti odlučivanje o pojedinim pravnim stvarima izbranim sudovima, sukladno zakonu. Odredbom članka 2. stavka 1. točke 3. Zakona o arbitraži (»NN«, broj 88/01) propisano je da je izbrani sud nedržavni sud, koji svoje ovlaštenje za suđenje crpi iz sporazuma stranaka. Iz navedenog slijedi da se u konkretnom slučaju radi o negativnom sukobu o nadležnosti između sudbenih tijela i to Trgovačkog suda u Zagrebu i arbitražnog suda Stalnoga izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu. Budući da je Ustavni sud nadležan za rješavanje o sukobu nadležnosti samo između tijela navedenih odredbom članka 128. podstavka 6. Ustava, temeljem odredbe članka 32. Ustavnog zakona, riješeno je kao pod točkom I. izreke." Ovo rješenje je objavljeno u NN 15/04.

Ipak neka zakonodavstva arbitražne sudove svrstavaju pod sudbenu vlast, tako primjerice Sud Europske Unije (dalje u tekstu: Sud EU) u predmetu *Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta* protiv *Autoridade Tributaria e Aduaneira* - C-377/13 od 12. lipnja 2014. u točki 24. presude navodi, "*Arbitražni sudovi (Tribunal Arbitral Tributário) nalaze se, naime, na popisu nacionalnih sudova u članku 209. Ustava Portugalske Republike. Osim toga, članak 1. Dekreta sa zakonskom snagom br. 10/2011 od 20. siječnja 2011. o pravnom režimu porezne arbitraže propisuje da je porezna arbitraža alternativni način rješavanja sudskih sporova u poreznim pitanjima, a članak 2. tog dekreta sa zakonskom snagom dodjeljuje opću nadležnost arbitražnim sudovima u poreznim pitanjima za ocjenu zakonitosti ukidanja bilo kojeg poreza.*" (Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:19 h). Citiranu konstataciju isti sud je prethodno naveo u predmetu *Merck Canada protiv Accord Healthcare Ltd, Alter SA, Labochem Ltd, Synthon BV, Ranbaxy Portugal-Comercio e desenvolvimento de Produtos Farmaceuticos, Unipessoal Lda* – C-555/13 od 13. veljače 2014. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:26 h.

²³⁵ Tako primjerice engleski Arbitražni zakon ne koristi pojam arbitražni sud već pojam "*arbitral tribunal*" (primjerice čl. 15. AA), dok pod pojmom "*sud*" / "*court*" smatra državni sud (čl. 105. st. 1. AA). Na isti način i NYK (čl. V) i Europska konvencija (čl. VI) razlikuju arbitražni sud od državnog suda.

²³⁶ Tako primjerice *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. XXXV.

²³⁷ NN 4/2020.

arbitražnoj instituciji ili da su arbitražni sudovi u kojima su arbitri suci državnih sudova, državni sudovi.

Činjenica da se arbitražni sud konstituira stranačkom voljom i da njegovo daljnje egzistiranje ovisi samo o stranačkoj volji, dovodi do daljnje karakteristike arbitražnog suda koja ga razlikuje od državnog suda, a ta je da arbitražni sud ne obnaša i ne izvršava javnu ovlast.²³⁸ U odnosu na svojstva osobe koja može biti imenovana za arbitra, ZA određuje da se nikoga ne

²³⁸ USRH je rješenjem br. U-III-410/1995 od 17. studenog 1999. odbacio ustavnu tužbu podnesenu protiv pravorijeka Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori od 6. srpnja 1994. godine, br. Is-P-11/93 iz razloga što je smatrao da arbitražni sud nije tijelo s javnim ovlastima tako da odluka arbitražnog suda stoga ne može biti podložna ustavnopravnoj kontroli. Objavljeno u NN 130/99, a dostupno i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 9. travnja 2024., u 12:22 h. U kasnijoj odluci br. U-III-669/2003 iz 2004. USRH je očito napustio to tumačenje i u povodu ustavne tužbe podnesene protiv zaključka Arbitražnog suda Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu br. IS-P-2002/16 od 20. studenoga 2002. godine, kojim se taj sud oglasio nenadležnim za odlučivanje o tužbi podnositelja protiv tuženika, ukinuo zaključak o nenadležnosti arbitražnog suda obrazloživši tu odluku time da su se od donošenja tog rješenja "*bitno izmijenili ustavni i zakonski okviri arbitražnog sudovanja u Republici Hrvatskoj*". Objavljeno u NN 157/04, a dostupno i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 11. travnja 2024., u 10:52 h. Naposljetku, USRH je odlukom br. U-III-1659/2015 od 11. svibnja 2017. potvrdio taj stav i odbio ustavnu tužbu podnesenu protiv pravorijeka arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, ali u samoj odluci uopće nije naveo razloge zašto smatra da je nadležan odlučivati o ustavnoj tužbi protiv pravorijeka protiv kojeg nije prethodno iscrpljen sudski put. Odluka nije objavljena u Narodnim novinama, već samo na službenoj stranici Ustavnog suda, <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 4. studenog 2023., u 11:05 h. Nadležnost Ustavnog suda za odlučivanje o odlukama arbitražnih sudova je predmetom zasebnog dijela ovog rada, a u ovome se dijelu rada spomenute odluke navode samo kao primjeri različitih stajališta koje je USRH zauzimao u odnosu na karakter arbitražnog suda. Također, Sud EU je u svojim odlukama izričito naveo da arbitražni sudovi ne obnašaju javne ovlasti zbog toga što se ovlasti arbitražnog suda temelje isključivo na ugovoru između stranaka i zbog toga što tijela javne vlasti automatski ne interveniraju u arbitražni postupak, već isključivo na zahtjev jedne od strana u postupku i to tek kasnije u postupku poništaja pravorijeka ili postupku priznanja ili ovrhe pravorijeka. Vidjeti primjerice: predmet *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v. Reederer Mond Hochseefischerei AG* (C-102/81, presuda od 23. ožujka 1982, ECR-01095, dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 13:59 h), predmet *Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV* (C-126/97, presuda od 1. lipnja 1999, dostupna na mrežnoj stranici <https://curia.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:26 h) i predmet *Guy Denuit i Betty Cordenier v. Transorient v. Mosaique Voyages i Culture SA*, (C-125/04, presuda od 27. siječnja 2005., dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61981CJ0102>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:05 h). *Babić* naglašava da iako arbitražni sud obavlja funkciju suđenja, koja inače pripada državnim sudovima koji se smatraju javnom službom u smislu članka 45. stavka 1. Ugovora o EZ o slobodi pružanja usluga, to ne mijenja okolnost da u arbitražnom postupku nema elemenata vršenja javnih ovlasti; Vidjeti *Babić Davor*, Ograničenja izbora stranog mjesta arbitraže prema Zakonu o arbitraži i sloboda pružanja usluga u pravu EZ i asocijacijskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006., str. 31. *Giunio* navodi da arbitražni sud ima ovlasti samo prema strankama, a i prema njima samo u granicama nadležnosti koje su mu one samo povjerile sklapajući ugovor o arbitraži, dakle, arbitražni sud nema javne ovlasti. Vidjeti *Giunio Miljenko A.*, Ugovor o arbitraži u praksi Ustavnog suda RH, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005., str. 72. *Dika* smatra da je stupanjem na snagu ZA napuštena mogućnost da arbitražna ustanova stavlja potvrde o pravomoćnosti i ovršnosti pravorijeka donesenih od arbitražnih sudova osnovanih pri tim arbitražnim ustanovama, pa je tim pravorijecima, ali i potvrdama koje se na njih stavljaju, oduzeto značenje javnih isprava. Vidjeti *Dika Mihajlo*, Pravni položaj institucionalnih i ad hoc arbitraža u hrvatskom pravu, de lege lata i de lege ferenda, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2007., str. 33.-34. USRH je Rješenjem br. U-III-410/1995 od 17. studenog 1999. svoje stajalište da arbitražni sud ne vrši nikakve javne ovlasti izveo iz karakteristika arbitražnog suda, rekavši: "*Izbrano sudište nije tijelo državne vlasti - sudbeno tijelo, već organizacija kojoj je država prenijela dio svojih prerogativa iz oblasti sudovanja. Stoga Izbrano sudište nije niti tijelo s javnim ovlastima, budući da odluku donosi samo spram onih koji su mu povjerili da razriješi određeni spor, koji proizlazi iz zaključenog ugovora, i to samo u odnosu na taj ugovor.*" Rješenje je objavljeno u NN 130/99, a dostupno je i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr> (posjećeno dana 9. travnja 2024., u 12:22 h).

može spriječiti da zbog svoga državljanstva bude arbitar osim ako su se stranke o tome drukčije sporazumjele (čl. 10. st. 1. ZA), te dozvoljava izuzeće arbitra, ako postoje okolnosti koje daju povoda za opravdanu sumnju u njegovu nezavisnost ili nepristranost ili ako arbitar nema potrebnih kvalifikacija o kojima su se stranke sporazumjele te ako arbitar arbitažu ne vodi primjerenom brzinom, ne poduzima radnje u postupku pravodobno te se ne brine da se izbjegne svako odugovlačenje postupka (čl. 12. st. 2. ZA).

3.2.2. Vrste arbitražnih sudova

Razmatrajući odredbe ZA, ali i ostalih zakona kojima je propisana nadležnost arbitražnih sudova za rješavanje određenih sporova, može se zaključiti da egzistira sljedeća podjela arbitražnih sudova: a) prema *organizacijskom kriteriju* na arbitražni sud koji ne djeluje pod okriljem neke arbitražne ustanove i arbitražni sud kojemu organizacijsku pomoć pruža arbitražna ustanova; b) prema *teritorijalnom kriteriju* na domaći i strani arbitražni sud, odnosno arbitražni sud sa sjedištem u Republici Hrvatskoj i arbitražni sud sa sjedištem izvan područja Republike Hrvatske; c) prema *kriteriju dobrovoljnosti stranaka na podvrgavanje arbitražnom suđenju* na dobrovoljni i prisilni arbitražni sud.

3.2.2.1. *Ad hoc arbitražni sud i arbitražni sud osnovan pri arbitražnoj instituciji*

ZA u članku 3. stavku 3. dozvoljava strankama da rješavanje svojih sporova u vezi prava o kojima mogu slobodno raspolagati povjere na rješavanje ili arbitražnim sudovima koji djeluju pod okriljem neke arbitražne ustanove koja im pruža organizacijsku podršku²³⁹ ili

²³⁹ Tako su neke od najrelevantnijih svjetskih arbitražnih ustanova primjerice: Londonsko sudište za međunarodnu arbitražu (*London Court of International Arbitration*), Međunarodni arbitražni Centar Hong Kong (*Hong Kong International Arbitration Center*), Arbitražna komora iz Milana (*Camera arbitrale di Milano*), Njemački arbitražni Institut (*Deutsche Institution für Schiedsgerichtsbarkeit*), Arbitražni sud Stockholmske trgovačke komore (*Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce*), Međunarodni arbitražni centar Austrijske trgovačke komore (*The International Arbitral Centre of the Austrian Federal Economic Chamber*), Belgijski centar za arbitražu i mirenje (*The Belgian Centre for Arbitration and Mediation*), Švicarski arbitražni centar (*Swiss Arbitration Center*), Abu Dhabi Centar za mirenje i trgovačku arbitražu (*Abu Dhabi Centre for Conciliation and Commercial Arbitration*), Međunarodno arbitražno sudište Međunarodne trgovačke komore (*ICC International Court of Arbitration*), Kineska komisija za međunarodnu gospodarsku i trgovačku arbitražu (*China International Economic and Trade Arbitration Commission*). Pred navedenim arbitražama se pretežno rješavaju arbitrabilni trgovački sporovi, ali egzistiraju i arbitraže koje su specijalizirane samo za određenu vrstu sporova, primjerice Međunarodni centar za rješavanje ulagačkih sporova (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*), Međunarodna pomorska arbitražna organizacija (*International maritime arbitration organization*), Londonska pomorska arbitraža (*The London Maritime Arbitrators Association*), Pomorsko arbitražno vijeće Tokija (*Tokyo Maritime Arbitration Commission of JSE*), Pomorsko-arbitražni centri u New Yorku, Pekingu, Singapuru, Moskvi, Parizu, Hamburgu, Antwerpenska komora za arbitražu o kavi (Antwerp Coffee Arbitration Chamber), Talijanska komora za arbitražu o kavi sa sjedištem u Genovi (Italian Coffee Arbitration Chamber), Indijski odbor za kavu sa sjedištem u Bangaloreu (*Coffee Board of Bangalore*), Federacija za ulje, sjemenje i masti sa sjedištem u Londonu (*The Federation of Oils, Seeds and Fats Associations*), Udruga za trgovinu žitaricama i hranom sa sjedištem u

arbitražnim sudovima koji ne djeluju unutar postojeće arbitražne ustanove, tzv. *ad hoc* arbitražnim sudovima, o čijem se konstituiranju i djelovanju brinu same stranke ili osobe kojima one to povjere.²⁴⁰

Dakle, stranke mogu izabrati da svoj spor rješavaju unutar već postojeće ustanove koja u skladu sa vlastitim pravilima izvršava niz dužnosti, primjerice zaprimanje tužbe i ostalih podnesaka u postupku te dostavu istih strankama, određivanje procesnih rokova, po potrebi imenovanje arbitra odnosno njegovog zamjenika, donošenje odluke o izuzeću arbitra, ispitivanje, odobrenje i dostava pravorijeka, osiguravanje stručnog osoblja i prostorija u kojima se vode postupci, vođenje evidencije o podmirenju naknade arbitrima, itd. Ili stranke mogu izabrati da spor rješavaju putem *ad hoc* sudova koje ne djeluju unutar arbitražnih ustanova, a u kojem slučaju moraju same ugovoriti i odrediti kako će se provoditi te navedene radnje vezane za organiziranje i provođenje arbitražnog postupka.

Odabirom rješavanja spora unutar arbitražne ustanove stranke mogu potpuno usmjeriti pozornost na aktivno sudjelovanje u arbitražnom postupku s ciljem ostvarenja i zaštite svojih prava, ne brinući se o organizacijskim aspektima suđenja. Nadalje, prihvatanjem nadležnosti unutar već postojećih arbitražnih ustanova, stranke uobičajeno pristaju i na pravila te arbitražne ustanove po kojima se vodi arbitražni postupak, te često arbitre biraju s liste arbitara koju ta ustanova javno objavljuje. Iz tog razloga stranke u arbitražnom sporazumu često samo navode da će svoje sporove rješavati pred određenom arbitražnom ustanovom te eventualno navode broja arbitara i jezik na kojem će se voditi postupak. Ako stranke ne ugovore izričito drugačije, sva ostala procesna pitanja rješavaju se prema pravilima arbitražne ustanove koja je izabrana za rješavanje spora. Tako primjerice ugovaranjem nadležnosti Stalnog izabranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori smatra se, u nedostatku drugačijeg sporazuma, da su stranke pristale na primjenu Zagrebačkih pravila, a u skladu s kojim pravilima će se provoditi postupak od imenovanja arbitara do donošenja pravorijeka (čl. 2. st. 1. Zagrebačkih pravila)²⁴¹.

Londonu (*Grain and Feed Trade Association*), Centar za arbitražu i mirenje pri Svjetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo (*World Intellectual Property Organization*). Usporedba pravila nekih od navedenih arbitražnih ustanova može se pronaći u *Salomon Claudia*, *The Conduct of an Internal Arbitration: Do the Rules Makes a Difference?*, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 21., br. 2., 2004., str 103-141.

²⁴⁰ Tako i *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 857.

²⁴¹ Članak 2. stavak 1. Zagrebačkih pravila glasi: "*Pravilnik se primjenjuje se na sve sporove za koje je prema odredbama Pravilnika ugovorena nadležnost Sudišta ili arbitražnog suda pri Sudištu, osim ako je za neke odredbe izrijekom određeno da se primjenjuju samo na sporove bez međunarodnog obilježja.*" Tako i *Dika* navodi da stranke ugovaranjem nadležnosti nekog arbitražnog suda koji je osnovan unutar neke arbitražne ustanove ugovaraju i nadležnost te ustanove za rješavanje čitavog niza pitanja vezanih iz organizaciju i rad toga arbitražnog

Ad hoc arbitraže s druge strane nemaju niti jednu od gore navedenih organizacijskih prednosti te su stranke prepuštene i obvezne arbitražnim ugovorom ugovoriti sve detalje mogućeg arbitražnog postupka. U slučaju nedostatka ugovornih odredbi koje bi se odnosile na postupak imenovanja arbitara, izuzeće arbitara, imenovanje zamjenika arbitara te odluke o nadležnosti arbitražnog suda te će radnje obavljati predsjednik TSZG-a ili ŽSZG-a ili sudac kojeg on na to ovlasti (čl. 43. st. 3. ZA). Takav način ugovaranja rješavanja sporova je u praksi mnogo rjeđi²⁴² nego rješavanje pred arbitražnim ustanovama. U presudama koje su mi državni sudovi stavili na raspolaganje u okviru istraživanja za ovaj doktorski rad, samo su se tri presude odnosile na poništaj pravorijeka kojeg je donio *ad hoc* arbitražni sud.²⁴³ Pri tome ne treba zaboraviti da i arbitražna ustanova za svaki predmet osniva arbitražni sud s ciljem rješavanja tog dotičnog spora te da donošenjem pravorijeka u pravilu prestaje dužnost arbitra tog arbitražnog suda.

3.2.2.2. Domaći i strani arbitražni sud

Podjela na domaći i strani arbitražni sud svakako je najbitnija podjela s obzirom na to da se ona tiče određivanja državne pripadnosti pravorijeka. O državnoj pripadnosti pravorijeka ovisi koja će se pravila primijenjivati na pitanje dozvoljenih pravnih sredstava protiv pravorijeka, posebno poništaja pravorijeka.

Prema hrvatskom pravu pravorijek arbitražnog suda ima pripadnost države u kojoj se nalazi mjesto arbitraže (čl. 38. ZA). S obzirom na to da mjesto arbitraže određuje državnu pripadnost pravorijeka, hrvatski ZA propisuje da je naznaka mjesta arbitraže obvezni sastojak svakog pravorijeka (čl. 30. st. 4. ZA).

suda, zatim nadležnost toga arbitražnog suda i naposljetku mjerodavnost arbitražnih pravila te ustanove koji će se primijeniti na spor iznesen pred navedeni arbitražni sud; Vidjeti *Dika* op. cit. u bilj. 238., str. 32.

²⁴² Primjer ugovaranja *ad hoc* arbitraže je Okvirni Ugovor sklopljen 17. listopada 2001. između Republike Hrvatske (RH), društva Deutsche Telekom AG (DT) i društva HT – Hrvatske telekomunikacije d.d. (HT) koji predviđa *ad hoc* arbitražu u sljedećoj arbitražnoj klauzuli "Svi sporovi u vezi s ovim Ugovorom povjerit će se na rješavanje i mirenje dvočlanom odboru (RH i DT će odrediti svaki po jednog člana odbora), pa ako u roku od 45 dana spor ne bude riješen na taj način, ugovorne strane su ugovorile nadležnost arbitraže u skladu s važećim arbitražnim pravilima UNCITRAL-a. Ovlaštenik za imenovanje arbitara biti će predsjednik Vrhovnog suda Švicarske, broj arbitara biti će tri, mjesto arbitraže Zurich, Švicarska, a jezik u postupku biti će engleski." (Ugovor je objavljen na mrežnoj stranici <https://mmpi.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/2007/HT%20ugovori-svi.pdf>, posjećeno dana 4. lipnja 2020., u 18:52 h).

²⁴³ Oznaka presuda se nalazi u bilješci 231. Za napomenuti je da u svim tim postupcima pravomoćno odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka *ad hoc* arbitražnog suda.

Nadalje, ZA definira "*domaću arbitražu*" kao arbitražu čije je mjesto na području Republike Hrvatske (čl. 2. st. 1. toč. 2. ZA).

Tužbu za poništaj arbitražnog pravorijeka (čl. 36. ZA) moguće je podnijeti samo protiv domaćeg pravorijeka. U tom postupku ispitat će se zakonitost domaćeg pravorijeka. Nasuprot tome, zakonitost stranih pravorijeka može se ispitati samo u postupku priznanja ili ovrhe (čl. 48. ZA).

Argumentum a contrario slijedi da je "*strana arbitraža*" ona arbitraža čije se mjesto ne nalazi na području Republike Hrvatske.

Kako domaća tako i strana arbitraža mogu rješavati spor s međunarodnim obilježjem. Hrvatski ZA pod pojmom "*spora s međunarodnim obilježjem*" smatra spor u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu (čl. 2. st. 1. toč. 7. ZA). Pri tome je važno imati na umu i odredbu članka 3. stavka 2. ZA, koji određuje da u sporovima s međunarodnim obilježjem stranke mogu ugovoriti i arbitražu čije je mjesto izvan područja Republike Hrvatske, osim ako je posebnim zakonom propisano da takav spor može rješavati samo sud u Republici Hrvatskoj. Pod pojmom "*spora bez međunarodnog obilježja*" hrvatski ZA podrazumijeva spor u kome su stranke fizičke osobe s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u tuzemstvu, odnosno pravne osobe koje su osnovane po pravu Republike Hrvatske, osim ako spor ispunjava uvjete iz članka 2. stavka 1. točke 7. ZA.

Svakako su moguće zablude u pogledu utvrđivanja državne pripadnosti pravorijeka uzme li se u obzir činjenica da stranke arbitražnim ugovorom ili kasnije u samom arbitražnom postupku mogu suglasno ugovoriti da se znatan dio suđenja teritorijalno obavi na području neke druge države od one u kojoj je stvarno sjedište arbitražnog suda.²⁴⁴ Tada bi imali situaciju da je primjerice postupak pokrenut pred arbitražnim sudom koje djeluje unutar arbitražne ustanove sa sjedištem u jednoj državi, a da se cjelokupni arbitražni postupak provede u drugoj državi (primjerice, jer se tamo nalaze svi svjedoci). ZA u članku 19. propisuje načine utvrđivanja mjesta arbitraže i to na način da se prvo stranke mogu sporazumjeti o mjestu arbitraže (čl. 19. st. 1. ZA), a u nedostatku takvog sporazuma mjesto arbitraže odredit će arbitražni sud vodeći

²⁴⁴ Tako *Born* pojašnjava da je ključno shvatiti da je pojam arbitražnog "*sjedišta*" (ili "*mjesta*") pravni konstrukt, a ne geografska ili fizička lokacija; Vidjeti *Born*, op. cit. u bilj. 64., str. 1538.

računa o okolnostima spora, uključujući i pogodnost određenog mjesta za stranke (čl.19. st. 2. ZA). U slučajevima da mjesto arbitraže nije utvrđeno na neki od prethodnih načina, onda se smatra da je mjesto arbitraže ono mjesto koje je u pravorijeku označeno kao mjesto njegovog donošenja (čl. 19. st. 3. ZA). Spomenimo da arbitri i domaće arbitraže mogu biti strani državljani (čl. 10. st. 1. ZA) te da se postupak može voditi po pravilima stranog procesnog prava ako to nije u suprotnosti s odredbama ZA (čl. 18. st. 1. ZA) i na stranom jeziku (čl. 21. st. 1. ZA).

Osim značaja da li se pravorijek takvog suda smatra domaćim ili stranim, podjela na domaći i strani arbitražni je bitna i iz razloga što već spomenuti članak 3. stavak 2. ZA²⁴⁵ ne dozvoljava domaćim pravnim ili fizičkim osoba da svoje međusobne sporove rješavaju pred stranim arbitražnim sudovima, ako je za rješenje predmetnog spora nadležan sud u Republici Hrvatskoj, s obzirom na to da među tim strankama nema međunarodnog obilježja iz članka 2. stavka 1. točka 7. ZA²⁴⁶. Dakle, isključiva nadležnost domaćeg državnog suda²⁴⁷ za rješavanje određene vrste spora jest prepreka za ugovaranje nadležnosti stranog arbitražnog suda, osim u slučajevima postojanja spora s međunarodnim obilježjem. Neki autori smatraju da je svrha zabrane ugovaranja strane arbitraže u domaćim sporovima bez međunarodnog obilježja zaštititi interese domaćih pružatelja arbitražnih usluga.²⁴⁸ Odredba kojom bi domaće stranke za

²⁴⁵ Komparativna zakonodavstva ne poznaju ovakvo ograničenje, a razlog može svakako proistjecati iz činjenice otvorenosti prema arbitražnom rješavanju sporova te daljnjem zauzimanju vodećeg i podobnog mjesta za rješavanje sporova putem arbitraže.

²⁴⁶ *Uzelac* potvrđuje da u sporovima u kojima su obje strane hrvatski pravni subjekti nije dopušteno niti ugovaranje institucionalne niti *ad hoc* arbitraže sa sjedištem u inozemstvu. Nadalje navodi da kada bi u takvom sporu stranke i provele arbitražu u inozemstvu, arbitražni pravorijek koji bi bio donesen smatrao bi se stranim arbitražnim pravorijekom, koji bi da bi proizvodio učinke u Republici Hrvatskoj, podlijegao postupku priznanja. U takvim slučajevima sud bi u postupku priznanja (bilo da se takav postupak provodi u obliku samostalnog delibacijskog postupka, bilo da se radi o priznanju odlučuje kao o prethodnom pitanju u postupku ovrhe) morao po službenoj dužnosti odbiti priznati doneseni pravorijek zbog toga što prema zakonima Republike Hrvatske nije arbitrabilan; Vidjeti *Uzelac*, op.cit. u bilj. 156., str. 73.

²⁴⁷ Isključiva nadležnost suda Republike Hrvatske po članku 47. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 53/91, 88/01, dalje u tekstu: ZRSZ) je postojala ako je to ovim ili drugim zakonom Republike Hrvatske bilo izričito određeno. Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 101/17, 67/23, dalje u tekstu: ZMPP), čijim stupanjem na snagu je prestao važiti ZRSZ ne sadrži ovako jasnu odredbu, već člankom 46. stavkom 1. određuje da se u građanskim i trgovačkim stvarima, nadležnost suda Republike Hrvatske određuje primjenom Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena) (SL L 351, 20. 12. 2012.). *Dika Mihajlo* smatra da bi okolnost da je za neku vrstu sporova s međunarodnim obilježjem predviđena isključiva međunarodna nadležnost hrvatskih sudova imala za posljedicu njihovu apsolutnu nearbitrabilnost, pa se u tim sporovima ne bi mogla ugovoriti nadležnost ni domaćeg ni stranog izbranog suda. Nadalje, *Dika* ističe i da se iz pravila o isključivoj mjesnoj nadležnosti ne bi mogao izvesti zaključak o postojanju isključive stvarne nadležnosti hrvatskih sudova; Vidjeti *Dika Mihajlo*, Arbitrabilnost i isključiva nadležnost sudova, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999., str. 32.-33 i str. 36. U ovom se radu može vidjeti i više o isključivoj nadležnosti državnih sudova te o arbitrabilnosti sporova.

²⁴⁸ Pravni učinak stranog pravorijeka bi ipak postojao u državi u kojoj bi bio donesen pravorijek na temelju takve arbitražne klauzule, kao i u drugim državama koje ne poznaju takvu zabranu iz hrvatskog prava, ako bi se išlo u

rješavanje svojih sporova ugovorile nadležnost stranog arbitražnog suda ne bi proizvodila pravne učinke u Republici Hrvatskoj.²⁴⁹

3.2.2.3. Dobrovoljni i prisilni arbitražni sud

Podjela arbitražnih sudova na "*dobrovoljne*" i "*prisilne*" (*arbitrage obligatore, compulsory/mandatory arbitration, Zwangs-Schiedsgericht*) nastala je kao posljedica razvoja arbitražnog suđenja, intencije nacionalnih država i nadnacionalnih organizacija da arbitražno suđenje zahvati što veći broj sporova, ali i kao posljedica namjere "*jače*" ugovorne strane da "*slabijoj*" ugovornoj strani nametne rješavanje nastalih ili budućih sporova arbitražom. Naime, pridjev "*prisilna*" uz riječ arbitraža danas²⁵⁰ se vezuje uz arbitražne sudove koji su za stranke

priznanje i ovrhu u tim drugim državama. Međutim, u pravnoj teoriji egzistiraju i kritička razmišljanja koja smatraju da je mogućnost ugovaranja samo domaće arbitraže za sporove između domaćih pravnih osoba suprotna ili postojećim konvencijskim rješenjima ili aktima koje obvezuju Republiku Hrvatsku kao članicu Europske Unije. Tako primjerice *Babić* smatra da ovakvo ograničenje treba napustiti jer je suprotno NYK, pa se ne bi ni smjelo primjenjivati ako je arbitraža ugovorena u državi ugovornici te konvencije. Nadalje, smatra da je propisivanje različitih pretpostavki za ugovaranje arbitraže u tuzemstvu i u inozemstvu nespojivo i s odredbama Ugovora o EZ-u o slobodi pružanju usluga, jer otežava stranim arbitrima, arbitražnim institucijama i drugim pružateljima usluga u arbitraži pristup hrvatskom arbitražnom tržištu. *Babić* smatra i da to ograničenje nije pravopolitički opravdano jer bespotrebno odstupa od načela stranačke autonomije, ograničava domaćim subjektima ponudu arbitražnih usluga te ulagateljima čini naše pravo manje privlačnim. Vidjeti *Babić Davor*, Arbitraža u inozemstvu u sporovima bez međunarodnog obilježja, Pravo i porezi, br. 11, studeni 2006., str. 48. *Uzelac* iznosi razmišljanje da je ideja ovoga ograničenja zacijelo bila sadržana u političkoj ocjeni neprikladnosti toga da o predmetima od posebnog nacionalnog interesa, kakvima su se smatrali sporovi o nekretninama ili sporovi s vojnim jedinicama, ne može odlučivati tijelo u inozemstvu, jer se u skladu sa socijalističkom praksom arbitraže ponajviše i računalo na to da će arbitraža u sporovima sa stranim elementom najčešće biti provođena u inozemstvu; Vidjeti *Uzelac*, op.cit. u bilj. 156., str. 66. Tako i *Reid* navodi da su članci 85.-87. engleskog Zakona o arbitraži iz 1996. godine zadržali razliku između međunarodne i nacionalne arbitraže, međutim ti dijelovi nikada nisu stupili na snagu zbog članstva Ujedinjenog Kraljevstva u Europskoj uniji; Vidjeti *Reid*, op. cit. u bilj. 227., str. 235. Nastavno na prethodni navod, ukazuje se da je u predmetu *Philip Alexander Securities i Futures Ltd. v. Bamberger* (High Court of Justice, Queen's Bench Division (Commercial Court) and Court of Appeal (Civil Division), 1 Eur. L. Rep. 63 (1997) od 2. svibnja 1996. i 12. srpnja 1996. razlika između međunarodne i domaće arbitraže smatrana nespojivom s pravom Europske zajednice jer je predstavljala ograničenje slobode pružanja usluga protivno članku 59. (sada članak 49.) Ugovora o osnivanju Europske zajednice iz 1957. koji je izmijenjen naknadnim ugovorima (Rimski ugovor). Presuda je objavljena u knjizi *Mandaraka-Sheppard Aleka*, Modern Admiralty Law, Cavendish Publishing Limited, 1. izdanje, London/Sydney, 2001., str. 266.-267.

²⁴⁹ Nemogućnost ugovaranja nadležnosti stranog arbitražnog suda za rješavanje sporova među domaćim osobama bila je propisana još člankom 469a. ZPP 1990, na koju se primjerice pozvao VTSRH rješenjem br. Pž-949/00 od 21. ožujka 2000. kojim je ukinuo rješenje TSZG br. Pž-636/98 od 7. siječnja 2000., a kojim rješenjem se TSZG proglasio nenadležnim, ukinuo provedene radnje i odbacio tužbu. U obrazloženju predmetnog rješenja VTSRH-a je navedeno: "*Konačno, i tužitelj i tuženik su domaće pravne osobe, pa nisu mogle ugovoriti nadležnost stranog izbranog suda, a što jasno proizlazi iz odredbe čl. 469. ZPP-a. Prema čl. 469a. ZPP-a sporovi bez međunarodnog elementa o pravima kojima slobodno raspolažu stranke mogu iznositi pred stalne izbrane sudove, osnovane pri gospodarskim komorama ili drugim organizacijama predviđenim zakonom, ako zakonom nije utvrđeno da određene vrste sporova rješavaju isključivo drugi sudovi. Prema tome, kako su u pitanju dvije domaće pravne osobe, sve kada bi takva ugovorna odredba i postojala, ne bi proizvodila pravne učinke.*" Odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 10. veljače 2023., u 15:37 h.

²⁵⁰ I zakonodavstvo SFRJ je poznavalo prisilne arbitraže, a kao samo jedan primjer može se navesti prisilnu arbitražu utemeljenu na odredbama Zakona o Jugoslavenskoj banci za međunarodnu ekonomsku suradnju i o zajedničkim financijskim organizacijama (Sl. SFRJ 55/78) kojima je bilo propisano da je arbitražno vijeće Jugoslavenske banke nadležno za rješavanje sporova iz međunarodnih poslovnih odnosa članova Jugoslavenske banke i stranih osoba, a koji nastanu iz poslovanja Jugoslavenske banke. Također, prije stupanja ZA, prisilna

nadležni na temelju zakonskih odredbi, neovisno o postojanju njihove volje da spor riješe upravo na takav način.²⁵¹ Takve arbitraže suprotnost su ostalim arbitražama prvenstveno po nedostatku volje i suglasnosti stranaka da svoje sporove riješe pred izabranim tijelom i u skladu sa izabranim pravilima ili pravilima tog izabranog tijela, kao bitnog elementa koji razlikuje "prisilne" od "dobrovoljnih" arbitraža. Takav način "nametanja" rješavanja spora putem arbitražnih sudova zaslužen se označava pridjevom "prisilni". Na nadležnost prisilnih arbitraža ugovorne strane ne pristaju dobrovoljno, već sama činjenica nastanka određenog odnosa uvjetuje da je takva arbitraža po sili zakona nadležna za rješavanje spora iz tog odnosa. Upravo nedostatak arbitražnog sporazuma predstavlja bitnu karakteristiku prisilnih arbitraža.²⁵² U Hrvatskoj je prisilna arbitraža propisana primjerice člankom 268. stavkom 1. Stečajnog zakona (dalje u tekstu: SZ)²⁵³ i to u slučajevima upućivanja vjerovnika na parnicu radi utvrđivanja osnovanosti osporene tražbine, odnosno utvrđivanja nepostojanja osporene tražbine kada sud koji vodi stečajni postupak može na zahtjev dotičnog vjerovnika odlučiti da se rješavanje spora povjeri kojem stalnom izbranom sudištu u Republici Hrvatskoj. Prisilna arbitraža predviđena je i člankom 214. stavkom 4. Zakona o radu (dalje u tekstu: ZOR)²⁵⁴ u slučajevima kada sindikat i poslodavac ne mogu postići dogovor o poslovima koji će se obavljati za vrijeme štrajka i isključenja s rada, jer tada poslodavac, odnosno sindikat može tražiti da o tim poslovima odluči arbitraža. Daljnji primjer prisilne arbitraže sadržan je u članku 26. stavku 4. Zakona o medijima²⁵⁵ za slučaj kada nakladnik i predstavnik novinara ne donesu

arbitraža je bila primjerice normirana člankom 51. stavkom 4. Općeg kolektivnog ugovora (NN 35/90), člankom 87. stavka 2. Zakona o lokalnoj upravi i samoupravi (NN 90/92), člancima 8.-11. Uredbe o Komisiji Vlade Republike Hrvatske za rješavanje sporova o pravima općina, gradova i županija (NN 37/94), člankom 4. stavkom 6., člankom 30. stavkom 2. i člankom 32. stavkom 3. Zakona o komunalnom gospodarstvu (NN 36/95, 70/97), itd.
²⁵¹ Tako Triva smatra da nisu arbitraže oni organi koji unatoč nazivu "arbitraža" predstavljaju organe kojima se stranke moraju obratiti radi rješavanja određenih sporova – tzv. prisilne arbitraže; Vidjeti Triva, op. cit. u bilj. 53., str. 672. Identično tvrde i Goldštajn/Triva, op. cit. u bilj. 66., str. 126. Na isti način i Uzelac smatra da se bitno obilježje arbitraže koju on karakterizira kao "pravom ili dobrovoljnom arbitražom" ogleda isključivo postojanju volje stranaka da se odreknu nadležnosti državnog pravosuđa i povjere meritorno rješavanje svoga spora trećoj osobi; Vidjeti Uzelac Alan, Forma arbitražnog ugovora u hrvatskom pravu: novo uređenje, njegova ishodišta i perspektive daljnjeg razvoja, Zbornik PFZ, br. 56 (2-3), 2006., str 550.

²⁵² VSRH je u Rješenju GŽ-12/12 od 15. siječnja 2014. naveo: "...može se zaključiti da odredbe o posebnoj, tzv. prisilnoj arbitraži nadležnoj za odlučivanje o sporovima u kojima se odlučuje o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka i isključenja sa rada predstavljaju iznimku od pravila da je arbitražno rješavanje radnih sporova dobrovoljno". U istom je Rješenju VSRH i ukazao na glavnu razliku dobrovoljne od prisilne arbitraže: "Za razliku od dobrovoljne arbitraže, kod koje je za uspostavljanje njezine nadležnosti potreban sporazum stranaka spora u smislu odredbe čl. 2. st. 1. točka 3. ZA, u slučaju posebne, prisilne arbitraže spor pred arbitražnim sudom može iznijeti i samo jedna stranka u sporu, a postupak se može provesti i bez sudjelovanja druge stranke u imenovanju predsjednika arbitražnog suda odnosno bez sudjelovanja te stranke u arbitražnom postupku." Rješenje je dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:32 h.

²⁵³ NN 71/15, 104/17, 36/22, 27/24.

²⁵⁴ NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 46/23, 64/23.

²⁵⁵ NN 59/04, 84/11, 81/13, 114/22.

statut medija u roku od šest mjeseci od početka rada medija, jer tada će statut na zahtjev predstavnika novinara donijeti arbitraža sastavljena od jednakog broja zastupljenih predstavnika udruga nakladnika i novinarskih udruga. Članak 44. stavak 9. Zakona o odvjetništvu²⁵⁶ također predviđa prisilnu arbitražu u slučajevima kada Ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa i Hrvatska odvjetnička komora s jedne strane i Osiguravatelji s druge strane ne mogu postići dogovor o uvjetima osiguranja od odgovornosti odvjetnika, s obzirom na to da tada o tim uvjetima na prijedlog bilo koje od strana odlučuje Stalno izabrano sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori. Spomenimo da je prisilna arbitraža određena i u nekim kolektivnim ugovorima. Primjerice članak 9. stavak 1. Temelnog kolektivnog ugovora za službenike i namještenike u javnim službama²⁵⁷, koji je i naslovljen "*Obvezna arbitraža*", propisuje obveznu arbitražu u slučajevima kolektivnog spora kada je u nekoj javnoj službi štrajk zakonom zabranjen. U članku 82. stavku 4. tog kolektivnog ugovora predviđena je obvezna arbitraža posredovanjem Ministarstva rada i mirovinskog sustava za slučaj da između poslodavca i sindikata nastane spor o korištenju uvjeta za rad sindikata nužnih za ostvarivanje sindikalnih aktivnosti.

Radi zaštite "*slabije stranke*" hrvatski zakonodavac ne dozvoljava prisilne arbitraže u potrošačkim sporovima. Naime, zakon za rješavanje navedene vrste sporove putem arbitraže izričito zahtijeva da je ugovor o arbitraži napisan u posebnoj ispravi koju su potpisale obje stranke, te da u toj ispravi, osim ako je ona sastavljena kod javnog bilježnika, ne bude drugih utanačenja osim onih koja se odnose na arbitražni postupak (čl. 6. st. 6. ZA).²⁵⁸ U pravnoj teoriji postoje razmišljanja da bi arbitražna klauzula koja je "*nametnuta*" drugoj ugovornoj strani bila nedopuštena, jer druga ugovorna strana nema druge mogućnosti nego pristati na arbitražnu klauzulu, ako želi zasnovati odnos reguliran tim ugovorom.²⁵⁹ "*Prisila*" da se zbog nužnosti ili

²⁵⁶ NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21.

²⁵⁷ NN 56/22.

²⁵⁸ U prilog zabrani prisilnih arbitraži u potrošačkim sporovima ide i okolnost da je pod taksativno navedenim odredbama iz članka 54. Zakona o zaštiti potrošača (NN 19/22, 59/23, dalje u tekstu: ZZP) za koje zakonodavac propisuje da se mogu smatrati nepoštenima, navedena i odredba iz točke 19. kojom se: "*...isključuje, ograničava ili otežava pravo potrošača da prava iz ugovora ostvari pred sudom ili drugim nadležnim tijelom, a poglavito odredba kojom se obvezuje potrošača na rješavanje spora pred arbitražom koja nije predviđena mjerodavnim pravom, odredba koja onemogućava izvođenje dokaza koji idu u prilog potrošaču ili odredba kojom se teret dokaza prebacuje na potrošača kada bi, prema mjerodavnom pravu, teret dokaza bio na trgovcu*". Ova odredba odgovara točki q. Priloga odredbe članka 3. stavka 3. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (Sl. EU L 095/29) koja navodi da su nepoštene odredbe one odredbe čiji su predmet ili svrha: "*isključenje ili ometanje prava potrošača na poduzimanje sudske tužbe ili provođenje svakog drugog pravnog lijeka, posebno tako da se od potrošača zahtijeva da sporove rješava isključivo arbitražom koja nije obuhvaćena pravnim odredbama, nezakonitim ograničavanjem dokaza koji mu stoje na raspolaganju, ili nametanjem tereta dokazivanja koji bi prema primjenjivom pravu trebala snositi druga ugovorna stranka*".

²⁵⁹ U pravnoj znanosti primjerice postoji mišljenje da bi arbitražna klauzula u ugovorima u radu bila nedopuštena

želje za potpisivanjem određenog ugovora ili drugog pravnog posla pristaje na arbitražu koju je predložila "jača" strana²⁶⁰ ipak ne bi karakterizirala takvu arbitražu "prisilnom", baš zbog postojanja mogućnosti druge strane da se odupre takvoj prisili na način da ne pristane na sklapanje ugovora koji sadrži arbitražnu klauzulu. Neovisno o interesima i jačini stranaka potpisnica, arbitraža je prisilna samo ako stranke niti jednom svojom radnjom ne mogu otkloniti njenu nadležnost za rješavanje sporova. Prisutni su prigovori da je ovakav način rješavanja spora putem arbitraže zapravo "nametnut" način, jer stranka nema druge mogućnosti nego pristati na takav ugovor ako želi poslovati sa "jačom" stranom. Naravno da "jača" ugovorna strana uvjetuje ugovorni odnos ne samo s mjestom rješavanja spora već i sa drugim "bitnim" sastojcima ugovora, pa je stvar procjene da li u takav pravni odnos ulaziti ili ne. Ovdje se ne misli na ništave ili pobojne odredbe, već se opisuje realan trgovački odnos i položaj između "jače" i "slabije" ugovorne strane prilikom utvrđenja uvjeta buduće suradnje. U Republici Hrvatskoj neki su se poslovni subjekti već povelili za navedenom mogućnosti te u svojim aktima predvidjeli rješavanje određenih sporova putem arbitraže.²⁶¹ Ali u konačnici pristajanje "slabije" ugovorne strane na odredbe koje predloži "jača" ugovorna strana isključuje osnovanost prigovora nametnute odredbe, odnosno prigovora da se u ovom slučaju radi o prisilnoj arbitraži²⁶². Dakle, pristajanjem na sklapanjem ugovora sa "jačom" stranom se potvrđuje usklađena volja ugovornih strana da se spor povjeri na rješavanje arbitraži²⁶³, ako ne

jer je drugoj ugovornoj stranci "nametnuta" kao uvjet sklapanja ugovora. Tako Kunštek smatra da ako je pristanak na rješavanja spora putem arbitraže bio uvjet za sklapanje ugovora o radu, onda bi trebalo predvidjeti da takav arbitražni sporazum ne proizvodi učinke; Vidjeti Kunštek Eduard, Prisilne arbitraže u Hrvatskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2010., str. 1081. Usporedbe radi, u Engleskoj su u cijelosti nedopuštene arbitražne klauzule koje su ugovorene između radnika i poslodavca i to prije nego što nastane radni spor između istih osoba. Dakle, nakon nastanka radnog spora, radnik i poslodavac mogu slobodno i suglasno povjeriti arbitraži rješavanje spora. Detaljnije o tome vidi Moradi Bahareh (Bee), Pre-dispute Mandatory Arbitration in Employment Agreements, American University Washington College of Law, 2014., str. 24.-25.

²⁶⁰ ZA u članku 6. stavku 4. dozvoljava da se u glavnom ugovoru upućuje na neku drugu ispravu koja sadrži arbitražnu klauzulu ako je upućivanje takvo da je ta klauzula sastavni dio ugovora. Na opisani način arbitražna klauzula može biti sastavni dio Pravilnika o radu ili Općih uvjeta "jače strane" koji obvezuju stranke sklapanjem osnovnog ugovora, ako je tako izričito navedeno u samome ugovoru, međutim i u tom slučajevima "slabija" stranka i dalje ima mogućnost ne pristati na sklapanje ugovora sa "jačom" stranom.

²⁶¹ Primjerice: Statut Kapitalnog fonda d.d., zatvorenog alternativnog investicijskog fonda s privatnom ponudom od 15. lipnja 2021. u članku 25. stavku 2. određuje SAS HGK kao nadležni sud za rješavanje spora između dioničara fonda i društva (objavljen na mrežnoj stranici <https://www.hmid.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:40 h); Pravila Fonda, OTP Global, Otvoreni alternativni investicijski fond s javnom ponudom, od 17. listopada 2023. u članku 55. stavku 3. predviđaju da će se sporovi između društva i ulagatelja rješavati u skladu s važećim Pravilnikom o arbitraži pri SAS HGK (objavljena na mrežnoj stranici <https://www.otpinvest.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024. u 11:52 h); Opći uvjeti korištenja tvrtke Adobe od 17. veljače 2024. u članku 14. stavku 3. određuju Međunarodni arbitražni sud u Londonu (LCIA) kao nadležan sud za rješavanje sporova između korisnika i društva Adobe (objavljeni na mrežnoj stranici <https://www.adobe.com/legal/terms.html>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 12:15 h).

²⁶² Slično i Kunštek, op. cit. u bilj. 259., str. 1080.

²⁶³ Lović Stjepan, Prisilne arbitraže, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2016., str. 739.

postoje druge zakonom propisane okolnosti koje mogu dovesti do ništavosti ili poboynosti odredbe kojom je za slučaj spora ugovorena arbitraža.

Bitan element za razlikovanje dobrovoljne i prisilne arbitraže mora dakle, biti u postojanju svijesti i volji stranke da pristaje na arbitražno rješavanje sporova.²⁶⁴ Međutim, i takve arbitraže moraju u sebi sadržavati sva jamstva zaštite prava stranaka u postupku, a postupak se mora provesti u skladu s zakonskim pravilima o arbitraži.

Može se zaključiti da bi razlika između ugovornog i zakonskog određenja arbitražnog načina rješavanja sporova bila u tome što je kod sklapanja ugovora s *"jačom"* stranom prisutna volja stranaka da odluči hoće li ili ne sklopiti ugovor s takvom arbitražnom klauzulom ili ne. Samo u slučaju prihvatanja arbitražne klauzule stranke su obvezne svoj spor povjeriti na rješavanje arbitražnom sudu. Kod *"pravih prisilnih"* arbitraža određenih zakonom, stranke su neovisno o postojanju vlastite volje dužne spor povjeriti na rješavanje arbitražnom sudu. Postavlja se pitanje da li postojanje prisilnih arbitraža poništava učinak kogentne odredbe članka 6. ZA koja jasno propisuje oblik arbitražnog ugovora, pa samim tim i poništaj pravorijeka jer ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije uopće bio sklopljen (čl. 36. st. 2 toč. 1. a ZA)? Da li prisilne arbitraže mogu nadomjestiti nedostatak suglasne volje stranaka da svoj spor povjere na rješavanje arbitraži, s obzirom na to da je postojanje suglasnosti volje jedna od bitnih razlika između arbitražnog rješavanja spora i rješavanja spora pred državnim sudom? Jedino opravdanje za prihvatanje prisilne arbitraže bi bilo da je volja stranaka za arbitražnim rješavanjem spora supstituirana zakonskom odredbom koja zapravo predstavlja arbitražni ugovor koji se smatra sklopljenim u trenutku nastanka određenog spora naznačenog tom zakonskom odredbom. U tom slučaju bi se razlikovala *"uobičajena"* arbitraža utemeljena na arbitražnom ugovoru i iznimno zakonom predviđena prisilna arbitraža, čija dozvoljenost ne

²⁶⁴ Omejec Jasna navodi da *"Europski sud za ljudska prava u presudi 'Deweer protiv Belgije (1980)' ističe da se 'osoba može legitimno odreći prava na pristup sudu ugovaranjem arbitraže ili drugog alternativnog načina rješavanja sporova, no takvo odricanje mora biti jednoznačno i izražavati slobodnu volju stranke, što podliježe 'osobito pažljivom nadzoru' (particularly careful review) Europskog suda"*; Vidjeti Omejec Jasna, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Novi informator, Zagreb, 2013., str. 1123. Na isti način je ESLJP odlučio primjerice u *predmetima Osmo Suovaniemi i drugi v. Finska* (zahtjev br. 31737/96) od 23. veljače 1999. godine (dostupno na mrežnoj stranici <http://echr.ketse.com/doc/31737.96-en-19990223/view/>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 16:17 h), *Transado-Transportes Fluviais do Sado S.A. v. Portugal* (zahtjev br. 35943/02) od 16. prosinca 2003. godine (dostupno na mrežnoj stranici [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-24074"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)), posjećeno dana 18. listopada 2020., u 16:21 h), *Eiffage S.A. i drugi v. Švicarska* (zahtjev br. 1742/05) od 15. rujna 2009. godine (dostupno na mrežnoj stranici [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["1742/05"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)), posjećeno dana 18. listopada 2020., u 16:55 h).

proizlazi iz ugovora o arbitraži već iz zakonske norme. Uostalom, nadležnost arbitražnih sudova za rješavanje spora putem prisilne arbitraže ne proizlazi iz odredbi Zakona o arbitraži, već iz specijalnih zakona kojima je propisana obveza stranaka da svoj spor rješavaju arbitražom, pa dokle god takve odredbe egzistiraju, postupanje po njima ne može biti razlogom za poništaj pravorijeka prisilne arbitraže. Da bi se izbjegle nedoumice koje nastaju u sudskoj praksi, u kojoj se odlukama prisilnih arbitraža ponekad ne priznaje svojstvo pravorijeka, bilo bi poželjno ZA dopuniti na način da i u njemu izričito propiše da pored ugovora o arbitraži pravni temelj za njezino provođenje može biti i zakonska odredba.

3.2.3. Odluke VSRH i dvojbe koje iz istih mogu proizaći

Iako to nije izričito navedeno, čini se da ZA daje jednake učinke pravorijecima i "*prisilnih*" i "*dobrovoljnih*" arbitraža, te zakonskim normiranjem obveze rješavanja spora putem arbitraže daje poticaj razvoju arbitraže. Smatram da su stranke ovlaštene ne samo protiv pravorijeka "*dobrovoljne*" arbitraže, već i protiv pravorijeka "*prisilne*" arbitraže podnijeti tužbu za poništaj pravorijeka u slučaju da je nastupio neki od poništajnih razloga. ZA niti jednom svojom odredbom ne razlikuje navedene pravorijeke unatoč nespornoj činjenici da kod "*prisilnih*" arbitraža nedostaje arbitražni ugovor prethodno sklopljen između stranaka arbitražnog spora. No, u praksi su donijete određene sudske odluke koje mogu imati dalekosežne posljedice na rješavanje spora putem prisilne arbitraže, odnosno na provjeru zakonitosti pravorijeka prisilne arbitraže.

3.2.3.1. Rješenje VSRH br. Gž 30/11 od 18. prosinca 2013. godine

Tužitelj je podnio tužbu za poništaj protiv Odluke Posebne arbitraže u smislu odredbe čl. 278. ZR broj R1-20/10 od 28. listopada 2010., kojom su donesena Pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada u određenom trgovačkom društvu. Odlučujući o tužbenom zahtjevu ŽSZG je Rješenjem br. AP-1/11-4 od 8. srpnja 2011.²⁶⁵ poništio tu arbitražnu odluku pozvavši se na odredbu članka 36. stavka 2. točka 2. b) ZA uz ocjenu da je pobijana odluka ništava jer je suprotna javnom poretku Republike Hrvatske, koji obuhvaća temeljne ustavno pravne kategorije i vrijednosti u Republici Hrvatskoj, među kojima je i pravo na štrajk. Prvostupanjski sud je smatrao da bi pobijana odluka ne samo bitno ograničila, nego upravo onemogućila ustavno pravo na štrajk zaposlenicima koji rade kod tuženika na poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada.

²⁶⁵ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

Tuženik je žalbom naveo da konkretan spor ne spada u nadležnost ŽSZG-a jer se tužbom ne pobija arbitražna odluka donesena u arbitražnom postupku, koji je u smislu Zakona o arbitraži utemeljen na dobrovoljnosti stranaka i arbitražnom ugovoru. VSRH je Rješenjem br. GŽ-30/11 od 18. prosinca 2013.²⁶⁶ usvojio žalbu te ukinuo Rješenje ŽSZG-a iz sljedećih razloga:

VSRH je u predmetnom Rješenju arbitražu iz članka 278. Zakona o radu nazvao *"posebnom, prisilnom arbitražom"* te iznimkom od pravila da je arbitražno rješavanje radnih sporova dobrovoljno. Takav stav VSRH je utemeljio na navodima da za uspostavljanje prisilne arbitraže nije potreban sporazum stranaka spora u smislu članka 2. stavka 1. točke 3. ZA, jer stranke u ovoj parnici, odnosno poslodavac i sindikat ugovor o arbitraži nisu sklopili, niti se nisu dobrovoljno sporazumjeli da će ovaj, konkretni spor podvrgnuti arbitraži u smislu ZA, kao i da spor pred arbitražnim sudom može iznijeti i samo jedna stranka u sporu, a postupak se može provesti i bez sudjelovanja druge stranke u imenovanju predsjednika arbitražnog suda odnosno bez sudjelovanja te stranke u arbitražnom postupku. Iz tog razloga VSRH je smatrao da ŽSZG nije ni smio odlučivati o tužbi za poništaj odluke koju je donijela prisilna arbitraža. VSRH je dalje naveo: *"osim toga, iz sadržaja odredbe čl. 36. st. 2. ZA proizlazi da sud može poništiti pravorijek arbitražnog suda samo u iznimnim slučajevima, taksativno navedenim u toj odredbi. Odredbom čl. 2. točka 1) a) ZA kao zakonski razlog za poništaj pravorijeka arbitražnog suda propisano je "da ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije uopće bio sklopljen ili da nije bio valjan." Kada bi citiranu odredbu primijenili na konkretan spor proizlazi da bi sud koji odlučuje o tužbi za poništaj pravorijeka podnesenog protiv odluke posebne arbitraže iz čl. 278. ZR uvijek morao poništiti takvu odluku s obzirom da poslodavac i sindikat ugovor o arbitraži u smislu čl. 6. ZA uopće nisu sklopili, niti se nisu dobrovoljno sporazumjeli da će ovaj, konkretni spor podvrgnuti arbitraži u smislu ZA. Nadalje, jedan od zakonskih razloga za poništaj pravorijeka arbitražnog suda je (čl. 36. st. 2. točka 1) e) ZA jest da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka. Navedena zakonska odredba svojim je sadržajem proturječna sadržaju odredbi čl. 278. st. 4. do st. 7. ZR, kojima je propisana nadležnost i sastav posebne, prisilne arbitraže i postupanje takve arbitraže u slučaju kad jedna stranka odbija sudjelovati u arbitražnom postupku."*

²⁶⁶ Dostupno na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:32 h.

S obzirom na to da je VSRH bio stava da u konkretnom slučaju tužba za poništaj nije bila podnesena protiv pravorijeka arbitražnog suda koji svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka, već je tužba bila podnesena protiv presude prisilne odnosno posebne arbitraže iz članka 278. ZR, VSRH je zaključio da je ŽSZG počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka. 2. točke 2. ZPP-a kada se upustio u odlučivanje o tužbenom zahtjevu da se poništi odluka prisilne arbitraže jer je time odlučeno o zahtjevu u sporu koji ne ide u sudsku nadležnost.²⁶⁷

Time se otvorilo pitanje koje je pravno sredstvo dozvoljeno protiv pravorijeka donesenih u okviru prisilnih arbitraža, tj. kako se uopće može provjeriti njihova zakonitost, s obzirom na to da je o toj problematici izostalo očitovanje VSRH-a.²⁶⁸

²⁶⁷ Vidjeti ranije rješenje VSRH br. GŽ-6/07 od 17. listopada 2007. (dostupno na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 12:28 h) kojim je bilo ukinuto Rješenje ŽSZG AP-2/07 od 29. svibnja 2007. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Naime, prvostupanjski sud je u ovom slučaju odbacio tužbu za poništaj pravorijeka Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje jer je smatrao da odluka te arbitraže ustanovljene u skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju (NN 94/01, 88/02, 149/02, 117/03 i 30/04) i Pravilima i Općim uvjetima ugovaranja primarne, sekundarne i tercijalne razine zdravstvene djelatnosti i razine zdravstvenih zavoda za 2006. godinu (NN 29/06, 36/06, 49/06, 84/06 i 120/06) ne može biti pravorijek jer nije donesena od strane arbitražnog suda iz članka 2. točke 1. i 3. Zakona o arbitraži, pa se ne primjenjuju odredbe ZA. Ali VSRH je ukinuo prvostupanjsku odluku sa sljedećim zaključkom: *"Prema čl. 3. Pravila i općih uvjeta ugovaranja, pravila ugovaranja sastavni su dio ugovora o provođenju zdravstvene zaštite. Predmetni Ugovor čiji sastavni dio su Pravila i opći uvjeti ugovaranja sklopljen je sukladno odredbi čl. 87. Zakona o zdravstvenom osiguranju. Iz iznijetih utvrđenja žalbeni sud nalazi da su stranke ugovorile mogućnost rješavanja spornih pitanja putem arbitraže. Sporazumom stranaka je ugovoreno, dakle, suđenje pred arbitražnim sudom te je dato ovlaštenje tom sudu da donosi obvezujuće odluke za ugovorne strane. Stoga je arbitraža koja je donijela odluku dana 27.10.2006. godine izbrani sud u smislu čl. 2. st. 1. t. 3. ZOA, jer je riječ o nedržavnom sudu, koji svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka, zbog čega je odluka koju je donijela ta Arbitraža odluka arbitražnog suda o biti spora – pravorijek u smislu odredbe čl. 2. st. 1. t. 3. ZOA."* U skladu sa takvim utvrđenjem, ŽSZG je u ponovljenom postupku odlučio da se ipak radi o arbitražnom pravorijeku te da je nadležan za odlučivanje o tužbi za poništaj, pa je dana 3. ožujka 2009. ŽSZG donio novu odluku br. AP-6/07-10 kojom je poništio Odluku Arbitraže – pravorijeka od 27. studenog 2006., kojom je raskinut ugovor o opskrbi osiguranih osoba lijekovima, zavojnim materijalima, te ortopedskim i drugim pomagalicama za 2005., i to iz razloga što: *"Navedena odluka Arbitraže nije obrazložena sukladno čl. 30. st.3. ZOA, a nije vidljivo da su se stranke sporazumjele sukladno odredbi čl. 29. ZOA, pa pravilno tužitelj u tužbi upire upravo na taj nedostatak."* Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu. Ali i ovakvim tumačenjem VSRH je ipak napravio razliku između prisilnog i dobrovoljnog arbitražnog suda te u ovom slučaju nije odbacio tužbu (u skladu s svojim prethodnim Rješenjima) jer je smatrao da su stranke ipak odredbama Ugovora, čiji prilog su bila Pravila koja su propisivala arbitražno rješavanje spora u skladu s odredbama Zakona o zdravstvenom osiguranju i Pravilima i Općim uvjetima ugovaranja primarne, sekundarne i tercijalne razine zdravstvene djelatnosti i razine zdravstvenih zavoda za 2006. godinu, pristale na arbitražno rješavanje spora. Izgledno je da bi u suprotnom, VSRH postupio na jednak način kao i u prethodnim rješenjima.

²⁶⁸ VSRH je Rješenjem br. GŽ-27/15 od 18. studenog 2015., a kojim je odbacio kao nedopuštenu žalbu izjavljenu protiv arbitražnog pravorijeka Posebne arbitraže, br. P-13/15-14 od 7. listopada 2015. kojim su donesena Pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka kod H. P. prijevoz d.o.o., zaključio: *"Pravna zaštita protiv arbitražnog pravorijeka posebne, prisilne arbitraže nadležne za odlučivanje o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka i isključenja s rada osigurana je na drugi način. Naime, prema pravnom shvaćanju ovoga suda parnični sud, koji odlučuje u parnici radi sudske zabrane nezakonitoga štrajka u smislu odredbe čl. 217. ZR, odnosno o sudskoj zabrani nezakonitog isključenja s rada u smislu odredbe čl. 218. ZR postupku, ovlašten odlučivati o zakonitosti i pravilnosti odluke posebne arbitraže iz čl. 214. ZR kojom su donesena pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada (tako i Vrhovni sud Republike Hrvatske*

3.2.3.2. Rješenje VSRH br. Gž-12/12 od 15. siječnja 2014. godine

Isto stajalište VSRH je zadržao u svom Rješenju kojeg je donio dana 15. siječnja 2014. pod br. Gž-12/12²⁶⁹ u kojem je detaljno ukazao na razlike pravorijeka donesenog od strane "dobrovoljne" arbitraže i pravorijeka donesenog od strane "prisilne" arbitraže, sa zaključkom da se protiv pravorijeka donesenog od strane "prisilne arbitraže" ne može podnijeti tužba za poništaj iz članka 36. ZA. Ovim Rješenjem je VSRH odlučivao o žalbi izjavljenoj na Presudu ŽSZG-a br. Ap-11/10-3 od 19. travnja 2011.²⁷⁰ kojom je bila odbijena tužba Sindikata za poništaj odluke o pravilima o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja sa rada za A.C. d.d. Predmetnu odluku pod br. Aovr-4/10 donio je arbitražni sud dana 30. srpnja 2010., a na temelju ovlasti iz članka 278. Zakona o radu (dalje u tekstu: ZOR 2009)²⁷¹ kojim je za te sporove bila predviđena posebna, tzv. prisilna arbitraža. VSRH je Rješenjem prihvatio žalbene navode tužitelja (Sindikata) da se u konkretnom slučaju radi o sporu koji ne spada u nadležnost suda jer se tužbom ne pobija arbitražna odluka donesena u arbitražnom postupku koji je, u smislu ZA, utemeljen na dobrovoljnosti stranaka i arbitražnom ugovoru, već je tužba podnesena protiv presude prisilne odnosno posebne arbitraže iz čl. 278. ZR 2009, kojom su donesena Pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada, pa je ukinuo Presudu ŽSZG-a i odbacio tužbu kao nedopuštenu.

3.2.3.3. Rješenje VSRH br. Gž-12/16 od 14. veljače 2017. godine

Svoje stajalište o prisilnim arbitražama VSRH nije promijenio ni u Rješenju br. Gž-12/16 od 14. veljače 2017.²⁷² kojim je VSRH potvrdio Rješenje ŽSZG-a br. P-21/15 od 14. travnja 2016²⁷³. Ovim Rješenjem ŽSZG je odbacio kao nedopuštenu tužbu za poništaj pravorijeka posebne arbitraže br. P-13/15 od 7. listopada 2015. kojim su donesena pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka kod tužitelja. ŽSZG je tužbu odbacio kao nedopuštenu uz obrazloženje da u konkretnom slučaju tužba nije podnesena protiv pravorijeka arbitražnog suda koji svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka i valjane arbitražne klauzule već da je podnesena protiv odluke prisilne odnosno posebne arbitraže iz

u Gž 30/11-2 od 18. prosinca 2013. i u Gž 12/12-2 od 15. siječnja 2014.)." Odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 17:53 h.

²⁶⁹ Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:32 h.

²⁷⁰ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

²⁷¹ Zakon o radu (NN 149/09).

²⁷² Odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 12:35 h.

²⁷³ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

članka 214. točaka 4. i 5. ZOR, pa da se *"sukladno pravnom shvaćanju Vrhovnog suda Republike Hrvatske u predmetu Gž-30/11 radi o zahtjevu u sporu na koji se ne primjenjuje ZA na temelju kojeg je tužba podnesena"*.

Pravno shvaćanje na kojem se temelji pobijano rješenje o odbacivanju tužbe, VSRH je zauzeo pozivajući se na svoje prethodne odluke br. Gž-30/11 od 18. prosinca 2013. i br. Gž-12/12-2 od 15. siječnja 2014.²⁷⁴, sa sljedećim zaključkom: *"Tužba za poništaj pravorijeka arbitražnog suda je pravno sredstvo propisano odredbom čl. 36. st. 1. ZA koje se podnosi protiv pravorijeka arbitražnog suda koji svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka i valjane arbitražne klauzule, a ne i protiv pravorijeka prisilne, odnosno posebne arbitraže kao što je pravorijek protiv kojeg je podnesena predmetna tužba, stoga uputa o pravnom lijeku iz predmetnog arbitražnog pravorijeka kojim se dopušta podnošenje tužbe ne može obvezivati sud kojem je tužba podnesena, jer sud može meritorno odlučivati samo o pravnom lijeku, odnosno sredstvu koje je dopušteno zakonom, a ne i o pravnom sredstvu podnesenom na temelju pogrešne upute o njegovoj dopuštenosti."*²⁷⁵

Zanimljivo je da je tužitelj tužbom tražio poništaj pravorijeka iz razloga što po njegovom mišljenju pravorijek nije bio potpisan u smislu članka 30. stavka 5. ZA, a tuženik svojim odgovorom na tužbu uopće nije isticao prigovor nepostojanja ugovora o arbitraži, već je samo ukazivao iz kojeg razloga smatra da je pravorijek potpisan u skladu s prethodno navedenim člankom. Unatoč dakle nepostojanju prigovora tuženika vezanog uz postojanje ugovora o arbitraži, ŽSZG je po službenoj dužnosti utvrđivao postojanje relativnih poništajnih razloga iz članka 36. stavka 2. točki a) i e) ZA, te odbacio tužbu za poništaj iz razloga prethodno citiranih.

²⁷⁴ Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:32 h.

²⁷⁵ Pozivajući se na zaključke iz ove odluke, ali i na zaključke VSRH iz odluka br. Gž 30/11-2 od 18. prosinca 2013., br. Gž 12/12-2 od 15. siječnja 2014., kao i na pravno shvaćanje VSRH zauzeto u odluci br. U-III-174/16 od 30. ožujka 2016. (kojom je odbijena ustavna tužba izjavljena protiv Rješenja VSRH br. Gž-27/15 od 18. studenog 2015.), VSRH je novom Presudom br. Gž-8/21 od 25. kolovoza 2021. odbio kao neosnovanu žalbu i potvrdio rješenje ŽSZG br. P-3/2021 od 3. svibnja 2021. kojim je odbačena tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka od 4. veljače 2021., kojeg je, na temelju odredbe članka 214. Zakona o radu (NN 93/14, 127/17 i 98/19), donijela posebna arbitraža sastavljena od predstavnika stranaka i imenovanog predsjednika - suca Županijskog suda u Zagrebu, kao trećeg člana arbitraže. I u toj Presudi VSRH navodi da je pravna zaštita protiv ovakve odluke osigurana u parnicama u kojima parnični sud odlučuje o zabrani nezakonitog štrajka (čl. 217. ZR), odnosno o zabrani nezakonitog isključenja s rada (čl. 218. ZR), u kojima je parnični sud ovlašten odlučivati i o zakonitosti i pravilnosti odluke posebne arbitraže iz čl. 214. ZR kojom su donesena pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 17:48 h.

Navedeno pravno stajalište VSRH-a o prisilnim arbitražama ne čini se prihvatljivim. Ono je suprotno Odluci USRH-a broj: U-I-503/1993 od 4. prosinca 1996. godine.²⁷⁶ U tom postupku USRH je odlučivao o zahtjevu Gradskog vijeća Grada Rijeke za ocjenu zakonitosti Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi²⁷⁷, između ostalog i za ocjenu zakonitosti stavka 2. članka 87. tog Zakona kojim je bilo propisano: *"Sporove koji mogu nastati u provedbi stavka 1. ovoga članka rješavaju sporazumno jedinice lokalne samouprave. U slučaju izostanka sporazumnog rješenja odluku će donijeti arbitraža koju imenuje Vlada Republike Hrvatske. Protiv odluke arbitraže nije dozvoljena sudska zaštita"*. Ovom odlukom USRH je predmetnu odredbu ocijenio nezakonitom s obrazloženjem da je takvo isključenje sudske zaštite u svezi odluka tog tijela, odnosno zakonsko neosiguravanje djelotvornih sredstava zaštite ustavnih zajamčenja (prava na žalbu, sudsku kontrolu zakonitosti te prava na lokalnu samoupravu) nesuglasno s člankom 18., člankom 19. stavkom 2. i člankom 128. Ustava Republike Hrvatske (dalje u tekstu Ustav RH 1990)²⁷⁸, i to bez obzira što pravorijek predmetne arbitraže nije akt upravne vlasti niti tijela koje ima javne ovlasti.

Postojanje navedenih odluka VSRH-a kojima se uskraćuje sudska zaštita protiv pravorijeka *"prisilne arbitraže"*, može rezultirati opasnošću da zakonodavac propisivanjem nadležnosti prisilnih arbitraža za rješavanje određenih sporova svjesno ograniči prava stranaka. Jer sada svaka stranka povodom zaprimljene tužbe za poništaj pravorijeka može isticati prigovor nedozvoljenosti podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka prisilne arbitraže, odnosno prigovor apsolutne nenadležnosti ŽSZG-a ili TSZG-a za odlučivanje o tim tužbama, pozivajući se na navedene odluke VSRH-a i u njima izraženog pravnog stajališta o pravorijecima prisilne arbitraže. Kako bi se osigurala sudska zaštita i kontrola pravorijeka prisilne arbitraže putem državnih sudova trebalo bi izmijeniti ZA na način da se definicija arbitražnog suda iz članka 2. stavka 1. točke 3. nadopuni te da ona glasi da je arbitražni sud

²⁷⁶ NN 5/97.

²⁷⁷ NN 90/92, 94/93 i 117/93.

²⁷⁸ NN 56/90. Člankom 18. Ustava RH 1990 je bilo određeno:

"(1) Jamči se pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom.

(2) Pravo na žalbu može biti iznimno isključeno u slučajevima određenima zakonom ako je osigurana druga pravna zaštita."

Člankom 19. stavkom. 2. Ustava RH 1990 je bilo određeno: *"Zajamčuje se sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti."*

Člankom 128. Ustava RH 1990 je bilo određeno: *"(1) Građanima se jamči pravo na lokalnu samoupravu. Pravo na lokalnu samoupravu obuhvaća pravo odlučivanja o potrebama i interesima građana lokalnog značenja, a osobito o uređivanju prostora i urbanističkom planiranju, o uređivanju naselja i stanovanja, o komunalnim djelatnostima, o brizi za djecu, socijalnoj skrbi, kulturi, tjelesnoj kulturi, športu i tehničkoj kulturi te zaštititi i unapređenju prirodnog okoliša. (2) O lokalnoj samoupravi donosi se zakon."*

(izbrani sud) nedržavni sud koji svoje ovlaštenje za suđenje crpi iz sporazuma stranaka ili iz odredbe zakona. Ako bi se pravno stajalište VSRH-a prihvatilo kao ispravno, to bi značilo da je pravorijek "*prisilne*" arbitraže konačan, te da protiv njega nije moguće izjavljivati nikakve pravne lijekove propisane odredbama ZA. Protiv istog pravorijeka bi se mogla podnijeti samo ustavna tužba USRH-u.²⁷⁹ Ovakvo rješenje je neodrživo jer je suprotno odredbama i cilju ZA u dijelu koji dozvoljava izjavljivanje tužbe za pravorijek protiv pravorijeka arbitražnog suda, kao jedinog mogućeg izvanrednog pravnog sredstva. Naravno da u ovom slučaju ne egzistira volja stranaka da spor povjere na rješavanje arbitražnom sudu te da su čak i svi ostali konstitutivni elementi arbitražnog suda unaprijed određeni od strane zakonodavca, pa strankama ostaje samo mogućnost upustiti se u rješavanje svoga spora pred "*prisilnim*" arbitražnim sudom. Kada je već zakonodavac odredbama ZA propisao način rješavanje spora pred arbitražnim sudom s glavnim naglaskom na stranačku volju da spor riješe pred tim sudom te stranačku autonomiju koje se ogleda kroz suglasno utvrđivanje ostalih bitnih elemenata arbitražnog sudovanja, razvidno je da zakonodavac kasnijim zakonima po načelu *lex posteriori derogat lex priori* ipak izričito dozvolio rješavanje sporova pred "*prisilnim*" arbitražnim sudom. Na taj način zakonodavac promovira arbitražno rješavanje sporova kroz kogentne zakonske odredbe. Stranke u takvim slučajevima, čak i da to žele, ne mogu otkloniti nadležnost arbitražnog suda i tražiti da taj spor riješi državni sud.

3.2.4. Postupak pred arbitražnim sudom i njegove sličnosti i razlike u odnosu na postupak pred državnim sudom

Već iz prethodno navedenih karakteristika arbitražnog suda zaključuje se da se postupak pred tim sudom bitno razlikuje od postupka pred državnim sudovima. Prvenstveno, najistaknutije prednosti arbitražnog postupka u odnosu su postupak pred državnim sudovima

²⁷⁹ USRH je odlukom br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004. usvojio ustavnu tužbu izjavljenu protiv arbitražnog zaključka te zauzeo jasno stajalište da arbitražnu odluku treba svrstati u pojedinačne akte kojima se odlučuje o pravima i obvezama stranaka u postupku u smislu odredbe članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu (NN 99/99, 29/02, 49/02). Odluka je objavljena u NN 157/04, a dostupna je i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 11. travnja 2024., u 10:52 h. Predmetna odluka suprotna je dotadašnjem stavu USRH-a da arbitražni sud nije tijelo protiv čijih bi se odluka mogla podnijeti ustavna tužba. Takav stav bio je izražen primjerice u odluci USRH br. U-III-410/1995 kojom je sud odbacio ustavnu tužbu izjavljenu protiv arbitražnog pravorijeka iz razloga što je zaključio da izabrano sudište nije tijelo državne vlasti, tj. da nije sudbeno tijelo, "*već organizacija na koju je država prenijela dio svojih prerogativa iz oblasti sudovanja, ali ukoliko to ugovorne strane žele*", pa je samim tim i nedopuštena ustavna tužba protiv arbitražnih odluka. Odluka je objavljena u NN 130/99, a dostupna je i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 9. travnja 2024., u 12:22 h. Također, i u pravnoj literaturi može se naići na stajalište da se neposredno protiv arbitražnog pravorijeka ne može izjaviti ustavna tužba već ta mogućnost postoji tek po okončanju redovnog sudske postupka, ako je bila podnijeta tužba za poništaj pravorijeka. Primjer, *Jug Jadranko*, Način okončanja arbitražnog postupka, dileme i prijedlozi, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006., str. 77., *Giunio*, op. cit. u bilj. 238., str. 81.

su fleksibilnost postupka i stranačka autonomija u pogledu izbora pravila postupka koja je naravno ograničena kogentnim normama nacionalnog prava.²⁸⁰ Naime, arbitražni postupak prvenstveno podrazumijeva pravo stranaka na izbor arbitara (čl. 9. ZA), pravo na izbor pravila postupka (čl. 18. st. 1. ZA)²⁸¹ te na pravo stranaka da ugovore nemogućnost podnošenja žalbe na pravorijek (čl. 31. ZA), a što su odlike koje nisu svojstvene postupcima pred državnim sudovima. Također strankama arbitražnog postupka je omogućeno i da se sporazumiju o mjestu arbitraže (čl. 19. st. 1. ZA) kao i o jeziku ili jezicima na kojima će se provoditi arbitraža (čl. 21. st. 1. ZA). Tom slobodom ugovaranja istaknuto je načelo *Pacta dant legem contrahentibus*²⁸² koje ukazuje da ugovorni sporazum ima za ugovorne stranke značenje zakona, ako oni ugovornim odredbama nadomjestite dispozitivne zakonske odredbe. Svako kršenje takvog ugovora moglo bi dovesti do poništaja pravorijeka.

Arbitražni postupak je u pravilu tajan postupak²⁸³ ako stranke ne odluče drugačije (čl. 23. st. 5. ZA). Vode ga arbitri koji su uglavnom stručnjaci iz područja koje se iznosi pred arbitrom ili arbitražnim vijećem. Između stranaka i arbitara se omogućava lakša i brza razmjena podnesaka i drugih pisanih dokumenata (čl. 23. st. 4. ZA). Arbitri aktivno sudjeluju u raspravama te su dužni arbitražu voditi primjerenom brzinom, pravodobno poduzimati radnje u postupku te se brinuti da se izbjegne svako odugovlačenje postupka (čl. 11. st. 2. ZA). Arbitri primaju naknadu za rad (čl. 11. st. 4. ZA) koja se uobičajeno određuje u skladu s pravilima ustanove koja organizira vođenje arbitražnog postupka (čl. 35. st. 1. ZA), dok u slučaju

²⁸⁰ Primjerice člankom. 2. stavkom 2. Zagrebačkih pravila, člankom 4. stavkom 3. Pravila CIETAC, člankom 1. stavkom 3. Pravila UAR.

²⁸¹ Primarnost stranačke volje pri određivanju pravila koji će se primjenjivati na postupak pred arbitražnim sudom, ako oni nisu u suprotnosti sa kogentnim odredbama ZA naglašava i *Triva*. Isti autor dodatno ukazuje da se lista ograničavajućih imperativnih pravila najvišeg ranga u pravilu svodi na povrede zbog kojih je državni sud ovlašten poništiti arbitražni pravorijek (36. ZA), kao što su načela saslušanja i jednakopravnosti stranaka, pravilnog zastupanja i poštivanja temeljnih načela pravičnog i zakonitog postupanja i suđenja. Ipak *Triva* pojašnjava i da ovlaštenja stranaka i arbitara da određuju pravila postupka nisu neograničena. Oni moraju poštivati određeni minimum prisilnih procesnih pravila mjerodavnog procesnog sistema kojemu su podvrgnuli svoju arbitražu, čije poštivanje jamči ostvarenje osnovne fizionomije parničnog postupka, bez čijeg bi pridržavanja bio doveden u pitanje i sam integritet mjerodavnog poretka koji je u načelu spreman arbitražnim judikatima priznati svojstva pravomoćnosti koja skoro da u cijelosti prate kvalitetu pravomoćnosti sudskih presuda. Vidjeti *Triva Siniša*, Arbitražno ili državno sudovanje, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2004, str. 24.-25.

²⁸² Prijevod s latinskog jezika: "*Ugovori stvaraju zakon za ugovaratelje*".

²⁸³ *Goldštajn/Triva* pojašnjavaju da se načelo tajnosti postupka u arbitraži općenito, a posebno međunarodnoj trgovačkoj obrazlaže činjenicom da je u interesu stranaka da po mogućnosti i poslije spora zadrže poslovne odnose (iako je to rjeđe, osim kod dugoročnih poslova u kojima je arbitraža imala riješiti neki incidentalni nesporazum). Zatim da se javnim postupkom ne naruši ugled stranaka na tržištu, jer je spor, makar i arbitražni, izuzetak u normalnom poslovanju, bilo da je stranka u ulozi tužioca bilo tuženika. Isto tako da se trećim osobama ne otkriju važni i tajni poslovni podaci koji se iznose tijekom arbitražnog postupka. Tajnost postupka dodatno izvire i iz činjenice što je arbitražni sud privatni sud, pa stranke raspolazu i pravom da postupak odrede nejavnim. Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 84.

primjerice *ad hoc* arbitraže, naknada arbitrara se usuglašava sa strankama arbitražnog postupka. Na opisani način se između stranaka i arbitra uspostavlja odnos koji je najbližiji onome koji se normira Ugovorom o djelu.

Stranke u arbitražnim postupcima ne moraju zastupati odvjetnici, te strankama na ročištu pomoć mogu pružati "*stručni savjetnici*". Nadalje, uobičajeno je da arbitri odlučuju u malom broju predmeta u odnosu na suce državnih sudova, a posebno arbitražna vijeća koja rijetko kada imaju isti sastav. Arbitrima je suđenje u arbitražnim postupcima uobičajeno sporedno zanimanje, dok su suci zaposlenici sudova i to im je primarno zanimanje.²⁸⁴

Nadalje, arbitražni sud, za razliku od državnog suda, nije ovlašten izdavati naredbe za prisilno dovođenje svjedoka ili stranaka na sud, niti ima ovlasti kažnjavati svjedoke ili stranke za primjerice ometanje postupka ili nedolazak na ročišta.²⁸⁵ Naposljetku, bitna odlika arbitražnog postupka je pravo stranaka da arbitražni sud odlučuje po načelu pravičnosti (*ex aequo et bono, amiable compositeur*), dakle uz isključenje striktno primjene materijalnog prava, ali samo u slučaju postojanja izričitog dopuštenja obiju stranaka kojom sudu daju ovlast za odlučivanje primjenom načela pravičnosti (čl. 27. st. 3. ZA).²⁸⁶ I u tom slučaju arbitražni sud nije ovlašten odustati od primjene kogentnih materijalnih odredbi koje se primjenjuju na sami sporni odnos i procesnih odredbi iz ZA kojima su zaštićena prava stranaka, kao što su primjerice načelo jednakosti stranaka, saslušanja stranaka i sl.²⁸⁷ Ipak, odlučivanje po načelu pravičnosti

²⁸⁴ Više o razlikama o ulozi i ovlastima sudaca i arbitara u *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 126.

²⁸⁵ Tako i *Triva*, op. cit. u bilj. 281., str. 34., *Krešimir Musa*, Tužba radi poništaja presude izbranog suda, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2006., br. 2.-3., str. 819. i *Giunio A. Miljenko*, Mogućnosti napadanja arbitražne odluke, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 56 (2-3), 2006., str. 795. Više o navedenim ovlastima u komparativnom pravu vidjeti: *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 37.; *Veeder V. Johnny/Diwan Ricky H.*, National Report for England and Wales (2015), u knjizi: Jan Paulsson/Lise Bosman (ur.), ICCA International Handbook on Commercial Arbitration, Kluwer Law International, Supplement br. 87, prosinac 2015, str. 23.; *Tirado Joseph/Petit Sherina*, et al., u knjizi Julian D. M. Lew/ Harris Bor, et al. (ur.), Arbitration in England, with Chapters on Scotland and Ireland, Poglavlje 23: Factual Evidence, Kluwer Law International, 2013., str. 490.

²⁸⁶ Članak 27. stavak 3. ZA, propisuje: "*Arbitražni sud odlučit će o sporu po pravičnosti (ex aequo et bono, en qualité d'amiable compositeur) samo ako su mu stranke izričito dale takvo ovlaštenje.*" Citirana odredba je identična članku 28. stavku 3. UML. Odredbe o ugovaranju suđenja po pravičnosti sastavni su dio i komparativnih zakonodavstava, pa su tako propisana paragrafom 603. stavkom 3. öZPO i člankom 187. stavkom 2. SchIPRG. Identično je propisano i Pravilnicima arbitražnih ustanova, primjerice člankom 21. stavkom 3. Pravila ICC, člankom 22. stavkom 4. Pravila LCIA, člankom 27. stavkom 3. Pravila SCC, člankom. 31. stavkom 2. SIAC i člankom 35. stavkom 2. Pravila UAR. Zabranjeno bi dakle bilo prešutno ugovaranje suđenja po načelu pravičnosti. Međutim, u praksi se stranke jako rijetko sporazumijevaju o suđenju po pravičnosti. *Pendell Guy/Bridge David* smatraju da je razlog tome neizvjesnost u pogledu područja primjene načela koja se primjenjuju u donošenju odluke *ex aequo et bono*: Vidjeti *Pendell Guy/Bridge David*, Arbitration in England and Wales, CMS Guide to Arbitration, izdanje I., 2012., str. 305.

²⁸⁷ Tako i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 225. i *Redfern/Hunter*, op. cit. u bilj. 69., str. 35.

je u hrvatskoj praksi dosta rijetko²⁸⁸, iako bi zasigurno doprinijelo brzini i predvidljivosti zaštite interesa obiju strana u sporu.

"Arbitriranje *amiable compositeur* sastoji se u tome da se *amiabes compositeurs* ne moraju striktno držati propisa, ako bi njihova primjena u konkretnom slučaju dovela do nepravdičnih rezultata. Ne radi se o odbijanju da se primjene sve pravne norme; takva bi koncepcija bila vrlo udaljena od potreba pravne sigurnosti i stabilnosti međunarodne trgovine. *Amiables compositeurs* oslobođeni su primjene državnih pravnih pravila koja poslovni ljudi smatraju arhaičnima, ali se neće odreći normi bolje prilagođenih uvjetima međunarodne trgovine ili njihove profesionalne struke. Ugovorne odredbe, međunarodne trgovačke običaje, određena opća načela privatnog prava u stvari primjenjuju *amiabes compositeurs*."²⁸⁹

Fleksibilnost arbitražnog postupka i naglašena stranačka autonomija u izboru pravila te vrste postupka doprinijeli su razvoju novih načela koja nisu svojstvena postupku pred državnim sudovima, a ona su pored načela autonomije u izboru pravila postupka: načelo autonomije u izboru broja i svojstava arbitara, načelo autonomije u izboru mjesta arbitraže, načelo autonomije u izboru jezika arbitraže, načelo nejavnosti, načelo kolegijalnog odlučivanja i načelo interferencije s državnim sudom. Primjena svih navedenih načela svojstvenih arbitražnom postupku ne znači isključivanje u tom postupku i primjenu načela koja su svojstvena parničnom postupku, kao što su primjerice načelo ustavnosti i zakonitosti, načelo dispozicije i oficioznosti, načelo pravnog interesa, načelo ekonomičnosti, načelo obostranog saslušanja stranaka, načelo traženja istine, raspravno načelo, načelo neposrednosti, načelo usmenosti i pismenosti, načelo savjesnog korištenja procesnih ovlaštenja.

²⁸⁸ Čini se da je ugovaranje odlučivanja po načelu pravičnosti rijetkost i u hrvatskoj praksi. Naime, ni u jednom sudskom predmetu koji su razmatrani i citirani u ovom radu nisam uočio da su stranke ugovorile odlučivanje po načelu pravičnosti u arbitražnom postupku. Iznimka je arbitražni postupak koji je prethodio donošenju presude u predmetu TSZG-a br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. u kojem su stranke ovlastile arbitre da djeluju kao *Amiables compositeurs*. Tom presudom odbijen je tužbeni zahtjev da se poništi pravorijek Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori br. IS-P-2001/15 od 6. veljače 2002. VTSRH je presudom br. PŽ-1574/04 od 12. prosinca 2006. potvrdio u cijelosti navedenu prvostupanjsku presudu TSZG-a. Presude su objavljene u *Babić op. cit. u bilj. 14.*, str. 172.

²⁸⁹ *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 56. I *Degan Vladimir-Đuro* naglašava da pravičnost valja shvatiti kao siguran i spontan osjećaj pravednog i nepravednog, naročito kada se očituje u prosuđivanju nekog konkretnog i posebnog slučaja; Vidjeti *Degan Vladimir-Đuro*, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000, str. 65., bilješka 81. Više o tumačenju pojma i ovlasti *amiabes compositeurs* vidjeti *Girsberger/Voser op. cit. u bilj. 5.*, str 363. i *Heider Manfred/Nueber Michael*, et al., Dispute Resolution in Austria: An Introduction, Kluwer Law International, 2015., str. 44.-45.

Bitna razlika između arbitražnih i državnih sudova jest i neujednačenost prakse odnosno odluka arbitražnih sudova u pogledu merituma spora, a u kojem slučaju dolazi do izražaja privatni karakter arbitražnih sudova. S obzirom na to da se arbitražnim sporazumom ugovara rješavanje određenog spora koji bi mogao proizaći iz poslovnog odnosa među točno određenim strankama i da mandat arbitrima prestaje donošenjem pravorijeka, tada i odluke koje su donesene predstavljaju rješenje točno naznačenog odnosa. Ovdje do izražaja dolazi i načelo tajnosti arbitražnog postupka koje strankama u drugom arbitražnom postupku onemogućava stjecanje saznanja o pravorijecima donesenima od strane arbitražnih sudova koji djeluju unutar iste arbitražne ustanove ili pravorijecima *ad hoc* arbitražnih sudova. Također, državni sudovi u postupku poništaja ne smiju ulaziti u meritum predmeta, pa je takva neujednačenost u pogledu merituma spora teško otklonjiva.²⁹⁰

Spomenimo da je arbitražnim sudovima čije je sjedište u nekoj od država članica Europske Unije, za razliku od državnih sudova, ograničeno pravo da Sudu Europske Unije upute zahtjev za donošenje prethodne odluke o tumačenju Ugovora Europske unije te valjanosti i tumačenju akata institucija, tijela, ureda ili agencija Europske Unije temeljem članka 267. Ugovora o funkcioniranju Europske Unije. Biti država članica Europske unije znači i biti obveznik primjene svih pravnih normi koje Unija donosi, uključujući njihovu primjenu i u svim postupcima pred državnim sudom kao i arbitražnim sudom. S obzirom na veliki broj propisa koje donosi Europska unija, prvenstveno u cilju ujednačavanja pravnog sustava država članica, jasno je da je nacionalni pravni sustav izložen učestalim promjenama i usklađivanju propisa koje su sudovi dužni primjenjivati prilikom vođenja postupka i donošenja svojih odluka. Iz tog razloga je jasna potreba da sudovi zatraže pomoć Suda Europske unije u *"tumačenju prava Europske Unije ili o valjanosti akta koje su donijele institucije Europske unije"*, a koje su dužni

²⁹⁰ Babić ističe da o pravilnom shvaćanju pravne prirode arbitražne institucije govori i činjenica da sudovi prihvataju da arbitražna vijeća osnovana prema pravilima neke institucije mogu o istim pitanjima donositi različite odluke. Svaki arbitražni sud osnovan je samo temeljem ugovora o arbitraži i svoje ovlasti za suđenje crpi samo iz tog ugovora. Arbitražna institucija ne samo da ne može, već i ne smije utjecati na to kako će arbitri suditi u pojedinim predmetima. Vidjeti u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 187. I sudovi su zauzeli stav da neujednačena praksa arbitražnih sudova nije razlog za poništaj pravorijeka. Tako je primjerice u presudi VTSRH br. Pž-1574/04-6 od 12. prosinca 2006. navedeno: *"Okolnost da žalitelj nije zadovoljan donesenom odlukom zbog postojanja različitih odluka izbranih sudišta ne predstavlja povredu javnog poretka. Stalni izbrani sud je nedržavno pravosudno tijelo koje svoje ovlaštenje crpi iz sporazuma stranaka. Stranke su unaprijed pristale na arbitražnu odluku, a pravorijek ima značaj specifične nagodbe čiji sadržaj utvrđuju arbitri...stoga pozivanje na drugačije odluke Izbranog sudišta u sličnim stvarima nije razlog za poništaj donesenog pravorijeka...sud ne može povodom tužbe za poništaj arbitražnog pravorijeka ispitivati činjenično stanje na temelju kojeg je donesen pravorijek, a niti to je li u sličnim stvarima donesen drugačiji pravorijek."* Identično stajalište nalazimo primjerice i u drugoj presudi VTSRH-a br. Pž-7632/11 od 10. svibnja 2012. Presude su objavljene u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 170 i 172.

primijeniti u postupcima. Pitanje ovlasti arbitražnog suda da se služi navedenom mogućosti dalo je različite odgovore.²⁹¹

Naposljetku, ono što bitno razlikuje arbitražni od državnog suda jest brzina provedbe njihovih odluka na teritoriju drugih država od one u kojoj su doneseni. Provedba sudskih odluka ovisi o bilateralnim ili multilateralnim ugovorima o priznanju i izvršenju sudskih odluka o građanskim i trgovačkim stvarima sklopljenima između država ili u slučaju nepostojanja takvog ugovora između države donošenja sudske odluke i države priznanja i ovrhe dotične sudske odluke provedba sudske odluke ravnat će se prema odredbama nacionalnih pravila države priznanja i ovrhe dotične sudske odluke. S druge strane, priznanje i ovrha pravorijeka na području drugih država u značajnoj mjeri je olakšana i ubrzana primjenom NYK-a i Europske konvencije kojima je pristupila većina svjetskih država.

Osnovne izložene razlike o postupku pred arbitražnim u odnosu na državni sud koje postoje u hrvatskom pravu postoje i u komparativnom pravu.

²⁹¹ Sud EU je u svojim odlukama naveo primjerice da se prilikom razmatranja prava na podnošenje takvog zahtjeva treba utvrditi da li nadležnost nekog suda za rješavanje spora proizlazi iz zakona, da li se radi o stalnom tijelu, da li je njegova nadležnost obvezujuća, da li se poštuje načelo kontradiktornosti postupka, da li se poštuje vladavina prava i da li je to tijelo neovisno. Vidjeti odluke Suda EU, primjerice C-102/81, *Nordsee* iz 1982, *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v. Reedercei Mond Hochseefischerei AG*, presuda od 23. ožujka 1982, ECR-01095 (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 13:59 h), C-125/04, *Guy Denuit i Betty Cordenier v. Transorient v. Mosaique Voyages i Culture SA*, presuda od 27. siječnja 2005. (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:05 h), C-394/11, *Belov v. CHEZ Elektro Bagaria AD*, presuda od 31. siječnja 2013., para 38 (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:11 h), C-126/97, *Eco Swiss China Time Ltd v. Benetton International NV*, presuda od 1. lipnja 1999. (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:13 h). U kasnijim presudama Sud EU je izričito dopustio arbitražnom sudu, ali samo onom kojeg smatra nepravim prisilnim arbitražnim sudom podnošenje zahtjeva za prethodnu odluku o tumačenju europskog prava. Vidjeti primjerice presudu u predmetu *Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta v. Autoridade Tributaria e Aduaneira* - C-377/13 od 12. lipnja 2014. (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:19 h) i presudu u predmetu *Merck Canada v. Accord Healthcare Ltd, Alter SA, Labochem Ltd, Synthon BV, Ranbaxy Portugal-Comercio e desenvolvimento de Produtos Farmaceutcos, Unipessoal Lda* – C-555/13 od 13. veljače 2014. (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:26 h). Obzirom su arbitražni sudovi dužni primjenjivati i pravo Europske Unije, ograničenje prava na podnošenje zahtjeva za prethodnu odluku o tumačenju prava EU može dovesti do sumnje u zakonitost arbitražnih pravorijeka donesenih od strane arbitražnih sudova koji nisu prisilni. No, svakako se zahtjev za donošenje prethodne odluke o tumačenju prava Europske unije može podnijeti u postupku poništaja ili postupku priznanja i ovrhe pravorijeka. No pravno pitanje upućeno Europskom sudu Europske unije bi moralo biti vezano za zakonske razloge poništaja odnosno pretpostavke priznanja i ovrhe pravorijeka jer o činjeničnim pitanjima i pravnim pitanjima koje nisu povezana s navedenim razlozima odnosno pretpostavkama državni sud prilikom poništaja odnosno priznanja i ovrhe odluke ne može odlučivati. Možda bi ipak trebalo i arbitražnim sudovima koji se ne smatraju prisilnim omogućiti podnošenje navedenog zahtjeva, a sve u cilju donošenja pravičnih i na zakonu zasnovanih pravorijeka.

3.3. Arbitražni sud po odredbama UML-a

UML ne definira arbitražni sud na način kako to radi ZA, već u članku 2. stavku 1. točki b. naznačuje da arbitražni sud *"označava arbitra pojedinca ili arbitražno vijeće"*. Razvidno je i da UML ne koristi niti jedan drugi pridjev kojim bi okarakterizirao arbitražni sud, a kako to čini ZA s pridjevom *"nedržavni"*. Takvim definiranjem UML je u centar arbitražnog postupka postavio arbitra. Bez arbitra nema ni arbitraže. Također, UML ne koristi ni izraz *"izbrani sud"* jer ta terminologija nije prihvaćena u međunarodnoj praksi u kojoj se uobičajeno koriste samo izrazi *"arbitraža"* i *"arbitar"* i *"međunarodna trgovačka arbitraža"*. U skladu s tim UML definira samo još *"arbitražu"* na način da ona znači bilo koju arbitražu, bez obzira na to organizira li je ili ne neka stalna arbitražna ustanova (čl. 2. st. 1. toč. a. UML), te pojam *"sud"* na način da on označava tijelo ili organ državnog sudskog sustava (čl. 2. st. 1. toč. c. UML), a sve ostalo prepušta nacionalnim sustavima. UML svojim odredbama određuje ostale konstitutivne elemente svakog arbitražnog suda i proceduru konstituiranja arbitražnog suda, pa tako pravo stranaka arbitražnog postupka da određuju broj arbitara (čl. 10. st. 1. UML), proceduru imenovanja arbitra (čl. 11. UML) i razloge za izuzeće arbitra (čl. 12. UML). Te su odredbe u znatnoj mjeri prihvaćene i u Zakonu o arbitraži, uz određene izmjene ili dopune. Tako je ZA dodatno naveo ograničenje prava sudaca državnih sudova da u arbitražnom postupku budu izabrani samo za predsjednika arbitražnog vijeća ili za arbitra pojedinca (čl. 9. st. 2. ZA). Uz obvezu stranke da u roku od 30 dana imenuje arbitra, ZA je dodatno obvezao tu stranku da obavijesti drugu stranku o imenovanju arbitra (čl. 10. st. 4. toč. 1. ZA), što je obveza koju ne sadrži UML (čl. 11. st. 3. toč. a. UML). Bitno je i da UML, kao i ZA, dopušta strankama arbitražnog postupka da se sporazumiju oko procedure imenovanja (čl. 11. st. 2. UML) i izuzeća arbitra (čl. 13. st. 1. UML) u kojem slučaju takav sporazum ima prednost u odnosu na odredbe nacionalnih zakonodavstava mjerodavnih za arbitražni postupak. UML propisuje i da određene odredbe vezane uz imenovanje i opoziv arbitra stranke svojim sporazumom ne mogu isključiti (čl. 11. st. 2. i čl. 13. st. 1. UML). Kao razloge za izuzeće arbitra, UML navodi postojanje okolnosti koje daju povoda za *"opravdanu sumnju"* u arbitrovu nepristranost ili nezavisnost ili ako arbitar nema kvalifikacije o kojima su se stranke sporazumjele (čl. 12. st. 2. UML). UML jasno propisuje da nije dopuštena žalba protiv odluke državnog suda ili drugog organa o zahtjevu stranke za izuzećem arbitra u slučajevima kada prethodno ta ista stranka nije uspjela za zahtjevom za izuzećem arbitra o kojem je odlučivao arbitražni sud (čl. 13. st. 3. UML). UML također dopušta arbitražnom sudu da odlučuje o svojoj nadležnosti, ali konačnu odluku o

nadležnosti ipak ostavlja državnom sudu, pod pretpostavkom da je stranka uputila državnom sudu zahtjev da on odluči o nadležnosti arbitražnog suda. Ono što ZA nije prihvatio u svojim odredbama jest nemogućnost izjavljivanja žalbe na odluku državnog suda o pozitivnoj nadležnosti, kako to određuje UML (čl. 16. st. 3. reč. 3. UML). UML ne spominje pravo stranke na podnošenje zahtjeva državnom sudu u situaciji kada arbitražni sud utvrdi da je nenadležan. UML daje ovlast arbitražnom sudu za određivanje privremenih mjera, ali i ostavlja strankama mogućnost da takvu ovlast sporazumno isključe (čl. 17. UML). Arbitražni sud se osniva za rješavanje točno određenog spora među istim strankama, te je dužan dužni voditi postupak poštujući pritom načelo jednakog postupanja prema strankama (čl. 18. UML). Nadalje, sud je dužan postupati u granicama ovlaštenja sporazumno utvrđenih od samih stranaka čija sloboda uređivanja pravila postupka je ograničena kogentnim odredbama arbitražnog zakonodavstva (čl. 19. UML). Postupak se vodi u mjestu arbitraže kojeg su stranke ovlaštene odrediti, odnosno u nedostatku takvog sporazuma, mjesto arbitraže određuje arbitražni sud (čl. 20. UML). UML određuje da arbitražni postupak počinje onog dana kada tuženik primi zahtjev da se spor iznese pred arbitražu, ako se stranke nisu drukčije sporazumjele (čl. 21. UML). Kod arbitraža koje djeluju pod okriljem neke arbitražne ustanove, arbitražni postupak uobičajeno počinje teći u trenutku kada ta arbitražna ustanova zaprimi tužbu, a sukladno njezinim ugovorenim pravilima o arbitraži. UML normira još neke specifičnosti koje su svojstvene samo postupku pred arbitražnim sudom, kao što su primjerice slobodan izbor stranaka za utvrđivanjem mjerodavnog materijalnog i procesnog prava koji se treba primijeniti na spor (čl. 19. i čl. 28. UML), pravo stranaka da sud sudi po pravičnosti (čl. 28. st. 3. UML), pravo stranaka na postizanje sporazuma o jeziku postupka (čl. 22. UML), o održavanju usmenih ročišta (čl. 24. UML), o imenovanju vještaka (čl. 26. UML). UML-om je određeno i ovlaštenje arbitražnog suda da zatraži pomoć nadležnog državnog suda radi izvođenja dokaza, a i stranka uz odobrenje arbitražnog suda može zatraži takvu pomoć državnog suda (čl. 27. reč. 1. UML) Državni sud može udovoljiti takvom traženju u skladu sa svojim pravilima o izvođenju dokaza (čl. 27. reč. 2. UML). Bitno je dakle da se dozvoljava državnom sudu da intervenira, ali samo kada je to previđeno zakonom (čl. 5. UML).

UML određuje da se odluke arbitražnog vijeća donose većinom glasova svih članova arbitražnog vijeća, ako se stranke nisu drugačije sporazumjele. Kao odluke arbitražnog suda, UML poznaje samo zaključak (čl. 32. st. 1.-2. UML) i pravorijek (čl. 31. st. 1.-4. te čl. 32. st. 1. UML). Može se zaključiti da pravorijekom arbitražni sud odlučuje o svim onim zahtjevima o kojima ne odlučuje zaključkom sukladno članku 32. stavku 2. UML-a. UML poznaje i

pravorijek na temelju nagodbe kojeg je arbitražni sud dužan donijeti ako to zatraže stranke arbitražnog postupka i ako se arbitražni sud ne usprotivi tom zahtjevu (čl. 30. UML).

Mandat arbitražnog suda prestaje okončanjem arbitražnog postupka, osim u slučajevima potrebe za ispravkom, tumačenjem i donošenjem dopunskog pravorijeka te u slučajevima kada sud od koga se traži poništaj, ako je to prikladno ili ako to zatraži jedna od stranaka, odgodi postupak za poništaj za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi po mišljenju arbitražnog suda moglo ukloniti razloge za poništaj (čl. 32. st. 3. UML).

3.4. Arbitražni sud u komparativnom zakonodavstvu

3.4.1. Austrijsko pravo

Austrijsko arbitražno zakonodavstvo ne sadrži definiciju arbitražnog suda, kao što je to slučaj s hrvatskim ZA-om, a niti sadrži ograničenja u pogledu osobe arbitara na način kako ZA određuje za suce državnih sudova²⁹². Zakonom je određeno da su stranke slobodne odrediti broj arbitara koji će formirati arbitražni sud (§ 586. st. 1. reč. 1. öZPO), pa su tako stranke slobodne odrediti i paran broj arbitara. U tom slučaju, izabrani arbitri će odrediti dodatnog arbitra koji će biti predsjednik arbitražnog vijeća (§ 586. st. 1. reč. 2. öZPO). Za slučaj da stranke ne odrede broj arbitara, arbitražno vijeće će se sastojati od tri arbitra (§ 586. st. 2. öZPO). Također öZPO ne sadrži ni definiciju domaće arbitraže, odnosno ni pojam pripadnosti pravorijeka, ali već u uvodnim odredbama, točnije u paragrafu 577. stavku 1. navodi da se ovaj zakon primjenjuje samo ako je sjedište arbitražnog suda u Austriji. Slijedi zaključak da bi domaća arbitraža bila ona sa sjedištem u Austriji. Ujedno je određeno u slučaju da među strankama još nije određeno sjedište arbitraže, da će austrijski sudovi biti nadležni za sudske stvari navedene u šestom dijelu, četvrtom odjeljku, pod trećim naslovom (§ 586-591) öZPO-a, pod uvjetom da jedna od stranaka arbitražnog postupka ima poslovno sjedište, prebivalište ili boravište u Austriji (§ 577. st. 3. öZPO). U odnosu na konstituiranje i sastav arbitražnog suda, öZPO prihvaća već uvriježeno

²⁹² U Austriji suci temeljem članka 63. stavka 5. Zakona o profesionalnim pravima i dužnostima sudskih službenika (BGBl. I No.7/2006) ne smiju prihvatiti obavljanje dužnosti arbitra za vrijeme svoje sudačke dužnosti. *Werner* navodi da pravosudni dužnosnik koji prihvati imenovanje za arbitra čini stegovni prekršaj, ali da ta činjenica nije razlog za poništenje pravorijeka donesenog u arbitražnom postupku u kojem je on djelovao kao arbitar; Vidjeti *Werner*, op. cit. u bilj. 202., str. 12.-13.

pravilo arbitražnog postupka da su stranke slobodne odrediti proceduru imenovanja arbitra ili arbitara (§ 587. st. 1. öZPO) koja se na jednak način primjenjuje i za slučaj imenovanja zamjenskog arbitra (§ 591. st. 1. öZPO). Stranke su također slobodne sporazumjeti se i u vezi procedure izuzeća arbitra (§ 589. st. 1. öZPO) i procedure prijevremenog prestanka mandata arbitra (§ 590. st. 1. öZPO). U svim slučajevima u kojima se stranke ne mogu sporazumjeti o osobi arbitra, ili u naznačenim rokovima propuste imenovati arbitra ili arbitre, takav propust otklanja svojom intervencijom državni sud. Opseg suda da intervenira u arbitražni postupak je naznačen i paragrafom 578. öZPO koji propisuje da državni sudovi mogu postupati u pitanjima vezanim uz arbitražu samo ako je to izričito predviđeno ovim zakonom. Pri tome te radnje u skladu s paragrafom 615. öZPO poduzima Vrhovni sud.

Strane arbitražnog postupka su slobodne sporazumjeti se i u vezi načina razmjene pisane komunikacije (§ 580. öZPO), oko prava arbitražnog suda na izdavanje privremenih mjera (§ 593. st. 1. öZPO), kao i sporazumno odrediti pravila koja će se primjenjivati u arbitražnom postupku (§ 594. st. 1. i § 597. öZPO), odrediti mjesto arbitraže (§ 595. st. 1. öZPO) i jezik arbitraže (§ 596. öZPO). Stranke su slobodne sporazumjeti se oko obveze arbitražnog suda da održi glavnu raspravu ili da se postupak vodi isključivo razmjenom pisanih podnesaka (§ 598. öZPO) kao i sporazumjeti se o proceduri imenovanja vještaka i načinu sudjelovanja vještaka u arbitražnom postupku (§ 600. st. 1. i 2. öZPO). Ako se stranke ne sporazumiju o nekoj od prethodno navedenih bitnih sastavnica arbitražnog postupka, arbitražni sud je ovlašten svojom odlukom upotpuniti taj nedostatak. Osim u slučaju određivanja privremenih mjera, kada se smatra da su se stranke, u nedostatku drugačijeg sporazuma, sporazumjele da je jedino Vrhovni sud ovlašten donositi privremene mjere. Osim prethodno navedenih situacija u kojima su se strane ovlaštene zatražiti intervenciju Vrhovnog suda Austrije, paragrafima öZPO-a je predviđena i obveza državnih sudova da pružaju pomoć arbitražnim sudovima u izvođenju dokaza na koje arbitražni sud nije ovlašten (§ 602. öZPO). Pravnu pomoć državnog suda u Austriji može zatražiti ili sam arbitražni sud, ili arbitar koji je prethodno ovlašten od arbitražnog suda zatražiti pravnu pomoć ili tu pravnu pomoć može zatražiti jedna od stranaka arbitražnog postupka, ali tek nakon odobrenja arbitražnog suda. Pravna pomoć može uključivati i zahtjev da suda zatraži od stranog suda ili drugog tijela da izvrši zatraženu pravnu pomoć. U svim tim slučajevima državni sud nema obvezu ocjenjivati da li je zahtjev za pravnu pomoć utemeljen i

razuman.²⁹³ Arbitražni sud, arbitar kojeg je arbitražni sud ovlastio i stranke imaju pravo sudjelovati u izvođenju dokaza pred sudom i postavljati pitanja.

Arbitražni sud je dužan donijeti odluku u skladu s onim pravnim pravilima koje su stranke sporazumno odabrale kao mjerodavne za bit spora (§ 603. st. 1. öZPO), u protivnom arbitražni sud će primijeniti ono pravo koje smatra prikladnima (§ 603. st. 2. öZPO)²⁹⁴. Ako su ga stranke na to izričito ovlastile, arbitražni sud je dužan odlučivati po načelu pravičnosti, *ex aequo et bono* ili *amiable compositeur* (§ 603. st. 3. öZPO). Ako se stranke drugačije ne sporazumiju, arbitri su dužni donositi odluke većinom glasova, dok o proceduralnim pitanjima može odlučivati i samo predsjednik arbitražnog vijeća, ako je za to ovlašten od stranke stranaka arbitražnog postupka ili ostalih članova arbitražnog vijeća (§ 604. st. 1. toč. 1. öZPO). Za slučaj da jedan ili više arbitara ne sudjeluju u glasanju bez opravdanog razloga, drugi arbitri su ovlašteni odlučiti bez njih. U takvom će se slučaju i dalje izračunavati potrebna većina na temelju ukupnog broja arbitra onih koji sudjeluju i onih koji ne sudjeluju u glasanju. U ovom slučaju, kad je riječ o glasanju i donošenju pravorijeku, strankama se priopćava namjera da se postupa na opisani način unaprijed. Prilikom donošenja svih ostalih odluka, koje nisu pravorijek, stranke će biti obaviještene o činjenici nesudjelovanja arbitra/arbitara u glasovanju naknadno (§ 604. st. 1. toč. 2. öZPO).

I öZPO poznaje institut gubitka prava na prigovor koji je reguliran paragrafom 579., a koji jasno određuje da ako se arbitražni sud nije pridržavao zakonskih odredbi od kojih stranke mogu odstupiti ili bilo kojih proceduralnih pravila arbitražnog postupka oko kojih su se stranke sporazumjele, smatrati će se da se stranka odrekla prava na prigovaranje takvom propustu, ako nije prigovorila odmah u trenutka saznanja za takav propust ili u rokovima određenima za isticanje toga prigovora. Isto kao i u ZA i u UML-u, odricanje od prava na prigovor se odnosi samo na povrede dispozitivnih odredbi, a nikako na povrede kogentne naravi.

Arbitražni postupak se sukladno paragrafu 608. stavku 1. öZPO-a okončava donošenjem konačnog pravorijeka, sklapanjem nagodbe ili donošenjem zaključka, i to u slučajevima navedenim u stavku 2. istog paragrafa. Arbitražni sud dužan je donijeti zaključak kojim

²⁹³ Tako i Heider/Nueber, op. cit. u bilj. 289., str 40.

²⁹⁴ To je izričito rečeno primjerice i u Presudi Vrhovnog suda Austrije br. 7 Ob 67/01f od 17. svibnja 2001.: "*U nedostatku sporazuma stranaka o arbitražnom postupku, arbitri mogu sami odrediti pravila postupka ali samo pod uvjetom da se ne krše kogentne norme austrijskog prava.*" Odluka je objavljena u Heider/Nueber, op. cit. u bilj. 289., str. 9.

okončava postupak, ako: a) tužitelj u roku sporazumno određenom među strankama ili određenog od strane arbitražnog suda ne navede činjenice kojima potkrjepljuje svoj tužbeni zahtjev, b) tužitelj povuče svoju tužbu, izuzev ako se tuženik tome ne protivi i arbitražni sud prepozna legitimni interes tuženika za postizanje konačnog rješenja spora, c) stranke postignu sporazum o okončanju postupka i o tome obavijeste arbitražni sud; te d) nastavak arbitražnog postupka postao je nemoguć za arbitražni sud, posebno ako stranke koje su do sada sudjelovale u postupku, usprkos pisanog poziva arbitražnog suda u kojem ih on upućuje na mogućnost okončanja arbitražnog postupka, više ne poduzimaju radnje u arbitražnom postupku. U svim ovim slučajevima prestaje i mandat arbitražnog suda. U ostalim slučajevima mandat arbitražnog suda prestaje donošenjem pravorijeka kojim je naknadno odlučeno o troškovima postupka (§. 609. st. 5. öZPO), donošenjem ispravka pravorijeka, tumačenja pravorijeka ili dopunskog pravorijeka (§ 610. öZPO) i u slučajevima stavljanja izvan snage (poništaja) privremenih mjera ili prethodnih mjera (§ 608. st. 3. öZPO). Pravorijek se izrađuje u pisanom obliku te mora biti potpisan od svih arbitara (§ 606. st. 1. öZPO). Predsjedavajući arbitar, odnosno u slučaju njegove nesposobnosti drugi arbitar, će na zahtjev jedne od stranaka potvrditi pravomoćnost i ovršnost pravorijeka na jednom primjerku pravorijeka (§ 606. st. 6. öZPO).

3.4.2. Švicarsko pravo

Švicarska kao ni Austrija u svojem arbitražnom zakonodavstvu, za razliku od hrvatskog ZA, također ne sadrži definiciju arbitražnog suda.

Izmjenama SchIPRG 2020 bitno je promijenjen sadržaj članka 179. SchIPRG-a koji regulira konstituiranje arbitražnog suda, a koji sada sadrži sljedeća rješenja. Stranke su slobodne sporazumno odrediti način imenovanja i zamjene arbitara (čl. 179. st. 1. reč. 1. SchIPRG). Sasvim je nova odredba članka 179. stavka 1. rečenice 2. SchIPRG-a, prema kojoj će se arbitražni sud, ako se stranke nisu drukčije dogovorile, sastojati od tri arbitra, pri čemu svaka od stranaka imenuje po jednog arbitra, a dva tako imenovana arbitra jednoglasno odabiru trećeg arbitra za predsjednicu ili predsjednika suda. Prema novom tekstu članka 179. stavka 2. u slučaju nedostatka sporazuma stranaka ili ako arbitri ne mogu biti imenovani ili zamijenjeni iz drugih razloga, odluka o ovoj stvari se može uputiti na rješavanje državnom sudu u sjedištu arbitraže (čl. 179. st. 2. reč. 2. SchIPRG). Ako stranke nisu odredile sjedište ili su se samo dogovorile da sjedište arbitraže bude u Švicarskoj, za odluku u ovoj pravnoj stvari nadležan je državni sud kojem je zahtjev prvo upućen (čl. 179. st. 2. reč. 2. SchIPRG). Sudac državnog

suda je dužan postupiti po zahtjevu za imenovanjem arbitra, izuzev ako iz sumarnog ispitivanja proizlazi da među strankama ne postoji arbitražni sporazum (čl. 179. st. 3. SchIPRG).

Zakonskim izmjenama SchIPRG 2020 članku 179. SchIPRG-a su dodana još tri nova stavka kojima je određeno sljedeće. Na zahtjev stranke, državni sud će poduzeti potrebne radnje za konstituiranje arbitražnog suda ako stranke ili arbitri ne ispune svoje obveze u roku od 30 dana od kada su pozvani da to učine (čl. 179. st. 4. SchIPRG). U slučaju višestranačke arbitraže, državni sud može imenovati sve arbitre (čl. 179. st. 5. SchIPRG). Osoba od koje je zatraženo da bude arbitar mora odmah otkriti sve okolnosti koje mogu dovesti do opravdanih sumnji u njezinu neovisnost ili nepristranost (čl. 179. st. 6. reč. 1. SchIPRG). Ta obveza traje tijekom cijelog postupka (čl. 179. st. 6. reč. 2. SchIPRG)²⁹⁵. Švicarsko arbitražno zakonodavstvo ne sadrži ograničenje koje bi zabranjivalo sucima državnih sudova da budu imenovani za arbitre.

SchZPO također ne sadrži definiciju arbitražnog suda, već određuje da su se stranke slobodne sporazumjeti oko broja arbitara, odnosno da će se u nedostatku takvog sporazuma, arbitražni sud sastojati od tri arbitra (čl. 360. st. 1. SchZPO). Za slučaj da se stranke sporazumiju oko parnog broja arbitara, uzima se da se dodatna osoba imenuje kao predsjednica ili predsjednik arbitražnog suda (čl. 360. st. 2. SchZPO). Stranke su slobodne sporazumjeti se i oko postupka imenovanja arbitara (čl. 361. st. 1. SchZPO), a u nedostatku takvog sporazuma,

²⁹⁵ Zanimljiva je odluka Saveznog suda br. 4A_462/2021 od 7. veljače 2022. (odluka je dostupna na web stranici <https://www.bger.ch>, posjećeno dana 21. ožujka 2024., u 11:19 h) kojom je Savezni sud odbio tužbu za poništaj pravorijeka kojim je odbijena tužba društva A. protiv društva B. jer nije našao povredu članka 179. stavka 6. SchIPRG. Tom odlukom Savezni sud je utvrdio da nisu dovedeni u pitanje neovisnost i nepristranost predsjednice arbitražnog suda koja je nakon što se se arbitri sporazumjeli o svojoj odluci vezanoj uz tužbeni zahtjev, iako pravorijek još nije bio sastavljen ni otvoren (priopćen) strankama arbitražnog postupka, započela pregovore u vezi zaposlenja u odvjetničko društvo čiji je ključni klijent društvo B. Pravorijek je otvoren (priopćen) 15. srpnja 2021., te je tek nakon toga tužitelj saznao za ovu okolnost jer je e-mailom od 1. rujna 2021. predsjednica arbitražnog suda u drugom, nepovezanom arbitražnom postupku u kojem je također bila arbitar, obavijestila sudionike toga arbitražnog postupka da je postala parterica u tome odvjetničkom društvu. Međutim, Savezni sud nije vidio razloga postojanje opravdane sumnje u neovisnosti i nepristranosti predsjednice arbitražnog suda u ovom predmetu jer su tri arbitra zajednički potvrdila u svom pisanom podnesku Saveznom sudu da je njihova konačna odluka već donesena 5. veljače 2021. – tj. u vrijeme kada predsjednica arbitražnog suda još nije započela razgovore o zaposlenju u odvjetničko društvo. Pa stoga prema mišljenju Saveznog suda, društvo B niti odvjetničko društvo nisu mogli imati nikakvi utjecaj na predsjednicu arbitražnog vijeća u procesu donošenja pravorijeka. *Stutzer Hansjörg* smatra da je takav zaključak suprotan članku 179. stavku 6. SchIPRG-a koji izričito propisuje da obveza arbitra na otkrivanje svih okolnosti koje mogu dovesti do opravdanih sumnji u njegovu neovisnost ili nepristranost traje tijekom cijelog arbitražnog postupka, te da tek otvaranjem (priopćenjem) arbitar postaje *functus officio*. On također smatra da su ovakvi stavovi Saveznog suda suprotni njegovim dotadašnjim odlukama kao i stavovima pravne znanosti. Više o kritičkom osvrtu na ovu odluku Saveznog suda vidi u *Stutzer Hansjörg*, The Ongoing Duty to Disclose and the Taciturn Chairwoman, Case Note on Swiss Federal Supreme Court Decision 4A_462/2021, ASA Bulletin, vol. 40., br. 3., rujan 2022., str. 541. - 551.

svaka stranka je ovlaštena imenovati jednak broj arbitara koji tada suglasno izabiru predsjednicu ili predsjednika arbitražnog suda (čl. 361. st. 2. SchZPO).

Švicarsko arbitražno zakonodavstvo ne sadrži definiciju "*domaćeg arbitražnog suda*", ali bi analogijom domaći arbitražni sud bio onaj čije je sjedište na području Švicarske. Iz odredbi navedenih švicarskih zakonskih akata se može međutim definirati pojam "*spora s međunarodnim obilježjem*" i "*spora bez međunarodnog obilježja*". Tako članak 176. stavak 1. SchIPRG za utvrđivanje pojma "*spora s međunarodnim obilježjem*" koristi kriterij koji se odnosi na domicil, odnosno sjedište stranaka, kao i na sjedište arbitražnog suda. U skladu s ovim kriterijima, zaključuje se da bi "*spor s međunarodnim obilježjem*" bio onaj koji se vodi pred arbitražnim sudom kojemu je sjedište u Švicarskoj i među strankama od kojih u trenutku sklapanja arbitražnog sporazuma, barem jedna od stranaka nije imala ni sjedište ni prebivalište ni uobičajeno boravište u Švicarskoj (čl. 176. st. 1. SchIPRG). "*Spor bez međunarodnog obilježja*" bi se *argumentum a contrario* odnosio na onaj postupak koji se provodi pred arbitražnim sudom čije je sjedište u Švicarskoj te koji se odnosi na spor u odnosu na stranke koje su u trenutku zaključenja arbitražnog sporazuma imale prebivalište/uobičajeno boravište/sjedište u Švicarskoj (čl. 353. st. 1. SchZPO). SchIPRG određuje da će stranke ili arbitražna institucija odrediti mjesto arbitraže, a inače arbitražni sud (čl. 176. st. 3. SchIPRG). S druge strane SchZPO propisuje da će mjesto arbitraže biti određeno od strane stranaka ili tijela koje one ovlaste, a ako mjesto arbitraže nije određeno, tada će ga odrediti arbitražni sud. (čl. 355. st. 1.). Ako mjesto arbitraže nije određeno od strane stranaka ili tijela kojeg su one ovlastile, a ni od strane arbitražnog suda, tada će ono biti u mjestu državnog suda koji bi bio nadležan za rješavanje spora (stvari) da arbitražni sporazum nije sklopljen (čl. 355. st. 2. SchZPO).

U odnosu na konstituiranje i sastav arbitražnog suda, oba zakonska propisa ovlašćuju stranke da sporazumno odrede proceduru imenovanja arbitara (čl. 179. st. 1. SchIPRG, čl. 361. st. 1. SchZPO) koja se na jednak način primjenjuje i u slučaju zamjene arbitra (čl. 179. st. 1. SchIPRG, čl. 371. st. 1. SchZPO), izuzeća arbitra (čl. 180. st. 3. SchIPRG, čl. 369. st. 1. SchZPO) i prijevremenog prestanka mandata arbitra (čl. 179. st. 1. SchIPRG, čl. 370. st. 1. SchZPO). U svim slučajevima u kojima se stranke ne sporazume o nekoj od prethodnoj mogućnosti, tu ovlast ima prema SchIPRG državni sud (čl. 179. st. 2. SchIPRG) odnosno prema SchZPO tijelo koje stranke odrede, tj. u nedostatku takvog određenja državni sud (čl. 362. st. 1., čl. 369. st. 3. i čl. 370. st. 2. SchZPO). Svakako je izuzetak u odnosu na preostala

komparativna zakonodavstva i u odnosu na odredbe ZA da stranke arbitražnog postupka mogu suglasno odabrati tijelo koje će biti nadležno da umjesto njih izvršava ovlasti vezane uz određivanje sjedišta arbitražnog suda, konstituiranje i sastav arbitražnog suda. Zanimljivo je da SchZPO predviđa mogućnost da arbitražni sud imenuje tajnika (čl. 365. st. 1. SchZPO) na kojeg se također primjenjuju zakonske odredbe koje se odnose na postupak opoziva arbitra (čl. 365. st. 2. SchZPO)²⁹⁶.

SchIPRG u članku 184. propisuje moguću pomoć državnog suda nadležnog u sjedištu arbitražnog suda u izvođenju dokaza, dok u članku 183. propisuje moguću pomoć državnog suda u određivanju prethodnih i privremenih mjera. Sukladno članku 185. SchIPRG u slučaju potrebne daljnje suradnje državnog suda, nadležan je sudac u sjedištu arbitražnog suda. SchIPRG izričito propisuje i suradnju državnog suda u slučaju stranog arbitražnog postupka u provođenju ovrhe prethodnih i privremenih mjera odnosno u izvođenju dokaza. SchZPO u članku 356. propisuje moguću pomoć arbitražnom sudu putem državnog suda kantona u kojem se nalazi sjedište arbitražnog suda.

²⁹⁶ Švicarski Savezni sud se odlukom br. 4A_709/2014 od 21. svibnja 2015, posebno osvrnuo na ulogu tajnika i "savjetnika" arbitražnog suda. Sud je zaključio da arbitri imaju pravo, u načelu, oslanjati se na pomoć konzultanata i tajnika sve dok ne delegiraju svoje osnovne funkcije odlučivanja. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 18. ožujka 2021., u 16:11 h. Odlukom br. 4A_505/2017 od 4. srpnja 2018. Savezni sud je potvrdio pravo arbitara na imenovanje stručnjaka koji će pomoći arbitru donijeti odluku, ali samo u slučaju kada arbitar nema znanja o predmetu spora. Savezni sud je nadalje tom odlukom ukazao da su radi ispravnog obavljanja svojih dužnosti, arbitri dužni poznavati spis, raspravljati i sudjelovati u postupku odlučivanja arbitražnog suda. Svaka odluka donesena protivno ovom nepisanom pravilu može se poništiti s osnove nepravilnog ustroja arbitražnog suda. Iako je arbitrima zabranjeno delegirati osnovne funkcije odlučivanja, to ne znači da se ne mogu osloniti na pomoć administrativnog ili pravnog tajnika. Za imenovanje tajnika nije potrebno prethodno odobrenje stranaka, ali tajnik ne može biti imenovan ako su se stranke primjerice sporazumjele da isključe tu opciju. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch>, posjećeno dana 18. ožujka 2021., u 16:55 h. Osvrt na tu odluku dali su Menz James/George Anya rekavši da "odluka švicarskog Saveznog suda iz svibnja 2015. predstavlja prekretnicu. Po prvi put, najviši sud u bilo kojoj većoj arbitražnoj nadležnosti pridružio se raspravi o pomoćnicima arbitražnog suda. Odluka naglašava reputaciju Švicarske kao progresivne, arbitražno-prijateljske nadležnosti u tri aspekta: prvo, ona podržava procesnu autonomiju tribunala koja obuhvaća pravo oslanjanja na pravne ili tehničke konzultante i tajnike. Drugo, ona široko definira dopušteni opseg dužnosti ne restriktivnim, fiksnim popisom, već upućivanjem na vanjsku granicu. Odluka daje korisne smjernice o neuhvatljivom konceptu "funkcija donošenja odluka" na način koji stavlja sadržaj na oblik: dopuštanje tajniku da sastavi dijelove odluke ili da prisustvuje vijećanjima sama po sebi ne predstavlja "delegiranje" tih funkcija - sve dok tajnik djeluje pod strogim nadzorom tribunala, a arbitri sami osobno 'pregledavaju i znaju spis, promišljaju i odlučuju o predmetu.' Ove riječi sadrže više udarca nego što je to na prvi pogled očito. "Poznavanje spisa", na primjer, postavlja arbitrima dovoljno velik teret da se osobno uključe u podneske i dokumente stranaka do stupnja koji im omogućuje da donesu informiranu odluku. Sveukupno gledano, stajalište švicarskog Saveznog suda je više dopustivo od službenog stajališta većine arbitražnih institucija i danas može bolje odražavati stvarnost u međunarodnoj arbitražnoj praksi. Treće, u odluci je jasno da oštećene stranke u načelu imaju pravni temelj za osporavanje prekomjernog delegiranja tribunala na arbitražnog tajnika ili drugog pomoćnika (u Švicarskoj, SchIPRG, članak 190. stavak 2. točka (a)). Međutim, oni moraju pružiti vjerodostojne dokaze da je došlo do prekomjernog delegiranja." Vidjeti Menz James/George Anya, How Much Assistance Is Permissible? A Note on the Swiss Supreme Court's Decision on Arbitral Secretaries and Consultants, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 33., br. 3, 2016., str. 322.

Odredbama SchIPRG 2020 izmijenjene su i dopunjene odredbe koje se odnose na razloge za izuzeće arbitra (čl. 180. SchIPRG), na proceduru izuzeća arbitra (čl. 180a. SchIPRG) i na opoziv arbitra (čl. 180b. SchIPRG). Tako su člankom 180. SchIPRG 2020 zadržani razlozi za izuzeće arbitra u slučajevima ako arbitar ne posjeduje kvalifikacije u vezi kojih su se stranke sporazumjele (čl. 180. st. 1. toč. a. SchIPRG) ili ako su nastupili razlozi za izuzeće predviđeni arbitražnim pravilima za koje su se stranke sporazumjele da su mjerodavna za arbitražni postupak (čl. 180. st. 1. toč. b. SchIPRG). Posljednji razlog za izuzeće koji se odnosio na postojanje sumnje u neovisnost arbitra²⁹⁷, nadopunjen je pojmom nepristranosti arbitra, pa se sada arbitra može opozvati u slučaju postojanje opravdane sumnje u njegovu neovisnost ili nepristranost (čl. 180. st. 1. toč. c. SchIPRG). Stranka može opozvati arbitra kojeg je prethodno imenovala ili u čijem je imenovanju sudjelovala samo ako je za razloge za izuzeće saznala nakon njegovog imenovanja (čl. 180. st. 2. SchIPRG).

Jasnije je i određena ovlast državnog suda koji je u slučajevima kada se stranke nisu sporazumjele o pravilima koji će se primjenjivati na postupak izuzeća arbitra bio ovlašten odlučiti o izuzeću arbitra (čl. 180. st. 3. SchIPRG). Sada je novim člankom 180.a SchIPRG-a određeno da će u slučaju ako se stranke nisu drukčije dogovorile i ako arbitražni postupak još nije zaključen, stranka pisani i obrazloženi zahtjev za izuzeće uputiti arbitru čije se izuzeće traži i o tome obavijestiti ostale arbitre, i to u roku od 30 dana od dana kada je stranka koja traži izuzeće saznala za razlog za izuzeće ili od dana kada je primjenjujući dužnu pažnju trebala biti svjesna razloga za izuzeće (čl. 180a st. 1. SchIPRG). Stranka koja traži izuzeće arbitra može, u roku od 30 dana od podnošenja zahtjeva za izuzeće, pokrenuti postupak izuzeća arbitra pred državnim sudom, u kojem slučaju je odluka državnog suda o zahtjevu za izuzeće konačna (čl. 180a st. 2. SchIPRG).²⁹⁸ Ako se stranke arbitražnog postupka nisu drukčije sporazumjele, tijekom postupka izuzeća arbitra arbitražni sud može nastaviti s arbitražom i donijeti odluku,

²⁹⁷ U odluci br. 5A_701/2017 od 14. svibnja 2018. Savezni sud navodi da samo "*facebook prijateljstvo*" između arbitra i jedne od stranaka, bez navođenja dodatnih okolnosti koji bi utjecali na postojanje sumnje u nepristranost i nezavisnost arbitra, nije dovoljan razlog za opoziv arbitra. Odluka je objavljena u Scherer Matthias, Introduction to the Case Law Section, in (ed), ASA Bulletin, vol. 36., br. 4., prosinac 2018., str. 932.

²⁹⁸ Savezni sud je u odluci br. 4A_14/2012 od 2. svibnja 2012. naveo da je odluka suda kojom se odbija zahtjev za izuzeće arbitra konačna i ne može biti čak niti indirektno biti ispitana u postupku poništaja pravorijeka kada se tužitelj poziva na poništajni razlog iz članka 190. stavka 2. točke a. SchIPRG. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 18. ožujka 2021., u 16:24 h. Prethodno je u odluci br. 4A_644/2009 od 13. travnja 2010. Savezni sud pojasnio da odluka "*privatne organizacije*" kao što je to ICC, o imenovanju ili opozivu arbitra ne može biti ispitana pred Saveznim sudom, kao što može odluka institucionalne arbitraže sa sjedištem u Švicarskoj. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 18. ožujka 2021., u 16:28 h.

uz sudjelovanje arbitra čije se izuzeće traži (čl. 180a st. 3. SchIPRG). Izmjenama iz 2020. je dodan i članak 180b. kojim je određeno da su stranke ovlaštene sporazumjeti se i u vezi mogućnosti opoziva arbitra (čl. 180b st. 1. SchIPRG). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, u slučajevima kada arbitar ne može obavljati svoje dužnosti u razumnom roku ili s dužnom pažnjom, stranka se može pisanim i obrazloženim zahtjevom obratiti državnom sudu da odluči o opozivu arbitra, u kojem slučaju je odluka državnog suda konačna (čl. 180b st. 2. SchIPRG).

Odredbe SchZPO-a određuje jednake pretpostavke za izuzeće arbitra kao i one propisane odredbama SchIPRG-a. Tako je određeno da se arbitra može opozvati za slučaj da on ili ona nemaju kvalifikacije oko kojih su se stranke sporazumjele (čl. 367. st. 1. toč. a. SchZPO)²⁹⁹, ako postoji razlog za izuzeće predviđen odredbama pravilnika na čiju primjenu su stranke pristale (čl. 367. st. 1. toč. b. SchZPO) i u slučaju postojanje opravdane sumnje u neovisnost ili nepristranost arbitra. Osobe koje su predložene za arbitre su dužne, kako prije stupanja na dužnost tako i tijekom obnašanja dužnosti arbitra, odmah otkriti sve okolnosti koje bi mogle dovesti do osnovane sumnje u njihovu nezavisnost ili nepristranost (čl. 363. SchZPO). Stranka može tražiti izuzeće arbitra kojeg je imenovala ili sudjelovala u imenovanju samo iz razloga za koje je postala svjesna tek nakon imenovanja. Razlog za izuzeće u tome se slučaju mora odmah priopćiti arbitražnom sudu i drugoj strani (čl. 367. st. 2. SchZPO). SchZPO sadrži identične razloge za opoziv arbitra kao i SchIPR, ali i normira dodatni razlog za opoziv arbitra. A to je postojanje znatnog utjecaja jedne stranke arbitražnog postupka na imenovanje članova arbitražnog suda (čl. 368. st. 1. reč. 1. SchZPO). I u ovom slučaju se zahtjev za izuzeće mora odmah dostaviti arbitražnom sudu i drugoj strani (čl. 368. st. 1. SchZPO). U slučaju da je takav zahtjev osnovan, konstituirati će se novi arbitražni sud u skladu s zakonskim odredbama (čl. 368. st. 2. SchZPO), što ne sprječava stranke da ponovno za arbitre izaberu iste osobe koje su bile članovi prethodnog arbitražnog suda (čl. 368. st. 3. SchZPO). U slučaju da se stranke nisu sporazumjele o proceduri izuzeća arbitra, stranka koja zahtjeva izuzeće arbitra je dužna pisani i obrazloženi zahtjev za izuzeće uputiti arbitru čije se izuzeće traži i o tome obavijestiti ostale arbitre, i to u roku od 30 dana od dana kada je stranka koja traži izuzeće saznala za razlog za izuzeće (čl. 369. st. 2. SchZPO). Ako arbitar ospori takav zahtjev za izuzeće, stranka koja traži

²⁹⁹ Imenovanje arbitara zbog njegovih kvalifikacija predviđeno je i zakonskim odredbama, pa tako za slučaj da se stranke sporazumiju da arbitar mora biti nositelj neke funkcije, tada će osoba koja u trenutka imenovanja obnaša tu funkciju biti izabrana za arbitra (čl. 361. st. 3. SchZPO), dok u stvarima koje se tiču najma i zakupa stambene imovine samo ovlašteni izmiritelj može biti imenovan za arbitra (čl. 361. st. 4. SchZPO).

izuzeće arbitra može, u roku od 30 dana od podnošenja zahtjeva za izuzeće, pokrenuti postupak izuzeća arbitra pred državnim sudom. Konačnu odluku o izuzeću, na zahtjev stranke arbitražnog postupka, donosi ili tijelo sporazumno određeno od stranaka arbitražnog postupka ili državni sud iz članka 356. SchZPO (čl. 369. st. 3. SchZPO). Za razliku od konačnosti odluke državnog suda o zahtjevu za izuzeće arbitra iz članka 180a. stavak 2. SchIPRG-a, odluka državnog suda o izuzeću arbitra se sukladno čl. 369. stavak 5. SchZPO-a može pobijati u postupku pokrenutom tužbom za poništaj kasnijeg donesenog pravorijeka. Dok je postupak izuzeća u tijeku, arbitražni sud može nastaviti postupak i donijeti pravorijek, bez da prilikom glasanja isključi pravo glasa arbitra protiv kojeg je u tijeku postupak izuzeća (čl. 369. st. 4. SchZPO).

Stranke arbitražnog postupka slobodne su sporazumjeti se o pravilima koja će se primjenjivati u arbitražnom postupku (čl. 182. st. 1. SchIPRG, čl. 373. st. 1. SchZPO), kao i o ovlasti arbitražnog suda za izdavanje mjera osiguranja (*"vorsorgliche und sichernde Massnahmen"*), koje prema izričitoj odredbi SchZPO-a uključuju i mjere za osiguranje dokaza (čl. 183. st. 1. SchIPRG, čl. 374. st. 1. SchZPO). Stranke arbitražnog postupka su slobodne sporazumjeti se i u vezi mjesta održavanja saslušanja i izvođenja dokaza, a koje radnje se dakle ne trebaju održavati u sjedištu arbitražnog suda (čl. 355. st. 4. SchZPO). Iako nije izričito određeno, nema prepreke da se stranke sporazumiju i u vezi jezika arbitraže i o proceduri primjerice imenovanja vještaka. Ako se stranke ne sporazumiju o nekoj od prethodno navedenih bitnih sastavnica arbitražnog postupka, arbitražni sud je ovlašten svojom odlukom upotpuniti taj nedostatak. Stranke su ovlaštene sporazumjeti se i da je arbitražni sud ovlašten donositi privremene mjere, a u nedostatku takvog sporazuma, privremene mjere je ovlašten donositi jedino državni sud (čl. 374. st. 1. SchZPO). Pored prethodno navedenih situacija u kojima su se strane ovlaštene zatražiti intervenciju državnog suda, odredbama švicarskog arbitražnog zakonodavstva propisana je, kao što je već gore spomenuto, i ovlast državnih sudova da pružaju pomoć arbitražnim sudovima u izvođenju dokaza koje arbitražni sud nije u mogućnosti izvesti. Pravnu pomoć državnog suda radi izvođenja dokaza može zatražiti ili sam arbitražni sud, ili stranke arbitražnog postupka, ali samo uz suglasnost arbitražnog suda (čl. 184. st. 2. SchIPRG i čl. 375. st. 2. SchZPO). Arbitri imaju pravo sudjelovati u poduzimanju procesnih radnji pred državnim sudom i postavljati pitanja (čl. 375. st. 3. SchZPO).

Arbitražni sud je dužan donijeti odluku u skladu s onim pravnim pravilima koje su stranke sporazumno odabrale kao mjerodavne za bit spora (čl. 381. st. 1. toč. a. SchZPO). U nedostatku izbora stranaka arbitražni sud primijenit će pravila s *"kojima je pravna stvar najbliže*

povezana" (čl. 187. st. 1. SchIPRG), odnosno ono pravo koje bi primijenio državni sud (čl. 381. st. 2. SchZPO). Ako su ga stranke na to izričito ovlastile, arbitražni sud odlučivat će po načelu pravičnosti, *ex aequo et bono* ili *amiable compositeur* (čl. 187. st. 2. SchIPRG, čl. 381. st. 1. toč. b. SchZPO). Svi arbitri su dužni sudjelovati u donošenju odluka (čl. 382. st. 1. SchZPO). Arbitražni sud donosi odluke većinom glasova, izuzev ako su se stranke drugačije sporazumjele (čl. 382. st. 3. SchZPO). Ako se ne može postići većina glasova, pravorijek donosi predsjednica ili predsjednik arbitražnog suda (čl. 189. st. 2. SchIPRG, čl. 382. st. 4. SchZPO). O procesnim pitanjima može odlučivati i sama predsjednica ili predsjednik arbitražnog suda, ako su ga na to ovlastile stranke arbitražnog postupka ili ostali članovi arbitražnog vijeća (čl. 373. st. 3. SchZPO). Za slučaj da jedan arbitar uskrati svoje sudjelovanje u vijećanju i glasanju, drugi arbitri mogu bez njega vijećati i odlučiti, izuzev, ako su se stranke drugačije sporazumjele (čl. 382. st. 2. SchZPO).

SchIPRG do izmjena iz 2020. nije sadržavao institut gubitka prava na prigovor, ali je taj nedostatak otklonjen novim stavkom 4. članka 182. SchIPRG kojim je izričito propisano da stranka koja nastavi s arbitražnim postupkom bez da je odmah podnijela prigovor o povredi procesnih pravila koju je prepoznala ili, koju je postupajući dužnom pažnjom trebala prepoznati, ne može naknadno podnijeti prigovor o toj povredi. Institut gubitka na prigovor normiran je na isti način i člankom 373. stavkom 6. SchZPO.

S obzirom na to da SchIPRG navodi da je pravorijek temeljem članka 190. stavka 1. SchIPRG konačan od trenutka njegovog otvaranja ("*Eröffnung*"), te da SchIPRG ne navodi neke druge odluke koje bi arbitri bili dužni donijeti nakon pravorijeka, može se zaključiti da se u tom trenutku i okončava arbitražni postupak, odnosno da prestaje i mandat arbitražnog suda. No, treba istaknuti pravilo SchIPRG prema kojem je arbitražni sud dužan na zahtjev jedne stranke potvrditi da je pravorijek donesen sukladno odredbama tog zakona, pri čemu ta odredba ne sadrži nikakvo vremensko ograničenje (čl. 193. st. 3. SchIPRG). Inače, arbitražni sud se sukladno odredbama SCHZPO-a smatra konstituiranim u trenutku kada svi arbitri prihvate dužnost arbitra u arbitražnom postupku (čl. 364. st. 2. SchZPO). SchZPO ne sadrži odredbu kojom se izričito normira trenutak okončanja arbitražnog postupka odnosno okončanja mandata arbitra. Zaključak o tome može se izvesti iz odluka koje je arbitražni sud dužan donijeti kako u fazi arbitražnog postupka, tako i u postarbitražnoj fazi. S obzirom na to da SchZPO poznaje institut povrata predmeta arbitražnom sudu od strane državnog suda koji odlučuje o pritužbi za poništaj pravorijeka, mandat arbitražnog suda u tom slučaju bio bi najkasnije okončan

donošenjem nove odluke u ponovljenom postupku (čl. 394. i čl. 399. SchZPO). Više o ovom institutu će biti navedeno u poglavlju o pravnim sredstvima protiv pravorijeka. Značajno je i da su stranke ovlaštene arbitražnim sporazumom ili nekim drugim naknadnim sporazumom odrediti vremensko trajanje mandata arbitražnog suda (čl. 366. st. 1. SchZPO), koji se može produljiti ili novim sporazumom stranaka ili odlukom državnog suda donesene na temelju prijedloga jedne od stranaka arbitražnog postupka ili arbitražnog suda (čl. 366. st. 2. SchZPO).

3.4.3. Englesko pravo

Englesko arbitražno zakonodavstvo ne sadrži definiciju arbitražnog suda. Ono jednako kao i austrijsko i švicarsko arbitražno zakonodavstvo izričito naglašava da su stranke slobodne odrediti broj arbitara koji će formirati arbitražni sud (čl. 15. st. 1. AA). Sporazum stranaka o parnom broju arbitara treba razumijeti na način da se zahtijeva imenovanje dodatnog arbitra kao predsjednika arbitražnog suda, ako se stranke nisu drugačije sporazumjele (čl. 15. st. 2. AA). Ako ne se stranke nisu sporazumjele o broju arbitara, arbitražni sud će se sastojati od arbitra pojedinca (čl. 15. st. 3. AA). AA u svojim odredbama sadrži ograničenja u pogledu osobe arbitara na sličan način kako ZA određuje za suce državnih sudova. Tako je određeno da sudac Visokog suda (*High Court judge*) može, ako s obzirom na sve okolnosti to smatra prikladnim, prihvatiti imenovanje samo za arbitra pojedinca ili za predsjednika arbitražnog suda (čl. 93. st. 1. AA), te pod dodatnim uvjetom da mu *Lord Chief Justice* dozvoli prihvaćanje tog imenovanja, uzevši pri tome u obzir poslovnu opterećenost *High Court* i *Crown Court* (čl. 93. st. 2. AA). AA ne sadrži definiciju domaće arbitraže, ali u uvodnim odredbama određuje da se odredbe Poglavlja I. kojima je uređen arbitražni postupak primjenjuju na one arbitražne postupke kojima je sjedište arbitraže u Engleskoj, Walesu ili Sjevernoj Irskoj (čl. 2. st. 1. AA). U daljnjim odredbama AA izričito propisuje da "*sjedište arbitraže*" znači pravno sjedište arbitraže koje može biti određeno sporazumom stranaka (čl. 3. toč. a. AA) ili od strane arbitražne ili neke druge ustanove ili druge osobe koju su stranke na to zajednički ovlastile (čl. 3. toč. b. AA) ili od strane arbitražnog suda ako su ga stranke na to ovlastile (čl. 3. toč. c. AA). Slijedi da bi domaća arbitraža bila ona sa sjedištem u Engleskoj. AA sadrži veliki broj dispozitivnih odredbi koje stranke mogu prihvatiti ili od njih odstupiti te urediti arbitražni postupak sukladno sporazumno izraženoj volji. Nemandatorne odredbe zakona će se primjenjivati u slučaju nepostojanja drugačijeg sporazuma stranaka (čl. 4. st. 2. AA). Stranke svoju sporazumnu volju mogu iskazati upućivanjem na određena arbitražna pravila ili na bilo koji drugi način kojim se mogu utvrditi pravila mjerodavna za arbitražni postupak (čl. 4. st. 3.

AA). Pa tako u odnosu na konstituiranje i sastav arbitražnog suda, i AA prihvaća već uvriježeno pravilo arbitražnog postupka da su stranke slobodne odrediti proceduru imenovanja arbitra ili arbitara (čl. 16. st. 1. AA), kao i proceduru i ovlaštenja stranaka za slučaj da se arbitražni sud nije uspio konstituirati (čl. 18. st. 1. AA). Za slučaj da stranke ne postignu sporazum o prethodno navedenim pitanjima, odgovarajuće odluke je dužan donijeti državni sud uzimajući pritom u obzir svaki sporazum stranaka o potrebnim kvalifikacijama arbitara (čl. 19. AA). Arbitri donose odluke jednoglasno ili većinom glasova (čl. 20. st. 3. AA). Stranke se mogu sporazumjeti o ovlastima predsjednika arbitražnog suda u odnosu na donošenje odluka, naloga i pravorijeka, ako su se sporazumjele da će arbitražni sud imati predsjednika (čl. 20. st. 1. AA). U slučaju da se ne može postići većina glasova, odluke, naloge, pravorijek donosi predsjednik arbitražnog suda (čl. 20. st. 4. AA). Ali kada se stranke sporazumiju da se arbitražni sud sastoji od dva ili više arbitara te da arbitražni sud neće imati predsjednika arbitražnog suda, tada se stranke mogu sporazumjeti kako će arbitri donositi odluke (čl. 22. st. 1. AA). Ako takav sporazum ne postoji među strankama, odluke se donose jednoglasno ili većinom glasova arbitara (čl. 22. st. 2. AA). Stranke su slobodne sporazumno urediti i postupak opoziva arbitra (čl. 23. st. 1. AA), kao i s arbitrima dogovoriti posljedice njihove ostavke na mjesto arbitra (čl. 25. st. 1. AA). Ako takvog sporazuma nema državni sud ima zakonom predviđene ovlasti. Stranka arbitražnog postupka može nakon obavijesti drugim strankama arbitražnog postupka, arbitru čiji opoziv zahtijeva i svakom drugom arbitru u tom arbitražnom postupku, zatražiti od državnog suda da opozove dotičnog arbitra iz nekog od sljedećih razloga: (a) da postoje okolnosti koje stvaraju opravdanu sumnju u njegovu nepristranost³⁰⁰; (b) da arbitar ne posjeduje kvalifikacije koje su predviđene arbitražnim sporazumom³⁰¹; (c) da je arbitar fizički ili mentalno nesposoban za vođenje postupka ili postoje opravdane sumnje u njegovu sposobnost da vodi arbitražni postupak; (d) da je arbitar odbio ili nije uspio pravilno voditi arbitražni

³⁰⁰ U predmetu *Sierra Fishing Co. i drugi v. Farran i drugi* (2015) EWHC 140, Visoki sud je odlukom od 30. siječnja 2015., a u skladu s ovlastima iz članka 24. AA, prihvatio zahtjev za opoziv arbitra primjenjujući test utvrđenja pristranosti prvotno korišten u odluci *Magill v. Potter* [2001] UKHL od 13. prosinca 2001. na način da se pristranost smatra prisutnom ako bi *"pravedan i informiran promatrač, razmatrajući činjenice, zaključio da postoji stvarna mogućnost da je sud pristran"* (*the fair-minded and informed observer, having considered the facts, would conclude that there was a real possibility that the tribunal was biased*). Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 18. ožujka 2021., u 16:41 h.

³⁰¹ Engleski žalbeni sud utvrdio je da je arbitražni sporazum kojim je propisano da svi arbitri moraju biti članovi zajednice Ismaili bio nezakonit i ništav jer su takva ograničenja bila u suprotnosti s pravilom 6 (1) Regulacije 2003 (S.I. 2003/1660) ("EERBR 2003"), koji zabranjuje diskriminaciju na temelju religije ili vjerovanja. Komentirajući predmetnu odluku *Yang Inae* smatra da je ona svakako korak u ograničenju prava stranaka na slobodan izbor kvalifikacija arbitara, a koji se posljedično očituje i na ograničenje stranačke autonomije svojstvene arbitražnom postupku; Vidjeti *Yang Inae, Nurdin Jivraj v. Sadruddin Hashwani: The English Court of Appeal Erects a Regulatory Barrier to Appointment of Arbitrators in the Name of Anti-Discrimination*, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 28., br. 3., 2011., str. 243.-244. i str. 254.

postupak ili iskoristiti sve razumne mogućnosti u vođenju postupka ili donošenju pravorijeka, a time je nanесena ili će biti počinjena značajna nepravda stranci koja zahtijeva opoziv arbitra (čl. 24. st. 1. AA). Ako su stranke arbitražnog postupka ovlastile arbitražnu ili neku drugu ustanovu ili drugu osobu za donošenje odluke o opozivu arbitra, državni sud neće izvršavati svoju ovlast opozivanja arbitra, izuzev ako se uvjerio da je stranka koja zahtijeva opoziv arbitra prethodno iscrpila sva raspoloživa sredstva prema toj ustanovi ili osobi (čl. 24. st. 2. AA). Za vrijeme trajanja postupka opoziva pred državnim sudom arbitražni sud može nastaviti postupak i donijeti pravorijek (čl. 24. st. 3. AA). Ako državni sud opozove arbitra, on može izdati nalog, ako to smatra prikladnim, o pravu tog arbitra na nagradu za obavljeni rad i troškove ili o njegovoj obvezi povrata već plaćene nagrade ili troškova (čl. 24. st. 4. AA). Arbitar za kojeg se traži opoziv je ovlašten pojaviti se i biti saslušan od strane državnog suda prije nego što taj sud donese bilo kakvu odluku u vezi opoziva. (čl. 24. st. 5. AA). Protiv odluke državnog suda kojom je odlučeno o zahtjevu za opoziv arbitra može se izjaviti žalba samo ako taj sud dopusti izjavljivanje žalbe (čl. 24. st. 6. AA).

Arbitražni sud odlučuje o svim procesnim i dokaznim pitanjima, pri čemu se stranke mogu o njima sporazumjeti (čl. 34. st. 1. AA). Arbitražni zakon pri tome propisuje na koja se procesna i dokazna pitanja misli (čl. 34. st. 2. AA).³⁰² Stranke se nadalje mogu sporazumjeti da će se njihov arbitražni postupak spojiti s drugim arbitražnim postupkom (čl. 35. st. 1. toč. a. AA), kao i da će održati istodobna ročišta u arbitražnom postupku (čl. 35. st. 1. toč. b. AA). Ako među strankama ne egzistira takvi sporazum, te ako stranke arbitražnog postupka ne ovlaste arbitražni sud na odlučivanje o navedenom, arbitražni sud nije ovlašten odlučivati o spajanju postupaka i zakazivanju istodobnih ročišta (čl. 35. st. 2. AA). Stranke se mogu sporazumjeti i u pogledu načina imenovanja vještaka, pravnih savjetnika koji strankama i arbitražnom sudu podnose svoje nalaze odnosno mišljenja, kao i imenovanja procjenitelja koji

³⁰² Tako se stranke arbitražnog postupka sukladno članku 34. stavku 2. AA mogu sporazumjeti oko mjesta i vremena održavanja arbitražnog postupka, jezika koji će se koristiti u postupku, oblika i sadržaja tužbe i odgovora na tužbu te mogućnosti njihove kasnije izmjene, da li će i koje dokumente stranke između sebe razmijeniti, da li će se i koja pitanja razmatrati u arbitražnom postupku, načinu provođenja dokaznog postupka, oko ovlasti arbitražnog suda da samostalno istražuje i utvrđuje činjenično i pravno stanje. Radi lakše i pravilne primjene odredbi arbitražnog postupka, posebno u vidu njegove kontradiktornosti naglašene pravom stranaka na sudjelovanje u postupku, arbitri u Engleskoj uobičajeno koriste "*IBA Pravila o dokazima*" (eng. *IBA Rule on the Taking of Evidence in International Commercial Arbitration*, dostupna na mrežnoj stranici www.ibanet.org, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 13:00 h) koja su napisana 1999. godine od strane praktičara iz cijelog svijeta. Dodatna važnost ovih pravila ogleda se i u tome što su njima približene razlike između anglosaksonskog i kontinentalnog pravnog sustava, pa se kao pomoć arbitrima mogu koristiti u oba sustava. Također, kao pomoć pri obavljanju svoje dužnosti, arbitri u Engleskoj koriste i hodogram naziva "*The Redfern Schedule*" kojim je propisan poželjan način raspolaganja sa dokaznom dokumentacijom kroz arbitražni postupak.

pomaže u određenim tehničkim pitanjima (čl. 37. st. 1. toč. a. AA). Stranke se nadalje mogu sporazumjeti i u pogledu ovlasti koje će arbitražni sud izvršavati unutar arbitražnog postupka (čl. 38. st. 1. AA). Stranke su dužne poduzeti sve što je potrebno za pravilno i brzo provođenje arbitražnog postupka (čl. 40. st. 1. AA). Stranke se mogu sporazumjeti i o ovlastima arbitražnog suda za slučaj da stranke propuste poduzeti sve što je potrebno za pravilno i brzo provođenje arbitražnog postupka (čl. 41. st. 1. AA).

Zanimljivo je da AA omogućuje strankama arbitražnog postupka da putem suda prisilno osiguraju nazočnost svjedoka na ročištu na kojima bi oni trebali iskazivati ili im naložiti dostavu određene dokumentacije ili drugih dokaza (čl. 43. st. 1. AA). Takvu mogućnost stranke mogu koristiti samo ako se tako sporazumiju ili ako arbitražni sud to dopusti (čl. 43. st. 2. AA). Sudska intervencija će u ovim stvarima biti moguća samo ako se svjedoci nalaze na području Ujedinjenog Kraljevstva i ako se arbitražni postupak provodi na području Engleske, Wales-a ili Sjeverne Irske (čl. 42. st. 3. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele državni sud je ovlašten pružajući pomoć arbitražnom sudu ispitivati svjedoka, čuvati dokaze, izdavati obvezujuće naloge u vezi imovine koja je predmetom postupka i u vezi koje se u postupku pojavi bilo kakvo pitanje i u skladu s tim odrediti očevid, fotografiranje, zaštita, čuvanje ili zadržanje imovine, davanje naloga da se uzmu uzorci sa imovine, ili da se na imovini provedu kakva promatranja ili provede eksperiment i radi navedene svrhe, ovlastiti bilo koju osobu da uđe u posjed bilo koje imovine koja je u posjedu ili pod kontrolom stranke arbitražnog postupka, zatim odrediti prodaju bilo kojih proizvoda koji su predmetom postupka, te izdati privremene mjere ili imenovati skrbnika imovine (čl. 44. st. 2. AA).

Arbitražni sud je dužan donijeti odluku u skladu s onim pravom koje su stranke sporazumno odabrale kao mjerodavno za bit spora (čl. 46. st. 1. AA) ili ako su se stranke tako dogovorile, u skladu s drugim razmatranjima o kojima su se suglasile ili ih je odredio arbitražni sud. Ako u pogledu navedenog ne postoji sporazum stranaka, arbitražni sud primijenit će pravo određeno kolizijskim pravilima koje smatra mjerodavnim (čl. 46. st. 3. AA). AA ne spominje izričito mogućnost stranaka da spor riješe primjenjujući načelo pravičnosti, *ex aequo et bono* ili *amiable compositeur*.

AA, jednako kao i austrijsko i švicarsko arbitražno zakonodavstvo, poznaje institut gubitka prava na prigovor. Ako stranka u arbitražnom postupku sudjeluje ili nastavi sudjelovati, bez da je istaknula odmah ili u roku koji je određen arbitražnim sporazumom, odlukom

arbitražnog suda ili Dijelom I. Arbitražnog zakona (AA) prigovor nenadležnosti arbitražnog suda, prigovor nepravilnog vođenja postupka, prigovor povrede odredaba arbitražnog sporazuma ili zakonskih odredbi iz Dijela I. Arbitražnog zakona ili prigovor da je nastupila bilo koja nepravilnost koja utječe na arbitražni sud ili na arbitražni postupak, tada ta stranka ne može kasnije niti pred arbitražnim sudom niti pred državnim sudom istaknuti takav prigovor, izuzev ako dokaže, da u trenutku kada je počela ili nastavila sudjelovati u arbitražnom postupku, nije znala za razloge za prigovor i nije mogla sa dužnom pažnjom i otkriti te razloge za prigovor (čl. 73. st. 1. AA).

Arbitražni postupak se u pravilu okončava donošenjem pravorijeka kojim je odlučeno o svim tužbenim zahtjevima (čl. 47. st. 2. AA). Ali arbitražni postupak može biti okončan i sklapanjem nagodbe za vrijeme arbitražnog postupka u kojem slučaju arbitražni sud može donijeti pravorijek na temelju nagodbe, ako to stranke zahtijevaju (čl. 51. st. 1. - 4. AA). Moguć je ispravak pravorijeka kao i donošenje dopunskog pravorijeka (čl. 57. AA), što će biti objašnjeno u komparativnom prikazu pravorijeka. U svim ovim slučajevima prestaje i mandat arbitražnog suda. Zanimljivo je da AA sadrži odredbu koja omogućuje arbitražnom sudu da strankama dostavi pravorijek tek kada stranke podmire nagrade i troškove arbitara (čl. 56. st. 1. AA).³⁰³

3.5. Poredbenopravni sažetak

ZA sadrži odredbe koje su prisutne i u komparativnim zakonodavstvima, a kojima je uređen postupak konstituiranja arbitražnog suda, njegove ovlasti kao i uvjeti pod kojima prestaje mandat arbitražnog suda. Naglasak je na činjenici da je djelovanje arbitražnog suda određeno sporazumom stranaka i zakonskim odredbama koje omogućavaju arbitražnom sudu da u postupku utvrdi sve činjenice mjerodavne za donošenje pravilne i zakonite odluke, neovisno o angažmanu stranaka u tom postupku. Jednom konstituirani arbitražni sud ima sve ovlasti i dužnosti prema strankama arbitražnog postupka koje mu omogućuju da postupak provodi pravično i nepristrano, uz poštivanje načela jednakosti stranaka, što su sve odlike koje su svojstvene i parničnim postupcima pred državnim sudom. Dispozitivnost odredbi ZA

³⁰³ Ovakvo rješenje sadrže primjerice i Zagrebačka pravila, ali samo u pogledu prava zadržanja pravorijeka dok se ne podmire svi troškovi arbitražnog postupka (čl. 52. st. 2. Zagrebačkih pravila). Razlika je u tome što u ovom slučaju pravorijek dostavlja strankama tajnik Sudišta, a ne arbitri.

usmjerena je ipak na ona područja koja arbitražnom sudu daju šire ovlasti od onih određenih zakonskim odredbama, a sve u cilju da arbitražni postupak ipak bude ogledalo potpune stranačke volje da svoj spor riješe pred tijelom koje nije dio državnog pravosudnog sustava, ali koje ipak jamči strankama poštivanje prava kao da se postupak vodi pred državnim sudom. Usmjerenost arbitražnog suda na državni sud u slučajevima pružanja pravne pomoći, a posebno u određenim aspektima kontrole rada arbitražnog suda, svakako doprinosi jačanju pravne sigurnosti da će arbitražni sud voditi postupak na zakonit način. Ali hrvatski Zakon o arbitraži propisuje i neka obilježja arbitražnog suda koja nisu prisutna u komparativnim zakonodavstvima, a koja, kako je pokazala i sudska praska, mogu negativno utjecati na percepciju arbitražnog suda kao poželjnog mjesta za rješavanje arbitrabilnih sporova.

Stupanjem na snagu ZA ukinuta je dotadašnja praksa po kojoj su nositelji arbitražne djelatnosti bile samo one arbitražne organizacije koje su djelovale pri gospodarskim komorama. Stoga je danas dozvoljena mogućnost organiziranja arbitražnog sudovanja od strane sudionika koji obavljaju istu djelatnost ili aktivnost, kao što su primjerice poduzetnici, sportaši, glazbenici ili pripadnici bilo koje druge djelatnosti, a za rješavanje sporova koji nastanu među njima. Mogućnost da se svaki spor rješava i pred *ad hoc* sudom koji bi se konstituirao voljom stranaka među kojima je nastao spor, bez potrebe da taj isti sud djeluje unutar arbitražne ustanove, pruža veliku mogućnost širenja arbitražnog rješavanja sporova, naravno samo onih sporova koji mogu biti predmetom arbitražnog sudovanja. Arbitražni sud, neovisno da li djeluje unutar neke arbitražne ustanove ili ne, a koji bi bio osnovan samo za rješavanje određenog spora i pred kojim bi stranke samostalno mogle odrediti i urediti postupovna pravila, dakle u kojima bi došla do izražaja autonomija stranaka i ekonomičnost odlučivanja, trebao bi potaknuti svijest stranaka da se sporovi među njima mogu rješavati i na drugi način osim putem državnih sudova te na znatno efikasniji način. Uzme li se u obzir i da su učinci pravorijeka arbitražnih sudova jednaki učinku pravomoćnih sudskih presuda, ali i da su pravorijeci podložni kontroli državnih sudova pod uvjetima propisanim zakonom, tada je jasno da su ispunjene sve pretpostavke za širenjem arbitražnog načina rješavanja sporova.

Nema nikakvih prepreka da čak i država sama, a u cilju otklanjanja negativne percepcije osnivanja "*privatnih*" arbitražnih ustanova, za početak osnuje arbitražnu ustanovu u kojoj bi za arbitre privolila stručnjake iz raznih gospodarskih grana, ugledne profesionalce sa dugogodišnjim iskustvom, sveučilišne profesore i ostale vjerodostojne osobe, te na primjeru takve "*državne*" arbitražne ustanove javno ukazala na mogućnost rješavanja sporova i

arbitražom. Takva mogućnost bi bila dopuštena jer ZA nalaže da samo arbitražni sud bude "*nedržavno*" tijelo, a za arbitražnu ustanovu samo propisuje da je pravna osoba ili tijelo pravne osobe koje organizira i osigurava djelovanje arbitražnih sudova. Iako je izvjesno da će ovakva teorija naići na osporavanje jer je u biti arbitražnog sudovanja da je to ono sudovanje koje nije ni pod kojim utjecajem države, činjenica je da ne postoje zakonske prepreke da država bude osnivač arbitražne ustanove. Okolnost da bi egzistirala takva arbitražna ustanova ne bi zasigurno umanjila prava i očekivanja stranaka u arbitražnom postupku, već bi država svoj sudbeni monopol koristila za promicanje arbitražnog rješavanja sporova (na jednak način kako se danas promoviraju postupci mirenja). S obzirom na to da ni ZA ne propisuje nikakva ograničenja koja bi ograničava ili poništavala učinak pravorijeka donesenih od tih arbitražnih sudova, osim ako postoji neki od poništajnih razloga koji se razmatra i u odnosu na pravorijeke donesene od "*nedržavnih*" arbitražnih sudova, smatram da je samo pitanje trenutka kada će država shvatiti da pred sobom ima efikasno sredstvo za rasterećenje državnih sudova. Posebno što je hrvatski zakonodavac prihvatio činjenicu valjanosti pravorijeka donesenog od strane "*prisilne*" arbitraže, unatoč nepostojanju arbitražnog sporazuma, kao "*kamena temeljca*" svakog arbitražnog postupka.

Iako je hrvatski Zakon o arbitraži preuzeo brojne odredbe UML-a, jasno je odstupanje definicije arbitražnog suda iz članka 2. stavka 1. točke 3. ZA koja naglasak stavlja na njegovu nedržavnost i utemeljenost na sporazum stranaka, u odnosu na definiciju arbitražnog suda u odredbama UML-a koja naglasak stavlja samo na arbitra označujući da arbitražni sud označava arbitra pojedica ili arbitražno vijeće. Dugogodišnja praksa arbitražnog sudovanja i već ustaljene pravne konstrukcije, barem najbitnijih aspekata arbitraže, ukazuju da je svako definiranje pojma arbitražni sud suvišno. Dokaz su tome i arbitražni zakoni Austrije, Švicarske i Engleske koji uopće ne definiraju pojam arbitražni sud. Hrvatski ZA jednako kao i UML ne definira pojam institucionalne arbitraže i *ad hoc* arbitraže. Ali se iz njihovih uvodnih odredbi može zaključiti da je glavni kriterij razlikovanja tih arbitraža u tome da li je arbitražni sud organiziran ili njegovo djelovanje osigurava arbitražna ustanova ili ne (čl. 2. st. 1. toč. 1. ZA), odnosno UML koristi samo pojam "*administred*" (čl. 2. st. 1. toč. a. UML). Arbitražni zakoni Austrije, Švicarske i Engleske nigdje ne navode pojmove institucionalne i *ad hoc* arbitraže, niti bilo kojom drugom odredbom ukazuju na njihovo razlikovanje. ZA pojam domaće arbitraže veže uz onu kojoj je mjesto na području Republike Hrvatske (čl. 2. st. 1. toč. 2. za), čime se zaključuje da je strana arbitraža ona kojoj je mjesto izvan područja Republike Hrvatske. UML ne sadrži definiciju pojma domaće ili strane arbitraže, ali se iz njegovih odredbi može zaključiti da bi

domaća arbitraža bila ona protiv čijeg je pravorijeka dozvoljeno podnijeti tužbu za poništaj pravorijeka, dok bi strana arbitraža bila ona čiji pravorijek bi bio predmetom ocjene u postupku priznanja i ovrhe u drugoj državi u kojoj se traži njegovo priznanje i ovrha. Na jednak način se zaključuje i iz odredbi arbitražnih zakona Austrije, Švicarske i Engleske. Ni hrvatski ZA niti odredbe UML-a i komparativnih zakonodavstava ne sadrže definiciju dobrovoljne ili prisilne arbitraže, već samo naglasak stavljaju na glavnoj značajki dobrovoljne arbitraže, a to je volja stranaka da svoj spor riješe arbitražom. Samo one arbitraže koje zakonski obvezuju stranke na rješavanja spora arbitražom se mogu smatrati prisilnim arbitražama. U odnosu na konstituiranje arbitražnog suda, odredbe ZA, UML i komparativnih zakonodavstva prihvaćaju rješenja koja su već općeprihvaćena u arbitraži. Stoga naglasak stavljaju prvo na slobodi stranaka da sporazumno odredbe sva pravila u vezi konstituiranja arbitražnog suda, s time da je ta sloboda ograničena kogentnim odredbama nacionalnih zakonodavstava. Tek u slučaju da ne postoji sporazum stranaka u vezi konstituiranja arbitražnog suda, sva zakonodavstva koja su obrađena za potrebe ovog rada, prepuštaju ili arbitražnim ustanovama ili državnim sudovima da, opet u skladu s jasnim pravilima, konstituiraju arbitražni sud.

4. PRAVORIJEK

4.1. Pojam pravorijeka

Ne postoji ujednačena i konačna definicija pravorijeka koja bi bila prihvatljiva svim nacionalnim zakonodavstvima, pa baš iz tog razloga nije uobičajeno da se u zakonima navodi definicija pravorijeka odnosno precizno određuje sadržaj tog pojma. To je zasigurno posljedica i raširene prihvaćenosti i primjene NYK-a i UML-a koji u svojim odredbama također ne sadržavaju definiciju pravorijeka.³⁰⁴ Ali ono što je zajedničko svim pravnim sustavima jest činjenica da samo pravorijekom arbitražni sud odlučuje o tužbenom zahtjevu.

Utvrđivanje karakteristika i učinaka pravorijeka, pa samim tim i njegove konačne definicije, ključno je iz razloga što arbitražni sud može donositi i druge odluke koje ne smatra pravorijecima, a kojima također može odlučivati o određenima spornim pitanjima nastalima tijekom arbitražnog postupka. Naime, osim pravorijeka, a uzevši u obzir i načelo dobrovoljnosti stranaka koje im omogućuje da suglasno urede određena postupovna pitanja pa tako i nazive akata koje će arbitražni sud donositi, arbitražni sud može donositi i ostale odluke koje mogu nazvati primjerice rješenjima, naredbama, mjerama, utanačenjima i sl. Radi se dakle o proceduralnim i tehničkim odlukama kojima se uređuje arbitražni postupak, ali kojima se ne odlučuje o samome zahtjevu iz tužbe.³⁰⁵ Razgraničenje u pravnom sustavu pravorijeka od ostalih odluka je bitno po tome što se na ostale odluke stranke u pravilu ne mogu žaliti niti

³⁰⁴ Tako Karakaš Edin navodi: "Kada je nastajao Model Zakon, pojavila se doduše potreba definiranja arbitražnog pravorijeka. Predložena definicija definirala je pojam arbitražnog pravorijeka kao konačni pravorijek koji rješava sva pitanja povjerena arbitražnom tribunalu, kao i svaku drugu odluku arbitražnog tribunala koja "konačno rješava bilo koje substantivno pitanje ili pitanje njegove nadležnosti ili bilo koje drugo pitanje procedure, ali, u potonjem slučaju, samo ako arbitražni tribunal nazove svoju odluku pravorijek". S druge strane, predložena je i nešto uža definicija, bliska trenutnoj definiciji sadržanoj u Zakonu o arbitraži – ali ta definicija bila je namijenjena samo za potrebe pojma "pravorijek" kad je u pitanju tužba za poništaj. Prema toj definiciji, pojam pravorijeka trebao je uključivati "bilo koju odluku koja bi sadržavala odluku o meritumu". Na kraju nije prihvaćena niti jedna definicija, jer se smatralo da nije bilo dovoljno vremena da se rasprave sva pitanja koja bi uključivanje definicije arbitražnog pravorijeka izazvalo." Vidjeti Karakaš Edin, Pojam arbitražnog pravorijeka u hrvatskom arbitražnom pravu, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2006, str. 98. Slično tvrdi i *Lew Julian D. M./Mistelis Loukas A., et al., Comparative International Commercial Arbitration*, Kluwer Law International, 2003., str 628.

³⁰⁵ Tako neki autori navode da se tim odlukama ne rješava spor, primjerice *Lew/Mistelis* op. cit. u bilj. 304., str. 629. S ovakvom tvrdnjom se ne bi složio jer arbitražni sudovi imaju ovlast proceduralnom odlukom primjerice odbaciti tužbu i završiti spor. Naravno, ako se pojam "spor" odnosi na postupak, a ne na sporni odnos među strankama iz razloga što primjerice odbacivanje tužbe ne sprječava tužitelja da podnese novu tužbu, ako su naknadno ostvarene pretpostavke za njeno podnošenje. U slučaju da su nastupile pretpostavke koje sprječavaju podnošenje nove tužbe bilo arbitražnom sudu ili državnom sudu, onda je takvom proceduralnom odlukom stranka onemogućena riješiti svoj spor pred arbitražnim ili državnim sudom.

mogu iste pobijati redovnim i izvanrednim pravnim sredstvima, iako arbitražni postupak može biti okončan upravo donošenjem takvih odluka. Također, tim odlukama nije uređen konačan odnos među strankama kako to zahtijevaju stranke svojim tužbenim zahtjevima, a naposljetku te odluke ne mogu biti ni predmetom poništaja niti ovrhe ili priznanja.³⁰⁶ Jasno je da su moguće pogreške da primjerice određeni arbitražni sud propusti svoju odluku nazvati pravorijekom, ali istom uredi sporni odnos među strankama na način da naloži jednoj strani da drugoj isplati određeni novčani iznos.³⁰⁷ Uvažavajući činjenicu da zakonodavac izričito normira da se tužba za poništaj podnosi samo protiv pravorijeka, jasno je da bi onemogućavanjem prava na poništaj takve odluke, samo zato što ista ne nosi naziv "*Pravorijek*", bilo povrijeđeno načelo *falsa nominatio non nocet* te onemogućeno pravo stranaka za ostvarenjem prava utvrđenih takvom odlukom. Jasno je ipak da prednost treba dati sadržaju odluke, a ne njenom nazivu³⁰⁸, pa bi možda već iz razloga izbjegavanja ovakvih hipotetičkih situacija, bilo poželjno definirati sam "*pravorijek*" kao odluku u kojoj se odlučuje o prihvatanju ili odbijanju pojedinih zahtjeva koji se tiču glavne stvari i sporednih traženja, kao i o postojanju ili nepostojanju tražbine istaknute radi prebijanja. Ili bi možda bilo poželjno pojam pravorijek zamijeniti općenitim nazivom "*arbitražna odluka*" kojom sud odlučuje o osnovanosti zahtjeva koji se tiču glavne stvari i sporednih traženja, a na isti način kako ZPP u članku 325. stavku 1. definira pojam presude. Obzirom da pravorijek ima svojstva pravomoćne sudske presude, nema prepreka da ga se i u definiranju ne izjednači sa sudskom presudom.³⁰⁹

4.2. Zajedničke karakteristike pravorijeka

Neovisno o činjenici da li zakonodavstvo određene države sadrži definiciju pravorijeka, ipak svi pravorijeci, neovisno unutar kojeg nacionalnog pravnog sustava su doneseni imaju neke zajedničke karakteristike. Tako se pravorijekom rješava odnos za koji su stranke

³⁰⁶ Tako i *Lew/Mistelis* op. cit. u bilj. 304., str. 628.

³⁰⁷ Da bi se takve situacije spriječile ili svele na minimalnu mjeru, arbitražna pravila uobičajeno propisuju pravo arbitražne ustanove, odnosno izričito navedenu osobu unutar arbitražne ustanove da prekontrolira formu i sadržaj pravorijeka prije njegove dostave / objavljivanja strankama. Takvo postupanje se u pravnoj teoriji naziva još i skrutiniranje pravorijeka (od eng. "*scrutinise*").

³⁰⁸ Tako je primjerice švicarski Savezni sud u odluci br. 4A_6/2014, t. 2.2.1. od 28. kolovoza 2014., naglasio: "*Kako bi se odlučilo može li se žaliti na predmet, naslov odluke koja je predmet žalbe nije presudna nego njezin sadržaj*" (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 18:12 h).

³⁰⁹ Članak 325. stavak 1. ZPP određuje "*Presudom sud odlučuje o zahtjevu koji se tiče glavne stvari i sporednih traženja.*"

arbitražnim ugovorom odlučile da ga izostave iz ingerencije državnog suda te se tako uređeni odnos smatra *res judicata* i ne može više biti predmetom odlučivanja niti pred arbitražnim sudom niti pred državnim sudom. Pravorijek predstavlja odluku koja je podobna za ovrhu ili priznanje, on po svojem sadržaju može biti deklaratorni, kondemnatorni ili konstitutivni te mora biti obrazložen, izuzev ako stranke drugačije odrede. Pravorijek se donosi po okončanju arbitražnog postupka te samo u iznimnim situacijama i ranije i samo ako to stranke zatraže.³¹⁰ Pravorijek u času donošenja stječe snagu pravomoćne sudske presude³¹¹, osim ako su se stranke sporazumjele u vezi prava na izjavljivanje žalbe protiv pravorijeka.³¹² Protiv pravorijeka se mogu podnijeti ograničeni pravni lijekovi. Naposljetku, donošenjem pravorijeka prestaje sa radom i arbitražni sud osim u slučajevima propisanim zakonom. Dakle, sve ove karakteristike pravorijeka jasno ga razlikuju od drugih odluka arbitražnog suda.³¹³

S obzirom na općeprihvaćeno razmišljanje da su arbitražni postupci efikasniji i brži nego postupci pred državnim sudovima, te da arbitri imaju široku diskreciju odlučiti o načinu i vremenu izvođenja dokaznih prijedloga, tada su prisutna i očekivanja među strankama da se i

³¹⁰ Primjerice pravorijek na temelju nagodbe (čl. 29. st. 2. ZA). Pravorijek na temelju nagodbe poznaju i komparativna zakonodavstva (§ 605 öZPO, čl. 385. SchZPO, čl. 51. AA), kao i Pravila arbitražnih ustanova (primjerice čl. 33. ICC, čl. 26. st. 9. Pravila LCIA, čl. 50. Pravila AAA, čl. 45. Pravila SCC, čl. 47. st. 4. Pravila CIETAC, čl. 32. st. 10. Pravila SIAC i čl. 36. st. 1. Pravila UAR).

³¹¹ Nastup pravomoćnosti pravorijeka po njegovom donošenju naglašen je u odredbama komparativnih zakonodavstva (§. 607. öZPO, čl. 387. SchZPO, čl. 190. SchIPRG, čl. 58. st. 1. AA), kao i u Pravilima arbitražnih ustanova (primjerice čl. 35. st. 6. Pravila ICC, čl. 26. st. 8. Pravila LCIA, čl. 46. Pravila SCC, čl. 32. st. 11. Pravila SIAC). *Degan* navodi da se smatra se da su stranke na temelju pristanka datog za arbitražno rješavanje dužne u dobroj vjeri i u cijelosti izvršiti obvezu iz arbitražne odluke. Dakle, kao i glede izvršenja svakog drugog ugovora, obvezatnost arbitražne odluke temelji se na načelu *pacta sunt servanda*; Vidjeti *Degan*. op. cit. u bilj. 289., str. 747.

³¹² Tako je primjerice Vrhovni sud Austrije, Presudom br. OGH – 3 Ob 39/13a od 16. travnja 2013. naglasio da arbitražna odluka nije pravno obvezujuća i provediva sve dok je dogovoreni arbitražni postupak predvidio mogućnost izjavljivanja žalbe na odluku, a žalba je izjavljena na vrijeme. Oduka je objavljena u članku *Zeiler Gerold / Nueber Michael*, Poglavlje III: The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration in 2012 and 2013, u knjizi Christian Klausegger/Peter Klein, et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration 2014*, vol. 2014., str. 245. - 247.

³¹³ Upravo iz razloga što pravorijekom ne bi trebalo odlučivati o procesnim pitanjima, u konačni tekst UML-a nije unesena sljedeća definicija, "*pravorijek označava konačnu odluku kojom se rješavaju sva pitanja koja su podnesena arbitražnom sudu i bilo koja druga odluka arbitražnog suda kojom se konačno odlučuje o bilo kojem suštinskom pitanju ili pitanju njegove nadležnosti ili bilo kojem drugom pitanju postupka...*", Vidi UN Doc A/CN. 9/246 od 6. ožujka 1984. godine sa 17-te sjednice UNCITRAL-a održane u New Yorku u periodu od 25. lipnja - 13. srpnja 1984. godine, paragraf. 192. (dokument je dostupan na mrežnoj stranici <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V84/828/46/PDF/V8482846.pdf?OpenElement>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 10:21 h). Tako i *Born Gary B.* navodi da i NYK i nacionalna arbitražna zakonodavstva čiji je uzor UML postavljaju tri osnovna uvjeta da bi se neka odluka smatrala "*pravorijekom*": (a) odluka mora biti rezultat sporazuma stranaka da svoje sporove rješavaju arbitražom; (b) odluka mora imati određene minimalne karakteristike koje su svojstvene konceptu "pravorijeka"; i (c) odlukom se mora riješiti meritum spora, a ne proceduralno pitanje. *Born* zaključuje da ako ovi uvjeti nisu zadovoljeni, odluka se neće smatrati pravorijekom i neće podlijevati NYK-u ili nacionalnom arbitražnom zakonodavstvu; Vidjeti *Born Gary B.*, *International Arbitration: Law and Practice*, 2. izdanje, Kluwer Law International, 2015., str. 285.

pravorijek mora donijeti čim arbitri zakluče da su dovoljno raspravljena sporna pitanja koja su pred njih izložena. Neki arbitražni pravilnici i zakoni čak sadrže i rokove unutar kojih je arbitražni sud dužan donijeti pravorijek³¹⁴, ali uobičajeno i načine produženja takvih rokova. Ipak, iz razloga što je teško unaprijed predvidjeti koliko bi trebao trajati arbitražni postupak, posebno uzevši u obzir predmet i vrstu spora, broj stranaka i količinu dokaznih prijedloga koje je potrebno provesti kako bi se mogla donijeti činjenično i pravno utemeljena odluka, većina pravnih sustava ipak ne propisuje rok u kojem je arbitražni sud dužan donijeti pravorijek.³¹⁵ Zakonsko obvezivanje arbitražnog suda da u određenom roku donesene pravorijek može znatno ugroziti položaj stranaka u tom postupku, posebno ako se uzmu u obzir sve otegotne okolnosti koje mogu utjecati na tijek i trajanje arbitražnog postupka. Naravno, s naglaskom na one koje nisu izazvane namjerom stranaka za odugovlačenjem postupka kako bi u postupku poništaja pravorijeka iskoristili svoju zlu namjeru za nemogućnost ostvarivanja prava i interesa druge stranke arbitražnog postupka. Daljnja negativna posljedica propisivanja roka u kojem je sud dužan donijeti pravorijek ogleda se u činjenici što bi se protekom roka za donošenje pravorijeka ugovor o arbitraži smatrao raskinutim, te bi stranka stekla mogućnost izjavljivanja prigovora nepostojanja arbitražnog ugovora, a u kojem slučaju bi arbitraži sud bio dužan odbaciti tužbu, a stranke bi eventualno svoja prava mogle ostvariti samo u postupku pred državnim sudom. Tada bi se postavilo i pitanje obveze naknade troška arbitražnog postupka, ali i eventualnog nastupa zastare za ostvarivanje tražbine koja je sada predmetom postupka pred državnim sudom. S obzirom na to da je arbitražni ugovor raskinut, i tužba odbačena, smatralo bi se kao i da nije ni podnesena, pa vođenje arbitražnog postupka zasigurno ne bi utjecalo na početak i tijek zastare. Zlouporabom prava jasno je da bi oštećenik bio ona stranka koja se pouzdala u efikasnost i pravičnost arbitražnog postupka. Nadalje, neka arbitražna pravila propisuju da

³¹⁴ Tako primjerice člankom 35. stavkom 4. Zagrebačkih pravila nije izričito naznačeno da se pravorijek mora donijeti u određenom roku, već je navedenom odredbom propisano da je arbitražni sud dužan dovršiti postupak u roku od godine dana od dana konstituiranja arbitražnog suda); člankom 31. stavkom 1. Pravila ICC određen je rok od 6 mjeseci od dana potpisa posljednjeg arbitra koji je član arbitražnog suda, dok je člankom 39. Pravila ICC omogućeno strankama da se sporazumiju o skraćanju bilo kojeg roka navedenog u Pravilima. Nadalje, člankom 47. Pravila AAA određeno je da se pravorijek treba donijeti u roku od 30 dana od dovršetka dokaznog postupka; člankom 43. Pravila SCC određen je rok od 6 mjeseci koji počinje teći od dana kada je predmet dostavljen arbitražnom sudu; člankom 48. stavkom 1. Pravila CIETAC rok za donošenje pravorijeka je 6 mjeseci od dana formiranja arbitražnog suda.

³¹⁵ Tako rokovi za donošenje pravorijeka nisu navedeni u paragrafima öZPO-a ni odredbama SchZPO-a, SchIPRG-a i AA. Takav rok nije naveden ni u odredbama ZA. Uobičajeno Pravila arbitražnih ustanova sadrže rokove unutar kojih su dužni poduzimati određene radnje, više kao marketinško sredstvo da bi privukli što veći broj osoba da svoje sporove rješavaju pred tim ustanovama brzo i ekonomično. Naravno i da sva ta Pravila arbitražnih ustanova sadrže odredbe o produženju rokova, a kako zbog pretjerane želje za dovršetkom postupka u što kraćem postupku ne bi bila narušena prava stranaka arbitražnog postupka, a što bi onda moglo dovesti do poništaja pravorijeka radi povrede propisanih rokova.

obrazloženje mora biti sastavni dio pravorijeka³¹⁶ dok neka zakonodavstva određuju da je obrazloženje sastavni dio pravorijeka osim ako se stranke drugačije sporazumjele.³¹⁷ Većina arbitražnih pravila i zakonodavstava propisuje da pravorijek mora biti izrađen u pisanom obliku³¹⁸ te potpisan od strane arbitara³¹⁹. Nadalje, arbitražna pravila se razlikuju i po tome da li pravorijek mora potpisati samo predsjednik arbitražnog vijeća³²⁰ ili je dovoljno da pravorijek potpiše većina arbitara³²¹. Također, pravorijek mora sadržavati i datum i mjesto donošenja³²². Naposljetku, uobičajeno je da arbitri donose pravorijekom većinom glasova³²³, međutim u nekim zakonodavstvima je propisano da se pravorijek donosi *"većinom, osim ako stranke nisu drugačije odredile"*³²⁴ ili *"glasom predsjednika arbitražnog vijeća"*³²⁵.

Koliko nedostatak nekih od prethodno navedenih formalnih sastavnica pravorijeka utječe na njegovu valjanost, biti će detaljnije navedeno u daljnjim člancima ovog rada.

³¹⁶ Primjerice članak 32. stavak 2. Pravila ICC.

³¹⁷ Članak 31. stavak 2. UML., paragraf 606. stavak 2. öZPO, članak 384. stavak 1. toč. e. SchZPO, članak 189. stavak 2. SchIPRG, članak 26. stavak 2. Pravila LCIA, članak 48. stavak 2. Pravila AAA, članak 42. stavak 1. Pravila SCC, članak 49. stavak 3. Pravila CIETAC, članak 32. stavak 3. Pravila SIAC.

³¹⁸ Članak 31. stavak 1. UML, članak 189. stavak 2. SchIPRG, članak 26. stavak 2. Pravila LCIA, članak 48. stavak 1. Pravila AAA, članak 34. stavak 2. Pravila UAR. Člankom 52. stavkom 1. AA ostavljena je mogućnost strankama da se sporazumiju oko forme pravorijeka, što eksplicitno znači da engleski zakonodavac ne traži da pravorijek bude u pisanom obliku. Iako nije jasno u kojoj formi bi pravorijek bio donesen (glasovna snimka, možda), engleski zakonodavac je napravio iskorak u odnosu na dosadašnju i općeprihvaćenu obvezatnost pisane forme pravorijeka.

³¹⁹ Članak 31. stavak 1. UML, paragraf 606. stavak 1. öZPO, članak 34. Pravila ICC, članak 26. stavak 2. Pravila LCIA, članak 34. stavak 4. Pravila UAR.

³²⁰ Članak 189. stavak 2. SchIPRG.

³²¹ Članak 31. stavak 3. UML, paragraf 606. stavak 1. öZPO, članak 384. stavak 2. SchZPO, članak 48. stavak 1. Pravila AAA, članak 26. stavak 2. Pravila LCIA.

³²² Članak 31. stavak 3. UML, paragraf 606. stavak 3. öZPO, članak 384. stavak 1. točke b. i g. SchZPO, članak 189. stavak 2. SchIPRG, članak 52. stavak 5. AA, članak 32. stavak 3. Pravila ICC, članak 26. stavak 2. Pravila LCIA, članak 49. stavak 3. Pravila CIETAC, članak 34. stavak 4. Pravila UAR. Pravila AAA i Pravila SIAC u svojim odredbama uopće ne propisuju da su mjesto i vrijeme donošenja pravorijeka njegov sastavni dio.

³²³ Članak 29. UML, članak 189. stavak 2. SchIPRG, članak 20. stavak 3. AA, članak 32. stavak 1. Pravila ICC, članak 26. stavak 5. Pravila LCIA, članak 49. stavak 5. Pravila CIETAC, članak 32. stavak 7. Pravila SIAC, članak 33. stavak 1. Pravila UAR.

³²⁴ Članak 29. UML, članak 382. stavak 3. SchZPO, članak 189. stavak 2. SchIPRG, članak 46. stavak 1. Pravila AAA.

³²⁵ Članak 382. stavak 4. SchZPO, članak 189. stavak 2. SchIPRG, članak 20. stavak 4. AA, članak 32. stavak 1. Pravila ICC, članak 26. stavak 5. Pravila LCIA, članak 46. stavak 2. Pravila AAA, članak 49. stavak 5. Pravila CIETAC, članak 32. stavak 7. Pravila SIAC.

4.3. Formalni sastojci pravorijeka

Iz prethodnog prikaza formalnih sastojaka pravorijeka zaključuje se da, osim ako se stranke sporazumiju drugačije, svaki pravorijek mora:

- biti u pisanom obliku i potpisan od strane arbitara;
- sadržavati obrazloženje u kojem su navedeni razlozi za donošenje pravorijeka;
- sadržavati datum donošenja;
- sadržavati naznaku sjedišta arbitražnog suda.³²⁶

Zaključno, iz odredbi NYK-a, UML-a i nacionalnih zakonodavstava koja su obrađena za potrebe ovog rada, može se zaključiti da bi se neka odluka smatrala pravorijekom, ona mora:

- biti rezultat volje stranaka da se spor riješi arbitražom;
- imati gore navedene minimalne formalne sastojke, osim ako se stranke drugačije sporazumjele;
- izrijekom riješiti odnos koji su stranke povjerile arbitraži na rješavanje, a koji se ne odnosi na bilo koje proceduralno pitanje o kojem arbitražni sud također može odlučiti.³²⁷

4.4. Pravorijek prema odredbama Zakona o arbitraži

4.4.1. Pojam pravorijeka

ZA određuje pravorijek kao "*odluku arbitražnog suda o biti spora*" (čl. 2. st.1. toč. 8. ZA)³²⁸, s kojom definicijom jasno ukazuje da arbitražni sud može jedino pravorijekom odlučiti o sporu kojeg su mu stranke povjerile na rješavanje. Ali već u sljedećoj odredbi ZA definira i pojam konačnog pravorijeka kao odluku kojom je kumulativno odlučeno "*i o osnovi i o visini pojedinog zahtjeva*" (čl. 2. st. 1. toč. 9. ZA). Ovakve dvije naizgled različite, ali u suštini iste definicije mogu izazvati probleme u praksi. Primjerice ne bi bio konačan međupravorijek jer je

³²⁶ Kao što je i vidljivo iz prethodnih nabiranja, iste nužne elemente Pravorijeka sadrže sva komparativna zakonodavstva, pa tako paragraf 606. stavci 1. – 3. öZPO, članak 384. stavci 1. i 2. SchZPO, članak 189. SchIPRG, članak 52. stavci 3. - 5. AA, a koje odredbe su u cijelosti u skladu s člankom 31. UML-a.

³²⁷ Na isti način ukazuje i *Born*, op. cit. u bilj. 325., str. 286.

³²⁸ *Babić* smatra da je definirajući pravorijek kao odluku arbitra o biti spora, ZA odstupio od UML-a koji polazi od shvaćanja, koje prevladava u poredbenom arbitražnom pravu i praksi, prema kojemu se pravorijekom smatraju sve odluke kojima arbitar konačno odlučuje o nekom pitanju koje je predmet postupka (uključujući primjerice pravorijek o nadležnosti, mjerodavnom pravu ili čak mjestu arbitraže), *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 166.

njime odlučeno samo o osnovi istaknutog zahtjeva, dok bi djelomičan pravorijek bio konačan u odnosu na dio istaknutog zahtjeva o čijoj je osnovi i visini odlučeno.³²⁹ Zbog činjenice da ZA definira i pojam pravorijeka i pojam konačnog pravorijeka, može se pogrešno zaključiti i o nepodobnosti konačnog pravorijeka da bude predmetom poništaja putem tužbe za poništaj. Naime, ZA u članku 36. propisuje da se tužba za poništaj može podnijeti samo protiv pravorijeka arbitražnog suda, pa bi se moglo pogrešno zaključiti da protiv konačnog pravorijeka ne bi bilo dopušteno podnošenje tužbe radi poništaja. Ali jasno je da ZA konačni pravorijek iz članka 2. stavka 1. točke 9. smatra pravorijekom u smislu članka 2. stavka 1. točke 8. ZA. Definicija konačnog pravorijeka u točki 9. spomenute odredbe očito je u ZA unesena, kako bi ga se razlikovalo od međupravorijeka u kojem je odlučeno samo o osnovanosti osnove tužbenog zahtjeva, ali ne i o visini tužbenog zahtjeva. Pravna teorija svojstvo konačnosti pridaje onim odlukama koje su u pravilu građanskopravne materijalnopravne naravi (primjerice presuda o tužbenom zahtjevu), ali i onima koju se procesne naravi (primjerice rješenje kojim se odbacuje tužba zbog nepostojanja procesnih pretpostavki). Također, konačnom odlukom može se odlučivati o glavnom pitanju, ali i o nekom sporednom pitanju u parnici.³³⁰ Posljedicom konačnih odluka se uvijek smatra okončanje postupka u stupnju u kojem je odluka donesena, neovisno o tome da li postoji mogućnost izjavljivanja pravnih lijekova.³³¹ Na isti način bi i ZA trebao pojam "*konačni pravorijek*" zamijeniti pojmom "*konačna arbitražna odluka*" kojom se okončava postupak o pitanjima kojima je njime odlučeno, tako da u sebi supstituira i pojam pravorijeka i pojam drugih arbitražnih odluka koje je arbitražni sud ovlašten donositi tijekom arbitražnog postupka. Ili pojam "*konačni pravorijek*" uskladiti s prvom rečenicom članka 32. stavka 1. ZA kojom je jasno ukazano na učinak konačnog pravorijeka i to na način, cit: "*Donošenjem konačnog pravorijeka okončava se postupak o pitanjima kojima je njime odlučeno*"³³². U ovom slučaju bi dakle naglasak bio na njegovom učinku.³³³

³²⁹ Tako i *Triva/Uzelac* op. cit. u bilj. 56., str. 19.

³³⁰ Tako i *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 352. i 568.

³³¹ Tako i *Triva/Uzelac* navode da je stoga konačan i onaj pravorijek koji je donesen na temelju ugovora o arbitraži u kojemu su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja, *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 19.

³³² Identično kao članak 32. stavak 1. UML.

³³³ *Sajko Krešimir* smatra da je definicija pravorijeka kako je određena ZA ograničena obzirom bi se pravorijekom trebalo rješavati o svim zahtjevima izloženima tijekom arbitražnog postupka, a ne samo onima o "biti spora" dok bi se konačnim pravorijekom naglasak dao rješavanju svih onih zahtjeva koji još tijekom postupka nisu riješeni, pa se onda njima i okončava arbitražni postupak; Vidjeti *Sajko Krešimir*, O pravorijeku: poredbenopravna analiza, manjkavosti hrvatskih rješenja i prijedlozi de lege ferenda, *Pravo i porezi*, br. 6., 2011., str. 44. Tako i *Born*, op. cit. u bilj. 313., str. 290.

Dodatnu zabludu može predstavljati i okolnost da se arbitražni postupak osim pravorijekom, može okončati i na drugi način. Tako ZA u članku 32. stavku 1. propisuje da se postupak može okončati i zaključkom arbitražnog suda i to u slučajevima kada:

- 1) tužitelj povuče tužbu, osim ako se tuženik tome usprotivi, a arbitražni sud smatra da tuženik ima opravdani pravni interes da se donese konačni pravorijek o sporu;
- 2) stranke sporazumno odluče o okončanju postupka;
- 3) arbitražni sud nađe da je nastavak postupka iz nekog drugog razloga postao nepotreban ili nemoguć.

U tim slučajevima arbitražni sud zaključkom okončava postupak, ali i ne odlučuje o biti spora, već samo konstatira nastup procesnih pretpostavki odnosno razloga zbog kojih nije moguće ili nije potrebno nastaviti voditi arbitražni postupak.³³⁴ Zaključkom arbitražni sud ne odlučuje o predmetu spora, s obzirom na to da o tužbenim ili protutužbenim zahtjevima postavljenima u arbitražnom postupku arbitražni sud nije ni mogao odlučiti zbog utvrđenih procesnih smetnji. Nadalje, ZA ne izjednačava učinak zaključka s učinkom pravorijeka, jer ZA konačne odluke arbitra koje se ne tiču biti spora ne smatra pravorijecima pa ni ne dozvoljava mogućnost njihovog pobijanja, a što može uzrokovati povredu prava stranaka u arbitražnom postupku, posebno pravo na izjavljivanje pravnih lijekova. Naime, razlozi iz članka 32. stavka 1. podstavaka 1. i 2. ZA kojima se okončava postupak jasno ovise o volji stranaka te u slučaju nepostojanja takve volje arbitražni sud nije ovlašten donijeti zaključak. Međutim, razlog iz članka 32. stavka 1. podstavka 3. ZA ovisi isključivo o interpretaciji arbitražnog suda te pogrešnim tumačenjem nastupanja takvog razloga, arbitražni sud može donijeti zaključak kojim okončava postupak, a na koji zaključak stranke nisu u mogućnosti izjaviti nikakvi pravni lijek osim ustavne tužbe.³³⁵ U pravnoj teoriji se smatra da bi te okolnosti predstavljale situacije u

³³⁴ "Neosnovano tužitelj smatra da se predmetni zaključak ima smatrati pravorijekom. Ovo stoga što je pravorijek u smislu čl. 2. st. 1. t. 8. ZA odluka arbitražnog suda o biti spora, a pobijani zaključak je odluka kojom se Arbitraža P. B. Z. d.d. oglašila nenadležnim za odlučivanje o zahtjevu tužitelja za zaštitu prava i odbacila predmetni zahtjev. Pravilna je stoga ocjena suda prvog stupnja da predmetna odluka nije pravorijek.", Rješenje VSRH br. GŽ-3/16 od 10. veljače 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

³³⁵ VSRH je u predmetu GŽ-20/15 (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 13:27 h) odlučivao o žalbi na prvostupanjsko rješenje ŽSZG-a br. 6 P-7/15 od 20. srpnja 2015. kojim je bila odbačena tužba za poništaj zaključka Stalnog arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori od 28. lipnja 2012. Predmetnim zaključkom je arbitražni sud odlučio o tužbi na utvrđenje da je postojala tražbina od 411.480,00 EUR na način da je istu tužbu odbacio. Žalitelj je istaknuo da se o takvom tužbenom zahtjevu trebalo odlučiti pravorijekom. Rješenjem od 9. rujna 2015. VSRH je odbio žalbu kao neosnovanu te potvrdio rješenje ŽSZG sa sljedećim obrazloženjem: "Pravilno je prvostupanjski sud zaključio da nije dopušteno podnijeti tužbu za poništaj pravorijeka iz čl. 36. st. 1. ZA protiv zaključka Arbitražnog suda. Naime, odredbom čl. 36. st. 1. ZA jasno je navedeno da se samo protiv pravorijeka Arbitražnog suda može podnijeti tužba za poništaj, slijedom čega proizlazi da se takva tužba ne može podnijeti protiv zaključka. Nadalje, pravilno je prvostupanjski sud zaključio i da je Arbitražni sud valjano donio zaključak o odbacivanju tužbe tužitelja u dijelu u kojem su tužitelji

kojima primjerice arbitrima nije moguće donijeti meritornu odluku, a izostaje aktivnost stranaka kojima bi omogućila okončanje na temelju razloga iz članka 32. stavka 1. podstavaka 1. i 2. ZA, zatim pravne ili faktičke promjene koje onemogućuju nastavak postupka ili po sebi rješavaju spor, dugotrajna neaktivnost stranaka, gubitak mogućnosti komuniciranja sa strankama i sl.³³⁶ Dakle, u slučaju nemogućnosti ili nepotrebnosti vođenja arbitražnog postupka, sud ne bi bio ovlašten donijeti pravorijek. Ako bi arbitražni sud svoju odluku kojom je okončao arbitražni postupak uslijed nemogućnosti njegovog daljnjeg vođenja, a bez odlučivanja o tužbenom zahtjevu, pogrešno nazvao pravorijekom, državni sud takvu odluku ne bi smio smatrati pravorijekom, već zaključkom, pa isto tako u dotičnom predmetu ne bismo imali pravomoćno presuđenu stvar jer o tužbenom zahtjevu uopće još nije odlučeno.

4.4.2. Konstitutivni elementi pravorijeka

Konstitutivni elementi pravorijeka određeni su člankom 30. ZA na način da pravorijek

tražili da Arbitražni sud utvrdi da je postojala tražbina tužitelja prema tuženiku od 411.480.00 EUR. Prema odredbi čl. 32. st. 1. toč. 3. ZA, među ostalim, propisano je da se zaključkom Arbitražnog suda okončava postupak kad Arbitražni sud ne nađe da nastavak postupka iz nekog drugog osim onih iz čl. 32. st. 1. toč. 1. i 2. ZA je postao nepotreban ili nemoguć. Arbitražni sud pravilno je zaključio da zahtjev tužitelja na utvrđenje da je postojala određena tražbina tužitelja prema tuženiku nije u skladu s odredbom čl. 187. st. 1. ZPP-a, jer je tom odredbom predviđeno da se tužbom na utvrđenje može tražiti utvrđenje postojanja odnosno nepostojanja kakvog prava ili pravnog odnosa ili istinitosti odnosno neistinitosti kakve isprave. Stoga je zahtjev tužitelja da se utvrdi da je postojala određena tražbina pravilno Arbitražni sud ocijenio kao razlog koji opravdava donošenje zaključka o odbacivanju tužbe, a sve sukladno odredbi čl. 32. st. 1. toč. 3. ZA. S obzirom na navedeno, prvostupanjski sud je u cijelosti pravilno primijenio odredbe čl. 32. st. 1. toč. 3. i čl. 36. st. 1. ZA slijedom čega nije osnovana ni žalba tužitelja u odnosu na pogrešnu primjenu navedenih odredaba ZA." U ovom slučaju je arbitražni sud pravilno postupio kada je odbacio tužbu jer se deklaratornom tužbom ne može tražiti utvrđenje činjenica, izuzev činjenice o istinitosti (autentičnosti) isprave. U pravilu pravni odnos čije se utvrđenje traži mora postojati u trenutku suđenja. Stranka nije bila ovlaštena tražiti utvrđenje postojanja činjenice, i to još iz prošlosti. Time arbitražni sud nije ulazio u pitanje da li je pravni odnos između stranaka postojao i kakva prava i obveze su bile njegov sastavni dio i jesu li te obveze ispunjene. Dakle, arbitražni sud nije išao u meritum. Da je tužitelj tražio da se utvrdi postojanje pravnog odnosa iz kojeg proizlazi obveza plaćanja tuženika, tužba bi bila dopuštena i odlučivalo bi se o meritumu. Na nedopuštenost podnošenja tužbe za poništaj protiv zaključka arbitražnog suda ukazao je VSRH i svojim prethodnim Rješenjem br. GŽ-3/14 od 18. veljače 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:36 h), zatim TSZG, Stalna služba u Karlovcu Rješenjem br. P-1177/16 od 13. svibnja 2016., a koje je potvrđeno Rješenjem VTSRH br. Pž-4340/2016 od 12. travnja 2017. i Rješenjem VSRH br. Revt-373/17 od 12. prosinca 2017. (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 3. siječnja 2019., u 09:15 h) te ŽSZG Rješenjem br. Ap-2/15-8 od 10. prosinca 2015. koje je potvrđeno Rješenjem VSRH br. GŽ-3/16 od 10. veljače 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

³³⁶ Tako primjerice navode *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 270. Već ovi primjeri izneseni od eminentnih poznavatelja arbitražnog postupka ukazuju na neizvjesnost oko utvrđivanja tih razloga, a što može samo uzrokovati pravnu nesigurnost u arbitražnom postupku na štetu stranke koja je ostala aktivna u tom istom arbitražnom postupku. Arbitražni sud bi svakako trebao sankcionirati "*dugotrajnu neaktivnost stranke*" na način da ako se radi o tužitelju odbije tužbeni zahtjev, a ako se radi o tuženiku nastavi sa postupkom te odluku donese na temelju "*stanja spisa*", dakle da odluči o meritumu. Na takav način spor bi bio okončan i pravna stvar bi bila *res iudicata*. U suprotnom, stranka nezadovoljna tijekom arbitražnog postupka bi mogla izazvati "*dugotrajnu neaktivnost*" sve s ciljem da se spor ne riješi pravorijekom nego zaključkom, a kojim ta stranka nije spriječena u podnošenju nove tužbe. Naravno, dokle god postoji bojazan drugačijeg tumačenja odredbe, postoji i nužnost izmjene te iste odredbe.

mora biti u pisanom obliku (čl. 30. st. 3. reč. 1. ZA) te mora biti obrazložen osim ako su se stranke sporazumjele da obrazloženje nije potrebno ili ako je pravorijek donesen na temelju nagodbe (čl. 30. st. 3. reč. 2. ZA). Pravorijek treba sadržavati dan i mjesto donošenja (čl. 30. st. 4. ZA), te biti potpisan od arbitra pojedinca ili svih članova arbitražnog vijeća (čl. 30. st. 5. reč. 1. ZA). Pravorijek je valjan i ako ga koji arbitar uskrati potpisati ako je pravorijek potpisala većina članova vijeća te je na pravorijeku utvrdila to uskraćivanje potpisa (čl. 30. st. 5. reč. 2. ZA). Zakonom nije naveden rok u kojem je sud dužan donijeti pravorijek.

4.4.3. Učinak pravorijeka

Pravorijek arbitražnog suda ima prema strankama snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja (čl. 31. ZA). Imajući u vidu izjednačenost sa snagom sudske presude, jasno je da pravorijek po njegovom donošenju ima učinak *res iudicata*³³⁷, pa samim tim predstavlja i valjanu ovršnu ispravu podobnu za ovrhu.³³⁸ Međutim, ipak je pogrešno smatrati da hrvatski zakonodavac u potpunosti izjednačava učinak pravorijeka s učinkom pravomoćne sudske odluke.

Prvenstveno, pravorijek za razliku od sudske presude ima takav učinak samo prema strankama arbitražnog postupka (*inter partes*, čl. 31. ZA)³³⁹, dok prema trećima on nema takvu snagu. Najučestaliji primjer takvog djelovanja je kod jedinstvenih suparničara kod kojih se spor

³³⁷ Tako je izričito bilo rečeno primjerice u presudi ŽSZG br. P-8/16 od 28. travnja 2016., "...pravorijek arbitražnog suda ima, u smislu odredbe čl. 31. ZA, snagu pravomoćne sudske presude..." (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), a prethodno i u presudi VSRH br. Gž-29/11 od 21. rujna 2011. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), presudi VSRH br. Gž-31/10 od 5. listopada 2011. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.), rješenju VSRH br. Rev-45/13 od 5. ožujka 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 13:56 h), kao i u rješenju VTSRH br. Pž-8013/15 od 1. veljače 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

³³⁸ Tako je izričito bilo rečeno primjerice u rješenju Županijskog suda u Varaždinu br. Gžx-56/10 od 6. listopada 2010. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 14:12 h): "Pravorijek i zaključak Stalnog izabranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori smatra se ovršnom sudskom odlukom, time da je Zakonom o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona objavljenim u NN 88/05 (Novela iz 2005.) lista ovršnih isprava iz čl. 21. OZ-a upotpunjena izričitim uključivanjem ovršne arbitražne odluke u tu listu, čime je naglašena različitost takvih ovršnih odluka od odluka državnih sudova, a jedina razlika u odnosu na ranije razdoblje je da se takva odluka donesena pred arbitražnim, odnosno izabranim sudom više ne smatra sudskom odlukom, jer je posebno spomenutim čl. 21. toč. 2. OZ-a propisano da je ista posebna ovršna isprava."

³³⁹ Na isti način učinak pravorijeka naglašavaju i *Veeder V. Johnny/Diwan Ricky H.*, National Report for England (2018), u knjizi Jan Paulsson and Lise Bosman (eds), ICCA International Handbook on Commercial Arbitration, Kluwer Law International, Supplement No. 98, ožujak 2018., str. 23, *Dika Mihajlo*, Marginalije uz problem djelotvornosti arbitražnog pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2006., str. 50. i *Triva*, op. cit. u bilj. 281., str. 32.

prema svim suparničarima može riješiti samo na jednak način³⁴⁰, ali u situaciji kada svi suparničari ne sudjeluju u arbitražnom postupku. Naime, ako neki od jedinstvenih suparničara odbije sudjelovati u parničnom postupku to ne sprječava državni sud da donese presudu koja će se silom zakona odnositi i na njega.³⁴¹ Međutim, u arbitražnom postupku pravorijek se u pravilu ne može odnositi na treće osobe jer treći nisu sklopili arbitražni sporazum, nisu imali mogućnost raspravljanja u arbitražnog postupku, nisu mogli utjecati na izbor arbitara, dogovarati pravila arbitražnog postupka, a niti utjecati na izbor mjerodavnog materijalnog prava. Iznimku od djelovanja *inter partes* nalazimo u jako rijetkim situacijama. Primjerice, u slučajevima kada je pravorijekom odlučeno o tražbini koja je nastala prije otvaranja stečajnog postupka, a koja je u stečajnom postupku osporena na ispitnom ročištu. Taj će pravorijek djelovati *ultra partes*, dakle prema stečajnom dužniku i svim vjerovnicima stečajnog dužnika (čl. 268. st. 6. i čl. 271. st. 1. SZ)³⁴²

Učinak djelovanja pravorijeka *ultra partes* ostvaruje se i prema univerzalnim sukcesorima (pravnim sljednicima stranaka), ali i prema singularnim sljednicima (primjerice u slučajevima subrogacije, ustupa ugovora). Pravorijek bi djelovao *ultra partes* i u slučajevima pobijanja odluke skupštine društva. Naime, Zakon o trgovačkim društvima (dalje u tekstu: ZTD)³⁴³ u članku 364. stavku 1. rečenici 1. propisuje "*ako sud pravomoćnom presudom utvrdi da je odluka glavne skupštine ništetna, ona djeluje prema svim dioničarima i članovima uprave*

³⁴⁰ Jedinstveni suparničari bi primjerice bili suvlasnici nekretnine u parnici radi utvrđenja suvlasničkih dijelova, bračni drugovi kao tuženici u sporu kojem je predmet zajednička imovina, oporučni nasljednici u parnici u kojoj se osporava valjanost oporuke, solidarni jamci/platci kao tuženici u postupku isplate primjerice iznosa kredita itd. U svim ovim situacijama se spor može riješiti samo na jednak način prema svim tuženicima.

³⁴¹ Tako je člankom 201. ZPP-a određeno da ako se prema zakonu ili zbog prirode pravnog odnosa spor može riješiti samo na jednak način prema svim suparničarima (jedinstveni suparničari), smatraju se oni kao jedna parnična stranka, tako da se u slučaju ako pojedini suparničari propuste koju parničnu radnju učinak parničnih radnji što su ih poduzeli drugi suparničari proteže i na one koji te radnje nisu poduzeli.

³⁴² Potrebno je najprije razlikovati situaciju, kada je prije otvaranja stečajnog postupka postojao arbitražni sporazum, koji će, ako je valjan, vezivati i stečajnog upravitelja, te u tom slučaju učinke arbitražnog pravorijeka u odnosu na treće osobe određuje članak 271. stavak 1. SZ. Pri tome nije važno je li arbitražni postupak započeo prije ili nakon otvaranja stečajnog postupka. U oba slučaja ako je riječ o tražbini koja je nastala prije otvaranja stečajnog postupka, a osporena je na ispitnom ročištu, radi utvrđenja te tražbine nastaviti će se prije otvaranja stečajnog postupka započet arbitražni postupak ili će se inicirati arbitražni postupak ako je do spora došlo tek na ispitnom ročištu, a u pogledu tog pravnog odnosa između dužnika i dotičnog stečajnog vjerovnika postoji valjano zaključen arbitražni sporazum prije otvaranja stečajnog postupka. S druge strane treba razlikovati situaciju, kada prije otvaranja stečajnog postupka nije sklopljen arbitražni sporazum, no tražbina stečajnog vjerovnika osporena je na ispitnom ročištu, te je on upućen na parnicu. U toj situaciji taj stečajni vjerovnik može sukladno članku 268. stavku 1. SZ zahtijevati od stečajnog suda da ga uputi na arbitražno rješavanje spora, pri čemu će, ako stečajni sud njegov zahtjev prihvati, rješenje kojim odlučuje da će se spor povjeriti kojem stalnom izbranom sudištu u Republici Hrvatskoj, zamijeniti ugovor stranaka o izbranom sudu. U toj situaciji, učinke takvog pravorijeka uređuje članak 268. stavak 4. SZ.

³⁴³ NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23.

i nadzornog, odnosno upravnog odbora, čak i kada nisu bili stranke u tom postupku." S obzirom na to da pravorijek ima prema strankama snagu pravomoćne sudske presude te da spor u vezi pobijanja odluke skupštine društva ima sve karakteristike arbitrabilnog spora, citirana odredba predstavljala bi snažan temelj za tvrdnju djelovanja pravorijeka *ultra partes* u postupcima pobijanja odluke glavne skupštine. Da bi se otklonile sve dvojbe oko mogućnosti rješavanja ovih sporova putem arbitraže, bilo bi nužno izvršiti izmjenu članka 363. stavka 1. rečenice 1. ZTD-a koja upućuje na isključivu nadležnost suda iz članka 40. ZTD-a da donosi odluke u postupcima pobijanja odluke skupštine, i to na način da isti glasi: *"Tužba se mora podići u roku od 30 dana od donošenja odluke"*. Uostalom, zakonsko propisivanje nadležnosti državnog suda za odlučivanje o određenim sporovima nije prepreka njihove arbitrabilnosti, pa ni prepreka za rješavanje pred domaćom arbitražom.³⁴⁴

Nadalje, iako zakonodavac jasno propisuje da pravorijek stječe snagu pravomoćne sudske presude već trenutkom donošenja, bitna razlika nastupa učinaka između pravorijeka i sudske presude vidljiva je već prilikom ovrhe pravorijeka.³⁴⁵ Prvenstveno, stranka koja je ovlaštena na primjerice novčano potraživanje iz pravomoćne presude stječe pravo da presudu podnese na prisilnu naplatu pred Financijskom agencijom (dalje u tekstu: FINA), sve u skladu s odredbama Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima³⁴⁶. Međutim, taj isti zakon u članku 3. stavku 1. točki 1. određuje što se sve smatra ovršnom ispravom koja je podobna za ovrhu za pred FINA-om, no, u nabrojanju ovršnih ispravnih ispušta pojam pravorijeka arbitražnog suda kao i bilo koje druge odluke koju je ovlašten donijeti arbitražni sud.³⁴⁷ Iz tog

³⁴⁴ Tako smatra i *Barbić Jakša*, naglašavajući dodatno u prilog arbitrabilnosti ovih sporova činjenicu da u Zakonu o trgovačkim društvima nema odredbi o zabrani da se rješavanje spora o pobijanju odluke skupštine povjeri arbitraži; Vidjeti *Barbić Jakša*, Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva – neka odabrana pitanja, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, godina 63, broj 3-4, Zagreb, 2013., str. 495.

³⁴⁵ Arbitražni pravorijek se sukladno članku 21. točki 1. Ovršnog zakona (NN 57/96 i 29/99, dalje u tekstu: OZ 99) smatrao ovršnom sudskom odlukom, jer je člankom 22. stavkom 1. istog Zakona propisano da se sudskom odlukom prema tom Zakonu smatra presuda, rješenje, platni nalog te druga odluka donesena u postupku pred sudom i izbranim sudom. Dakle, tadašnji Ovršni zakon je arbitražni pravorijek smatrao sudskom odlukom. Zakonom o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona (NN 88/05, dalje u tekstu: OZ 05) lista ovršnih isprava iz članka 21. OZ 99 upotpunjena je izričitim uključivanjem ovršne arbitražne odluke u tu listu (čl. 21. toč. 2. OZ 05) pa je time naglašena različitost takvih ovršnih isprava od odluka državnih sudova, te je jedina razlika u odnosu na ranije razdoblje dakle, da se takva odluka donesena pred arbitražnim, odnosno izbranim sudom više ne smatra sudskom odlukom, jer je posebno spomenutim člankom 21 točkom 2. OZ-a 05 propisano da je ista posebna ovršna isprava. Tako i članak 23. trenutno važećeg Ovršnog zakona (NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22, 06/24, dalje u tekstu: OZ) pod ovršne isprave navodi i ovršnu sudsku odluku (toč. 1.) i ovršnu odluku arbitražnog suda (toč. 3.).

³⁴⁶ NN 68/18, 2/20, 46/20, 47/20.

³⁴⁷ Člankom 3. stavkom 1. točkom 1. Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, određeno je da je *"osnova za plaćanje jest ovršna odluka domaćeg suda ili upravnog tijela koja ima potvrdu ovršnosti, ovršna nagodba sklopljena pred domaćim sudom ili upravnim tijelom, ovršna nagodba postignuta u postupku mirnog rješenja spora na temelju članka 186.a Zakona o parničnom postupku (»Narodne novine«, br. 53/91., 91/92., 58/93.,*

razloga, tužitelj je dužan putem nadležnog državnog suda podnijeti prijedlog za ovrhu na temelju pravomoćnog pravorijeka, te tek na temelju donošenja rješenja o ovrsi zatražiti od FINA-e prisilnu naplatu iznosa dosuđenog pravorijekom.³⁴⁸ To je u skladu s ulogom državnog suda kao kontrolora pravorijeka koji ne dopušta prisilno ostvarenje učinaka pravorijeka ako je on suprotan javnom poretку Republike Hrvatske ili ako je pravorijekom odlučeno o sporu koji nije arbitrabilan (čl. 39. st. 1. ZA). Iz tog razloga se razlikuju čak i pravni lijekovi koje nezadovoljna strana može izjaviti. Naime, u postupku prisilnog izvršenja pravomoćne sudske odluke ovršenik može na rješenje o ovrsi utemeljeno na ovršnoj ispravi izjaviti sve one pravne lijekove i ostala pravna sredstva propisana odredbama Ovršnog zakona, dok protiv rješenja o ovrsi utemeljenog na pravorijeku, ovršenik može uz ta pravna sredstva, dodatno izjaviti i prigovore propisane člankom 39. stavkom 2. ZA.³⁴⁹ Tako će se sud prilikom odlučivanja o

112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 02/07., 84/08., 123/08., 57/11., 148/11., 25/13. i 89/14.), zadužnica, bjanko-zadužnica, nalog za plaćanje Hrvatske radiotelevizije s potvrdom o ovršnosti, europski ovršni naslov i europski platni nalog, a koji glase na ispunjenje određene novčane tražbine, obračun poslodavca o neisplati dospelog iznosa plaće, naknade plaće ili otpremnine, rješenje o ovrsi, rješenje o osiguranju, nalog Ministarstva financija za naplatu po aktiviranom državnom jamstvu, nalog za plienidbu u postupku prisilnog izvršenja pravomoćno izrečene novčane kazne u kaznenom i prekršajnom postupku i svaka druga odluka nadležnog tijela kojom se u cijelosti ili djelomice prihvaća prijedlog za provedbu ovrhe."

³⁴⁸ Tako je VSRH Rješenjem br. Gž-25/15 od 27. listopada 2015. kojim je odbijena žalba ovršenika izjavljena na rješenje ŽSZG br. P-9/15-7 od 27. srpnja 2015, kojim je dijelom obustavljena ovrha, a u preostalom dijelu prihvaćen prijedlog za ovrhu temeljem pravorijeka SAS HGK br. AS-P-2011/60 od 26. siječnja 2015. istaknuo: "U konkretnom slučaju ovrhovoditelj je predložio, a prvostupanjski sud odredio ovrhu na temelju pravorijeka Stalnog arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori broj AS-P-2011/60 od 26. siječnja 2015., ispravljenog Pravorijekom o ispravci pravorijeka od 21. veljače 2015., dakle na temelju odluke Arbitražnog suda, a koja je u smislu odredbe čl. 23. t. 3. Ovršnog zakona („NN”, broj 112/12, 25/13 i 93/14 - dalje: OZ) određena kao jedna od vrsti ovršnih isprava, različita od ostalih ovršnih isprava uključujući i sudske odluke (čl. 23. t. 1. OZ), a čiji pojam je pak određen odredbom čl. 24. st. 1. OZ. Odredbom čl. 211. OZ propisano je da će sud odbaciti kao nedopušten prijedlog za ovrhu na novčanim sredstvima na računu na temelju pravomoćnog i ovršnog rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave, zadužnice te na temelju isprave iz čl. 209. st. 1. tog Zakona na temelju kojih se može od agencije zatražiti izravna naplata, osim ako se na temelju tih isprava nije mogla provesti naplata preko agencije o čemu će agencija izdati potvrdu. Kod činjenice da arbitražna odluka, a na temelju koje je zatražena i određena ovrha u ovom ovršnom postupku nema svojstvo vjerodostojne isprave, ni zadužnice, već je ovršna isprava, a koja ne spada u one navedene u odredbi čl. 209. st. 1. OZ, a na temelju kojih je moguće izravno naplatiti novčanu tražbinu, to neosnovano žalitelj prigovara da je prijedlog za ovrhu u konkretnom slučaju trebalo odbaciti u smislu odredbe čl. 211. OZ. Stoga je žalbu ovršenika kao neosnovanu trebalo odbiti, te potvrditi prvostupanjsko rješenje sve na temelju odredbe čl. 368. st. 1. u svezi s odredbom čl. 21. OZ." (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Na isti način je bilo prethodno izričito navedeno i u rješenju VTSRH br. Pž-7073/04 od 24. studenog 2004., "Ako je prijedlog za ovrhu podnesen sudu koji o tražbini nije odlučivao, uz prijedlog se podnosi ovršna isprava, u izvorniku ili ovjеровljenom prijepisu, na kojoj je stavljena potvrda o ovršnosti koju daje sud odnosno tijelo koje je odlučivalo o tražbini u prvom stupnju. Sve navedeno odnosi se i na prijedlog za ovrhu na temelju pravorijeka arbitražnog suda, jer se ovrha arbitražne odluke prosuđuje prema pravilima Ovršnog zakona." (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 16:59 h).

³⁴⁹ Egzistiraju tumačenja da među strankama ne bi proizvodio nikakve učinke onaj pravorijek koji prethodno ne bi prošao postupak priznavanja, tj. kako smatra Dika taj bi se pravorijek mogao smatrati pravno irrelevantnim, inegzistentnim; Vidjeti Dika, op. cit. u bilj. 339., str. 39. Takvo razmišljanje smatram neodrživim jer pravorijek obvezuje stranke od dana njegovog donošenja pa se ne bi primjerice smatralo nedozvoljenim dobrovoljno postupanje stranke kojoj je predmetnim pravorijekom naloženo da izvrši određenu činidbu. Takav pravorijek ne bi predstavljao ni nedozvoljenu osnovu za izvršenje naložene činidbe niti bi se i prihvatao takve činidbe smatrao

prijedlogu za ovrhu na temelju domaćeg pravorijeka ograničiti na ispitivanje postojanja razloga iz čl. 39. ZA., ali samo onih na koje pazi po službenoj dužnosti, dakle samo onih iz čl. 36. st. 2. toč. 2. ZA.³⁵⁰ Lista razloga za kontrolu pravorijeka u postupku njegove ovrhe je identična razlozima za poništaj pravorijeka na koje sud u postupku poništaja pazi po službenoj dužnosti.³⁵¹ Nadalje, postoje i neke druge razlike u učincima pravorijeka i pravomoćne presude. Tako je primjerice člankom 82. Zakona o mirovinskom osiguranju³⁵² propisano da se prilikom izračuna visine mirovine osiguraniku, odnosno korisniku mirovine koji je pravomoćnom sudskom presudom, sudskom nagodbom ili izvansudskom nagodbom potvrđenom kod javnog bilježnika ostvario pravo na plaću (dakle ne i pravorijekom iako su radni sporovi arbitrabilni te iako radnik svoje novčano potraživanje prema poslodavcu može ostvariti i u postupku pred arbitražnim sudom), vrijednosni bodovi utvrđuju na temelju plaća koje bi pripadale na osnovi zakona, ugovora o radu, kolektivnog ugovora ili pravilnika o radu u odgovarajućem razdoblju, bez kamata po toj osnovi. Ta se odredba stavka 1. ovoga članka primjenjuje za razdoblje na koje se odnosi pravomoćna sudska presuda, odnosno sudska ili izvansudska nagodba. Upravo zbog činjenice arbitrabilnosti radnih sporova ne sumnjam da bi i arbitražni pravorijek bio osnova za utvrđivanje izračuna visine mirovine osiguranika, ali dokle god se zakonskim propisima upućuje samo na sudske odluke kao osnovu za ostvarivanje određenog prava, postoji mogućnost da se takav isti učinak odbije konačnom arbitražnom pravorijeku.

nedopuštenim. Svako suprotno tumačenje dovelo bi do nepostupanja stranaka po donesenom pravorijekom te nužnosti pokretanja postupka ovrhe kako bi tek u toj fazi pravorijek stekao učinke valjanosti i obvezatnosti.

³⁵⁰ Tako je primjerice VTSRH rješenjem br. Pž-570/09 od 13. ožujka 2009. kojim je potvrdio rješenje TSZG br. Ovr-481/08 od 3. ožujka 2008. konstatirao: *"Prema ocjeni ovog suda, ako ovršni sud prilikom ispitivanja uvjeta za određivanje ovrhe na temelju domaćeg arbitražnog pravorijeka utvrdi da ne postoje razlozi iz čl. 36. st. 2. t. 2. ZA, ovlašten je odrediti ovrhu rješenjem bez posebnog obrazloženja, iz čega dalje slijedi da bi u suprotnom, kada bi utvrdio da postoje navedene prepreke, bio dužan donijeti posebno rješenje s valjanim obrazloženjem o tome zašto smatra da domaći arbitražni judikat nije podoban za ovrhu. Dakle, ako sud prihvati ovrhovoditeljev ovršni prijedlog utemeljen na domaćem arbitražnom judikatu, presumira se da ne postoje razlozi iz čl. 36. st. 2. t. 2. ZA. Radi se o oborivoj presumpciji, pa je ovršenik ovlašten u žalbi protiv rješenja o ovrsi osporavati utvrđenje prvostupanjskog suda o tim razlozima. U svakom slučaju, mišljenje je ovog suda da samo zbog toga što nedostaje obrazloženje, rješenje o ovrsi na temelju domaćeg arbitražnog pravorijeka ne može biti nepravilno i nezakonito. Na takvo stajalište ne utječe ni odredba čl. 49. st. 4. ZA u kojoj je propisano da rješenja o priznanju ili ovrsi moraju biti obrazložena. Tu se ističe da se navedena odredba odnosi samo na rješenja o priznanju i ovrsi stranih arbitražnih odluka, a takvo utvrđenje proizlazi iz konteksta cijele odredbe čl. 49. ZA i ostalih odredaba iz pripadajuće Glave II (čl. 47-49. ZA) koje se prvenstveno odnose na priznanje i ovrhu stranih arbitražnih odluka. Zbog toga je pogrešno shvaćanje ovršenika da je prvostupanjski sud bio dužan beziznimno obrazložiti pobijano rješenje...".* Uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

³⁵¹ Obvezu suda da u žalbenom postupku povodom žalbe izjavljene na rješenje o ovrsi koje je doneseno temeljem arbitražnog pravorijeka razmatra žalbene navode propisane odredbama OZ kao i poništajne razloge propisane odredbama ZA, izričito je konstatirano u rješenju VSRH br. Gž 9/17 od 23. svibnja 2017. kojim je sud odbio žalbu ovršenika kao neosnovanu i potvrdio rješenje o ovrsi ŽSZG br. P-19/16-4 od 20. rujna 2016. ispravljeno rješenjem br. P-19/16 od 17. siječnja 2017. godine kojim je naloženo ovršeniku da na temelju pravorijeka Arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza br. 11589/15 od 7. ožujka 2016., u roku od osam dana od dostave tog rješenja, isplati ovrhovoditelju novčani iznos (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

³⁵² NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22.

Osim što je iz gore istaknutih navoda nesporno da pravorijek nema u potpunosti učinak pravomoćne sudske odluke, činjenica je i da pravorijek nema ni ostale odlike koje su svojstvene pravomoćnim sudskim odlukama. Prvenstveno, ZA ostavlja mogućnost strankama da se sporazume da arbitražni pravorijek ne treba sadržavati obrazloženje (čl. 30. st. 3. reč. 2. ZA) dok zakonodavac ne poznaje takvu mogućnost kod donošenja sudske presude (čl. 338. st. 1. ZPP). Nadalje, protiv pravomoćnog pravorijeka nije moguće izjaviti one izvanredne pravne lijekove koje ZPP dopušta izjaviti protiv pravomoćnih presuda državnih sudova, pa tako primjerice strankama nije dozvoljeno izjaviti reviziju protiv pravorijeka ili prijedlog za ponavljanje postupka, a koji bi u slučaju da se podnesu, bili odbačeni. ZA uređuje samo tužbu za poništaj pravorijeka kao pravno sredstvo protiv pravomoćnog pravorijeka (čl. 36. i 37. ZA). Iz toga razloga protiv pravorijeka nije uopće moguće izjaviti ustavnu tužbu, već pravorijek može biti predmetom razmatranja pred Ustavnim sudom samo u slučaju razmatranja povodom ustavne tužbe izjavljenje protiv pravomoćne presude kojom je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka.

Zaključno, nužno je da zakonodavac u potpunosti izjednači učinak pravorijeka i sudske presude na način da stranka koja je ovlaštenik određenog prava dosuđenog pravorijekom može ta svoja prava ostvariti na jednak način kao da su joj ona dosuđena sudskom odlukom, zadržavajući pritom zakonom propisane razlike u izvršenju pravorijeka koje su uvjetovane različitim karakteristikama rješavanja sporova pred državnim sudom i arbitražnim sudom. Jer ipak je zakonsko naglašavanje jednakosti učinka pravorijeka i pravomoćne sudske presude poticaj razvoju arbitražne djelatnosti, širenju arbitrabilnosti sporova, prihvatanja arbitražnog suda kao nespornog autoriteta za donošenje pravorijeka, pa samim tim i rasterećenja državnih sudova što je cilj svake vlasti od neovisnosti Republike Hrvatske.

4.4.4. Vrste pravorijeka

Iako u uvodnim odredbama daje definiciju samo "*pravorijeka*" i "*konačnog pravorijeka*", hrvatski zakonodavac predviđa znatan broj različitih vrsta pravorijeka. Tako ZA poznaje sljedeće vrste pravorijeke: potpuni pravorijek, djelomični pravorijek, konačni pravorijek, međupravorijek, dopunski pravorijek, samostalni pravorijek, pravorijek na temelju nagodbe, naknadni pravorijek i konačno pravorijek kojim sud odlučuje o troškovima arbitražnog postupka. ZA nije izričito naveo koje odluke arbitražni sud donosi u slučajevima

ispravka i tumačenja pravorijeka, no, iz upućivanje na mjerodavne odredbe ZA može se zaključiti da i u tim slučajevima arbitražni sud donosi pravorijek.

4.4.4.1. *Potpuni pravorijek*

ZA ne definira pojam potpuni pravorijek, ali takav pravorijek ipak predstavlja okosnicu arbitražnog postupka jer je krajnji rezultat želje stranaka da arbitražni sud odluči o svim meritornim zahtjevima koje su stranke iznijele tijekom arbitražnog postupka. Tako bi potpuni pravorijek, kao jedna odluka, u sebi sadržavao odluku o svim meritornim stvarima, te predstavljao temelj kojim je sada pravomoćno uređen pravni odnos između stranaka arbitražnog postupka. Takva vrsta pravorijeka u pravnoj teoriji odgovara pridjevu "*potpunosti*" one presude državnog suda kojom je sud odlučio o svim glavnim i sporednim zahtjevima istaknutima tijekom parničnog postupka, a što je u skladu s člankom 325. st. 1. ZPP-a kojim je određeno da "*presudom sud odlučuje o zahtjevu koji se tiče glavne stvari i sporednih traženja*".³⁵³ Svaka potpuna odluka je ujedno i konačna.

4.4.4.2. *Djelomični pravorijek*

Premda ZA spominje djelomični pravorijek u članku 30. stavku 1., taj zakon ne sadrži definiciju za tu vrstu pravorijeka, za razliku od ZPP-a koji člankom 329. stavcima 1.-4. naznačuje u kojim slučajevima je sud dužan ili ovlašten donijeti djelomičnu presudu. Tako je sud ovlašten donijeti djelomičnu presudu ako su na temelju raspravljanja sazreli za konačnu odluku samo neki od više tužbenih zahtjeva ili je samo dio jednog zahtjeva sazrio za konačnu odluku (čl. 329. st. 1. ZPP), zatim ako su, na temelju priznanja ili odricanja od više istaknutih zahtjeva samo neki sazreli za konačnu odluku, ili ako je samo dio jednog zahtjeva sazrio za takvu odluku (čl. 329. st. 2. ZPP). Također, sud je dužan donijeti djelomičnu presudu ako je tužbeni zahtjev koji se tiče više suparničara sazrio za konačnu odluku na temelju priznanja ili odricanja samo prema kojem od suparničara, ili ako je neki od više tužbenih zahtjeva koji se tiču različitih suparničara sazrio na temelju priznanja ili odricanja za konačnu odluku samo prema suparničaru kojeg se tiče (čl. 329. st. 3. ZPP). Djelomičnu presudu sud može (č. 329. st. 1. ZPP), odnosno dužan je (č. 329. st. 2. i 3. ZPP) donijeti, i kad je podnesena protutužba, ako je za odluku sazrio zahtjev tužbe ili protutužbe (čl. 329. st. 4. ZPP). O svim ostalim tužbenim zahtjevima sud će odlučivati u kasnijoj fazi parničnog postupka. Analogno navedenim

³⁵³ Detaljnije o pojmu i učincima potpune presude u *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 587.-588.

odredbama ZPP-a, u takvim situacijama arbitražni sud bi mogao odlučivati djelomičnim pravorijekom, ako stranke tu mogućnost nisu isključile.

Posebnost ZA u odnosu na ZPP je da dozvoljava strankama da se odreknu prava na donošenje djelomičnog pravorijeka (čl. 30. st. 1. reč. 1. ZA) u kojem slučaju bi arbitražni sud o svim zahtjevima odlučio jednim, potpunim pravorijekom, neovisno o tome što je o određenim zahtjevima mogao odlučiti i ranije. Razlika između potpunog i djelomičnog pravorijeka jest samo u tome što s djelomičnim pravorijekom nisu riješena sva sporna pitanja među strankama koja su predmetom spora.³⁵⁴ Obveza, odnosno ovlast arbitražnog suda na donošenje djelomičnog pravorijeka svakako ide u prilog ekonomičnosti arbitražnog postupka jer sprječava nepotrebno odugovlačenje s uređenjem odnosa među strankama u vezi zahtjeva koji su po ocjeni arbitražnog suda dovoljno sazreli za odlučivanje. Naime, o takvim zahtjevima nema potrebe više raspravljati u samome postupku ili nepotrebno provoditi daljnje dokaze u cilju dokazivanja ili osporavanja njihove osnovanosti, pa samim tim niti stvarati dodatne troškove. Nakon donijetog djelomičnog pravorijeka stranke mogu razmisliti i o svrsishodnosti dokazivanja ili osporavanja daljnjih zahtjeva te primjerice ili sklopiti nagodbu ili odustati od daljnjih zahtjeva pa i takvim postupanjem doprinijeti efikasnosti arbitražnog postupka.

S obzirom na to da se i djelomičnim pravorijekom odlučuje o biti stvari, premda samo u jednom dijelu predmeta spora, zakonodavac takvom pravorijeku daje snagu samostalnog pravorijeka³⁵⁵ protiv kojega nezadovoljna stranka može izjaviti tužbu za poništaj pravorijeka odnosno zadovoljna stranka može pokrenuti postupak priznanja i ovrhe. U tome je i bitna razlika između djelomičnog i međupravorijeka koji nije samostalan pravorijek, jer se međupravorijek može pobijati samo tužbom protiv potpunog i konačnog pravorijeka (čl. 314. st. 1. ZA). Djelomični pravorijek je i konačni u odnosu na dio zahtjeva o kojem je odlučio.

³⁵⁴ I pravila nekih arbitražnih ustanova poznaju pojam djelomični pravorijek. Primjerice koji je normiran primjerice članak 2. točka (v). Pravila ICC, članak 34. stavak 1. Pravila SAC, članak 26. stavak 1. Pravila LCIA, članak 49. stavak 2. Pravila AAA, članak 44. Pravila SCC, članak 50. Pravila CIETAC, članak 1. stavak 3. Pravila SIAC i članak 34. stavak 1. Pravila UAR. U svim ovim slučajevima, nezadovoljna stranka je ovlaštena podnijeti tužbu za poništaj, obzirom da djelomični pravorijek ima sva svojstva pravorijeka.

³⁵⁵ Tako i ZPP u članku 329. stavku 6. navodi da što se tiče pravnih lijekova i ovrhe, djelomična se presuda smatra samostalnom presudom.

4.4.4.3. Konačni pravorijek

Kao što je već prethodno rečeno, ZA definira pojam konačnog pravorijeka kao odluku kojom je odlučeno "i o osnovi i o visini pojedinog zahtjeva" (čl. 2. st. 1. toč. 9. ZA). Njime je naglašena konačnost meritorne odluke donesene u arbitražnom postupku, neovisno o tome da li su stranke ugovorile mogućnost izjavljivanja žalbe višem arbitražnom sudu. Konačnim pravorijekom mora biti kumulativno odlučeno i o osnovi i o visini meritornog zahtjeva postavljenog u tijeku arbitražnog postupka, a iz kojeg razloga se konačnim pravorijekom ne može nazivati onaj pravorijek kojim je odlučeno samo o osnovi, kao što je slučaj kod međupravorijeka. Zbog toga se međupravorijek ne smatra konačnim pravorijekom, dok su svi ostali pravorijeci koji predviđa ZA, ujedno i konačni pravorijeci. S obzirom na to i da se djelomični pravorijek smatra konačnim pravorijekom, jasno je da se svojstvo konačnosti pridaje i pravorijeku kojim nije odlučeno o svim meritornim pitanjima koji se odnose na bit spora, već i onim pravorijecima kojim je odlučeno samo o onim dijelovima tužbenog zahtjeva koji su "sazrili" za odlučivanje. I takav djelomični pravorijek se smatra samostalnim pravorijekom (čl. 30. st. 1. reč. 2. ZA). S obzirom na to da se konačnim pravorijekom u cijelosti ili djelomično odlučuje o meritumu spora, protiv njega je dopušteno podnošenje tužbe za poništaj.

4.4.4.4. Međupravorijek

Jednako kao i u slučaju djelomičnog pravorijeka, ZA ne sadrži definiciju za tu vrstu pravorijeka iako spominje međupravorijek u članku 30. stavku 1., pa razloge i uvjete za donošenje međupravorijeka analogijom povezujemo s onima koji se odnose na međupresudu iz čl. 330. ZPP-a. Tako bi međupravorijekom arbitražni sud bio ovlašten odlučiti samo kada je tuženik osporio osnovanost osnove tužbenog zahtjeva kao i njegovu visinu, a sud smatra da je odluka o osnovanosti osnove tužbenog zahtjeva sazrela za odlučivanje, kao primjerice o pitanju odštetne odgovornosti u postupcima naknade štete, o pitanju vlasništva u slučaju uporabe tuđe nekretnine za svoju korist, o dopuštenosti otkaza u slučaju tužbe radi utvrđivanja nedopuštenosti otkaza i isplate dospjelih plaća i ostalih naknada.³⁵⁶ ZPP nadalje predviđa da sud do pravomoćnosti međupresude zastane s raspravljanjem o iznosu tužbenog zahtjeva (čl.

³⁵⁶ I pravila arbitražnih ustanova poznaju pojam međupravorijeka, koji je propisan primjerice člankom 34. stavkom 1. Pravila SAC, člankom 1. stavkom 3. Pravila SIAC, člankom 2. točkom (v). Pravila ICC, člankom 6. stavkom 1. Pravila VIAC, člankom 49. stavkom 2. Pravila AAA. U svim ovim slučajevima, nezadovoljna stranka je ovlaštena podnijeti tužbu za poništaj tek po donošenju pravorijeka kojim je odlučeno o glavnoj stvari. Zagrebačka pravila ne poznaju pojam međupravorijeka.

330. st. 2. ZPP), dok ZA ne poznaje zastoj arbitražnog postupka zbog donošenja međupravorijeka s obzirom na to da ZA izričito navodi da se međupravorijek može pobijati samo tužbom za poništaj podnesenom protiv pravorijeka kojim je okončan postupak o zahtjevu u povodu kojega je on donesen (čl. 36. st. 1. reč. 2. ZA). Dakle, međupravorijek kojim je pozitivno odlučeno o osnovanosti osnove tužbenog zahtjeva nije samostalan pravorijek. Pravo na podnošenje tužbe protiv međupravorijeka je odgođeno do trenutka donošenja potpunog i konačnog pravorijeka, iz kojeg razloga i nema mjesta zastoju postupka jer se arbitražni postupak odmah nastavlja u pogledu visine tužbenog zahtjeva. S obzirom na to da se pozitivnim međupravorijekom odlučuje samo o osnovanosti osnove tužbenog zahtjeva, a ne i o visini tužbenog zahtjeva, on se ne smatra konačnim pravorijekom. Ako bi arbitražni sud utvrdio da je osnova tužbenog zahtjeva neosnovana, tada bi on trebao donijeti konačni pravorijek kojim bi odbio tužbeni zahtjev u cijelosti, kako u pogledu njegove osnovanosti, tako i u pogledu njegove visine. Jednako kao i slučaju djelomičnog pravorijeka, ZA za razliku od ZPP-a dozvoljava strankama da se odreknu prava na donošenje međupravorijeka (čl. 30. st. 1. reč. 1. ZA). Kada bi arbitri suprotno volji stranaka ipak donijeli djelomični pravorijek ili međupravorijek, oni bi se mogli pobijati tužbom za poništaj zbog povrede pravila postupka.³⁵⁷

4.4.4.5. *Dopunski pravorijek*

Dopunski pravorijek je pravorijek kojim arbitražni sud na zahtjev stranke odlučuje o zahtjevima iznesenima u arbitražnom postupku o kojima arbitražni sud u svom pravorijeku nije odlučio (čl. 33. st. 1. ZA).³⁵⁸ Dakle, sud ne može donijeti dopunski pravorijek po službenoj dužnosti, već samo na zahtjev stranke.³⁵⁹ Također se i u ovom slučaju radi o dispozitivnoj pravnoj normi, jer ZA dozvoljava strankama da uskrate arbitražnom sudu ovlast za donošenje dopunskog pravorijeka, pa kada bi arbitri suprotno volji stranaka ipak donijeli dopunski pravorijek, on bi se mogao pobijati tužbom za poništaj zbog povrede pravila postupka. Što u slučaju ako se stranke zaista odreknu mogućnosti donošenja dopunskog pravorijeka te tako uskrate arbitražnom sudu mogućnost da naknadno odluči o zahtjevima o kojima je propustio odlučiti svojim pravorijekom? Ako arbitražni sud nije o nečemu omaškom odlučio, stranka tada

³⁵⁷ Tako tvrde i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 250.

³⁵⁸ Dopunski pravorijek naveden je i pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice člankom 2. točkom (v) Pravila ICC, člankom 27. stavkom 3. Pravila LCIA, člankom 48. Pravila SCC, člankom 54. stavkom 1. Pravila CIETAC, člankom 33. stavkom 3. Pravila SIAC i člankom 39. Pravila UAR. Zagrebačka pravila ne normiraju dopunski pravorijek, ali na njih se supsidijarno primjenjuje odredbe ZA. Također ni Pravila AAA u svojim odredbama ne sadrže pojam dopunski pravorijek.

³⁵⁹ Tako je primjerice i člankom 27. stavkom 4. Pravila LCIA i člankom 54. stavkom 1. Pravila CIETAC dana mogućnost arbitražnom sudu da po službenoj dužnosti donese dopunski pravorijek.

može jedino podnijeti novu tužbu, jer pravomoćnost pravorijeka ne obuhvaća tužbeni zahtjev o kojem nije odlučeno. Naravno ako zbog te omaške arbitražnog suda nisu nastupile pretpostavke koje onemogućavaju raspravljanje o zahtjevima o kojima je sud propustio odlučiti, kao primjerice nastup zastare. Zbog toga je prvenstveno nužna velika pozornost i stručnost arbitara u obavljanju svoje dužnosti, ali i arbitražne ustanove koja pruža organizacijsku i logističku podršku arbitražnim sudovima da ukaže na eventualne propuste arbitražnog suda prije dostave pravorijeka strankama. Upravo zbog mogućnosti izbjegavanja ovakvih situacija koje su vjerojatno jako rijetke, nužno bi bilo izmijeniti članak 33. stavak 1. ZA na način da se predmetnoj odredbi oduzme dispozitivni karakter i da se izbriše uvodni dio prve rečenice i to *"ako se stranke nisu drugačije sporazumjele"*.³⁶⁰

Nadalje, zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka se podnosi u roku od 30 dana od primitka pravorijeka uz obvezno obavještanje suprotne stranke (čl. 33. st. 1. ZA).³⁶¹ ZA ne predviđa očitovanje suprotne strane već samo njeno obavještanje³⁶², pa se može postaviti pitanje je li samo takvim obavještanjem narušeno načelo ravnopravnosti stranaka u arbitražnom postupku, s obzirom na to da je svaka stranka ovlaštena u skladu s člankom 17. stavkom 2. ZA očitovati se o navodima i zahtjevima suprotne strane. Ipak, ne bih se složio da su samo obvezom na obavještanje narušena prava druge stranke jer se u ovom slučaju radi o dopunskom odlučivanju o zahtjevima koji su postavljeni za vrijeme arbitražnog postupka, a o kojima je druga stranka imala mogućnosti očitovati se. Uostalom, strankama nije zabranjeno posebno se očitovati na obavijesti jedne stranke o potrebi donošenja dopunskog pravorijeka. Naravno, za slučaj da stranka propusti u roku podnijeti zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka, smatralo bi se da o navedenom zahtjevu nikada nije ni bilo razmatrano, te bi stranka stekla pravo ponovnog podnošenja arbitražnom sudu tužbenog zahtjeva koji bi bio identičan onome o kojem je bilo propušteno donijeti pravorijek.

³⁶⁰ Iako takav prijedlog snažno odstupa od načela stranačke dispozicije koje je suštinsko načelo u cjelokupnom građanskom procesnom pravu. Ono je suprotno i rimskom načelu *"Iura vigilantibus scripta"* (Prijevod s latinskog jezika: *"Prava su pisana za budne"*) jer su strane dužne voditi računa o svojim pravima.

³⁶¹ Rokovi za podnošenje zahtjeva za donošenje dopunskog pravorijeka navedeni su i u pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: člankom 27. stavkom 3. Pravila LCIA (rok od 28 dana od dana primitka pravorijeka), člankom 48. Pravila SCC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka), člankom 54. stavkom 2. Pravila CIETAC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka), člankom 33. stavkom 3. Pravila SIAC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka) i člankom 39. stavkom 1. Pravila UAR (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka).

³⁶² Pravo na obavještenost druge strane poznaju i pravila arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 27. stavak 3. Pravila LCIA, članak 48. Pravila SCC, članak 33. stavak 3. Pravila SIAC i članak 39. stavak 1. Pravila UAR. CIETAC ne jamči pravo druge stranke na obavještenost o podnesenom zahtjevu za donošenje dopunskog pravorijeka.

Nadalje, člankom 33. stavkom 2. ZA daje se mogućnost arbitražnom sudu da donesene dopunski pravorijek *"ako nađe da je takav zahtjev opravdan"*. Ako se dopunskim pravorijekom ispravlja propust arbitražnog suda da odlučuje o svim zahtjevima koji su izneseni u arbitražnom postupku, onda bi sud uvijek bio dužan donijeti dopunski pravorijek kojim bi ili usvojio zahtjev ili taj isti zahtjev odbio.³⁶³ Ne može egzistirati situacija u kojoj bi sud bio ovlašten ignorirati zahtjev za donošenjem dopunskog pravorijeka jer *"nije našao da je opravdan"* ili donositi dopunski pravorijek samo kada smatra da je takav zahtjev opravdan. Ako se uzme u obzir da je protiv dopunskog pravorijeka, neovisno da li je istim usvojen ili odbijen zahtjev o kojem je sud propustio odlučiti, dopušteno podnošenje tužbe za poništaj, tada je jasno da ovim dopunskim pravorijekom sud ipak odlučuje o bitnim zahtjevima postavljenima u postupku, a ne o procesnim zahtjevima o kojima sud odlučuje zaključkom. Iako je terminologija *"ako nađe da je takav zahtjev opravdan"* preuzeta iz odredbe članka 33. stavka 3. UML-a, smatram da je nužno korigirati članak 33. stavak 2. ZA na način da isti glasi, cit: *"Ako arbitražni sud nađe da je zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka pravodoban, dopušten, potpun i osnovan, donijeti će dopunski pravorijek"*³⁶⁴. Naime, moguće je da je zahtjev za donošenje pravorijeka nepravovremen, u kojem slučaju, arbitražni sud neće biti ovlašten donijeti dopunski pravorijek u kojem odbija ili usvaja tužbeni zahtjev ili dio tužbenog zahtjeva o kojem je ranije omaškom propustio odlučiti. Moguće je i da je zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka podnesen od strane osobe koja nije ovlaštena podnijeti takav zahtjev ili da zahtjev nema sve elemente koje mora imati da bi bio podoban za daljnje postupanje u arbitražnom postupku. U svim tim slučajevima sud neće moći dopunskim pravorijekom odlučiti o usvajanju ili odbijanju tužbenog zahtjeva. Jedino kada je zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka podoban, kada su dakle ispunjene su sve procesne pretpostavke za njegovo podnošenje te kada je takav zahtjev i osnovan, jer je arbitražni sud doista propustio donijeti odluku o svim postavljenim tužbenim zahtjevima ili o cijelom tužbenom zahtjevu, arbitražni sud će donijeti dopunski pravorijek o meritumu, o predmetu spora. Nažalost, ZA ne kaže u kojem obliku arbitražni sud treba donijeti odluku kojom on odbacuje ili odbija zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka, ali s obzirom na to da se u ovom slučaju radi o procesnim radnjama, izvjesno je da će arbitražni sud bilo

³⁶³ Krešimir Sajko također smatra da ako usprkos izvršene navedene kontrole nacrtava pravorijeka, i nakon što je dostavljen strankama, jedna stranka zahtijeva donošenje dopunskog pravorijeka, arbitražni sud može odlučiti sljedeće: odbiti zahtjev ili donijeti dopunski pravorijek; Vidjeti Krešimir Sajko, Napomene o dopunskom pravorijeku – poredbenopravne razmatranja i de lege ferenda prijedlozi, Pravo i porezi br. 5., svibanj 2010., str. 50.

³⁶⁴ Tako i ZPP u članku 339. stavku 3. određuje da zahtjev za dopunom presude mora biti pravodoban i osnovan.

kojom drugom odlukom osim pravorijekom odlučiti o tom zahtjevu. Protiv takve odluke ne bi bilo dozvoljeno izjavljivanje žalbe ili podnošenje tužbe za poništaj.

Također, ZA ne propisuje rok u kojem je arbitražni sud dužan odlučiti o podnesenom zahtjevu.³⁶⁵ S obzirom na činjenicu da već egzistira pravorijek kojim je odlučeno o ostalim tužbenim zahtjevima te da je dostavom pravorijeka strankama, započeo rok za podnošenje tužbe za poništaj, smatram da bi bilo svrsishodno propisati da je sud dužan odlučiti o dopunskom pravorijeku najkasnije u roku od 30 dana od primitka zahtjeva. Takav rok je razuman i opravdan, posebno što arbitražni sud odlučuje o dopunskom zahtjevu na temelju navoda i dokaznih prijedloga koje je već razmotrio i ocijenio prilikom donošenja pravorijeka čija dopuna se naknadno zahtijeva.

Dopunski pravorijek ima jednaki učinak kao i pravorijek, pa treba sadržavati sve elemente koje članak 30. ZA propisuje za svaki pravorijek. Drugim riječima, o dopunskom pravorijeku se treba zasebno glasati s istim onim većinama koje su bile potrebne i za donošenje pravorijeka, on treba biti donesen u mjestu arbitraže, mora biti u pisanom obliku, mora biti obrazložen, izuzev ako stranke odrede drugačije, nadalje, on mora sadržavati dan i mjesto donošenja te mora biti potpisan od svih arbitara, odnosno mora sadržavati razloge uskrate potpisa člana arbitražnog vijeća. Dopunski pravorijek može biti predmetom poništaja odnosno predmetom priznanja i ovrhe. Dopunski pravorijek je istovremeno i samostalni i konačni pravorijek.

4.4.4.6. Samostalni pravorijek

Svojstvo samostalnosti pravorijeka pridaje se onim pravorijecima protiv kojih je dopušteno podnošenje tužbe za poništaj, neovisno o prethodno ili naknadno donesenim pravorijecima u istom arbitražnom postupku. To su, a kako je već prethodno navedeno, svi pravorijeci koje poznaje ZA, osim međupravorijeka, koji se može pobijati samo tužbom za poništaj podnesenom protiv pravorijeka kojim je okončan postupak o zahtjevu u povodu kojega je on donesen. Svaki samostalni pravorijek je ujedno i konačni pravorijek.

³⁶⁵ Rokovi za donošenje dopunskog pravorijeka navedeni su i u pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 27. stavak 3. Pravila LCIA (rok od 56 dana od dana primitka zahtjeva), članak 48. Pravila SCC (rok od 60 dana od dana primitka zahtjeva, a koji rok može biti i produljen od strane arbitražne ustanove), članak 54. stavak 2. Pravila CIETAC (rok od 30 dana od dana primitka zahtjeva), članak 33. stavak 3. Pravila SIAC (rok od 45 dana od dana primitka zahtjeva) i članak 39. stavak 2. Pravila UAR (rok od 60 dana od dana primitka zahtjeva).

4.4.4.7. Pravorijek na temelju nagodbe

Ako se stranke tijekom postupka nagode o sporu, arbitražni sud će na njihov zahtjev obustaviti postupak, osim ako stranke zatraže da se na temelju nagodbe donese pravorijek (čl. 29. st. 1. ZA). Ako stranke zahtijevaju da arbitražni sud donese pravorijek na temelju nagodbe, sud će ispitati sadržaj postignute nagodbe između stranaka. Arbitražni sud će odbiti donijeti takav pravorijek, ako utvrdi da je sadržaj nagodbe protivan javnom poretku Republike Hrvatske (čl. 29. st. 2. ZA)³⁶⁶. Ako ne postoji protivnost nagodbe javnom poretku Republike Hrvatske, arbitražni sud donijeti će pravorijek na temelju nagodbe. Pravorijek na temelju nagodbe donosi se u skladu s odredbama članka 30. ZA, što znači da treba biti donesen u mjestu arbitraže, mora biti u pisanom obliku, obrazložen³⁶⁷, izuzev ako stranke odrede drugačije, nadalje, on mora sadržavati dan i mjesto donošenja te mora biti potpisan od svih arbitara, odnosno mora sadržavati razloge uskrate potpisa člana arbitražnog vijeća. Takav pravorijek ima pravnu snagu i učinke pravorijeka (čl. 29. st. 3. ZA), odnosno snagu pravomoćne sudske presude. Pravorijek na temelju nagodbe je ujedno i samostalan i konačan pravorijek.

Svaka stranka ima mogućnost podnošenja tužbe radi poništaja pravorijeka na temelju nagodbe iz svih razloga propisanih člankom 36. ZA. Iako je općeprihvaćena mogućnost podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka na temelju nagodbe iz svih razloga propisanih odredbama ZA (čl. 36. st. 2. toč. 1. i 2. ZA), smatram da je takva mogućnost sasvim nepotrebna te da je suprotna volji stranaka da slobodno urede svoje odnose, a što svakako postižu sklapanjem nagodbe. Naime, sadržaj nagodbe je isključivo odraz volje stranaka kojim se naglašava njihova težnja da se na suglasan i dopušten način sporazumiju oko svih aspekata svojeg spornog odnosa. Na sadržaj nagodbe može utjecati arbitražni sud i to samo u onom dijelu ako utvrdi da je cjelokupni ili dio sadržaja nagodbe protivan javnom poretku, a u kojem slučaju arbitražni sud odbija u cijelosti ili djelomično zahtjev stranaka za donošenjem pravorijeka na temelju nagodbe. Stranke povjeravaju arbitražnom sudu pred kojim vode postupak da donese pravorijek na temelju nagodbe, pa već takvim povjeravanjem se može smatrati i da su otklonjeni svi prigovori za poništaj pravorijeka na koje sud pazi samo povodom prigovora stranaka (čl.

³⁶⁶ Pravorijek na temelju nagodbe je sadržan i u odredbama arbitražnih pravila, također u obliku dispozitivne odredbe. Tako primjerice: članak 33. Pravila ICC, članak 37. Pravila VIAC, članak 36. stavak 1. Pravila SAC, članak 50. Pravila AAA, članak 45. Pravila SCC, članak 47. stavak 4. Pravila CIETAC, članak 32. stavak 10. Pravila SIAC i članak 36. stavak 1. Pravila UAR. Zagrebačka pravila ne poznaju mogućnost donošenja pravorijeka na temelju nagodbe, ali na njih se supsidijarno primjenjuju odredbe ZA.

³⁶⁷ Neka arbitražna pravila ne propisuju obvezu da pravorijek na temelju nagodbe sadrži obrazloženje, tako primjerice: članak 26. stavak 9. Pravila LCIA, članak 50. Pravila AAA, članak 32. stavak 10. Pravila SIAC i članak 36. stavak 1. Pravila UAR.

36. st. 2. toč. 1. ZA). Zašto bi inače stranke sklapale nagodbu pred sudom za koji smatraju da primjerice uopće nije nadležan za razrješenje spora ili da je sastav arbitražnog suda suprotan sporazumu stranaka ili kogentim odredbama ZA ili da je prethodno nekoj od stranaka nije dana mogućnost sudjelovanja u arbitražnom postupku? Može se smatrati da su stranke svojom suglasnom voljom da arbitražni sud donese pravorijek na temelju nagodbe izgubile pravo na prigovor iz članka 5. ZA, jer su izrazom suglasnosti otklonile sve prigovore na koje sud u postupku poništaja pazi povodom prigovora stranaka. Iz toga razloga ZA ne bi smio dopustiti mogućnost podnošenja tužbe za poništaj nagodbe iz razloga navedenih člankom 36. stavkom 2. točkom 1. ZA. Drugačija je naravno situacija kod poništajnih razloga iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA, a kojima država zadržava svoju kontrolnu funkciju arbitrabilnosti predmeta spora i njegovog sadržaja koji ne smije biti protivan javnom poretku Republike Hrvatske.

4.4.4.8. Naknadni pravorijek

Naknadni pravorijek nije posebna vrsta pravorijeka koji bi egzistirao uz neki već postojeći pravorijek, već bi to bio pravorijek kojim se zamjenjuje pravorijek koji je prethodno poništen iz razloga koji se ne odnose na postojanje ili pravnu valjanost arbitražnog ugovora u kojem imena arbitara nisu bila određena (čl. 37. st. 1. ZA). Pridjevom naknadni ističe se samo na njegov kasniji učinak u uređenju odnosa među strankama od onog prvotnog pravorijeka koji je prethodno poništen. Naposljetku, to bi bio i pravorijek kojeg bi arbitražni sud donio u slučajevima iz članka 36. st. 4. ZA, dakle, u slučaju kada je državni sud od kojega se tražio poništaj pravorijeka odgodio postupak po tužbi za poništaj za određeno vrijeme kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka, i to onda kada je državni sud našao da je to prikladno ili ako je to zatražila jedna od stranaka. Tada arbitražni sud donosi novi pravorijek koji u cijelosti zamjenjuje prethodni pravorijek s nedostatkom. Takav pravorijek je ujedno i samostalan i konačan pravorijek.

4.4.4.9. Pravorijek kojim sud odlučuje o troškovima arbitražnog postupka

ZA jasno propisuje da će na zahtjev stranke, arbitražni sud u pravorijeku ili u odluci kojom se postupak okončava odrediti koja je stranka i u kojem omjeru dužna naknaditi drugoj stranci troškove potrebne radi vođenja postupka, uključujući i troškove zastupanja i nagrade arbitrima, i snositi vlastite troškove (čl. 35. st. 1. ZA). Iako ZA u ovoj odredbi ne navodi koja bi to bila "odluka kojom se okončava arbitražni postupak", primjenjujući članak 32. stavak 1.

ZA, jasno je da se o troškovima može odlučiti i primjerice zaključkom kojim se obustavlja arbitražni postupak. U tom slučaju se stranci nezadovoljnom visinom dosuđenog troška oduzima pravo na izjavljivanje pravnih lijekova protiv zaključka kojim je odlučeno o troškovima postupka. Unatoč nejasnoći stavka 1., odlučivanje o troškovima zasebnim pravorijekom jasno je određeno člankom 35. stavkom 3. ZA kojim je određeno da ako je arbitražni sud propustio odlučiti o troškovima, ili je takva odluka moguća tek nakon okončanja arbitražnog postupka, arbitražni će sud o troškovima donijeti posebni pravorijek (čl. 35. st. 3. ZA).³⁶⁸ Jasno je da u ovom slučaju mandat arbitražnog suda traje i nakon zaključenja arbitražnog postupka, a s obzirom na to da nije propisan rok u kojem je stranka ovlaštena postaviti takav zahtjev, tada je neizvjestan trenutak prestanka mandata arbitražnog suda. Ipak bi se analogijom trebao primijeniti rok koji se odnosi na obvezu donošenja dopunskog pravorijeka, s obzirom na to da se i zahtjev za troškom postupka smatra zahtjevom iznesenim u arbitražnom postupku o kojem sud još nije odlučio.

Ali je svakako protiv pravorijeka kojim su utvrđeni troškovi postupka dopušteno podnijeti tužbu radi poništaja iz čl. 36. ZA. Takav pravorijek je ujedno i samostalan i konačan pravorijek.

4.4.5. Ispravak pravorijeka

Ispravkom pravorijeka omogućava se arbitražnom sudu da ili po službenoj dužnosti ili na zahtjev jedne od stranaka postupka, ispravi *"računarske, pisarske ili tipografske greške ili bilo koje greške slične prirode"* u već donesenom pravorijeku (čl. 34. st. 1. toč. 1. ZA).³⁶⁹ Zakonska odredba izričito ne propisuje u kojem se obliku donosi ispravak, međutim iz razloga što je stavkom 4. članka 34. ZA propisano da će se odredbe članka 30. ZA primjenjivati i na ispravak pravorijeka, te s obzirom na to da iz odredbe članka 36. stavka 3. ZA možemo zaključiti da je protiv odluke kojom se ispravlja pravorijek dopušteno podnošenje tužbe za poništaja, može se zaključiti da se ispravak već donesenog pravorijeka može ostvariti samo

³⁶⁸ Pravila arbitražnih ustanova uređuju zasebni pravorijek kojim je arbitražni sud ovlašten odrediti troškove arbitražnog postupka, pa tako primjerice: članak 38. Pravila ICC, članak 38. Pravila VIAC, članak 38. stavak 1. Pravila SAC, članak 28. Pravila LCIA, članak 35. Pravila SIAC i članak 40. stavak 1. Pravila UAR. Zagrebačka pravila u članku 58. stavku 3. daju ovlast arbitražnom sudu da zasebnim pravorijekom odluči o troškovima postupka.

³⁶⁹ Mogućnost ispravka pravorijeka propisana je i u pravilima arbitražnih ustanova pa tako primjerice: članak 36. stavak 1. Pravila ICC, članak 27. stavak 1. Pravila LCIA, članak 52. Pravila AAA, članak 47. Pravila SCC, članak 53. stavak 1. Pravila CIETAC, članak 33. stavak 1. Pravila SIAC i članak 38. Pravila UAR. Zagrebačka pravila ne normiraju uvjete za ispravak pravorijeka, ali na njih se supsidijarno primjenjuju odredbe ZA.

novim pravorijekom.³⁷⁰ Razlog više za opravdanost takvog navoda je činjenica da ZA kao vrste odluka poznaje samo pravorijek i zaključak, pri čemu ZA taksativno navodi slučajeve kada se zaključak može donijeti. Ispravak pravorijeka treba sadržavati sve propisano člankom 30. ZA, odnosno on treba biti donesen u mjestu arbitraže, mora biti u pisanom obliku, te obrazložen, osim ako stranke odrede drugačije, nadalje, on mora sadržavati dan i mjesto donošenja te mora biti potpisan od svih arbitara, odnosno mora sadržavati razloge uskrate potpisa člana arbitražnog vijeća. Ovaj pravorijek koji je istovremeno i samostalni i konačni pravorijek, može biti predmetom poništaja odnosno priznanja i ovrhe. Odredba članka 34. stavka 1. ZA za razliku od odredbe koja se odnosi na dopunski pravorijek nije dispozitivne naravi, ali je dispozitivna u dijelu koji se odnosi na rok jer strankama arbitražnog postupka omogućuje da se sporazumiju da i u nekom drugom roku, osim onom propisanom od 30 dana od primitka pravorijeka, zatraže od arbitražnog suda ispravak pravorijeka³⁷¹ uz obvezno obavještanje suprotne stranke.³⁷² Ali na isti način kao i u slučajevima donošenja dopunskog pravorijeka, ZA ovlašćuje arbitražni sud da donese ispravak pravorijeka samo *"ako arbitražni sud smatra da je izneseni zahtjev opravdan"* (čl. 34. st. 2. ZA). Što ako sud pogrešno zaključi da zahtjev za ispravak nije opravdan? Tada je arbitražni sud primjenom članka 32. stavka 2. druge rečenice ZA i članka 36. stavka 3. ZA dužan donijeti "odgovarajuću odluku", koja ne bi bila pravorijek. Stranci čijem zahtjevu nije udovoljeno bi ostala mogućnost podnošenja tužbe protiv *"neispravljenog"*

³⁷⁰ Tako smatraju i *Triva/Uzelac*, pobliže smatrajući da se ispravak može izvršiti ili na način da arbitri dostave strankama pravorijek kojim se ispravljaju pojedini dijelovi u pogledu kojih je ispravak bio potreban ili da se strankama dostavi čitav ispravljeni tekst pravorijeka; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 277. Zanimljivo je da ZPP navodi da sud u slučajevima ispravka presude zbog pogreške u imenima i brojevima i druge očite pogreške u pisanju i računanju odlučuje posebnim rješenjem, dakle ne novom presudom (čl. 342. st. 2. ZPP). Osim u slučajevima ako između izvornika i prijepisa presude postoji nesuglasnost u pogledu kakve odluke sadržane u izreci presude, strankama će se dostaviti ispravljeni prijepis presude s naznakom da se tim prijepisom presude zamjenjuje prijašnji prijepis presude. U takvu slučaju rok za izjavljivanje pravnog lijeka u pogledu ispravljenog dijela presude teče od dana dostave ispravljenog prijepisa presude (čl. 342. st. 3. ZPP).

³⁷¹ Člankom 34. stavkom 1. ZA određen je rok od 30 dana za podnošenje prijedloga za ispravak pravorijeka koji počinje teći od dana primitka pravorijeka, osim ako se stranke nisu sporazumjele o nekom drugom roku, koji dakle može biti i kraći i duži. U slučaju da sud donosi ispravak pravorijeka po službenoj dužnosti, taj rok iznosi 30 dana od donošenja pravorijeka (čl. 34. st. 3. ZA). Rokovi za podnošenje zahtjeva za ispravak pravorijeka navedeni su i u pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 36. stavak 1. Pravila ICC (u roku od 30 dana od donošenja pravorijeka, ako se radi o ispravku pravorijeka po službenoj dužnosti) te članak 36. stavak 2. Pravila ICC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka, ako stranka zahtjeva ispravak pravorijeka), članak 27. stavak 3. Pravila LCIA (rok od 28 dana od dana primitka pravorijeka), članak 52. Pravila AAA (20 kalendarskih dana od primitka pravorijeka), članak 47. stavak 1. Pravila SCC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka), članak 53. stavak 1. Pravila CIETAC (u razumnom roku od dana primitka pravorijeka, ako se radi o ispravku pravorijeka po službenoj dužnosti) i članak 53. stavak 2. Pravila CIETAC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka, ako stranka zahtjeva ispravak pravorijeka), članak 33. stavak 3. Pravila SIAC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka) i članak 38. stavak 1. Pravila UAR (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka).

³⁷² Članak 38. stavak 1. Pravila UAR propisuje pravo druge strane da bude obaviještena o podnesom zahtjevu prije konačnog odlučivanja, kao i članak 36. stavak 4. Pravila ICC, članak 27. stavak 1. Pravila LCIA, članak 52. Pravila AAA, članak 47. stavak 1. Pravila SCC i članak 33. stavak 1. Pravila SIAC. Pravila CIETAC ne jamče pravo druge stranke na obavještenost o podnesenom zahtjevu za ispravak pravorijeka.

pravorijeka. S obzirom na to da je nesporno da ispravak pravorijeka čini sastavni dio pravorijeka te da tek primitkom ispravka pravorijeka počinju teći rokovi za podnošenje tužbe za poništenje već donesenog pravorijeka (čl. 36. st. 3. ZA), tada je jasno da je nužno korigirati i ovu odredbu čl. 34. st. 2. ZA na način: *"Ako arbitražni sud nađe da je zahtjev pravodoban, dopušten i osnovan, ispraviti će pravorijek ..."*. Iako je terminologija *"ako arbitražni sud smatra da je takav zahtjev opravdan"* napisana po uzoru na članak 33. stavak 1. UML-a, smatram da je nužno izmijeniti članak 33. stavak 2. ZA na način kako je predloženo. Jednako kao i slučajevima donošenja dopunskog pravorijeka, ZA ne propisuje u kojem obliku arbitražni sud treba donijeti odluku kojom on odbacuje ili odbija zahtjev za ispravak pravorijeka, ali s obzirom na to da se u ovom slučaju radi o procesnim radnjama, izvjesno je da će arbitražni sud bilo kojom drugom odlukom osim pravorijekom odlučiti o tom zahtjevu. Protiv takve odluke ne bi bilo dozvoljeno izjavljivanje žalbe ili podnošenje tužbe za poništaj.

ZA ne propisuje rok u kojem je sud odlučiti o takvom zahtjevu, osim u slučaju kada sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti.³⁷³ U tom je slučaju propisan rok od 30 dana od dana donošenja pravorijeka (čl. 34. st. 3. ZA).

4.4.6. Tumačenje pravorijeka

Člankom 34. stavka 1. točke 2. ZA određeno je da jedna od stranaka arbitražnog postupka može zatražiti od arbitražnog suda da *"dade tumačenje određenog mjesta ili dijela pravorijeka"*, ali samo u slučajevima ako su se stranke tako sporazumjele.³⁷⁴ I kod tumačenja

³⁷³ Rokovi za donošenje ispravka pravorijeka navedeni su u pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 36. stavak 1. Pravila ICC (rok od 30 dana od dana donošenja pravorijeka za slučaj da sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti), i članak 36. stavak 4. Pravila ICC (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 30 dana od primitka očitovanja suprotne stranke, koja je dužna očitovati se na zahtjev u roku od 30 dana od primitka zahtjeva); članak 27. stavak 1. Pravila LCIA (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 28 dana od dana primitka zahtjeva) i članak 27. stavak 2. Pravila LCIA (rok od 28 dana od dana donošenja pravorijeka za slučaj da sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti); članak 52. Pravila AAA (rok od 20 dana od primitka očitovanja suprotne stranke, koja je dužna očitovati se na zahtjev u roku od 10 dana od primitka zahtjeva); članak 47. stavak 1. Pravila SCC (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 30 dana od dana primitka zahtjeva) i članak 47. stavak 2. Pravila SCC (rok od 30 dana od dana donošenja pravorijeka za slučaj da sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti); članak 53. stavak 1. Pravila CIETAC (razumni rok od dana donošenja pravorijeka za slučaj da sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti) i članak 53. stavak 2. Pravila CIETAC (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 30 dana od dana primitka zahtjeva); članak 33. stavak 1. Pravila SIAC (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 30 dana od dana primitka zahtjeva) i članak 33. stavak 2. Pravila SIAC (rok od 30 dana od dana donošenja pravorijeka za slučaj da sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti) i članak 38. stavak 1. Pravila UAR (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 30 dana od dana primitka zahtjeva, dok su slučaju da sud ispravlja pravorijek po službenoj dužnosti taj rok iznosi 45 dana od dana donošenja pravorijeka).

³⁷⁴ Tumačenje pravorijeka predviđeno je i pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 36. stavak 2. Pravila ICC, članak 52. stavak 1. Pravila AAA, članak 47. stavak 1. Pravila SCC, članak 33. stavak 4. Pravila

pravorijeka sud ima ovlast odlučivati o opravdanosti zahtjeva za tumačenje, iako smatram da je predmetna ovlast suda da uopće daje tumačenje pravorijeka sasvim nepotrebna jer sud svoju odluku tumači kroz obrazloženje pravorijeka. Ujedno, tumačenje nekog činjeničnog stanja nedovoljno obrazloženog samim pravorijekom bi bilo suvišno za njegovu zakonitost ili pravilnost, jer se u postupku poništaja pravorijeka državni sud ne smije upuštati u razmatranje činjeničnog stanja koje može biti dodatno pojašnjeno kroz tumačenje pravorijeka. Stoga je kod tumačenja pravorijeka mnogo važniji pravni, a ne činjenični aspekt. Ova odredba koja se odnosi na tumačenje pravorijeka je kao i odredba koja se odnosi na dopunski pravorijek dispozitivne naravi u dijelu koji se odnosi na rok u kojem se može od arbitražnog suda zahtijevati ispravak pravorijeka. Pa je tako člankom. 34. stavkom 1. ZA određen rok od 30 dana koji počinje teći od primitka pravorijeka, osim ako se stranke nisu sporazumjele o nekom drugom roku, koji dakle može biti i kraći i duži.³⁷⁵ ZA ovlašćuje arbitre na tumačenje pravorijeka samo ako su se stranke tako sporazumjele uz obvezno obavješćavanje suprotne stranke (čl. 34. st. 1. toč. 2. ZA).³⁷⁶ Takav sporazum, odnosno pristanak stranaka treba biti jasan i izričit, dan ili u okviru teksta samog arbitražnog sporazuma ili prihvaćanjem arbitražnih pravila koji ovlašćuju arbitre na ispravak pravorijeka ili kasnije tijekom postupka, u samom zapisniku ili drugom pisanom sporazumu/ugovoru, ali mora biti dan najkasnije u očitovanju u povodu zahtjeva druge strane za tumačenje.³⁷⁷

Ali na isti način kao i u slučajevima ispravka pravorijeka, ZA ovlašćuje arbitražni sud da donese tumačenje pravorijeka samo *"ako arbitražni sud smatra da je izneseni zahtjev opravdan"* (čl. 34. st. 2. ZA). Opravdanost zahtjeva nužna je kako stranke ne bi zloupotreblyavale mogućnost traženje tumačenja pravorijeka s ciljem promjene sadržaja već donesenog pravorijeka, ali i da se arbitrima omogući da odbiju dati tumačenje onda kada smatraju da su navedena utvrđenja ili stavovi već dovoljno pojašnjeni da novo tumačenje nije potrebno.³⁷⁸ Sadržajno, tumačenje pravorijeka će predstavljati dopunu obrazloženja pravorijeka.³⁷⁹ ZA ne propisuje u kojem obliku arbitražni sud treba donijeti odluku kojom on

SIAC i članak 37. Pravila UAR. Zagrebačka pravila ne normiraju uvjete za ispravak pravorijeka, ali na njih se supsidijarno primjenjuje odredbe ZA. Tumačenje pravorijeka nije predviđeno ni odredbama LCIA i CIETAC.

³⁷⁵ Rokovi za podnošenje zahtjeva za tumačenje pravorijeka navedeni su i u pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 36. stavak 2. Pravila ICC (u roku od 30 dana od donošenja pravorijeka), članak 47. stavak 1. Pravila SCC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka), članak 33. stavak 4. Pravila SIAC (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka) i članak 37. stavak 1. Pravila UAR (rok od 30 dana od dana primitka pravorijeka).

³⁷⁶ Pravo na obavješćenost suprotne stranke propisana primjerice je u članku 36. stavku 4. Pravila ICC, članku 47. stavku 1. Pravila SCC, članku 33. stavku 4. Pravila SIAC i članku 37. stavku 1. Pravila UAR.

³⁷⁷ Slično i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 55., str. 278.

³⁷⁸ Slično i *Ibid*, str. 279.

³⁷⁹ Tako i *Ibid*, str. 279.

usvaja, odbacuje ili odbija zahtjev za tumačenjem pravorijeka, ali s obzirom na to da se u ovom slučaju radi o procesnim radnjama, izvjesno je da će arbitražni sud bilo kojom drugom odlukom osim pravorijekom odlučiti o tom zahtjevu. Protiv takve odluke ne bi bilo dozvoljeno izjavljivati žalbe ili podnošenje tužbe za poništaj. Tumačenje pravorijeka treba sadržavati sve propisano člankom 30. ZA, odnosno ono treba biti doneseno u mjestu arbitraže, mora biti u pisanom obliku, obrazloženo, osim ako stranke odrede drugačije, nadalje, ono mora sadržavati dan i mjesto donošenja te mora biti potpisano od svih arbitara, odnosno mora sadržavati razloge uskrate potpisa člana arbitražnog vijeća. ZA ne propisuje rok u kojem je sud dužan odlučiti o zahtjevu stranaka za tumačenjem pravorijeka.³⁸⁰

4.4.7. Privremene mjere u arbitražnom postupku i oblik njihovog donošenja

Arbitražna doktrina prihvaća da su stranke sklapanjem arbitražnog ugovora i pristajanjem na arbitražno rješavanje spora dale ovlaštenje arbitražnom sudu da odlučuje i o privremenim mjerama koje su nužne za zaštitu prava i interesa stranaka tog arbitražnog postupka. Ovlašt arbitražnog suda za donošenjem privremenih mjera ograničena je pravilom, prema kojem arbitražni sud može na zahtjev jedne od stranaka, privremenom mjerom osiguranja naložiti bilo kojoj stranci da poduzme određenu mjeru koju arbitražni sud smatra potrebnom s obzirom na predmet spora, ako se stranke nisu drukčije sporazumjele (čl. 16. st. 1. ZA). Ako su stranke oduzele arbitražnom sudu ovlašt da određuje privremenu mjeru osiguranja one svoj zahtjev za donošenjem privremenih mjera mogu uputiti samo državnom sudu.³⁸¹ U nedostatku postojanja sporazuma stranaka o ovlašt arbitražnog suda u pogledu privremenih mjera, ZA ne sprječava stranke da unatoč postojanju arbitražnog ugovora, svoj zahtjev za donošenjem privremenih mjera upute državnom sudu (čl. 44. reč. 1. ZA). ZA posebno naglašava da zahtjev jedne od stranaka upućen sudu prije ili u tijeku arbitraže za određivanje privremenih mjera osiguranja tražbine i određivanje takvih mjera nije u nesuglasju s ugovorom o arbitraži (čl. 44. reč. 2. ZA). U tom slučaju državni sud nije ovlašten odbaciti zahtjev za određivanjem privremene mjere zbog postojanja ugovora o arbitraži, odnosno što smatra da je nenadležan za

³⁸⁰ Rokovi za tumačenje pravorijeka navedeni su u pravilima arbitražnih ustanova, pa tako primjerice: članak 36. stavak 4. Pravila ICC (rok od 30 dana od primitka očitovanja suprotne stranke, koja je dužna očitovati se na zahtjev u roku od 30 dana od primitka zahtjeva), članak 47. stavak 1. Pravila SCC (u slučaju da stranke traže ispravak rok iznosi 30 dana od dana primitka zahtjeva), članak 33. stavak 4. Pravila SIAC (rok od 45 dana od primitka zahtjeva) i članak 37. stavak 2. Pravila UAR (rok od 45 dana od primitka zahtjeva).

³⁸¹ *Dika Mihajlo* smatra da ako bi arbitražni sud unatoč isključenju te mogućnosti ipak odredio privremenu mjeru, takvo bi prekoračenje moralo biti razlogom za pobijanje odluke kojom bi mjera bila određena, svakako ako se uzme da bi takva mogućnost uopće bila dopuštena *de lege lata*; Vidjeti *Dika Mihajlo*, Privremene mjere u arbitražnom postupku prema hrvatskom pravu, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2008., str. 199.

odlučivanje o predmetnom zahtjevu. Međutim, državni sudovi su u nekoliko navrata zauzeli stav da ako su se stranke arbitražnim ugovorom sporazumjele da je arbitražni sud ovlašten donositi privremene mjere, onda svaki zahtjev državnom sudu s ciljem donošenja privremenih mjera treba biti odbačen³⁸². Ovakav stav svakako nije ispravan jer ugovaranje nadležnosti SAS

³⁸² Primjerice Županijski sud u Šibeniku je rješenjem pod br. Gž Ovr-402/2016-3 od 9. studenog 2016. prihvatio žalbu protivnika osiguranja, ukinuo rješenje Općinskog građanskog suda u Zagrebu br. 54 Ovr-6871/16-2 od 28. srpnja 2016. te odbacio prijedlog predlagatelja osiguranja za izdavanjem privremene mjere, s sljedećim obrazloženjem: *"Prema stanju spisa predmeta prvostupanjski je sud u smislu odredbe čl. 13. Ovršnog zakona („Narodne novine”, broj: 112/12, 25/13, 93/14 i 55/16, dalje: OZ) osporavano rješenje donio, a da nije prethodno dostavio prijedlog protivnicima osiguranja na očitovanje, a protivnici osiguranja prvom radnjom u postupku, predmetnom žalbom prigovaraju nadležnosti prvostupanjskog suda u ovom postupku. Eventualno potraživanje predlagatelja osiguranja koje želi osigurati zahtijevanom mjerom proizlazi iz Ugovora o prijenosu poslovnih udjela, koji ugovor su stranke sklopile 25. kolovoza 2015. godine i kojim su ugovorile, čl. 5.2., uz ostalo, da će sve sporove koji mogu proizaći iz tog ugovora prvenstveno rješavati sporazumno, a u nemogućnosti sporazumnog rješavanja sve sporove koji proizađu iz ugovora, uključujući i sporove koji se odnose na pitanje njegovog valjanog nastanka, povrede i prestanka, kao i na pravne učinke koji iz toga proistječu, konačno će riješiti arbitražom u skladu s važećim Pravilnikom o arbitraži pri Stalnom izabranom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačkim pravilima). Broj izabranih sudaca (arbitara) bit će tri, jezik engleski, a mjesto arbitraže bit će u Zagrebu. Svaka stranka će imenovati po jednog arbitra, a dva tako imenovana arbitra će imenovati trećega. Prema odredbi čl. 3. st. 5. Pravilnika o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačka pravila) („Narodne novine”, broj: 142/11 i 78/15, dalje: Zagrebačka pravila) ako ugovorom o arbitraži nije drukčije izrijekom predviđeno, smatrat će se da su stranke ugovarajući nadležnost Sudišta, ugovorile i nadležnost tijela Sudišta, i za određivanje privremenih mjera. Kako stranke ugovarajući nadležnost Sudišta nisu izrijekom drukčije predvidjele nadležnost za određivanje privremene mjere, Stalno izabrano sudište Hrvatske gospodarske komore je nadležno za odlučivanje o zatraženoj mjeri. U situaciji kad su stranke ugovorile arbitražu i za donošenje privremenih mjera uz primjenu Zagrebačkih pravila, na to nije od utjecaja odredba čl. 44. st. 2. Zakona o arbitraži („Narodne novine”, broj 88/01), kojom odredbom je propisana mogućnost zahtijevanja određivanja privremene mjere od suda prije i za trajanja arbitražnog postupka, jer se radi o općem propisu kojim je reguliran rad arbitraže u Republici Hrvatskoj. Istim propisom je dana mogućnost strankama zahtijevati od suda donošenje privremene mjere, ali su stranke ugovorile primjenom Zagrebačkih pravila, kao specijalnog propisa, nadležnost Sudišta i za određivanje privremene mjere. Prema tome, o sporu stranaka, pa i privremenoj mjeri koja proizlazi iz predmetnog ugovora nadležno je odlučivati Stalno arbitražno sudište Hrvatske gospodarske komore, a ne redovan sud, Općinski građanski sud u Zagrebu koji je odluku donio. Budući da je prvostupanjsko rješenje doneseno uz bitnu povredu postupka iz članka 354. stavak 2. točka 2. ZPP, jer je odlučeno o zahtjevu u sporu koji ne spada u sudsku nadležnost, valjalo je uvažiti žalbu protivnika osiguranja, prvostupanjsko rješenje ukinuti (članak 380. t. 2. ZPP) i prijedlog odbaciti." (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 23. rujna 2023., u 19:56 h). Odlučujući o reviziji protiv navedenog drugostupanjskog rješenja, VSRH je dana 20. rujna 2017. donio rješenje br. Rev-671/17 kojim je prihvatio reviziju predlagatelja, ukinuo rješenje ŽS u Šibeniku i vratio mu predmet na ponovni postupak. U toj revizijskoj odluci VSRH je naveo: "...odredbe Zagrebačkih pravila o nadležnosti Sudišta za određivanje privremenih mjera u vezi s arbitražnim sporom ne mogu utjecati na primjenu odredaba ZA, a posljedično tome niti na primjenu pravila čl. 340. st. 1., 2. i 3. Ovršnog zakona („Narodne novine”, broj 112/2012, 25/2013, 93/2014, 55/2016, 73/2017) o nadležnosti za odlučivanje o privremenim mjerama i njihovoj provedbi. Nema zapreke da se stranka u arbitražnom postupku obrati nadležnom redovnom sudu za određivanje i provedbu privremenih mjera radi osiguranja tražbine u skladu s odredbama ovršnog prava, pri čemu zahtjev jedne od stranaka upućen sudu prije ili u tijeku arbitraže za određivanje privremenih mjera radi osiguranja tražbine i provedbu takvih mjera nije u nesuglasju s ugovorom o arbitraži, prema izričitoj odredbi čl. 44. ZA. S obzirom na navedeno drugostupanjski je sud usvajanjem žalbe protivnika osiguranja i odbacivanjem prijedloga za osiguranje privremenom mjerom postupio protivno ovom pravnom shvaćanju i pogrešno ocijenio da odlučivanje o prijedlogu ne ide u sudsku nadležnost." (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 24. rujna 2023., u 17:32 h). I u nekim drugim slučajevima državni sud je smatrao da su stranke već ugovaranjem nadležnosti SAS HGK-a ujedno ugovorile i da je jedino to arbitražno sudište ovlašteno donositi privremene mjere. Pa se tako primjerice rješenjem br. RI-14/2019 od 29. ožujka 2019. TSZG oglasio apsolutno nenadležnim za odlučivanje o prijedlogu za određivanjem privremene mjere iz kojeg razloga je i odbacio predmetni prijedlog. U obrazloženju rješenja TSZG naveo je da su stranke svojim ugovorom o zakupu odredile da će svoje sporove koji nastanu između njih rješavati pred arbitražnim sudom HGK u skladu s Zagrebačkim pravilima, kao i da su stranke jasno ugovorile*

HGK-a za rješavanje spora, pa čak i u slučaju da su stranke arbitražnom klauzulom izričito naznačile da je taj arbitražni sud nadležan za odlučivanje o prijedlogu za privremenim mjerama, ne znači odreknuće od prava da se od državnog suda traži izricanje privremenih mjera.³⁸³ Iz sadržaja odredbe članka 16. stavka 1. ZA može se zaključiti da je arbitražni sud ograničen u donošenju samo privremenih mjera, no, ne i prethodnih mjera propisanih odredbama Ovršnog zakona, pa bi stranka mogla u slučaju potrebe za donošenjem prethodnih mjera, svoj zahtjev uputiti samo državnom sudu.

ZA u članku 16. stavku 1. rečenici 1. propisuje ovlaštenje arbitražnog suda da na zahtjev jedne od stranaka donese privremenu mjeru kojom nalaže jednoj strani *"poduzimanje određene mjere"* koju sud smatra nužnom, dok u članku 16. stavku 1. rečenici 2. propisuje da arbitražni sud tražitelju privremene mjere može naložiti predaju odgovarajućeg osiguranja u vezi s takvom mjerom. Ovom neupitno jasnom odredbom dano je ovlaštenje arbitražnom sudu da po primitku zahtjeva stranke za određivanjem privremene mjere, odluči prvo o osnovanosti zahtjeva, a zatim da sam odredi mjeru *"kojom nalaže stranci da poduzme određenu mjeru"* koju smatra *"potrebnom s obzirom na predmet spora"*. Predmetno ovlaštenje je zasigurno najšire ovlaštenje koje arbitražni sud posjeduje u arbitražnom postupku, s obzirom na to da je ovo jedini zahtjev o kojem sud odlučuje neovisno o tome kako je zatraženo od stranke koja je podnijela zahtjev za donošenjem privremene mjere. Stranka može predložiti donošenje određene privremene mjere³⁸⁴, međutim arbitražni sud nije vezan tim prijedlogom jer je prvenstveno bitna ocjena

da je arbitražni sud isključivo nadležan za "određivanje privremenih i osiguravajućih mjera". S obzirom na prihvatanje nadležnosti arbitražnog suda te na primjenu Zagrebačkih pravila, sud se pozvao na čl. 3. Zagrebačkih pravila kojim je posljednjom rečenicom propisano da ako u ugovoru o arbitraži nije drugačije izrijekom predviđeno, smatra se da su stranke ugovarajući nadležnost Sudišta, ugovorile i nadležnost tijela Sudišta, i za, između ostalog, određivanje privremenih mjera. Iako je TSZG u ovom rješenju u cijelosti citirao članak 44. ZA, on je ipak zaključio: *"Međutim, u konkretnom slučaju stranke su predmetnim Ugovorom o zakupu ugovorile arbitražu i za donošenje privremenih mjera uz primjenu Zagrebačkih pravila kao specijalnog propisa u odnosu na Zakon o arbitraži kao općeg propisa, pa za donošenje odluke nije od utjecaja citirana odredba čl. 44. st. 2. Zakona o arbitraži jer su stranke ugovorenom primjenom Zagrebačkih pravila kao posebnog propisa ugovorile nadležnost Stalnog izbranog sudišta Hrvatske gospodarske komore i za određivanje privremene mjere. Stoga je u konkretnom slučaju Stalno izabrano sudište Hrvatske gospodarske komore nadležno za odlučivanje o zatraženoj privremenoj mjeri, a ne ovaj sud, slijedom čega je ocijenjen osnovanim od protivnika osiguranja istaknuti prigovor apsolutne nenadležnosti."* Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu. Protiv ovog rješenja nije izjavljena žalba pa je i izostao stav VTSRH-a o ispravnosti predmetnog rješenja.

³⁸³ Tako smatra i *Kunštek Eduard*, Priznanje i ovrha privremenih mjera donesenih u arbitražnom postupku, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2011., str. 866.

³⁸⁴ *Dika* navodi bi se stranke u granicama utvrđenima zakonom, mogle sporazumjeti o vrsti privremenih mjera koje bi se mogle odrediti, pretpostavkama za njihovo određenje pa i za njihovu prisilnu provedbu, o mogućnosti njihova uvjetovanja polaganjem jamčevine, ali o njihovom trajanju te mogućnosti stavljanja izvan snage, ali naglašava da bi bilo dvojbeno bi li stranke mogle odrediti vrstu odluke kojom bi se odlučivalo o privremenoj mjeri i time prejudicirati i eventualna pravna sredstva kojima bi se one mogle napasti; Vidjeti *Dika*, op. cit. u bilj. 381., str. 198.

arbitražnog suda u pogledu pogodnosti vrste privremene mjere. Iako bi arbitražni sud bio dužan postupati po pravilima koje odrede stranke, odnosno u nedostatku takve suglasnosti arbitražni sud bi postupao po pravilima koja bi odredio u skladu s člankom 18. stavkom 1. ZA, sama vrsta privremene mjere bi ovisila o ocjeni arbitražnog suda.³⁸⁵ S obzirom na to da odredbama ZA nisu određene nikakve druge pretpostavke ili uvjeti za određivanjem privremenih mjera, arbitražni sud mora te pretpostavke ocjenjivati isključivo po procesnim pravilima u skladu s člankom 18. ZA.³⁸⁶ U svakom slučaju privremena mjera može ostati na snazi najkasnije do donošenja konačnog arbitražnog pravorijeka.³⁸⁷ Ako se stranke nisu sporazumjele o pravilima postupka već arbitražni sud provodi postupak na način koji smatra prikladnim, za očekivati je da u tom slučaju primjeni pravila Ovršnog zakona kojima su određene pretpostavke za određivanjem privremenih mjera i vrste privremenih mjera³⁸⁸, u mjeri u kojoj su ta pravila primjenljiva u arbitražnom postupku³⁸⁹. Primjerice, za razliku od Ovršnog zakona, a s obzirom na sadržaj članka 16. stavka 1. ZA, arbitražni sud može privremenom mjerom obvezati samo drugu stranku arbitražnog postupka, a ne i treće osobe koje nisu sudionicima arbitražnog postupka. Privremene mjere koje određuje državni sud mogu se odnositi i na osobe koje nisu stranke parničnog postupka.³⁹⁰ Također, u slučaju da suprotna stranka odbije dobrovoljno postupiti po privremenoj mjeri određenoj od strane arbitražnog suda, ona se može prisilno provoditi samo putem nadležnog državnog suda (čl. 16. st. 2. ZA).³⁹¹ To je veliki nedostatak učinkovitosti privremenih mjera donesenih od strane arbitražnog suda, s obzirom na to da nužnost njihove prisilne provedbe putem državnog suda može biti podložna zlouporabi i svjesnom i namjernom izbjegavanju ostvarenja učinka privremene mjere.³⁹² Naime, tuženik od trenutka donošenja privremene mjere od strane arbitra pa do upućivanja privremene mjere na

³⁸⁵ Prevladava mišljenje da su stranke ovlaštene odrediti pravila za razmatranje i donošenje privremenih mjera i to na način da ih odrede ugovorom, ili za vrijeme arbitražnog postupka ili pozivanjem na arbitražna pravila koja reguliraju donošenje privremenih mjera, a što je mogućnost koju stranke rijetko koriste. Tako *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 268 i *Kunštek*, op. cit. u bilj. 383., str. 866.-877.

³⁸⁶ Jednako navode *Kunštek*, op. cit. u bilj. 383., str. 867. i *Dika*, op. cit. u bilj. 381., str. 206.

³⁸⁷ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 138.

³⁸⁸ *Triva/Uzelac* smatraju da postoje zajedničke osnovne odrednice za izdavanje privremenih mjera u arbitražnom i sudskom postupku; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 135.

³⁸⁹ *Dika* smatra da u slučajevima kada sud utvrđuje pravila postupka, on može odrediti i da neće donositi privremene mjere; Vidjeti *Dika*, op. cit. u bilj. 381., str. 199

³⁹⁰ Člankom 345. stavkom 1. OZ-a su propisane vrste privremenih mjera koje je ovlašten donijeti državni sud, a među njima se propisane i one koje se odnose na treće osobe koje nisu stranke parničnog postupka (toč. 4. i 5.)

³⁹¹ Tako i *Goldštajn/Triva* smatraju da arbitraža kao nedržavni pravosudni medij nije ovlaštena da sama prisilno izvršava svoje odluke, a niti da prisilno sprovodi sredstva osiguranja vjerovnikovog potraživanja. Stoga se obraćanje stranke iz arbitražnog ugovora državnom sudu radi postizanja određenog osiguranja ne može tretirati kao optiranje za jedan od mogućih puteva pravne zaštite - državni sud je jedini pravosudni medij koji bi joj takvu zaštitu mogao pružiti; Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 353. - 354.

³⁹² *Triva/Uzelac* ističu razloge zbog kojih bi arbitražni sud bio ovlašten na izdavanje privremenih mjera kao i razloge koji ukazuju na suprotno; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 123.-124.

prisilno izvršenje putem državnog suda može poduzeti sve nužne radnje da bi spriječio nastup posljedica privremene mjere. Tako primjerice ako se privremena mjera odnosi na zabranu raspolaganju određenom imovinom, tuženik tu istu imovinu može prenijeti na drugu osobu i tako onemogućiti ostvarenje privremene mjere.

ZA međutim ne određuje kojom vrstom odluke arbitražni sud donosi privremenu mjeru, dakle, da li zaključkom ili pravorijekom, kao jedinim vrstama odluka koje poznaje ZA. Zagrebačka pravila u članku 49. stavku 4. izričito propisuju da se privremena mjera donosi u obliku pravorijeka. UML također dopunama iz 2006. godine, točnije člankom 17. stavkom 2. ovlašćuje sud da o privremenim mjerama odlučuje pravorijekom ili bilo kojom drugom odlukom. Ako bi arbitražni sud o privremenim mjerama odlučivao samo zaključkom, stranci protiv koje je ona određena bi se oduzelo pravo na izjavljivanje pravnog lijeka, bilo redovnog bilo izvanrednog, a čak je i ustavnosudska praksa zauzela stav da je protiv arbitražnih odluka nedozvoljeno izjavljivanje ustavne tužbe.³⁹³ U tom slučaju, protivnik osiguranja bi mogao samo pravnim lijekovima u ovršnom postupku isticati određene prigovore, ali opet samo one koje se odnose na provedbu privremene mjere, a ne i na osnovanost izdavanja privremene mjere, s obzirom na to da je osnovanost utvrđena pravomoćnim zaključkom arbitražnog suda.

Iz ovlaštenja državnog suda da provodi postupak prisilnog izvršenja privremene mjere donesene u arbitražnom postupku, izvire i pitanje da li je državni sud ovlašten samo provesti takvu mjeru ili je dužan postupiti u skladu s čl. 39. ZA, ako arbitražni sud ipak odluči donijeti privremenu mjeru u obliku pravorijeka. Kao što je već spomenuto, odluka o privremenoj mjeri prema Zagrebačkim pravilima donosi se u obliku pravorijeka (čl. 49. st. 4. Zagrebačkih pravila). U slučajevima prisilne provedbe privremene mjere donesene u obliku pravorijeka državni sud bi bio dužan postupati po odredbama koje se odnose na ovrhu domaćeg pravorijeka, što znači da bi prije njene prisilne provedbe bio dužan ispitati postojanje nekog od razloga iz čl. 36. st. 2. toč. 2. ZA. Također, protivnik osiguranja bi bio ovlašten protiv takvog pravorijeka podnijeti i tužbu za poništaj te primjerice u skladu s čl. 65. OZ-a zatražiti odgodu ovrhe dok se pravomoćno ne riješi o tužbi za poništaj. U skladu s člankom 340. stavkom 1. OZ-a određivanje privremene mjere može se zatražiti i prije pokretanja postupka o tražbini koja se osigurava. S obzirom na to da tada tužba arbitražnom sudu još nije podnesena i da arbitražni sud još nije ni osnovan, za odlučivanje o zahtjevu za određivanje privremene mjere bio bi nadležan *"hitan"*

³⁹³ *Dika* navodi da bi u tim slučajevima bile moguće situacije u kojima bi stranka mogla biti blokirana privremenom mjerom arbitražnog suda za dulje vrijeme bez prava na pravni lijek; Vidjeti *Dika*, op. cit. u bilj. 381., str. 211.

arbitrar".³⁹⁴ U kasnijoj fazi postupka, za odlučivanje o privremenoj mjeri bio bi nadležan osnovani arbitražni sud. Zagrebačka pravila predviđaju mogućnost određivanja privremenih mjera i prije osnivanja arbitražnog suda, a koje mjere u tom slučaju određuje ili predsjednik Sudišta ili arbitar s liste arbitra sudišta kojeg on imenuje (čl. 50. st. 1. reč. 1. Zagrebačkih pravila). Predsjednik Sudišta i imenovani arbitar imaju do osnivanja arbitražnog suda sva ovlaštenja koja u arbitražnom postupku ima arbitražni sud u vezi s određivanjem, provedbom i održanjem na snazi privremenih mjera (čl. 50. st. 1. reč. 2. Zagrebačkih pravila). Zagrebačka pravila određuju da se privremena mjera može odrediti čak i prije podnošenja tužbe arbitražnom sudu. U tom će se slučaju u odluci o određivanju privremene mjere odrediti rok za podnošenje tužbe. Ako tužba ne bude podnesena u tom roku, privremena mjera će se staviti izvan snage (čl. 50. stavak 2. Zagrebačkih pravila). Nakon što bude osnovan, arbitražni sud može postupiti u povodu prethodno određenih privremenih mjera kao da ih je sam odredio (čl. 50. stavak 3. Zagrebačkih pravila).

Sve navedeno ukazuje da je dosta teže postići ostvarenje učinka privremenih mjera donesenih od strane arbitražnog suda od onih privremenih mjera donesenih od strane državnog suda. Takav otežani učinak privremene mjere donesene unutar arbitražnog postupka, a kojeg prate i mogućnosti brojnih zlouporaba od strane osobe kojom je naložena određena činidba, ne predstavljaju afirmativnu stranu arbitražnog postupka, posebno imajući u vidu prethodno navedena sudska rješenja o nenadležnosti državnog suda za odlučivanje o privremenim mjerama u slučajevima pristajanja stranaka na odredbe Zagrebačkih pravila ili u slučajevima ugovaranja izričite nadležnosti arbitražnog suda za određivanje privremenih mjera. Radi razrješenja svake dvojbe oko mogućnosti oblika u kojemu se donosi privremena mjera, bilo bi poželjno odredbama ZA jasno odrediti da se privremena mjera donosi u obliku pravorijeka, kako bi se strankama arbitražnog postupka dala mogućnost osporavanja takve odluke barem u postupku poništaja pravorijeka kojim je donesena privremena mjera.³⁹⁵

³⁹⁴ Tako je određeno i pravilima nekih arbitražnih ustanova (primjerice: čl. 29. Pravila ICC, čl. 43. Pravila SAC, čl. 9.b. Pravila LCIA, čl. 39. Pravila AAA, Prilog III Pravila CIETAC i čl. 1. st. 3. Pravila SIAC).

³⁹⁵ I *Kunštek* smatra da kako bi se izbjegle situacije da u postupku provedbe privremene mjere nadležni sud ne razmatra postojanje uvjeta iz članka 39. stavka 1. ZA, da je to samo jedan razlog zbog kojeg arbitražnoj odluci o privremenoj mjeri treba dati učinke pravorijeka; Vidjeti *Kunštek*, op. cit. u bilj. 383., str. 871. *Dika* smatra da budući se zaključkom ne odlučuje o meritornim pitanjima, arbitražni sud bi o privremenim mjerama trebao odlučivati pravorijekom. Isti autor smatra da, iako se tom odlukom ne odlučuje izravno o predmetu spora, ipak je to odluka kojom se posredno o tome odlučuje, barem u mjeri kojom se njome stvaraju uvjeti za buduće ostvarenje onoga što se u arbitražnom postupku traži; Vidjeti *Dika*, op. cit. u bilj. 381., str. 210.

4.5. Pravorijek prema odredbama UML-a

4.5.1. Pravorijek

UML, za razliku od ZA, ne sadrži definiciju pravorijeka iz čega se može zaključiti da UML dozvoljava da se pravorijekom odluči i o nekim drugim pitanjima, osim onima kojima se samo odlučuje o "*biti spora*". Uz naravno nemogućnost donošenja pravorijeka u onim situacijama kojima je jasno određeno da sud donosi neku drugu vrstu odluke, kao što je to primjer sa zaključkom kojeg sud donosi u situacijama okončanja postupka iz čl. 32. stavka 2. UML-a. Nadalje, UML određuje da se pravorijek mora mora donijeti u pismenom obliku i da mora biti potpisan od arbitara (čl. 31. st. 1. reč. 1. UML). U slučaju izostanka potpisa kojeg arbitra, u pravorijeku se mora navesti razlog za izostavljeni potpis (čl. 31. st. 1. reč. 2. UML). Obrazloženje je nužni dio pravorijeka osim ako se stranke drugačije sporazumjele ili ako radi o odluci temeljem nagodbe stranaka (čl. 31. st. 2. UML). U pravorijeku također treba navesti datum kada je donesen i mjesto arbitraže (čl. 31. st. 3. UML), a nakon što se donese, svakoj stranci se obvezno dostavlja po jedan prijepis potpisan također u skladu s člankom 31. stavkom. 1. UML (čl. 31. st. 3. UML).

UML poznaje pravorijek na temelju nagodbe (čl. 30. UML) koji se donosi u situacijama kada se stranke tijekom postupka nagode o sporu. Tada je arbitražni sud dužan okončati postupak, te ako tako zatraže stranke, a arbitražni sud se tome ne protivi, unijeti će u zapisnik nagodbu u obliku arbitražnog pravorijeka (čl. 30. st. 1. UML). UML poznaje i pojam konačnog pravorijeka kojim se okončava arbitražni postupak (čl. 32. st. 1. UML), zatim pravorijek kojim se radi računarskih, pisarskih ili tipografske pogrešaka ili bilo koje pogreške slične prirode ispravlja već doneseni pravorijek (čl. 33. st. 1. toč. a. UML) te pravorijek kojim se daje tumačenje određenog mjesta ili dijela već donesenog pravorijeka (čl. 33. st. 1. toč. b. UML). Odredbama UML-a je propisan rok i za slučaj kada arbitražni sud odlučuje o zahtjevu stranaka za ispravkom ili tumačenjem pravorijeka i za slučaj kada sud na vlastitu inicijativu odlučuje o ispravku pravorijeka. Pa je tako člankom 33. stavkom 1. UML naznačeno da će sud, ako smatra da je zahtjev stranke opravdan, donijeti ispravak ili dati tumačenje u roku od 30 dana od primitka zahtjeva stranke, osim ako se stranke nisu sporazumjele u vezi nekog drugog roka, a stavkom 2. je naznačeno da je sud u roku od 30 dana od dana donošenja pravorijeka, ovlašten na vlastitu inicijativu ispraviti svaku pogrešku iz pravorijeka, naravno samo ako je ta pogreška računarske, pisarske ili tipografske prirode ili bilo koje pogreške slične prirode. S obzirom na

dispozitivnost odredbe kojim je uređeno tumačenje pravorijeka, ali ne i ispravka pravorijeka, stranke su ovlaštene sporazumno oduzeti mogućnost sudu za tumačenjem pravorijeka. Naposljetku UML poznaje i dopunski pravorijek kojim arbitražni sud odlučuje o zahtjevima iznesenima u arbitražnim postupku, ali izostavljenima u pravorijeku, a koji je sud dužan donijeti u roku od 60 dana od primitka zahtjeva (čl. 33. st. 3. UML). Odredba o dopunskom pravorijeku je dispozitivne naravni, što znači da stranke mogu sporazumno uskratiti mogućnost arbitražnom sudu da donose dopunski pravorijek, pa bi i izostala dopunska odluka o zahtjevima iznesenima tijekom arbitražnog postupka, a o kojima nije odlučeno pravorijekom. Arbitražni sud je ovlašten da rok u kojem mora donijeti pravorijek kojim ispravlja ili tumači prethodni pravorijek, ili dopunski pravorijek produži, ako to "*smatra potrebnim*" (čl. 33. st. 4. UML). Svi ti pravorijeci trebaju biti u obliku i sa sadržajem kako je određeno i za sami pravorijek (čl. 33. st. 5. UML). UML ne poznaje pojam djelomičnog pravorijeka, ni međupravorijeka.

UML ne navodi ni učinak pravorijeka koji je danas općeprihvaćen, odnosno da ima snagu pravomoćne sudske presude te umjesto termina pravomoćnosti koristi termin obvezatnosti (*binding on parties, obligatorie pour les parties*). Ovakvo što je i razumljivo, s obzirom na to da su zakonodavstva slobodna odrediti mogućnost pobijanja pravorijeka pred arbitražnim sudom višeg stupnja. U takvim slučajevima, samo pravomoćni pravorijek bi bio izjednačen s pravomoćnom sudskom presudom.

4.5.2. Posebno o privremenim mjerama

Izmjenama iz 2006. godine znatno je nadopunjena jedina dotadašnja odredba UML-a koja je regulirala izdavanje privremene mjere od strane arbitražnog suda. Tako je do tih izmjena UML-a člankom 17. bilo normirano pravo arbitražnog suda da na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka naredi bilo kojoj stranci da poduzme neku privremenu mjeru osiguranja koju arbitražni sud smatra potrebnom s obzirom na predmet spora. Arbitražni sud je bio dužan tako postupiti osim ako su se stranke drugačije sporazumjele. Ujedno je arbitražni sud mogao zatražiti od bilo koje stranke da dade odgovarajuće osiguranje u vezi s takvom mjerom. UML-om nije bilo određeno kojom vrstom odluke arbitražni sud odlučuje o privremenim mjerama niti je bila određena ovlast arbitražnog suda za donošenjem prethodnih mjera.

Izmjenama iz 2006. godine privremene mjere normirane su člancima 17., 17. A - 17. J UML-a. Razlog za izmjene članka 17. UML-a bio je u tome što se na takve mjere sve više

oslanja u praksi međunarodne trgovačke arbitraže. Izmjene također uključuju režim izvršenja takvih mjera, uvažavajući činjenicu da učinkovitost arbitraže često ovisi o mogućnosti provođenja privremenih mjera.³⁹⁶ Sukladno izmjenama arbitražni sud je ovlašten, osim ako su se stranke drugačije sporazumjele, na zahtjev stranke arbitražnog postupka izdati privremene mjere (čl. 17. st. 1. UML). UML člankom 17. stavkom 2. određuje da je privremena mjera svaka privremena mjera, bilo u obliku pravorijeka ili u drugom obliku, kojom arbitražni sud u bilo kojem trenutku prije izdavanja odluke kojom se konačno odlučuje o sporu nalaže stranci da a) održi ili uspostavi postojeće stanje stvari za vrijeme dok se vodi postupak o toj stvari, b) poduzme radnju koja će spriječiti ili da se suzdrži od poduzimanja radnji koje bi mogle prouzročiti trenutnu ili neposrednu štetu ili naštetiti samom arbitražnom postupku, c) pruži sredstvo za očuvanje imovine iz koje se može namiriti zahtjev iz naknadnog pravorijeka i d) poduzme mjere za očuvanje dokaza koji bi mogli biti relevantni i bitni za rješavanje spora. Dakle, UML jasno određuje da arbitražni sud može o privremenim mjerama odlučivati pravorijekom, ali zadržavajući pritom mogućnost da arbitražni sud o privremenoj mjeri odluči i nekom drugom odlukom koja se ne bi smatrala pravorijekom. Arbitražni sud će odrediti privremenu mjeru pod uvjetom da stranka koja predlaže privremenu mjeru uvjeri sud da je vjerojatno da će ako se takva mjera ne odredi, nastati šteta koja se ne može odgovarajuće nadoknaditi, a ta šteta bi bila znatno veća od štete koja bi vjerojatno nastala protivnoj stranci određivanjem privremene mjere (čl. 17. A st. 1. toč. a UML), te ako stranka koja predlaže privremenu mjeru učini vjerojatnim da postoji razumna mogućnost da će ona uspjeti u arbitražnom postupku sa svojim tužbenim zahtjevom (čl. 17. A st. 1. toč. b UML).

Svakako je značaj dopuna UML-a iz 2006. godine i u tome da su izričito dale mogućnost arbitražnom sudu da odredi privremenu mjeru i bez da je prethodno stranka protiv koje se predlaže privremena mjera imala mogućnost da se izjasni o prijedlogu za donošenje takve mjere (*ex parte*). izuzev ako su stranke sporazumno takvu mogućnost arbitražnog suda isključile (čl. 17. B st. 1. UML). Tako određena privremena mjera je obvezujuća za stranke, ali nije podložna ovrsi putem državnog suda, te se ona ne donosi u obliku pravorijeka. (čl. 17. C st. 5. reč. 1. i 2. UML).

³⁹⁶ Navedeni razlog je i naznačen u "Pojašnjenima Tajništva UNCITRAL-a" na str. 24. Poglavlja 2 koje je sastavni dio UML-a s izmjenama iz 2006 (dostupno na mrežnoj stranici <https://uncitral.un.org>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 17:24 h).

Arbitražni sud je ovlašten izmijeniti, odgoditi ili ukinuti privremenu mjeru uključujući i privremenu mjeru koju je odredio bez prethodnog izjašnjenja protivne stranke (*ex parte*), koju je prethodno donio, na zahtjev bilo koje stranke ili, u iznimnim okolnostima i na vlastitu inicijativu uz prethodnu obavijest strankama (čl. 17. D. UML).

Stranka koja predlaže privremenu mjeru ili privremenu mjeru *ex parte* odgovorna je za sve troškove i štetu nastalu takvom mjerom protivnoj stranci, ako arbitražni sud kasnije utvrdi da, u datim okolnostima, mjere nisu trebale biti određene (čl. 17. G. reč. 1. UML). Arbitražni sud može dosuditi takve troškove i štetu u bilo kojem trenutku tijekom postupka (čl. 17. G. reč. 2. UML).

Privremena mjera koju je donio arbitražni sud priznat će se kao obvezujuća odluka i ako arbitražni sud nije drugačije odredio, ona će se izvršiti na temeljem prijedloga upućenog nadležnom državnom sudu, bez obzira na zemlju u kojoj je donesena, naravno pod pretpostavkom da ne postoje razlozi za odbijanje priznanja ili ovrhe (čl. 17. H. st. 1. UML). Arbitražni sud nije ovlašten prisilno izvršiti privremene mjere, već je to u isključivoj nadležnosti državnog suda. Najveći značaj izmjena UML-a iz 2006. godine u odnosu na privremene mjere vidljiv je u zasebnom normiraju razloga za odbijanje priznanja ili izvršenja privremenih mjera (čl. 17. I UML), te podjela takvih razloga na one koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva te na one na koje državni sud pazi po službenoj dužnosti. Tako će na zahtjev stranke protiv koje je određena privremena mjera sud odbiti priznati ili izvršiti privremenu mjeru ako utvrdi: a) postojanje razloga za odbijanje priznanja ili izvršenja stranog pravorijeka iz članka 36. stavka 1. toč. a. (i) - (iv) UML-a; b) da odluka arbitražnog suda u pogledu davanja osiguranja u vezi s privremenom mjerom koju je donio arbitražni sud nije ispoštovana; c) da je privremenu mjeru ukinuo ili odgodio arbitražni sud ili, kada je na to ovlašten, državni sud države u kojoj se arbitraža provodi; ili po zakonu po kojem je privremena mjera donesena (čl. 17. I st. 1. toč. a. (i) - (iii) UML). Sud će po službenoj dužnosti odbiti priznati ili izvršiti privremenu mjeru: a) ako je privremena mjera protivna ovlastima državnog suda, osim ako državni sud odluči preinačiti privremenu mjeru u mjeri u kojoj je to potrebno da bi ju se prilagodilo njegovim ovlastima i postupku, a u svrhu izvršenja te privremene mjere i bez promjene njene suštine; ili b) ako utvrdi postojanje razloga za odbijanje priznanja ili izvršenja stranog pravorijeka iz članka 36. stavka 1. toč. b. (i) ili (ii) UML-a (čl. 17. I st. 1. toč. b. (i) - (ii) UML).

UML je prihvatio rješenje po kojemu je državni sud ovlašten donositi privremene mjere vezane za arbitražni postupak, neovisno o tome u kojoj državi jest mjesto arbitraže (čl. 17. J. reč. 1. UML). Državni sud će izvršavati to ovlaštenje u skladu sa svojim postupkom, uzimajući u obzir specifična obilježja međunarodne arbitraže (čl. 17. J. reč. 2. UML).

4.6. Pravorijek u komparativnim zakonodavstvima

4.6.1. Austrija

4.6.1.1. Pravorijek

Paragrafi öZPO-a ne sadrže definiciju pravorijeka na način kako je ona sadržana u odredbama ZA. U paragrafu 606. pod naslovom "*Pravorijek*" određeno je da pravorijek mora biti izrađen u pisanom obliku te potpisan od strane arbitra ili arbitara za slučaj da pravorijek donosi arbitražno vijeće (§ 606. reč. 1. öZPO). Osim ako je među strankama drugačije ugovoreno, pravorijek može biti potpisan i od većine članova arbitražnog vijeća, ali u njemu mora biti sadržan razlog nedostatka potpisa (§ 606. reč. 2. öZPO). Pravorijek mora imati obrazloženje, osim ako se stranke drugačije sporazume (§. 606. st. 2. öZPO) te mora sadržavati datum i mjesto donošenja (§. 606. st. 3. öZPO). Nakon što arbitražni sud donese pravorijek, njegova preslika će se dostaviti svim strankama arbitražnog postupka, a koja preslika također mora biti potpisana na način kako je propisano stavkom 1. ovog članka (§. 606. st. 4. öZPO). Predsjednik arbitražnog vijeća, ili u slučaju njegove nemogućnosti, drugi arbitar iz istog arbitražnog vijeća, će na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka na preslici pravorijeka izdati klauzulu njegove pravomoćnosti i ovršnosti (§. 606. st. 6. öZPO). Austrijski zakonodavac izričito je propisao da donošenjem pravorijeka arbitražni sporazum ne gubi svoj učinak (§. 606. st. 7. öZPO). Zakonom je izričito propisano i da pravorijek među strankama ima učinak pravomoćne sudske presude (§ 607. öZPO). Austrijski ZPO ne regulira izričito pravo stranaka na izjavljivanje žalbe protiv pravorijeka. Austrijski Vrhovni sud presudio je da je učinak pravorijeka izjednačen sa sudskom presudom samo u slučajevima ako se stranke nisu sporazumjele o pravu na izjavljivanje žalbe protiv pravorijeka.³⁹⁷ Iako paragrafima öZPO-a nije izričito propisano da arbitražni sud samo pravorijekom odlučuje o "*biti spora*", takav zaključak

³⁹⁷ Tako je primjerice Vrhovni sud Austrije, Presudom br. OGH – 3 Ob 39/13a od 16. travnja 2013. naglasio da arbitražna odluka nije pravno obvezujuća i provediva sve dok su stranke ugovorile mogućnost izjavljivanja žalbe na odluku donesenu u arbitražnom postupku, a žalba je izjavljena na vrijeme (odluka je objavljena *Zeiler/ Nueber*, op. cit. u bilj. 312., str. 245.-247.

izvodimo iz paragrafa 608. stavka 1. öZPO koji određuje da se arbitražni postupak okončava donošenjem pravorijeka o meritumu, nagodbom postignutom tijekom arbitražnog postupka i zaključkom koji se donosi u slučajevima predviđenima stavkom 2. ovog članka, kada se arbitražni postupak okončava uslijed određenih procesnih razloga, a u kojima izostaje odlučivanje arbitražnog suda o "*biti spora*". Tako će arbitražni sud okončati arbitražni postupak zaključkom u sljedećim slučajevima: 1. ako tužitelj nije podnio tužbu sukladno § 597 öZPO-a; 2. ako je tužitelj povukao tužbu, izuzev ako je tuženik prigovorio povlačenju i arbitražni sud utvrdi postojanje pravnog interesa tuženika za konačnim rješenjem spora; 3. ako su se stranke sporazumjele o okončanju arbitražnog postupka i o tome su obavijestile arbitražni sud; 4. ako je arbitražnom sudu nastavak arbitražnog postupka postao nemoguć, posebno ako dosadašnje stranke koje su sudjelovale u arbitražnom postupku, usprkos pisanog upozorenja arbitražnog suda o mogućem okončanju arbitražnog postupka, dalje ne nastavljaju postupak (§ 608. st. 2. toč. 1.-4. öZPO). Na temelju navedenog može se zaključiti da samo pravorijekom arbitražni sud može odlučivati o biti spora, pri čemu pravorijek mora imati sve elemente naznačene paragrafom 606. öZPO.³⁹⁸ Sve što je prethodno rečeno za pravorijek odnosi se na pravorijek domaće arbitraže, s obzirom na to da paragrafi öZPO-a poznaju i pojam strani pravorijek koji je sadržan u dijelu koji se odnosi na priznanje i izvršenje stranog pravorijeka (§ 614. öZPO).³⁹⁹

Pravorijek se donosi tek po okončanju arbitražnog postupka, ali samo u iznimnim situacijama i ranije i samo ako to stranke zatraže. Tako öZPO predviđa mogućnost stranaka da se tijekom postupka nagode i da se sadržaj nagodbe, ako on ne povređuje osnovne vrijednosti austrijskog pravnog sustava (javni poredak), unese u zapisnik, pri čemu je dovoljno da zapisnik potpišu stranke i predsjednik arbitražnog vijeća (§ 605. toč. 1. öZPO). Stranke mogu zahtijevati da arbitražni sud nagodbu s ugovorenim tekstom unese u oblik pravorijeka, ako on ne povređuje osnovne vrijednosti austrijskog pravnog sustava (javni poredak) (§ 605. toč. 2. öZPO). Takav pravorijek donosi se u skladu s paragrafom 606. öZPO-a, što znači da mora sadržavati sve što sadrži i svaki drugi pravorijek.

³⁹⁸ Tako i *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 300., str. 62.

³⁹⁹ U Austriji paragraf 577. stavak 1. öZPO propisuje da se samo u slučaju kada arbitražni sud ima sjedište u Austriji primjenjuju sve odredbe austrijskog arbitražnog prava. Manji broj odredaba primjenjuje se i ako sjedište arbitraže nije u Austriji (vidjeti § 577. st. 2. öZPO). Stoga je domaća arbitražna odluka ona koja je donesena od strane arbitražnog suda sa sjedištem u Austriji. Nasuprot tome, arbitražni sud sa sjedištem izvan Austrije donio je stranu arbitražnu odluku.

Svaka stranka je ovlaštena u roku od 4 tjedna od primitka pravorijeka, osim ako među njima nije određen neki drugi rok, zahtijevati od arbitražnog suda ispravak, tumačenje ili donošenje dopunskog pravorijeka (§ 610. st. 1. toč. 1.-3. öZPO). S tim da je arbitražni sud ovlašten dati tumačenje pravorijeka samo ako su se prethodno stranke arbitražnog postupka sporazumjele da je arbitražni sud ovlašten dati tumačenje pravorijeka (§ 610. st. 1. toč. 2. öZPO). U svim tim slučajevima, arbitražni sud je dužan prije donošenja odluka saslušati suprotnu stranku (§610. st. 2. öZPO) te ispravak ili tumačenje pravorijeka donijeti u roku od 4 tjedna od primitka zahtjeva, odnosno dopunski pravorijek u roku od 8 tjedana od primitka zahtjeva za donošenjem dopunskog pravorijeka (§ 610. st. 3. öZPO). Paragraf öZPO-a koji se odnosi na dopunski pravorijek je kogentne naravni, pa strankama nije dozvoljeno odreći se mogućnosti donošenja dopunskog pravorijeka. Arbitražni sud je ovlašten i po službenoj dužnosti ispraviti bilo kakvu grešku u računanju, pisanju, tipografsku pogrešku ili bilo koju drugu pogrešku slične prirode (§ 610. st. 4. öZPO). U slučajevima ispravka, tumačenja ili donošenja dopunskog pravorijeka odgovarajuće se primjenjuju i odredbe paragrafa 606. öZPO-a, a ispravak ili tumačenje pravorijeka će predstavljati sastavni dio već donesenog pravorijeka (§ 610. st. 5. öZPO). Austrijski zakonodavac otvara mogućnost da se o nadležnosti arbitražnog suda odlučuje u odluci o glavnoj stvari (meritumu), ali i u zasebnom pravorijeku (§ 592. st. 1. öZPO). Nadalje, öZPO određuje da se odluka o troškovima arbitražnog postupka donosi u obliku pravorijeka (§ 609. st. 4.-5. öZPO). Iako öZPO ne sadrži pojam djelomični pravorijek, trebalo bi zaključiti da je arbitražni sud ovlašten donijeti djelomični pravorijek, kada je samo dio tužbenog zahtjeva ili samo neki od više postavljenih tužbenih zahtjeva zreo za odlučivanje. Austrijski ZPO ne regulira izričito međupravorijek u arbitražnom postupku.

4.6.1.2. Posebno o privremenim mjerama

Paragrafom 593. öZPO-a određeno je da ako se stranke ne dogovore drugačije, arbitražni sud može, na prijedlog stranke, naložiti bilo kojoj stranci da, nakon saslušanja te stranke, postupi po privremenoj mjeri ili mjeri osiguranja za koju arbitražni sud smatra da je potrebna u odnosu na predmet spora, jer bi u suprotnom ostvarenje tužbenog zahtjeva bilo onemogućeno ili znatno otežano ili postoji opasnost od nenadoknadive štete. Arbitražni sud može zahtijevati od bilo koje stranke da pruži odgovarajuće osiguranje u vezi s takvom mjerom (§ 593. st. 1. öZPO). Već iz ovog stavka zaključujemo da stranke mogu sporazumno oduzeti ovlast arbitražnom sudu za donošenjem privremenih mjera, a što je u skladu s načelom dispozicije stranaka koje predstavlja temelj arbitražnog postupka. Prilikom razmatranja o

osnovanosti prijedloga za izdavanjem privremenih mjera, sud je dužan saslušati stranku protiv koje je usmjeren zahtjev i tek nakon toga odlučiti o osnovanosti prijedloga. Privremene mjere *ex parte* nisu dozvoljene prema austrijskom pravu. Na opisani način dolazi do izražaja i načelo ravnopravnosti stranaka u arbitražnom postupku, odnosno pravo jedne stranke na očitovanje na zahtjeve, prijedloge i navode suprotne strane, ali isto tako i do mogućnosti stranke protiv koje je usmjeren prijedlog da zlorabi procesna ovlaštenja kako bi odugovlačila s vremenom nastupa privremene mjere ili otežala njeno ostvarenje. Privremena mjera mora se odrediti u pisanom obliku, mora biti potpisana od strane svih arbitra ili u slučaju arbitražnog vijeća, dovoljan je potpis predsjedavajućeg arbitra ili, ako je spriječen, potpis drugog arbitra, pod uvjetom da predsjedavajući arbitar ili drugi arbitar u odluci zabilježi razlog zbog kojeg je potpis izostao. Primjerak odluke o privremenoj mjeri se dostavlja svakoj stranci arbitražnog postupka (§ 593. st. 2. reč. 1. öZPO). Odluka o privremenoj mjeri mora imati i sve one sastojke koji se zahtijevaju i za pravorijek (§ 593. st. 2. reč. 2. öZPO.). Tako odluka o privremenoj mjeri mora sadržavati obrazloženje, osim ako se stranke drugačije sporazume te na njoj mora biti vidljiv datum i mjesto donošenja. Privremenu mjeru će izvršiti državni okružni sud (*Bezirksgericht*) u kojem protivnik privremene mjere ima sjedište, prebivalište ili uobičajeno boravište, a inače državni okružni sud (*Bezirksgericht*) na čijem se području mjera treba izvršiti (§ 593. st. 3. reč. 1. öZPO). Ako mjera predviđa mjeru zaštite nepoznatu austrijskom zakonu, sud može po prijedlogu stranke i nakon saslušanja protivne stranke naložiti da se izvrši ona mjera prema austrijskom zakonu koja je najbliža mjeri arbitražnog suda (§ 593. st. 3. reč. 2. öZPO). U ovom slučaju, sud također može po prijedlogu stranke izmijeniti mjeru arbitražnog suda kako bi osigurao ostvarenje njezine svrhe (§ 593. st. 3.). Austrijski ZPO ne propisuje da arbitražni sud odlučuje pravorijekom o privremenoj mjeri, već govori samo o odluci arbitražnog suda o privremenoj mjeri (§ 593. st. 2. reč. 1. öZPO). Austrijski zakonodavac vrlo detaljno propisuje razloge uslijed kojih će državni sud odbiti izvršenje privremene mjere (§ 593. st. 4.-5. öZPO) kao i slučajeve u kojima će po prijedlogu stranke ukinuti provođenje privremene mjere (§ 593. st. 6. öZPO).⁴⁰⁰ Važno je istaknuti da austrijski ZPO i dalje ostavlja mogućnost strankama da se prije arbitražnog postupka ili tijekom arbitražnog postupka, a unatoč postojanju arbitražnog sporazuma, obrate državnom sudu s prijedlogom za izdavanjem privremenih mjera (§ 585. öZPO).

⁴⁰⁰ Sud može po službenoj dužnosti odbiti izvršenje privremene mjere pod uvjetima naznačenima u paragrafu 593. stavku 4. öZPO-a, odnosno poništiti privremenu mjeru za slučaj da se ostvare uvjeti iz paragrafa 593. stavka 6. öZPO-a. Obzirom da razmatranje uvjeta za odbijanje izvršenja ili poništaja privremene mjere prelaze temu ovog rada, tada ti uvjeti nisu ni naznačeni ovim radom.

4.6.2. Švicarska

4.6.2.1. Pravorijek

Odredbe SchIPRG-a ne definiraju pravorijek. Prema članku 189. stavku 1. SchIPRG-a pravorijek se donosi u skladu s pravilima postupka o kojima su se stranke sporazumjele te u obliku o kojem su se stranke sporazumjele. U nedostatku takvog sporazuma, pravorijek se donosi većinom glasova arbitara, odnosno u nedostatku većine, od strane predsjednika arbitražnog vijeća (čl. 189. st. 2. reč. 1. SchIPRG). Pravorijek mora biti u pismenom obliku, obrazložen, datiran i potpisan, s tim da je dovoljan potpis predsjednika arbitražnog vijeća (čl. 189. st. 1. reč. 2. i 3. SchIPRG). Ako se stranke mogu sporazumjeti o drugačijem obliku pravorijeka, to otvara brojna pitanja o tome u kojem drugom obliku, osim pismenom, bi pravorijek mogao biti donesen, posebno za slučaj da se jedna od stranaka odluči poništavati takav pravorijek. Ako bi strankama bilo dovoljno da primjerice pravorijek bude u usmenom obliku, odnosno da arbitri strankama samo usmeno priopće način odluke i razloge za takvu odluku, kako bi sud u postupku poništaja mogao utvrđivati postojanje razloga za poništaj, odnosno kako bi se takav pravorijek mogao prisilno provesti. Ovo su svakako pitanja koja nadilaze temu ovog rada, ali značajna za razvoj arbitražnog prava. Dispozitivna odredba članka 188. SchIPRG-a sadrži pojam djelomičnog pravorijeka, na način da određuje da je arbitražni sud ovlašten donositi i djelomične pravorijeke, osim ako su se stranke drugačije sporazumjele. Također, sud je ovlašten donositi i međupravorijek, u kojem slučaju se on može pobijati samo iz razloga propisanih člankom 190. stavkom 2. točkama a. i b. SchIPRG-a (čl. 190. st. 3. SchIPRG). Pravorijek stječe svojstvo konačnosti s njegovim otvaranjem (čl. 190. st. 1. SchIPRG), pri čemu se misli na trenutak njegove dostave strankama arbitražnog postupka. Učinak konačnosti podrazumijeva da je tim pravorijekom odlučeno o svim pitanja iznesenima tijekom arbitražnog postupka, koja mogu biti i proceduralne i materijalne naravi.⁴⁰¹ Konačni pravorijek je podložan pobijanju. Revizijom SchIPRG iz 2020. dodan je članak 189a kojim je po prvi put uređen postupak ispravka i tumačenja pravorijeka, odnosno mogućnost donošenja dopunskog pravorijeka. Tako je dispozitivnom odredbom određeno da ako se stranke nisu drukčije dogovorile, bilo koja stranka može, u roku od 30 dana od otvaranja (priopćenja) pravorijeka, zatražiti od arbitražnog suda da ispravi sve pisarske ili računske pogreške u

⁴⁰¹ Vidjeti odluku Švicarskog Saveznog suda br. 4A_6/2014 od 28. kolovoza 2014.: *"Odluka koja se može pobijati može biti konačni pravorijek kojim se arbitražni postupak okončava na meritornoj ili proceduralnoj osnovi."* Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 18:12 h.

pravorijeku, protumači određene dijelove pravorijeka ili donese dopunski pravorijek za slučaj da arbitražni sud nije odlučio o svim zahtjevima istaknutima u arbitražnom postupku (čl. 189a. st. 1. reč. 1. SchIPRG). U istom roku, arbitražni sud može, po vlastitoj inicijativi, ispraviti, protumačiti ili dopuniti pravorijek (čl. 189a. st. 1. reč. 2. SchIPRG 2020). Zahtjev za ispravak, tumačenje ili donošenje dopunskog pravorijeka ne prekida trajanje rokova za podnošenje pravnog lijeka protiv pravorijeka (čl. 189a. st. 2. reč. 1. SchIPRG). U odnosu na ispravljeni, protumačeni ili dopunjeni dio pravorijeka, rok za pravni lijek počinje iznova teći (čl. 189a. st. 2. reč. 2. SchIPRG).

Odredbe SchZPO-a također ne definiraju pravorijek, ali znatno opsežnije nego SchIPRG uređuju vrste i učinak pravorijeka, a iz kojih se može izvesti zaključak da arbitražni sud samo pravorijekom odlučuje o *"biti spora"*, odnosno o svim onim glavnim zahtjevima mjerodavnima za razrješenje spora. U slučaju dvojbe, prednost treba dati sadržaju odluke, a ne njenom nazivu.⁴⁰² Prema članku 383. SchZPO-a arbitražni sud može ograničiti postupak na pojedina pitanja i pojedine pravne zahtjeve. Iz te odredbe proizlazi da bi sud bio ovlašten donijeti međupravorijek i djelomični pravorijek. U pravorijeku se mora navesti: a) sastav arbitražnog suda; b) sjedište arbitražnog suda; c) stranke arbitražnog postupka i njihove zastupnike; d) pravne zahtjeve stranaka, ili u nedostatku zahtjeva, opis spornog pitanja; e) ako se stranke nisu toga odrekle, u pravorijeku se moraju navesti i i činjenično stanje, pravni razlozi za odluku, te ako je primjenjivo, i razmatranja o pravičnosti; f) izreku o glavnoj stvari, kao i iznos i diobu troškova arbitražnog postupka i troškova nastalih strankama u arbitražnom postupku i g) datum pravorijeka (čl. 384. st. 1. SchZPO). Pravorijek mora biti potpisan, s tim da je dovoljan potpis predsjednika arbitražnog vijeća (čl. 384. st. 2. SchZPO). Pravorijek se donosi većinom glasova arbitara, osim ako se stranke nisu drugačije sporazumjele (čl. 382. st. 3. SchZPO). Pravorijek mora biti potpisan, s tim da je dovoljan potpis predsjednika ili predsjednice arbitražnog vijeća (čl. 384. st. 2. SchZPO).

Pravorijek se donosi tek po okončanju arbitražnog postupka, ali samo u iznimnim situacijama i ranije ako to stranke zatraže. Tako je arbitražni sud dužan donijeti pravorijek na temelju nagodbe kada je među strankama tijekom arbitražnog postupka sklopljena nagodba, a

⁴⁰² Tako je švicarski Savezni sud u odluci br. 4A_6/2014 od 28. kolovoza 2014., naveo: *"Kako bi se odlučilo može li se žaliti na predmet, oznaka odluke koja je predmet žalbe nije presudna nego njezin sadržaj."* (Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 18:12 h).

u kojem slučaju svaka stranka može zahtijevati od arbitražnog suda da sadržaj nagodbe zabilježi u obliku arbitražnog pravorijeka (čl. 385. SchZPO). Nadalje, svaka stranka je ovlaštena zahtijevati od arbitražnog suda ispravak, tumačenje ili donošenje dopunskog pravorijeka (čl. 388. st. 1. sl. a.-c. SchZPO), i to u roku od 30 dana od dana otkrivanja greške ili dijela pravorijeka kojeg treba istumačiti ili potrebe za dopunskim pravorijekom, a najkasnije u roku od 1 godine od dostave pravorijeka (čl. 388. st. 2. SchZPO). Taj je članak kogentne naravi, za razliku od članka 189a. SchIPRG 2020, pa strankama nije dozvoljeno drugačije ugovoriti. SchZPO ne određuje rok u kojem je arbitražni sud dužan odlučiti o predmetnim zahtjevima stranaka i donijeti pravorijek, niti propisuje obvezu suda da sasluša suprotnu stranku ili provodi bilo koju drugu radnju, pa čak ne predviđa ni pravo druge stranke na obaviještenost o podnesenom zahtjevu za ispravak, tumačenje ili donošenje dopunskog pravorijeka. Također, nije propisana ni obveza arbitražnog suda da po službenoj dužnosti postupi u nekom od prethodno navedenih slučajeva, za razliku od članka 189a. SchIPRG 2020.

U trenutku kada se pravorijek otvori (priopći) strankama, on stječe učinak pravomoćne i ovršne sudske presude (čl. 387. SchZPO), pa je jasno da švicarsko arbitražno zakonodavstvo isključuje mogućnost izjavljivanja redovnog pravnog sredstva protiv pravorijeka. Na zahtjev bilo koje stranke arbitražnog postupka državni sud iz članka 356. stavka 1. SchZPO je dužan izdati potvrdu o ovršnosti (čl. 386. st. 3. SchZPO). Odredbe SchZPO-a primjenjuju se na postupke pred arbitražnim sudovima sa sjedištem u Švicarskoj, ako odredbe 12. Glave švicarskog IPRG-a nisu primjenljive.

4.6.2.2. Posebno o privremenim mjerama

Švicarski IPRG koji regulira arbitražne postupke u kojima najmanje jedna stranka arbitražnog sporazuma pri njegovom zaključenju nema prebivalište, uobičajeno boravište, odnosno sjedište u Švicarskoj, određuje da je arbitražni sud ovlašten po prijedlogu stranke odrediti privremene mjere ili mjere osiguranja, osim ako se stranke drugačije sporazumiju (čl. 183. st. 1. SchIPRG). Državni sud je, na zahtjev arbitražnog suda, jedini ovlašten prisilno izvršavati privremene mjere za slučaj da protivnik osiguranja ne izvrši dobrovoljno nalog određen privremenom mjerom. U tom slučaju državni sud postupi po pravilima mjerodavnima za postupak izvršenja privremenih mjera (čl. 183. st. 2. SchIPRG). Izmjenom SchIPRG iz 2020 ta je odredba nadopunjena na način da se osim arbitražnog suda, i stranka na čiji prijedlog je određena mjera, može obratiti državnom sudu s prijedlogom da prisilno izvrši od arbitražnog

suda donesenu mjeru (čl. 183. st. 2. SchIPRG). Arbitražni sud može izdavanje mjere učiniti ovisnim od davanja primjerenog osiguranja (čl. 183. st. 3. SchIPRG). Odredbe SchIPRG-a poznaju samo pojam "*arbitražne odluke*". U članku 183. SchIPRG-a koji govori o određivanju privremenih mjera i mjera osiguranja, ne govori se izričito o obliku u kojem se donose odluke o tim mjerama. Pitanje je da li je arbitražni sud dužan uvijek saslušati protivnika osiguranja prije odlučivanja o zahtjevu za izdavanju privremene mjere ili zatražiti njegovo očitovanje na predmetni zahtjev. Naime, švicarski IPRG ne regulira izričito jesu li privremene mjere *ex parte* dopuštene. Treba uzeti u obzir da je člankom 182. SchIPRG-a određeno da arbitražni sud mora jamčiti strankama jednakost u arbitražnom postupku i pravo na izjašnjavanje u kontradiktornom postupku. U slučajevima u kojima je potrebna pomoć državnog suda, članak 185. SchIPRG-a propisuje da je za tu sudsku pomoć nadležan sudac u sjedištu arbitražnog suda.

Odredbe SchZPO-a o arbitraži primjenjuju se na postupke pred arbitražnim sudovima sa sjedištem u Švicarskoj, ako nisu primjenjive odredbe 12. Glave SchIPRG-a, dakle u slučajevima u kojima nijedna stranka arbitražnog sporazum pri njegovom zaključenju nema prebivalište, uobičajeno boravište odnosno sjedište izvan Švicarske. Prema članku 374. stavku 1. SchZPO-a, državni sud ili, ako stranke nisu drugačije ugovorile, arbitražni sud može po prijedlogu jedne od stranaka arbitražnog postupka odrediti privremene mjere, uključujući i mjeru osiguranja dokaza. Zanimljiva je uloga arbitražnog suda u postupku prisilnog izvršenja privremenih mjera donesenih od strane arbitražnog suda. Naime, ako protivnik osiguranja ne postupi dobrovoljno po privremenoj mjeri, tada će državni sud na prijedlog stranke po čijem je prijedlogu donesena privremena mjera, ili na prijedlog arbitražnog suda, donijeti mjere koje smatra nužnima za prisilno provođenje te privremene mjere. Ako je stranka predložila prisilno provođenje mjere, tada se mora zatražiti pristanak arbitražnog suda. (čl. 374. st. 2. SchZPO). Dakle, bez suglasnosti arbitražnog suda, sud neće prisilno izvršavati privremene mjere. Takvo uvjetovanje svakako predstavlja odstupanje od načela obvezivosti arbitražnih odluka i njihovog izjednačavanja sa odlukama državnih sudova. Švicarski ZPO ne propisuje izričito kojom vrstom odluke arbitražni sud donosi privremenu mjeru te za privremenu mjeru ne koristi pojam "*arbitražna odluka*" nego "*mjera*". Arbitražni sud ili državni sud mogu donošenje privremene mjere uvjetovati davanjem određenog osiguranja, ako ocjene da bi provedba privremene mjere mogla suprotnoj strani prouzročiti određenu štetu (čl. 374. st. 3. SchZPO). Iz te se odredbe izvodi i zaključak o ovlasti stranaka da se unatoč postojanju arbitražnog sporazuma obrate državnom sudu radi izdavanja privremenih mjera.

4.6.3. Engleska

4.6.3.1. Pravorijek

Treba spomenuti da AA u članku 20. stavku 3., a i u nekim drugim svojim člancima, s obzirom na odluke koje je arbitražni sud ovlašten donijeti, razlikuje između "*decisions*", "*orders*" i "*awards*". Ali AA ne sadrži definiciju pravorijeka, pa se njegove najbitnije karakteristike mogu utvrditi iz sudskih presuda o arbitražnim predmetima kojima se utvrđuju razlike između arbitražnih presuda i ostalih odluka.⁴⁰³ Iako se pravorijek donosi po okončanju arbitražnog postupka, i AA poznaje iznimku u obliku pravorijeka na temelju nagodbe. Tako je određeno da ako stranke tijekom arbitražnog postupka postignu nagodbu, arbitražni sud će okončati arbitražni postupak te na zahtjev stranke, ako se tome zahtjevu ne protivi arbitražni sud, zabilježiti sadržaj nagodbe u samome pravorijeku (čl. 51. st. 1. i 2. AA). Pravorijek na temelju nagodbe se smatra odlukom donesenom od strane arbitražnog suda te ima istu snagu i učinak kao i pravorijek kojim je arbitražni sud odlučio o glavnoj stvari, meritumu (čl. 51. st. 3. AA).

Stranke se mogu sporazumjeti o obliku pravorijeka (čl. 52. st. 1. AA). Ako sporazuma o tome nema, pravorijek mora biti donesenom u pisanom obliku te potpisan od svih arbitara, odnosno od onih koji su suglasni s pravorijekom (čl. 52. st. 3. AA). Pravorijek mora imati obrazloženje, izuzev ako se radi o pravorijeku na temelju nagodbe ili su se stranke sporazumjele

⁴⁰³ Tako je u predmetu *Nihal Mohammed Kamal Brake & Andrew Young Brake v. Patley Wood Farm LLP*, [2014] EWHC 4192 (Ch), Visoki sud odlukom od 10. prosinca 2014. naveo da se "*članci 67. i 68. Zakona o arbitraži iz 1996. mogu koristiti samo za osporavanje pravorijeka. U načelu, pravorijek je konačna odluka o određenom pitanju ili zahtjevu u arbitraži. Može se suprotstaviti naredbama (orders) i uputama (directions) koje se odnose na proceduralne mehanizme koje treba usvojiti u arbitraži. Takvi postupovni nalozi i smjernice nisu nužno konačni u smislu da sud može odlučiti da ih izmijeni ili ukine u cijelosti. Neobavezno rješenje kojim se zahtijeva predaja dokumenata knjigovodi imenovanom od strane tribunala...ne može se smatrati pravorijekom.*" (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.kluwerarbitration.com/CommonUI/document.aspx?id=KLI-KA-15-5-005.pdf>, posjećeno dana 16. siječnja 2023., u 17:40 h). U predmetu *Nikola Rotenberg v. Sucafina S.A.*, Žalbeni sud je odlukom [2012] EWCA Civ 637 od 16. svibnja 2012. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.kluwerarbitration.com/>, posjećeno dana 18. siječnja 2023., u 8:52 h) sažeo tri kategorije arbitražnih odluka (odluke, naredbe i pravorijeci) predviđenih AA i na sljedeći način objašnjava razlike između njih (zbog jasnoće je prenesen doslovan tekst na engleskom jeziku:

"1. Section 38 permits the parties to agree on powers exercisable by the arbitral tribunal and expressly provides for certain powers, unless the parties agree to the contrary. Amongst those powers are powers for the detention and preservation of property.

2. Section 39, entitled 'provisional awards', permits the parties expressly to agree to the arbitral tribunal having power to order on a provisional basis any relief which it would have power to grant in a final award. The powers include making a provisional order for the disposition of property. Subsection (3) makes clear that any such order is provisional and is subject to the tribunal's final adjudication and final award on the merits. Such powers are not given in the absence of express agreement to include them. The section expressly provides: "This does not affect its powers under section 47 (awards on different issues, etc)".

3. Section 47 permits the arbitral tribunal to make awards on different issues (commonly called "partial awards") unless the parties agree otherwise. Section 59 provided that such awards are final and binding on the parties."

da se odreknu od prava na navođenje razloga (čl. 52. st. 4. AA). U pravorijeku mora biti naznačen datum i mjesto njegovog donošenja (čl. 52. st. 5. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, a sjedište je arbitraže u Engleskoj i Walesu ili Sjevernoj Irskoj, svaka odluka u postupku tretirat će se kao da je donesena tamo, bez obzira na to gdje je potpisana, otpremljena ili dostavljena bilo kojoj od stranaka (čl. 53. AA). Arbitražni sud je ovlašten odrediti koji će točno datum biti naznačen na pravorijeku, osim ako se stranke nisu drugačije sporazumjele (čl. 54. st. 1. AA). U nedostatku odluke o tome, smatrat će se da je datum pravorijeka datum na koji je arbitar potpisao pravorijek ili ako više arbitara potpisuje pravorijek, tada datum na koji je pravorijek potpisao posljednji arbitar (čl. 54. st. 2. AA). Stranke arbitražnog postupka su ovlaštene sporazumjeti se o ovlasti arbitražnog suda da ispravi pravorijek ili donesene dopunski pravorijek, što bi između ostalog značilo i da bi one mogle sporazumno oduzeti ovlast arbitražnom sudu da ispravi pravorijek ili donose dopunski pravorijek (čl. 57. st. 1. AA). Ako se stranke nisu sporazumjele o navedenim ovlastima arbitražnog suda, zakon propisuje da arbitražni sud može po vlastitoj inicijativi ili po prijedlogu stranaka arbitražnog postupka ispraviti svaku pogrešku iz pravorijeka ili donijeti dopunski pravorijek kojim odlučuje o zahtjevima koji su izneseni pred arbitražni sud, ali o kojima nije odlučeno pravorijekom, uključujući zahtjev za kamatima, kao i zahtjev za troškovima postupka (čl. 57. st. 3. reč. 1. AA). Prije odlučivanja o ovim zahtjevima, arbitražni sud je dužan omogućiti suprotnoj stranci da se o njima izjasni, pa nije dovoljno tu stranku samo obavijestiti o predmetnom zahtjevu (čl. 57. st. 3. reč. 2. AA). Zahtjev za ispravak ili donošenje dopunskog pravorijeka mora se podnijeti u roku od 28 dana od datuma pravorijeka, ako se stranke ne sporazumiju o dužem roku (čl. 57. st. 4. AA). Arbitražni sud je dužan ispraviti pravorijek u roku od 28 dana od dana primitka zahtjeva, a u slučajevima kada arbitražni sud ispravlja pravorijek po vlastitoj inicijativi u roku od 28 dana od datuma pravorijeka, ili u oba slučaja u dužem roku koji stranke dogovore (čl. 57. st. 5. AA). Dopunski pravorijek se mora donijeti u roku od 56 dana od datuma krnjeg pravorijeka, ili u dužem roku koji stranke dogovore (čl. 57. st. 6. AA). Ispravak pravorijeka će biti sastavni dio pravorijeka koji se ispravlja (čl. 57. st. 7. AA). O troškovima arbitražnog postupka može se odlučivati ne samo dopunskim pravorijekom, već i zasebnim pravorijekom o troškovima (čl. 61. st. 1. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, arbitražni sud je ovlašten donijeti više od jednog pravorijeka u različito vrijeme i o različitim predmetima o kojem se vodi spor (čl. 47. st. 1. AA). U tim slučajevima arbitražni sud će u svakom takvom pravorijeku jasno naznačiti pitanje, konkretni tužbeni ili protutužbeni zahtjev ili dio tužbenog zahtjeva o kojem je odlučeno dotičnim pravorijekom (čl. 47. st. 3. AA). Iako AA ne koristi pojmove "*djelomični pravorijek*" i "*međupravorijek*", iz prethodno navedenih odredbi proizlazi

ovlast arbitražnog suda da donosi djelomične pravorijeke ili međupravorijeke. Arbitražni sud, neovisno o vrsti odluka, odluke donosi većinom glasova, uključujući i glas predsjednika arbitražnog suda (čl. 20. st. 3. AA). Glas predsjednika vijeća bit će odlučujući u slučajevima u kojima nije postignuta jednoglasnost ili većina glasova članova arbitražnog suda (čl. 20. st. 4. AA).

Ako se stranke nisu drukčije sporazumjele, pravorijek kojeg je arbitražni sud donio u skladu s arbitražnim sporazumom konačan je i obvezujući kako za stranke arbitražnog postupka tako i za sve osobe čiji zahtjev izvire iz tog pravorijeka (čl. 58. st. 1. AA)⁴⁰⁴. To ne utječe na pravo stranke da u skladu s odredbama AA-a pobija pravorijek dostupnim pravnim sredstvima.

4.6.3.2. Posebno o privremenim mjerama

Prema engleskom arbitražnom zakonodavstvu stranke su ovlaštene odrediti opseg ovlasti arbitražnog suda u arbitražnom postupku (čl. 38. st. 1. AA), pa tako i mjere koje je arbitražni sud dužan donositi tijekom arbitražnog postupka (čl. 39. st. 1. AA). Takve mjere su svakako detaljnije i raznolikije od mjera prethodno navedenih u prikazima rješenja austrijskog i švicarskog arbitražnog zakonodavstva.

AA razlikuje mjere iz članka 38. stavka 3. AA koje je arbitražni sud ovlašten izricati, osim ako stranke takvo ovlaštenje nisu sporazumno isključile (čl. 38. st. 2. AA), od onih mjera propisanih člankom 39. stavkom 2. AA koje je arbitražni sud ovlašten izricati samo ako su se stranke tako sporazumjele (čl. 39. st. 1. i 4 AA). Tako u odnosu na mjere propisane člankom 38 AA, arbitražni sud može naložiti jednoj od stranaka da položi osiguranje za predvidive troškove arbitražnog postupka (čl. 38. st. 3. AA) ili izdavati obvezujuće naloge u vezi s bilo kojom imovinom koja je predmet postupka ili u vezi s kojom se u postupku pojavi bilo kakvo pitanje, a koja je u vlasništvu ili u posjedu stranke arbitražnog postupka, i za tu svrhu odrediti očevid, fotografiranje, zaštitu, čuvanje ili zadržavanje imovine od strane suda, stručnjaka ili stranke, ili

⁴⁰⁴ *Kunštek* smatra da ovako rješenje dopušta strankama da odrede kako pravorijek među njima može imati i kakve druge učinke, ali njihove dispozicije u ovome pravcu mogu biti manje ili više ograničene. Tako se stranke i dalje ne bi mogle sporazumjeti da se pravorijek neće moći poništavati u za to predviđenom postupku, a svakako ne bi bilo moguće voljom stranaka dati pravorijeku učinke koje pravni poredak ne priznaje ili prema kojemu bi on bio stavljen "iznad" odluke državnog suda; Vidjeti *Kunštek*, op. cit. u bilj. 221., str. 130. *Triva* navodi da se primjerice u engleskom Arbitration Actu 1996. iz popisa pravila koja su kogentne naravi izvodi, *arg. a contrario*, zaključak da norma o obvezujućoj pravnoj snazi pravorijeka nije kogentne naravi jer se u Odjeljku 4/2 ne nalazi na listi pravila koja su kogentna. Komentatori engleskog zakona smatraju da bi stranke mogle pristati da se o stvari konačno presuđenoj pravorijekom ponovno vodi čak i novi arbitražni spor; Vidjeti *Triva*, op. cit. u bilj. 281., str. 47.

dati nalog da se uzmu uzroci sa imovine ili da se na imovini provedu kakva promatranja ili provede eksperiment (čl. 38. st. 4. AA). Arbitražni sud zatim može odrediti da se stranka ili svjedok ispituju pod prisegom ili davanjem izjave i arbitražni sud može u tu svrhu zahtijevati prisegu ili izjavu po vlastitom izboru (čl. 38. st. 5. AA). Arbitražni sud zatim može i radi potrebe arbitražnog postupka dati upute stranci za čuvanjem bilo kojeg dokaza koji je pod njenim nadzorom ili kontrolom (čl. 38. st. 6. AA). U odnosu na mjere iz članka 39. AA, arbitražni sud je ovlašten privremeno naložiti novčanu isplatu ili određeno raspolaganje imovinom između stranaka arbitražnog postupka (čl. 39. st. 2. toč. a. AA) ili dati nalog da stranka izvrši određenu isplatu na ime troškova arbitraže (čl. 39. st. 2. toč. b. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, državni sud je ovlašten naložiti protivniku osiguranja da postupi u skladu s privremenom mjerom donesenom od strane arbitražnog suda (čl. 42. st. 1. AA). Državni sud je dužan tako postupiti ili na zahtjev arbitražnog suda koji je dužan o tome zahtjevu obavijestiti stranke arbitražnog postupka (čl. 42. st. 2. toč. a. AA) ili na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka uz prethodno odobrenje arbitražnog suda te obavijest drugoj stranci arbitražnog postupka (čl. 42. st. 2. toč. b. AA), ili ako su se stranke sporazumjele da je državni sud ovlašten prisilno provoditi privremene mjere arbitražnog suda (čl. 42. st. 2. toč. c. AA). Stranke protiv navedenih odluka mogu izjaviti žalbu za koju je potrebno dopuštenje suda (čl. 42. st. 5. AA). Odredbom članka 44. AA navedene su mjere koje je državni sud ovlašten donijeti, ali ovaj put samo na zahtjev stranke, iako su neke mjere jako slične prethodno navedenim mjerama koje određuje arbitražni sud. I u ovom slučaju su stranke ovlaštene sporazumno oduzeti tu ovlast državnom sudu. Tako, ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, državni sud je ovlašten donositi mjere kojima se primjerice osigurava prisutnost svjedoka u arbitražnom postupku, određuje čuvanje dokaza, poduzimaju određene mjere vezano uz imovinu koja je predmetom arbitražnog postupka, odrediti mjeru raspolaganja imovinom ili imenovanje upravitelja i naložiti prodaju robe koja je predmetom arbitražnog postupka. Mjere se na zahtjev stranke mogu odrediti samo ako ih je potrebno hitno poduzeti te ako sud smatra da su nužne radi očuvanja dokaza ili imovine (čl. 44. st. 3. AA). Ako mjere nije nužno hitno poduzeti, sud će ih na zahtjev stranke odrediti samo uz prethodno odobrenje arbitražnog suda (čl. 44. st. 4. AA) ili ako postoji pisani sporazum s drugim strankama. U svim ovim slučajevima sud će postupiti samo ako ili u onoj mjeri u kojoj arbitražni sud i bilo koja arbitražna ili druga institucija ili osoba kojoj su stranke dodijelile ovlasti u tom pogledu nemaju ovlasti za donošenjem mjera ili u tom trenutku nisu u stanju učinkovito djelovati (čl. 44. st. 5. AA). Stranke protiv navedenih odluka mogu izjaviti žalbu za koju je potrebno dopuštenje suda (čl. 44. st. 7. AA).

4.7. Poredbenopravni sažetak

Zakon o arbitraži je jasno odredio da arbitražni sud može svoje odluke donositi samo u obliku zaključka ili pravorijeka. Iako su stranke ovlaštene sporazumjeti se i o tome da arbitražni sud može donositi i neke druge odluke, stranke takvim odlukama ne mogu dati značaj pravorijeka, pa protiv njih ne mogu niti izjaviti pravne lijekove, iako arbitražni postupak može biti okončan upravo donošenjem takve odluke. Najvažnije razlike između pravorijeka i zaključka ipak se ogledaju u tome da jedino pravorijekom sud može odlučiti o meritumu zahtjeva, tj. o biti spora i da su stranke ovlaštene jedino protiv pravorijeka podnijeti pravni lijek. Zaključkom arbitražni sud ne može odlučivati o biti spora iako zaključkom može obustaviti arbitražni postupak. Protiv zaključka o obustavi arbitražnog postupka nezadovoljnoj stranci nije dopušteno izjaviti niti redovni niti izvanredni pravni lijek, pa takva odluka kojom se okončava arbitražni postupak nije podložna nadzoru državnog suda. Ako je postupak okončan zaključkom, nema odluke o biti spora.

Prikazom odredbi ZA, komparativnog zakonodavstva, konvencija i međunarodnih ugovora koji su obrađeni za potrebe ovog rada, zaključuje se da je u iznimnim slučajevima pojam pravorijek definiran u zakonskim odredbama. Pa tako, ZA, za razliku od odredbi UML i komparativnih zakonodavstava, kao i konvencija i međunarodnih ugovora koji su obrađeni za potrebe ovog rada, jedini definira pravorijek kao "*odluku arbitražnog suda o biti spora*". Iz čega se izvodi zaključak da arbitražni sud može jedino pravorijekom odlučiti o sporu kojeg su mu stranke povjerile na rješavanje. Ovakav učinak pravorijeku, unatoč izostanku njegove definicije, priznaju i komparativna zakonodavstva, što se zaključuje kako iz odredbi komparativnih arbitražnih zakonodavstava, tako i iz sudskih odluka koja su utemeljena na tim zakonodavstvima. Postavlja se onda pitanje da li je uopće nužna definicija pravorijeka u ZA? Iz odredbi ZA je jasno da samo pravorijekom arbitražni sud može riješiti spor iz kojeg razloga stranke arbitražnog postupka mogu tužbu za poništaj podnijeti samo protiv one odluke arbitražnog suda koja se zove "*pravorijek*". ZA samo jednim člankom (čl. 32. st. 1. ZA) ukazuje i na pravo arbitražnog suda za donošenjem druge odluke koju naziva "*zaključak*" kojom ne odlučuje o samome sporu iako s zaključkom okončava arbitražni postupak, a protiv kojega nije dozvoljeno podnošenje bilo kojeg redovnog ili izvanrednog pravnog lijeka. S obzirom na to da je hrvatsko arbitražno zakonodavstvo prihvatilo brojna rješenja iz UML-a te već ima bogatu sudsku praksu proizašlu iz postupaka za poništaj pravorijeka koja nikada nije ni dovodila u

pitanje obvezu arbitražnog suda da samo pravorijekom odlučuje o sporu, definiranje pravorijeka odredbom ZA se čini suvišnim.

UML, za razliku od ZA, u svojim odredbama ne sadrži definiciju pravorijeka iz čega se može zaključiti da UML dozvoljava da se pravorijekom odluči i o nekim drugim pitanjima, osim onima kojima se samo odlučuje o "*biti spora*". Paragrafi öZPO ne sadrže definiciju pravorijeka na način kako je ona sadržana u odredbama ZA. Odredbe SchZPO kao ni odredbe SchIPRG također ne definiraju pravorijek, ali znatno opsežnije nego SchIPRG uređuju vrste i učinak pravorijeka, a iz kojih se može izvesti zaključak da arbitražni sud samo pravorijekom odlučuje o "*biti spora*", odnosno o svim onim glavnim zahtjevima mjerodavnima za razrješenje spora. Engleski AA ne sadrži definiciju pravorijeka, ali se njegove najbitnije karakteristike mogu utvrditi iz sudskih presuda kojima se utvrđuju razlike između arbitražnih presuda i ostalih odluka. Ali iz svih arbitražnih pravorijeka i sudskih odluka koja sam razmatrao za potrebe izrade ovog doktorskog rada, zaključuje se da je svim komparativnim sustavima zajedničko da je arbitražni sud samo pravorijekom odlučivao o "*biti spora*".

Hrvatski ZA radi podjelu pravorijeka na domaće i na strane pravorijeke, ovisno o tome da li je mjesto arbitraže u Republici Hrvatske ili izvan nje. Domaće pravorijeke ZA dijeli na: potpuni pravorijek, djelomični pravorijek, konačni pravorijek, međupravorijek, dopunski pravorijek, samostalni pravorijek, pravorijek na temelju nagodbe, naknadni pravorijek, pravorijek kojim sud odlučuje o troškovima arbitražnog postupka, pravorijek kojim sud ispravlja već doneseni pravorijek i pravorijek kojim arbitražni sud tumači već doneseni pravorijek. UML normira sljedeće vrste pravorijeka: pravorijek na temelju nagodbe, konačni pravorijek, pravorijek kojim se ispravlja već doneseni pravorijek, pravorijek kojim arbitražni sud tumači već doneseni pravorijek i dopunski pravorijek. UML za razliku od ZA ne definira pojam stranog pravorijeka ni pojam domaćeg pravorijeka, a ne poznaje ni pojam djelomičnog pravorijeka, međupravorijeka ni pravorijeka kojim sud odlučuje o troškovima arbitražnog postupka. öZPO nomira podjelu domaćih pravorijeka na isti način kao i UML, s tim da poznaje dodatni pravorijek, a to je pravorijek kojim je arbitražni sud ovlašten odlučiti o svojoj nadležnosti. Mogućnost donošenja ovog pravorijeka nije sadržana ni u odredbama ZA. Švicarski IPRG pravorijeke dijeli na djelomični pravorijek, konačni pravorijek, međupravorijek, dopunski pravorijek, pravorijek kojim sud ispravlja već doneseni pravorijek i pravorijek kojim arbitražni sud tumači već doneseni pravorijek. Osim ovih vrsta pravorijeka, SchZPO nomira još i pravorijek na temelju nagodbe. Naposljetku, engleski AA sadrži sljedeće

vrste pravorijeka: pravorijek na temelju nagodbe, dopunski pravorijek, pravorijek kojim sud ispravlja već doneseni pravorijek i pravorijek kojim sud odlučuje o troškovima arbitražnog postupka. Zanimljiva je svakako propisana mogućnost arbitražnog suda, ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, da je ovlašten donijeti više od jednog pravorijeka u različito vrijeme i o različitim predmetima o kojem se vodi spor (čl. 47. st. 1. AA). U tim slučajevima arbitražni sud mora u svakom takvom pravorijeku jasno naznačiti pitanje, konkretni tužbeni ili protutužbeni zahtjev ili dio tužbenog zahtjeva o kojem je odlučeno dotičnim pravorijekom. Iako AA ne koristi pojmove *"djelomični pravorijek"* ili *"međupravorijek"*, iz prethodno navedenih odredbi proizlazi ovlast arbitražnog suda da donosi djelomične pravorijeke ili međupravorijeke. Razlika u podjeli pravorijeka među komparativnim zakonodavstvima ne znači da arbitražni sudovi ne bi mogli odlučivati o onim vrstama zahtjeva koji su svojstveni pravorijecima koji egzistiraju samo u nekim zakonodavstvima. U tom slučaju, arbitražni sud će biti ovlašten donijeti pravorijek, ovisno o vrsti zahtjeva i konačnosti toga zahtjeva za odlučivanje.

ZA je izričito odredio da je arbitražni sud o troškovima arbitražnog postupka ovlašten odlučiti ili pravorijekom ili zaključkom. Ako bi arbitražni sud o troškovima odlučio zaključkom koji okončava arbitražni postupak, stranka nezadovoljna stranka ne bi mogla protiv takvog zaključka podnijeti niti jedno pravno sredstvo. U postupku ovrhe toga zaključka, on bi se smatrao ovršnom odlukom arbitražnog suda u skladu s člankom 23. točkom 3. OZ-a. Odredbe o posebnoj vrsti pravorijeka kojim bi arbitražni sud odlučio o troškovima ne sadrži UML, a isto tako ni ÖZPO-a, SchIPRG-a i SchZPO-a, ali ih sadrži AA. Smatram da bi se trebao izmijeniti članak 35. stavak 1. ZA na način da on glasi: *"Na zahtjev stranke, arbitražni sud će u pravorijeku odrediti koja je stranka i u kojem omjeru dužna naknaditi drugoj stranci troškove potrebne radi vođenja postupka, uključujući i troškove zastupanja i nagrade arbitrima, i snositi vlastite troškove."* Dodatno bi trebalo izmijeniti i stavak 3. istoga članka na način da on glasi: *"Ako arbitražni sud propusti odlučiti o troškovima, stranka može zahtijevati donošenje dopunskog pravorijeka, pri čemu se primjenjuju odredbe članka 33. ovoga Zakona."* Potrebno bi bilo dodati i stavak 4. u članku 35. ZA, na način da on glasi: *"Ako je arbitražni postupak okončan zaključkom, arbitražni sud će na zahtjev stranke donijeti posebni pravorijek na kojeg se primjenjuju odredbe članka 30. ovoga Zakona. Zahtjev za donošenje takvog pravorijeka stranka može podnijeti najkasnije u roku od 30 dana od dostave zaključka kojim se arbitražni postupak okončava."*

Ako smatra da je zahtjev za ispravak pravorijeka podnesen u skladu s odredbama ZA i da je opravdan, arbitražni sud je dužan donijeti novi pravorijek. Takav novi pravorijek mora imati sve formalne uvjete koje ZA predviđa za pravorijek, ali se može zaključiti da je zbog nepotpunosti članka 34. ZA, ostavljeno arbitražnom sudu odlučiti hoće li pravorijek ispraviti na način da će novim pravorijek obuhvatiti sadržajno sve navode iz prethodnog pravorijeka, ili će samo novim pravorijekom ispraviti navode iz prethodnog pravorijeka koje je opravdano ispraviti. Takvo rješenje je sadržano i u odredbama UML-a. öZPO također ovlašćuje stranke arbitražnog postupka da zatraže ispravak pravorijeka o kojem arbitražni sud odlučuje novim pravorijekom, ali i obvezuje arbitražni sud da prije donošenja odluke o ispravku pravorijeka sasluša suprotnu stranku. SchIPRG 2020. također normira institut ispravka pravorijeka, ali za razliku od prethodnih komparativnih zakonodavstava ostavlja mogućnost strankama arbitražnog postupka da se suglasno odreknu prava na ispravak pravorijeka (čl. 189a. st. 1. reč. 1. SchIPRG 2020). U protivnom će o zahtjevu za ispravak pravorijeka, koji mora biti podnesen u roku od 30 dana od otvaranja (priopćenja) pravorijeka, arbitražni sud odlučiti novim pravorijekom. SchIPRG 2020., osim što propisuje rok u kojem su stranke dužne zatražiti ispravak pravorijeka, ne propisuje kakav mora biti taj zahtjev niti dodatne procesne radnje za odlučivanje o zahtjevu za ispravkom pravorijeka. SchZPO na identičan način kao i SchIPRG 2020. normira mogućnost ispravka pravorijeka, ali razlika je u tome što sadrži i subjektivni i objektivni rok za ispravkom pravorijeka (30 dana od dana otkrivanja greške ili dijela pravorijeka kojeg treba istumačiti ili potrebe za dopunskim pravorijekom, a najkasnije u roku od 1 godine od dostave pravorijeka - čl. 388. st. 2. SchZPO). Razlika u odnosu na SchIPRG 2020. je u tome što je za razliku od članka 189a. stavka 1. rečenice 1. SchIPRG 2020, članak 388. SchZPO-a kogentne naravi pa strankama nije dozvoljeno drugačije ugovoriti. Dodatna razlika je i u tome što za razliku od SchIPRG 2020., odredbama SchZPO-a nije dana ovlast arbitražnom suda da na vlasitu inicijativu ispravi pravorijek. Engleski AA jednako kao i SchIPRG 2020., ovlašćuje stranke arbitražnog postupka da sporazumno oduzmu ovlast arbitražnom sudu za ispravkom pravorijeka. U nedostatku takvog sporazuma, arbitražni sud je dužan prije donošenja odluke o ispravku pravorijeka, omogućiti suprotnoj stranci da se izjasni o zahtjevu za ispravkom pravorijeka. Stranke se mogu sporazumjeti i o dužem roku, od onog zakonski određenog, u kojem su dužne podnijeti zahtjev za ispravkom pravorijeka. Ako je zahtjev za ispravak pravorijeka osnovan i podnesen u roku, takav ispravak pravorijeka će biti sastavni dio pravorijeka koji se ispravlja.

ZA na identičan način kao i u slučaju zahtjeva za ispravkom pravorijeka, propisuje pravo stranaka arbitražnog postupka na podnošenje zahtjeva za tumačenjem pravorijeka. Jedina razlika je u tome što se stranke arbitražnog postupka moraju sporazumjeti o ovlasti arbitražnog suda za davanje tumačenjem pravorijeka. U protivnom, arbitražni sud nije ovlašten dati tumačenje pravorijeka. Dodatna razlika u odnosu na ispravak pravorijeka, je u tome što arbitražni sud nije ovlašten na vlastitu inicijativu dati tumačenje pravorijeka. Ovakvo rješenje je sadržano i u UML-u. Paragrafima öZPO-a tumačenje pravorijeka je uređeno na isti način kao i ispravak pravorijeka s razlikom, kao i kod ZA, da se stranke arbitražnog postupka moraju sporazumjeti o ovlasti arbitražnog suda za davanje tumačenjem pravorijeka. Odredbama SchIPRG 2020 tumačenje pravorijeka je uređeno na isti način kao i ispravak pravorijeka. Posebnost u odnosu na komparativna zakonodavstva je u tome što SchIPRG 2020 ovlašćuje arbitražni sud da na vlastitu inicijativu daje tumačenje pravorijeka. Odredbama SchZPO-a za razliku od SchIPRG-a, nije omogućeno strankama arbitražnog postupka da oduzmu arbitražnom sudu ovlast za odlučivanje o zahtjevu za tumačenjem pravorijeka niti je dana ovlast arbitražnom sudu da na vlastitu inicijativu daje tumačenje pravorijeka. Engleski AA ne poznaje mogućnost tumačenja pravorijeka.

Zaključno je bitno za ukazati da ZA kao i sva komparativna zakonodavstva koja su obrađena za potrebe ovog rada propisuju obvezan sadržaja pravorijeka, a sve kako je prikazano u prethodnim poglavljima. Njima je propisano da pravorijek mora biti u pisanom obliku (čl. 30. st. 3. reč. 1. ZA, čl. 31. st. 1. reč. 1. UML, § 606. reč. 1. öZPO), osim što je člankom 189. stavkom 1. SchIPRG-a i člankom 52. stavkom 1. AA ostavljena mogućnost strankama da se sporazumiju oko forme pravorijeka, što eksplicitno znači da austrijski i engleski zakonodavac ne traže da pravorijek bude u pisanom obliku. Sudska praksa je još nije susrela sa pravorijekom koji ne bi bio sastavljen u pisanom oblikom, tako da izostaje sudsko utvrđenje alternativnog oblika pravorijeka.

Pravorijek mora biti i obrazložen osim ako su se stranke sporazumjele da obrazloženje nije potrebno (čl. 30. st. 3. reč. 2. ZA, čl. 31. st. 2. UML, §.606. st. 2. öZPO, čl. 384. st. 1. toč. e. SchZPO, čl. 189. st. 2. reč. 2. SchIPRG, čl. 52. st. 4. drugi dio reč. 1. AA) ili ako je pravorijek donesen na temelju nagodbe (čl. 30. st. 3. reč. 2. ZA, čl. 31. st. 2. UML, § 605. toč. 2. öZPO, čl. 51. st. 1. i 2. AA i čl. 52. st. 4. prvi dio reč. 1. AA). Zajedničko im je i da pravorijek mora biti potpisan od arbitara, uz razliku da li pravorijek mora potpisati samo arbitar pojedinac (čl. 30. st. 5. reč. 1. ZA, čl. 31. st. 1. reč. 1. UML, § 606. reč. 1. öZPO) ili predsjednik arbitražnog

vijeća (čl. 189. st. 2. reč. 3. SchIPRG, čl. 384. st. 2. SchZPO) ili je dovoljno da pravorijek potpiše većina arbitara (čl. 30. st. 5. reč. 2. ZA, čl. 29. UML, § 606. reč. 2. öZPO) ili pravorijek moraju potpisati svi arbitri (čl. 30. st. 5. prva reč. ZA, čl. 31. st. 1. prva reč. UML, § 606. prva reč. öZPO, čl. 52. st. 3. prvi dio reč. 1. AA). Engleski AA propisuje da je dovoljno čak da pravorijek bude potpisan samo od onih arbitara koji su suglasni s pravorijekom (čl. 52. st. 3. drugi dio reč. 1. AA). Za razliku od odredbi ZA i komparativnog arbitražnog zakonodavstva koje sam razmatrao za potrebe ovog rada, SchZPO izričito propisuje i da pravorijek mora sadržavati imena članova arbitražnog suda (čl. 384. st. 1. a. SchZPO). Također, pravorijek mora sadržavati i datum i mjesto donošenja (čl. 30. st. 4. ZA, čl. 31. st. 3. UML, § 606. st. 3. öZPO, čl. 189. st. 2. reč. 2. SchIPRG, čl. 384. st. 1. b. i g. SchZPO, čl. 52. st. 5. AA). Posebnost engleskog AA u odnosu na odredbe ZA i odredbe komparativnog zakonodavstva koje sam razmatrao za potrebe ovog rada je u tome što je arbitražni sud ovlašten odrediti koji će točno datum biti naznačen na pravorijeku, osim ako se stranke nisu drugačije sporazumjele (čl. 54. st. 1. AA). U nedostatku odluke o tome, smatrat će se da je datum pravorijeka datum na koji je arbitar potpisao pravorijek ili ako više arbitara potpisuje pravorijek, tada datum na koji je pravorijek potpisao posljednji arbitar (čl. 54. st. 2. AA).

Hrvatski ZA daje ovlast arbitražnom sudu za donošenjem privremenih mjera na zahtjev jedne od stranaka arbitražnog postupka, ali samo u slučaju ako stranke nisu sporazumno oduzele takvu ovlast arbitražnom sudu. Tada će jedino državni sud biti ovlašten donositi privremene mjere. Ali ZA ne određuje kojom vrstom odluke arbitražni sud donosi privremenu mjeru, dakle, da li zaključkom ili pravorijekom kao jedinim vrstama odluka koje poznaje ZA. UML primjerice u članku 17. stavku 2. ovlašćuje sud da o privremenim mjerama odlučuje pravorijekom ili bilo kojom drugom odlukom. Radi svih onih razloga naznačenih u poglavlju 4.4.7. ovog rada, posebno povrede prava stranaka na izjavljivanje pravnog lijeka, bilo redovnog bilo izvanrednog u situacijama kada bi arbitražni sud o privremenoj mjeri odlučio zaključkom, svakako bi bilo nužno odredbama ZA jasno naznačiti da o privremenim mjerama arbitražni sud može odlučiti samo pravorijekom. Za naglasiti je da ni öZPO ne propisuje da je arbitražni sud dužan o privremenoj mjeri odlučiti pravorijekom, ali barem jasno propisuje razloge uslijed kojih će državni sud odbiti izvršenje privremene mjere kao i slučajeve u kojima će po prijedlogu stranke ukinuti provođenje privremene mjere. Ni SchIPRG i SchZPO ne određuju izričito u kojem obliku se donose privremene mjere kao ni AA, ali s razlikom što je odredbama AA izričito propisano da nezadovoljna stranka može izjaviti žalbu protiv odluke državnog suda kojom je naloženo protivniku osiguranja da postupi po privremenoj mjeri, odnosno žalbu protiv

odluke državnog suda kojom je određena neka od privremenih mjera koju arbitražni sud nema ovlasti donijeti.

5. PRAVNA SREDSTVA PROTIV PRAVORIJEKA

Jedna od bitnih karakteristika arbitražnog postupka koja ga znatno razlikuje od postupka pred državnim sudovima, jest da je protiv pravorijeka moguće izjaviti ograničeni broj pravnih sredstava. Takva ograničenost nesumnjivo doprinosi ekonomičnosti arbitražnog postupka. Stranke mogu isključiti podnošenje određenih pravnih sredstava protiv odluke kojom je odlučeno o njihovim pravima i obvezama. To ipak ne znači da nisu zaštićena temeljna prava stranaka u postupku. Naime, državni sudovi ostaju kontrolori donesenog pravorijeka na način da ne dozvoljavaju egzistiranje ili prisilno izvršenje onog pravorijeka kojim su primjerice povrijeđena procesna prava stranaka od kojih je većina svojstvena i postupku pred državnim sudom. Zaštitna uloga državnih sudova kao i učinak pravomoćnosti pravorijeka odmah po njegovom donošenju, ako nije predviđena mogućnost izjavljivanja žalbe višem arbitražnom sudu, a što je rijetkost, doprinosi tome da arbitraža bude sredstvo učinkovitog i pravičnog rješavanja nastalog spora.

5.1. Vrste pravnih sredstava prema odredbama Zakona o arbitraži

ZA normira žalbu protiv pravorijeka kao jedino redovno pravno sredstvo protiv pravorijeka, ali predviđa mogućnost izjavljivanja žalbe arbitražnom sudu višeg stupnja samo ako su se stranke sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja (čl. 31. ZA). Tužba za poništaj pravorijeka (čl. 36. ZA) nadležnom državnim sudu jedino je izvanredno pravno sredstvo protiv pravorijeka koje hrvatski ZA predviđa. Redovni i izvanredni pravni lijekovi koji postoje u parničnom postupku pred državnim sudom, kao što su žalba, revizija, prijedlog za ponavljanje postupka, ne mogu se izjavljivati protiv arbitražnog pravorijeka pred državnim sudom.⁴⁰⁵

5.1.1. Žalba protiv pravorijeka

ZA dopušta strankama da se u arbitražnom ugovoru ili kasnije u arbitražnom postupku sporazume oko mogućnosti izjavljivanja žalbe protiv donesenoga pravorijeka o kojoj bi odlučivao arbitražni sud višeg stupnja (čl. 31. ZA). Naglasak je prvo na tome da nije dozvoljeno

⁴⁰⁵ Tako navodi i *Giunio*, op. cit. u bilj. 296., str. 776.

podnošenje žalbe protiv pravorijeka državnom sudu, a onda i na tome da stranke mogućnost podnošenja žalbe moraju izričito ugovoriti. Nije dopušteno pozivanje na prešutno ugovaranje prava na izjavljivanje žalbe ili na korespondenciju temeljem koje bi sud po zahtjevu jedne strane utvrđivao volju stranaka za izjavljivanjem žalbe. Uobičajeno je međutim u praksi da stranke u arbitražnoj klauzuli samo naznače pred kojom arbitražnom ustanovom će se voditi postupak primjenjujući pritom pravila ta arbitražne ustanove, pa takva "oskudna" klauzula postaje zapravo standardna klauzula u praksi.⁴⁰⁶ Činjenica je da većina pravila arbitražnih ustanova ne dozvoljava izjavljivanje žalbi protiv pravorijeka⁴⁰⁷, pa je dosta rijetka mogućnost podnošenja ovog pravnog lijeka, a što sam i utvrdio uvidom u presude koje sam razmatrao za potrebe ovog rada iz kojih je razvidno da u niti jednom slučaju stranke nisu ugovorile mogućnost izjavljivanja žalbe protiv donesenoga pravorijeka. Čak nije bilo situacije da su stranke ugovorile mogućnost izjavljivanja žalbe pa se kasnije odrekle toga prava, kako bi samo u postupku povodom poništaja ispitivale pravilnost i zakonitost pravorijeka.⁴⁰⁸ Nadalje, još je rjeđe ugovaranje izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka *ad hoc* arbitražnog suda. Razlog vjerojatno leži u činjenici organizacijskih poteškoća prilikom konstituiranja arbitražnog suda višeg stupnja koji bi odlučivao o žalbi.

Za slučaj da se stranke sporazumiju oko mogućnosti izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka, one su slobodne ugovoriti i pravila kako bi žalbeni sud trebao raditi, broj arbitara, svojstva koje arbitri moraju imati, način izlaganja žalbe, rok za donošenje odluke o žalbi te sva druga pitanja procesne naravi koja smatraju nužnima za provođenje žalbenog postupka. Dakle, postupak konstituiranja žalbenog suda bi bio uglavnom identičan postupku konstituiranja

⁴⁰⁶ Tako primjerice SAS HGK predlaže sljedeću arbitražnu klauzulu: "*Svi sporovi koji proizlaze iz ovog ugovora i u vezi s njim, uključujući i sporove koji se odnose na pitanja njegovog valjanog nastanka, povrede ili prestanka, kao i na pravne učinke koji iz toga proistječu, konačno će se riješiti arbitražom u skladu s važećim Pravilnikom o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačkim pravilima).*" Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/arbitrazne-klauzule>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:10 h.

⁴⁰⁷ Pravilnici arbitražnih ustanova koje sam koristio sa potrebe ovog rada ne predviđaju mogućnost podnošenja žalbe protiv pravorijeka, dok Zagrebačka pravila u članku 53. izričito propisuju da protiv pravorijeka nije dopušten pravni lijek arbitražnom sudu višeg stupnja. Ta je odredba jedina odredba pravila od koje stranke ne mogu odstupiti sporazumom (čl. 1. st. 3. Zagrebačkih pravila). Nemogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka izričito je navedena i u Pravilima LCIA (čl. 26. st. 8.) i u Pravilima SIAC (čl. 32. st. 11.). Zanimljivosti radi, AAA je 2013. godine donijela svoja žalbena pravila (*Optional Appellate Rules*) koja omogućuju izjavljivanje žalbu na arbitražni pravorijek (ta su pravila objavljena na mrežnoj stranici <https://go.adr.org/AppellateRules>, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 16:09 h).

⁴⁰⁸ *Giunio A. Miljenko* smatra da je razlog takvoj praksi to što stranke povjeravajući spor arbitrima pokazuju prema njima povjerenje koje bi bilo dovedeno u sumnju određivanjem višeg arbitražnog vijeća; Vidjeti *Giunio A. Miljenko*, *Sudska kontrola arbitražnog pravorijeka – Zakon o arbitraži i refleksije de lege ferenda*, *Pravo u gospodarstvu*, br. 6., 2008., str. 1122.

"prvostupanjskog" arbitražnog suda. ZA ne određuje razloge iz kojih bi se mogla podnijeti žalba, što znači da bi i to pitanje stranke svojim sporazumom trebale odrediti, odnosno to pitanje bi trebalo biti regulirano u pravilniku arbitražne institucije, ako bi dotični pravilnik dozvoljavao podnošenje žalbe protiv pravorijeka. Sve navedeno prethodno zahtjeva znatnu angažiranost stranaka arbitražnog postupka, kako bi se u cijelosti provela njihova volja za dvostupanjskim arbitražnim postupkom.

5.1.2. Tužba za poništaj pravorijeka

Jedno od najvažnijih pitanja arbitražnog sudovanja jest svakako kontrola arbitražnog pravorijeka. Naime, država nije u potpunosti prepustila cjelokupno arbitražno sudovanje nedržavnim tijelima već je za sebe zadržala mogućnost nadzora donesenog pravorijeka koji trenutkom donošenja postaju sastavni dio pravnog poretka države. Nadzorna uloga države doći će do izražaja u slučaju podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka, kao i u slučaju provođenja ovršnog postupka na temelju donesenog pravorijeka. Svaka država s uređenim arbitražnim zakonodavstvom, pa tako i hrvatska država, propisuje razloge iz kojih se može tražiti poništaj arbitražnog pravorijeka, kao i razloge na koje sud u takvom pokrenutom postupku pazi po službenoj dužnosti. Isto tako svaka takva država propisuje i razloge uslijed kojih će uskratiti ovrhu na temelju donesenoga pravorijeka. Iz razloga što arbitražne ustanove ili *ad hoc* arbitraže rijetko u svojim pravilima predviđaju mogućnost podnošenja žalbe protiv pravorijeka odnosno brojne arbitražne ustanove u svojim pravilima izričito isključuju mogućnost žalbenog postupka, upravo je tužba za poništaj pravorijeka najčešće jedino pravno sredstvo koje stranke mogu izjaviti državnom sudu protiv domaćeg pravomoćnog pravorijeka. Tužba se ne može podnijeti protiv druge odluke arbitražnog suda koja nije pravorijek ili za koju mjerodavni zakon izričito ne propisuje da se protiv takve odluke može podnijeti tužba za poništaj.⁴⁰⁹ Iz tog razloga strankama nije dozvoljeno, pozivajući se na načelo dispozitivnosti ili autonomije stranaka, određene odluke nazivati pravorijecima samo kako bi se protiv istih mogla podnijeti tužba radi poništaja. Podnošenjem tužbe za poništaj pravorijeka počinje i tzv. "postarbitražna faza"⁴¹⁰ u

⁴⁰⁹ Tako je primjerice konstatirano rješenjem VTSRH br. Pž-91/07 od 21. veljače 2007. kojim je potvrđeno rješenje TSZG br. P-3368/2005 od 13. prosinca 2006. o odbačaju tužbe za poništaj izjavljene protiv zaključka SAS HGK-a kojim se taj sud oglosio nenadležnim (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 16:05 h).

⁴¹⁰ Tako *Kandare* smatra da se uvođenjem postarbitražne faze kao sastavnog dijela arbitražnog sudovanja gube prednosti arbitraže. On nadalje naglašava da pravna sredstva za pobijanje arbitražne odluke nalaze svoj *raison d'être* u okolnosti što je arbitar samo temeljem stranačke ugovorne investiture izrekao odluku koja će steći svojstvo državnog pravosudnog akta. Stoga se takva "*preobrazba*" ugovora o arbitraži u autoritativnu odluku s učincima državnog judikata ne može dopustiti bez utvrđenja mogućnosti kontrole arbitražnog sudovanja od strane državnog pravosudnog aparata; Vidjeti *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 14.

kojoj sada državni sud započinje sa svojom ulogom kontrolora arbitražnog pravorijeka. Sud preuzima ulogu kontrolora samo u onim slučajevima izričito propisanim zakonom. Ujedno, podnošenjem tužbe se naglašava i opće prihvaćen stav da protiv pravorijeka mora biti osigurana sudska zaštita.⁴¹¹ Tu prestaje i naglasak na autonomiji stranaka jako prisutnoj u do tada vođenom arbitražnom postupku te započinje naglasak na državnoj ulozi kontrolora. Mogućnost podnošenja pravnih sredstava protiv pravorijeka poznaju i komparativna zakonodavstva⁴¹² i međunarodne konvencije navedene u ovom radu⁴¹³. Ali on nije na isti način reguliran, već postoje razlike, primjerice u pogledu vrste pravnih sredstava protiv pravorijeka, razloga za podnošenje pravnih sredstava, roka u kojemu se pravna sredstva mogu podnijeti, tijela koje odlučuje o tim pravnim sredstvima, kao i u pogledu pravila koja se primjenjuju u postupku odlučivanja o pravnim sredstvima protiv pravorijeka.

5.1.2.1. Karakteristike tužbe za poništaj pravorijeka

Hrvatski zakonodavac kroz dvije rečenice članka 36. stavka 1. ZA određuje tužbu za poništaj pravorijeka kao jedino pravno sredstvo koje stranke mogu podnijeti protiv pravorijeka arbitražnog suda.⁴¹⁴ Naravno pod uvjetom da se stranke nisu sporazumjele u vezi mogućnosti

⁴¹¹ Iznimka je ICSID konvencija koja propisuje zasebni režim poništaja pravorijeka, kojeg ne prepušta državnom zakonodavstvu. Naime, čl. 52. Konvencije daje nezadovoljnoj stranci pravo da u roku od 120 dana od donošenja odluke podnese Glavnom tajniku zahtjev za poništaj pravorijeka iz razloga propisanih Konvencijom, osim u slučaju ako se zahtjev zasniva na podmićivanju arbitra, kada se podnosi u roku od 120 dana od otkrivanja podmićivanja, no svakako u roku od tri godine od dana donošenja odluke. Nakon primitka zahtjeva imenuje se *ad hoc* odbor od tri člana, u kojem ne mogu biti osobe koje su bile arbitri u predmetu čiji se poništaj zahtjeva. Odbor može poništiti pravorijek u potpunosti ili djelomično. Odbor također može, za vrijeme dok ne donese odluku, zaustaviti primjenu arbitražne odluke koja je predmetom poništenja. Ako dođe do poništaja pravorijeka, svaka strana može iznijeti spor pred novo arbitražno vijeće. Dakle, poništajem pravorijeka ne prestaje nadležnost Centra. Nakon donošenja arbitražne odluke, obveza je stranaka ugovornica da priznaju i na svome području izvršavaju takvu odluku protiv koje više nije dozvoljen nikakvi pravni lijek. I hrvatski zakonodavac je poznavao iznimku od osiguranja prava na sudska zaštitu protiv arbitražne odluke, koja je vjerojatno rezultat nedovoljnog poznavanja arbitražnog prava od strane njegovog donositelja, točnije od strane Ministarstva rada i mirovinskog sustava. Naime, Pravilnikom o načinu izbora arbitra i provođenju postupka arbitraže u postupcima nadomještanja suglasnosti (NN 37/16), točnije člankom 17. stavkom 3. je bilo propisano: "*Arbitražna odluka ne može se pobijati redovnim i izvanrednim pravnim lijekovima niti se može osporavati u sudskom postupku.*" Obzirom na jaču pravnu snagu odredbi ZA u odnosu na citiranu odredbu Pravilnika, jasno je da je takva odredba bila nedopuštena jer strankama mora biti dozvoljena sudska zaštita protiv takvih odluka. Za napomenuti je još da isti Pravilnik arbitražnu odluku nije nazivao Pravorijekom, nego je koristio samo pojam "*odluka*". Predmetni Pravilnik je prestao važiti stupanjem na snagu Zakona o izmjeni Zakona o radu (NN 127/17). Prethodno je egzistirala i odredba čl. 87. Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi (NN 90/92, 94/93, 117/93) kojom je bilo propisano da, "*Protiv odluke arbitraže nije dozvoljena sudska zaštita.*" Međutim, odlukom USRH br. U-I-503/1993 od 4. prosinca 1996. (NN 5/97) ukinuta je navedena odredba i to zbog nesuglasnosti s odredbama članaka 18. i 19. stavka 2. i 128. Ustava RH, slijedom stajališta Suda da protiv arbitražne odluke mora biti osigurana sudska zaštita. Na predmetnu odluku se USRH pozvao i u svojim kasnijim odlukama br. U-III-893/2000 i U-III-894/2000, obje donesene dana 2. veljače 2001. (obje odluke su objavljene u NN 13/01).

⁴¹² Članak 34 UML, paragraf 611. öZPO, članak 190. stavak 1 SchIPRG, članak 389. SchZPO, članci 67-71. AA.

⁴¹³ Tako primjerice NYK (čl. V. st. 1. toč. e) i Europska konvencija (čl. IX).

⁴¹⁴ Članak 36. stavak 1. ZA u prvoj rečenici propisuje da se protiv pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti tužba za poništaj u skladu s odredbama ovoga članka, dok trećom rečenicom naglašava njezin isključivi karakter

izjavljivanja žalbe višem arbitražnom sudu. Istom odredbom ZA ne određuje izričito da se tužba za poništaj može podnijeti samo protiv domaćeg pravorijeka, dakle onoga pravorijeka koji je donijela domaća arbitraža⁴¹⁵, ali s obzirom na to da protiv "stranog" pravorijeka državni sud ne može odlučivati povodom tužbe za poništaj pravorijeka već samo u postupku priznanja i ovrhe stranog pravorijeka, sve u skladu s odredbama članka 40. ZA, tada je jasno da se tužba za poništaj može podnijeti samo protiv domaćeg pravorijeka⁴¹⁶. S obzirom na to da protiv pravorijeka strane arbitraže nije dozvoljeno podnošenje tužbe za poništaj, već isti pravorijek prolazi kroz postupak priznanja po odredbama ZA⁴¹⁷, tada jezični nedostatak ne bi trebao predstavljati nikakvu dvojbu oko podobnosti samo domaćeg pravorijeka da bude predmetom poništaja putem tužbe. Radi određenja pripadnosti pravorijeka određenoj državi i njezinom pravnom sustatu mjesto arbitraže propisano je kao obvezan sastojak pravorijeka u zakonodavstvima i arbitražnim pravilnicima.⁴¹⁸ Niti jedan pravni sustav ne dozvoljava podnošenje tužbe protiv stranoga pravorijeka. Također, osim protiv pravorijeka, tužba se ne može podnijeti ni protiv jedne druge odluke arbitražnog suda.⁴¹⁹ Nadalje, ZA ne deklarira izričito tužbu za poništaj ni kao redovno ni kao izvanredno pravno sredstvo, već se samo posredno može zaključiti da je tužba za poništaj jedino pravno sredstvo o kojoj odlučuje državni

na način da *"Protiv pravorijeka nisu dopuštena druga pravna sredstva sudu"*. I Sikirić Hrvoje karakterizira tužbu za poništaj kao jedino pravno sredstvo kojeg stranke arbitražnog postupka mogu podnijeti protiv pravorijeka; Vidjeti Sikirić Hrvoje, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 59, 2009, br. 2-3, str. 248.

⁴¹⁵ Domaća arbitraža je arbitraža čije je mjesto na području Republike Hrvatske (čl. 1. toč. 3. ZA).

⁴¹⁶ Tako i Uzelac naglašava da samo domaći arbitražni pravorijeci mogu biti podložni univerzalnoj kontroli sukladnosti sa nacionalnim javnim poretom, jer jedino protiv njih može biti izjavljena tužba za poništaj u Hrvatskoj kao jedino pravno sredstvo za pobijanje arbitražnih pravorijeka; Vidjeti Uzelac Alan, Arbitrabilnost – aktualno uređenje i neka otvorena pitanja u hrvatskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2010., str. 1041.

⁴¹⁷ Babić, op. cit. u bilj. 238., str. 27.-28.

⁴¹⁸ Treba spomenuti da se arbitražni postupak ne treba nužno voditi u sjedištu arbitraže, s obzirom na to da pravilnici arbitražnih ustanova, kao što je već navedeno, dozvoljavaju strankama da suglasno utvrde drugo mjesto pred kojim će voditi arbitražni postupak od onog u kojem se nalazi sjedište arbitraže. Također, neki dokazni prijedlozi se mogu provesti i u mjestu koje nije ni sjedište arbitražnog suda ni mjesto koje su stranke odabrale za vođenje arbitraže, kao što je to primjerice saslušanje određenih svjedoka, stranaka, očevid, vještačenje i sl. Bitno je samo da mjesto arbitraže naznačeno u pravorijeku bude unutar nadležnosti zakonodavstva koje ga kao takvim smatra domaćim pravorijekom. Da će se mjesto arbitraže koje stranke suglasno odrede navesti i kao mjesto arbitraže u samome pravorijeku, propisuju i mnoga arbitražna pravila (primjerice: čl. 18. ICC, čl. 25. Pravila VIAC, čl. 17. Pravila SAC, čl. 16. Pravila LCIA, čl. 25. Pravila SCC, čl. 7. Pravila CIETAC, čl. 21. Pravila SIAC i čl. 18. Pravila UAR).

⁴¹⁹ To je utvrđeno i rješenjem ŽSZG br. Ap-3/15 od 4. travnja 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) kojim je odbačena tužba za poništaj Zaključka Arbitraže Privredne banke Zagreb d.d.: *"Zaključkom se donose procesne odluke koje ne rješavaju bit spora, pa tužitelj nema mogućnost poništaja zaključka predviđenog odredbom čl. 36. st. 1. ZA, budući da se prema navedenoj zakonskoj odredbi tužba za poništaj može podnijeti samo protiv pravorijeka, a ne i protiv zaključka. Stoga, budući da nije ispunjen osnovni uvjet iz čl. 36. st. 1. ZA, tužba za poništaj navedenog zaključka nije dopuštena, zbog čega ju je valjalo odbaciti."* kao i rješenjem VSRH br. GŽ-20/15 od 9. rujna 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 13:27 h), *"Naime, odredbom čl. 36. st. 1. ZA jasno je navedeno da se samo protiv pravorijeka Arbitražnog suda može podnijeti tužba za poništaj, slijedom čega proizlazi da se takva tužba ne može podnijeti protiv zaključka."*

sud.⁴²⁰ S obzirom na to da ZA u članku 31. dozvoljava mogućnost izjavljivanja žalbe na domaći pravorijek, možemo smatrati da tužba za poništaj pravorijeka predstavlja izvanredno pravno sredstvo protiv pravorijeka.⁴²¹ Naime, pravorijek ima prema strankama snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja (čl. 31. ZA), pa se onda ne može o tužbi za poništaj govoriti kao o redovnom pravnom sredstvu. Osim toga, državni sud koji odlučuje o tužbi, ne odlučuje o greškama državnog suda, već arbitražnog, pa nema smisla o tužbi za poništaj pravorijeka govoriti kao o pravnom lijeku, već kao o pravnom sredstvu. Glava 6. ZA nosi naziv *"Pravna sredstva protiv pravorijeka"*, pa bi se zbog navođenja riječi *"sredstva"* u množini, moglo pogrešno pomisliti da osim tužbe za poništaj pravorijeka postoje i neka druga pravna sredstva kojima bi se pravorijek mogao staviti izvan snage. Međutim, odredba članka 36. stavka 1. rečenice 3. ZA jasno propisuje da protiv pravorijeka, osim tužbe za poništaj, nisu dopuštena druga pravna sredstva sudu.

Nadalje, tužba se može podnijeti samo protiv pravomoćnog pravorijeka⁴²², dakle samo onog pravorijeka protiv kojeg su prethodno iskorišteni svi redovni pravni lijekovi. Namjerno ovdje spominjem pojam redovnih pravnih lijekova jer podsjećam da mogućnost podnošenja istih ovisi prvo o volji stranaka, a u nedostatku suglasno izjavljene volje, o arbitražnim pravilima na koje stranke pristaju da budu mjerodavne za njihov spor. Stranke vrlo rijetko

⁴²⁰ Babić navodi da *"Tužba za poništaj pravorijeka nije ni redovni ni izvanredni pravni lijek"*; Vidjeti Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 166. I VTSRH je u presudi br. PŽ-3021/08 od 17. listopada 2012. naveo da *"tužba za poništaj pravorijeka nije ni redovni ni klasični izvanredni pravni lijek"* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 10. travnja 2024., u 11:12 h).

⁴²¹ Tako i neki drugi autori jasno smatraju da je tužba za poništaj pravorijeka izvanredno pravno sredstvo, a da samo žalba protiv pravorijeka predstavlja redovni pravni lijek. Primjerice Kandare navodi da je *"Tužba za poništaj arbitražne odluke je izvanredno pravno sredstvo koje se podnosi protiv one arbitražne odluke koja se više ne može pobijati redovnim pravnim sredstvima"*; Vidjeti Kandare, op. cit. u bilj. 89., str. 214. Triva navodi: *"Držimo da je tužba za poništaj pravorijeka...specifično izvanredno pravno sredstvo. Ono isključuje sve druge izvanredne pravne lijekove protiv pravomoćne arbitražne presude."* Vidjeti Triva Siniša, Ustavna tužba radi ukidanja arbitražnog pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2000., str. 227. Čizmić Jozo/Momčinić Hrvoje navode da tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka ima karakter izvanrednog pravnog sredstva; Vidjeti Čizmić Jozo/Momčinić Hrvoje, *Športsko arbitražno sudište HOO - organizacijske i postupovne odredbe*, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, br. 4., 2011., str. 770., Babić ističe da je tužba za poništaj izvanredno pravno sredstvo ograničene sudske kontrole; Vidjeti Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 185.

⁴²² Ako su stranke ugovorile mogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka, onda se tužba za poništaj pravorijeka podnosi protiv drugostupanjske odluke, koja u tom slučaju predstavlja novi pravorijek koji je zamijenio *"prvostupanjski"* pravorijek. U slučaju da se radi o ukidnoj odluci arbitražnog suda višeg stupnja, takva odluka bi trebala biti donesena u formi zaključka koje poznaje ZA ili bilo koje druge odluke osim pravorijeka, s obzirom na to da bi tada postojala mogućnost istovremenog egzistiranja postupka za poništaj drugostupanjskog pravorijeka, za slučaj da se nezadovoljna stranka odluči poništavati pravorijek i ponovnog arbitražnog prvostupanjskog postupka povodom ukidne odluke. Budući da drugostupanjski arbitražni sud svojom odlukom kojom ukida prvostupanjski pravorijek ipak ne odlučuje o *"biti spora"*, tada i nema druge mogućnosti nego ukidnu odluku donijeti u formi zaključka. Za slučaj da preinačava ili potvrđuje prvostupanjski pravorijek, tada bi takvu odluku trebao donijeti u formi pravorijeka, a koji nezadovoljna stranka može poništavati pred državnim sudom.

ugovaraju mogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka te vrlo mali broj arbitražnih pravila dopušta mogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka. S obzirom na to, pravorijek u praksi najčešće stječe svojstvo pravomoćnosti već trenutkom donošenja. Uostalom, jedna od prednosti arbitražnog postupka u odnosu na postupak pred državnim sudom ogleda se upravo u svojstvu odluke arbitražnog suda koja, za razliku od odluke državnog suda, stječe pravomoćnost već u trenutku donošenja odluke. Naravno, sve pod uvjetom da stranke zasebno ne ugovore ili ne pristanu na arbitražna pravila koja im omogućuju izjavljivanje žalbe protiv pravorijeka. Tužba za poništaj se može podnijeti protiv deklaratornog, konstitutivnog i kondemnatornog pravorijeka.

Tužba za poništaj je konstitutivne prirode s ograničavajućim tužbenim zahtjevom kojim se može tražiti samo poništaj pravorijeka (*judicium rescindens*).⁴²³ Dakle, sud ne može pravorijek preinačiti, već samo presudom prihvatiti tužbeni zahtjev i poništiti pravorijek ili presudom odbiti tužbeni zahtjev za poništaj. Naravno, državni sud bi mogao i rješenjem odbaciti tužbu za poništaj pravorijeka, ako ona ne bi bila podobna za postupanje (nepotpuna, nedopuštena ili nepravovremena tužba).⁴²⁴ Presuda kojom se prihvaća tužbeni zahtjev za

⁴²³ Nije neuobičajeno da tužitelji postave tužbeni zahtjev na način da umjesto "poništava se" pravorijek naznače "utvrđuje se ništetnim" pravorijek. Iako je TSZG presudom pod br. P-1188/15 od 03. studenog 2015. naglasio da se "tužba može podnijeti samo sa zahtjevom za poništaj pravorijeka, a ne za utvrđivanjem ništetnosti pravorijeka", sud je umjesto da je odbacio tužbu, odbio tužbeni zahtjev kao neosnovan "jer sud nije našao osnovanim potraživanje tužitelja kojim traži da se utvrdi ništetnost pravorijeka" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Iz razloga što se protiv pravorijeka može podnijeti samo tužba sa zahtjevom za poništaj pravorijeka, VTSRH je rješenjem br. Pž-8352/15 od 4. lipnja 2018. ukinuo prethodno navedenu presudu TSZG (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. ožujka 2023., u 11:15 h). U ponovljenom postupku je TSZG donio rješenje br. P-1844/18 od 16. travnja 2019. kojim je ispravno odbacio tužbu za utvrđenje ništavim pravorijeka SAS HGK sa obrazloženjem da se "tužba protiv pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti za poništaj pravorijeka, a ne za utvrđivanjem ništetnosti pravorijeka" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Ovo prvostupanjsko rješenje potvrđeno je presudom VTSRH br. Pž-3855/19 od 4. rujna 2019 (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). TSZG je presudom br. P-2211/13 od 24. veljače 2014. odbio tužbeni zahtjev tužitelja koji je glasio "Tužitelj predlaže sudu da donese presudu kojom će poništiti točke I., III., IV. i IX. izreke pobijanog pravorijeka te obvezati tuženika na naknadu tužiteljeva troška ovog postupka" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). U ovom postupku niti tuženik nije ukazivao na pogrešno postavljene tužbeni zahtjev niti je prvostupanjski sud smatrao da su ispunjene pretpostavke za odbacivanje ovako postavljenog tužbenog zahtjeva. Ova prvostupanjska presuda je u konačnici potvrđena presudom VTSRH Pž-5881/14 od 30. kolovoza 2017. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Presudom TSZG br. P-1763/16 od 23. studenog 2017., a koja je potvrđena presudom VTSRH br. Pž-734/18 od 21. svibnja 2020., sud je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka koji je glasio: "Poništava se pravorijek Arbitražnog suda pri Hrvatskoj odvjetničkoj komori u Zagrebu broj AR-1/15 od 4. travnja 2016. te se utvrđuje da isti pravorijek ne proizvodi nikakve pravne učinke" (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). U ovom predmetu tuženik čak ni nije u prvostupanjskom postupku ukazivao na pogrešno postavljene tužbeni zahtjev.

⁴²⁴ Babić smatra da kako je arbitražni pravorijek akt koji ne pripada državnom pravosuđnom sustavu, državni sud ga ne može ni potvrditi ni ukinuti ni preinačiti. Državni sud može utjecati na pravnu sudbinu pravorijeka samo tako da ga, po tužbi za poništaj kao izvanrednom pravnom sredstvu, svojom konstitutivnom odlukom poništi. Presuda kojom se usvaja tužba za poništaj ima dakle isključivo kasacijski učinak; Vidjeti Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 166.

poništaj pravorijeka djeluje *erga omnes*, dok se presuda kojom se odbija konstitutivni zahtjev djeluje *inter partes*. Tužba za poništaj odnosno presuda državnog suda kojom se takav tužbeni zahtjev prihvaća konstitutivne je naravi s djelovanjem *ex tunc*, što znači da se tim zaštitnim putem stvaraju odnosno mijenjaju ili ukidaju pravni odnosi. Presuda kojom bi se tužbeni zahtjev odbio imala bi deklaratoran značaj, jer bi samo potvrđivala pravorijekom već utvrđene odnose. Presudom kojom se pravorijek poništava ne odlučuje se o tužbenom zahtjevu iz arbitražnog postupka, dakle ne odlučuje se o meritumu arbitražnopravne stvari. Ipak, poništavajuća presuda državnog suda posredno ipak dotiče meritum, jer je predmetom postupka toga suda upravo odlučivanje o valjanosti arbitražnog pravorijeka.⁴²⁵ Tužba za poništaj pravorijeka je sredstvo ograničene kontrole pravorijeka jer je sudu pred kojim se poništava pravorijek zabranjeno ulaženje u utvrđenje činjeničnog stanja koje se tiče merituma koje je utvrdio arbitražni sud te iz razloga što se tužba za poništaj može podnijeti samo zbog zakonom točno propisanih razloga⁴²⁶, pa strankama nije dozvoljeno proširivati razloge za poništaj. U svom meritornom aspektu arbitražni pravorijek ipak može biti doveden u pitanje, ali samo ako je protivan javnom poretku. Naposljetku, strankama je zabranjeno unaprijed se odreći prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka (čl. 36. st. 6. ZA), što znači da se toga prava mogu odreći najranije u trenutku donošenja pravorijeka, sve do isteka prekluzivnog roka za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka. O svemu navedenom će biti detaljnije riječ u daljnjim odlomcima ovog rada. Uostalom, ograničenost kontrole pravorijeka proizlazi i iz članka 41. stavka 1. ZA koji sudu daje ovlast da poduzima određene radnje u vezi s arbitražnim postupkom samo onda kada je to i predviđeno ZA.⁴²⁷

⁴²⁵ Tako *Giunio*, op. cit. u bilj. 285., str. 777. Na djelovanje presude kojom se tužbeni zahtjev prihvaća i poništava pravorijek arbitražnog suda s učinkom *ex tunc* ukazuje i *Triva*, op. cit. u bilj. 281., str. 50.

⁴²⁶ Tako je VTSRH u presudi Pž-3021/08 od 17. listopada 2012. naveo: "*tužba za poništaj pravorijeka... je instrument ograničene kontrole arbitražnog pravorijeka koji omogućuje postavljanje zahtjeva za poništaj arbitražne odluke, i to iz točno određenih zakonom propisanih razloga, bez mogućnosti ponovnog suđenja i odlučivanja o samoj stvari. Zadaća suda nije upuštati se u suđenje i provođenje postupka koji bi trebao nadomjestiti citirani pravorijek, a takvo bi postupanje bilo protivno naravi i cilju arbitražnog postupka*" (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 10. travnja 2024., u 11:12 h). Na sličan način je VTSRH konstatirao i primjerice u rješenju br. Pž-8352/15 od 4. lipnja 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. ožujka 2023., u 11:15 h) i presudama br. Pž-478/19 od 15. listopada 2020. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); br. Pž-382/19 od 25. svibnja 2021. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); br. Pž-7467/19 od 9. lipnja 2021. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 16:23 h) i br. Pž-3123/23 od 17. siječnja 2024. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Na opisane karakteristike tužbe za poništaj pravorijeka ukazao je i VSRH primjerice u presudi br. Revt-221/16 od 11. listopada 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:30 h). Na jednak način je na karakteristike tužbe za poništaj pravorijeka ukazao i TSZG sljedećim presudama: br. P-630/18 od 30. studenog 2018., br. P-2455/17 od 23. siječnja 2019., br. P-789/19 od 15. studenog 2019. i br. P-2301/19 od 17. srpnja 2020. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁴²⁷ Činjenicu da sud može poduzimati određene radnje u vezi s arbitražnim postupkom samo kad je to ZA i predviđeno naglašavaju i sudovi u svojim odlukama pa tako primjerice i VSRH u rješenju br. Gž-24/15 od 3.

5.1.2.2. Rok za podnošenje tužbe za poništaj

Unutar zakonodavstava koja su prihvatila UML, ali i unutar onih koja nisu u svojim arbitražnim zakonodavstvima prihvatili odredbe UML-a, propisani su različiti rokovi za podnošenje tužbe za poništaj. Oni su, a u odnosu na komparativna zakonodavstva, određeni ili u danima ili u tjednima ili u mjesecima.

ZA propisuje da se tužba za poništaj pravorijeka mora podnijeti u prekluzivnom roku od tri mjeseca od dana kada je stranci koja ju je podnijela dostavljen pravorijek ili, ako je tužba podnesena u jednom od slučajeva iz članaka 33. ili 34. ZA, dakle u slučajevima egzistiranja dopunskog pravorijeka ili u situaciji kada je zatražen ispravak ili tumačenje pravorijeka, od dana kad je stranci koja je tužbu podnijela dostavljena odluka arbitražnog suda o jednom od tih zahtjeva (čl. 36. st. 3. ZA). Radi se o procesnopravnom roku za podnošenje tužbe pa glede ocjene pravovremenosti tužbe treba imati na umu odredbu članka 112. ZPP-a kojom je propisan način računanja rokova. U slučaju da je tužba za poništaj podnesena izvan naznačenog prekluzivnog roka, državni sud je dužan odbaciti tužbu.⁴²⁸

studenog 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 18:26 h) i rješenju br. GŽ-10/16 od 24. svibnja 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:34 h).

⁴²⁸ Tako je ŽSZG Rješenjem br. Ap-3/13-6 od 5. ožujka 2013. odbacio tužbu za poništaj pravorijeka iz razloga što je zaključio da je tužba podnesena izvan prekluzivnog roka (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Predmetno rješenje je ipak ukinuto rješenjem VSRH-a br. GŽ-14/13 od 29. svibnja 2013. kojim je žalbeni sud utvrdio da je tužba ipak podnesena pravodobno, odnosno zaključio je da je prvostupanjski sud propustio utvrditi da iz razloga što je posljednji dan roka za podnošenje tužbe za poništaj padao u subotu, a da je rok istekao protekom prvog idućeg radnog dana, što je bio ponedjeljak, kada je tužitelj i podnio tužbu za poništaj (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:37 h). Zbog podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka izvan prekluzivnog roka, ŽSZG je i prethodnim rješenjima odbacio tužbu, pa tako primjerice i rješenjem br. AP-1/08-8 od 19. listopada 2009. koje je ukinuto Rješenjem VSRH br. GŽ 7/10 od 31. ožujka 2010. godine nakon što je žalbeni sud ponovno utvrdio da je tužba bila podnesena unutar roka propisanog člankom 36. stavkom 3. ZA (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). U tom postupku sporno je bilo utvrđenje prvostupanjskog suda da je pravorijek uredno dostavljen tužitelju s obzirom na to da mu je upućen u inozemstvo na adresu na kojoj je tužitelj imao prebivalište. Međutim, tužitelj je dostavio sudu dokaz da u to vrijeme nije imao prebivalište na adresi na kojoj mu je dostavljen pravorijek, te da je u to vrijeme čak imao prebivalište u drugoj državi, također u inozemstvu, o čemu je i obavijestio arbitražni sud koji mu je dodatno i na tu adresu dostavio pravorijek. Stoga je žalbeni sud prihvatio stav da rok za podnošenje tužbe za poništaj počinje teći od dana druge dostave pravorijeka zbog čega tužba za poništaj nije bila nepravovremena. Rješenjem br. P-1188/15 od 3. studenog 2015. TSZG je odbacio tužbu za poništaj pravorijeka jer je tužba bila podnesena protekom roka od 3 mjeseca od dana kada je tužitelju dostavljen pravorijek (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). TSZG je rješenjem br. P-1844/18 od 16. travnja 2019. odbacio tužbu za poništaj jer je utvrdio da je podnesena izvan roka od 3 mjeseca od dana kada je tužitelj zaprimio pravorijek (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

5.1.2.3. Odricanje od prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka

ZA ne dopušta strankama da se unaprijed odreknu prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, a u slučaju da stranke ugovore takvo odricanje, ono bi bilo nevaljano te ne bi obvezivalo stranku koja se unaprijed odrekla prava na podnošenje tužbe za poništaj. Naime, člankom 36. stavkom 1. ZA propisano je da se protiv pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti tužba za poništaj, a sve u skladu s daljnjim odredbama predmetnog članka. Takva odredba je kogentne naravi, što znači da je nedozvoljeno odricanje⁴²⁹ strana arbitražnog sporazuma od propisanog ovlaštenja, odnosno da je ništava odredba sporazuma kojom bi se stranke ili jedna od stranaka odrekla prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka. Zabrana predmetnog odricanja je dodatno naglašena člankom 36. stavkom 6. ZA.⁴³⁰ Ali ta zabrana ne znači i nemogućnost odricanja podnošenja tužbe za poništaj nakon donošenja pravorijeka. Stranke su u tom slučaju ovlaštene odreći se podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka i to sve do isteka prekluzivnih rokova unutar kojih se tužba treba podnijeti.⁴³¹ Ništetnost odredbe kojom se stranke odriču mogućnosti podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka ne znači i nevaljanost arbitražnog sporazuma u cijelosti. Arbitražni ugovor s preostalim odredbama ostaje na snazi i obvezuje stranke da svoje sporove riješe putem arbitraže.

5.2. Prikaz pravnih sredstava u odredbama UML-a

UML člankom 34. stavkom 1. jasno deklarira tužbu za poništaj kao isključivo pravno sredstvo protiv arbitražnog pravorijeka, i to na način: *"Pravno sredstvo protiv arbitražnog pravorijeka može se podnijeti samo u obliku tužbe za poništaj u skladu s stavkom 2. i 3. ovog članka"*. Čak i naslov predmetnog članka glasi *"Tužba za poništaj kao isključivo pravno sredstvo protiv arbitražnog pravorijeka"*, s kojim je otklonjena svaka dvojba oko vrste i broja pravnih sredstava koji se mogu podnijeti protiv arbitražnog pravorijeka. UML u članku 5. navodi da državni sud može poduzimati određene radnje u vezi s arbitražnim postupkom samo onda kada je to i predviđeno UML-om, a s obzirom na to da niti jedno drugo pravno sredstvo

⁴²⁹ Pod pojmom odricanje se smatra izričito odricanje.

⁴³⁰ Članak 36. stavak 6. ZA propisuje: *"Stranke se ne mogu unaprijed odreći prava na pobijanje pravorijeka tužbom za poništaj"*.

⁴³¹ Jednako smatraju i Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 309. i Sikirić Hrvoje, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, br. 6., 2008., str. 1096.

nije propisano protiv pravorijeka, tada državni sud u svojoj ulozi kontrolora pravorijeka može postupati samo temeljem tužbe za poništaj pravorijeka i samo u granicama tužbenog zahtjeva. Dodatno, odredbama UML-a u nije predviđena mogućnost izjavljivanja redovnih pravnih lijekova protiv pravorijeka, pa onda konstatiramo da je tužba za poništaj pravorijeka jedino pravno sredstvo i to izvanredno pravno sredstvo protiv pravorijeka. Za naglasiti je da UML ne sadrži odredbu o mogućnosti odricanja od prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka.

Rok za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka propisan je u trajanju od 3 mjeseca, a počinje teći od dana kada je stranka koja je podnijela tužbu primila pravorijek, ili, ako je tužba podnesena u jednom od slučajeva iz članka 33. UML-a, onda od dana kada je arbitražni sud odlučio o tom zahtjevu (čl. 34. st. 3. UML). Članak 33. UML-a odnosi se na slučajeve kada je stranka zatražila od arbitražnog suda ispravak odnosno tumačenje pravorijeka ili dopunski pravorijek. Vidimo dakle, da u slučajevima iz članka 33. UML-a, rok za tužbu za poništaj pravorijeka ne teče od dana primitka pravorijeka. To je svakako upitno rješenje kod dopunskog pravorijeka, jer ako arbitražni sud o dopunskom pravorijeku ne odlučuje na ročištu, stranka može tek primitkom dopunskog pravorijeka saznati njegov sadržaj. Pored toga, moguće je i da arbitražni sud ne dostavi dopunski pravorijek odmah po donošenju, čime se teoretski stranci skraćuje stranci rok za podnošenje tužbe za poništaj, a hipotetski bi ona mogla ostati čak i bez mogućnosti podnošenja tog pravnog sredstva, ako bi arbitražni sud tek po isteku roka od tri mjeseca od donošenja dopunskog pravorijeka, to dostavio stranci. Malo je vjerojatno da se to dogodi, ali je moguće. Stoga bi i u slučaju dopunskog pravorijeka, rok za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka trebao teći od dana primitka pravorijeka, pa bi u tom smislu trebalo izmijeniti čl. 34. stavak 3. UML-a.

5.3. Prikaz pravnih sredstava u komparativnim zakonodavstvima

5.3.1. Austrijsko pravo

Paragrafom 611. stavkom 1. rečenicom 1. öZPO određeno je da se protiv arbitražnog pravorijeka može podnijeti tužba za poništaj o kojoj odlučuje državni sud (§ 611. st. 1. reč. 1. öZPO). Navedeno vrijedi i za pravorijek s kojim je arbitražni sud odlučio o svojoj nadležnosti (§ 611. st. 1. reč. 2. öZPO). Misli se naravno na domaći pravorijek, jer niti jedan pravni sustav ne dozvoljava podnošenje tužbe za poništaj protiv stranoga pravorijeka. Austrijski ZPO ne

spominje mogućnost izjavljivanja redovnih pravnih lijekova protiv pravorijeka.⁴³² Štoviše paragrafom 607. austrijskog ZPO je određeno da pravorijek među strankama ima učinak konačne i obvezujuće sudske odluke.⁴³³

Iako öZPO ne sadrži odredbe o tome, pravna teorija je prihvatila stajalište prema kojem je nevaljana odredba kojom bi se stranke unaprijed odrekle prava na podnošenje tužbe.⁴³⁴

Tužba za poništaj pravorijeka može se podnijeti u roku od 3 mjeseca (§. 611. st. 4. reč. 1. öZPO), a počinje teći od dana kada je stranka koja je podnijela tužbu primila pravorijek, ili, ako je tužba podnesena protiv dopunskog pravorijeka, onda od dana kada je stranka koja je podnijela tužbu zaprimila dopunski pravorijek (§ 611. st. 4. reč. 2. öZPO). U slučaju da stranke traže ispravak ili tumačenje pravorijeka, takvo traženje neće utjecati na početak i trajanje roka za podnošenje tužbe za poništaj (§ 611. st. 4. reč. 3. öZPO). U slučajevima kada se tužba za poništaj podnosi zbog postojanja pretpostavaka pod kojima se može sukladno paragrafu 530. stavku 1. podstavcima 1. - 5. öZPO-a tražiti ponavljanje postupka protiv sudske presude (§ 611. st. 2. toč. 6. öZPO), tada se rok za poništaj pravorijeka određuje prema odredbama o prijedlogu za ponavljanje postupaka (§ 611. st. 4. reč. 4. öZPO).

Važno je napomenuti da austrijski ZPO izričito propisuje mogućnost da se zahtijeva utvrđenje postojanja ili nepostojanja arbitražnog pravorijeka, ako podnositelj zahtjeva ima za to pravni interes (§ 612. öZPO).

5.3.2. Švicarsko pravo

Švicarski IPRG izričito navodi dva pravna sredstva protiv pravorijeka: pritužbu protiv pravorijeka (čl. 190.) i reviziju protiv pravorijeka (čl. 190.a), a koji se podnose nadležnom državnom sudu.

⁴³² Ni Pravila VIAC ne određuju mogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka. Već određuju da se ugovaranjem tih pravila stranke obvezuju postupiti po pravorijeku (čl. 36. st. 7. Pravila VIAC).

⁴³³ *Melis* smatra da to ne isključuje pravo stranaka da se sporazumiju oko mogućnosti dvostupanjskog arbitražnog postupka, ali i naglašava da mu nije poznato da bi takav slučaj bio zabilježen u austrijskoj arbitražnoj praksi; Vidjeti *Werner*, op. cit. u bilj. 202., str. 36.-37.

⁴³⁴ Tako i *Heider/Nueber* navode da stranke nemaju pravo unaprijed odreći se prava na pobijanje arbitražne odluke, te da će se takvo isključenje smatrati *contra bonos mores* i stoga će biti nevažeće; Vidjeti *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 66. Jednako navodi i *Werner*, op. cit. u bilj. 202., str. 40.

Iz razloga navedenih u članku 190. stavku 2. točkama a.-e. SchIPRG-a pravorijek (odluka) se može pobijati pritužbom i to u roku od 30 dana od otvaranja (priopćenja) pravorijeka (čl. 190. st. 4. SchIPRG). Pri tome u pogledu međupravorijeka postoje ograničenja u pogledu razloga pobijanja, te rok za pobijanje započinje teći od dostave takvog pravorijeka (čl. 190. st. 3. SchIPRG).

Iz razloga navedenih u članku 190.a st. 1. točkama a.-c. SchIPRG-a protiv pravorijeka se može zahtijevati revizija i to u roku od 90 dana od dana otkrivanja razloga za reviziju (čl. 190.a. st. 2. reč. 1. SchIPRG). Revizija se ne može zahtijevati nakon isteka roka od 10 godina od nastupa pravomoćnosti odluke, izuzev u slučaju iz članka 190.a stavka 1. točke b. SchIPRG-a, dakle u slučaju da se u kaznenom postupku utvrdi da je na arbitražnu odluku utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu dotične stranke; osuđujuća presuda kaznenog suda nije potrebna; ako se kazneni postupak ne može provesti, dokaz se može pružiti na drugi način (čl. 190.a st. 2. reč. 2. SchIPRG);

Ako nijedna od stranaka arbitražnog postupka nema prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj, one se mogu izjavom u ugovoru o arbitraži ili naknadnim sporazumom u potpunosti ili djelomično odreći pravnih sredstava protiv pravorijeka (čl. 192. st. 1. prvi dio reč. 1. SchIPRG). Stranke se ipak ne mogu odreći prava na podnošenje revizije iz razloga kada je na donošenje pravorijeka utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu stranke koja podnosi reviziju (čl. 192. st. 1. drugi dio reč. 1. SchIPRG). Odricanje od pravnog sredstva mora biti u pisanom obliku odnosno u obliku komunikacije koja omogućava pisani (tekstualni) dokaz sporazuma (čl. 192. st. 1. reč. 2. SchIPRG). Dakle, SchIPRG nije prihvatio načelo po kojemu bi strankama bilo zabranjeno unaprijed se odreći prava na podnošenje pritužbe ili revizije protiv pravorijeka, već omogućuje strankama, iako samo onima koje nemaju teritorijalne povezanosti sa Švicarskom, da se sporazumno odreknu tog prava ili u ugovoru o arbitraži ili kasnije.⁴³⁵ Odricanje mora biti izričito i ne smije ostavljati nikakvu dvojbu u vezi namjere stranaka za odricanjem.⁴³⁶ Također, odricanje mora biti izraz slobodne volje i ne smije ostavljati sumnju u

⁴³⁵ Odlukom br. 4A_238/2011 od 4. siječnja 2012. švicarski Savezni sud je utvrdio da je pritužba protiv pravorijeka nedopuštena zbog toga što su se stranke u skladu s člankom 192. SPIL valjano odrekle prava na osporavanje pravorijeka (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 17:50 h).

⁴³⁶ Tako je švicarski Savezni sud odlukom br. 4A_238/2011 od 4. siječnja 2012. naglasio "*...ni pismo niti duh odredbe ne sprječavaju osobu da se odrekne takvih jamstava po vlastitoj volji sve dok takvo odricanje nije dvosmisleno i nije u sukobu s bilo kakvim važnim javnim interesom*" (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 17:50 h). Čak i pozivanje na arbitražna pravila koja sadrže odredbe o odricanju se ne smatraju jasnim i izričitim odricanjem od podnošenja

prisilu na pristanak na odricanje.⁴³⁷ Nema zapreke da se stranke toga prava odreknu i nakon donošenja pravorijeka. Osim potpunog odricanja od prava na podnošenje pravnih sredstava protiv pravorijeka, te se stranke mogu sporazumno djelomično odreći prava na podnošenje pravnih sredstava protiv pravorijeka, na način da isključe mogućnost pozivanja na pojedine razloge za pritužbu ili reviziju protiv pravorijeka.⁴³⁸ SchIPRG dakle ne dozvoljava strankama s domicilom u Švicarskoj da se unaprijed odreknu prava na pritužbu ili reviziju protiv pravorijeka, ali samo do trenutka donošenja pravorijeka. Nakon toga, i domaće stranke su slobodne odreći se prava na podnošenje pritužbe za poništaj pravorijeka.⁴³⁹ Kriterij domicila utvrđuje se u trenutku odricanja, pa naknadna promjena domicila nema utjecaja na valjanost odricanja.⁴⁴⁰ Europski sud za ljudska prava je odlukom od 1. ožujka 2016. u predmetu *Tabbane v. Switzerland*, odlučio po prvi put da ta odredba, koja dozvoljava strankama da se odreknu prava na pravno sredstvo protiv pravorijeka, nije protivna članku 6. stavku 1. EKLJP-a, uz dodatni zaključak da je takvo ograničenje imalo legitiman cilj, a to je promicanje položaja Švicarske kao mjesta za arbitražu, putem fleksibilnih i brzih postupaka, uz poštivanje ugovorne

pravnog sredstva protiv pravorijeka. Pa je tako Savezni sud u prethodnoj odluci br. 4A_464/2009 od 15. veljače 2010. otišao čak i korak dalje te naglasio da ne predstavlja valjano odricanje podnošenja pravnih sredstava protiv pravorijeka odredba koja predviđa da će pravorijek biti "*konačan i obvezujući*" i da će stranke "*prihvatiti odluku i postupiti u skladu s tim*" (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:22 h). Tako je istaknuto i u odluci Saveznog suda br. 4A_151/2018 od 1. veljače 2019. (odluka je objavljena u *Scherer Matthias*, Case Law: A Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, Volume 40, br. 3, rujan 2022., str. 569.) Jednako smatra i *Kirby Jennifer*, Finality and Arbitral Rules: Saying An Award Is Final Does Not Necessarily Make It So, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International 2012., vol. 29., br. 1., 2012., str. 126. U odluci Saveznog suda br. 4A_382/2021 od 24. rujna 2021. sud je istaknuo da odredba iz ugovora kojom je određeno da je "*Pravorijek Arbitražnog odbora konačan i obvezujući za obje strane. Niti jedna strana neće se obratiti sudu ili drugim tijelima radi podnošenja revizije protiv pravorijeka*" predstavlja izričito isključenje od podnošenja revizije protiv pravorijeka u skladu s člankom 192. SchIPRG (odluka je objavljena u *Scherer Matthias/Kunz Catherine A*, Case Law A Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, vol. 41, br. 2, lipanj 2023., str. 359).

⁴³⁷ Švicarski Savezni sud je u odluci br. 4P_172/2006 od 22. ožujka 2007. utvrdio da odricanje ne može u načelu obvezati sportaša, ako on/ona nema izbora kada potpisuje odricanje (odluka je objavljena u *Krausz Nora*, Waiver of Appeal to the Swiss Federal Tribunal: Recent Evolution of the Case Law and Compatibility with ECHR, Article 6, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 28., br. 2., 2011., str. 144.).

⁴³⁸ Mogućnost djelomičnog odricanja je potvrđena i odlukom Saveznog suda br. 4A_514/2010 od 01. ožujka 2011. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:03 h). Savezni sud je u tom predmetu utvrđivao i je li se odricanje od prava na podnošenje pritužbe protiv pravorijeka proširilo i na odricanje prava na podnošenje revizije protiv pravorijeka. Stranka koja je podnijela reviziju je tvrdila da je tek nakon donošenja pravorijeka saznala razlog za izuzeće arbitra radi njegove nepristranosti. Savezni sud je odlukom br. 4A_53/2017 od 17. listopada 2017. ukazao da kad su stranke izričito isključile mogućnost podnošenja pritužbe protiv pravorijeka, da bi bilo nepravedno kada bi stranka mogla revizijom osporiti pravorijek zbog povrede članka 180. SchIPRG (odluka je objavljena u *Kunz Catherine A.*, Revision of Arbitral Awards in Switzerland: An Extraordinary Tool or Simply a Popular Chimera?, ASA Bulletin, Kluwer Law International, vol. 38, br. 1, travanj 2020., str. 8.-9.).

⁴³⁹ Takav stav je zauzeo i švicarski Savezni sud u odluci br. 4A_475/2016 od 28. ožujka 2017. (odluka je objavljena u *Scherer Matthias*, Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, Kluwer Law International, vol. 36., br. 2., 2018., str. 383.).

⁴⁴⁰ Tako *Krausz*, op. cit. u bilj. 437., str. 139.

slobode stranaka arbitražnog sporazuma. Pa zbog toga ni sama bit prava na pristup sudu nije narušena

Takvo švicarsko zakonsko rješenje koje nije prisutno u komparativnim zakonodavstvima pa ni u odredbama ZA, svakako ukazuje na povjerenje stranaka da će arbitražni sud provesti zakoniti postupak i donijeti zakoniti pravorijek, odnosno da je doneseni pravorijek rezultat isključive volje stranaka da spor riješe arbitražom, ne prepuštajući odluku o sporu državnom sudu. Opisano odricanje od prava na podnošenje pravnog sredstva protiv pravorijeka svakako može doprinijeti razvoju arbitražne djelatnosti te povjerenju u arbitražni način rješavanja spora. Činjenica je da je mogućnost odricanja utemeljena na pravu stranaka da samostalno urede način rješavanja svoga spora te da se u cilju za donošenjem odluke u skladu s načelom ekonomičnosti dopušta odricanje od izjavljivanja pravnog sredstva koji bi odgodio učinak pravorijeka i uređenje konačnog pravnog odnosa među strankama.⁴⁴¹ U slučaju da su se stranke arbitražnog postupka u potpunosti odrekle prava na pobijanje odluke (pravorijeka) i ako se odluke (pravorijeci) trebaju izvršiti u Švicarskoj, analogno će se primijeniti NYK (čl. 192. st. 2. SchIPRG). Dakle, stranke se mogu valjano odreći poništaja pravorijeka i zbog njegove suprotnosti s javnim poretom, a što je sud dužan prihvatiti, čak ako je i pravorijek u suprotnosti s javnim poretom. Ali to ne isključuje pozivanje na povredu javnog poretka u postupku ovrhe stranog pravorijeka, a u skladu s odredbama NYK-a ili odredbi zakona sukladno kojem se provodi ovrha pravorijeka, ako jedna od strana nije potpisnica NYK-a. Dakle, odricanje u skladu s odredbama SchIPRG-a, ne isključuje primjenu NYK-a.⁴⁴² Pravno sredstvo protiv pravorijeka se može podnijeti samo protiv onog pravorijeka koji se smatra domaćim pravorijekom (čl. 176. SchIPRG), te se ne može podnijeti protiv neke druge odluke arbitražnog suda koja nije pravorijek ili za koju mjerodavni zakon izričito ne propisuje da se protiv takve odluke može podnijeti pravno sredstvo.⁴⁴³

Švicarski ZPO također regulira dva pravna sredstva koja se mogu podnijeti protiv pravorijeka državnom sudu: pritužbu protiv pravorijeka Saveznom sudu ili prema izričitom

⁴⁴¹ Tako *Born*, op. cit. u bilj. 64., str. 365.

⁴⁴² Tako, *Krausz*, op. cit. u bilj. 457., str. 149. i 152. i *Knigge Marte /Ribbers Pauline*, Waiver of the Right to Set-Aside Proceedings in Light of Article 6 ECHR: Party-Autonomy on Top?, in *Maxi Scherer* (ed), *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 34., br. 5., 2017., str. 789.

⁴⁴³ Tako je švicarski Savezni sud u više odluka jasno izrekao da se protiv procesnih rješenja iz članka 182. SchIPRG-a i privremenih mjera iz članka 183. SchIPRG-a ne može podnijeti tužba za poništaj, primjerice: odluka br. 4A_600/2008 od 20. veljače 2009., odluka br. 4A_614/2010 od 6. travnja 2011., odluka br. 4A_596/2012 od 15. travnja 2013., odluka br. 4A_524/2016 od 20. rujna 2016. (sve navedene odluke su dostupne na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:16 h).

sporazumu stranaka nadležnom kantonalnom sudu (čl. 389.-395. SchZPO) te reviziju protiv pravorijeka nadležnom državnom sudu (čl. 396.-399. SchZPO).

Za razliku od SchIPRG-a, SchZPO izričito propisuje da se pritužba protiv pravorijeka može podnijeti tek nakon iscrpljenja u ugovoru o arbitraži predviđenih arbitražnih pravnih sredstava (čl. 391. SchZPO). Pritužba protiv svakog djelomičnog i konačnog pravorijeka se može podnijeti iz svih razloga predviđenih u članku 393. točkama a.-f. SchZPO, dok su razlozi za podnošenje pritužbe protiv međupravorijeka ograničeni (čl. 392. toč. a.-b. SchZPO). Kako se sukladno članku 389. stavku 2. SchZPO u postupku povodom pritužbe protiv pravorijeka Saveznom sudu primjenjuju odredbe švicarskog Saveznog zakona o Saveznom sudu⁴⁴⁴, proizlazi da se pritužba protiv pravorijeka Saveznom sudu podnosi u roku od 30 dana od priopćenja pravorijeka strankama (čl. 100. BGG). Kako se u postupku povodom pritužbe protiv pravorijeka kantonalnom sudu primjenjuju članci 319.-327. SchZPO-a (čl. 390. SchZPO), proizlazi da se pritužba protiv pravorijeka kantonalnom sudu podnosi u roku od 30 dana od dostave obrazloženog pravorijeka (čl. 321. SchZPO) odnosno od dostave pravorijeka, ako su se stranke odrekle obrazloženja (čl. 384. st. 1. toč. e. SchZPO).

Revizija protiv pravorijeka može se podnijeti nadležnom državnom sudu iz razloga predviđenih u članku 396. stavku 1. točkama a.-e. i stavku 2. točkama a.-c. SchZPO-a u roku od 90 dana od otkrivanja razloga za reviziju (čl. 397. st. 1. SchZPO). Nakon proteka 10 godina od nastupa pravomoćnosti odluke, revizija se više ne može zahtijevati, izuzev u slučaju iz članka 396. stavka 1. točke b. SchZPO-a, dakle u slučaju da se u kaznenom postupku utvrdi da je na arbitražnu odluku utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu dotične stranke; osuđujuća presuda kaznenog suda nije potrebna; ako se kazneni postupak ne može provesti, dokaz se može pružiti na drugi način (čl. 397. st. 2. SchZPO).

5.3.3. Englesko pravo

Engleski AA regulira dva pravna sredstva protiv pravorijeka: tužbu za osporavanje pravorijeka (*challenge*, čl. 67.-68. AA) i žalbu protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju (*appeal on point of law*, čl. 69. AA). Ta se pravna sredstva mogu podnijeti samo protiv domaćeg pravorijeka⁴⁴⁵.

⁴⁴⁴ Bundesgesetz über das Bundesgericht (BGG), 17. 06. 2007, br. 173110, Amtliche Sammlung (AS), 2006, 1205.

⁴⁴⁵ AA prihvaća teritorijalni pristup poništenja pravorijeka te naglašava da se pravorijek može ukinuti samo ako je arbitražno mjesto bilo u Engleskoj. Tako je člankom 2. stavkom 1. AA određeno da se odredbe AA primjenjuju

Tužba za osporavanje pravorijeka može se podnijeti zbog substantivne nenadležnosti⁴⁴⁶ arbitražnog suda (čl. 67. AA) te ozbiljne nepravilnosti koja se može ticati arbitražnog suda, arbitražnog postupka ili pravorijeka (čl. 68. AA). Stranka arbitražnog postupka takvu tužbu podnosi državnom sudu, ali uz prethodnu obavijest ostalim strankama arbitražnog postupka i arbitražnom sudu (čl. 67. st. 1., čl. 68. st. 1. AA). Stranka se može koristiti ovim pravnim sredstvom samo ako nije izgubila pravo na prigovor sukladno članku 73. stavku 1. AA (čl. 67. st. 1. reč. 2. AA; čl. 68. st. 1. reč. 2. AA). Naime, ako je stranka u arbitražnom postupku sudjelovala ili je nastavila sudjelovati, a nije odmah, ili nije u roku koji je određen ugovorom o arbitraži ili je određen od strane arbitražnog suda ili bilo kojom odredbom AA-a podnijela prigovor da arbitražni sud nema nadležnost, ili da se postupak provodi nepravilno, ili da se ne poštuje ugovor o arbitraži ili neka odredba iz Dijela I. AA-a (čl. 1.-84. AA) ili da je nastupila neka nepravilnost koja utječe na arbitražni sud ili na arbitražni postupak, ta stranka ne može kasnije niti pred arbitražnim sudom niti pred državnim sudom istaknuti takav prigovor, izuzev ako dokaže, da u trenutku kada je počela ili nastavila sudjelovati u arbitražnom postupku, nije znala ili nije mogla s dužnom pažnjom otkriti razloge za prigovor (čl. 73. st. 1. toč. a)-d) AA). Isto tako, i u slučaju kada je arbitražni sud odlučio da on ima supstantivnu nadležnost, a stranka protiv takve odluke nije podnijela dostupnu žalbu ili reviziju u arbitražnom postupku ili nije podnijela tužbu za osporavanje pravorijeka ili to nije učinila u roku koji je određen arbitražnim sporazumom ili odredbama AA, stranka gubi pravo kasnijeg prigovaranja supstantivnoj nadležnosti arbitražnog suda po bilo kojoj osnovi (čl. 73. st. 2. toč. a.-b. AA). Tužba za osporavanje pravorijeka može se podnijeti državnom sudu pod uvjetom da je podnositelj tužbe prethodno iscrpio dostupnu žalbu ili reviziju u arbitražnom postupku i dostupno sredstvo za ispravak odnosno tumačenje pravorijeka odnosno za donošenje dopunskog pravorijeka sukladno članku 57. AA (čl. 70. st. 2. toč. a.-b. AA). Tužba za osporavanje pravorijeka može se podnijeti državnom sudu samo unutar 28 dana od datuma pravorijeka ili, ako je uložena žalba ili revizija u arbitražnom postupku, tada od datuma kada je podnositelj tužbe državnom sudu obaviješten o rezultatu podnošenja žalbe ili revizije u arbitražnom postupku (čl. 70. st. 3. AA).

samo ako je "sjedište" arbitraže u Engleskoj. AA ne dozvoljava strankama arbitraže čije je sjedište izvan Engleske da ugovore mogućnost podnošenja tužbe radi poništaja pravorijeka pred sudovima u Engleskoj. Tako navode i *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 42.

⁴⁴⁶ Člankom 30. stavkom 1. AA je propisano, da osim ako su se stranke drugačije sporazumjele, arbitražni sud može odlučiti o substantivnoj nadležnosti, to jest o tome (a) postoji li valjan arbitražni sporazum, (b) je li arbitražni sud pravilno konstituiran i (c) jesu li zahtjevi izneseni pred arbitražni sud predviđeni odredbama ugovora o arbitraži.

Engleski AA poznaje pravo na izjavljivanje žalbe protiv pravorijeka, ali samo žalbe zbog pogrešne primjene materijalnog prava, dakle, one koja se temelji na pravnom pitanju (čl. 69. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, stranka iz arbitražnog postupka može, uz prethodnu obavijest ostalim strankama arbitražnog postupka i arbitražnom sudu, podnijeti takvu žalbu državnom sudu (čl. 69. st. 1. reč. 1. AA). Dakle, u ovom slučaju se ne radi o kogentnoj odredbi što znači da se stranke mogu i odreći prava na izjavljivanje žalbe i to ili u samom ugovoru o arbitraži ili nakon što je do spora već došlo. Ako su se stranke sporazumjele da pravorijek ne treba imati razloge, to će se smatrati kao sporazum koji isključuje nadležnost suda za žalbu protiv pravorijeka utemeljenu na pravnom pitanju (čl. 69. st. 1. reč. 2. AA). Prema sudskoj praksi, ugovaranjem arbitražnih pravila koja sadrže odredbu sukladno kojoj se smatra da su se stranke ugovaranjem tih pravila odrekle prava na žalbu protiv pravorijeka, smatra se da su se stranke odrekle mogućnosti izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka sukladno članku 69 AA.⁴⁴⁷ Sudska praksa je međutim zauzela I stav da ugovaranje da će doneseni pravorijek biti konačan i obvezujući, ne podrazumijeva isključenje prava na izjavljivanje žalbe sukladno članku 69. AA.⁴⁴⁸ Žalba protiv pravorijeka utemeljena na pravnom pitanju može se izjaviti samo ako su se sve stranke iz arbitražnog postupka o tome sporazumjele ili ako državni sud dozvoli izjavljivanje takve žalbe (čl. 69. st. 2. AA). U svakom slučaju, pravo na žalbu je podvrgnuto restrikcijama predviđenim u članku 70. stavku 2. i 3. AA-a. To znači da se žalba protiv pravorijeka može podnijeti državnom sudu samo pod uvjetom da je podnositelj žalbe prethodno iscrpio dostupnu žalbu ili reviziju u arbitražnom postupku i dostupno sredstvo za ispravak odnosno tumačenje pravorijeka odnosno za donošenje dopunskog pravorijeka sukladno članku 57. AA (čl. 70. st. 2. toč. a.-b. AA). Žalba protiv pravorijeka državnom sudu može se podnijeti samo unutar 28 dana od datuma pravorijeka ili, ako je uložena žalba ili revizija u arbitražnom postupku, tada od datuma kada je podnositelj žalbe državnom sudu obaviješten o rezultatu podnošenja te žalbe ili revizije u arbitražnom postupku (čl. 70. st. 3. AA). U slučaju kada ne postoji sporazum stranaka o podnošenju žalbe protiv pravorijeka utemeljenoj na pravnom pitanju državnom sudu, državni sud može dopustiti takvu žalbu samo ako se uvjeri: a) da će odluka o tom pravnom pitanju bitno utjecati na prava jedne ili više stranaka arbitražnog postupka (čl. 69. st. 3. toč. a. AA), b) da je riječ o pravnom pitanju, u pogledu kojeg se tražilo

⁴⁴⁷ Primjerice odluka u predmetu *Lesotho Highlands Dev. Auth. v. Impregilo SpA* [2006] 1 AC 221 (*House of Lords*) od 30. lipnja 2005. kojom je konstatirano da su stranke ugovaranjem ICC Pravila kao mjerodavnih za arbitražni postupak, isključile mogućnost izjavljivanja žalbe po čl. 69. AA. (odluka je objavljena u *Born* op. cit. u bilj. 313., str. 323.).

⁴⁴⁸ Primjerice odluka u predmetu *Shell Egypt West Manzala GmbH v. Dana Gas Egypt* [2009] EWHC 2097 od 7. kolovoza 2009. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:34 h).

od arbitražnog suda da o njemu odluči, (čl. 69. st. 3. toč. b. AA), c) da je na temelju činjeničnog utvrđenja u pravorijeku odluka arbitražnog suda o tom pitanju očito pogrešna (čl. 69. st. 3. toč. c. (i) AA) ili da je dotično pitanje od opće javne važnosti i odluka arbitražnog suda je barem podnožna ozbiljnoj sumnji (čl. 69. st. 3. toč. c. (ii) AA), i d) da je usprkos sporazumu stranaka da svoj spor riješe arbitražom, pravedno i ispravno uzimajući u obzir sve okolnosti da sud odluči o dotičnom pravnom pitanju (čl. 69. st. 3. toč. d. AA). Stranka je dužna u zahtjevu državnom sudu za dopuštenjem žalbe navesti pravno pitanje o kojem se treba odlučiti i navesti razloge zbog kojih smatra da bi joj trebalo dopustiti izjavljivanje žalbe (čl. 69. st. 4. AA). Državni sud će odlučiti o zahtjevu za dopuštenjem žalbe bez održavanja ročišta, izuzev ako on smatra da je ročište potrebno (čl. 69. st. 5. AA). Protiv odluke državnog suda kojom se odbija ili prihvaća zahtjev za dopuštenjem žalbe, može se podnijeti žalba, ali opet samo uz prethodno dopuštenje suda (čl. 69. st. 6. AA). Pitanje koje se postavlja u žalbi pred državnim sudom mora se isključivo ticati primjene engleskog prava, inače nije dozvoljeno izjaviti žalbu.⁴⁴⁹ Dakle, u slučajevima kada stranke kao mjerodavno pravo u pogledu merituma utvrde neko drugo pravo, tada neće biti moguće podnijeti ovu žalbu.⁴⁵⁰ Primjenjujući članak 69. AA, engleski sudovi su naglasili da je "glavna svrha novog Zakona drastično smanjiti opseg intervencije sudova u arbitražnom postupku⁴⁵¹, ali s druge strane i ukazati na potrebu da se arbitražne odluke donose u skladu s engleskim zakonom".⁴⁵² Spomenimo da u slučaju domaćeg ugovora o arbitraži⁴⁵³ sporazum stranaka kojim bi isključile nadležnost državnog suda da odlučuje o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju nema učinak, izuzev ako bi ga stranke sklopile nakon početka arbitražnog postupka u kojem se pitanje pojavilo ili u kojem je donijet pravorijek (čl. 87. st. 1. toč. b. AA). U pogledu pitanja da li je ugovor o arbitraži domaći, relevantne su činjenice koje su postojale na dan sklapanja ugovora o arbitraži (čl. 87. st. 3. AA).

⁴⁴⁹ Primjerice u predmetu *Reliance Industries Ltd v Enron Oil & Gas India Ltd* [2002] 1 All ER (Comm) 59 (QBD), sud nije odobrio izjavljivanje žalbe s obzirom na to da je pitanje koje je trebalo biti predmetom razmatranja proistjecalo iz indijskog prava, a ne engleskog prava (odluka je objavljena u *Lew/Mistelis*, op. cit. u bilj. 304, str. 373.).

⁴⁵⁰ Tako i *Wolfson David/Charlwood Susanna*, Poglavlje 25: Challenges to Arbitration Awards, u knjizi Julian D. M. Lew, Harris Bor, et al. (eds), *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland*, Kluwer Law International, 2013., str. 546.

⁴⁵¹ *Born*, op. cit. u bilj. 313., str. 20.

⁴⁵² *Reid*, op. cit. u bilj. 219., str. 233.

⁴⁵³ Prema članku 85. stavku 2. AA-a "domaći ugovor o arbitraži" jest ugovor o arbitraži u kojem niti jedna od stranaka koja je fizička osoba nije državljanin druge države izuzev Ujedinjenog Kraljevstva niti ima uobičajeno boravište u drugoj državi izuzev Ujedinjenog Kraljevstva (čl. 85. st. 2. toč. a. AA) ili niti jedna od stranaka koja je korporativno tijelo nije inkorporirana ili čija se centralna kontrola i uprava ne izvršava u drugoj državi izuzev Ujedinjenog Kraljevstva (čl. 85. st. 2. toč. b. AA) i u kojem je kao sjedište arbitraže određeno Ujedinjeno Kraljevstvo (ako je sjedište označeno ili određeno).

I osoba koja tvrdi da je bila stranka u arbitražnom postupku, ali nije u njemu sudjelovala, može tražiti od državnog suda da utvrdi (a) da li je ugovor o arbitraži valjan, (b) da li je arbitražni sud bio pravilno konstituiran, ili (c) jesu li zahtjevi izneseni u arbitraži u skladu s ugovorom o arbitraži, i to putem zahtjeva za utvrđenjem ili privremenom mjerom ili kojim drugim prikladnim sredstvom pravne zaštite (čl. 72. st. 1. AA). Ta osoba također ima pravo pobijati pravorijek zahtjevom iz članka 67. AA iz razloga substantivne nenadležnosti u odnosu na tu osobu (čl. 72. st. 2. toč. a AA) ili iz razloga postojanja ozbiljnih nepravilnosti određenih člankom 68. AA (čl. 72. st. 2. toč. b. prvi dio reč. 1. AA), a u kojim slučajevima se na tu osobu ne odnosi obveza prethodnog postupanja u skladu s člankom 70. stavkom 2. AA (čl. 72. st. 2. toč. b. drugi dio reč. 1. AA).

U pogledu odricanja od prava na podnošenje pravnih sredstava protiv pravorijeka u engleskom pravu, možemo sumirati sljedeće. Stranke se ne mogu unaprijed odreći prava na podnošenje tužbe za osporavanje pravorijeka koje je regulirano u člancima 67.-68. AA. Naravno, stranka ne mora podnijeti takvu tužbu protiv pravorijeka. Suprotno tome, članak 69. stavak 1. AA dozvoljava strankama da se i unaprijed u ugovoru o arbitraži odreknu prava na podnošenje žalbe protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju, izuzev ako je riječ o domaćem ugovoru o arbitraži.

5.4. Poredbenopravni sažetak

Hrvatsko arbitražno zakonodavstvo, za razliku od ostalih komparativnih arbitražnih zakonodavstva koja sam razmatrao za potrebe ovog rada, izričito propisuje da se stranke arbitražnog postupka mogu sporazumjeti da se domaći pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja i to podnošenjem žalbe kao redovnog pravnog sredstva. Takav sporazum mora biti izričit i jasan te on odgađa nastup pravomoćnosti pravorijeka do odluke o žalbi. Međutim, niti jedno od komparativnih zakonodavstava ni ne zabranjuje strankama arbitražnog postupka da ugovore mogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka o kojemu bi odlučivao arbitražni sud višeg stupnja. Ali praksa je pokazala da stranke arbitražim sporazumom ne reguliraju posebno mogućnost izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka već pristaju na primjenu pravila arbitražnih ustanova koja rijetko u svojim pravilima predviđaju mogućnost izjavljivanja žalbe arbitražnom sudu višeg stupnja. Stoga se može zaključiti da je

rijetkost ugovaranje prava na pobijanje pravorijeka pred arbitražnim sudom višeg stupnja. Na osnovanost takvog zaključka ukazuju sudske odluke i pravilnici arbitražnih ustanova koji su razmotreni za potrebe ovog rada. Ako bi ipak stranke arbitražnog postupka ugovorile pravo na pobijanje pravorijeka pred arbitražnim sudom višeg stupnja, tada protiv nepravomoćnog pravorijeka ne bi mogli državnom sudu podnijeti niti jedno pravno sredstvo.

Ako se stranke arbitražnog postupka nisu sporazumjele o mogućnosti izjavljivanja žalbe protiv pravorijeka o kojoj bi odlučivao arbitražni sud višeg stupnja, onda su ovlaštene koristiti daljnja pravna sredstva protiv pravorijeka propisana zakonskim odredbama o kojima odlučuje državni sud. Broj i vrsta pravnih sredstava koji se mogu podnijeti protiv pravorijeka se razlikuju među komparativnim zakonodavstvima. Tako ZA predviđa mogućnost izjavljivanja samo tužbe za poništaj pravorijeka kao izvanrednog pravnog sredstva. Iz prethodno izloženog prikaza pravnih sredstava protiv pravorijeka, zaključuje se da je hrvatski zakonodavac preuzeo u Zakon o arbitraži odredbe UML-a kojim su normirane pretpostavke i pravna sredstva protiv pravorijeka, jer i UML deklarira tužbu za poništaj kao isključivo pravno sredstvo protiv arbitražnog pravorijeka (čl. 34. st. 1. UML). I Austrijski öZPO propisuje da je tužba za poništaj jedino pravno sredstvo protiv arbitražnog pravorijeka o kojem odlučuje državni sud (§ 611. st. 1. reč. 1. öZPO), ali ujedno omogućava strankama da protiv pravorijeka koji se na njih odnosi zahtjevaju i utvrđenje njegovog postojanja ili nepostojanja, ali opet samo ako za to imaju pravni interes (§ 612. öZPO). Švicarski IPRG nomira dva pravna sredstva protiv pravorijeka: pritužbu protiv pravorijeka (čl. 190.) i reviziju protiv pravorijeka (čl. 190.a), a koji se podnose nadležnom državnom sudu. I švicarski ZPO propisuje dva pravna sredstva koja se mogu podnijeti protiv pravorijeka državnom sudu. To je pritužba protiv pravorijeka Saveznom sudu ili prema izričitom sporazumu stranaka nadležnom kantonu sudu (čl. 389.-395. SchZPO) te revizija protiv pravorijeka nadležnom državnom sudu (čl. 396.-399. SchZPO). Engleski AA normira također dva pravna sredstva koja se mogu podnijeti protiv domaćeg pravorijeka: tužbu za osporavanje pravorijeka (*challenge*, čl. 67.-68. AA) i žalbu protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju (*appeal on point of law*, čl. 69. AA). Ograničenost pravnih lijekova koje su stranke ovlaštene podnijeti protiv pravorijeka ne bi trebala ukazivati na pravnu sigurnost koju neki pravni poredak pruža protiv arbitražnog pravorijeka, već bi na to trebali ukazivati broj poništajnih razloga protiv pravorijeka.

Odredbe ZA i komparativnih zakonodavstava sadrže različite rokove za izjavljivanje prethodno navedenih pravnih sredstava koji su određeni ili u danima, ili u tjednima ili u

mjesecima te je na različit način propisano od kada počinju teći rokovi za njihovo izjavljivanje. Tako ZA određuje da se tužba za poništaj pravorijeka mora podnijeti u prekluzivnom roku od tri mjeseca od dana kada je stranci koja ju je podnijela dostavljen pravorijek ili, ako je tužba podnesena u jednom od slučajeva iz članka 33. ili 34. ZA, dakle u slučajevima egzistiranja dopunskog pravorijeka ili u situaciji kada je zatražen ispravak ili tumačenje pravorijeka, od dana kad je stranci koja je tužbu podnijela dostavljena odluka arbitražnog suda o jednom od tih zahtjeva (čl. 36. st. 3. ZA). Takvo propisivanje duljine roka i početka njegovog tijeka je u skladu s odredbama UML za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka (čl. 34. st. 3. prvi dio reč. 1. UML), s razlikom da u slučajevima kada je stranka zatražila od arbitražnog suda ispravak odnosno tumačenje pravorijeka ili dopunski pravorijek, rok od 3 mjeseca za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka započinje od dana kada je arbitražni sud odlučio o tom zahtjevu (čl. 34. st. 3. drugi dio reč. 1. UML). Austrijski ZPO na isti način kao i ZA određuje i duljinu roka i početak njegovog tijeka za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, na način da je tužba može podnijeti u roku od 3 mjeseca od kada je stranka koja podnosi tužbu primila pravorijek ili dopunski pravorijek (§ 611. st. 4. reč. 1.-3. öZPO). S obzirom na to da ispravak i tumačenje pravorijeka čine sastavni dio pravorijeka (610. st. 5. reč. 2. öZPO), tada je jasno da protiv odluke kojom je odlučeno o ispravku i tumačenju pravorijeka nije dozvoljeno podnošenje tužbe za poništaj. U slučajevima kada se tužba za poništaj podnosi zbog postojanja pretpostavaka pod kojima se može sukladno § 530. stavku 1. točkama 1.-5. öZPO-a tražiti ponavljanje postupka protiv sudske presude (§ 611. st. 2. toč. 6. öZPO), tada se rok za poništaj pravorijeka određuje prema odredbama o prijedlogu za ponavljanje postupaka (§ 611. st. 4. reč. 4. öZPO).

Za razliku od prethodno navedenih arbitražnih zakonodavstva, švicarsko arbitražno pravo ne normira dan primitka pravorijeka kao dan od kada počinju teći rokovi za podnošenjem pravnih sredstava, već određuje da rok od 30 dana za podnošenje pritužbe protiv pravorijeka počinje teći od dana otvaranja (priopćenja) pravorijeka (čl. 190. st. 4. SchIPRG). Pri tome u pogledu međupravorijeka postoje ograničenja u pogledu razloga pobijanja, te rok za pobijanje započinje teći od dostave takvog pravorijeka (čl. 190. st. 3. SchIPRG). U odnosu na ispravljeni, protumačeni ili dopunjeni dio pravorijeka, rok za pravni lijek počinje iznova teći (čl. 189a. st. 2. reč. 2. SchIPRG). Reviziju protiv pravorijeka stranke su dužne podnijeti u roku od 90 dana od otkrivanja revizijskog razloga (čl. 190.a. st. 2. reč. 1. SchIPRG) s tim da reviziju ne mogu podnijeti nakon isteka roka od 10 godina od nastupa pravomoćnosti pravorijeka, izuzev ako je na donošenje pravorijeka utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu stranke koja podnosi reviziju (čl. 190.a st. 2. reč. 2. SchIPRG). I švicarski ZPO određuje da se pritužba protiv

pravorijeka može podnijeti u roku od 30 dana od priopćenja pravorijeka strankama (čl. 100. BGG), a ako su se stranke sporazumjele da se pritužba protiv pravorijeka podnosi kantonalnom sudu, tada se ona treba podnijeti o roku od 30 dana od dostave obrazloženog pravorijeka (čl. 321. SchZPO) odnosno od dostave pravorijeka, ako su se stranke odrekle obrazloženja (čl. 384. st. 1. toč. e. SchZPO). U odnosu na ispravljeni, protumačeni ili dopunjeni dio pravorijeka, rok za pravni lijek počinje iznova teći (čl. 388. st. 3. reč. 2. SchZPO). Revizija protiv pravorijeka može se podnijeti nadležnom državnom sudu u roku 90 dana od otkrivanja revizijskog razloga (čl. 397. st. 1. SchZPO), ali se ona ne može podnijeti nakon proteka 10 godina od nastupa pravomoćnosti pravorijeka, izuzev ako je na donošenje pravorijeka utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu stranke koja podnosi reviziju (čl. 397. st. 2. SchZPO).

I englesko arbitražno zakonodavstvo ima u odnosu na prethodno navedena komparativna zakonodavstva svoje posebnosti u vezi određivanja početka tijeka roka za podnošenje pravnih sredstava te jednako kao i švicarsko arbitražno pravo ne određuje dan primitka pravorijeka kao dan od kada počinju teći rokovi za podnošenjem pravnih sredstava. Tako AA određuje da se tužba za osporavanje pravorijeka može podnijeti državnom sudu samo unutar 28 dana od datuma pravorijeka ili, ako je uložena žalba ili revizija u arbitražnom postupku, tada od datuma kada je podnositelj tužbe državnom sudu obaviješten o rezultatu podnošenja žalbe ili revizije u arbitražnom postupku (čl. 70. st. 3. AA). Žalba protiv pravorijeka državnom sudu može se podnijeti samo unutar 28 dana od datuma pravorijeka ili, ako je uložena žalba ili revizija u arbitražnom postupku, tada od datuma kada je podnositelj žalbe državnom sudu obaviješten o rezultatu podnošenja te žalbe ili revizije u arbitražnom postupku (čl. 70. st. 3. AA).

Osim razlikovanja u odnosu na pravna sredstava protiv pravorijeka i duljine rokova za njihovo podnošenje, arbitražna zakonodavstva koja sam razmatrao za potrebe ovog rada se razlikuju i u vezi dozvoljenosti odricanja stranaka od podnošenja pravnih sredstava protiv pravorijeka. Tako ZA izričito zabranjuje strankama da se unaprijed odreknu prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka (čl. 36. st. 6. ZA), što znači da se toga prava stranke mogu odreći najranije u trenutku donošenja pravorijeka, sve do isteka prekluzivnog roka za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka. U slučaju da stranke ugovore takvo odricanje, ono bi bilo nevaljano te ne bi obvezivalo stranku koja se unaprijed odrekla prava na podnošenje tužbe za poništaj. UML ne sadrži odredbu o mogućnosti odricanja od prava na podnošenje tužbe za

poništaj pravorijek, kao ni öZPO, ali je pravna teorija prihvatila stajalište prema kojem je nevaljana odredba kojom bi se stranke unaprijed odrekle prava na podnošenje tužbe.

Švicarsko arbitražno zakonodavstvo ipak drugačije uređuje mogućnost odricanja od podnošenja tužbe za poništaj pravorijeka. Tako samo onim strankama koje nemaju prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj, dozvoljava da se izjavom u ugovoru o arbitraži ili naknadnim sporazumom u potpunosti ili djelomično odreknu pravnih sredstava protiv pravorijeka (čl. 192. st. 1. prvi dio reč. 1. SchIPRG). Ali ne dozvoljava strankama da se odreknu prava na podnošenje revizije u slučajevima kada je na donošenje pravorijeka utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu stranke koja podnosi reviziju (čl. 192. st. 1. drugi dio reč. 1. SchIPRG). Strankama s domicilom u Švicarskoj nije dozvoljeno unaprijed se odreći prava na pritužbu ili reviziju protiv pravorijeka, ali samo do trenutka donošenja pravorijeka. SchZPO ne sadrži odredbe kojima bi strankama bila dana mogućnost odricanja od podnošenja pritužbe protiv pravorijeka ili od podnošenja revizije. Ali ne sadrži ni zabranu odricanja od toga prava.

Engleski AA dozvoljava strankama arbitražnog postupka da se sporazumno odreknu prava na izjavljivanje žalbe protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju i to ili u samom ugovoru o arbitraži ili nakon što je do spora već došlo (čl. 69. st. 1. reč. 1. AA). Mogućnost odricanja od podnošenja tužbe za osporavanje pravorijeka nije propisana odredbama AA.

6. RAZLOZI ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA

6.1. Hrvatsko pravo

6.1.1. Opći pregled razloga za poništaj pravorijeka po odredbama Zakona o arbitraži

Razlozi za poništaj pravorijeka taksativno su navedeni u članku 36. stavku 2. ZA.⁴⁵⁴ Iako je člankom 36. stavkom 6. ZA propisana nemogućnost da se stranke s pravnim učinkom odreknu prava na tu tužbu, jasno je da stranke svojim postupanjem ipak mogu održati na snazi pravorijek koji sadrži neki od poništajnih razloga. Tako je jasno da stranke mogu tijekom arbitražnog postupka "namjerno" ne prigovoriti činjenici da neka odredba ZA od čije primjene stranke mogu odustati ili da neki uvjet koji proizlazi iz ugovora o arbitraži nije poštovan, pa nastave sudjelovati u arbitražnom postupku (čl. 5. ZA)⁴⁵⁵. Ili stranke mogu nakon donošenja pravorijeka propustiti podnijeti tužbu za poništaj pravorijeka te na takav način pristati na pravorijek koji sadrži neki od poništajnih razloga, neovisno da li onaj na koji sud pazi samo po prigovoru stranaka ili na onaj na koji sud pazi po službenoj dužnosti. Također, stranke mogu svjesno održati na snazi pravorijek koji sadrži neki poništajni razlog i propuštanjem navođenja u tužbi nekog od poništajnih razloga na koje sud ne pazi po službenoj dužnosti. Takav pravorijek "s nedostatkom" bi bio valjana osnova za novo uređenje odnosa među strankama te njegova valjanost i održivost ne bi bila dovedena u pitanje, iako je možda suprotan javnom poretku ili je njime odlučeno o sporu koji nije arbitrabilan, osim naravno u slučajevima ako se jedna od stranaka odluči na prisilno izvršenje pravorijeka. U tom slučaju pravorijek koji bi bio suprotan javnom poretku ili kojim je odlučeno o sporu koji nije arbitrabilan ne bi bio podoban za prisilno izvršenje jer bi sud postupajući po službenoj dužnosti u skladu s člankom 39. stavkom 1. ZA morao odbiti ovrhu toga pravorijeka. No, ta bi se okolnost utvrdila tek u slučaju prisilnog izvršenja pravorijeka. U protivnom, ako stranke odluče dobrovoljno izvršiti obvezu iz pravorijeka, pravorijek bi egzistirao i bio temeljem za novo, ali isključivo dobrovoljno, uređenje odnosa među strankama.

Zbog kogentnosti članka 36. stavka 2. ZA strankama nije dozvoljeno dodati nove poništajne razloge. Ograničenost razloga za poništaj dodatno je naglašena člankom 36. stavkom

⁴⁵⁴ Članak 36 ZA svoj uzor nalazi u paragrafu 1059. njemačkog ZPO-a kojom je pak uzor članak 34. UML-a.

⁴⁵⁵ Riječ je o načelu "*non concedit venire contra factum proprium*", u smislu da nijedna osoba ne smije djelovati u suprotnosti sa svojim prethodnim ponašanjem bez posljedica.

1. rečenicom 3. ZA kojim je propisano da protiv pravorijeka nisu dopuštena druga pravna sredstva. Tako ZA u članku 36. stavku 2. točki 1. slovima a)-f) propisuje da sud može poništiti pravorijek samo ako stranka koja podnese tužbu dokaže:

- a) da ugovor o arbitraži iz članka 6. ovoga Zakona nije uopće bio sklopljen ili da nije bio valjan,
- b) da stranka u postupku nije bila sposobna zaključiti ugovor o arbitraži i biti stranka u sporu (članak 7.) ili da stranka nije bila uredno zastupana,
- c) da stranka koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka nije bila uredno obaviještena o pokretanju arbitražnog postupka ili da joj je na drugi nezakonit način bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom,
- d) da se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili da sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s time da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, može poništiti samo onaj dio odluke u kome se nalaze odredbe koje se odnose na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži,
- e) da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ovim Zakonom ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka,
- f) da pravorijek nije obrazložen ili potpisan u smislu odredaba članka 30. stavaka 3. i 5. ovoga Zakona.

Nadalje, ZA u članku 36. stavku 2. točki 2. slovima a)-b) propisuje da će se sud poništiti pravorijek ako nađe, i kad se stranka nije pozvala na taj razlog:

- a) da predmet spora nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske,
- b) da je pravorijek u suprotnosti s javnim poretком Republike Hrvatske.

Vidljivo je dakle da zakonodavac radi podjelu poništajnih razloga na one koje treba dokazati stranka koja se na njih poziva i koje sud razmatra samo ako stranka ukaže na iste, te na one razloge na koje sud pazi po službenoj dužnosti, dakle neovisno o tome da li se na navedene razloge pozvala sama stranka koja podnosi tužbu za poništaj pravorijeka. Dodatno, unutar razloga za poništaj pravorijeka koje stranka mora dokazati nalazi se i jedan razlog naveden u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu e. ZA⁴⁵⁶ čije postojanje ne znači nužno da se

⁴⁵⁶ Članak 36. stavak 2. točka 1. sl. e) ZA određuje, "da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ovim Zakonom ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka."

pravorijek mora poništiti, već je nužno da se ispuni i dodatni uvjet, a to je da je takav nedostatak mogao utjecati na sadržaj pravorijeka.

ZA određuje i treću kategoriju razloga za poništaj pravorijeka, ali na koje se stranke mogu pozivati samo ako su tako prethodno ugovorile. Naime, radi se o novotama, odnosno činjenicama koje je stranka saznala ili stekla mogućnosti upotrijebiti nove dokaze tek nakon zaključenja arbitražnog postupka, a zbog kojih bi za nju, da je iznijela te činjenice ili upotrijebila te dokaze tijekom arbitražnog postupka, bio donesen povoljniji pravorijek.⁴⁵⁷

Podjelom poništajnih razloga naglašena je nužnost stranaka da u postupku za poništaj aktivno sudjeluju te da ukažu i dokažu postojanje poništajnih razloga, a ovlaštenjem suda da *ex officio* razmatra samo neke od poništajnih razloga naglašava se intervencijski učinak državnog pravosudnog aparata koji nadzire da u pravni sustav ne uđu oni pravorijeci kojima se narušavaju osnovni pravni standardi, norme i načela pravnog sustava unutar kojega je i donesen takav pravorijek. Jasno je i da već iz konstrukcije odredbe članka 36. stavka 2. ZA, zakonodavac drugoj skupini poništajnih razloga daje veći značaj jer na postojanje istih razloga pazi po službenoj dužnosti. Razlika koja se odmah uočava između razloga koje stranka koja podnosi tužbu za poništaj pravorijeka mora dokazati i razloga na koje sud pazi po službenoj dužnosti, ako se stranka na njih i ne pozove, jest u tome što na razloge iz "*prve skupine*" stranka mora ukazati, iste obrazložiti i dokazati njihove postojanje dok postojanje ili nepostojanje razloge iz "*druge skupine*" arbitražni sud utvrđuje po službenoj dužnosti, neovisno o tome da li se stranka na njih pozvala i da li je iznijela dokaze za njihovo postojanje. Unatoč tome, u interesu je stranke da navede argumentaciju da je doista riječ o nearbitrabilnosti ili protivnosti javnom poretku. Tužitelj se ovdje ne bi trebao oslanjati na inicijativu suda u tom smislu. Razlika nije toliko u iznošenju argumentacije, ona bi se od strane stranke trebala iznijeti neovisno o kojoj je vrsti razloga za poništaj riječ, već u prvom redu u tome, da je sud ovlašten, čak i ako se stranka ne bi pozvala na nearbitrabilnost ili protivnost javnom poretku ili ga ne bi uspjela dokazati, bio ovlašten izvođenjem dokaza koje stranka nije predložila ili na drugi način utvrditi postojanje takvog razloga, te u tom slučaju prihvatiti ili ne prihvatiti tužbeni zahtjev za poništajem takvog

⁴⁵⁷ Članak 36. stavak 5. ZA, određuje "*Ako stranke to izričito predvide u ugovoru o arbitraži, pravorijek se može pobijati tužbom i ako stranka koja ga pobija sazna za nove činjenice ili nađe ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih bi za nju mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka. Ovaj razlog može se isticati samo ako tužitelj bez svoje krivnje nije mogao te okolnosti iznijeti u arbitražnom postupku.*"

pravorijeka. Dakle, na stranci u pogledu razloga iz *"druge skupine"* ne leži teret dokaza.⁴⁵⁸ Treba naglasiti da se korištenjem riječi *"može"* u odredbi članka 36. stavka 2. ZA, kojom odredbom se propisuje da sud može poništiti pravorijek ako se dokaže postojanje razloga za poništaj pravorijeka iz točke 1. stavka 2. toga članka ili ako sud sam utvrdi postojanje razloga za poništaj pravorijeka navedenih u točki 2. stavku 2. predmetnog članka, stvara mogućnost tumačenja da o volji suda ovisi da li će poništiti pravorijek ako utvrdi postojanje navedenih razloga za poništaj. Takav izričaj odredbe vjerojatno predstavlja pogrešku u pisanju, s obzirom na to da sud mora poništiti pravorijek uvijek kada utvrdi postojanje nekog od razloga za poništaj, i to neovisno o tome da li je dotični razlog propisan člankom 36. stavkom 2. točkom 1. ili točkom 2. ZA. Sudska praksa ih dijeli na apsolutne i relativne.⁴⁵⁹ Neki od razloga za poništaj pravorijeka navedenih u članku 36. stavku 2. točki 1. ZA, tzv. relativni poništajni razlozi mogu zbog intenziteta povrede ujedno dovoditi do suprotnosti konkretnog pravorijeka javnom poretku Republike Hrvatske, dakle predstavljati apsolutni poništajni razlog, na koji sud pazi po službenoj dužnosti.⁴⁶⁰

⁴⁵⁸ Sikirić smatra da bi državni sud, neovisno o tome što treba po službenoj dužnosti ispitivati postojanje nekih od poništajnih razloga, trebao zahtijevati detaljno objašnjenje stranaka o tom razlogu, odnosno da bi stranka trebala objasniti kontekst iz kojeg je vidljivo postojanje toga razloga. Sikirić naglašava da sud mora biti doveden u situaciju da na temelju činjenica koje su mu predstavljene zaključi da razlog za poništaj na koji pazi po službenoj dužnosti nesumnjivo postoji; Vidjeti Sikirić, op. cit. u bilj. 431., str. 1095.-1096.

⁴⁵⁹ Tako je VTSRH presudom br. Pž-4804/21 od 1. lipnja 2022., kojom je odbio tužiteljevu žalbu kao neosnovanu i potvrdio presudu TSZG br. P-1808/2020 od 20. srpnja 2021. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, naglasio da su *"Razlozi za poništaj pravorijeka propisani odredbama čl. 36. st. 2. ZA-i, i to kao razlozi relativizirane ništetnosti (tč. 1. a-f), koje je stranka dužna dokazati, te kao razlozi apsolutne ništetnosti (tč. 2.a i b), o kojima sud vodi računa po službenoj dužnosti, i kad se stranka ne pozove na njihovo postojanje. Dakle, prema navedenoj odredbi sud iz odredbe članka 43. stavka 1. tog Zakona može poništiti pravorijek ako nađe, i kad se stranka nije pozvala na taj razlog: a) da predmet spora nije arbitabilan prema zakonima Republike Hrvatske, ili b) da je pravorijek u suprotnosti s javnim poretom Republike Hrvatske."* (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Na isti način je na podjelu razloga za poništaj ukazao VTSRH primjerice i presudom br. Pž-734/18 od 21. svibnja 2020. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu), presudom br. Pž-7467/19 od 9. lipnja 2021. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 16:23 h), presudom br. Pž-7428/19 od 7. prosinca 2022. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 11:15 h) i presudom br. Pž-3123/23 od 17. siječnja 2024. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). TSZG je presudom br. P-3248/08 od 31. svibnja 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) istaknuo da se stranke disponirajući svojim pravima dobrovoljno podvrgavaju iznošenju svog spora pred arbitražu prihvaćajući time pozitivne, ali i moguće negativne posljedice arbitražnog postupka. Stoga se razlozi za poništaj arbitražnih odluka moraju tumačiti restriktivno. Sud je zaključio da je enumerativnim određivanjem razloga za poništaj pravorijeka, cilj zakonodavca bio osigurati stabilnost arbitražnih odluka te ograničiti intervenciju državnog suda samo na povredu najvažnijih normi pravnog sustava (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁴⁶⁰ Sikirić ukazuje na takvu mogućnost i navodi izuzetne slučajeve relativnih poništajnih razloga koji zbog jačine povrede mogu predstavljati i apsolutni poništajni razlog. Sikirić naglašava da se mora raditi o izuzetnim slučajevima, primjerice onima koji se odnose na nevaljano konstituiranje arbitražnog suda, pristranost i zavisnost arbitražnog suda i povredu načela obostranog saslušanja stranaka. Sikirić zaključuje, da ako se kontrola s gledišta suprotnosti javnom poretu ne bi odnosila i na te razloge, moglo bi se dogoditi da se, nakon što je protekao tromjesečni rok za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, zatraži ovrha domaćeg pravorijeka kojim se vrijeđa primjerice načelo obostranog saslušanja stranaka i jednakosti postupanja prema strankama; Vidjeti Sikirić, op. cit. u bilj. 431., str. 1105.-1106.

Razlozi za poništaj i podjele razloga za poništaj kako ih normira ZA su gotovo istovjetni razlozima za poništaj iz članka 34. UML-a, kao i razlozima za odbijanje priznanja i ovrhe stranog pravorijeka prema članku V. stavku 1. i 2. NYK-a⁴⁶¹, dok slične razloge za poništaj pravorijeka predviđa i članak IX. Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži. Nadalje, razlozi za poništaj iz ZA istovjetni su i s razlozima iz čl. 40. ZA koji se odnose na priznanje i ovrhu stranog pravorijeka.⁴⁶² Naime, granice sudske kontrole domaće i strane arbitražne odluke su prema hrvatskom pravu gotovo identične. Jedina bitna razlika između kontrole domaćeg pravorijeka u postupku poništaja i kontrole stranog pravorijeka u postupku egzekviture jest u tome što poništaj domaćeg pravorijeka, jest moguć razlog za odbijanje priznanja i ovrhe toga pravorijeka u drugim državama zato što je on poništen u državi mjesta arbitraže (čl. V (1) (e) NYK), dok odbijanje priznanja i ovrhe stranog pravorijeka u Hrvatskoj ima učinke samo u Hrvatskoj.⁴⁶³ Bitno je za naglasiti i da članak 3. NYK propisuje da se za priznanje i ovrhu stranih arbitražnih odluka ne mogu nametnuti *"osjetno strožiji uvjeti"* niti *"znatno veći sudski troškovi"* od onih kojih se zahtijevaju za priznanje i ovrhu domaćih arbitražnih odluka.

Osim prethodno navedene podjele koja izvire iz jasnih zakonskih odredbi te koja je utemeljena na ovlaštenjima stranaka i suda, poništajne razloge možemo podijeliti i po drugim kriterijima.

Tako poništajne razloge možemo podijeliti na one koje je sud dužan razmatrati primjenjujući pravo/pravila koje su stranke same izabrale ili pravo koje je mjerodavno za

⁴⁶¹ Republika Hrvatska je prilikom ratifikacije NYK stavila rezervu po kojoj se NYK primjenjuje samo u odnosu na arbitražne odluke donesene u sporovima koji se prema nacionalnom pravu smatraju trgovačkim sporovima. Predmetna rezerva čak je i bila naglašena u rješenju VTSRH-a br. Pž-3932/08 od 20. kolovoza 2008. kojom je sud potvrdio prvostupanjsko rješenje TSZG-a br. Ovr-3101/07 od 10. ožujka 2008. godine kojim je ukinuto rješenje o ovrsi doneseno na temelju stranog pravorijeka. Sud je naveo da se u navedenom slučaju ne primjenjuje NYK jer ovrhovoditelj nije trgovac, a spor se ne tiče trgovačkog ugovora, *"Budući da je Republika Hrvatska prilikom ratifikacije Konvencije o priznanju i ovrsi stranih pravorijeka sačinjene u New Yorku, 10. lipnja 1958. godine u smislu odredbe članka I. 3. Konvencije iskoristila obje potencijalne rezerve u odnosu na njenu primjenu, te se obvezala primjenjivati je samo u odnosu na arbitražne odluke koje su donijete na teritoriju druge članice Konvencije i samo za sporove koji potječu iz pravnih odnosa, ugovornih ili vanugovornih, koji se prema njezinu nacionalnom zakonodavstvu smatraju trgovačkim, a Ugovor o zakupu nekretnine zaključen između Ministra obrane Ujedinjenog Kraljevstva i Luke d.d. Split 3. srpnja 1996. godine nije prema hrvatskim propisima trgovački ugovor, ova Konvencija se ne primjenjuje na priznanje i ovrhu predmetnog Pravorijeka."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 19. siječnja 2024., u 9:32 h).

⁴⁶² Babić navodi da takva istovjetnost poništajnih razloga odgovara temeljnom načelu Model zakona prema kojemu se stupanj kontrole arbitraže ne treba razlikovati ovisno o tome je li mjesto arbitraže u inozemstvu ili u tuzemstvu, jer arbitražni sud nije dio pravosudnog sustava nijedne države, Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 166.

⁴⁶³ Babić, op. cit. u bilj. 238., str. 35.

stranke ili pravo Republike Hrvatske, odnosno pravo zemlje poništaja pravorijeka (*kriterij arbitrabilnosti i javnog poretka*). Naime, s obzirom na to da su stranke same ovlaštene odrediti pravo i pravna pravila koja će se primjenjivati na njihov spor, uz ograničenje obvezatnosti primjene kogentnih odredbi od kojih stranke ne mogu odstupiti, nesporno je i da u postupku poništaja pravorijeka može doći do sukoba prava koje treba primijeniti ili kumulativno primijeniti pravna pravila različitih pravnih sustava. Naime, stranke su slobodne odabrati pravo koje će se primijeniti na njihov ugovor kao i pravna pravila sukladno kojima će se voditi arbitražni postupak. U skladu s tim odabirom će se utvrđivati pravna valjanost ugovora o arbitraži kao i povrede arbitražnog postupka u dijelu u kojem su ga stranke dispozitivnim procesnim odredbama ovlaštene urediti. Međutim, neovisno o stranačkom odabiru prava ili pravila, sudovi će biti dužni primjenjivati kogentne norme procesnih zakona od kojih stranke ne mogu odstupiti.

Nadalje, poništajne razloge možemo podijeliti na one na koje je stranka dužna ukazati još tijekom arbitražnog postupka jer u protivnom gubi pravo da se na te razloge poziva u postupku poništaja pravorijeka, te na one koje stranka može iznijeti tek u postupku poništaja pravorijeka. U ovom slučaju do izražaja dolazi gubitak prava na isticanje prigovora u skladu s člankom 5. ZA kada stranke, ako ne prigovore pravovremeno u arbitražnom postupku, gube pravo isticanja prigovora u nastavku arbitražnog postupka, pa i kasnije u postupku poništaja pravorijeka, naravno pod pretpostavkom da se taj prigovor mogao istaknuti u tijeku arbitražnog postupka. Ovakvo rješenje je u ZA preuzeto iz članka 4. UML-a, no, s razlikom da je u ZA ispuštena presumpcija odricanja od prava na prigovor, te je prihvaćeno rješenje da stranka koja zna ili je morala znati da neka odredba ZA od čije primjene stranke mogu odustati ili da neki uvjet koji proizlazi iz ugovora o arbitraži nije poštovan pa unatoč tome nastavi sudjelovati u arbitraži, a da bez odgode ne prigovori tom nepoštivanju, ili ako ne prigovori u roku koji je za to određen, gubi pravo da se poziva na to nepoštivanje (*ex lege* gubitak prava). Gubitak prava se odnosi ne samo na stranku koja je znala, nego i na onu koja je po ocjeni arbitražnog suda, morala znati za određeno nepoštivanje. U odnosu na vremensko utvrđenje isticanja prigovora "*bez odgode*", treba uzeti u obzir mjerodavne procesne odredbe kojima su propisani rokovi isticanja određenih prigovora. Gubitak prava na prigovor odnosi se samo na one povrede dispozitivnih odredbi od koje stranke mogu sporazumno odstupiti te ih suglasno urediti drugačije. Od kogentnih normi stranke ne mogu odstupiti pa kada je riječ o povredi kogentnih odredbama, učinak članka 5. ZA ne dolazi do izražaja, odnosno stranka unatoč tome što je propustila toj povredi prigovoriti u tijeku arbitražnog postupka nije izgubila pravo istaknuti tu

istu povredu u postupku poništaja pravorijeka.⁴⁶⁴ Tako ako stranka primjerice nije istaknula prigovor nenadležnosti arbitražnog suda najkasnije u odgovoru na tužbu smatrat će se da je ugovor o arbitraži valjan (čl. 6. st. 8. ZA), stranka će izgubiti pravo isticanja prigovora nadležnosti ako ga ne podnese najkasnije kad i odgovor na tužbu kojim se upustila u raspravljanje o biti spora (čl. 15. st. 2. ZA). Ako stranka ne traži izuzeće arbitra u roku od 15 dana pošto je saznala za imenovanje arbitra ili pošto je saznala za neku okolnost koja daje povoda sumnji i njegovu nezavisnost ili nepristranost ili ako arbitar nema potrebnih kvalifikacija o kojima su se stranke sporazumjele te ako ne ispunjava svoje obveze iz članka 11. stavka 2. ZA (čl. 12. st. 2. ZA), izgubit će pravo na isticanje tih prigovora kasnije u arbitražnom postupku, pod pretpostavkom da se stranke nisu sporazumjele o drugačijim pravilima o postupku za izuzeće (čl. 12. st. 5. ZA). Gubitak prava na isticanje u arbitražnom postupku prethodno navedenih prigovora, obvezuje i državni sud da u postupku poništaja pravorijeka odbije kao zakašnjele te prigovore.⁴⁶⁵ Zbog toga je sudska praksa relativizirala učinak poništajnih razloga u slučaju kada istima stranka nije na vrijeme prigovorila u arbitražnom postupku. Kao što će se utvrditi u daljnjim odlomcima ovog rada, sudovi su unatoč konstataciji da je nastupio neki od "*relativnih*" poništajnih razloga, odbijali tužbene zahtjeve za poništaj pravorijeka, smatrajući da je tužitelj bio dužan isti prigovor pravovremeno istaknuti u arbitražnom postupku. Iako bi karakteriziranje nekih razloga kao "*relativnih*" moglo stvoriti pogrešan utisak da sud ne mora poništiti pravorijek svaki put kada sud utvrdi postojanje nekog od tih razloga, treba istaknuti da se "*relativnost*" poništajnih razloga odnosi na činjenicu da je stranka dužna dokazati postojanje nekog od tih razloga, dok postojanje "*apsolutnih*" razloga za poništaj arbitražnog pravorijeka sud utvrđuje po službenoj dužnosti.

Normiranjem poništajnih razloga kako je predviđeno odredbama ZA, naglašena je uloga državnih sudova kao kontrolora valjanosti pravorijeka kojom se ne dozvoljava egzistencija

⁴⁶⁴ Obveza stranaka da prigovaraju povredama postupovnih pravila odnosi se samo na povredu nekogentnih odredbi. Tako ističu i *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 66. i *Reiner Andreas*, *The New Austrian Arbitration Act*, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 24., br. 5., 2007., str. 531. *Triva/Uzelac* navode primjere kogentnih normi Zakona o arbitraži od kojih stranke ne mogu odustati, primjerice odredbe o obliku i valjanosti arbitražnog ugovora, odredbe o ravnopravnosti stranaka i pravu na saslušanje, o obavještanju o ročištima i pravu na dostavu podnesaka, isprava i drugih informacija, te o pisanom obliku i sastavu pravorijeka; Vidjeti *Triva/Uzelac* op. cit. u bilj. 56., str. 52. Učinak članka 5. na način kako ga normira ZA naveden je i u pravilnicima arbitražnih ustanova (primjerice: čl. 40. Pravila ICC, čl. 30. Zagrebačkih pravila, čl. 31. Pravila VIAC, čl. 32. st. 1. Pravila LCIA, čl. 41. Pravila AAA, čl. 36. Pravila SCC, čl. 10. Pravila CIETAC, čl. 41. st. 1. Pravila SIAC i čl. 32. Pravila UAR).

⁴⁶⁵ *Triva/Uzelac* također smatraju da ako je stranka zakasnila s isticanjem prigovora nadležnosti u arbitražnom postupku, zbog toga razloga ne bi mogla kasnije tražiti poništaj pravorijeka; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 117.

pravorijeka čiji učinci bi njegovom provedbom ili već samim postojanjem mogli narušiti temeljne vrijednosti pravnog sustava unutar kojega se provodi. Također, prihvaćena je zabrana državnog suda da u postupku kontrole pravorijeka ulazi u meritum spora, već ovlast da *"samo"* ispituje je li nastupila neka od taksativno navedenih povreda, bez da utvrđuje je li arbitražni sud prethodno utvrdio potpuno činjenično stanje. Naravno, sve pod uvjetom da takvim *"propustom"* državnog suda nije nastupio neki drugi poništajni razlog. Takvom ograničenom ulogom državnih sudova sprječava se znatnija intervencija države u arbitražni postupak, čime se opet naglašava davanje prednosti autonomiji stranaka u pitanju hoće li svoj spor iznijeti pred arbitražni ili državni sud.

6.1.2. Pojedini razlozi za poništaj pravorijeka prema Zakonu o arbitraži

Prethodno je istaknuto da ZA dijeli poništajne razloge na relativne i apsolutne, odnosno na one koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a)-f) ZA) i na razloge na koje sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA). ZA također sadrži dodatni poništajni razlog koji je mjerodavan samo ako su se stranke izričito sporazumjele u ugovoru o arbitraži o mogućnosti njegovog izjavljivanja. U ovom slučaju se radi o novotama, odnosno o novim činjenicama ili mogućnosti da se upotrijebe novi dokazi na temelju kojih bi za stranku mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka (čl. 36. st. 5. reč. 1. ZA). Ovaj razlog može se isticati samo ako tužitelj bez svoje krivnje nije mogao te okolnosti iznijeti u arbitražnom postupku (čl. 36. st. 5. reč. 2. ZA). No, i neki drugi poništajni razlozi se ne mogu isticati tek u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka, ako je stranka povrede ili specifične okolnosti koje ti poništajni razlozi u sebi sadrže propustila istaknuti u arbitražnom postupku, odnosno prigovoriti njihovom postojanju. No, krenimo redom.

6.1.2.1. Poništajni razlozi čije postojanje treba dokazati stranka koja se na njih poziva

6.1.2.1.1. Povrede pravila o ugovoru o arbitraži

6.1.2.1.1.1. Općenito

Pozivajući se na odredbu članka 36. stavka 2. točke 1. slova a) ZA, stranka može tražiti poništaj pravorijeka iz dva razloga koji ne moraju kumulativno egzistirati. Naime, poništaj pravorijeka se može temeljiti na činjenici da ugovor o arbitraži nije uopće bio sklopljen ili da arbitražni ugovor nije bio valjan, pri čemu stranka postojanje bilo jednog, bilo drugog razloga

mora dokazati. Radi se o razlozima koji stranka može istaknuti u postupku poništaja samo ako je prigovor nepostojanja ili nevaljanosti prethodno izjavila u arbitražnom postupku, a arbitražni sud te prigovore nije smatrao osnovanima ili je o tim prigovorima propustio odlučiti. U slučaju da je stranka tijekom arbitražnog postupka propustila izjaviti prigovor nepostojanja ili nevaljanosti arbitražnog ugovora, ona je u skladu s člankom 5. ZA izgubila pravo na isticanje prigovora. Dakle, propustom stranke da u tijeku arbitražnog postupka istakne prigovor nepostojanja ili nevaljanosti ugovora, smatra se da su stranke sklopile arbitražni ugovor, odnosno da su otklonjene pretpostavke koje bi uzrokovala nevaljanost arbitražnog ugovora. Posljedica takvog "*propusta*" je stvaranje novog ugovornog odnosa među strankama koji je zasnovan njihovim konkludentim radnjama, a iz kojeg razloga još jednom u arbitražnom postupku dolazi do izražaja načelo stranačke autonomije.⁴⁶⁶ U ovom slučaju se ugovor s nedostatkom zamjenjuje s novim ugovorom o arbitraži prešutno sklopljenim u skladu s člankom 6. stavkom 8. ZA koji određuje da se smatra se da je ugovor o arbitraži valjan i ako tužitelj podnese tužbu arbitražnom sudu, a tuženik ne prigovori nadležnosti arbitražnog suda najkasnije u odgovoru na tužbu u kome se upustio u raspravljanje o biti spora.⁴⁶⁷ Taj novi ugovor je temelj

⁴⁶⁶ I Goldštajn/Triva navode da se relativno stroga pravila o prekludiranju ovlaštenja stranaka da pokreću pitanje valjanosti arbitražnog ugovora i nadležnosti arbitraže zasnivaju na prihvatljivom shvaćanju o mogućnosti da stranke svojim naknadnim konkludentnim dispozicijama saniraju prvobitne nedostatke arbitražnog ugovora, odnosno nenadležnosti arbitraže da odlučuje o sporu o kojemu ipak odlučuje. Vidjeti Goldštajn/Triva, op. cit. u bilj. 66., str. 510.

⁴⁶⁷ Utvrđivanje prešutnog sklapanja ugovora o arbitraži bilo je predmetom i u nekoliko postupka poništaja pravorijeka. Tako je ŽSZG presudom i rješenjem br. 6 P-14/15-9 od 7. siječnja 2016., istaknuo: "*Neosnovano tužitelj u tužbi navodi da Arbitražni sud HNS nije bio nadležan za postupanje u arbitražnom postupku, budući da tužitelj, nakon donošenja međuodluke toga suda od 6.3.2013. godine nije postupio sukladno čl. 15. st. 3. ZA, nego je nastavio sudjelovati u postupku ne prigovarajući više nadležnosti Arbitražnog suda, te se upustio u raspravljanje o biti spora. Stoga takvo njegovo tumačenje valja tumačiti kao suglasnost sa provođenjem arbitražnog postupka, a time i presumpciju postojanja valjanog arbitražnog ugovora, sukladno odredbi čl. 6. st. 8. ZA, pa slijedom toga tužitelj, u smislu odredbe čl. 5. ZA, gubi pravo pozivati se na nenadležnost arbitražnog suda zbog nepostojanja arbitražnog ugovora.*" Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu. Prethodno je primjerice VSRH Rješenjem br. Gž-4/12 od 15. veljače 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) ukinuo presudu ŽSZG br. 6-Ap-3/11-7 od 5. prosinca 2011. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) kojom je poništena odluka Arbitražnog suda HNS-a jer je ŽSZG zaključio da nije sklopljen ugovor o izbranom sudu. VSRH je ukinuo odluku iz razloga: "*Osim toga, iz sadržaja spisa nije vidljivo je li sklopljen ugovor o arbitraži u smislu odredbe čl. 6. st. 8. ZA prema kojem propisu se smatra da je ugovor o arbitraži valjan i ako tužitelj podnese tužbu arbitražnom sudu, a tuženik ne prigovori nadležnosti arbitražnog suda najkasnije u odgovoru na tužbu u kome se upustio u raspravljanje o meritumu spora...a iz sadržaja jedinog zapisnika priloženog uz tužbu...nije vidljivo da je tuženik (sada tužitelj) prigovorio nadležnosti arbitražnog suda*". Također, ŽSZG je presudom br. Ap-14/13-4 od 19. studenog 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), presudom br. Ap-13/13-4 od 26. studenog 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) i presudom br. Ap-10/13-4 od 10. prosinca 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) na identičan način zaključio da se s obzirom na to da je tužitelj podnio tužbu nadležnom sudu, a tuženik nije prigovorio nadležnosti arbitražnog suda, sukladno odredbi članka 6. stavka 8. ZA smatra da je ugovor o arbitraži valjan.

za daljnji arbitražni postupak, dok se za prethodni arbitražni ugovor s nedostatkom smatra kao da nije ni sklopljen.⁴⁶⁸

Za materijalnopravnu valjanost ugovora o arbitraži, jednako kao i za okolnost da li je sklopljen arbitražni ugovor, mjerodavno je pravo koje su stranke odabrale (*substantive law*), a tek u nedostatku ugovorenog prava, valjanost ugovora će se prosuđivati ili po pravu koje je mjerodavno za bit spora ili po pravu Republike Hrvatske (čl. 6. st. 7. ZA). Sloboda uređivanja oblika i sadržaja arbitražnog ugovora ograničena je kogentnim odredbama prava kojeg su stranke izabrale kao mjerodavnog za arbitražni ugovor.⁴⁶⁹ Ono naravno može biti drugačije nego pravo koje su stranke ugovorile da bude mjerodavno za glavni ugovor, a čime je još jednom naglašena odvojivost arbitražnog ugovora od osnovnog ugovora.⁴⁷⁰ Materijalnopravno pitanje valjanosti arbitražnog ugovora naglašava dakle jednu od njegovih najbitnijih karakteristika, a to je autonomnost i neovisnost arbitražnog ugovora od "*glavnog ugovora*".⁴⁷¹ Navedena odvojenost arbitražnog od glavnog ugovora izražena je člankom 15. stavkom 1. rečenicom 2. ZA kojom je propisano da se arbitražna klauzula koja je sastavni dio nekog ugovora smatra sporazumom neovisnim od ostalih odredbi tog ugovora. Sve ovo ukazuje na činjenicu da arbitražna klauzula može ostati valjana unatoč nevaljanosti glavnog ugovora, što

⁴⁶⁸ Degan smatra da ništavost ili prestanak važnosti ugovora o arbitraži može uzrokovati ništavnost arbitraže. Dodatno pojašnjava da ako stranke ipak zajednički ustanove tribunal i sudjeluju u postupku, iz toga se njihova ponašanja može protumačiti da su dale svoj naknadni prešutan pristanak na arbitražu (*forum prorogatum*), čak ako je kompromis i prestao vrijediti; Vidjeti Degan, op. cit. u bilj. 289., str. 743.

⁴⁶⁹ Na isti način i Uzelac navodi da pravila o obliku ugovora predstavljaju *ius cogens* i da stranke ne mogu odstupiti od njih, dok se odredbe o sadržaju arbitražnog ugovora nalaze u sferi supstancijalnog materijalnog prava (uvjeti ili rokovi određeni u arbitražnom ugovoru), pa tako za njega vrijedi načelo autonomije stranaka u granicama slobode stranačkog disponiranja; Vidjeti Uzelac, op. cit. u bilj. 251., str. 572. Jednako konstatiraju i Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 66. i Sikirić Hrvoje, Ugovor o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2002., str. 52.

⁴⁷⁰ I Czernich Dietmar navodi da je danas jasno da glavni ugovor i sporazum o arbitraži mogu biti podložni različitim zakonima; Vidjeti Czernich Dietmar, Poglavlje I: The Arbitration Agreement and Arbitrability, The Theory of Seperability in Austrian Arbitration Law – Is it on Stable Pillars?, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2017. str.75.

⁴⁷¹ U odnosu na povijesni razvoj shvaćanja odvojenosti arbitražnog od osnovnog ugovora Bendeovski Trajan navodi da je zaključno s prvom trećinom XX. stoljeća prevladalo shvaćanje da je arbitražni sporazum sastavni, akcesorni dio osnovnog ugovora zbog kojega je zaključen. Takav je odnos prema arbitražnom sporazumu u prošlosti utjecao na njegovo tradicionalno shvaćanje kao sastavnog dijela osnovnog ugovora, podčinjenog pravu države kojem je podčinjen osnovni ugovor, dijeleći u svakom pogledu njegovu sudbinu. U skladu s iznesenim shvaćanjem, ako je osnovni ugovor bio proglašen nepostojećim ili ništavim ili je istekao rok njegove važnosti, automatski je i arbitražni sporazum dijelio njegovu sudbinu. Sudovi većine zemalja, pozivajući se na nepunovažnost ugovora u kojem je sadržan ili na koji se odnosio arbitražni sporazum, proglašavali su nevažećim i arbitražnu klauzulu, a samim time međunarodnu trgovinsku arbitražu predviđenu arbitražnim sporazumom nenadležnom. Takvo shvaćanje arbitražnog sporazuma utjecalo je na nepovoljan odnos prema arbitražnom rješavanju sporova iz ugovora o vanjskotrgovačkoj razmjeni. Danas je u pravnoj znanosti općeprihvaćeno shvaćanje o autonomnom karakteru arbitražnog sporazuma u odnosu prema osnovnom ugovoru; Vidjeti Bendeovski Trajan, Arbitražni sporazum – odnos s osnovnim sporazumom u vezi s kojim je zaključen, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 56. (2-3), 2006., str. 444.-445. Više o doprinosu učenja o procesualnom, jurisdikcijskom karakteru arbitraže za shvaćanje arbitražnog ugovora kao samostalnog ugovora u odnosu na osnovni ugovor vidi kod Triva Siniša, Arbitražno ili državno sudovanje, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 487., Zagreb, 2003., str. 290.

je i izričito propisano u članku 15. stavku 1. rečenici 3. ZA gdje je određeno da odluka arbitražnog suda o tome da je taj ugovor ništav sama po sebi ne znači i da arbitražna klauzula nije valjana.⁴⁷²

Postojanje i valjanost arbitražnog ugovora arbitražni ili državni sud utvrđuju prvenstveno povodom razmatranja osnovanosti prigovora nenadležnosti.⁴⁷³ Prigovor nenadležnosti može tuženik podnijeti izričito i obrazložiti ga upravo nepostojanjem odnosno nevaljanošću ugovora o arbitraži ili prigovor nenadležnosti tuženik može podnijeti i posredno, osporavajući već u odgovoru na tužbu ili najkasnije na prvom ročištu samo postojanje ili valjanost arbitražnog ugovora, ne spominjujući izričito prigovor nenadležnosti.⁴⁷⁴

Članak 15. stavak. 1. rečenica 1. ZA propisuje da arbitražni sud može odlučivati o svojoj nadležnosti, uključujući i odlučivanje o svakom prigovoru o postojanju ili valjanosti ugovora o arbitraži. Ta odredba izričito ne isključuje ovlast arbitražnog suda da o svojoj nadležnosti odlučuje *ex officio*, no pri tome valja imati na zakonsku umu presumpciju o

⁴⁷² Tako je i VTSRH u rješenju br. PŽ-1702/07 od 24. listopada 2007. kojim je potvrdio rješenje TSZG poslovni br. R1-422/06 od 31. siječnja 2007., a kojim je taj sud sukladno odredbi članka 15. stavak 3. ZA ocijenio da je za odlučivanje u sporu pokrenutom tužbom protustranke protiv predlagatelja radi utvrđenja i ispunjenja ugovorne obveze nadležan SAS HGK, naveo da odluka arbitražnog suda da je ugovor koji sadrži arbitražnu klauzulu ništav sama po sebi ne znači da arbitražna klauzula nije valjana (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:12 h). Isti je zaključak TSZG iskazao u presudi br. P-5705/2011 od 11. travnja 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁴⁷³ Odlučivanje arbitražnog suda o svojoj nadležnosti poznato je u praksi kao doktrina *Kompetenz – Kompetenz*. Ta doktrina možda i najviše naglašava odstupanje arbitražnog suda od sudbenog sustava određene države jer mu daje pravo prvenstva na utvrđivanje svoje nadležnosti. Dakle, jedno privatno tijelo osnovano samo za potrebe određenog spora ima ovlast koja je svojstvena državnim sudovima unutar državnog pravosudnog aparata da odlučuju o svojoj nadležnosti. Pravo arbitražnog suda ovaj put ne izvire iz arbitražnog ugovora, već iz zakonske odredbe koja ima istu pravnu snagu kao i odredba koja državnim sudovima daje ovlast za odlučivanje o svojoj nadležnosti. Tim je naglašen i konfrontirajući položaj između arbitražnog i državnog suda. Nesumnjivo je da ovlašću arbitražnog suda da odlučuje o svojoj nadležnosti arbitražni sudovi žele utvrditi i s krajnjim ciljem i potvrditi volju stranaka da svoj spor delegiraju iz nadležnosti državnih sudova te da ih riješe unutar privatnog foruma. Ali u konačnici je odluka o nadležnosti arbitražnog suda uvijek podložna kontroli državnog suda. Više o doktrini *Kompetenz – Kompetenz* vidi u *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 112.-114., *Triva*, op. cit. u bilj. 193., str. 18. i u *Giunio A. Miljenko*, *Competence de competence - preliminarina odluka ili pravorijek?*, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2007., str. 71.-88. *Sajko* smatra da se iz odredbe članka 15. stavka 1. ZA može izvesti zaključak i da arbitražni sud o svojoj nadležnosti ne odlučuje samo po prigovoru stranke, nego i *ex officio*; Vidjeti *Sajko* op. cit. u bilj. 333., str. 45.

⁴⁷⁴ Takva mogućnost istaknuta je i u presudi VSRH br. Gž 23/10-2 od 30. prosinca 2010. kojom je sud odbio žalbu te prihvatio kao osnovan stav prvostupanjskog suda iz presude ŽSZG br. Ap-7/10-4 od 21. lipnja 2010. da uopće nije sklopljen ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA uz dodatne zaključke: "*Konačno valja reći da u predmetnom slučaju ugovor o arbitraži nije sklopljen ni konkludentno, odnosno na osnovu pasivnog držanja tužitelja kao tužene stranke u postupku pred arbitražnim sudom, jer prigovor istaknut na prvom ročištu pred arbitražnim sudom u odgovoru na tužbu da je osnovni ugovor od 26. veljače 1998. u cijelosti ništav, uključuje i prigovor osporavanja nadležnosti arbitražnog suda, obzirom da ne postoji posebni ugovor o arbitraži.*" (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

valjanosti ugovora o arbitraži, ako tuženik ne prigovori nadležnosti arbitražnog suda u arbitražnom postupku najkasnije u odgovoru na tužbu u kome se upustio u raspravljanje o biti spora (čl. 6. st. 8. ZA), a koju zakonsku presumpciju je arbitražni sud dužan primijeniti. Člankom 15. stavkom 2. ZA ponovno je određeno da prigovor nenadležnost arbitražnog suda tuženik mora podnijeti najkasnije kad i odgovor na tužbu u kome se upustio u raspravljanje o biti spora. Ali arbitražni sud može dopustiti i naknadno podnošenje prigovora ako smatra da je zakašnjenje sa isticanjem prigovora opravdano (čl. 15. st. 2. reč. 4. ZA). Postoje autori koji smatraju da nearbitrabilnost spora može uzrokovati nenadležnost arbitražnog suda.⁴⁷⁵ Na nearbitrabilnost spora, državni sud u postupku poništaja pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. (a ZA)). Nema sumnje da arbitražni sud mora imati ovlast, već zbog načela ekonomičnosti, da i po službenoj dužnosti, dakle i bez prigovora stranaka, odbaci tužbu u slučaju nearbitrabilnosti predmetnog spora. Dok stranke prvotno nepostojanje ugovora o arbitraži mogu sanirati propuštanjem isticanja prigovora nenadležnosti arbitražnog suda, uslijed čega će doći do primjene zakonske presumpcije o valjanosti ugovora o arbitraži iz članka 6. stavka 8. ZA, nearbitrabilnost spora stranke ne mogu otkloniti niti jednom svojom radnjom. Odluku o odbacivanju tužbe uslijed nearbitrabilnosti spora arbitražni sud može donijeti jedino u obliku zaključka, s obzirom na to da se pravorijekom odlučuje o biti spora (čl. 2. st. 8. ZA). O prigovoru nenadležnosti kojeg je podnio tuženik arbitražni sud može odlučivati kao o prethodnom pitanju ili u odluci o biti spora (čl. 15. st. 3. reč. 1. ZA). Pri tome zakonski izraz "*prethodno pitanje*" iz navedene odredbe ZA nema značenje u smislu članka 12. ZPP-a, već se njime očito željelo izraziti ovlaštenje dano arbitražnom sudu da o prigovoru nenadležnosti odlučuje samostalnom odlukom nezavisnom od pravorijeka (odluke o biti spora). Dakle, ako arbitražni sud o prigovoru nenadležnosti odlučuje kao o prethodnom pitanju, tada svoju odluku može donijeti jedino u obliku zaključka, neovisno o tome da li arbitražni sud smatra da li je nadležan ili nenadležan. Ako arbitražni sud smatra da je nenadležan, zaključkom će odbaciti tužbu. Stranke arbitražnog postupka nisu ovlaštene suglasno ugovoriti da je arbitražni sud ovlašten o svojoj nadležnosti odlučivati kao o prethodnom pitanju u obliku pravorijeka, s obzirom na to da bi to bilo protivno kogentnim odredbama propisanim u članku 15. stavcima 2. i 3. ZA. Tek u slučaju da o svojoj nadležnosti arbitražni sud odluči u odluci o biti spora, ta odluka bi bila pravorijek koji bi se napadao jedino putem tužbe za poništaj. Arbitražni sud će donositi pravorijek, samo ako smatra da je nadležan za odlučivanje o predmetu spora.

⁴⁷⁵ *Giunio*, op. cit. u bilj. 473., str. 80.

Zakonodavac ne prepušta arbitražnom sudu da bude posljednja instanca koja će odlučivati o nadležnosti već to pravo delegira državnom sudu⁴⁷⁶. Naime, ako arbitražni sud odluči kao o prethodnom pitanju da je nadležan, svaka stranka može u roku od 30 dana nakon što joj bude dostavljena odluka, tražiti od državnog suda predviđenog u članku 43. stavku 1. ZA da odluči o tom pitanju (čl. 15. st. 3. reč. 2. ZA). O tom zahtjevu državni sud odlučuje u hitnom postupku (čl. 15. st. 4. ZA). U predmetima iz stvarne nadležnosti trgovačkih sudova za odlučivanje o tom zahtjevu bit će nadležan Trgovački sud u Zagrebu, dok će u ostalim predmetima biti nadležan Županijski sud u Zagrebu (čl. 45. st. 1. 43. ZA).⁴⁷⁷ ZA izričito ne zabranjuje žalbu protiv odluke državnog suda kojom je odlučeno o zahtjevu stranke da odluči o odluci arbitražnog suda kojom se proglasio nadležnim. Pravo na izjavljivanje žalbe proizlazi iz članka 41. stavka 2. ZA kojim je određeno da osim u povodu tužbe za poništaj pravorijeka, državni sud postupi po pravilima izvanparničnog postupka. Dakle, odlučivanje o osnovanosti odluke arbitražnog suda o nadležnosti provodi se po pravilima izvanparničnog postupka (čl. 41. st. 2. ZA). Do 10. lipnja 2023. na snazi je bio Zakon o vanparničnom postupku (dalje u tekstu: ZVPP)⁴⁷⁸ koji je prestao važiti donošenjem Zakona o izvanparničnom postupku (dalje u tekstu: ZIP)⁴⁷⁹. ZVPP-om je bilo propisano pravo na izjavljivanje žalbe protiv odluke prvostupanjskog

⁴⁷⁶ "Preteže stajalište po kojemu se ni u kom slučaju ne može dovoditi u pitanje ovlaštenje nadležnog suda da definitivno odlučuje o kompetenciji arbitražnog suda. Ne osporavajući državnom sudu ovlaštenje za donošenje konačne odluke, kompromisno rješenje traži se u pravilima po kojima se arbitražnom sudu priznaje pravo da preliminarno odlučuje o valjanosti arbitražnog ugovora i o svojoj nadležnosti u užem smislu (baziranoj na premisi da je arbitražni ugovor valjan), dok bi konačnu sudsku kontrolu trebalo odlagati do krajnje prihvatljivih granica. Arbitražnom sudu treba, dakle, priznati pravo da odlučuje o svojoj investituri, pod rezervom naknadne državne sudske kontrole, do koje dolazi, u odnosu na domaće arbitraže, u povodu tužbe za poništaj arbitražne presude, a u odnosu na strane arbitraže u povodu odlučivanja o njihovu priznanju i/ili prisilnom izvršenju.", Triva, op. cit. u bilj. 471., str. 307. Neki autori takvu kontrolu nazivaju i "konkurentskom kontrolom", tako Redfern/Hunter, op. cit. u bilj. 69., str. 281.

⁴⁷⁷ Tako primjerice presuda i rješenje ŽSZG br. 6 P-14/15 od 7. siječnja 2016. Tom je presudom ŽSZG odbio zahtjev tužitelja za poništaj pravorijeka arbitražnog suda HNS-a, a rješenjem odbacio tužbu za poništaj međuodluke arbitražnog suda HNS-a. Naime, povodom prigovora nenadležnosti koji je od strane tužitelja istaknut prije raspravljanja, Arbitražni sud HNS-a je međuodlukom odlučio da je nadležan za rješavanje spora između stranaka. S obzirom na to da tužitelj u arbitražnom postupku nije postupio kako je predviđeno sukladno članku 15. stavku 3. ZA, ŽSZG je ovom presudom i rješenjem zaključio: "Pri tome valja napomenuti da predmetna međuodluka ne predstavlja međupravorijek (kako to pogrešno navodi tužitelj) koji se, u smislu odredbe čl. 36. st. 1. ZA može pobijati samo tužbom za poništaj podnesenom protiv pravorijeka, jer se međupravorijekom odlučuje o osnovanosti tužbenog zahtjeva. Navedena međuodluka je, međutim, odluka procesne naravi kojom se ne rješava bit spora, nego je tužitelj, nakon donošenja iste, mogao u roku od 30 dana, podnijeti sudu zahtjev kojim traži da sud utvrdi da arbitražni sud nije nadležan za postupanje jer arbitražni ugovor ne postoji. Kako tužitelj nije postupio po navedenom zakonskom članku, to nema mogućnosti pobijati navedenu međuodluku tužbom za poništaj pravorijeka." (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁴⁷⁸ Zakon o vanparničnom postupku od 24. srpnja 1934. (objavljen u službenim novinama Kraljevine Jugoslavije br. 175-XLV, preuzeto u hrvatski pravni sustav Zakonom o načinu primjene pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. godine (NN 73/91)).

⁴⁷⁹ NN 59/23. Taj zakon u članku 119. stavku 1. propisuje da će se postupci koji su bili pokrenuti, a nisu dovršeni do stupanja na snagu ovoga Zakona, dovršiti prema propisima i pravnim pravilima koji su bili na snazi odnosno koji su se primjenjivali do stupanja na snagu ovoga Zakona.

suda kojom je odlučeno o zahtjevu stranke (§ 12. st. 1. Zakona o vanparničnom postupku, dalje u tekstu: ZVPP). U žalbi su stranke mogle iznijeti nove činjenice i pozvati se na nove dokaze (§ 12. st. 2. ZVPP). Prvostupanjski sud je mogao povodom izjavljene žalbe preinačiti ili ukinuti svoju odluku, ako se time ne vrijeđaju prava druge stranke (§ 12. st. 3. ZVPP). Ako bi sud našao da ne može preinačiti ili ukinuti svoju odluku, on bi žalbu zajedno s cjelokupnim spisom poslao drugostupanjskom sudu na rješavanje (§ 12. st. 4. ZVPP). Žalba se podnosila prvostupanjskom sudu u roku od 15 dana od dostave odluke, a prvostupanjski sud je bio dužan čak i nepravovremenu žalbu, ako ne bi postupio u skladu paragrafom 12. stavkom 3. ZVPP-a, proslijediti drugostupanjskom sudu na rješavanje (§ 13. st. 1. ZVPP). Drugostupanski sud bi odlučivao o nepravovremenoj žalbi samo ako je preinačenje prvostupanjske odluke bilo moguće bez štete za protivnu stranku (§ 13. st. 1. ZVPP). Protiv drugostupanjske odluke kojom je odlučeno o nadležnosti arbitražnog suda nije bilo dozvoljeno izjaviti reviziju.⁴⁸⁰ Člankom 35. stavkom 1. ZIP-a propisano je da se protiv rješenja prvostupanjskog suda stranka može podnijeti žalba. Žalba se podnosi prvostupanjskom sudu u roku od 15 dana od dostave pisanog otpravka rješenja (čl. 36. st. 1. ZIP). U žalbi se mogu iznositi nove činjenice, ali samo ako ih je stranka bez svoje krivnje propustila iznijeti odnosno predložiti prije donošenja rješenja (čl. 38. st. 2. ZIP). Činjenice koje nisu postojale u vrijeme donošenja rješenja uzet će se u obzir samo ako bi stranka, koja bi te činjenice mogla iznijeti u prijedlogu kojim bi se pokrenuo novi postupak, zbog toga mogla pretrpjeti znatniju štetu ili ako za to postoje koji drugi važni razlozi (čl. 38. st. 3. ZIP). Drugostupanski sud će odlučivati o nepravovremenoj žalbi samo ako su u njoj iznesene činjenice koje nisu postojale u vrijeme donošenja rješenja, a zbog kojih bi stranka da ih iznese u u prijedlogu kojim bi se pokrenuo novi postupak, mogla pretrpjeti znatniju štetu ili ako za to postoje koji drugi važni razlozi (čl. 44. st. 2. ZIP). U povodu žalbe protiv rješenja prvostupanjskog suda kojim je prihvatio žalbu protiv svoje odluke drugostupanski sud će, ako u povodu te žalbe ukine rješenje prvostupanjskog suda, istodobno odlučiti i o žalbi podnesenoj protiv prijašnje prvostupanjske odluke (čl. 44. st. 3. ZIP). Žalbeni sud može ukinuti ili preinačiti pobijano rješenje i sam odlučiti o glavnoj stvari pod uvjetima određenima člankom 44. stavkom 4. ZIP-a. Novost ovog zakona je da je protiv rješenja drugostupanjskog suda kojim je postupak završen revizija dopuštena i to prema odredbama zakona kojim se uređuje parnični postupak (čl. 45. ZIP). Također, u izvanparničnom postupku se može podnijeti prijedlog za preinaku ili ukidanje pravomoćnog rješenja zbog onih razloga zbog kojih se može tražiti ponavljanje postupka prema odredbama zakona kojim se uređuje parnični postupak (čl. 46. st. 1. ZIP).

⁴⁸⁰ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 119. i 351.

Zahtjev stranke upućen državnom sudu da odluči o pitanju nadležnosti arbitražnog suda koji se povodom prigovora stranke o nenadležnosti proglasio nadležnim, ne sprječava arbitražni sud da nastavi arbitražni postupak i donese pravorijek (čl. 15. st. 3. reč. 3. ZA)⁴⁸¹, ali ga i ne sprječava da primjerice donese odluku o prekidu arbitražnog postupka dok državni sud ne odluči o nadležnosti arbitražnog suda. Iako je uslijed propisane hitnosti postupka malo vjerojatno da državni sud donese svoju odluku o nadležnosti tek nakon što arbitražni sud pravorijekom odluči o biti spora, ta je situacija ipak moguća. U slučaju da arbitražni sud ne donese odluku o prekidu i ipak nastavi s arbitražnim postupkom te donese pravorijek kojim je odlučio o glavnoj stvari, a državni sud tek naknadno odluči da je odluka arbitražnog suda o nadležnosti bila pogrešna, nezadovoljna stranka mogla bi tražiti poništaj takvog pravorijeka zavisno o okolnostima slučaja ili iz razloga navedenog u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu a) ZA - ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije uopće bio sklopljen ili da nije bio valjan ili bi mogla tražiti poništaj takvog pravorijeka iz razloga navedenog u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA – pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili da sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži. I to samo u slučajevima ako je odluka državnog suda o nenadležnosti arbitražnog suda donesena prije proteka roka za podnošenje tužbe za poništaj prethodno donesenog pravorijeka. Ako državni sud za vrijeme dok još traje arbitražni postupak odluči da je odluka arbitražnog suda o nadležnosti pogrešna, tada bi arbitražni sud bio dužan odmah po pravomoćnosti odluke državnog suda donijeti odluku kojom odbacuje tužbu i okončava arbitražni postupak.

ZA izričito omogućava nezadovoljnoj stranci da napada samo onu odluku kojom se arbitražni sud oglasio nadležnim. Ako arbitražni sud svojom odlukom, kao o prethodnom pitanju, utvrdi da je nenadležan za odlučivanje o sporu koji se nalazi pred njim, tada će on svojim zaključkom, dakle ne pravorijekom, odbaciti tužbu. Smatra se da protiv takvog zaključka nezadovoljna stranka ne bi imala mogućnost podnošenja niti redovnih niti

⁴⁸¹ Neki autori smatraju da je to najsnažniji učinak klauzule *Kompetenz-Kompetenz*. Tako *Landolt Phillip* smatra da je svrha arbitražnog *Kompetenz-Kompetenz-a* izbjeći situaciju u kojoj arbitražni sud može nastaviti s radom samo nakon što ga je sud proglasio nadležnim za to, pa zaključuje da je stoga *Kompetenz-Kompetenz* nezamjenjiv doprinos učinkovitosti arbitražnih postupaka. Vidjeti *Landolt Phillip*, *The Inconvenience of Principle: Separability and Kompetenz-Kompetenz*, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 30., br. 5., 2013., str. 514. Jednako mišljenje o učinku klauzule *Kompetenz-Kompetenz* izražava i *Vishnevskaya Olga*, *Anti-suit Injunctions from Arbitral Tribunals in International Commercial Arbitration: A Necessary Evil?*, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 32., br. 2., 2015., str 194.

izvanrednih pravnih sredstava.⁴⁸² Takav zaključak s druge strane nema učinak pravomoćne sudske presude, kako je slučaj kod pravorijeka, pa državnom sudu u postupku između istih stranaka, u kojem bi stranka podnijela tužbu o meritumu državnom sudu u predmetu u pogledu kojeg je sklopljen arbitražni ugovor, ne bi bilo zabranjeno donijeti rješenje kojim odbacuje tužbu jer također smatra da je nenadležan za odlučivanje o istom tužbenom zahtjevu.⁴⁸³ U tom slučaju, stranka ne bi mogla niti pred arbitražnim niti pred državnim sudom prisilno ostvariti svoja prava. Zakonodavac bi trebao riješiti ovu zakonsku prazninu na način da predvidi da državni sud ne može otkloniti svoju nadležnost za suđenje nakon što se arbitražni sud proglasio nenadležnim. Ako je tužba u sporu u pogledu koje je zaključen ugovor o arbitraži najprije podnijeta državnom sudu, državni sud bi trebao zastati s parničnim postupkom dok arbitražni sud ne odluči o svojoj nadležnosti. Ako bi nadležni državni sud iz članka 43. stavka 1. ZA potvrdio odluku arbitražnog suda o njegovoj nadležnosti, dakle, u situaciji kada je arbitražni sud o nadležnosti odlučivao kao o prethodnom pitanju, tada ni stranci nezadovoljnoj odlukom arbitražnog suda i državnog suda ne bi bilo dozvoljeno iz razloga nenadležnosti tražiti poništaj kasnije donesenog pravorijeka u tom predmetu (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. d) ZA). Odluka arbitražnog suda da je nadležan, u sebi supstituira i odluku o valjanosti ili postojanju ugovora o arbitraži, a ujedno, po mom mišljenju i odluku o arbitrabilnosti spora. Stoga, ako je odluka o nadležnosti arbitražnog suda povodom zahtjeva stranke podnesenim u skladu s člankom 15.

⁴⁸² Tako primjerice i *Triva/Uzelac* naglašavaju da zakon o arbitraži ne predviđa nikakva pravna sredstva, ni pred sudom ni pred drugim tijelom, kojima bi se mogla pobijati negativna odluka o nadležnosti. Sukladno tome, procesna odluka kojom se arbitražni sud ogласio nenadležnim je pravomoćna i konačna, i ne može se pobijati niti pred jednim sudom; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 118. Tako je primjerice tadašnji ustavni sudac prof. dr. sc. Željko Potočnjak dao Izdvojeno mišljenje u odnosu na odluku Ustavnog suda br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004. kojom je usvojena ustavna tužba te ukinut zaključak SAS HGK br. IS-P-2002/16 od 20. studenoga 2002. te se predmet vratio arbitražnom sudu na ponovni postupak: *"Pogrešnim smatram i stav izražen u točki 9. Odluke prema kojem ako protiv odluke arbitražnog suda o svojoj nenadležnosti nije osiguran neki drugi pravni lijek, da taj pravni lijek mora biti ustavna tužba. Mislim da nije slučajno što hrvatski zakonodavac u Zakonu o arbitraži ("NN", broj 88/01) nije osigurao mogućnost podnošenja tužbe državnom sudu protiv odluke arbitražnog suda o svojoj nenadležnosti. Takav pristup zakonodavca odraz je uvažavanja činjenice da je arbitražni sud nedržavni sud koji svoju ovlast za suđenje crpi iz sporazuma stranaka (članak 2. stavak 1. točka 3. Zakona o arbitraži). Arbitri su osobe kojima su stranke u sporu temeljem sporazuma dobrovoljno povjerile rješavanje svojeg spora. Međutim, dobrovoljnost mora, po mojem mišljenju, postojati i na strani arbitara. Nikoga se ne može prisiliti da bude arbitar u sporu u kojem on to ne želi biti. To tim više kada taj arbitar smatra da postoji neki drugi arbitražni sud ili arbitar kojeg su stranke spora u arbitražnoj klauzuli odredile da sudi u njihovom sporu. Prema tome, čini mi se da je razlog nepostojanja pravnog lijeka pred državnim sudom protiv odluke arbitražnog suda o svojoj nenadležnosti upravo u tome, što državni sud ne može svojom odlukom, koju bi povodom tog pravnog lijeka donio i kojom bi utvrdio da je po njegovom mišljenju arbitražni sud nadležan za odlučivanje, naložiti arbitražnom sudu da provede postupak. Držim da baš zbog takve pravne prirode arbitraže zakonodavac nije predvidio pravni lijek protiv zaključka arbitražnog suda kojim se arbitražni sud proglašava nenadležnim za odlučivanje."* (odluka je objavljena u NN 157/04, a dostupna je i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 11. travnja 2024., u 10:52 h).

⁴⁸³ *Triva/Uzelac* smatraju da bi u situaciji kada su arbitri otklonili svoju nadležnost, trebalo prihvatiti stajalište po kojemu se sud ne bi smio proglasiti nenadležnim jer smatra da je arbitražna klauzula valjana. To dovode u vezu s specifičnim uvjetima pod kojima arbitri pristaju arbitrirati, pa im se, ako otklone svoje nadležnost, ta dužnost ne bi mogla nametati. Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 113.

stavkom 3. rečenicom 2. ZA potvrđena od strane državnog suda, tada stranka koja je nezadovoljna odlukom arbitražnog i državnog suda ne bi mogla tražiti poništaj pravorijeka ni iz razloga iz članka 36. stavka 2. točke 1. sl. a) ni iz razloga iz članka 36. stavka 2. točke 2. sl. a) ZA. Može se stoga zaključiti da državni sud ne bi mogao u postupku poništaja pravorijeka u takvoj situaciji ni po službenoj dužnosti utvrditi da dotični spor nije arbitrabilan.

Postojanje i valjanost ugovora o arbitraži utvrđuje se u postupku pred državnim sudom, kada jedna od stranaka unatoč postojanju arbitražne klauzule ili samostalnog ugovora o arbitraži, ostvarenje svojih prava traži pred državnim sudom. Kako bi državni sud trebao postupiti u slučajevima kada je zaprimio tužbu uz koju je priložen ugovor o arbitraži kojim je jasno određeno da su se stranke sporazumjele da je za rješavanje konkretnog spora nadležan arbitražni sud? Državni sud je prvenstveno dužan odmah poslije primitka tužbe po službenoj dužnosti ocijeniti je li nadležan i u kojem je sastavu nadležan (čl. 15. st. 1. ZPP), odnosno državni sud je dužan tijekom cijelog postupka i to sve do pravomoćnosti presude paziti ide li rješavanje spora u sudsku nadležnost (čl. 16. st. 1. ZPP). S druge stranke člankom 42. stavkom 1. ZA je propisano da ako su stranke za rješavanje određenog spora ugovorile arbitražu, sud kome je podnesena tužba u istom sporu i među istim strankama na prigovor tuženika oglasit će se nenadležnim, ukinut će provedene radnje u postupku i odbaciti tužbu osim ako nađe da ugovor o arbitraži nije valjan (članak 6. ZA), da je prestao važiti ili da se ne može ispuniti.⁴⁸⁴ Nemogućnost ispunjenja ugovora o arbitraži postojala bi primjerice u slučaju prestanka rada arbitražne institucije koja je ugovorena, ili nemogućnost kasnijeg pronalaženja arbitra koji imaju kvalifikacije određene ugovorom o arbitraži. Prigovor nenadležnosti tuženik može staviti pred sudom najkasnije na pripremnom ročištu, a ako se pripremno ročište ne održava, onda na glavnoj raspravi prilikom upuštanja u raspravljanje o glavnoj stvari, sve dok ne završi svoj odgovor na tužbu (čl. 42. st. 2. ZA).⁴⁸⁵ Dakle, proizlazi da postojanje ugovora o arbitraži o čemu

⁴⁸⁴ Nakon što je u obrazloženju ukazao na članak 42. stavak 1. ZA i njen jasni učinak, VTSRH je Rješenjem br. Pž-521/11 od 24. veljače 2011. zaključio: *"Dakle, u slučaju kada tužitelj, iako su stranke ugovorile arbitražno rješavanje spora, podnese tužbu sudu, sud se može oglasiti nenadležnim samo ako tuženik pravovremeno istakne prigovor nenadležnosti suda. Prema tome, tužitelj pravilno tvrdi kako se sud ne može po službenoj dužnosti oglasiti nenadležnim u parničnom postupku, zbog postojanja arbitražne klauzule kojom su stranke ugovorile arbitražno rješavanje spora, nego to može učiniti samo u povodu tuženikovog prigovora...Dakle, da je u ovom slučaju tuženik istaknuo prigovor nenadležnosti suda zbog postojanja arbitražnog ugovora, sud bi bio dužan upravo pozivom na odredbu članka 16. Zpp-a oglasiti se nenadležnim, ukinuti sve provedene radnje i odbaciti tužbu, ako su za to ispunjeni i drugi uvjeti propisani navedenom odredbom članka 42. Zakona o arbitraži."* Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 22. travnja 2024., u 17:54 h.

⁴⁸⁵ Sud je utvrdio da je pravovremen prigovor nenadležnosti kojeg je tuženik istaknuo na prvom ročištu za glavnu raspravu prije nego što je završio svoj odgovor na tužbu, neovisno o tome što ga prethodno tuženik nije istaknuo u prigovoru na Rješenje o ovrsi. U skladu s tim sud je Rješenjem VSRH br. Revt-215/11 od 21. ožujka 2012. (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 11:31 h) odbio

je državni sud saznao iz materijala priloženog tužbi, nije dovoljno da bi se sud po službenoj dužnosti oglasio nenadležnim. Tek po prigovoru tuženika, sud će odbaciti takvu tužbu, izuzev ako nađe da ugovor o arbitraži nije valjan, da je prestao važiti ili da se ne može ispuniti.⁴⁸⁶

Unatoč tome što je tužba podnesena državnom sudu, arbitražni postupak može se ipak pokrenuti ili se može nastaviti ako je ranije pokrenut, a pravorijek se povodom istog tužbenog zahtjeva i između istih stranaka može donijeti i dok je parnica pred sudom još u tijeku (čl. 42. st. 3. ZA). Arbitražni sud može svoj postupak provoditi i donijeti pravorijek samo do trenutka dok se ne dovrši sudski postupak, odnosno do trenutka pravomoćnosti odluke državnog suda, s

reviziju tužitelja te potvrdio rješenje VTSRH br. Pž-491/11-3 od 21. veljače 2011., kojim je potvrđeno rješenje Trgovačkog suda u Splitu br. P-811/09 od 15. studenog 2010, a kojim se taj sud oglasio stvarno i mjesno nenadležnim za postupanje obzirom na postojanje arbitražne klauzule u ugovoru iz kojeg je nastao spor. Pa je tako VSRH predmetnim rješenjem br. Revt-215/11 zaključio: *"Podnoseći prigovor protiv rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave taj prigovor nije dan pred sudom već pred javnim bilježnikom stoga je ta radnja izvršena izvan sudskog postupka i ne može se izjednačiti s radnjom upuštanja u raspravljanje o glavnoj stvari pred sudom. S druge strane, kako je tuženik na prvom ročištu za glavnu raspravu prije nego što se upustio u raspravljanje istaknuo prigovor u smislu čl. 42. st. 1. ZA i po ocjeni ovog suda prigovor sudske nenadležnosti istaknut je pravovremeno sukladno odredbi čl. 42. st. 2. ZA."* Iz razloga što je ovršenik prigovorom na rješenje o ovrsi istaknuo postojanje arbitražne klauzule, a koji prigovor ovrhovoditelj nije osporio, TS Rijeka se rješenjem br. Povrv-434/17 od 2. veljače 2018. oglasio nenadležnim i odbacio prijedlog za ovrhu. Predmetno rješenje je i potvrđeno rješenjem VTSRH br. Pž-2572/18 od 14. lipnja 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 11:43 h). VTSR je rješenjem br. Pž-3570/22 od 17. svibnja 2023. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 12:52 h) odbio kao neosnovanu tužiteljevu žalbu i potvrdio rješenje TSZG br. Povrv-2169/20 od 4. srpnja 2022. ispravljeno rješenjem tog suda br. Povrv-2169/2020 od 8. kolovoza 2022., a kojim se prvostupanjski sud oglasio apsolutno nenadležnim za postupanje, ukinuo provedene radnje u postupku kao i platni nalog sadržan u rješenju o ovrsi br. Ovr-181/18 te odbacio tužbu, utvrdio: *"Kako prigovor nenadležnosti tuženik može prigovor istaknuti najkasnije pred sudom na pripremnom ročištu, a ako se pripremno ročište ne održava onda na glavnoj raspravi prilikom upuštanja u raspravljanje o glavnoj stvari sve dok ne završi svoj odgovor na tužbu, a tuženik je prigovor istaknuo prije održanog ročišta takav njegov prigovor sud je pravilno utvrdio pravodobnim. Stoga žalitelj svojim žalbenim navodima u kojima iznosi svoja razmišljanja o trenutku podnošenja prigovora o nenadležnosti nije doveo u sumnju pravilnost primjene odredba Zakona o parničnom postupku koje se odnose na odbačaj tužbe."* Na pravovremnost roka za isticanje prigovora nenadležnosti ukazao je VTSRH primjerice u rješenju br. Pž-848/17 od 24. veljače 2017. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 18:16 h), kojim je potvrdio rješenje Trgovačkog suda u Rijeci br. P-639/16 od 5. prosinca 2016., a kojim se taj sud oglasio nenadležnim i odbacio tužbu zbog postojanja arbitražne klauzule te u rješenju br. Pž-1784/23 od 12. svibnja 2023. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 14:44 h) kojim je potvrdio rješenje TSZG br. P-306/20 od 15. ožujka 2023., a kojim se taj sud oglasio nenadležnim i odbacio tužbu zbog postojanja arbitražne klauzule, kao i Županijski sud u Varaždinu u rješenju br. Gž-1478/20 od 23. studenog 2020. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 15:02 h), a kojim je potvrdio toč. I. izreke rješenja Općinskog suda u Sesvetama, Stalne službe u Vrbovcu br. Povrv-94/19 od 21. rujna 2020. kojim se taj sud zbog postojanja arbitražne klauzule oglasio nenadležnim i odbacio tužbu.

⁴⁸⁶ Tako je primjerice VTSRH presudom br. Pž-5882/07 od 8. siječnja 2008. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 11:49 h) utvrdio da *"Arbitražni ugovor, prema tome, nije apsolutna zapreka za pokretanje parnice u istoj stvari pred sudom, već on to postaje samo ako tuženik podnese prigovor nenadležnosti suda, dok propuštanje podnošenja takvog prigovora predstavlja konkludentan pristanak da se ugovor raskine i tako prestane biti prepreka za pokretanje parnice pred sudom"*. Na sličan način je prethodno konstatirao VTSRH u presudama br. Pž-3111/93 od 7. prosinca 1993. i br. Pž-3118/04 od 3. rujna 2007. (obje presude su dostupne na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 14. ožujka 2020., u 19:17 h), kao i ŽSZG presudom br. Gž R-990/16 od 11. listopada 2016. (presuda je objavljena u članku *Gović Penić Iris*, Arbitraža i mirenje u radnim sporovima, koji je objavljen na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, dana 20. studenog 2018.).

obzirom na to da je člankom 42. stavkom 3. ZA određeno da arbitražni sud može donijeti pravorijek "*dok je parnica pred sudom još u tijeku*".⁴⁸⁷ Iz tog razloga ne bi bilo moguće da egzistira i pravorijek i pravomoćna sudska odluka, ali je hipotetski moguće da egzistira pravorijek i nepravomoćna prvostupanjska odluka i to sa suprotnim činjeničnim i pravnim utvrđenjima. Tek po pravomoćnosti presude državnog suda ne bi bilo dozvoljeno donijeti pravorijek. Postavlja se pitanje bi li državni sud smio donijeti presudu nakon što je donesen pravorijek. U pravnoj znanosti je prisutno razmišljanje da bi sud unatoč egzistiranju pravorijeka bio ovlašten donijeti presudu, ako smatra da arbitri nisu bili ovlašteni arbitrirati u tom postupku. Predmetna presuda bi se kasnije mogla pobijati prijedlogom za ponavljanje postupka ako u postupku poništaja ranije donesenog arbitražnog pravorijeka tužba bude pravomoćno odbijena, jer bi njeno odbijanje impliciralo pravomoćnu deklaraciju valjanosti pravnog temelja arbitraže, tj. arbitražnog ugovora.⁴⁸⁸ Ovakvo razmišljanje se svakako može problematizirati, i to iz više razloga. Prvenstveno, pravorijek ima snagu pravomoćne sudske presude ako se stranke nisu izričito sporazumjele o pobijanju pravorijeka pred višim arbitražnim sudom. Već iz toga razloga sud bi na pripremnom ročištu u situaciji kada utvrdi da je stvar o kojoj se vodi sudski postupak već pravomoćno presuđena, a koje utvrđenje proizlazi iz egzistiranja pravorijeka, bio dužan odbaciti tužbu (čl. 288. st. 2. ZPP). Uostalom, odlučivanje o zahtjevu o kojem je već prije pravomoćno presuđeno predstavlja i apsolutno bitnu povredu odredbi parničnog postupka (čl. 354. st. 1. toč. 9. ZPP). Treba istaknuti da donijeti pravorijek podrazumijeva da je arbitražni sud u arbitražnom postupku smatrao da postoji njegova nadležnost za odlučivanje o konkretnom tužbenom zahtjevu. Ako je arbitražni sud o svojoj nadležnosti po prigovoru stranke odlučio kao o prethodnom pitanju, a stranka arbitražnog postupka nije tražila da o tom pitanju odluči državni sud iz članka 43. stavka 1. ZA (čl. 15. st. 3. ZA) ili ako je državni sud na zahtjev stranke temeljem tih navedenih odredaba odlučio da je odluka arbitražnog suda o nadležnosti pravilna i zakonita, tada je pravomoćno već utvrđeno da je među strankama sklopljen valjan arbitražni ugovor i da su stranke suglasne da se o tužbenom zahtjevu odluči pred arbitražnim sudom kao nadležnim forumom. Državni sud bi se u tom smislu trebao oglasiti nenadležnim i odbaciti tužbu i po osnovi članka 16. stavka 2. ZPP-a. Za slučaj da je arbitražni sud tek odlukom o biti spora odlučio i o prigovoru nenadležnosti, državni sud bi trebao utvrditi da li je protiv takvog pravorijeka podnesena tužba za poništaj pravorijeka. Ako tužba za poništaj nije

⁴⁸⁷ *Triva* ističe da je dozvoljavanje inače nepoželjnog dvostrukog kolosijeka rezultat dominantnog stajališta o potrebi da se arbitriranju osigura prednost pred redovnim sudskim postupkom; Vidjeti *Triva*, op. cit. u bilj. 193., str. 31.

⁴⁸⁸ Tako smatraju *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 354.

podnesena ili je odbačena zbog proteka prekluzivnog roka za njeno podnošenje, državni sud bi dio dužan donijeti rješenje kojim odbacuje tužbu, opet zbog pravomoćno presuđene stvari u meritumu (čl. 288. st. 2. ZPP), ali i zbog pravomoćne odluke o nadležnosti arbitražnog suda sadržane u pravorijeku, pa posljedično vlastite nenadležnosti (čl. 16. st. 2. ZPP). Ako je tužba za poništaj podnesena, državni sud pred kojim je podnesena tužba u istoj pravnoj stvari među istim strankama, *de lege ferenda* bi trebao imati mogućnost da eventualno sukladno okolnosti slučaja odredi prekid parničnog postupka dok se ne odluči o zahjevu za poništaj pravorijeka.⁴⁸⁹

6.1.2.1.1.2. Ugovor o arbitraži nije sklopljen

ZA definira ugovor o arbitraži na sljedeći način: *"Ugovor o arbitraži je ugovor kojim stranke podvrgavaju arbitraži sve ili određene sporove koji su među njima nastali ili bi mogli nastati iz određenog pravnog odnosa, ugovornog ili izvanugovornog. Taj se ugovor može sklopiti u obliku arbitražne klauzule u nekom ugovoru ili u obliku posebnog ugovora"* (čl. 6. st. 1. ZA). Citirana definicija koja je u skladu s člankom 7. stavkom 1. UML-a izjednačava kompromis i kompromisornu klauzulu. Naime, ugovor o arbitraži se može sklopiti kao zasebni ugovor koji egzistira uz već postojeći osnovni (materijalnopravni) ugovor⁴⁹⁰, a kojim stranke sporazumijevaju o arbitražnom načinu rješavanja spora te određuju i ostale elemente arbitražnog postupka koje su ovlaštene samostalno urediti. Ugovor o arbitraži se može sklopiti i putem zasebne arbitražne klauzule u osnovnom ugovoru, kojom stranke ugovaraju arbitražno rješavanje spora, a kojom također mogu odrediti i sve ostale elemente arbitražnog postupka koje mogu ugovoriti i u zasebnom arbitražnom ugovoru. ZA propisuje obvezatnost pisanog oblika ugovora o arbitraži.⁴⁹¹ Propisivanje oblika arbitražnog ugovora prisutno je i u

⁴⁸⁹ Članak 6. stavak 1. Zagrebačkih pravila daje pravo arbitražnom sudu da ako je u istoj stvari među istim strankama pokrenuta parnica ili neki drugi postupak pred državnim sudom te ako nađe da za to postoje naročito važni razlozi, odredi da se arbitražni postupak prekine dok se ne okonča parnični postupak pred državnim sudom.

⁴⁹⁰ Tako je primjerice Županijski sud u Varaždinu rješenjem br. Gž-1478/20 od 23. studenog 2020. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 15:02 h), a kojim je potvrdio toč. I. izreke rješenja Općinskog suda u Sesvetama, Stalne službe u Vrbovcu br. Povrv-94/2019-9 od 21. rujna 2020. kojim se taj sud zbog postojanja arbitražne klauzule, a na prigovor nenadležnosti istaknut od strane tuženika, oglasio nenadležnim i odbacio tužbu, naveo: *"Okvirnim ugovorom u čl. 14. ugovoreno je: "Svi sporovi koji proizlaze iz Okvirnog ugovora, uključujući i sporove koji se odnose na pitanje njegovog valjanog nastanka, povrede ili prestanka, kao i na pravne učinke koji iz toga proistječu, konačno će se riješiti arbitražom u skladu s važećim Pravilnikom o Stalno izabranom sudištu pri Hrvatskoj gospodarskoj komori. Mjesto arbitraže bit će Zagreb. Broj arbitara bit će 3 (tri)". Obzirom na navedeno prvostupanjski sud je pravilno utvrdio da Zaključnica za FX swap B3 od 18. prosinca 2014. predstavlja Posebni ugovor u smislu čl. 1.1. Okvirnog ugovora i s Okvirnim ugovorom čini jedinstveni i nedjeljivi pravni i poslovni odnos između ugovornih strana kako je ugovoreno čl. 1.4. Okvirnog ugovora. Kako je čl. 14. arbitraža ugovorena za "sve sporove" koji proizlađu iz Okvirnog ugovora, to i po ocjeni ovoga suda ugovorna klauzula nedvojbeno uključuje i rješavanje spora koji se temelji na konkretnom Posebnom ugovoru sklopljenom na temelju Okvirnog ugovora."*

⁴⁹¹ Primjerice arbitražna pravila WIPO-a (Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo) koja su na snazi od 1. srpnja 2021., u svojim odredbama ne spominju izričito pisani oblik arbitražnog sporazuma. Prema njima *"arbitražni sporazum"* predstavlja sporazum stranaka da podnesu na arbitražu sve ili izvjesne sporove koji su među

konvencijskim rješenjima.⁴⁹² Širenjem trgovine pa samim tim i razvojem arbitražnog prava koje se prilagođavalo modernim shvaćanjima, napušta se isključivo stajalište da arbitražni ugovor mora biti u pisanom obliku i potpisan od obje strane. U skladu s navedenom tendencijom, ZA dopušta sklapanje arbitražnog ugovora i na način da isti bude unesen u isprave koje su stranke potpisale ili ako je sklopljen razmjenom pisama, teleksa, telefaksa, brzjava ili drugih sredstava telekomuniciranja koja omogućavaju pisani dokaz o ugovoru, bez obzira jesu li ih stranke potpisale (čl. 6. st. 2. reč. 2. ZA). Pored toga, ZA smatra da je ugovor o arbitraži zaključen u pisanom obliku ako je jedna od strana uputila drugoj strani ili ako je neka treća osoba uputila objema stranama pisanu ponudu za zaključenje ugovora o arbitraži a protiv te ponude nije pravodobno izjavljen prigovor, što se prema običajima u prometu može smatrati prihvatom ponude (čl. 6. st. 3. toč. 1. ZA). Konačno, ZA smatra da je ugovor o arbitraži zaključen u pisanom obliku i ako nakon usmeno zaključenog ugovora o arbitraži jedna od ugovornih strana uputi drugoj pisanu obavijest u kojoj se poziva na prethodno zaključen usmeni ugovor, a druga strana pravodobno ne prigovori sadržaju primljene obavijesti, što se prema običajima u prometu može smatrati suglasnošću sa sadržajem primljene obavijesti (čl. 6. st. 3. toč. 2. ZA). Ovakvim načinom propisivanja oblika ugovora o arbitraži olakšava se njegovo sklapanje, ali se u pojedinim slučajevima može postaviti i pitanje dokazivanja postojanja ugovora o arbitraži pred državnim ili arbitražnim sudom, što može dovesti do shvaćanja suda koje je suprotno prvotno iskazanoj volji stranaka za arbitražnim rješavanjem nastalih sporova.⁴⁹³ ZA određuje da

njima nastali ili će nastati i "može biti" u obliku arbitražne klauzule u ugovoru ili u obliku zasebnog ugovora (čl. 1.). Ide se prema ublažavanju formalnih uvjeta arbitražnog ugovora. Arbitražna pravila WIPO-a su dostupna na mrežnoj stranici <https://www.wipo.int/amc/en/arbitration/rules/>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 12:11 h.

⁴⁹² Tako primjerice člankom II. stavkom 2. NYK i člankom 1. stavkom 2. Europske konvencije.

⁴⁹³ Vidjeti primjerice presudu VTSRH br. PŽ-1499/02 od 10. rujna 2002. kojom je sud zaključio da se pravovaljani ugovor o izbranom sudu ne može sklopiti prešutnim prihvatom jedne strane na ponudu druge strane već samo izričitim pisanim prihvatom (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). VTSRH je tom odlukom naveo, "Naime, prema odredbi čl. 470. st. 1. Zakona o parničnom postupku (Nar. nov., br. 53/91, 91/92 i 112/99), ugovor o izbranom sudu može se sklopiti glede određenog spora i glede budućih sporova koji mogu proizići iz određenog pravnog odnosa. Ugovor o izbranom sudu pravovaljan je samo ako je sklopljen u pisanom obliku. Ugovor o izbranom sudu može se dokazati samo ispravama. S obzirom na netom navedenu zakonsku odredbu, obrazloženje prvostupanskog suda o konkludentnom prihvatanju nadležnosti izbranog suda od strane tuženika ne može se prihvatiti. Naime, prema ustaljenoj sudskoj praksi, kao i pravnoj znanosti, pisana dispozicija samo jedne stranke ugovornice, uz konkludentno držanje drugog partnera iz kojeg bi se mogao izvesti zaključak o njegovoj suglasnosti s ponudom da se zaključi ugovor o arbitraži, ne bi mogli biti obuhvaćeni ni širokim dimenzijama interpretativnog pravila o pisanom obliku kompromisorne klauzule." Miladin Petar smatra da se šutnja na ponudu, odnosno pasivnost ponuđenika sama po sebi ne može smatrati prihvatom ponude. Navodi da nema tog običaja ni instituta koji bi puku šutnju na ponudu smatrao pravnoobvezujućim prihvatom pa da je već stoga odredba članka 6. stavka 3. točke 1. ZA sročena nespretno i ne može se tumačiti doslovno nego samo smisleno, teleološki. Smatra dalje da se sudionicima obveznih odnosa ne može, ni u kom slučaju, nametnuti odgovornost za ispunjenje bilo kojeg pa tako ni arbitražnog ugovora samo zbog toga što nisu pravodobno otklonili prispjelu ponudu za sklapanjem arbitražnog ugovora. Miladin zaključuje da arbitražni ugovori koje sklapaju trgovci po tome u potpunosti dijele pravnu sudbinu arbitražnih ugovora koje sklapaju osobe građanskog prava. Za njih u tom dijelu ne vrijedi nikakav poseban, autonoman pravni režim. Imaju se pravo držati pasivno jer puka šutnja na ponudu nije prihvati, ona nema karakter očitovanja volje. Obveznopravni učinci ponuđenikovoga

upućivanje u glavnom ugovoru na ispravu (opće uvjete za sklapanje pravnog posla, tekst drugog ugovora i slično) koja sadrži arbitražnu klauzulu također predstavlja ugovor o arbitraži ako je upućivanje takvo da je ta klauzula sastavni dio toga ugovora (čl. 6. st. 4. ZA).⁴⁹⁴ Ugovor o arbitraži je valjan i ako se u teretnici izričito poziva na arbitražnu klauzulu u brodarskom ugovoru (*charter partiji*) (čl. 6. st. 5. ZA). Gore navedene mogućnosti sklapanja arbitražnog ugovora odnose se samo na one vrste sporove koji su podobni da budu predmetom rješavanja pred arbitražnim sudovima, dakle na arbitrabilne sporove. No, za jednu vrstu sporova se, osim arbitrabilnosti spora, zahtijeva i poseban način sklapanja arbitražnog ugovora, a radi zaštite slabije strane. Riječ je o potrošačkim sporovima.⁴⁹⁵ Ako je spor nastao ili bi mogao nastati iz

pasivnog držanja ne mogu se izmijeniti odredbama u ponudi za sklapanjem arbitražnog ugovora da će se šutnja ili neko drugo njihovo propuštanje smatrati prihvatom. To je izričito propisano prisilnopravnom odredbom čl. 265. st. 2. ZOO-a; Vidjeti *Miladin Petar*, Institut pisane potvrde u međunarodnom trgovačkom pravu i tzv. "sklapanje" ugovora o arbitraži šutnjom u trgovačkim odnosima prema zakonu o arbitraži, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 59., 2009., str. 292. *Uzelac* također smatra da pasivnost strane kojoj je ponuda upućena nije sama po sebi dostatna za zaključak da je ugovor o arbitraži nastao, već da će se prilikom primjene članka 6. stavka 3. točke 1. ZA trebati objektivno ocjenjivati ponašanje stranaka (posebno u odnosu na osobu kojoj je ponuda upućena) iz perspektive primjenjivih običaja u odnosu na takve i slične tipove pravnih poslova te iz konteksta odnosa među strankama zaključiti je li ugovor o arbitraži zaista zaključen; Vidjeti *Uzelac*, op. cit. u bilj. 251., str. 562.

⁴⁹⁴ *Uzelac* navodi da je u pravilu nužno da glavni ugovor izričito sadržava upućivanje na drugi izvor, odnosno da samo postojanje autonomnih pravila jedne strane i njezina želja da se ona primjenjuju na neke ili na sve njezine ugovore s drugima nije dostatno ako ta pravila i dosezi njihove primjene nisu drugoj strani bili poznati ili ako su joj morali biti poznati; Vidjeti *Uzelac*, op. cit. u bilj. 251., str. 562. I državni sudovi u svojim odlukama smatraju da za uvjet postojanja arbitražnog ugovora nije nužno da arbitražna klauzula bude sastavni dio osnovnog ugovora, već da se iz osnovnog ugovora mora biti jasno upućivanje na drugi akt sklopljen između istih ugovornih strana koji za slučaj spora predviđa arbitražno rješavanje spora. Tako primjerice: presuda VSRH br. GŽ-15/10 od 2. lipnja 2010. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 12:14 h) i presuda TSZG br. P-1680/2012 od 2. srpnja 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁴⁹⁵ ZPP je jedini zakonski propis koji eksplicitno propisuje u kojim slučajevima se ugovorne odredbe, pa tako i odredbe o nadležnosti arbitražnog suda za slučaj spora, mogu smatrati nepoštenima. Riječ je o institutu nepoštenih ugovornih odredbi koje su u hrvatsko zakonodavstvo ušle preuzimanjem Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepravilnim odredbama potrošačkih ugovora. Direktiva 93/13/EEZ je u hrvatsko pravo implemenirana još Zakonom o zaštiti potrošača iz 2003. (NN br. 96/03). ZPP ne definira pojam potrošačkog ugovora, ali iz tumačenja članka 43. ZPP-a može se zaključiti da bi to bio svaki ugovor sklopljen između trgovca i potrošača. ZPP u članku 54. točki 19. navodi da bi nepoštena odredba bila "odredba kojom se isključuje, ograničava ili otežava pravo potrošača da prava iz ugovora ostvari pred sudom ili drugim nadležnim tijelom, a poglavito odredba kojom se obvezuje potrošača na rješavanje spora pred arbitražom koja nije predviđena mjerodavnim pravom, odredba koja onemogućava izvođenje dokaza koji idu u prilog potrošaču ili odredba kojom se teret dokaza prebacuje na potrošača kada bi, prema mjerodavnom pravu, teret dokaza bio na trgovcu". Potrošački ugovor je definiran člankom 399.a točkom 2. Zakona o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23, dalje u tekstu: ZOO) kao ugovor koji sklapaju potrošač i svaka fizička ili pravna osoba koja djeluje u okviru svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti, uključujući i osobu koja djeluje u ime ili za račun te osobe. Dok bi potrošač bila svaka fizička osoba koja sklapa ugovor o kupoprodaji izvan svoje trgovačke, poslovne, obrtničke ili profesionalne djelatnosti (čl. 399.a toč. 1. ZOO). ZARPS u članku 19. stavcima 1.-3- propisuje: "(1) Sporazum kojim se potrošač i trgovac obvezuju da će svoj spor rješavati pred određenim tijelom za ARPS ne obvezuje potrošača ako je zaključen prije nastanka spora ili ako se temeljem takvog sporazuma potrošač odriče prava na sudsku zaštitu u parničnom postupku. (2) U slučaju kada tijelo za ARPS ima predviđen postupak čiji je cilj rješavanje spora obvezujućim rješenjem, takvo rješenje može biti obvezujuće za stranke samo ako su one unaprijed informirane o njegovoj obvezujućoj prirodi te samo ako ga izričito prihvaćaju. (3) Odredba stavka 2. ovoga članka ne primjenjuje se na trgovca ako je posebnim propisom predviđeno da je predloženo rješenje u postupku alternativnog rješavanja spora za trgovca obvezujuće." Prethodno je člankom 6. stavkom 1. točkom 7. istog zakona ARPS definiran kao tijelo koje nudi usluge

potrošačkog ugovora, iznimno od odredaba članka 6. stavka 1.-5. ZA, ugovor o arbitraži mora biti napisan u posebnoj ispravi koju su potpisale obje stranke (čl. 6. st. 6. reč. 1. ZA). U toj ispravi, osim ako je sastavljena kod javnog bilježnika, ne smije biti drugih utanačenja osim onih koja se odnose na arbitražni postupak (čl. 6. st. 6. reč. 2. ZA). Nužnost da arbitražni ugovor bude u zasebnoj ispravi proširena je i na neke ulagačke ugovore, pa je tako primjerice člankom 64. stavkom 3. Zakona o otvorenim investicijskim fondovima sa javnom ponudom⁴⁹⁶, propisano: *"Ako se radi o sporu koji je nastao ili bi mogao nastati iz ugovora koji je sklopljen s ulagateljem, ugovor o arbitraži mora biti sadržan u posebnoj ispravi koju su potpisale obje stranke, u kojoj ne smije biti drugih utanačenja osim onih koji se odnose na arbitražni postupak"*.

S pojavom *"prisilnih arbitraža"* zakonodavac odstupa od svih gore navedenih preduvjeta kojima se dokazuje postojanje arbitražnog ugovora i volja za vođenjem arbitražnog postupka, te zakonskim normiranjem nadležnosti arbitražnih sudova dozvoljava vođenje arbitražnog postupka unatoč nedostatku pisanog arbitražnog ugovora te unatoč nedostatku volje stranaka da spor riješe arbitražom. Naravno, stranke mogu ignorirati zakonsko normiranje nadležnosti arbitražnog suda, pokrenuti postupak pred državnim sudom, iskoristiti činjenicu da sud o svojoj nadležnosti ne odlučuje po službenoj dužnosti te propustiti podnijeti prigovor nenadležnosti državnom sudu iz članka 42. stavka 1. ZA.

Dakle, osim gore navedenih načina sklapanja arbitražnog ugovora, svaki drugačiji način bi bio nedozvoljen s posljedicom poništaja takvog pravorijeka kojeg bi donio nenadležni arbitražni sud.

U praksi su prisutna čak i nastojanja da se smatra da je arbitražni ugovor sklopljen i u onim slučajevima kada stranka zasniva određeni odnos, odnosno pristupa subjektu koji u svojim aktima koji prethodno nisu potpisani od pristupatelja, predviđa arbitražno rješavanje spora među članovima ili u odnosu na samog subjekta. Tako primjerice društvo Kapitalni fond d.d. u

alternativnog rješavanja sporova između potrošača i trgovca te je notificirano u skladu s člankom 27. stavkom 4. zakona, a kojim je zaključno određeno da Ministarstvo nadležno za politiku zaštite potrošača određuje kojem tijelu će dati odobrenje za provođenje alternativnog rješavanja spora. Obzirom na citiranu eksplicitnu odredbu, jasno je da hrvatski zakonodavac smatra nedozvoljenima arbitražne ugovore sklopljene između potrošača i trgovca prije nastanka spora.

⁴⁹⁶ NN 44/16, 126/19, 110/21, 76/22.

članku 24. stavku 2. svojeg Statuta⁴⁹⁷ sadržava arbitražnu klauzulu kojom je propisano da će se svi sporovi koji proizlaze iz odnosa dioničara Fonda i Društva, uključujući i sporove koji se odnose na valjanost nastanka, povrede ili prestanka odnosa dioničara Fonda i Društva, kao i na pravne učinke koji iz toga proistječu, rješavati arbitražom pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore. Člankom 24. stavkom 3. navedenog Statuta je predviđeno da se arbitražna klauzula odnosi i na sve kasnije stjecatelje dionica Fonda, na način da se *"kupnjom dionica Fonda i njihovim upisom na račun SKDD sukladno članku 6. ovog Statuta i/ili preuzimanjem ovog statuta, smatra da dioničar prihvaća prethodno navedenu arbitražnu klauzulu i da je zaključen ugovor o arbitraži"*. Dakle, odredba propisuje da je dioničar činom kupnje dionice i njihovim upisom na račun SKDD-a zasnovao arbitražni ugovor sa Društvom te samim tim i pristao na rješavanje pred arbitražnim sudom svih onih sporova koji proizlaze iz odnosa dioničara Fonda i Društva. Kupnjom dionice stjecatelj *ex lege* stječe udio u društvu i postaje njegovim dioničarem, dužan je poštivati sve mjerodavne akte društva pa tako i Statut društva kao temeljni akt svakog dioničkog društva. Ali se ne može smatrati da je novi dioničar kupnjom dionice na bilo koji način pristao na arbitražnu klauzulu koja je sastavni dio Statuta jer kupnjom dionice nije izjavio da pristaje na arbitražnu klauzulu niti se može smatrati da je ispunjen i jedan uvjet iz članka 6. ZA da bi se zaključilo da je kupnjom dionice sklopljen ugovor o arbitraži. Međutim postoje i drugačija tumačenja koja po mojem mišljenju nisu u skladu s kogentim odredbama ZA kojima je propisan oblik arbitražnog ugovora.⁴⁹⁸ Sudska praksa je zauzela stav da baš iz razloga što se arbitražni ugovor smatra samostalnim u odnosu na glavni ugovor, on se i mora sklopiti jedino i isključivo na način kako je to propisano odredbama ZA.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Statut društva Kapitalni fond d.d. od 27. lipnja 2023. (dostupan na mrežnoj stranici <https://www.hmid.hr/kapitalni-fond/>, posjećeno dana 30. travnja 2024., u 17:23 h)

⁴⁹⁸ Tako primjerice Barbić navodi: *"Odredbom statuta o nadležnosti arbitraže vezano je društvo i svi dioničari koji su ga osnovali i pritom dali izjavu pred javnim bilježnikom da prihvaćaju statut društva. Njome su vezani i stjecatelji dionica kojima su ih prenijeli osnivači društva i nakon njih svi drugi stjecatelji koji su ih od njih kasnije stekli. Prijenosom dionice i na temelju nje umjesto dotadašnjeg dioničara dioničarom postaje stjecatelj dionice koji ulazi u njegov položaj u društvu sa svim članskim pravima i obvezama što iz nje proizlaze... Kako preuzima obvezu na lojalno postupanje prema društvu i drugim dioničarima te obvezu uplate dionice u dijelu u kome to nije učinio njegov prednik, što u sudskoj praksi i literaturi nije sporno, tako valja zauzeti stajalište da stjecatelj dionice preuzima i obvezu podvrgavanja arbitraži u sporu o pobijanju odluka glavne skupštine, što je i bila obveza njegova prednika u društvu... Odredbom statuta vezano je i društvo jer je ono privatnopravna zajednica njegovih članova (dioničara) te ga stoga veže ono što u društvu i njegove članove... Unosi li se odredba o nadležnosti arbitraže u statut njegovom izmjenom, trebalo bi zauzeti stajalište da je takvo određenje nadležnosti arbitraže valjano samo ako bi za tu izmjenу statuta glasovali svi dioničari. Tada dioničari doista naknadno preuzimaju obvezu, a to nije moguće valjano učiniti ako se svaki od njih s time ne suglasi. U protivnom, odlukom jednih dioničara nametala bi se obveza drugima, a to nije dopušteno."*; Vidjeti Barbić, op. cit. u bilj. 344., str. 497.-498. Ovakva tumačenja su prisutna i u austrijskoj praksi na način da i Vrhovni sud smatra da naknadno uvođenje arbitražne klauzule u statut društva s ograničenom odgovornošću zahtjeva suglasnost svih njegovih članova; Vidjeti Heider/Nueber, op. cit. u bilj. 289., str. 61.

⁴⁹⁹ Tako je VSRH presudom br. Gž-23/13 od 11. studenog 2014. odbio žalbu tuženika kao neosnovanu i potvrdio presudu ŽSZG br. Ap-9/12 od 17. lipnja 2013. godine kojom je bio poništen pravorijek Arbitražnog sudišta

Sudovi su zauzeli i stav da potpisivanje aneksa osnovnog ugovora od strane treće osobe ne znači i pristajanje te treće osobe na arbitražnu klauzulu ugovorenu prethodno samo između stranaka osnovnog ugovora.⁵⁰⁰ Zanimljivo je i pravno pitanje je li u slučaju cesije tražbine novi vjerovnik, cesionar, vezan arbitražnom klauzulom. Iako postoje shvaćanja da se u slučaju cesije tražbine učinci arbitražnog sporazuma između cedenta i cesusa protežu i na cesusa i cesionara,⁵⁰¹ smatram da je takvo shvaćanje suprotno načelu odvojivosti ugovora o arbitraži od

Pravdonoša pri P. d.o.o. Z. br. As-3-12 od 7. prosinca 2012., iz razloga što tužitelj nije zaključio sporazum o arbitraži sukladno članku 6. stavku 1. i 3. ZA niti je iskazao svoju volju za zaključenjem takvog ugovora, a što je prema odredbi članku 36. stavku 2. točki 1.a ZA razlog za poništaj pravorijeka. Prvostupanjski sud je dodatno bio naglasio da arbitražna klauzula sadržana u nekom drugom (glavnom) ugovoru koji obvezuje i one stranke koje ga nisu potpisale, u ovom slučaju u međuvlasničkom ugovoru, ne proizvodi pravne učinke u odnosu na osobe koje nisu potpisale glavni ugovor, a time niti arbitražnu klauzulu. U takvom slučaju u odnosu na te stranke arbitražni ugovor nije ni nastao, a niti se predmnijeva njegovo zaključenje (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 13:55 h).

⁵⁰⁰ Presuda VSRH br. Revt-321/13 od 2. rujna 2014. kojom je prihvaćena revizija te preinačena presuda VTSRH br. Pž-4910/05 od 07. svibnja 2008. i presuda TSZG br. P-2760/03 od 22. ožujka 2005. kojima je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka Arbitražnog suda Stalnog izabranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu br. IS-P-2002/11 od 7. travnja 2003. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 14:01 h).

⁵⁰¹ *Markovinović Hrvoje* smatra da se u slučaju cesije tražbine učinci arbitražnog sporazuma protežu i na cesusa i cesionara zato što je arbitražnim sporazumom određeno svojstvo tražbine, tj. njezina utuživost, a interesi cesusa i cesionara neutraliziraju se međusobno time što su i jedan i drugi dužni prihvatiti učinke tog sporazuma, i to kako prava, tako i obveze tog sporazuma. *Markovinović* zato smatra da bi svako drugačije rješenje bilo protivno načelima na kojima počiva cesija tražbine, a zasigurno ne bi bilo ni u skladu s duhom ugovora o arbitraži kad bi se pukom cesijom tražbine mogla izbjeći primjena tog sporazuma o arbitraži; Vidjeti *Markovinović Hrvoje*, Ugovor o cesiji, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2005., str. 186. Takav stav prihvaćaju i primjerice *Born*, op. cit. u bilj. 313., str. 581. i *Arroyo Manuel*, Arbitration in Switzerland, The Practitioner's Guide, Wolters Kluwer, 2013., str. 72. *Tepeš Nina* navodi da većina arbitražnih zakonodavstva ne predviđa rješenje problema, cit: "*cesije ugovora o arbitraži*" te da postoje dvije teorije koje se odnose na cesiju ugovora o arbitraži. Prva teorija koja se naziva *teorija automatskog prijenosa* predviđa da arbitražna klauzula u slučaju cesije ugovorne tražbine automatski veže i cesionara. Druga teorija, *teorija izričitog pristanka*, predviđa da arbitražna klauzula vezuje cesionara samo ako je cesionar na to pristao. *Tepeš Nina* zaključuje da bi za potrebe cit: "*cesije ugovora o arbitraži*" nadležno tijelo trebalo istražiti da li je cesionar, u vrijeme cesije ugovorne tražbine, znao ili morao znati za postojanje ugovora o arbitraži sadržanog u glavnom ugovoru. Presudna okolnost svodi se na cesionarov pristanak koji se temelji na njegovoj obvezi da se upozna sa sadržajem ugovora čija se tražbina cedira, a ne na pristanak cesionara koji je formalno (ne)valjan u odnosu na pretpostavke koje za formalnu valjanost ugovora o arbitraži predviđa mjerodavno pravo. *Tepeš Nina* zaključuje da je na pitanje da li ugovor o arbitraži u slučaju cesije ugovorne tražbine automatski veže cesionara, u pravilu nemoguće dati univerzalan odgovor; Vidjeti *Tepeš Nina*, Cesija ugovora o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005., str. 85., 93. i 106. VTSRH je rješenjem br. Pž-6833/11 od 26. travnja 2012., a kojim je odbio tužiteljevu žalbu i potvrdio rješenje Trgovačkog suda u Osijeku br. P-1480/10 od 2. kolovoza 2011. kojim se taj sud oglasio nenadležnim, ukinuo provedene radnje i odbacio tužbu, u obrazloženju ukazao da u slučaju cesije potraživanja, arbitražna klauzula obvezuje cesionara i cesusa, "*Naime, arbitražni sporazum je pravno samostalan sporazum koji u funkcionalnom smislu ne može biti odvojen od glavnog ugovora s kojim se sklapa, on utječe na svojstvo zahtjeva čije je rješavanje podvrgnuto arbitraži jer se njime modificira i određuje njegova utuživost. U slučaju cesije učinci arbitražnog sporazuma protežu se na cesusa i cesionara zato što je arbitražnim sporazumom određeno svojstvo tražbine odnosno njezina utuživost, a interesi cesusa i cesionara neutraliziraju se međusobno time što su i jedan i drugi dužni prihvatiti učinke tog sporazuma, i to kako na prava, tako i na obveze iz tog sporazuma. Svako drugo rješenje bilo bi protivno načelima na kojima počiva institut cesije, a ne bi bilo ni u skladu s duhom ugovora o arbitraži kad bi se cesijom mogla izbjeći primjena arbitražnog sporazuma.*" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Da cesijom tražbine dolazi do proširenja učinaka arbitražnog ugovora na novog vjerovnika ukazao je i VSRH rješenjem br. Gž-9/19 od 28. kolovoza 2019. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 5. travnja 2024., u 13:56 h) kojim je preinačio Rješenje TSZG br. R1-228/14 od 23. travnja 2015. i priznao Pravorijek o nadležnosti (*Interim Award on Jurisdiction*) Međunarodnog arbitražnog sudišta

glavnog osnovnog ugovora. Mjerodavno pravo za ugovor o arbitraži i mjerodavno pravo za glavni osnovni ugovor mogu biti različiti. Članak 80. stavak 1. ZOO-a određuje da vjerovnik može ugovorom sklopljenim s trećim prenijeti na ovoga svoju tražbinu, osim one čiji je prijenos zabranjen zakonom ili koja je strogo osobne naravi, ili koja se po svojoj naravi protivi prenošenju na drugoga. Nadalje, člankom 81. stavkom 1. ZOO određena su i sporedna prava koja se prenose s tražbinom na način da su to *"pravo prvenstvene naplate, hipoteka, založno pravo, prava iz ugovora s jamcem, prava na kamate, ugovornu kaznu i sl."* ZOO dakle ne isključuju mogućnost prenošenja i nekih drugih sporednih prava, ali jasno određuje da su to ona prava koja postoje zajedno s glavnom tražbinom, da izviru iz glavne tražbine te da služe osiguranju te tražbine. Opće je načelo da sporedna prava zastaraju kad zastari glavna tražbina. Zastarom tražbine gasi se i pravo zahtijevati putem suda ispunjenje obveze, ali samo po prigovoru suprotne strane. U protivnom to pravo i dalje postoji no, ono nije sporedno pravo. To je pravo koje pripada vjerovniku, a koje on može ostvarivati pred državnim sudom ili pred arbitražnim sudom, ako je sklopljen ugovor o arbitraži. Stoga smatram da se učinci sklopljenog ugovora o arbitraži između cedenta i cesusa cesijom tražbine iz glavnog osnovnog ugovora samom cesijom tražbine ne prenose na cesionara. No, cesionar, kao novi vjerovnik, mogao bi preuzeti glavni osnovni ugovor u cijelosti, uključujući i njegovu arbitražnu klauzulu, što bi svojim potpisima potvrdili cedent, cesionar i cesus (čl. 127. st. 1. ZOO). U tom slučaju bi i cesionar bio vezan arbitražnom klauzulom.⁵⁰²

6.1.2.1.1.2.1. Raskid ugovora o arbitraži

ZA ne sadrži niti jednu odredbu koja regulira raskid ugovora o arbitraži odnosno klauzule o nadležnosti. Sud pri tumačenju da li je ugovor o arbitraži raskinut treba primijeniti odredbe ZOO-a koje uređuju raskid ugovora. U teoriji se navodi da je raskid način prestanka valjanog ugovora koji još nije ispunjen ili je samo djelomično ispunjen⁵⁰³. Raskinuti se može i valjani i nevaljani ugovor, dok se nevaljani ugovori mogu i poništavati te se u slučaju uspjeha u sporu, smatra kao da nisu ni zaključeni, dok se pobjorni ugovori smatraju valjanima sve do trenutka nastupa pravomoćnosti odluke kojom se poništavaju. Ako protekne rok za poništenje

Međunarodne trgovačke komore br. 16337/JHN donijet 23. lipnja 2010. u Münchenu, i Konačni pravorijek (*Final Award*) Međunarodnog arbitražnog sudišta Međunarodne trgovačke komore br. 16337/JHN/GZ donijet 26. travnja 2012. u Münchenu.

⁵⁰² Do prijenosa arbitražne klauzule može doći primjerice i u slučajevima prenošenja ugovora o radu s arbitražnom klauzulom na novog poslodavca, kod spajanja i pripajanja ili podjele trgovačkih društava, ali obrada navedenih situacija nadilazi temu ovog rada.

⁵⁰³ *Vedriš Martin/Klarić Petar*, Građansko pravo, Opći dio, stvarno, obvezno i nasljedno pravo, Četvrto izdanje, Narodne novine Zagreb, 2000., str. 458.

pobojnih ugovora, oni se smatraju valjanima⁵⁰⁴ te stranka stječe pravo raskida takvog ugovora. Arbitražni ugovor u sebi sadrži obvezu stranaka da svoj spor po njegovom nastanku povjere na rješavanje arbitraži.

Stranke mogu suglasno odustati od obveze da svoj spor rješavaju putem arbitraže u slučajevima kada jedna stranka podnese tužbu državnom sudu, a druga stranka ne izjavi prigovor nenadležnosti u skladu s člankom 42. stavkom 1. i 2. ZA. U tim slučajevima bi se smatralo da su suglasno odustale i od arbitražnog ugovora⁵⁰⁵, iako ne znači da bi izgubile pravo pokrenuti postupak pred arbitražnim sudom u slučajevima nastanka nekog drugog spora iz osnovnog ugovora kojeg je sastavni dio arbitražna klauzula. Stranke mogu svoj ugovor o arbitraži i izričito suglasno raskinuti. Stranke bi mogle ugovor o arbitraži suglasno raskinuti i sklapanjem novog ugovora kojim bi stavile izvan snage arbitražnu klauzulu, te za taj isti spor ugovorile nadležnost državnog suda. Slučajevi suglasnog raskida arbitražne klauzule su najuočljiviji dokaz suglasnosti volje stranaka da svoj spor ponovno vrate pod nadležnost državnog suda. U pravnoj znanosti je izraženo mišljenje da ako stranke tijekom arbitražnog postupka suglasno raskinu arbitražni sporazum, da bi arbitražni sud trebao donijeti zaključak o okončanju arbitražnog postupka temeljem članka 32. stavka 1. točke 2. ZA, kao i da ugovor o arbitraži može prestati u svakom slučaju odbijanja arbitražnog suda da donese materijalnopравnu odluku, posebno proglašavanjem svoje nenadležnosti, i to neovisno o tome da li je arbitražni sud takvu odluku donio s pravom ili ne.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ Tako i *Vedriš/Klarić, Ibid*, str. 145.

⁵⁰⁵ VTSRH u presudi br. Pž-5168/01 od 29. travnja 2001. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) navodi: *"Stranke mogu odustati od ugovora o izbranom sudu i konkludentnom radnjom, i to tužitelj podnošenjem tužbe sudu, a tuženik upuštanjem u raspravljanje o glavnoj stvari...U suštini, ovdje se radi o ugovorenoj arbitražnoj klauzuli između parničnih stranaka, koju, budući je sastavni dio ugovora, stranke mogu mijenjati. Stranke ovu ugovornu klauzulu o nadležnosti izbranog suda mogu mijenjati svojim ponašanjem, pa pored ostalog i tako, da se te klauzule ne pridržavaju, ako su obje stranke sporazumne na takvo ponašanje. U konkretnom slučaju, tužitelj svoju volju da se ne želi pridržavati ugovorene arbitražne klauzule izražava na način što podnosi tužbu redovnom sudu, a ne onom izbranom sudu kojega je nadležnost ugovorio. Tuženik takvu ponudu nepostupanja po arbitražnoj klauzuli koja mu je data podnošenjem tužbe od strane tužitelja, prihvaća na način da se upušta u parnicu kao da ugovorne klauzule ni nema. U konkretnom slučaju upravo se to dogodilo. Podnošenjem tužbe tužitelj je manifestirao volju nepoštivanja ugovorne arbitražne klauzule, a tuženik je to prihvatio upuštajući se u parnicu, ne ističući prigovor nenadležnosti."* VTSRH i u presudi br. Pž-7481/03 od 27. travnja 2004. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) navodi: *"Ako tuženik do završetka svog odgovora na tužbu propusti istaknuti prigovor nenadležnosti suda kojemu je tužba podnesena, to propuštanje tuženika treba tretirati kao konkludentnu dispoziciju kojom se odrekao svog prava da se suđenje održi pred arbitražnim sudom."* Isto stajalište je zauzeo i ŽSZG primjerice u presudi br. P-8/16 od 28. travnja 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) te TSZG primjerice u rješenju br. Povrv-2266/2018 od 29. listopada 2018. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁵⁰⁶ Tako smatra *Sikirić*, op. cit. u bilj. 469., str. 40.

Postavlja se pitanje mogu li stranke arbitražni ugovor raskinuti jednostrano? Da bi se dao odgovor na to pitanje prvo treba krenuti od definicije arbitražnog ugovora čiji temelj predstavlja izravno ili neizravno iskazana namjera da svoj spor povjere na rješavanje arbitražnom sudu. Namjera mora biti iskazana slobodnom voljom jer svaki nedostatak slobodno izražene volje može posljedično uzrokovati ništavost arbitražne klauzule.⁵⁰⁷ Bez stranačke volje nema ni nadležnosti arbitražnog suda. Stranke bi mogle u arbitražnom ugovoru navesti mogućnost jednostranog raskida za slučaj nastupa određenih okolnosti, primjerice da se spor može riješiti arbitražom samo ako spor nastane u prvoj godini važenja ugovora ili da će stranka imati pravo raskida arbitražnog ugovora ako arbitražna ustanova nema na popisu arbitre koji su stručnjaci za područje koje će biti predmetom spora ili ako samo navedu da jedna stranka može u svakom trenutku raskinuti arbitražnu klauzulu bez ikakvih obrazloženja.

Postavlja se pitanje da li je raskid arbitražnog ugovora valjan ako je samo jednostrano izjavljen, bez uporišta u ugovorim odredbama ili zakonskim učincima? Osnovno je načelo svih ugovora primjena načela savjesnosti i poštovanja u zasnivanju obveznih odnosa i ostvarivanju prava i obveza iz tih odnosa (čl. 4. ZOO). Sudionik u obveznom odnosu dužan je ispuniti svoju obvezu i odgovoran je za njezino ispunjenje (čl. 9. ZOO). U tom smislu ugovor za stranke ima snagu zakona načelo "*contractus contrahentibus lex esto*" te stranke ne mogu svojevóljno mijenjati sadržaj ili način ispunjeenja ugovora, već se ugovor mora poštovati i ispunjavati kako su stranke predvidjele u njegovim odredbama (načelo "*pacta sunt servanda*").⁵⁰⁸ Dakle, svaki jednostrani raskid arbitražnog ugovora koji ne bi bio utemeljen na ugovornim ili zakonskim razlozima bi se morao smatrao nevaljanim, nepostojećim te bi arbitražni sud bio dužan odbiti eventualno iskazani prigovor nenadležnosti. U hrvatskim presudama koje sam razmotrio za potrebe ovog rada nije se pojavio problem jednostranog raskida ugovora o arbitraži.⁵⁰⁹ Ugovor o arbitraži može prestati primjerice zbog potpune likvidacije pravnog odnosa u vezi s kojim je zaključen; zatim zbog izvršenja zadatka arbitraže ili zbog nemogućnosti izvršenja tih zadataka; zbog nastupanja roka ili uvjeta od kojega je zavisila njegova valjanost i na temelju sporazuma

⁵⁰⁷ Jedina iznimka od naglasaka na volji stranaka su prisilne arbitraže, ali one su utemeljene na zakonskim odredbama koje su stranke dužne poštovati.

⁵⁰⁸ Vidjeti *Petrak Marko*, *Traditio Iuridica*, vol. 1. *Regulae Iuris*, Novi informator, Zagreb, 2010., str 105.

⁵⁰⁹ Samo je VTSRH rješenjem br. Pž-1784/23 od 12. svibnja 2023. kojim je potvrdio Rješenje TSZG br. P-306/20 od 15. ožujka 2023., ukazao da se arbitražna klauzula koja je sastavni dio Ugovora o dugoročnom kreditu smatra posebnim sporazumom te se postojanje i valjanost te klauzule ocjenjuje neovisno od ostalih odredbi tog ugovora, pa činjenica što je Ugovor o kreditu otkazan nema nikakvog utjecaja i ne proizvodi nikakve učinke u odnosu na arbitražnu klauzulu. Odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 14:44 h.

stranaka⁵¹⁰, ali primjerice i zbog prestanka rada arbitražne institucije koja je navedena u ugovoru o arbitraži ili zbog smrti jedne od stranaka u slučaju predviđene osobne činidbe u glavnom ugovoru.

6.1.2.1.1.2.2. Ostale klauzule o nadležnosti arbitražnog suda

U poslovnim odnosima se susreću razni primjeri pokušaja ugovaranja arbitražnog rješavanja spora koji za posljedicu mogu imati i odbacivanje tužbe od strane arbitražnog suda zbog njegove nenadležnosti. Primjer za to predstavljaju tzv. *"patološke arbitražne klauzule"*⁵¹¹, nejasno određene ugovorne klauzule kojima se za slučaj spora ugovara nadležnost nekog arbitražnog sudišta, a koje ipak mogu dovesti do nemogućnosti provođenja arbitražnog postupka. Naime, zbog nejasnoće arbitražne klauzule, druga strana može u arbitražnom postupku isticati prigovor nenadležnosti odnosno kasnije tužbom tražiti poništaj donesenog pravorijeka. Zbog toga se savjetuje korištenje *"standardnih"* arbitražnih klauzula kojima je za slučaj spora ugovorena nadležnost već postojećih institucionalnih arbitražnih ustanova.⁵¹² Primjer patološke klauzule nalazimo i u zakonodavnim tekstovima, pa tako Zakon o zadrugama (dalje u tekstu: ZOZ)⁵¹³ predviđa obvezujuću arbitražu u slučaju spora između članova ili radnika zadruge na način da propisuje da ako je u zadrugi osnovano mirovno vijeće ili arbitraža, članovi i radnici zadruge dužni su prije obraćanja sudu ili drugom tijelu izvan zadruge zatražiti rješavanje spora pred mirovnim vijećem, odnosno arbitražom (čl. 41. ZOZ). Ovaj zakon

⁵¹⁰ Triva, op. cit. u bilj. 281., str. 49.

⁵¹¹ Autor pojma *"patološka klauzula"* je g. Frederic Eismann, tadašnji počasni glavni tajnik Međunarodnog arbitražnog suda ICC koji ga je prvi put spomenuo 1974. godine.

⁵¹² Primjerice arbitražna klauzula predložena od SAS HKG, *"Svi sporovi koji proizlaze iz ovog ugovora i u vezi s njim, uključujući i sporove koji se odnose na pitanja njegovog valjanog nastanka, povrede ili prestanka, kao i na pravne učinke koji iz toga proistječu, konačno će se riješiti arbitražom u skladu s važećim Pravilnikom o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačkim pravilima).*

"Prikladne dodatne odredbe:

(a) broj arbitara bit će (jedan ili tri).

(b) mjerodavno pravo bit će...

(c) jezik/jezici arbitražnog postupka bit će....

(d) mjesto arbitraže bit će (grad ili država)

(e) ovlaštenik za imenovanje bit će..." (objavljeno na mrežnoj stranici <https://hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/arbitrazne-klauzule>, posjećeno dana 29. ožujka 2024., u 11:16 h).

Primjerice arbitražna klauzula predložena od LCIA, *"Any dispute arising out of or in connection with this contract, including any question regarding its existence, validity or termination, shall be referred to and finally resolved by arbitration under the LCIA Rules, which Rules are deemed to be incorporated by reference into this clause.*

The number of arbitrators shall be [one/three].

The seat, or legal place, of arbitration shall be [City and/or Country].

The language to be used in the arbitral proceedings shall be [].

The governing law of the contract shall be the substantive law of []." (objavljeno na mrežnoj stranici https://www.lcia.org/Dispute_Resolution_Services/LCIA_Recommended_Clauses.aspx, posjećeno dana 8. travnja 2024., u 14:10 h).

⁵¹³ NN 34/11, 125/13, 76/14, 114/18, 98/19.

upućuje na arbitražu "prije obraćanja sudu ili drugom tijelu izvan zadruge...", dakle ne ograničava pravo stranaka arbitražnog spora da nakon donošenja pravorijeka svoja prava zaštite i putem državnog suda ili drugog tijela izvan zadruge. Unatoč navedenoj zakonskoj odredbi, a zbog učinka pravorijeka *res iudicata*, državni sud bi bio dužan odbaciti tužbu, ako bi mu ona nakon donošenja pravorijeka bila podnesena u istom predmetu i među istim strankama. U tom smislu je navedena odredba ZOZ pogrešna. Razmatranje mjerodavnosti patoloških klauzula bilo je i predmetom sudske postupke koji se vodio pred Trgovačkim sudom u Rijeci, a u kojem je tužitelj nadležnost državnog suda temeljio na odredbi iz ugovora o gradnji prema kojoj će spor riješiti arbitražno vijeće, a stranka koja nije zadovoljna njegovom odlukom "svoj zahtjev predat će stvarno nadležnom sudu, koji je mjesno ovlašten za tužitelja". Iako nije prethodno proveden nikakav arbitražni postupak, sud je smatrao da je nadležan jer navedena klauzula ne predstavlja arbitražnu klauzulu u smislu odredbi ZA. VTSRH je ipak ukinuo presudu prvostupanjskog suda s obrazloženjem da se sud trebao oglasiti nenadležnim jer je najprije ugovorena arbitraža, a tek onda sudska nadležnost.⁵¹⁴ VTSRH je očito prihvatio stajalište da je ugovorena arbitražna klauzula bila valjana.

⁵¹⁴ VTSRH je u tom rješenju br. Pž-5617/04 od 11. listopada 2005. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. ožujka 2024., u 19:13 h), obrazložio: "Tuženik je prigovorio nadležnosti suda na prvom ročištu za glavnu raspravu, no prvostupanjski sud nije usvojio prigovor s obrazloženjem da odredba članka 18. Građevnog ugovora broj 231/01 od 12. prosinca 2001. godine ne predstavlja ugovor o arbitraži u smislu članka 6. ZA. Takvo stajalište prvostupanjskog suda nije pojašnjeno, a po mišljenju ovog suda je nepravilno. Odredba članka 6. ZA propisuje pojam, oblik i mjerodavno pravo za ugovor o arbitraži, te u stavku 1. propisuje da se taj ugovor može sklopiti i u obliku arbitražne klauzule u nekom ugovoru. Kako je to u konkretnom slučaju i učinjeno (arbitražna klauzula je dio ugovora o građenju zaključenog među strankama), nema razloga za odbijanje tuženikovog prigovora. Arbitražnom klauzulom stranke su ugovorile da će moguće sporove nastojati riješiti sporazumno, zatim pred arbitražnom komisijom, a tek zatim pred nadležnim sudom. Iako stranke u klauzuli nisu navele mjerodavno pravo ZA u članku 6. stavak 7. propisuje da će u tom slučaju mjerodavno biti pravo koje je mjerodavno za bit spora ili pravo Republike Hrvatske." O sličnoj činjeničnoj osnovi odlučivao je VSRH u postupku br. Revt-43/14 povodom izjavljene Revizije protiv rješenja VTSRH br. Pž-2916/13-3 od 11. travnja 2013., kojim je potvrđeno rješenje Trgovačkog suda u Rijeci, Stalna služba u Pazinu br. P-1354/11-6 od 13. veljače 2013., a kojim se taj sud oglasio apsolutno nenadležnim, ukinuo je sve provedene radnje i odbacio tužbu. Naime, odredbom čl. 10. Ugovora o građenju stranke su ugovorile da će se u slučaju eventualnih sporova nastalih u realizaciji Ugovora spor pokušati riješiti međusobnom sporazumom, a potom arbitražom. Ako ne uspiju, odluku u sporu prepuštaju sudu prema sjedištu tuženika (naručitelja). Rješenjem br. Revt-43/14 od 7. svibnja 2014. (dostupno na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 17:12 h) VSRH je odbio reviziju i potvrdio nižestupanjske presude, istaknuvši: "Prema ocjeni ovog suda, to što su stranke utanačile čl. 10. Ugovora i rješavanje sporova pred redovnom sudom, ne znači da su se time odrekle prije svega rješavanja sporova sporazumno ili arbitražom, jer to niti ne slijedi iz arbitražne klauzule i može imati jedino značaj supsidijarnog sporazuma o sudskoj i mjesnoj nadležnosti." No, nejasan i neprihvatljiv je značaj pojma "suspidijarni sporazum" u ovoj odluci VSRH-a u kontekstu ugovaranja nadležnosti suda kojem će stranke povjeriti na rješavanje svoj spor, posebno ako se uzme u obzir činjenica da je arbitražni pravorijek *res iudicata*. I komparativna pravna znanost naglašava da se prilikom razmatranja valjanosti patoloških klauzula daje prednost volji stranaka da spor prvenstveno riješe arbitražnim. Tako *Welsh Angeline* navodi da engleski sudovi podržavaju arbitražno rješavanje spora i nastojat će podržati ugovorne strane u arbitraži, čak i ako su arbitražne klauzule loše sastavljene. Međutim, neće smatrati valjanim sporazum ako je "patološki", to jest, ako je nemoguće razumjeti što su se stranke dogovorile; Vidjeti *Welsh Angeline*, Arbitration Guide, IBA Arbitration Committee, ENGLAND & WALES, London, 2018. *Girsberger/Voser* uvodno ističu da patološke klauzule moraju tumačiti arbitri i državni sudovi koji razmatraju valjanost sporazuma o arbitraži. Ali naglašavaju da arbitri i državni sudovi najčešće spašavaju

U praksi su poznate i "*opcijske ili jednostrane klauzule*" koje dopuštaju strankama u slučaju spora birati da li će spor rješavati putem arbitraže ili pred državnim sudom.⁵¹⁵ Dakle, u slučaju pokretanja postupka pred arbitražnim sudom, suglasnost druge stranke se ne traži, jer se smatra da je dana unaprijed prihvatanjem ovakve klauzule.⁵¹⁶ Primjena predmetnih klauzula za sada nije toliko raširena, ali se primjećuje njihov trend prihvatanja u građevinskim, pomorskim, financijskim i drugim ugovorima, a obično ih predlaže jača ugovorna strana.⁵¹⁷ Hrvatski ZA ne uređuje opcije jednostrane klauzule, a iz sudskih presuda koje sam razmotrio za potrebe ovoga rada se zaključuje da se ni pred hrvatskim sudovima nije postavilo pitanje valjanosti takvih klauzula. Engleski sudovi su primjerice u nekim svojim odlukama priznali valjanost jednostranih arbitražnih klauzula.⁵¹⁸

6.1.2.1.1.3. Ugovor o arbitraži nije valjan

Materijalnopravna valjanost ugovora o arbitraži prosuđuje se u skladu s mjerodavnim pravom iz članka 6. stavka 7. ZA, dakle prvenstveno pravom koje su stranke izabrale kao mjerodavno za ugovor o arbitraži, a u nedostatku takvog izbora, u skladu s pravom koje je mjerodavno za bit spora ili u skladu s pravom Republike Hrvatske. Ako jedna stranka istakne

arbitražnu klauzulu utvrđujući istinsku namjeru stranaka i oslanjajući se na načelo tumačenja u dobroj vjeri i na načelo tumačenja *in favorem validitatis*; Vidjeti *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 70.

⁵¹⁵ U praksi se koriste razni nazivi pa tako i "*unilateral, asymmetrical, one-sided ili one-way klauzule, hibridne, izborne klauzule o nadležnosti*". Više o tim klauzulama u *Braut Filipović Mihaela*, Opcijske ili jednostrane arbitražne klauzule u hrvatskom pravu s posebnim osvrtom na tržište kapitala, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 65, 2015., str. 579-601.

⁵¹⁶ Tako i *van Zelst Bas*, Unilateral Option Arbitration Clauses in the EU: A Comparative Assessment of the Operation of Unilateral Option Arbitration Clauses in the European Context, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 33., br. 4., 2016., str. 367.

⁵¹⁷ *Draguiev Deyan* naglašava da je ono što bitno definira takve klauzule jest da su one pripremljene za dobrobit ekonomski jače stranke; Vidjeti *Draguiev Deyan*, Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 31., br. 1., 2014. str. 21.

⁵¹⁸ Tako primjerice u odluci *NB Three Shipping Ltd. v. Harebell Shipping Ltd.*, od 13. listopada 2004. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 10:56 h.), sudac Morison J. je utvrdio da ne postoji niti jedan razlog koji bi takvu klauzulu proglasio nevaljanom jer nema ništa sporno u tome da se jednoj stranci ugovora uz suglasnost druge strane garantira bolji položaj. Tako i u predmetu *Mauritius Commercial Bank Ltd. v. Hestia Holdings Ltd. & Sujana Universal Industries Ltd.* od 24. svibnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:23 h) sud također slijedi stav engleske sudske prakse su takve klauzule valjane, jer su umetnute u trgovačke ugovore i služe potrebama poslovnih subjekata, pa su i podložne sveobuhvatnoj autonomiji stranaka. *Girsberger/Voser* naglašavaju da u odnosu na praksu švicarskih sudova, Savezni sud još nije donio izričitu odluku o tome jesu li klauzule o jednostranoj nadležnosti u skladu sa švicarskim pravom; Vidjeti *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 97. Ali primjerice u odluci br. 4A_244/2012 od 17. siječnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:00 h), švicarski Savezni sud je razmatrao pitanje mogućnosti izbora između državnih sudova i arbitraže, ali nije dao izričiti odgovor. Međutim, sud je toj odluci naveo neka teorijska razmišljanja koja su u prilogu valjanosti jednostranih klauzula u komercijalnom kontekstu i zaključio da s obzirom na načelo slobode sklapanja ugovora i široko poštovanje autonomije stranaka u švicarskom pravu, takvi jednostrani sporazumi o nadležnosti bi mogli biti valjani.

prigovor nenadležnosti, koji u sebi sadržava i prigovor nevaljanosti ili nepostojanja arbitražnog ugovora, tada arbitražni sud na temelju mjerodavnog prava utvrđuje osnovanost takvog prigovora. Stranke najčešće u svom ugovoru o arbitraži ne ugovaraju mjerodavno pravo za valjanost tog ugovora. Zakonsko određenje da će u tom slučaju za ugovor o arbitraži biti mjerodavno pravo koje je mjerodavno za bit spora ili pravo Republike Hrvatske, u pravnoj znanosti tumači se na način da je dovoljno da je valjan ili prema jednom ili prema drugom od tih dvaju prava, čime se povećava mogućnost da taj ugovor bude valjan.⁵¹⁹

U slučaju primjene hrvatskog prava, smatram da bi nevaljani bili oni ugovori o arbitraži kojima se primjerice ugovara arbitražno rješavanje nearbitrabilnih sporova, nadalje oni kod kojih postoji nesposobnost stranaka za zaključenje arbitražnog ugovora, zatim u slučajevima nedostatka valjane punomoći⁵²⁰ ili drugog ovlaštenja za sklapanje arbitražnog ugovora u ime treće osobe⁵²¹, u slučajevima mana volje (kako onih koje uzrokuju ništavost pravnog posla, kao primjerice nesklad između volje i očitovanja, tako i onih koji uzrokuju poboynost pravnog posla, kao primjerice prijetnja, zabluda, prijevara) pod uvjetom da je prigovor nevaljanosti ugovora o arbitraži istaknut u skladu s člankom 5. ZA. Jasno je međutim da propuštanje isticanja prigovora iz članka 5. ZA neće dovesti do valjanosti ugovora o arbitraži u svakom slučaju, već samo u onim slučajevima kada stranke nedostatak oblika ili volje za sklapanjem ugovora mogu

⁵¹⁹ Triva/Uzelac, op cit. u bilj. 56., str. 67.

⁵²⁰ Članak 8. ZA određuje da ako je za valjanost punomoći mjerodavno pravo Republike Hrvatske, ovlaštenje za zaključenje glavnog ugovora obuhvaća i ovlaštenje za sklapanje ugovora o arbitraži.

⁵²¹ VSRH je rješenjem br. Revt-252/12 od 11. listopada 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 26. veljače 2024., u 14:37 h) odbio reviziju tužitelja kao neosnovanu i potvrdio rješenje VTSRH br. Pž-2967/10 od 23. ožujka 2012., kojim je bilo preinačeno rješenje Trgovačkog suda u Osijeku br. P-583/09 od 2. travnja 2010. Prvostupanjskim rješenjem odbijen je tuženikov prigovor sudske nenadležnosti, dok je drugostupanjskim rješenjem prihvaćena žalba tuženika te je preinačeno prvostupanjsko rješenje i to tako da se Trgovački sud u Osijeku proglasio nenadležnim zbog postojanja arbitražne klauzule, a iz kojeg razloga je VTSRH istim rješenjem ukinuo sve provedene radnje u postupku i odbacio tužbu. Naime, u prethodnim postupcima se razmatralo pitanje valjanosti arbitražnog ugovora koji je među strankama sklopljen unatoč ograničenjima propisanim internim aktima. Prvostupanjski sud je odbio tuženikov prigovor apsolutne nenadležnosti Trgovačkog suda u Osijeku smatrajući da je Upravno vijeće tužitelja moralo dati suglasnost ravnatelju za sklapanje ugovora o arbitraži pa kako te suglasnosti u konkretnom slučaju nema, zaključuje da predmetna arbitražna klauzula ne proizvodi pravne učinke. Međutim, drugostupanjski sud ističe, a što potvrđuje i VSRH da je: "...prema mjerodavnom članku 37. Zakona o ustanovama („NN”, br. 76/93, 29/97, 47/99 i 35/08), ali i aktima samog tužitelja, isključivo ravnatelj ustanove ovlašten u ime ustanove sklapati ugovore pa tako i ugovor o arbitraži, držeći se pri tome ograničenja koja su propisana internim aktima tužitelja. Međutim, da ta ograničenja nemaju utjecaja na valjanost pravnog posla kojeg je ravnatelj ustanove sklopio s trećim osobama, ako ta ograničenja nisu upisana u sudskom registru, u smislu odredaba članka 24. stavak 1. točka 5. i članka 33. Zakona o sudskom registru („NN”, br. 1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11 i 148/13). Zaključujući da nikakvo ograničenje ravnatelja ustanove u zastupanju ustanove nije upisano u sudskom registru, a niti je propisano odredbama Sporazuma o osnivanju Javne ustanove ili Statutom tužitelja, odnosno njegovim internim aktima...", pa je drugostupanjski sud, primjenom odredbe iz članka 16. stavak 3. ZPP-a u svezi s člankom 42. stavak 1. ZA, preinačio prvostupanjsko rješenje i zbog valjanosti arbitražne klauzule odbacio tužbu podnesenu pred Trgovačkim sudom u Osijeku.

otkloniti svojim radnjama, a što svakako nije slučaj kod primjerice nesposobnosti stranke da zaključi ugovor o arbitraži. Također, nevaljanost glavnog ugovora neće automatski dovesti do nevaljanosti ugovora o arbitraži, kao i obrnuto.⁵²² Čak i kada se utvrdi da je glavni ugovor ništetan ili pobojan, zbog primjerice nedopuštenosti činidbe iz glavnog ugovora ili prisile ili prijevara, suprotna stranka bi imala pravo naknadu štete iz takvih poslova ostvarivati isključivo pred arbitražnim sudom. Da bi ugovor o arbitraži sukladno odredbama ZA bio valjan nužno je da bude sklopljen u pisanom obliku, da su ga sklopile poslovno sposobne osobe te da je istim jasno ugovoreno rješavanje arbitrabilnog spora putem arbitraže. Nedostatak nekog od tih elemenata bi ugovor o arbitraži učinio nevaljanim, odnosno nepostojećim, ako je naravno za ugovor o arbitraži mjerodavno hrvatsko pravo. Osim u slučaju iznimke iz članka 6. stavka 8. ZA koja otklanja nedostatak pismenog oblika ugovora o arbitraži i u slučajevima prisilnih arbitraža kada su stranke u obvezi svoje sporove riješiti arbitražom. No, treba istaknuti da nesposobnost stranke da zaključi ugovor o arbitraži, ZA regulira kao zaseban poništajni razlog u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu b), dakle odvojeno od poništajnog razloga valjanosti ugovora o arbitraži predviđenog u istom članku 36. stavku 2. točki 1. a) ZA.

Jasno je da će razvoj i širenje trgovine koje zahtijeva brzo i konkretno djelovanje dovesti i do nužnosti prilagođavanja odredbi arbitražnih zakonodavstava kojima je propisana forma arbitražnog ugovora, na način da će se uvjeti valjanosti i postojanja arbitražnog ugovora prilagođavati trenutnim i budućim sredstvima komuniciranja, koji će svakako s vremenom zamijeniti nužnost potpisa ugovora o arbitraži od strane obiju stranaka. Vjerojatno je da će do izražaja doći namjera stranaka i dotadašnji način suradnje, kako bi se i drugim sredstvima, osim u pisanom obliku, utvrđivalo postojanje arbitražnog ugovora. Nesumnjivo je da će to uzrokovati i veću aktivnost i pozornost stranaka da promptno reagiraju na sve aspekte poslovne suradnje, kako valjanost arbitražnog ugovora ne bi bila suspsituirana njihovim propustom za

⁵²² Tako *Czernich* navodi da samo ako postoji osnova koja glavni ugovor čini nevažećim ab initio i takva se osnova odnosi se i na arbitražni ugovor, tada će i arbitražni sporazum biti nevažeći; Vidjeti *Czernich*, op. cit. u bilj. 470., str. 50. *Babić Davor* ističe da se u poredbenoj sudskoj praksi, ugovori o arbitraži koji predviđaju nedopuštenu žalbu državnom sudu protiv pravorijeka uglavnom ocjenjuju ništetnima; Vidjeti *Babić Davor*, Može li se opseg sudske kontrole arbitraže proširiti ugovorom?, *Pravo i porezi*, br. 2., veljača 2007., str. 32. Ovdje do izražaja dolazi namjera stranaka da sklapaju arbitražni ugovor samo ako je protiv arbitražnog pravorijeka osigurano podnošenje žalbe državnom sudu. Čak i unatoč postojanju takve odredbe kojom je predviđeno pravo nezadovoljne strane na podnošenje žalbe protiv pravorijeka, smatram da ako niti jedna od stranaka nije prigovarala valjanosti arbitražnog ugovora, onda je među strankama prešutno zaključen novi ugovor koji ne sadrži mogućnost izjavljivanja žalbe državnom sudu. Jednako kao što po ZA ne bi u cijelosti bio ništetan arbitražni ugovor kojim su se stranke unaprijed odrekle prava na podnošenje tužbe za poništaj, već bi bio djelomično ništetan i to samo u odnosu na taj dio odredbe. Osim ako stranka dokaže da bez te odredbe ne bi ni sklopila arbitražni ugovor, ali bi onda opet do izražaja došao učinak propuštanja prigovora iz članka 5. ZA. U svim presudama koje sam razmotrio za potrebe ovoga rada, niti arbitražni niti državni sud nisu razmatrali ovo pitanje, obzirom ono nije ni bilo postavljeno.

pravodobnim i jasnim isticanjem prigovora na, u ovom slučaju, prijedloga za arbitražnim rješavanjem ili nastalog ili budućeg spora iz njihove poslovne suradnje.

6.1.2.1.1.3.1. Valjanost arbitražnih klauzula u potrošačkim ugovorima

Poseban slučaj utvrđivanja valjanosti ugovornih odredbi i to od strane državnog suda po službenoj dužnosti nalazimo kod sustava zaštite potrošača, u kojem slučaju posebno dolazi do izražaja značaj Direktive 93/13. Implementirajući navedenu Direktivu u hrvatsko zakonodavstvo, člankom 50. ZZP-a su taksativno propisane odredbe koje bi se u ugovorima mogle smatrati nepoštenima, sve pod uvjetom da su ispunjenje pretpostavke iz članka 49. ZZP-a kojim je propisan pojam nepoštene ugovorne odredbe.⁵²³ Dodatno, članak 51. ZZP-a sadrži odlučujuće okolnosti koje treba uzeti u obzir prilikom ocjene da li je pojedina ugovorna odredba poštena ili ne.⁵²⁴ ZZP propisuje da se dvojbene ili nerazumljive odredbe tumače u smislu koji je povoljniji za potrošača (čl. 54. ZZP), kao što i jasno određuje ništetnost nepoštene ugovorne odredbe (čl. 55. ZZP). Sud EU⁵²⁵ je već u nekim predmetima raspravljao o nepoštenim ugovornim odredbama u potrošačkim ugovorima koje se odnose na sudsku nadležnost, a koji predmeti su inicirani od nacionalnih sudova putem zahtjeva Sudu EU za prethodnom odlukom. Sud EU je zaključio da nacionalni sud kada tumači Direktivu 93/13 mora biti u mogućnosti utvrditi po službenoj dužnosti da li je odredba ugovora pred njime nepoštena i to već pri

⁵²³ Članak 49. ZZP-a propisuje:

"(1) Ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo smatra se nepoštenom ako, suprotno načelu savjesnosti i poštenja, uzrokuje znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana na štetu potrošača.

(2) Smatra se da se o pojedinoj ugovornoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je tu odredbu unaprijed formulirao trgovac, zbog čega potrošač nije imao utjecaja na njezin sadržaj, poglavito ako je riječ o odredbi unaprijed formuliranog standardnog ugovora trgovca.

(3) Ako se pojedinačno pregovaralo o pojedinim aspektima neke ugovorne odredbe, odnosno o pojedinoj ugovornoj odredbi, a cjelokupna ocjena ugovora ukazuje na to da je riječ o unaprijed formuliranom standardnom ugovoru trgovca, to neće utjecati na mogućnost da se ostale odredbe toga ugovora ocijene nepoštenima.

(4) Ako trgovac tvrdi da se o pojedinoj ugovornoj odredbi u unaprijed formuliranom standardnom ugovoru pojedinačno pregovaralo, dužan je to dokazati.

(5) Odredbe ove glave Zakona ne primjenjuju se na ugovorne odredbe kojima se u ugovor unose zakonske odredbe prisilne prirode, odnosno kojima se u ugovor unose odredbe i načela konvencija koje obvezuju Republiku Hrvatsku."

⁵²⁴ Članak 51. ZZP-a propisuje: *"Prilikom ocjene je li određena ugovorna odredba poštena uzimati će se u obzir priroda proizvoda ili usluge koji predstavljaju predmet ugovora, sve okolnosti prije i prilikom sklapanja ugovora, ostale ugovorne odredbe, kao i neki drugi ugovor koji, s obzirom na ugovor koji se ocjenjuje, predstavlja glavni ugovor."*

⁵²⁵ Tako je na službenim internetskim stranicama Suda EU navedeno da je od osnivanja 1952. zadaća Suda EU osiguravanje *"poštovanja prava u tumačenju i primjeni"* Ugovora o Europskoj uniji, poznatijeg pod nazivom Ugovor iz Maastrichta. *"U okviru te zadaće Sud Europske unije: nadzire zakonitost akata institucija Europske unije, osigurava da države članice poštuju obveze koje proizlaze iz Ugovorâ, i daje tumačenje prava Europske unije na zahtjev nacionalnih sudaca. Sud, dakle, predstavlja sudbenu vlast Europske unije i u suradnji sa sudovima država članica osigurava jedinstvenu primjenu i tumačenje prava Unije. Sud Europske unije, čije je sjedište u Luxembourg, čine dva suda: Sud i Opći (osnovan 1988.) Službenički sud, osnovan 2004., je pretao sa svojim aktivnostima 1. rujna 2016. nakon što je prenio svoje ovlasti Općem sudu u kontekstu reforme ustroja sudova Unije."* (Službene stranice suda su <http://curia.europa.eu.>, posjećeno dana 14. srpnja 2023., u 16:50 h).

preliminarnoj ocjeni može li se dopustiti daljnje postupanje po tužbi pred nacionalnim sudovima.⁵²⁶ Sud EU je zauzeo stav i da je nacionalni sud dužan, kada primjenjuje odredbe nacionalnog prava koje prethode ili su nastale nakon navedene Direktive, tumačiti te odredbe, koliko god je to moguće, u svjetlu teksta i svrhe Direktive. Zahtjev za tumačenjem u skladu s Direktivom posebno zahtijeva da nacionalni sud prednost daje tumačenju koje bi mu omogućilo da se po službenoj dužnosti oglasi nenadležnim ako je njegova nadležnost određena nepoštenom odredbom.⁵²⁷ Identična stajališta Sud EU je iskazao i u drugim predmetima⁵²⁸ u kojima je jasno naglasio da sustav zaštite koji propisuje Direktiva 93/13 počiva na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na prodavatelja ili pružatelja što se tiče pregovaračke snage i razine informacija, te u kojima je, imajući u vidu na slabiji položaj potrošača zaključio da nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača. U tom kontekstu Sud EU je odlučio da je nacionalni sudac dužan po službenoj dužnosti procijeniti nepošteni karakter ugovorne odredbe koja ulazi u područje primjene Direktive 93/13 i time ispraviti neravnotežu između potrošača i prodavatelja ili pružatelja čim raspolaže potrebnim pravnim znanjem i činjeničnim elementima.⁵²⁹ Dakle, odredba je nepoštena samo ako nacionalni sud u svakom konkretnom slučaju nakon razmatranja svih činjenica i okolnosti koje su mu poznate, zaključi da se o istoj odredbi nije posebno pregovaralo, te da ista suprotno načelu savjesnosti i poštenja,

⁵²⁶ Tako je Sud EU u predmetu *Oceano Grupo Editorial SA i Salvat Editores SA v Rocio Murciano Quintero i drugi* (spojeni predmeti C-240/98 do C-244/98), odlukom od 27. lipnja 2000. naveo: "...protection provided for consumers by the Directive entails the national court being able to determine of its own motion whether a term of a contract before it is unfair when making its preliminary assessment as to whether a claim should be allowed to proceed before the national courts" (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 5. veljače 2021., u 11:41 h).

⁵²⁷ Sud EU je u predmetu *Oceano Grupo Editorial SA i Salvat Editores SA v Rocio Murciano Quintero i drugi* (spojeni predmeti C-240/98 do C-244/98), odlukom od 27. lipnja 2000. naveo: "It is apparent from the above considerations that the national court is obliged, when it applies national law provisions predating or postdating the said Directive, to interpret those provisions, so far as possible, in the light of the wording and purpose of the Directive. The requirement for an interpretation in conformity with the Directive requires the national court, in particular, to favour the interpretation that would allow it to decline of its own motion the jurisdiction conferred on it by virtue of an unfair term." (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu/>, posjećeno dana 5. veljače 2021., u 11:41 h).

⁵²⁸ Primjerice sljedeće odluke Suda EU: Odluka u predmetu *Morcillo, Garcia protiv Banco Bilbao Vizcaya Argentina SA*, br. C-169/14 od 17. srpnja 2014. godine; Odluka u predmetu *Barclays Bank protiv Gracia, Barrera*, br. C-280/13 od 30. travnja 2014. godine; Odluka u predmetu *Mohamed Aziz protiv Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, br. C-415/11 od 14. ožujka 2013. godine; Odluka u predmetu *Banco Español de Crédito SA protiv Joaquín Calderón Camino*, br. C-618/10 od 14. lipnja 2012. godine; Odluka u predmetu *Merck Canada protiv Accord Healthcare Ltd, Alter SA, Labochem Ltd, Synthon BV, Ranbaxy Portugal-Comercio i desenvolvimento de Produtos Farmaceuticos, Unipessoal Lda*, br. C-555/13 od 13. veljače 2014. (sve odluke su dostupne na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 18. listopada 2020., u 14:26 h).

⁵²⁹ Sud Europske Unije je u postupku koji se vodio povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. Ugovora o funkcioniranju Europske Unije, a koji zahtjev je uputio Okružni sud u Prešovu, Slovačka, odlukom br. C-168/15 od 28. srpnja 2016. išao čak i korak dalje te utvrdio odgovornost države u slučaju kada u postupku ovrhe arbitražnog pravorijeka sud nije po službenoj dužnosti ispitivao nepoštenost odredbe u smislu Direktive 93/13, a na koji način je, "...očito povrijedio sudsku praksu Suda na tom području, i na taj način počinio dovoljno ozbiljnu povredu prava Unije" (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:13 h).

uzrokuje znatnu neravnotežu u pravima i obvezama ugovornih strana, a sve na štetu potrošača.⁵³⁰

Sud EU je u nekim odlukama odlučivao baš o dopuštenosti ugovaranja arbitraže u potrošačkim ugovorima. Tako je u slučaju *Elisa Maria Mostaza Claro protiv Centro Movil Milenium SL*⁵³¹, pokrenutom povodom spora koji je nastao iz ugovora o pružanju mobilne telefonije između potrošača i telekomunikacijske kompanije, a koji je u sebi sadržavao arbitražnu klazulu, Sud EU u odluci naveo da je cilj Direktive Vijeća 93/13/EEC štititi slabiju stranu, te da iz navedenog razloga nacionalni sud pred kojim se vodi postupak za poništaj pravorijeka ima pravo utvrđivati da li je arbitražni sporazum, odnosno arbitražna klazula nepoštena. Ali samo ako je potrošač u postupku poništaja pravorijeka istakao kao razlog za poništaj nepoštenu arbitražnu klauzulu, neovisno što takav prigovor nije iznio u arbitražnom postupku.⁵³² U pogledu potrošača to predstavlja odstupanje od članka 15. stavka 2. i članka 5.

⁵³⁰ Svakako je da će znatan utjecaj na buduće utvrđivanje pojma potrošač ostaviti odluka Suda EU br. C-630/17 od 14. veljače 2019. u predmetu *Milivojević protiv Raijffesien St. Stefan-Jagerberg-Wolfsberg eGen* (dostupna na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:15 h), kojom se u točkama 87. - 91. navodi sljedeće: "Pojam 'potrošač' u smislu članaka 17. i 18. Uredbe br. 1215/2012 treba usko tumačiti, uzimajući u obzir položaj te osobe u određenom ugovoru, u vezi s njegovom prirodom i svrhom, a ne njezin subjektivan položaj, pri čemu se jedna te ista osoba može smatrati potrošačem u okviru određenih transakcija, a gospodarskim subjektom u okviru drugih (vidjeti u tom smislu presudu od 25. siječnja 2018., *Schrems*, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 29. i navedenu sudsku praksu). Stoga su samo ugovori koji su sklopljeni izvan svake profesionalne djelatnosti ili svrhe i neovisno o njoj, s jedinim ciljem zadovoljavanja vlastitih pojedinačnih privatnih potrošačkih potreba, obuhvaćeni posebnim uređenjem predviđenim navedenom uredbom u području zaštite potrošača kao stranke koja se smatra slabijom, dok takva zaštita nije opravdana u slučaju ugovora kojeg je cilj profesionalna djelatnost (presuda od 25. siječnja 2018., *Schrems*, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 30. i navedena sudska praksa). Ta posebna zaštita nije opravdana ni u slučaju ugovora kojem je, pa bilo to i u budućnosti, cilj profesionalna djelatnost, s obzirom na to da određena djelatnost ne gubi svoju profesionalnu prirodu samo zato što je riječ o budućoj djelatnosti (presuda od 3. srpnja 1997., *Benincasa*, C-269/95, EU:C:1997:337, t. 17.). Iz toga slijedi da se posebna pravila o nadležnosti iz članaka 17. do 19. Uredbe br. 1215/2012 u načelu primjenjuju samo ako svrha predmeta ugovora koji su stranke sklopile nije profesionalna uporaba predmetne robe ili usluge (vidjeti u tom smislu presudu od 25. siječnja 2018., *Schrems*, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 31. i navedenu sudsku praksu). Konkretnije, Sud je u pogledu osobe koja sklapa ugovor s dvostrukom svrhom – odnosno za uporabu koja se jednim dijelom odnosi na njezinu profesionalnu djelatnost, a drugim dijelom na privatne svrhe – smatrao da se na tu osobu mogu primjenjivati navedene odredbe samo ako je veza između navedenog ugovora i profesionalne djelatnosti te osobe tako slaba da postaje marginalna pa stoga ima tek zanemarivu ulogu u kontekstu transakcije za koju je taj ugovor sklopljen, promatrane u cjelini (presuda od 25. siječnja 2018., *Schrems*, C-498/16, EU:C:2018:37, t. 32. i navedena sudska praksa)." Zaključak: "Članak 17. stavak 1. Uredbe br. 1215/2012 treba tumačiti na način da se dužnik koji je sklopio ugovor o kreditu radi izvođenja radova obnove nekretnine u kojoj živi u cilju, među ostalim, da u njoj pruža usluge turističkog smještaja, ne može smatrati „potrošačem” u smislu te odredbe, osim ako je s obzirom na kontekst transakcije za koju je taj ugovor sklopljen, promatrane u cjelini, veza između tog ugovora i te profesionalne djelatnosti tako slaba da je očito da se navedenim ugovorom u biti ostvaruju privatne svrhe, a što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri." Više o mogućim učincima i pravnim aspektima navedene presude u *Milotić Ivan*, *Potrošač - sloboda pružanja usluga – primjena prava EU-a – retroaktivnost*, Pravo i porezi, br. 6., lipanj 2019., str. 54.-62.

⁵³¹ Predmet se vodio pod posl. br. C-168/05 (dostupno na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:17 h).

⁵³² Izreka odluke Suda EU br. C-168/05 od 26. listopada 2006. glasi: "Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts must be interpreted as meaning that a national court seised of an action for annulment of an arbitration award must determine whether the arbitration agreement is void and annul

ZA. Sud EU je u nekim odlukama zaključivao da je nacionalni sud dužan po službenoj dužnosti utvrđivati nepoštenost arbitražne klazule, na način da je naglašavao da nacionalni sud ispravno utvrđuje nedopuštenost arbitražne klazule koja kao mjesto rješavanja spora predviđa arbitražu koja je toliko udaljena od mjesta prebivališta potrošača da bi isti za dolazak pred tu arbitražu imao veći trošak nego što je iznos iz postupka, a uz to takvu klauzulu kompanija sama sastavlja i predviđa u svim svojim ugovorima s potrošačima.⁵³³ U pogledu ugovora o arbitraži zaključenih od strane potrošača hrvatska arbitražna sudska praksa je oskudna, što pokazuje da još nije u cijelosti zaživjela mogućnost arbitražnog rješavanja potrošačkih sporova, pa čak ako su i povjereni na rješavanje "*arbitražnim sudovima osnovanima po zakonu*".⁵³⁴

6.1.2.1.2. Povrede pravila o sposobnosti stranaka i zastupanju

6.1.2.1.2.1. Općenito

Ovaj poništajni razlog odnosi se na svojstva stranke arbitražnog postupka, koji je ograničen na okolnost da li je stranka bila sposobna zaključiti ugovor o arbitraži, nadalje na njezinu procesnu ovlast da bude stranka u sporu (čl. 7. ZA) te na okolnost da li je bila "*uredno*" zastupana (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. b) ZA). UML u odnosu na svojstva stranke u članku 34. stavku 2. točki a.(i) navodi samo da je stranka "*u nekom pogledu bila nesposobna*"⁵³⁵, dok ZA ovaj poništajni razlog odvaja u zasebnu vrstu razloga i razgraničava ga dodatno na: nesposobnost stranke da sklopi ugovor, nedostatak stranačke sposobnosti i neuredno zastupanje.

that award where that agreement contains an unfair term, even though the consumer has not pleaded that invalidity in the course of the arbitration proceedings, but only in that of the action for annulment." Dakle, iz ove odluke proizlazi da nije potreban čak ni prigovor potrošača u arbitražnom postupku, ako se potrošač u tužbi za poništaj pozvao na nevaljanost ugovora o arbitraži.

⁵³³ Odluka u predmetu *Asturcom Telecomunicaciones SL protiv Cristina Rodríguez Nogueira*, br. C-40/08 od 6. listopada 2009. (dostupno na mrežnoj stranici <https://eur-lex.europa.eu>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:18 h). *Baretić Marko* navodi da je tom presudom Sud EU zauzeo stav da domaći sud ima pravo odbiti priznanje ili ovrhu pravorijeka, i to čak i mimo zahtjeva tuženika ako smatra da je arbitražni ugovor sadržavao nepoštenu ugovornu odredbu. *Baretić* smatra da je takvu odluku Sud EU obrazložio vrlo dvojbenim stavom kako pravilo Direktive 93/13/EEZ kojim se odlučuje da države članice moraju predvidjeti sredstva koja će omogućiti da potrošač ne bude vezan nepoštenom ugovornom odredbom, predstavlja pravilo koje je izjednačeno s pravilom javnog poretka pojedine države (*public policy*). U tom kontekstu ako bi prema domaćem pravu domaći sud i po službenoj dužnosti mogao odbiti priznanje ili ovrhu pravorijeka zbog njegove suprotnosti javnom poretku, onda bi taj sud, smatra Sud EU, morao to učiniti i ako smatra da arbitražni ugovor sadrži neku nepoštenu ugovornu odredbu; Vidjeti *Baretić Marko*, Ugovaranje arbitraže u potrošačkim sporovima, Pravo u gospodarstvu br. 4., 2010., str. 1098.

⁵³⁴ No, mogu se naći odluke u kojima je domaći sud naglašavao da je obveza sudova da *ex officio* ispituju nepoštenost prorogacijskih klazula u potrošačkim ugovorima, pa tako primjerice presuda Županijskog suda u Splitu br. GŽ-425/2018 od 14. veljače 2018. i presuda Županijskog suda u Splitu br. GŽ Ovr-393/2018 od 4. svibnja 2018. (obje presude su objavljene u Pravo i porezi br. 12, RRiF, 2019., str. 109.-110.).

⁵³⁵ "*a party to the arbitration agreement referred to in article 7 was under some incapacity*"

6.1.2.1.2.2. Sposobnost stranke za zaključenje ugovora o arbitraži

Za razliku od poništajnog razloga iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova a) ZA na koji se prvenstveno primjenjuje pravo koje su stranke izabrale, za utvrđivanje sposobnosti stranke da zaključi ugovor o arbitraži i bude stranka u sporu mjerodavno je pravo koje se odnosi na samu stranku. To je i jasno određeno člankom 7. stavkom 1. ZA na način da se sposobnost fizičkih, pravnih i drugih osoba da zaključe ugovor o arbitraži i da budu stranke u sporu pred arbitražnim sudom ocjenjuje prema pravu koje je za njih mjerodavno. ZA ne odgovara izričito koje je pravo mjerodavno za stranke, već se o mjerodavnom pravu za stranke može izvlačiti zaključak iz odredbi ZMPP-a. Tako je za pravnu i poslovnu sposobnost fizičke osobe mjerodavno pravo one države čiji je državljanin (čl. 14. st. 1. ZMPP), a za pravnu osobu ono pravo po kojemu je i osnovana (čl. 19. ZMPP). Smatram da nema razloga da se detaljno uređuje pitanje sposobnosti osoba da budu stranke arbitražnog postupka, s obzirom na činjenicu da je arbitražni sporazum ipak procesni sporazum, i na njega bi se trebala primjenjivati ista prava i ograničenja kao i kod sudjelovanja u postupku pred državnim sudom.

U odnosu na krug osoba koje mogu sklopiti ugovor o arbitraži ZA određuje da ga mogu sklopiti državljani Republike Hrvatske i pravne osobe hrvatskoga prava, uključujući i Republiku Hrvatsku te jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave (čl. 7. st. 2. ZA). Većina zakonodavstava ne zabranjuje državama ili državnim agencijama da budu stranke ugovora o arbitraži, a razlog zasigurno leži u činjenici da države s vremenom postaju sve više sudionicima međunarodne trgovine ili kao stranka glavnog ugovora ili na način da ulagačima jamče određena prava i zaštitu ulaganja.⁵³⁶ Kad je riječ o hrvatskom pravu, nesposobnost stranke da zaključi ugovor o arbitraži čini takav ugovor nevaljanim. Pretpostavljam da je zakonodavac nevaljanost ugovora o arbitraži i nesposobnost stranke da zaključi takav ugovor regulirao u dva odvojena poništajna razloga, imajući u vidu da u konkretnom slučaju pravo koje je mjerodavno za valjanost ugovora o arbitraži ne mora biti isto ono koje je mjerodavno za sposobnost stranke da zaključi takav ugovor.

6.1.2.1.2.3. Sposobnost stranke da bude stranka u arbitražnom postupku

Nesposobnost stranke da bude stranka arbitražnog postupka može proizaći iz činjenice da među strankama arbitražnog postupka nije sklopljen ugovor o arbitraži ili da je taj ugovor

⁵³⁶ Već je i Europska Konvencija u članku 2. dopuštala pravnim osobama sa javnim ovlastima da sklapaju arbitražne sporazume bez ograničenja.

nevaljan. Arbitri bi trebali utvrditi po službenoj dužnosti pravo stranke da bude stranka arbitražnog postupka. Nepodnošenjem prigovora prema članku 5. ZA ne može se otkloniti učinak kogentne odredbe mjerodavne za utvrđivanje sposobnosti fizičkih, pravnih i drugih osoba da budu stranke u arbitražnom postupku. ZA izričito, propisuje, da državljani Republike Hrvatske i pravne osobe hrvatskoga prava, uključujući i Republiku Hrvatsku te jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave mogu zaključiti ugovor o arbitraži te da u skladu s time mogu biti i stranke u sporu pred arbitražnim sudom (čl. 7. st. 2. ZA).

6.1.2.1.2.4. Zastupanje stranke u arbitražnom postupku

Posljednji poništajni razlog iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova b) ZA odnosi se na neuredno zastupanje stranke u arbitražnom postupku, a koje se po smislu te odredbe odnosi samo na neuredno zastupanje u arbitražnom postupku, ali ne i primjerice na neuredno zastupanje prilikom sklapanja arbitražnog ugovora.⁵³⁷ Neuredno zastupanje može, ali ne mora dovesti do toga da je stranci time bilo ujedno i onemogućeno raspravljanje pred sudom, što je zaseban poništajan razlog predviđen u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu c) ZA. Nemogućnost stranke da raspravlja pred sudom može postojati, a da nije bila povezana s neurednim zastupanjem. ZA ne sadrži odredbe o tome tko stranku može zastupati, već samo navodi pojam "*zastupanje*", iz čega se može zaključiti da se ovaj poništajni razlog odnosi na sve vrste zastupanja predviđene člancima 77.-101. ZPP-a.⁵³⁸ No, u arbitražnom postupku stranke u zastupanju nisu ograničene samo na one zastupnike i punomoćnike predviđene odredbama ZPP-a s obzirom na to da u arbitražnom postupku stranke mogu zastupati i primjerice stručnjaci iz određenog područja ili odvjetnici koji su upisani u imenik odvjetnika neke druge države, posebice ako su to izričito ugovorile. ZA naime, za razliku od ZPP-a ne ograničava stranke da ih u arbitražnom postupku moraju zastupati odvjetnici ili punomoćnici po zaposlenju.⁵³⁹ Takva

⁵³⁷ Tako i *Triva/Uzelac* smatraju da bi samo uz krajnje naprezanje ovaj poništajni razlog mogao obuhvatiti i slučaj nevaljanog sklapanja ugovora o arbitraži putem punomoćnika, primjerice u slučaju kada punomoćnik nije imao ovlasti zaključiti ugovor o arbitraži. Iz toga razloga *Triva/Uzelac* navode da "*takvo forsirano tumačenje*" nije ni potrebno jer se razlozi za nedostatka punomoći za sklapanje ugovora o arbitraži mogu kvalificirati pod člankom 36. stavka 2. točka 1. a. ZA, kao razlog nevaljanosti arbitražnog ugovora; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 290.

⁵³⁸ Tako navode i *Ibid*, str. 290.

⁵³⁹ *Triva/Uzelac* smatraju da okolnost što je stranku kao punomoćnik zastupala osoba koja nije (hrvatski) odvjetnik neće se smatrati neurednim zastupanjem, jer u arbitražnom postupku nema ograničenja prema kojemu bi stranke morali zastupati samo odvjetnici; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 291. *Triva* smatra da pravila o zastupanju stranaka u arbitražnom postupku ne bi se morala u pojedinostima usklađivati s pravilima sudskog procesnog prava zemlje na čijem se području obavlja arbitraža. Iz tog razloga *Triva* navodi da ne bi trebalo poricati pravo stranke da radi ostvarivanja svojih interesa pred arbitražnim sudom u Hrvatskoj - ako nije drukčije dogovoreno - povjeri zastupanje odvjetniku koji nije član Hrvatske odvjetničke komore te da se i njemu prizna pravo na nagradu, a njegovom nalogodavcu da od protivnika traži da mu naknadi troškove takvog zastupanja. Pravila o obvezatnom odvjetničkom zastupanju stranaka ne odnose se i na zastupanje u arbitražnim sporovima jer

sloboda rezultat je svakako ugovornog karaktera arbitraže i široke autonomnosti stranaka da same urede pravila postupka, ali i činjenice da zastupanje putem odvjetnika ili punomoćnika po zaposlenju ne predstavlja načelo od kojeg stranke ne mogu odstupiti te da isto ne predstavlja narušenje prava i interesa stranaka u arbitražnom postupku.⁵⁴⁰ Donošenjem pravorijeka međutim takva sloboda otpada jer stranka daljnje radnje usmjerene prema poništaju pravorijeka pred državnim sudom može poduzeti samo putem onih punomoćnika i zastupnika predviđenih odredbama ZPP-a⁵⁴¹, s tim da kod revizije VSRH-u dolazi do izražaja dodatno ograničenje, a to je da stranka osim putem odvjetnika, reviziju VSRH-u može podnijeti samostalno, ali samo ako ima položen pravosudni ispit ili to za nju kao opunomoćenik može učiniti osoba koja ima položen pravosudni ispit, a koja ju je prema odredbama ZPP-a ili kojega drugog zakona ovlaštena zastupati u tom svojstvu iako nije odvjetnik (arg. ex čl. 91.a st. 1. i 2. ZPP). Mnogi

njihova kogentna priroda nije do tog stupnja uzrokovana javnim interesom poretka da bi se prostirala i na privatne djelatnosti arbitara. *Triva* zaključuje da nema razloga zbog kojega ne bi bilo dopušteno da se stranci prizna pravo da joj protivnik naknadi i troškove koje je imala zbog angažiranja zastupnika koji nije ne samo registrirani odvjetnik nego niti diplomirani pravnik, već ekspert za neko područje aktivnosti zbog čega uživa povjerenje stranke; Vidjeti *Triva*, op. cit. u bilj. 281., str. 28.-29.

⁵⁴⁰ Tako je primjerice VTSRH presudom br. Pž-3682/01 od 8. siječnja 2002. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:31 h) potvrdio presudu TSZG br. P-60/99 od 18. svibnja 2000., a kojom je odbijen tužbeni zahtjev na poništaj pravorijeka SAS HGK, naveo da činjenica što je jednu stranku pred izbranim sudom u imovinsko pravnom sporu vrijednosti preko 50.000,00 kn zastupala osoba bez položenog pravosudnog ispita nema značenje apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točke 10. ZPP-a. Radi se o relativno bitnoj povredi, a poništaj bi se mogao tražiti samo ako zbog neposjedovanja pravničke kvalifikacije punomoćnika isti nije poduzeo potrebne procesne radnje koje su dovele do meritornog rezultata nepovoljnog za stranku koja traži poništaj odluke izbranog suda. VTSRH je naglasio sljedeće: "*Po odredbi članka 90. stavak 1. Zakona o parničnom postupku (NN br. 53/91, 91/92, 112/99) punomoćnik može biti svaka osoba koja je potpuno poslovno sposobna osim osoba koje se bave nadriparstvom. Pravilo vrijedi i za punomoćnike u arbitraži, koje se izjednačavaju s punomoćnicima koji ne djeluju u pravosuđu pred državnim sudom već u izvanjudskom pravnom prometu. U zemljama kakve su, primjerice SAD ili Njemačka, u kojima čak i pred državnim sudovima stranke mogu zastupati osobe koje nemaju pravničko obrazovanje, bilo bi nezamislivo da se pravo zastupanja stranaka u arbitraži uvjetuje posebnim pravničkim kvalifikacijama. Vodeći računa o suvremenim svjetskim trendovima, Pravilnik SIS-HGK o rješavanju sporova s međunarodnim elementom iz 1992. godine, a ni novi hrvatski Zakon o arbitraži (NN, br. 88/01), ne predviđaju supsidijarnu primjenu hrvatskog ZPP-a niti poznaju restrikcije prava stranaka da slobodno biraju osobe kojima će povjeriti zastupanje svojih interesa u arbitraži. Zahtjev za poništaj pravorijeka zbog povrede odredbe članka 91. ZPP istakao je tužitelj koji je imenovao laika za svog punomoćnika iz redova svojih namještenika, znajući kakve on ima kvalifikacije. Isticanje zahtjeva za poništaj pravorijeka zbog radnje koju je poduzela ona ista stranka koja je imenovala pravosudno nekvalificiranog punomoćnika predstavljalo bi nedopustivo pobijanje zbog navodne mane koju je sama uzrokovala, što predstavlja neprihvatljivo djelovanje koje se od iskona kvalificira kao venire contra factum proprium, koje zbog toga ne uživa zaštitu pravnog poretka. Kad bi takvo držanje bilo zaštićeno, ono bi u stvari dozvoljavalo da stranka svjesno unaprijed stvara razlog za pobijanje da bi se na nj pozvala ako i kada joj to bude konveniralo. Za uspješno pozivanje na apsolutno bitnu procesnu povredu iz članka 354. st. 2. t. 10. ZPP potrebno je bilo dokazati da "punomoćnik stranke nije imao potrebno ovlaštenje za vođenje parnice. Podnositelj tužbe za poništaj ne tvrdi da svoga punomoćnika koji nema pravosudnog ispita nije ovlastio za vođenje parnice, već da je razlog za poništaj nepostojanje kvalifikacija koje propisuje članak 91. ZPP. No nepostojanje takvih kvalifikacija ne može se podvesti pod članak 354. st. 2. t. 10. ZPP-a, pa ako u takvom imenovanju ima neke povrede procesne naravi, ona ne bi mogla biti apsolutna već - dato sed non cencesso - samo relativna. Tužitelj nije naveo nikakvih tvrdnji iz kojih bi se moglo zaključiti da je baš zbog neimanja pravničke kvalificirane kvalifikacije njezin punomoćnik poduzeo takve procesne radnje koje su dovele do meritornog rezultata nepovoljnog za stranku koja traži poništaj pravorijeka."*

⁵⁴¹ Više o vrstama zastupanja u postupku poništaja pravorijeka vidi u poglavlju 7.1.2.2 ovoga rada.

arbitražni pravilnici propisuju da stranku može zastupati osoba po njenom izboru, ne propisujući pritom nikakva ograničenja. Naravno, nužno je da je ta osoba poslovno sposobna, ali nema ograničenja u vezi primjerice nacionalnosti ili da mora biti odvjetnik ili neke druge profesije. Izričito je propisano "*osoba po njenom izboru*".⁵⁴²

Neki autori smatraju da ako stranka nije pretrpjela nikakvih štetnih posljedica iz neurednog zastupanja, tada ne bi ni mogla poništavati pravorijek iz razloga što "*nije bila uredno zastupana*".⁵⁴³ Ako je punomoćnik zastupao stranku u okviru opsega punomoći no protivno njezinim nalogima, stranka bi imala pravo na naknadu štete protiv toga punomoćnika, no ne i na poništaj arbitražnog pravorijeka.

6.1.2.1.3. *Povrede pravila o ravnopravnosti i saslušanju stranaka*

6.1.2.1.3.1. *Općenito*

Poništajni razlog da stranka koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka nije bila uredno obaviještena o pokretanju arbitražnog postupka ili da joj je na drugi nezakonit način bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. c) ZA) ogleda se u povredi procesnih odredbi ZA ili odredbi pravilnika koji su stranke u skladu s člankom 18. ZA odabrale kao mjerodavnog za njihov arbitražni postupak, a kojima se štiti pravo stranke na sudjelovanje u arbitražnom postupku te raspravno načelo koje je također svojstveno i strankama u postupku pred državnim sudom. Svaka stranka arbitražnog postupka mora biti obaviještena o činjenici pokretanja arbitražnog postupka, u kojem trenutku i započinje njeno pravo na ravnopravno sudjelovanje u postupku te pravo na raspravljanje o svim činjenicama koje stranka smatra bitnima za donošenje pravilnog i na zakonu zasnovanog pravorijeka. Zaštita tih prava samo dodatno garantira strankama da arbitražni sud mora biti forum u kojem će do izražaja doći i štititi se načelo ravnopravnosti strankama, koje će naravno biti ograničeno samo sprječavanjem svake zlouporabe prave kojoj je cilj otežati položaj druge stranke arbitražnog postupka. Zaštita tih načela ovisi i o stajalištima i stručnostima arbitražnih sudaca, međutim sama realizacija tih prava ovisi o samim strankama. Povredu prava na obavijest o pokretanju

⁵⁴² Tako je primjerice određeno člankom 9. Zagrebačkih pravila, člankom 26. stavkom 4. Pravila ICC, člankom 13. Pravila VIAC, člankom 22. Pravila CIETAC, člankom 23. stavkom 1. Pravila SIAC i člankom 5. Pravila UAR. Pravila SCC ne sadrže odredbu koja bi ograničila zastupanje stranaka samo na odvjetnike dok članak 18. stavak 1. Pravila LCIA izričito propisuje da stranku može zastupati samo "*ovlašteni pravni zastupnik*", a što bi se odnosilo ili na odvjetnika ili na punomoćnika po zaposlenju, ali nema razloga da to ne bude i osoba kojom je podijeljena punomoć/ovlaštenje na zastupanje u arbitražnom postupku. Također, i članak 26. Pravila AAA dozvoljava zastupanje stranaka od bilo koje osobe, ali samo u slučajevima ako takav izbor nije protivan pravu koje se primjenjuje u postupku.

⁵⁴³ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 290.

arbitražnog postupka može počinuti ili arbitražna ustanova s obzirom na to da u trenutku podnošenja tužbe još nije formiran arbitražni sud ili arbitražni sudac u slučaju *ad hoc* arbitraže, odnosno neka druga osoba koja je u skladu s pravilima koje su stranke suglasno utvrdili kao mjerodavna u arbitražnom postupku, trebala obavijestiti tuženika o pokretanju arbitražnog postupka, a to nije učinila te je time povrijedila pravo te stranke na obaviještenost.

6.1.2.1.3.2. Obaviještenost stranke na pokretanje arbitražnog postupka

Arbitražna ustanova je dužna na pravilan i nesumnjiv način obavijestiti drugu stranku o pokretanju arbitražnog postupka. Naime iz diktije članka 36. stavka 2. točke 1. slova c) ZA nužno je da se ostvari uvjet da stranka nije "uredno" obaviještena o pokretanju arbitražnog postupka, dakle da stranka nije uopće bila obaviještena o arbitražnom postupku ili joj obavijest o pokretanju arbitražnog postupka nije "uredno" dostavljena, što znači da nije dostavljena u skladu s procesnim pravilima koje su stranke odabrale kao mjerodavne za njihov arbitražni postupak.⁵⁴⁴ ZA dispozitivnom odredbom određuje da u slučajevima kada se arbitraža provodi pred arbitražnim sudom čije djelovanje organizira i osigurava arbitražna ustanova, arbitražni postupak počinje onog dana kada ta arbitražna ustanova primi tužbu (čl. 20. toč. 1. ZA), a u slučaju kada se arbitraža provodi pred *ad hoc* arbitražnim sudom, arbitražni postupak počinje onoga dana kad tuženik primi obavijest o tome da je protivna stranka imenovala arbitra ili predložila arbitra pojedinca i uz nju poziv da imenuje drugoga arbitra ili da se izjasni o predloženom arbitru pojedincu te tužbu kojom se spor iznosi pred arbitražni sud (čl. 20. toč. 2. ZA). Ako bi stranka unatoč neurednoj dostavi ipak saznala da je protiv nje pokrenut arbitražni postupak te ako joj je naknadno ipak omogućeno raspravljanje u tom postupku, ona ne bi mogla s uspjehom pobiti arbitražni pravorijek samo uslijed neuredne dostave obavijesti o pokretanju arbitražnog postupka.

⁵⁴⁴ Način dostave pismena propisan je čl. 4. ZA,:

"(1) Ako se stranke nisu drukčije sporazumjele, smatrat će se da su pisana priopćenja dostavljena onoga dana kada budu predana na poštansku adresu adresatu ili osobi ovlaštenoj za primanje pisanih priopćenja.

(2) Poštanska adresa je adresa na kojoj adresat redovito prima poštu. Ako adresat nije izričito odredio drugu adresu ili to ne proizlazi iz okolnosti slučaja, poštanska adresa bit će adresa sjedišta ili podružnice adresata, njegovoga uobičajenog boravišta ili adresa navedena u glavnom ugovoru ili u ugovoru o arbitraži.

(3) Ako nijedno od mjesta navedenih u stavku 2. ovoga članka nije poznato, smatrat će se da su pisana priopćenja dostavljena onoga dana kada bude pokušana njihova predaja na posljednju poznatu poštansku adresu, pod uvjetom da su bila uredno otpremljena preporučenim pismom uz povratnicu ili na drugi način kojim se može potvrditi da je predaja bila pokušana.

(4) Smatrat će se da je predaja izvršena i ako adresat kome se dostava obavlja na način opisan u ovome članku odbije primiti pisano priopćenje.

(5) Odredbe stavka 1. ovoga članka ne primjenjuju se na priopćenja koja se dostavljaju u postupku pred sudom." Zagrebačka pravila člankom 12. detaljnije propisuju način dostave pismena, kako bi se nesporno utvrdilo da je pismeno uredno predano i zaprimljeno, dok u članku 13. kao mogući način dostave navode čak i elektroničku komunikaciju, a koja je danas sve više prisutna i u postupcima pred državnim sudovima.

Zbog činjenice što je u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka utvrđeno da tužitelj nije bio obaviješten o pokretanju arbitražnog postupka sukladno odredbi čl. 4. ZA, a nakon čega tužitelj nije ni imao mogućnosti sudjelovanja u daljnjem arbitražnom postupku jer je arbitražni sud nakon prvog ročišta zaključio arbitražni postupak i donio pravorijek, sud je zaključio da tužitelju nije bilo omogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, iz kojeg razloga je ŽSZG donio presudu kojom je poništio pravorijek arbitražnog suda.⁵⁴⁵

6.1.2.1.3.3. Mogućnosti raspravljanja stranaka pred arbitražnim sudom

Obveza je arbitražnog suda omogućiti svakoj stranci da sudjeluje u postupku, da se izjasni o zahtjevima i navodima druge stranke odnosno da iznese činjenice i predloži dokaze za koje smatra da su podobni za utvrđivanje osnovanosti njezinih tvrdnji. Arbitražni sud će odlučiti koje su od iznesenih činjenica relevantne, u pogledu kojih od njih je potrebno izvesti dokaze, te koje će od predloženih dokaza doista i izvesti. Bilo bi protivno načelu ekonomičnosti, a i samoj svrsi suđenja, ako bi arbitražni sud morao izvesti sve predložene dokaze.⁵⁴⁶ Dovoljno je da je svaka stranka mogla iznijeti činjenice i zahtjeve te predložiti dokaze na kojima temelji svoje navode. Vođenje arbitražnog postupka jest u rukama arbitražnog suda, no ono mora biti takvo da osigurava zaštitu povrijeđenih i ugroženih prava stranaka. Načelo ravnopravnosti stranaka ZA izričito normira svojim člankom 17. na način da određuje da su stranke ravnopravne u arbitražnom postupku (st. 1.), da se strankama treba omogućiti da se izjasne o navodima i zahtjevima protivne stranke (st. 2.), kao i da će arbitri nastojati, u mjeri u kojoj je to potrebno i moguće, da strankama iznesu svoja shvaćanja i daju prikladna obrazloženja, kako bi se zajedno sa strankama razmotrila sva odlučna činjenična i pravna pitanja spora (st. 3.).⁵⁴⁷

⁵⁴⁵ Presuda ŽSZG br. Ap-9/10-18 od 29. listopada 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁵⁴⁶ Spomenimo da je člankom 11. stavkom 2. ZA propisano da je arbitar dužan arbitražu voditi primjerenom brzinom i pravodobno poduzimati radnje u postupku te se brinuti da se izbjegne svako odugovlačenje postupka, te postupanje suprotno toj odredbi može biti razlog za opoziv arbitra, a kako je i izričito propisano u stavku 3. istog članka.

⁵⁴⁷ Iako se odluka ne odnosi na arbitražni postupak, smatram da je u cilju utvrđivanja značenja prava na ravnopravnost stranaka u postupku korisno navesti da je USRH odlukom br. U-III-803/1997 od 5. srpnja 2000. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:34 h) naglasio načelo jednakosti oružja, odnosno pravo da svakoj stranci u postupku treba dati mogućnost da se očituje, te da nijedna stranka ne bude dovedena u podređen položaj, i to na način: *"Glede u tužbi istaknute povrede članka 26. Ustava, a u uskoj svezi s prethodno izloženim glede povrede prava na žalbu, ističe se da ta ustavna odredba upravo jamči svakome jednaku zaštitu prava u postupku pred sudovima i drugim državnim i inim tijelima. Zaštita koja proizlazi iz ovog posebnog slučaja općeg načela jednakosti podrazumijeva upravo zaštitu pojedinca od narušavanja i uskrate, prije svega, procesnih ustavnih prava. Sadržaj tih prava čini u širem smislu pružanje mogućnosti stranci da sudjeluje u postupku, tj. da se o njenim pravima, dužnostima i interesima pravično sudi pred nadležnim tijelom ustanovljenim zakonom. Navedeno konkretno znači da će povreda načela jednakosti postojati, primjerice, ako stranci nije data mogućnost da iznosi činjenice i predlaže dokaze, ako se nadležno tijelo ne izjasni o njezinim*

Odredbe Glave IV. ZA propisuju i ostala prava stranke u arbitražnom postupku koja joj moraju biti omogućena da bi se smatralo da stranka ravnopravno sudjeluje u arbitražnom postupku. Da li će stranka iskoristiti ta prava, ovisi naravno o njoj samoj, ali strankama nije dopušteno urediti pravila postupka na način da je jedna stranka u boljem položaju od druge, kao primjerice sporazumijeti se o načinu obavješćavanja koji bi bio otegotni za jednu stranku ili ograničiti pravo jedne stranke da sudjeluje u arbitražnom postupku na način da su primjerice rokovi za očitovanje jednoj stranci kraći nego rokovi drugoj stranci. Arbitražni sud ne bi smio neopravdano odbiti izvođenje suštinskog dokaza kojeg je stranka predložila ili stranku u ročištu obavijestiti u nerazumno kratkom roku prije datuma ročišta ili zahtijevati od stranke da se o nalazu vještaka očituje samo na ročištu na kojem je vještak izlažio svoje zaključke i slično. Dakle, radi se o zaštiti klasičnih načela i prava koje stranke arbitražnog postupka ostvaruju od konstituiranja arbitražnog suda pa sve do donošenja pravorijeka. Uostalom, ona su svojstvena i pripadaju strankama i unutar postupka pred državnim sudom, tako da državni sud u postupku poništaja pravorijeka ne bi trebao imati osobitnih problema s davanjem odgovora na pitanje da li su ta prava narušena i unutar arbitražnog postupka. Činjenicu da je arbitražnim sudovima dozvoljeno da samostalno određuju tijek postupka te rokove strankama unutar kojih su se dužni očitovati na navode protivne strane ili na mišljenja neovisnih vještaka i iskaza stranaka ili svjedoka, pazeći pritom da ne bude narušena ravnopravnost stranaka i da strankama ne bude onemogućeno raspravljanje pred sudom, naglasio je i VSRH odlukom br. GŽ-3/14.⁵⁴⁸ Naime, iz razloga što je arbitražni sud u skladu sa procjenom cjelokupnog postupka dodjeljivao strankama određene rokove za očitovanja, odnosno zakazivao ročišta za održavanje rasprave slijedom čega su se tužitelji tijekom cjelokupnog arbitražnog postupka mogli izjasniti o zahtjevima i navodima protivnika, VSRH je u navedenoj odluci zaključio da nije ostvaren razlog za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova c) ZA.⁵⁴⁹

Smatram da stranka ne bi mogla odbiti sudjelovati u arbitražnom postupku i ne bi mogla prvo neuredno obavješćavanje o pokretanju arbitražnog postupka isticati kao razlog za poništaj pravorijeka, ako je u kasnijem tijeku arbitražnog postupka tužba stranci uredno dostavljena te

navodima važnim za odlučivanje, ako pojedinačni akt ne bude obrazložen, a svakako i u slučaju kada joj bude onemogućeno korištenje zakonom dopuštenog pravnog lijeka."

⁵⁴⁸ Presuda i rješenje VSRH br. GŽ-3/14 od 18. veljače 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:36 h).

⁵⁴⁹ TSZG je primjerice presudom br. P-1564/16 od 10. travnja 2019. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) odbio zahtjev za poništaj pravorijeka i otklonio navod tužitelja da mu je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom jer "je tužitelju u arbitražnom postupku dostavljena tužba na odgovor te je isti podnio odgovor na tužbu te se dalje tijekom postupka brojnim podnescima očitovao o navodima suprotne stranke u tom postupku i tijeku postupka te je sudjelovao na ročištima."

joj je omogućeno raspravljanje u potpunosti. Kako bi se izbjegli bilo kakvi prigovori usmjereni na način vođenja arbitražnog postupka i povredu načela ravnopravnosti stranaka u arbitražnom postupku, smatram da je nužno da arbitražni sud, odnosno arbitražne ustanove posebnu pozornost posvećuju urednoj dostavi tužbe, odnosno pravu stranke na obaviještenost o arbitražnom postupku. Nedopustivo bi bilo voditi arbitražni postupak uz postojanje svijesti da druga strana nije "uredno" obaviještena o pokretanju arbitražnog postupka ili da joj je na drugi način onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom.

Stranke često u tužbi za poništaj pravorijeka pogrešno smatraju da je okolnost što arbitražni sud nije uzeo u obzir sve njihove navode uzrokovalo to da je arbitražni sud pogrešno utvrdio činjenično stanje, pa da takav "*propust*" arbitražnog suda predstavlja poništajni razlog povrede pravila o ravnopravnosti i saslušanju stranaka.

Tako je TSZG presudom br. P-1566/10 od 30. studenog 2011.⁵⁵⁰ odbio tužbu za poništaj pravorijeka koja je podnesena iz razloga što je tužitelj smatrao da mu je onemogućeno raspravljanje u arbitražnom postupku jer je arbitražni sud odbio tužiteljev dokazni prijedlog saslušanja vještaka koji je prethodno dostavio u spis svoj nalaz. Sud je odbio tužbeni zahtjev sa obrazloženjem, "*prema tome arbitražni sud je u pravorijeku naveo da su navedena vještačenja provedena, da su se vještaci očitovali na primjedbu tuženika i taj sud nije smatrao da se vještaci trebaju još i saslušati na ročištu...*" pozivajući se na odredbu čl 26. st. 2. ZA...*te se ne može govoriti da bi tužitelju bilo onemogućeno raspravljanje nezakonitim postupanjem*". Sud je zaključio da bi navedena povreda bila učinjena, potrebno je da postupanje suda rezultira nemogućnošću stranke da raspravlja pred sudom. Ova presuda TSZG je potvrđena presudom VTSRH-a br. Pž-7783/12 od 21. travnja 2015. godine.⁵⁵¹

VTSRH je u presudi br. Pž-3021/08 od 17. listopada 2012.⁵⁵² donesenoj povodom žalbe tužitelja izjavljene protiv presude TSZG-a br. P-926/06 od 17. prosinca 2007. kojom je odbijen tužbeni zahtjev da se poništi pravorijek Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori br. IS-P-2004/17 od 07. prosinca 2004. godine, naveo:

⁵⁵⁰ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁵⁵¹ Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. listopada 2020., u 10:44 h.

⁵⁵² Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 10. travnja 2024., u 11:12 h.

“Inače, skupina poništajnih razloga iz čl. 36. st. 2. t. 1.c Zakona o arbitraži, treba rezultirati faktičkom nemogućnošću stranke da raspravlja pred arbitražnim sudom, da se izjasni o navodima suprotne strane, čime se krši jedno od temeljnih načela kontradiktornog postupka - načelo saslušanja stranaka. Pravorijek bi bio podložen poništaju tek ako je ta povreda dovela do faktičke nemogućnosti stranke da raspravlja pred arbitražnim sudom. Neiznošenje dokaznih prijedloga ne može ići na teret arbitražnog suda; riječ je o postupovnoj radnji stranke koja je suđenje u svom sporu povjerila arbitraži i koja je trebala svoje dokazne prijedloge u tom postupku pravovremeno postaviti (arg. iz čl. 219. ZPP-a).”⁵⁵³

Predmetna presuda VTSRH-a je u konačnici potvrđena presudom VSRH-a br. Revt-141/13 od 17. prosinca 2013.⁵⁵⁴ sa sljedećim utvrđenjima:

“Osporavajući pobijane presude tužitelj tek sada u reviziji prigovara neizvođenju dokaza saslušanjem svjedoka J. S. u arbitražnom postupku, a što je sadržajno prigovor činjenične naravi i kao takav nedopušten, sve u smislu odredbe čl. 385. ZPP-a. No i unatoč tome ne može se prihvatiti kao prihvatljivim argument tužitelja da je provedenim arbitražnim postupkom bio uskraćen u pravu na predlaganje dokaza, činjenicom što je punomoćnik tužitelja u određenom trenutku napustio arbitražno ročište, a na njemu i dalje ostao zakonski zastupnik tužitelja. Naime, stranke u postupku, u ovom slučaju tužitelj putem svog zakonskog zastupnika angažirao je određenog odvjetnika, upravo u cilju i s namjerom da ga ovaj kao osoba vična pravu zastupa u postupku pred arbitražnim sudom, u okviru zakonom dopuštenih ovlaštenja, a sve u cilju pružanja mu adekvatnog pravnog zastupanja, te za njega što uspješnijeg završetka tog postupka. Polazeći od toga, činjenica što je odvjetnik tužitelja u određenom trenutku napustio arbitražno ročište, na kojem je i dalje bio nazočan zakonski zastupnik tužitelja, ne može imati za posljedicu da je arbitražni sud bio u obvezi promicanjem interesa tužitelja odlučiti o

⁵⁵³ Tako je i VTSRH u presudi br. PŽ-3855/19 od 4. rujna 2019 (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) naveo: *“Inače, skupina poništajnih razloga iz čl. 36. st. 2. t. 1.c. ZA, treba rezultirati faktičkom nemogućnošću stranke da raspravlja pred arbitražnim sudom, da se izjasni o navodima suprotne strane, čime se krši jedno od temeljnih načela kontradiktornog postupka – načelo saslušanja stranaka. Pravorijek bi bio podložen poništaju tek ako je ta povreda dovela do faktičke nemogućnosti stranke da raspravlja pred arbitražnim sudom. Neiznošenje dokaznih prijedloga ne može ići na teret arbitražnog suda; riječ je o postupovnoj radnji stranke koja je suđenje u svom sporu povjerila arbitraži i koja je trebala svoje dokazne prijedloge u tom postupku pravovremeno postaviti (arg. iz čl. 219. ZPP-a).”* VSRH u presudi br. Revt-651/17 od 30. studenog 2021. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 10:28 h), a kojom je odbijena kao neosnovana revizija izjavljena protiv presude VTSRH br. PŽ-5881/14 od 30. kolovoza 2017., kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-2211/13 od 24. veljače 2014., također navodi da bi pravorijek bio podložen poništaju iz ovog razloga tek ako bi ta povreda dovela do faktičke nemogućnosti stranke da raspravlja pred arbitražnim sudom, a čega u konkretnom slučaju nije bilo.

⁵⁵⁴ Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 10. travnja 2024., u 11:16 h.

izvođenju dokaza koje tužitelj nije ni predložio, jer bi to bilo suprotno načelu utvrđivanja stranačke istine.”

Također i ŽSZG je presudom br. Ap-4/13 od 22. srpnja 2013. godine⁵⁵⁵ kojom je poništio pravorijek naveo: *"Osnovano tužitelj navodi da nije uredno zaprimio poziv za ročište pred Arbitražnim sudom za dan 7. svibnja 2012. godine, budući da je iz povratnice vidljivo da je tužitelj poziv za ročište za dan 7. svibnja 2012. godine primio dana 10. svibnja 2012. godine, dakle nakon što je ono održano. Prema tome, kako je očito da dostava poziva za navedeno ročište tužitelju nije bila uredna to mu je onemogućeno raspravljanje pred sudom, čime je povrijeđeno osnovno načelo ravnopravnog postupanja sa strankama, kojima mora biti dana mogućnost prava na saslušanje, kao i pružena primjerena i jednaka mogućnost da se izjasne o svim relevantnim okolnostima slučaja".* Bitno je za naglasiti da je u ovom arbitražnom predmetu, arbitražni sud nakon prvog ročišta na kojemu su saslušani svjedoci predloženi od strane tuženika, zaključio postupak i donio pravorijek.

Tako je i VSRH Rješenjem GŽ-3/14 od 18. veljače 2015.⁵⁵⁶ naveo: *"Tužitelji su se u žalbi pozvali prvotno na odredbu čl. 36. t. 1. c) ZA navodeći da zbog nezakonitog postupanja arbitražnog vijeća je tužiteljima bilo onemogućeno raspravljanje pred Arbitražnim sudom. Taj razlog tužitelji opravdavaju time da im nije bilo ostavljeno dovoljno vremena za pripremanje ročišta koja su se održavala pred Arbitražnim sudom i davanja očitovanja u odnosu na dostavljenu dokumentaciju. Takvi navodi tužitelja nisu osnovani kako to pravilno zaključuje i prvostupanjski sud, jer iz uvida u arbitražni spis proizlazi da nije u postupku bila povrijeđena ravnopravnost stranaka i da tužiteljima nije onemogućeno raspravljanje pred Arbitražnim sudom. Arbitražni sud je u skladu sa procjenom cjelokupnog postupka dodjeljivao strankama određene rokove za očitovanja, odnosno zakazivao ročišta za održavanje rasprave slijedom čega su se tužitelji tijekom cjelokupnog arbitražnog postupka mogli izjasniti o zahtjevima i navodima protivnika te nije ostvaren razlog za poništaj pravorijeka iz čl. 36. st. 2. t. 1. c) ZA".*

ŽSZG je presudom br. P-5/17 od 9. prosinca 2020.⁵⁵⁷ poništio pravorijek s zaključkom da je tužitelju bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom. Sud je utvrdio da je arbitražni sud donio pravorijek samo na temelju navoda iz tužbe jer po mišljenju arbitražnog

⁵⁵⁵ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

⁵⁵⁶ Rješenje je dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:36 h.

⁵⁵⁷ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

suda, tuženik nije dostavio odgovor na tužbu. Arbitražni sud nije zakazao niti jedno ročište, već je protekom roka za odgovor na tužbu, donio pravorijek. Tužitelj je u postupku za poništaj pravorijeka dokazao da je arbitražnom sudu na vrijeme poslao odgovor na tužbu kojim je osporavao osnovu i visinu potraživanja, ali i nadležnost arbitražnog suda i pasivnu legitimaciju, ali i činjenicu da arbitražni sud nije zaprimio odgovor na tužbu, već se pošiljka vratila tužitelju s naznakom "*obaviješten nije tražio*". Već činjenica brojnosti prigovora iz odgovora na tužbu i istinitosti tvrdnje tuženika da je arbitražnom sudu u roku poslao odgovor na tužbu, a koji odgovor arbitražni sud nije zaprimio svojom krivnjom, je državnom sudu bila dovoljna da poništi pravorijek s utvrđenjem da je ovdje tužitelju na nezakoniti način bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom. Za ukazati je i da je arbitražni sud u pravorijeku naveo i da je tuženik u arbitražnom postupku propustio rok i nije dostavio odgovor na tužbu, pa da je time "*prihvatio i priznao sve navode tužitelja*". Ovakav zaključak arbitražnog suda je državni sud utvrdio protivnim odredbi članka 24. stavka 2. ZA. Na ovu presudu je izostalo utvrđenje žalbenog suda obzirom žalba nije ni izjavljena. Ali bi bilo za očekivati da žalbeni sud potvrdi ovu prvostupanjsku presudu.

6.1.2.1.4. *Povrede pravila o nadležnosti arbitražnog suda*

Člankom 36. stavkom 2. točkom 1. slovom d) ZA određen je daljnji relativni razlog poništaja pravorijeka i to u slučajevima kada se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili koji sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s time da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, može poništiti samo onaj dio odluke u kome se nalaze odredbe koje se odnose na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži.⁵⁵⁸ Istom odredbom su dakle propisana tri poništajna razloga kojima je zajedničko da predstavljaju povrede pravila o nadležnosti arbitražnog suda u kojima slučajevima, ako stranka koja podnese tužbu i dokaže nastup nekog od tih razloga, nužno dolazi do poništaja pravorijeka. Ta tri razloga su: a) da se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, b) da se pravorijek odnosi na spor koji nije obuhvaćen odredbama arbitražnog ugovora i c) da pravorijek sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži. Tim trima poništajnim razlozima je zajedničko da ne postoji temelj iz

⁵⁵⁸ Ovaj poništajni razlog je identičan razlogu iz članka V. stavka 1. točke c. NYK-a: "*da se odluka odnosi na spor koji nije predviđen u kompromisu ili nije obuhvaćen arbitražnom klauzulom, ili da sadrži odredbe koje premašuju granice kompromisa ili arbitražne klauzule; ipak, ako odredbe odluke koje se odnose na pitanja podvrgnuta arbitraži mogu biti odvojene od odredaba koje se odnose na pitanja koja nisu podvrgnuta arbitraži, prve će moći biti priznate i izvršene*"

kojega bi proizlazila ovlast arbitražnog suda da odlučuje o određenom sporu odnosno spornom pitanju.

Prvi od navedenih razloga iz ove skupine poništajnih razloga odnosio bi se primjerice na situaciju kada arbitražni sporazum usko definira mandat arbitražnog suda na način da je arbitražni sud ovlašten odlučiti o samo jednom ili nekoliko mogućih spornih pitanja, a arbitražni sud je odlučio i o nekim drugim spornim pitanjima izvan podijeljene ovlasti. Drugi od navedenih razloga bi se odnosio na slučaj kada je arbitražni sporazum načelno široko definiran, dajući ovlast arbitražnom sudu da odluči o *"svim sporovima iz određenog ugovora"* s izuzetkom određenih spornih pitanja, koja su u tom sporazumu izričito navedena, a arbitražni sud je odlučio i o nekim od tih pitanja koja su arbitražnim sporazumom izričito ili konkudentno isključena iz nadležnosti arbitražnog suda. Treći poništajni razlog se odnosi na slučaj kada je arbitražni sud odlučivao o sporu u kojem je bio ovlašten odlučivati, ali je donio odluku koju nije bio ovlašten donijeti (primjerice bio je ovlašten odlučiti samo o povratu stvari, a dosudio je naknadu štete).⁵⁵⁹ Arbitražni sud je ovlašten i dužan postupati isključivo i jedino unutar granica ovlaštenja sporazumno podijeljenih od stranaka arbitražnog postupka, a koje ograničenje se i štiti ovim poništajnim razlogom.

U teoriji se smatra da skupinu poništajnih razloga navedenih u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA treba razlikovati od skupine poništajnih razloga navedenih u članku 36. stavu 2. točki 1. slovu a) ZA, jer se u točki 1. slovu d) radi o slučaju kada postoji valjani ugovor o arbitraži, ali je arbitražni sud donio u pravorijeku odluke o pitanjima koja nisu bila obuhvaćena tim ugovorom.⁵⁶⁰ Ipak, treba istaknuti da i u tom slučaju za donesene odluke koje nisu obuhvaćeni ugovorom o arbitraži u suštini ne postoji valjani ugovor o arbitraži.

Nedostatak postojanja arbitražnog ugovora na kojemu bi bila utemeljena nadležnost arbitražnog suda da odlučuje o određenom sporu može se u arbitražnom postupku otkloniti propuštanjem isticanja prigovora nenadležnosti arbitražnog suda (čl. 15. st. 2. reč. 1. ZA) odnosno prigovora prekoračenja granica ovlaštenja arbitražnog suda (čl. 15. st. 2. reč. 3. ZA). Naime, smatra se da je ugovor o arbitraži valjan i ako tužitelj podnese tužbu arbitražnom sudu, a tuženik ne prigovori nadležnosti arbitražnog sud najkasnije u odgovoru na tužbu u kome se upustio u raspravljanje o biti spora (čl. 6. st. 8. ZA). Sukladno članku 15. stavku 2. rečenici 1.

⁵⁵⁹ Opisano razgraničenje poništajnih razloga navedeno je kod *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 293.

⁵⁶⁰ *Ibid*, str. 293.

ZA prigovor da arbitražni sud nije nadležan tuženik mora podnijeti najkasnije kad i odgovor na tužbu u kome se upustio u raspravljanje o biti spora. Okolnost što je stranka imenovala arbitra ili što je sudjelovala u imenovanju arbitra ne lišava je prava na podnošenje takvog prigovora (čl. 15. st. 2. reč. 2. ZA). Prigovor da arbitražni sud prekoračuje granice svojih ovlaštenja mora se podnijeti čim predmet za koji se tvrdi da prelazi djelokrug njegovih ovlaštenja bude iznesen u arbitražnom postupku (čl. 15. st. 2. reč. 3. ZA). No, u oba slučaja arbitražni sud može dopustiti naknadno podnošenje prigovora ako smatra da je zakašnjenje opravdano (č. 15. st. 2. reč. 4. ZA).

U teoriji se nadalje zastupa stajalište da bi u slučaju prekoračenja granica tužbenog zahtjeva, posebice kada je arbitražni sud presudio "*extra petita*", stranka mogla pobijati takav pravorijek s pozivom na poništajni razlog predviđen u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA.⁵⁶¹ Nema sumnje da bi to bilo točno, ako je prekoračivši granice tužbenog zahtjeva arbitražni sud ujedno odlučio i o sporu koji nije predviđen ugovorom o arbitraži ili nije obuhvaćen njegovim odredbama ili je donio odluku o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži. No, ZA ne regulira izričito kao poništajni razlog slučaj kada je spor o kojem je arbitražni sud odlučio bio predviđen odnosno obuhvaćen ugovorom o arbitraži, ali je arbitražni sud presudio izvan granica postavljenog tužbenog zahtjeva. Čini se da bi i taj slučaj trebao biti poništajni razlog, pa bi ga bilo poželjno *de lege ferenda* izričito spomenuti u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA. Naime, prekoračenje granica tužbenog zahtjeva predstavljalo bi negiranje načela dispozicije, koje je jedno od osnovnih načela arbitražnog postupka, te ne bi bilo prihvatljivo da se pravorijek u kojem je arbitražni sud prekoračio granice tužbenog zahtjeva ne može poništiti.⁵⁶²

U literaturi je izraženo stajalište da bi arbitražni sud prekoračio granice svoga zadatka i onda kada je donio odluku *ex aequo et bono*, a za to nije imao izričito ovlaštenje stranaka (vidjeti čl. 27. st. 3. ZA), s time da bi se ta povreda mogla kumulativno kvalificirati i kao povreda pravila arbitražnog postupka.⁵⁶³

Iz presuda koje su razmotrene za potrebe ovog rada se zaključuje da stranke u postupcima za poništaj pravorijeka najmanje ističu razlog da se "*pravorijek odnosi na spor koji*

⁵⁶¹ *Ibid.*, str. 294.

⁵⁶² U tom pravcu *Ibid.*, str. 294.

⁵⁶³ *Ibid.*, str. 293. Više o tome vidjeti u pododjeljku ovog rada pod brojem 6.1.2.1.5.3.

nije predviđen arbitražnim ugovorom", dok poništajne razloge da se pravorijek odnosi na spor "koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili da sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s time da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, može poništiti samo onaj dio odluke u kome se nalaze odredbe koje se odnose na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži" uopće ne ističu u postupcima za poništaj pravorijeka. To je posljedica činjenice da arbitražni sudovi paze da svoje djelovanje zadrže unutar granica nadležnosti određene arbitražnim ugovorom i unutar postavljenog tužbenog zahtjeva (odnosno postavljenih tužbenih zahtjeva). Pored toga, državni sudovi u postupku poništaja sukladno odredbama ZA sankcioniraju propuste stranaka u pravovremenom isticanju prigovora u arbitražnom postupku, pa te prigovore stranke ne mogu iznositi tek u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka.

6.1.2.1.5. Povrede pravila o sastavu arbitražnog suda i o arbitražnom postupku

6.1.2.1.5.1. Općenito

Državni sud može poništiti pravorijek ako stranka dokaže da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA). Ovom zakonskom formulacijom je još jednom naglašena zaštita i pravo stranaka da samostalno određuju pravila postupka i sastav arbitražnog suda uz jedino ograničenje koji se odnosi na poštivanje kogentih odredbi ZA. Ova skupina poništajnih razloga, osobito oni koji se odnose na povredu pravila arbitražnog postupka, najčešće se ističu kao razlog za poništaj u tužbama za poništaj arbitražnih pravorijeka. Ali, zbog neprecizno određene formulacije da *"arbitražni postupak nije bio u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka"*, stranke često, ali i pogrešno, pod taj poništajni razlog u tužbama za poništaj navode *"nepotpuno utvrđeno činjenično stanje"*. Značajka ovog poništajnog razloga, koji se sastoji od povrede počinjene prilikom konstituiranja arbitražnog suda te povrede pravila arbitražnog postupka, u odnosu na druge poništajne razloge ogleda se u njegovoj relativnosti, odnosno činjenici da sud poništava pravorijek samo pod pretpostavkom da tužitelj kumulativno dokaže nastanak nepravilnosti te okolnost da je nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka.⁵⁶⁴ Pri tome se misli na izreku pravorijeka,

⁵⁶⁴ Tako je primjerice TSZG presudom br. P-1816/15 od 15. prosinca 2015. odbio tužbu za poništaj, navevši: *"Na osnovi provedenog dokaznog postupka sud je utvrdio da sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa Zakonom o arbitraži, ali to nije utjecalo na sadržaj pravorijeka. Prema članku 36. stavak 2. ZA razlog za poništaj pravorijeka Arbitražnog suda nije apsolutni, već relativni razlog za poništaj pravorijeka. Kako se radi o relativnom razlogu za poništaj pravorijeka nije dovoljna samo činjenica pogrešnog sastava arbitražnog suda, već je potrebno da je*

što znači da tužitelj treba dokazati da bi otklanjanjem te nepravilnosti pravorijek bio drugačiji, odnosno povoljniji od onog u pogledu kojeg tužbom traži da ga se poništi.⁵⁶⁵ Treba uzeti da tužitelj okolnost da je nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka mora dokazati na razini vjerojatnosti, što u praksi neće uvijek biti lako. Odluka o tome da li je nepravilni sastav arbitražnog suda ili određena nepravilnost postupka doista mogao, odnosno mogla utjecati na sadržaj pravorijeka, prepuštena je državnom sudu u postupku poništaja. Tako su sudovi u praksi imali više puta prilike odlučivati je li to što je sudac državnog suda bio izabran za člana arbitražnog vijeća, a ne za predsjednika arbitražnog vijeća ili arbitra pojedinca, što je povreda kogentne odredbe iz članka 10. stavka 2. ZA, "moglo utjecati na sadržaj pravorijeka"?⁵⁶⁶ Unatoč povredi dakle kogentne odredbe, ZA dozvoljava poništaj pravorijeka samo ako se dokaže da je takva povreda "mogla utjecati na sadržaj pravorijeka".⁵⁶⁷ Drugim riječima, državni

ta okolnost utjecala na sadržaj pravorijeka." Ova presuda je potvrđena presudom VTSRH br. Pž-1867/16 od 15. travnja 2019. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁵⁶⁵ VTSRH je u presudi br. Pž-3021/08 od 17. listopada 2012. naveo: "Drugi razlog nepravilnosti u arbitražnom postupku na kojeg se tužitelj poziva (čl. 36. st. 2. t. 1.e Zakona o arbitraži), u pravilu je relativne naravi i tužba za poništaj bit će osnovana samo ako je eventualna nepravilnost arbitražnog postupka mogla utjecati na sadržaj pravorijeka. Tužitelj osim što nije ukazao na konkretnu povredu postupka, posljedično tomu nije dokazao niti moguće, za njega povoljnije donošenje arbitražne odluke." (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 10. travnja 2024., u 11:12 h).

⁵⁶⁶ VSRH je presudom br. Rev 167/12 od 04. rujna 2012. potvrdio presudu VSRH br. Gž-31/10-2 od 5. listopada 2011., potvrdio presudu ŽSZG br. Ap-6/08-25 od 1. lipnja 2010. kojom je odbijen zahtjev tužitelja za poništaj pravorijeka SAS HGK od 3. svibnja 2005. godine br. IS-P-2004/8, te je u njoj naveo: "pravorijek može poništiti sud iz čl. 43. st. 1. tog Zakona, ako stranka koja podnese tužbu dokaže da sastav Arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s tim Zakonom ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka. Tijekom ovog postupka tužitelj niti je tvrdio, a niti je dokazao da sastav Arbitražnog suda nije bio u skladu sa ZA, niti je dokazao da vođeni arbitražni postupak nije bio u skladu sa ZA ili sa dopuštenim sporazumom stranaka, zbog čega je bespredmetno pozivanje na ovu odredbu ZA." (Sve te tri presude su objavljene u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 180.).

TSZG je presudom br. P-1816/15 od 15. prosinca 2015. (potvrđena presudom VTSRH br. Pž-1867/2016 od 15. travnja 2019.), konstatirao: "Navedena okolnost da je arbitražni sud bio pogrešno sastavljen ne utječe sam po sebi na pravilnost donijete odluke Arbitražnog suda. Sud nije našao da je član arbitražnog suda koji je trebao po svom položaju biti predsjednik arbitražnog vijeća, nego je bio član arbitražnog vijeća, utjecalo na pravilnost arbitražnog pravorijeka. Ni sam tužitelj u svojoj tužbi ne tvrdi niti dostavlja bilo kakve dokaze, da je sastav arbitražnog vijeća utjecao na pravilnost arbitražnog pravorijeka. Da je član arbitražnog vijeća bio predsjednik arbitražnog vijeća ista bi bila donijeta odluka, pa prema tome sastav Arbitražnog vijeća nije utjecao na sadržaj donijetog pravorijeka" (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

TSZG je presudom br. P-507/15 od 17. prosinca 2018. odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka kojeg je tužitelj podnio jer je smatrao da arbitražni postupak nije bio u skladu s odredbama ZA. Tužitelj tijekom postupka nije ni tvrdio da bi taj poništajni razlog utjecao na sadržaj pravorijeka niti je sud u obrazloženju presude konstatirao da tužitelj nije tvrdio niti dokazivao postojanje druge pretpostavke za poništaj pravorijeka iz ovog razloga. Unatoč tome sud je provodio dokazni postupak radi utvrđivanja postojanja istaknutog poništajnog razloga (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁵⁶⁷ Iz razloga što prvostupanjski sud u svojem obrazloženju nije naveo na koji način je nepravilan sastav arbitražnog suda "utjecao na sadržaj pravorijeka", VSRH je rješenjem br. Gž-23/12 od 19. studenog 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. veljače 2024., u 10:04 h) usvojio žalbu tuženika te ukinuo presudu ŽSZG br. Ap-1/12-7 od 22. ožujka 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) i predmet vratio tom prvostupanjskom sudu na ponovno odlučivanje. U ukinutoj prvostupanjskoj presudi prvostupanjski je sud tužbeni zahtjev ocijenio osnovanim smatrajući da je ostvaren razlog za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavak 2. točke 1. slova e) ZA uz obrazloženje da sastav arbitražnog suda nije bio u skladu s člankom 10. stavkom 2. ZA budući je u donošenju odluke arbitražnog suda sudjelovao sudac ŽSZG

sudovi u postupku poništaja pravorijeka ne sankcioniraju konstituiranje sastava arbitražnog suda koje je bilo suprotno odredbama ZA ili drugu nepravilnost u arbitražnom postupku, ako to nije bilo od utjecaja na sadržaj pravorijeka. No, sud neće razmatrati te poništajne razloge ako je stranka koja se poziva na te razloge propustila pravovremeno istaknuti prigovor povrede počinjene prilikom konstituiranja arbitražnog suda te druge povrede pravila arbitražnog postupka tijekom arbitražnog postupka, čime je u skladu s člankom 5. ZA izgubila pravo na prigovor.⁵⁶⁸

O sastavu arbitražnog suda i pravilima arbitražnog postupka stranke se mogu sporazumijeti u njihovom arbitražnom ugovoru, u kojem mogu, pored ugovaranja nadležnosti određene arbitražne ustanove ili *ad hoc* arbitražnog suda, suglasno utvrditi primjerice i sastav arbitražnog suda, imena arbitara ili način imenovanja arbitara i po potrebi zamjenika arbitara,

koji je mogao biti izabran samo za predsjednika arbitražnog vijeća ili za arbitra pojedinca. Iz istog razloga je VSRH rješenjem br. GŽ-27/12 od 19. studenog 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 25. veljače 2024., u 11:35 h) ukinuo Presudu ŽSZG br. Ap-5/11-4 od 21. veljače 2012. i predmet vratio na ponovno odlučivanje prvostupanijskom sudu (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Iz istog razloga je VSRH postupio rješenjem br. GŽ-26/12 od 9. srpnja 2014. na način da je ukinio presudu ŽSZG br. Ap-5/12-16 od 12. travnja 2012. i predmet vratio na ponovno odlučivanje prvostupanijskom sudu (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. ožujka 2024., u 10:07 h). Nadalje, VSRH je presudom br. GŽ-12/14 od 27. svibnja 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 19. travnja 2024., u 10:23 h) odbio žalbu tužitelja kao neosnovanu i potvrdio presudu ŽSZG br. Ap-20/13 od 11. ožujka 2014. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza i presudom br. GŽ-20/13 od 27. kolovoza 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 19. travnja 2024., u 9:15 h) odbio žalbu tužitelja kao neosnovanu i potvrdio presudu ŽSZG br. Ap-2/13-6 od 28. svibnja 2013. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza. VSRH je u oba predmeta odbio žalbe tužitelja unatoč činjenicama što je u donošenju arbitražne odluke kao član arbitražnog vijeća sudjelovao sudac Županijskog suda u Zagrebu koji je mogao biti izabran samo za predsjednika arbitražnog vijeća ili za arbitra pojedinca, te što arbitražni sud nije postupao u skladu s člankom 10. stavkom 4. ZA. VSRH je u obje presude naglasio da za postojanje navedenog razloga za poništaj pravorijeka nije dovoljna sama činjenica nepravilnog sastava arbitražnog suda, već tužitelj mora dokazati i da je to moglo utjecati na sadržaj pravorijeka. U postupku pred prvostupanijskim sudom tužitelj ne samo što nije dokazao da je okolnost što je sudac bio član arbitražnog vijeća, a ne predsjednik, utjecala na sadržaj arbitražnog pravorijeka, već nije niti naveo razloge zbog kojih smatra da bi arbitražno vijeće koje bi bilo sastavljeno u skladu s odredbom članka 10. stavka 2. ZA donijelo pravorijek drugačijeg sadržaja. Navedeno stajalište zauzeto je primjerice i TSZG u presudi br. P-1816/15 od 12. prosinca 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) kojom je sud, a povodom prigovora tužitelja da je arbitražni sud Hrvatskog nogometnog saveza sastavljen protivno odredbama ZA, odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka te obrazložio da je jasno da je arbitražni sud HNS-a sastavljen protivno odredbama ZA, ali da takav sastav nije utjecao na sadržaj pravorijeka.

⁵⁶⁸ ŽSZG je presudom br. Ap-21/13 od 7. travnja 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza samo iz razloga što tužitelj u arbitražnom postupku nije istaknuo prigovor nepravilnosti sastava arbitražnog vijeća, čime je po mišljenju suda, izgubio pravo u postupku poništaja na isticanje prigovora u skladu s člankom 5. ZA. Isto stajalište je ŽSZG zauzeo primjerice i u prethodnim presudama: br. Ap-2/13-6 od 28. svibnja 2013, br. Ap-19/13-6 od 12. veljače 2014., br. Ap-20/13-12 od 11. ožujka 2014. kao i u presudi br. Ap-3/14-6 od 17. veljače 2015. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Isto stajalište je zauzeo i TSZG u presudi br. P-1680/2012 od 2. srpnja 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) kao i VTSRH u presudi br. 1867/16 od 15. travnja 2019. kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-1816/15 od 15. prosinca 2015. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

karakteristike koje arbitri moraju imati da bi mogli suditi u predmetu, pravila postupka, jezik arbitraže mjesto arbitraže, ovlast arbitražnog suda da donosi privremene mjere te i sve druge elemente koje smatraju svrsishodnima za ekonomično i pravično rješenje spora koji je nastao ili će eventualno nastati među njima. Stranke mogu sastav arbitražnog suda i pravila arbitražnog postupka suglasno odrediti i na način da ugovorom o arbitraži samo odrede arbitražnu ustanovu pred kojom će se osnovati arbitražni sud koji će biti voditi arbitražni postupak, uz naznaku da će za imenovanje arbitara i pravila postupka biti mjerodavna pravila te arbitražne ustanove. No, i u tom slučaju stranke zadržavaju pravo, neovisno o pristajanju na Pravila određene arbitražne ustanove, ugovoriti i drugačija pravila postupka kojih je dužan pridržavati se arbitražni sud, izuzevako bi ona bila suprotna kogentnim odredbama ZA. Ako stranke u svom ugovoru o arbitraži samo odrede da će spor rješavati pred *ad hoc* arbitražnim sudom⁵⁶⁹, a propuste odrediti imenovanje arbitra i ostale elemente nužne za provođenje arbitražnog postupka, tada država proširuje svoje nadležnosti na predmetni privatni spor i to putem ovlaštenika za imenovanje arbitara određenog člankom 43. stavkom 3. ZA⁵⁷⁰, te će do primjene doći ne samo kogentne norme ZA u pogledu arbitražnog postupka, već i sve njegove dispozitivne odredbe koje vrijede za slučaj da stranke nisu što drugo ugovorile. I ovakvim načinom država potiče konstituiranje arbitražnih sudova i rješavanje sporova putem arbitraže. Naposljetku, i u slučajevima prisilnih arbitraža stranke također zadržavaju mogućnost utvrditi sve elemente koje smatraju nužnima i korisnima za konstituiranje arbitražnog suda odnosno za provođenje arbitražnog postupka. Neovisno o tome, da li se spor rješava pred arbitražnom institucijom ili *ad hoc* arbitražnim sudom, i neovisno o tome da li je riječ o prisilnoj arbitraži, uvijek za arbitražni postupak u Republici Hrvatskoj vrijede kogentne norme ZA, a njegove dispozitivne norme dolaze do primjene samo onda, ako se stranke u pogledu sastava suda ili drugih pravila arbitražnog postupka nisu što drugo sporazumjele.

⁵⁶⁹ Obzirom na opsežnost materijala koje sam koristio za izradu ovog doktorskog rada, a posebno na brojnu praksu državnih sudova koji odlučuju o tužbama za poništaj pravorijeka te žalbenim sudovima koji odlučuju o osnovanosti prvostupanjskih odluka, mogu slobodno zaključiti da se stranke jako rijetko odlučuju na rješavanje spora putem *ad hoc* arbitražnog suda. Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovog rada, u samo tri slučaja su stranke svoj spor povjerile na rješavanje *ad hoc* arbitražnom sudu (vidjeti bilješku 231.). Stranke svoje sporove, ako su se odlučile za arbitražu, u pravilu povjeravaju na rješavanje arbitražnim sudovima koji djeluju pod okriljem arbitražnih ustanova.

⁵⁷⁰ Člankom 43. stavkom 3. ZA je propisano: "*Ako se stranke nisu sporazumjele da neke ili sve djelatnosti pomoći obavlja arbitražna ustanova ili neki drugi ovlaštenik za imenovanje, djelatnosti (radnje) navedene u članku 10. stavku 4. - 7., u članku 12. stavku 3. i 4., članku 14. stavku 7. i u članku 15. ovoga Zakona obavljat će predsjednik suda iz stavka 1. ovoga članka ili sudac kojega on na to ovlasti.*" Iako nije tema ovog rada, primjećuje se da se članak 43. u stavku 3. ZA, između ostalih zakonskih odredbi, poziva i na nepostojeći članak 14. stavak 7. ZA, pa je očito da se radi o grešci prilikom izrade ovog zakona.

Stranke mogu izričito ili prešutno odustati od ugovorenog rješavanja spora putem arbitraže i isti povjeriti na rješavanje nadležnom državnom sudu i to ili sklapanjem novog sporazuma kojim za slučaj spora ugovaraju nadležnost državnog suda ili podnošenjem tužbe državnom sudu i propustom tuženika da istakne prigovor nenadležnosti državnog suda za odlučivanje u sporu zbog postojanja arbitražne klauzule.

6.1.2.1.5.2. Sastav arbitražnog suda

Stranke imaju pravo sudjelovati u izboru arbitara i suglasno odrediti svojstva arbitra te broj arbitara. To pravo ničim ne može biti ograničeno, osim kogentnim odredbama ZA. U svojoj "*Glavi trećoj*" ZA uređuje postupak osnivanja arbitražnog suda, prava i obveze arbitara te su jasno propisane i sve ostale karakteristike svojstvene arbitražnom sudu da bi ga se smatralo valjano osnovanim u skladu s sporazumom stranaka ili odredbama ZA. Većina odredbi je ipak dispozitivne prirode kako bi i sastav arbitražnog suda i način njegovog djelovanja te donošenja odluka odražavao volju stranaka da forum izabran u skladu s njihovim dogovorom i uvjetima bude jedini relevantan za razrješenje nastalog spora. Naravno, strankama je zabranjeno ugovoriti uvjete kojima bi se narušila jednakost stranaka prilikom konstituiranja arbitražnog suda i ravnopravnost za vrijeme trajanja arbitražnog postupka, koja mora biti prisutna sve do donošenja konačnog pravorijeka. U protivnom, pravorijek kojim bi bilo narušena takva jednakost bi bio podložan pobijanju. ZA radi učinkovitosti arbitražnog postupka "*sankcionira*" propust stranaka u odabiru arbitara što može znatno utjecati na početak djelovanja arbitražnog suda arbitražnog postupka i njegovu efikasnost, i to na način da u slučaju nemogućnosti postizanja dogovora među strankama u vezi broja i osobe arbitara, njih će izabrati ili arbitražna ustanova koja organizira vođenje arbitražnog postupka ili državni sud, putem ovlaštenika za imenovanje iz članka 43. stavka 3. ZA.

Povreda pravila o sastavu suda u prvom se redu odnosi na povredu ugovorenog broja arbitara, povrede pravila o imenovanju arbitara te povredu pravila o ugovorenim kvalifikacijama arbitara.⁵⁷¹

Stranke su slobodne ugovoriti željeni broj arbitara koji će odlučiti o njihovom sporu. Ako sporazumom stranaka nije određen broj arbitara, imenovat će se tri arbitra (čl. 9. ZA). Ako je umjesto ugovorenog arbitražnog vijeća sudio arbitar pojedinac, u načelu bi trebalo uzeti da

⁵⁷¹ U tom pravcu i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 295.

je to moglo utjecati na sadržaj arbitražnog pravorijeka. Ako je umjesto ugovorenog arbitra pojedinca sudilo arbitražno vijeće ili veći broj arbitara od ugovorenih, u načelu bi trebalo uzeti da to nije moglo negativno utjecati na sadržaj arbitražnog pravorijeka.⁵⁷²

Stranke se mogu slobodno sporazumijeti potrebnim kvalifikacijama arbitra, ali ne smiju zanemariti zakonske prepreke koje sprječavaju određenu osobu da bude izabrana za arbitra. Tako u skladu s člankom 10. stavkom 2. ZA suci sudova Republike Hrvatske mogu biti izabrani samo za predsjednika arbitražnog vijeća ili za arbitra pojedinca. Stranke su slobodne ugovoriti da arbitri moraju imati određena znanja iz predmeta spora ili znati određeni jezik ili da moraju imati određene godine profesionalnog iskustva ili biti članovi neke cehovske udruge ili imati državljanstvo određenih država i sl. Stranke su slobodne odrediti i pravila koja se odnose na postupak imenovanja arbitra (čl. 10. st. 3. ZA), izuzeće arbitara (čl. 12. st. 4. ZA) koje će u kontekstu sastava arbitražnog suda biti relevantno ako se izuzeće arbitra zahtijeva jer arbitar nema ugovorene kvalifikacije, nadalje pravila koja se odnose na broja arbitara koji će odlučivati o predmetu (čl. 9. ZA)⁵⁷³, većine prilikom donošenja odluka (čl. 28. st. 1. ZA)⁵⁷⁴ i sl. Ipak, takva sloboda je ograničena kogentnim normama zakonskih odredbi kojima je uređen arbitražni postupak, a sve kao jamstvo da pretjerana želja za stranačkom autonomijom ne bi ugrozila osnovne principe i načela kojih su se stranke dužne pridržavati u arbitražnom postupku te naposljetku uzrokovala povredu temeljnih prava tih istih stranaka. Strankama tako ne bi bilo dozvoljeno primjerice imenovanje pristranih arbitara ili dati ovlast samo jednoj stranci da imenuje arbitražni sud.⁵⁷⁵ U nedostatku takvog sporazuma među strankama, primjenjuju se odredbe pravila arbitražne ustanove kojoj su stranke povjerile rješavanje spora, a koja također moraju biti u skladu s kogentnim zakonskim odredbama kojima je uređen arbitražni postupak.⁵⁷⁶

⁵⁷² *Ibid.*, str. 295.

⁵⁷³ Stranke su slobodne odrediti broj arbitara pa tako i da se arbitražni sud može sastojati i od parnog broja članova. To je i u skladu s odredbama UML-a koji strankama ostavlja slobodu u pogledu izbora broja arbitara.

⁵⁷⁴ ZA u članku 28. stavku 1. ZA propisuje da arbitražno vijeće odlučuje većinom glasova, ako se stranke nisu drukčije sporazumjele. I Pravilnici arbitražnih ustanova propisuju način donošenja odluka, pa je tako uglavnom prihvaćena opcija donošenja pravorijeka većinom glasova arbitara, dakle ne zahtijeva se jednoglasnost u donošenju odluka (primjerice: čl. 32. Pravila ICC, čl. 35. st. 1. Pravila VIAC, čl. 33. st. 1. Pravila SAC, čl. 26. st. 5. Pravila LCIA, čl. 44. Pravila AAA, čl. 41. st. 1. Pravila SCC, čl. 49. st. 5. Pravila CIETAC, čl. 32. st. 7. Pravila SIAC i čl. 33. st. 1. Pravila UAR).

⁵⁷⁵ *Goldštajn/Triva* smatraju da arbitar čija je nezavisnost ili nepristranost dovedena u pitanje ne bi trebao prihvatiti imenovanje za arbitra, odnosno ako je već bio imenovan ili se zahtjev za izuzeće postavi kasnije, takav bi se arbitar trebao povući s funkcije i smatrati svoj mandat okončanim. Dobrovoljno povlačenje arbitra čije je izuzeće zatraženo svakako ne bi trebalo značiti priznanje postojanja okolnosti ili opravdanosti razloga koji se navode za njegovo izuzeće. Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 160.

⁵⁷⁶ Nije nepoznat i slučaj da sud poništi arbitražni pravorijek iz razloga što arbitražni sud nije bio sastavljen sukladno Zakonu o arbitraži, bez da je tužitelj ukazivao i dokazivao ili sud razmatrao je li takva nepravilnost mogla

Svaka povreda prethodno ugovorenih kvalifikacija za izbor arbitra, predstavljala bi razlog za njegov opoziv putem zahtjeva za izuzeće. Takav zahtjev za izuzeće stranka bi u arbitražnom postupku mogla podnijeti u roku od 15 dana pošto je saznala za okolnost da arbitar nema ugovorene kvalifikacije (čl. 12. st. 5. ZA). O zahtjevu za izuzeće arbitra odlučuje arbitražni sud u sastavu u kome sudjeluje i arbitar čije se izuzeće traži, pod uvjetom da se prethodno arbitar čije se izuzeće tražilo nije povukao iz obavljanja svoje dužnosti ili se druga strana nije složila s traženjem za njegovim izuzećem (čl. 12. st. 6. ZA). Ipak, konačnu odluku o opozivu arbitra donosi državni sud na zahtjev stranke koja je prethodno u arbitražnom postupku podnijela zahtjev za izuzeće arbitra, ako stranka sa svojim zahtjevom u arbitražnom postupku nije uspjela ili arbitražni sud u roku od 30 dana od postavljanja zahtjeva za izuzeće nije odlučio o tom zahtjevu (čl. 12. st. 7. ZA).⁵⁷⁷ ZA ne propisuje eksplicitno da li je protiv odluke ovlaštenika za imenovanje o izuzeću arbitra dopušteno podnijeti žalbu, ali se smatra da takva žalba ne bi bila dopuštena te da je odluka ovlaštenika za imenovanje konačna.⁵⁷⁸ Ako je stranka tek nakon okončanja arbitražnog postupka saznala da arbitar nema ugovorene kvalifikacije, ona bi mogla tu povredu kao poništajni razlog istaknuti u postupku poništaja arbitražnog pravorijak. Međutim, stranka ne bi mogla tek u postupku poništaja pravorijeka isticati nepostojanje kvalifikacija arbitara, jer je za to znala ili morala znati već u trenutku konstituiranja arbitražnog suda.⁵⁷⁹

Treba posebno naglasiti da povreda pravila o nezavisnosti i nepristranosti arbitra ne potpada pod poništajni razlog povrede pravila o sastavu suda (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. c) ZA), već pod poništajni razlog suprotnosti pravorijeka s javnim poretom Republike Hrvatske (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA).

utjecati na sadržaj pravorijeka. Primjerice presuda ŽSZG br. Ap-8/10 od 25. listopada 2010. kojom je sud prihvatio tužbeni zahtjev na poništaj pravorijeka arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza jer je utvrdio "da sastav Arbitražnog suda nije bio u skladu s odredbom čl. 10. st. 2. Zakona o arbitraži, a što je prema odredbi čl. 36. st. 2. toč. e) ZA razlog za poništenje pravorijeka" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Ova prvostupanjska presuda ŽSZG-a je potvrđena presudom VSRH br. Gž 2/11 od 16. veljače 2011. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 15:38 h).

⁵⁷⁷ Člankom 12. stavkom 7. ZA određeno je: "Ako sa zahtjevom za izuzeće u postupku iz stavka 4. ovoga članka, odnosno u postupku iz stavka 6. ovoga članka ne uspije, stranka koja je tražila izuzeće može, u roku od 30 dana nakon što joj bude dostavljena odluka kojom se izuzeće odbija, odnosno ako arbitražni sud ne odluči o zahtjevu za izuzeće, u roku od 30 dana od postavljanja zahtjeva za izuzeće, u daljnjem roku od 30 dana od isteka toga roka zatražiti od ovlaštenika za imenovanje iz članka 43. stavka 3. ovoga Zakona da donese odluku o izuzeću. Dok se o tom zahtjevu ne odluči, arbitražni sud može, u sastavu u kome sudjeluje i arbitar čije se izuzeće traži, nastaviti postupak i donijeti pravorijek."

⁵⁷⁸ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 104.

⁵⁷⁹ Tako i Heider/Nueber, op. cit. u bilj. 289., str. 72.

Inače, postupak konstituiranja arbitražnog suda uobičajeno započinje predajom tužbe onoj arbitražnoj ustanovi koja pruža organizacijsku i stručnu podršku arbitražnom sudu.⁵⁸⁰ Postupak konstituiranja zapravo podrazumijeva postupak imenovanja arbitara koji će biti nadležni za vođenje arbitražnog postupka, a koji je, kako je već i navedeno, sadržan ili u odredbama Pravilnika arbitražne ustanove ili u odredbama nacionalnih zakona kojima je uređen arbitražni postupak, osim ako stranke same u arbitražnom ugovoru (posebnom ugovoru ili arbitražnoj klauzuli) odrede drugačiju proceduru osnivanja arbitražnog suda, koja također mora biti u skladu s kogentnim odredbama ZA. Imenovanje članova arbitražnog suda, neovisno od toga da li se sud sastoji od arbitra pojedinca ili arbitražnog vijeća, obavlja se na jedan od sljedećih načina: da se stranke već u arbitražnom ugovoru sporazumiju o osobi arbitra (čl. 10. st. 3. ZA), da se stranke tijekom postupka sporazumiju o osobi arbitra, a što uključuje i zamjenu prethodno izabranog arbitra (čl. 14. ZA), da trećeg arbitra imenuju arbitri prethodno izabrani od stranaka (čl. 10. st. 4. toč. 1. ZA), da arbitra ili članove arbitražnog vijeća imenuje ovlaštenik za imenovanje za slučaj da se stranke ne mogu sporazumjeti o izboru arbitra ili to propuste učiniti (čl. 10. st. 4. toč. 1. i 2. ZA). Ovlaštenik za imenovanje dužan je prilikom imenovanja arbitara voditi računa o kvalifikacijama koje se od arbitara traže na temelju sporazuma stranaka te o svemu što bi trebalo osigurati imenovanje nezavisnog i nepristranog arbitra, a u sporu s međunarodnim obilježjem i o tome da je poželjno da za arbitra pojedinca ili predsjednika arbitražnog vijeća bude imenovana osoba koja ima drugo državljanstvo negoli stranke u sporu (čl. 10. st. 6. ZA). Strankama se ostavlja mogućnost da arbitra ne trebaju izabrati sa liste arbitara koju je objavila arbitražna ustanova⁵⁸¹, već za arbitra mogu izabrati svaku poslovno sposobnu fizičku osobu. Arbitražnom postupku je svojstveno da se smatra da je arbitražni sud konstituiran u trenutku kada izabrani arbitri ili arbitar pojedinac prihvati dužnost arbitra odnosno arbitražna institucija primi izjavu arbitra pojedinca ili članova arbitražnog vijeća o prihvatanju dužnosti.⁵⁸² Konačno, imenovanjem arbitara te konstituiranjem arbitražnog suda, ostvaruje se

⁵⁸⁰ Na isti način je početak postupak konstituiranja arbitražnog suda određen i Pravilima nekih arbitražnih ustanova (primjerice: čl. 28. st. 1. toč. f. Zagrebačkih pravila, čl. 4. st. 3. toč. g. Pravila ICC, čl. 7. st. 2.5. Pravila VIAC, čl. 3. st. 3. toč. h. Pravila SAC, čl. 1. st. 1. toč. iv. Pravila LCIA, čl. 4. toč. h. Pravila AAA, čl. 6. toč. iii. Pravila SCC, čl. 27. st. 1. Pravila CIETAC, čl. 3. st. 1. toč. h. Pravila SIAC i čl. 3. st. 4. Pravila UAR).

⁵⁸¹ Ovlast stranaka arbitražnog postupka da za arbitra imenuju osobu koja nije na listi arbitražne ustanove koja organizira vođenje arbitražnog postupka predviđena je Pravilnicima nekih arbitražnih ustanova (primjerice: čl. 15. st. 1. Zagrebačkih pravila, čl. 13. st. 2. Pravila ICC, čl. 16. st. 1. Pravila VIAC, čl. 13. Pravila AAA kao i čl. 17. st. 1. Pravila SCC). S druge strane primjerice odredbe članka 8. stavka 1. Pravila SAC, članka 5. stavka 4. Pravila LCIA, članka 26. stavka 2. Pravila CIETAC, članka 9. stavka 3. Pravila SIAC kao i članka 3. stavka 4. Pravila UAR, predstavljaju izuzetak od slobode stranaka za imenovanjem arbitara jer zahtijevaju naknadnu potvrdu Sudišta o arbitrima predloženima od strane stranaka u sporu.

⁵⁸² Članak 22. stavak 1. Zagrebačkih pravila, propisuje: "Smatrat će se da arbitražni sud osnovan dana kada

volja ugovornih strana da nastali spor riješe putem arbitraže.⁵⁸³ Donošenjem pravorijeka prestaje mandat arbitara pa posljedično prestaje s radom i arbitražni sud, osim u slučajevima propisanim zakonom.⁵⁸⁴

6.1.2.1.5.3. Pravila postupka

Jedno od temeljnih postulata svojstvenih arbitražnom postupku, a što je jedan i od glavnih različitosti arbitražnog postupka i postupka pred redovitim sudom jest ovlast stranaka da suglasno odrede pravila postupka kojih je dužan pridržavati se arbitražni sud u arbitražnom postupku. Tako ZA u članku 18. stavku 1. propisuje da se stranke mogu sporazumjeti o pravilima postupka kojih će se arbitražni sud pridržavati ili tako da ih same odrede ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način. Stranke su tako slobodne odrediti mjesto arbitraže, trenutak početka arbitražnog postupka, jezik postupka, elemente tužbe i mogućnost njezine preinake, elemente odgovora na tužbu, održavanje ročišta odnosno usmenost ili pismenost arbitražnog postupka, posljedice propuštanja stranaka u arbitražnom postupku način saslušavanja svjedoka, način imenovanja vještaka i njegovog saslušavanja, vremenski plan izvođenja dokaza u arbitražnom postupku, način raspolaganja s dokumentima te ostale elemente koje smatraju svrsishodnima za pravični i ekonomično vođenje arbitražnog postupka. Ako takvog sporazuma nema, arbitražni sud može, ako to nije u protivnosti s odredbama ovoga Zakona, provoditi postupak na način koji smatra prikladnim (čl. 18. st. 2. reč. 1. ZA). Ovlaštenja arbitražnog suda uključuju ovlaštenje da pravila postupka odrede samostalno ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način te ovlaštenje za odlučivanje o dopustivosti, važnosti i dokaznoj snazi predloženih i izvedenih dokaza (čl. 18. st. 2. ZA).⁵⁸⁵ Članak 23. stavak 1. ZA naglašava obvezu arbitražnog suda da u slučaju suglasnog

Sudište primi izjavu imenovanog arbitra pojedinca odnosno izjave svih članova arbitražnog vijeća o nezavisnosti i o prihvaćanju dužnosti."

⁵⁸³ ZA ne poznaje mogućnost podnošenja tužbe radi proglašenja prestanka važenja arbitražnog ugovora zbog činjenice da se stranke nisu sporazumjele o osobi arbitara, a koju mogućnost je poznavao ZPP 1976 u člancima 475. i 476.

⁵⁸⁴ Dakle radi se o nemogućnosti arbitražnog suda da nakon donošenja konačnog pravorijeka djeluje kao arbitražni sud, osim u slučajevima propisanim zakonom (čl. 32. st. 2. ZA; "*functus officio*"). Tako mandat arbitra ne prestaje okončanjem arbitražnog postupka u slučajevima donošenja dopunskog pravorijeka (čl. 33. ZA), ispravka i tumačenja pravorijeka (čl. 34. ZA), naknadnog donošenja odluke o troškovima (čl. 35. ZA), odgode postupka po tužbi za poništaj i nastavka postupka pred arbitražnim sudom (čl. 36. st. 4. ZA) te u slučaju poništaja pravorijeka i vraćanja predmeta na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu (čl. 37. st. 2. ZA).

⁵⁸⁵ VTSRH je presudom br. PŽ-3021/08 od 17. listopada 2012. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 10. travnja 2024., u 11:12 h) potvrdio presudu TSZG br. P-926/06 od 17. prosinca 2007. kojom je odbijen tužbeni zahtjev da se poništi pravorijek SAS HGK ukazao na pravo stranaka da sporazumom odrede pravila po kojima će arbitri postupati, odnosno da će u izostanku takvog sporazuma, arbitražni sud provoditi postupak na način koji smatra prikladnim i u skladu sa člankom 18. Zakona o arbitraži. VSRH je presudom i rješenjem br. GŽ-3/14 od 18. veljače 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:36 h) naglasio pravo arbitražnog suda, da u nedostatku sporazuma među

dogovora stranaka održi raspravu radi usmenog raspravljanja ili izvođenja dokaza. Međutim, članak 23. stavak 2. ZA obvezuje arbitražni sud da održi raspravu i ako to zahtjeva samo jedna stranka arbitražnog postupka. Jasno je i da bi postupanje suda suprotno navedenim odredbama ZA, odnosno suprotno suglasnom dogovoru stranaka ili zahtjevu samo jedne stranke da održi raspravu, predstavljalo razlog za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova e) ZA, uz uvjet da stranka dodatno dokaže da je takva nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka. Autonomija stranaka u određivanju pravila postupka ograničena je kogentnim procesnim normama koje je arbitražni sud dužan poštovati jer je u protivnom primjena onih ugovorenih pravila koja su u suprotnosti s kogentnim odredbama ZA, razlog za poništaj pravorijeka.⁵⁸⁶ Poništajni razlog u okviru članka 36. stavka 2. točke 1. slova e) ZA predstavljao bi i slučaj ako arbitražni sud ne bi primijenio pravila postupka koja su stranke u okviru svoje dopuštene autonomije ugovorile, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka. Ako stranke nisu već u ugovoru o arbitraži dogovorile pravila arbitražnog postupka, one bi to mogle učiniti i naknadno, no u praksi će u pravilu takav dogovor biti teže postići.

Stranke su ovlaštene izabrati pravna pravila koja će biti mjerodavna za bit spora i taj izbor stranaka arbitražni sud je dužan poštovati (čl. 27. st. 1. reč. 1. ZA). Pogrešna primjena izabranog mjerodavnog prava za bit spora od strane arbitražnog suda nije razlog za poništaj pravorijeka, jer bi u protivnom, državni sud u postupku poništaja pravorijeka ulazio u meritum spora, što ZA ne predviđa. Ali primjena nekog drugog materijalnog prava od onog kojeg su izabrale stranke bi bila razlog za poništaj pravorijeka, pod uvjetom da je to moglo utjecati na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA).⁵⁸⁷

strankama, određuje pravila po kojima će se voditi arbitražni postupak. VTSRH je presudom br. Pž-3855/19 od 4. rujna 2019 (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) potvrdio Rješenje TSZG br. P-1844/18 od 16. travnja 2019. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) kojim je taj sud ispravno odbacio tužbu za utvrđenje ništavim pravorijeka SAS HGK sa obrazloženjem da se *"tužba protiv pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti za poništaj pravorijeka, a ne za utvrđivanjem ništetnosti pravorijeka"*. U predmetnoj presudi je VTSRH naveo i: *"Bit arbitražnog suđenja jest i u tome što su stranke sporazumom ovlaštene odrediti pravila po kojima će arbitri postupati. U izostanku takvog sporazuma, arbitražni će sud provoditi postupak na način koji smatra prikladnim i u skladu sa Zakonom o arbitraži (čl. 18. ZA). Ovlaštenja arbitražnog suda uključuju i ovlaštenje da pravila postupka odrede samostalno ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili drugi prikladan način te ovlaštenje za odlučivanje o dopustivosti, važnosti i dokaznoj snazi predloženih i izvedenih dokaza. U ovom slučaju, stranke su se ugovorom (čl. 33.5. dijela B ugovora) sporazumjele da se primjenjuje mjerodavno hrvatsko supstancijalno (materijalno) pravo. Ova je činjenica utvrđena i u obrazloženju arbitražnog pravorijeka."*

⁵⁸⁶ Ograničenost slobode stranaka u određivanju pravila postupka istaknuta je i presudom VSRH br. Gž 8/07 od 11. veljače 2009. (Presuda je objavljena u članku *Lovrić Viktorija*, Zakon o arbitraži u praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske (izbor odluka), Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2011, str. 885.).

⁵⁸⁷ Tako i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 296.

Naposljetku, nužno je posebnu pozornost posvetiti mogućnosti i pravu arbitražnog suda da odlučuje o sporu po pravičnosti (*ex aequo et bono, en qualité amiable compositeur*), a koja mogućnost je propisana člankom 27. stavkom 3. ZA. Temeljem ove kogentne odredbe sud je ovlašten odlučivati po pravičnosti samo ako su mu stranke dale izričito ovlaštenje za to. Već po sadržaju odredbe jasno je da to ovlaštenje mora biti nedvosmisleno i ne smije ostavljati nikakvu dvojbu o tome da su stranke doista ovlastile arbitražni sud da odluči po pravičnosti. Prešutno ovlaštenje, izuzev onog izričitog i izjavljenog od obje stranke arbitražnog spora, ne bi bilo dopušteno, te bi uzrokovalo poništaj pravorijeka. Ako bi arbitražni sud odlučio po pravičnosti premda mu stranke nisu za to dale izričito ovlaštenje, stranka nezadovoljna donesenim pravorijekom opisanu povredu arbitražnog suda mogla bi podvesti pod poništajni razlog iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova e) ZA, odnosno tražiti poništenje pravorijeka jer nesumnjivo arbitražni postupak nije bio u skladu s ZA odnosno s dopuštenim sporazumom stranaka.⁵⁸⁸ Tužitelj bi svakako trebao dokazati i drugi kumulativni uvjet, a to je da je takva povreda "*mogla utjecati na sadržaj pravorijeka*". Smisao je tog zakonskog određenja da se pred državnim sudom u postupku poništaja pravorijeka sankcionira učinjena povreda u postupku pred arbitražnom sudom, i to samo ako je ta povreda mogla utjecati na sadržaj pravorijeka, a što doprinosi jačanju uloge arbitražnog suda te je u skladu i s načelom ekonomičnosti i efikasnosti arbitražnog postupka. U literaturi se ističe da se skupina poništajnih razloga predviđenih u članku 36. stavku 2. točki 1. e. ZA temelji na članku 34. stavku 2. točki (iv) UML, te da je nedvojbeno da namjera autora harmoniziranih globalnih arbitražnih odredbi nije bila da se ništavošću sankcioniraju "*trivijalna odstupanja od predviđene arbitražne procedure*".⁵⁸⁹

Za ukazati je da je TSZG presudom br. P-507/15 od 17. prosinca 2018.⁵⁹⁰, povodom tužbe za poništaj pravorijeka i to samo iz razloga što je tužitelj smatrao da arbitražni postupak nije bio u skladu s ZA (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA)), detaljno analizirao i kontrolirao sva činjenična utvrđenja arbitražnog suda u odnosu na opseg izvršenja usluga i visinu naknade koja je bila predmetom tužbenog zahtjeva u arbitražnom postupku. Predmetnom presudom državni sud je u konačnici odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a. Takvo postupanje suda u postupku poništaja pravorijeka nije u skladu s ulogom suda kao nadzornika pravorijeka,

⁵⁸⁸ *Ibid*, str. 296. Prethodno *Triva/Uzelac* smatraju da odlučivanje *ex aequo et bono* u situacijama kada za takvo odlučivanje arbitražni sud nije imao ovlaštenje stranaka, predstavlja razlog za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavak 2. točke 1. d. ZA jer takvo postupanje suda predstavlja prekoračenje granica ovlaštenja. Ali u nastavku iste rečenice ne propuštaju naglasiti da bi se takva povreda mogla kumulativno kvalificirati i kao povreda pravila arbitražnog postupka; Vidjeti *Ibid*, str. 293.

⁵⁸⁹ *Ibid*, str. 295.

⁵⁹⁰ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

ali svakako nije ni žalbeni razlog.

6.1.2.1.6. *Povrede pravila o obrazloženju i potpisivanju pravorijeka*

Skupinu poništajnih razloga da pravorijek nije obrazložen ili potpisan u smislu odredaba članka 30. stavaka 3. i 5. Zakona o arbitraži (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. f) ZA), UML ne poznaje, no hrvatski zakonodavac ih je ipak ugradio u ZA.⁵⁹¹

Članak 30. stavak 3. rečenica 1. ZA određuje da se pravorijek izrađuje u pisanom obliku. Nadalje, sukladno članku 30. stavku 3. rečenici 2. ZA, pravorijek mora biti obrazložen osim ako su se stranke sporazumjele da obrazloženje nije potrebno ili ako je pravorijek donesen na temelju nagodbe stranka iz članka 29. ZA. Članak 30. stavak 5. rečenica 1. ZA određuje da izvornik pravorijeka i sve prijepise potpisuju arbitar pojedinac, odnosno svi članovi vijeća. Sukladno članku 30. stavku 5. rečenici 2. ZA, pravorijek je valjan i ako ga koji arbitar uskrati potpisati ako je pravorijek potpisala većina članova vijeća te je na pravorijeku utvrdila to uskraćivanje potpisa.

Članak 30. stavak 4. ZA propisuje da u pravorijeku treba navesti dan kada je donesen i mjesto njegovog donošenja u skladu s odredbom članka 19. stavaka 1. i 2. ZA i članka 30. stavka 2. ZA. Nepostojanje naznake mjesta i datuma u pravorijeku ZA ne predviđa izričito kao poništajni razlog. Navedeni nedostatak pravorijeka eventualno bi se mogao smatrati povredom pravila arbitražnog postupka u smislu članka 36. stavka 2. točke 2. slova e) ZA, no bilo bi vrlo teško učiniti vjerojatnim da je taj nedostatak utjecao na sam sadržaj pravorijeka.

Iz odredaba ZA proizlazi da će stranka moći tražiti poništaj arbitražnog pravorijeka zato što on ne sadrži obrazloženje, samo ako nije riječ o slučaju u kojem se stranke sporazumjele da obrazloženje pravorijeka nije potrebno ili ako nije riječ o pravorijeku na temelju nagodbe.⁵⁹²

⁵⁹¹ Ovakvo rješenje je preuzeto iz članka 447. stavka 1. ZPP-a (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99) koji je vrijedio do stupanja na snagu ZA.

⁵⁹² Tako je VTSRH presudom br. Pž-4804/21 od 1. lipnja 2022. kojom je odbio tužiteljevu žalbu kao neosnovanu i potvrdio presudu TSZG br. P-1808/2020 od 20. srpnja 2021. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, naglasio da "Prema ocjeni suda prvoga stupnja tužitelj neosnovano u konkretnom slučaju tvrdi da predmetni pravorijek ne sadrži valjano obrazloženje. Po shvaćanju prvostupanjskog suda, razlog za poništaj pravorijeka iz odredbe čl. 36. st. 2. t. 1.f. ZA, je izostanak bilo kakvog obrazloženja u situaciji kada se stranke u arbitražnom postupku nisu sporazumjele da obrazloženje nije potrebno odnosno kada pravorijek nije donesen na temelju nagodbe (čl. 30. st. 3. ZA). Ulaženje u ocjenu valjanosti obrazloženja, na koju ukazuje tužitelj, predstavljalo bi prelazak ograničene sudske kontrole privatnog judikata predviđene razlozima relativizirane ništetnosti u ponovno suđenje i odlučivanje o sporu, a što je suprotno cilju i svrsi instituta poništaja pravorijeka. Pravilna je ocjena suda da predmetni pravorijek nedvojbeno sadrži obrazloženje pa nije ostvaren razlog za

S druge strane, smatram da je suprotno načelu ekonomičnosti arbitražnog postupka da se pravorijek može poništiti samo zbog nedostatka obrazloženja ili potpisa arbitra, s obzirom na to da ZA poznaje i druge mogućnosti "otklanjanja" nedostataka. Naime, sud od kojeg se traži poništaj pravorijeka može, ako nađe da je to prikladno ili ako to zatraži jedna od stranaka, odgoditi postupak po tužbi za poništaj za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka (čl. 36. st. 4. ZA). Smatram da bi nepostojanje obrazloženja ili potpisa arbitra predstavljao prikladan razlog za postupanje po članku 36. stavku 4. ZA. S tim u vezi postavlja se i pitanje zašto bi tuženik u postupku za poništaj pravorijeka bio dužan nadoknaditi tužitelju trošak tog postupka ako nije kriv za nedostatak potpisa ili nedostatak obrazloženja, već isključiva krivnja za to leži na arbitražnom sudu?

U nedostatku drugačijeg rješenja i zahtjeva stranaka za postupanjem suda po članku 36. stavku 4. ZA, sudovi usvajaju tužbeni zahtjev i poništavaju pravorijek kada pravorijek ne sadrži nužne elemente iz članka 30. stavaka 3. i 5. ZA, osim ako su se stranke sporazumjele da obrazloženje nije potrebno ili ako je pravorijek donesen na temelju nagodbe stranaka iz članka 29. ZA (čl. 30. st. 3. reč. 2. ZA)⁵⁹³ ili nije potpisan od strane svih arbitara, osim u slučajevima kada arbitar uskrati potpis na pravorijeku kojeg je potpisala većina članova vijeća te je na pravorijeku utvrdila uskraćivanje potpisa (čl. 30. st. 5. ZA)⁵⁹⁴. Prilikom utvrđivanja osnovanosti

poništaj na kojeg tužitelj upire, a nezadovoljstvo tužitelja valjanošću razloga koje arbitraža u obrazloženju iznosi posljedica je različitog pravnog shvaćanja o pravnoj osobi predmeta spora i osnovanosti ove osnove. O obrazloženju pravorijeka arbitraža je zauzela shvaćanje da se ne radi o institutu stjecanja bez osnove jer da je tužitelj za tuženika obavljao nadzor koji je ugovoren, a da je tuženik platio ugovorenu cijenu. Nadalje, u obrazloženju pravorijeka je navedeno, u odnosu na drugi predmet pred istim sudištem na koji se tužitelj pozivao, da arbitražni sud nije vezan pravnim shvaćanjem ili odlukom u drugom arbitražnom predmetu, no da je u drugom predmetu različito shvaćanje arbitražnog suda o pravnoj osnovi zahtjeva posljedica različite ocjene odlučnih činjenica, jer da nije uzeta kao odlučna činjenica da su stranke naknadu ugovorile u fiksnoj iznosu. Neosnovana je stoga tužiteljeva tvrdnja da je u pravorijeku izostalo obrazloženje činjenica i pravne osobe koju je tužitelj isticao, odnosno da bi obrazloženje bilo paušalno. Kako pravorijek nedvojbeno sadrži obrazloženje razloga za drugačije pravno shvaćanje, to okolnost da tužitelj, kao jedna od stranaka arbitražnog postupka, dane razloge ne smatra pravilnima, ne opravdava tužiteljevu tvrdnju da je obrazloženje pravorijeka paušalno." (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁵⁹³ ŽSZG je presudom br. AP-6/07 od 3. ožujka 2009. poništio "Odluku arbitraže – pravorijek" od 27. studenog 2006., kojom je raskinut ugovor o opskrbi osiguranih osoba lijekovima, zavojnim materijalima, te ortopedskim i drugim pomagalicama za 2005. godinu, i to iz razloga što odluka arbitraže nije bila obrazložena sukladno članku 30. stavku 3. ZA, a nije bilo vidljivo da su se stranke sporazumjele sukladno odredbi članka 29. ZA. Predmetna presuda je potvrđena presudom VSRH br. Gž 5/10 od 5. svibnja 2010. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Iz razloga nepostojanja obrazloženja ŽSZG je poništio pravorijek i presudama br. AP-7/08 od 1. srpnja 2009. i br. AP-10/10 od 9. studenog 2010. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁵⁹⁴ VSRH je presudom br. Gž 8/07 od 11. veljače 2009. (Presuda je objavljena u *Lovrić*, op. cit. u bilj. 585., str. 885.) preinačio presudu ŽSZG br. VI AP-3/07 od 29. svibnja 2007. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na

tužbenog zahtjeva utemeljenog na tvrdnji da pravorijek ne sadrži obrazloženje, sud ne ulazi u ocjenjivanje kvalitete obrazloženja⁵⁹⁵, već čim utvrdi da u pravorijeku nedostaje obrazloženje,

Županijskom sudu u Zagrebu) kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka, sa sljedećim obrazloženjem: *"Arbitražni sud, a i stranke nemaju apsolutnu slobodu u određivanju pravila postupanja pred Arbitražnim sudom. Oni moraju poštovati one odredbe Zakona o arbitraži čije bi neprimjenjivanje imalo za posljedicu otklanjanje zakonskih odredaba o poništaju pravorijeka Arbitražnog suda zbog apsolutno bitnih povreda postupka. Odredbom čl. 27. st. 6. Poslovnika o radu Arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza, kojom je suprotno odredbi čl. 30. st. 5. ZA određeno da odluka mora biti potpisana samo od strane predsjednika vijeća, isključena je primjena odredbe čl. 36. st. 2. t. 1. f. ZA o poništaju pravorijeka iz razloga kršenja odredaba čl. 30. st. 3. i 5. ZA, pa prvostupanjski sud neosnovano smatra da Arbitražni sud nije postupio suprotno odredbi čl. 30. st. 5. ZA."* Iz razloga jer izvornik pravorijeka nisu potpisali svi članovi vijeća, nego samo predsjednik vijeća, ŽSZG je presudom br. Ap-3/10 od 18. svibnja 2010. poništio pravorijek Arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), a koju presudu je VSRH potvrdio presudom br. Gž-16/10 od 16. travnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 30. siječnja 2024., u 13:40 h) uz navođenje u obrazloženju da *"arbitražni sud kao ni stranke nemaju apsolutnu slobodu u određivanju pravila postupanja pred arbitražnim sudom, pa tako ne mogu niti isključiti primjenu odredbe čl. 36. st. 2. t. 1. f. ZA kojom je kao razlog za poništaj pravorijeka predviđeno kršenje odredbe čl. 30. st. 5. ZA."* Isto stajalište je zauzeo i ŽSZG u presudi br. Ap-4/10 od 2. srpnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) kojom je odbijena tužba tužitelja za poništaj pravorijeka arbitražnog suda HNS-a, a koja presuda je potvrđena presudom VSRH br. Gž-29/10 od 7. prosinca 2010. (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. veljače 2024., u 16:57 h). Identičan stav je zauzeo VSRH i u presudi br. Gž-23/10 od 23. prosinca 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). VSRH je presudom br. Gž-3/20 od 13. travnja 2021. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 10:47 h) preinačio presudu ŽSZG br. P-44/17-15 od 10. prosinca 2019. na način da je poništio odluku Vijeća sportske arbitraže Hrvatskog olimpijskog odbora, a sa sljedećim obrazloženjem: *"U obrazloženju pobijane prvostupanjske presude se navodi kako je rješenjem Vijeća sportske arbitraže broj 2/17-VSA potpisan od predsjednika VSA i tajnice te se na istome ne nalaze potpisi ostala dva člana Vijeća, radi Pravilnika o postupku pred VSA HOO koji u čl. 20. st. 6. propisuje da se na odluke koje se dostavljaju strankama u izvorniku ili prijepisu potpisuje tajnik i predsjednik VSA. Arbitražni sud, a i stranke nemaju apsolutnu slobodu određivanja pravila postupanja pred arbitražnim sudom. One moraju poštovati one odredbe Zakona o arbitraži čije bi neprimjenjivanje imalo za posljedicu otklanjanje zakonskih odredaba o poništaju pravorijeka arbitražnog suda zbog apsolutno bitnih povreda postupka. U konkretnom slučaju utvrđeno je da prijepis predmetne presude arbitražne odluke koji je dostavljen tužitelju, potpisan samo po predsjedniku Vijeća i tajnici, a ne i po članovima Vijeća navedenim u uvodu odluke. Odredbom čl. 20. st. 6. Pravilnika o postupku pred VSA HOO, suprotno odredbi čl. 30. st. 5. ZA, određeno je da odluka mora biti potpisana samo od strane predsjednika Vijeća, čime je isključena primjena odredbe čl. 36. st. 2. toč. 1. f. ZA o poništaju pravorijeka iz razloga kršenja odredbe čl. 30. st. 5. ZA, pa prvostupanjski sud neosnovano smatra da arbitražni sud nije postupio suprotno odredbi čl. 30. st. 5. ZA. Slijedom navedenog proizlazi da je ostvaren razlog za poništaj pravorijeka i da je stoga prvostupanjski sud neosnovano odbio tužbeni zahtjev, pa je na temelju odredbe čl. 373. ZPP prvostupanjsku presudu valjalo preinačiti i prihvatiti zahtjev za poništaj pravorijeka."* TSZG, Stalna služba u Karlovcu je presudom br. P-2006/14 od 17. rujna 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) poništio pravorijek SAS HGK iz razloga što samo jedan primjerak pravorijeka nije bio pravilno potpisan od strane jednog od članova arbitražnog vijeća. Pravilnost ovakvog utvrđenja potvrđena je presudom VTSRH br. Pž-8912/15 od 12. ožujka 2019 (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. prosinca 2023., u 14:07 h) kojom je odbijena kao neosnovana tuženikova žalba izjavljena na prethodno navedenu prvostupanjsku presudu TSZG, Stalne službe u Karlovcu te Presudom i Rješenjem VSRH br. Rev-2866/19 od 11. studenog 2020. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 10:34 h) kojom je odbijena kao neosnovana revizija izjavljena protiv prethodno navedenih nižestupanjskih odluka.

⁵⁹⁵ Da državni sud nije ovlašten ulaziti u ocjenjivanje kvalitete obrazloženja izričito je naveo TSZG u presudi br. P-2178/04 od 8. prosinca 2005. rekavši: *"Ako bi se dopustilo problematiziranje sadržaja obrazloženja, te tim u vezi utvrđenje da li je pravorijek kvalitetan, da li su u obrazloženju naznačeni razlozi u odnosu na sve prigovore istaknute tijekom arbitražnog postupka, time bi se, na mala vrata, uveli dodatni razlozi za poništaj pravorijeka izvan kruga izričito propisanih čl. 36. Zakona o arbitraži."* (Odluka je objavljena u članku Marković *Nevenka*, *Praksa trgovačkog suda u Zagrebu u vezi s arbitražnim odlukama*, *Pravo u gospodarstvu*, 2011. godina, br. 04/2011, str. 912.-913.). Identično je TSZG naveo i u kasnijoj presudi br. P-3248/08 od 31. svibnja 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu), te dodatno istaknuo: *"U tom slučaju državni sud bi ocjenjivao valjanost utvrđenih činjenica, pravilnost izvedenih zaključaka i primijenjenih propisa, tj.*

a stranke se nisu tako sporazumjele, donosi odluku kojom usvaja tužbeni zahtjev i poništava pravorijek. Ipak, u nekim odlukama državnih sudova donesenih u postupku poništaja vidljivo je da je sud ušao u utvrđivanje kvalitete obrazloženja pravorijeka na način da je ukazao da obrazloženje pravorijeka mora sadržavati, između ostalog, razloge o odlučnim činjenicama koje su utvrđene u postupku i ocjeni navedenih dokaza, te materijalnopравnim normama koje su primijenjene prilikom odlučivanja o zahtjevu tužitelja.⁵⁹⁶

ocjenjivao bi arbitražnu odluku ne samo formalno nego i sadržajno. Na taj bi način u odnosu na arbitražni sud, državni sud postao žalbeni sud, a što svakako nije bio cilj zakonodavca." Sud ovom presudom naposljetku jasno zaključuje da utvrđivanje sadržaja obrazloženja, ispravnost sadržaja, postojanje stava u odnosu na istaknute prigovore, kvaliteta obrazloženja te zadovoljstvo neke od stranaka nisu razlozi kojima bi se bavio državni sud u postupku ocjene razloga za poništaj arbitražnog pravorijeka. TSZG je presudom br. P-630/18 od 30. studenog 2018. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) čak i pojasnio da *"obrazloženje odluke ne mora biti iscrpno, a rezultati zaključivanja o relevantnim činjenicama, a naročito o pravu koje na njih treba primijeniti, ne moraju biti valjani. Međutim, arbitraža mora iznijeti razloge svoje odluke u pogledu svakog zahtjeva o kojemu je odlučivala. Ako ne iznese razloge za koji od zahtjeva, onda se smatra da obrazloženje djelomično nedostaje, pa bi uslijed toga bilo mjesta zahtjevu za poništaj takve arbitražne odluke."* Identično je TSZG naglasio primjerice i presudama: br. P-2455/17 od 23. siječnja 2019., br. P-1564/16 od 10. travnja 2019.; br. P-789/19 od 15. studenog 2019. i P-184/21 od 9. lipnja 2022. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Presudom br. P-7463/10 od 9. veljače 2012. godine TSZG je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka te je otklonio navod tužitelja da pravorijek nije obrazložen samo konstatacijom da je uvidom u pravorijek sud utvrdio da je isti izrađen u pisanom obliku i da je obrazložen: *"Uvidom u pravorijek sud je utvrdio da je isti obrazložen"* (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Također, TSZG je u presudi br. P-2211/2013 od 24. veljače 2014. kojom je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu), a na tužiteljevu tvrdnju da Pravorijek nije obrazložen, dao još restriktivnije tumačenje ovog poništajnog razloga na način da bi *"povreda na koju upućuje tužitelj postojala samo ako pobijani pravorijek ne bi uopće imao obrazloženje, a to nije slučaj u ovoj pravnoj stvari."* Tako je i VTSRH presudom br. Pž-7428/19 od 7. prosinca 2022. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 11:15 h), a kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-789/19 od 15. studenog 2019. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka, ukazao da je dovoljno da pravorijek sadrži obrazloženje jer *"odredbama ZA niti odredbama kojeg podzakonskog propisa nije propisan sadržaj obrazloženja pravorijeka"*. VTSRH je presudom br. Pž-3123/23 od 17. siječnja 2024. kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-556/23 od 15. lipnja 2023., a kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka, dao najjasnije pojašnjenje ovog poništajnog razloga: *"razlog za poništaj pravorijeka iz odredbe članka 36. stavka 2. točke 1.f. ZA je izostanak bilo kakvog obrazloženja u situaciji kada se stranke u arbitražnom postupku nisu sporazumjele da obrazloženje nije potrebno odnosno kada pravorijek nije donesen na temelju nagodbe (članak 30. stavak 3. ZA). Ulaženje u ocjenu valjanosti obrazloženja, na koju ukazuje tužitelj, predstavljalo bi prelazak ograničene sudske kontrole privatnog judikata predviđene razlozima relativizirane ništetnosti u ponovno suđenje i odlučivanje o sporu, a što je suprotno cilju i svrsi instituta poništaja pravorijeka... Neosnovana je stoga tužiteljeva tvrdnja da je u pravorijeku izostalo obrazloženje činjenica i pravne osnove koju je tužitelj isticao, odnosno da bi obrazloženje bilo paušalno. Kako pravorijek nedvojbeno sadrži obrazloženje razloga za drugačije pravno shvaćanje, to okolnost da tužitelj, kao jedna od stranaka arbitražnog postupka, dane razloge ne smatra pravilnima, ne opravdava tužiteljevu tvrdnju da je obrazloženje pravorijeka paušalno ili nedostatno."* (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁵⁹⁶ Primjerice: presuda ŽSZG br. AP-14/13 od 19. studenog 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), presuda ŽSZG br. AP-13/13 od 26. studenog 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-10/13 od 10. prosinca 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). TSZG se Presudom br. P-1986/14 od 13. srpnja 2016. detaljno upustio u razmatranje kvalitete i sadržaja obrazloženja pravorijeka koji je bio predmetom poništaja te zaključio da je *"razvidno da je Arbitražno vijeće svoju odluku o odbijanju tužbenog zahtjeva iz razloga što nije postojao (prema stavu Vijeća) valjani sporazum o izmjeni ugovornog roka završetka radova (skraćanju roka) i o izmjeni cijene (dodatnog iznosa na ime nagrade za skraćanje roka) – vrlo iscrpno obrazložilo i pri tome se pozvalo na navedene određene dokaze...Prema tome, iz ovdje citiranog obrazloženja pobijanog pravorijeka i iz uvida u obrazloženje pobijanog pravorijeka više je nego razvidno da je Pravorijek obrazložen u smislu čl. 30. st. 3. Zakona*

6.1.2.2. Poništajni razlozi na koje sud pazi po službenoj dužnosti

Druga kategorija razloga za poništaj pravorijeka su oni na koje državni sud u postupku poništaja pravorijeka pazi po službenoj dužnosti (*ex officio*), čak i kad se stranka nije pozvala na te razloge, a koji su navedeni članku 36. stavku 2. točki 2. slovima a)- b) ZA. Radi se, dakle, o apsolutnim poništajnim razlozima.

6.1.2.2.1. Nearbitrabilnost spora prema zakonima Republike Hrvatske

Neovisno o pravu kojeg su stranke odabrale ili pravu koje je sud primijenio kao mjerodavno za bit spora, iz članka 36. stavka 2. točke 2. slova a) ZA jasno proizlazi da se arbitrabilnost predmeta spora utvrđuje prema zakonima Republike Hrvatske⁵⁹⁷, dakle, prema pravu države u kojoj vodi postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka. Arbitrabilnost nekog spora u postupku poništaja pravorijeka se isključivo procjenjuje prema zakonima gdje je bilo mjesto arbitraže (*lex arbitri*), i to također neovisno o tome koje je pravo mjerodavno za ugovor o arbitraži, odnosno kojih se pravila postupka pridržavao arbitražni sud.⁵⁹⁸ Prema članku 3. stavku 1. ZA arbitrabilni su oni sporovi o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati.⁵⁹⁹

o arbitraži, te da ovaj razlog poništaja iz čl. 36. st. 2. t. 1 f Zakona o arbitraži – nije osnovan." (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁵⁹⁷ To je jasno izrečeno primjerice u presudi TSZG br. P-2211/2013 od 24. veljače 2014. i presudi TSZG br. P-2158/2013 od 8. srpnja 2014., na sljedeći način: "*Arbitrabilnost je propisana člankom 3 ZA i ona znači dopustivost ugovaranja arbitraže. Ona se procjenjuje prema zakonima RH neovisno o tome koje je pravo mjerodavno za ugovor o arbitraži, odnosno kojih se pravila postupka pridržavao arbitražni sud.*" Uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu. Tako i *Czernich* ukazuje da ni subjektivna ni objektivna arbitrabilnost ne spadaju u djelokrug prava primjenjivog na sporazum o arbitraži, već da su ta pitanja određena zakonom gdje sjedi arbitražni sud (*lex fori*); Vidjeti *Czernich*, op. cit. u bilj. 470., str. 86.

⁵⁹⁸ Presudom br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 172.), presudom br. P-2211/2013 od 24. veljače 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) i presudom br. P-2158/2013 od 8. srpnja 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) TSZG je istaknuo da je "*arbitrabilnost propisana člankom 3 ZA i ona znači dopustivost ugovaranja arbitraže. Ona se procjenjuje prema zakonima RH neovisno o tome koje je pravo mjerodavno za ugovor o arbitraži, odnosno kojih se pravila postupka pridržavao arbitražni sud.*"

⁵⁹⁹ Preciznu i jasnu definiciju arbitrabilnosti ponudili su *Triva/Uzelac* koji navode da bi mogućnost raspolaganja s pravom trebalo promatrati u kontekstu postupka - ako bi stranke mogle neposredno ili posredno raspolagati pravom izvan postupka (otuđujući ga ili stječući jednostranim ili dvostranim pravnim poslom), odnosno u nekom postupku, sudskom ili upravnom (priznavajući zahtjev, odričući ga se ili zaključujući o njemu sudsku nagodbu), tada bi načelno bila riječ o sporu koji je arbitrabilan; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 29. Široku definiciju arbitrabilnosti nude *Heider/Nueber* na način da kažu da je arbitrabilnost pravna sposobnost da se bude predmetom arbitražnog sporazuma i predmetom arbitražnog postupka; Vidjeti *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289. *Uzelac* navodi da je arbitrabilnost izraz koji označava podobnost određenog spora za rješavanje arbitražom (od lat. *arbitratio*, arbitraža i sufiksa *billis* koji označava mogućnost, prikladnost). Nadalje navodi da arbitrabilnost nekog spora znači mogućnost da ga stranke vlastitom voljom izuzmu iz sfere državne jurisdikcije, a prema tradicionalnom poimanju smatra se da barem neke vrste sporova moraju ostati u sferi monopola državnog pravosudnog aparata; Vidjeti *Uzelac*, op. cit. u bilj. 416., str. 1018. *Čulinović-Herc Edita* smatra da zona arbitrabilnosti ovisi o mjeri u kojoj se država odrekla svog monopola da se pojedini sporovi rješavaju pred državnim pravosudnim tijelima i dopustila rješavanje sporova i pred drugim nedržavnim pravosudnim tijelima. Vidjeti *Čulinović-Herc Edita*, Arbitražno rješavanje sporova unutar trgovačkog društva, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999., str. 46.

Radi se o jedinom kriteriju koji se primjenjuje isključivo na domaću arbitražu. Nasuprot tome, za ugovaranje strane arbitraže se sukladno članku 3. stavku 2. ZA zahtijeva da se radi o sporu s međunarodnim obilježjem te da za predmetni spor nije propisana isključiva nadležnost suda u RH.⁶⁰⁰ Iako za sporove s međunarodnim obilježjem ZA u članku 3. stavku 2. ne navodi i kriterij koji je svojstven za domaću arbitražu, a to je da se radi o pravima o kojima stranke mogu slobodno raspolagati, ipak je arbitrabilnost nužan uvjet svakog arbitražnog spora. Zbog nepostojanja izričite odredbe o disponibilnosti spora u toj odredbi neki autori dvoje o postojanju kriterija disponibilnosti kao općeg kriterija arbitrabilnosti u sporovima s međunarodnim obilježjem.⁶⁰¹ Spomenimo da članak 1. stavak 5. UML-a predviđa da svaka država samostalno određuje granice arbitrabilnosti. Takva sloboda korisna je kako bi svaka država utvrdila i mjerilo kontrole arbitražnog pravorijeka te time ukazala na širinu svoje otvorenosti prema izuzimanju određenih sporova iz isključive nadležnosti državnih sudova. Ugovaranje strane arbitraže moguće je samo u pogledu sporova s međunarodnim obilježjem, no pod uvjetom da nije *"posebnim zakonom propisano da takav spor može rješavati samo sud u Republici Hrvatskoj"*. To nalikuje rješenju iz nekadašnjeg članka 469. a stavka 1. Novele ZPP 1990⁶⁰², a sama formulacija odgovara propisivanju isključive sudske nadležnosti kako je bilo uređeno člankom 47. ZRSZ-a⁶⁰³. Za utvrđivanje nadležnosti suda Republike Hrvatske, uključujući i njegovu isključivu nadležnost danas će se primjenjivati članak 46. ZMPP⁶⁰⁴. Novi ZA više ne

⁶⁰⁰ Uzelac naglašava da razlike u uređenju uvjeta za vođenjem domaće i strane arbitraže treba tražiti u specifičnostima razvoja hrvatskog arbitražnog prava i pomalo skeptičnom stavu u pogledu potencijalnih negativnih učinaka strane arbitraže; Vidjeti Uzelac, op.cit. u bilj. 156., str. 71.

⁶⁰¹ Tako Dika Mihajlo smatra da je u članku 3. stavku 2. ZA učinjen propust, kojim se kao uvjet arbitrabilnosti nije propisalo, ni u odnosu na članak 3. stavak 1. ZA ponovilo, da se mora raditi o sporovima u kojima stranke mogu slobodno raspolagati svojim pravima, te da zbog toga disponibilnost ne bi bila pretpostavka za podvrgavanje spora međunarodnoj arbitraži; Vidjeti Dika Mihajlo, Disponibilnost predmeta spora kao pretpostavka arbitrabilnosti u hrvatskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005., str. 117.

⁶⁰² Članak 469. Novele ZPP-a 1990 je glasio: *"Za sporove s međunarodnim elementom o pravima kojima slobodno raspolažu, stranke mogu ugovoriti nadležnost domaćeg ili inozemnog izbranog suda ako je barem jedna od njih fizička osoba s prebivalištem ili trajnim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba sa sjedištem u inozemstvu, ako za te sporove nije predviđena isključiva nadležnost jugoslavenskog suda."*

Članak 469. a Novele ZPP-a 1990 je glasio: *"Sporove bez međunarodnog elementa o pravima kojima slobodno raspolažu, stranke mogu iznositi pred stalne izbrane sudove, osnovane pri privrednim komorama i drugim organizacijama predviđenim zakonom, ako zakonom nije utvrđeno da određene vrste sporova rješavanju isključivo drugi sudovi."*

⁶⁰³ Članak 47. ZRSZ je glasio: *"Isključiva nadležnost suda Republike Hrvatske postoji kada je to ovim ili drugim zakonom Republike Hrvatske izričito određeno"*. Sukladno tome nije bilo dozvoljeno ugovaranje arbitraže čije je mjesto bilo izvan RH, a niti u slučajevima iz članka 56. ZRSZ kojim je bilo određeno da *"isključiva nadležnost suda Republike Hrvatske postoji u sporovima o pravu raspolaganja nekretninom u društvenom vlasništvu u sporovima o pravu vlasništva i o drugim stvarnim pravima na nekretnini u vlasništvu građana i građanskih pravnih osoba, u sporovima zbog smetanja posjeda na nekretnini te u sporovima nastalima iz zakupnih ili najamnih odnosa u pogledu nekretnine, ili iz ugovora o upotrebi stana ili poslovnih prostorija, ako se nekretnina nalazi na teritoriji Republike Hrvatske"*.

⁶⁰⁴ Člankom 46. ZMPP-a je propisano:

sadrži zakonsku odredbu prema kojoj je isključiva nadležnost suda prepreka za ugovaranje domaće arbitraže.

Arbitrabilnost može biti: a) arbitrabilnost *ratione causae*, b) arbitrabilnost *ratione personae* i c) arbitrabilnost *ratione jurisdictionis*. U teoriji postoje pokušaji da se identificiraju i druge vrste arbitrabilnosti.⁶⁰⁵

Arbitrabilnost *ratione causae* podrazumijeva arbitrabilnost s obzirom na predmet spora (objektivna arbitrabilnost ili još i *ratione materiae*). Ova vrsta određenja arbitrabilnosti sadržana je u hrvatskom ZA koji dozvoljava arbitražno rješavanje samo onih sporova o pravima kojima mogu slobodno raspolagati. Riječ o pravima u pogledu kojih su stranke ovlaštene sklopiti sudsku nagodbu.⁶⁰⁶ ZA ne propisuje koji bi to bili sporovi, već ostavlja arbitražnom

(1) U građanskim i trgovačkim stvarima, nadležnost suda Republike Hrvatske određuje se primjenom Uredbe (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena) (SL L 351, 20. 12. 2012.).

(2) Nadležnost suda Republike Hrvatske određuje se primjenom odredbi odjeljaka 2. i 3. poglavlja II. Uredbe iz stavka 1. ovoga članka i kada tuženik ima, u smislu te Uredbe, prebivalište u državi koja nije članica Europske unije.

(3) Stranke se mogu sporazumjeti o nadležnosti suda države koja nije članica Europske unije, osim ako je za predmet spora isključivo nadležan sud Republike Hrvatske ili neke druge države članice Europske unije. Na takav sporazum se na odgovarajući način primjenjuju odredbe odjeljaka 7. Uredbe iz stavka 1. ovoga članka."

⁶⁰⁵ Neki autori navode još neke vrste arbitrabilnosti, pa tako primjerice i arbitrabilnost *ratione territorii* – dakle arbitrabilnost s obzirom na to da li se spor može iznijeti pred domaću ili stranu arbitražu te arbitrabilnost *ratione institutionis*, arbitrabilnost s obzirom na to da li o sporovima odlučuje arbitražni sud koji djeluje unutar arbitražne ustanove ili o sporu odlučuje ad hoc arbitražni sud, primjerice: Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 22; Uzelac, op.cit. u bilj. 156., str. 59.

⁶⁰⁶ Grbin Ivo u vezi vrsta sporova koji se mogu podvrgnuti domaćoj arbitraži pojašnjava da to moraju biti sporovi o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati, sa zaključkom da su to oni isti sporovi u vezi s kojima se može sklopiti ugovor o nagodbi u smislu odredbama članka 1092. ZOO; Vidjeti Grbin Ivo, Poništaj pravorijeka arbitražnog suda po Zakonu o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2003., str. 273.

Dosta prijedora u praksi je izazvalo pitanje arbitrabilnosti radnih sporova, točnije zahtjeva za utvrđivanjem nedopuštenosti odluke o otkazu. Pojašnjenja radi, mogućnost arbitražnog rješavanja radnih sporova uvedena je u hrvatsko pravo još Zakonom o radnim odnosima (NN br. 25/92) i to člankom 85. stavkom 1. koji je određivao da radnik i organizacija odnosno poslodavac mogu sporazumno povjeriti arbitraži ili arbitražnom vijeću odlučivanje u sporu o pravu, obvezi ili odgovornosti iz radnog odnosa. Nadalje, bilo je propisano da je odluka arbitra ili arbitražnog vijeća konačna i da ima snagu izvršne isprave (čl. 85. st. 2.), kao i da se sporazumom o iznošenju spora arbitru ili arbitražnom vijeću utvrđuje arbitar, odnosno sastav arbitražnog vijeća, postupak i ostala pitanja mjerodavna za donošenje odluke (čl. 85. st. 3.). Člankom 85. stavkom 4. istog zakona je bilo određeno da se kolektivnim ugovorom može osnovati stalna arbitraža koja bi na osnovi sporazuma stranaka u sporu odlučivala o ostvarivanju pojedinačnih prava i odgovornosti iz radnog odnosa. Člankom 128. stavkom 1. Zakona o radu (NN 38/95, 54/95, 65/95, 102/98, 17/01, 82/01, 114/03, 123/03, 142/03 i 30/04) bilo je propisano pravo stranaka da radne sporove rješavaju putem arbitraže, bez ikakvih daljnjih uvjeta ili ograničenja, i to na način: "rješavanje radnog spora stranke radnog odnosa mogu sporazumno povjeriti arbitraži". Člankom 132. stavkom 1. Zakona o radu (NN 149/09, 61/11 i 73/13) bilo je propisano: "rješavanje radnog spora ugovorne strane mogu sporazumno povjeriti arbitraži, odnosno mirenju". Člankom 136. stavkom 1. Zakona o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19 i 151/22) propisano je: "rješavanje radnog spora ugovorne strane mogu sporazumno povjeriti arbitraži, odnosno mirenju". No, usprkos ovim jasnim zakonskim odredbama, sudska praksa je u nekim odlukama zauzela stav da sporovi radi utvrđivanja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu nisu arbitrabilni.

Tako je VSRH rješenjem br. Revr-500/08 od 21. siječnja 2009. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. travnja 2024., u 9:54 h) zauzeo sljedeći stav: "Za rješavanje spora radi

utvrđenja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu izrijekom je propisana sudska nadležnost (arg. iz čl. 115. i 126. ZR), a osim toga, pitanje otkaza ugovora o radu uređeno je strogim propisima (čl. 105. – čl. 117. ZR) i "pravom na otkazu ugovora o radu" stranke ne mogu slobodno raspolagati. Proizlazi, dakle, da spor radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu i vraćanja na rad nije arbitrabilan, te da arbitražna klauzula iz čl. 16. citiranog Ugovora o radu nije valjana. ... Odredbu čl. 128. st. 1. ZR kojom je propisano da rješavanje radnog spora stranke radnog odnosa mogu sporazumno povjeriti arbitraži, treba tumačiti u vezi s odredbom čl. 3. st. 1. ZA, što znači da se arbitraži može povjeriti samo rješavanje arbitrabilnog radnog spora, a o čemu se, kako je već navedeno, u konkretnom slučaju ne radi." Predmetnim rješenjem je VSRH ukinuo rješenje Županijskog suda u Koprivnici br. Gž-196/08 od 29. svibnja 2008. i rješenje Općinskog suda u Križevcima br. P-608/07 od 24. prosinca 2007. kojim se taj sud oglosio nenadležnim i odbacio tužbu jer je smatrao da je između stranaka ugovorena nadležnost SAS HGK.

Županijski sud u Rijeci je rješenjem br. Gž R-219/2015 od 18. travnja 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskaprakska.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 24. travnja 2024., u 10:01 h) ukinuo rješenje Općinskog suda u Splitu, Stalna služba u Imotskom br. Pr-287/2015 od 18. rujna 2015. i predmet vratio prvostupanjskom sudu na ponovni postupak. Naime, prvostupanjski sud se u postupku radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu i vraćanju na rad, u kojem je utvrdio valjanom arbitražnu klauzulu iz članka 16. Ugovora o radu sklopljenog između stranaka, predmetnim rješenjem oglosio nenadležnim i odbacio tužbu. U ukinom rješenju Županijski sud u Rijeci je naveo: "Podnoseći prigovor protiv rješenja o ovrsi na temelju vjerodostojne isprave taj prigovor nije dan pred sudom već pred javnim bilježnikom stoga je ta radnja izvršena izvan sudske postupke i ne može se izjednačiti s radnjom upuštanja u raspravljavanje o glavnoj stvari pred sudom. S druge strane, kako je tuženik na prvom ročištu za glavnu raspravu prije nego što se upustio u raspravljavanje istaknuo prigovor u smislu čl. 42. st. 1. ZA i po ocjeni ovog suda prigovor sudske nenadležnosti istaknut je pravovremeno sukladno odredbi čl. 42. st. 2. ZA." No, Županijski sud u Rijeci u istoj odluci je dalje naveo: "...sukladno čl. 3. st. 1. Zakona o arbitraži stranke mogu ugovoriti arbitražu za rješavanje sporova o pravima kojima mogu slobodno raspolagati. Utvrđenje ovog suda da spor radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu nije spor o kojem ugovorne strane iz ugovora o radu mogu slobodno raspolagati. U tom pravcu valja istaknuti da je Zakonom o radu („NN" 149/09, 61/11 i 73/13 u nastavku teksta ZR) i to čl. 116., 117., 129. propisana sudska zaštita prava iz radnog odnosa, a posebno prava koja se odnose na pitanja nedopuštenosti odluke o otkazu ugovora o radu na način iz kojeg proizlazi da se radi o prisilnim odredbama te je utvrđenje ovog suda da se radi o pravu kojim ugovorne strane iz ugovora o radu ne mogu slobodno raspolagati, a niti rješavanje takvog spora povjeriti arbitraži. Spor radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu i vraćanje na rad nije arbitrabilan u smislu odredbe čl. 3. st. 1. Zakona o arbitraži. Stoga u predmetnom slučaju nije bilo moguće pozivom na odredbu iz čl. 16. st. 1. Ugovora o radu zaključiti da je ugovorena valjana arbitražna klauzula i glede pitanja nedopuštenosti odluke o otkazu ugovora o radu."

VSRH je presudom br. Gž-23/18 od 4. prosinca 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. travnja 2024., u 10:57 h) preinačio presudu ŽSZG br. P-25/16 od 27. ožujka 2018. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka, na način da je VSRH presudio da se poništava pravorijek i tužba odbacuje. Takvu odluku je VSRH utemeljio na zaključku da je "za rješavanje spora radi nedopuštenosti otkaza ugovora o radu izrijekom propisana sudska nadležnost (argument iz čl. 133. Zakona o radu, NN 93/14), a osim toga da je pitanje otkaza ugovora o radu uređeno strogim propisima (čl. 114. - 130 Zakona o radu)". Samim tim, "spor radi utvrđenja nedopuštenosti otkaza ugovora o radu i vraćanja na rad nije arbitrabilan" pa ni arbitražna klauzula iz ugovora o radu nije valjana.

Da je za spor radi utvrđenja nedopuštenosti odluke o prestanku radnog odnosa te vraćanju na rad predviđena samo sudska zaštita, da se radi o pravu koje je uređeno strogim zakonskim propisima i kojima stranke ne mogu slobodno raspolagati pa da je i arbitražna klauzula za rješavanje takve vrste sporova nevaljana utvrdio je i Županijski sud u Splitu rješenjem br. Gž R 26/19 od 21. siječnja 2019. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 26. veljače 2024., u 19:34 h). Identičan stav iznio je VSRH presudom br. Gž-5/21 od 26. svibnja 2021. kojom je odbio žalbu izjavljenu protiv presude ŽSZG br. P-57/17 od 9. prosinca 2020., kojom je poništena odluka arbitraže PBZ-a i odbačena tužba (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 11:01 h), kao i Županijski sud u Osijeku rješenjem br. Gž R-252/21 od 20. rujna 2021. kojim je ukinuo Rješenje Općinskog radnog suda u Zagrebu br. Pr-6764/20 od 15. veljače 2021. kojim se taj sud zbog postojanja arbitražne klauzule oglosio nenadležnim i odbacio tužbu, i predmet vratio prvostupanjskom sudu na ponovno odlučivanje (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 15:09 h). S druge strane Dika Mihajlo/Potočnjak Željko smatraju da ne bi bili arbitrabilni samo radni sporovi koji nastaju iz odnosa izvanugovornog karaktera (primjerice zabrana diskriminacije pri zapošljavanju), odnosa koji su uređeni isključivo kogentnim propisima (kod kojih stranke ne mogu u skladu s čl. 7. Zakona o radu ugovoriti ni za radnika povoljnije uvjete rada od onih propisanih zakonom – primjerice spor u vezi s rasporedom trudnoce na poslove koji nisu štetni, sporovi o primjeni mjera zaštite na radu) te sporovi za koje je izričito predviđena samo sudska zaštita (primjerice sporovi u vezi s pravom radnika i poslodavaca na organiziranje, utemeljenje, djelovanje

sudu u arbitražnom postupku odnosno državnom sudu u postupku poništaja pravorijeka, u postupku priznanja pravorijeka, postupku ovrhe pravorijeka, kao i parničnom postupku u kojem je podnesen prigovor nenadležnosti državnog suda uslijed sklopljenog ugovora o arbitraži, da utvrđuje arbitrabilnost spora.⁶⁰⁷ Iznimka su prisilne arbitraže kod kojih su stranke zakonskim odredbama upućene na rješavanje određenog spora putem arbitraže, pa arbitrabilnost spora u tim postupcima ne bi trebala biti predmetom razmatranja. Također, arbitrabilni bi mogli biti i neki upravni sporovi o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati⁶⁰⁸, ali u načelu i sve izvanparnične imovinske stvari, pa i neke od statusnih trgovačkih stvari koje sa sada rješavaju u izvanparničnom postupku (čl. 40. st. 2. ZTD)⁶⁰⁹. Povrh prethodno navedenih, arbitrabilni bi bili i primjerice sporovi u vezi vlasništva nekretnina i pokretnina, uključivo i oni sporovi u vezi ostalih stvarnih prava nad nekretninama, sporovi radi isplate, radni sporovi, sporovi u vezi postojanja i naplate poreznog duga, sporovi u vezi naknade štete, medijski sporovi, sporovi radi utvrđivanja postojanja ili osporavanja tražbine u stečajnom postupku, sporovi radi ispunjenja ugovornih obveza, sporovi iz osiguranja i sl.. Nearbitrabilni sporovi bi bili primjerice sporovi u vezi poništaja ili razvoda braka, obiteljski sporovi, zaštita intelektualnog vlasništva, itd.

Arbitrabilnost *ratione personae* predstavlja arbitrabilnost s obzirom na svojstva stranke u sporu (subjektivna arbitrabilnost). Ovaj kriterij dolazi do izražaja kod prava stranaka na izbor arbitraže koja bi se provodila u inozemstvu. Naime, ako je riječ o "*sporu bez međunarodnog obilježja*" iz članka 2. stavka 1. točke 6. ZA u kojem su stranke fizičke osobe s prebivalištem

i raspuštanje radničkih vijeća, dopuštenošću štrajkova i isključenju iz rada); Vidjeti *Dika Mihajlo/Potočnjak Željko*, Arbitražno rješavanje radnih sporova, Pravo i porezi, br. 9., rujna 2002., str. 14.

⁶⁰⁷ VSRH je rješenjem br. Rev-2978/1999 od 25. ožujka 2003. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. veljače 2024., u 10:15 h) povodom izjavljene revizije ukinuo rješenje Županijskog suda u Bjelovaru br. Gž-329/99 od 18. ožujka 1999. kojim je potvrđeno rješenje Općinskog suda u Bjelovaru br. P-652/97 od 18. siječnja 1999., a kojim se taj sud zbog postojanja arbitražnog ugovora kojim je za rješavanje sporova ugovorena nadležnost Međunarodne trgovinske komore u Parizu (ICC), oglasio nenadležnim i odbacio tužbu. U predmetnom postupku tužitelj je tražio da mu tuženik izda tabularnu ispravu podobnu za uknjižbu brisanja založnog prava na nekretnini tužitelja. VSRH je ukinuo predmetna rješenja i predmet vratio na ponovni postupak iz razloga što je smatrao da je za suđenje u ovom sporu prema čl. 56. ZRSZ isključivo nadležan sud u Republici Hrvatskoj.

VTSRH je rješenjem br. Pž-3932/08 od 20. kolovoza 2008. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 19. siječnja 2024., u 9:32 h) potvrdio rješenje TSZG br. Ovr-3101/07 od 10. ožujka 2008. godine kojim je u cijelosti bilo ukinuto rješenje o ovrsi toga suda br. Ovr-3101/07 od 22. studenog 2007. godine te kojim je odbijen prijedlog za ovrhu. Naime, TSZG je predmetnim rješenjem ukinuo rješenje o ovrsi koje je bilo doneseno na temelju konačnog pravorijeka arbitražnog suda *ad hoc* arbitraže u Zurichu, a kojim je odlučeno o potraživanju s naslova zakupa dijela Luke Split, smatrajući da je sukladno članku 56. ZRSZ-a za odlučivanje o tom sporu propisana isključiva nadležnost suda u Republici Hrvatskoj, pa da se u ovom slučaju radi o nearbitrabilnom sporu.

⁶⁰⁸ *Dika* upozorava da bi kod podvrgavanja arbitraži sporova iz nadležnosti upravnih tijela bilo nužno riješiti pitanje isticanja prigovora nenadležnosti u postupku pred nesudskim tijelima zbog postojanja ugovora o arbitraži. Vidjeti *Dika*, op. cit. u bilj. 601., str. 121.

⁶⁰⁹ *Ibid.* str. 124.

ili uobičajenim boravištem u tuzemstvu, odnosno pravna osoba koja je osnovana po pravu Republike Hrvatske, u takvim sporovima se ne može ugovoriti arbitraža u inozemstvu (čl. 3. st. 2. ZA). No, ako je riječ o *"sporu s međunarodnim obilježjem"* iz članka 2. stavka 1. točke 7. ZA, u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu, tada stranke mogu ugovori stan u arbitražu, osim ako je posebnim zakonom propisano da takav spor može rješavati samo sud u Republici Hrvatskoj. Na zakonsku nemogućnost stranaka s prebivalištem, odnosno sjedištem u Republici da ugovaraju arbitražu čije je mjesto izvan područja Republike Hrvatske ukazao je i VSRH presudom br. Rev-x-189/08 od 21. prosinca 2011.⁶¹⁰ U literaturi se iznosi tumačenje prema kojem ograničavajući učinak članka 3. stavka 2. ZA ne bi došao do primjene ako bi se u pogledu spora između domaćih osoba trebala primijeniti NYK-a.⁶¹¹

⁶¹⁰ Dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 15. siječnja 2024., u 10:13 h. VTSR je presudom br. Pž-796/22 od 24. siječnja 2023. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 12:27 h), a kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-484/2020 od 30. prosinca 2021., kojom je utvrđena ništetnom arbitražna klauzula iz Ugovora o pružanju usluga savjetovanja i projektnog upravljanja, istaknuo, cit: *"Protivno tuženikovim žalbenim navodima, ovaj sud ocjenjuje kako je prvostupanjski sud pravilno primijenio i odredbe čl. 2. st. 1. t. 7. i čl. 3. st. 1. i 2. Zakona o arbitraži, kojima se propisuje mogućnost ugovaranja arbitraže čije je mjesto izvan Republike Hrvatske samo u sporovima s međunarodnim obilježjem, dakle, u onim sporovima u kojima je barem jedna od stranaka pravna osoba osnovana po stranom pravu. Sud ispravno zaključuje kako se u sporovima koji nemaju međunarodno obilježje isključivo može ugovoriti arbitraža u Republici Hrvatskoj. Budući da su obje parnične stranke domaće pravne osobe koje nisu osnovane po odredbama stranog prava, arbitražna klauzula u čl. 16.2. predmetnog ugovora je pravilno utvrđena ništetnom, jer je u suprotnosti s prisilnim propisom (čl. 322. ZOO-a)."*

⁶¹¹ Tako Babić Davor smatra da se *"ZA u pogledu sporova između domaćih osoba ne primjenjuje ako se primjenjuje Newyorška konvencija. Prema čl. 140. Ustava Republike Hrvatske (NN, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01 i 55/01), međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Slijedom toga, ako je arbitraža ugovorena u državi koja je stranka Newyorške konvencije, priznanje i ovrha pravorijeka ne može se odbiti zato što je pravorijekom odlučeno o sporu bez međunarodnog obilježja...Nema sumnje da je namjera zakonodavca bila da se arbitraži provedenoj protivno zabrani iz čl. 3. st. 2. ZA ne priznaju pravni učinci. Slijedom toga, strani pravorijek o sporu između domaćih stranaka ne bi se mogao priznati prema ZA. Ostaje pitanje pod koji od razloga za odbijanje priznanja i ovrhe stranih pravorijeka navedenih u odredbi čl. 40. ZA treba podvesti povredu zabrane ugovaranja strane arbitraže u sporovima bez međunarodnog obilježja. Kao što smo naveli, ovdje nije riječ o arbitrabilnosti *ratione materiae* tako da se ne bi primjenjivala odredba čl. 40. st. 2. t. a) ZA. Vjerojatno bi u tom slučaju trebalo primijeniti odredbu čl. 40. st. 2. t. b) ZA prema kojoj će se priznaje stranog pravorijeka odbiti ako je on suprotan javnom poretku Republike Hrvatske. Iz navedenog slijedi da strani pravorijek o sporu između domaćih stranaka treba priznati u Hrvatskoj ako je donesen u državi ugovornici Newyorške konvencije. U rijetkim slučajevima, kad je pravorijek donesen u državi koja nije ugovornica te konvencije, njegovo priznanje trebalo bi primjenom ZA odbiti. Kako su sve države članice EU pristupile Newyorškoj konvenciji, čl. 3. st. 2. ZA ne sprječava stranke da u domaćim sporovima ugovore arbitražu u nekoj državi Članici EU. Ako bi protivno čl. 3. st. 2. ZA arbitraža u inozemstvu bila ugovorena u sporu za koji je propisana isključiva nadležnost domaćih sudova, domaći sudovi trebali bi po službenoj dužnosti odbiti priznanje i ovrhu pravorijeka donesenog u toj arbitraži. Mjerodavne bi bile odredbe čl. V(2)(a) Newyorške konvencije ili, u rijetkim slučajevima kad se ta konvencija ne primjenjuje, čl. 40. st. 2. t. a) ZA."*; Vidjeti Babić Davor, Ograničenje izbora stranog mjesta arbitraže prema Zakonu o arbitraži i sloboda pružanja usluga u pravu EZ i asocijacijskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 56 (1) 49-84 (2006), str. 73.

Arbitrabilnost *ratione jurisdictionis* jest arbitrabilnost s obzirom na to da li državni sud ili neko drugo upravno tijelo ima isključivu nadležnost za rješavanje određenog spora.⁶¹² Ovaj kriterij u hrvatskom slučaju dolazi do izražaja samo u slučajevima utvrđivanja prava stranaka u sporu s međunarodnim obilježjem iz članka 2. stavka 1. točke 7. ZA, dakle u sporovima u kojima je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu, odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu, da spor povjere na rješavanje arbitražnom sudu u inozemstvu. Ako je za određeni spor zakonom propisana isključiva nadležnost suda u Republici Hrvatskoj, strankama je u skladu s člankom 3. stavkom 2. ZA zabranjeno ugovaranje samo one arbitraže čije je mjesto izvan područja Republike Hrvatske.⁶¹³

Imajući u vidu definiciju arbitrabilnosti iz članka 3. stavka 1. ZA, nema nikakve sumnje da su ispunjene sve pretpostavke za širenjem arbitrabilnosti i na upravne sporove, ali i na izvanparnične i druge sporove u kojima je strankama dozvoljeno zaključenje nagodbe u pravima kojima mogu slobodno raspolagati.⁶¹⁴

U postupku poništaja pravorijeka sud će po službenoj dužnosti paziti na postojanje svih prethodno navedenih vrsta arbitrabilnosti, dakle na arbitrabilnost *ratione causae*, *ratione personae* i *ratione jurisdictionis*, neovisno o tome da li je stranka prigovor nearbitrabilnosti spora istaknula u arbitražnom postupku i neovisno o tome da li ga je stranka istaknula u postupku za poništaj arbitražnoj pravorijeka.

6.1.2.2.2. *Suprotnost pravorijeka s javnim poretom Republike Hrvatske*

Kroz poništajni razlog nearbitrabilnosti spora prema zakonima Republike Hrvatske (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a) ZA), kao i kod poništajnog razloga suprotnosti pravorijeka s javnim

⁶¹² *Sajko Krešimir*, On arbitrability in comparative arbitration, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 5., 2010., str. 962.

⁶¹³ I nakon stupanja na snagu ZA postoje razmišljanja da je arbitražno rješavanje sporova isključeno u svim onim slučajevima u kojima je izrijekom propisano da neku vrstu sporova mogu rješavati samo državni sudovi. Primjerice *Dika/Potočnjak* navode da bi se obzirom na to da prema ZA-u postojanje isključive nadležnosti domaćeg suda nije više (eksplicitna) negativna pretpostavka za ugovaranje domaće arbitraže, moglo postaviti pitanje bi li arbitraža bila dopuštena i u sporovima za koje je izrijekom predviđena samo nadležnost sudova. *Dika/Potočnjak* smatraju da bi trebalo zauzeti stajalište, neovisno o tome što postojanje isključive jurisdikcije hrvatskog suda nije više eksplicitna negativna pretpostavka arbitrabilnosti, da ta pretpostavka proizlazi iz prirode stvari - ako je izrijekom predviđeno da neku vrstu sporova mogu rješavati samo državni sudovi, tada tu vrstu sporova ne mogu rješavati nikakva druga domaća tijela, pa ni domaće arbitraže; Vidjeti *Dika/Potočnjak*, op. cit. u bilj. 606., str. 14.

⁶¹⁴ Više o mogućnostima širenjima arbitražnog rješavanja sporova u Republici Hrvatskoj u *Maganić Aleksandra*, Arbitrabilnost u izvanparničnim predmetima, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2007., str. 102.-132.

poretkom Republike Hrvatske (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA), dolazi do izražaja kontrolna uloga države nad donesenim pravorijecima. Ta kontrolna uloga države nad pravorijecima, ispitujući postojanje istih razloga, dolazi do izražaja i u postupcima ovrhe domaćih pravorijeka (čl. 39. st. 1. ZA), kao i u postupcima ovrhe i priznanje stranih pravorijeka (čl. 40. st. 2. sl. a)-b) ZA i čl. V. st. 2. sl. (a)-(b) NYK).

Što će se smatrati javnim poretkom ovisi o svakoj državi posebno. Protivnost javnom poretku u postupku poništaja domaćeg pravorijeka se isključivo procjenjuje prema zakonima države u kojoj je bilo mjesto arbitraže (*lex arbitri*), neovisno o tome koje je pravo mjerodavno za ugovor o arbitraži, odnosno kojih se pravila postupka pridržavao arbitražni sud.

Inače, ZA pojam "*javni poredak*" navodi u sljedećim člancima: kod pravorijeka na temelju nagodbe (čl. 29. st. 2. ZA), kod tužbe za poništaj domaćeg pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA), kod ovrhe domaćeg pravorijeka (čl. 39. st. 1. u vezi s čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA), kod nevezanosti domaćeg suda pitanjem koje je prethodno riješeno arbitražnim pravorijekom (čl. 39. st. 3. ZA), kod tužbe za utvrđenje da ne postoje razlozi za poništaj pravorijeka (čl. 39. st. 4. ZA) i kod priznanja i ovrhe stranog pravorijeka (čl. 40. st. 2. sl.) b) ZA).

6.1.2.2.2.1. Povijesni razvoj značenja "suprotnosti javnom poretku"

Suprotnost javnom poretku nije uvijek imala isto značenje i podrazumijevala iste povrede, već je značenje tog pojma bilo prvenstveno uvjetovano političkim okvirom unutar kojeg se utvrđivalo koja postupanja predstavljaju povrede javnog poretka.

Člankom 485. stavkom 1. točkom 6. ZPP-a 1976 bilo je propisano da se poništaj pravorijeka može tražiti "*ako je izabrani sud osudio stranku na takvu činidbu koja po zakonu nije dopuštena ili je uopće zabranjena*". Iako se tom odredbom ne spominje izričito pojam "*javnog poretka*", možemo zaključiti da se poništaj pravorijeka mogao tražiti u situacijama kada je arbitražni sud donesenim pravorijekom počinio povredu neke kogonetne odredbe te na takav način donio pravorijek koji je bio suprotan unutarnjem javnom poretku zemlje arbitraže.⁶¹⁵

⁶¹⁵ Da se zaštićeni javni poredak pojmovno izjednačuje s ukupnošću prisilnih propisa mjerodavnog pravnog poretka i pravila morala na kojima taj poredak počiva, te da se ta kategorija naziva "*unutarnji javni poredak*" navode i *Goldštajn/Triva*. Oni dodatno ukazuju i na pojam "*međunarodni javni poredak (ordre public international)*" ili samo na javni poredak (*ordre public, public policy...*) koji se štiti u arbitražnim sporovima s elementom inozemnosti, u kojima odlučuju strani arbitražni sudovi, kada se krug zaštićenih pravnih instituta

Naglašavanje da činidba ne smije biti suprotna zakonu svakako je olakšala položaj stranke koja se pozivala na ovaj poništajni razlog jer je mogla na jasan način ukazati koja je to zakonska odredba povrijeđena donošenjem pravorijeka. Iz razloga što je izbjegnuto korištenje pojma javni poredak, izbjegnuta je i mogućnost tumačenja što se sve moglo smatrati suprotnim javnom poretku. Dakle, kod kontrole "domaćeg" pravorijeka provjeravala se njegova "usklađenost" s unutrašnjim pravnim poretkom kao ukupnosti pravnih propisa koje obvezuju te sa pravilima morala. To je bila, možemo slobodno reći, jasna i precizna zadaća državnog suda u postupku poništaja "domaćeg" pravorijeka. Nadalje, člankom 48. Novele ZPP-a 1990 bila je izmijenjena odredba članka 485. stavka 1. točke 6. ZPP-a 1976 na način da se tužba radi poništaja pravorijeka mogla podnijeti *"ako je presuda izabranog suda u suprotnosti s Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i utvrđenim osnovama društvenog uređenja"*. ZPP-om 1991 je navedena odredba izmijenjena na način da se umjesto suprotnosti sa Ustavom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije naglašava suprotnost sa Ustavom Republike Hrvatske. Ovdje možemo primijetiti značajan odmak od članka 485. stavka 1. točke 6. ZPP-a 1976, jer se sada pod pojmom javni poredak smatra postupanje u skladu s odredbama Ustava kojima su utvrđene osnove društvenog uređenja. Na ovakav način se javni poredak izdiže iznad zakonskih propisa te svaka povreda kogentne zakonske norme ne znači i postupanje protivno javnom poretku.⁶¹⁶ Dakle, pojam javnog poretka se odredio "uže" u odnosu na onaj koji je prevladavao do izmjene ZPP-a 1976. godine, pa on više ne znači *"ukupnost prisilnih propisa domaćeg pravnog sustava"*.⁶¹⁷ Uže tumačenje pojma javnog poretka prevladava i u sadašnjoj

znatno sužava te se ograničava na zaštitu tek onih imperativnih pravnih norma i moralnih pravila bez čijeg bi poštovanja bio doveden u pitanje pravni i moralni integritet relevantnog poretka; Vidjeti *Goldštajn/Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 191.-192. Na isti način i *Sikirić* navodi i obrazlaže razlike između unutarnjeg javnog poretka i međunarodnog javnog poretka; Vidjeti *Sikirić*, op. cit. u bilj. 431., str. 1078. i *Sikirić Hrvoje*, *Prisilna pravila, pravila neposredne primjene i mjerodavno materijalno pravo u međunarodnoj arbitraži*, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999., str. 83.-84.

⁶¹⁶ *Lović Stjepan*, *Suprotnost javnom poretku kao razlog za poništaj pravorijeka*, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2015., str. 653. Takvo tumačenje je dao i VTSRH u Presudi br. Pž-6855/02 od 15. srpnja 2003.: *"Prema mišljenju ovog suda, već i ranija odredba čl. 485. t. 6. ZPP-a nije kao razlog za poništaj pravorijeka izabranog suda propisivala suprotnost sa svim prisilnim normama. U tom pravcu treba primjenjivati i pojam javnog poretka Republike Hrvatske."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. studenog 2020., u 18:14 h).

⁶¹⁷ Ipak, i dalje su se mogle pronaći pojedine presude u kojima se suprotnost javnog poretka razmatrala sa stajališta povrede materijalnog ili procesnog prava. Tako je ŽSZG presudom br. VI Ap-4/07 od 27. srpnja 2007. odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka kojeg je tužitelj istaknuo zbog toga što je smatrao da je pravorijek suprotan javnom poretku, sa sljedećim obrazloženjem: *"Stoga ovaj sud nije mogao prihvatiti navode tužitelja u tužbi da je arbitražni pravorijek donijet suprotno poretku Republike Hrvatske, jer njime nisu povrijeđene norme procesnog, niti materijalnog prava, budući tužitelj to nije ničim dokazao, niti je u prilog svojih tvrdnji doprinio bilo kakve dokaze koji bi upućivali na suprotan zaključak, već u tužbi prigovora datom nalazu i mišljenju građevinskog vještaka, a koji prigovori su otklonjeni dopunom vještačkog nalaza, a što je sve ocjenjivao i Arbitražni sud, na temelju čega je donio pravilnu odluku koju prihvaća i ovaj sud."* Odlučujući o žalbi na predmetnu presudu, VSRH je rješenjem br. Gž-12/07 od 23. travnja 2008. ukinuo nižestupanjsku presudu iz procesnih razloga, ali nije svojim rješenjem izričito otklonio citiranu definiciju nižestupanjskog suda niti je uputio da bi ista bila suprotna pojmu

sudskoj praksi.⁶¹⁸ ZA ne daje definiciju javnog poretka te ne radi razliku između "unutarnjeg" i "međunarodnog" javnog poretka kod kontrole domaćih i stranih arbitražnih pravorijeka. To je u skladu s prisutnom težnjom u arbitražnoj teoriji da se izbriše razlikovanje unutarnjeg i vanjskog javnog poretka.⁶¹⁹ Zakonodavac nije dao "smjernice" što bi se to smatralo suprotnim javnom poretku niti je uputio na izvor te povrede, već takva saznanja trebamo izvoditi iz pravomoćnih sudskih presuda kojima je razmatrana povreda javnog poretka, jednako kao i iz argumentacije i primjera koje daje doktrina.⁶²⁰

6.1.2.2.2. Sudska utvrđenja pojma "suprotnosti s javnim poretkom"

Iako je državni sud u postupku povodom poništaja arbitražnog pravorijeka ovlašten i obvezan u svakom pojedinačnom slučaju utvrđivati po službenoj dužnosti da li je donošenjem pravorijeka povrijeđen javni poredak, u niti jednoj presudi koja je razmatrana za potrebe za ovog rada sud nije utvrdio povredu javnog poretka. Ali u pojedinim presudama, državni sudovi

"suprotnosti pravorijeka javnom poretku". Postupajući po obvezujućoj uputi iz ukidnog rješenja, ŽSZG je presudom br. Ap-6/08 od 1. lipnja 2010. i ovaj put odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka, ali je u obrazloženju presude ipak naveo da je *"javni poredak (ordre public) izraz za osnovna načela društvenog i političkog poretka koje država ostvaruje uvijek i beziznimno, te isti ne predstavljaju ukupnost propisa prisilnog prava, već obuhvaća samo one propise kojima se osiguravaju temeljne vrijednosti (socijalne, moralne i ekonomske) javnog poretka jedne zemlje – u ovom slučaju Republike Hrvatske – ili se dovodi u pitanje njezin pravni poredak."* Predmetna presuda je potvrđena presudom VSRH br. GŽ-31/10 od 5. listopada 2011. (odluke su objavljene u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 180.

⁶¹⁸ Primjerice VTSRH je presudom br. PŽ-4486/02 od 1. ožujka 2005. naglasio da ne čini svaka povreda propisa pravorijek nužno suprotnim javnom poretku RH, pa čak i da se radi o očitoj povredi kogentnog propisa. U takvom slučaju sud mora u okolnostima konkretnog činjeničnog stanja ocijeniti važnost te odredbe za javni poredak RH, ali i značaj posljedica povrede te odredbe u odnosu na javni poredak RH. Sud je naposljetku zaključio da ako konkretna odredba nije od takvog značaja za javni poredak RH da njezina povreda predstavlja suprotnost tom poretku, ili značaj posljedice povrede tog pravila ne predstavlja suprotnost tom poretku, ni pobijani pravorijek nije nužno u suprotnosti s javnim poretkom RH (odluka je objavljena u Gović Penić, op. cit. u bilj. 486., str. 7.

⁶¹⁹ Točkom 46. Uvodnog obrazloženja Tajništva UNCITRAL-a uz UML, predloženo je načelo jednakog postupanja prema svim pravorijecima, neovisno o tome da li se radi o domaćem ili međunarodnom pravorijeku: *"Postupanjem s pravorijecima donesenim u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži na jednak način, neovisno o tome gdje su doneseni, Model-zakon radi novu crtu razgraničenja "međunarodnih" od "nemeđunarodnih" pravorijeka, umjesto oslanjanja na tradicionalnu razliku između "stranih" i "domaćih" pravorijeka. Ta nova linija temelji se na sadržajnoj, a ne na teritorijalnoj razlici, koja je neprikladna s obzirom na ograničenu važnost mjesta arbitraže u međunarodnim predmetima. Mjesto arbitraže je vrlo često odabrano zbog pogodnosti stranaka, a spor može imati malu ili nikakvu vezu s državom gdje se odvija arbitraža. Zaključno, priznanje i ovrha "međunarodnih" pravorijeka, bili oni "strani" ili "domaći" treba biti uređena istim odredbama"*. Identično obrazloženje nalazi se i u točki 50. teksta Uvodnog obrazloženja UML-a, izmjene iz 2006. (dostupno na mrežnoj stranici www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-arb/07-86998_Ebook.pdf., posjećeno dana 1. studenog 2020., u 12:16 h). Triva/Uzelac također ukazuju na tendencije u arbitražnoj praksi stvaranja jedinstvene kategorije koja se sadržajno približava standardima poimanja međunarodnog javnog poretka. Vidjeti Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 298.

⁶²⁰ Značaj uloge državnog suda u utvrđivanju pojma suprotnosti s javnim poretkom RH nalazimo primjerice u presudama VTSRH br. PŽ-6855/02 od 15. srpnja 2003. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. studenog 2020., u 18:14 h) i br. PŽ-4486/02 od 1. ožujka 2005. (odluka je objavljena u članku Gović Penić Iris, Arbitraža i mirenje u radnim sporovima, str. 7., a članak je objavljen na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, dana 20. studenog 2018., posjećeno dana 24. travnja 2024., u 11:34 h), kao i u presudi VSRH br. GŽ-6/17 od 29. ožujka 2017. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 1. studenog 2023., u 12:24 h).

su izričito ukazivali na potrebu provjere pravorijeka sa stajališta suprotnosti javnom poretku. Tako je VTSRH rješenjem br. PŽ-1577/04 od 24. listopada 2007.⁶²¹ naglasio: *"Ukoliko je prvostupanjski sud ostao kod činjeničnih utvrđenja iz prethodne presude prema kojoj su utvrđene povrede zajamčenih poduzetničkih i tržišnih sloboda i prava na jednak položaj svih pred sudom i drugim tijelima i pred zakonom, trebalo je obrazložiti da li te povrede predstavljaju ili ne predstavljaju povredu javnog poretka Republike Hrvatske, a ako ne predstavljaju (što bi se indirektno moglo zaključiti iz obrazloženja pobijane presude) zašto ne predstavljaju"*.

U nekim svojim odlukama državni sudovi su čak jasno naveli koja bi to postupanja u arbitražnom postupku bila suprotna javnom poretku. Tako je primjerice TSZG presudom br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. odbio tužbu za poništaj pravorijeka Stalnog izabranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, sa sljedećim obrazloženjem: *"Sve povrede na koje se tužitelj poziva, a koje se tiču javnog poretka u okrilju kojih je došlo do povrede prisilnih propisa, ne tiču se ovog suda, jer državni sudovi, ugovaranjem arbitraže u granicama dopuštenim zakonom, nisu ovlašteni ispitivati pravilnost arbitražnih odluka. To znači da u okviru instituta javnog poretka treba izdvojiti povrede međunarodnog javnog poretka jer pojam unutarnjeg javnog poretka kao kriterij za ispitivanje domaćeg pravorijeka zapravo predstavlja suprotnost sa smislom i suštinom arbitražnog sudovanja. To bi značilo da temeljna načela obuhvaćena javnim poretom poznata i u međunarodnoj zajednici su: audiatur et altera pars (neka se čuje i druga strana), nezavisnost i nepristranost suda, zabrana prijevargnog ponašanja, te pravedno i pošteno postupanje. Isto tako pod pojmom javnog poretka moglo bi se tretirati i ostvarenje nekog nemoralnog cilja, činidbe, koji proizvode posljedice koje su općenito zabranjene ili nisu inače dopuštene, kako u domaćem javnom poretu, tako i s obzirom na međunarodne pravne standarde"*.⁶²² Dakle, citiranom odlukom se isključuje *"domaći"* javni poredak kao kriterij prilikom odlučivanja o tužbi za poništaj pravorijeka⁶²³, a opet se navode načela koja čine

⁶²¹ Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 2. studenog 2023., u 11:31 h.

⁶²² Presuda je objavljena u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 172. Takvo utvrđenje nalazimo i u presudi VTSRH br. PŽ-6855/02 od 15. srpnja 2003. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. studenog 2020., u 18:14 h).

⁶²³ Isto stajalište se može naći i u presudi TSZG br. P-2211/2013 od 24. veljače 2014.: *"...u okviru instituta javnog poretka treba izdvojiti povrede međunarodnog javnog poretka jer pojam unutarnjeg javnog poretka kao kriterij za ispitivanje domaćeg pravorijeka zapravo predstavlja suprotnost sa smislom i suštinom arbitražnog sudovanja. To bi značilo da temeljna načela obuhvaćena javnim poretom poznata i u međunarodnoj zajednici su: audiatur et altera pars (neka se čuje i druga strana), nezavisnost i nepristranost suda, zabrana prijevargnog ponašanja te pravedno i pošteno postupanje. Isto tako pod povredom javnog poretka moglo bi se tretirati i ostvarenje nekog nemoralnog cilja, činidbe, koji proizvodi posljedice koje su općenito zabranjene ili nisu inače dopuštene, kako u*

sastavni dio unutarnjeg javnog poretka. Navedena odluka je u skladu s modernom tendencijom da se briše razlika između unutarnjeg i javnog poretka, što i doprinosi većoj pravnoj sigurnosti.⁶²⁴ Uostalom, zahvalno je što se ovakvom tendencijom izbjegava mogućnost da pravorijek bude u skladu s jednim "unutarnjim" poretkom, a istovremeno u suprotnosti s drugim "unutarnjim" poretkom, jer se pod pojmom javnog poretka trebaju smatrati i *"posljedice koje su općenito zabranjene ili nisu inače dopuštene, kako u domaćem javnom poretku, tako i s obzirom na međunarodne pravne standarde"*, a kako je navedeno u citiranoj presudi br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. Svakako je pohvalno i predstavlja rijetkost, što su ovom presudom navedena neka od načela čiju povredu sud treba razmatrati, pa se daju i smjernice o čemu treba odlučivati državni sud u drugim postupcima povodom tužbe za poništaj pravorijeka.⁶²⁵ Povodom žalbe na citiranu presudu, VTSRH je presudom br. Pž-1574/04 od 12. prosinca 2006.,⁶²⁶ potvrdio prvostupanjsku odluku, te naveo sljedeće, *"Pravorijek čiji se poništaj traži nije u suprotnosti s temeljnim gospodarskim, pravnim, političkim, vjerskim i društvenim standardima Republike Hrvatske, a nije ni u protivnosti s prinudnim (kogentnim) propisima Republike Hrvatske"*. Iz citiranog stava razvidno je da VTSRH svojim obrazloženjem već prihvaćenom "užem" pojmu javnog poretka pridružuje i napušteno "šire" tumačenje pojma javni poredak, jer razmatra suprotnost pravorijeka i sa svim *"prinudnim (kogentnim) propisima Republike Hrvatske"*. Čak se i u daljnjem obrazloženju odluke sud upustio u razmatranje valjanosti ugovora o naknadi dionicama i to na način da je zaključio: *"I drugi propisi na koje se žalitelj poziva ne uređuju ugovore o nadoknadi dionica, niti je sklopljeni ugovor o nadoknadi protivan tim propisima. Stoga sklopljeni ugovor nije protivan prisilnim propisima"*. Iako VTSRH u navedenoj presudi nije izričito rekao da suprotnost kogentnim normama predstavlja povredu javnog poretka, postavlja se pitanje zašto je smatrao potrebnim naglasiti da pravorijek nije u protivnosti s kogentnim propisima RH. U svojoj odluci

domaćem javnom poretku, tako i s obzirom na međunarodne pravne standarde." Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁶²⁴ Potvrdu takve tendencije iznosi i Sikirić koji smatra da kada se radi o usklađenosti pravorijeka s javnim poretkom, treba ga jednako tumačiti, i onda kada se radi o poništaju ili ovrsi domaćeg pravorijeka kao i onda kada se radi o odbijanju priznanja i ovrhe stranog pravorijeka; Vidjeti Sikirić, op. cit. u bilj. 431., str. 1109.

⁶²⁵ Primjera radi, TSZG je u presudi br. P-5705/2011 od 11. travnja 2013. naveo razmišljanja o tome što bi predstavljalo povredu javnog poretka te je pojasnio da bi povreda ustavnog prava na poduzetničku i tržišnu slobodu bila suprotna javnom poretku: *"U odnosu na upiranje na čl. 49. Ustava RH i navodnu povredu prava na poduzetničku i tržišnu slobodu, sama činjenica da je vrijednost dionica od stjecanja pa do danas pala i da je Nama d.d. u stečaju, te da time tužitelj ne može ostvariti svoja upravljačka prava – nije povreda toga prava iz čl. 49 Ustava RH, te slijed događaja u kojem su dionice Name d.d. pale na vrijednosti – ne može biti povreda prava zaštićenog čl. 49. Ustava i s tim u vezi povreda javnog poretka RH, a osim toga ovaj svoj navod tužitelj niti ne obrazlaže."* Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁶²⁶ Presuda je objavljena u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 172. Presudom VSRH br. Revt-74/07 od 7. listopada 2009. odbijena je kao neosnovana revizija tužitelja izjavljena protiv presude VTSRH br. Pž-1574/04 od 12. prosinca 2006. (presuda je objavljena u Lovrić, Lovrić, op. cit. u bilj. 586., str. 882.).

povodom izjavljene revizije protiv navedene presude, VSRH je zauzeo stajalište da kod protivnosti pravorijeka javnom poretku treba prihvatiti samo "uže" tumačenja pojma javni poredak: *"Javni poredak obuhvaća samo one propise kojima se osiguravaju osnovna načela konkretnog pravnog sustava...Zbog toga je za ocjenu navedene pretpostavke relevantno samo da li se vrijeđaju pravorijekom osnovna načela domaćeg pravnog poretka, a ne jesu li pravilno primijenjene zakonske odredbe prisilne naravi što je pitanje pravilne primjene materijalnog prava, a iz kojeg razloga se arbitražni postupak ne može pobijati. U konkretnom slučaju je riječ o primjeni propisa o raspolaganju dionicama. Imajući na umu neposredno naprijed navedeno, eventualna pogrešna primjena tih propisa od strane arbitražnog suda ne predstavlja suprotnost javnom poretku, jer time nisu ugrožena osnovna načela na kojima se temelji javni poredak Republike Hrvatske".*⁶²⁷ Dakle, u istom predmetu donesene su tri odluke s različitim opisom "suprotnosti s javnim poretkom". Nema sumnje da je stajalište VSRH-a smjernica za daljnje odluke, a u skladu s kojom sudovi i postupaju. Tako je primjerice ŽSZG naveo da je *"...javni poredak izraz za osnovna načela društvenog i političkog poretka koje država ostvaruje uvijek i beziznimno, a koja načela ne predstavljaju ukupnost propisa prisilnog prava, već obuhvaćaju samo one propise kojima se osiguravaju temeljne vrijednosti (socijalne, moralne i ekonomske) javnog poretka jedne zemlje – Republike Hrvatske – ili se dovodi u pitanje njezin pravni poredak. Zbog toga je za poništaj pravorijeka iz razloga propisanog odredbom čl. 36. st. 2. t. 2. b. ZA odlučno vrijeđaju li se pravorijekom opća načela domaćeg pravnog poretka, a ne je li u arbitražnom postupku došlo do povrede procesnih načela ili pogrešne primjene materijalnog prava, jer se iz tih razloga arbitražni pravorijek ne može pobijati".*⁶²⁸ Ovom odlukom sud ističe da zakonska formulacija iz članka 36. stavka 2. točke 2. slova b) ZA predstavlja pravni standard te naglašava da nije svaka povreda kogentne odredbe od značaja za javni poredak.⁶²⁹ Citirano

⁶²⁷ Presuda VSRH br. Revt-74/07 od 7. listopada 2009. (presuda je objavljena u Lovrić, op. cit. u bilj. 586., str. 882.)

⁶²⁸ Presuda ŽSZG br. Ap-20/13-12 od 11. ožujka 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Isto određenje javnog poretka sadržano je i u sljedećim sudskim odlukama:

Presuda ŽSZG br. Ap-19/13-6 od 12. veljače 2014., presuda ŽSZG br. Ap-1/13-9 od 15. srpnja 2013. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu);

Presuda TSZG br. P-7463/10 od 9. veljače 2012.; presuda TSZG br. P-1680/12 od 2. srpnja 2012.; presuda TSZG br. P-2211/13 od 24. veljače 2014.; presuda TSZG br. P-1270/14 od 1. lipnja 2015.; presuda TSZG br. P-528/15 od 2. srpnja 2015.; presuda TSZG br. P-3011/14 od 30. srpnja 2015.; presuda TSZG br. P-1986/14 od 13. srpnja 2016. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

Presuda VSRH br. Gž-19/09 od 23. rujna 2009. (presuda je objavljena u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 176.); presuda VSRH br. Gž 5/10-2 od 5. svibnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); presuda VSRH br. Revt-221/16 od 11. listopada 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:30 h); presuda VSRH br. Gž-6/17 od 29. ožujka 2017. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 1. studenog 2023., u 12:24 h);

⁶²⁹ Tako i Sikirić smatra da svi prisilni propisi nisu dio javnog poretka u smislu članka 36. stavka 2. točke 2. b. ZA, te da je zakonodavac to htio on bi to jasno i odredio. Sikirić ujedno pojašnjava i da kada država dopušta arbitražne sudove, ona mora prihvatiti nepravilne pravorijeke, čak i onda kada arbitražni sud povrijedi prisilno

mišljenje potvrdio je kao ispravno svojim Rješenjem VSRH ⁶³⁰ na način da je izrekao: *"Javni poredak obuhvaća samo one propise kojima se osiguravaju osnovna načela konkretnog pravnog sustava, tako da tim institutom države štite svoj pravni sustav od primjene stranog prava protivno tim načelima. Zbog toga je za ocjenu navedene pretpostavke relevantno samo da li se vrijeđaju pravorijekom osnovna načela domaćeg pravnog poretka, a ne jesu li pravilno primijenjene zakonske odredbe prisilne naravi, što je pitanje pravilne primjene materijalnog prava iz kojeg se razloga arbitražni pravorijek ne može ni pobijati."*⁶³¹

Možda je najjasniji stav o tome što bi značila suprotnost s javnim poretkom Republike Hrvatske i koja je uloga suda koji odlučuje o tužbi radi poništaja pravorijeka, VSRH iznio u svojoj sljedećoj presudi: *"U pravu je prvostupanjski sud da javni poredak ne predstavlja ukupnost propisa prisilnog prava već obuhvaća samo one propise kojima se osiguravaju temeljne pravne vrijednosti (socijalne, moralne i ekonomske) javnog poretka jedne zemlje (u ovom slučaju Republike Hrvatske) ili se dovodi u pitanje njezin pravni poredak. Zbog toga je za poništaj pravorijeka iz razloga propisanog odredbom čl. 36. st. 2. t. 2. b. ZA odlučno vrijeđaju li se pravorijekom opća načela domaćeg pravnog poretka, a ne je li u arbitražnom postupku došlo do povreda procesnih načela ili pogrešne primjene materijalnog prava, jer se iz tih razloga arbitražni pravorijek ne može pobijati. Naime, zadatak prvostupanjskog suda i nije bio upuštati se u suđenje i provođenje postupka koji bi trebao nadomjestiti citirani pravorijek, jer se to protivi biti ZA i svrsi arbitražnog postupka. Prema tome, pravilno je prvostupanjski sud zaključio, a koji zaključak prihvaća i ovaj sud, da pobijanim pravorijekom*

pravo; Vidjeti *Sikirić*, op. cit. u bilj. 431., str. 1100. Identično stajalište je zauzeo i VTSRH presudom br. Pž-4486/02 od 1. ožujka 2005. (odluka je objavljena u *Gović Penić*, op. cit. u bilj. 485., str. 7.).

⁶³⁰ Rješenje VSRH br. Gž-2/08 od 30. svibnja 2008. (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 14. ožujka 2023., u 11:47 h).

⁶³¹ VSRH je i u nekim svojim drugim odlukama zauzeo isto stajalište naglašivši da se: *"pojam javnog poretka ne može poistovjetiti sa prisilnim propisima. Javni poredak obuhvaća samo one propise kojima se osiguravaju i štite osnovna načela konkretnog pravnog sustava. Zato za ocjenu navedene pretpostavke jedino odlučno je, je li se pravorijekom vrijeđaju osnovna načela domaćeg pravnog poretka, a ne jesu li pravilno primijenjene zakonske odredbe procesnog ili materijalnog prava."* Vidjeti primjerice: rješenje br. Gž-17/06 od 11. rujna 2007. (objavljeno u *Lovrić*, op. cit. u bilj. 586., str. 898.); rješenje br. Gž-6/08 od 5. ožujka 2008. (dostupno na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 20. siječnja 2024., u 11:15 h); rješenje br. Gž-12/07 od 23. travnja 2008. (objavljeno u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); presuda br. Gž-29/11 od 21. rujna 2011. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); presuda br. Revt-167/12 od 4. rujna 2012. (objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.). VTSRH je presudom br. Pž-5889/10 od 26. listopada 2010. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 173.) naveo da javni poredak čine *"samo one norme kojima se krše temeljna ustavna prava ili osnove morala našeg pravnog sustava i države u cjelini."*

TSZG je u nekim svojim odlukama izričito konstatirao da eventualna povreda primjene zakonskih odredaba nije razlog zbog kojeg se može poništiti pravorijek. Vidjeti primjerice: presuda br. P-1763/16 od 23. studenog 2017.; presuda br. P-1570/16 od 21. ožujka 2017.; presuda br. P-2090/16 od 16. svibnja 2017.; presuda br. P-1794/17 od 24. travnja 2018.; presuda br. P-630/16 od 30. studenog 2018.; presuda br. P-789/19 od 15. studenog 2019. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

u smislu odredbe čl. 36. st. 2. t. 2. b. ZA nije povrijeđeno neko načelo javnog poretka Republike Hrvatske, jer žalitelj u tužbi kao i u žalbi poistovjećuje prisilne propise s pojmom javnog poretka, ne navodeći pritom konkretno koje bi načelo javnog poretka Republike Hrvatske bilo povrijeđeno."⁶³²

Nadalje, VTSRH je rješenjem od 24. listopada 2007. godine⁶³³ pojasnio da, "...povreda zajamčenih poduzetničkih i tržišnih sloboda i pravo na jednak položaj pred svih sudom i drugim tijelima i pred zakonom mogu predstavljati povredu javnog poretka Republike Hrvatske, a također mogu biti i u suprotnosti s Ustavom Republike Hrvatske i utvrđenim osnovama društvenog uređenja". Međutim, nastavio je: "Ukoliko je prvostupanjski sud ostao kod činjeničnih utvrđenja iz prethodne presude prema kojoj su utvrđen povrede zajamčenih poduzetničkih i tržišnih sloboda i prava na jednak položaj svih pred sudom i drugim tijelima i pred zakonom, trebalo je obrazložiti da li te povrede predstavljaju ili ne predstavljaju povredu javnog poretka Republike Hrvatske, a ako ne predstavljaju (što bi se indirektno moglo zaključiti iz obrazloženja pobijane presude) zašto ne predstavljaju". Iako je VTSRH samo zatražio da se niži sud izričito izjasni da li povreda prava na poduzetničku i tržišnu slobodu i pravo na jednak položaj svih pred sudom predstavlja povredu javnog poretka, odnosno da se izjasni zašto smatra da to eventualno ne bi predstavljalo takvu povredu, VTSRH nije naveo da prema njegovom

⁶³² Presuda VSRH br. GŽ-25/10 od 5. listopada 2010 (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Sličan stav je primjerice VSRH prethodno zauzeo i u sljedećim presudama: presuda VSRH br. GŽ-19/09 od 23. rujna 2009. i presuda VSRH br. GŽ-19/10 od 19. kolovoza 2010. (presude su objavljene u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 176. i 183.).

Identična utvrđenja su sudovi iznijeli i u sljedećim presudama:

VSRH primjerice u sljedećim presudama: br. GŽ-14/2008 od 15. listopada 2008. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 17:07 h); br. GŽ 25/10 5. listopada 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); br. GŽ-31/10 od 5. listopada 2011. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); br. Rev-167/12-2 od 4. rujna 2012. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.);

ŽSZG primjerice u sljedećim presudama: br. Ap-6/08 od 1. lipnja 2010. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); br. Ap-7/10 od 21. lipnja 2010.; br. Ap-4/10 od 2. srpnja 2010.; br. Ap-2/11-6 od 07. lipnja 2011.; br. Ap-16/13 od 1. listopada 2013.; br. Ap-20/13 od 11. ožujka 2014. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu);

VTSRH primjerice u sljedećim presudama: br. Pž-6855/02 od 15. srpnja 2003. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. studenog 2020., u 18:14 h), br. Pž-4486/02 od 1. ožujka 2005. (odluka je objavljena u *Gović Penić*, op. cit. u bilj. 485., str. 7.), br. Pž-7635/11 od 10. svibnja 2012. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu), br. Pž-7428/19 od 7. prosinca 2022. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 11:15 h);

TSZG primjerice u sljedećim presudama: br. P-2174/08 od 8. prosinca 2005.; br. P-7463/10 od 9. veljače 2012.; br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013.; br. P-2284/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2285/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2315/13 od 30. prosinca 2013.; br. P-2211/2013 od 24. veljače 2014.; br. P-1270/14 od 1. lipnja 2015.; br. P-3011/14 od 30. srpnja 2015.; br. P-1986/14 od 13. srpnja 2016. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁶³³ Rješenje VTSRH br. Pž-1577/04 od 24. listopada 2007. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 2. studenog 2023., u 11:31 h).

mišljenju povreda prava na poduzetničku i tržišnu slobodu i pravo na jednak položaj svih pred sudom u nekim slučajevima ne bi predstavljala povredu javnog poretka. S tim u vezi postavlja se pitanje da li svaka povreda ustavom zajamčenih prava predstavlja istodobno i povredu javnog poretka ili javni poredak treba smatrati nekom "višom" kategorijom od povrede zajamčenih ustavnih prava. U sudskim odlukama koje sam bio u mogućnosti istražiti, nema izričitog odgovora na to pitanje. No, nema sumnje da se u svakom pojedničanom slučaju poništaja arbitražnog pravorijeka treba ispitati s obzirom na okolnosti slučaja da li se arbitražnim pravorijekom vrijeđaju osnovna načela domaćeg pravnog poretka.

Iz prikazane sudske prakse jasno proizlazi stajalište hrvatskih sudova da sudsku zaštitu u postupku poništaja arbitražnog pravorijeka uživaju samo one kogentne norme koje predstavljaju temeljne vrijednosti pravnog sustava. Dakle, svaka povreda kogentne norme nije ujedno i povreda javnog poretka, no povreda javnog poretka u pravilu će predstavljati povredu kogentne norme, izuzev ako je riječ o moralnim standardima koji su toliko očiti da ih zakonodavac u zakonima i ustavu uopće nije smatrao potrebnim izričito propisati. Takvo razmišljanje je prihvaćeno i u pravnoj znanosti s obrazloženjem da kada bi se dopustio poništaj pravorijeka arbitražnog suda zbog bilo koje povrede prisilnih propisa, a pozivom na javni poredak, to bi značilo uvođenje nečuvenog meritornog ispitivanja pravorijeka po službenoj dužnosti od strane državnih sudova, ispitivanje na koje nije ovlašten ni instancioni državni sud u odnosu na odluke nižeg državnog suda.⁶³⁴ TSZG je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka sa sljedećim obrazloženjem, *"Sud je zauzeo stanovište da se sudska zaštita može pružiti samo u slučajevima kada je u arbitražnom postupku povrijeđeno neko od temeljnih vrijednosti pravnog poretka. To dakle znači da u sudskom postupku pokrenutom radi pobijanja pravorijeka, zaštitu ne uživaju apsolutno sve kogentne norme, nego samo one norme koje predstavljaju temeljne vrijednosti pravnog sustava. Drugačije tumačenje činilo bi upitnom svrhu postojanja arbitraže. Zakonom o privatizaciji i Zakonom o privatizacijskim investicijskim fondovima propisan je način raspolaganja imovinom Hrvatskog fonda za privatizaciju odnosno imovinom privatizacijskih investicijskih fondova. Ocjena suda prvog stupnja je da propisivanje načina postupanja jedne pravne osobe prilikom prodaje svoje imovine, predstavlja normu značajnu za tu pravnu osobu, te subjekte koji s tom osobom stupaju u pravne odnose. Međutim, takva norma ne predstavlja normu općeg značaja za pravni poredak Republike Hrvatske. Zbog toga, postupanje protivno odredbi čl. 27. Zakona o privatizacijskim investicijskim fondovima*

⁶³⁴ Tako i Sikirić, op. cit. u bilj. 431., str. 1108. i Grbin, op. cit. u bilj. 605., str. 281.

*nema za posljedicu poništaj pravorijeka".*⁶³⁵ Ali u presudama koje sam bio u mogućnosti razmotriti za potrebe ovog rada, državni sud nije nikada, pa ni kao primjer, naveo kogentnu odredbu čija povreda bi predstavljala suprotnost javnom poretku. No, sudovi često u presudama naglašavaju svoju ulogu u postupcima za poništaj pravorijeka na način: *"Prema tome, pobijani pravorijek nije u suprotnosti s javnim poretkom RH, a tužitelj tužbom samo različito interpretira zakonske propise, koje je, pri donošenju pravorijeka primijenio Arbitražni sud, u što ovaj sud ne može ulaziti, niti se upuštati u suđenje i provođenje postupka, jer se to protivi svrsi provođenja arbitražnog postupka. Ovaj sud je samo utvrđivao da li je ispunjenja koja od pretpostavki iz čl 36. ZOA za poništenje pravorijeka, te po službenoj dužnosti osim na povredu javnog poretka, pazio i na arbitrabilnost spora (čl. 3. ZOA)."*⁶³⁶

Državni sud bi trebao radi utvrđenja da li je pravorijek suprotan javnom poretku razmatrati pravilnost svih aspekata suđenja pred arbitražnim sudom, posebno opseg omogućavanja strankama korištenja njihovih zakonom garantiranih prava i ovlasti, s naglaskom na utvrđivanje povrede kogentnih odredbi, a sve kako bi sud mogao doći do zaključka da li takva povreda kogentnih odredbi uzrokuje poništaj pravorijeka zbog njegove suprotnosti s javnim poretkom. VTSRH je rješenjem br. Pž-1577/04 od 24. listopada 2007. zauzeo stajalište i da nesklad izreke i obrazloženja pravorijeka može, ovisno o naravi i intenzitetu nesklada, predstavljati razlog za poništaj pravorijeka uslijed svoje suprotnosti javnom poretku.⁶³⁷ U

⁶³⁵ Presuda TSZG br. P-2174/08 od 8. prosinca 2005. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 2. studenog 2020., u 14:03 h). Spomenimo i presudu VTSRH br. Pž-7632/11 od 10. svibnja 2012. (objavljena u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 170.), u kojoj je istaknuto: *"Stoga standard "javni poredak" ne bi trebalo tumačiti samo u smislu svih kogentnih normi jedne države, već u smislu osnovnih načela pravnog poretka te države. Budući da u Zakonu o arbitraži nije definirano što se treba smatrati pod javnim poretkom, dolazi do poteškoća u određivanju sadržaja istog."*

⁶³⁶ Presuda ŽSZG br. VI AP-1/07 od 3. ožujka 2009. (objavljena u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 176.) u kojoj se i dodatno navodi da javni poredak čine *"samo one norme kojima se krše temeljna ustavna prava ili osnove morala našeg pravnog sustava i države u cjelini."*

TSZG je presudom br. P-1063/05 od 7. veljače 2007. poništio pravorijek zbog toga što odluka arbitražnog suda kojom je usvojen tužbeni zahtjev za isplatom provizije nije utemeljena na valjanom ugovoru među strankama i jer je *"protivna prisilnim propisima i moralu društva u tolikoj mjeri da je pravorijek u suprotnosti s javnim poretkom Republike Hrvatske"*. To shvaćanje prvostupanjski je sud zasnovao na povredama načela obveznog prava pri čemu nije naveo o kojim načelima je riječ. VTSRH je rješenjem br. Pž-3733/07 od 6. listopada 2010. ukinuo prvostupanjsku presudu s naglaskom da se pojam javnog poretka ne može poistovjetiti s prisilnim propisima te da javni poredak obuhvaća samo one prisilne propise kojima se osiguravaju osnovna načela konkretnog pravnog sustava. Stoga se javni poredak ne bi trebao tumačiti samo u smislu svih kogentnih normi, već u smislu osnovnih načela pravnog poretka. U ponovljenom postupku TSZG je presudom br. P-8310/10 od 24. ožujka 2011. odbio tužbeni zahtjev na poništaj pravorijeka, a povodom žalbe tužitelja VTSRH je donio presudu br. Pž-4131/11 od 13. ožujka 2012. kojom je odbio žalbu i potvrdio prvostupanjsku presudu te još jednom naglasio da se javni poredak ne može poistovjetiti s prisilnim propisima kao i da u postupku poništaja sud ne može ispitivati je li arbitražni sud pravilno primijenio materijalno pravo (sve navedene odluke objavljene su u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 177.)

⁶³⁷ VTSRH je rješenjem br. Pž-1577/04 od 24. listopada 2007. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 2. studenog 2023., u 11:31 h) kojim je ukinuo presudu TSZG br. P-3599/03 od 26. studenog 2003. godine, a kojom je odbijen tužbeni zahtjev kojim se traži poništaj pravorijeka Stalnog

svakom slučaju sud se u postupku poništaja pravorijeka ne može zadržati samo na ispitivanju da li je izreka pravorijeka protivna javnom poretku, već nužno mora ispitati i obrazloženje, koje objašnjava kontekst i logičke premise zaključka koji je izražen u izreci pravorijeka. U tom smislu on nužno ulazi i u meritum spora.⁶³⁸

Tužitelji u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka često kao jedan od razloga ili kao jedini razlog kojim potkrepljuju osnovanost tužbenog zahtjeva navode pogrešnu primjenu procesnih odredbi prilikom donošenja pravorijeka ili da je povrijeđeno neko načelo ugovornog prava, kao primjerice načelo *pacta sunt servanda*, načelo savjesnosti i poštenja⁶³⁹, načelo dužnosti i suradnje u obveznim odnosima između ugovornih strana, pravo da se primi naknada za obavljeni rad, pravo na podmirivanje tražbine u roku i sl., bez da se uopće pozivaju na bilo koji razlog propisan člankom 36. stavkom 2. ZA.⁶⁴⁰ Dosta često se i povreda procesnih načela,

izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, naveo: *"Pogrešno prvostupanjski sud primjenjuje i materijalno pravo navodeći da nesklad obrazloženja s izrekom pravorijeka ne predstavlja tužbeni razlog za poništaj pravorijeka jer se taj razlog više ne predviđa u odredbi čl. 36. Zakona o arbitraži, pa stoga pozivanje tužitelja na nerazumljiv i nejasan pravorijek nije odlučno u ovoj stvari...Točno je da je ukinuta odredba čl. 485. ZPP-a gdje je u t. 6. taksativno navedeno da se poništaj presude izbranog suda može zahtijevati ako je izreka presude nerazumljiva ili je sama sebi proturječna. Prema navedenoj je odredbi svaka proturječnost i nerazumljivost izreke presude predstavljala je razlog za poništaj...Ovaj žalbeni sud smatra da ukoliko je nerazumljivost i proturječnost izreke pravorijeka takve naravi i intenziteta da predstavlja povredu javnog poretka Republike Hrvatske, to je svakako razlog za poništaj pravorijeka neovisno što taj razlog više nije izrijekom propisan Zakonom o arbitraži i neovisno o ukinutoj odredbi čl. 485. ZPP-a."*

Giunio smatra da ako bi obrazloženje rezultiralo takvim pravorijekom da bi on vrijeđao temeljna pravila pravnog sustava, na način da bi se taj nedostatak mogao okvalificirati kao povreda javnog poretka, to bi bio poništajni razlog, ali ne onaj zbog nepostojanja obrazloženja, već zbog protivnosti pravorijeka javnom poretku. Vidjeti Giunio, op. cit. u bilj. 408., str. 1125.

⁶³⁸ Tako i *Grbin* smatra da je sud u postupku poništaja pravorijeka dužan često ispitivati ne samo izreku, nego i obrazloženje, jer je u većini slučajeva izreka pravorijeka neutralna. Smatra da se tek iz obrazloženja pravorijeka može zaključiti da li je suprotan javnom poretku; Vidjeti *Grbin*, op. cit. u bilj. 606., str. 277. *Triva/Uzelac* također smatraju da je dužnost suda prethodno utvrditi aktualni sadržaj javnog poretka, da bi tek tada mogao ocijeniti činjenično stanje konkretnog spora, a zatim utvrditi svoj sud, logičku konkluziju, pravorijek o konkretnom pravnom pitanju; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 297.

⁶³⁹ VTSRH je primjerice presudom br. Pž-2146/16 od 6. veljače 2019. kojom je potvrdio presudu TSZG, Stalne službe u Karlovcu br. P-3011/2014 od 30. srpnja 2015. kojom je odbijen kao neosnovan tužbeni zahtjev tužitelja za poništaj pravorijeka SAS HGK naveo da: *"Načelo savjesnosti i poštenja stranaka u zasnivanju i izvršavanju obveznih odnosa za koje žalitelj tvrdi da je povrijeđeno pobijanim pravorijekom, je načelo kojega su se stranke dužne pridržavati u zasnivanju i izvršavanju obveznih odnosa. Međutim iz tog razloga se tužbom ne može tražiti poništaj pravorijeka."* Odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 5. travnja 2024., u 11:39 h. Tako je VTSRH ukazao i presudom br. Pž-382/19 od 25. svibnja 2021. kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-630/18 od 20. studenog 2018. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁶⁴⁰ Primjerice: Presuda VSRH br. Gž 8/07 od 11. veljače 2009. (objavljena u *Lovrić*, op. cit. u bilj. 586., str. 885.). Presuda ŽSZG br. VI AP-1/07 od 3. ožujka 2009. (objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 176.); presuda ŽSZG br. Ap-6/10 od 21. lipnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); Presuda ŽSZG br. Ap-16/13 od 1. listopada 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu);

Presuda TSZG br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. (objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 172.); presuda TSZG br. P-100/10 od 17. lipnja 2010. (objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 170.); presuda TSZG br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); presuda TSZG br. P-2285/13 od 19. prosinca 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); presuda TSZG br. P-528/15 od 2. srpnja 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu);

kao što su načelo ravnopravnosti stranaka, načelo otvorenog raspravljanja u arbitražnom postupku, načelo ravnopravnog raspravljanja, načelo otvorenog pravosuđenja, navodi kao razlog suprotnosti pravorijeka s javnim poretком.⁶⁴¹ Stoga se postavlja pitanje da li bi povreda neke procesne odredbe u arbitražnom postupku od koje stranke ne mogu odstupiti te na koje se ne može primijeniti ni gubitak prava na prigovor iz članka 5. ZA, mogla predstavljati povredu koja bi bila suprotna javnom poretку, pa samim time i razlog za poništaj pravorijeka?

VSRH je u presudi br. Pž-7632/11 od 10. svibnja 2012. istaknuo neke procesne povrede koje nužno dovode do poništaja pravorijeka uslijed njegove suprotnosti s javnim poretком, navevši: *"Tako bi se pod javnim poretком mogli razumijevati i neki od razloga za ponavljanje postupka, kao što su temeljenje pravorijeka na lažnom iskazu svjedoka ili vještaka ili na krivotvorenoj ispravi; odnosno pravorijek do kojeg je došlo zbog kaznenog djela suca (arbitra), zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke, protivne stranke ili treće osobe; zatim ako postoji ranije donesena presuda državnog suda u istom zahtjevu i sl., a ne na pogrešnoj primjeni propisa kod donošenja pravorijeka, kako to smatra tužitelj i to propisa koje je primijenio arbitražni sud..."*⁶⁴² I pravna doktrina ukazuje da bi primjerice pristranost arbitra, odnosno prijevarno postupanje u arbitražnom postupku⁶⁴³ ili pravorijek ishoden ostvarenjem kaznenog djela⁶⁴⁴ predstavljalo razlog za poništaj pravorijeka zbog njegove suprotnosti s javnim poretком. Proizlazi da bi se u skladu sa stajalištem VSRH, pravorijek arbitražnog suda

presuda TSZG br. P-1986/14 od 13. srpnja 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁶⁴¹ Primjerice: Presuda VSRH br. Gž-31/10 od 5. listopada 2011. (objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.) i presuda ŽSZG br. 6 P-7/15 od 20. srpnja 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Na to da bi se ugrožavanje i povreda ravnopravnosti stranaka iz članka 17. ZA mogli kvalificirati kao dispozicije koje su u suprotnosti s javnim poretком RH ukazuju i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 229.

⁶⁴² Presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 170.

⁶⁴³ *Triva/Uzelac* smatraju da bi neobjektivnost arbitra mogla dovesti do postupka koji bi bio toliko arbitraran i nepravičan, da bi se zbog toga mogla dovesti u pitanje njegova suglasnost s javnim poretком RH. Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 97. Tako smatraju i *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 72.-73. *Babić Davor* ističe da pojam javnog poretka obuhvaća i procesni javni poredak, tj. zaštitu temeljnih procesnih prava stranaka, što svakako uključuje i nezavisnost i nepristranost arbitra; Vidjeti *Babić Davor*, *Nezavisnost i nepristranost arbitra*, *Pravo u gospodarstvu*, br. 3., 2008., str. 674.

⁶⁴⁴ *Triva/Uzelac* smatraju da povreda javnog poretka (public policy) iz članka. 34/2(a)(ii) UML pokriva povrede temeljnih načela supstancijalnog i procesnog prava kao što su primjerice korupcija, podmićivanje ili prijevara; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 300. *Sikirić* također smatra da povreda načela domaćeg procesnog prava predstavlja razlog za poništaj pravorijeka. Kao načela koja imaju karakter postupovnog javnog poretka on smatraj: načelo saslušanja stranaka, načelo ravnopravnosti stranaka odnosno načelo jednakosti postupanja sa strankama, načelo nezavisnosti i nepristranosti arbitražnog suda, načelo zabrane prijevarnog ponašanja, odnosno ishodenja odluke na doozni način. Dodatno, *Sikirić* navodi da bi suprotnost s javnim poretком predstavljala i povreda osnovnih načela kao što su primjerice načelo *pacta sunt servanda*, zabrana izvlaštenja bez naknade, zabrana bilo kakve diskriminacije, zaštita poslovno nesposobnih osoba, kao i povreda prisilnih pravila koja imaju karakter pravila javnog poretka, primjerice pravila o zaštiti tržišnog natjecanja, o ograničenju uvoza ili izvoza, pravila deviznog zakonodavstva, pravila o sprječavanju pranja novca; Vidjeti *Sikirić*, op. cit. u bilj. 431., str. 1104.

koja bi se temeljio na lažnom iskazu svjedoka ili vještaka ili na ispravi koja je krivotvorena ili u kojoj je ovjeren neistinit sadržaj ili ako je do odluke suda došlo zbog kaznenog djela suca, zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke, protivne stranke ili koje treće osobe, dakle na povredama koje u parničnom postupku pred državnim sudom predstavljaju kvalificirane novote na temelju kojih bi se moglo zahtijevati ponavljanje postupka (čl. 421. st. 1. toč. 4.-6. ZPP-a), mogao u postupku za poništaj pravorijeka poništiti uslijed njegove suprotnosti javnim poretom Republike Hrvatske. ŽSZG u presudi br. P-26/16 od 25. svibnja 2018., a kojom je odbijen zahtjev za poništaj pravorijeka, navodi da *"povreda postupovnog javnog poretka omogućuje da se arbitražni pravorijek poništi ako je arbitražni postupak bio suprotan bitnim načelima domaćeg procesnog prava (na primjer, načelu saslušanja stranaka, ravnopravnosti stranaka, pravu na pošteno suđenje i dr.)"*.⁶⁴⁵ VTSRH u presudi br. Pž-4643/17 od 9. studenog 2020.⁶⁴⁶, a kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-2724/16 od 21. lipnja 2017., kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka *ad hoc* arbitražnog suda u Zagrebu, navodi „o procesnopravnim povredama i materijalnopravnim povredama koje bi predstavljale suprotnost javnom poretu Republike Hrvatske radilo bi se primjerice kod povrede načela zabrane prijevernog postupanja u ishodu arbitražnog pravorijeka, načela ravnopravnosti i jednakosti postupanja sa strankama, načela nezavisnosti i nepristranosti arbitražnog suda s jedne strane odnosno primjerice u povredi zabrane diskriminacije, zabrane zloupotrebe prava, načela pacta sunt servanda s druge strane“.

Da li je došlo do povrede procesnih načela bit će potrebno razmotriti i tumačiti od slučaja do slučaja, jer primjerice ne predstavlja povredu načela saslušanja stranke ako je stranka izbjegavala doći na ročište u arbitražnom postupku na kojem je trebala biti saslušana, pa je arbitražni sud zbog toga odlučio ne provoditi dokaz saslušanjem takve stranke, smatrajući da je očito da je takvo ponašanje stranke usmjereno na odugovlačenje postupka.⁶⁴⁷

U hrvatskoj doktrini se javni poredak često definira kao institut kojim se štiti domaći pravni sustav od primjene stranog prava protivnog osnovnim pravnim načelima domaćeg prava, koji su u znatnoj mjeri sadržani u ustavima, dok se pod pojmom internog javnog poretka razumijevaju prinudni propisi polaznog prava.⁶⁴⁸ Dakle, nesporno je da sud prilikom

⁶⁴⁵ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

⁶⁴⁶ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁶⁴⁷ Lović, op. cit. u bilj. 616., str. 673.

⁶⁴⁸ Sajko Krešimir, Javni poredak – zaštita osnovnih pravnih načela domaćeg prava, Pravo i porezi, br. 1., 2003, str. 3.; Identično mišljenje iznosi i Sikirić, op. cit. u bilj. 431., str. 1078.

utvrđivanja povrede javnog poretka mora utvrđivati da li je u arbitražnom postupku došlo do povrede kogentnih odredbi, te da li je takva kogentna odredba toliko važna da nužno mora rezultirati poništajem pravorijeka uslijed njegove suprotnosti s javnim poretkom. Pri tome sud treba pažljivo razmotriti cjelokupno materijalno pravo primjenjivo na određeni spor, odnosno u slučaju da stranke kao mjerodavno odaberu pravo koje je izvan onoga *lex fori*, da utvrđuju da li je primjenom takvog prava povrijeđena neka kogentna odredba hrvatskog zakonodavstva, neovisno o tome da li se tužitelj uopće poziva na te povrede. Tako je primjerice VSRH rješenjem br. Revt-368/18 od 3. svibnja 2022.⁶⁴⁹, naveo: *"Pogrešno je i shvaćanje tužitelja da svako postupanje neke stranke suprotno načelu iz pojedinog zakona ujedno znači i povredu načela iz zakona. To stoga što načelo javnog poretka nije norma koja se neposredno primjenjuje na konkretni pravni odnos već je to pravilo u skladu s kojim moraju biti sve odredbe pojedinog zakona, odnosno pravni standard prema kojoj se sve odredbe pojedinog zakona trebaju tumačiti. Stoga je neosnovano pozivanje tužitelja na načelo: ravnopravnosti sudionika u obveznom odnosu, savjesnosti i poštenja, zabrane zlouporabe prava, zabrane prouzrokovanja štete i načelo dužnosti ispunjenja obveze, iz razloga što ukoliko je neka ugovorna stranka i povrijedila neko od tih načela kao npr. načelo dužnosti ispunjenja obveze to znači da je povrijeđena konkretna odredba zakona kojim je takva obveza propisana, a ukoliko arbitražno sudište nije na odgovarajući način primijenilo materijalno pravo na ponašanje određene stranke tada ono svojom odlukom nije povrijedilo načelo iz tih odnosa odnosno javni poredak već je pogrešno primijenilo konkretnu odredbu zakona kojim je propisano to načelo. Iz navedenog razloga se tužitelj neosnovano poziva u reviziji na povrede javnog poretka, odnosno na povredu navedenih načela propisanih ZOO-a, a ukoliko su u konkretnom slučaju takve povrede eventualno i učinjene od strane tuženika one predstavljaju povredu određenog materijalnopravnog propisa, a ne povredu načela pravnog sustava, odnosno javnog poretka. Stoga ukoliko arbitražno sudište nije na odgovarajući način primijenilo materijalno pravo na predmetni odnos stranaka, odnosno na ponašanje tuženika, tada ono svojom odlukom (koja je predmetom ovog postupka), nije povrijedilo javni poredak već nije pravilno primijenilo konkretnu zakonsku odredbu ZOO-a, a to nije zakonska osnova za poništaj arbitražnog pravorijeka. To ujedno ne znači da pogrešna primjena materijalnog prava nikad ne može dovesti do povrede načela određenog pravnog sustava već sud mora za svaki pojedini slučaj ocijeniti stupanj povrede i dovesti ga u vezu s načelima pravnog poretka i temeljnim standardima na kojim isti počiva. Slijedom iznesenog eventualna pogrešna odluka arbitraže o*

⁶⁴⁹ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

visini kamatne stope (članak 29. ZOO-a) kao i pogrešna odluka o razdoblju od kada teku kamate, pogrešna odluka o uračunavanju ispunjenja (članak 172. ZOO), o PDV-u idr., prema shvaćanju ovog suda, ne predstavlja suprotnost javnom poretku i unutarnjem uređenju Republike Hrvatske već povredu primjene konkretne odredbe materijalnog prava."

Također, sud mora pažljivo razmotriti i procesne aspekte postupka koji je prethodio donošenju pravorijeka, odnosno primjenu i ostvarenje zaštite načela koja pripadaju strankama arbitražnog postupka, jednako kao što i pripadaju strankama postupka pred državnim sudom. U tom slučaju trebaju ocijeniti da li se radi o manje važnoj povredi čije otklanjanje je nastupilo gubitkom prava na prigovor iz članka 5. ZA, ili se radi o povredi koja, neovisno o tome da li je stranka prigovorila tijekom arbitražnog postupka, prouzrokuje toliko narušenje prava i položaja jedne stranke arbitražnog postupka da je održanje tako donesenog pravorijeka u cijelosti suprotno javnom poretku te da bi održavajući takav pravorijek na snazi bile povrijeđene temeljne norme i postulati na kojima je zasnovan nacionalni pravni sustav.⁶⁵⁰

6.1.3. Novote kao razlog za poništaj pravorijeka

Člankom 36. stavkom 5. rečenicom 1. ZA određeno je da ako stranke to izričito predvide u ugovoru o arbitraži, pravorijek se može pobijati tužbom i ako stranka koja ga pobija sazna za nove činjenice ili nađe ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih bi za nju mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka. Člankom 36. stavkom 5. rečenicom 2. ZA ta je mogućnost ograničena na način da je propisano da se ovaj razlog može isticati samo ako tužitelj bez svoje krivnje nije mogao te okolnosti iznijeti u arbitražnom postupku.

Mogućnost iznošenja novota u tužbi za poništaj pravorijeka propisana je kao dodatni poništajni razlog izvan poništajnih razloga propisanih člankom 36. stavkom 2. točkama 1.-2.

⁶⁵⁰ VTSRH je presudom br. Pž-3721/22 od 7. rujna 2022. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 13:45 h), a kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-2315/2013 od 30. prosinca 2013., a kojom je odbijen kao neosnovan tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, istaknuo da je pojam javnog poretka pravni standard kojeg je potrebno interpretirati od slučaja do slučaja ovisno o činjeničnom stanju pojedinog predmeta. Tom odlukom je sud naveo i da zbog toga što u Zakonu o arbitraži nije definirano što se treba smatrati pod javnim poretkom, dolazi do poteškoća u određivanju njegova sadržaja, kojeg treba cijeliti u svakom konkretnom slučaju i za to dati jasne i uvjerljive razloge. Sud zaključuje da eventualna pogrešna primjena propisa od strane arbitražnog suda ne predstavlja suprotnost javnom poretku, već je jedino odlučno je li pravorijek utemeljen na propisima u suprotnosti s javnim poretkom.

ZA. Njegova je osnovna karakteristika da će ga stranka moći istaknuti u postupku za poništaj pravorijeka, samo ako su stranke u svom ugovoru o arbitraži tu mogućnost predvidjele.⁶⁵¹ Također, riječ je o relativnom razlogu, na koji sud ne pazi po službenoj dužnosti, izuzev ako bi bila riječ o povredama koje bi se mogle smatrati gore spomenutim kvalificiranim novotama u smislu članka 421. stavka 1. točkama 4.-6. ZPP-a.

Stranka u postupku poništaja pravorijeka ne bi mogla tvrditi da se s protivnom strankom prešutno sporazumjela o mogućnosti pobijanja pravorijeka zbog novota, s obzirom na to da ZA zahtijeva da se takva mogućnost izričito predvidi u ugovoru o arbitraži. Postavlja se pitanje mogu li se stranke o pravu na pobijanje pravorijeka zbog novota sporazumjeti samo ugovorom o arbitraži ili se o tome mogu sporazumjeti i tijekom arbitražnog postupka. Smatram da nema nikakvih prepreka da stranke naknadno dogovore tu mogućnost putem aneksa ugovora o arbitraži, pa čak i za vrijeme trajanja arbitražnog postupka. Pri tome aneks ugovora o arbitraži također mora zadovoljavati kao i ugovor o arbitraži zahtjev pisanog oblika predviđen odredbama članka 6. ZA.

Daljnji uvjet da bi se pravorijek mogao pobijati zbog novota jest da je stranka koja ga pobija saznala za nove činjenice ili našla ili stekla mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih bi za nju mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka.

Naposljetku, nužno je i da stranka dokaže da te činjenice i dokaze nije bez svoje krivnje mogla iznijeti u arbitražnom postupku.⁶⁵²

Novote su, osim povrede javnog poretka, još jedan poništajni razlog u kojem državni sud u postupku poništaja arbitražnog pravorijeka mora ulaziti u meritum spora, da bi mogao ocijeniti da li bi te novote dovele do povoljnijeg pravorijeka za tužitelja. Novota se ne može

⁶⁵¹ Presuda VTSRH br. PŽ-4908/04 od 17. listopada 2006.: "Što se tiče tužiteljevog zahtjeva za poništenje pravorijeka zbog novog dokaza (zadužnica dužnika „FER” d.o.o.), na temelju kojeg bi za njega bio donesen povoljniji pravorijek, sud ističe da se pravorijek može pobijati samo iz razloga Zakona o arbitraži, i to ako su stranke upravo taj razlog predvidjele ugovorom o arbitraži. Kako to stranke nisu predvidjele, pravilno je prvostupanjski sud odbio tužbeni zahtjev kao u izreci uz naknadu parničnog troška tuženiku." Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 22. siječnja 2024., u 14:14 h.

⁶⁵² *Grbin* smatra da su odredbe o novotama korisne jer se njima nastoji otežati položaj stranke koja želi zlouporabiti svoja stranačka ovlaštenja na način da neke činjenice ili dokaze koje može iznijeti u arbitražnom postupku sačuva za postupak povodom poništaja pravorijeka; Vidjeti *Grbin*, op. cit. u bilj. 606., str. 282.

razmatrati sama za sebe već se njena važnost mora dovesti u vezu sa pažljivom i brižljivom ocjenom svih ostalih dokaza i navoda iz arbitražnog postupka. Naravno da je u postupku poništaja pravorijeka teret dokaza na tužitelju koji sudu mora dokazati da bi novota da je bila upotrijebljene dovela do povoljnijeg pravorijeka. Uz to tužitelj mora dokazati i da nove činjenice ili dokaze nije mogao iznijeti bez svoje krivnje u arbitražnom postupku. Nastup određenih okolnosti koje su nastale nakon zaključenja arbitražnog postupka ne bi se smatrale novotama jer one nemaju utjecaju na ukupnost činjeničnog stanja utvrđenog do zaključenja raspravljanja. Doktrina poznaje *subjektivno nove činjenice*, tzv. *prave novote* koje su se dogodile prije nastajanja presude, ali je stranka za njih saznala tek nakon toga, pa stoga ne dovode do preinake predmeta spora, a koje treba razlikovati od *objektivno novih činjenica*, koje su se dogodile tek nakon nastanka presude pa stranka prije toga trenutka za njih nije mogla ni znati niti ih iznijeti pred suca koji sudi u prvom stupnju. Naposljetku, doktrina poznaje i *pseudo ili lažne nove činjenice*, dakle one za koje je stranka znala da su se dogodile prije donošenja presude, ali ih unatoč tome nije pravodobno iznijela, pa ih s ciljem zlorabljenja procesnih ovlaštenja, iznosi tek u pravnom lijeku. Za dokaze nije bitno kada su nastali, već je bitno da se odnose na prave nove činjenice.⁶⁵³ U smislu odredbe članka 36. stavka 5. ZA radilo bi se dakle o pravim novotama.

Rok za poništaj pravorijeka zbog novota je identičan roku za poništaj pravorijeka iz ostalih razloga. Dakle, radi se o kratkom roku od 3 mjeseca unutar kojega stranka mora steći saznanja o činjenicama ili dokazima koji su utjecali na donošenje za nju nepovoljnijeg pravorijeka. Zbog kratkoće roka, ali svakako i zbog razloga što je ugovaranje novota kao razloga za poništaj pravorijeka suprotno načelu efikasnosti arbitražnog postupka stranke jako rijetko ugovaraju novote kao razlog za poništaj pravorijeka.⁶⁵⁴ Uostalom, čak i ako stranke nisu ugovorile novote kao razlog za poništaj pravorijeka, to ih ne sprječava da neke od tih "novota" istaknu pod poništajnim razlogom suprotnosti javnog poretka, ali u tom slučaju takva novota mora u sebi sadržavati toliko snažnu povredu da je mogućnost održavanja takvog pravorijeka na snazi suprotna temeljnim vrijednostima nacionalnog poretka, kao što bi to bilo primjerice temeljenje pravorijeka na lažnom iskazu svjedoka ili vještaka ili na krivotvorenoj ispravi;

⁶⁵³ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 303.

⁶⁵⁴ U niti jednom arbitražnom ugovoru koji je razmatran za potrebe ovog rada, stranke nisu ugovorile mogućnost poništaja pravorijeka iz razloga propisanog člankom 36. stavkom 5. ZA. Iz tog razloga ne postoje ni podaci na temelju kojih bi se moglo razmatrati postupanje suda prilikom utvrđivanja značaja novota, odnosno prilikom ocjenjivanja da li bi te novote dovele do povoljnijeg pravorijeka.

odnosno pravorijek do kojeg je došlo zbog kaznenog djela suca (arbitra), zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke, protivne stranke ili treće osobe.

6.2. Razlozi za poništaj pravorijeka po odredbama UML

Jedna od posljedica implementiranja odredbi UML-a u nacionalna zakonodavstva je znatna unifikacija poništajnih razloga među državama svijeta, koja zasigurno doprinosi poželjnosti arbitražnog rješavanja spora. Iako je UML-om već u članku 1. stavku 1. naglašeno da se on odnosi samo na međunarodnu trgovačku arbitražu, njegova današnja prihvaćenost i u postupcima domaće i međunarodne arbitraže čini ga uzorom brojnim arbitražnim zakonodavstvima, sve u težnji za što većom unifikacijom arbitražnog prava. Na taj način se ostvaruje težnja radne skupine UNCITRAL-a da arbitražni postupak u kojemu je stranačka autonomija u pogledu procesnih pravila izražena znatno više nego u postupku pred državnim sudom bude što sličniji u nacionalnim sustavima kako bi stranke, neovisno o tome unutar kojeg pravnog sustava se provodi arbitražni postupak, mogle sa što većom sigurnošću predvidjeti zaštitu svojih prava i interesa. Otvaranje granica uzrokovanih padom željezne zavjese krajem 80-tih godina, odbacivanje socijalističkog sustava u zemljama istočne Europe te približavanje istoka i zapada, dalo je znatan poticaj razvoju međunarodne trgovine koji je sada pod utjecajem kapitalističkih težnji zasigurno stvorio potrebu za konačnim ujednačavanjem arbitražnih pravila, odnosno arbitražnih zakonodavstava. Jasno je i da su prije egzistirali svi uvjeti da arbitraža bude sredstvo rješavanja sporova s međunarodnim elementom, no, ograničenost propisana kogentnim normama nacionalnih zakonodavstva, naravno posebno među državama Istočne Europe, bila je kamen spoticanja postizanja ujednačenog arbitražnog zakonodavstva.

Prvi pokazatelj ostvarenja navedene težnje ogleda se u širokom prihvaćanju poništajnih razloga propisanih UML-om, ali i njegovom podjelom poništajnih razloga na one čije postojanje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva i na one koje sud pazi po službenoj dužnosti.

Tako UML u članku 34. stavku 2. točki a. (i-iv) navodi razloge koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva, i to:

- (i) da je stranka iz ugovora o arbitraži predviđenog u članku 7. u nekom pogledu bila nesposobna; ili da spomenuti ugovor nije valjan po zakonu kojem su ga stranke podvrgle ili, ako o tome nema nikakve indikacije, po zakonu ove države;
- (ii) da stranka koja je podnijela tužbu nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o arbitražnom postupku, ili joj je na drugi način bilo onemogućeno da iznese svoje stavove;
- (iii) da se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen ugovorom o arbitraži ili koji nije obuhvaćen odredbama ugovora o arbitraži, ili da sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s tim da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koji joj nisu podvrgnuti, može poništiti samo onaj dio odluke koji sadrži odredbe koje se odnose na predmete koji joj nisu bili podvrgnuti, ili
- (iv) da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ugovorom stranaka, osim ako je takav ugovor u suprotnosti s nekom odredbom ovog zakona čiju primjenu stranke ne mogu otkloniti, ili, u nedostatku takvog ugovora, da nisu bili u skladu s ovim zakonom.

UML u članku 34. stavku 2. točki b. (i-ii) navodi razloge na koje sud pazi po službenoj dužnosti, i to:

- (i) da predmet spora nije podoban za rješavanje putem arbitraže prema zakonima ove države, ili
- (ii) da je pravorijek u suprotnosti s javnim poretком ove države.

U odnosu na poništajni razlog iz članka 34. stavka 2. točke a. (i), UML kao pravni standard određuje nužnost pisanog oblika ugovora o arbitraži, bilo u obliku arbitražne klauzule unutar osnovnog ugovora, bilo u obliku zasebnog ugovora o arbitraži, a kojim stranke podvrgavaju arbitraži sve ili određene sporove koji su među njima nastali ili bi mogli nastati u pogledu određenog pravnog odnosa (čl. 7. st. 1. UML).⁶⁵⁵ Tom odredbom je naglašena izjednačenost kompromisa i kompromisne klauzule. Ugovor je sklopljen u pisanom obliku ako je unesen u isprave koje su stranke potpisale, ako je sklopljen razmjenom pisama, teleksa, telegrama ili drugih sredstava telekomunikacija koja omogućuju pisani dokaz o ugovoru, ili razmjenom tužbe i odgovora na tužbu u kojima jedna stranka navodi postojanje tog ugovora, a druga to ne poriče. Pozivanje u nekom ugovoru na ispravu koja sadrži arbitražnu klauzulu predstavlja ugovor o arbitraži ako je ugovor sklopljen u pisanom obliku i ako je to pozivanje takvo da je ta klauzula sastavni dio ugovora (čl. 7. st. 2. UML). Navedena odredba sadrži dakle,

⁶⁵⁵ Propisivanje obveznog oblika ugovora o arbitraži prisutno je i u konvencijskim rješenjima (čl. II. st. 2. NYK i čl. 1. st. 2. Europske konvencije).

i jednu presumpciju postojanja ugovora o arbitraži, a to je u slučaju razmjene tužbe i odgovora na tužbu u kojima jedna stranka navodi postojanje tog ugovora, a druga ne poriče. Prema doslovnom tumačenju ove odredbe moglo bi se zaključiti da je preduvjet postojanja takvog ugovora obveza stranke da u tužbi naznači ili navede postojanje ugovora o arbitraži, a da druga strane ne porekne postojanje tog ugovora. Stoga se postavlja pitanje bi li se prema UML-u moglo smatrati da je ugovor o arbitraži valjan i ako tužitelj podnese tužbu arbitražnom sudu bez navođenja postojanja ugovora o arbitraži, a tuženik ne prigovori nadležnosti arbitražnog suda nakasnije u odgovoru na tužbu u kojem se upustio u raspravljanje o biti spora, kao što je to moguće prema hrvatskom ZA. To tim više što iz članka 16. stavka 1. UML-a proizlazi da bi arbitražni sud mogao odlučivati o svojoj nadležnosti ne samo u povodu prigovora stranke, već i po službenoj dužnosti. Kao poništajni razlog UML u članku 34. stavku 2. točki a. (i) navodi situaciju u kojoj je stranka iz ugovora o arbitraži predviđenog u članku 7. UML-a u *"nekom pogledu bila nesposobna"*, a u istoj odredbi određuje kao poništajni razlog i nevaljanost ugovora o arbitraži po zakonu kojem su ga stranke podvrgle ili, ako o tome nema nikave naznake, po pravu ove države, dakle, države u kojoj se odlučuje o poništaju pravorijeka. Hrvatski ZA ta dva poništajna razloga navodi u odvojenim odredbama (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a) i b) ZA). Za razliku od ZA, koji kao poništajni razlog izričito određuje okolnost da stranka nije bila uredno zastupana (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. c) ZA), UML nema takvu izričitu odredbu, no, čini se da nesposobnost stranke da se sama zastupa ipak treba smatrati nekim oblikom nesposobnosti stranke koja bi kao poništajni razlog potpadao pod članak 34. stavak 2. toč. a (i) UML-a. Nadalje, za razliku od članka 7. ZA, UML ne sadržava odredbe o mjerodavnom pravu o sposobnosti stranaka da zaključuju ugovor o arbitraži, a iz čega se može zaključiti da je to pitanje prepušteno slobodnom uređenju nacionalnog zakonodavca.

Poništajni razlog iz članka 34. stavka 2. točke a. (ii) UML-a odnosi se na povredu pravila vezanih za obavješćavanje stranke o imenovanju arbitara i o arbitražnom postupku, odnosno na slučaj kada je stranci na drugi način bilo onemogućeno raspravljanje u arbitražnom postupku. Riječ je o povredi jednog od najvažnijih načela u građanskom procesnom pravu, naime o načelu saslušanja stranaka: *Audiatur et altera pars*. Radi se o jednom od najvažnijih ustavnih načela u gotovo svim pravnim porecima, te se smatra da bi njegovo kršenje u arbitražnom postupku, zapravo rezultiralo time da bi pravorijek donesen u takvom arbitražnom postupku bio suprotan javnom poretку mnogih država.

Poništajni razlog iz članka 34. stavka 2. točke a. (iii) UML-a odnosi se na povredu pravila o nadležnosti arbitražnog suda. Nadležnost arbitražnog suda se zasniva ili na ugovoru o arbitraži sklopljenom u skladu s člankom. 7. UML-a ili na "*neporicanju*" u arbitražnom postupku postojanja ugovora o arbitraži (čl. 7. st. 2. UML). Nakon nastanka spora tužbenim zahtjevom odnosno protutužbenim zahtjevom se određuju granice predmeta spora u okviru kojih će arbitražni sud biti ovlašten donositi odluke u arbitražnom postupku. UML ne regulira mogućnost zakonskog obvezivanja stranaka da svoje sporove rješavaju putem arbitraže. UML omogućuje strankama da se obrate državnim sudovima radi donošenja privremenih mjera osiguranja, u kojem slučaju se takvo postupanje stranaka neće smatrati da je u nesuglasju s ugovorom o arbitraži (čl. 9. UML). Nadalje, državni sud je na zahtjev arbitražnog suda ili jedne od stranaka uz odobrenje arbitražnog suda dužan pružiti pomoć u izvođenju dokaza (čl. 27. UML). UML ostavlja mogućnost svakoj državi da sama odredi vrstu suda ili drugog ovlaštenika za obavljanje određenih funkcija pomoći i nadzora u arbitražnom postupku (čl. 6. UML), a koji se tiču donošenja odluke o imenovanju arbitra (čl. 11. st. 4. UML), donošenja odluke o izuzeću arbitra (čl. 11. st. 3. UML), donošenju odluke o nadležnosti arbitražnog suda kada je arbitražni sud o tom pitanju odlučivao kao o prethodnom pitanju (čl. 16. st. 3. UML), te donošenju odluke o poništaju arbitražnog pravorijeka. UML naglašava da posljedica prekoračenja tužbenog zahtjevima neće biti poništaj cijelog pravorijeka, već samo njegov djelomični poništaj, ali jedino pod uvjetom ako se odluka o pitanjima koja su podvrgnuta arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta. Na takav način opet dolazi do izražaja volja stranaka da se zahtjevi koji izviru iz odredbi arbitražnog ugovora razriješe jedino pred arbitražnim sudom, a svi preostali zahtjevi obuhvaćeni tužbenim zahtjevom pred državnim sudom.

Nadalje, u vezi poništajnog razloga sadržanog u članku 34. stavku 2. točki a. (iii) važno je spomenuti da UML sadrži *Kompetenz-Kompetenz* načelo. Tako arbitražni sud može odlučivati o svojoj nadležnosti, uključujući pri tome i odlučivanje o svakom prigovoru u pogledu postojanja ili valjanosti ugovora o arbitraži (čl. 16. st. 1. reč. 1. UML). U tu će se svrhu arbitražna klauzula koja je sastavni dio nekog ugovora smatrati sporazumom neazvisnim od ostalih odredaba tog ugovora (čl. 16. st. 1. reč. 2. UML). Odluka arbitražnog suda o tome da je taj ugovor ništav sama po sebi ne znači da je neveljana i arbitražna klauzula (čl. 16. st. 1. reč. 3. UML). Time je naglašena samostalnost i neovisnost arbitražne klauzule od ugovora čiji je sastavni dio. Sam prigovor da arbitražni sud nije nadležan mora se podnijeti najkasnije kad i odgovor na tužbu (čl. 16. st. 2. reč. 1. UML). Činjenica da je stranka imenovala ili sudjelovala u imenovanju arbitra ne lišava je prava da podnese takav prigovor (čl. 16. st. 2. reč. 2. UML).

Prigovor da arbitražni sud prekoračuje granice svojih ovlaštenja mora se podnijeti čim predmet za koji se tvrdi da prelazi djelokrug njegovih ovlaštenja bude iznesen u arbitražnom postupku (čl. 16. st. 2. reč. 3. UML). Arbitražni sud može u oba slučaja dopustiti naknadno podnošenje prigovora ako smatra da je zakašnjenje opravdano (čl. 16. st. 2. reč. 4. UML), čime je uvedena određena elastičnost u pogledu vremenskog ograničenja iznošenja navedenog prigovora. Inače, arbitražni sud može odlučivati o prigovoru nenadležnosti arbitražnog suda ili o njegovom prekoračenju granica svojih ovlaštenja bilo kao o prethodnom pitanju bilo u pravorijeku o biti spora (čl. 16. st. 3. reč. 1. UML). Ako arbitražni sud riješi kao prethodno pitanje da je nadležan, svaka stranka može, u roku 30 dana nakon što primi obavijest tom rješenju, tražiti od suda predviđenog u članku 6. UML da odluči o tom pitanju (čl. 1. st. 3. reč. 2. UML). Protiv te odluke žalba nije dopuštena (čl. 16. st. 3. reč. 3. UML). Dok je postupak o tom zahtjevu u tijeku, arbitražni sud može nastaviti arbitražni postupak i donijeti pravorijek (čl. 16. st. 3. reč. 4. UML).⁶⁵⁶

U vezi s nadležnošću arbitražnog suda potrebno je spomenuti i pravilo prema kojem će (državni) sud kojem je podnesena tužba u stvari koja je predmet ugovora o arbitraži uputiti stranke na arbitražu, ako to stranka zatraži najkasnije do podnošenja svoje prve izjave koja se odnosi na bit spora, osim ako nađe da je ugovor ništav, da nije djelotvoran ili da ga je nemoguće izvršiti (čl. 8. st. 1. UML). U tom slučaju, arbitražni postupak se ipak može pokrenuti ili se može nastaviti, a pravorijek se može donijeti dok je parnica pred sudom još u tijeku (čl. 8. st. 2. UML).⁶⁵⁷

Posljednji relativni poništajni razlog iz članka 34. stavka 2. točke a. (iv) UML-a tiče se povrede pravila o sastavu arbitražnog suda i povrede pravila arbitražnog postupka utvrđenih ugovorom stranaka, kada takav ugovor nije u suprotnosti s nekom odredbom zakona koji se primjenjuje na arbitražni postupak, čiju primjenu stranke ne mogu otkloniti odnosno u nedostatku takvih ugovornih odredaba postojat će taj poništajni razlog ako sastav arbitražnog suda i pravila arbitražnog suda nisu bili u skladu s zakonom koji se primjenjuje na arbitražni

⁶⁵⁶ NYK koja se odnosi na priznanje i ovrhu stranih arbitražnih pravorijeka po prirodi stvari ne sadrži pravilo koje ovlašćuje arbitražni sud da odlučuje o svojoj nadležnosti. Europska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži sadrži *Kompetenz-Kompetenz* načelo u članku V.

⁶⁵⁷ NYK sadrži slično pravilo koje određuje da će sud države ugovornice kojem je podnesen na rješavanje spor o nekom pitanju o kojem su stranke sklopile ugovor o arbitraži uputiti stranke na zahtjev jedne od njih na arbitražu, osim ako utvrdi da taj ugovor nije valjan, da je prestao važiti ili da se ne može ispuniti (čl. II st. 3). Usporedi i odgovarajuća pravila koje se odnose na isto pitanje s određenim razlikama, a koja su sadržana u članku VI. Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži.

postupak. U odnosu na pravila o sastavu arbitražnog suda, UML određuje pravo stranaka da slobodno odredbe broj arbitara (čl. 10. st. 1. UML), a u protivnom imenovat će se tri arbitra (čl. 10. st. 2. UML). UML dakle, dozvoljava strankama da odrede i paran broj arbitara, te da u pravilu slobodno urede pravila u vezi imenovanja arbitra i rada arbitražnog suda, kao i pravila arbitražnog postupka, poštujući pri tome kogentne procesne odredbe zakonodavstva koje je mjerodavno za taj arbitražni postupak (čl. 19. UML). Pri tome UML sadrži izričitu odredbu prema kojoj prema strankama treba jednako postupati i svakoj stranci treba pržiti punu mogućnost da iznese svoje argumente (čl. 18. UML). Člankom 2. točkom e. UML-a određeno da kada neka odredba UML-a upućuje na to da su se stranke o nekom pitanju sporazumjele ili da bi se o njemu mogle sporazumjeti, ili kad na bilo koji drugi način upućuje na njihov sporazum, takav sporazum obuhvaća i arbitražna pravila na koja taj sporazum upućuje. Tako je strankama dozvoljeno da se sporazumiju primjerice oko pravila: o dostavi pismenih priopćenja (čl. 3. UML); o imenovanju arbitra ili arbitara pod uvjetom da poštuju odredbe stavaka 4. i 5. (čl. 11. st. 2. UML); o postupku izuzeća (čl. 13. st. 1. UML) i o prestanku dužnosti arbitra (čl. 14. st. 1. UML); o imenovanju zamjenika arbitra (čl. 15. UML), o mjestu arbitraže (čl. 20. UML); o trenutku početka arbitražnog postupka (čl. 21. UML); o jeziku postupka (čl. 22. UML); o roku za iznošenjem činjenica i sadržaju tužbe i odgovora na tužbu i njihovoj izmjeni ili dopuni (čl. 23. st. 1.-2. UML); o eventualnoj obvezi arbitražnog suda da održi usmeno ročište radi izvođenja dokaza ili radi usmenog raspravljanja (čl. 24. UML); o imenovanju vještaka (čl. 26. st. 1. UML); o potrebnoj većini pri donošenju odluka arbitražnog vijeća (čl. 29. UML), itd. Upravo sloboda stranaka da se sporazumiju oko što više elemenata bitnih za pravilno provođenje arbitražnog postupka u cilju donošenja na zakonu utemeljenog pravorijeka, predstavlja najbolji način zaštite prava stranaka unutar arbitražnog postupka. Posebno što je svaki "*propust*" stranaka da se sporazumiju u vezi naznačenih dispozitivnih odredbi, otklonjen djelovanjem zakonodavca ili arbitražnih ustanova koji su arbitražnim zakonom ili arbitražnim pravilima nadomjestili nedostatak sporazuma stranaka u vezi pravila oko konstituiranja arbitražnog suda i provođenja arbitražnog postupka. Ako su stranke već odlučile svoj spor izuzeti iz nadležnosti državnih sudova i povjeriti ga arbitražnom sudu koji je dužan konstituirati se i provoditi postupak u skladu s sporazumom tih istih stranaka i kogentnim odredbama procesnog zakonodavstva, onda je radi provođenja i zaštite njihove volje razumljivo i da svaka povreda tih odredbi predstavlja razlog za poništaj pravorijeka.

Kao što je navedeno, UML navodi dva apsolutna poništajna razloga na koje je sud dužan paziti po službenoj dužnosti, a odnose se na: nearbitrabilnost spora i suprotnost pravorijeka s javnim poretom (čl. 34. st. 2. toč. b. (i)-(ii) UML).

UML ne sadrži definiciju arbitrabilnosti niti kriterije koji bi neki spor činili arbitrabilnim, izuzev određenja da se zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži primjenjuje na međunarodne trgovačke sporove (čl. 1. st. 1. UML). U bilješci kod članka 1. UML navodi da se *"izraz trgovački treba široko tumačiti tako da uključi sve predmete koji proizlaze iz odnosa trgovačke naravi, bilo ugovornih, bilo izvanugovornih. Odnosi trgovačke naravi uključuju, ali nisu ograničeni na sljedeće pravne poslove: sve trgovačke poslove koji se tiču prodaje ili razmjene robe i usluga; ugovore o distribuciji; trgovačko zastupanje ili predstavništvo; faktoring; leasing; izgradnju; konzalting; inženjering; ugovore o licenci; ulaganja; financiranje; bankarske poslove; osiguranje; ugovore o korištenju ili koncesijama; joint-ventures i druge oblike industrijske i poslovne suradnje; prijevoz dobara i putnika zrakom, morem, željeznicom ili cestom."* Takvo široko određenje trgovačkog spora može dovesti do toga da određeni spor neće biti arbitrabilan u svim pravnim sustavima prema njihovim nacionalnim mjerilima. Iz članka 34. stavka 2. točke b. (i) UML jasno proizlazi da će državni sud koji odlučuje o poništaju arbitražnog pravorijeka arbitrabilnost predmeta spora procjenjivati prema vlastitom pravu, dakle prema pravu države u kojoj se vodi postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka. Takvo određenje mjerodavnog prava za utvrđivanje arbitrabilnosti predmeta spora u skladu je i s člankom V. stavkom 2. točke a. NYK. Iako je u pogledu područja primjene UML-a određeno da se on primjenjuje na *"međunarodnu trgovačku arbitražu"* (čl. 1. st. 1. UML), spomenimo da su mnoge države odredbe UML implementirale u svoja arbitražna zakonodavstva i u onom dijelu u kojem je uređen postupak pred domaćom arbitražom.

UML ne određuje niti što se treba smatrati suprotnošću s javnim poretom. Tako je svakoj državi ostavljeno da u skladu s posebnostima svoga pravnog sustava i voljom za širenjem arbitražnog rješavanja sporova slobodno odredi kriterije arbitrabilnosti i suprotnosti arbitražnog pravorijeka s javnim poretom. Upravo kroz te kriterije svaka država i pokazuje u kolikoj je mjeri spremna dopustiti da se iz nadležnosti državnih sudova putem ugovora o arbitraži izuzmu određeni sporovi te da ih se povjeri na suđenje arbitražnim sudovima.

UML propisuje da ako stranka zna da neka odredba UML-a od čije primjene stranke mogu odustati ili neki uvjet koji proistječe iz ugovora o arbitraži nisu poštovani pa unatoč tome

nastavi sudjelovati u arbitraži, a da bez odlaganja ne prigovori tom nepoštovanju, ili, ako je za to predviđen rok, pa ne prigovori u tom roku, smatrat će se da se odrekla prava na prigovor (čl. 4. UML). Navedenom odredbom obvezuju se stranke arbitražnog postupka da bez odlaganja istaknu prigovor povrede i to samo dispozitivnih odredbi UML-a ili odredbi arbitražnog ugovora, kako ne bi suprotno načelu ekonomičnosti postupka koje je naglašeno u arbitražnom postupku, na te povrede ukazivali tek u postupku poništaja pravorijeka. Propustom isticanja takvih prigovora, stranka je prekludirana u njihovom isticanju u postupku poništaja pravorijeka. Takvim rješenjem ujedno je naglašena i obveza stranaka arbitražnog postupka da u njemu aktivno sudjeluju te koristeći svoja ovlaštenja bez odlaganja ukažu na propust koji bi mogao biti razlogom poništaja pravorijeka.

Unatoč raširenoj prihvaćenosti odredbi UML-a, ipak je svaka država i dalje slobodna sama urediti poništajne razloge. Propisivanjem dodatnih poništajnih razloga svaka država šalje i sliku o tome koliko je otvorena prema širenju arbitražnih postupaka, odnosno koliko želju ima zadržati sve sporove unutar nadležnosti državnih sudova. Svako dodatno propisivanje poništajnih razloga dovodi i do različite prakse državnih sudova u postupcima za poništaj pravorijeka u odnosu na druge države u kojima nema dodatnih poništajnih razloga. No, to ne znači da propisivanje dodatnih poništajnih razloga ne može pozitivno utjecati i na druge države da ipak razmisle o nadopunjavanju poništajnih razloga s onim povredama koje bi se mogle pojaviti unutar arbitražnih postupaka, sve s ciljem otklanjanja povreda koje arbitražno sudovanje čine nepoželjnim. Uostalom, u razlikama za određivanje poništajnih razloga veliku ulogu ima i pravna tradicija neke države.⁶⁵⁸ Pored toga, treba istaknuti da se ne mogu isključiti ni različita tumačenja istih poništajnih razloga čak i unutar istog pravnog sustava.

⁶⁵⁸ Tako *Kandare* navodi da u pogledu određivanja razloga za poništaj arbitražne odluke postoje temeljne razlike između pravnih sustava zemalja kontinentalne Europe i pravnih sustava zemalja *common law-a*. Kod prvih se poništaj arbitražne odluke može tražiti zbog postojanja zakonom određenih, dakle "*objektivnih*" grešaka; kod drugih, naprotiv, temeljne pogreške su "*subjektivne*" naravi, pa se očituju u primjerice nedozvoljenom držanju arbitra, koje se u Engleskoj karakterizira kao njegov "*misconduct*". Vidjeti *Kandare*, op. cit. u bilj. 75., str. 661.

6.3. Razlozi za odbijanje priznanja i ovrhe arbitražnog pravorijeka prema odredbama NYK

Širokoj prihvaćenosti odredbi UML-a, a posebno razloga za poništaj pravorijeka, doprinijela je i prethodna široka prihvaćenost NYK-a, čiji su razlozi za odbijanje priznanja i ovrhe arbitražnog pravorijeka u načelu identični poništajnim razlozima UML-a. Tako je člankom V. stavkom 1. NYK-a određeno da će priznanje i izvršenje pravorijeka biti odbijeno, na zahtjev stranke protiv koje se postupak vodi, jedino ako ta stranka nadležnom tijelu zemlje u kojoj su traži priznanje i izvršenje dokaže:

- (a) da su stranke iz ugovora o kojem je riječ u članku II. po pravu koje se na njih primjenjuje, nesposobne ili da spomenuti ugovor nije valjan po pravu kojem su ga stranke podvrgnule ili, ako stranke to pravo nisu odredile, po pravu zemlje u kojoj je pravorijek donesen; ili
- (b) da stranka protiv koje se ističe pravorijek nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o vođenju arbitražnog postupka ili da joj iz nekog drugog razloga nije bilo omogućeno raspravljanje; ili
- (c) da se odluka odnosi na spor koji nije predviđen u kompromisu ili nije obuhvaćen arbitražnom klauzulom, ili da sadrži odredbe koje prelaze granice kompromisa ili arbitražne klauzule; ipak, ako se odluke o pitanjima koja su podvrgnuta arbitraži mogu odvojiti od odluka koje se odnose na pitanja koja nisu podvrgnuta arbitraži, dio pravorijeka koji sadrži odluke o pitanjima podvrgnutima arbitraži moći će se priznati i izvršiti; ili
- (d) da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ugovorom stranaka ili, ako nije bilo sporazuma o tome, da oni nisu bili u skladu s pravom zemlje u kojoj se vodila arbitraža; ili
- (e) da pravorijek još nije postao obvezatan za stranke ili da ga je poništilo ili suspendiralo nadležno tijelo u zemlji u kojoj je pravorijek donesen ili na temelju čijeg prava je on donesen.

Člankom V. stavkom 2. NYK-a određeno je da priznanje i izvršenje arbitražnog pravorijeka mogu biti odbijeni ako nadležno tijelo u zemlji u kojoj je traženo priznanje ili izvršenje pravorijeka utvrdi:

- (a) da, po pravu te zemlje predmet spora nije podoban za rješavanje arbitražom; ili
- (b) da bi priznanje ili izvršenje pravorijeka bili protivni javnom poretku te zemlje.

6.4. Razlozi za poništaj arbitražnog pravorijeka prema odredbama Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži

Europska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1961. godine u članku IX. stavku 1. navodi razloge za poništaj pravorijeka na način da određuje: Poništaj arbitražnog pravorijeka u državi ugovornici na koju se ova Konvencija odnosi predstavljat će razlog za odbijanje priznanja ili izvršenja u drugoj državi ugovornici samo ako je do poništaja došlo u državi u kojoj je ili prema čijem pravu je pravorijek donesen, i to iz jednog od sljedećih razloga:

- a) da su stranke iz ugovora o arbitraži po pravu koje je mjerodavno za njih na neki način bile nesposobne ili da taj ugovor nije valjan po pravu kojem su ga stranke podvrgle, ili ako takvo pravo nije određeno, po pravu zemlje u kojoj je pravorijek donesen;
- b) da stranka koja traži poništaj arbitražne odluke nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o arbitražnom postupku ili da je na drugi način bila onemogućena raspravljati pred arbitražnom sudom;
- c) da je pravorijekom odlučeno o sporu na koji se ugovor o arbitraži ne odnosi ili koji ne spada u okvire ugovora o arbitraži; ili je njime odlučeno o stvarima koje prelaze granice ugovora o arbitraži; s time da, ako se dio pravorijeka koji se odnosi na pitanja koja su bila podvrgnuta arbitraži može odvojiti od dijela pravorijeka koji se odnosi na pitanja koja nisu bila podvrgnuta arbitraži, prvonavedeni dio ne treba poništiti;
- d) da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ugovorom stranaka ili ako takvog ugovora nema, s odredbama članka IV. ove Konvencije.

Europska konvencija određuje da u odnosima između država ugovornica koje su ujedno i stranke Newyorške konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958., stavak 1. spomenutog članka 9. Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži ograničuje primjenu članka V. (1) (e) NYK-a samo na slučajeve poništaja koji su navedeni u članku IX. stavku 1. Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži. Drugim riječima, u odnosima među državama koje su članice Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži te ujedno i stranke u Newyorške konvencije, neće se dozvoliti priznanje i izvršenje stranog arbitražnog pravorijeka koji je u državi ugovornici poništen, no samo ako je on poništen iz razloga navedenih u članku IX. stavku 1. Europske

konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži. Ako je pravorijek poništen iz drugih razloga, on će se ipak priznati i izvršiti u drugim zemljama članicama i strankama tih dviju konvencija.

6.5. Razlozi za poništaj pravorijeka u komparativnom pravu

6.5.1. Austrijsko pravo

Poništajni razlozi normirani su paragrafom 611. stavkom 2. öZPO-a kojim je određeno da će se pravorijek poništiti samo iz sljedećih razloga:

- 1) ako ne postoji valjani arbitražni sporazum ili ako arbitražni sud otkloni svoju nadležnost unatoč postojanju valjanog arbitražnog sporazuma ili ako je stranka prema pravu koje je na nju primjenjivo bila nesposobna sklopiti valjani arbitražni sporazum;
- 2) stranka nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o arbitražnom postupku ili iz drugih razloga nije mogla iznijeti svoja sredstva napada ili obrane;
- 3) pravorijek se odnosi na spor za koji arbitražni sporazum ne vrijedi ili on sadrži odluke koje prekoračuju arbitražni sporazum ili zahtjeve stranaka za pravnom zaštitom, s time da ako se nedostatak odnosi samo na dio pravorijeka koji se može odvojiti od ostatka pravorijeka, poništiti će se samo taj dio pravorijeka koji sadrži nedostatak;
- 4) konstituiranje ili sastav arbitražnog suda proturiječi nekoj odredbi ovog odjeljka Zakona ili dopuštenom sporazumu stranaka;
- 5) arbitražni postupak je proveden na način koji proturiječi temeljnim vrijednostima austrijskog pravnog poretka (*procedural ordre public*);
- 6) postoje pretpostavke pod kojima se sudska presuda može pobijati tužbom za ponavljanje postupka prema paragrafu 530. stavku 1., točkama 1.-5.;
- 7) predmet spora prema domaćem pravu nije arbitražan;
- 8) pravorijek proturiječi temeljnim vrijednostima austrijskog pravnog poretka (*material ordre public*).

Strankama nije dozvoljeno ugovarati nove poništajne razloge, pa bi se svako takvo ugovaranje novih razloga smatralo ništavim i ne bi obvezivalo ni stranke arbitražnog postupka ni sud u postupku poništaja.⁶⁵⁹ Također, i öZPO poznaje podjelu poništajnih razloga na one

⁶⁵⁹ Tako navode i *Wietzorek Michael*, Poglavlje III: The Award and the Courts, Agreements on an Expanded Judicial Review of Arbitral Awards', u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2014., str. 363., *Liebscher Christoph/Schmid Andreas*, Arbitration Law in Austria, 16

koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva i na one na koje sud u postupku poništaja pazi po službenoj dužnosti. Na postojanje poništajnih razloga iz paragrafa 611. stavka 2. točaka 1.-6. öZPO sud pazi samo povodom prigovora stranaka, dok na poništajne razloge iz iz paragrafa 611. stavka 2. točaka 7.-8. öZPO-a sud pazi i po službenoj dužnosti (§ 611. st. 3. öZPO).

Dakle, paragraf 611. stavak 2. točka 1. öZPO-a određuje da će sud poništiti pravorijek ako ne postoji valjani arbitražni sporazum ili ako je arbitražni sud otklonio svoju nadležnost unatoč postojanju valjanog arbitražnog sporazuma ili ako je stranka prema pravu koje je na nju osobno primjenjivo bila pod nekim oblikom nesposobnosti da sklopi valjani arbitražni sporazum. Paragraf 581. stavak 1. rečenica 1. öZPO-a definira arbitražni sporazum kao sporazum stranaka da podnesu odluci arbitražnog suda sve ili pojedine sporove ugovorne ili neugovorne prirode koji su nastali ili će u budućnosti nastati između njih u vezi s određenim pravnim odnosom. On se može sklopiti u obliku samostalnog sporazuma ili kao klauzula u osnovnom ugovoru (§ 581. st. 1. reč. 2. öZPO). Paragraf 583. öZPO-a propisuje oblik arbitražnog sporazuma. Arbitražni sporazum mora biti sadržan ili u pismenu potpisanom od strane stranaka ili u pismima, telefaksom, e-poštom ili drugim oblicima komunikacije razmijenjenim između strana koji osiguravaju dokaz ugovora (§ 583. st. 1. öZPO). Kada se neki ugovor koji ispunjava navedene zahtjeve oblika (forme) poziva na neko pismeno koje sadrži arbitražni sporazum, tada će to predstavljati arbitražni sporazum, ako je pozivanje takvo da taj arbitražni sporazum čini sastavnim dijelom ugovora (§ 583. st. 2. öZPO). Nedostak u obliku arbitražnog sporazuma otklanja se u arbitražnom postupku putem upuštanja stranke u raspravljanje, ako prigovor nedostatka u obliku arbitražnog sporazuma nije podnesen najkasnije s upuštanjem stranke u raspravljanje (§ 583. st. 3. öZPO). Prema austrijskoj sudskoj praksi u slučaju dvojbe smatra da se arbitražni sporazum odnosi na sve sporove između stranaka u pogledu određenog pravnog odnosa. Dakle, podložno suprotnom dokazu, postoji pretpostavka da je namjera stranaka bila da se arbitražni sporazumom obuhvate i sporovi koji proizlaze iz raskida ugovora ili koji nastaju nakon prestanka osnovnog ugovora kojeg će u tu svrhu arbitražni sporazum nadživjeti. To vrijedi i ako jedna od stranaka tvrdi da je ugovor s arbitražnom klauzulom bio nevažeći *ab initio* ili da je arbitražni sporazum ugrađen u

J. Int'l Arb. 25, 35, 1999, str. 35., i *Werner Melis*, National Report for Austria (2014), u knjizi Jan Paulsson/Lise Bosman (eds.), *Arbitration in Austria in International Handbook on Commercial Arbitration* Suppl. 81, 34, Wolters Kluwer, 2014., str. 16.

podzakonske akte društva koje je prestalo postojati.⁶⁶⁰ Vrhovni sud Austrije navodi tri bitna elementa koja mora imati arbitražni sporazum da bi bio valjan, a ona su: imena stranaka, naznaka spora ili određeni pravni odnos iz kojeg mogu proizaći budući sporovi te suglasnost da arbitražni sud odlučuje o sporu.⁶⁶¹ Za potrošačke sporove se, pored arbitrabilnosti spora, zahtijeva i poseban način sklapanja arbitražnog ugovora, a radi zaštite slabije strane. Austrijski zakonodavac to regulira u paragrafu 617. öZPO-a.⁶⁶² Paragraf 617. öZPO-a primjenjuje se na

⁶⁶⁰ Tako Czernich, op. cit. u bilj. 470., str. 54.

⁶⁶¹ Odluka Vrhovnog suda br. 6 Ob 158/13y od 9. rujna 2013. (odluka je objavljena u *Horvath Günther J.*, OGH – 6 Ob 158/13y, Supreme Court of Justice of Austria, 6 Ob 158/13y, 9 September 2013, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019., str. 1.-11.).

⁶⁶² Paragraf 617. nalazi se u 10. poglavlju öZPO te je na snazi od 1. srpnja 2006. godine. Primjenjiv je na arbitražne sporazume zaključene nakon tog datuma. Njime se propisuje:

“(1) Arbitražni sporazumi između jednog poduzetnika i jednog potrošača mogu se učinkovito (valjano) zaključiti samo za sporove koji su već nastali.

(2) Arbitražni sporazumi u kojima je potrošač stranka moraju biti sadržani u dokumentu kojeg je on vlastoručno potpisao. Taj dokument ne smije sadržavati druge sporazume izuzev onih koji se odnose na arbitražni postupak.

(3) U arbitražnim sporazumima između jednog poduzetnika i jednog potrošača potrošaču će se prije sklapanja arbitražnog sporazuma pružiti pisani pravni savjet o bitnim razlikama između arbitražnog i sudskog postupka.

(4) U arbitražnim sporazumima između poduzetnika i potrošača mora se odrediti sjedište arbitražnog suda. Arbitražni sud može se sastati samo na drugom mjestu za usmenu raspravu ili za izvođenje dokaza, ako se potrošač s time složio, ili ako postoje znatne poteškoće za izvođenje dokaza u sjedištu arbitražnog suda.

(5) Ako je arbitražni sporazum sklopljen između jednog poduzetnika i jednog potrošača i ako potrošač niti u vrijeme sklapanja arbitražnog sporazuma, a niti u trenutku podizanja tužbe nema prebivalište, uobičajeno boravište ili mjesto rada u državi u kojoj arbitražni sud ima sjedište, arbitražni sporazum će se uzeti u obzir samo ako se potrošač na njega pozove.

(6) Arbitražni pravorijek ukida se i ako su u arbitražnom postupku u kojem sudjeluje potrošač,

1. prekršene su prisilne zakonske odredbe, čiju primjenu stranke nisu mogle otkloniti putem svog pravnog izbora čak ni pri činjeničnom stanju s međunarodnim elementom, ili

2. postoje pretpostavke, pod kojima se protiv sudske presude može podnijeti tužba za ponavljanje postupka prema § 530. stavak 1. točke 6. i 7.; u tom slučaju, rok za tužbu za poništaj pravorijeka bit će određen u skladu s odredbama o tužbi za ponavljanje postupka.

(7) Ako je arbitražni postupak vođen između poduzetnika i potrošača, arbitražni se pravorijek ukida i ako potrošač nije primio pisani pravni savjet kako je navedeno u stavku (3).

(8) Za tužbu za poništaj arbitražnog pravorijeka i za tužbu za utvrđenje postojanja ili nepostojanja arbitražnog pravorijeka, kao i za postupak u poslovima prema trećoj Glavi u arbitražnom postupku u kojem je potrošač stranka, nadležan je u prvom stupnju, neovisno o vrijednosti predmeta spora, Zemaljski sud (Landesgericht) koji ima sudsku nadležnost u građanskim pravnim sporovima, a koji je naveden u arbitražnom sporazumu, ili čija je nadležnost ugovorena prema § 104. Zakona o jurisdikciji (Jurisdiktionsnorm), ili ako takvo određenje ili sporazum ne postoji, Zemaljski sud (Landesgericht) u čijem je području sjedište arbitražnog suda. Ako sjedište arbitražnog suda još nije određeno, ili ono u slučaju § 612. nije u Austriji, nadležan je Trgovački sud u Beču (Handelsgericht Wien).

(9) Ako je pravni spor na koji se odnosi arbitražni pravorijek trgovačka stvar u smislu § 51. Zakona o sudstvu (Jurisdiktionsnorm), tada odlučuje Zemaljski sud (Landesgericht) koji ima sudsku nadležnost u trgovačkim stvarima, u Beču Trgovački sud u Beču (Handelsgericht Wien).

(10) Postupak povodom tužbe za poništaj arbitražnog pravorijeka i tužbe za utvrđenje postojanja ili nepostojanja arbitražnog pravorijeka uređuje se odredbama ovoga Zakona, a postupak u poslovima iz treće Glave uređen je općim odredbama Zakona o izvanparničnom postupku (Außerstreitgesetz).

(11) Na zahtjev stranke može se isključiti i javnost, ako je učinjen vjerojatnim opravdani interes za to.”

U odluci br. Ob 43/13m od 16. prosinca 2013., austrijski Vrhovni sud presudio je da paragraf 617. stavak 1. öZPO-a, koji propisuje da se arbitražni sporazum između poduzetnika i potrošača može učinkovito (valjano) sklopiti samo za već nastali spor, predstavlja preduvjet za valjanost sporazuma o arbitraži s potrošačima (odluka je objavljena u *Schifferl Markus/Wong Valentina Venus*, Poglavlje 3, The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration, 2015-2016, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2017., str. 349.-353.).

sve arbitraže čije je sjedište u Austriji. Između ostalog, paragraf 617. öZPO-a određuje da se sporazumi o arbitraži između poduzetnika i potrošača⁶⁶³ mogu učinkovito (valjano) zaključiti samo za sporove koji su već nastali.⁶⁶⁴ Isti oblik i uvjete za sklapanje arbitražnog sporazuma koji vrijede za potrošačke sporove, austrijski zakonodavac propisuje i za arbitražne sporazume koji se odnose na sporove iz radnog prava, i to u paragrafu 618. öZPO-a.⁶⁶⁵

⁶⁶³ Pojam potrošača se u austrijskoj pravnoj znanosti uobičajeno tumači po pravu koje je mjerodavno za samog potrošača, dakle prema zakonu njegovog prebivališta ili državljanstva. Austrijski Vrhovni sud svojstvo potrošača utvrđuje primjenom austrijskog prava o zaštiti potrošača, neovisno o tome da li je potrošač domaća ili strana osoba. Vidjeti primjerice odluku OGH, docket no. 6 Ob 43/13m od 16. prosinca 2013. (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 662., str. 349.-353.). Tom istom odlukom je navedeno da se pojam potrošača ne utvrđuje ovisno o svojstvu stranke, odnosno da li se radi o fizičkoj ili pravnoj osobi, već se kao isključivi kriterij uzima ekonomska perspektiva koja može proizaći iz odnosa zasnovanog između potrošača i poduzetnika, odnosno radi li se u svakom slučaju o poduzetničkoj aktivnosti. Također, Vrhovni sud pojam potrošača čak proširuje i na sporove unutar trgovačkog društva te primjenu paragrafa 617. öZPO-a proširuje i na te sporove. Vrhovni sud se odlukom br. 6 Ob 14/18d, od 28. veljače 2018. pozvao na svoju sudsku praksu prema kojoj se samo neki imatelji poslovnih udjela u društvu s ograničenom odgovornošću mogu smatrati potrošačima, dok se prema mišljenju Vrhovnog suda, samo dioničari s (značajnim) utjecajem na upravljanje društvom smatraju poduzetnicima (odluka je objavljena u *Horvath Günther J.*, OGH – 6 Ob 14/18d, Supreme Court of Justice of Austria, 6 Ob 14/18d, 28 February 2018, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019., str. 1.-5.).

Tako i:

- Odluka Vrhovnog suda Republike Austrije br. Ob 108/06w od 9. kolovoza 2006. - manjinski udjeličar u društvu sa ograničenom odgovornošću kvalificiran je kao potrošač;

- Odluka Vrhovnog suda Republike Austrije br. Ob 266/06b od 14. veljače 2007. - udjeličar u društvu sa ograničenom odgovornošću koji nema upravljačke ovlasti kvalificiran je kao potrošač;

- Odluka Vrhovnog suda Republike Austrije br. Ob 105/10z od 24. lipnja 2010. - jedini udjeličar koji je ujedno i direktor u društvu s ograničenom odgovornošću se ne smatra potrošačem. Isti zaključak se odnosi i na udjeličara od 50% koji je ujedno i direktor u društvu s ograničenom odgovornošću;

- Odluka Vrhovnog suda Republike Austrije br. Ob 99/10f od 6. srpnja 2010.

(odluke su dostupne na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 12:56 h);

Time sudska praksa austrijskog Vrhovnog suda ima dalekosežne posljedice za one arbitražne klauzule koje su uključene u statute trgovačkih društava nakon što je novi austrijski ZPO stupio na snagu 1. srpnja 2006., budući da se te arbitražne klauzule mogu pokazati nevažećim ili neprimjenjivima u slučaju spora koji uključuje "potrošača-dioničara".

Heider/Nueber tako navode da sukladno sudskoj praksi nije važno ima li dioničar određeni postotak dionica društva. Jedini odlučujući element je činjenični utjecaj na upravljanje tvrtkom. *Heider/Nueber* ističu da je Vrhovni sud tu činjenicu primijenio u odnosu na formalni pristup u odnosu na primjenu paragrafa 617. öZPO-a u sporovima u trgovačkim društvima. Prema tome, u pogledu dioničara koji se moraju smatrati potrošačima sukladno ovoj sudskoj praksi, arbitražne klauzule u statutima društva su ništavne i stoga se ne primjenjuju. *Heider/Nueber* zaključuju da je ovakva sudska praksa nedostatak austrijskog arbitražnog prava i stoga se mora uzeti u obzir pri arbitriranju poslovnih sporova u ovoj zemlji; Vidjeti *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 19.

⁶⁶⁴ U pravnoj znanosti se zauzima stav da budući sporovi između potrošača i poduzetnika nisu arbitrabilni; Vidjeti primjerice *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 14. i *Reiner*, op. cit. u bilj. 464., str. 543. Tako je navedeno i u odluci Vrhovnog suda Republike Austrije br. 6 Ob 43/13m od 16. prosinca 2013. (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong* op. cit. u bilj. 662., str. 349.-353.). Zbog toga je u pravnoj znanosti prisutno razmišljanje da je arbitraža u Austriji u ovom slučaju "mrtva" s obzirom na to da je izgledno da potrošač neće pristati na arbitražnu klauzulu u trenutku nastanka spora; Vidjeti *Czernich*, op. cit. u bilj. 470., str. 85.

⁶⁶⁵ Paragraf 618. öZPO propisuje da se "§ 617., stavci (2) do (8) i stavci (10) i (11) primjenjuju na odgovarajući način na arbitražne postupke u radnopravnim stvarima prema § 50. stavku 1. Zakona o radnim i socijalnim sudovima (*Arbeits- und Sozialgerichtsgesetz*) pri čemu na mjesto Zemaljskog suda koji ima sudsku nadležnost u građanskim pravnim stvarima stupaju Zemaljski sudovi kao Radni i socijalni sudovi, a na mjesto Trgovačkog suda Beč, Radni i socijalni sud Beč; postupak povodom tužbe za poništaj arbitražnog pravorijeka i povodom tužbe za utvrđenje postojanja ili nepostojanja arbitražnog pravorijeka u uređuje se odredbama Zakona o radnim i socijalnim sudovima (*Arbeits- und Sozialgerichtsgesetz*). Vrhovni sud (*der Oberste Gerichtshof*) odlučuje kao senat u sastavu prema §§ 10. i dalje Zakona o radnim i socijalnim sudovima."

U slučaju postojanja arbitražnog sporazuma, državni sud pred kojim bi neka od stranaka arbitražnog sporazuma pokrenula postupak u istoj pravnoj stvari koja je predmetom arbitražnog sporazuma, bio bi dužan odbaciti tužbu, osim ako se tuženik upustio u raspravljanje pismeno ili usmeno bez da je istaknuo taj prigovor (§ 584. st. 1. reč. 1. öZPO). No, to ne vrijedi, ako sud utvrdi da arbitražni sporazum ne postoji ili ako se ne može ispuniti (§ 584. st. 1. reč. 2. öZPO). Ako je takav postupak još uvijek u tijeku pred državnim sudom, arbitražni postupak o istoj pravnoj stvari se ipak može pokrenuti ili nastaviti te se može donijeti arbitražni pravorijek (§ 584. st. 1. reč. 3. öZPO). Ako se je arbitražni sud u određenom sporu proglasio nenadležnim, jer za taj spor ne postoji arbitražni sporazum ili je arbitražni sporazum neispunljiv (neprovediv), tada državni sud ne smije tužbu u tom sporu odbaciti s obrazloženjem da je u toj pravnoj stvari nadležan arbitražni sud (§ 584. st. 2. reč. 1. öZPO). S podizanjem tužbe pred državnim sudom prestaje pravo tužitelja da prema paragrafu 611 öZPO podigne tužbu za poništaj odluke, kojom se je arbitražni sud proglasio nenadležnim (§ 584. st. 2. reč. 2. öZPO). Ako je arbitražni postupak u tijeku, tada se o istom tužbenom zahtjevu ne može voditi daljnji pravni spor pred državnim sudom ili drugim arbitražnim sudom te bi u slučaju takve tužbe pred državnim sudom ili drugim arbitražnim sudom, ona morala biti odbačena (§ 584. st. 3. reč. 1. öZPO). No, to ne vrijedi ako je u arbitražnom postupku izjavljen prigovor nenadležnosti arbitražnog suda najkasnije prije upuštanja u raspravljanje i odluka arbitražnog suda o tome se ne može očekivati u nekom razumnom roku (§ 584. st. 3. reč. 2. öZPO). Ako državni sud odbije tužbu zbog nadležnosti arbitražnog suda ili arbitražni sud zbog nadležnosti državnog suda ili drugog arbitražnog suda ili ako se pravorijek poništi zbog nenadležnosti arbitražnog suda, smatrat će se da je postupak pravilno nastavljen, ako je tužba bez odgađanja podnesena pred državnim sudom ili arbitražnim sudom (§ 584. st. 4. öZPO). Stranka koja se u ranijoj fazi postupku pozvala na postojanje arbitražnog sporazuma, ne može u kasnijoj fazi tvrditi da arbitražni sporazum nije sklopljen, osim ako su se od tada promijenile relevantne okolnosti (§ 584. st. 5. öZPO). U odnosu na postojanje arbitražnog ugovora, öZPO ne sadrži odredbe kojima bi se normirao primjerice raskid arbitražnog ugovora ili neka druga okolnost koja utječe na postojanje arbitražnog ugovora, već samo u paragrafu 606. stavku 7. izričito propisuje da arbitražni sporazum ne prestaje važiti donošenjem arbitražnog pravorijeka. Također, öZPO ne sadrži ni izričitu odredbu o odvojivosti arbitražnog sporazuma i osnovnog sporazuma, iako Austrija prihvaća stav o ugovoru o arbitraži kao strogo procesnopravnom ugovoru.⁶⁶⁶ Tako i

⁶⁶⁶ Zgrabljic Rotar/Vidović, op. cit. u bilj. 220., str. 10. i 13.

austrijski Vrhovni sud ocjenjuje arbitražni sporazum kao procesni sporazum, te naglašava da njegovo tumačenje prvenstveno podliježe paragrafima öZPO-a.⁶⁶⁷ To ne isključuje primjenu namjere stranaka, kao i načela dobre vjere u tumačenju sporazuma o arbitraži. U slučaju da su se stranke zajednički dogovorile o raskidu glavnog ugovora, klauzula o arbitraži općenito dijeli istu sudbinu. No, ova opća teorija ne primjenjuje se prema sudskoj praksi na poslovne sporove. Tako je austrijski Vrhovni sud utvrdio da je arbitražna klauzula koja pokriva poslovne sporove još uvijek primjenjiva na sporove koji su nastali nakon prestanka društva.⁶⁶⁸ Kada odlučuje o sudbini arbitražnog ugovora koji je sastavni dio ugovora koji je raskinut, austrijski Vrhovni sud okreće se namjeri stranaka. Analizira se je li volja stranaka da arbitražni sporazum preživi u slučaju da se glavni ugovor raskine. Ako je namjera stranaka da arbitražni sporazum ne preživi, tada arbitražni sporazum istodobno gubi učinak. U takvom slučaju raskid glavnog ugovora ima izravne učinke na arbitražni sporazum i dovodi do njegovog prestanka. Ako je, s druge strane, volja stranaka da arbitražni sporazum "preživi" raskid glavnog ugovora, tada takvo raskidanje neće imati pravne učinke na arbitražni sporazum. U tom slučaju arbitražni sporazum ostaje na snazi i stranke mogu voditi arbitražni postupak u pogledu spora proizašlog iz glavnog ugovora odnosno njegovog raskida. Obično stranke, posebno ako ih ne savjetuje pravni savjetnik, nemaju jasan pogled na prilično složena pravna pitanja kada sklapaju glavni ugovor, na zakonske posljedice koje bi raskid glavnog ugovora mogao imati na sporazum o arbitraži. Stoga u većini slučajeva stranke nemaju nikakvo mišljenje o tome hoće li arbitražni sporazum preživjeti raskid glavnog ugovora. Stoga se u literaturi zastupa stajalište da je potrebno pribjeći tzv. hipotetičkoj volji stranaka. Umjesto da se pita što je namjera konkretnih stranaka, treba postaviti pitanje je li namjera stranaka u usporedivim slučajevima dogovoriti se o razdvajanju arbitražnog ugovora od glavnog ugovora. Na ovo pitanje se, u pravilu, može odgovoriti potvrdno.⁶⁶⁹ Na tom tragu je i odluka Vrhovnog suda Austrije u kojoj se navodi da čak ni naknadno prihvaćanje jednostranog raskida ne bi dovelo do prestanka arbitražne klauzule.⁶⁷⁰ U

⁶⁶⁷ Vrhovni sud Republike Austrije, odluka br. 6 Ob 47/13z od 8. svibnja 2013. godine (odluka je objavljena u *Schifferl Markus/Wong Valentina Venus*, Poglavlje 3, The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration, 2013-2014, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2015., str. 336.-337.)

⁶⁶⁸ *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 68. Takav stav je zauzet i u odluci Vrhovnog suda Austrije br. 6 Ob 47/13z od 8. svibnja 2013. (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 667., str. 336.-337.). Vrhovni sud Austrije je prethodno odlukom br. 3 Ob 191/11a od 8. studenog 2011. zaključio da ako arbitražna institucija prestane postojati, arbitražni sporazum postaje nesposoban za izvršenje prema paragrafu 584. stavku 1. druge rečenice öZPO-a (odluka je objavljena u *Schifferl Markus*, Poglavlje III: The Award and the Courts: Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration in 2010 and 2011, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2012., str. 283.-285.).

⁶⁶⁹ *Czernich*, op. cit. u bilj. 470., str. 53.-54.

⁶⁷⁰ Odluka Vrhovnog suda Austrije br. 18 OCg 2/14i od 10. studenog 2014. (odluka je objavljena u *Schifferl Markus/Wong Valentina*, Poglavlje III: The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court

svakom slučaju sud mora utvrditi stvarnu namjeru stranaka. Tako je austrijski Vrhovni sud potvrdio da je arbitražna klauzula sadržana u ugovoru općenito pomoćni sporazum koji dijeli pravnu sudbinu glavnog ugovora, ali i naglasio da se ovo pravilo primjenjuje u odsutnosti bilo koje druge namjere stranaka.⁶⁷¹ I u nekim drugim odlukama sud je dao tumačenje koje je *in favorem* postojanja arbitražne klauzule⁶⁷², ali egzistira i sudska odluka kojom Vrhovni sud pojašnjava da su određenje stranaka i odredba da će se određeni sporovi koji su već nastali ili koji mogu nastati u vezi s definiranim pravnim odnosom podnijeti na arbitražu oni minimalni elementi koje mora sadržavati svaka arbitražna klauzula. Ti bitni elementi moraju biti dovoljno određeni. U suprotnom, ugovor o arbitraži je ništav.⁶⁷³ Dakle, nevaljanost glavnog ugovora neće automatski dovesti do nevaljanosti arbitražnog ugovora, kao i obrnuto.⁶⁷⁴ Čak i u slučaju patoloških klauzula, sudska praksa je dala prednost volji stranaka da spor prvenstveno riješe arbitražom.⁶⁷⁵ U austrijskoj pravnoj teoriji upozorava se na potrebu razlikovanja između

on Arbitration in 2014 and 2015, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2016., str. 122.-124.).

⁶⁷¹ Odluka Vrhovnog suda Austrije br. 5 Ob 188/17h od 13. veljače 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 13:14 h).

⁶⁷² Tako je Vrhovni sud odlukom br. OGH – 6 Ob 158/13y od 9. rujna 2013. (odluka je objavljena u *Horvath*, op. cit. u bilj. 660., str. 1.-11.) naglasio da valjanost klauzule o arbitraži ovisi o volji stranaka. Ako se tekst arbitražne klauzule može tumačiti na različite načine, treba slijediti tumačenje koje čuva arbitražnu klauzulu. Naime, tužitelj je osporio valjanost arbitražne klauzule. Tvrdio je da je arbitražna klauzula nevažeća jer izmjena i dopuna arbitražne klauzule nije izvršena u pisanom obliku. Međutim, Vrhovni sud je potvrdio da izmjena i dopuna arbitražne klauzule koja nije u skladu s pisanim zahtjevom prema austrijskom zakonu ne čini cjelokupnu arbitražnu klauzulu nevažećom. Gospodarstvo se temelji na načelu da se arbitražna klauzula treba očuvati. U slučajevima kada tekst arbitražnog ugovora dopušta različite načine tumačenja arbitražne klauzule, njegovo značenje treba tumačiti na način koji čuva njegovu valjanost. Vrhovni sud je zaključio da tamo gdje izmjena i dopuna arbitražne klauzule nije valjano dogovorena, arbitražna klauzula koja je bila na snazi prije namjeravanog amandmana ostaje na snazi. Prednost arbitražnoj klauzuli Vrhovni sud je iskazao primjerice i odlukom br. 2 Ob 65/13t, od 07. svibnja 2013. (odluka je objavljena u *Zeiler/Nueber*, op. cit. u bilj. 312., str. 247.-248.).

⁶⁷³ Odluka Vrhovnog suda Austrije br. Ob 157/14f od 18. veljače 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 13:21 h). Tako i *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 15.

⁶⁷⁴ *Czernich* navodi da samo ako postoji osnova koja glavni ugovor čini nevažećim *ab initio* i takva se osnova odnosi i na arbitražni sporazum, tada će i arbitražni sporazum biti nevažeći; Vidjeti *Czernich*, op. cit. u bilj. 470., str. 50. *Babić* ističe da se u poredbenoj sudskoj praksi, ugovori o arbitraži koji predviđaju nedopuštenu žalbu državnom sudu protiv pravorijeka uglavnom ocjenjuju ništetnima; Vidjeti *Babić*, op. cit. u bilj. 522., str. 32.

⁶⁷⁵ Tako je Vrhovni sud Austrije odlukom br. 6 Ob 47/13z od 8. svibnja 2013. konstatirao da sud prilikom utvrđivanja postojanja i valjanosti arbitražne klauzule ne smije zanemariti namjeru stranaka da spor rješavaju putem arbitraže. Već iz tog razloga sud je zaključio da se arbitražne klauzule moraju opsežno tumačiti. Ako se iz klauzule ne može jasno zaključiti da li su stranke spor odlučile povjeriti na rješavanje putem arbitražnog ili državnog suda tada se mora primijeniti rezultat koji pogoduje valjanosti arbitražne klauzule (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 667., str. 336.-337.). Takvo tumačenje je i u skladu s prethodnim odlukama Vrhovnog suda Austrije, primjerice: odluka br. Ob 126/00m od 28. studenog 2000. (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 667., str. 337.); odluka br. Ob 281/06d od 22. veljače 2007. (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 667., str. 337.) i odluka br. Ob 65/13t od 7. svibnja 2013. (odluka je objavljena u *Zeiler/Nueber*, op. cit. u bilj. 312., str. 247.-248.). U odluci br. 6 Ob 158/13y od 9. rujna 2013., austrijski Vrhovni sud je naglasio: "*Na pitanje o tome kakvi se sporovi mogu podnijeti određenoj arbitraži mora se odgovoriti tumačenjem namjere stranaka. Ako nejasna odredba dopušta dva različita tumačenja, onda prevladava tumačenje u korist učinkovitosti arbitražnog sporazuma. Sud je stoga odobrio opsežno tumačenje područja primjene ratione materiae.*" (odluka je objavljena u *Horvath*, op. cit. u bilj. 661., str. 1.-11.).

jednostrane arbitražne klauzule i jednostranog arbitražnog sporazuma. Jednostrani arbitražni sporazum predviđa da jedna strana ima pravo odlučiti hoće li riješiti spor pred državnim sudom ili arbitražom. Nasuprot tome, pojam "*jednostrana arbitražna klauzula*" ne odnosi se na sadržaj arbitražne klauzule, nego na način na koji je ona stupila na snagu. Dok se jednostrani arbitražni sporazum temelji na sporazumu stranaka, jednostrana klauzula arbitraže uspostavljena je jednostranim pravnim aktom, na primjer kao klauzula oporuke, te ona može predvidjeti da jedna strana ima pravo odlučiti hoće li se spor rješavati pred državnim sudom ili arbitražom. Unatoč njihovoj korisnosti, jednostrane klauzule o arbitraži vrlo su rijetke u austrijskoj pravnoj praksi.⁶⁷⁶ S tim u vezi možemo spomenuti paragraf 581. stavak 2. öZPO-a koji propisuje da će se paragrafi öZPO-a koji se odnose na arbitražni postupak analogno primjenjivati na arbitražne sudove koji su određeni na zakonom dopušteni način putem oporučnog raspolaganja ili putem drugih pravnih poslova aktima koji se ne temelje na sporazumu stranaka ili putem statuta. Sukladno paragrafu 603. stavku 1. rečenici 1. öZPO-a arbitražni sud mora o sporu odlučiti na temelju pravnih propisa ili pravnih pravila o kojima su se stranke sporazumijele. Ako stranke nisu izabrale pravne propise odnosno pravna pravila, sud će primijeniti pravne propise koje smatra primjerenim (§ 603. st. 2. öZPO). Naglašava se da izbor prava koje je mjerodavno za valjanost arbitražnog ugovora, ne znači da je to pravo mjerodavno i za utvrđivanje valjanosti punomoći kojom je jedna osoba ovlaštena na sklapanje arbitražnog sporazuma u ime i za korist druge osobe.⁶⁷⁷

Austrijski ZPO u paragrafu 592. stavku 1. sadrži praktično rješenje po kojemu je arbitražni sud ovlašten o svojoj nadležnosti odlučiti ili zasebnim pravorijekom ili pravorijekom kojim odlučuje o glavnoj stvari. U oba slučaja nezadovoljna stranka ima pravo napadati

⁶⁷⁶ Tako navodi i *Welser Irene/Klammer Gregor*, Poglavlje I: The Arbitration Agreement, Unilateral Arbitration Clauses, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2018., str. 4.

⁶⁷⁷ *Czernich* ukazuje da se svaki izbor prava koji se odnosi na arbitražni sporazum ne odnosi automatski na izdanu punomoć jer svaka punomoć za potpisivanje arbitražnog ugovora ili ugovora s arbitražnom klauzulom ima svoju pravnu sudbinu; Vidjeti *Czernich*, op. cit. u bilj. 470., str. 85. U skladu s tim nastavljaju i *Heider/Nueber* koji ističu da prevladava mišljenje da formalni zahtjevi za valjanost punomoći slijede zakon države koji se primjenjuje u skladu s pravilima sukoba zakona. Sukladno istaknutom, a prema austrijskom pravu, punomoć bi bila valjana ako su ispunjeni bilo formalni zahtjevi mjesta izdavanja punomoći, ako formalni zahtjevi valjanosti punomoći odgovaraju pravu koji je odabrao opunomoćitelj ili pravu države u kojoj će punomoćnik vršiti svoje ovlasti. Isti autor zaključuje i da suprotno prethodno navedenom, egzistiraju i mišljenja da se po sjedištu arbitražnog suda definira mjerodavno pravo za punomoć; Vidjeti *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 9., Austrijski Vrhovni sud je u Odluci br. 6 Ob 195/17w od 17. siječnja 2018. istaknuo da punomoć koja je odobrena usmeno ne ispunjava formalne uvjete za sklapanje arbitražnog sporazuma na temelju takve punomoći. Umjesto toga, sud navodi da se formalni uvjeti za sklapanje arbitražnog sporazuma primjenjuju i na punomoć za njegovo sklapanje (odluka je objavljena u *Horvath Günther J.*, OGH – 6 Ob 195/17w, Supreme Court of Justice of Austria, 6 Ob 195/17w, 17 January 2018, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019., str. 1.-10.).

doneseni pravorijek tužbom za poništaj u skladu s paragrafom 611. öZPO-a. Prigovor nenadležnosti arbitražnog suda može se podnijeti najkasnije s poduzimanjem prve radnje koja se odnosi na pravnu stvar (§ 592. st. 2. reč. 1. öZPO). Prigovor nenadležnosti može se podnijeti i ako je stranka imenovala arbitra ili je u imenovanju nekog arbitra sudjelovala (§ 592 st. 2. reč. 2. öZPO). Prigovor da određena materija prekoračuje ovlaštenja arbitražnog suda mora se podnijeti čim je ona bila predmetom isticanja (§ 592. st. 2. reč. 3. öZPO). U oba slučaja je kasnije podnošenje prijedloga isključeno, no ipak ako je zakašnjenje prema uvjerenju arbitražnog suda dovoljno opravdano, može se prigovor i kasnije podnijeti (§ 592. st. 2. reč. 4. öZPO). Dok je pred državnim sudom u tijeku postupak za poništaj pravorijeka kojim se arbitražni sud oglosio nadležnim, arbitražni sud može nastaviti arbitražni postupak i donijeti pravorijek o biti spora (§ 592. st. 3. öZPO).

U odnosu na sposobnost stranke za sklapanjem arbitražnog ugovora, austrijski zakonodavac određuje da će se arbitražni pravorijek poništiti, ako stranka prema pravu, koje je zn nju osobno primjenjivo, nije bila sposobna zaključiti valjani arbitražni sporazum. U Austriji nema ograničenja u pogledu vrste pravnih i fizičkih osoba koje mogu sklopiti ugovor o arbitraži pod pretpostavkom da su poslovno sposobne. Uvjet je da se mora raditi o arbitrabilnom sporu. Ne postoje odredbe koje bi zabranile državi ili državnim agencijama da budu stranke arbitražnog sporazuma. Uostalom najučestaliji i najrašireniji primjer arbitražnih ugovora u kojima je država jedna od strana su bilateralni i multilateralni ugovori o zaštiti ulaganja. Urednost zastupanja stranke, austrijsko pravo ne predviđa izričito kao poništajni razlog.⁶⁷⁸

Poništajni razlog da stranka nije bila uredno obaviještena o imenovanju arbitra ili o arbitražnom postupku ili da iz drugih razloga nije mogla iznijeti svoja sredstva napada ili obrane (§ 611. st. 2. toč. 2. öZPO) odgovara poništajnom razlogu iz članka 34. stavka 2. točke a. (ii) UML-a. Ovaj razlog se ne odnosi na pogrešno konstituiranje arbitražnog suda, što predstavlja zaseban poništajni razlog (§ 611. st. 2. toč. 4. öZPO), već na propust da se stranku obavijesti o pokretanju arbitražnog postupka ili na neku drugu nezakonitu radnju kojom je stranci onemogućeno raspravljanje pred sudom. Nastanak navedenih propusta lako se može utvrditi uvidom ili u zakonske odredbe, ili odredbe pravilnika arbitražne ustanove čija pravila su

⁶⁷⁸ öZPO ne ograničava stranke da ih u arbitražnom postupku moraju zastupati odvjetnici, već određuje da stranke mogu zastupati ili savjetovati osobe po njihovom izboru, kao i da se to pravo ne može isključiti ili ograničiti. *Heider/Nueber* navode da stranke slobodne da ih zastupaju osobe po vlastitom izboru, te da je takvo određivanje zastupanja različito od postupka za ukidanje arbitražne odluke pred austrijskim Vrhovnim sudom, gdje je zastupanje od strane austrijskog odvjetnika obvezno; Vidjeti *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 33.

mjerodavna za postupak ili uvidom u sporazum stranaka ako su one odlučile samostalno urediti pravila postupka te utvrđenjem konkretnog postupanja stranaka, arbitražnog suda odnosno arbitražne institucije u dotičnom arbitražnom postupku. Austrijski ZPO propisuje presumpcije primitka pismene obavijesti dispozitivnim odredbama sadržanim u paragrafu 580. stavcima 1. i 2., a čija primjena je isključena u postupcima pred državnim sudom.⁶⁷⁹ Njima se olakšava utvrđivanje je li i kada stranka primila određenu obavijest o arbitražnom postupku. Ako je stranka imala saznanje o imenovanju arbitra odnosno o arbitražnom postupku, ali joj iz drugih razloga nije bilo moguće upotrijebiti sredstva napada i obrane, tada će se raditi o povredi kogentnih odredaba iz paragrafa 594. stavka 2. rečenice 1. i 2. öZPO-a, koje propisuju da se prema strankama mora postupati "*fair*" odnosno da se svakoj stranci mora osigurati pravo na saslušanje. Riječ je o dva osnovna načela arbitražnog postupka. Nastup tih poništajnih razloga utvrđivat će uzimajući u obzir i postupanje same stranke tijekom arbitražnog postupka.⁶⁸⁰

Sud će poništiti arbitražni pravorijek i ako se on odnosi na spor za koji arbitražni sporazum ne vrijedi ili on sadrži odluke koje prekoračuju arbitražni sporazum ili zahtjeve stranaka za pravnom zaštitom, s time da ako se nedostatak odnosi samo na dio pravorijeka koji se može odvojiti od ostatka pravorijeka, poništiti će se samo taj dio pravorijeka koji sadrži nedostatak (§ 611 st. 2. toč. 3. öZPO). U ovom slučaju povredu predstavlja odlučivanje o sporu

⁶⁷⁹ Paragraf 580. öZPO propisuje:

"(1) Ako se stranke nisu drugačije nisu sporazumjele, smatra se da je pisana obavijest primljena na dan kada je osobno uručena primatelju ili osobi ovlaštenoj za primanje ili, ako to nije bilo moguće, na dan kada je predana u sjedištu, prebivalištu ili uobičajenom prebivalištu primatelja.

(2) Ako primatelj ima saznanja o arbitražnom postupku i ako je on ili osoba koja je ovlaštena za primanje obavijesti, unatoč razumnim naporima nepoznatog boravišta, smatrat će se da je pisana obavijest primljena na dan kada je pokušana redovna dostava s dokazom na adresu koja je navedena kod zaključenja arbitražnog sporazuma ili je adresu primatelj naknadno objavio drugoj stranci ili arbitražnom sudu i ta adresa nije opozvana određivanjem nove adrese.

(3) Stavci 1. i 2. se ne primjenjuju za obavijesti u sudskim postupcima."

⁶⁸⁰ Vrhovni sud Austrije u odluci br. 7 Ob 265/02 od 18. prosinca 2012. navodi da se smatra da je pravo na saslušanje povrijeđeno samo ako je stranka u svim fazama postupka u potpunosti lišena svake mogućnosti iznošenja svojih navoda (odluka je objavljena u *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 70.). Isti stav sud je zauzeo i u odluci br. 9 Ob 27/12d od 24. travnja 2013. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 15:35 h). Odlukom Vrhovnog suda Republike Austrije br. OCg 2/15s od 19. kolovoza 2015. sud je zaključio da nije povrijeđeno pravo tužitelja na saslušanje te da bi to pravo bilo povrijeđeno samo ako bi se potpuno osporilo pravo na saslušanje u arbitražnom postupku. Činjenica što se nisu raspravile određene činjenice koje tužitelj smatra relevantima nije bila dovoljna za poništaj arbitražne odluke. Tim više što je arbitražni sud strankama u dovoljnoj mjeri priopćio svoje pravno stajalište i dao mogućnost objema strankama da daju svoje komentare na to (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 662., str. 228.-230.). U odluci br. 18 OCg 2/16t od 28. rujna 2016. Vrhovni sud je istaknuo da činjenica što tužiteljica nije bila ispitana na usmenoj raspravi nije bila odlučujuća jer tužiteljica nije navela nikakve dokaze u prilog nemogućnosti prisustvovanja saslušanju (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 15:42 h). Vrhovni sud je odlukom br. 18 ONc 1/17t od 7. rujna 2017. naveo da pravično postupanje prema strankama znači da obje strane moraju dobiti pravičnu priliku za sudjelovanje u postupku (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 15:41 h).

koji nije predviđen odredbama arbitražnog ugovora odnosno odlučivanje o tužbenom zahtjevu koji nije ni postavljen u tijeku arbitražnog postupka ili je postavljen, ali u manjem opsegu. U oba slučaja, arbitražni sud nije imao ovlasti rješavati taj spor odnosno donositi pravorijek izvan granica tužbenog zahtjeva.

Sud će poništiti pravorijek i ako je konstituiranje ili sastav arbitražnog suda proturiječi nekom paragrafu öZPO-a koji regulira arbitražni postupak ili proturiječi dopuštenom sporazumu stranaka (§ 611. st. 2. toč. 4. öZPO). Stranke su slobodne odrediti broj arbitara koji će formirati arbitražni sud (§ 586. st. 1. reč. 1. öZPO). Ako su stranke ugovorile paran broj arbitara, izabrani arbitri će odrediti dodatnog arbitra koji će biti predsjednik arbitražnog vijeća (§ 586. st. 1. reč. 2. öZPO). Za slučaj da stranke ne odrede broj arbitara, arbitražno vijeće će se sastojati od tri arbitra (§ 586. st. 2. öZPO). Stranke su slobodne odrediti i proceduru imenovanja arbitra pojedinca ili arbitara (§ 587. st. 1. öZPO), koja se na jednak način primjenjuje i za slučaj imenovanja zamjenskog arbitra (§ 591. st. 1. reč. 2. öZPO). Ako o tome nema sporazuma stranaka mjerodavan je paragraf 587. stavci 2.-9. öZPO-a. U svim slučajevima u kojima se stranke ne mogu sporazumjeti o osobi arbitra, ili u naznačenim rokovima propuste imenovati arbitra ili arbitre, takav propust otklanja svojom intervencijom državni sud. Stranke su također slobodne sporazumjeti se i u vezi procedure izuzeća arbitra (§ 589. st. 1. öZPO) i procedure prijevremenog prestanka mandata arbitra (§ 590. st. 1. reč. 1. öZPO). Stranke su ovlaštene zahtijevati izuzeće arbitra u slučaju pojave opravdane sumnje u njegovu nezavisnost ili nepristranost ili nastupa drugih okolnosti koje bi bile u suprotnosti sa arbitražnim sporazumom (§ 588. st. 1. öZPO)⁶⁸¹ ili za slučaj da arbitar ne posjeduje kvalifikacije o kojima su se stranke

⁶⁸¹ U odluci br. 2 Ob 112/12b od 17. lipnja 2013. Vrhovni sud je naveo da se prilikom utvrđivanja razloga za izuzeće arbitara, pa time i za poništaj pravorijeka, IBA Smjernice o sukobu interesa u međunarodnoj arbitraži (Smjernice međunarodne odvjetničke komore u sukobu interesa u međunarodnoj arbitraži - *The IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration*) mogu smatrati vodećim načelima. Spomenimo da članak 3. IBA Smjernica, zahtijeva od arbitra otkrivanje svih činjenica i okolnosti "*that may, in the eyes of the parties, give rise to doubts as to the arbitrator's impartiality or independence*". Na IBA Smjernice se austrijski Vrhovni sud pozvao primjerice i u kasnijom odlukom br. ONc 3/15h od 19. travnja 2016. Austrijski Vrhovni sud je odlukom br. 18. ONc 5/14a od 13. studenog 2014. naglasio da pravila o isključivanju i pristranosti sudaca državnih sudova i dalje služe kao smjernice za ocjenu nezavisnosti i nepristranosti arbitara, pa da tako članstvo u različitim Rotary klubovima u istom gradu nije dovoljan razlog za izuzeće, baš kao i činjenica neobjavljivanja tih društvenih kontakata. U odluci br. 18 ONc 3/14g od 13. kolovoza 2015. Vrhovni sud je naveo da se ograničena i izravna uputstva arbitara strankama ne mogu smatrati pristranošću (sve odluke su objavljene u *Hahnkamper Wolfgang*, Poglavlje II: The Arbitrator and the Arbitration Procedure, Bias, Conflict and Challenge of Arbitrators, and their Duty to disclose: Austrian Supreme Court Decisions in the period 2006–2016, u knjizi Christian Klausegger/Peter Klein, et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2017., str. 95.-100.). Odlukom br. 8 Nc 39/16a od 16. prosinca 2016. Vrhovni sud je zauzeo stajalište da profesionalni i prijateljski odnos suca državnog suda s predsjednikom arbitražnog suda, čija je arbitražna odluka osporena, ostavlja dojam pristranosti dotičnog suca (odluka je objavljena u *Horvath Günther J.*, OGH – 8 Nc 39/16a, Supreme Court of Justice of Austria, 8 Nc 39/16a, 16 December 2016, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019., str. 1.- 3.).

sporazumjele (§ 588. st. 2. öZPO). Ako stranka ne uspije sa svojim zahtjevom za izuzeće pred arbitražnim sudom konačnu odluku o opozivu arbitra na zahtjev stranke arbitražnog postupka donijet će državni sud, a protiv koje odluke nije dozvoljena žalba (§ 588 st. 3. reč. 2. öZPO).⁶⁸² Za to vrijeme, arbitražni sud s arbitrom u pogledu kojeg je podnesen zahtjev za izuzeće, može nastaviti arbitražni postupak i donijeti pravorijek (§ 589. st. 3. öZPO). Ipak Vrhovni sud Austrije smatra da se stranka može pozivati na pristranost arbitra kao poništajni razlog u postupku poništaja pravorijeka samo u izuzetno teškim i nedvosmislenim slučajevima pristranosti⁶⁸³, odnosno da se pravorijek ne može poništiti kada su osnove za izuzeće arbitra nastale tek nakon donošenja arbitražnog pravorijeka.

Nadalje, sud će poništiti arbitražni pravorijek ako je arbitražni postupak proveden na način koji proturiječi temeljnim vrijednostima austrijskog pravnog poretka (*ordre public*; § 611. st. 2. toč. 5. öZPO). Pritom je Vrhovni sud primijetio da se ovaj osnov za izdvajanje treba primjenjivati samo krajnje štedljivo, ako su povrijeđeni temelji austrijskog pravnog sustava⁶⁸⁴ Vrhovni sud je konstatirao i da bi primjer povrede postupovnog *ordre public* mogao biti slučaj u kojem je arbitražni sud odbio provesti sve dokaze predložene od strana arbitražnog postupka te je pravorijek donio samo vjerujući navodima jedne od stranaka arbitražnog postupka i u korist te stranke⁶⁸⁵. Tako bi sud poništio pravorijek i ako je u arbitražnom postupku povrijeđeno načelo jednakosti stranaka (§ 594. st. 2. öZPO) ili pravo na saslušanje stranaka⁶⁸⁶ ili u posebno ozbiljnim i očitim slučajevima pristranosti arbitra⁶⁸⁷. Sud bi poništio pravorijek i ako bi

⁶⁸² U odluci br. 18 ONc 5/14a od 13. studenog 2014. austrijski Vrhovni sud je pojasnio postupak izuzeća arbitra koji se odvija u dva koraka. U prvom dijelu, arbitražni sud odlučuje o izuzeću arbitra. U drugom dijelu, stranka koja je podnijela zahtjev za izuzeće arbitražnom sudu i pred arbitražnim sudom s tim zahtjevom nije uspjela, podnosi zahtjev nadležnom državnom sudu da on konačno odluči o izuzeću arbitra. Državni sud preispituje odluku arbitražnog suda na temelju zahtjeva za izuzeće podnesenog arbitražnom sudu. Postupak pred nadležnim državnim sudom stoga je ograničen na sadržaj i opseg zahtjeva za izuzeće podnesenog arbitražnom sudu. Sve činjenice iznesene pred državnim sudom moraju biti u okviru zahtjeva za izuzeće podnesenog arbitražnom sudu (odluka je objavljena u *Hahnkamper*, op. cit. u bilj. 681., str. 97.).

⁶⁸³ Odluka Vrhovnog suda br. 2 Ob 112/12b od 17. lipnja 2013. (odluka je objavljena u *Hahnkamper*, op. cit. u bilj. 681., str. 95.-96.).

⁶⁸⁴ Odluka Vrhovnog suda br. 18 OCg 2/15s od 19. kolovoza 2015. (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 662., str. 229.).

⁶⁸⁵ Tako ukazuju *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 662., str. 230.

⁶⁸⁶ Tako je primjerice Vrhovni sud Austrije u odluci br. 18 OCg 3/15p od 23. veljače 2016., konstatirao da bi povreda prava na saslušanje stranaka, pa samim tim i poništaj pravorijeka radi povrede procedural *ordre public* predstavljao slučaj kada bi arbitražni sud odstupio od pravne analize koju je već izrazio ili na drugi način naznačio strankama tijekom arbitražnog postupka, čime bi se stranke spriječile u podnošenju daljnjih podnesaka, a to bi osujetilo legitimna očekivanja stranaka (odluka je objavljena u *Aschauer Christian/Neumayr Matthias*, The Role of the Austrian Supreme Court in setting aside and challenge proceedings, b-Arbitra 2/2019, str. 333.-335.).

⁶⁸⁷ Odluka Vrhovnog suda Austrije br. 2 Ob 112/12b od 17. lipnja 2013. (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 28. veljače 2024., u 16:44 h). U toj se odluci dodatno kao primjer očite pristranosti arbitra navodi slučaj kada bi arbitar bio direktor ili član nadzornog odbora ili kada bi imao sličan kontrolni utjecaj u jednoj od stranaka arbitražnog postupka. U prethodnoj odluci Vrhovnog suda Austrije br. 9

pravorijekom bila povrijeđena forma i obvezan sadržaja pravorijeka (§ 606. st. 1. - 3. öZPO).⁶⁸⁸ Tako je sud zbog izostanka obrazloženja poništio pravorijek radi njegove suprotnosti s javnim poretom jer je zauzeo stajalište da je postojanje obrazloženja pravorijeka jedna od temeljnih vrijednosti austrijskog pravnog sustava. Zaključio je da nedostatak obrazloženja predstavlja kršenje procesnog javnog poretka, odnosno da nepotpuno i nerazumljivo obrazloženje opravdava poništenje pravorijeka ako u obrazloženju u potpunosti nedostaju razlozi za odluku o biti spora ili uopće nedostaje obrazloženje pravorijeka ili je ono utemeljeno samo na "*praznim frazama*".⁶⁸⁹ Povredu *ordre public* iz paragrafa 611. stavka 2. točke 5. öZPO-a bi predstavljao i slučaj ako arbitraži sud odluči *ex aequo et bono* bez sporazuma stranaka jer u takvom slučaju, arbitražni sud ne samo da je napravio pravnu pogrešku, već je strankama uskratio pravo da se o njihovom slučaju odluči po zakonu.⁶⁹⁰ U literaturi se kao primjer primjer povrede *ordre public* navodi i nepoštivanje učinka *res iudicata* i nepoštivanje obvezujuće odluke državnog suda o nadležnosti.⁶⁹¹

Sud će poništiti arbitražni pravorijek i ako postoje pretpostavke pod kojima se sudska presuda može pobijati tužbom za ponavljanje postupka prema paragrafu 530. stavku 1. točkama 1.-5. öZPO-a (§ 611 st. 2. toč. 6. öZPO). To znači da bi se arbitražni pravorijek u postupku za njegov poništaj mogao pobijati i u sljedećim slučajevima: 1) ako je isprava na kojoj se temelji pravorijek lažno sastavljena ili falsificirana; 2) ako je svjedok, vještak ili protivna stranka pri saslušanju dao lažni iskaz (§ 288. Kaznenog zakonika) i pravorijek se temelji na ovoj izjavi; 3) ako je pravorijek donesen na temelju sudski kažnjive radnje dovođenja u zabludu (§ 108. Kaznenog zakonika), pronevjere (§ 134. Kaznenog zakonika), prijevare (§ 146. Kaznenog

ObA 94/04w od 15. rujna 2004. se kao primjer očite pristranosti arbitra navodi slučaj u kojem je arbitar godinama zastupao stranku toga istoga arbitražnog postupka u brojnim drugim pravnim slučajevima (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 29. veljače 2024., u 12:33 h).

⁶⁸⁸ Tako je primjerice Vrhovni sud Austrije odlukom br. 18 OCg 3/16i od 28. rujna 2016. poništio pravorijek iz razloga njegovog kontradiktornog obrazloženja. Vrhovni sud je naglasio da je obrazloženje pravorijeka neophodno za ocjenu je li arbitražni sud ispravno postupio u predmetu ili je odluka bila proizvoljna. Ako je obrazloženje kontradiktorno, to predstavlja povredu procedural *ordre public* pa samim time i razlog za poništaj pravorijeka. Sud je ukazao da obrazloženje ne smije biti nelogično ili u suprotnosti s pravorijekom, ne smije biti ograničeno na besmislene fraze i mora se baviti glavnim argumentima stranaka. Obrazloženje pravorijeka mora na razumljiv način pokazati na kojim se glavnim razmatranjima pravorijek temelji. Ali je sud naglasio i da nedostatak obrazloženja ili očito manjkavo obrazloženje ne predstavlja razlog za poništaj pravorijeka ako su se stranke sukladno paragrafu 606. st. 2. öZPO odrekle prava na obrazloženje pravorijeka (odluka je objavljena u *Aschauer/Neumayr*, op. cit. u bilj. 686., str. 335.-337.).

⁶⁸⁹ Odluka Vrhovnog suda Austrije br. 18 OCg 3/16i od 8. rujna 2016. (odluka je objavljena u *Schifferl Markus, Wong Venus Valentina*, Poglavlje III: The Courts, Decisions Of The Austrian Supreme Court On Arbitration In 2016 and 2017, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2018., str. 142.-144.)

⁶⁹⁰ Tako *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 45.

⁶⁹¹ *Ibid*, str. 72.-73.

zakonika), krivotvorenja isprava (§ 223. Kaznenog zakonika), krivotvorenja posebno zaštićenih isprava ili javnih oznaka provjere autentičnosti (§ 225. Kaznenog zakonika), posredno netočne ovjere isprava ili preslika isprava (§228. Kaznenog zakonika), uskrate isprava (§ 229. Kaznenog zakonika) ili pomicanja graničnih oznakova (§ 230. Kaznenog zakonika), a koju je poduzeo zastupnik stranke, protivna stranka ili njezin zastupnik; 4) ako je arbitražni sud (arbitar pojedinac ili član arbitražnog vijeća) prilikom donošenja pravorijeka ili neke ranije odluke na kojoj se temelji pravorijek, počinio na štetu stranke neku povredu svoje službene dužnosti kažnjive prema Kaznenom zakoniku i 5) ako je kaznena presuda na kojoj se temelji pravorijek ukinuta drugom presudom koja je postala pravomoćna. Austrijsko pravo dakle, dozvoljava poništaj iz većine ali ipak ne i svih razloga iz kojih bi se moglo tražiti ponavljanje postupka. Nije dopušteno tražiti poništaj arbitražnog pravorijeka zbog novota zbog kojih se može tužbom za ponavljanje postupka pobijati sudska odluka.⁶⁹²

Pravorijek će sud poništiti ako predmet spora prema domaćem (austrijskom) pravu nije arbitrabilan (§ 611. st. 2. toč. 7. öZPO). Paragraf 582. öZPO-a određuje koji su sporovi arbitrabilni. Tako svaki imovinski zahtjev o kojem je nadležan odlučiti državni sud može biti predmetom arbitražnog sporazuma (§ 582 st. 1. reč. 1. öZPO). Time je isključena mogućnost da se u arbitražnom postupku odlučuje o zahtjevima koji su u nadležnosti upravnih tijela. U odnosu na neimovinske zahtjeve, arbitražni sporazum će imati učinak jedino ako su stranke o predmetu spora u mogućnosti postići nagodbu (§ 582. st. 1. reč. 2. öZPO). U stavku 2. rečenici 1. istog paragrafa izričito su navedeni sporovi koji se ne mogu riješiti putem arbitraže, dakle, koji ne mogu biti predmetom arbitražnog sporazuma: obiteljskopравни zahtjevi, kao i svi zahtjevi iz ugovora koji su i barem samo djelomično podložni Zakonu o pravu najma ili Zakonu o neprofitnom stanovanju, uključujući sporove oko sklapanja, postojanja, raskida i pravne klasifikacije takvih ugovora, te svi zahtjevi koji se tiču prava vlasništva stana. Zakonski propisi izvan austrijskog ZPO-a prema kojima se sporovi ne mogu podvrgnuti arbitraži ili se mogu podvrgnuti samo pod određenim pretpostavkama, ostaju netaknuti, tj. primjenjuju se (§ 582. st. 2. reč. 2. öZPO). Neovisno o pravu kojeg su stranke odabrale ili pravu koje je arbitražni sud primijenio kao mjerodavno za spor, o arbitrabilnost spora se u austrijskom postupku za poništaj pravorijeka utvrđuje prema domaćem, dakle, austrijskom pravu.⁶⁹³

⁶⁹² Vidjeti paragraf 530 stavak 1. točku 7. öZPO-a.

⁶⁹³ Tako je u Vrhovni sud odlukom br. 6 Ob 43/13m od 16. prosinca 2013. naveo: "*Nema razlike između nacionalnih ili međunarodnih arbitražnih postupaka. Arbitrabilnost će biti prosuđivana prema austrijskom zakonu čak i ako ne postoji veza između stranaka ili predmeta spora s Austrijom, sve dok je pravorijek donesen u Austriji.*" Odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 662., str. 349.-353.

Naposljetku, sud će poništiti pravorijek ako utvrdi da pravorijek proturiječi temeljnim vrijednostima austrijskog pravnog poretka (*ordre public*; § 611. st. 2. toč. 8. öZPO). Kao i u drugim komparativnim pravnim sustavima, tumačenje pojma suprotnosti s javnim poretkom nalazimo u sudskim odlukama proizašlima iz postupka poništaja pravorijeka kao i u pravnoj znanosti. Tako je Vrhovni sud izrazio stajalište da čak i ako arbitražni sud pogrešno primjeni odredbe prava koje su stranke suglasno odabrale, takvo postupanje ne prekoračuje njegovu nadležnost (*ultra petita*) i nije razlog za poništaj arbitražnog pravorijeka. Međutim, arbitrarno tumačenje mjerodavnog prava koje je utjecalo na odluku arbitražnog suda može biti razlogom poništaja pravorijeka radi njegove suprotnosti s javnim poretkom.⁶⁹⁴ U sudskoj praksi se navode i neke druge povrede koje nužno uzrokuju poništaj pravorijeka zbog njegove suprotnosti s javnim poretkom, kao što su određivanje ispunjenja obveza u arbitražnom pravorijeku koje su u suprotnosti s nekim kogentnim odredbama nacionalnog zakonodavstva, primjerice pravilima o zastari, pravilima o kamatnim stopama kao i ugovaranje odgovornosti za štetu zbog nastale inflacije⁶⁹⁵, ali i povrede nekih temeljnih odredbi prava Europske Unije⁶⁹⁶.

⁶⁹⁴ Tako je naveo i Vrhovni sud Austrije odlukom br. 18 OCg 1/17x od 20. ožujka 2018. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 16:11 h).

⁶⁹⁵ Tako *Heider/Nueber*, op. cit. u bilj. 289., str. 74-75.

⁶⁹⁶ Tako *Schifferl/Wong* navode da je nedvojbeno prevladavajuće mišljenje u Austriji da su arbitražni sudovi sa sjedištem u Austriji vezani europskim pravom, posebice pravom tržišnog natjecanja pa stoga kršenje temeljnih odredbi prava tržišnog natjecanja EU-a, tj. (sada) članaka 101. i 102. UFEU-a također predstavlja povredu javnog poretka država članica EU-a; Vidjeti *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 670., str. 137. Odlukom br. 5 Ob 72/16y od 1. ožujka 2017. Vrhovni sud Austrije je ukinuo nižestupanske odluke državnog suda kojima je tužbeni zahtjev odbačen zbog stvarne nenadležnosti. Naime, u sporu između trgovačkog zastupnika, kao tužitelja i zastupane osobe, kao tuženika, o odšteti za raskid ugovora, tuženik je isticao prigovor nenadležnosti državnog suda zbog postojanja arbitražne klauzule u ugovoru o zastupanju iz kojeg razloga je smatrao da spor treba uputiti na arbitražu u Sjedinjenim Državama. Nižestupanski sudovi su prihvatili navedene prigovore tuženika iz kojeg razloga je prvostupanski sud svojom odlukom odbacio tužbu, a drugostupanski sud je potvrdio tu prvostupansku odluku. Vrhovni sud međutim nije prihvatio utvrđenja iz nižestupanskih odluka jer je utvrdio da je arbitražna klauzula neučinkovita zbog povrede javnog poretka. Vrhovni sud je smatrao da nižestupanskim odlukama nije uzeta u obzir činjenica da, bez obzira što je među strankama kao mjerodavno pravo ugovoreno pravo države New York, da se na odnos među ovim ugovornim stranama ne može izbjeći primjena obveznog prava na odštetu koja su zajamčena trgovačkim zastupnicima po prestanku njihova ugovora sukladno Direktivi 86/654/EZ o trgovačkim agentima iz 1986. i odredbama austrijskog zakona o trgovačkim agentima. Vrhovni sud je smatrao da su ta prava međunarodno obvezna i da se primjenjuju neovisno o stranom pravu koje su stranke izabrale mjerodavnim na svoj odnos. Vrhovni sud je nadalje naveo da se sporazum o arbitraži može smatrati nevaljanim ako je namjera strana bila isključiti primjenu obveznih postupovnih ili materijalnih odredbi. Vrhovni sud se potom pozvao i na praksu Suda EU prema kojoj očite povrede temeljnih odredbi prava EU predstavljaju povredu materijalnog *ordre public* prema §. 611 st. 2. toč. 8. öZPO. Uz naglašavanje da takav javni poredak ograničava arbitralnost *ratione materiae*. S obzirom da je Vrhovni sud zaključio da se obveza na primjenu odredbi o naknadi za trgovačke agente prema EU Direktivi ne može isključiti sporazumom stranaka o nadležnosti čiji sudovi ne uzimaju u razmatranje te odredbe, Vrhovni sud je utvrdio nevaljanom arbitražnom klauzulu i ukinuo nižestupanske odluke (odluka je objavljena u *Schifferl/Wong*, op. cit. u bilj. 689., str. 147.-149.). Tako je Vrhovni sud Austrije i u odluci br. 3 Ob. 2372/96 od 5. svibnja 1998. naveo da zakon EU-a o PDV-u predstavlja dio javnog poretka Republike Austrije. Odluka je objavljena u *Born*, op. cit. u bilj. 64., str. 3327.)

I austrijski ZPO poznaje institut gubitka prava na procesne prigovore. Ako arbitražni sud nije primijenio neko zakonom predviđeno pravilo arbitražnog postupka od kojeg stranke mogu odstupiti ili nije primijenio neko pravilo arbitražnog postupka koje su stranke ugovorile, tada stranka taj nedostatak ne može kasnije istaknuti, ako tom nedostatku nije prigovorila odmah po saznanju ili unutar roka koji je za to predviđen (§ 579. öZPO). Navedena zakonska odredba ne odnosi se na nedostatke u primjeni procesnih pravila koja su kogentne prirode. Sud u postupku poništaja svakako treba uzeti u obzir postupanje stranaka tijekom arbitražnog postupka, kako im se ne bi dozvolilo, da prigovore koji se tiču dispozitivnih pravila arbitražnog postupka, koje su mogle istaknuti u arbitražnom postupku, istaknu tek u postupku poništaja s ciljem zlouporabe prava i odugovlačenja postupka poništaja pravorijeka. U svim tim slučajevima, sud će odbaciti takve prigovore stranaka kao zakašnjele, odnosno neće uopće razmatrati njihovu osnovanost u postupku poništaja arbitražnog pravorijeka.

6.5.2. Švicarsko pravo

Švicarsko arbitražno zakonodavstvo razlikuje poništajne razloge ovisno o tome da li se na poništaj arbitražnog pravorijeka primjenjuju pravila SchIPRG-a ili pravila SchZPO-a. Kao što je već ranije prikazano, odredbe SchIPRG-a o arbitraži primjenjuju se na spor u kojem barem jedna stranka u trenutku zaključenja arbitražnog sporazuma nije imala svoje prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj, a te stranke u arbitražnom sporazumu ili kasnije nisu isključile primjenu tih odredaba SchIPRG-a i dogovorile primjenu odredaba o arbitraži sadržanim u SchZPO-u (čl. 176. st.1.-2. SchIPRG). Odredbe o arbitraži SchZPO-a primjenjuju se na spor u kojem su obje stranke u trenutku zaključenja arbitražnog sporazuma imale prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj, a te stranke u arbitražnom sporazumu ili kasnije nisu isključile primjenu tih odredaba SchZPO-a i dogovorile primjenu odredaba o arbitraži sadržanim u SchIPRG-u (čl. 353. st.1.-2. SchZPO).

Članak 190. stavak 2. SchIPRG-a propisuje da se arbitražni pravorijek može pobijati samo iz sljedećih razloga:

- a) ako je arbitar pojedinac bio imenovan protivno propisima ili je arbitražni sud bio konstituiran protivno propisima;
- b) ako se je arbitražni sud pogrešno proglasio nadležnim ili nenadležnim;
- c) ako je arbitražni sud odlučio o pitanjima spora koja mu nisu bila podnesena ili ako je on propustio odlučiti o nekim od zahtjeva koji su mu podneseni na odlučivanje;

- d) ako je načelo jednakog postupanja prema strankama ili načelo pravnog saslušanja povrijeđeno;
- e) ako je pravorijek nespojiv s javnim poretkom.

Članak 393. SchZPO-a određuje da se arbitražni pravorijek može pobijati samo :

- a) ako je arbitar pojedinac bio imenovan protivno propisima ili je arbitražni sud bio konstituiran protivno propisima;
- b) ako se je arbitražni sud pogrešno proglasio nadležnim ili nenadležnim;
- c) ako je arbitražni sud pravorijekom odlučio o pitanjima spora koja mu nisu bila podnesena ili ako je on propustio odlučiti o nekim od zahtjeva koji su mu podneseni na odlučivanje;
- d) ako je povrijeđeno načelo jednakog postupanja prema strankama ili načelo pravnog saslušanja;
- e) ako je pravorijek proizvoljan, jer je utemeljen na činjeničnim utvrđenjima koja su očigledno suprotna činjenicama koje proizlaze iz spisa ili na očiglednoj povredi prava ili pravičnosti;
- f) ako su troškovi i naknade članova arbitražnog suda utvrđeni od strane arbitražnog suda očigledno previsoki.

Razlozi za poništaj su dakle nešto širi u slučaju poništaja pravorijeka prema odredbama SchZPO-a. Razlozi za poništaj su određeni kogentnim odredbama pa se stranke arbitraže ne mogu sporazumijeti oko dodatnih poništajnih razloga. Švicarsko arbitražno zakonodavstvo ne dijeli poništajne razloge na one koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva i na one na koje sud pazi po službenoj dužnosti, te na takav način svim poništajnim razlozima daje jednaku važnost.

Tako će sud poništiti pravorijek ako su povrijeđene odredbe o konstituiranju arbitražnog suda i odredbe o sastavu arbitražnog suda.⁶⁹⁷ Pa bi tako povreda odredbi članaka 360. i 361, članka 364. stavka 2., članka 369. stavka 1., članka 370. stavka 1. i članka 371. st. 1. SchZPO-a kao i povreda odredbi članka 179. stavka 1. SchIPRG-a dovela do poništaja pravorijeka.⁶⁹⁸

⁶⁹⁷ Pravila o konstituiranju arbitražnog suda, sastav arbitražnog suda, ovlasti stranaka za sporazumnim određivanjem svih elemenata nužnih za pravilno konstituiranje i rad arbitražnog suda i procedura opoziva arbitra prikazana je u poglavlju 3.4.2. ovog rada.

⁶⁹⁸ Odlukom br. DFT 4A_162/2010 od 22. lipnja 2010., sud je poništio pravorijek iz razloga što je smatrao da je arbitar imao interes za ishodom arbitraže. Sud je utvrdio da je arbitar pojedinac bio zamjenik direktora tvrtke koja

Za naglasiti je da je odluka državnog suda o opozivu arbitra konačna u skladu s člankom 180a. stavkom 2. SchIPRG 2020-a, dok je člankom 369. st. 5. SchZPO-a određeno da se sudska odluka o izuzeću može pobijati samo zajedno sa donesenim pravorijekom, jer protiv nje sukladno članku 356. stavku 2. SchZPO-a nije dozvoljeno izjavljivanje redovnih pravnih lijekova. Tako se sudska odluka o izuzeću arbitra sukladno odredbama SchZPO-a može pobijati u postupku poništaja pravorijeka.

Švicarski zakonodavac ne normira poništajni razlog nepostojanja ili nevaljanosti arbitražnog sporazuma ili nesposobnosti stranaka za zaključenje arbitražnog ugovora, ali prilikom utvrđivanja poništajnog razloga koji se odnosi na pogrešno utvrđenu nadležnost ili nenadležnost arbitražnog suda (čl. 190. st. 2. toč. b. SchIPRG; čl. 393. toč. b. SchZPO), sud utvrđuje valjanost i postojanje arbitražnog ugovora, na što utječe i sposobnost stranaka za zaključenje arbitražnog ugovora⁶⁹⁹. Prije Novele SchIPRG iz 2020. godine sporazum o arbitraži bio je valjan ako je bio zaključen u pisanom obliku, putem telegrama, telefaksa, faksom ili svakim drugim načinom komuniciranja koji se može dokazati pisanom ispravom (čl. 178. st. 1. SchIPRG). Dakle, sporazum se mogao zaključiti i usmenim putem, ali samo ako je stranka arbitražnog postupka mogla pisanim ispravama to i dokazati, primjerice mail prepiskom kojom druga strana potvrđuje da je suglasna da se određeni spor riješi arbitražom⁷⁰⁰. Ovakvo

je odobrila (neobjavljeni) zajam tužitelju u arbitraži s ciljem "premošćivanja" krize likvidnosti uzrokovane neplaćanjem potraživanja od strane tuženika. U odluci br. DFT 4A_234/2010 od 29. listopada 2010., sud je naveo da arbitar mora prezentirati dovoljna jamstva neovisnosti i nepristranosti, te da kršenje ovog pravila dovodi do nepravilnog sastava u skladu s člankom 190. stavkom 2. točkom a. SchIPRG-a. Obje odluke su objavljene u *Born*, op. cit. u bilj. 64., str. 3277. U odluci br. 5A_701/2017 od 14. svibnja 2018., sud je naveo da samo "facebook prijateljstvo" između arbitra i jedne od stranaka, bez navođenja dodatnih okolnosti koji bi utjecali na postojanje sumnje u nepristranost i nezavisnost arbitra, nije dovoljan razlog za opoziv arbitra (odluka je objavljena u *Scherer*, op. cit. u bilj. 297., str. 932.).

⁶⁹⁹ SchIPRG člankom 177. stavkom 2. izričito dozvoljava državama da budu stranke arbitražnog ugovora, dok SchZPO ne sadrži odredbu koja bi zabranjivala državama da budu stranke arbitražnog ugovora.

⁷⁰⁰ Tako i *Arroyo*, op. cit. u bilj. 501., str. 57. Švicarski Savezni sud potvrdio je da u slučaju kada je arbitražni ugovor sadržan u razmjeni dokumenata, nije potrebno da ti dokumenti budu i potpisani od stranaka. Naime, u predmetu *Compagnie de Navigation et Transports S.A. v. MSC (Mediterranean Shipping Company) S.A.* br. BGE 121 III 38 švicarski Savezni sud je pred sobom imao pitanje je li valjana arbitražna klauzula sadržana u tipskim uvjetima tiskanim na poleđini teretnice zaključene u povodu ugovora o prijevozu morem – čl. 2.2. NYK –, pa je u odluci od 16. siječnja 1995. naveo: "...izraz "contained in an exchange of letters or telegrams" iz čl. 2.2. Konvencije iz 1958. godine treba tumačiti široko i teleološki, tako da uključuje u sebi i druga sredstva komunikacije, primjerice teleks ili telefaks koji u doba donošenja Konvencije još nisu bili u širokoj trgovačkoj praksi – dakle u smislu u kojem je formuliran čl. 7(2) UNCITRAL-ovog Model-zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1985. godine." (odluka je objavljena na mrežnoj stranici <https://arbitrationlaw.com/library/compagnie-de-navigation-et-transports-sa-v-msc-mediterranean-shipping-company-sa-16-01-1995>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 16:55 h). Savezni sud je odlukom br. 4A_174/2021 od 19. srpnja 2021. odbio tužbu za poništaj pravorijeka podnesenu iz razloga naznačenih člankom 190. stavka 2. točke b. SchIPRG, jer je tuženik smatrao da među strankama nije sklopljen arbitražni sporazum. Tuženik je tvrdio da je od tužitelja zaprimio arbitražni sporazum ali kojeg nije potpisao, iako su stranke započele s izvršenjem obveza iz ugovora. Savezni sud je odbio prigovor tuženika u vezi nepostojanja arbitražnog sporazuma zaključivši da okolnost što kupac nije prodavatelju vratio potpisani izvornik ugovora nije dokaz da ugovor nije stupio na snagu, pogotovo kada je njegovo izvršenje

omogućavanje načina sklapanja arbitražnog sporazuma je svakako poticajno za razvoj arbitraže jer isključuje kruti i formalni oblik sklapanja arbitražnog sporazuma, odnosno isključuje mogućnost da bude valjan samo onaj arbitražni sporazum koji je među strankama sklopljen u pisanom obliku.⁷⁰¹ Novelom SchIPRG iz 2020. godine izmijenjen je njegov članak 178. stavak 1. na način da je prihvaćena još šira forma arbitražnog ugovora i to na način da se sada smatra da je arbitražni sporazum valjan ako je sklopljen u pisanom obliku ili u nekom drugom obliku koji omogućuje dokaz putem teksta (čl. 178. st. 1. SchIPRG 2020). Dodan je novi 4. stavak u članku 178. kojim je određeno da će se odredbe 12. glave SchIPRG-a analogno primijeniti i na arbitražnu klauzulu predviđenu u jednostranom pravnom poslu ili u statutu. Ova nova odredba svakako predstavlja doprinos u razvoju arbitražnog rješavanja sporova među članovima društva ili udruženja koje je svojim aktima predvidjelo arbitražno rješavanje sporova među članovima društva ili udruženja. Švicarski Savezni sud donio je važnu odluku u pogledu učinka arbitražnog sporazuma na treće osobe. U odluci br. U BGE 129 III 727 od 16. listopada 2003. godine⁷⁰² taj je sud zaključio da je proširenje arbitražnog sporazuma na stranku koja nije potpisnica tog sporazuma dopušteno samo ako je ta strana sudjelovala u izvršenju ugovora, dokazujući tako svoju spremnost da bude vezana arbitražnim sporazumom uključenim u taj ugovor. Savezni sud je zauzeo stajalište da zakon dopušta proširenje učinka arbitražnog sporazuma na temelju "*stvarne namjere stranaka*".⁷⁰³ On je i u svojim drugim odlukama kojima je odlučivao povodom pritužbi za poništaj pravorijeka potvrdio proširenje arbitražnog sporazuma na treću osobu na temelju sudjelovanja u sklapanju ili izvršenju ugovora.⁷⁰⁴ Nadalje, Savezni sud je u postupku za poništaj pravorijeka odredio i da se na arbitražnu klauzulu u ugovoru može pozivati i nepotpisnik toga ugovora, ali samo u određenim okolnostima, kao primjerice vjerovnik koji je stekao ugovorna prava i obveze iz stečajne mase insolventne stranke, pri čemu se u svim

stvarno započelo naknadno (odluka je objavljena na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch>, posjećeno dana 21. ožujka 2024., u 14:22 h).

⁷⁰¹ Isključivo pisani oblik arbitražnog sporazuma je i dalje nužan za potrošačke ugovore, adi zaštite slabije strane toga arbitražnog sporazuma, tj. potrošača. *Hofmann Dieter/Köster Pascale* ukazuju da u švicarskom pravu ne postoji općenita i jedinstvena definicija "potrošača", ali da se u švicarskom pravu, a za razliku od drugih jurisdikcija, potrošačem može smatrati samo pojedinac, a ne pravna osoba; Vidjeti *Hofmann Dieter/Köster Pascale*, Poglavlje I: The Arbitration Agreement and Arbitrability, Consumers in Arbitration – From a Swiss Perspective, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2016., str. 6.

⁷⁰² Odluka je objavljena u *Patocchi Paolo Michele*, National Report for Switzerland (2018), u knjizi Jan Paulsson i Lise Bosman (eds), *ICCA International Handbook on Commercial Arbitration*, Kluwer Law International 1984, Supplement br. 98, ožujak 2018, str. 27.

⁷⁰³ Tako *Poudret Jean-François/Besson Sébastien*, *Comparative Law of International Arbitration*, Sweet & Maxwell, 2007, str. 274.

⁷⁰⁴ Primjerice u sljedećim odlukama: br. 4A_44/2011 od 19. travnja 2011., br. 4A_627/2011 od 8. ožujka 2012., i br. 4A_450/2013 od 7. travnja 2014. (odluke su dostupne na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:11 h).

dvojbenim slučajevima treba voditi načelom *in dubio pro arbitro*.⁷⁰⁵ S druge strane, Savezni sud je također u postupku poništaja pravorijeka odredio i da izdavanje jamstva matičnog društva ne čini matično društvo strankom arbitražnog sporazuma kojeg je potpisala samo njegova podružnica, sve dok ne postoji preuzimanje duga.⁷⁰⁶

SchZPO u odnosu na oblik arbitražnog sporazuma također ne zahtijeva isključivo pisanu formu, već jednako kao i SchIPRG određuje da arbitražni sporazum mora biti u pisanom obliku ili u drugom obliku koji omogućuje dokazivanje tekstom (čl. 358. SchZPO). U pogledu sadržaja arbitražnog ugovora, primjenjuje se rješenje iz članka 178. stavka 2. SchIPRG-a po kojemu je arbitražni sporazum valjan, ako je valjan prema pravu koje su stranke izabrale, prema pravu koji se primjenjuje na predmet spora, posebno na glavni ugovor, ili prema švicarskom pravu. SchZPO u članku 381. stavku 1. koji nosi naslov "*Mjerodavno pravo*" određuje da arbitražni sud odlučuje prema pravnim pravilima koje su stranke izabrale ili prema pravičnosti kada su ga stranke na to ovlastile. Ako nema takvog izbora pravnih pravila odnosno danog ovlaštenja stranaka da se sudi po pravičnosti, arbitražni sud će odlučivati prema pravu kojeg bi državni sud primijenio. Ta se odredba odnosi i na pitanje valjanosti arbitražnog sporazuma. Sloboda uređivanja sadržaja arbitražnog sporazuma ograničena je kogentnim odredbama prava kojeg su stranke izabrale kao mjerodavnog za arbitražni ugovor, dok se formalnopravna valjanost arbitražnog sporazuma uvijek mora utvrđivati u skladu s odredbama švicarskog arbitražnog zakonodavstva.⁷⁰⁷ U dvojbenim slučajevima sudska praksa je zauzela stav da će se smatrati da je arbitražni sporazum sklopljen samo ako je izražena jasna namjera stranaka za sklapanjem arbitražnog sporazuma. Tako je Savezni sud poništio djelomični pravorijek jer je zaključio da stranke nisu izrazile suglasnost za podvrgavanje svoga spora arbitraži.⁷⁰⁸ Naime, potvrđujući načelo suglasnosti u arbitraži, Savezni sud je smatrao da tumačenje arbitražnog sporazuma

⁷⁰⁵ Odluka Saveznog suda br. 4A_65/2015 od 28. rujna 2015. Odluka je objavljena u *Scherer Matthias*, Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, vol. 35., br. 3., rujan 2017., str. 616.

⁷⁰⁶ Odluka Saveznog suda br. 4A_224/2008 od 10. listopada 2008. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:30 h). Više o tome je li arbitražna kluzula obvezuje i treće osobe i o stavovima Saveznog suda vidjeti u *Meier Andrea/Setz Anna Lea*, Arbitration Clauses in Third Party Beneficiary Contracts – Who May and Who Must Arbitrate?, ASA Bulletin, vol. 34, br. 1, ožujak 2016., str. 62.-77.

⁷⁰⁷ *Rigozzi Antonio* navodi da se u međunarodnim sporovima pred arbitražnim sudovima koji imaju sjedište u Švicarskoj, oblik ugovora o arbitraži određuje isključivo prema članku 178. stavku 1. SchIPRG, dok u odnosu na oblik arbitražnog sporazuma, stranke ne mogu podvrgnuti svoj pristanak bilo kojem drugom zakonu nego švicarskom pravu. Prema tome zaključuje da se formalna valjanost sporazuma o arbitraži uvijek se mora ispitati u skladu sa švicarskim materijalnim pravom; Vidjeti *Rigozzi Antonio*, International Arbitration: Law and Practice in Switzerland, Oxford University Press, Corby Northants, 2015., str 90. Identično navode i *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str 81.-82.

⁷⁰⁸ Odluka Saveznog suda br. 4A_150/2017 od 4. listopada 2017. Odluka je objavljena u *Scherer Matthias*, Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, vol. 36., br. 1., 2018., str. 109.

slijedi opća načela tumačenja ugovora, pri čemu je odlučujući čimbenik istodobna stvarna volja stranaka. Ako ne postoji takva istovremena stvarna volja, sporazum se mora tumačiti u skladu s načelom povjerenja. Slijedom toga, volja za odstupanjem od nadležnosti državnog suda ne može se lako pretpostaviti i stranke ju moraju jasno izraziti. Na isti način Savezni sud je odlučio i u drugoj odluci, na način da je, opet primjenjujući načelo povjerenja, utvrdio da je arbitražni sud pogrešno zaključio da je nadležan za rješavanje spora jer klauzula o rješavanju spora nije sadržavala jasan izraz volje stranaka za odstupanjem od nadležnosti državnog suda.⁷⁰⁹ Na jednak način sudovi utvrđuju valjanost patoloških i jednostranih klauzula.⁷¹⁰ U svakom slučaju, valjanost arbitražnog sporazuma se ne može osporavati iz razloga nevaljanosti osnovnog ugovora ili iz razloga što se odnosi na spor koji još nije nastao (čl. 178. st. 3. SchIPRG). Ovom odredbom naglašeno je općeprihvaćena stajalište o odvojivosti arbitražnog sporazuma od osnovnog ugovora i izjednačenosti arbitražnog sporazuma i kompromisne klauzule. Navedena stajališta su prihvaćena i u odredbama SchZPO-a (čl. 357. st. 1. i 2. SchZPO).⁷¹¹ Pored državnog

⁷⁰⁹ Odluka Saveznog suda br. 4A_432/2017 od 22. siječnja 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:37 h). U odluci br. 4A_583/2017 od 01. svibnja 2018. Savezni sud je također naveo da se pri odlučivanju o valjanosti arbitražne klauzule zahtijeva jasan izraz volje stranaka za odstupanjem od nadležnosti državnog suda (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:40 h). Isto stajalište može se naći i u prethodnim odlukama, primjerice: odluka br. 4A_246/2011 od 7. studenog 2011. i odluka br. 4A_438/2013 od 27. veljače 2014. (odluke su dostupne na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:37 h).

⁷¹⁰ *Girsberger/Voser* ističu da arbitri i državni sudovi najčešće pri utvrđivanju valjanosti arbitražne klauzule utvrđuju istinsku namjeru stranaka i oslanjaju se na načelo tumačenja u dobroj vjeri i na načelo tumačenja; Vidjeti *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 70. U odnosu na praksu švicarskih sudova *Girsberger/Voser* nadalje navode da Savezni sud još nije donio izričitu odluku o tome jesu li klauzule o jednostranoj nadležnosti u skladu sa švicarskim pravom; Vidjeti *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 97. U odluci br. 4A_244/2012 od 17. siječnja 2013. Savezni sud je razmotrao pitanje mogućnosti izbora između državnih sudova i arbitraže, ali nije dao izričiti odgovor. No, naveo je neka teorijska razmišljanja koja su u prilogu valjanosti jednostranih klauzula u komercijalnom kontekstu i zaključio da bi s obzirom na načelo slobode sklapanja ugovora i široko poštovanje autonomije stranaka u švicarskom pravu, takvi jednostrani sporazumi o nadležnosti mogli biti valjani (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 11:00 h).

⁷¹¹ Članak 357. SchZPO-a određuje da se arbitražni sporazum može odnositi na na postojeće ili buduće sporove nastale iz određenih pravnih odnosa, a stavkom 2. toga članka je određena odvojivost arbitražnog sporazuma od osnovnog ugovora. Savezni sud je odlukom br. 4A_438/2013 od 27. veljače 2014. konstatirao da je arbitražna klauzula kamen temeljac arbitraže i ako osnovni ugovor predviđa da prava i obveze stranaka prestaju s raskidom, to se neće proširiti na arbitražnu klauzulu, osim ako je to izričito navedeno u ugovoru (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:37 h). *Girsberger/Voser* smatraju da u pravilu, ako nije drugačije dogovoreno, arbitražni sporazumi ne mogu biti jednostrano raskinuti od jedne stranke. Međutim, smatraju nespornim da se arbitražni sporazum može raskinuti i jednostranom izjavom jedne strane ako su stranke u sporazumu o arbitraži predvidile takvu mogućnost, a raskid je u skladu s tom odredbom. Vidjeti *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 130. Odredbama SchIPRG-a i SchZPO-a nije uređen raskid arbitražnog sporazuma. SchZPO člankom 378. stavkom 2. samo propisuje situaciju u pogledu plaćanja predujma troškova arbitražnog postupka: *"Ako jedna strana ne plati predujam koji se od nje traži, druga strana može unaprijed predujmiti sveukupne troškove ili se odustati od arbitražnog postupka. Ako stranka odustane od arbitražnog postupka, ona može za isti predmet spora pokrenuti novi arbitražni postupak ili podići tužbu pred državnim sudom."* U ovom slučaju arbitražni sporazum ostaje i dalje na snazi, te su obje stranke ovlaštene ponovno pokrenuti novi arbitražni postupak. Švicarski Savezni sud primjerice u odluci br. 4A_84/2015 od 18. veljače 2016. navodi neke slučajeve čije postojanje dovodi do istovremene nevaljanosti i glavnog i arbitražnog ugovora, primjerice kada stranka nema sposobnost ugovaranja ili nema ovlaštenje zastupati stranku koja je stranka ugovora

suda i arbitražni sud može tijekom arbitražnog postupka, odlučivanjem o svojoj nadležnosti odlučivati i o postojanju ili valjanosti arbitražnog sporazuma. Arbitražni sud je ovlašten odlučivati o svojoj nadležnosti što je izričito predviđeno člankom 186. stavkom 1. SchIPRG-a i člankom 359. stavkom 1. SchZPO-a. Dodatno je člankom 186. stavkom 1bis SchIPRG-a određeno da arbitražni sud odlučuje o svojoj nadležnosti neovisno o tome da li je pred nekim državnim sudom ili drugim arbitražnim sudom već podnesena tužba među istim strankama u istoj pravnoj stvari, izuzev ako su važni razlozi zahtijevaju prekid postupka. Drugačije je propisano u SchZPO-u. Naime, članak 372. stavak 2. SchZPO-a određuje da će u slučaju u kojem su pred državnim i arbitražnim sudom podignute tužbe o istom predmetu spora između istih stranaka, sud kojem je posljednjem podnesena tužba prekinuti postupak dok sud kojem je prvom podnesena tužba ne odluči o svojoj nadležnosti. Prigovor nenadležnosti arbitražnog suda stranka mora podnijeti prije upuštanja u glavnu stvar (čl. 186. st. 2. SchIPRG i čl. 18. i 359. st. 2. SchZPO). Arbitražni sud odlučuje o svojoj nadležnosti u pravilu međupravorijekom (čl. 186. st. 3. SchIPRG), odnosno međupravorijekom ili konačnim pravorijekom (čl. 359. st. 1. SchZPO), kojeg bi nezadovoljna stranka mogla napadati tužbom za poništaj pravorijeka⁷¹². Pored odlučivanja o valjanosti arbitražnog sporazuma u postupku poništaja pravorijeka, sudac državnog suda je ovlašten ali samo sumarno ispitati valjanost arbitražnog ugovora i u slučaju kada mu je podniet zahtjev za imenovanje arbitra (čl. 179. st. 3. SchIPRG). Nadalje, državni sud će biti u poziciji da odlučuje o valjanosti arbitražnog sporazuma i ako je tužba umjesto arbitražnom sudu podnesena državnom sudu. Naime, u slučaju da su stranke o arbitrabilnom sporu zaključile arbitražni sporazum, državni sud će otkloniti svoju nadležnost, izuzev: a) ako se tuženik bez ikakvog pridržaja upustio u postupak; b) ako je državni sud utvrdio da je arbitražni sporazum pobojan, bez učinka (očito nevaljan) ili se ne može ispuniti; ili c) ako arbitražni sud ne može biti konstituiran iz razloga koji se očito mogu pripisati stranci koja je tužena u arbitražnom postupku (čl. 7. SchIPRG i čl. 61. SchZPO).

Ni SchIPRG ni SchZPO ne navode nearbitrabilnost spora kao zasebni poništajni razlog, već se arbitrabilnost ocjenjuje unutar poništajnog razloga pogrešne odluke arbitražnog suda o njegovoj nadležnosti odnosno nenadležnosti (čl. 190. st. 2. toč. b. SchIPRG; čl. 393. toč. b.

ili kada je glavni ugovor zaključen pod prisilom (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:45 h).

⁷¹² Spomenimo da stranke u slučaju kada nijedna od njih nema prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj mogu u svom arbitražnom sporazumu ili u kasnijem sporazumu koji poštuje formu arbitražnog sporazuma u cijelosti ili djelomično isključiti pravna sredstva protiv pravorijeka, ali ne mogu se odreći pravnog sredstva revizije prema članku 190a. stavku 1. točke b. SchIPRG-a (čl. 192. st. 1. reč. 1.-2. SchIPRG).

SchZPO). Također, i na valjanost arbitražnog sporazuma zasigurno utječe okolnost da li je njime sporazumno određeno rješavanje arbitrabilnog spora. Švicarski zakonodavac ne daje jedinstvenu definiciju arbitrabilnosti spora, već arbitrabilnost opisuje različitim riječima u SchIPRG-u i SchZPO-u. Tako članak 177. stavak 1. SchIPRG-a određuje da predmet arbitražnog postupka može biti svaki imovinskopravni zahtjev, dok članak 354. SchZPO-a određuje da predmet arbitražnog postupka može biti svaki zahtjev kojim stranke mogu slobodno raspolagati. Uslijed te razlike postoji mogućnost da je određen spor arbitrabilan prema SchIPRG-u, ali nije prema SchZPO-u i obrnuto, pa bi stranke trebale biti posebno pažljive prilikom odlučivanja hoće li svoju arbitražu podvrgnuti odredbama SchZPO-a ili odredbama SchIPRG-a.⁷¹³

Daljnja skupina poništajnih razloga u švicarskom pravu jest da je arbitražni sud odlučio pitanjima spora koja mu nisu bila podnesena ili ako je on propustio odlučiti o nekim od zahtjeva koji su mu podneseni na odlučivanje (čl. 190. st. 2. toč. c. SchIPRG i čl. 393. toč. c. SchZPO). Propust suda da odluči o svim postavljenim zahtjevima kao razlog za poništaj pravorijeka je svakako iznimka u odnosu na komparativna zakonodavstva. Postavlja se pitanje je li svrsishodno da se zbog propusta suda da odluči o svim postavljenim tužbenim zahtjevima poništava cijeli pravorijek, dakle, i u odnosu na tužbene zahtjeve o kojima je arbitražni sud moguće i potpuno pravilno i zakonito odlučio. Švicarski ZPO sadrži odredbu prema kojem državni sud koji odlučuje o pravnom sredstvu protiv pravorijeka može nakon saslušanja stranka pravorijek vratiti arbitražnom sudu i odrediti mu rok radi njegovog ispravka ili dopune (čl. 394. SchZPO). Takva odredba nije sadržana u SchIPRG. S druge strane, prekoračenje granica postavljenog tužbenog zahtjeva kao poništajni razlog jednostavno je dokazati.⁷¹⁴

⁷¹³ Po švicarskom pravu ne bi, primjerice, bili arbitrabilni oni sporovi koji se odnose na sporove iz obiteljskog prava poput sporova u odnosu na postojanje, valjanost i razvod brak, utvrđivanja očinstva, posvojenja djeteta, iako neki od zahtjeva u tim sporovima imaju i aspekt imovinskog prava i stranke mogu s njima slobodno raspolagati. Prema prevladavajućem mišljenju sporovi iz područja intelektualnog vlasništva (žigovi, patenti, dizajn, autorska prava itd.) su arbitrabilni. U Švicarskoj je priznata arbitrabilnost sporova koja proizlaze iz naplate duga ili iz stečajnog postupka. Priznata je arbitrabilnost i sporova između članovima trgovačkog društva kao i trgovačkih sporova, uključujući i sporove u vezi osporavanja odluka skupštine dioničara. Više o arbitrabilnosti sporova vidjeti u *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 108.-110.

⁷¹⁴ Tako *Dos Santos Caroline* navodi da se pod ovim poništajnim razlogom mogu smatrati i slučajevi kada je pravorijekom dodjeljeno više (*ultra petita*) ili izvan zahtjeva (*extra petita*) od onoga što je traženo; Vidjeti *Dos Santos Caroline*, *Rewriting Investors' Claim Labelled in USD in Near Worthless Syrian Pounds not Extra Petita or Violation of Public Policy*, ASA Bulletin, vol. 40., br. 1., 2022., str. 95. Osim ovih razloga, *Ambauen Irma* navodi da se tužitelj na članak 190. stavak 2. točka c. SchIPRG može se pozvati i ako arbitražni sud uopće nije odlučio o jednom od zahtjeva stranaka (*infra petita*); Vidjeti *Ambauen Irma*, *Awarding More or Different Than Claimed by the Parties: Arbitral Awards Ultra or Extra Petita*, ASA Bulletin, vol. 40, br. 2, 2022., str. 332.-333. U tome se radu mogu naći i neke od odluka Saveznog suda u kojima je u postupcima radi poništaja pravorijeka razmatrao nastup razloga iz članka 190. stavak 2. točke c. SchIPRG.

Povreda načela jednakog postupanja prema strankama ili načela pravnog saslušanja jest skupina poništajnih razloga koji postoje i u komparativnim pravnim sustavima. Riječ je o osnovnim načelima arbitražnog postupka. Načelo jednakog postupanja i načelo pravnog saslušanja propisano je kogentnom odredbom članka 182. stavka 3. SchIPRG-a: neovisno o postupku koji je izabran, arbitražni sud mora u svim slučajevima osigurati jednako postupanje prema strankama kao i njihovo pravo na pravno saslušanje u kontradiktornom postupku. Isto propisuje kogentna odredba sadržana u članku 373. stavku 4. SchZPO-a.⁷¹⁵ SchIPRG izričito određuje da arbitražni sud sam provodi dokazni postupak (čl. 184. st. 1. SchIPRG). Pored toga on propisuje da u slučaju kada je za provođenje dokaznog postupka potrebna državna pravna pomoć arbitražni sud ili stranka uz suglasnost arbitražnog suda mogu zatražiti sudjelovanje državnog suda koji se nalazi u sjedištu arbitražnog suda (čl. 184. st. 2. SchIPRG). Tek je Novela SchIPRG iz 2020. dala ovlast i strankama da uz suglasnost arbitražnog suda traže pravnu pomoć državnog suda. Tom je Novelom uvedeno i pravilo prema kojem državni sud kod pružanja takve tražene pravne pomoći primjenjuje svoje vlastito pravo, ali i po prijedlogu, može primijeniti ili uzeti u obzir i druge oblike postupka (čl. 184. st. 3. SchIPRG). Za pružanje pomoći i provođenju dokaznog postupka ili potrebne druge vrste pravne pomoći nadležan je državni sud u sjedištu arbitraže (čl. 185. SchIPRG). Švicarski ZPO u članku 375. stavku 1. i 2. također sadrži gotovo iste odredbe o provođenju dokaza od strane arbitražnog suda i ovlaštenju da se traži pravna pomoć državnih sudova. Članak 375. stavak 3. SchZPO-a dodatno izričito naglašava da članovi arbitražnog suda mogu sudjelovati u pravnim radnjama državnog suda i postavljati pitanja. Detaljnijih odredaba o vođenju arbitražnog postupka ne sadrži ni SchIPRG ni SchZPO. To je povezano s time što se stranke mogu sporazumijeti o pravilima postupka, najčešće na način da upućuju na pravila određene arbitražne institucije koja mnogo detaljnije reguliraju tijek arbitražnog postupka. Ako sporazum stranaka o pravilima arbitražnog postupka ne bi postojao arbitražni sud bi odredio koja će se pravila u konkretnom arbitražnom postupku primijeniti (vidjeti čl. 182. st. 2. SchIPRG i čl. 373. st. 2. SchZPO). Savezni sud je naglasio da se arbitražni sud može suzdržati od ocjenjivanja svih dokaza koje su iznijele stranke ako: a) izneseni dokazi nisu sposobni poduprijeti navodne činjenice, ili b) činjenica koja se dokazuje već je dovoljno

⁷¹⁵ U odluci br. 4A_424/2018 od 29. siječnja 2019. Savezni sud je naglasio da povredu prava na saslušanje ne predstavlja činjenica što arbitražni pravorijek donesen u sporu s međunarodnim obilježjem u svojem obrazloženju nije iznio sve navode stranaka iz arbitražnog postupka. Ipak, sudska je praksa utvrdila minimalnu dužnost arbitražnih sudova da analiziraju i bave se relevantnim pitanjima. Ta se dužnost krši i ako arbitražni sud nenamjerno ili zbog nespornosti ne uzima u obzir navode, argumente, dokaze ili prijedloge dokaza koje je stranka iznijela i važne su za odluku (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:50 h).

utvrđena drugim dokazima te je arbitražni sud ranijom procjenom, došao do zaključka da dodatni dokazi ne bi doveli do različitih rezultata u odnosu na osporene činjenice.⁷¹⁶ Isti sud je u svojoj drugoj odluci naglasio da arbitražni sudovi ne samo da imaju pravo na procjenu relevantnosti dokaza, već i da se pravo stranke na predlaganje dokaza mora izvršiti pravodobno i u dogovorenom obliku.⁷¹⁷ Savezni sud je zauzeo stajalište da nema povrede prava na saslušanje ako arbitražni sud nije ocijenio kao irelevantne dokaze za koje je smatrao da su irelevantni za utvrđivanje spornih pitanja ili je činjenica koja se dokazuje već bila dokazana.⁷¹⁸ Isti sud je konstatirao da pravo na saslušanje između ostalog osigurava strankama u arbitražnom postupku pravo da predlažu i podnose relevantne dokaze, izražavaju svoje mišljenje o svim činjeničnim izjavama bitnim za odluku, iznose pravne argumente, traže odgovarajuće mjere za izvođenje dokaza, kao i da se očituju na izvedene dokazne prijedloge, da sudjeluju u postupku i da im je omogućen pristup spisima.⁷¹⁹

Nespojivosti pravorijeka s javnim poretom izričito je kao poništajni razlog predviđen u članku 190. st. 2. toč. e. SchIPRG-a. SchZPO ne sadrži izričito sintagmu "*nespojivost pravorijeka s javnim poretom*" kao poništajni razlog, ali on je zapravo sadržan u njegovom članku 393. točki e) ZPO koja određuje poboynost pravorijeka, ako je pravorijek proizvoljan, jer je utemeljen na činjenim utvrđenjima koja su očigledno suprotna činjenicama koje proizlaze iz spisa ili na očiglednoj povredi prava ili pravičnosti.⁷²⁰ S obzirom na to da zakonodavac ne

⁷¹⁶ Odluka Saveznog suda br. 4A_550/2017 od 1. listopada 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:58 h).

⁷¹⁷ Odluka Saveznog suda br. 4A_65/2018 od 11. prosinca 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 17:59 h).

⁷¹⁸ Odluka Saveznog suda br. 4A_440/2010 od 7. siječnja 2011. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:01 h).

⁷¹⁹ Odluka Saveznog suda br. 4A_672/2012 od 23. travnja 2013. i njegova Odluka br. 4A_54/2015 od 17. kolovoza 2015. (obje odluke su dostupne na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:15 h).

⁷²⁰ U više odluka je Savezni sud utvrdio proizvoljnost pravorijeka, pa je iz toga razloga i poništio pravorijek, primjerice: odluka br. 4A_274/2014 od 30. rujna 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 17:50 h); odluka br. 4A_190/2014 od 19. studenog 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:10 h); odluka br. 4A_378/2014 od 24. studenog 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:17 h); odluka br. 4A_622/2014 od 28. studenog 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:20 h); odluka br. 4A_358/2014 od 14. siječnja 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:29 h); odluka br. 4A_598/2014 od 14. siječnja 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.bger.ch/ext>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:45 h). U Odluci br. 4A_206/2016 od 20. svibnja 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 17:50 h) Savezni sud je odbio zahtjev tužitelja za poništaj pravorijeka iz razloga arbitrarnosti s obzirom na to da je tužitelj u vrijeme sklapanja arbitražnog sporazuma imao domicil izvan Švicarske, pa se nisu mogle primijeniti odredbe SchZPO-a nego SchIPRG-a, koji ne propisuje arbitrarnost, odnosno proizvoljnost pravorijeka kao razlog za poništaj pravorijeka.

određuje pobliže "nespojivost pravorijeka s javnim poretkom", primjeri nespojivosti pravorijeka s javnim poretkom Švicarske, mogu se naći jedino u sudskim odlukama u kojima se o tome odlučivalo odnosno u primjerima o kojima se raspravljalo u pravnoj znanosti.⁷²¹

Posljednji poništajni razlog koji je sadržan samo u odredbama SchZPO-a odnosi se na slučajeve kada su troškovi i naknade članova arbitražnog suda utvrđeni od strane arbitražnog suda očigledno previsoki (čl. 393. toč. f. SchZPO). U sudskoj praksi i pravnoj znanosti je

⁷²¹ Savezni sud je u odluci br. 4A_490/2009 od 13. travnja 2010. istaknuo da se "*proceduralni javni poredak krši u slučaju kršenja temeljnih i općepriznatih proceduralnih načela, čije nepoštivanje nedopustivo proturječi osjećaju pravde, tako da odluka izgleda apsolutno nespojiva s vrijednostima i pravnim poretkom države kojom vladaju zakoni.*" Odluka je objavljena u *Walters Gretta L., Fitting a Square Peg into a Round Hole: Do Res Judicata Challenges in International Arbitration Constitute Jurisdictional or Admissibility Problems?*, Journal of International Arbitration 29, br. 6, 2012, str. 670.-678. Tom odlukom je sud ukazao i da je načelo *res iudicata* dio procesnog javnog poretka zbog čega je ukinuo pravorijek CAS-a (eng., *Court of Arbitration for Sport*) zbog kršenja toga načela. U postupku između dva kluba, a koji je prethodio ovom arbitražnom postupku, Trgovački sud Kantona Zürich je zbog povrede antimonopolskih zakona ukinuo odluku FIFA-e kojom je jednome klubu dosuđena odšteta protiv drugog kluba. Nakon ukidajuće odluke Trgovačkog suda, taj je klub ponovno zatražio od FIFA-e donošenje odluke u svoju korist, ali ovaj put je FIFA zbog prethodne odluke Trgovačkog suda, odbila njegov zahtjev. Protiv odbijajuće odluke FIFA, klub se žalio CAS-u koji je, unatoč prethodnoj odluci Trgovačkog suda, dodijelio odštetu podnositelju žalbe, iako se taj drugi klub u svojem očitovanju na žalbu pozvao na odluku Trgovačkog suda te istaknuo prigovor *res iudicata*. Protiv pravorijeka CAS-a klub kojem je naloženo da isplati odštetu je podnio Saveznom sudu pritužbu za poništaj zbog povrede javnog poretka jer je njime zanemaren obvezujući učinak prethodno donesene presude Trgovačkog suda. Zbog toga što je ukazao da je načelo *res iudicata* dio postupovnog javnog poretka, Savezni sud je poništio pravorijek CAS-a. Savezni sud je ukazao da ni FIFA ni CAS nisu imali ovlasti preispitivati odluku Trgovačkog suda u Zürichu. Samo je švicarski žalbeni sud mogao preispitati odluku, a nijedna strana nije tražila takvu žalbu. Stoga je odluka Trgovačkog suda u Zürichu postala konačna i obvezujuća i o istom se pitanju nije moglo ponovno odlučivati ni na jednom forumu.

Savezni sud je u odluci br. 4A_558/2011 od 27. ožujka 2012. naveo da neograničena zabrana obavljanja sportske djelatnosti zbog neplaćanja/dugovanja po prethodnoj odluci krši švicarski javni poredak zbog "*pretjeranih obveza*" i "*ograničava profesionalnu slobodu*" (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:27 h).

Savezni sud je u Odluci br. 4A_76/2012 od 11. listopada 2012. ukazao da je načelo *pacta sunt servanda* pitanje javnog poretka pa da povreda toga načela predstavlja razlog za poništaj pravorijeka (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:36 h). Prethodno je u odluci br. 4A_260/2009 od 6. siječnja 2010. Savezni sud naglasio, "*Načelo pacta sunt servanda, u restriktivnom značenju koje ima prema sudskoj praksi utemeljenoj na čl. 190 (2) (e) [švicarskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu] krši se samo ako arbitražni sud odbije primijeniti ugovornu klauzulu dok istovremeno priznaje da ta klauzula obvezuje stranke ili, obrnuto, ako zahtijeva da se stranke pridržavaju klauzule koju sud smatra neobavezujućom. Drugim riječima, arbitražni sud mora primijeniti ili odbiti primijeniti ugovornu odredbu na način koji je u suprotnosti s njezinim vlastitim tumačenjem postojanja ili sadržaja pravnog instrumenta koji se spori.*" (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 17:50 h). Identičan stav u vezi tumačenja povrede načela *pacta sunt servanda* Savezni sud je zauzeo i u odluci br. 4A_453/2021 od 2. prosinca 2021. kojom je odbio tužbu za poništaj pravorijeka (odluka je dostupna na web stranici <https://www.bger.ch>, posjećeno dana 21. ožujka 2024., u 12:35 h). Savezni sud je u odluci br. 4A_538/2012 od 17. siječnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 20. ožujka 2021., u 18:25 h) naveo: "*Prema švicarskim pravnim konceptima, obećanje davanja mita je u suprotnosti s prihvaćenim standardima i takva su obećanja nevaljana zbog nedostatka koji utječe na njihov sadržaj. Prema potvrđenom mišljenju, oni također krše javni poredak.*" Raess Lorenz navodi da čak ni pogrešna ili proizvoljna primjena dogovorenih postupovnih pravila ne predstavlja razlog za poništenje arbitražne odluke na temelju povrede javnog poretka; Vidjeti Raess Lorenz, Challenging Court Assistance in the Taking of Evidence in International Arbitration – the Swiss Perspective, ASA Bulletin, vol. 37., br. 4., 2019., str. 914.

izostalo razmatranje ovog poništajnog razloga iz čega se može zaključiti da on ne predstavlja čest razlog za poništaj pravorijeka.

Određeni poništajni razlozi koji su izričito predviđeni u drugim komparativnim pravnim sustavima nisu izričito navedeni u odredbama švicarskog zakonodavstva, kao što je primjerice poništajni razlog koji se odnosi na neuredno zastupanje stranke u arbitražnom postupku⁷²² ili poništajni razlog koji se odnosi na povredu forme i obveznog sadržaja pravorijeka. To ne znači da takve povrede ne bi u švicarskom pravu predstavljale razlog za poništaj pravorijeka, već samo da su supstituirani pod drugim razlozima za poništaj pravorijeka. Švicarski ZPO i IPRG ne određuju novote kao razlog za poništaj pravorijeka, već kao razlog za izjavljivanje revizije protiv pravorijeka (čl. 396. st. 1. i 2. SchZPO, čl. 190a. st. 1. SchIPRG).

SchIPRG do izmjena iz 2020 nije sadržavao institut gubitka prava na prigovor, za razliku od instituta gubitka na prigovor koji je normiran člankom 373. stavkom 6. SchZPO-a. Ipak, sudska praksa je zauzela stajalište da je nedopustivo i protiv dobre vjere da stranka namjerno ne postavlja prigovor u arbitražnom postupku kada sazna za nedostak uslijed kojeg se on može uložiti, već taj nedostatak ističe tek u postupku za poništaja pravorijeka.⁷²³ Taj nedostatak SchIPRG je otklonjen izmjenama iz 2020 i to novim stavkom 4. članka 182. SchIPRG-a kojim je izričito propisano da stranka koja nastavi s arbitražnim postupkom bez da je odmah podnijela prigovor o povredi procesnih pravila koju je prepoznala ili, koju je postupajući dužnom pažnjom trebala prepoznati, ne može naknadno podnijeti prigovor o toj povredi. Dakle na jednak način kako je propisano člankom 373. stavkom 6. SchZPO-a.

Švicarski ZPO i IPRG određuju i razloge zbog kojih stranka može izjaviti reviziju protiv arbitražnog pravorijeka.

Pa je tako člankom 396. stavkom 1. SchZPO-a određeno da stranka može pred državnim sudom nadležnim prema članku 356. stavku 1. zahtijevati reviziju arbitražne odluke, ako:

⁷²² Člankom 373. stavkom 5. SchZPO-a je propisano da stranke mogu imati zastupnike, dok SchIPRG ne sadrži odredbe o zastupnicima. Iz toga se može zaključiti da SchIPRG i SchZPO ne ograničavaju zastupanje u arbitražnom postupku samo na odvjetnike.

⁷²³ Takvo stajalište je Savezni sud zauzeo primjerice u sljedećim odlukama: Odluka br. 4A_506/2007 od 20. ožujka 2008.; Odluka br. 4A_233/2010 od 28. srpnja 2010.; Odluka br. 4A_110/2012 od 09. studenog 2012., br. 4A_198/2012 od 14. prosinca 2012. i Odluka br. 4A_668/2016 od 24. srpnja 2017. (sve odluke su objavljene na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:52 h).

- (a) naknadno sazna za značajne činjenice ili otkrije odlučne dokaze koje nije mogla iznijeti u ranijem postupku; isključene su činjenice i dokazi koji su nastali nakon arbitražne odluke;
- (b) se u kaznenom postupku utvrdi da je na arbitražnu odluku utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu dotične stranke; osuđujuća presuda kaznenog suda nije potrebna; ako se kazneni postupak ne može provesti, dokaz se može pružiti na drugi način;
- (c) se ističe da je priznanje tužbenog zahtjeva, povlačenje tužbe ili arbitražna nagodba bez učinka;
- (d) je razlog za izuzeće prema članku 367. stavku 1. točka c. unatoč dužnoj pažnji otkriven tek nakon završetka arbitražnog postupka i na raspolaganju nema drugog pravnog sredstva.

Stranka sukladno članku 396. stavku 2. SchZPO-a može zahtijevati reviziju arbitražne odluke i zbog povrede Europske konvencije za ljudska prava (EKLJP) ako:

- (a) je Europski sud za ljudska prava u konačnoj presudi utvrdio da su EKLJP ili njeni protokoli povrijeđeni;
- (b) odšteta nije prikladna za ispravljanje posljedica povrede; i
- (c) revizija je nužna kako bi se otklonila povreda.

Sukladno članku 190.a. stavku 1. SchIPRG-a stranka može zahtijevati reviziju arbitražne odluke ako:

- (a) naknadno sazna za značajne činjenice ili otkrije odlučne dokaze koje unatoč dužnoj pažnji nije mogla iznijeti u ranijem postupku; isključene su činjenice i dokazi koji su nastali nakon arbitražne odluke;
- (b) se u kaznenom postupku utvrdi da je na arbitražnu odluku utjecalo kazneno djelo ili prekršaj na štetu dotične stranke; osuđujuća presuda kaznenog suda nije potrebna; ako se kazneni postupak ne može provesti, dokaz se može pružiti na drugi način;
- (c) je razlog za izuzeće prema članku 180. stavku 1. točki c. unatoč dužnoj pažnji otkriven tek nakon zaključenja arbitražnog postupka i na raspolaganju nema drugog pravnog sredstva.

6.5.3. Englesko pravo

Odredbama AA su propisana tri temelja za poništaj pravorijeka, i to: supstantivne nenadležnosti arbitražnog suda (čl. 67. AA), b) bitne nepravilnosti koje su utjecale na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek (čl. 68. AA) i c) pravno pitanje koje proizlazi iz pravorijeka (čl. 69. AA). U prva dva slučaja pravorijek se poništava povodom tužbe te se radi

o kogentnim odredbama, dok u posljednjem slučaju koji je određen dispozitivnom normom, nezadovoljna stranka izjavljuje žalbu⁷²⁴. Takva rješenja se svakako razlikuju od komparativnih rješenja, zbog čega i njihov prikaz ima važnost za bolje razumijevanje poništajnih razloga i postupka poništaja.

Stranka može, nakon što je o tome obavijestila sud i protivnu stranku, podnijeti tužbu za osporavanje pravorijeka arbitražnog suda kojim je on odlučio o svojoj supstantivnoj nadležnosti (čl. 67. st. 1. toč. a. AA) ili tužbu za osporavanje pravorijeka kojim je arbitražni sud odlučio o glavnoj stvari sa zahtjevom da se utvrdi da takav pravorijek ne proizvodi nikakav učinak u cijelosti ili u dijelu, jer sud nije bio supstantivno nadležan za odlučivanje o tom glavnom zahtjevu (čl. 67. st. 1. toč. b. AA). Prema članku 30. stavku 1. AA supstantivna nadležnost arbitražnog suda odnosi se na pitanja: a) da li postoji valjan arbitražni sporazum; b) je li arbitražni sud pravilno konstituiran; c) je li stvar koja je podvrgnuta arbitraži u skladu s arbitražnim sporazumom. Smatra se da će državni sud odlučujući o tužbi za osporavanje pravorijeka koji se pobija zbog supstantivne nenadležnosti nužno utvrđivati i je li spor arbitralan.⁷²⁵ Arbitražni sporazum mora biti sklopljen u pisanom obliku (čl. 5. st. 1. AA), a smatra se da je sklopljen u pisanom obliku: a) ako je arbitražni sporazum sadržan u pisanoj ispravi, bez obzira da li je potpisan od stranaka, b) ako je sporazum sklopljen razmjenom obavijesti u pisanom obliku, ili c) te ako se postojanje sporazuma može dokazati pisanim ispravama (čl. 5. st. 2. toč. a.-c. AA). Smatra se da je sporazum sklopljen u pisanom obliku i ako se stranke pozivaju na uvjete koji su u pisanom obliku i sadrže arbitražnu klauzulu (čl. 5. st. 3. AA). Nadalje, smatra se da je ugovor u pisanom obliku i ako jedna od stranaka ili treća osoba s ovlaštenjem stranaka arbitražnog sporazuma zabilježi da su stranke sklopile arbitražni sporazum (čl. 5. st. 4. AA). Razmjena pisanih podnesaka u arbitražnom postupku ili u postupku pred državnim sudom u kojima jedna od stranaka tvrdi da između stranaka postoji arbitražni

⁷²⁴ S obzirom na to da se radi o dispozitivnoj normi i o pravnom lijeku protiv pravorijeka koji se može izjaviti samo zbog pogrešne primjene materijalnog prava, taj je institut obrađen u poglavlju 5.3.3 kojim su navedena pravna sredstva koja se mogu izjaviti protiv pravorijeka arbitražnog suda koji ima sjedište u Engleskoj.

⁷²⁵ Engleski zakonodavac nije dao definiciju arbitralnosti sporova, već se opseg i dopuštenost iznošenja sporova pred arbitražnim sudom utvrđuje u sudskoj praksi koja su potkrijepljena i teorijskim razmišljanjima. Tako *Welsh* navodi da je arbitralan širok spektar ugovornih i izvanugovornih sporova, uključujući i sporove iz zaštite prava intelektualnog vlasništva, prava konkurencije i statusne sporove. Ujedno i određena pitanja obiteljskog prava se mogu riješiti arbitražom. Vidjeti *Welsh*, op. cit. u bilj. 514., str. 7.-8. Više o arbitralnosti sporova unutar engleskog pravnog sustava vidi *Veeder/Diwan*, op. cit. u bilj. 339., str. 22.-23. i *Lew Julian D. M./Marsden Oliver*, Poglavlje 19: Arbitrability, u knjizi Julian D. M. Lew, Harris Bor, et al. (eds), *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland*, Kluwer Law International, 2013., str. 399.-412. *Lew/Marsden* u ovome radu navode da će se arbitralnost spora o kojem je odlučeno domaćim pravorijekom utvrđivati u skladu s engleskim pravom koje je uvijek mjerodavno za utvrđivanje arbitralnosti spora ako je sjedište arbitražnog suda u Engleskoj; Vidjeti *Ibid*, str. 402.-403.

sporazum koji nije u pisanom obliku, a druga strana u svom odgovoru ne porekne njegovo postojanje stvara arbitražni sporazum u pisanom obliku između tih stranaka (čl. 5. st. 5. AA). Pri tome zakonodavac pod pojmom "*napisan*" ("*being written*") ili "*u pisanom obliku*" ("*in writing*") uključuje "*zabilježenost na bilo koji način*" ("*being recorded by any means*") (čl. 5. st. 6. AA). Zakonodavac pod arbitražnim sporazumom podrazumijeva sporazum da se arbitraži podvrgnu sadašnji ili budući sporovi neovisno jesu li ugovornog ili izvanugovornog karaktera (čl. 6. st. 1. AA)⁷²⁶. Upućivanje u ugovoru na pisani oblik arbitražne klauzule ili na dokument koji sadrži arbitražnu klauzulu predstavlja arbitražni sporazum ako je upućivanje takvo da tu klauzulu čini dijelom ugovora (čl. 6. st. 2. AA). Također, prihvaća se i načelo odvojivosti arbitražnog sporazuma od osnovnog ugovora unutar kojeg je sadržan, ali se ostavlja strankama mogućnost da se drugačije i sporazumiju (čl. 7. AA)⁷²⁷. Arbitražni sporazum ostaje na snazi čak i ako jedna od stranaka umre, izuzev ako su se stranke drugačije sporazumjele (čl. 8. st. 1. AA), no samo pod uvjetom da zakon ne predviđa da određeno materijalno pravo ili obveza prestaje smrću (čl. 8. st. 1. AA). Ovakvo određenje nastanka, postojanja i učinaka arbitražnog ugovora pokazuje veliku sklonost engleskog zakonodavca arbitražnom sudovanju, koje u Engleskoj ima vrlo dugu tradiciju. Valjanost arbitražnog sporazuma sud je dužan utvrđivati u skladu s materijalnim pravom o kojem su se stranke sporazumjele da bude mjerodavno za arbitražni sporazum, a koje materijalno pravo može biti drugačije od onog koje se odnosi na

⁷²⁶ AA člankom 89. određuje da se i arbitražni sporazum u potrošačkim odnosima odnosi na svaki onaj sporazum kojim su se stranke sporazumjele da svoje nastale i buduće sporove podnesu na rješavanje arbitraži, bez obzira da li su takvi sporovi ugovornog ili izvanugovornog karaktera. Člankom 90. AA je izričito određeno da potrošač može biti i fizička i pravna osoba.

⁷²⁷ Doktrina odvojenosti arbitražnog sporazuma od glavnog ugovora koja je prihvaćena u članku 7. AA osigurava da pravni nedostatak u materijalnom ugovoru ne utječe na valjanost arbitražne klauzule koja je sastavni dio glavnog ugovora. To se primjenjuje samo u slučajevima u kojima je sjedište arbitraže u Engleskoj ili kada je pravo koje se primjenjuje na ugovor o arbitraži englesko pravo, čak i kada je sjedište izvan Engleske ili ako mjesto uopće nije određeno. *Veeder/Diwan* navode da se temeljem članka 7. AA i ako se stranke ne dogovore drugačije, sporazum o arbitraži koji je sastavni dio ili je bio namijenjen da bude dio glavnog ugovora, bez obzira na to je li potonji sporazum sastavljen u pisanom obliku ili ne, tretira kao poseban sporazum i ne smatra se nevažećim, nepostojećim ili nedjelotvornim jer je taj glavni ugovor nevažeći ili nikada nije nastao ili je postao nedjelotvoran; Vidjeti *Veeder/Diwan*, op. cit. u bilj. 285., str. 25. *Wolfson/Charlwood* navode da načelo odvojenosti znači da nevaljanost ugovora ne znači nužno ništavost ugovora o arbitraži, iako osnova nevaljanosti može biti takva da oboje čini nevažećim - na primjer, kada stranka nije imala sposobnost sklapanja ugovora. Slično tome, raskid ugovora, bez izričitog raskida ugovora o arbitraži, neće arbitražni sud lišiti nadležnosti; Vidjeti *Wolfson/Charlwood*, op. cit. u bilj. 450., str. 531. Neovisnost valjanosti arbitražnog sporazuma od valjanosti glavnog ugovora, odnosno princip odvojivosti glavnog i arbitražnog ugovora u engleskoj je sudskoj praksi posebice naglašen u Odluci *Fiona Trust & Holding Corporation i drugi v Privalov i drugi* 21. svibnja 2007. i u Odluci *El Nasharty v J. Sainsbury Plc* [2007] EWHC 2618 (Comm) od 13. listopada 2007. (obje odluke su dostupne na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:28 h). U odluci donesenom u predmetu *Beijing Jianlong Heavy Industry Group v Golden Ocean Group Ltd & Ors* [2013] EWHC 1063 od 1. svibnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:29 h) Visoki sud je ukazao da se priroda i funkcija arbitražnog sporazuma razlikuju od drugih ugovornih odredbi, a ništavnost glavnog ugovora u ovom slučaju nije utjecala na valjanost sporazuma o arbitraži.

osnovni ugovor.⁷²⁸ Poštivanje valjanog arbitražnog sporazuma odnosno volje stranaka da svoj spor podvrgnu arbitraži ogleda se i u činjenici da će državni sud pred kojim je pokrenut postupak u pravnoj stvari koja je arbitražnim sporazumom podvrgnuta arbitraži na zahtjev stranke arbitražnog sporazuma prekinuti taj postupak, izuzev ako zaključi da je arbitražni sporazum ništav, nevaljan ili da se ne može izvršiti (usp. čl. 9. st. 1.- 4. AA). Unatoč podnesenoj tužbi za poništaj pravorijeka iz razloga nepostojanja supstantivne nadležnosti, arbitražni sud može nastaviti arbitražni postupak i donijeti daljnji pravorijek (čl. 67. st. 2. AA).⁷²⁹ Arbitražni sud može samostalno odlučivati o svojoj supstantivnoj nadležnosti, izuzev ako su se stranke drugačije sporazumijele (čl. 30. st. 1. AA)⁷³⁰. Takva odluka suda, može se pobijati putem žalbe ili revizije unutar arbitražnog postupka (čl. 30. st. 2. AA). Stranka je dužna prigovor supstantivne nenadležnosti na početku postupka istaknuti najkasnije poduzimanjem prve radnje u arbitražnom postupku kojom osporava meritum pravne stvari za koju smatra da nije u nadležnosti arbitražnog suda (čl. 31. st. 1. AA). Prigovor da arbitražni sud prekoračuje svoju supstancijalnu nadležnost mora se tijekom arbitražnog postupka podnijeti čim je pravna stvar za koju se tvrdi da je izvan njegove supstancijalne nadležnosti istaknuta u arbitražnom postupku

⁷²⁸ Tako je u predmetu *Arsanovia Ltd. i drugi v. Cruz City I Mauritius Holdings*, Visoki sud dana 20. prosinca 2012. donio odluku br. [2012] EWHC 3702 u kojoj je istaknuo da "prilikom određivanja zakona koji se primjenjuje na arbitražni sporazum, sud prvo mora razmotriti jesu li stranke izabrale, implicitno, ako ne i izričito, zakon koji će regulirati taj arbitražni sporazum prije nego što nastavi s utvrđivanjem pravnog sustava koji je najbliži i najrealniji povezan s njim... Izbor mjesta za arbitražu u Engleskoj, sam po sebi, ne predstavlja implicitni izbor engleskog prava kao prava primjenjivog na ugovor o arbitraži." (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:31 h) U predmetu *Sulamerica v. Enesa Engenharia*, Visoki sud je odlukom br. [2012] EWHC 42 od 19. siječnja 2012. ukazao da u slučaju da sud ne može utvrditi stvarnu namjeru stranaka oko izbora mjerodavnog prava, onda je mjerodavno pravo ono koje je imalo najbližu i narealniju vezu s arbitražnim sporazumom (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:37 h). Naposljetku, u predmetu *Abuja International Hotels Limited v. Meridien SAS*, br. [2012] EWHC 87, Visoki sud je odlukom od 26. siječnja 2012. godine, naveo da je posljedica načela odvojivosti arbitražnog sporazuma i glavnog ugovora činjenica što se na arbitražni sporazum ne primjenjuje automatski pravo koje su stranke izabrale kao mjerodavno za glavni ugovor (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:37 h). Spomenimo da AA u članku 103. stavku 2. točki b., kojim je uređen postupak ovrhe i priznanja stranog pravorijeka, propisuje da se priznanje ili ovrha pravorijeka može odbiti ako stranka protiv koje se podnio prijedlog za priznanje ili ovrhe dokaže da arbitražni sporazumi nije bio valjan prema pravu kojeg su stranke izabrale, odnosno ako stranke nisu odredile to pravo, prema pravu države u kojoj je pravorijek donesen.

⁷²⁹ Tako je u predmetu *Hellenic Petroleum Cyprus Ltd. vs Premier Maritime Limited*, (2015) EWHC 1894 Visoki sud razmatrao o tužbi koji je tužitelj podnio sukladno članku 67. AA, sa zahtjevom da se poništi pravorijek smatrajući da arbitar pojedinac nije bio nadležan odlučivati u tom predmetu. Visoki sud je dana 1. srpnja 2015. donio odluku kojom je poništio pravorijek jer se nakon razmatranja navoda stranaka uvjerio da između stranaka nije bio postignut niti načelni dogovor o arbitražnom rješavanju spora niti je on proizlazio iz ostalih uvjeta dogovorenih među strankama (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:55 h). Više o presudama Visokog suda Engleske donesenog u postupcima povodom osporavanja pravorijeka temeljem članka 67. AA, vidjeti *Wolfson /Charlwood*, op. cit. u bilj. 450., str. 559.-560.

⁷³⁰ *Mahir Jalili* ističe da odredba članka 30. stavka 1. AA nije kogentne naravi uslijed čega stranke mogu suglasno oduzeti ovlast arbitražnom sudu da odlučuje o svojoj nadležnosti; Vidjeti *Mahir Jalili*, *Kompetenz-Kompetenz: Recent U.S. and U.K. Developments*, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 13., br. 4., 1996, str. 172.

(čl. 31. st. 2. AA). Arbitražni sud može dozvoliti i naknadno isticanje tih prigovora ako smatra da je zakašnjenje opravdano (čl. 31. st. 3. AA). Povodom prigovora stranke arbitražni sud će o svojoj nadležnosti odlučiti ili zasebnim pravorijekom ili pravorijekom kojim je odlučio o biti stvari (meritumu), pri čemu se stranke mogu sporazumijeti o tome kojom vrstom pravorijeka će sud o tome odlučiti, u kojem slučaju će arbitražni sud postupiti po sporazumu stranaka (čl. 31. st. 4. reč. 1.-2. AA). Kao što je rečeno, protiv obje te vrste pravorijeka arbitražnog suda nezadovoljna stranka može podnijeti pravni lijek predviđen člankom 67. stavkom 1. AA državnom sudu. Važno je navesti da državni sud može i preliminarno odlučivati o nadležnosti arbitražnog suda, i to samo temeljem zahtjeva neke stranke arbitražnog postupka o kojemu je obaviještena i druga stranka (odnosne druge stranke) (čl. 32. st. 1. AA). Zahtjev će se uzeti u razmatranje samo: a) ako je takva mogućnost ugovorena među svim strankama arbitražnog postupka ili b) ako je arbitražni sud dozvolio stranci da se s takvim zahtjevom obrati državnom sudu, a državni sud smatra: (i) da će rješavanje tog pitanja vjerojatno dovesti do znatne uštede u troškovima, (ii) da je zahtjev podnjet bez odgađanja, te (iii) da postoje dobri razlozi zašto o pitanju substantivne nadležnosti treba odlučiti državni sud (čl. 32. st. 2. AA). Ako se sve stranke arbitražnog postupka nisu sporazumjele o podnošenju takvog zahtjeva državnog sudu, u zahtjevu će se navesti razlozi zašto bi o supstantivnoj nadležnosti trebao odlučiti državni sud (čl. 32. st. 3. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, arbitražni sud može, za vrijeme dok državni sud odlučuje o podnesenom zahtjevu, nastaviti postupak i odlučiti o meritumu (čl. 32. st. 4. AA). Samo po odobrenju državnog suda može se izjaviti žalba protiv njegove odluke o tome jesu li ispunjene pretpostavke za odlučivanje o zahtjevu stranke navedene u članku 32. stavku 2. AA (čl. 32. st. 5. AA). Odluka državnog suda o nadležnosti smatra se presudom državnog suda u svrhu podnošenja žalbe, no ona će biti moguća samo uz dopuštenje državnog suda, i to samo onda ako taj sud smatra da pitanje iz zahtjeva stranke uključuje pravno pitanje koje je od opće važnosti ili koje iz nekog drugog posebnog razloga treba razmotriti. Žalbeni sud (čl. 32. st. 6. reč. 1.-2. AA).

Sukladno članku 68. stavku 1. AA pravorijek se može osporavati pred državnim sudom zbog ozbiljnih nepravilnosti koje su utjecale na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek. Pod ozbiljnom nepravilnošću smatra se jedna ili više nepravilnosti sljedeće vrste za koju odnosno koje državni sud smatra da su uzrokovale ili će uzrokovati bitnu nepravdu ("*substantial injustice*") podnositelju tužbe:

- (a) propust arbitražnog suda u poštivanju odredaba članka 33. AA (opća dužnost arbitražnog suda);⁷³¹
- (b) arbitražni sud je prekoračio svoje ovlasti (na način koji se razlikuje od prekoračenja njegove supstancijalne nadležnosti – čl. 67. AA);⁷³²
- (c) propust arbitražnog suda da vodi postupak sukladno pravilima procedure o kojima su se stranke sporazumijele;
- (d) propust arbitražnog suda da razmotri sva pitanja koja su pred njega iznesena;
- (e) bilo koja arbitražna ili druga institucija ili osoba koju su stranke ovlastile u vezi s postupkom ili pravorijekom prekoračila je svoje ovlasti;
- (f) neizvjesnost ili dvosmislenost u pogledu učinka pravorijeka;
- (g) pravorijek je ishoden prijevarom ili je pravorijek ili način na koji je do njega došlo suprotan javnom poretku;
- (h) propust u poštivanju zahtjeva u vezi forme pravorijeka;
- (i) bilo koja nepravilnost prilikom vođenja postupka ili u pravorijeku, a koju je prihvatio sud ili bilo koja arbitražna ili druga institucija ili osoba koju su stranke ovlastile u vezi s postupkom ili pravorijekom (čl. 68. st. 2. AA).

Stranka koja osporava pravorijek na temelju razloga iz članka 68. AA dužna je dokazati postojanje ozbiljne nepravilnosti, ali i da joj je ta ozbiljna nepravilnost uzrokovala ili će joj

⁷³¹ Člankom 33. AA je određeno da će arbitražni sud:

"(1) (a) djelovati pošteno i nepristrano prema strankama, pružajući svakoj stranci razumnu mogućnost da iznese svoje navode i odgovori na navode protivne strane, i

(b) odabрати procedure koje su prikladne okolnostima konkretnog slučaja, izbjegavajući nepotrebno odgađanje ili trošak, kako bi se osiguralo da se na pravedan način riješe pitanja o kojima se treba odlučiti.

(2) Arbitražni sud će se pridržavati te opće dužnosti u vođenju arbitražnog postupka, u svojim odlukama koje se odnose na proceduru i dokaze, kao i u izvršavanju svih ostalih ovlasti koje su mu dodijeljene."

Wolfson/Charlwood ističu da je dužnost arbitražnog suda na postupanje u skladu s člankom 33. AA najšira i možda najvažnija obveza suda jer podrazumijeva opću dužnost pravičnosti, koja je u središtu svakog odgovarajućeg sudskog ili arbitražnog postupka. Zaključuju da iako je dužnost pravičnog postupanja široka, uobičajena povreda te dužnosti bi bila ona kada arbitri donesu odluku ne pružajući prethodno strankama odgovarajuću priliku da iznesu svoje argumente. *Wolfson/Charlwood* smatraju da čak i činjenica da je ishod postupka mogao biti drugačiji da je sud održao usmenu raspravu ne znači da sud nije postupao pošteno ili nepristrano, s obzirom na to da AA izričito daje tribunalu diskreciju da ne održava usmenu raspravu, ali to bi vrijedilo pod uvjetom da je arbitražni sud u konkretnom slučaju pravilno razmotrio pitanje potrebe održavanja usmene rasprave. Vidjeti *Wolfson/Charlwood*, op. cit. u bilj. 450., str. 536. i 538. *Reid* naglašava da pravično saslušanje može, po potrebi, zahtijevati da stranke budu ograničene u mogućnosti izlaganja svog slučaja, ako bi interesi pravde bili ostvareni ograničavanjem stranke u zlouporabi svojih ovlasti s ciljem odgode rješavanja spora; Vidjeti *Reid*, op. cit. u bilj. 219., str. 236. Visoki sud je u predmetu *Glencore Agriculture BV v Conqueror Holdings Ltd* [2017] EWHC 2893, odlukom od 16. studenog 2017. poništio pravorijek jer je obavijest o početku arbitražnog postupka poslana e-mailom mlađem zaposleniku društva tuženika koji nije bio ovlašten za zaprimanje poštanskih pošiljki (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 15:21 h).

⁷³² Riječ je o razlozima za osporavanje pravorijeka koji se razlikuju od povrede pravila koja reguliraju pitanja koja su obuhvaćeni pojmom supstancijalne nadležnosti iz članka 30. stavka 2. AA.

uzrokovati bitnu nepravdu. Visoki sud je naglasio da se test "*bitne nepravde*" mora primijeniti kao potpora za arbitražni proces, a ne kao uplitanje u taj proces. Stoga državni sud mora poduzeti mjere samo u onim slučajevima u kojima se može reći da je povreda koje je nastupila tijekom arbitražnog postupka toliko udaljena od onoga što se razumno moglo očekivati od arbitražnog postupka. Vrhovni sud smatra da je članak 68. AA zamišljen da bude dostupan samo u ekstremnim slučajevima, odnosno u slučajevima u kojima je arbitražni sud toliko pogriješio u vođenju arbitražnog postupka u jednom od aspekata navedenih u članku 68. AA, da pravda zahtijeva da se nepravda ispravi.⁷³³ Isto stajalište je Visoki sud zauzeo prethodno i u predmetu *Petroships Pte Ltd of Singapore v. Petec Trading and Investment Corporation of Vietnam and Others (The Petro Ranger)*⁷³⁴ te u predmetu *Terna Bahrain Holding Company v. Ali Marzook Al Bin Kamil Al Shamsi and others*⁷³⁵. U ovom posljednjem predmetu sud je istaknuo i da je stranka koja osporava pravorijek dužna sudu pred kojim osporava pravorijek ukazati na visok stupanj vjerojatnosti da je u arbitražnom postupku počinjena ozbiljna nepravilnost, a kako bi se sud odlučio utvrđivati je li zaista taj prigovor osnovan. Taj stupanj vjerojatnosti je namjerno visoko postavljen jer je glavna svrha Zakona iz 1996. bila drastično smanjiti opseg uplitanja sudova u arbitražni postupak. Sud je u ovom predmetu dodatno pojasnio i da će općenito doći do kršenja članka 33. AA kada arbitražni sud odluku u predmetu temelji na osnovi u vezi koje jedna stranka arbitražnog postupka nije imala priliku očitovati se. Sud je međutim ukazao da postoji važna razlika, s jedne strane, kada stranka nije imala priliku očitovati se o toj osnovi i s druge strane, kada stranka kada stranka nije prepoznala da ima priliku očitovati se o toj osnovi ili uopće nije iskoristila priliku da se očituje o toj osnovi. Pa je Sud ukazao da se posljednja situacija ne može smatrati povredom članka 33. AA. U odluci *Cameroon Airlines v. Transnet Ltd*⁷³⁶, Visoki sud je naveo da prilikom utvrđivanja da li doista postoji razlog iz članka 68. AA zbog kojeg se osporava pravorijek treba razmotriti dvije stvari. Prvo, to je proceduralna nepravilnost, uskraćivanje poštenog saslušanja, a za koje se mora dokazati da je uzrokovalo znatnu nepravdu. Drugo, ono što je potrebno kako bi se zadovoljio test, uistinu je ekstremni slučaj "u kojem je sud toliko pogriješio u vođenju arbitražnog postupka da pravda zahtijeva da se ispravi ta nepravda". Zaključak je, da treba utvrditi da li bi okolnost

⁷³³ Odluka Visokog suda u predmetu *Atkins Limited v The Secretary of State for Transport*, br. [2013] EWHC 139 od 1. veljače 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:51 h).

⁷³⁴ Odluka Visokog suda br. [2001] EWHC 418 od 22. svibnja 2001. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:53 h).

⁷³⁵ Odluka Visokog suda br. [2012] EWHC 3283 od 22. studenog 2012. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 12:21 h).

⁷³⁶ Odluka Visokog suda br. [2004] EWHC 1829 od 29. srpnja 2004. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 15:07 h).

da osporavatelj pravorijeka nije bio nepravedno lišen mogućnosti da iznese svoj slučaj, dovela do znatno drugačijeg ishoda. Naposljetku, u predmetu *B.V. Scheepswerf Damen Gorinchem v. Marine Institute*⁷³⁷ u kojem je pravorijek osporavan na temelju članka 68. AA iz razloga što je arbitar donio pravorijek 376 dana nakon što je zaključio raspravu i što po navodima tužitelja nije razmotrio sve zahtjeve, pitanja ili dokaze, Vrhovni sud je zaključio da, iako je kašnjenje bilo "iznimno", nije bilo osnova za bilo kakvu tvrdnju da je arbitar propustio riješiti pitanja koja su mu predložena, te je odbio zahtjev za poništaj pravorijeka. U predmetu *Nestor Maritime SA v Sea Anchor Shipping Co Ltd*⁷³⁸ Visoki sud je istaknuo da nije dovoljno samo da tužitelj dokaže da je svjedok koji je svjedočio tijekom arbitraže lagao ili da je došlo do krivokletstva i falsificiranja dokaza. Već i da pravorijek treba biti rezultat toga što je svjedok lagao, odnosno da mora biti uzročna veza između laži, krivokletstva i falsificiranja dokaza i ishoda u pravorijeku.

Razlog za osporavanje pravorijeka predviđen u članku 68. stavku 2. točki a. AA odnosi se na slučajeve kada je arbitražni sud propustio poštovati odredbe članka 33. AA koje se tiču opće dužnosti arbitražnog suda. Naime, članak 33. stavak 1. AA propisuje da će arbitražni sud postupati pošteno i nepristrano prema strankama, davajući svakoj stranci razumnu mogućnost iznošenja svog predmeta i izjašnjenja o svemu što je iznijela protivna stranka te će primijeniti proceduru koja je prikladna okolnostima slučaja, izbjegavajući nepotrebnu odgodu ili troškove, kako bi se osigurali poštenu načini za rješenje spora o kojem on mora odlučiti (čl. 33. st. 1. toč. a.-b. AA). Arbitražni sud će izvršavati tu opću dužnost u vođenju arbitražnog postupka, u njegovim odlukama koje se tiču procedure i dokaza, kao i u izvršavanju svih ostalih ovlasti koje su mu dane (čl. 33. st. 2. AA).

Kako je već navedeno, povreda prekoračenja ovlasti arbitražnog suda iz članka 68. stavka 2. točke b. AA odnosi se na slučajeve kada arbitražni sud prekorači svoje ovlasti koje se ne tiču njegovog prekoračenja substantivne nadležnosti koje je kao takvo zasebno regulirano u članku 67. AA. Arbitražni sud je ovlašten odlučiti o svim proceduralnim i dokaznim pitanjima, ako se stranke nisu drugačije sporazumjele (čl. 34. st. 1. AA). Ta pitanja uključuju: a) kada i gdje će se održati koji dio arbitražnog postupka; b) jezik odnosno jezike postupka i da li

⁷³⁷ Odluka Visokog suda br. [2015] EWHC 1810 od 24. lipnja 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 15:15 h).

⁷³⁸ Odluka Visokog suda br. [2012] EWHC 996 od 20. travnja 2012. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 13:56 h).

prijevodih relevantnih dokumenata trebaju biti podneseni; i c) da li će se koristiti neka forma pisanih izjava tužbe i obrane i ako da, koja forma, kada se one trebaju podnijeti, i kojoj mjeri se takve izjave mogu kasnije mijenjati; d) da li se uopće neki dokumenti trebaju objelodaniti i podnijeti na uvid drugoj stranci, i ako da, koji dokumenti te u kojem stadiju postupka; e) da li se uopće neka pitanja trebaju postaviti i odgovoriti od strane stranaka i ako da, kada i u kojem obliku to treba biti učinjeno; f) hoće li arbitražni sud primijeniti stroga pravila dokazivanja (ili bilo koja druga pravila) u pogledu prihvatljivosti, relevantnosti ili težine bilo kojeg materijala (usmenog, pismenog ili drugog) koji se treba predložiti u vezi s bilo kojim činjenicama ili mišljenjima, te vremena, načina i oblika u kojem takav materijal treba razmjenjivati i prezentirati; g) treba li i u kojoj mjeri arbitražni sud sam preuzeti inicijativu kod utvrđivanja činjenica i prava; h) hoće li i u kojoj mjeri biti usmenih ili pisanih dokaza ili podnesaka (čl. 34. st. 2. toč. a.-h. AA). Arbitražni sud je ovlašten odrediti vrijeme unutar kojeg se mora postupiti sukladno njegovim uputama, no on može produžiti određeni rok, čak i ako je on istekao (čl. 34. st. 2. AA). Arbitražni sud ima ovlast spojiti više paralelnih arbitražnih postupaka ili odrediti zajednička ročišta, ali samo ako su ga stranke na to ovlastile (čl. 35. st. 1.-2. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, arbitražni sud može imenovati vještake, pravne savjetnike koji će podnijeti mišljenja njemu i strankama ili procjenitelje koji će mu pomagati u tehničkim pitanjima te tim osobama može dozvoliti sudjelovanje u postupku (čl. 37. st. 1. toč. a. AA). Stranke se mogu sporazumijeti oko ovlasti koje arbitražni sud može izvršavati u vezi arbitražnog postupka (čl. 38. st. 1. AA). Ako se stranke nisu drugačije sporazumjele arbitražni sud svakako može: naložiti tužitelju davanje osiguranja za troškove arbitraže (čl. 38. st. 3. AA); dati upute u odnosu na imovinu koja je predmet arbitražnog postupka, a koja je u vlasništvu ili posjedu stranaka arbitražnog postupka (čl. 38. st. 4. AA); odrediti da će stranka ili svjedok biti ispitani pod zakletvom ili uz afirmaciju (čl. 38. st. 5. AA); naložiti stranci mjere za očuvanje dokaza koje ona ima u svom posjedu ili pod kontrolom, a za svrhe arbitražnog postupka (čl. 38. st. 6. AA). Nadalje, stranke se mogu sporazumijeti da će arbitražni sud biti ovlašten donijeti privremenu odluku o bilo kojem pitanju o kojem bi mogao odlučiti u konačnom pravorijeku (čl. 39. AA). One se mogu sporazumijeti i o ovlastima suda u slučaju da stranka ne učini nešto što je potrebno za pravilno i brzo vođenje arbitraže (čl. 41. st. 1. AA). Ako bi arbitražni sud poduzimao radnje koje su izvan ovlasti koje su mu dane zakonom ili sporazumom stranaka, to bi bio razlog za osporavanje pravorijeka.

U odnosu na razlog osporavanja pravorijeka koji se odnosi na postupanje suda suprotno pravilima utvrđenima od stranaka arbitražnog postupka (čl. 68. st. 2. toč. c. AA), jasno je da se

radi o poništajnom razlogu koji je komparativno prihvaćen i koji čini temelj današnje arbitraže. I engleski zakonodavac dozvoljava strankama da se sporazumiju oko pravila postupka poštujući pritom kogentne zakonske odredbe propisane u AA. (čl. 4. st. 2. i 3. AA). Sporazum stranaka podvrgnut je samo onim zakonskim ograničenjima koja su nužna u javnom interesu (čl. 1. toč. b. AA).⁷³⁹ U pogledu svih onih pitanja arbitražnog postupka o kojima se stranke sukladno zakonu mogu sporazumijeti, ali koja u konkretnom slučaju nisu uređena sporazumom stranaka, primjenjuju se dispozitivne zakonske odredbe AA. U komparaciji s drugim arbitražnim zakonodavstvima, AA vrlo detaljno uređuje arbitražni postupak.

U odnosu na razlog osporavanja pravorijeka koji se odnosi na propust arbitražnog suda da razmotri sva pitanja koja su pred njega iznesena (čl. 68. st. 2. toč. d. AA), njime je naglašena obveza arbitražnog suda da razmotri sva pitanja koja su bitna za razrješenje spora među strankama. Unatoč činjenici da stranke u arbitražnom postupku iznose brojne razloge koje smatraju bitnima, ipak je arbitražni sud dužan u samome pravorijeku navesti i razmotriti sva pitanja koja su, po njegovom stavu, bila bitna za donošenje pravorijeka. Pravilnost ovakvog postupanja arbitražnog suda podložna je kontroli državnog suda koji je dužan utvrđivati, ako je ovaj prigovor istaknut, je li arbitražni sud zaista razmotrio sva pitanja koja su bila bitna za donošenje pravorijeka, odnosno je li možda arbitražni sud propustio razmatriti i oana pitanja, koja bi, da su razmotrena, dovela do drugačijeg pravorijeka. Ali za naglasiti je da arbitražni sud nije dužan razmatrati svaki argument koji su iznijele strane arbitražnog postupka.⁷⁴⁰ U odluci *Husmann (Europe) Ltd. v Al Ameen Development & Trade Company & Ors* [2000] EWHC 210 od 19. travnja 2000, Visoki sud je istaknuo da članak 68. stavak 2. točka d. AA ne zahtijeva od arbitražnog suda da u obrazloženju pravorijeka navede svaki korak kojim dolazi do svog zaključka ili da se bavi svakim pitanjem kojeg je iznijela stranka u arbitraži. Zaključeno je da to može dovesti samo do kritike obrazloženja iz pravorijeka, ali ništa više od toga.⁷⁴¹

U odnosu na razlog osporavanja pravorijeka koji se odnosi na slučaj kada je bilo koja arbitražna ili druga institucija ili osoba koju su stranke ovlastile u vezi s postupkom ili

⁷³⁹ Spomenimo da je člankom 36. AA određeno da ako se stranke drugačije ne sporazumiju, stranke u arbitražnom postupku može zastupati odvjetnik ili bilo koja druga osoba po izboru stranke. Prihvaćeno je dakle, stajalište da nisu isključivo odvjetnici jedine osobe koje su ovlaštene zastupati stranke u arbitražnom postupku. Stranke su čak ovlaštene svojim sporazumom isključiti mogućnost odvjetnika na zastupanje. Pa tako i *Veeder/Diwan* pojašnjavaju da riječ osoba u članku 36. AA ukazuje da nije potrebna nikakva pravna kvalifikacija za zastupanje stranke u arbitražnom postupku, *Veeder/Diwan*, op. cit. u bilj. 285., str. 47.

⁷⁴⁰ Tako smatraju *Wolfson/Charlwood*, op. cit. u bilj. 450., str. 539.

⁷⁴¹ Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 17:06 h.

pravorijekom prekoračila svoje ovlasti (čl. 68. st. 2. toč. e. AA), u pravnoj literaturi je navedeno da još nisu zabilježeni postupci osporavanja pravorijeka u kojima bi bio istaknut ovaj prigovor.⁷⁴²

U odnosu na razlog osporavanja pravorijeka koji se odnosi na neizvjesnost ili dvosmislenost u pogledu učinka pravorijeka (čl. 68. st. 2. toč. f. AA), navodi se da se ovaj prigovor može uspješno istaknuti samo u slučajevima kada pravorijek nije jasan i nedvosmislen, tako da ga ne može izvršiti stranka u čiju korist je pravorijek donesen. Ovim prigovorom može se ukazati samo na učinak pravorijeka, a ne na njegovo obrazloženje.⁷⁴³ U slučaju da je pravorijek neizvjestan ili nedvosmislen, stranka prvo mora podnijeti zahtjev sudu sa ispravkom pravorijeka sukladno članku 57. stavku 1. AA. jer će u protivnom stranka izgubiti mogućnost osporavanja pravorijeka iz ovog razloga, a kako je to određeno člankom 68. stavkom 1. AA vezano uz članak 70. stavak 2. točka b. AA.⁷⁴⁴

U odnosu na razlog osporavanja pravorijeka kada je pravorijek ishoden prijevarom ili je pravorijek ili način na koji je do njega došlo suprotan javnom poretku (čl. 68. st. 2. toč. g. AA) radilo bi se o slučajevima kada su nedozvoljene radnje dovele do donošenja pravorijeka u korist jedne stranke, koja je, ili u čiju korist su poduzete te nedozvoljene radnje.⁷⁴⁵

⁷⁴² *Wolfson/Charlwood*, op. cit. u bilj. 450., str. 541.

⁷⁴³ *Ibid*, str. 540.

⁷⁴⁴ *Ibid*, str. 540.

⁷⁴⁵ Prijevarni način donošenja pravorijeka bio je predmetom razmatranja u nekim postupcima osporavanja pravorijeka. Tako je u predmetu *Soleimany v. Soleimany* [1999.] QB 785 CA Žalbeni sud (*Court of Appeal*) je odlukom od 19. veljače 1998. odbio priznati ovrhu arbitražnog suda Beth din (židovski sud koji je ovlašten odlučivati u slučajevima koji uključuju kazneno, građansko ili vjersko pravo) kojom je jednoj ugovornoj strani naloženo da izvrši obveze koje proizlaze iz ugovora o krijumčarenju tepiha iz Irana (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1998/285.html>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 11:26 h). U predmetu *Westacre Inv. Inc. v. Jugoinport-SPDR Co. Ltd* [1999] EWCA Civ 1401; [2000] QB 288 odlukom od 12. svibnja 1999. engleski Visoki sud naveo da bi lažno svjedočenje bilo razlogom za poništaj pravorijeka, odnosno razlogom za odbijanje ovrhe pravorijeka (odluka je objavljena u *Born*, op. cit. u bilj. 313., str. 322.). U predmetu *Sinocore International Co Ltd v. RBRG Trading (UK) Ltd* [2017] EWHC 251 (Comm) odlukom od 17. veljače 2017. Visoki sud je zauzeo stajalište da povredu javnog poretka predstavlja slučaj kada bi arbitražni sud priznao valjanim ugovor koji je nezakonit u mjestu izvršenja ili je na drugi način u suprotnosti s engleskim javnim poretkom (kao što bi primjerice bio ugovor kojim se jedna stranka obvezala drugoj na plaćanje mita) (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2017/251.html>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 10:12 h)). Ovom odlukom donesenom u predmetu *Sinocore International Co Ltd v. RBRG Trading* se navodi i da bi protivni javnom poretku bio i pravorijek kojim je jednoj ugovornoj strani naloženo izvršiti obvezu koja se smatra koruptivnom praksom, kao što je obveza na plaćanje nastala prisilom prema toj ugovornoj strani ili povrat novčane obveze za koju je utvrđeno da predstavlja mito (kao primjer se navodi odluka u predmetu *National Iranian Oil protiv Crescent Petroleuma* [2016] EWHC 510 od 4. ožujka 2016. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2016/510.html>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 12:10 h)), kao i slučaj kada je pravorijekom jednoj strani naložena isplata novčanog iznosa na temelju dokumentacije koja je utvrđena krivtvorenim. *Born* također navodi da bi povreda javnog poretka obuhvaćala slučajeve kada je pravorijek utemeljen na ugovornom odnosu koji je rezultat mita ili prijave; Vidjeti *Born*, op. cit. u bilj. 64., str. 3323.

Razlog osporavanja pravorijeka kada je počinjen propust u poštivanju zahtjeva u vezi forme pravorijeka (čl. 68. st. 2. toč. h. AA), ukazuje na povredu od strane arbitražnog suda članka 52. AA kojim je propisan obvezujući sadržaj pravorijeka. Jednako kao i prije isticanja prigovora iz članka 68. stavka 2. točke f. AA), stranka prvo mora podnijeti zahtjev sudu sa ispravkom pravorijeka sukladno članku 57. stavku 1. AA. jer će u protivnom stranka izgubiti mogućnost osporavanja pravorijeka iz ovog razloga, a kako je to određeno člankom 68. stavkom 1. AA vezano uz članak 70. stavak 2. točka b. AA.⁷⁴⁶

U odnosu na razlog osporavanja pravorijeka kada je počinjena bilo koja nepravilnost prilikom vođenja postupka ili u pravorijeku, a koju je priznao arbitražni sud ili bilo koja arbitražna ili druga institucija ili osoba koju su stranke ovlastile u vezi s postupkom ili pravorijekom (čl. 68. st. 2. toč. i. AA), ističe se da se ovaj prigovor može istaknuti samo u slučajevima kada se radi o priznatim pogreškama.⁷⁴⁷ Neke pogreške arbitražni sud može ispraviti u skladu s člankom 57. stavkom 3. AA. Međutim, u ovom slučaju je sud ovlašten intervenirati kako bi ispravio pogreške koje je priznao arbitražni sud, ali ih nije ispravio u skladu s člankom 57. stavkom 3. AA. Ali ako prethodno arbitražni sud ne bi priznao da je pogriješio, tada se, na temelju jezičnog izričaja iz ove zakonske odredbe, čini da državni sud ne bi bio ovlašten razmatrati ovaj razlog osporavanja.⁷⁴⁸

Pretpostavke pod kojima se može osporavati pravorijek žalbom koja se temelji na pravnom pitanju prezentirane su u dijelu doktorata o pravnim sredstvima protiv pravorijeka.⁷⁴⁹

Da bi stranke mogle podnijeti tužbu u skladu s člancima 67. i 68. AA ili žalbu u skladu s članom 69. AA, moraju prethodno upotrijebiti sve raspoložive procesne mogućnosti u arbitražnom postupku. Naime, tužba za osporavanje pravorijeka utemeljena na nedostatku supstantivne nadležnosti arbitražnog postupka (čl. 67. AA) ili na ozbiljnoj nepravilnosti u arbitražnom postupku (čl. 68. AA) kao ni žalba protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju (čl. 69. AA) ne mogu se podnijeti ako tužitelj odnosno žalitelj nije prethodno iskoristio mogućnost izjavljivanja žalbe ili revizije u samom arbitražnom postupku (čl. 70. st. 2. toč. a.

⁷⁴⁶ *Wolfson/Charlwood*, op. cit. u bilj. 450., str. 541.–542.

⁷⁴⁷ *Ibid.*, str. 542.

⁷⁴⁸ *Ibid.*, str. 542.

⁷⁴⁹ Vidjeti u poglavlju ovog doktorskog rada pod brojem 5.3.3.

AA), odnosno ako nije podnio zahtjev za ispravak pravorijeka ili donošenje dopunskog pravorijeka (čl. 70. st. 2. toč. a. AA). Naglašava se i da je stranka dužna tijekom arbitražnog postupka odmah odnosno u određenom roku istaknuti prigovore koji se odnose na: a) nenadležnost arbitražnog suda, b) nepravilno vođenje arbitražnog postupka, c) povredu odredaba arbitražnog sporazuma ili odredaba iz Dijela I. AA te d) povredu bilo koje druge odredbe koja utječe na arbitražni sud ili na arbitražni postupak (čl. 73. st. 1. toč. a.-d. AA). U protivnom stranka gubi pravo na isticanje tih prigovora kasnije u arbitražnom postupku ili u postupku pred državnim sudom, izuzev ako dokaže, da u trenutku kada je počela ili nastavila sudjelovati u arbitražnom postupku, nije znala ili nije mogla s dužnom pažnjom otkriti razloge za prigovor.⁷⁵⁰ Isto tako i u slučaju kada je arbitražni sud odlučio da on ima supstantivnu nadležnost, a stranka protiv takve odluke nije podnijela dostupnu žalbu ili reviziju u arbitražnom postupku ili nije podnijela tužbu za osporavanje pravorijeka ili to nije učinila u roku koji je određen arbitražnim sporazumom ili odredbama AA, stranka gubi pravo kasnijeg prigovaranja supstantivnoj nadležnosti arbitražnog suda po bilo kojoj osnovi (čl. 73. st. 2. toč. a.-b. AA). Na opisani način obvezuje se stranke da cijelo vrijeme trajanja arbitražnog postupka paze na povrede ili odredbi arbitražnog sporazuma ili zakonskih odredbi te pravovremeno prigovore tim povredama, kako ne bi izgubili prava na isticanje prigovora ili kasnije u arbitražnom postupku ili u postupku pred državnim sudom.

6.6. Poredbenopravni sažetak

Koliko neko zakonodavstvo podržava arbitražno sudovanje te koliko je njegovo arbitražno zakonodavstvo odraz modernog shvaćanja arbitražnog sudovanja najbolje se može zaključiti uvidom u broj i sadržaj poništajnih razloga. Iz toga se može zaključiti i koliki je opseg nadzorne uloge državnih sudova nad arbitražnim pravorijecima te koliko je određeno zakonodavstvo spremno prihvatiti u svoj pravni sustav i izjednačiti ih sa sudskim odlukama, i arbitražne odluke donesene od strane arbitražnih sudova za čije konstituiranje i određivanje opsega ovlasti stranke imaju znatnu autonomiju. Usporedbom poništajnih razloga propisanih odredbama ZA i onih propisanih u komparativnim zakonodavstvima koja sam razmatrao za potrebe ovog rada, zaključujem da sva sadrže gotovo istovjetne razloge za poništaj pravorijeka

⁷⁵⁰ Tako i Odluka Visokog suda u predmetu *Frontier Agriculture Limited v. Bratt Brothers* [2015] EWCA Civ 611 od 25. lipnja 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 15:47 h).

uz postojanje dodatnih poništajnih razloga koji su svojstveni samo tome zakonodavstvu. Također je i ograničenost razloga za poništaj pravorijeka te zabrana ugovaranja dodatnih poništajnih razloga karakteristika je i odredbi ZA i komparativnih pravnih sustava.

ZA podjelom poništajnih razloga na one koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva i na one na koje sud pazi po službenoj dužnosti ukazao na potrebu aktivne uloge stranaka i nadzorne uloge suda u postupku poništaja pravorijeka. Razlozi za poništaj i podjele razloga za poništaj pravorijeka kako ih normira ZA gotovo su istovjetni razlozima za poništaj propisanih odredbama UML-a. UML također dijeli poništajne razloge na one koje je dužna dokazati stranka koja se na njih poziva i na one na koje sud pazi po službenoj dužnosti. Jedina razlika u vezi poništajnih razloga između ZA i UML-a je da UML ne poznaje poništajni razlog nedostatka obrazloženja ili potpisa arbitra kojeg ZA normira u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu f). Takav poništajni razlog ne poznaje ni austrijsko ni švicarsko arbitražno zakonodavstvo. Hrvatski ZA je upotrebom riječi "*samo*" u članku 36. stavku 2., kao i UML člankom 34. stavkom 2., naglasio nemogućnost poništaja pravorijeka zbog nekih drugih razloga osim onih zakonski normiranih, a što za posljedicu ima nedopuštenost sporazuma stranaka kojim bi se one sporazumjele da se pravorijek može poništavati zbog nekih drugih razloga osim onih propisanih naznačenim odredbama.

I austrijski ZPO jednako kao i ZA i UML dijeli poništajne razloge na relativne i apsolutne te sadrži sve one poništajne razloge kao i ZA i UML. Ali i sadrži dodatni poništajni razlog, a to je postojanje pretpostavki pod kojima se sudska presuda može pobijati tužbom za ponavljanje postupka, iako dozvoljava poništaj iz većine ali ipak ne i svih razloga iz kojih bi se moglo tražiti ponavljanje postupka. Strankama također nije dozvoljeno ugovarati nove poništajne razloge. Za razliku od ZA i UML-a, öZPO ne dozvoljava poništaj arbitražnog pravorijeka zbog novota zbog kojih se može tužbom za ponavljanje postupka pobijati sudska odluka.

Švicarsko arbitražno zakonodavstvo je specifično u odnosu na prethodno navedena zakonodavstva prvenstveno što razlikuje poništajne razloge ovisno o tome da li se na poništaj arbitražnog pravorijeka primjenjuju pravila SchIPRG-a ili pravila SchZPO-a. U odnosu na odredbe ZA i UML-a, švicarsko arbitražno zakonodavstvo se razlikuje po tome što ne dijeli poništajne razloge na relativne i apsolutne. Dodatna razlika je u tome što ni SchIPRG ni SchZPO ne normiraju poništajni razlog nepostojanja ili nevaljanosti arbitražnog sporazuma ili

nesposobnosti stranaka za zaključenje arbitražnog ugovora, ali prilikom utvrđivanja poništajnog razloga koji se odnosi na pogrešno utvrđenu nadležnost ili nenadležnost arbitražnog suda (čl. 190. st. 2. toč. b. SchIPRG; čl. 393. toč. b. SchZPO), sud utvrđuje valjanost i postojanje arbitražnog ugovora, na što utječe i sposobnost stranaka za zaključenje arbitražnog ugovora, a što je također poništajni razlog koje ni SchIPRG ni SchZPO ne normiraju kao zasebni poništajni razlog. SchIPRG kao i SchZPO ne navode ni nearbitrabilnost spora kao zasebni poništajni razlog, već se arbitrabilnost ocjenjuje unutar poništajnog razloga pogrešne odluke arbitražnog suda o njegovoj nadležnosti odnosno nenadležnosti (čl. 190. st. 2. toč. b. SchIPRG; čl. 393. toč. b. SchZPO). Također, i na valjanost arbitražnog sporazuma zasigurno utječe okolnost da li je njime sporazumno određeno rješavanje arbitrabilnog spora. Iako SchIPRG navodi nespojivost pravorijeka s javim poretom kao poništajni razlog, SchZPO ne koristi pojam "javni poredak" kao poništajni razlog, ali je on sadržan u drugom poništajnom razlogu, a to je proizvoljnost pravorijeka. Dodatna razlika u normiranju poništajnih razloga u odnosu na odredbe ZA i UML-a je u tome, što ni SchIPRG ni SchZPO izričito ne normiraju poništajni razlog koji se odnosi na neuredno zastupanje stranke u arbitražnom postupku ili poništajni razlog koji se odnosi na povredu forme i obveznog sadržaja pravorijeka. To ne znači da takve povrede ne bi u švicarskom pravu predstavljale razlog za poništaj pravorijeka, već samo da su supstituirani pod drugim razlozima za poništaj pravorijeka. SchIPRG ni SchZPO, za razliku od odredbi ZA, ne određuju novote kao razlog za poništaj pravorijeka. Iako ZA dozvoljava strankama da poništavaju pravorijek zbog novota samo ako su stranke to izričito predvidjele u ugovoru o arbitraži, SchIPRG i SchZPO normiraju novote kao razlog za izjavljivanje revizije protiv pravorijeka (čl. 190a. st. 1. toč. a. SchIPRG; čl. 396. st. 1. toč. a. SchZPO). Ali je za naglasiti, da u odnosu na ZA i UML, SchIPRG pa i SchZPO normira dodatni poništajni razlog, odnosno obvezu suda da poništi pravorijek ako utvrdi da je arbitražni sud odredio očigledno previsoke troškove i naknade članovima arbitražnog suda. I odredbama švicarskog arbitražnog zakonodavstva su razlozi za poništaj određeni kogentnim odredbama pa strankama nije dozvoljeno da se sporazumiju oko dodatnih poništajnih razloga.

Zbog pripadnosti anglosaksonskom pravnom sustavu, arbitražno zakonodavstvo Engleske, koje nije ni prihvatilo odredbe UML-a, nam svakako pruža drugačiji uvid u arbitražnu tematiku od komparativnih zakonodavstva koja pripadaju kontinentalnom pravnom sustavu. Tako odredbe AA normiraju tri temelja za poništaj pravorijeka ali i određuju i znatan broj poništajnih razloga koja sadrže i ostala komparativna zakonodavstva. Najvažnija razlika je u tome što AA dijeli poništajne razloge na one koji se mogu isticati tužbom za osporavanje

pravorijeka od onih koji se mogu isticati samo žalbom protiv pravorijeka. Stoga strankama nije dozvoljeno jednim pravnim sredstvom isticati sve poništajne razloge. Za razliku od komparativnih zakonodavstava, AA ne sadrži eksplicitno poništajni razlog nearbitrabilnosti spora, ali će državni sud prilikom odlučivanja o tužbi za osporavanje pravorijeka koji se pobija zbog supstantivne nenadležnosti nužno utvrđivati i je li spor arbitrabilan. Bitna razlika u odnosu na komparativna zakonodavstva je i da stranke arbitražnog postupka mogu sporazumno oduzeti ovlast arbitražnom sudu da odlučuje o svojoj nadležnosti kao i da se stranke mogu sporazumjeti da arbitražni sud o svojoj nadležnosti odluči ili zasebnim pravorijekom ili pravorijekom. Svakako je zanimljivo i da AA dozvoljava državnom sudu da na zahtjev jedne stranke arbitražnog postupka o kojemu je obaviještena i druga stranka preliminarno odlučuje o nadležnosti arbitražnog suda, ali opet samo ako su se prethodno stranke tako sporazumjele ili ako arbitražni sud dozvoli stranci da se sa tim zahtjevom obrati državnom sudu, sve pod daljnjim pretpostavkama propisanim odredbama AA. Razlika u odnosu na poništajne razloge komparativnih zakonodavstava je i u tome što AA dozvoljava da se pravorijek osporava pred državnim sudom i iz razloga propusta arbitražnog suda da razmotri sva pitanja koja se pred njega iznesena iz razloga neizvjesnosti ili dvosmislenosti u pogledu učinka pravorijeka. Osim egzistiranja nekog od razloga za osporavanje pravorijeka iz članka 68. AA, dodatna pretpostavka da državni sud poništi pravorijek je da stranka dokaže postojanje ozbiljne nepravilnosti, ali i da joj je ta ozbiljna nepravilnost uzrokovala ili će joj uzrokovati bitnu nepravdu. Tako će se po praksi Vrhovnog suda, samo u ekstremnim slučajevima utvrditi postojanje nekog od razloga osporavanja iz članka 68. AA. Osim slobode u uređenju pravila i tijeka arbitražnog postupka, zakonodavac predviđa i neke ostale povrede koje nisu svojstvene komparativnim zakonodavstvima. Tako će sud u skladu s odredbama AA poništiti pravorijek i ako je arbitražni sud propustio razmotriti sva pitanja koja su pred njim iznesena ili ako je očigleda neizvjesnost ili dvosmislenost u pogledu učinka pravorijeka. Prvo navedeni poništajni razlog predstavlja očigledni propust arbitražnog suda da pravorijekom riješi sva pitanja koja su pred njim iznesena, pa se postojanje toga poništajnog razloga može lako utvrditi. Utvrđivanje drugog poništajnog razloga će ovisiti o stranačkim navodima u postupcima poništaja, ali i zaključenjima suda u vezi učinka samog pravorijeka, što će opet ovisiti o posebnostima svakog pojedinog predmeta. Takav poništajni razlog bi u komparativnim zakonodavstvima bio najviše sličan poništajnom razlogu suprotnosti pravorijeka sa javnim poretком, kojeg možemo najpotpunije definirati samo iz utvrđenja sudskih presuda. Jednako kao i pojam *"neizvjesnosti ili dvosmislenosti u pogledu učinka pravorijeka"*.

Unatoč različitosti broja i vrste poništajnih razloga među komparativnim zakonodavstvima, sudska praksa sudova Republike Hrvatske i sudova komparativnih zakonodavstava ipak zauzima slična utvrđenja o nastupu poništajnih razloga koja su među njima zajednička. Iz toga razloga takva sudska praksa uz primjenu pravne teorije treba biti dodatni temelj za razumijevanje nastupa poništajnih razloga, neovisno o kojem komparativnom pravnom sustavu je riječ. Iako se naravno ne mogu isključiti i različita sudska tumačenja nastupa i tumačenja poništajnih razloga.

7. POSTUPAK ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA

7.1. Hrvatsko pravo

Postupak za poništaj pravorijeka nije propisan odredbama ZA. Samo je člankom 41. stavkom 2. ZA propisano da osim u povodu tužbe za poništaj pravorijeka, državni sud postupava po pravilima izvanparničnog postupka. Dakle, u svim onim situacijama u kojima se zahtijeva ili je nužna intervencija državnog suda u odnosu na arbitražni pravorijek, on će postupati po pravilima izvanparničnog postupka, osim u postupku poništaja pravorijeka kada je državni sud dužan postupati po pravilima parničnog postupka.⁷⁵¹ Iz tog razloga strankama nije dozvoljeno urediti proceduru za poništaj pravorijeka i njena pravila, te bi svaka takva odredba koja bi uređivala postupak za poništaj bila ništetna. Nadalje, ZPP, osim općih odredbi, uređuje i niz tzv. posebnih postupaka te sadrži i različite odredbe koje ovise o posebnosti svakog pojedinog postupka. U nedostatku izričite drugačije odredbe, slijedi da bi se na postupak za poništaj pravorijeka primjenjivale one opće odredbe kojima je uređen parnični postupak pred državnim sudom. S obzirom na nadležnost TSZG-a i ŽSZG-a za odlučivanje o tužbama za poništaj pravorijeka, pred trgovačkim sudom se postupci za poništaj pravorijeka odvijaju prema pravilima postupka pred trgovačkim sudovima (čl. 488.-502. ZPP), dok u postupcima u tim sporovima pred županijskim sudom vrijede pravila postupka opće, redovne parnice.

7.1.1. Tijelo i sastav tijela nadležnog za odlučivanje o tužbi za poništaj

Nadležnost za suđenje o tužbi za poništaj pripada samo sudu države na čijem je teritoriju pobijana odluka donesena.⁷⁵² ZA nije odredio jedan državni sud koji bio mjerodavan za odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka, već nadležnost dijeli između dva suda, i to ovisno o vrsti predmeta koji je bio povjeren na odlučivanje arbitražnom sudu. Tako je člankom 43. stavkom 1. ZA propisana nadležnost TSZG-a za odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka arbitražnog suda i to za predmete iz stvarne nadležnosti trgovačkih sudova, a za ostale predmete je određena nadležnost ŽSZG-a.⁷⁵³ ZPP ne propisuje nadležnost Trgovačkog suda za

⁷⁵¹ *Grbin* navodi da se poništaj pravorijeka ostvaruje u parničnom postupku, te da je to izuzetak od inače prihvaćenog načela da kad se radi o arbitražnom postupku, sud postupava po pravilima izvanparničnog postupka. Vidjeti *Grbin*, op. cit. u bilj. 606., str. 282.

⁷⁵² *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 288.

⁷⁵³ Člankom 43. stavkom 1. ZA je određeno: "Za odlučivanje o nadležnosti arbitražnog suda (članak 15. stavak 3.), polaganje pravorijeka (članak 46.), odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka arbitražnog suda (članak 36.) i o zahtjevu za priznanje i o prijedlogu za određivanje ovrhe (članak 39. i 40.) u predmetima iz stvarne nadležnosti trgovačkih sudova nadležan je Trgovački sud u Zagrebu, a u ostalim predmetima Županijski sud u Zagrebu".

odlučivanje o tužbama za poništaj pravorijeka, pa njegova nadležnost proizlazi isključivo iz odredbe članka 43. stavka 1. ZA, ali i članka 21. točke 1. ZS-a kojom je određeno da trgovački sudovi odlučuju u parničnim stvarima kada je to propisano zakonom. Nadležnost Županijskog suda za odlučivanje o tužbama za poništaj izvire iz članka 34. a. točke 1. ZPP-a i članka 19. točke 2. ZS-a, kojima je određeno da Županijski sudovi sude u prvom stupnju u sporovima predviđenima zakonom. Dvojno određivanje nadležnosti sudova u postupcima za poništaj pravorijeka znači da se postupak za poništaj pravorijeka u prvom i drugom stupnju provodi pred različitim sudovima i da se postupci ne provode po istim pravilima ZPP-a.⁷⁵⁴ U predmetima iz stvarne nadležnosti trgovačkih sudova o poništaju arbitražnog pravorijeka odlučuje TSZG po posebnim parničnim pravilima koji vrijede pred tim sudovima (čl. 488.-502. ZPP), a o žalbi protiv njegovih odluka odlučuje VTSRH (čl. 34.c toč. 2. ZPP). U ostalim predmetima o poništaju arbitražnog pravorijeka odlučuje ŽSZG po općim pravilima parničnog postupka, a o žalbi protiv njegovih odluka odlučuje VSRH (čl. 34.d toč. 1. ZPP). Određivanje različitih sudova znači i mogućnost stvaranja različite sudske prakse posebno u vezi obrazloženja postojanja poništajnih razloga, ali i načina provođenja dokaznog postupka u cilju utvrđivanja

VSRH je u Rješenju br. Gr1-449/13-2 od 12. kolovoza 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. prosinca 2020., u 10:34 h) naglasio: "Prema odredbi čl. 43. st. 1. Zakona o arbitraži za odlučivanje o nadležnosti arbitražnog suda (članak 15. stavak 3.), polaganje pravorijeka (članak 46.), odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka arbitražnog suda (članak 36.) i o zahtjevu za priznanje i o prijedlogu za određivanje ovrhe (članak 39. i 40.) u predmetima iz stvarne nadležnosti trgovačkih sudova nadležan je Trgovački sud u Zagrebu, a u ostalim predmetima Županijski sud u Zagrebu." Naime, povodom tužbe za poništaj pravorijeka SAS HGK od 19. svibnja 2009. koju je tužitelj uputio Općinskom građanskom sudu u Zagrebu, taj se sud oglosio nenadležnim i nakon pravomoćnosti rješenja predmet ustupio Trgovačkom sudu u Zagrebu, pozivajući se na odredbu čl. 43. Zakona o arbitraži. TSZG je dopisom br. P-8414/10 od 15. siječnja 2013. izazvao sukob stvarne nadležnosti navodeći da je tužitelj fizička osoba koja ne obavlja trgovačku djelatnost, pa je prema čl. 43. Zakona o arbitraži nadležan Županijski sud u Zagrebu. Stoga je VSRH riješio da je za postupanje u ovom predmetu nadležan ŽSZG, sve iz razloga što "prema odredbi čl. 34.b. t. 1. Zakona o parničnom postupku („NN” broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 – Odluka USRH, 84/08, 123/08, 57/11 i 25/13 – dalje ZPP) trgovački sudovi u parničnom postupku u prvom stupnju sude u sporovima između pravnih osoba, u sporovima između pravnih osoba, u sporovima između pravnih osoba i obrtnika, uključujući i trgovce pojedince; u sporovima između obrtnika uključujući i sporove između trgovaca pojedinaca, ako se radi o sporu u vezi s njihovom djelatnošću, osim ako nije riječ o sporovima u kojima prema ovom zakonu uvijek sude općinski sudovi (čl. 34. st. 1.), odnosno ako nije riječ o sporovima za koje je zakonom utvrđena nadležnost nekog drugog suda. Predmet ovog postupka je poništaj pravorijeka i zaključka Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori od 19. svibnja 2009., a radi se o sporu između fizičke osoba (tužitelj) i pravne osoba (tuženik). Kako u konkretnom slučaju ne postoji stvarna nadležnost trgovačkog suda, to je slijedom citirane odredbe čl. 43.st.1. Zakona o arbitraži nadležan Županijski sud u Zagrebu."

⁷⁵⁴ Grbin smatra da je takvo zakonsko rješenje izraz nepovjerenja u kvalitetu sudova koji inače sude u prvom stupnju, pri čemu se u prilog svojoj tvrdnji poziva i na obrazloženje Konačnog prijedloga Zakona o arbitraži iz svibnja 2001. gdje je na stranici 27. rečeno "Radna grupa predlaže određenu koncentraciju sudske nadležnosti povjerene sudovima višeg stupnja, da bi se tako pridonijelo harmonizaciji i ujednačavanju sudske prakse u području za koje je među sudačkim kadrovima veoma malen broj onih koji bi se mogli kompetentno suočavati s problemima arbitriranja, naročito ako je u pitanju arbitraža s međunarodnim obilježjem"; Vidjeti Grbin, op. cit. u bilj. 606., str. 283. Triva/Uzelac navode da je uvođenje dvije prvostupanjske instance svojevrsan kompromis između raznih varijanti prijedloga Radne skupine za reformu hrvatskog arbitražnog prava; Vidjeti Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 361.

svih činjenica mjerodavnih za donošenje pravilne i zakonite odluke. Također, stranke su dužne postupati pred ta dva različita suda po različitim pravilima postupka, ovisno o tome pred kojim sudom se vodi postupak, a koja pravila među sobom mogu biti ograničavajuća u određenim stranačkim ovlaštenjima, što posljedično može uzrokovati nejednakost stranaka u postupcima poništaja pravorijeka.⁷⁵⁵ Nadalje, opisana podjela nadležnosti znači da je moguće da se prvostupanjski sud oglasi nenadležnim jer smatra da pravorijekom nije odlučeno o sporu o kojemu je nadležan odlučivati povodom tužbe za poništaj, ili da drugi sud kojemu je upućen predmet izazove sukob nadležnosti, jer i taj sud smatra da nije nadležan odlučivati o tužbi za poništaj. Sukob nadležnosti između sudova razne vrste, o kojem je ovlašten odlučivati VSRH (čl. 23. st. 2. ZPP), zasigurno ima za posljedicu produženje trajanja postupka poništaja, a što je sve suprotno stranačkim očekivanjima od brzog i efikasnog ostvarenja pravne zaštite određene izrekom arbitražnog pravorijeka. Svakako je i da na trajanje postupka utječe i mogućnost stranaka na izjavljivanje izvanrednih pravnih lijekova protiv žalbenih odluka VTSRH-a i VSRH-a. Na prethodne moguće ovlasti stranaka i situacije koje se mogu pojaviti u postupku poništaja arbitražnog pravorijeka, ukazano je s ciljem da se naglasi potreba ukidanja nadležnosti različitih sudova u postupcima poništaja pravorijeka koja u ovom trenutku postoji sukladno članku 43. stavku 1. ZA, te da se postupci poništaja, neovisno o kojoj vrsti spora je odlučivao arbitražni sud, vode pred istim državnim sudom. To je uostalom i ideal kojeg propagira UML.⁷⁵⁶ S obzirom na to da je ZA stupio na snagu još 2001. godine te u svojem nepromijenjenom sadržaju vrijedi i danas, sudovi su u tom vremenskom periodu donijeli dovoljan broj odluka u postupcima poništaja arbitražnih pravorijeka da bi se moglo jasno zaključiti je li i dalje prihvatljiva podjela nadležnosti sudova za poništaj pravorijeka kako je propisano odredbama ZA. Jasno su vidljivi i svi kriteriji sukladno kojima se može utvrditi kvaliteta sudskih presuda u svim njenim dijelovima, ali i rad sudaca kroz utvrđivanje poništajnih razloga. Vidljivi su i kriteriji kojima se može ocijeniti i rad žalbenih sudova, posebno u dugotrajnosti žalbenih postupaka, te dati odgovor na pitanje je li mogućnost isticanja redovnih i izvanrednih pravnih lijekova ispunila očekivanja stranaka u odnosu na učinak donesenog pravorijeka.

⁷⁵⁵ *Triva/Uzelac* smatraju da posebnosti trgovačkih sporova u odnosu na "čiste" građanskopravne sporove donekle opravdavaju određivanje dvije različite prvostupanjske instance, pa taj dualizam po njihovom mišljenju ne bi trebao uzrokovati probleme iz aspekta pravne sigurnosti i jednakosti postupanja. Ali ostavljaju mogućnost da se jednako jaki argumenti mogu isticati i u prilog koncentracije na samo jednu sudsku instancu; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 362.

⁷⁵⁶ *Ibid*, str. 361.

Hrvatski ZA ne određuje sastav državnog suda kada on odlučuje o poništaju arbitražnog pravorijeka, a niti odredbe o tome sadrži neki drugi zakon. Stoga se u tom pogledu primjenjuju opće odredbe članka 41. ZPP-a koje određuju sastav suda u prvom, drugom i trećem stupnju. U prvom stupnju u parničnom postupku u prvom stupnju sporove sudi sudac pojedinac, ako zakonom nije određeno da sudi vijeće (čl. 41. st. 1. ZPP). U drugom stupnju sudovi sude u vijeću, ako zakonom nije drugačije određeno (čl. 41. st. 2. ZPP). U oglednom postupku radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava te u povodu prijedloga za dopuštenje revizije i revizije sud odlučuje u vijeću, ako zakonom nije drugačije određeno (čl. 41. st. 3. ZPP). Kad odlučuje u drugom stupnju na sjednici vijeća, sud odlučuje u vijeću sastavljenom od trojice sudaca, ako zakonom nije drugačije određeno (čl. 44. st. 1. reč. 1. ZPP). U tom sastavu viši sud odlučuje i u svim drugim slučajevima, ako zakonom nije drugačije određeno (čl. 44. st. 1. reč. 2. ZPP). O žalbi protiv rješenja odlučuje sudac pojedinac višeg suda, ako zakonom nije drugačije određeno (čl. 44. st. 1. reč. 1. ZPP). Kad odlučuje o prijedlogu za dopuštenje revizije i reviziji protiv drugostupanjskih odluka, VSRH sudi u vijeću sastavljenom od pet sudaca, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno (čl. 44. st. 3. ZPP).

7.1.2. Stranke u postupku za poništaj pravorijeka

7.1.2.1. Tužitelj i tuženik u postupku za poništaj pravorijeka

Stranke u postupku za poništaj pravorijeka mogu u pravilu biti samo one osobe koje su kao stranke, tužitelj i tuženik, navedene u pravorijeku koji je predmetom poništaja.⁷⁵⁷ Takav je slučaj bio u svim presudama koje sam razmotrio za potrebe ovog rada. To je bilo i za očekivati, s obzirom na to da pravorijek sukladno članku 31. ZA ima samo prema strankama snagu pravomoćne sudske presude, izuzev, naravno, ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja. Smatra se da pravorijek prema trećim osobama nema pravni učinak, pa čak ni onda kada takav učinak ima presuda državnog pravosuđa u smislu tzv. proširenih granica pravomoćnosti, jer trećima u odnosu na arbitražni pravorijek nije pružena mogućnost raspravljanja, a oni nisu imali ni mogućnosti utjecanja na izbor sudaca, na pravila postupka, a niti na izbor materijalnog prava na temelju kojega su arbitri sudili.⁷⁵⁸ Osoba prema kojoj pravorijek nema pravni učinak, nema ni pravnog interesa pa onda ni ovlaštenja da kao stranka pokrene postupak za poništaj pravorijeka.

⁷⁵⁷ Tako smatraju i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 236. i 326.

⁷⁵⁸ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 236.

Dakle, tužitelj u postupku za poništaj pravorijeka će u pravilu biti osoba koja je bila stranka arbitražnog postupka. To je ujedno i procesna pretpostavka za razmatranje tužbe za poništaj pravorijeka. Tužitelj može biti osoba koja je u arbitražnom postupku bila ili u svojstvu tužitelja ili tuženika, a koja svoje nezadovoljstvo donesenim pravorijekom iskazuje tužbom za poništaj toga istog pravorijeka. Iz toga je razloga moguće da istovremeno egzistira i više tužbi za poništaj protiv istog pravorijeka, primjerice ako i tužitelj i tuženik iz arbitražnog postupka podnesu svoje tužbe za poništaj pravorijeka. Ipak, na takav slučaj nisam naišao u presudama koje sam obradio za potrebe ovoga rada. Tuženik u postupku za poništaj pravorijeka također će u pravilu biti ona osoba koja je bila stranka arbitražnog postupka, bilo kao tužitelj bilo kao tuženik u arbitražnom postupku.

Tuženik u postupku poništaja pravorijeka nikako ne može biti arbitražna ustanova ili arbitražni sud koji je vodio arbitražni postupak između dviju drugih pravnih ili fizičkih osoba i donio pravorijek. Ipak, u praksi je bilo slučajeva u kojima je u tužbi za poništaj pravorijeka kao stranka tuženik navedena arbitražna ustanova pred kojom se vodio arbitražni postupak, te je unatoč tome državni sud odlučivao o osnovanosti tužbenog zahtjeva za poništaj pravorijeka umjesto da je odbacio tužbe.⁷⁵⁹ Nije dovoljno da tužitelj dokazuje samo svoju aktivnu procesnu legitimaciju, već je potrebno da pored toga, *mutatis mutandis*, učini vjerojatnim da je upravo tuženik onaj protiv kojega je moguće voditi konkretnu parnicu, da je tuženik pasivno procesno legitimiran. Ako tužitelj ne učini vjerojatnim postojanje procesne legitimacije stranaka, sud je dužan tužbu odbaciti.⁷⁶⁰

U postupku za poništaj pravorijeka kojeg je donio arbitražni sud Hrvatskog nogometnog saveza u arbitražnom sporu u kojem je on sudio između dviju fizičkih osoba, tužitelj je kao tuženik naveo upravo "*arbitražni sud Hrvatskog nogometnog saveza*". Državni sud nije ni razmatrao mogućnost da u skladu s člankom 77. stavkom 3. ZPP-a prizna svojstvo stranke "*arbitražnom sudu Hrvatskog nogometnog saveza*", pa čak državni sud nije smatrao nužnim ni u skladu s člankom 83. stavkom 1. ZPP-a pozvati tužitelja da izvrši potrebne ispravke u tužbi

⁷⁵⁹ Tako je primjerice TSZG presudom br. P-3809/04 od 17. prosinca 2004. odbio tužbeni zahtjev, a ne odbacio tužbu za poništaj pravorijeka, koju je tužitelj podnio protiv Hrvatske gospodarske komore. Iako je TSZG u tom predmetu pravilno konstatirao da se tužba ne može podnijeti protiv arbitražne ustanove već da u sporu radi poništaja pravorijeka aktivnu i pasivnu legitimaciju mogu imati samo stranke arbitražnog postupka prema kojima pravorijek ima snagu pravomoćne presude, VTSRH je presudom br. Pž-1143/05 od 4. studenog 2008. godine odbio žalbu tužitelja i potvrdio prvostupanjsku presudu (odluka je objavljena u *Marković Nevenka*, Praksa trgovačkog suda u Zagrebu u vezi s arbitražnim odlukama, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2011, str. 906.-907.).

⁷⁶⁰ Tako općenito za procesnu legitimaciju u parničnom postupku *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 314.

na način da kao tuženika navede osobu koja je bila stranka u arbitražnom postupku. Članak 83. stavak 5. ZPP-a izričito propisuje da je sud dužan odbaciti tužbu, ako se nedostaci u tužbi ne mogu otkloniti, odnosno ako su oni takve prirode da sprječavaju daljnje vođenje parnice. ŽSZG je u dotičnom predmetu koji se vodio pod br. Ap-4/10, proveo sudski postupak za poništaj pravorijeka, razmotrio postojanje poništajnih razloga i naposljetku presudom od 2. srpnja 2010. odbio tužbeni zahtjev.⁷⁶¹ Naglasimo, da ZPP određuje da sud po službenoj dužnosti pazi na postojanje stranačke sposobnosti u tijeku čitavog prvostupanjskog postupka (čl. 82. ZPP). Bitno je naglasiti i da ako je u parničnom postupku kao tužitelj ili tuženik sudjelovala osoba koja ne može biti stranka u postupku, to predstavlja žalbeni razlog bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točke 8. ZPP-a, na koji žalbeni sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 365. st. 2. ZPP), ali i razlog za ponavljanje postupka iz članka 421. stavka 1. točke 3. ZPP-a. Pod uvjetima predviđenim zakonom (čl. 385.a ZPP) pitanje stranačke sposobnosti moglo bi biti i razlogom revizijskog postupka.

Iako rijetko, ipak je moguće da stranka u postupku za poništaj pravorijeka bude osoba koja nije bila stranka u arbitražnom postupku iz kojeg potječe pravorijek za koji se zahtijeva poništaj. Naime, moguće je primjerice, da nakon donošenja pravorijeka jedna od stranaka prestane postojati uslijed statusnih promjena (primjerice pripajanjem drugom trgovačkom društvu ili je došlo do podjele društva) ili je nad društvom zaključen skraćeni ili redovni stečajni postupak pa je društvo brisano iz sudskog registra. Ili je fizička osoba koja je bila stranka arbitražnog postupka preminula nakon donošenja pravorijeka, a pravorijekom je odlučeno o pravima koja su prenosiva. U svim će tim slučajevima u postupcima za poništaj pravorijeka kao tužitelj ili tuženik trebati biti naveden njihov pravni slijednik. Međutim, u pogledu slučaja u kojem je nakon zaključenja arbitražnog postupka tražbina čije je ispunjenje naloženo pravorijekom prenesena na drugu osobu koja nije bila stranka arbitražnog postupka, sudska praksa je već zauzela stav da se neovisno o prijenosu tražbine, tužba za poništaj treba podnijeti protiv osobe koja je bila stranka arbitražnog postupka, neovisno što je nakon njegovog zaključenja ta tražbina prenijeta na drugu osobu. U tom slučaju sud je odbacio tužbu pozivom na članak 31. ZA koji propisuje da pravorijek ima prema strankama snagu pravomoćne sudske

⁷⁶¹ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu. Ni VSRH u Presudi br. Gž-29/10 od 7. prosinca 2010. kojom je odbio žalbu tužitelja na predmetnu presudu ŽSZG-a nije ukazao na razloge dopustivosti tužbe i održivosti odluke kojom je kao tuženik navedena arbitražna ustanova, a ne osoba koja je bila stranka u arbitražnom postupku. Zanimljivo je da tuženik ni tijekom prvostupanjskog postupka ni u žalbi nije istaknuo prigovor promašene pasivne legitimacije (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. veljače 2024., u 16:57 h).

presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja. Sud je dodatno naglasio da je tužba za poništaj pravorijeka pravno sredstvo protiv pravorijeka koje su ovlaštene koristiti samo stranke arbitražnog postupka te da neovisno o tome je li osobi koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka ustupljena tražbina koja je bila predmet arbitražnog postupka ili ne, tužbu za poništaj pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti samo osoba koja je bila stranka u arbitražnom postupku i može podnijeti samo protiv osobe koja je također bila stranka u arbitražnom postupku.⁷⁶²

Spomenimo i slučaj u kojem je tražbina stečajnog vjerovnika osporena u stečajnom postupku. Na zahtjev vjerovnika koji je upućen na parnicu sud može rješenjem protiv kojeg nije dopuštena žalba odlučiti da se rješavanje povjeri kojem stalnom izbranom sudištu u Republici Hrvatskoj (čl. 268. st. 1. SZ). U slučaju pozitivne odluke takvo sudsko rješenje će u cijelosti zamijeniti ugovor stranaka o izbranom sudu (čl. 268. st. 4. SZ). U postupku pred tako određenim stalnim izbranim sudom svaki stečajni vjerovnik, odnosno stečajni dužnik može se umiješati i sudjelovati u svojstvu umješača s položajem jedinstvenoga suparničara (čl. 268. st. 5. SZ). S obzirom na to da pravorijek izbranoga suda kojim je utvrđena tražbina i njezin isplati red ili kojim je utvrđeno da tražbina ne postoji, djeluje prema stečajnom dužniku i svim stečajnim vjerovnicima (čl. 268. st. 6. SZ), postavlja se pitanje ne bi li pored stečajnog dužnika koji je bio stranka u arbitražnom postupku trebalo i svim njegovim stečajnim vjerovnicima prema kojima arbitražni pravorijek djeluje priznati pravo da traže poništaj tog pravorijeka.

Stranka koja podnosi tužbu za poništaj pravorijeka svakako mora imati za to pravni interes.

7.1.2.2. Zastupanje stranaka u postupku za poništaj pravorijeka

Na zastupanje stranaka u postupku za poništaj pravorijeka primjenjuju se odredbe članaka 77.-88. ZPP-a (Glava 4. "*Stranke i njihovi zastupnici*") kao i članaka 89.-101. ZPP-a (Glava 5. "*Punomoćnici*"), koje inače vrijede u parničnom postupku. Ne postoje posebne zakonske odredbe o zastupanju stranaka koje bi bile karakteristične samo za postupak za poništaj pravorijeka.

⁷⁶² Rješenje TSZG P-1497/07 od 4. svibnja 2007. protiv koje nije bila izjavljena žalba (odluka je objavljena u *Marković*, op. cit. u bilj. 759., str. 905.-906.).

Dok je strankama u arbitražnom postupku dozvoljeno da ih u svojstvu punomoćnika zastupaju osobe po vlastitom izboru za koje se zahtijeva samo da su poslovno sposobne, pa ih tako mogu zastupati i primjerice osobe koje su stručnjaci u pojedinim područjima, ili odvjetnici koji ne moraju imati sjedište u Republici Hrvatskoj ili osobe bilo kojeg drugog znanja ili zvanja⁷⁶³, pred državnim sudom vrijede kogentne odredbe o svim vrstama zastupnika: zakonskim zastupnicima, dobrovoljnim zastupnicima (punomoćnicima) i zastupnicima po statutu, drugom općem aktu ili po zakonu (organi-zastupnici).

Stranka koja je potpuno poslovno sposobna može sama obavljati radnje u postupku (čl. 79. st. 1. ZPP), dok stranku koja nema parničnu sposobnost zastupa njezin zakonski zastupnik (čl. 80. st. 1. ZPP) koji se određuje zakonom ili aktom nadležnoga državnog organa donesenim na temelju zakona (čl. 80. st. 2. ZPP). Tako primjerice roditelji koji ostvaruju roditeljsku skrb imaju dužnost i pravo u osobnim i imovinskim pravima sporazumno zastupati svoje dijete u odnosu prema trećim osobama (čl. 99. Obiteljskog zakona, dalje u tekstu: ObZ⁷⁶⁴), što uključuje i njihovu dužnost i pravo zastupanja djeteta pred sudom. Fizičku osobu lišene poslovne sposobnosti u poduzimanju poslova i radnji u odnosu na koje je ona lišena poslovne sposobnosti zastupa imenovani skrbnik (čl. 257. st. 1. ObZ). Stečajni upravitelj zastupa stečajnog dužnika pojedinca (fizičku osobu) u odnosu na poslove koji se odnose na stečajnu masu s ovlaštenjima zakonskoga zastupnika (čl. 88. st. 4. SZ). Zakonski zastupnik može u ime stranke poduzimati sve radnje u postupku, ali ako je za podnošenje ili povlačenje tužbe, za priznanje odnosno za odricanje od tužbenog zahtjeva, za zaključenje nagodbe ili za poduzimanje drugih radnji u postupku u posebnim propisima određeno da zastupnik mora imati posebno ovlaštenje, on može te radnje poduzimati samo ako ima takvo ovlaštenje (čl. 81. st. 1. ZPP). Zakonski zastupnik je dužan na zahtjev suda dokazati da je zakonski zastupnik, a kada je za poduzimanje određenih radnji u postupku potrebno posebno ovlaštenje, zakonski zastupnik dužan je dokazati da ima takvo ovlaštenje (čl. 81. st. 2. ZPP). U tijeku cijelog postupka sud po službenoj dužnosti pazi na parničnu sposobnost stranaka, nadalje da li parnično nesposobnu stranku njezin zakonski zastupnik i ima li zakonski zastupnik posebno ovlaštenje kad je ono potrebno (čl. 82. ZPP). Kad sud utvrdi da stranka nema zakonskog zastupnika ili da zakonski zastupnik nema posebno

⁷⁶³ Tako je primjerice člankom 9. Zagrebačkih pravila određeno da stranke mogu imenovati zastupnike i savjetnike po svom izboru. Imena i adrese, uključujući i njihove elektroničke adrese, takvih osoba moraju se pismeno priopćiti Sudištu i drugoj stranci. U priopćenju treba naznačiti odnosi li se imenovanje na zastupanje ili na savjetovanje.

⁷⁶⁴ NN NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.

ovlaštenje kad je ono potrebno, zatražit će da nadležni centar za socijalnu skrb⁷⁶⁵ postavi skrbnika parnično nesposobnoj osobi, odnosno pozvati će zakonskog zastupnika da pribavi posebno ovlaštenje ili će poduzeti druge mjere koje su potrebne da bi parnično nesposobna stranka bila pravilno zastupana (čl. 83. st. 2. ZPP). Sud može odrediti rok za otklanjanje nedostataka (čl. 83. st. 3. ZPP). Dok se ne otklone ti nedostaci, mogu se u postupku poduzimati samo one radnje zbog čije bi odgode mogle nastati štetne posljedice za stranku (čl. 83. st. 4. ZPP). Ako se navedeni nedostaci ne mogu otkloniti ili ako određeni rok bezuspješno protekne, sud će rješenjem ukinuti radnje provedene u postupku ako su zahvaćene tim nedostatcima i odbaciti tužbu ako su nedostaci takve prirode da sprečavaju daljnje vođenje parnice (čl. 83. st. 5. ZPP). Ali ako se u tijeku postupka pred prvostupanjskim sudom pokaže da bi redovan postupak oko postavljanja zakonskog zastupnika tuženiku trajao dugo, tako da bi zbog toga za jednu ili obje stranke mogle nastati štetne posljedice, sud će tuženiku na njegov trošak postaviti privremenog zastupnika (čl. 84. st. 1. ZPP) koji u postupku za koji je postavljen ima sva prava i dužnosti zakonskog zastupnika (čl. 85. st. 1. ZPP). Ta prava i dužnosti privremeni zastupnik vrši sve dok se stranka ili njezin punomoćnik ne pojavi pred sudom odnosno dok centar za socijalnu skrb ne obavijesti sud da je postavio skrbnika (čl. 85. st. 2. ZPP). Zakonom je određeno i da strani državljanin koji nije parnično sposoban prema zakonu države čiji je državljanin, a parnično je sposoban prema zakonu Republike Hrvatske, može sam poduzimati radnje u postupku, te da zakonski zastupnik može poduzimati radnje u postupku samo dok strani državljanin ne izjavi da sam preuzima vođenje parnice (čl. 88. ZPP).

Pravne osobe su poslovno i parnično sposobne, te radnje za njih u postupku poduzimaju njihova tijela (organi) koja ih po zakonu ili aktu nadležnog tijela (statutu ili drugom općem aktu) zastupaju prema trećima (organi-zastupnici).⁷⁶⁶ Primjerice ovlast za zastupanje trgovačkih društava imaju osobe koje su za pojedini oblik trgovačkog društva određene odredbama Zakona o trgovačkim društvima (čl. 41. st. 1. ZTD). Stečajnog dužnika pravnu osobu stečajni upravitelj zastupa kao organ-zastupnik (čl. 88. st. 3. SZ). Postoji posebnost u odnosu na zastupanje Republike Hrvatske. Državno odvjetništvo temeljem članka 36. stavka 1. Zakona o državnom odvjetništvu (dalje u tekstu: ZDO)⁷⁶⁷ zastupa Republiku Hrvatsku u

⁷⁶⁵ Premda ZPP još uvijek govori o centru za socijalnu skrb, treba naglasiti da su centri za socijalnu skrb prestali s radom istekom 31. prosinca 2022. temeljem čl. 317. Zakona o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23), a njihove je poslove preuzeo Hrvatski zavod za socijalni rad.

⁷⁶⁶ Usporedi *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 319.

⁷⁶⁷ NN 67/18, 21/22.

sudskim, arbitražnim i upravnim postupcima, postupcima mirenja te u postupku pred USRH te je ono ovlašteno poduzimati sve pravne radnje u postupku.

Stranke koje su potpuno poslovno sposobne mogu poduzimati radnje u postupku osobno ili preko punomoćnika, ali sud može pozvati stranku koja ima punomoćnika da se pred sudom osobno izjasni o činjenicama koje treba utvrditi u parnici (čl. 89. st. 1. ZPP). Također, stranka koju zastupa punomoćnik može uvijek doći pred sud i davati izjave pored svog punomoćnika (čl. 89. st. 2. ZPP). Stranku kao punomoćnik može zastupati samo odvjetnik, ako zakonom nije drugačije određeno (čl. 89.a st. 1. ZPP), Ipak stranku može kao punomoćnik zastupati i osoba koja je s njome u radnom odnosu, ako je ona potpuno poslovno sposobna (čl. 89.a st. 2. ZPP). Nadalje, stranku kao punomoćnik može zastupati srodnik po krvi u pravoj liniji, brat, sestra ili bračni drug ako je on potpuno poslovno sposoban i ako se ne bavi nadripisarstvom (čl. 89.a st. 3. ZPP). Osim ove kategorije punomoćnika, zakon određuje i da radnika u postupku u parnicama iz radnih odnosa kao punomoćnik može zastupati osoba koja je u radnom odnosu u sindikatu čiji je on član ili u udruzi sindikata u koju je udružen sindikat čiji je on član (čl. 434.a st. 1. ZPP), odnosno da poslodavca u postupku u parnicama iz radnih odnosa kao punomoćnik može zastupati osoba koja je u radnom odnosu u udruzi poslodavaca čiji je on član ili u udruzi poslodavaca više razine u koju je udružena udruga poslodavaca čiji je on član (čl. 434.a st. 2. ZPP). I nadležna državna odvjetništva u građanskim i upravnim predmetima na temelju posebne punomoći mogu zastupati pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske i ustanove čiji je ona osnivač ili suosnivač (čl. 37. st. 1. ZDO). Ako se kao punomoćnik pojavi osoba koja ne može biti punomoćnikom, sud će takvoj osobi uskratiti daljnje zastupanje i o tome obavijestiti stranku (čl. 90. st. 1. ZPP). Ako u parnicama o imovinskopравnim zahtjevima vrijednost predmeta spora prelazi 6.630,00 eura, punomoćnici pravnih osoba mogu biti samo osobe koje imaju položen pravosudni ispit (čl. 91. ZPP). Opseg punomoći određuje stranka (čl. 94. st. 1. ZPP), pa tako stranka može ovlastiti punomoćnika da poduzima samo određene radnje ili da poduzima sve radnje u postupku (čl. 94. st. 2. ZPP). Ako je stranka izdala punomoć za vođenje parnice, ali nije pobliže odredila ovlaštenja u punomoći, ZPP precizno propisuje koje radnje na temelju takve punomoći može poduzimati odvjetnik (čl. 95. st. 1.-2. ZPP), odnosno odvjetnički vježbenik (čl. 95. st. 3.-4. ZPP), a koje radnje može poduzimati punomoćnik koji nije odvjetnik (čl. 96. ZPP).⁷⁶⁸ Za slučaj da je odvjetniku privremeno

⁷⁶⁸ Članak 95. stavak 1. ZPP-a određuje opseg ovlaštenja odvjetnika za slučaj da opseg nije naznačen u punomoći. Tako je odvjetnik ovlašten na temelju takve punomoći:

obustavljeno pravo na obavljanje odvjetništva, tada ga zamjenjuje privremeni zamjenik kojem pripadaju sva prava koja ima odvjetnik kojeg zamjenjuje i bez punomoći stranaka (čl. 95. a. st. 1. ZPP). U slučaju da odvjetnik prestane obavljati odvjetništvo, tada je preuzimatelj njegova ureda dužan bez posebne punomoći zastupati stranku najdulje šest mjeseci od dana kada je odvjetnik prestao obavljati odvjetništvo (čl. 95. a. st. 3. ZPP).

Sud i na odredbe o punomoći, koje su prisilne naravi, pazi po službenoj dužnosti tijekom čitavog postupka do pravomoćnosti presude, odnosno pazi je li osoba koja se pojavljuje kao punomoćnik ovlaštena za zastupanje.⁷⁶⁹ Ako sud utvrdi da osoba koja se pojavljuje kao punomoćnik nije ovlaštena za zastupanje, ukinut će parnične radnje što ih je ta osoba poduzela ako te radnje nije stranka naknadno odobrila (čl. 98. st. 4. ZPP). U slučaju da stranka naknadno ne odobri podnošenje tužbe koju je podnijela osoba koju stranka za to nije ovlastila, sud će odbaciti tužbu.⁷⁷⁰ Povreda pravila o zastupanju u parničnom postupku (ako radnje zahvaćene nedostatkom nisu bile naknadno odobrene) razlog su apsolutne ništavosti.⁷⁷¹ Uslijed njih bi se mogla izjaviti žalba (čl. 354. st. 2. toč. 8. ZPP) te prijedlog za ponavljanje postupka (čl. 421. st. 1. toč. 3. ZPP). Pod uvjetima predviđenim zakonom (čl. 385.a ZPP) pitanje zastupanja u parničnom postupku moglo bi biti i razlogom revizijskog postupka.

1) obavljati sve radnje u postupku, a osobito podnijeti tužbu, povući je, priznati tužbeni zahtjev ili se odreći tužbenog zahtjeva, zaključiti nagodbu, podnijeti pravni lijek i odreći se ili odustati od njega te zahtijevati izdavanje mjera osiguranja;

2) stavljati zahtjev za ovrhu ili osiguranje i poduzimati potrebne radnje u postupku u povodu takva zahtjeva;

3) od protivne stranke primiti dosuđene troškove;

4) punomoć prenijeti na drugog odvjetnika ili ovlastiti drugog odvjetnika na poduzimanje samo pojedinih radnji u postupku.

Daljnjim odredbama naznačena su i neka od ograničenja ovlaštenja. Tako za podnošenje prijedloga za ponavljanje postupka odvjetniku je potrebna posebna punomoć, ako je od pravomoćnosti odluke proteklo više od šest mjeseci (čl. 95. st. 2. ZPP), za podnošenje prijedloga za ponavljanje postupka odvjetniku je potrebna posebna punomoć, ako je od pravomoćnosti odluke proteklo više od šest mjeseci (čl. 95. st. 3. ZPP), a odvjetnički vježbenik bez položenoga pravosudnog ispita može zamjenjivati odvjetnika kod kojeg je zaposlen samo pred sudom prvoga stupnja, u postupcima čija vrijednost predmeta spora nije veća od 6.630,00 eura (čl. 95. st. 3. ZPP).

Člankom 96. ZPP određen je opseg punomoćnika koji nije odvjetnik, a za slučaj da u punomoći nije naznačen opseg njegovog ovlaštenja. U tom slučaju punomoćnik koji nije odvjetnik može, na temelju takve punomoći, obavljati sve radnje u postupku, ali mu je uvijek potrebno izričito ovlaštenje za povlačenje tužbe, za priznanje ili za odricanje od tužbenog zahtjeva, za zaključenje nagodbe, za odricanje ili odustanak od pravnog lijeka i za prenošenje punomoći na drugu osobu te za podnošenje izvanrednih pravnih lijekova.

⁷⁶⁹ *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 339.

⁷⁷⁰ *Triva/Dika* navode da sud ne može odbaciti tužbu koju je podnijela osoba koja nije bila ovlaštena na zastupanje tužitelja ako prethodno nije pozvao tužitelja da se izjasni odobrava li takvo podnošenje tužbe; Vidjeti *Ibid*, str. 339.

⁷⁷¹ *Ibid*, str. 313.

7.1.3. Treće osobe u postupku za poništaj pravorijeka

Kako je prethodno navedeno, stranke postupka za poništaj pravorijeka, dakle, tužitelj i tuženik, u pravilu mogu biti samo one osobe koje su bile stranke u arbitražnom postupku odnosno njihovi pravni sljednici. No, nema prepreke da se u parnicu za poništaj arbitražnog pravorijeka koja je počela teći umiješaju treće osobe sukladno članku 206. stavcima 1.-4. ZPP-a. Iako pravorijek arbitražnog suda ima snagu pravomoćne sudske presude samo prema strankama arbitražnog postupka, moguće je u nekim slučajevima da će se on odraziti i na pravnu sferu trećih osoba koje bi stoga u postupku za poništaja pravorijeka mogle imati pravni interes da pravorijek ostane na snazi ili da se poništi. Ovdje se ne misli na obvezujuće djelovanje pravorijeka jer treće osobe nemaju dužnost postupiti po izreci pravorijeka, već se njihov interes prvenstveno ogleda u tome da poništajem pravorijeka ili njegovim ostajanjem na snazi oni zadovoljavaju svoj partikularni pravni interes. Dakle, ta osoba u postupku za poništaj pravorijeka ima pravni interes da jedna od stranaka uspije u postupku, bilo da je ona tužitelj ili tužitelj (čl. 206. st. 1. ZPP). Takav pravni interes ima onaj čija prava ili obveze zavise od toga kako će biti presuđeno u postupku za poništaja pravorijeka. Postojanje nepravnog interesa (ekonomskog, društvenog, emotivnog) nije dovoljno za miješanje.⁷⁷² Je li taj pravni interes dovoljno opravdan da bi ga i sud prihvatio takvim, biti će potrebno utvrđivati od slučaja do slučaja, a u slučaju pozitivne odluke, te će se osoba pridružiti jednoj od stranaka u postupku poništaja pravorijeka u svojstvu umješača. Pravni interes bi imao primjerice: jamac u sporu između vjerovnika i dužnika jer od ishoda toga spora ovisi i njegova akcesorna obveza ili solidarni dužnik koji u arbitražnom postupku nije bio tužen, jer će njegova regresna odgovornost zavisiti o tome hoće li pravorijek u kojem je drugom solidarnom dužniku naloženo plaćanje, biti poništen ili održan na snazi. Te osobe bi se mogle u postupku za poništaj pravorijeka pridružiti kao umješači tužitelju, ako je pravorijekom naloženo tužitelju koji je bio tuženik u arbitražnom postupku da plati dugovani novčani iznos tužitelju u arbitražnom postupku, koji je sada tuženik u postupku za poništaj pravorijeka.⁷⁷³ Umješač može stupiti u parnicu u tijeku cijelog postupka sve do pravomoćnosti odluke o tužbenom zahtjevu te u tijeku postupka nastavljenog podnošenjem izvanrednoga pravnog lijeka (čl. 206. st. 2. ZPP). Pravna znanost takvu osobu naziva "*običnim umješačem*" (intervenijentom).⁷⁷⁴ Na njega se primjenjuju opći uvjeti u pogledu stranačke i parnične sposobnosti te zastupanju stranaka (čl. 209.a ZPP).

⁷⁷² *Ibid*, str. 451.

⁷⁷³ Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovog rada nisam utvrdio da se nekoj od strana postupka poništaja pravorijeka pridružila treća osoba / umješač ili da bi takav zahtjev bio postavljen tijekom postupka poništaja pravorijeka.

⁷⁷⁴ *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 451.

Svaka stranka može osporiti umješacu pravo da sudjeluje u postupku i predložiti da se umješac odbije, a sud može i bez izjašnjenja stranaka odbiti sudjelovanje umješaca ako utvrdi da ne postoji pravni interes umješaca (čl. 207. st. 1. ZPP). Do pravomoćnosti rješenja kojim se odbija sudjelovanje umješaca umješac može sudjelovati u postupku i njegove parnične radnje ne mogu se isključiti (čl. 207. st. 2. ZPP). Protiv odluke suda kojom prihvaća sudjelovanje umješaca nije dopuštena posebna žalba (čl. 207. st. 3. ZPP). Umješac mora primiti parnicu u onom stanju u kakvu se nalazi u trenutku kad se umiješa u parnicu, a u daljnjem tijeku parnice on je ovlašten stavljati prijedloge i poduzimati sve ostale parnične radnje u rokovima u kojima bi te radnje mogla poduzimati stranka kojoj se pridružio (čl. 208. st. 1. reč. 1.-2. ZPP). Ako je umješac stupio u parnicu do pravomoćnosti odluke o tužbenom zahtjevu, ovlašten je podnijeti i izvanredni pravni lijek (čl. 208. st. 2. ZPP). Parnične radnje umješaca imaju za stranku kojoj se pridružio pravni učinak ako nisu u suprotnosti s njezinim radnjama (čl. 208. st. 4. ZPP). Nakon pristanka obiju parničnih stranaka umješac može stupiti u parnicu kao stranka umjesto stranke kojoj se pridružio (čl. 208. st. 5. ZPP). Umješac ne može u odnosu na stranku kojoj se bio pridružio u prethodnom postupku tvrditi da spor, onako kako je tijekom toga postupka izložen sudu, nije pravilno riješen. Njegov prigovor istaknut u novoj parnici, da je stranka kojoj se bio pridružio pogrešno vodila spor, može biti prihvaćen samo ako je on s obzirom na stanje spora u vrijeme svoga stupanja u prethodnu parnicu ili izjavama i radnjama te stranke bio spriječen poduzeti radnje koje bi dovele do povoljnijeg ishoda spora, odnosno ako takve radnje, za mogućnost čijega poduzimanja on nije znao, sama stranka nije poduzela namjerno ili iz grube nepažnje (čl. 208a. st. 1. ZPP). U ovom slučaju se radi o intervencijskom efektu koji do izražaja dolazi u novoj parnici između umješaca iz prvog postupka, koji je sada u poziciji tuženika, a kojeg kao tužitelj u toj novoj parnici tuži stranka kojoj se umješac pridružio u prvoj parnici, bilo da je ta stranka u prvoj parnici imala pravnu poziciju tužitelja ili tuženika. Ako pozivanje na intervencijski efekt ne bude uspješno osporeno, u novoj parnici nema mjesta ponovnom meritornom raspravljanju (radi eventualnog drugačijeg rješavanja) o stvarnoj i pravnoj osnovi donesene pravomoćne presude. Ako prigovor protiv intervencijskog efekta uspije, otvara se mogućnost ponovnog, pa stoga i drugačijeg zauzimanja stava o pitanjima o kojima je u prijašnjoj parnici bilo odlučeno.⁷⁷⁵

⁷⁷⁵ *Ibid*, str. 456.

Treba uzeti da bi se u postupak za poništaj pravorijeka mogao umiješati i umješač s položajem jedinstvenog suparničara, kada se pravni učinak presude treba odnositi i na umješača. Naime, već je rečeno da pravorijek izbranoga suda kojim je utvrđena tražbina i njezin isplatni red ili kojim je utvrđeno da tražbina ne postoji sukladno članku 268. stavku 6. rečenici 1. SZ-a djeluje prema stečajnom dužniku i svim stečajnim vjerovnicima. Stoga će i odluka državnog suda o tužbi za poništaj takvog pravorijeka djelovati prema stečajnom dužniku i svim stečajnim vjerovnicima. Ako je pravorijekom utvrđeno da tražbina koja je osporena u stečajnom postupku ne postoji i stečajni vjerovnik koji smatra da njegova tražbina postoji podigne tužbu za poništaj takvog pravorijeka protiv stečajnog dužnika, nema sumnje da bi svaki stečajni vjerovnik imao pravni interes da se takav pravorijek održi na snazi te bi mu se trebalo dozvoliti da se kao umješač s položajem jedinstvenog suparničara umiješa u parnicu za poništaj dotičnog pravorijeka na strani tuženika, dakle stečajnog dužnika, protiveći se poništaju. Ako je pak pravorijekom utvrđeno da tražbina stečajnog vjerovnika postoji i utvrđen je i njezin isplatni red, tada bi se u slučaju kada je stečajni upravitelj u ime stečajnog dužnika podnio tužbu za poništaj takvog pravorijeka, stečajnom dužniku na aktivnoj strani mogao pridružiti svaki od stečajnih vjerovnika u ulozi umješača s položajem jedinstvenog suparničara.

7.1.4. Pravovremenost tužbe kao uvjet njene dopuštenosti

Člankom 36. stavkom 3. ZA je određeno da se tužba za poništaj pravorijeka može podnijeti u roku od tri mjeseca od dana kad je stranci koja ju je podnijela dostavljen pravorijek ili, ako je tužba podnesena protiv dopunskog pravorijeka (čl. 33. ZA) ili u slučaju ispravka ili tumačenja pravorijeka (čl. 34. ZA), od dana kad je stranci koja je tužbu podnijela dostavljena odluka arbitražnog suda o jednom od tih zahtjeva. Jednako vrijedi u slučajevima kada arbitražni sud donese djelomični pravorijek jer se takav pravorijek smatra samostalnim pravorijekom (čl. 30. st. 1. ZA). Međupravorijek se može pobijati samo tužbom za poništaj podnesenom protiv pravorijeka kojim je okončan postupak o zahtjevu u povodu kojeg je on donesen (čl. 36. st. 1. reč. 2. ZA).

Rok od tri mjeseca je prekluzivne prirode određen kogentnom odredbom. To znači da se stranke ne mogu sporazumjeti o dužem ili kraćem roku za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka.

Istaknimo da propisani zakonski rok za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka vrijedi neovisno o tome zbog kojeg poništajnog razloga se podnosi ta tužba: onih koje stranka mora istaknuti u tužbi ako želi da sud utvrdi njihovo postojanje (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a)-f) ZA), onih na koje državni sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA) ili novota ako su stranke u ugovoru o arbitraži uopće predvidjele da se on može pobijati i zbog novota (čl. 36. st. 5. ZA).

Podnošenjem tužbe pokreće se parnični postupak (čl. 185. ZPP) te nadležni sud započinje s pripremama za glavnu raspravu (čl. 277. st. 1. ZPP). Pripreme obuhvaćaju prethodno ispitivanje tužbe, dostavu tužbe tuženiku na odgovor, održavanje pripremnog ročišta, zaključenje prethodnog postupka i zakazivanje glavne rasprave (čl. 277. st. 2. ZPP). Jedna od zadaća suda u tijeku pripremanja glavne rasprave jest i da utvrdi da li postoje procesni nedostaci koji sprječavaju nastavak daljnjeg postupka, odnosno poduzimanje daljnjih pripremi radnji. Iz toga razloga sud provodi prethodno ispitivanje tužbe u kojem između ostalog po službenoj dužnosti, utvrđuje da li rješavanje spora ide u sudsku nadležnost, da li je tužba podnesena pravovremeno, ako je posebnim propisima određen rok za podnošenje tužbe, kao i da li je prije podnošenja tužbe proveden zakonom predviđeni postupak mirnog ili drukčijeg ostvarivanja prava, kada je zakonom propisano da će se u slučaju njegovog neprovođenja tužba odbaciti ili da se bez toga ne može zahtijevati zaštita povrijeđenog prava pred nadležnim sudom. (čl. 282. st. 1. ZPP). Primjerice, zakonska obveza provođenja postupka mirenja propisana je člankom 186.a stavkom 1. rečenicom 1. ZPP-a, koja određuje da je osoba koja namjerava podnijeti tužbu protiv Republike Hrvatske dužna prije podnošenja tužbe obratiti se sa zahtjevom za mirno rješenje spora državnom odvjetništvu koje je stvarno i mjesno nadležno za zastupanje na sudu pred kojim ona namjerava podnijeti tužbu protiv Republike Hrvatske, osim u slučajevima u kojima je posebnim propisom određen rok za podnošenje tužbe. Sud će odbaciti tužbu protiv Republike Hrvatske podnesenu prije donošenja odluke o zahtjevu za mirno rješenje spora, odnosno prije isteka roka od tri mjeseca unutar kojeg se odlučuje hoće li se zahtjev za mirno rješenje spora prihvatiti (čl. 186.a st. 6. ZPP). S obzirom na to da ZA propisuje rok za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, u slučajevima u kojima bi tuženik u toj tužbi bila Republika Hrvatska, jasno proizlazi da tužitelj pri podnošenju tužbe za poništaj pravorijeka ne bi bio dužan prethodno se obratiti nadležnom državnom odvjetništvu sa zahtjevom za mirno rješenje spora.

U slučaju da utvrdi da rješavanje spora ne ide u sudsku nadležnost ili da je tužba podnesena nepravovremeno, sud će donijeti rješenje kojim će odbaciti tužbu, bez dostave tužbe na odgovor tuženiku, bez zakazivanja pripremnog ročišta odnosno glavne rasprave i ulaženja u meritum. Ako sud nakon prethodnog ispitivanja tužbe smatra da je tužba za poništaj pravorijeka podnesena pravovremeno, on će nastaviti s parničnim postupkom bez donošenja posebnog rješenja o tome. Poželjno je da tužitelj već s podnošenjem tužbe za poništaj pravorijeka podnese i dokaz da je tužba podnesena pravovremeno, kako se postupak ne bi odugovlačio. U slučajevima u kojima sud nakon prethodnog ispitivanja tužbe ne bi mogao sa sigurnošću utvrditi je li tužba podnesena pravovremeno, jer ne može sa sigurnošću utvrditi početak tijeka roka za podnošenje tužbe, sud bi mogao sukladno članku 283. ZPP-a ostaviti da o tom pitanju donese odluku nakon primitka odgovora na tužbu ili na pripremnom ročištu.

Na pripremnom ročištu sud će upoznati stranke s mogućnostima da spor riješe sudskom nagodbom ili u medijaciji i obrazložiti im te mogućnosti (čl. 288.a st. 1. ZPP). Sud će također na pripremnom ročištu postavljanjem pitanja i na drugi svrsishodan način nastojati da se tijekom pripremnog ročišta iznesu sve odlučne činjenice, da se dopune nepotpuni navodi stranaka o važnim činjenicama, da se označe ili dopune dokazna sredstva koja se odnose na navode stranaka i, uopće, da se daju sva razjašnjenja potrebna za utvrđenje činjeničnog stanja važnog za odluku ili postizanje mirnog rješenja spora (čl. 288.a st. 2. reč. 1. ZPP). U mjeri u kojoj je to potrebno radi ostvarivanja toga cilja, sud će sa strankama razmotriti i pravna pitanja spora (čl. 288.a st. 2. reč. 2. ZPP). Novelom ZPP 2022⁷⁷⁶ dodane su odredbe kojima je cilj veća transparentnost parničnog postupka. Pa će tako sud po okončanju pripremnog ročišta rješenjem zaključiti prethodni postupak (čl. 292.a st. 1. ZPP). Ako ocijeni da je to moguće s obzirom na okolnosti slučaja, sud će na pripremnom ročištu zaključiti prethodni postupak i na istom ročištu održati i zaključiti glavnu raspravu (čl. 292.a st. 2. ZPP). U tom će slučaju sud izraditi plan upravljanja postupkom (čl. 292.a st. 3. ZPP) koji treba sadržavati: sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja, dokazna sredstva za utvrđivanje spornih činjenica, rok za pribavljanje dokaznih sredstava koja je tek potrebno pribaviti, rok za podnošenje pisanih očitovanja stranaka na navode protivne stranke i na nalaz i mišljenje vještaka te naposljetku i datum i vrijeme održavanja ročišta za glavnu raspravu (čl. 292.a st. 4. ZPP). Ako se glavna rasprava treba održati na više ročišta, sud će nakon izjašnjavanja stranaka utvrditi datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu vodeći računa o razumnom trajanju postupka (čl. 292.a st.

⁷⁷⁶ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (NN 80/22)

5. ZPP). Plan upravljanja postupkom će sud odrediti u pravilu na prvom ročištu te će prije donošenja rješenja o planu upravljanja postupkom omogućiti strankama omogućiti da se o njemu izjasne (čl. 292.b st. 1. ZPP). Iznimno od toga, ako koja od stranaka izostane s ročišta na kojem se raspravlja o planu upravljanja postupkom, sud može odrediti plan upravljanja postupkom bez prethodnog izjašnjavanja stranke koja je izostala s ročišta (čl. 292.b st. 2. ZPP). Sud u daljnjem tijeku parnice može promijeniti plan upravljanja postupkom ako je strankama dao mogućnost da se o tome izjasne (čl. 292.b st. 3. reč. 1. ZPP). Ako promjene plana ne utječu na rokove koje se odnose na radnje stranaka, sud plan može izmijeniti i bez prethodnog izjašnjavanja stranaka (čl. 292.b st. 3. reč. 2. ZPP).

O pitanju pravovremenosti tužbe sud svakako treba odlučiti prije ulaženja u meritum stvari. U situaciji u kojoj tužitelj nije uspio učiniti vjerojatnim pravovremenost tužbe za poništaj pravorijeka, a tuženik nije odgovorio na tužbu, ili je na tužbu odgovorio, ali se u njoj ili na pripremnom ročištu nije izjasnio o pravovremenosti tužbe, čini se da sud ipak ne bi smio o pravovremenosti tužbe odlučivati primjenom pravila o teretu dokaza, s obzirom na to da on o tome pitanju odlučuje po službenoj dužnosti. U toj situaciji čini se da bi državni sud u postupku za poništaj pravorijeka bio ovlašten i dužan od arbitražne ustanove odnosno predsjednika arbitražnog suda ili arbitra pojedinca arbitražnog suda u slučaju *ad hoc* arbitraže nalogom zatražiti dostavu podatka u vezi datuma uručenja pravorijeka tužitelju, s obzirom na to da bi se isprave kojima se utvrđuje datum dostave pravorijeka strankama trebale nalaziti kod arbitražne ustanove odnosno u slučaju *ad hoc* arbitraže kod predsjednika ili arbitra pojedinca takvog arbitražnog suda (čl. 234. st. 1. ZPP). S time u vezi postavlja se pitanje bi li državni sud već u stadiju prethodnog ispitivanja tužbe za poništaj pravorijeka bio ovlašten zatražiti podatke o datumu dostave pravorijeka strankama od arbitražne ustanove odnosno od predsjednika ili arbitra pojedinca arbitražnog suda u slučaju *ad hoc* arbitraže. Imajući u vidu načelo ekonomičnosti vođenja parničnog postupka, odgovor bi mogao biti pozitivan.

Pravni učinak pravomoćnog rješenja o odbačaju tužbe za poništaj pravorijeka uslijed njezine nepravovremenosti sastoji se u tome da tužitelj taj pravorijek više neće moći pobijati tim pravnim sredstvom neovisno o tome koji poništajni razlozi eventualno doista postoje. No, to ne znači da druge stranke iz arbitražnog postupka ne bi mogle tim pravnim sredstvom pobijati taj isti pravorijek, ako za njih još uvijek teče rok u kojem mogu podnijeti tužbu za poništaj tog pravorijeka i ako bi za to imale pravni interes. U slučaju kada je tužba za poništaj pravorijeka odbačena, on će i dalje ostati podložan državnoj kontroli u slučaju pokretanja ovršnog postupka

bilo u pogledu prisilnog namirenja prihvaćenog (dosuđenog) glavnog zahtjeva iz pravorijeka (kondemnatorni pravorijek) ili u pogledu namirenja troškova arbitražnog postupka prihvaćenih (dosuđenih) u pravorijeku (bilo koja vrsta dodijeljene zaštite u pravorijeku – kondemnatorna, deklaratorna, konstitutivna). Naime sud neće odrediti ovrhu domaćeg pravorijeka, ako utvrdi da postoji neki od razloga za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. slova a)-b) ZA. Riječ je o nearbitrabilnosti predmeta spora i suprotnosti pravorijeka s javnim poretком Republike Hrvatske.

Ako pravorijek nije bio uredno dostavljen stranci, treba uzeti da rok za podnošenje tužbe za poništaj tog pravorijeka nije za tu stranku niti počeo teći.⁷⁷⁷

Ako državni sud po službenoj dužnosti utvrdi da je tužba podnesena pravovremeno te da na temelju tužbe može dalje postupati, on o tome, kao što je već rečeno, neće donositi posebno rješenje već će nastaviti postupanje. On će u tom slučaju narediti najkasnije u roku od 60 dana od podnošenja tužbe, da se primjerak tužbe dostavi tuženiku radi podnošenja pisanog odgovora na tužbu (čl. 284. st. 1. reč. 1. ZPP), a iznimno, ako to zahtijevaju posebne okolnosti pojedinog slučaja, a osobito ako je to potrebno radi odlučivanja o prijedlogu za određivanje mjera osiguranja, on će odmah zakazati pripremno ročište i narediti da se primjerak tužbe dostavi tuženiku (čl. 284. st. 2. ZPP-a).

7.1.5. Sadržaj tužbe

Tužba za poništaj pravorijeka je konstitutivne prirode, što znači da se tom tužbom kao i presudom državnog suda kojom se tužba za poništaj usvaja, a koja je također konstitutivne naravi, stvaraju, odnosno mijenjaju ili ukidaju pravni odnosi. Daljnja značajka tužbe za poništaj ogleda se u tome da tužbeni zahtjev može glasiti samo na poništaj arbitražnog pravorijeka, pa tužbeni zahtjev ne može biti niti deklaratorne niti kondemnatorne prirode. U smislu dijela tužbenog zahtjeva koji se odnosi na naknadu parničnih troškova, takav zahtjev je kondemnatoran, ali je on i sporedni. Isključivost tužbenog zahtjeva koji može glasiti samo na poništaj arbitražnog pravorijeka izvire iz sadržaja kogentne odredbe članka 36. ZA kojim je u stavku 1. jasno propisano da se protiv pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti tužba za poništaj i da protiv pravorijeka nisu dopuštena druga pravna sredstva sudu. Ako je tužitelj pogrešno odredio tužbeni zahtjev protiv pravorijeka u tužbi, tužitelj bi mogao takav nedostatak

⁷⁷⁷ Tako i *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 56., str. 308.

otkloniti preinakom tužbe najkasnije do zaključenja prethodnog postupka na način da se tužbeni zahtjev promijeni i da on glasi na poništaj pravorijeka (čl. 190. st. 1. ZPP). Sud bi mogao unatoč protivljenju tuženika dopustiti takvu preinaku tužbe ako bi smatrao da bi to bilo svrsishodno za konačno rješenje odnosa među strankama (čl. 190. st. 3. ZPP). Ako bi se tuženik upustio u raspravljanje o glavnoj stvari po preinačenoj tužbi, a nije se prije toga protivio preinaci, smatralo bi se da postoji pristanak tuženika na preinaku tužbe (čl. 190. st. 4. ZPP).

Tužbom za poništaj bilo bi dozvoljeno poništavati samo dio izreke arbitražnog pravorijeka, jer nastup poništajnih razloga ne mora djelovati na arbitražni pravorijek u cijelosti. To mogu biti situacije primjerice da se dio pravorijeka odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili da sadrži odluke i o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži. U tim se slučajevima može poništiti samo onaj dio odluke koji se odnosi na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži ili na onaj spor (od više njih o kojima je riješeno pravorijekom) koji nije arbitrabilan. U tim slučajevima sud u postupku poništaja ne bi smio po službenoj dužnosti poništiti pravorijek u cijelosti jer je dužan postupati samo u granicama tužbenog zahtjeva. Nadalje, specifičnost tužbe za poništaj je u tome što se pravorijek može pobijati samo iz razloga propisanih člankom 36. stavkom 2. ZA, dakle samo ako tužitelj smatra da postoje relativni ili apsolutni poništajni razlozi propisani tim zakonskim odredbama. Pravorijek se može pobijati i iz razloga novota kako je predviđeno člankom 36. stavkom 5. ZA, odnosno ako stranka koja ga pobija sazna za nove činjenice ili nađe ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih bi za nju mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka. Pravorijek se zbog razloga novota može pobijati samo ako su stranke tako izričito predvidjele arbitražnim ugovorom i ako tužitelj bez svoje krivnje nije mogao te okolnosti iznijeti u arbitražnom postupku. Tužitelj u tužbi mora točno navesti iz kojih razloga poništava pravorijek, a koja obveza se odnosi samo na navođenje relativnih poništajnih razloga jer na postojanje apsolutnih poništajnih razloga sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA).

Pored utvrđivanja apsolutnih poništajnih razloga po službenoj dužnosti, sud smije i mora ispitati postojanje samo onih relativnih razloga na koje je tužitelj ukazao svojom tužbom, a ako tužitelj poništava pravorijek iz razloga novota, sud bi trebao utvrditi da li su se stranke prethodno arbitražnim ugovorom sporazumjele da se pravorijek može poništavati i iz tih razloga. U protivnom, sud ne smije utvrđivati nastup tih razloga. Do izražaja dolazi načelo

dipozicije jer se postupak za poništaj može pokrenuti samo na zahtjev tužitelja koji je bio stranka arbitražnog postupka, a u kojem parničnom postupku tužitelj određuje predmet raspravljanja i odlučivanja određujući razloge za koje smatra da dovode do poništaja pravorijeka. Izvan tih razloga i granica postavljenim određenjem predmeta spora sud nije ovlašten postupati. Granice raspravljanja i odlučivanja su jasno propisane člankom 2. stavkom 1. ZPP-a kojim je određeno da u parničnom postupku sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku. Sud ne može odbiti odlučivati o zahtjevu za koji je nadležan (čl. 2. st. 2. ZPP). I sud koji nije nadležan je dužan donijeti odluku o svojoj nenadležnosti u dotičnom predmetu. Sud nije ovlašten tužitelju dosuditi ni više od onoga što je tražio ni nešto drugo, što nije tražio, čak i kada ga rezultati raspravljanja dovedu do zaključka da tužitelju pripada i više nego što je tražio, ili da mu, doduše, ne pripada ono što je tražio, ali da mu pripada nešto drugo.⁷⁷⁸

Postupajući po pravilima parničnog postupka, sud bi dakle bio dužan odlučivati samo u granicama zahtjeva koji su postavljeni u tužbi. To je jedno od temeljnih načela građanskog procesnog prava koje je svojstveno i postupku poništaja pravorijeka. U postupku poništaja pravorijeka urednim tužbenim zahtjevom smatra samo onaj koji glasi na poništenje pravorijeka. Stranke ponekad pogrešno postavljaju zahtjev na način "*da se utvrdi ništetnim*" arbitražni pravorijek, pa sud u tom slučaju odbacuje tužbu.⁷⁷⁹ Međutim, sud je ovlašten i po službenoj dužnosti utvrditi je li predmet arbitražnog spora arbitrabilan te da li je pravorijek u suprotnosti s javnim poretком, ali odgovornost za pravilno postavljeni tužbeni zahtjev leži na tužitelju. Propustom tužitelja da odredi tužbeni zahtjev u skladu s odredbama ZA, sud bi bio dužan odmah odbaciti tužbu, bez prethodnog razmatranja da li se u tom slučaju radi o nearbitrabilnom sporu i da li je pravorijek u suprotnosti s javnim poretком. Posljedica propusta tužitelja bi bilo valjano egzistiranje takvog pravorijeka koji bi obvezivao stranke, iako su možda i prisutni poništajni razlozi iz članka 36. stavka 2. točaka 2. slova a)-b) ZA. Naravno, samo u slučajevima kada taj pravorijek stranke ni bi prisilno izvršavale.

Iako je dakle tužitelj ovlašten tužbenim zahtjevom tražiti samo poništaj pravorijeka, u cijelosti i djelomično, TSZG je u jednom postupku za poništaj pravorijeka postupao u cijelosti protivno sa svime prethodno navedenim. Naime, iako je u uvodu presude naveo da se postupak

⁷⁷⁸ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 195., str. 131.

⁷⁷⁹ Primjeri sudskih odluka donesenih povodom zahtjeva za utvrđenje ništetnim pravorijeka naznačeni su u bilješci br. 423.

vodi "radi djelomičnog poništaja arbitražnog suda", sud je izrekom presude br. P-184/21 od 9. lipnja 2022.⁷⁸⁰ odbio tužbeni zahtjev koji se odnosio na isplatu novčanog iznosa. Tužitelj u tom postupku nikada nikada nije postavio tužbeni zahtjev kojemu bi bio cilj poništaj arbitražnog pravorijeka. Naime, tužitelj je u ovom parničnom postupku tužbenim zahtjevom tražio isplatu onog istog iznosa koji mu je arbitražni sud odbio dosuditi pravorijekom u prethodno provedenom arbitražnom postupku. Pri tome je tvrdio da je dio arbitražnog pravorijeka kojim je odbijen zahtjev za isplatom toga iznosa nužno poništiti jer nije obrazložen i jer je suprotan javnom poretku. Ali tužitelj nikada nije postavio tužbeni zahtjev na poništaj pravorijeka nego samo kodnemnatorni zahtjev prema tuženiku na isplatu novčanog iznosa. Tuženik je u odgovoru na tužbu istaknuo da se radi o nedopuštenom tužbenom zahtjevu u smislu odredbe članka 36. ZA, iako je tužbeni zahtjev glasio samo na isplatu novčanog iznosa. I sud je u obrazloženju presude netočno konstatirao: *"Predmet spora je zahtjev tužitelja za djelomični poništaj Pravorijeka Stalnog arbitražnog sudišta Hrvatske gospodarske komore donesenog u arbitražnom predmetu koji se vodio pod brojem AS-P-2019/23 po tužbi ovdje tužitelja protiv ovdje tužitelja kao tuženika. Tužitelj traži poništaj u dijelu Pravorijeka kojim je odbijen tužbeni zahtjev za iznos od 226.571,30 kuna pri čemu tvrdi da u odnosu na taj odbijajući dio Pravorijek nije obrazložen pa tužbu podnosi iz razloga navedenog u odredbi čl. 36. st. 2. t. f ZA."* Unatoč svemu prethodno navedeno, umjesto da je odbacio tužbu jer se radi o presuđenoj stvari, sud je proveo postupak u kojem je utvrđivao samo postojanje poništajih razloga na koje je ukazivao tužitelj. Po provedenom dokaznom postupku sud je donio presudu kojom je odbio tužbeni zahtjev na isplatu novčanog iznosa, jer je utvrdio da ne egzistiraju poništaji razlozi na koje se poziva tužitelj, niti poništajni razlozi na koje sud pazi po službenoj dužnosti. Obzirom na navedenu presudu niti jedna od stranaka nije izjavila žalbu, izostalo je utvrđenje VTSRH-a o pravilnosti ovakvog postupanja prvostupanjskog suda.

Suštinski je važno da tužitelj u tužbi jasno navede iz kojih razloga poništava pravorijek, pri čemu ti razlozi ne mogu biti izvan onih propisanih člankom 36. stavkom. 2. točkama 1. i 2. i stavkom 5. ZA. Tužba za poništaj pravorijeka je sredstvo ograničene kontrole (*controlé limité*) jer se granice sustava ograničene kontrole obično određuju na način da takvoj kontroli izmiče ovlaštenje za ispitivanje onih elemenata arbitražnog procesa koji se odnose na izricanje sudova o meritumu stvari⁷⁸¹, uz iznimke prilikom utvrđivanja suprotnosti pravorijeka s javnim poretkom Republike Hrvatske, kada sud mora ući u meritum stvari.

⁷⁸⁰ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁷⁸¹ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 286.

Značajka je i da tužitelj u prilog osnovanosti tužbenog zahtjeva mora navoditi samo one činjenice koje su nastupile do zaključenja arbitražnog postupka, odnosno ako se radi o novotama, samo one činjenice koje bez svoje krivnje nije mogao iznijeti tijekom arbitražnog postupka. Stranka je dužna u tužbi također priložiti i isprave i predložiti provođenje daljnjih dokaza u cilju dokazivanja osnovanosti tužbenog zahtjeva.

Iako je tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka uređena svega jednim člankom Zakona o arbitraži, ona mora sadržavati sve one pretpostavke koje se traže za tužbu pred državnim sudom. Tako u odnosu na sadržaj tužbe, a sukladno članku 186. stavku 1. ZPP-a, tužba za poništaj pravorijeka treba sadržavati određen zahtjev u pogledu glavne stvari, a to je zahtjev za poništaj pravorijeka, zatim zahtjev u pogledu sporednih traženja, u ovom slučaju bi to mogao biti zahtjev za naknadu parničnih troškova, činjenice na kojima tužitelj temelji zahtjev, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, a i druge podatke koje mora imati svaki podnesak. Tužba mora biti u pisanom obliku (čl. 106. st. 1. ZPP-a) i mora sadržavati: oznaku suda, ime, prebivalište, odnosno boravište stranaka, njihovih zakonskih zastupnika i punomoćnika, ako ih imaju, osobni identifikacijski broj stranke koja podnosi podnesak, predmet spora, sadržaj izjave i potpis podnositelja (čl. 106. st. 2. ZPP-a). Tužba mora biti i potpisana ili od stranke ili njenog zastupnika (čl. 106. st. 3. ZPP-a).

Kada tužitelj nejasno navede razloge iz kojih poništava pravorijek pa sud zaključi da je tužba nerazumljiva ili ako je tužba nepotpuna, ili da postoje nedostaci koji se tiču sposobnosti tužitelja ili tuženika da budu stranke u parnici, ili nedostaci u pogledu zakonskog zastupanja stranke, ili nedostaci koji se odnose na ovlaštenje zastupnika da pokrene parnicu kad je takvo ovlaštenje potrebno, sud će radi otklanjanja tih nedostataka naložiti tužitelju da poduzme potrebne mjere predviđene u člancima 83. i 109. ZPP-a (čl. 281. ZPP). Tako će sud dati nalog tužitelju da, kada utvrdi da osoba koja se pojavljuje kao stranka ne može biti stranka u postupku, a taj se nedostatak može otkloniti, da izvrši potrebne ispravke u tužbi ili da poduzme druge mjere da bi se postupak mogao nastaviti s osobom koja može biti stranka u postupku (čl. 83. st. 1. ZPP). Kada sud utvrdi da stranka nema zakonskog zastupnika ili da zakonski zastupnik nema posebno ovlaštenje kad je ono potrebno, zatražit će da Hrvatski zavod za socijalni rad postavi skrbnika parnično nesposobnoj osobi odnosno pozvat će zakonskog zastupnika da pribavi posebno ovlaštenje ili će poduzeti druge mjere koje su potrebne da bi parnično nesposobna stranka bila pravilno zastupana (čl. 83. st. 2. ZPP). Sud će odrediti tužitelju rok za otklanjanje

navedenih nedostataka (čl. 83. st. 3. ZPP), a ako se navedeni nedostaci ne mogu otkloniti ili ako određeni rok bezuspješno protekne, sud će rješenjem ukinuti radnje provedene u postupku ako su zahvaćene tim nedostacima i odbaciti tužbu ako su nedostaci takve prirode da sprečavaju daljnje vođenje parnice (čl. 83. st. 5. ZPP). Kada sud zaključi da je tužba nerazumljiva naložiti će tužitelju da tužbu ispravi ili dopuni u skladu s danom uputom i u tu svrhu mu vratiti tužbu radi ispravka ili dopune (čl. 109. st. 1. ZPP). U tom slučaju sud će tužitelju odrediti rok od osam dana za ponovno podnošenje podneska (čl. 109. st. 2. ZPP). Ako tužba ne bude vraćena sudu u određenom roku i ispravljena u skladu s dobivenim uputom, smatrati će se da je povučena, a ako bude vraćena bez ispravka ili dopune, sud će odbaciti tužbu (čl. 109. st. 4. ZPP).

7.1.6. Zakazivanje ročišta

Unatoč tome što iz članka 277. stavka 2. ZPP-a jasno proizlazi da je sudac dužan nakon primitka tužbe te dostave tužbe na odgovor (čl. 284. st. 1. ZPP) održati pripremno ročište i u skladu s člancima 4. i 293. ZPP-a zakazati glavnu raspravu, suci u postupku poništaja pravorijeka postupaju sasvim drugačije. Naime, iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada može se zaključiti da suci samo u postupcima za poništaj pravorijeka koji se vode pred TSZG-om zakazuju glavnu raspravu⁷⁸², dok u postupcima pred ŽSZG-om suci nisu zakazali glavnu raspravu, pa čak ni pripremno ročište u niti jednom postupku u kojem je tužba podnesena do 2016. godine⁷⁸³. Nakon toga razdoblja, pravilo je da suci ŽSZG-a zakazuju glavnu raspravu u ovim postupcima.

⁷⁸² Primjerice sljedeće presude TSZG-a: br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 172.), Presuda TSZG br. P-1566/10 od 30. studenog 2011. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu), br. P-7463/10 od 9. veljače 2012.; br. P-3248/08 od 31. svibnja 2012.; br. P-1679/12 od 19. lipnja 2012.; br. P-1680/12 od 2. srpnja 2012.; br. P-5705/11 od 11. travnja 2013.; br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013.; br. P-2284/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2285/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2315/13 od 30. prosinca 2013.; br. P-2211/13 od 24. veljače 2014.; br. P-2158/13 od 8. srpnja 2014.; br. P-1270/14 od 1. lipnja 2015.; br. P-528/15 od 2. srpnja 2015.; br. P-3011/14 od 30. srpnja 2015.; br. P-2006/14 od 17. rujna 2015.; br. P-1243/14 od 13. listopada 2015.; br. P-1188/15 od 3. studenog 2015.; br. P-1816/15 od 15. prosinca 2015.; br. P-1986/14 od 13. srpnja 2016.; br. P-1570/16 od 21. ožujka 2017.; br. P-2090/16 od 16. svibnja 2017.; br. P-1763/16 od 23. studenog 2017.; br. P-1794/17 od 24. travnja 2018.; br. P-630/18 od 30. studenog 2018.; br. P-2455/17 od 23. siječnja 2019.; br. P-1564/16 od 10. travnja 2019.; br. P-1844/18 od 16. travnja 2019.; br. P-789/19 od 15. studenog 2019.; br. P-609/17 od 26. studenog 2019.; br. P-2301/19 od 17. srpnja 2020. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁷⁸³ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. AP-3/07 od 29. svibnja 2007. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); br. AP-1/07 od 3. ožujka 2009. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 176.); br. AP-6/07 od 3. ožujka 2009.; br. AP-3/08 od 1. srpnja 2009.; br. AP-7/08 od 1. srpnja 2009.; br. AP-5/08 od 23. listopada 2009.; br. AP-4/08 od 14. siječnja 2010.; br. AP-1/10 od 14. travnja 2010. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), br. AP-5/10 od 11. svibnja 2010. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 183.), br. AP-1/09 od 18. svibnja 2010.; br. AP-3/10 od 18. svibnja 2010.; br. AP-6/10 od 21. lipnja 2010.; br. AP-7/10 od 21. lipnja 2010.; br. AP-4/10 od 2. srpnja 2010.; br. AP-8/10 od 25. listopada 2010.; br. AP-10/10 od 9. studenog 2010.; br. AP-2/11 od 7. lipnja 2011.; br. AP-5/11 od 21. veljače 2012.; br. AP-1/12 od 22. ožujka 2012.; br. AP-5/12 od 12. travnja 2012.; br. AP-2/13 od 28. svibnja 2013.;

Razlog za nezakazivanje ročište u postupcima za poništaj pravorijeka ogledao se u tome što su suci u većini odluka koje su bile predmetom razmatranja za potrebe ovog rada smatrali da odluku mogu donijeti već na temelju navoda iz tužbe i odgovora na tužbe te dostavljenih priloga. S jedne strane takvo postupanje bi se moglo opravdati razlozima načela ekonomičnosti koje je svojstveno arbitražnom postupku, ali koje načelo je prisutno i prilikom odlučivanja o poništaju pravorijeka u okviru postupka pred državnim sudom. Takvo bi se postupanje moglo dodatno opravdati i time da postojanje svih razloga koji su temelj za poništaj pravorijeka sud u pravilu može utvrditi već uvidom u arbitražni spis, s obzirom na to da se u pravilu radi o procesnim povredama koje su utemeljene ili na stranačkoj dokumentaciji koja je sastavni dio arbitražnog spisa ili na dokumentaciji sastavljenoj od arbitražnog suda (zapisnicima, procesnim odlukama, pozivima i sl...), a koja je bila nužna za vođenje arbitražnog postupka. Ipak u slučaju poništaja pravorijeka zbog novota iz članka 36. stavka 5. ZA, sud bio dužan zakazati glavnu raspravu koja bi bila javna i na kojoj bi sud proveo one dokaze koje smatra nužnima radi utvrđivanja odlučnih činjenica (čl. 220. st. 2. ZPP), a kojima tužitelj želi dokazati osnovanost tužbenog zahtjeva. S obzirom na to da se radi o okolnostima koje se nisu mogle iznijeti tijekom arbitražnog postupka, sud bi bio dužan poduzeti i ostale radnje koje smatra potrebnima, a koje su predložene od stranaka postupka poništaja pravorijeka, kako bi mogao donijeti pravilnu i zakonitu odluku o pravnoj sudbini pravorijeka. U svim drugim slučajevima, prevagnuo je stav u sudskoj praksi da je poželjno da sud donese odluku na *"temelju stanja spisa"*, te samo u rijetkim slučajevima nakon upućivanja strankama na očitovanje podnesaka i drugih isprava koje su stranke u spis dostavile nakon što je podnesen odgovor na tužbu.

No, postavlja se pitanje je li takvo postupanje sudova protivno načelu saslušanja stranaka iz članka 5. ZPP-a kojim je određeno da će sud svakoj stranci dati mogućnost da se izjasni o zahtjevima i navodima protivne stranke (čl. 5. st. 1. ZPP), odnosno u mjeri u kojoj je to potrebo, da se izjasne o pravnim pitanjima spora (čl. 5. st. 2. ZPP). Načelo saslušanja stranaka svodi se na pravilo da svakoj stranci treba omogućiti, *mutatis mutandis*, da poduzima sve one procesne radnje koje može poduzeti i druga parnična strana. Zato je i zakonitost sudskih odluka u zavisnosti od prava stranaka da iznose svoje prijedloge i zahtjeve i da se izjasne o svim

br. AP-1/13 od 15. srpnja 2013.; br. AP-4/13 od 22. srpnja 2013.; br. AP-16/13 od 1. listopada 2013.; br. AP-14/13 od 19. studenog 2013.; br. AP-13/13 od 26. studenog 2013.; br. AP-10/13 od 10. prosinca 2013.; br. AP-19/13 od 12. veljače 2014.; br. AP-20/13 od 11. ožujka 2014.; br. AP-21/13 od 7. travnja 2014.; br. AP-2/14 od 28. listopada 2014.; br. AP-3/14 od 17. veljače 2015.; br. P-14/15 od 7. siječnja 2016.; br. P-8/16 od 28. travnja 2016. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

pitanjima o kojima ovisi odluka o sporu.⁷⁸⁴ Naime, svaka stranka je dužna iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojim pobija navode i dokaze protivnika (čl. 219. st. 1. ZPP) i to već u tužbi i odgovoru na tužbu, a najkasnije na pripremnom ročištu (čl. 299. st. 1. ZPP). Stranke mogu i tijekom glavne rasprave iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze, no samo ako ih bez svoje krivnje nisu mogle iznijeti, odnosno predložiti prije zaključenja prethodnog postupka (čl. 299. st. 2. ZPP). Nove činjenice i nove dokaze koje su stranke iznijele, odnosno predložile tijekom glavne rasprave protivno članku 299. stavcima 1. i 2. sud neće uzeti u obzir (čl. 299. st. 3. ZPP). Također, sud ne može svoju odluku utemeljiti na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije dana mogućnost da se izjasne (čl. 7. st. 3. ZPP). Navedenim odredbama je jasno propisano da se strankama mora dati mogućnost da iznesu sve činjenice i da se očituju o navodima suprotne strane te je jasno propisano do kada to mogu učiniti. Sudu je zabranjeno da svoju odluku utemelji na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije dana mogućnost da se izjasne. Svakako sud treba spriječiti svaku zlouporabu tih prava stranaka (čl. 10. ZPP), jer bi prekomjerno iskorištavanje prava na očitovanje ugrozilo načelo ekonomičnosti postupka te postupak svelo na puko isticanje pa čak i ponavljanje navoda koji nisu usmjereni prema dokazivanju navoda odlučnih za potpuno utvrđivanje činjenica i donošenje zakonite odluke.

Ročišta se zakazuju kada je to zakonom propisano ili kada to zahtijevaju potrebe postupka (čl. 114. st. 1. reč. 1. ZPP). Odluku o zakazivanju ročišta pa samim tim i ocjenu da li je potrebno zakazati ročište može donijeti samo sud. Takva odluka donosi se u obliku poziva na ročište koji se upućuje strankama i ostalim osobama za čiju prisutnost sud smatra da je potrebna, a u njemu se mora naznačiti mjesto, prostorija i vrijeme održavanja ročišta (čl. 114. st. 2. ZPP). Ako se uz poziv ne dostavlja podnesak, u pozivu će se navesti stranke, predmet spora te radnja koja će se na ročištu obaviti (čl. 114. st. 3. ZPP). U pozivu za ročište će sud osobito upozoriti adresate na zakonske posljedice izostanka sa ročišta (čl. 114. st. 4. ZPP). Nakon primitka odgovora na tužbu ili isteka roka za odgovor na tužbu sud će odrediti pripremno ročište te u tome pozivu upozoriti stranke da će se na tom ročištu, ako za to budu ispunjeni uvjeti, zaključiti prethodni postupak i provesti glavna rasprava (čl. 284. st. 4. ZPP). Novela ZPP-a iz 2022. godine donijela je novu odredbu prema kojem će sud pri zakazivanju pripremnog ročišta voditi računa da pripremno ročište treba održati najkasnije u roku od tri mjeseca od primitka odgovora na tužbu, odnosno isteka roka za odgovor na tužbu (čl. 284. st.

⁷⁸⁴ Tako navode *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 150.

5. ZPP). Ujedno će se u pozivu za pripremno ročište naložiti strankama da na ročište donesu sve isprave koje im služe za dokaz, a i sve predmete koje treba razgledati u sudu (čl. 286. st. 2. ZPP). Kada sud odluči da odmah po primitku tužbe zakaže pripremno ročište, u pozivu koje sud zajedno sa tužbom upućuje tuženiku, sud će pozvati tuženika da već u odgovoru na tužbu iznese sve bitne činjenice i predloži sve dokaze kojima pobija navode i dokaze protivnika te će upozoriti stranke da nakon zaključenja prethodnog postupka ne mogu iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze, osim u slučaju iz prethodno navedenog članka 299. stavka 2. ZPP-a (čl. 284. st. 3. ZPP). Iz članka 284. stavka 6. ZPP-a proizlazi da samo u slučajevima u kojima je udovoljeno uvjetima za donošenje presude bez održavanja rasprave iz članka 332.a ZPP-a ili presude zbog ogluhe iz članka 331.b ZPP, sud neće određivati pripremno ročište, nego će strankama dostaviti pisani otpravak presude. Ako ocijeni da je to s obzirom na okolnosti slučaja moguće, sud će na pripremnom ročištu zaključiti prethodni postupak i na istom ročištu održati i zaključiti glavnu raspravu (čl. 292.a. st. 1. ZPP). Novela ZPP-a iz 2022. godine donijela je i novo pravilo prema kojem ako sud ocijeni da nije moguće na istom ročištu zaključiti prethodni postupak te održati i zaključiti glavnu raspravu, izradit će plan upravljanja postupkom (čl. 292. st. 2. ZPP).

Ročišta se u pravilu održavaju u sudskoj zgradi (čl. 115. st. 1. ZPP), no sud može iznimno odlučiti da se ročište održi i izvan sudske zgrade kad ustanovi da je to nužno ili da će se na taj način uštedjeti u vremenu ili u troškovima postupka (čl. 115. st. 2. ZPP). Novelom ZPP-a iz 2019. godine uvedena je mogućnost da sud odredi i da se ročište može održati na daljinu, uz korištenje odgovarajućih audiovizualnih uređaja, ili da se na taj način izvede pojedini dokaz (čl. 115. st. 3. ZPP). Novela ZPP-a iz 2022. godine još je više precizirala to pravilo u ovoj odredbi, navevši da se ročište može održati na daljinu, uz korištenje odgovarajućih audiovizualnih uređaja i tehnološke platforme za komunikaciju na daljinu ili da se na taj način izvede pojedini dokaz (čl. 115. st. 3. ZPP). Mogućnost održavanja ročišta na daljinu trebala bi imati posredan utjecaj i na arbitražno rješavanje sporova jer time činjenica da su za postupke poništaja pravorijeka nadležni samo TSZG, odnosno ŽSZG, ne bi trebala više biti otegotna okolnost ostvarenju i zaštiti prava za one stranke čije je mjesto prebivališta, boravišta ili sjedišta izvan Zagreba.

Zakazivanje ročišta u postupcima pred Trgovačkim sudom je nešto drugačije uređeno nego u postupcima pred Općinskim sudovima koja pravila se primjenjuju na postupke poništaja koji se vode pred ŽSZG. Osim što se primjenjuju odredbe koje se odnose na zakazivanje ročišta

pred Općinskim sudovima, prema članku 495. stavku 1. koji je izmijenjen Novelom ZPP-a iz 2022. godine, sud može u hitnim slučajevima ročište zakazati telefonom, elektroničkim putem ili na drugi odgovarajući način, pri čemu će se o tome sastaviti službena bilješka ako o zakazivanju ročišta, s obzirom na to kako je obavljeno, nema drugog pisanog dokaza (čl. 495. st. 1. reč. 1.-2. ZPP).

Iz presuda koje sam razmotrio za potrebe ovog rada može se zaključiti da sudovi u većini slučajeva odluku donose samo na temelju uvida u tužbu, odgovora na tužbu i uvida u cjelokupni spis arbitražnog suda. Zakazivanje ročišta je bila "*nepoznanica*" u postupcima pred ŽSZG-om u kojima je prvostupanjska odluka donesena do kraja 2016. godine, dok je pred TSZG-om rijetkost da sud zakaže više od jednog ročišta. Tako je nakon 2016. godine i u postupcima za poništaj pravorijeka koji se vode pred ŽSZG-om.

Takav način postupanja u sudskoj praksi opravdavao se zauzetim stavom da donošenje odluke bez zakazivanja glavne rasprave, bez upućivanja podnesaka na očitovanje i bez provođenja dokaznih prijedloga koje je sud prethodno ocijenio nesvrshodnima, ne predstavlja bitnu povredu parničnog postupka iz članka 353. stavka 1. točke 1. i članka 354. ZPP-a na temelju koje bi žalbeni sud mogao usvojiti žalbu i ukinuti prvostupanjsku presudu. Tako je primjerice VSRH u odluci br. Gž-29/11 od 21. rujna 2011.⁷⁸⁵, a kojom je potvrđena presuda ŽSZG br. Ap-2/11 od 7. lipnja 2011.⁷⁸⁶ izričito naglasio da odgovor na tužbu u postupku poništaja pravorijeka ne treba biti dostavljen tužitelju na očitovanje i da sud može donijeti odluku bez održavanja rasprave. Istom odlukom VSRH je ipak konstatirao da prvostupanjski sud u postupku poništaja pravorijeka može iznimno donijeti presudu i bez održavanja rasprave po članku 332.a stavku 2. ZPP-a ako tuženik u odgovoru na tužbu prizna činjenice neovisno što je osporio tužbeni zahtjev, ako ne postoje druge smetnje za njeno donošenje. VSRH je naposljetku zaključio da s obzirom na to da sporne činjenice nisu bile odlučne za donošenje prvostupanjske presude, a one činjenice koje su bile odlučne nisu bile sporne, sud je mogao i bez održavanja rasprave odlučiti o tužbenom zahtjevu.⁷⁸⁷

⁷⁸⁵ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

⁷⁸⁶ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

⁷⁸⁷ Navedeni stav VSRH je zauzeo i u svojoj prethodnoj presudi br. Gž-23/10 od 30. prosinca 2010.: "*...nepostupanje prvostupanjskog suda prema odredbi čl. 4. ZPP u ovom postupku nije bilo niti je moglo biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude, radi čega nije počinjena navedena relativno bitna povreda odredaba parničnog postupka. Također, postupanje suda nema značaj apsolutno bitne povrede odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 2. t. 6. ZPP na koju se žalitelj također poziva jer je tuženiku omogućeno raspravljanje pred sudom, a nisu ostvarene ni druge bitne povrede odredaba parničnog postupka na koje žalbeni sud pazi po službenoj dužnosti*" (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

Međutim, VSRH je Rješenjem br. GŽ-24/15 od 3. studenog 2015.⁷⁸⁸ ukinuo presudu ŽSZG-a br. P-4/15 od 20. srpnja 2015.⁷⁸⁹ kojom je odbijen zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a. VSRH je smatrao da je sud bio dužan dostaviti tužitelju na očitovanje odgovor na tužbu i održati glavnu raspravu kako bi stranke iskoristile svoje pravo da raspravljaju pred sudom, s zaključkom da sud može donijeti presudu bez održavanja rasprave samo u slučajevima iz članka 332.a ZPP-a⁷⁹⁰. VSRH je zauzeo stajalište da povodom tužbe iz članka 36. ZA sud ne može odlučivati bez provođenja usmene, neposredne i javne rasprave jer se u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka važne činjenice moraju dokazivati i zapravo se, polazeći od njihove pravne prirode, osim iznimno, ne bi ni mogle utvrđivati bez kontradiktornog raspravljanja. Dakle, postupanje po tužbi i po pravilima parničnog postupka ne znači ništa drugo nego da se i povodom tužbe za poništaj arbitražnog pravorijeka, u granicama koje zbog ograničenog raspravljanja određuje ZA, mora postupati jednako kao i povodom svake tužbe u parničnom postupku.⁷⁹¹

Spomenimo da je VSRH Rješenjem br. GŽ 3/16 od 10. veljače 2016.⁷⁹² odbio žalbu protiv Rješenja Županijskog suda u Zagrebu br. Ap-2/15 od 10. prosinca 2015., a kojim je prethodno odbačena tužba za poništaj zaključka arbitražnog suda, sa sljedećim obrazloženjem: *"Prvostupanjski sud nije počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka na koju ukazuje tužitelj u žalbi navodeći da mu odgovor na tužbu nije dostavljen na očitovanje. Ovaj sud ne nalazi da je zbog toga tužitelj onemogućen u raspravljanju pred sudom, iz čega proizlazi da*

Također VSRH i u presudi br. GŽ-29/11 od 21. rujna 2011. navodi da sud nije dužan dostaviti tužitelju na očitovanje odgovor na tužbu te da je nakon primitka odgovora na tužbu sud slobodan odlučiti da li će zakazati glavnu raspravu: *"Naime, sud je dužan po čl. 284. st. 1. ZPP dostaviti tužbu tuženiku radi podnošenja pisanog odgovora na tužbu. Nakon što tuženik podnese odgovor na tužbu sud će prema okolnostima slučaja ocijeniti je li s obzirom na prijedloge i navode stranaka potrebno zakazati pripremno ročište ili se odmah može zakazati ročište za glavnu raspravu, te o predmetu spora odlučiti na temelju raspravljanja. Nije dakle propisana obveza suda tuženikov odgovor na tužbu dostaviti tužitelju"* (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁷⁸⁸ Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 18:26 h.

⁷⁸⁹ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

⁷⁹⁰ Člankom 332.a ZPP-a (NN 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 28/13) je bilo propisano: *"Ako je tuženik u odgovoru na tužbu priznao odlučne činjenice, neovisno o tome što je osporio tužbeni zahtjev, sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća može bez zakazivanja ročišta donijeti presudu (članak 325. i 329.), ako ne postoje druge smetnje za njeno donošenje."*

⁷⁹¹ Isto stajalište VSRH je izrazio primjerice i u svojim sljedećim odlukama: rješenju br. GŽ-5/14 od 16. prosinca 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 3. studenog 2023., u 14:23 h) kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. Ap-7/12 od 4. veljače 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu) i rješenju br. GŽ-10/16 od 24. svibnja 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:34 h) kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. Ap-1/15 od 23. studenog 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁷⁹² Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

nema bitne povrede odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 2. t. 6. ZPP." Ali u ovom slučaju je VSRH odbio žalbu jer je smatrao da je odluka prvostupanjskog suda o odbačaju tužbe za poništaj zaključka donesena zbog nedopuštenosti takve vrste tužbe i nepostojanja nadležnosti suda da o tome odlučuje. S obzirom na to da je jasno da se tužba za poništaj ne može podnijeti protiv zaključka arbitražnog suda, onda nema ni smisla takvu tužbu dostavljati na odgovor tuženiku, kad ju sud u svakom slučaju mora odbaciti. Dostavljanjem takve tužbe tuženiku samo bi nastali dodatni nepotrebni troškovi, što nije u skladu s načelom ekonomičnosti. Stoga bi u ovom slučaju nedostavljanje tužitelju odgovora na tužbu također predstavljalo iznimku iz tada važećeg članka 332.a stavka 2. ZPP-a.

Prvostupanjski sudovi u postupcima za poništaj pravorijeka uobičajeno zakazuju jedno ročište za glavnu raspravu i odluke u pravilu donose samo na temelju navoda istaknutih u tužbi i odgovora na tužbu, te na temelju utvrđenja i postupanja koja su razvidna iz arbitražnog spisa koji je dostavljen u parnični predmet. Nezakazivanje ročišta za glavnu raspravu, a što je bio slučaj pred ŽSZG-om do kraja 2016., smatram suprotnim mjerodavnim zakonskim odredbama jer čak i slučajevima kada se jedna stranka drži pasivno, sud je dužan raspravljati, cijeneći držanje aktivne stranke te prosuđujući od kakvog je značenja to što se druga strana drži pasivno (*arg. ex. čl. 233. st. 5. i čl. 269. st. 2. ZPP*).⁷⁹³ Posebno iz razloga što načelo kontradiktornosti, svojstveno parničnom postupku, najviše dolazi do izražaja sudjelovanjem stranaka na ročištima. Jasno je da sud, ako smatra da se na temelju tužbe može dalje postupati, mora tuženiku dostaviti tužbu na odgovor (čl. 284. st. 1. reč. 1. ZPP), a isto je tako jasno da sud u situacijama kada tuženik osporava navode iz tužbe, koji se tiču odlučnih činjenica, mora zakazati pripremno ročište (čl. 286. st. 1. ZPP). Prema tome, sud bi u ovim slučajevima trebao donijeti presudu najranije tek nakon zaključenja pripremnog ročišta i nakon što na tom ročištu održi i zaključi glavnu raspravu, ako naravno ocijeni da je to moguće s obzirom na okolnosti slučaja (čl. 292.a st. 2. ZPP). Svako drugačije postupanje bi predstavljalo bitnu povredu odredbi parničnog postupka, točnije onu iz članka 354. stavka 2. točke 6. ZPP-a, da stranci nezakonitim postupanjem nije dana mogućnost da raspravlja pred sudom. Iznimno, sud bi mogao donijeti presudu bez održavanja rasprave samo ako su se ispunili uvjeti iz članka 332.a stavka 2. ZPP-a. Smatram i da bi prvostupanjski sud tužbu za poništaj pravorijeka bio ovlašten odbaciti bez dostave te tužbe tuženiku u svim onim slučajevima u kojima prvostupanjski sud ima inače ovlaštenje odbaciti bilo koju vrstu tužbe prije njezine dostave tuženiku (čl. 282. st. 1. ZPP).

⁷⁹³ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 156.-157.

7.1.7. Raspravno i istražno načelo

7.1.7.1. *Općenito o raspravnom i istražnom načelu*

Raspravno i istražno načelo svojstveno parničnim postupcima, koja se u pravnoj znanosti još navode pod pojmovima načela akuzatornosti i načela inkvizitornosti, rješavaju pitanje inicijative između stranaka postupka i suda koji vodi postupak u vezi prikupljanja procesnog materijala nužnog za donošenje odluke o tužbenom zahtjevu. Procesni materijal obuhvaća činjenice na kojima se zasnivaju zahtjevi stranaka, dokazna sredstva kojima se činjenice utvrđuju, pravila iskustva te pravna pravila pomoću kojih sud stvara zaključke o činjeničnom stanju i pravnoj osnovanosti zahtjeva.⁷⁹⁴ U kojoj će mjeri prevladati jedno ili drugo načelo ovisi o osobitostima svakog pojedinog pravnog sustava. U modernim zakonodavstvima svakako je važno postići usklađenost između obaju načela na način da se do punog izražaja ostvari načelo dispozitivnosti i da na strankama bude pretežna inicijativa za prikupljanjem dokazne građe, ali i da sud kroz načelo oficioznosti ostane kontrolor dopustivosti i zakonitosti raspolaganja stranaka u parničnim postupcima te da kroz istražno načelo utvrđuje one činjenice i provodi dokaze koje stranke nisu iznijele odnosno predložile, ali samo ako posumnja da stranke idu za tim da raspolažu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati (čl. 3. st. 3. ZPP), ako zakonom nije drugačije određeno. Cilj je svakog parničnog postupka donijeti zakonitu i pravilnu odluku o tužbenom zahtjevu.

Novelom ZPP 2003.⁷⁹⁵ uloga raspravnog načela je u usporedbi s prijašnjim rješenjima bila osnažena na način da je postala osnovna i dominantna u odnosu na prikupljanje činjenične osnove spora, dokaznih sredstava i izvođenja dokaza, a uloga istražnog načela je oslabljena.⁷⁹⁶ Sučeva je zadaća u stvari ograničena na saznavanje istine o onim dijelovima stranačkih odnosa koje su one intencionalno spremne iznijeti pred sud - istine o rašomonskom prikazu slike (bivše ili sadašnje) stvarnosti, a ne o stvarnosti kakva je ona zaista bila ili još jeste.⁷⁹⁷ Raspravno načelo

⁷⁹⁴ *Triva/Dika* ukazuju na povijesnu podjelu između procesnih sistema zasnovanih na primjeni raspravnog načela koji inicijativu za prikupljanje procesnog materijala priznaju samo strankama te sud svoje zaključke može stvarati samo na temelju građe koju su stranke prikupile (primjerice Privremeni građanski parbeni postupak za Hrvatsku i Slavoniju iz 1852. godine) i onih koji su zasnovani na primjeni istražnog načela kod kojih inicijativa za prikupljanje procesnog materijala pripada samo sudu (primjerice apsolutički politički režimi). I u sustavima u kojima dominira istražno načelo stranke mogu iznositi činjenice i predlagati dokaze, no ne postoji dužnost suda da o tim činjenicama i dokaznim prijedlozima stranaka sud vodi računa i da o njima odluči; Vidjeti *Ibid*, str. 174.

⁷⁹⁵ Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o parničnom postupku (NN 117/03).

⁷⁹⁶ *Ibid*, str. 175. Više o razlozima prihvatanja raspravne metode kao dominantne u odredbama ZPP-a vidjeti u *Ibid*, str. 175.-178.

⁷⁹⁷ *Ibid*, str. 177.

posebno dolazi do izražaja već u početnim odredbama ZPP-a kojima je određeno da sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku (čl. 2. st. 1. ZPP) te da su stranke dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice (čl. 7. st. 1. vezano uz čl. 219. st. 1. i čl. 299. st. 1. ZPP), iako je sud ovlašten samostalno odlučiti koje će od predloženih dokaza izvesti radi utvrđivanja odlučnih činjenica (čl. 220. st. 2. ZPP). Sudu se osigurava i aktivna poticateljska uloga u okvirima pravila zasnovanih na dominantno raspravnoj metodi, a koja se do izražaja najviše iskazuje kroz odredbe o otvorenom pravosuđenju⁷⁹⁸ Iako su stranke dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve, sud ipak ne ostaje puki promatrač aktivnosti stranaka, već cijelo vrijeme trajanja parnice izvršava ulogu kontrolora postupanja stranaka u cilju sprječavanja njihovih nedopuštenih raspolaganja, u kojim slučajevima do izražaja dolazi primjena istražnog načela. U tom cilju sud je ipak iznimno ovlašten utvrđivati činjenice koje stranke nisu iznijele te izvoditi dokaze koje nisu predložile ako je to potrebno radi sprječavanja nedopuštenih dispozicija stranaka (čl. 7. st. 2. ZPP). Sud neće uvažiti raspolaganja stranaka koja su u suprotnosti s prisilnim propisima i pravilima javnog morala (čl. 3. st. 3. ZPP), odnosno sud može narediti da se dokazuju činjenice koje je stranka priznala pred sudom tijekom parnice ako smatra da stranka njihovim priznanjem ide za tim da raspolaže zahtjevom kojim ne može raspolagati (čl. 221. st. 1. ZPP). Sud svakako neće dozvoliti strankama da pred sudom zaključe nagodbu u pogledu zahtjevu kojima stranke ne mogu raspolagati (čl. 321. st. 4. ZPP) niti će donijeti presudu na temelju priznanja (čl. 331. st. 2. ZPP) ili presudu na temelju odricanja (čl. 331.a st. 3. ZPP) ili presudu na temelju ogluhe (čl. 331.b st. 2. ZPP) ili presudu zbog izostanka (čl. 332. st. 2. ZPP) i kada je udovoljeno svim drugim potrebnim uvjetima za donošenje tih presuda, ako nađe da je riječ o zahtjevima kojim stranke ne mogu raspolagati. Istražno načelo dolazi do izražaja i kod ovlasti sud da postupi po tužbi i kad tužitelj nije naveo pravnu osnovu tužbenog zahtjeva, a ako je tužitelj pravnu osnovu naveo, sud nije za nju vezan (186. st. 3. ZPP). Isto tako ono dolazi do izražaja i kod ovlasti suda da do zaključenja prethodnog postupka, kad ocijeni da je to svrsishodno za pravilno rješenje spora, upozori stranke na njihovu dužnost odnosno potrebu iznošenja odlučnih činjenica i predlaganja određenih dokaza (čl. 219. st. 2. ZPP). Sudu se u okviru istražnog načela osigurava aktivna uloga poticatelja aktivnosti stranaka usmjerenih na prikupljanje procesnog materijala.⁷⁹⁹ Tako sud može pozvati stranku koja ima punomoćnika da se pred sudom osobno izjasni o činjenicama koje treba utvrditi u parnici (čl. 89. st. 1. ZPP), sud može naložiti i podnositelju podneska da ga ispravi ili dopuni ako taj

⁷⁹⁸ *Ibid.*, str. 179.

⁷⁹⁹ *Ibid.*, str. 178.

podnesak nije razumljiv ili ne sadržava sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupiti (čl. 109. st. 1. ZPP), a sud može sporne činjenice važne za odluku utvrđivati i saslušavanjem stranaka (čl. 264. ZPP). Kad utvrdi da je tužba nerazumljiva ili nepotpuna, ili da postoje nedostaci koji se tiču sposobnosti tužitelja ili tuženika da budu stranke u parnici, ili nedostaci u pogledu zakonskog zastupanja stranke, ili nedostaci koji se odnose na ovlaštenje zastupnika da pokrene parnicu kad je takvo ovlaštenje potrebno, sud će radi otklanjanja tih nedostataka poduzeti potrebne mjere predviđene u ovom Zakonu (čl. 281. ZPP). Stranka i njezin zastupnik ili punomoćnik mogu po odobrenju suca pojedinca, odnosno predsjednika vijeća neposredno postavljati pitanja protivnoj stranci, svjedocima i vještacima (čl. 302. st. 2. ZPP). Naposljetku aktivna uloga suda u utvrđivanju činjenica i dokaza bitnih za donošenje zakonite i osnovane odluke ogleda se i u ovlasti suda da rukovodi glavnom raspravom, ispituje stranke i izvodi dokaze (čl. 311. st. 1. reč. 1. ZPP).

7.1.7.2. Osobitosti raspravnog i istražnog načela u postupku poništaja pravorijeka

Gore navedene odredbe ZPP-a o raspravnom i ispravnom načelu primjenjivat će se i posebnom parničnom postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka. No treba naglasiti da će se u postupku za poništaj pravorijeka u načelu utvrđivati samo činjenice koje se odnose na postojanje poništajnih razloga na koje se mora pozvati stranka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a)-f) ZA) ili na postojanje poništajnih razloga na koje sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA). Pri utvrđenju je li predmet spora arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske i je li pravorijek u suprotnosti s javnim poretom Republike Hrvatske sud je bez sumnje ovlašten i dužan utvrđivati i činjenice koje stranka nije iznijela te će on moći izvesti i dokaze radi utvrđenja tih činjenica koje stranka nije predložila. Državni sud nije vezan za činjenična i pravna utvrđenja, pravna shvaćanja odnosno obrazloženja arbitražnog suda sadržana u pravorijeku koja se tiču postojanja nekog od poništajnog razloga na koji se stranka pozvala u tužbi za poništaj pravorijeka ili na koji sud pazi po službenoj dužnosti u pokrenutom postupku za poništaj pravorijeka. U protivnom, kontrola pravorijeka od strane državnog suda bila bi samo iluzija bez ikakvog učinka.⁸⁰⁰ I u pravnoj literaturi se ističe da *"neovisno o tome je li i kako arbitražni sud utvrdio činjenice i bez obzira na postupanje stranaka u arbitražnom postupku, poništajni sud može utvrđivati činjenice koje su važne za ocjenu postoji li suprotnost s javnim poretom ili ne, posebno one koje arbitražni sud nije ni utvrđivao, pa stoga ni ocijenio,*

⁸⁰⁰ Sikirić, op. cit. u bilj. 431., str. 1101.

primjerice zbog toga jer ih nije smatrao važnim za odlučivanje".⁸⁰¹ U pravnoj literaturi se nadalje navodi da bi u sustavu ograničene kontrole arbitražnog judikata (*controlé limité*) trebalo isključiti, u mjeri koliko to dopušta dužnost brige o zaštiti javnog poretka, ispitivanje činjeničnih i supstancijskih zaključaka arbitražnog suda. Kontrola bi se morala svesti u pravilu samo na ispitivanje i sankcioniranje nepravilnosti primjene nekih kardinalnih, općih i specifičnih arbitražnih procesnih pravila.⁸⁰² No, nema sumnje da se pogrešna primjena materijalnog prava u pogledu merituma spora o kojem je odlučeno pravorijekom morala preispitati u okviru protivnosti pravorijeka javnom poretku Republike Hrvatske, (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA). S time u vezi treba istaknuti da sud ne bi mogao poništiti pravorijek zasnovan na raspolaganjima stranaka koja su protivna prisilnim propisima i pravilima javnog morala, ako prisilni propisi i pravila javnog morala koja su trebala biti primjenjena u arbitražnom postupku, a nisu, ili su nepravilno primijenjena, ujedno ne predstavljaju takva pravila koja se smatraju sastavnim dijelom javnog poretka Republike Hrvatske. Stoga je raspravljanje u parnicama povodom tužbe za poništaj pravorijeka ograničeno isključivo na utvrđivanje postojanja poništajnih razloga iz članka 36. stavak 2. točke 1. i 2. ZA, kako je VSRH i naglasio u Rješenju br. GŽ-24/15 od 3. studenog 2015.⁸⁰³ I u drugim sudskim odlukama je istaknuto da državni sud u postupku poništaja pravorijeka ne ispituje⁸⁰⁴ niti kontrolira⁸⁰⁵ činjenično stanje na temelju kojega je odlučeno o meritumu spora o kojem je donesen pravorijek. Državni sud se povodom tužbe za poništaj pravorijeka ipak može naći u situaciji u kojoj će biti dužan ispitati pravilnost i potpunost činjeničnog stanja na temelju kojeg je odlučeno o meritumu spora o kojem je donesen pravorijek. To će biti slučaj kada su stranke u svom ugovoru o arbitraži izričito predvidjele da se pravorijek može pobijati tužbom ako stranka koja ga pobija sazna za nove činjenice ili nađe ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih bi za nju mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka (čl. 36. st. 5. reč.

⁸⁰¹ *Ibid.*, str. 1103.

⁸⁰² *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 303.

⁸⁰³ Dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 18:26 h.

⁸⁰⁴ Primjerica presuda VTSRH PŽ-7632/11 od 10. svibnja 2012. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 170.) Isto je konstatirano primjerice i u presudi TSZG br. P-1763/16 od 23. studenog 2017. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). U presudi TSZG br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. godine sud je naveo: "*Zadatak ovog suda, dakle, nije bio upuštati se u suđenje i provođenje postupka koji bi trebao nadomjestiti citirani pravorijek, jer se to protivi biti ZA i svrsi arbitražnog postupka, iako tužitelj svojom tužbom to upravo želi postići, već utvrditi da li je ispunjena koja od pretpostavki iz članka 36. ZA na koju se poziva tužitelj i na koju pazi ovaj sud po službenoj dužnosti, pa iscrpne "razloge" za koje tužitelj tvrdi da su povreda pravila koja predstavljaju ius cogens, ovaj sud nije razmatrao iz ranije opisanih razloga.*" (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 172.).

⁸⁰⁵ Primjerice presuda VTSRH br. PŽ-1574/04 od 12. prosinca 2006. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 172.).

1. ZA), a stranka pobija pravorijek upravo iz tog razloga.

Sud dakle nije dužan niti ovlašten ocjenjivati činjenična utvrđenja iz arbitražnog postupka koja se tiču merituma spora o kojem je odlučeno pravorijekom, s obzirom na to da pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje, ako stranke u svom ugovoru o arbitraži nisu izričito predvidjele drugačije (čl. 36. st. 5. reč. 1. ZA), nije razlog za poništaj pravorijeka.⁸⁰⁶ No, iznimka od ulaženja u meritum spora o kojem je presuđeno pravorijekom u postupku poništaja pravorijeka uvijek postoji s obzirom na dužnost suda da po službenoj dužnosti utvrdi je li pravorijek suprotan javnom poretku.⁸⁰⁷ Ali ni u tim slučajevima državni sud nije ovlašten ponovno provoditi arbitražni postupak već je samo putem svoje uloge kontrolora pravorijeka, dužan utvrditi postoje li razlozi za poništaj arbitražnog pravorijeka. To su sudovi naglasili i u svojim odlukama. *"Pravorijek arbitražnog suda ima snagu pravomoćne sudske presude (čl. 31. ZA), a u utvrđenja arbitražnog suda, ovaj sud ne može ulaziti, niti se upuštati u suđenje i provođenje postupka, jer se to protivi svrsi provođenja arbitražnog postupka"*⁸⁰⁸. Isto tako na način da je rečeno: *"...ovaj sud ne može ispitivati pobijani pravorijek zbog bitne povrede odredaba postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, a niti zbog pogrešne primjene materijalnog prava na koje se tužitelj u tužbi poziva."*⁸⁰⁹ Umjesto *au fond* kontrole, sudovi su u postupku poništaja ovlašteni tek na *controlé limité*, nadzor ograničen na ispitivanje poštivanja temeljnih procesnih pravila, pravila o dopustivosti arbitriranja (arbitrabilnosti) i suglasnosti s najdubljim vrijednostima utemeljenim – javnim poretком određene države.⁸¹⁰

⁸⁰⁶ Zabrana ocjenjivanja od strane redovnog suda činjenica iznesenih u arbitražnom postupku je danas općeprihvaćeno načelo. Tako i *Bondar Kateryna*, Annulment of ICSID and Non-ICSID Investment Awards: Differences in the Extent of Review, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 32., br. 6., 2015., str. 646.

⁸⁰⁷ *Babić* ističe da se arbitražni pravorijek ne može naknadno preispitivati pred sudovima u pogledu merituma, osim sasvim iznimno, ako je pravorijek protivan javnom poretku; Vidjeti *Babić*, op. cit. u bilj. 522., str. 26. Ograničeni doseg tužbe za poništaj naglašen je izričito i u nekim sudskim odlukama. Tako je u presudi TSZG P-3248/08 od 31. svibnja 2012. rečeno: *"Tužba za poništaj instrument je ograničene kontrole privatnog judikata i to samo zbog izuzetno važnih razloga"* (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). U presudi VSRH br. Revt-221/16 od 11. listopada 2016. istaknuto je: *"Tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka instrument je ograničene kontrole privatnog judikata samo zbog izuzetno važnih i bitnih postulata pravičnog suđenja."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:30 h). Identično je naznačeno i presudom VTSRH br. Pž-3123/23 od 17. siječnja 2024. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸⁰⁸ Presuda ŽSZG br. AP-5/08 od 23. listopada 2009. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁸⁰⁹ Presuda TSZG br. P-2211/2013 od 24. veljače 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸¹⁰ *Uzelac Alan*, Pobijanje arbitražnih pravorijeka u teoriji i praksi, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1., 1999., str. 125.-126. *Uzelac* upozorava da suci u postupcima poništaja pravorijeka dolaze u opasnost da podlegnu iskušenju ponovnog preispitivanja činjeničnih utvrđenja o kojima su arbitri već pravomoćno presudili, na koji način se u cijelosti negira bit instituta arbitraže; Vidjeti; *Ibid*, str. 137.-138.

Iznimka od ovakvog ovlaštenja i ograničenog postupanja suda je svakako prisutna u presudi TSZG br. P-1415/15 od 15. studenog 2021.⁸¹¹ kojom je sud, povodom tužbe za poništaj pravorijeka podnesenu iz razloga što je tužitelj smatrao da se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. d) ZA), što je smatrao da pravorijek nije obrazložen (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. f) ZA) i što je suprotan javnom poretku (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA), detaljno kontrolirao ispravnost svih utvrđenja arbitražnog suda do kojih je taj sud došao nakon provedenog arbitražnog postupka, a koja su se odnosila na postojanje tražbine i protutražbine stranaka arbitražnog postupka. Predmetnom presudom državni sud je u konačnici odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a, ali je izostalo utvrđenje žalbenog suda o ispravnosti takvog postupanja prvostupanjskog suda, obzirom da je tužitelj nakon izjavljene žalbe od iste odustao i povukao je tužbu. Smatram da takvo postupanje prvostupanjskog suda u postupku poništaja pravorijeka nadilazi ulogu suda kao nadzornika pravorijeka, ali ipak ne predstavlja povredu zbog koje bi presuda trebala biti ukinuta.

Iz presuda koje sam razmotrio za potrebe ovog rada zaključuje se da državni sud u postupku za poništaj pravorijeka svoju odluku o osnovanosti tužbenog zahtjeva donosi gotovo isključivo na temelju navoda i dokaznih prijedloga stranaka, pa čak i kada se radi o utvrđivanju postojanja onih poništajnih razloga na koje bi on trebao paziti po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2.a-b ZA). Drugim riječima, državni sud gotovo nikada po službenoj dužnosti ne utvrđuje druge činjenice izvan onih koje su iznijele stranke niti izvodi druge dokaze izvan onih koje su predložile stranke u postupku za poništaj pravorijeka. Takvim postupanjem državnih sudova istražno načelo se u praksi bitno oslabljuje. Štoviše pri analizi sudskih odluka uočio sam da prvostupanjski sud u postupku za poništaj pravorijeka tijekom provođenja dokaznog postupka uobičajeno vrši uvid samo u pobijani pravorijek, ugovor kojim je uređen sporni pravni odnos koji je bio predmetom arbitražnog postupka, u zapisnike arbitraže ili pravila kojima je uređen arbitražni postupak⁸¹². Za ukazati je i da prvostupanjski sud u rijetkim slučajevima prilikom

⁸¹¹ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁸¹² Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. VI AP-4/07 od 27. srpnja 2007. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); br. VI AP-1/07 od 3. ožujka 2009. (presuda je objavljena u članku *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 176.); br. Ap-6/0 od 3. ožujka 2009.; br. AP-3/08 od 1. srpnja 2009.; br. VI AP-7/08 od 1. srpnja 2009.; br. AP-5/08 od 23. listopada 2009.; br. AP-4/08 od 14. siječnja 2010.; br. Ap-1/10 od 14. travnja 2010.; br. Ap-1/09 od 18. svibnja 2010.; br. Ap-6/10 od 21. lipnja 2010.; br. Ap-7/10 od 21. lipnja 2010.; br. Ap-8/10 od 25. listopada 2010.; br. Ap-10/10 od 9. studenog 2010.; br. Ap-2/11 od 7. lipnja 2011.; br. Ap-5/11 od 21. veljače 2012.; br. 6. Ap-1/12 od 22. ožujka 2012.; br. Ap-5/12 od 12. travnja 2012., br. Ap-16/13 od 1. listopada 2013.; br. Ap-14/13 od 19. studenog 2013.; br. Ap-13/13 od 26. studenog 2013.; br. Ap-10/13 od 10. prosinca 2013; br. Ap-20/13 od 11. ožujka 2014. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

Primjerice sljedeće presude TSZG-a: br. P-1566/10 od 30. studenog 2011.; br. P-7463/10 od 9. veljače 2012.; br. P-3248/08 od 31. svibnja 2012.; br. P-1680/2012 od 2. srpnja 2012.; br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013.; br. P-2284/13

odlučivanja vrši uvid u cjelokupni spis arbitražnog suda.⁸¹³ Tako je primjerice ŽSZG izvršio uvid u pobijanu odluku arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza, Sporazum između igrača i kluba te priložene zapisnike Arbitražnog suda HNS-a.⁸¹⁴ S druge strane, TSZG je odbio prihvatiti prijedlog stranaka da se od arbitražnog suda zatraži arbitražni spis radi uvida u isti jer se odluka o valjanosti pravorijeka mogla donijeti već na temelju uvida u pravorijek i ostale dokumentacije koju su stranke dostavile u sudski spis.⁸¹⁵ Spomenimo da postoje čak razmišljanja da arbitražni sud nije uopće dužan dostaviti državnom sudu arbitražni spis, nego da je svaka stranka u prilog dokazivanja svojih navoda dužna priložiti presliku arbitražnog spisa, o svom trošku.⁸¹⁶ Smatram da je takvo razmišljanje u dijelu da arbitražni sud nije dužan dostaviti spis državnom sudu neprihvatljivo i protivno odredbama ZPP-a. Naime, iako je stranka dužna sama podnijeti ispravu na koju se poziva za dokaz svojih navoda (čl. 232. st. 1. reč. 1. ZPP), treća osoba je dužna po nalogu suda podnijeti ispravu koju je po zakonu dužna pokazati ili podnijeti, odnosno ispravu koja je po svojem sadržaju zajednička za tu osobu i stranku koja se na ispravu poziva (čl. 234. st. 1. reč. 1. ZPP). Pravomoćno rješenje o dužnosti

od 19. prosinca 2013.; br. P-2285/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2315/13 od 30. prosinca 2013.; br. P-1816/15 od 15. prosinca 2015.; br. P-1570/16 od 21. ožujka 2017.; br. P-2724/16 od 21. lipnja 2017.; br. P-1103/17 od 19. prosinca 2017. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸¹³ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. Ap-6/08-25 od 1. lipnja 2010. (presuda je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); br. Ap-2/13 od 28. svibnja 2013.; br. Ap-1/13 od 15. srpnja 2013.; br. Ap-4/13 od 22. srpnja 2013.; br. Ap-19/13 od 12. veljače 2014.; br. Ap-21/13 od 07. travnja 2014.; br. Ap-2/14 od 28. listopada 2014.; br. Ap-3/14 od 17. veljače 2015.; br. 6 P-14/15 od 7. siječnja 2016.; br. 6 P-8/16 od 28. travnja 2016.; br. P-25/16 od 27. ožujka 2018.; br. P-19/15 od 31. listopada 2016. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

Primjerice sljedeće presude TSZG: br. P-5705/2011 od 11. travnja 2013.; br. P-2158/2013 od 8. srpnja 2014.; br. P-1986/14 od 13. srpnja 2016.; br. P-507/15 od 17. prosinca 2018.; br. P-1415/15 od 15. studenog 2021.; br. P-184/21 od 9. lipnja 2022.; br. P-566/23 od 15. lipnja 2023. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸¹⁴ Presuda ŽSZG br. Ap-4/10-2 od 2. srpnja 2010. godine (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁸¹⁵ Presuda TSZG br. P-1763/16 od 23. studenog 2017.: *"Sud je odbio prijedlog za uvid u spis AR-1/15 iz razloga što sud može donijeti odluku na temelju uvida u pravorijek koji se nalazi u spisu kao i dokumentaciju koja se nalazi u spisu"* (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Na isti način je TSZG naveo primjerice i u sljedećim presudama: br. P-735/17 od 5. prosinca 2017.; br. P-1103/17 od 19. prosinca 2017.; br. P-1794/17 od 24. travnja 2018.; br. P-800/18 od 13. studenog 2018. i br. P-609/17 od 26. studenog 2019. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). VTSRH je presudom br. Pž-532/18 od 8. rujna 2020., a kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-1103/17 od 19. prosinca 2017. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a, konstatirao: „*Suprotno tužiteljevim žalbenim navodima, prvostupanjski sud pravilno nije pribavljalo cijeli arbitražni spis jer je činjenice bitne za odluku o meritumu spora mogao donijeti na temelju samog Pravorijeka, dok činjenice na kojima se temelji Pravorijek, odnosno ocjena arbitražnog suda o osnovanosti tužbenog zahtjeva nije relevantno za odluku suda u ovom predmetu za poništaj Pravorijeka*“ (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸¹⁶ *Babić* zaključuje da sudska praksa prihvaća da arbitražna institucija nije dužna sudu dostaviti spis predmeta jer arbitražni i državni sudovi nisu dio istog pravosudnog aparata. Taj autor smatra da je na tužitelju da pribavi kopiju spisa te da snosi teret dokazivanja svojih tvrdnji u vezi postojanja razloga za poništaj; Vidjeti *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 187. U postupku za poništaj pravorijeka koji se vodio pred ŽSZG pod br. P-5/17, arbitražni sud je odbio dostaviti arbitražni spis državnom sudu, unatoč višestrukim pozivima. Sud je u konačnici presudom od 9. prosinca 2020., poništio pravorijek, a svoju odluku je donio temeljem *"stanja spisa"*.

treće osobe da podnese ispravu može se izvršiti prema pravima ovršnog postupka (čl. 234. st. 4. ZPP). S obzirom na to da su pravorijek i arbitražni spis isprave koje su nužne za donošenje zakonite i pravilne odluke u postupku poništaja pravorijeka, te da je moguće da stranci koja poništava pravorijek nikada nije dostavljena određena arbitražna dokumentacija ili da ne raspolaže ispravama kojima bi se primjerice utvrdila urednost dostave poziva za arbitražno ročište ili bilo koje druge arbitražne odluke kojom je proveden dio arbitražnog postupka, tada je nesporna obveza arbitražne ustanove ili arbitražnog suda za dostavom te dokumentacije. Nema razloga za izuzimanjem arbitražne ustanove ili arbitražnog suda od obveze za dostavom državnom sudu zatraženih isprava.

U odnosu na obvezu državnog suda da u postupku poništaja po službenoj dužnosti utvrđuje apsolutne poništajne razloge iz članka 36. stavka 2. točaka 2. slova a)-b) ZA, iz sudskih presuda koje sam razmotrio za potrebe ovog rada može se zaključiti da sud u postupku poništaja, nakon što je razmotrio osnovanost relativnih poništajnih razloga iznesenih od strane tužitelja, ili uopće dodatno ne obrazlaže je li pravorijekom odlučeno o sporu koji je nearbitrabilan ili suprotan javnom poretku⁸¹⁷ ili samo paušalno navodi da je spor arbitrabilan te da nije u suprotnosti s javnim poretkom⁸¹⁸, ili obrazlaže samo jedan razlog na koji pazi po

⁸¹⁷ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. VI AP-4/07 od 27. srpnja 2007. (odluka je objavljena *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); br. Ap-6/07 od 3. ožujka 2009.; br. AP-3/08 od 1. srpnja 2009.; br. VI AP-7/08 od 1. srpnja 2009.; br. AP-4/08 od 14. siječnja 2010.; br. Ap-1/10 od 14. travnja 2010.; br. Ap-3/10 od 18. svibnja 2010.; br. Ap-7/10 od 21. lipnja 2010.; br. Ap-8/10 od 25. listopada 2010.; br. Ap-10/10 od 9. studenog 2010.; br. Ap-5/11 od 21. veljače 2012.; br. 6. Ap-1/12 od 22. ožujka 2012.; br. Ap-4/13 od 22. srpnja 2013.; br. Ap-14/13 od 19. studenog 2013.; br. Ap-13/13 od 26. studenog 2013.; br. Ap-10/13 od 10. prosinca 2013.; br. P-5/17 od 9. prosinca 2020. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

Primjerice sljedeće presude TSZG-a: br. P-1566/10 od 30. studenog 2011.; br. P-1679/12 od 19. lipnja 2012.; br. P-2006/14 od 17. rujna 2015.; br. P-1243/14 od 13. listopada 2015.; br. P-1816/15 od 15. prosinca 2015.; br. P-507/15 od 17. prosinca 2018. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

Za ukazati je da na isti način u nekim slučajevima postupaju i žalbeni sudovi prilikom donošenja presuda kojima preinačuju prvostupanjske presude: Tako primjerice: presuda VSRH br. Gž-23/09 od 15. listopada 2009. kojom se preinačuje presuda ŽSZG br. AP-7/08 od 1. srpnja 2009. i odbija tužbeni zahtjev za poništenje pravorijeka (odluka je objavljena u *Lovrić*, op. cit. u bilj. 585., str. 887.) i presuda VSRH br. Gž-15/10 od 2. lipnja 2010. kojom se prinačuje presuda ŽSZG br. Ap-1/10 od 14. travnja 2010. i odbija tužbeni zahtjev za poništenje pravorijeka (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 12:14 h);

⁸¹⁸ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. VI AP-1/07 od 3. ožujka 2009. (odluka je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 176.); br. Ap-5/10 od 11. svibnja 2010. (odluka je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 183.); br. Ap-1/09 od 18. svibnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); br. Ap-6/08 od 1. lipnja 2010. (odluka je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 180.); br. Ap-7/10 od 21. lipnja 2010.; br. Ap-4/10 od 2. srpnja 2010.; br. Ap-2/11 od 7. lipnja 2011.; br. Ap-2/13 od 28. svibnja 2013.; br. Ap-1/13 od 15. srpnja 2013.; br. Ap-16/13 od 1. listopada 2013.; br. Ap-19/13 od 12. veljače 2014.; br. Ap-20/13 od 11. ožujka 2014.; br. Ap-21/13 od 7. travnja 2014.; br. Ap-2/14 od 28. listopada 2014.; br. Ap-3/14 od 17. veljače 2015.; br. 6 P-14/15 od 7. siječnja 2016.; br. 6 P-8/16 od 28. travnja 2016.; br. P-19/15 od 31. listopada 2016. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

Primjerice sljedeće presude TSZG-a: br. P-4473/02 od 9. listopada 2003. (odluka je objavljena u *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 172.); br. P-3248/08 od 31. svibnja 2012.; br. P-184/21 od 9. lipnja 2022.; br. P-566/23 od 15. lipnja 2023. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

službenoj dužnosti, dakle na suprotnost javnom poretku ili na arbitrabilnost spora, dok u obrazloženju presude u cijelosti izostaje konstatacija u vezi postojanja drugog poništajnog razloga⁸¹⁹. Egzistira i sudska odluka kojom je sud nakon što je utvrdio postojanje jednog od relativnih poništajnih razloga iznesenih od strane tužitelja, zaključio da nije potrebno utvrđivati postojanje ostalih relativnih poništajnih razloga kao ni postojanje apsolutnih poništajnih razloga.⁸²⁰ Smatram da je na opisani način sud u postupku poništaja u cijelosti zanemario svoju ulogu kontrolora pravorijeka u onom opsegu određenom navodima tužbe te opsegu određenom odredbama ZA, jer je dužan utvrđivati postojanje poništajnih razloga na koje tužitelj ukazuje svojom tužbom, ali i onih na koje pazi po službenoj dužnosti. Naime, time državni sud "*olakšava*" ulogu arbitražnom sudu u eventualnom novom arbitražnom postupku jer je ukazujući na postojanje određenog poništajnog razloga upozorio arbitražni sudu da otkloni, ako je to moguće, ponovni nastup tog poništajnog razloga.

Važno je razlikovati između prava koje je mjerodavno za ugovor o arbitraži, prava koje je mjerodavno za glavni ugovor iz kojeg proizlazi spor o kojem se odlučivalo arbitražom, te prava koje je mjerodavno za arbitražni postupak i poništaj arbitražnog pravorijeka. Ona mogu biti različita. Štoviše, moguće je i da se neko sasvim drugo pravo primjenjuje na pravnu i poslovnu odnosno stranačku i parničnu sposobnost stranaka.

U postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka, hrvatski sud primjenjuje hrvatsko arbitražno pravo u pogledu mogućih vrsta poništajnih razloga. Moguće je da će hrvatski sud u postupku poništaja arbitražnog pravorijeka morati primijeniti strano pravo kada se radi o pitanju postojanja i valjanosti ugovora o arbitraži, te vrste spora koji su njime obuhvaćeni, ako je ugovor o arbitraži podvrgnut stranom pravu. Isto tako je moguće da će morati primijeniti strano pravo u pogledu pravne, poslovne, stranačke i parnične sposobnosti stranaka, ako one nemaju državnu pripadnost Republike Hrvatske. Arbitrabilnost spora i protivnost javnom poretku

⁸¹⁹ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. AP-5/08 od 23. listopada 2009., br. AP-3/14 od 17. veljače 2015; br. P-26/16 od 25. svibnja 2018 (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu); Primjerice sljedeće presude TSZG-a: br. P-7463/10 od 9. veljače 2012.; br. P-5705/2011 od 11. travnja 2013.; br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013.; br. P-2284/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2285/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2315/13 od 30. prosinca 2013.; br. P-2158/2013 od 8. srpnja 2014.; br. P-1270/14 od 1. lipnja 2015.; br. P-528/15 od 2. srpnja 2015.; br. P-3011/14 od 30. srpnja 2015.; br. P-1570/16 od 21. ožujka 2017.; br. P-2724/16 od 21. lipnja 2017.; br. P-1103/17 od 19. prosinca 2017.; br. P-2301/19 od 17. srpnja 2020. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸²⁰ Presuda TSZG br. P-609/17 od 26. studenog 2019. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

hrvatski sud u postupku poništaja arbitražnog pravorijeka uvijek prosuđuje sa stajališta hrvatskog prava.

7.1.7.3. Nove činjenice i dokazi

Svaka stranka je u postupku poništaja pravorijeka dužna iznositi činjenice i predlagati dokaze u cilju utvrđivanja osnovanosti svojih navoda, odnosno u cilju osporavanja navoda protivne strane. Stranke su vremenski ograničene u navedenom postupanju na način da su dužne već u tužbi i odgovoru na tužbu, a najkasnije na pripremnom ročištu iznijeti sve činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve, predložiti dokaze potrebne za utvrđivanje iznesenih činjenica te se izjasniti o činjeničnim navodima i dokaznim prijedlozima protivne stranke (čl. 299. st. 1. ZPP). Sud je također dužan pozivom na podnošenje odgovora na tužbu upozoriti tuženika da je u tom odgovoru na tužbu dužan iznijeti sve bitne činjenice i predložiti sve dokaze kojima pobija navode i dokaze protivnika, a ujedno će i upozoriti stranke da nakon zaključenja prethodnog postupka ne mogu iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze, osim u slučaju iz članka 299. stavka 2. ZPP-a (čl. 284. st. 1. i 3. ZPP). Ali stranke ipak mogu tijekom glavne rasprave iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze, ali samo pod uvjetom da ih bez svoje krivnje nisu mogle iznijeti, odnosno predložiti prije zaključenja prethodnog postupka (čl. 299. st. 2. ZPP). Svako iznošenje činjenica i predlaganje dokaza koje bi bilo protivno članku 299. stavcima 1. i 2. ZPP sud neće uzeti u obzir (čl. 299. st. 3. ZPP). Opisane mogućnosti stranaka i suda svojstvene su svim parničnim postupcima, pa se tako primjenjuju i u postupku poništaja pravorijeka. Činjenice i dokazni prijedlozi se moraju odnositi na dokazivanje osnovanosti, odnosno na osporavanje osnovanosti tužbenog zahtjeva usmjerenog na poništaj pravorijeka, ali samo pod uvjetima da su ih stranke prethodno iznijele tijekom arbitražnog postupka. Pri tome državni sud mora primijeniti i članak 5. ZA koji određuje da stranka koja zna ili je morala znati da neka odredba ZA od čije primjene stranke mogu odustati ili da neki uvjet koji proizlazi iz ugovora o arbitraži nije poštovan pa unatoč tome nastavi sudjelovati u arbitraži, a da bez odgode ne prigovori tom nepoštivanju, ili ako ne prigovori u roku koji je zato određen gubi pravo da se poziva na to nepoštivanje. Drugim riječima, takvu vrstu prigovora koji je stranka propustila u arbitražnom postupku državni sud neće moći razmatrati u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka prilikom odlučivanja o osnovanosti tužbenog zahtjeva. Sve ostale činjenice koje se ne odnose na povredu odredbi ZA od čije primjene su stranke mogle odustati ili o nekom uvjetu iz ugovora o arbitraži koji nije poštovan, sud je dužan razmatrati u postupku poništaja pravorijeka neovisno da li ih je stranka iznijela ili ih je mogla iznijeti tijekom arbitražnog

postupka. Naravno, također pod uvjetom da su iznesene u skladu s člankom 299. ZPP-a. Time se sprječava zlouporaba prava stranaka u postupku za poništaj pravorijeka jer se obeshrabruje stranke da namjerno u arbitražnom postupku ne iznose neke prigovore iz članka 5. ZA, s ciljem da ih iznesu tek kasnije u postupku za poništaj pravorijeka te se doprinosi načelu prema kojem se postupak treba provoditi bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova (čl. 10. st. 1. ZPP). Sud je ovlašten novčano kazniti svaku stranku koja teži zlouporabi prava koja joj pripadaju u postupku (čl. 10. st. 2. i 3. ZPP), i to rješenjem protiv kojeg je žalba dopuštena, ali ne odgađa prisilnu provedbu tog rješenja (čl. 10. st. 11. ZPP). Sud može čak nenaplaćenu novčanu kaznu fizičkoj osobi zamijeniti kaznom zatvora, odnosno nenaplaćenu novčanu kaznu pravnoj osobi sud može prisilno naplatiti po pravilima kaznenog prava (čl. 10. st. 12. ZPP). Iz svih presuda koje sam razmatrao za potrebe ovog rada može se ustanoviti da sud nije izricao sankcije strankama jer je smatrao da zlouporabe prava u postupku, već je svaki pokušaj iznošenja činjenica koje je stranka bila dužna iznijeti prethodno u arbitražnom postupku otklanjao na način da je tako istaknute činjenice utvrđivao kao irelevantne za razmatranje osnovanosti tužbenog zahtjeva.

7.1.7.4. Najčešće vrste dokaznih sredstava

Iako u postupcima za poništaj pravorijeka, neovisno o tome da li se on vodi pred ŽSZG-om ili pred TSZG-om, nema razlike u poništajnim razlozima zbog kojih stranka može tražiti poništaj pravorijeka, pa su zbog toga navodi stranaka o osnovanosti tužbenog zahtjeva često vrlo slični, postoje zakonske razlike u učestalosti pojedinih vrsta dokaznih sredstava i načinu njihovog izvođenja pred ta dva suda. Naime, u postupku za poništaj pravorijeka, ŽSZG primjenjuje pravila redovnog parničnog postupka pred općinskim sudovima, dok TSZG primjenjuje pravila posebnog parničnog postupka pred trgovačkim sudovima. Novela Zakona o parničnom postupku iz 2019. godine⁸²¹ u bitnome je promijenila provođenje dokaznog postupka pred trgovačkim sudovima. Tako je propisano da će sud u postupku pred trgovačkim sudovima u pravilu utvrditi odlučne činjenice na temelju isprava (čl. 492.a ZPP), čime je dodatno naglašeno načelo pismenosti u postupcima pred trgovačkim sudovima. Određena je i ovlast suda da po službenoj dužnosti od trećih osoba, i to osobito od gospodarskih i obrtničkih komora, traži stručna mišljenja i potrebne podatke s kojima ne raspolaže o trgovačkim običajima koje trgovci redovito primjenjuju u određenim obveznim odnosima (čl. 492.b ZPP). Radilo se o novoj istražnoj ovlasti trgovačkog suda. Također novina je bila i da sud može

⁸²¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (NN 70/19).

odlučiti da stranke prilože pisane iskaze stranaka ili svjedoka s ovjerenim potpisom davatelja iskaza kod javnog bilježnika i da se saslušanje stranaka ili svjedoka svede na postavljanje pitanja radi provjere, dopune ili razjašnjenja navoda iz tih iskaza (čl. 492.c st. 1. reč. 1. ZPP). Sud može odlučiti da pisani iskazi moraju biti priloženi najkasnije do zaključenja prethodnog postupka (čl. 492.c st. 1. reč. 2. ZPP). Argumentumom *a contrario* proizlazi da bi sud mogao dopustiti da se pisani iskazi stranaka ili svjedoka prilože i nakon zaključenja prethodnog postupka. No, u oba slučaja stranke su dužne predložiti izvođenje tih dokaza najkasnije do zaključenja prethodnog postupka (čl. 299. st. 1. ZPP). Stranke bi mogle predložiti te dokaze i tijekom glavne rasprave, ali samo ako ih bez svoje krivnje nisu mogle predložiti prije zaključenja prethodnog postupka (čl. 299. st. 2. ZPP). Ako niti jedna od stranaka ne ospori ovjereni pisani iskaz stranke ili svjedoka ili nalaz i mišljenje vještaka i ako sud to ocijeni nepotrebnim, sud neće usmeno saslušati stranku, svjedoka ili vještaka (čl. 492.c st. 3. ZPP). Ako jedna od stranaka ospori ovjereni pisani iskaz stranke ili svjedoka, ili ako sud smatra da je potrebno saslušati stranku ili svjedoka, i ako nakon toga stranka ili svjedok ne dođu na saslušanje ili uskrate usmeni iskaz, i uz primjenu prisilnih mjera prema svjedoku iz članka 248. ovoga Zakona, sud neće uzeti u obzir ovjereni pisani iskaz stranke ili svjedoka (čl. 492.c st. 4. ZPP). Iako je tim odredbama postupak pred trgovačkim sudovima načelno postao "*dominantno pisani postupak*"⁸²², sud može, ali ne mora odlučiti da stranke prilože pisane iskaze stranaka ili svjedoka. Ako je sud odlučio da stranke podnesu pisane iskaze, moguće je da promijeni svoju odluku. Naime, moguće su situacije u kojima stranka nije u mogućnosti dostaviti pisanu izjavu svjedoka zbog jednostavnog razloga što primjerice uopće ne zna gdje se svjedok nalazi, ili svjedok odbija bilo kakvu mogućnost kontaktiranja sa strankom. Nemogućnost dostave pisane izjave svakako ne bi trebala biti na štetu stranke parničnog postupka, u kojim slučajevima bi sud trebao usvojiti prijedlog stranke za saslušanjem toga svjedoka. Ako svjedok odbije i komunikaciju sa sudom, sud za razliku od stranaka, ima mogućnost izvršenja prisilnih mjera protiv svjedoka u obliku prisilnog dovođenja, novčanog kažnjavanja ili čak određenja zatvora (čl. 248. st. 1.-2. ZPP). Ako stranka ne dostavi svoj pismeni iskaz, smatram da sud u takvom slučaju ne bi trebao određivati njezino usmeno saslušanje, već bi u skladu sa svim okolnostima do tada utvrđenima u postupku trebao cijeliti od kakvog je značaja to što stranka odbija dostaviti svoj pisani iskaz. Zaključno smatram i da bi stranka bila ovlaštena, neovisno o nepostojanju odluke suda, najkasnije do zaključenja prethodnog postupka "*samoinicijativno*" u spis priložiti svoj pisani iskaz ili pisani iskaz svjedoka, naravno s ovjerenim potpisom davatelja

⁸²² Aras Kramar Slađana, Novine u dokaznom postupku pred trgovačkim sudovima, Pravo u gospodarstvu, br. 5., 2020., str. 899.

iskaza kod javnog bilježnika. Takvo postupanje stranke ipak ne bi spriječilo sud da izvodi dokaz saslušanjem te stranke, svjedoka. To bi sud svakako morao učiniti, ako su takvi iskazi osporeni od druge stranke. Jasno je da su ovakva rješenja rezultat težnje za ubrzanjem postupka, ali da li će ga realno i ubrzati, ovisi o ponašanju svih sudionika u postupku, pa tako i samoga suda.

Novela ZPP-a iz 2019. godine nije donijela velike izmjene u odnosu na postupak dokazivanja pred općinskim sudovima, koje se primjenjuju u postupku za poništaj pravorijeka pred ŽSZG, a pred trgovačkim sudovima, a to znači i pred TSZG-om u postupku za poništaj pravorijeka, samo ako odredbama Glave trideset druge ZPP-a nije što drugo određeno. Pravilu iz članka 232. stavka 1. reč. 1. ZPP, da je stranka dužna sama podnijeti ispravu na koju se poziva za dokaz svojih navoda, dodana je dužnost stranke da tu ispravu podnese u trenutku predlaganja toga dokaza, osim ako sud odredi drugačije (čl. 232. st. 1. reč. 2. ZPP). Ovom Novelom ujedno je napušteno dotadašnje rješenje o supsidijarnosti izvođenja dokaza saslušanjem stranaka, na način da je iz članka 264. ZPP-a brisana mogućnost suda da odluči da se izvede dokaz saslušanjem stranaka kad nema drugih dokaza ili kad unatoč izvedenim drugim dokazima ustanovi da je to potrebno za utvrđivanje važnih činjenica.

Novela ZPP-a iz 2022. godine donijela je važna pravila o nezakonitim dokazima, a koja pravila se primjenjuju kako pred općinskim, tako i pred trgovačkim sudovima (čl. 220.a st. 1.-3. i čl. 488. ZPP). Naime, sudska odluka ne može se temeljiti na dokazu pribavljenom na nezakonit način (čl. 220.a st. 1. ZPP). Ipak, sud može rješenjem dopustiti izvođenje nezakonitog dokaza i uzeti u obzir njegov sadržaj ako ocijeni da je to potrebno kako bi se utvrdila odlučna činjenica (čl. 220.a st. 2. reč. 1. ZPP). Prilikom odlučivanja o dopuštenosti dokaza sud će uzeti u obzir razmjer težine povrede prava zbog izvođenja nezakonitog dokaza te interesa da se u postupku pravilno i potpuno utvrdi činjenično stanje (čl. 220.a st. 2. reč. 2. ZPP). Protiv takvog rješenja suda nije dopuštena posebna žalba (čl. 220.a st. 3. ZPP). Spomenimo da je tom Novelom izbrisano i pravilo sadržano u dotadašnjem članku 223.a ZPP-a prema kojem u sporovima čija vrijednost predmeta spora u postupku pred općinskim sudovima ne prelazi 10.000,00 kuna, a u postupku pred trgovačkim sudovima 50.000,00 kuna, sud može ako ocijeni da bi utvrđivanje činjenica važnih za rješenje spora moglo biti povezano s nerazmjernim teškoćama i troškovima, o postojanju tih činjenica zaključiti po slobodnoj ocjeni uzimajući u obzir isprave koje su stranke priložile te njihove iskaze ako je sud izveo dokaz saslušanjem stranaka.

Važno je još jednom naglasiti da državni sud u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka utvrđuje samo činjenice koje se odnose na postojanje poništajnih razloga na koje se poziva stranka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a)–f) ZA) i na postojanje poništajnih razloga na koje sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA), kao i činjenice koje se tiču procesnih pretpostavaka za provođenje postupka za poništaj arbitražnog pravorijeka. On nije ovlašten utvrđivati činjenice koje se odnose na meritum spora o kojem je odlučeno arbitražnim pravorijekom i koje se ne tiču postojanja razloga za poništaj arbitražnog pravorijeka.

Iz presuda koje sam razmotrio za potrebe ovog rada proizlazi da stranke u postupcima poništaja, neovisno da li se vode pred TSZG-om ili ŽSZG-om, kao dokazne prijedloge navode uglavnom uvid u arbitražni spis i ponekad saslušanje stranaka, tako da širina dokaznih prijedloga u praksi ne odgovara onoj iz drugih parničnih postupaka pred trgovačkim i općinskim sudovima. Takvi dokazni prijedlozi u pravilu su dovoljni⁸²³ da sudu u postupku za poništaj pravorijeka omoguće utvrđenje činjeničnog stanja u potpunosti i donošenje pravilne i zakonite odluku o osnovanosti tužbenog zahtjeva u toj vrsti parničnog postupka, dakle, omogućuju mu da sud pravilno i zakonito odluči da li je ili nije nastupio koji od relativnih poništajnih razloga na koja se poziva tužitelj ili koji od apsolutnih poništajnih razloga na koja sud pazi po službenoj dužnosti i kada se stranka nije pozvala na neki od tih razloga. Iz presuda koja sam razmotrio za potrebe ovog rada, zaključuje se da sudovi u postupku poništaja pravorijeka niti jednom nisu usvojili dokazni prijedlog za saslušanje stranaka ili svjedoka, i to iz razloga što smatraju da je takav dokazni prijedlog nepotreban za utvrđenje odlučnih činjenica.⁸²⁴

7.1.7.5. Teret dokazivanja

Teret dokazivanja je dužnost određenog procesnog subjekta da sudu pruži obavještenja

⁸²³ Primjerice VSRH je presudom br. PŽ-7428/19 od 7. prosinca 2022. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 11:15 h) kojom je potvrdio presudu TSZG br. P-789/19 od 15. studenog 2019., a kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, zaključio: *"prvostupanjski sud je, suprotno žalbenim navodima, pravilno odbio izvođenje dokaza saslušanjem L. M. R. jer izvođenje tog dokaza u konkretnom slučaju nije bilo potrebno radi utvrđivanja odlučnih spornih činjenica niti je odlučno za odluku suda o utvrđivanje postojanja razloga ništavosti, kako onih na na koje se poziva žalitelj, tako i onih na koje sud pazi po službenoj dužnosti. Navedeno jasno proizlazi i iz svih razloga sadržanih u obrazloženju pobijane presude zbog čega suprotno žalbenim navodima pobijana presuda nije zahvaćena bitnom povredom odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ZPP-a. S obzirom na navedeno, žalitelj se neosnovano poziva i na bitnu povredu odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točke 6. ZPP-a jer odbijanjem izvođenja tog dokaza, koji nije bio potreban, prvostupanjski sud nije nezakonitim postupanjem onemogućio žalitelja u raspravljanju pred sudom kao što to neosnovano ističe žalitelj."*

⁸²⁴ Primjerice: presuda TSZG br. P-800/18 od 13. studenog 2018. i presuda TSZG br. P-1808/20 od 20. srpnja 2021. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

o dokaznim sredstvima pomoću kojih se sud može uvjeriti u istinitost određene tvrdnje.⁸²⁵ Sukladno članku 7. stavku 1. ZPP-a stranke su dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, dok članak 219. stavak 1. ZPP-a određuje da je svaka stranka dužna iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojima pobija navode i dokaze protivnika.

Već je iz ovih odredaba jasno da je u postupku za poništaj pravorijeka na tužitelju teret dokaza da je nastupio neki od poništajnih razloga predviđenih člankom 36. stavkom 2. ZA., Tužitelj ne mora dokazivati one činjenice i okolnosti koje tužitelji ne moraju dokazivati ni u drugim vrstama parničnih postupaka, kao što su činjenice koje je stranka priznala pred sudom u tijeku parnice (čl. 221. st. 1. ZPP), činjenice čije postojanje zakon pretpostavlja (čl. 221. st. 3. ZPP), ili općepoznate činjenice (čl. 221. st. 4. ZPP). Naglašeno je već da su stranke dužne već u tužbi i odgovoru na tužbu, a najkasnije na pripremnom ročištu iznijeti sve činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve, predložiti dokaze potrebne za utvrđivanje iznesenih činjenica te se izjasniti o činjeničnim navodima i dokaznim prijedlozima protivne stranke (čl. 299. st. 1. ZPP). Dokazivanje obuhvaća sve činjenice koje su važne za donošenje odluke (čl. 220. st. 1. ZPP). Ipak, u parničnom postupku nije isključivo na strani tužitelja teret dokazivanja. Tužitelj svakako mora iznijeti sve činjenice i predložiti sve dokaze kako bi se utvrdilo da postoji neki od relativnih poništajnih razloga, ali njegov propust da iznese činjenice i dokaze kako bi se utvrdilo postojanje nekog od apsolutnih poništajnih razloga, ne otežava položaj tužitelja u postupku poništaja niti otklanja obvezu suda da utvrdi postojanje apsolutnih poništajnih razloga. Dakle, teret dokazivanja na strani tužitelja usmjeren je na utvrđivanje onih činjenica na kojima se temelji osnovanost tužbenog zahtjeva za poništajem arbitražnog pravorijeka. Na tuženiku je teret dokazivanja njegovih tvrdnji kojima osporava tvrdnje tužitelja, odnosno dokazivanja istinitosti istaknutoga prigovora, sve s ciljem sprječavanja poništaja pravorijeka odnosno s ciljem da sud odbije tužbeni zahtjev tužitelja za poništaj pravorijeka. Tuženik je dužan iznijeti činjenice i predložiti dokaze kojima pobija navode i dokaze tužitelja (vidjeti čl. 219. st. ZPP). Pravilo da istinitost neke tvrdnje treba dokazati onaj koji tvrdi da određena činjenica postoji, a ne onaj koji poriče njezino postojanje - *probatio incubit ei qui affirmat non ei qui negat* - ne može se uvijek doslovno primijeniti, stoga svaka stranka treba dokazivati istinitost tvrdnja o postojanju činjenica koje su za nju povoljne, na kojima zasniva svoje zahtjeve (i prigovore), osim ako iz zakona ne proizlazi drugačije⁸²⁶. Ako ni tuženik nije

⁸²⁵ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 483.

⁸²⁶ Ibid, str. 499.

zadovoljan pravorijekom, mogao bi priznati navode tužitelja o postojanju poništajnih razloga.

Zakon o arbitraži propisuje da sud može poništiti pravorijek ako nađe da predmet spora nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske i/ili da je pravorijek u suprotnosti s javnim poretom Republike Hrvatske, pa i onda kad se stranka nije pozvala na taj razlog (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA). Kao što je već ranije istaknuto, sud bi u slučaju nearbitrabilnosti predmeta spora prema zakonima Republike Hrvatske ili suprotnosti pravorijeka javnom poretu RH uvijek morao, a ne samo mogao ukinuti takav pravorijek. U svakom slučaju, sud bi bio dužan, ako posumnja u arbitrabilnost predmet spora i/ili njegovu suprotnost s javnim poretom, izvesti dokaze po službenoj dužnosti, čak i ako ih nijedna stranka ne bi predložila. Ovdje do izražaja dolazi ojačano istražno načelo u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka. U tim slučajevima poboljšava se položaj tužitelja jer sada na svojoj strani ima i sud koji svojim aktivnim radnjama prikuplja činjeničnu i procesnu građu koja mu je nužna za donošenje pravilne i zakonite odluke, a istovremeno dodatno otežava i položaj tuženika koji ima interes da pravorijek ostane na snazi. Naravno da i u tim slučajevima i tužitelj i tuženik zadržavaju pravo da pred sudom sudjeluju u izvođenju dokaza i da raspravljaju o rezultatima njihova izvođenja (čl. 297. st. 2. ZPP). No, važno je naglasiti da sud ne može svoju odluku utemeljiti na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije dana mogućnost da se izjasne (čl. 7. st. 3. ZPP).

7.1.8. Povlačenje tužbe za poništaj

S obzirom na to da je tužitelj ovlašten pokrenuti postupak za poništaj pravorijeka, on je također u skladu sa načelom dispozitivnosti ovlašten slobodno raspolagati sa svojim zahtjevom (čl. 3. st. 1. ZPP), pa tako i jednostrano i bez ikakvih dodatnih uvjeta povući tužbu za poništaj, ali samo dok se tuženik ne upusti u raspravljanje o glavnoj stvari (čl. 193. st. 1. ZPP).⁸²⁷ Nakon što se tuženik upusti u raspravljanje o glavnoj stvari, tužitelj može povući tužbu najkasnije do zaključenja glavne rasprave i to samo ako tuženik na to pristane (čl. 193. st. 2. reč. 1. ZPP)⁸²⁸. Tužitelj može povući tužbu i nakon zaključenja glavne rasprave, ali samo do pravomoćnosti odluke kojom se postupak pred sudom prvog stupnja dovršava i opet samo uz izričiti pristanak

⁸²⁷ Primjerice: rješenje ŽSZG pod br. P-12/17 od 20. studenog 2018. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁸²⁸ Primjerice: rješenje TSZG br. P-1110/15 od 9. studenog 2015. i rješenje TSZG br. P-338/17 od 11. listopada 2018. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu) kao i rješenje ŽSZG br. P-1/19 od 6. listopada 2020. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

tuženika (čl. 193. st. 3. reč. 1. ZPP). U tom slučaju tuženik svoj zahtjev za naknadu troškova postupka mora postaviti najkasnije u svojoj suglasnosti za povlačenje tužbe (čl. 193. st. 3. reč. 2. ZPP). Tužitelj može tužbu povući osobno ili putem punomoćnika (čl. 89. ZPP), osim ako je drugačije određeno u samoj punomoći (čl. 94. i 95. st. 1. toč. 1. ZPP). Ako stranka u punomoći nije pobliže odredila ovlaštenja punomoćnika, punomoćnik koji nije odvjetnik može, na temelju takve punomoći, obavljati sve radnje u postupku, ali mu je, između ostalog, uvijek potrebno izričito ovlaštenje za povlačenje tužbe (čl. 96. ZPP). Zakonski zastupnik također može u ime stranke povući tužbu, ali ako je za poduzimanje te radnje u postupku posebnim propisima određeno da zastupnik mora ima posebno ovlaštenje, on tu radnju može poduzeti samo ako ima takvo ovlaštenje (čl. 81. st. 1. ZPP). Ako su ispunjeni zakonski uvjeti za povlačenje tužbe, sud tu dispoziciju mora uvažiti. Dakle, moguće je situacija u kojoj sud dođe do zaključka da je pravorijek suprotan javnom poretku Republike Hrvatske ili da je njime odlučeno o sporu koji nije arbitralan, ali ako tužitelj povuče tužbu i tuženik se tome ne protivi, pravorijek se neće poništiti te će on među strankama biti osnova za uređenje njihovih odnosa. To vrijedi za situaciju u kojoj su stranke odlučile dobrovoljno postupiti po pravorijeku, jer u protivnom, kontrolna uloga suda opet dolazi do izražaja u postupku ovrhe pravorijeka. O povlačenju tužbe prije nego što je ona dostavljena tuženika sud odlučuje tijekom pripremanja glavne rasprave rješenjem protiv kojega nije dopuštena žalba (čl. 278. st. 1. i 2. ZPP). Ako uz suglasnost tuženika dođe do povlačenja tužbe prije nego što je prvostupanjski sud donio svoju odluku, odnosno prije nego što je ona u povodu žalbe otpravljen drugostupanjskom sudu, prvostupanjski će sud rješenjem utvrditi da je tužba povučena, odnosno rješenjem će ukinuti svoju odluku i utvrditi da je tužba povučena. Tim će rješenjem odlučiti i o zahtjevu tuženika za naknadu troškova postupka (čl. 193. st. 4. reč. 1.-2. ZPP). Ako uz suglasnost tuženika dođe do povlačenja tužbe nakon što je predmet dostavljen drugostupanjskom sudu, drugostupanjski će sud, ako prije toga nije odlučio u povodu žalbe, rješenjem ukinuti prvostupanjsku odluku, utvrditi da je tužba povučena te odlučiti o zahtjevu tuženika za naknadu troškova postupka (čl. 193. st. 6. ZPP).⁸²⁹ U prethodno navedenim slučajevima stranka je dužna podnesak kojim povlači tužbu podnijeti putem prvostupanjskog suda, koji može, ako ocijeni da je to potrebno, održati ročište sa strankama radi provjere jesu li ispunjeni uvjeti za povlačenje tužbe (čl. 193. st. 7. ZPP). Ako se pred drugostupanjskim sudom održava sjednica vijeća uz sudjelovanje

⁸²⁹ Tako je primjerice VTSRH rješenjem br. Pž-5227/22 od 17. siječnja 2023., a temeljem podneska tužitelja kojim je izjavio da „*povlači tužbu i da odustaje od žalbe podnesene protiv prvostupanjske presude*“, ukinuo presudu TSZG br. P-1415/15 od 15. studenog 2021. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a i utvrdio da je tužba povučena (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

stranaka (čl. 362. st. 2.) ili rasprava (čl. 373.b st. 2.), tužitelj može svoju tužbu povući i na ročištu pred tim sudom (čl. 193. st. 8. ZPP).

Osim povlačenja tužbe dispozitivnom radnjom tužitelja, ZPP određuje i situacije kada se nastupom određenih razloga smatra da je tužba povučena. Radi se o presumiranom povlačenju tužbe za koje nije potrebna izjava tužitelja. Tako će smatrati da je tužba povučena povredom pravila o dostavi tužbe u elektroničkom obliku putem informacijskog sustava. Ako osobe koje su obvezne podnijeti tužbu u elektroničkom obliku⁸³⁰ ne podnesu tužbu na takav način, sud će im naložiti da u roku od osam dana tužbu dostave u elektroničkom obliku. Ako ne dostave tužbu u elektroničkom obliku u određenom roku, smatrat će se da je tužba povučena (čl. 106.a st. 1. i 6. ZPP). Smatrat će se i da je tužba povučena ako je vraćena tužitelju na ispravak ili dopunu, a on je u ostavljenom roku ne vrati sudu ispravljenu ili dopunu u skladu sa sudskom uputom (čl. 109. st. 1. i 4. ZPP). Nadalje, u slučajevima kada nastupe pravne posljedice otvaranja stečajnog postupka, sud će prekinuti postupak koji se vodi o tražbini koja se prijavljuje u stečajnom postupku te isti postupak nastaviti po službenoj dužnosti i donijeti rješenje kojim se smatra da je tužitelj povukao tužbu, ako tužitelj nije podnio prijedlog za nastavak parnice pod pretpostavkama propisanim zakonom kojim je uređen stečajni postupak, ili ako tužitelj nije prijavio tražbinu u stečajnom postupku, ili ako je tražbina priznata u stečajnom postupku (čl. 215. st. 2. ZPP). Također, ako stranke zaključe nagodbu nakon donošenja prvostupanjske odluke, a prije donošenja drugostupanjske odluke u povodu žalbe, sud pred kojim je nagodba zaključena rješenjem će ukinuti donesenu prvostupanjsku odluku i utvrditi da je tužba povučena, osim ako stranke nisu drukčije riješile to pitanje u zaključenoj nagodbi (čl. 321. st. 8. ZPP). Smatrat će se da je tužba u odnosu na zahtjev o kojem je sud propustio odlučiti povučena ako stranka ne podnese prijedlog za donošenje dopunske presude u roku od 15 od primitka presude (čl. 339. st. 2. ZPP).

Povučena tužba smatra se kao da nije ni bila podnesena i može se ponovno podnijeti (čl. 193. st. 9. ZPP), a tužitelj ne može opozvati svoju izjavu o povlačenju⁸³¹. Tužitelj koji povuče tužbu dužan je tuženiku naknaditi troškove postupka (čl. 158. st. 1. ZPP), osim u slučajevima

⁸³⁰ Državna tijela, državno odvjetništvo, odvjetnici, javni bilježnici, sudski vještaci, sudski procjenitelji, sudski tumači, stečajni upravitelji, povjerenici, punomoćnici iz članka 434.a ZPP-a, povjerenici u postupku stečaja potrošača, likvidatori, posebni skrbnici zaposleni u Centru za posebno skrbništvo, pravne osobe te fizičke osobe (obrtnici, liječnici i dr.) koje obavljaju registriranu djelatnost u sporovima koji se tiču te djelatnosti uvijek su dužni podneske podnositi u elektroničkom obliku (čl. 106.a st. 5. ZPP).

⁸³¹ *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 430.

ako je tužitelj povukao tužbu odmah nakon što je tuženik udovoljio zahtjevu tužitelja, kada je troškove postupka dužan tužitelju naknaditi tuženik (čl. 158. st. 2. ZPP). Protiv prethodno navedenih rješenja kojim se konstatira povlačenje tužbe i kojima sud odlučuje o troškovima postupka nastalih protivnoj stranci povlačenjem tužbe, može se izjaviti žalba (čl. 378. st. 1. ZPP). Iz presuda koja sam razmotrio za potrebe ovog rada proizlazi da su rijetke situacije u kojima je došlo do povlačenja tužbe za poništaj. Uglavnom je povlačenje tužbe uslijedilo zbog postignutog izvansudskog dogovora među strankama postupka za poništaj pravorijeka. O sadržaju toga dogovora sud u pravilu nije bio obaviještavan već je tužitelj u svojem podnesku samo naveo da je među strankama postignut dogovor, pa da se iz toga razloga povlači tužba. U svim tim slučajevima stranke su obavijestile sud da ne potražuju troškove postupka.⁸³²

7.1.9. Preinaka tužbe za poništaj

Preinaka tužbe jest promjena istovjetnosti zahtjeva, povećanje postojećeg ili isticanje drugog zahtjeva uz postojeći (čl. 191. st. 1. ZPP). Preinaka tužbe može biti objektivna i subjektivna. Promjene u pogledu pravne osnove tužbe nisu relevantne⁸³³, kako je i određeno člankom 191. stavkom 3. ZPP. Tužitelj može preinačiti tužbu do zaključenja prethodnog postupka (čl. 190. st. 1. ZPP), odnosno iznimno i do zaključenja glavne rasprave ako je bez svoje krivnje nije mogao preinačiti do zaključenja prethodnog postupka (čl. 190. st. 2. ZPP). Kako je već prethodno naglašeno, tužba za poništaj je izvanredno pravno sredstvo protiv pravorijeka čiji glavni tužbeni zahtjev mora glasiti na poništaj pravorijeka te mora biti usmjerena prema osobi koja je u arbitražnom postupku bila protivnik osobe koja se sada u ovom postupku poništaja nalazi u ulozi tužitelja. Svaki drugačiji tužbeni zahtjev bi sud u postupku poništaja pravorijeka bio dužan odbaciti. Stoga su i mogućnosti stranaka za preinakom tužbe u postupku poništaja pravorijeka ograničene. Tužitelj bi u postupku poništaja pravorijeka mogao preinačiti tužbu samo u onom slučaju kada je tužbeni zahtjev pogrešno usmjerio protiv osobe na koju se pravorijek ne odnosi te koja nije ni sudjelovala u arbitražnom postupku ili kada je tužbom prvotno naznačen pogrešan pravorijek čiji se poništaj zahtijeva. Tužitelj bi mogao navedene pogreške ispraviti promptnim povlačenjem tužbe dok ona još nije ni dostavljena tuženiku ili povlačenjem tužbe uz pristanak tuženika, ako je greška naknadno shvaćena. Ali moguće je i situacija u kojoj je tužitelj postao svjestan svojih pogrešaka tek istekom roka za podnošenje tužbe za poništaj, pa bi povlačenjem tužbe nakon isteka tog prekluzivnog roka,

⁸³² Primjerice: rješenje ŽSZG br. Ap-5/13 od 24. travnja 2013. i rješenje ŽSZG br. 15/13 od 4. lipnja 2013. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁸³³ *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 425.

izgubio mogućnost podnošenja nove tužbe za poništaj pravorijeka. Jedini način da u toj situaciji spriječi gubitak svojeg prava na podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, jest preinaka tužbe na način da umjesto prvotno naznačenog tuženika tuži drugu osobu (čl. 192. st. 1. ZPP), odnosno da u tužbi umjesto poništaja pogrešno naznačenog pravorijeka zatraži poništaj ispravno naznačenog pravorijeka. Ali da bi sud odobrio preinaku tužbe nužna je pod određenim uvjetima prethodna suglasnost dosadašnjih odnosno budućih stranaka. Tako u slučaju kada tužitelj umjesto prvobitnog tuženika tuži drugu osobu, za takvu je preinaku potreban pristanak osobe koja treba stupiti u parnicu umjesto tuženika, a ako se tuženik već upustio u raspravljanje o glavnoj stvari, potreban je i pristanak tuženika (čl. 192. st. 2. ZPP). Do promjene osobe moglo bi doći i na strani tužitelja, primjerice ako je osoba koja nije bila stranka u arbitražnom postupku prvotno podnijela tužbu za poništaj pravorijeka, a povodom preinake u parnicu kao tužitelj stupa osoba koja jest bila stranka u arbitražnom postupku. No, to je doista samo teoretski primjer, jer će se u praksi to rijetko dogoditi. U svakom slučaju, ako se tuženik upustio u raspravljanje, do promjene na strani tužitelja može doći samo ako tuženik na to pristane (čl. 192. st. 3. ZPP). Osoba koja povodom preinake stupa u parnicu mora primiti parnicu u onom stanju u kakvu se ona nalazi u trenutku kad u nju stupa (čl. 192. st. 4. ZPP). U slučaju u kojem bi tužitelj u tužbi umjesto prvotno pogrešno naznačenog pravorijeka naknadno točno naznačio pravorijek koji treba biti predmetom poništaja, to bi se također smatralo preinakom tužbe jer je došlo do promjene istovjetnosti tužbenog zahtjeva (čl. 191. st. 1. ZPP). I za takvu preinaku bi bila nužna suglasnost tuženika, ali i tada samo tek od trenutka kada mu je tužba dostavljena. Ipak, ako bi se tuženik protivio, sud bi mogao u tom slučaju dopustiti preinaku ako bi smatrao da bi to bilo svrsishodno za konačno rješenje odnosa među strankama (čl. 190. st. 3. ZPP). Kada je tužba objektivno preinačena na ročištu na kojem tuženik koji je uredno bio pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda, sud neće odgoditi ročište, već će o preinaci odlučiti neovisno o tome što se tuženik nije izjasnio o preinaci (čl. 190. st. 8. ZPP). U svim slučajevima preinake tužbe za koje je potrebna suglasnost tuženika, smatrat će se da postoji pristanak tuženika na preinaku tužbe ako se on upusti u raspravljanje o glavnoj stvari po preinačenoj tužbi, a nije se prije toga protivio preinaci (čl. 190. st. 4. ZPP). Protiv rješenja kojim se prihvaća preinaka tužbe nije dopuštena posebna žalba (čl. 190. st. 9. ZPP). No, protiv rješenja kojim se odbija tužiteljeva preinaka, posebna žalba bi bila dopuštena, što slijedi iz članka 378. stavka 1. ZPP-a. Teoretski je moguće da uslijed subjektivne preinake tužbe u postupku za poništaj pravorijeka, sud utvrdi da više nije nadležan za odlučivanje o dopustivosti takve preinake. U tim slučajevima sud će predmet dostaviti stvarno nadležnom sudu, koji će, ako se tuženik protivi preinaci, riješiti je li preinaka dopuštena (čl. 190. st. 5. ZPP). U ni jednom predmetu koji sam razmatrao za potrebe

ovog rada, sud nije imao prilike odlučivati o dopustivosti objektivne illi subjektivne preinake tužbe iz jednostavnog razloga što takav zahtjev nikada nije ni postavljen. S obzirom na to da tužbeni zahtjev mora biti precizan ne samo u pogledu toga što se njime zahtijeva, već i u pogledu stranaka koje se nalaze u procesnoj poziciji tužitelja odnosno tuženika u parnici za poništaj pravorijeka, takav je rezultat i očekivan.

7.1.10. Moguće odluke suda u postupku poništaja pravorijeka

U postupcima za poništaj pravorijeka sud je obvezan donositi odluke u istom obliku kao i u ostalim parničnim postupcima. Tako sve odluke moraju biti u obliku presude ili rješenja (čl. 129. st. 1. reč. 1. ZPP). O tužbenom zahtjevu sud mora odlučivati presudom (čl. 129. st. 1. reč. 2. ZPP). Kada ne odlučuje presudom, sud odlučuje rješenjem (čl. 129. st. 2. reč. 1. ZPP). Odluka o troškovima u presudi smatra se rješenjem (čl. 129. st. 3. ZPP), premda je ovdje riječ o odluci o meritornom sporednom traženju. U daljnjim odlomcima će se dati prikaz najznačajnijih sudskih odluka u postupcima poništaja pravorijeka, u prvom redu onih koji su vezani uz odlučivanje o tužbenom zahtjevu ili uz sudbinu tužbenog zahtjeva.

7.1.10.1. Rješenje – odbačaj tužbe

U postupcima za poništaj pravorijeka sud će donijeti rješenje o odbačaju tužbe, ako nisu ispunjene procesne pretpostavke za njegovo vođenje. U prvom redu to bi bio slučaj, ako bi tužba bila podnesena izvan prekluzivnog roka od 3 mjeseca predviđenog člankom 36. stavkom 3. ZA (čl. 282. st. 1. ZPP). To bi bio i slučaj, ako tužba kao podnesak ne bi sadržavala sve što je potrebno da bi se po njoj moglo postupiti, a tužitelj ne postupi po uputi suda o njezinom ispravku odnosno dopuni, već tužbu vrati sudu bez ispravke ili dopune (čl. 109. st. 4. ZPP). Na jednak način sud će postupiti i u slučajevima ako tužitelj ne učini vjerojatnim postojanje procesne legitimacije stranaka⁸³⁴, kada u tijeku postupka, do pravomoćnosti odluke sud utvrdi da za rješavanje spora nije nadležan sud u Republici Hrvatskoj (čl. 16. st. 3. ZPP), zatim u slučajevima nedostatka stranačke sposobnosti ili kada stranka nema zakonskog zastupnika ili zakonski zastupnik nema posebno ovlaštenje kada je ono potrebno, a ti se nedostaci ne mogu otkloniti ili ako je bezuspješno protekao određeni rok za otklanjanje tih nedostataka, a ti su nedostaci takve prirode da sprečavaju daljnje vođenje parnice (čl. 83. st. 5. ZPP), kao i kada tužitelj u za to određenom roku ne predujmi sredstva za pokriće troškova postavljanja i rada privremenog zastupnika, osim ako se privremeni zastupnik postavlja

⁸³⁴ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 314.

tužitelju zbog razloga iz članka 84. stavka 2. točaka 4. i 5. ZPP-a⁸³⁵ (čl. 85. st. 3. ZPP). Sud će odbaciti tužbu i u slučajevima kada se tužitelj ili njegov zastupnik nalaze u inozemstvu i nemaju punomoćnika u Republici Hrvatskoj, a prigodom podnošenja tužbe nisu imenovali punomoćnika za primanje pismena u Republici Hrvatskoj (čl. 146. st. 1. ZPP), kao i u slučajevima kada tužitelj u za to ostavljenom roku ne podmiri sredstva za pokriće troškova postavljanja i rada zastupnika tuženika za primanje pismena (čl. 146. st. 5. ZPP). Sud će odbaciti tužbu i u slučajevima dvostruke litispedencije (čl. 194. st. 3. ZPP), u slučajevima ako je o predmetu o kojem se vodi parnica među strankama ranije bila sklopljena sudska nagodba (čl. 323. ZPP) te ako je o predmetu o kojemu se vodi parnica već među istim strankama pravomoćno odlučeno (čl. 333. st. 2. ZPP). U svim navedenim slučajevima je protiv rješenja o odbačaju tužbe dopušteno izjavljivanje žalbe.

7.1.10.2. Rješenje – odgoda postupka

Sudovi u postupcima za poništaj pravorijeka mogu donijeti rješenje o odgodi postupka koje je karakteristično samo za te postupke. Tako sud od koga se traži poništaj pravorijeka može, ako nađe da je to prikladno ili ako to zatraži jedna od stranaka, odgoditi postupak po tužbi za poništaj za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka (čl. 36. st. 4. ZA). S obzirom na jezičnu konstrukciju navedene zakonske odredbe sud bi mogao odgoditi postupak za poništaj samo u dva slučaja: a) ako smatra da je to prikladno, što je mogućnost koja je dosta široka, podložna raznom interpretiranju budući da nedostaju zakonski kriteriji za takvo odlučivanje, već će isto biti rezultat promišljanja suda u svakom konkretnom postupku za poništaj ili b) ako to zatraži jedna od stranaka. Način na koji je koncipiran članak 36. stavak 4. ZA mogao bi potencijalno dovesti do pogrešne interpretacije da je sud dužan već samo na zahtjev jedne od stranaka postupka za poništaja taj postupak odgoditi, bez prethodnog ocjenjivanja od strane suda osnovanosti odnosno opravdanosti takvog zahtjeva. Članak 36. stavak 4. ZA čak ne traži da stranka zahtjev za odgodom postupka za poništaj obrazloži. Interpretacija članka 36. stavka 4. ZA prema kojoj bi sud bio dužan odgoditi postupak za poništaj već samo na zahtjev stranke, bez ikakvog njezinog obrazloženja i bez mogućnosti sudske ocjene osnovanosti toga zahtjeva svakako bi ugrozilo načelo ekonomičnosti i otvorilo mogućnosti zloupotrebe toga prava jednostavnim zahtjevom tuženika za odgodom postupka za

⁸³⁵ To su slučajevi kada je boravište tuženika nepoznato, a tuženik nema punomoćnika ili kada se tuženik ili njegov zakonski zastupnik, koji nemaju punomoćnika u Republici Hrvatskoj, nalaze u inozemstvu, a dostava se nije mogla obaviti.

poništaj. Postupak za poništaj pravorijeka bi mogao, ako bi se prihvatilo takvo tumačenje, biti izložen neopravdanom odugovlačenju. Stoga takvo tumačenje članka 36. stavka 4. ZA treba otkloniti. Treba stoga uzeti da bi sud morao kod svakog zahtjeva za odgodom postupka za poništaj pravorijeka prosuditi da li je takav zahtjev osnovan odnosno opravdan. U prilog takvog tumačenja bi govorilo da zakonodavac u članku 36. stavku 4. ZA propisuje da sud od kojeg se traži poništaj pravorijeka "*može*", ako nađe da je to prikladno ili ako to zatraži jedna od stranaka odgoditi postupak za poništaj, a ne da "*će*" ili "*da je dužan*" u navedenim slučajevima odgoditi postupak za poništaj pravorijeka. Sud bi radi zaštite načela savjesnog korištenja procesnih ovlaštenja, svakako trebao odbiti zahtjev za odgodom postupka za poništaj pravorijeka, ako je iz njegovog sadržaja očito da je podnesen radi šikaniranja protivnika ili sprječavanja suda da ostvari svoj društveni zadatak ili u svim slučajevima kada zaključi da stranka poseže za zlouporabom svojim procesnih ovlaštenja. Iz sadržaja članka 36. stavka 4. ZA nije jasno da li sud u svom formalnom rješenju o odgodi treba navesti što bi to arbitražni sud trebao poduzeti da ukloni razloge za poništaj pravorijeka. Po logici stvari, sud bi u takvom rješenju trebao navesti što bi arbitražni sud trebao poduzeti kako bi se uklonio razlog ili razlozi za poništaj. To naravno, ne znači da bi arbitražni sud bio vezan mišljenjem državnog suda. Iako se u pravnoj znanosti navodi da je odredba članka 36. stavka 4. ZA doslovno preuzeta iz članka 34. stavka 4. UML-a⁸³⁶, takva konstatacija nije točna. Da bi sud u skladu s člankom 34. stavkom 4. UML-a odgodio postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka, potreban je svakako zahtjev stranke za odgodom, ali opravdanost takvog zahtjeva ipak ocjenjuje sud, i tek ako sud smatra da je to opravdano, donijeti će rješenje o odgodi postupka poništaja za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi po mišljenju arbitražnog suda moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka.⁸³⁷ Dakle, nije dovoljan samo zahtjev jedne od stranaka za odgodom postupka za poništaj pravorijeka već je nužno da sud ocijeni takav zahtjev opravdanim. Iz članka 34. stavka 4. UML-a jasno proizlazi da državni sud u svojoj odluci o odgodi postupka za poništaj pravorijeka iznosi svoje mišljenje što bi arbitražni sud trebao poduzeti kako bi se uklonili razlozi za poništaj. Budući da je riječ samo o mišljenju državnog suda, arbitražni sud za to mišljenje nije vezan. Smatramo, da bi *de lege ferenda* trebalo precizirati sadržaj članka 36. stavka 4. hrvatskog ZA i izričito propisati da sud može donijeti odluku o odgodi postupka za poništaj pravorijeka ili po službenoj dužnosti

⁸³⁶ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 308.

⁸³⁷ Člankom 34. stavkom 4. UML-a je određeno: "*The court, when asked to set aside an award, may, where appropriate and so requested by a party, suspend the setting aside proceedings for a period of time determined by it in order to give the arbitral tribunal an opportunity to resume the arbitral proceedings or to take such other action as in the arbitral tribunal's opinion will eliminate the grounds for setting aside*".

ili na zahtjev jedne od stranaka postupka za poništaj pravorijeka, ako smatra da je takva odgoda potrebna, pri čemu u svojoj odluci o odgodi tada navodi i svoje mišljenje što bi arbitražni sud mogao poduzeti kako bi se otklonio razlog odnosno razlozi za poništaj pravorijeka.

Svaka stranka postupka za poništaj, dakle ili tužitelj ili tuženik, bi bila ovlaštena zahtjev za odgodu tog postupka postaviti najkasnije do zaključenja glavne rasprave. Naime, takav zahtjev nije dokazni prijedlog kojeg stranka može iznijeti sukladno članku 299. stavcima 1. i 2. ZPP-a u pravilu najkasnije na pripremnom ročištu. Treba uzeti da bi sud bio dužan zahtjev za odgodom dostaviti na očitovanje suprotnoj stranci (čl. 5. st. 1. ZPP), te tek primitkom njenog očitovanja ili ako očitovanje izostane, onda protekom roka za očitovanje, donijeti rješenje o odgodi. Bitno je naglasiti da ZPP ne poznaje pojam "odgode postupka" već bi načelom analogije u navedenim slučajevima trebao postupati kao da donosi rješenje o odgodi ročišta sukladno članku 116. stavku 1. ZPP-a⁸³⁸. Sud bi, što je i razumljivo, rješenje o odgodi postupka mogao po službenoj dužnosti također donijeti najkasnije do zaključenja glavne rasprave. Za očekivati je da će sud po službenoj dužnosti odgoditi postupak u onom trenutku kada raspolaže sa svim činjenicama bitnima za donošenje osnovane odluke o odgodi postupka. Po logici stvari, odgoda postupka za poništaj bi bila moguća tek kada taj parnični postupak počne teći, dakle tek nakon dostave tužbe tuženiku i primijenjenog načela saslušanja stranaka, dakle nakon primitka odgovora na tužbu tuženika. U pravilu će u praksi tuženik više nego tužitelj biti zainteresiran za odgodu postupka za poništaj pravorijeka. Sud će s obzirom na okolnosti slučaja odrediti rok unutar kojega će arbitražnom sudu dati mogućnost da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka, primjenjujući odgovarajuće odredbu članka 111. stavka 1. ZPP-a.

Na rješenje o odgodi postupka svaka stranka bi bila ovlaštena izjaviti žalbu jer je člankom 378. stavkom 1. ZPP-a određeno da je protiv rješenja prvostupanjskog suda dopuštena žalba ako ZPP-om nije određeno da žalba nije dopuštena.

Postavlja se pitanje o svrsishodnosti odgode postupka za poništaj pravorijeka te pitanje o mogućnostima arbitražnog suda nakon takve odluke državnog suda.

Prvenstveno je bitno za naglasiti da bi sud trebao udovoljiti zahtjevu za odgodom ili po

⁸³⁸ Člankom 116. stavkom 1. ZPP-a je određeno:

"Sud može ročište odgoditi kad je to potrebno radi izvođenja dokaza ili kad za to postoje drugi opravdani razlozi."

službenoj dužnosti odgoditi postupak za poništaj pravorijeka samo kada utvrdi da egzistiraju poništajni razlozi čije otklanjanje je u interesu obje parnične stranke, i koji razlozi su "*lakše prirode*" da opravdavaju ocjenu suda da ih je svrsishodnije otkloniti nego poništiti pravorijek u cijelosti. Tako bi sud trebao odgoditi postupak u slučaju kada stranci nije omogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. c) ZA), kada sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu sa odredbama ZA ili sa dopuštenim sporazumom stranaka, a to je utjecalo na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA) ili ako pravorijek nije potpisan ili obrazložen u smislu odredbi ZA (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. f) ZA). U slučajevima postojanja apsolutnih poništajnih razloga, smatram da bi sud trebao poništiti pravorijek bez mogućnosti prethodne odgode postupka. U pravnoj znanosti se navodi da ovo pravilo jamačno ima na umu situacije u kojima su se stekli takvi uvjeti za poništaj pravorijeka koji *ipso iure* ne diskvalificiraju arbitre koji su je donijeli, pa niti arbitražni ugovor na temelju kojega je bio konstituiran arbitražni sud koji je odluku donio.⁸³⁹ Odgodu bi trebao odrediti državni sud u nadi da bi doneseni pravorijek zahvaljujući arbitrima koji su ga donijeli mogao doživjeti neko bitnije poboljšanje u uvjetima u kojima sud arbitrima pruža mogućnost da nastave arbitriranje ili da poduzmu nešto drugo radi uklanjanja nastalih razloga za poništaj.⁸⁴⁰ U pravnoj literaturi iznosi se i tvrdnja da je odredba članka 36. stavak 4. unesena u ZA u dobroj namjeri, a ta je da se, ako je to moguće, pravorijek održi na snazi. Za njom će sud posegnuti onda kad ocijeni da se ostvario razlog za poništaj. Svi razlozi za poništaj arbitražnog suda nemaju, međutim, jednaki značaj, pa se neki zaista mogu naknadno ukloniti, kao što je primjerice onaj iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova f) ZA.⁸⁴¹ Jasno je da bi mogućnost odgode postupka za poništaj bila najprikladnija u onim slučajevima koji radi načela efikasnosti arbitražnog postupka zahtijevaju korekciju pravorijeka radije nego njegovo ukidanje uz dodatnu posljedicu provođenja ponovnog postupka. To je svakako olakšavajuća situacija za stranke, nego da zbog takvih propusta sud poništi pravorijek te dovede stranke u situaciju započinjanja novog arbitražnog postupka u kojem će se opet morati provesti sve one radnje nužne za konstituiranje arbitražnog suda i provođenje dokaznog postupka, sve u cilju donošenja novog pravorijeka.⁸⁴² Treba upozoriti da pojam "*prikladnost*" iz članka 36. stavka 4. ZA daje široku diskrecijsku ocjenu državnom sudu da i u drugim slučajevima naloži arbitražnom sudu otklanjanje tog nedostatka. Tom opsežnom konstrukcijom "*ako nađe da je to prikladno*" daje se toliko veliko

⁸³⁹ Triva, op. cit. u bilj. 193., str. 27.

⁸⁴⁰ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 308.

⁸⁴¹ Grbin, op. cit. u bilj. 606., str. 285.

⁸⁴² Tako i Triva, op. cit. u bilj. 471., str. 360.

diskrecijsko ovlaštenje sudu da odgodi postupak za poništaj pravorijeka, da ono može narušiti i legitimna očekivanja stranaka od postupka za poništaja pravorijeka. Zbog toga smatram da neodređenom pojmu "*prikladno*" ipak ne bi trebalo biti mjesta u zakonskom normiranju.

U situacijama kada sud odluči odgoditi postupak za poništaj pravorijeka, oživljava mandat arbitražnog suda, odnosno smatra se da mandat arbitražnog suda nije ni prestao donošenjem pravorijeka. U ovom slučaju mandat arbitražnog suda će prestati tek donošenjem "*odgovarajuće odluke*" (čl. 32. st. 2. reč. 2. ZA). Radi se o iznimnim slučajevima nastavka mandata arbitra po okončanju arbitražnog postupka koji svoj izvor moraju imati u zakonu. Pa ih tako ZA navodi u članku 32. stavku 1. rečenici 1., a odnose se na donošenje dopunskog pravorijeka (čl. 33. ZA), ispravljanje ili tumačenje pravorijeka (čl. 34. ZA), donošenje pravorijeka o troškovima arbitražnog postupka (čl. 35. st. 3. ZA), mogućnost arbitražnog suda da na temelju odluke državnog suda koji odlučuje o tužbi za poništaj pravorijeka, poduzme radnje koje bi mogle dovesti do uklanjanja razloga za poništaj pravorijeka (čl. 36. st. 4. ZA) i oživljavanje mandata arbitara nakon poništaja pravorijeka (čl. 37. ZA).

U slučaju kada se predmet vraća arbitražnom sudu može se dogoditi da je predmet nemoguće vratiti arbitražnom sudu u istom sastavu (primjerice jedan arbitar je obolio) ili da arbitražni sud odbija poduzeti bilo kakvu radnju u dotičnom predmetu. Ako prijeti opasnost da bezuspješno protekne vrijeme za koje je odgođen postupak za poništaj, taj se rok može produljiti na zahtjev bilo koje od stranaka u postupku za poništaj pravorijeka, ali samo ako sud utvrdi da za to postoje opravdani razlozi (odgovarajuća primjena članka 111. stavka 2. ZPP-a). Bezuspješnim protekom i toga produljenog roka sud će nastaviti postupak za poništaj pravorijeka te donijeti rješenje kojim poništava pravorijek. Iz hrvatske sudske prakse koju sam razmatrao za potrebe ovog rada može se zaključiti da stranke i sudovi u postupcima za poništaja pravorijeka jako rijetko koriste ovlasti iz odredbe članka 36. stavka 4. ZA te da se ta odredba u praksi ne primjenjuje u cilju otklanjanja poništajnih razloga "*lakše prirode*" u korist obje stranke.⁸⁴³ Praksa inozemnih sudova je pokazala da sudovi nisu smatrali prikladnim vratiti

⁸⁴³ ŽSZG je u presudi br. Ap-7/10 od 21. lipnja 2010. naveo da se ne može odgoditi postupak po tužbi za poništaj pravorijeka u slučaju kada pravorijek nije potpisan po svim članovima arbitražnog vijeća budući se radi o strogo formalnom nedostatku koji se ne može naknadno otkloniti. Takvo utvrđenje prvostupanjskog suda potvrđeno je presudom VSRH br. GŽ 23/10-2 od 30. prosinca 2010. kojom se navodi da je: "*...riječ je o nedostatku koji se naknadno ne može otkloniti pozivom na čl. 36. st. 4. ZA*" (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). VSRH je u presudi br. GŽ-16/10 od 16. travnja 2013. naveo da ne postoje uvjeti za primjenu navedene odredbe u slučaju kada pravorijek nisu potpisali svi članovi vijeća, odnosno u slučaju povrede članka 30. stavka 5. ZA. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 30. siječnja 2024., u 13:40 h).

predmet arbitražnom sudu u svrhu omogućavanja tom arbitražnom sudu da revidira svoju odluku o meritumu predmeta ili da razmotri nove dokaze o meritumu.⁸⁴⁴ A što je i opravdano u slučajevima kada sud utvrdi da razlozi koji opravdavaju poništenje pravorijeka nisu *"lakše prirode"*.

7.1.10.3. Rješenje – prekid, zastoj, obustava

Sud je u postupcima poništaja pravorijeka dužan donijeti rješenje o prekidu postupka u svim slučajevima određenima člankom 212. ZPP-a⁸⁴⁵ kada će utvrditi prekid postupka⁸⁴⁶ i člankom 213. stavka 1. ZPP-a⁸⁴⁷, kada će odrediti prekid postupka. U slučajevima iz članka 213. stavka 2. ZPP-a sud može odlučiti hoće li ili neće prekinuti postupak⁸⁴⁸. U svim tim je slučajevima protiv rješenja o prekida postupka, osim protiv rješenja o prekidu postupka zbog

⁸⁴⁴ Gessel Beata - vel Kalisz Kalinowska, UNCITRAL Model Law: Composition of the Arbitration Tribunal Reconsidering the Case upon Setting Aside of the Original Arbitration Award, in Maxi Scherer (ed), Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 34., br. 1., 2017., str. 24.

⁸⁴⁵ Člankom 212. ZPP je određeno:

"Postupak se prekida:

- 1) kad stranka umre,
- 2) kad stranka izgubi parničnu sposobnost, a nema punomoćnika u toj parnici,
- 3) kad zakonski zastupnik stranke umre ili prestane njegovo ovlaštenje za zastupanje, a stranka nema punomoćnika u toj parnici,
- 4) kad stranka koja je pravna osoba prestane postojati odnosno kad nadležno tijelo pravomoćno odluči o zabrani rada,
- 5) kad nastupe pravne posljedice otvaranja stečajnog postupka,
- 6) kad se stranka nađe na području koje je zbog izvanrednih događaja (poplava i sl.) odsječeno od suda,
- 7) kad zbog rata ili drugih uzroka prestane rad u sudu,
- 8) kad je to drugim zakonom određeno."

⁸⁴⁶ Tako je primjerice zbog otvaranja stečajnog postupka nad jednom od stranaka postupka za poništaj pravorijeka TSZG utvrdio prekid postupka sljedećim rješenjima: br. P-2430/15 od 9. listopada 2015.; br. P-3035/16 od 2. studenog 2017.; br. P-2470/19 od 30. prosinca 2019.; dok je primjerice zbog brisanja iz nadležnog registra jedne od stranaka postupka za poništaj pravorijeka TSZG utvrdio prekid postupka sljedećim rješenjima: br. P-491/16 od 27. prosinca 2018; br. P-1903/19 od 9. rujna 2020., br. P-1207/18 od 29. prosinca 2021. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

⁸⁴⁷ Člankom 213. stavkom 1. ZPP je određeno:

"Sud će prekid postupka odrediti i ako je:

- 1) odlučio da sam ne rješava o prethodnom pitanju (članak 12.),
- 2) odlučio podnijeti zahtjev Sudu Europske unije o tumačenju Ugovorā Europske unije te valjanosti i tumačenju akata institucija, tijela, ureda ili agencija Europske unije."

⁸⁴⁸ Člankom 213. stavkom 2. ZPP je određeno:

"Sud može odrediti prekid postupka:

- 1) ako odluka o tužbenom zahtjevu ovisi o tome je li učinjen trgovački prijestup ili je li učinjeno kazneno djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, tko je počinitelj i je li on odgovora, a osobito kad se pojavi sumnja da je svjedok ili vještak dao lažan iskaz ili da je isprava upotrijebljena kao dokaz lažna,
- 2) ako je zahtjev Sudu Europske unije o tumačenju Ugovorā Europske unije te valjanosti i tumačenju akata institucija, tijela, ureda ili agencija Europske unije već podnesen u drugom postupku, a odluka suda ovisi o rješenju tog zahtjeva,
- 3) u postupku u kojemu odluka ovisi o rješavanju istog pravnog pitanja, kad se na mrežnoj stranici e-oglasna ploča sudova objavi rješenje kojim se dopušta prijedlog za zauzimanje pravnog shvaćanja Vrhovnog suda Republike Hrvatske u oglednom postupku radi rješenja pitanja važnog za jedinstvenu primjenu prava (glava tridesetdruga – b)."

podnošenja zahtjeva Sudu Europske unije iz članka 213. stavka 1. točke 2. ZPP, dopušteno izjaviti žalbu (čl. 213. st. 3. ZPP). Prekid postupka uzrokuje to da prestaju teći svi rokovi određeni za obavljanje parničnih radnji (čl. 214. st. 1. ZPP). Prekinuti postupci će se nastaviti pod uvjetima propisanim člankom 215. stavcima 1. - 6. ZPP-a.⁸⁴⁹ Žalba protiv rješenja kojim se utvrđuje (članak 212. ZPP) ili određuje (članak 213. ZPP) prekid postupka ne zadržava nastupanje pravnih učinaka rješenja (čl. 218. st. 1. ZPP). Ako je sud na ročištu odbio prijedlog za prekid postupka i odlučio da se postupak odmah nastavi, protiv tog rješenja nije dopuštena posebna žalba (čl. 218. st. 2. ZPP). Za postupak za poništaj pravorijeka posebno bi mogao biti značajan razlog za prekid postupka iz članka 213. stavka 2. točke 1. ZPP-a, Naime, upravo okolnost da li je u arbitražnom postupku počinjeno kazneno djelo za koje se goni po službenoj dužnosti ili ako se pojavi sumnja da je svjedok ili vještak u arbitražnom postupku dao lažni iskaz ili da je isprava upotrijebljena u arbitražnom postupku kao dokaz lažna, su razlozi za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova e) ZA, ali i razlozi zbog kojih bi pravorijek mogao biti suprotan javnom poretku Republike Hrvatske. Stranke ne mogu drugačije dokazati postojanje kaznenog djela davanja lažnog iskaza ili predocjenja lažne isprave, nego kaznenom presudom kojom se utvrđuje postojanje bića tih kaznenih djela. Stoga bi bilo svrsishodno, naravno, ako su stranke istovremeno ili prije podnošenja tužbe za poništaj podnijele i kaznenu prijavu iz razloga na koje se odnosi i članak 213. stavak 2. točke 1. ZPP-a, prekinuti postupak za poništaj pravorijeka dok se pravomoćno ne okončaju predmetni kazneni postupci ili dok sud utvrdi da više ne postoje razlozi da se čeka na njihov završetak (čl. 215. st. 4. ZPP). Sud nije obavezan u tim slučajevima odrediti prekid postupka, već zakonodavac

⁸⁴⁹ Člankom 215. stavcima 1.-6. ZPP-a je određeno:

"Postupak koji je prekinut iz razloga navedenih u članku 212. t. 1. do 5. ovog Zakona nastaviti će se kad nasljednik ili skrbnik ostavine, novi zakonski zastupnik, stečajni upravitelj ili pravni sljednici pravne osobe preuzmu postupak ili kad ih sud na prijedlog protivne strane ili po službenoj dužnosti pozove da to učine.

Postupak koji je prekinut zbog razloga navedenog u članku 212. točki 5. ovoga Zakona, a vodi se o tražbini koja se prijavljuje u stečajnom postupku, sud će nastaviti po službenoj dužnosti i donijeti rješenje kojim se smatra da je tužitelj povukao tužbu, ako tužitelj nije podnio prijedlog za nastavak parnice pod pretpostavkama propisanim zakonom kojim je uređen stečajni postupak, ili ako tužitelj nije prijavio tražbinu u stečajnom postupku, ili ako je tražbina priznata u stečajnom postupku, a ako je prekid postupka nastupio nakon donošenja prvostupanjske odluke, tim će rješenjem i ukinuti prvostupanjsku odluku.

Postupak koji je prekinut iz razloga navedenih u članku 212. točki 6. ovoga Zakona nastaviti će se kad stranka koja se nalazila na području koje je zbog izvanrednih događaja odsječeno od suda preuzme postupak ili kad je sud na prijedlog protivne stranke ili po službenoj dužnosti pozove da to učini.

Ako je sud prekinuo postupak iz razloga navedenih u članku 213. stavku 1. točkama 1. i 2. te stavku 2. točkama 1. i 2. ovog Zakona, postupak će se nastaviti kad se pravomoćno završi postupak pred sudom ili drugim nadležnim organom ili kad sud ustanovi da više ne postoje razlozi da se čeka na njegov završetak.

Ako je sud prekinuo postupak zbog razloga navedenog u članku 213. stavku 2. točki 3. ovoga Zakona, postupak će se nastaviti kad se objavi rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske o pitanju važnom za jedinstvenu primjenu prava.

U svim ostalim slučajevima prekinuti postupak nastaviti će se na prijedlog stranke ili po službenoj dužnosti čim prestanu razlozi prekida."

ostavlja mogućnost sudu da tako postupi. Da li će tako postupiti ovisiti će između ostalog i o uvjerljivosti argumentacije stranke koja traži prekid postupka. Sud mora procijeniti hoće li odrediti prekid postupka za poništaj pravorijeka i čekati odluku nadležnog kaznenog suda o postojanju kaznenog djela vezanog za arbitražni postupak ili će nastaviti postupak za poništaj pravorijeka i sam odlučiti o postojanju dotičnog kaznenog djela kao o prethodnom pitanju te nastavno i o tužbenom zahtjevu za poništaj pravorijeka.

U postupcima za poništaj pravorijeka sud će vrlo rijetko biti u prilici da donosi rješenje o zastoju postupka. To bi moglo biti u rijetkim slučajevima u kojima je stranka u postupku za poništaj pravorijeka fizička osoba pod skrbništvom. U tom slučaju, ako sud ustanovi da bi zbog propuštanja zastupnika mogla nastati šteta za osobu pod skrbništvom, sud će zastati s postupkom i predložiti da se odredi drugi zakonski zastupnik (čl. 81. st. 3. ZPP). U slučajevima u kojima po odredbama ZPP-a dolazi do zastoja postupka primjenjivat će se na odgovarajući način odredbe ZPP-a o prekidu postupka (čl. 215.a ZPP).⁸⁵⁰

U postupku za poništaj pravorijeka sud će, kao i inače u parničnom postupku, donijeti rješenje o obustavi postupka u onim slučajevima koji su navedeni u članku 215.b stavcima 1. i 2. ZPP-a. Pa je tako tim zakonom određeno da se postupak obustavlja kad umre ili prestane postojati stranka u postupku o pravima koja ne prelaze na njezine nasljednike, odnosno pravne sljednike (čl. 215.b st. 1. ZPP), kao i da će sud postupak koji je prekinut zbog razloga navedenog u članku 212. točki 4. ovoga Zakona nastaviti i istodobno obustaviti ako pravni sljednik pravne osobe ne preuzme postupak ili protivna strana ne predloži da ga sud pozove da to učini u roku od tri mjeseca od pravomoćnosti rješenja o prekidu postupka (čl. 215.b st. 2. ZPP).

U rješenju o obustavi postupka sud će odlučiti da svaka stranka snosi svoje troškove u postupku koji je prethodio donošenju rješenja o obustavi, dok će troškove postupka u povodu rješenja o obustavi snositi ona stranka koja je dala povoda za provedbu tog postupka (čl. 215b. st. 7. ZPP). Protiv rješenja o obustavi postupak dozvoljeno je izjavljivanje žalbe sukladno primjeni članka 378. stavka 1. ZPP-a.

⁸⁵⁰ Iz presuda hrvatskih sudova koje su razmatrane za potrebe ovog rada, sud je u samo jednom slučaju sud odredio zastoj postupka. Pa je tako TSZG u postupku poništaja pravorijeka koji se vodi pod br. P-3059/18, dana 30. rujna 2019. donio rješenje kojim je odredio zastoj postupka *"radi pokušaja mirnog rješenja spora u trajanju do 31. listopada 2019."* S obzirom da je tužitelj podneskom od 8. studenog 2019. predložio nastavak postupka, TSZG je dana 15. studenog 2019. donio rješenje kojim se nastavlja postupak.

7.1.10.4. Presuda – odbijanje tužbenog zahtjeva

Ako sud u nakon održane rasprave u postupku za poništaj pravorijeka utvrdi da ne postoje poništajni razlozi na koje se stranka pozvala u skladu s člankom 36. stavkom 2. točkom 1. ZA, a ni oni na koje sud tom u postupku u skladu s člankom 36. stavkom 2. točkom 2. ZA pazi po službenoj dužnosti, donijet će presudu kojom se u cijelosti odbija tužbeni zahtjev kojim se traži poništaj pravorijeka (vidjeti članak 325. stavak 1. ZPP-a).

U redovnom parničnom postupku moguće je u skladu s člankom 332.a stavkom 1. ZPP-a donijeti presudu kojom se odbija tužbeni zahtjev bez održavanja rasprave. Naime ako tuženik ne podnese odgovor na tužbu u određenom roku, ako je udovoljeno uvjetima iz članka 331.b stavka 1. točaka 1. i 4. ZPP-a, a nije udovoljeno uvjetima iz članka 331.b stavka 1. točaka 2. i 3. ZPP-a⁸⁵¹, sud može donijeti presudu kojom se tužbeni zahtjev odbija. Kako je presuda bez održavanja rasprave vrsta tzv. dispozitivne presude u širem smislu⁸⁵², otvara se pitanje je li u postupku za poništaj moguće donijeti presudu kojom se odbija tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka bez održavanja glavne rasprave. Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada može se zaključiti da su suci u postupcima za poništaj pravorijeka, ali samo onima koji su se vodili pred ŽSZG-om, donosili presude kojima su odbili tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka i bez održavanja glavne rasprave.⁸⁵³

⁸⁵¹ Članak 331.b stavak 1. ZPP-a propisuje: "Ako tuženik ne podnese odgovor na tužbu u određenom roku, donijet će se presuda kojom se prihvaća tužbeni zahtjev (presuda zbog ogluhe), ako bude udovoljeno ovim uvjetima:

1) ako su tuženiku tužba i poziv za davanje odgovora na tužbu uredno dostavljeni,
2) ako osnovanost tužbenog zahtjeva proizlazi iz činjenica navedenih u tužbi,
3) ako činjenice na kojima se temelji tužbeni zahtjev nisu u protivnosti s dokazima koje je sam tužitelj podnio ili s činjenicama koje su općepoznate,
4) ako ne postoje općepoznate okolnosti iz kojih proizlazi da su tuženika spriječili opravdani razlozi da podnese odgovor na tužbu."

⁸⁵² Dika Mihajlo, Građansko parnično pravo – Sudske odluke i sudska nagodba, IX knjiga, Narodne novine, Zagreb, 2013., str. 313.

⁸⁵³ Primjerice: Presuda ŽSZG br. AP-3/07 od 29. svibnja 2007. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-1/07 od 3. ožujka 2009. (odluka je objavljena u Babić, op. cit. u bilj. 14., str. 176.), Presuda ŽSZG br. AP-3/08 od 1. srpnja 2009. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-5/08 od 23. listopada 2009. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-1/09 od 18. svibnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-6/10 od 21. lipnja 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-2/11 od 7. lipnja 2011. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-2/13 od 28. svibnja 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-1/13 od 15. srpnja 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-16/13 od 1. listopada 2013. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-19/13 od 12. veljače 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-20/13 od 11. ožujka 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-21/13 od 7. travnja 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. AP-3/14 od 17. veljače 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. P-14/15 od 7. siječnja

7.1.10.5. Presuda – prihvaćanje tužbenog zahtjeva

Ako sud nakon održane rasprave u postupku za poništaj pravorijeka utvrdi da postoji i samo jedan od poništajnih razloga na koje se stranka pozvala u skladu s člankom 36. stavkom 2. točkom 1. ZA ili samo i jedan poništajni razlog na koje sud pazi po službenoj dužnosti u skladu s člankom 36. stavkom 2. točkom 2. ZA, on će donijeti presudu kojom prihvaća tužbeni zahtjev, izuzev kada smatra da su ispunjeni zakonski uvjeti da se predmet vrati arbitražnom sudu u skladu s člankom 36. stavkom 4. ZA. Presudom kojom prihvaća tužbeni zahtjev za poništajem pravorijeka sud ujedno i poništava pravorijek. Radi se o konstitutivnoj presudi u dijelu u kojem sud poništava pravorijek, dok se u dijelu presude u kojem sud odlučuje o troškovima postupka radi o kondemnatornoj presudi. Sud će u izreci presude navesti paricijski rok unutar kojega je tuženik dužan tužitelju isplatiti naloženi parnični trošak. Presuda kojom se tužbeni zahtjev prihvaća poništava pravorijek arbitražnog suda s djelovanjem *ex tunc*. Postupak se ograničava na donošenje *judicium rescindensa* pa državni sud ne može donositi i *judicium rescissorium*, kojim bi poništeni pravorijek nadomjestio sudskom presudom.⁸⁵⁴

U redovnom parničnom postupku moguće je u skladu s člankom 332.a stavkom 2. ZPP-a donijeti presudu kojom se prihvaća tužbeni zahtjev bez održavanja rasprave. Naime, ako je tuženik u odgovoru na tužbu priznao odlučne činjenice, neovisno o tome što je osporio tužbeni zahtjev ili ako tuženik nije izričito osporio tužbeni zahtjev, sud može bez zakazivanja ročišta donijeti presudu (članci 325. i 329. ZPP), ako ne postoje druge smetnje za njezino donošenje. S obzirom na to da je, kao što je već ranije rečeno, presuda bez održavanja rasprave vrsta dispozitivne presude u širem smislu, i ovdje se otvara pitanje bi li sud smio donijeti presudu kojom prihvaća tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka bez održavanja glavne rasprave.

Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada može se zaključiti da nije bilo neuobičajeno da su u postupcima za poništaj pravorijeka, ali samo onima koji su se vodili pred ŽSZG-om, suci donosili presude kojima je usvojen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka i bez održavanja glavne rasprave.⁸⁵⁵

2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu), Presuda ŽSZG br. P-8/16 od 28. travnja 2016. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁸⁵⁴ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 288.

⁸⁵⁵ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. AP-6/07 od 3. ožujka 2009.; br. AP-7/08 od 1. srpnja 2009.; br. AP-4/08 od 14. siječnja 2010.; br. AP-1/10 od 14. travnja 2010.; br. AP-3/10 od 18. svibnja 2010.; br. AP-7/10 od 21. lipnja 2010.; br. AP-8/10 od 25. listopada 2010.; br. AP-10/10 od 9. studenog 2010.; br. AP-5/11 od 21. veljače 2012.; br. AP-1/12 od 22. ožujka 2012.; br. AP-5/12 od 12. travnja 2012.; br. AP-4/13 od 22. srpnja 2013.; br. AP-

7.1.10.6. *Presuda – djelomično odbijanje ili prihvatanje tužbenog zahtjeva*

Sud u postupcima za poništaj pravorijeka može poništiti pravorijek i djelomično, ako je pravorijekom odlučeno o više tužbenih zahtjeva, a postojanje poništajnog ili poništajnih razloga utječe samo na neke tužbene zahtjeve, a ne na sve te ako su dijelovi pravorijeka koje treba poništiti odvojeni i odvojivi od ostatka izreke dijela pravorijeka.⁸⁵⁶ Sukladno članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA sud može poništiti pravorijek ako on sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s time da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, on može poništiti samo onaj dio odluke u kome se nalaze odredbe koje se odnose na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži. Ako se poništajni razlog odnosi na nevaljanost arbitražnog sporazuma ili se radi o nearbitrabilnom sporu, stranke će svoj spor sada moći riješiti samo pred nadležnim državnim sudom.⁸⁵⁷ Isticanje tužbenih zahtjeva za djelomičnim poništajem pravorijeka prisutno je i u hrvatskoj praksi.⁸⁵⁸ S obzirom na to da je sud u parničnom postupku ovlašten odlučivati samo u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku (čl. 2. st. 1. ZPP), sud u postupku za poništaja pravorijek nije ovlašten ispitivati ili odlučivati o dijelu pravorijeka kojeg tužitelj nije obuhvatio svojim tužbenim zahtjevom za poništaj.

7.1.10.7. *Dozvoljenost dispozitivnih presuda u postupku poništaja*

U hrvatskoj pravnoj znanosti više autora je iznijelo svoje stajalište da u parnicama pokrenutima tužbom za poništaj pravorijeka nema mjesta materijalnim stranačkim

14/13 od 19. studenog 2013.; br. AP-13/13 od 26. studenog 2013.; br. AP-10/13 od 10. prosinca 2013.; br. AP-2/14 od 28. listopada 2014. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

⁸⁵⁶ *Kandare* navodi da će sud djelomično poništiti pravorijek kada su arbitri prekoračili svoja ovlaštenja i riješili predmet koji im nije bio povjeren; Vidjeti *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 51.

⁸⁵⁷ *Kandare* također smatra da u situacijama kada *sud poništi arbitražnu odluku, sve što je arbitraža do tada učinila u tom sporu više ne vrijedi; u tom će slučaju trebati ponoviti postupak od samog početka, bez obzira na utrošak vremena i sredstva i to bilo pred arbitražom (ako se utvrdi da kompromisna klauzula još uvijek vezuje stranke), bilo pred nadležnim državnim sudom*; Vidjeti *Ibid*, str. 51.

⁸⁵⁸ Tako je primjerice TSZG presudom br P-7463/10 od 9. veljače 2012. i presudom br. P-528/15 od 2. srpnja 2015. odbio kao neosnovan tužbeni zahtjev za djelomičnim poništenjem pravorijeka. U prvom postupku tužitelj je poništavao pravorijek samo u dijelu kojim mu je naložena isplata novčane tražbine po protutužbenom zahtjevu postavljenom u arbitražnom postupku, dok je u drugom postupku tužitelj poništavao pravorijek u dijelu kojim je odbijen sa tužbenim zahtjevom, dok nije poništavao pravorijek u dijelu u kojem je u odnosu na njega odbijen protutužbeni zahtjev (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Zahtjev za djelomičnim poništenjem pravorijeka odbio je i TSZG SS Karlovac presudom br. P-3011/14 od 30. srpnja 2015. kojim je tužitelj tražio poništaj pravorijeka u dijelu kojim je odbijen s tužbenim zahtjevom (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Presudom TSZG br. 1243/14 od 13. listopada 2015. sud je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka u dijelu kojim je tužitelj u arbitražnom postupku odbijen sa tužbenim zahtjevom (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). Na jednak način je TSZG prethodno postupio presudom br. P-2211/13 od 24. veljače 2014. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

dispozicijama, pa ni donošenju presude na temelju priznanja, odricanja, zbog izostanka i zbog ogluhe, i to iz razloga što stranke ne mogu otkloniti primjenu odredbi o poništaju.⁸⁵⁹ U prilog ovakvom stavu iz pravne znanosti govori prvenstveno činjenica da je tužba za poništaj pravorijeka u prvom redu procesnopravna, a ne materijalnopravna tužba. Također i poništajni razlozi navedeni u članku 36. stavku 2. točkama 1.-2. su kogentne norme od kojih stranke ne mogu odstupiti, pa se ne mogu ni npr. usuglasiti ili priznati da, nakon što je podnesena tužba za poništaj pred državnim sudom, neki poništajni razlog postoji ili ne postoji. U pravnoj znanosti je naglašeno i da stranke ne mogu odredbe o poništaju ni modificirati (npr. u pogledu razloga ili postupka), osim u mjeri kojoj je to zakonom izričito dopušteno (npr. u pogledu novih činjenica i dokaza).⁸⁶⁰ Nadalje, i svaku dispozitivnu tužbu sud mora kontrolirati sukladno članku 3. stavku 3. ZPP-a, što znači da sud neće uvažiti raspolaganja stranaka koja su u suprotnosti s prisilnim propisima i pravilima javnog morala. Tako da i ovlaštenje da se podnosi tužba za poništaj pravorijeka ne znači i da bi bilo dozvoljeno npr. odricanje od tužbenog zahtjeva ili njegovo priznanje. Ali povlačenje tužbe bi bilo dozvoljeno, a što je i potvrđeno primjerima iz sudske prakse iskazanima u poglavlju 7.1.8. ovog rada. Niti u komparativnoj pravnoj literaturi nisam našao argumente koje govore za ili protiv dozvoljenosti dispozitivnih presuda u postupku za poništaj pravorijeka, a koje bi se u teoretskom smislu mogli primijeniti i za hrvatsko pravo.

Unatoč uvodno istaknutome stavu iz hrvatske pravne znanosti, TSZG je u postupcima radi poništaja pravorijeka u dva slučaja donio presudu na temelju odricanja. Temeljem zajedničkog podneska stranaka kojim se tužitelj odrekao tužbenog zahtjeva, a stranke se usuglasile da svaka snosi svoj svoj parnični trošak, TSZG je dana 17. srpnja 2017. donio presudu br. P-2087/16⁸⁶¹ kojim je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a te odredio da svaka stranka snosi svoj parnični trošak. Sud je u obrazloženju naveo da je presudu donio bez daljnjeg raspravljanja temeljem članka 331a ZPP-a, a u vezi s člankom 279. ZPP-a. I u drugome predmetu se tužitelj zbog razrješenja odnosa sa tuženikom, podneskom odrekao tužbenog zahtjeva, zbog čega je TSZG presudom br. P-1724/17 od 22. siječnja 2018.⁸⁶² odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a. U izreci presude je izostala odluka o parničnom trošku. U obrazloženju presude sud je naveo: "*Kako za odricanje od tužbenog*

⁸⁵⁹ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 288., Musa, op. cit. u bilj. 285., str. 810., Triva, op. cit. u bilj. 281., str. 4.

⁸⁶⁰ Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56., str. 286.

⁸⁶¹ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁸⁶² Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

zahtjeva nije potreban pristanak tuženika (čl. 331.a st. 2. Zakona o parničnom postupku, "Narodne novine" broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07 - odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 84/08, 123/08, 57/11, 25/13, 28/13, 89/14 - odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, dalje u tekstu: ZPP) i kako se prema ocjeni ovog suda u konkretnom slučaju ne radi o zahtjevu kojim stranke ne mogu disponirati (čl. 331.a st. 3 ZPP-a), odlučeno je temeljem odredbe čl. 331.a ZPP-a kao u izreci ove presude". Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovog rada, samo u ova dva predmeta se tužitelj podneskom odrekao tužbenog zahtjeva iz kojeg razloga je sud i donio presudu na temelju odricanja. Iz obje presude je izostalo utvrđenje suda u vezi postojanja apsolutnih poništajnih razloga na koje je sud dužan paziti po službenoj dužnosti. Za naglasiti je da na navedene presude niti jedna od stranaka nije izjavila žalbu. U vezi pitanja dozvoljenosti dispozitivnih presuda u postupku poništaja, bitno je konstatirati i utvrđenja iz presude TSZG br. P-1808/20 od 20. srpnja 2021.⁸⁶³ kojom je sud odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a. U obrazloženju ove presude, a obzirom tuženik nije dao odgovor na tužbu, sud je naveo: "Tuženik, iako uredno pozvan, odgovor na tužbu nije podnio u roku koji mu je sud odredio. No, kako po ocjeni suda nisu bile ispunjene pretpostavke za donošenje presude zbog ogluhe jer osnovanost tužbenog zahtjeva nije proizlazila iz činjenica navedenih u tužbi (čl. 331.b ZPP-a), sud je nastavio s postupanjem određivanjem pripremnog ročišta. U daljnjem tijeku postupka tuženik je osporio osnovanost tužiteljevog zahtjeva za poništaj Pravorijeka." Moglo bi se dakle zaključiti da sud smatra da bi bio ovlašten donijeti presudu zbog ogluhe ako bi bili ispunjeni uvjeti iz članka 331.b ZPP-a. VTSRH se presudom br. Pž-4804/21 od 1. lipnja 2022., a kojom je potvrdio navedenu prvostupanjsku presudu, nije osvrnuo na citrane zaključke prvostupanjskog suda. Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovog rada utvrđeno je da su sudovi odlučivali o tužbenom zahtjevu za poništaj pravorijeka i u slučajevima kada tuženik nije dao odgovor na tužbu. Štoviše, u tim slučajevima sudovi su donosili presude čak i bez održavanja glavne rasprave.⁸⁶⁴ Iz obrazloženja tih presuda izostalo je utvrđenje koje bi bilo slično citiranome stavu suda iz

⁸⁶³ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁸⁶⁴ Primjerice sljedeće presude ŽSZG-a: br. AP-4/10 od 2. srpnja 2010. kojom je odbijen zahtjev tužitelja za poništaj odluke Arbitražnog suda HNS br. A-30/09 od 16. studenog 2009 (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Ova presuda je potvrđena presudom VSRH br. Gž-29/10 od 7. prosinca 2010. (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. veljače 2024., u 16:57 h). Zatim presuda ŽSZG br. AP-8/10 od 25. listopada 2010. kojom je poništena Odluka Arbitražnog suda HNS br. 1978/06 od 1. veljače 2010. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu). Ova presuda je potvrđena presudom VSRH br. Gž-2/11 od 16. veljače 2011. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 15:38 h). I presuda ŽSZG br. AP-2/14 od 28. listopada 2014. kojom je odbijen zahtjev tužitelja za poništaj pravorijeka arbitražnog suda HNS br. A-80/12 od 27. siječnja 2014. protiv koje nije izjavljena žalba (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

presude TSZG br. P-1808/20, odnosno sudovi u tim postupcima čak nisu ni razmatrali jesu li ispunjeni uvjeti za donošenje presude zbog ogluhe.

Ukazuje se i da u ostalim postupcima za poništaj pravorijeka, a koje sam razmatrao za potrebe ovog rada, stranke nisu tražile od suda donošenje presude na temelju priznanja ili odricanja ili zbog izostanka ili zbog ogluhe. Ali bi svakako bilo zanimljivo za utvrditi da li bi u slučajevima da su stranke tražile od suda donošenje presude na temelju priznanja ili odricanja ili zbog izostanka ili zbog ogluhe prvostupanjski sudovi postupili na isti način kao i što je prethodno navedenim presudama prikazano, odnosno kakvo bi bilo stajalište žalbenih ili revizijskog suda povodom dozvoljenosti takvih vrsta presuda.

7.1.10.8. Dozvoljenost sudske nagodbe ili mirenja u postupku poništaja

U hrvatskoj pravnoj literaturi izraženo je i mišljenje da se postupak za poništaj pravorijeka ne može okončati sudskom nagodbom.⁸⁶⁵ Takvo stajalište nije obrazloženo, ali nisam utvrdio stajališta drugih autora koja bi bila u korist ili protiv sudske nagodbe u postupku za poništaj pravorijeka. Ni u sudskoj praksi koju sam istraživao za potrebe ovog rada nisam naišao ni na jednu sudsku nagodbu sklopljenu u postupku za poništaj pravorijeka, ali isto tako nisam naišao ni na to da su stranke tražile od suda sklapanje sudske nagodbe. Ipak sklapanje sudske nagodbe u postupku poništaja pravorijeka ne bi bilo dozvoljeno iz svih razloga zbog kojih u postupku poništaja nisu dozvoljene dispozitivne presude. Iz prikaza sudskih rješenja u poglavlju 7.1.8. ovog rada, a kojima su sudovi u postupku poništaja pravorijeka konstatirali da tužitelj povlači tužbu za poništaj jer je među strankama postignut izvansudski sporazum, ne bi bilo nikakve zapreke i da sud dozvoli strankama sklapanje nagodbe, kojom bi konstatirao da tužitelj povlači tužbu i da je npr. dužan tuženiku naknaditi prouzročeni parnični trošak ili da svaka stranka snosi svoje troškove (čl. 159. st. 1. ZPP). Postavlja se i pitanje bi li sud dozvolio sklapanje sudske nagodbe kojom bi tuženik npr. priznao tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka iz razloga što npr. pravorijek nije potpisan, a kojom nagodbom bi se stranke usuglasile i da svaka snosi svoje do tada nastale parnične trošak? Ali je jasno da ako sklapanje sudske nagodbe u postupcima za poništaj pravorijeka nije dozvoljeno, onda ne bi bilo moguće ni mirenje u tim postupcima. Onda ni sud u postupcima za poništaj pravorijek nije obavezan tijekom postupka upozoriti stranke na mogućnost sudske nagodbe i pomoći im zaključiti nagodbu, a koja obveza suda je propisana člankom 321. st. 3. ZPP-a.

⁸⁶⁵ Musa, op. cit. u bilj. 285., str. 810.

7.1.10.9. Odluka o troškovima u postupku poništaja pravorijeka

Stranka koja je u cijelosti izgubila parnicu dužna je nadoknaditi protivnoj stranci troškove izazvane vođenjem postupka (čl. 154. st. 1. reč. 1. ZPP). Ako je stranka djelomično uspjela u parnici sud će odrediti troškove u skladu s člankom 154. stavkom 2.⁸⁶⁶ i 4.⁸⁶⁷ ZPP-a. Neovisno o prethodno navedenom, zakon predviđa i primjenu načela *culpa*e pri određivanju koja stranka će snositi troškove parnične troškove. Naime, stranka je dužna neovisno o ishodu parnice nadoknaditi protivnoj stranci troškove koje je uzrokovala svojom krivnjom ili slučajem koji se njoj dogodio (čl. 156. stavka 1. ZPP-a). Nadalje, sud može odlučiti da jedna stranka nadoknadi sve troškove koje su protivna stranka i njezin umješak imali ako protivna stranka nije uspjela samo u razmjerno neznatnom dijelu svog zahtjeva, a zbog tog dijela nisu nastali posebni troškovi (čl. 154. st. 5. ZPP). Parnične troškove čini izdaci učinjeni u tijeku ili u povodu postupka (čl. 151. st. 1. ZPP), a sud će stranci odrediti naknadu samo onih troškova koji su bili potrebni za vođenje parnice (čl. 155. st. 1. reč. 1. ZPP). Ako je propisana tarifa za nagrade odvjetnika ili za druge troškove, odmjerit će se takvi troškovi prema toj tarifi (čl. 155. st. 2. ZPP). Zahtjev za naknadu troškova stranka je dužna staviti najkasnije do završetka raspravljanja koje prethodi odlučivanju o troškovima, a ako je riječ o donošenju odluke bez prethodnog raspravljanja, stranka je dužna zahtjev za naknadu troškova staviti u prijedlogu o kojem sud treba da odluči (čl. 164. st. 3. ZPP). O zahtjevu za naknadu troškova sud će odlučiti u presudi ili rješenju kojim se završava postupak pred tim sudom (čl. 164. st. 4. ZPP). U slučaju povlačenja tužbe, kao i u slučaju presude na temelju priznanja i presude na temelju odricanja, ako povlačenje tužbe, odricanje ili odustanak od pravnog lijeka, priznanje ili odricanje nisu obavljani na raspravi, zahtjev za naknadu troškova može se staviti u roku od 15 dana nakon dostave obavijesti ili odluke (čl. 164. st. 8. ZPP). Odluka o troškovima sadržana u presudi može se napadati samo žalbom na rješenje ako se istovremeno ne napada i odluka o glavnoj stvari (čl. 167. st. 1. ZPP). Ako jedna stranka napada presudu samo u pogledu troškova, a druga u

⁸⁶⁶ Člankom 154. stavkom 2. ZPP-a je određeno:

"Ako su stranke djelomično uspjele u parnici, sud će najprije utvrditi postotak u kojemu je svaka od njih uspjela, zatim će od postotka one stranke koja je u većoj mjeri uspjela oduzeti postotak one stranke koja je u manjoj mjeri uspjela, nakon toga će utvrditi iznos pojedinih i iznos ukupnih troškova stranke koja je u većoj mjeri uspjela u parnici koji su bili potrebni za svrhovito vođenje postupka te će toj stranci odmjeriti naknadu dijela takvih ukupnih troškova koji odgovara postotku koji je preostao nakon navedenog obračuna postotaka u kojima su stranke uspjele u parnici. Omjer uspjeha u parnici ocjenjuje se prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, vodeći računa i o uspjehu dokazivanja u pogledu osnove zahtjeva."

⁸⁶⁷ Člankom 154. stavkom 4. ZPP-a je određeno:

"Ako su stranke djelomično uspjele u parnici u približno jednakim dijelovima, sud može odrediti da svaka stranka snosi svoje troškove ili da jedna stranka naknadi drugoj stranci samo pojedine troškove primjenom članka 156. stavka 1. ovoga Zakona."

pogledu glavne stvari, viši će sud jednom odlukom odlučiti o oba pravna lijeka (čl. 167. st. 2. ZPP). Nastavno na prethodne navedene zakonske odredbe kojima je uređen način utvrđivanja i određivanja troškova parničnog postupka, pa tako i postupka za poništaj pravorijeka, zaključuje se da je sud dužan odrediti samo one troškove koji su jednoj od stranaka nastali u postupku za poništaj. Naglasak je na činjenici da parnične troškove čini samo izdaci učinjeni u tijeku ili povodu postupka (čl. 151. st. 1. ZPP), a sud će stranci odrediti naknadu samo onih troškova koji su bili potrebni za vođenje parnice (čl. 155. st. 1. reč. 1. ZPP).⁸⁶⁸ Sud dakle ne smije strankama priznavati troškove koji nisu vezani uz parnicu, pa tako ne smije priznavati ni one troškove nastale u arbitražnom postupku koji je prethodio donošenju pravorijeka koji je poništen sudskom presudom, iako je u nekim slučajevima državni sud razmatrao i te troškove jer je smatrao da tužitelj ima pravo na njih.⁸⁶⁹ Stranke osim u izuzetno rijetkim slučajevima ni ne traže naknadu troškova nastalih u arbitražnom postupku, pa je očito i u praksi sasvim jasno i prihvaćeno ograničenje da sud u postupcima za poništaj pravorijeka nadoknađuju samo one troškove koji su bili potrebni za vođenje parnice.

7.1.10.10. Vraćanje predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje

Već iz razloga što arbitražni sud temeljem Zakona o sudovima nije dio sudbene vlasti Republike Hrvatske, on ne bi ni bio dužan postupati po uputama sudova iz ukidnih odluka donesenih u postupcima za poništaj pravorijeka. Ipak ZA normira iznimka sukladno kojoj je državni sud u postupku za poništaj pravorijeka ovlašten vratiti arbitražnom sudu predmet na ponovno odlučivanje. Tako je člankom 37. stavkom 2. ZA određeno da kad sud kome je podnesena tužba za poništaj pravorijeka nađe da je to moguće i prikladno, u povodu poništaja pravorijeka vratit će, na traženje jedne stranke, predmet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu. Takva ovlast suda nije bezuvjetna, već će dakle sud tako postupiti samo na traženje jedne stranke iz postupka za poništaja i ako nađe da je to moguće i prikladno.

Prvi uvjet vraćanja predmeta arbitražnom sudu jest zahtjev jedne od stranaka postupka za poništaj za vraćanjem predmeta arbitražnom sudu. Za razliku od odgode postupka

⁸⁶⁸ Tako i *Triva/Dika* navode da se pravo na naknadu priznaje samo za troškove koji su bili potrebni za svrsishodno ostvarivanje ili obranu prava u parnici; Vidjeti *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 462.

⁸⁶⁹ Tako je primjerice u postupku koji se pred TSZG vodio pod posl. br. P-1679/12 tužitelj zatražio da mu tuženik naknadi iznos od 48.066,00 na ime naknade troška arbitražnog postupka. Tužitelj tijekom postupka nije sudu dostavio nikakav dokaz da je u arbitražnom postupku imao trošak u iznosu od 48.066,00 kn. Kako tužitelj nije dokazao da mu je u arbitražnom postupku nastao trošak u iznosu od 48.066,00 kn, sud ga je rješenjem od 19. lipnja 2012. odbio sa zahtjevom za naknadom troška u navedenom iznosu (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

iz članka 36. stavka 4. ZA, iz članka 37. stavka 2. ZA jasno proizlazi da je za vraćanje predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje nužno da to prethodno zatraži jedna od stranaka postupka za poništaja. Sud nije ovlašten o takvom vraćanju predmeta odlučiti bez zahtjeva stranke.⁸⁷⁰ Takav zahtjev mogu postaviti ili tužitelj ili tuženik. To je i logična posljedica pravila da sud može odlučivati samo temeljem i u granicama zahtjeva stranaka, osim u zakonom određenim slučajevima kada sud odlučuje po službenoj dužnosti. Stranka može postaviti zahtjev za vraćanje predmeta arbitražnom sudu u tužbi ili kasnije tijekom postupka za poništaj pravorijeka, a sud će o tom zahtjevu odlučiti u dispozitivu presude.⁸⁷¹ Stoga ako bi sud po službenoj dužnosti, a u nedostatku stranačkog zahtjeva, odredio da se u povodu poništaja pravorijeka predmet vraća arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje takvo bi se postupanje smatralo prekoračenjem tužbenog zahtjeva te bi to bilo razlog za ukidanje dijela presude kojim se odlučilo o vraćanju predmeta arbitražnom sudu.⁸⁷² ZA ne određuje trenutak do kojeg bi stranka bila ovlaštena staviti takav zahtjev. Smatram da bi trebalo zauzeti stajalište da bi stranka takav zahtjev mogla staviti najkasnije do zaključenja glavne rasprave u kojoj sud odlučuje o poništaju pravorijeka, a radi poticanja arbitražnog načina rješavanja sporova. U trenutku zaključenja glavne rasprave sud će imati dovoljno elemenata za ocjenu da li je *"moguće i prikladno"* vratiti predmet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu. Pojam *"ponovnog odlučivanja"* implicira da sud mora prvo poništiti pravorijek, a onda vratiti predmet arbitražnom sudu da o njemu *"ponovno odlučuje"*. Zbog obveze ponovnog odlučivanja zakon jasno određuje da mandat arbitražnog suda nije ni prestao donošenjem poništenog pravorijeka (čl. 32. st. 2. reč. 1. ZA).

⁸⁷⁰ Tako je VSRH presudom br. GŽ-2/11 od 16. veljače 2011. naveo: *"Kako pak tijekom postupka ni jedna od stranaka nije zatražila da u povodu poništaja pravorijeka predmet bude vraćen na ponovno odlučivanje Arbitražnom sudu, to u konkretnom slučaju nisu postojale pretpostavke iz odredbe čl. 37. st. 2. ZA na temelju kojih bi se moglo naložiti vraćanje predmeta na ponovno odlučivanje Arbitražnom sudu..."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 15:38 h).

⁸⁷¹ I Triva/Uzelac smatraju da sud u postupku poništaja o povratu predmeta arbitražnom sudu odlučuje dispozitivom presude; Vidjeti Triva/Uzelac, op. cit. u bilj. 56, str. 318.

⁸⁷² Tako je primjerice VSRH u presudi br. GŽ-2/11 od 16. veljače 2011. ukazao: *"Tijekom postupka, a do zaključenja glavne rasprave niti jedna od stranaka nije zatražila da se u povodu poništenja pravorijeka vrati predmet na ponovno odlučivanje Arbitražnom sudu...Prema odredbi čl. 2. st. 1. ZPP-a u parničnom postupku sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku...Polazeći od citirane odredbe, te činjenice da tužbenim zahtjevom nije zatraženo utvrđenje postojanja valjanog pravnog temelja za arbitražu u ovom sporu, te vraćanje predmeta Arbitražnom sudu HNS na ponovno odlučivanje, prvostupanjski sud odlučujući o postavljenom tužbenom zahtjevu nije mogao odlučiti izvan njegovih granica, te odlučiti o zahtjevu koji tužitelj nije postavio...Kako pak tijekom postupka ni jedna od stranaka nije zatražila da u povodu poništaja pravorijeka predmet bude vraćen na ponovno odlučivanje Arbitražnom sudu, to u konkretnom slučaju nisu postojale pretpostavke iz odredbe čl. 37. st. 2. ZA na temelju kojih bi se moglo naložiti vraćanje predmeta na ponovno odlučivanje Arbitražnom sudu, a kako to žalitelj pogrešno smatra."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2024., u 15:38 h).

Da bi sud mogao vratiti predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje, pravorijek ne smije biti poništen iz razloga zbog kojih je nemoguće voditi ponovni arbitražni postupak, kao što je primjerice nearbitrabilnost predmeta spora iz članka 36. stavka 2. točke 2. slova a) ZA ili postojanje nekih od relativnih poništajnih razloga, kao što su primjerice oni iz članka 36. stavka 2. točke 1. slova a), b) i d) ZA. Ako je pravorijek poništen zbog nekog od prethodno navedenih poništajnih razloga, jasno je da će sud zaključiti da nije moguće niti prikladno vratiti predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje iz kojeg razloga će i odbiti takav zahtjev stranke. U praksi je zauzeto stajalište da predmet nije moguće vratiti arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje, ako je njegov sastav bio u protivnosti s odredbama ZA.⁸⁷³ I u tom slučaju, pod pretpostavkom da je ugovor o arbitraži valjan, taj ugovor će biti pravni temelj za novu arbitražu u istom arbitražnom sporu (čl. 37. st. 1. reč. 1. ZA).

U slučaju primjene članka 37. stavka 2. ZA stranke će unatoč poništaju pravorijeka ipak u konačnici svoj spor riješavati arbitražom, i to pred istim arbitražnim sudom koji je donio poništeni pravorijek. Naime, u slučaju primjene članka 37. stavka 2. ZA mandat arbitražnog suda nije ni prestao (čl. 32. st. 2. ZA) te se u tom arbitražnom sporu neće ponovno konstituirati arbitražni sud, izuzev ako pravorijek nije poništen iz razloga pogrešnog sastava arbitražnog suda (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA).⁸⁷⁴ Stranke se neće morati ponovno sporazumjevati oko pravila postupka koja će biti mjerodavna za arbitražni postupak jer su se o njima već sporazumjele u prethodno provedenom arbitražnom postupku. Moguće je da stranke u skladu s člankom 18. stavkom 2. ZA predvide dodatna pravila za postupanje u slučaju primjene članka 37. stavka 2. ZA čak i u prvom arbitražnom postupku.

U literaturi se smatra da bi arbitražni sud trebao nastaviti sa postupkom tamo gdje je stao trenutkom donošenja poništenog pravorijeka.⁸⁷⁵ No, čini se da je preciznije reći da bi se arbitražni postupak trebao vratiti u onaj stadij koji je potreban kako se ne bi ponovila povreda

⁸⁷³ Tako primjerice TSZG u presudi br. P-1679/12 od 19. lipnja 2012. navodi: "*Sud nije prihvatio prijedlog tuženika da u skladu sa čl. 37. st. 2. ukoliko bi sud prihvatio tužbeni zahtjev tužitelja, predmet vrati na ponovno odlučivanje Arbitražnom sudu, iz razloga što bi se predmet vratio arbitražnom sudu i istom vijeću, a kao što je utvrđeno, njihov sastav je bio u protivnosti sa Zakonom o arbitraži.*" Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁸⁷⁴ Tako *Triva* navodi da bi sud koji je poništio pravorijek mogao, na traženje jedne stranke, vratiti predmet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu, dakle onim arbitrima koji su sudjelovali u donošenju poništenog pravorijeka, naravno ako nađe da bi takva odluka bila prikladna i da bi se mogla ostvariti; Vidjeti *Triva*, op. cit. u bilj. 193., str. 28.

⁸⁷⁵ Jednako smatraju i *Triva/Uzelac* koji navode da je učinak pravomoćne sudske odluke kojom se pravorijek poništava i određeni spor vraća na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu, u povratu arbitražnog postupka u stadij u kojem je bio prije donošenja pravorijeka; Vidjeti *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 318.

uslijed koje je došlo do poništaja pravorijeka. U slučaju da su arbitri iste osobe koje se bile arbitri i u prvom postupku, stranke bi se mogle sporazumjeti da se primjerice određeni dokazni prijedlozi ponovno ne izvode, već da se u obzir uzmu utvrđenja iz prvotnog pravorijeka, bez obzira što je on poništen. Iako ZA ne sadrži nikakve odredbe o tome, ipak i dalje ostaje naglasak na mogućnosti stranaka da slobodno urede pravila postupka, odnosno da se sporazumiju o načinu na koji će arbitražni sud provoditi postupak, pa čak i nakon što je došlo do poništaja pravorijeka i primjene članka 37. stavka 2. ZA (vidjeti čl. 18. st. 2. ZA).⁸⁷⁶ Ako se stranke ne sporazumiju o tome, postupak će se voditi pod istim pravilima kao i prvotni arbitražni postupak bez promjene sastava arbitražnog suda, naravno pod uvjetom da razlog poništaja ne leži o okolnostima koje se tiču sastava arbitražnog suda. Opreza radi, ali opet ovisno o poništajnom razlogu, bilo bi nužno da se stranke i arbitri zajedno sporazumiju je li nužno u ponovljenom postupku ponovno provoditi određene dokazne prijedloge koji su bili već izvedeni u prvom arbitražnom postupku. U odnosu na činjenična utvrđenja iz prvog postupka, moguće je da u slučaju drugačijeg sastava arbitražnog suda, i ta utvrđenja budu drugačija pa da se donese i drugačiji pravorijek. Ali činjenična utvrđenja također mogu biti drugačija i kod istog sastava arbitražnog suda. Bitno je da novi pravorijek bude pravilan i zakonit, a svi sudionici postupka bi trebali poduzeti sve radnje da se otklone nedostaci koji su uzrokovali poništaj pravorijeka, ali i da se otklone svi oni dodatni razlozi koji bi mogli dovesti do poništaja pravorijeka iz razloga koje će stranka nezadovoljna pravorijekom tek istaknuti u postupku poništaja.

Uvažavajući načelo efikasnosti postupka, naravno samo ako se stranke tako sporazumiju, ponovljeni arbitražni postupak bi trebao biti znatno kraći i otkloniti sve "*nedostatke*" navedene u obrazloženju presude radi kojih je poništen arbitražni pravorijek, iako, opet naglašavam, utvrđenja državnog suda iz obrazloženja presude kojom je poništen pravorijek ne obvezuju arbitražni sud.⁸⁷⁷ U suprotnom je izvjesno da će pravorijek opet biti poništen.

Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada do izražaja je došla činjenica da stranke u postupku za poništaj jako rijetko zahtijevaju vraćanje predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje.⁸⁷⁸ U praksi su međutim prisutne, iako rijetko, situacije da arbitražni sud

⁸⁷⁶ UML ne regulira kakav bi trebao biti sastav arbitražnog suda nakon ukidanja odluke. Tako ukazuju i *Gessel/vel Kalisz*, op. cit. u bilj. 844, str. 18.

⁸⁷⁷ Slično smatraju i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56, str. 318.

⁸⁷⁸ ŽSZG je o zahtjevu za vraćanjem predmeta arbitražnom sudu odlučivao primjerice u sljedećim presudama: br. P-4/15 od 20. srpnja 2015. odbio zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, kao i podredni zahtjev za vraćanjem

nakon poništaja pravorijeka ponovno odlučuje iako stranke nisu postavile zahtjev za vraćanjem predmeta arbitražnom sudu u skladu s člankom 37. stavkom 2. ZA pa je i izostala odluka suda da se predmet vrati arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje. Tako je ŽSZG presudom br. P-8/16 od 28. travnja 2016.⁸⁷⁹ odbio zahtjev za poništaj pravorijeka kojega je arbitražni sud donio nakon što je već prethodno ŽSZG poništio prvotno doneseni pravorijek. Tijekom postupka koji se vodio za poništaj toga prvotnog pravorijeka, tužitelj nije postavio zahtjev sudu da u slučaju poništaja pravorijeka vrati predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje u smislu odredbe čl. 37. st. 2. ZA. Unatoč nedostatku takvog zahtjeva, pa posljedično i odluke suda da se predmet vraća arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje, arbitražni sud je samoinicijativno započeo s novim postupku u kojem je i donio novi pravorijek. Prethodno je čak arbitražni sud u ponovljenom postupku međupravorijekom br. A-22/12 od 18.12.2013. godine odlučio da je i nakon presude ŽSZG-a kojom je poništen pravorijek nadležan za odlučivanje u tom postupku. Tužitelj je protiv novog pravorijeka i međupravorijeka podnio tužbu za poništaj smatrajući da arbitražni postupak nije bio u skladu s odredbama ZA. Međutim, ŽSZG je presudom br. P-8/16 od 28. travnja 2016. odbio zahtjev za poništaj novog pravorijeka i međupravorijeka, sve sa sljedećim obrazloženjem: *"Nesporno je da je ovaj sud svojom presudom broj Ap-4/13 od 22. srpnja 2013. godine poništio u cijelosti odluku Arbitražnog suda HNS-a broj A-22/12 od 7. svibnja 2012. godine, te da predmet nije vraćen Arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje jer to ni jedan od strana nije tražila sukladno odredbi čl. 37. st. 2. ZA....Stoga je arbitražni sud imao mogućnost nastaviti arbitražni postupak obzirom na to da pravomoćnom presudom nije pravomoćno riješeno i pitanje valjanosti ugovora o arbitraži, zbog čega je on ostao na snazi i pravni je temelj za ponovno arbitriranje o istom sporu, pa prigovor tužitelja da arbitražni sud više nije mogao odlučivati o predmetom sporu nakon donošenja presude Županijskog suda nije osnovan"*. Smatram da arbitražni sud nakon poništaja pravorijeka nije mogao ponovno odlučivati ako nisu bili ispunjeni uvjeti iz članka 37. stavka 2. ZA, dakle, ako mu predmet nije bio vraćen na ponovno odlučivanje. Državni sud je trebao poništiti tako doneseni novi pravorijek, jer je donošenjem prvog pravorijeka prestao mandat arbitražnog suda temeljem

predmeta SAS HGK-u na ponovno odlučivanje. ŽSZG je jednako postupio i u prethodnoj presudi br. Ap-19/13 od 12. veljače 2014. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu).

TSZG je o zahtjevu za vraćanjem predmeta arbitražnom sudu odlučivao primjerice u sljedećim presudama: br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013.; br. P-2284/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2285/13 od 19. prosinca 2013.; br. P-2315/13 od 30. prosinca 2013.; br. P-3011/14 od 30. srpnja 2015.; br. P-2467/16 od 24. siječnja 2017.; br. P-1103/17 od 19. prosinca 2017.; br. P-630/18 od 30. studenog 2018.; br. P-2301/19 od 17. srpnja 2020.; br. P-1808/20 od 20. srpnja 2021.; br. P-566/23 od 15. lipnja 2023. (uvid u predmetne odluke autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu). U svim tim postupcima odbijen je zahtjev za poništaj pravorijeka pa samim tim i zahtjev za vraćanje predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje.

⁸⁷⁹ Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Županijskom sudu u Zagrebu.

članka 32. stavka 2. ZA, s obzirom na to da mu predmet nije vraćen na ponovno odlučivanje. Dakle, arbitražni postupak u kojem je nakon poništaja pravorijeka donesen novi pravorijek, bez da je državni sud vratio predmet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu, nije bio u skladu s odredbama ZA, a to je razlog za poništaj novog pravorijeka, koji je predviđen u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu e) ZA. Za ukazati je primjerice da će stranke koje su se sporazumjele da je SAS HGK nadležan za rješavanje njihovih sporova, biti dužne u slučaju nove arbitraže (čl. 37. st. 1. ZA) ili vraćanja predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje (čl. 37. st. 2. ZA), predujmiti sve troškove i ostale naknade nužne za vođenje arbitražnog postupka koje sudište sadrži u svojim pravilima. Dakle, kao da se tužba arbitražnom sudu podnosi prvi put.⁸⁸⁰

7.2. Odredbe o postupku za poništaj pravorijeka prema UML-u

Postupak za poništaj pravorijeka odvija se prema odredbama nacionalnog prava. Ipak, UML osim poništajnih razloga, spominje samo nekoliko drugih elemenata koji se odnose na sam postupak za poništaj pravorijeka. Tako je UML člankom 34. stavkom 2. jasno naznačio da o tužbi za poništaj pravorijeka može odlučivati samo sud, a ne neko drugo tijelo države. Propisana je i mogućnost suda od kojega se traži poništaj arbitražnog pravorijeka da, ako je to prikladno i ako to zatraži jedna od stranaka, odgodi postupak za poništaj na vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi po mišljenju arbitražnog suda moglo ukloniti razloge za poništaj (čl. 34. st. 4. UML). Za naglasiti je da UML ne poznaje mogućnost povrata predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje nakon poništaja pravorijeka.

7.3. Postupak za poništaj pravorijeka u poredbenom pravu

U sljedećim poglavljima ovoga rada dati će se prikaz postupka za poništaj pravorijeka

⁸⁸⁰ Primjerice Odluka o troškovima u postupcima arbitraže (NN 142/11, 37/15, 109/16, 87/18, 147/23, dostupna na mrežnoj stranici <https://www.hgk.hr/stalno-arbitrazno-sudiste-pri-hgk/troskovi-arbitraze>, posjećeno dana 25. travnja 2024., u 16:46 h) ne sadrži odredbu kojom bi se troškovi odmjeravali u slučajevima iz članka 37. stavaka 1. i 2. ZA. U razgovoru s tajnicom arbitražnog sudišta, gđom. Andrejom Čavlinom održanom dana 10. studenog 2023., potvrđeno mi je da bi u tim slučajevima stranke bile dužne predujmiti i podmiriti sve troškove arbitraže kao da postupak započinje prvi put.

u komparativnim zakonodavstvima. Takav prikaz neće biti jednako opširan i detaljan kao prikaz hrvatskih rješenja, ali će se nastojati ukazati na glavne značajke komparativnih rješenja kako bi se mogao izvući zaključak o najbitnijim aspektima postupka za poništaj. Sve s ciljem da možda neka od tih rješenja budu predmetom implementacije u hrvatsko zakonodavstvo ili barem promišljanja kako bi se unaprijedila trenutna rješenja prisutna u hrvatskom zakonodavstvu i praksi.

7.3.1. Austrijsko pravo

Kao što je već ranije spomenuto, UML je u svom članku 6. predvidio da nacionalni zakonodavci izričito odrede tijelo koje će biti nadležno za odlučivanje o tužbi za poništaj.

U Austriji se od 1. siječnja 2014. postupci za poništaj pravorijeka i utvrđivanja postojanja ili nepostojanja pravorijeka vode pred Vrhovnim sudom (§ 615. öZPO).⁸⁸¹ Protiv njegovih odluka nije dozvoljeno izjavljivanje žalbe pa je tako Vrhovni sud jedina i konačna instanca za odlučivanje o tužbama za poništaj pravorijeka. No, u slučaju tužbe za poništaj pravorijeka u kojem je stranka potrošač ili u slučaju tužbe za poništaj pravorijeka iz radnopravnog spora, nadležnost pripada Zemaljskom sudu na čijem području se nalazi sjedište arbitražnog suda odnosno Zemaljskom sudu koji je određen u ugovoru o arbitraži ili čija je nadležnost ugovorena prema paragrafu 104. Zakona o nadležnosti sudova (njem., *Jurisdiktionsnorm*)⁸⁸² (§ 617. st. 8.-11. i § 618 öZPO).

Postupak pred Vrhovnim sudom vodi se prema paragrafima öZPO koji uređuju postupak pred prvostupanjskim sudovima, dakle prema paragrafima 226.-430. öZPO (§ 616. st. 1. öZPO).⁸⁸³

⁸⁸¹ Tako *Aschauer/ Neumayr* ukazuju da su obrazloženje i razlozi zakonodavca za ukidanjem dviju razina nadležnosti kako je predloženo reformom iz 2013. godine vrlo jednostavni: kada se stranke sporazumiju da će svoje sporove riješiti arbitražom, dio njihove zajedničke namjere je isključiti nadležnost državnih sudova u najvećoj mogućoj mjeri. Ako arbitražu prate ne samo jedna, već dvije ili čak tri razine sudske kontrole državnih sudova, stranke su zarobljene u dugotrajnim sudskim postupcima, što je u suprotnosti s njihovim izvornim ciljem. S druge strane, ako najviša sudska vlast u zemlji poduzima (*ex post*) nepristran i neovisan nadzor arbitražnih postupaka i odluka, to je vrijedan doprinos promicanju integriteta arbitraže; Vidjeti *Aschauer/Neumayr*, op. cit. u bilj. 686., str. 337.

⁸⁸² *Jurisdiktionsnorm*, BGBl 1895/111, posljednja izmjena BGBl. I 61/2022).

⁸⁸³ *Aschauer/ Neumayr* ističu da je ovo iznimka od pravila budući da se, kao opće načelo, Vrhovni sud ne smatra presuditeljem o činjenicama, a što je i sam Vrhovni sud naveo u svojim službenim komentarima na prijedlog reforme iz 2013. Istovremeno je Vrhovni sud pokazao revnost i brigu u obavljanju svoje nove uloge suca ne samo u vezi pravilne primjene zakona nego i pravilno utvrđenih činjenica u predmetu, a što i dokazuje svojom spremnošću da provede dokaz saslušanjem svjedoka i stranaka; Vidjeti *Aschauer/Neumayr*, op. cit. u bilj. 686., str. 337.

Tužba za poništaj pravorijeka može se podnijeti u roku od 3 mjeseca (§. 611. st. 4. reč. 1. öZPO), a počinje teći od dana kada je stranka koja je podnijela tužbu primila pravorijek, ili, ako je tužba podnesena protiv dopunskog pravorijeka, onda od dana kada je stranka koja je podnijela tužbu zaprimila dopunski pravorijek (§ 611. st. 4. reč. 2. öZPO). U slučaju da stranke traže ispravak ili tumačenje pravorijeka, takvo traženje neće utjecati na početak i trajanje roka za podnošenje tužbe za poništaj (§ 611. st. 4. reč. 3. öZPO). U slučajevima kada se tužba za poništaj podnosi zbog postojanja pretpostavaka pod kojima se može sukladno paragrafu 530. stavku 1. podstavcima 1. - 5. öZPO-a tražiti ponavljanje postupka protiv sudske presude (§ 611. st. 2. toč. 6. öZPO), tada se rok za poništaj pravorijeka određuje prema odredbama o prijedlogu za ponavljanje postupaka (§ 611. st. 4. reč. 4. öZPO).

Austrijski ZPO nema izričitih odredaba u pogledu ovlaštenika koji mogu podići tužbu za poništaj pravorijeka, no nema sumnje da to može biti svaka stranka iz arbitražnog postupka iz kojeg potječe pravorijek koji se pobija, a koja za to ima pravni interes.

Austrijski ZPO također nema posebnih odredaba o zastupanju stranaka u postupcima za poništaj pravorijeka, pa će se primjenjivati opća pravila o zastupanju u parničnom postupku sadržana u njegovim paragrafima.

Tužba kojom se traži poništaj pravorijeka mora sadržavati tužbeni zahtjev za poništaj, činjenice na kojima tužitelj temelji svoj glavni i sporedni tužbeni zahtjev, kao i pojedinačne dokaze koje tužitelj namjerava koristiti na raspravi radi dokazivanja svojih činjeničnih tvrdnji (§ 226. st. 1. öZPO). Predsjednik vijeća će rješenjem naložiti tuženiku da podnese odgovor na tužbu u roku od 4 tjedna (§ 230. st. 1. öZPO). No, ako je predsjednik vijeća mišljenja da je tužba uslijed nedostatka apsolutne nadležnosti (domaće jurisdikcije), stvarne i mjesne nadležnosti ili uslijed nedostatka parnične sposobnosti ili potrebnog zakonskog zastupanja nedopuštena, tada će vijeće odlučiti hoće li se naložiti odgovor na tužbu ili će se donijeti odluka u smislu paragrafa 6. öZPO ili će se tužba vratiti na poboljšanje ili će se tužba odbaciti (§ 230. st. 2. öZPO). Sud je dužan cijelo vrijeme postupka po službenoj dužnosti paziti na postojanje apsolutne nadležnosti, na dopuštenost sudskog (pravnog) puta, na činjenicu litispendencije, već pravomoćno presuđenu stvar kao i na dopustivost povlačenja tužbe ili odricanja od tužbenog zahtjeva (§ 230. st. 3. öZPO).

Austrijski ZPO nema pravilo koje je sadržano u članku 36. stavku 5. hrvatskog ZA, prema kojem, ako stranke to izričito predvide u ugovoru o arbitraži, tada se pravorijek može pobijati tužbom i ako stranka koja ga pobija sazna za nove činjenice ili nađe ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih bi za nju mogao biti donesen povoljniji pravorijek da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni prije zaključenja raspravljanja koje je prethodilo donošenju pobijanog pravorijeka.

Austrijski ZPO nema ni posebnih pravila o teretu dokazivanja u parnicama radi poništaja arbitražnih pravorijeka.

Tužitelj može sve do dostave tužbe tuženiku proširiti tužbeni zahtjev ako je isti sud nadležan za odlučivanje o tom zahtjevu (§ 235. st. 1. öZPO), a nakon toga samo uz pristanak tuženika (§ 235. st. 2. reč. 1. öZPO). Smatrat će se da je tuženik pristao na preinaku tužbe ako se upustio u raspravljanje, a nije prigovorio proširenom tužbenom zahtjevu (§ 235. st. 2. reč. 2. öZPO). Sud može dopustiti preinaku tužbe, neovisno o prigovoru tuženika, ako takva preinaka ne utječe na nadležnost suda i ne postoji bojazan da će uslijed nje doći do znatnog otežavanja ili odugovlačenja rasprave (§ 235. st. 3. öZPO).

Tužitelj može bez pristanka tuženika povući tužbu sve dok se ne zaprimi odgovor na tužbu, od kojeg trenutka je za povlačenje tužbe potreban i pristanak tuženika (§ 237. st. 1. reč. 1. öZPO). Za odreknuće od tužbenog zahtjeva nije potreban pristanak tuženika (§ 237. st. 1. reč. 2. öZPO). U slučaju povlačenja tužbe tužitelj je dužan tuženiku naknaditi troškove postupka, izuzev ako je nešto drugo dogovoreno (§ 237. st. 3. öZPO). Tužitelj može ponovno podnijeti tužbu u istoj stvari, izuzev ako se odrekao tužbenog zahtjeva (§ 237. st. 4. öZPO).

Tuženik je dužan odgovoriti na tužbu putem pisanog podneska (§ 239. st. 1. reč. 1. öZPO). Ako tuženik osporava tužbeni zahtjev, iznosi prijedloge i prigovore, on je dužan navesti sve činjenice i okolnosti na kojima on zasniva svoja osporavanja, prijedloge i prigovore te navesti pojedinačne dokaze koje on namjerava koristiti na raspravi radi dokazivanja svojih činjeničnih tvrdnji kojima smjera otklanjanju osnovanosti tužbenog zahtjeva te sve prigovore koji se odnose na nadležnost suda ili postojanje procesnih prepreka koje sprječavaju daljnje postupanje suda (§ 239. st. 1. öZPO).

Nakon što je sud zaprimio pravodobno podnesen odgovor na tužbu, zakazat će pripremno ročište pri čemu će strankama ostaviti najmanje 3 tjedna od dostave poziva za to ročište za njihovu pripremu za raspravljanje (§ 257. st. 1. öZPO). Do toga ročišta stranke mogu iznijeti dodatne prijedloge, ofenzivna i defenzivna sredstva, tvrdnje i dokaze putem posebnog podneska, koji se mora podnijeti sudu i protivnoj stranci najkasnije tjedan dana prije održavanja pripremnog ročišta (§ 257. st. 3. öZPO). Pripremno ročište između ostalog služi: odlučivanju o procesnim prigovorima, ako o njima već nije odlučeno; izjašnjenju i saslušanju stranka sukladno paragrafima 177.-179 öZPO; razjašnjenju činjeničnih i pravnih pitanja te, u mjeri u kojoj je to svrhovito, i saslušanju stranaka kao dokaznog sredstva te provođenju daljnjeg dokaznog postupka (§ 258. st. 1. öZPO). Činjenično stanje na pripremnom ročištu potrebno je razjasniti. U tu svrhu stranka treba poduprijeti zastupnika, a ako ona ne može doprinijeti razjašnjenju činjeničnog stanja, tada osoba s informacijama treba poduprijeti zastupnika (§ 258. st. 2. öZPO).

Glavna rasprava služi kako bi se detaljno raspravila sva sporna činjenična i pravna pitanja, izveli dokazi te raspravili rezultati njihovog izvođenja.

U postupcima za poništaj pravorijeka na zahtjev jedne stranke javnost se može isključiti ako se pokaže da za to postoji opravdani interes. (§ 616. st. 2. öZPO).

Sud će, ako nije drugačije propisano u öZPO-u, brižljivo uzimajući u obzir rezultate cjelokupne rasprave i izvođenja dokaza, odlučiti prema slobodnoj ocjeni jesu li činjenične tvrdnje istinite ili neistinite (§ 272. öZPO). Ne treba dokazivati priznate činjenice (§ 266 st. 1.-3. öZPO), općepoznate činjenice (§ 269. öZPO) kao ni činjenice čije postojanje zakon pretpostavlja (§ 270. öZPO). Prilikom utvrđivanja sadržaja stranog prava ili stranih običaja sud će zatražiti dokaze samo ako se mu takvo pravo ili običaji nepoznati (§ 271. st. 1. öZPO). Prilikom utvrđivanja stranog prava ili običaja sud se neće samo ograničiti na dokaze koje su mu stranke dostavile već je dužan po službenoj dužnosti poduzeti sve radnje kako bi utvrdio njihov sadržaj, pa ako je potrebno, čak i zatražiti od ministra pravosuđa da intervenira (§ 271. st. 2. öZPO). Sud je dužan na raspravi izvesti sve dokaze koje smatra značajnim, izuzev ako odredi da će se takvi dokazi izvesti izvan rasprave u skladu s paragrafima öZPO-a (§ 276. st. 1. öZPO). Sud je dužan prema tehničkim mogućnostima, umjesto putem zamoljenog suca, neposredno sam izvesti dokaze uz korištenje tehničke opreme za prijenos riječi i slike, izuzev ako bi izvođenje dolazila putem zamoljenog suca, uzimajući u obzir procesnu ekonomiju, bilo

svrhovitije ili nužno iz posebnih razloga (§ 277 st. 1. öZPO). Daljnji dokazni postupak, uključivo i izvođenje dokaza, saslušanje stranaka, svjedoka, vještaka i trećih osoba, razmatranje isprava, pružanje pravne pomoći prilikom izvođenja dokaza i ostalo, uređen je paragrafima 278.-389. öZPO-a.

Istaknimo da austrijski ZPO nije preuzeo pravilo UML-a, prema kojem sud od kojega se traži poništaj pravorijeka može, ako nađe da je to prikladno i ako to zatraži jedna od stranaka, odgoditi postupak za poništaj za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi po mišljenju suda moglo ukloniti razloge za poništaj.

Kada zaključi da je pravni spor sazio za odlučivanje, sud će donijeti presudu (§ 390. st. 1. öZPO) ili djelomičnu presudu (§ 390. st. 2. öZPO). Presudu mogu donijeti sami oni suci koji su sudjelovali u dokaznom postupku (§ 412. st. 1. öZPO), a u protivnom, sud je dužan provesti novu glavnu raspravu (§ 412. st. 2. öZPO). Presuda se donosi i objavljuje na temelju usmene rasprave, a ako je moguće i odmah po zaključenju rasprave (§ 414. st. 1. reč. 2. öZPO). Presudom se objavljuju i razlozi za odluku (§ 414. st. 1. reč. 2. öZPO). Sud se može ograničiti na objavljivanje samo izreke presude i priopćavanje najvažnijih razloga za odluku, čak i ako je presuda već dostupna u cjelovitom pisanom obliku (§ 414. st. 2. öZPO). Predsjednik sudačkog vijeća mora dostaviti presudu u pisanom obliku u roku od četiri tjedna od njene objave (§ 414. st. 3. öZPO). Presuda ima pravni učinak prema strankama od trenutka kada im je dostavljen pisani primjerak presude (§ 416. st. 1. öZPO). U svakom slučaju presuda mora biti u pisanom obliku i mora sadržavati naziv suda i imena sudaca koji su sudjelovali u donošenju odluke, imena stranaka i njihovih punomoćnika ili zastupnika te njihove podatke, izreku presude i obrazloženje (§ 417. st. 1. öZPO). Sud koji je donio presudu ovlašten je u bilo kojem trenutku po službenoj dužnosti ispraviti tipkarske ili računarske greške, ali i druge očite netočnosti u presudi ili u njezinim prijepisima, kao i ispraviti odstupanja prijepisa presude od donesene presude (§ 419. st. 1. öZPO). O ispravku sud može odlučiti bez prethodne usmene rasprave (§ 419. st. 2. öZPO). Ako je sud propustio odlučiti o svim podnesenim tužbenim zahtjevima ili zahtijevanim troškovima postupka, bilo u cijelosti ili djelomično, tada se može predložiti donošenje dopunske presude (§ 423. st. 1. öZPO). Prijedlog za donošenje dopunske presude mora se podnijeti u roku od 14 dana nakon dostave presude (§ 423. st. 2. öZPO). O prijedlogu za donošenje dopunske presude sud može odlučiti nakon prethodne usmene rasprave, ako smatra da je potrebno provesti raspravu (§ 423. st. 3. öZPO). Rasprava o dopuni presude ne

utječe na tijek pravnih lijekova (§ 424. öZPO). U pitanjima u kojima ne odlučuje presudom, sud odlučuje rješenjem (§ 425. öZPO).

Austrijski ZPO ne sadrži posebna pravila o troškovima u parnicama za poništaj pravorijeka, pa će se primijeniti opća pravila o troškovima u parnici sadržanim u njegovim §§ 40.-55.

Austrijski ZPO nije propisao mogućnost da državni sud u povodu poništaja pravorijeka, vrati premet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu. Treba uzeti da su stranke u tom slučaju ovlaštene pokrenuti novi arbitražni postupak, ako se razlog poništaja pravorijeka ne odnosi na nepostojanje ili nevaljanost arbitražnog ugovora ili nearbitrabilnost predmeta spora.

7.3.2. Švicarsko pravo

U švicarskom pravu u pogledu pravila postupka za pobijanje pravorijeka potrebno je razlikovati između domaćeg pravorijeka iz spora s međunarodnim obilježjem i domaćeg pravorijeka iz spora bez međunarodnog obilježja.

7.3.2.1. Pravorijek iz spora s međunarodnim obilježjem

Kao što je već ranije rečeno, pravila Glave 12. o međunarodnoj arbitraži švicarskog IPRG-a primjenjuju se na arbitražne sudove sa sjedištem u Švicarskoj, ako barem jedna stranka iz ugovora o arbitraži kod njegovog sklapanja nije imala svoje prebivalište, uobičajeno boravište ili sjedište u Švicarskoj (čl. 176. st. 1. SchIPRG). Pravila za pobijanje pravorijeka proizašle iz takve međunarodne arbitraže određuje švicarski IPRG.

Pravorijek iz spomenute međunarodne arbitraže može se pobijati pritužbom iz razloga navedenih u članku 190. stavku 2. slovima a)-e) SchIPRG-a te revizijom iz razloga navedenih u članku 190.a. stavku 1. slovima a)-c) SchIPRG-a.⁸⁸⁴ Za oba pravna lijeka nadležan je švicarski Savezni sud (čl. 191. reč. 1. SchIPRG).

⁸⁸⁴ Primjerice u presudi br. 4A_668/2016 od 24. srpnja 2017. Savezni sud je konstatirao da je pritužba protiv pravorijeka proisteklim iz međunarodne arbitraže dopuštena pod uvjetima određenim u člancima 190. - 192. SchIPRG (članak 77. stavak 1. točka (a) LTF-a), pri čemu je taj sud ispitivao i ostale pretpostavke za raspravljanje o pritužbi (predmet pritužbe, mjerodavno pravo, pravovremenost podnošenja pritužbe, razloge za pritužbu), pa zaključio da je nadležan za odlučivanje o pritužbi (odluka je objavljena na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:52 h).

Pravila za postupak pobijanja pravorijeka pritužbom određena su člankom 77. Saveznog zakona o Saveznom sudu od 17. lipnja 2005. godine (dalje u tekstu: SchBGG)⁸⁸⁵ (čl. 191. reč. 2. SchIPRG). Članak 77. stavak 1. SchBGG izričito propisuje da je u građanskim stvarima pritužba protiv pravorijeka neovisno o vrijednosti predmeta spora dopuštena kada je riječ o međunarodnoj arbitraži, a pod pretpostavkama članka 190.-192. Saveznog zakona od 18. prosinca 1987. o međunarodnom privatnom pravu. Pri tome članak 48. stavak 3., članci 90.-98, članak 103. stavak 2., članak 105. stavak 2., članak 106. stavak 1. kao i članak 107. stavak 2. SchBGG u mjeri u kojoj on dozvoljava Saveznom sudu da sam odluči o stvari, u ovom slučaju nisu primjenjivi (čl. 77. st. 2. SchBGG).

Premda to ni SchBGG, a ni SchIPRG u pogledu pobijanja pravorijeka iz spora s međunarodnim obilježjem ne propisuju izričito, ipak se pritužba protiv takvog pravorijeka može podnijeti Saveznom sudu u skladu s njegovom praksom samo ako su prethodno protiv tog pravorijeka iscrpljena eventualno u ugovoru o arbitraži predviđena arbitražna pravna sredstva pred višim arbitražnim sudom.⁸⁸⁶

Sukladno članku 100. stavku 1. SchBGG pritužba protiv konačnog pravorijeka može se podnijeti u roku od 30 dana od otvaranja (priopćenja) pravorijeka, a taj isti rok izričito je propisan i člankom 190. stavkom 4. SchIPRG.

Pritužba mora biti napisana na jednom od službenih jezika (njemački, francuski, talijanski, Rumantsch Grischun) (čl. 42. st. 1. u vezi s čl. 54. st. 1. SchBGG). Prema izmjeni SchBGG koja je bila povezana s izmjenom SchIPRG 2020. godine, pritužba protiv pravorijeka se može podnijeti i na engleskom jeziku (čl. 77. st. 2bis SchBGG).⁸⁸⁷

Pritužba protiv pravorijeka mora sadržavati zahtjev za njegovo pobijanje, biti obrazložena, dakle sadržavati razloge za pobijanje, s naznakom dokaznih sredstava te mora biti

⁸⁸⁵ Bundesgesetz über das Bundesgericht (*Bundesgerichtsgesetz*), SR 173.110. Zakon je stupio na snagu 1. siječnja 2007., AS 2006 1205. Objavljen je na mrežnoj stranici: www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/218/de, posjećeno dana 20. veljače 2024., u 16:07h.

⁸⁸⁶ Vidjeti Odluku Saveznog suda 4A_612/2020 od 18. lipnja 2021., BGE 147 III 500, objavljeno na mrežnoj stranici <https://bger.ch> (posjećeno dana 10. ožujka 2024., u 18:56 h). Tako i *Göksu Tarkan*, Internationale Schiedsgerichtsbarkeit, Dike Verlag AG, Zürich/St. Gallen, 2023, str. 87.

⁸⁸⁷ Tako je primjerice u presudi Saveznog suda br. 4A_668/2016 od 24. srpnja 2017., sud naveo da će u postupku pobijanja pravorijeka koristiti onaj službeni jezik koji su stranke odabrale. S obzirom na to da su se stranke koristile engleskim jezikom u arbitražnom postupku, a francuskim jezikom u podnescima upućenim Saveznom sudu, u skladu sa svojom praksom, Savezni sud donio je presudu na francuskom jeziku (odluka je objavljena na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18:52 h).

potpisana (čl. 42. st. 1. SchBGG). Stranka je dužna pritužbi priložiti sve dokumente na koje se poziva kao prilog osnovanosti svojega zahtjeva, ali samo ako posjeduje te dokumente (čl. 42. st. 3. SchBGG). Ako na pritužbi nedostaje potpis stranke ili njezinog zastupnika, ako nedostaje punomoć ili propisani prilozi ili ako stranku zastupa osoba koja za to nije ovlaštena, sud će ostaviti primjeren rok za otklanjanje nedostataka. Za slučaj da nedostatak ne bude otklonjen u određenom roku, smatrat će se da pritužba nije ni podnesena (čl. 42. st. 5. SchBGG). Na isti način će sud postupiti i kada je podnesak nečitak, neprikladan, nerazumljiv ili pretjerano opširan ili ako nije napisan na nekom od službenih jezika (čl. 42. st. 6. SchBGG).

U pogledu zastupanja stranaka vrijede odredbe članka 40.-41. SchBGG. Istaknimo da pred švicarskim Saveznim sudom stranke mogu zastupati samo odvjetnici i odvjetnice koji su prema Zakonu o odvjetništvu⁸⁸⁸ ili nekom državnom ugovoru ovlašteni zastupati stranke pred švicarskim sudskim vlastima (čl. 40. SchBGG).

Savezni sud ispituje samo one prigovore koje je stranka iznijela i obrazložila u pritužbi (čl. 77. st. 3. SchBGG) te ne smije prekoračiti iznesene zahtjeve stranaka (čl. 107. st. 1. SchBGG).

Savezni sud temelji svoju presudu na činjeničnom stanju koju je utvrdila prethodna instanca, dakle, arbitražni sud (čl. 105. st. 1. SchBGG). Naglasimo da je u slučaju pobijanja pravorijeka pritužbom isključena primjena članka 105. stavka 2. SchBGG-a koji određuje da je Savezni sud ovlašten po službenoj dužnosti ispraviti ili dopuniti činjenično stanje koje je utvrdila prethodna instanca ako je ono očito neispravno ili se temelji na povredi prava u smislu članka 95. SchBGG-a (čl. 77. st. 2. SchBGG).⁸⁸⁹ Postupak dokazivanja se provodi prema pravilima članka 36., 37., 39.-65. Saveznog zakona od 4. prosinca 1947. o saveznom građanskom postupku (dalje u tekstu: BZP)⁸⁹⁰(čl. 55. st. 1. SchBGG).

Naglasimo da se u postupku pobijanja pravorijeka pritužbom pred Saveznim sudom ne primjenjuje ni članak 106. st. 1. SchBGG koji određuje da Savezni sud primjenjuje pravo po

⁸⁸⁸ *Anwaltsgesetz* od 23. lipnja 2000., SR 935.61, AS 2002 863., objavljen na www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2002/153.de (posjećeno 19. veljače 2024., u 17:38h).

⁸⁸⁹ S tim u vezi vidjeti presude Saveznog suda br. 4A34/2016 od 25. travnja 2017. i br. 4A_668/2016 od 24. srpnja 2017., koje su objavljene na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com> (posjećeno dana 14. prosinca 2020., u 19:16h).

⁸⁹⁰ *Bundesgesetz über den Zivilprozess* od 4. prosinca 1947., SR 273, AS 1948 485, objavljen na: www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1948/485_473_421/de (posjećeno 19. veljače 2024., 18:40h).

službenoj dužnosti (čl. 77. st. 2. SchBGG). Savezni sud ispituje povredu ustavnih prava i povredu kantonalnih i međukantonalnih prava samo u mjeri u kojoj je ta povreda istaknuta i obrazložena u pritužbi (čl. 106. st. 2. SchBGG).

Predsjednik ili predsjednica odjela Saveznog suda može odrediti usmenu raspravu sa strankama (čl. 57. SchBGG). Usmene rasprave, uključujući usmena vijećanja i glasovanje su javni (čl. 59. st. 1. SchBGG). No, Savezni sud može u potpunosti ili djelomično isključiti javnost, ako bi postojala opasnost za sigurnost, javni red ili moral ili to opravdava interes neke od uključenih osoba (čl. 59. st. 2. SchBGG).

Podnošenje pritužbe u pravilu nema suspenzivni učinak (čl. 103. st. 1. SchBGG), pri čemu se u postupku pobijanja pravorijeka pritužbom pred Saveznim sudom ne primjenjuje iznimka od tog pravila predviđena u članku 103. stavku 2. SchBGG (čl. 77. st. 2. SchBGG). Ipak, Savezni sud može po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranke drugačije odlučiti o suspenzivnom učinku pritužbe (čl. 103. st. 3. SchBGG).

SchBGG ne sadrži posebna pravila o troškovima u postupku pobijanja pravorijeka pritužbom pred Saveznim sudom, pa će stoga vrijediti pravila o troškovima koja inače vrijede za postupke pred tim sudom, a koja su sadržana u člancima 62.-68. SchBGG.

Ako Savezni sud prihvati pritužbu, on će vratiti predmet na ponovno odlučivanje prethodnoj instanci, dakle arbitražnom sudu. On nema ovlaštenje sam odlučiti o sporu (čl. 107. st. 2. u povezanosti s čl. 77. st. 2. SchBGG).

Odluka Saveznog suda postaje pravomoćna danom donošenja (čl. 61. SchBGG).

U mjeri u kojoj Savezni zakon o Saveznom sudu nema posebnih pravila o postupku na odgovarajući način se primjenjuju pravila Saveznog zakona o saveznom građanskom postupku, dakle, BZP-a (čl. 71. SchBGG).

Spomenimo da su presude Saveznog suda donijete u postupcima pobijanja pravorijeka vrlo detaljne i sadržajne te pružaju uvid u cjelokupni arbitražni postupak i postupak pred državnim sudom. Tako se u pravilu u obrazloženju presude uvodno konstatira odnos među strankama koji je prethodio postupku pobijanja, pri čemu se navodi i relevantna dokumentacija

koja pruža informacije o njihovom pravnom odnosu, sadržaj tužbenog zahtjeva, sastav arbitražnog suda, kronologija arbitražnog postupka, dokazni postupak koji je proveden u arbitražnom postupku, te činjenična utvrđenja arbitražnog suda. Nakon toga se konstatira početak postupka za pobijanje pravorijeka, datumi podnošenja pritužbe i odgovora na pritužbu te ostalih podnesaka te započinje obrazloženje činjenica bitnih za donošenje odluke.⁸⁹¹ Na kraju se iznosi odluka o meritumu i naknadi sudskih troškova prema članku 66. SchBGG te naknadi troškova stranaka prema članku 68. SchBGG.⁸⁹²

Inače, stranke su ovlaštene isključiti primjenu Glave 12. SchIPRG-a putem izjave u samom ugovoru o arbitraži ili u nekom kasnijem sporazumu te ugovoriti primjenu 3. dijela ZPO-a (čl. 176. st. 2. reč. 1. SchIPRG). Ta izjava mora biti dana u obliku koji je člankom 178. stavkom 1. SchIPRG-a propisan za ugovor o arbitraži, dakle, ona mora biti dana u pisanom obliku ili drugom obliku koji omogućuje dokaz putem teksta (čl. 176. st. 2. reč. 2. SchIPRG).

Reviziju protiv pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem (međunarodna arbitraža) može se podnijeti u roku od 90 dana od otkrivanja razloga za reviziju (čl. 190.a st. 2. reč. 1. SchIPRG). Nakon proteka 10 godina od nastupa pravomoćnosti pravorijeka revizija se više ne može podnijeti izuzev u slučaju iz članka 190.a stavka 1. slova b), dakle, kada je pravorijek rezultat kaznenog djela ili prekršaja na štetu odnosne stranke (čl. 190.a st. 2. reč. 2. SchIPRG). Pravila za postupak pobijanja pravorijeka iz spora s međunarodnim obilježjem revizijom su određena člankom 119.a SchBGG-a (čl. 191. reč. 2. SchIPRG). Savezni sud odlučuje o toj reviziji pod pretpostavkama propisanim u članku 190.a SchIPRG-a (čl. 119.a st. 1. SchBGG). Za postupak revizije vrijede članci 77. stavka 2.bis i članak 126. SchBGG (čl. 119.a st. 2. reč. 1. SchBGG). Sukladno članku 77. stavku 2.bis SchBGG moguće je podnesak podnijeti na engleskom jeziku, što uključuje i samu reviziju. Sukladno članku 126. SchBGG-a Savezni sud (instrukcijski sudac/sutkinja) jest ovlašten po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke odgoditi provedbu odluke koja se pobija ili donijeti

⁸⁹¹ Tako je u odluci br. 4A_730/2012 od 29. travnja 2013. i odluci br. 4A_668/2016 od 24. srpnja 2017. Savezni sud zauzeo stajalište da je izjava da je arbitar pojedinac ili vijeće uzelo u obzir sve činjenične i pravne argumente koje su stranke podnijele, što stranke potvrđuju i na kraju ročišta, samo stereotipna formula koja se nalazi u većini presuda CAS-a te da ona ima samo značenje rutinskog izraza (obje odluke su dostupne na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com> (posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18.52h)).

⁸⁹² Primjerice odluka Saveznog suda br. 4A_668/2016 od 24. srpnja 2017. (objavljena na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com> (posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 18.52h)). Statistički prikaz rada Saveznog suda povodom pritužbi za poništaj pravorijeka iz spora s međunarodnim obilježjem za razdoblje od 1989. - 2019. vidi u *Dasser Felix/Wójtowicz Piotr*, Swiss International Arbitral Awards Before the Federal Supreme Court, Statistical Data 1989-2019, ASA Bulletin, vol. 39., br. 1., ožujak 2021., str. 7.- 41.

druge mjere osiguranja. Ako Savezni sud ne nađe da je revizija očito nedopuštena ili neosnovana, dostavit će ju protivnoj stranci i arbitražnom sudu na odgovor (čl. 119.a st. 2. reč. 2. SchBGG). Ako Savezni sud prihvati reviziju, ukinut će pravorijek i predmet vratiti na ponovno suđenje ili će izreći nužna utvrđenja (čl. 119.a st. 3. SchBGG). Ako arbitražni sud više nije potpun (u punom sastavu), primijenit će se članak 179. SchIPRG-a o imenovanju i zamjeni arbitara (čl. 119.a st. 4. SchBGG).⁸⁹³

7.3.2.2. Pravorijek iz spora bez međunarodnog obilježja

Protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja može se podnijeti pritužba švicarskom Saveznom sudu (čl. 389. st. 1. SchZPO) pod pretpostavkama propisanim u člancima 389.-395. SchZPO i to neovisno o vrijednosti predmeta spora (čl. 77. st. 1. sl. b) SchBGG).

Pravorijek se može pobijati iz razloga navedenih u članku 393. slovima a)-f), a koji su predstavljeni u dijelu 6. ovoga doktorata.

Moguće je pobijati svaki konačni i djelomični pravorijek, dok je međupravorijek moguće pobijati samo iz razloga navedenih u članku 393. slovima a) i b), dakle onih koji se odnose na greške u imenovanju arbitara, sastavu arbitražnog suda kao i greške u pogledu (ne)nadležnosti arbitražnog suda (čl. 392. SchZPO).

Za postupak vrijede pravila SchBGG-a, ako Glava 1. Titule 7. Dijela 3. SchZPO-a ništa drugo ne određuje (čl. 389. st. 2. SchZPO).

Sukladno tome, kao što je već ranije spomenuto, pritužba se podnosi u roku od 30 dana od priopćenja pravorijeka strankama (čl. 100. st. 1. SchBGG). No, pritužba je dozvoljena samo nakon iscrpljenja pravnog lijeka arbitražnom sudu predviđenim u ugovoru o arbitraži (čl. 391. SchZPO).

I u postupku pritužbe protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja isključena je primjena članka 48. stavka 3., članka 90.-98., članka 105. stavka 2., članka 106.

⁸⁹³ Dodatno o postupku pred Saveznim sudom povodom revizije vidi u *Boog Christopher/Morais Leticia*, Revision of Arbitral Awards before the Swiss Federal Supreme Court: Procedural Aspects, ASA Bulletin, vol. 41., br. 2., 2023., str. 292.-317.

stavka 1. te članka 107. stavka 2. SchBGG u mjeri u kojoj on dozvoljava Saveznom sudu da sam odluči o stvari (čl. 77. st. 2. SchBGG).

Sukladno članku 394. SchZPO Savezni sud je ovlašten nakon saslušanja stranaka vratiti pravorijek arbitražnom sudu te mu odrediti rok za ispravak ili dopunu pravorijeka.

Ako Savezni sud nije vratio pravorijek arbitražnom sudu ili jest, ali ga arbitražni sud u određenom roku nije ispravio ili dopunio, Savezni sud će odlučiti o pritužbi te u slučaju njezinog prihvata ukinuti pravorijek (čl. 395. st. 1. SchZPO). Ako je pravorijek ukinut, arbitražni sud odlučuje o predmetu ponovno sukladno razmatranjima sadržanim u odluci kojom mu je predmet vraćen (čl. 395. st. 2. reč. 1. SchZPO). Ako arbitražni sud više nije u potpunom sastavu primijenit će se članak 371. SchZPO o zamjeni člana arbitražnog suda (čl. 395. st. 2. reč. 2. SchZPO). Moguće je pravorijek ukinuti i samo u nekom dijelu, ako drugi njegovi dijelovi o tome ne ovise (čl. 395. st. 3. SchZPO). Ako se pravorijek pobija zbog očito previsoko određene naknade troškova za nagrade i izdatke, Savezni sud može o tome sam odlučiti (čl. 395. st. 4. SchZPO).

Rečeno je već da Savezni sud temelji svoju presudu na činjeničnom stanju koje je utvrdila prethodna instanca (čl. 105. st. 1. SchBGG), dakle, u ovom slučaju arbitražni sud.⁸⁹⁴ Zabrana ispitivanja činjenica utvrđenih u arbitražnom postupku u postupku pobijanja pravorijeka danas je općeprihvaćeno načelo. Ipak, i Savezni sud će biti u poziciji da preispituje činjenično stanje, ako se pravorijek pobija zbog toga što je on proizvoljan, jer je utemeljen na činjeničnim utvrđenjima koja su očigledno suprotna činjenicama koja proizlaze iz spisa predmeta ili se temelji na očiglednoj povredi prava ili pravičnosti (čl. 393. sl. e) SchZPO).⁸⁹⁵ Dodatna iznimka od primjene članka 105. stavka 1. SchBGG bila bi i kada Savezni sud razmatra razlog pobijanja pravorijeka koji se odnosi na nadležnost arbitara.⁸⁹⁶

⁸⁹⁴ Vidjeti odluku Saveznog suda br. 4A_623/2014 od 30. travnja 2015. u kojoj je istaknuto da: "...sud temelji svoju presudu na činjeničnim nalazima arbitražnog suda. To uključuje zaključke o okolnostima na kojima se zasniva predmet spora i onima koje se tiču tjeka arbitražnog poskupka, kao primjerice zaključke o predmetu spora, kojem pripadaju i podnesci stranaka, njihovi navodi, pravni argumenti, proceduralne izjave i dokazni materijali, sadržaj izjava svjedoka, vještačenje ili nalazi tijekom uviđaja." (odluka je objavljena na mrežnoj stranici <http://www.swissarbitrationdecisions.com> (posjećeno dana 14. prosinca 2020., u 19.16h)).

⁸⁹⁵ Vidjeti odluku Saveznog suda br. 4A_600/2010 od 17. ožujka 2011., u kojoj je sud naveo da ne može preispitivati ocjenu dokaza, osim pod krajnje restiktivnim razlogom, a to je protivnost javnom poretku (odluka je objavljena na mrežnoj stranici <http://swissarbitrationdecisions.com> (posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 15.47h)).

⁸⁹⁶ *Gisberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 407.

Stranke mogu putem izričite izjave u ugovoru o arbitraži ili u nekom kasnijem sporazumu ugovoriti da se pravorijek može pobijati pritužbom pred kantonalnim sudom nadležnim prema članku 356. stavku 1. SchZPO (čl. 390. st. 1. SchZPO). U tom slučaju će u pogledu postupka vrijediti pravila sadržana u člancima 319.-327. SchZPO-a, ako Glava 1. Titule 7. Dijela 3. SchZPO-a ništa drugo ne određuje (čl. 390. st. 2. reč. 1. SchZPO). Odluka kantonalnog suda je konačna (čl. 390. st. 2. reč. 2. SchZPO). Iz članka 322. stavka 1. SchZPO-a proizlazi da će kantonalni sud dostaviti pritužbu protivnoj stranci, izuzev ako bi ona bila očito nedopuštena ili očito neobrazložena. Rok za odgovor na pritužbu jest isti kao i za pritužbu, dakle 30 dana (čl. 322. st. 2. u vezi s člankom 321. st. 1. SchZPO). Tzv. naknadna pritužba nije dozvoljena (čl. 323. SchZPO). Kantonalni sud bi mogao zatražiti arbitražni sud za njegovo stajalište u pogledu pritužbe (čl. 324. SchZPO). Pritužba ne sprečava pravomoćnost, niti ima suspenzivni učinak (čl. 325. st. 1. SchZPO). Ipak, kantonalni sud bi mogao odgoditi ovrhu, te po potrebi određuje mjere osiguranja ili davanje osiguranja (čl. 325. st. 2. SchZPO). Isključeni su novi prijedlozi, nove tvrdnje o činjenicama i nova dokazna sredstva (čl. 326. st. 1. SchZPO), pri čemu i dalje vrijede posebne odredbe zakona (čl. 326. st. 2. SchZPO). Iz članka 327. stavka 1. SchZPO proizlazi da bi kantonalni sud mogao arbitražni sud zatražiti spis te da bi na temelju članka 327. stavka 2. mogao o pritužbi odlučiti na temelju spisa. U pogledu odluke kantonalnog suda vrijedit će gore predstavljene odredbe članka 395. stavka 1.-4. SchZPO-a. U svakom slučaju odluka kantonalnog suda mora biti pismeno obrazložena (čl. 327. st. 5. SchZPO).

Protiv domaćeg pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja stranka može podnijeti reviziju iz razloga navedenih u članku 396. stavku 1. slovima a)-d) i stavku 2. slovima a)-c) SchZPO-a i to državnom sudu koji je nadležan prema članku 356. stavku 1. SchZPO-a. Sukladno članku 356. stavku 1. SchZPO-a kanton u kojem se nalazi sjedište arbitražnog suda određuje viši sud koji će biti nadležan za odlučivanje o reviziji. Revizija se može podnijeti u roku od 90 dana od otkrivanja revizijskog razloga (čl. 397. st. 1. SchZPO), no nakon proteka 10 godina od nastupa pravomoćnosti pravorijeka revizija se više ne može podnijeti, izuzev u slučaju članka 396. stavka 1. slova b) SchZPO-a, dakle kada je pravorijek rezultat nekog kaznenog djela ili prekršaja na štetu odnosne stranke (čl. 397. st. 2. SchZPO). Za postupak vrijede pravila sadržana u članku 330.-331. SchZPO-a. Sud će dostaviti reviziju suprotnoj strani na odgovor, izuzev, ako bi revizija bila očito nedopuštena ili očito neosnovana (čl. 330. SchZPO). Revizija ne sprječava pravomoćnost niti ovršnost pravorijeka (čl. 331. st. 1. SchZPO). No, sud može odgoditi ovrhu, te po potrebi odrediti mjere osiguranja ili davanje osiguranja (čl. 331. st. 2. reč. 1.-2. SchZPO). Ako sud prihvati reviziju, ukinut će pravorijek i

vratiti stvar na ponovno suđenje arbitražnom sudu (čl. 399. st. 1. SchZPO). Ako sud više nije potpun (u punom sastavu), primijenit će se članak 371. SchZPO-a o zamjeni člana arbitražnog suda (čl. 399. st. 2. SchZPO).

7.3.3. Englesko pravo

Pravila koja se odnose na postupak pobijanja pravorijeka u engleskom pravu sadržana su u pojedinim člancima već spomenutog Arbitražnog zakona (*Arbitration Act*), zatim u Pravilima građanske procedure iz 1998. godine (*Civil Procedure Rules*, dalje u tekstu: CPR)⁸⁹⁷, te pratećim Praktičnim smjernicama (*Practice Directions*, dalje u tekstu: PD)⁸⁹⁸. Pored općih pravila građanske procedure, za pobijanje pravorijeka posebno su značajna pravila navedena u Dijelu 62. CPR-a, koja između ostalog reguliraju i podnošenje i postupanje po tužbi za osporavanje pravorijeka kao i podnošenje i postupanje po žalbi protiv pravorijeka.

U 5. dijelu ovog doktorskog rada prikazano je da se tužba za osporavanje pravorijeka (*challenge*) može podnijeti iz razloga navedenih u članku 67. AA (arbitražni sud nema supstantivnu nadležnost) i razloga navedenih u članku 68. AA (postojanje ozbiljne nepravilnosti koja je utjecala bilo na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek), te da je prema članku 69. AA moguća i žalba protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju (*appeal on point of law*). Oba pravna sredstva se podnose u obliku "*arbitražnog zahtjeva*" ("*arbitration claim*") (CPR br. 62.1(1.d)), pri čemu se mora upotrebljavati obrazac sadržan u Prilogu A Praktičnih smjernica (PD br. 62(2.1-2.2)).

Inače, sam pojam "*arbitražnog zahtjeva*" ("*arbitration claim*") CPR definiran vrlo široko. To je: a) bilo koje pravno sredstvo državnom sudu prema AA-u; b) zahtjev da se utvrdi: (i.) je li ugovor o arbitraži valjan ili (ii.) je li arbitražni sud pravilno konstituiran ili koja je materija podvrgnuta arbitraži u skladu s ugovorom o arbitraži; c) zahtjev da se utvrdi da pravorijek koji je donio arbitražni sud nije obvezujući za stranku te d) bilo koji drugi zahtjev

⁸⁹⁷ Civil Procedure Rules s posljednjim izmjenama od 18. srpnja 2023. (dostupan na mrežnoj stranici: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>, posjećeno dana 15. ožujka 2024., u 18:15 h)) Pravila priprema, i po potrebi mijenja, posebno Povjerenstvo za Pravilo građanske procedure (*Civil Procedure Rule Committee*), koje je na to ovlašteno Zakonom o građanskoj proceduri (*Civil Procedure Act iz 1997.*, dostupan na mrežnoj stranici <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/12/contents>, posjećeno dana 15. ožujka 2024., u 19:07 h)).

⁸⁹⁸ *Practice Directions*, dostupne na mrežnoj stranici <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>, posjećeno dana 15. ožujka 2024., u 20:11 h)).

koji utječe na: (i.) arbitražni postupak neovisno je li on počeo ili (ii.) na ugovor o arbitraži (CPR br. 62.2).

Postupak pobijanja arbitražnog pravorijeka vodi se pred Visokim sudom (*High Court*)⁸⁹⁹ odnosno Županijskim sudom (*County Court*) (čl. 105. st. 1. AA, CPR br. 62.3(3), PD br. 62(2.1)., zavisno o sjedištu arbitražnog suda.

Ako je sjedište arbitražnog suda u Engleskoj i Wales-u, postupak pobijanja pravorijeka se može voditi pred različitim specijaliziranim vrstama sudova Visokog suda Engleske i Wales-a. Ako je postupak pobijanja pravorijeka pokrenut pred Trgovačkim sudom (*Commercial Court*), pored općih pravila CPR-a, kao i pravila o arbitražnim zahtjevima sadržanim u Dijelu br. 62. CPR-a, primjenjivat će se i pravila Dijela 58. CPR-a. Ako je postupak pobijanja pravorijeka pokrenut pred Okružnim Trgovačkim sudom (*Circuit Commercial Court*), tada će se pored općih pravila CPR-a, kao i pravila o arbitražnim zahtjevima sadržanim u Dijelu br. 62. CPR-a, primjenjivati i pravila Dijela 59. CPR-a. Ako je postupak pobijanja pokrenut pred Sudom za tehnologiju i gradnju (*Technology and Construction Court*), tada će se pored općih pravila CPR-a, kao i pravila o arbitražnim zahtjevima sadržanim u Dijelu br. 62. CPR-a, primjenjivati i pravila Dijela 60. CPR-a. Ipak, pravila iz Dijela 58., 59. odnosno 60. CPR-a će se primjenjivati, samo ako pravila sadržana u Dijelu 62. CPR-a što drugo ne određuju (CPR br. 62.1(3)). Ako se podnosi žalba protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju, ona se podnosi Građanskom odjelu Žalbenog suda (*Civil Division of the Court of Appeal*).

Tužba za osporavanje pravorijeka kao i žalba protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju, može se podnijeti državnom sudu, tek ako je podnositelj prethodno tražio zaštitu putem dostupnog arbitražnog pravnog lijeka žalbe ili revizije ili putem ispravka pravorijeka ili zahtjeva za donošenjem dopunskog pravorijeka (čl. 70. st. 2. sl. a)-b) AA). Dakle, prvotno se moraju iscrpiti dostupna arbitražnopravna sredstva, a tek nakon toga se pravorijek arbitražnog suda može pobijati pred državnim sudom.

⁸⁹⁹ Primjerice, Visoki sud Engleske i Walesa (eng., *High Court of England and Wales*, za kojeg se u presudama sudova stavlja skraćenica EWHC) sastoji se od "*Queens Bench Division*" koji je nadležan za trgovačke sporove, radne sporove i sporove za naknadu štete, "*Chancery Division*" koji je nadležan za imovinske sporove, zaštitu patenata i provođenje ostavina i "*The Family Division*" koji je nadležan za obiteljske sporove. Njihove nadležnosti u nekim slučajevima se preklapaju pa stranka ima mogućnost sama odabrati pred kojim će sudom pokrenuti postupak. Skica ustrojstva EWHC se nalazi na mrežnoj stranici <https://www.judiciary.uk/you-and-the-judiciary/going-to-court/high-court/>, posjećeno dana 17. veljače 2021., u 16:03 h.

Dodatno, kada je riječ o žalbi protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju, potrebno je naglasiti da se ona može podnijeti državnom sudu tek ako su se time suglasile i sve druge stranke postupka ili ako je državni sud dopustio takvu žalbu (čl. 69. st. 2. sl. a)-b) AA). Državni sud će dopustiti takvu žalbu protiv pravorijeka jedino ako je uvjeren: a) da će odluka o pitanju supstancijalno utjecati na prava jedne ili više stranaka, b) da je riječ o pitanju koje je bilo postavljeno arbitražnom sudu da ga riješi, c) da je na temelju činjeničnih utvrđenja u pravorijeku – (i.) odluka arbitražnog suda o pitanju očito pogrešna ili (ii.) da je pitanje od opće javne važnosti i da je odluka arbitražnog suda u najmanju ruku podložna ozbiljnoj sumnji, te d) da je, usprkos sporazumu stranaka da stvar riješe arbitražom, pravedno i ispravno pod svim okolnostima da (državni) sud odluči o tom pitanju (čl. 69. st. 3. a)-d) AA). U zahtjevu državnom sudu da dozvoli ovakvu žalbu podnositelj svakako mora odrediti (identificirati) pravno pitanje o kojem državni sud treba odlučiti te on u tom zahtjevu mora navesti razloge na temelju kojih tvrdi da bi sud trebao dopustiti takvu žalbu (čl. 69. st. 4. AA). Državni sud o dopuštenosti takve žalbe odlučuje bez rasprave, izuzev ako sud utvrdi da je rasprava potrebna (čl. 69. st. 5. AA), odnosno kako bi se uštedjelo vrijeme ili troškovi (PD br. 62(12.12)). Ako je sud odbio zahtjev za dopuštanjem žalbe protiv pravorijeka bez usmene raspave, on će dati ukratko razloge za to (PD br. 62(12.14)).

Tužba za osporavanje pravorijeka kao i žalba protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju mogu se podnijeti državnom sudu samo unutar 28 dana od datuma pravorijeka ili, ako je uložena žalba ili revizija u arbitražnom postupku, tada od datuma kada je podnositelj tužbe za osporavanje pravorijeka odnosno podnositelj žalbe protiv pravorijeka državnom sudu bio obaviješten o rezultatu podnošenja žalbe ili revizije u arbitražnom postupku (čl. 70. st. 3. AA). Ipak, taj rok državni sud može produžiti. Stranka može tražiti produženje tog roka prije nego što on istekne, u kojem slučaju se protivna stranka neće imati mogućnost tome protiviti (CPR br. 62.9(2)). Ako se produženje traži nakon isteka roka od 28 dana, tada zahtjev mora biti učinjen u obliku arbitražnog zahtjeva te se moraju navesti razlozi za produženje. U tom slučaju protivna stranka se može protiviti produženju unutar roka od 7 dana nakon dostave zahtjeva za produženjem roka u obliku arbitražnog zahtjeva (CPR br. 62.9(3.a)-b)). O zahtjevu za produženje navedenog roka od 28 dana državni sud odlučuje bez ročišta (PD br. 62(10.2)).

Specifičnost je engleskog prava da dozvoljava i osobi za koju se tvrdi da je stranka u arbitražnom postupku, ali u njemu nije sudjelovala, da podnese tužbu za osporavanje pravorijeka prema članku 67. AA iz razloga nedostatka supstantivne nadležnosti prema njoj ili

prema članku 68. AA iz razloga ozbiljne nepravilnosti koja ima učinak na nju, pri čemu se tada obveza da se prethodno iscrpe arbitražnopravna sredstva protiv pravorijeka ne odnose na tu osobu (čl . 72. st. 2. AA).

Obrazac na kojem se podnosi arbitražni zahtjev mora: a) sadržavati sažetu izjavu o pravnom sredstvu koji se podnosi te o svim pitanjima u pogledu kojih podnositelj traži da sud odluči; b) sadržavati detalje o pravorijeku koji se pobija, uz naznaku dijela ili dijelova pravorijeka koji se pobija(ju) kao i razloga za pobijanje; c) pokazati da su ostvarene zakonske pretpostavke za pobijanje, d) navesti odredbu AA-a na temelju koje se podnosi pravno sredstvo; e) navesti osobe (tuženike, protivnike žalbe) u odnosu na koje se traže troškovi te f) navesti (i.) ili osobe kojima se treba dostaviti arbitražni zahtjev, uz određenje njihove uloge u arbitraži i jesu li one tuženici ili (ii.) da je arbitražni zahtjev podnesen bez najave sukladno članku 44. stavku 3. AA⁹⁰⁰ (CPR br. 62.4(1)). Dodatna pravila u pogledu sadržaja obrasca arbitražnog zahtjeva se primjenjuju kada se zahtijeva dozvola žalbe protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju. Naime u tom slučaju, u tom obrascu se mora i: 1.) identificirati pravno pitanje; 2. navesti razloge na temelju kojih stranka pobija pravorijek te tvrdi da se treba dati dozvola za žalbu; te se tom obrascu mora 3.) priložiti srž argumenata ("*skeleton argument*") koji podupiru pobijanje pravorijeka kao i 4) pravorijek koji se pobija. U pravilu su dozvoljeni samo ograničeni pisani dokazi te se uobičajeno ne mogu podnijeti druge arbitražne isprave izuzev pravorijeka i onih isprava na koje se pravorijek referira (PD br. 62(12.2-12.5)).

Ako sud ne odredi drugačije, obrazac arbitražnog zahtjeva mora se dostaviti protivnoj stranci (tuženiku odnosno protivniku žalbe) u roku od mjesec dana od dana njegovog izdavanja (CPR br. 62.4(2)). Sud bi mogao alternativno odrediti u skladu s CPR br. 6.15 da se obrazac arbitražnog zahtjeva dostavi odvjetniku ili drugom zastupniku koji je tu protivnu stranku zastupao u arbitražnom postupku (PD br. 62(3.1)). Kada dostavu obrasca arbitražnog zahtjeva obavlja podnositelj pravnog sredstva, on mora podnijeti potvrdu o njegovoj dostavi unutar 7 dana od dostave tog obrasca (PD br. 62(3.2)).

Ako sud drugačije ne odredi, u slučaju tužbe za pobijanje pravorijeka tuženik ima 21 dan od dana kada je pozvan da potvrdi primitak dostavljenog obrasca arbitražnog zahtjeva, odnosno ako nije pozvan da to potvrdi, onda 21 dan od dostave obrasca arbitražnog zahtjeva,

⁹⁰⁰ Člankom 44. stavkom 3. AA je određeno da u hitnim slučajevima, sud može, na zahtjev stranke arbitražnog postupka, izdati takve naloge koje smatra potrebnim u svrhu očuvanja dokaza ili imovine.

da podnese pisane dokaze kao odgovor na pobijanje pravorijeka, a na koje se želi pozvati pred državnim sudom (PD br. 62(6.1-6.2)). Tužitelj može odgovoriti na te pisane dokaze tuženika u daljnjem roku od 7 dana od dostave pisanih dokaza tuženika (PD br. 62(6.3)). Tužitelj mora pripremiti dogovorene indeksirane i numerirane dokaze i druge isprave koje će se koristiti na raspravi (PD br. 62(6.4)). Najkasnije 5 dana prije ročišta, mora se podnijeti procjena dužine trajanja ročišta zajedno s potpunim kompletima dokaza (PD br. 62(6.5)). Najkasnije 2 dana prije ročišta tužitelj mora podnijeti i dostaviti: 1. kronologiju svih relevantnih događaja s referencom na priložene dokumente; 2. ako je potrebno, listu uključenih osoba te 3. srž argumenata u kojem je sažeto navedeno: pitanja koja su relevantna za odluku; razloge za prihvaćanje ili odbijanje zahtjeva, činjenice s referencom na dokaze, kao i pravo s referencom na relevantne vlasti (PD br. 62(6.6)). Isto mora učiniti i tuženik najkasnije 1 dan prije ročišta (PD br. 62(6.7)).

Praktične smjernice sadrže i vrlo razrađena pravila o odgovoru protivne strane kada je riječ o žalbi protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju (PD br. 62(12.6-12.11)). No, i u ovom slučaju protivna strana ima na raspolaganju 21 dan nakon što je pozvana da potvrdi dostavu arbitražnog zahtjeva da odgovori na dotičnu žalbu i iznese srž argumenata (PD br. 62(12.4)). Podnositelj žalbe bi mogao odgovoriti na podneseni srž argumenata u roku od 7 dana od dana njihove dostave, no dokazi i tvrdnje moraju biti što kraći (PD br. 62(12.9)). Ako stranka ili njezin zastupnik ne bi postupali u skladu s tim pravilima, sud bi ih mogao kazniti (PD 62(12.11)).

Inače u postupcima u kojima se odlučuje o arbitražnopravnim zahtjevima sudu, isprave se mogu slati: 1. prvoklasnom poštom; 2. putem izmjene isprava; ili 3. faksom, elektroničkom poštom ili drugim sredstvima elektroničke komunikacije (PD br. 62(1.3)).

U svakom slučaju sud nakon zaprimljenog procesnog materijala nastavlja s postupkom, primjenjujući opća pravila u pogledu upravljanja s predmetom i zakazivanju ročišta (dio 3. CPR-a br. 3.1.-3.21.) Ako su ispunjeni propisane pretpostavke iz CPR-a br. 24.1.-24.5. sud je ovlašten donijeti tzv. sumarnu presudu, dakle, presudu bez održavanja rasprave. Sud će donijeti takvu presudu ako smatra da stranka nema stvarnih izgleda da uspije sa svojim arbitražnim zahtjevom odnosno sa svojim protivljenjem arbitražnom zahtjevom, nadalje, ako sud smatra da nije nadležan ili ako nema drugog uvjerljivog razloga zbog kojeg bi se trebala održati rasprava (CPR br. 24.3).

Kad je riječ o odlučivanju o arbitražnim zahtjevima, ne primjenjuju se opća pravila CPR-a o javnim ročištima (CPR br. 39.2), već sud može odlučiti da se o predmetu raspravlja javno ili bez javnosti, dakle, privatno – samo u prisustvu stranaka i zastupnika (CPR br. 62.10(1.-2.)). Ako sud ne odluči drugačije, o prethodnom pravnom pitanju u smislu članka 45. AA kao i o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju, odlučivat će se na javnoj raspravi, dok će se u pogledu svih ostalih arbitražnih zahtjeva odlučivati bez javnosti (CPR br. 62.10(3)).

Dio 62. CPR -a koji se odnosi na arbitražne zahtjeve nema posebna pravila o preinaci i povlačenju tužbe, pa će vrijediti opća pravila CPR-a. Tužitelj može preinačiti tužbu i u objektivnom i subjektivnom smislu u bilo kojem trenutku prije nego što je ona dostavljena tuženiku. Nakon tog trenutka za preinaku je potrebna pisana suglasnost svih stranaka ili dopuštenje suda (CPR br. 17.1(1.-2)). U bilo koje vrijeme tužitelj može povući tužbu u cijelosti i samo u dijelu. Ipak, tužitelj će morati tražiti dopuštenje suda ako on želi povući tužbu u pogledu koje je sud izdao privremenu mjeru (*"interim injunction"*) ili je neka stranka dala osiguranje sudu. Ako je tužitelj primio privremeno plaćanje dobrovoljno ili u skladu s sudskim nalogom prema Dijelu 25. CPR-a, on će moći povući tužbu samo ako tuženik koji je privremeno platio na to pristane u pisanom obliku ili sud dopusti povlačenje. Ako ima više tužitelja, tužitelj neće moći povući tužbu, izuzev ako svaki tužitelj na to pristane u pisanom obliku ili sud dopusti povlačenje (CPR b5. 38.2(1.-2a-c)).

Spomenimo i jedno ovlaštenje engleskog državnog suda, koje se ne nalazi često u komparativnom pravu. Naime, ako povodom tužbe za pobijanje pravorijeka ili povodom žalbe protiv pravorijeka državni sud smatra da pravorijek ne sadrži razloge ili ih ne sadrži u dovoljnoj mjeri koja mu omogućuje da pravilno odluči o tužbi odnosno žalbi protiv pravorijeka, on je ovlašten arbitražnom sudu naložiti da detaljnije navede razloge za svoj pravorijek (čl. 70. st. 4. AA).

Postavlja se pitanje u kojoj je mjeri državni sud u postupku pobijanja pravorijeka vezan za činjenična i pravna utvrđenja arbitražnog suda. Smatra se da kada državni sud odlučuje o tužbi za osporavanje pravorijeka iz razloga navedenog u članku 67. AA, dakle, kada tužitelj tvrdi da arbitražni sud nije imao supstantivnu nadležnost, da to uključuje cjelovito saslušanje, te da u tom slučaju državni sud nije vezan za činjenična utvrđenja ni za pravna tumačenja

arbitražnog suda.⁹⁰¹ Kada se pravorijek osporava iz razloga reguliranog u članku 68. AA, državni sud mora ispitati da li je doista došlo do neke od 9 ozbiljnih nepravilnosti koje su navedene u stavku 2. toga članka koja je utjecala na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek. Kada državni sud odlučuje o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju, dakle, kada je riječ o članku 69. AA, on ne smije odlučivati o pravnom pitanju koje nije bilo postavljeno i arbitražnom sudu, odnosno o činjenicama koje nisu iznesene pred arbitražni sud, te on može odlučivati samo na temelju činjeničnih utvrđenja arbitražnog suda.

Odredbama AA su jasno naznačena ovlaštenja državnog suda u pogledu odluka koje on može donijeti u postupku isticanja pravnih sredstava protiv pravorijeka. Tako sud povodom tužbe za osporavanje pravorijeka iz razloga supstantivne nenadležnosti arbitražnog suda (čl. 67. st. 1. AA) može svojom odlukom ("order"): a) potvrditi pravorijek, b) izmijeniti pravorijek, ili c) ukinuti pravorijek u cijelosti ili djelomično (čl. 67. st. 3. AA). Povodom tužbe za osporavanje pravorijeka iz razloga ozbiljnih nepravilnosti (čl. 68. st. 2. AA), ako državni sud nađe da je ozbiljna nepravilnost utjecala na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek, on može: a) pravorijek vratiti arbitražnom sudu u cijelosti ili djelomično na ponovno odlučivanje, b) ukinuti pravorijek arbitražnog suda u cijelosti ili djelomično, ili c) utvrditi, deklarirati da pravorijek nema učinak, u cijelosti ili djelomično (čl. 68. st. 3. reč. 1. AA). Pri tome državni sud neće ukinuti pravorijek ili ga proglasiti bez učinka u cijelosti ili u dijelu, izuzev ako se uvjeri da bi bilo neprimjereno vratiti predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje (čl. 68. st. 3. reč. 2. AA). Povodom žalbe protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju (čl. 69. AA) sud može: a) potvrditi pravorijek; b) izmijeniti pravorijek, c) vratiti pravorijek arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje u kojem slučaju je arbitražni sud prilikom donošenja novog pravorijeka dužan razmotriti utvrđenja suda, ili d) ukinuti pravorijek u cijelosti ili djelomično (čl. 69. st. 7. reč. 1. AA).⁹⁰² Ni u ovom slučaju državni sud neće ukinuti pravorijek u cijelosti ili u dijelu,

⁹⁰¹ Tako smatra *Reilly Louise*, Recent Developments in International Arbitration in Ireland and the United Kingdom, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 33., br. 5., 2016., str. 562. I *Bondar* navodi da u Engleskoj, osporavanje presude u odnosu na materijalnu nadležnost suda iz članka 67. Zakona o arbitražnoj arbitraži iz 1996. godine znači cjelovito saslušanje, uključujući preispitivanje svih argumenata i dokaza koji su bili pred tribunalom; Vidjeti *Bondar*, op. cit. u bilj. 806., str. 645. U predmetu *Hellenic Petroleum Cyprus Ltd. vs Premier Maritime Limited*, odluka suda br. (2015) EWHC 1894 od 1. srpnja 2015., tužitelj je podnio zahtjev sukladno članku 67. AA, kako bi se ukinuo pravorijek smatrajući da arbitar pojedinac nije bio nadležan odlučivati u tom predmetu. Sud je saslušao usmene iskaze svjedoka obiju stranaka i uvjerio se da između stranaka nije postignut načelni dogovor o arbitražnom rješavanju spora niti je on proizlazi iz ostalih uvjeta dogovorenih među strankama. Sukladno tome, sud je poništio pravorijek (dostupno na mrežnoj stranici <http://www.bailii.org>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 14:55 h).

⁹⁰² *Kandare* navodi da bi trebalo pretpostaviti i kada se bude radilo o pravnom pitanju, da državni sudac neće olako dopustiti žalbu protiv arbitražne odluke jer će često imati na umu veliko iskustvo arbitara, pa će oklijevati u tome

izuzev ako je uvjeren da bi bilo neprimjereno predmet vratiti arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje (čl. 69. st. 7. reč. 2. AA).

Engleski AA sadrži i posebne odredbe o troškovima u postupcima pobijanja pravorijeka. Tako državni sud može naložiti podnositelju tužbe kojom se osporava pravorijek odnosno podnositelju žalbe protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju da pruži osiguranje za troškove te tužbe odnosno žalbe i može odrediti da će se tužba odnosno žalba odbaciti ako podnositelj tužbe odnosno žalbe ne postupi u skladu s tom odlukom suda (čl. 70. st. 6. AA). Sud može naložiti i da se iznos dosuđen pravorijekom deponira na sudu ili da se na drugi način osigura njegova isplata dok se ne donese odluka o tužbi odnosno žalbi, i može odrediti da će se tužba odnosno žalba odbaciti, ako se ne postupi u skladu s tom odlukom suda (čl. 70. st. 7. AA). Inače se na troškove u tim postupcima primjenjuju opća pravila o troškovima sadržanim u Dijelovima 44.-49. CPR-a.

U slučajevima kada sud povodom tužbe za osporavanje pravorijeka (čl. 67.-68. AA) ili povodom žalbe protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju (čl. 69. AA) izmijeni pravorijek arbitražnog suda, ta izmjena se smatra dijelom arbitražnog pravorijeka (čl. 71. st. 2. AA). Ako sud odluči vratiti pravorijek arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje, u cijelosti ili djelomično, arbitražni sud je dužan donijeti novi pravorijek u pogledu pitanja koja su mu vraćena i to u roku od 3 mjeseca od dana odluke kojom je predmet vraćen na ponovno odlučivanje ili u dužem ili kraćem roku zavisno od odluke suda (čl. 71. st. 3. AA). U tom slučaju prvi arbitražni pravorijek gubi svoj učinak u dijelu u pogledu kojeg je naloženo vraćanje predmeta na ponovno odlučivanje, a arbitražni sud je prilikom donošenja novog pravorijeka dužan uzeti u obzir razmatranja suda iz odluke kojom je naloženo vraćanje predmeta arbitražnom sudu. Arbitražnom sudu u ovom slučaju ne prestaje mandat, ali on nema ovlast ponovno odlučivati o onim zahtjevima za koje državni sud nije odlučio da će ih vratiti arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje.⁹⁰³

da mijenja njihova stajališta, čak i kada se bude radilo o pravnim pitanjima; Vidjeti *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 99.

⁹⁰³ Tako smatraju i *Veeder/Diwan*, op. cit. u bilj. 285., str. 69.

7.4. Poredbenopravni sažetak

Uspoređujući odredbe hrvatskog i komparativnog arbitražnog zakonodavstva u dijelu kojem je propisan postupak poništaja pravorijeka, do izražaja dolazi prva bitna razlika među njima. A to je da je hrvatski zakonodavac propisao dvojnu nadležnost sudova u postupcima poništaja pravorijeka, dok su komparativna arbitražna zakonodavstva odredila samo jedan sud koji je nadležan za ovu vrstu postupka. Tako se u Austriji postupci za poništaj pravorijeka i utvrđivanja postojanja ili nepostojanja pravorijeka vode pred Vrhovnim sudom protiv čijih odluka nije dozvoljeno izjavljivanje žalbe pa je tako Vrhovni sud jedina i konačna instanca za odlučivanje o tužbama za poništaj pravorijeka. Iznimka nadležnosti je u slučaju tužbe za poništaj pravorijeka u kojem je stranka potrošač ili u slučaju tužbe za poništaj pravorijeka iz radnopravnog spora, kada nadležnost pripada Zemaljskom sudu na čijem području se nalazi sjedište arbitražnog suda odnosno Zemaljskom sudu koji je određen u ugovoru o arbitraži ili čija je nadležnost ugovorena prema paragrafu 104. Zakona o nadležnosti sudova. Švicarsko arbitražno zakonodavstvo određuje da je Savezni sud nadležan za postupke pobijanja i pravorijeka iz spora s međunarodnim obilježjem i pravorijeka iz spora bez međunarodnog obilježja. Ipak odredbe SchZPO-a dozvoljavaju strankama da se sporazumiju da se pravorijek može pobijati pritužbom i pred nadležnim kantonalnim sudom. Engleski AA određuje da se postupak pobijanja pravorijeka može voditi pred različitim specijaliziranim vrstama sudova Visokog suda Engleske i Wales-a, ako je sjedište arbitražnog suda u Engleskoj i Wales-u.

Hrvatski zakonodavac za postupak za poništaj pravorijeka nije propisao posebne odredbe ili poseban postupak već se postupak provodi sukladno pravilima redovne parnice. Takvo uređenje je identično i u arbitražnim zakonodavstvima Austrije i Švicarske. Jedina razlika u odnosu na ta zakonodavstva jest u tome da se s obzirom na dvojnu nadležnost sudova u postupcima poništaja pravorijeka, postupci pred trgovačkim sudom vode prema pravilima postupka pred trgovačkim sudovima (čl. 488.-502. ZPP), dok u postupcima pred županijskim sudom vrijede pravila postupka opće, redovne parnice. Posljedica toga je da se postupci ne provode po istim pravilima ZPP-a i da o žalbama ne odlučuju isti žalbeni sudovi, iako se iz sudskih odluka koje su razmatrane za potrebe ovog rada ne može reći i da je takva različitost uzrokovala različitu sudsku praksu u vezi utvrđenja poništajnih razloga. Posebnost engleskog arbitražnog zakonodavstva u odnosu na hrvatsko i ostala komparativna zakonodavstva u odnosu na pravila postupka ogleda se u tome što se pred različitim specijaliziranim vrstama sudova

Visokog suda, osim općih pravila CPR-a, primjenjuju pravila različitih Dijelova CPR-a.

U odnosu na ovlaštenike za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka, hrvatski ZA, jednako kao i austrijsko i švicarsko arbitražno zakonodavstvo, određuje da tužbu za poništaj pravorijeka mogu podnijeti samo one osobe koje su kao stranke, tužitelj i tuženik, navedene u pravorijeku koji je predmetom poništaja. Također, i tuženik može biti samo ona osoba koja je navedena u pravorijeku koji je predmetom poništaja. To je rezultat učinka pravne snage pravorijeka koji sukladno odredbama ZA samo prema strankama ima snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja. U protivom, sud je dužan tužbu odbaciti. Ali hrvatsko i komparativno arbitražno zakonodavstvo dopuštaju da u iznimnim slučajevima tužitelj i tuženik u postupku za poništaj pravorijeka mogu biti i druge osobe koje su sljednici osoba koje su bile stranke arbitražnog postupka i na koje se odnosi pravorijek. Posebnost engleskog zakonodavstva, u odnosu na osobe koje mogu pobijati pravorijek, ogleda se u tome da i osoba za koju se tvrdi da je stranka u arbitražnom postupku, ali u njemu nije sudjelovala, može podnijeti tužbu za osporavanje pravorijeka, ali samo prema članku 67. AA iz razloga nedostatka supstantivne nadležnosti prema njoj ili prema članku 68. AA iz razloga ozbiljne nepravilnosti koja ima učinak na nju.

U odnosu na rok za podizanje tužbe za poništaj pravorijeka, hrvatski ZA propisuje da se tužba može podnijeti u roku od tri mjeseca od dostave pravorijeka. U slučaju poništaja dopunskog pravorijeka, djelomičnog pravorijeka ili u slučaju ispravka ili tumačenja pravorijeka, rok od tri mjeseca za podnošenje tužbe započinje teći od dana kad je stranci koja je tužbu podnijela dostavljena odluka arbitražnog suda o jednom od tih zahtjeva. Taj rok je prekluzivne prirode i određen je kogentnom odredbom. Jednaki rok za poništaj i tijekom početka roka za poništaj pravorijeka i dopunskog pravorijeka sadrži i austrijski ZPO. Uz razliku u odnosu na odredbe ZA, da u slučaju kada stranke traže ispravak ili tumačenje pravorijeka, takvo traženje ne utječe na početak i trajanje roka za podnošenje tužbe za poništaj. Austrijski ZPO propisuje i rokove u slučajevima kada se tužba za poništaj podnosi zbog postojanja pretpostavaka pod kojima se može sukladno paragrafima öZPO-a tražiti ponavljanje postupka protiv sudske presude. Tada se rok za poništaj pravorijeka određuje prema odredbama o prijedlogu za ponavljanje postupaka. Švicarski zakonodavac propisuje da se pritužba protiv konačnog pravorijeka može podnijeti u roku od 30 dana, a koji rok počinje teći od otvaranja (priopćenja) pravorijeka. To je svakako razlika od odredbi ZA i öZPO-a u odnosu na duljinu

roka i početak tijeka roka za pobijanje pravorijeka. Reviziju protiv pravorijeka donesenog u sporu s međunarodnim obilježjem i protiv pravorijeka donesenog u sporu bez međunarodnog obilježja može se podnijeti u roku od 90 dana od otkrivanja razloga za reviziju. Ona se ne može podnijeti nakon proteka 10 godina od nastupa pravomoćnosti pravorijeka izuzev u slučaju kada je pravorijek rezultat kaznenog djela ili prekršaja na štetu odnosne stranke. Sukladno odredbama AA, tužba za osporavanje pravorijeka kao i žalba protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju mogu se podnijeti državnom sudu samo unutar 28 dana od datuma pravorijeka ili, ako je uložena žalba ili revizija u arbitražnom postupku, tada od datuma kada je podnositelj tužbe za osporavanje pravorijeka odnosno podnositelj žalbe protiv pravorijeka državnom sudu bio obaviješten o rezultatu podnošenja žalbe ili revizije u arbitražnom postupku. Posebnost arbitražnog zakonodavstva Engleske u odnosu na hrvatsko i ostala komparativna zakonodavstva ogleda se u tome da taj rok državni sud na zahtjev stranke može produžiti. O tome zahtjevu sud odlučuje bez ročišta.

Obzirom da je tužba za poništaj pravorijeka konstitutivne prirode, glavni tužbeni zahtjev može glasiti samo na poništaj arbitražnog pravorijeka. Takva isključivost glavnog tužbenog zahtjeva izvire iz sadržaja kogentne odredbe članka 36. ZA kojim je u stavku 1. jasno propisano da se protiv pravorijeka arbitražnog suda može podnijeti tužba za poništaj i da protiv pravorijeka nisu dopuštena druga pravna sredstva sudu. Ako bi tužitelj postavio tužbeni zahtjev protivno članku 36. stavku 1. ZA, on bi mogao otkloniti taj nedostatak najkasnije do zaključenja prethodnog postupka i to preinakom tužbe na način da tužbeni zahtjev glasi na poništaj pravorijeka. Pod uvjetom da se tuženik ne protivi preinaci ili unatoč protivljenju tuženika, ako sud smatra da je preinaka tužbe svrsishodna za konačno rješenje odnosa među strankama (čl. 190. st. 3. ZPP). Ako bi se tuženik upustio u raspravljanje o glavnoj stvari po preinačenoj tužbi, a nije se prije toga protivio preinaci, smatralo bi se da postoji pristanak tuženika na preinaku tužbe (čl. 190. st. 4. ZPP). I austrijski ZPO određuje da tužba mora glasiti na poništaj pravorijeka. Austrijski ZPO dozvoljava preinaku tužbe za poništaj, ali samo pod zakonom predviđenim uvjetima. Švicarsko arbitražno zakonodavstvo, za razliku od hrvatskog i austrijskog određuje dva pravna lijeka protiv pravorijeka, neovisno radi li se o pravorijeku sa ili bez međunarodnog obilježja. Tako se ti pravorijeci mogu pobijati pritužbom i revizijom. Pritužba protiv pravorijeka mora sadržavati zahtjev za njegovo pobijanje. Engleski AA određuje da se i tužba za osporavanje pravorijeka i žalba protiv pravorijeka koja se temelji na pravnom pitanju, podnose u obliku *"arbitražnog zahtjeva"* pri čemu se mora upotrebljavati obrazac sadržan u Prilogu A Praktičnih smjernica. Sadržaj obrasca na kojem se podnosi

arbitražni zahtjev propisan je odredbama CPR-a i nije dozvoljeno odstupanje od njega. Tužitelj može preinačiti tužbu i u objektivnom i subjektivnom smislu u bilo kojem trenutku prije nego što je ona dostavljena tuženiku. Nakon tog trenutka za preinaku je potrebna pisana suglasnost svih stranaka ili dopuštenje suda.

U postupku za poništaj pravorijeka na tužitelju je teret dokazivanja postojanja relativnih poništajnih razloga, dok je sud dužan *ex officio* utvrđivati postojanje apsolutnih poništajnih razloga. Tada je sud ovlašten i dužan utvrđivati i činjenice koje stranka nije iznijela te će on moći izvesti i dokaze radi utvrđenja tih činjenica koje stranka nije predložila. U ovom slučaju do izražaja dolazi istražno načelo. Takva dužnost suda ne uskraćuje pravo tužitelju da i on dokazuje postojanje apsolutnih poništajnih razloga. Ako tužitelj poništava pravorijek iz razloga novota, sud bi trebao utvrditi da li su se stranke prethodno arbitražnim ugovorom sporazumjele da se pravorijek može poništavati i iz tih razloga. Dakle, važno je da tužitelj u tužbi jasno navede iz kojih razloga poništava pravorijek, pri čemu ti razlozi ne mogu biti izvan onih propisanih člankom 36. stavkom. 2. točkama 1. i 2. i stavkom 5. ZA. Sud za cijelo vrijeme parnice izvršava ulogu kontrolora postupanja stranaka gdje do izražaja dolazi primjena istražnog načela. Stranke su dužne iznijeti sve činjenice i predložiti sve dokaze kojima dokazuju osnovanima svoje navode, a takvo njihovo pravo je vremenski ograničeno na način kako je određeno odredbama ZPP-a. Ali važno je naglasiti da sud ne može svoju odluku utemeljiti na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije dana mogućnost da se izjasne (čl. 7. st. 3. ZPP). Austrijski ZPO nema posebnih pravila o teretu dokazivanja u parnicama radi poništaja arbitražnih pravorijeka, ali kao i ZA sadrži obvezu suda da po službenoj dužnosti utvrđuje je li predmet spora prema domaćem pravu arbitražan i da li pravorijek proturiječi temeljnim vrijednostima austrijskog pravnog poretka. Za razliku od prvostupanijskih sudova Republike Hrvatske i Vrhovnog suda Austrije, Savezni sud Švicarske ispituje samo one prigovore koje je stranka iznijela i obrazložila u pritužbi, dakle nema obvezu *ex officio* utvrđivati postojanje nekog od poništajnih razloga. Engleski sud u postupku pobijanja pravorijeka primjenjuje opća pravila u pogledu upravljanja postupkom. Sa određenim posebnostima ovisno o tome odlučuje li o tužbi za osporavanje pravorijeka iz razloga navedenog u članku 67. AA ili iz razloga navedenog u članku 68. AA ili odlučuje li o žalbi protiv pravorijeka sukladno članku 69. AA.

Hrvatski ZA ovlašćuje državni sud da odgodi postupak za poništaj pravorijeka za vrijeme koje on odredi, pod uvjetom ako nađe da je to prikladno ili ako to zatraži jedna od stranaka toga postupka, a kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da

poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka (čl. 36. st. 4. ZA). Mogućnost odgode radi ovog razloga je karakteristika samo postupaka za poništaj pravorijeka. Iz postupaka koje sam razmatrao za potrebe ovog rada nisam utvrdio slučajeve u kojima je sud smatrao prikladnim odgoditi postupak za poništaj pravorijeka, pa je izostalo utvrđenje oko sadržaja takvog rješenja o odgodi. Ipak sud bi u rješenju o odgodi trebao navesti što bi arbitražni sud trebao poduzeti kako bi se uklonio razlog ili razlozi za poništaj i dati arbitražnom sudu rok za postupanje po rješenju. Naravno samo u slučaju ako se radi o razlozima "*lakše prirode*" da opravdavaju ocjenu suda da ih je svrsishodnije otkloniti nego poništiti pravorijek u cijelosti. Što je i u skladu s praksom inozemnih sudova koja je prikazana ovim radom. Ali za naglasiti je da arbitražni sud ne bi bio vezan takvom uputom državnog suda. Austrijski ZPO ne sadrži mogućnost odgode postupka poništaja kako bi arbitri otklonili razloge za poništaj. Iako takvu ovlast suda ne sadrži ni SchIPRG, ipak je sadrži SchZPO. Tako je u skladu s odredbama SchZPO-a Savezni sud ovlašten nakon saslušanja stranaka vratiti pravorijek arbitražnom sudu te mu odrediti rok za ispravak ili dopunu pravorijeka. Engleski AA nema odredbe o mogućnosti odgode postupka za poništaj, ali sadrži jedno ovlaštenje državnog suda koje nije prisutno ni u hrvatskom ni u ostalim komparativnim zakonodavstvima. To je slučaj kada povodom tužbe za pobijanje pravorijeka ili povodom žalbe protiv pravorijeka državni sud smatra da pravorijek ne sadrži razloge ili ih ne sadrži u dovoljnoj mjeri koja mu omogućuje da pravilno odluči o tužbi odnosno žalbi protiv pravorijeka. U tom slučaju državni sud je ovlašten arbitražnom sudu naložiti da detaljnije navede razloge za svoj pravorijek.

Iz presuda hrvatskih sudova donesenih u postupku za poništaj pravorijeka utvrdilo se da nije nepoznanica da tužitelj povuče tužbu za poništaj pravorijeka, pa čak i nakon što je prvostupanjski sud donio presudu. U svim tim slučajevima se tuženik nije protivio povlačenju tužbe. Tada sud, uvažavajući načelo dispozitivnosti, konstatira povlačenje tužbe te određuje iznos parničnog troška kojeg je tužitelj dužan podmiriti tuženiku, ako tuženik taj trošak i zatraži. Za naglasiti je i da će sud dozvoliti povlačenje tužbe čak ako je prethodno utvrdio da se pravorijekom odlučeno o sporu koji nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske ili da je pravorijek suprotan javnom poretku Republike Hrvatske. Osim povlačenja tužbe dispozitivnom radnjom tužitelja, ZPP određuje i situacije kada se nastupom određenih razloga smatra da je tužba povučena. Austrijski ZPO također dozvoljava tužitelju povlačenje tužbe za poništaj te na jednak način kao i ZPP određuje da tužitelj može bez pristanka tuženika povući tužbu sve dok se ne zaprimi odgovor na tužbu, od kojeg trenutka je za povlačenje tužbe potreban i pristanak tuženika. U slučaju povlačenja tužbe tužitelj je dužan tuženiku naknaditi troškove

postupka, izuzev ako je nešto drugo dogovoreno. Povlačenje pritužbe za poništaj ili revizije je također dopušteno odredbama SchZPO-a ili SchIPRG-a. Englesko zakonodavstvu u pogledu povlačenja tužbe sadrži neke specifičnosti u odnosu na hrvatsko i komparativna zakonodavstva. Tako tužitelj može u bilo koje vrijeme povući tužbu u cijelosti i samo u dijelu. Ipak, ako želi povući tužbu u pogledu koje je sud izdao privremenu mjeru ili je neka stranka dala osiguranje sudu, za povlačenje tužbe je nužno dopuštenje suda. Ako je tužitelj primio privremeno plaćanje dobrovoljno ili u skladu s sudskim nalogom prema Dijelu 25. CRP-a, on će moći povući tužbu samo ako tuženik koji je privremeno platio na to pristane u pisanom obliku ili sud dopusti povlačenje. Ako ima više tužitelja, tužitelj neće moći povući tužbu, izuzev ako svaki tužitelj na to pristane u pisanom obliku ili sud dopusti povlačenje.

Hrvatska pravna znanost je zauzela stav da u parnicama pokrenutima tužbom za poništaj pravorijeka nema mjesta materijalnim stranačkim dispozicijama, pa ni donošenju presude na temelju priznanja, odricanja, zbog izostanka i zbog ogluhe, i to iz razloga što stranke ne mogu otkloniti primjenu odredbi o poništaju. U radu su prikazana dva slučaja u kojima je sud donio presudu na temelju odricanja te jedan slučaj u kojem je sud razmatrao postoje li uvjeti za donošenje presude zbog ogluhe s obzirom da tuženik nije dao odgovor na tužbu. Pitanje dozvoljenosti dispozitivnih presuda se stoga razlikuje od stava pravne znanosti. Čak ni u komparativnoj pravnoj literaturi nisam našao argumente koje govore za ili protiv dozvoljenosti dispozitivnih presuda u postupcima pobijanja pravorijeka, a koje bi se u teoretskom smislu mogli primijeniti i za hrvatsko pravo.

Iz razloga što su sudovi u znatnoj većini postupaka za poništaj pravorijeka donosili svoje presude nakon samo jednog ročišta održanog nakon primitka tužbe, tada je i visinu parničnih troškova moguće predvidjeti. Stranke vrijednost predmeta spora u postupcima za poništaj pravorijeka uglavnom postavljaju u odnosu na visinu zahtjeva kojim je odlučeno arbitražnim pravorijekom. Stranke u postupku za poništaj pravorijeka nemaju pravo na naknadu troškova arbitražnog postupka jer parnične troškove čini samo izdaci učinjeni u tijeku ili povodu postupka. Tako sud određuje stranci naknadu samo onih troškova koji su bili potrebni za vođenje parnice (čl. 155. st. 1. reč. 1. ZPP). U postupcima za poništaj pravorijeka prema odredbama austrijskog ZPO-a primjeniti će se opća pravila o troškovima u parnicama sadržana u njegovim §§ 40.-55, a u postupcima za poništaj pravorijeka prema odredbama SchIPRG i SchZPO će vrijediti pravila o troškovima koja su sadržana u člancima 62.-68. SchBGG. Englesko pravo sadrži i neke specifičnosti koje se odnose na troškove u postupcima pobijanja

pravorijeka. Pa tako sud može naložiti podnositelju tužbe kojom se osporava pravorijek odnosno podnositelju žalbe protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju da pruži osiguranje za troškove te tužbe odnosno žalbe. Sve pod prijetnjom odbačaja tužbe, odnosno žalbe ako podnositelj tužbe, odnosno žalbe ne pruži osiguranje za te troškove. Specifičnost engleskog prava je i tome što sud može naložiti i da se iznos dosuđen pravorijekom deponira na sudu ili da se na drugi način osigura njegova isplata dok se ne donese odluka o tužbi odnosno žalbi, i može odrediti da će se tužba odnosno žalba odbaciti, ako se ne postupi u skladu s tom odlukom suda.

Iako arbitražni sud temeljem Zakona o sudovima nije dio sudbene vlasti, on nije ni dužan postupati po uputama državnih sudova iz ukidnih odluka donesenih u postupcima za poništaj pravorijeka. Za očekivati je ipak da arbitražni sud prihvati stajališta državnih sudova kako bi otklonio razloge za poništaj, odnosno kako bi poduzeo sve dozvoljeno da pravorijek ostane na snazi. Iako je člankom 37. stavkom 2. ZA dana mogućnost strankama da traže od državnog suda da vrati predmet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu ako nađe da je to moguće i prikladno, stranke rijetko koriste ovu mogućnost. U svim postupcima koje sam razmatrao za potrebe ovog rada, kada su stranke i zahtjevale povrat predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje, sud je odbio zahtjev za poništaj pravorijeka, iz kojeg razloga je izostalo utvrđenje u vezi postupanja arbitražnog suda za slučaj da je pravorijek poništen i da je određeno da se predmet vraća arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje. Zauzima se stav da bi sud mogao vratiti predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje samo ako pravorijek nije poništen iz razloga zbog kojih je nemoguće voditi ponovni arbitražni postupak. Tada bi se arbitražni postupak trebao vratiti u onaj stadij koji je potreban kako se ne bi ponovila povreda uslijed koje je došlo do poništaja pravorijeka. Za naglasiti je, da za razliku od odgode postupka za poništaj pravorijeka, sud nije ovlašten *ex officio* odlučiti o povratu predmeta arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje. U protivnom, takvo bi se postupanje suda smatralo prekoračenjem tužbenog zahtjeva te bi to bilo razlog za ukidanje dijela presude kojim se odlučilo o vraćanju predmeta arbitražnom sudu. Austrijski ZPO nije propisao mogućnost da državni sud u povodu poništaja pravorijeka, vrati predmet na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu. Ali za razliku od ZA i öZPO-a, švicarski zakonodavac izričito određuje da ako Savezni sud prihvati pritužbu ili reviziju, on će vratiti predmet na ponovno odlučivanje prethodnoj instanci, dakle arbitražnom sudu. Odredbama AA propisani su slučajevi kada je sud ovlašten vratiti pravorijek arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje. Tako sud povodom tužbe za osporavanje pravorijeka iz razloga ozbiljnih nepravilnosti, ako nađe da je ozbiljna nepravilnost

utjecala na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek, može pravorijek vratiti arbitražnom sudu u cijelosti ili djelomično na ponovno odlučivanje. Ako sud nađe da je ozbiljna nepravilnost utjecala na arbitražni sud, arbitražni postupak ili pravorijek, sud može ukinuti pravorijek arbitražnog suda u cijelosti ili djelomično, ili utvrditi, deklarirati da pravorijek nema učinak, u cijelosti ili djelomično. Pri tome državni sud neće ukinuti pravorijek ili ga proglasiti bez učinka u cijelosti ili u dijelu, izuzev ako se uvjeri da bi bilo neprimjereno vratiti predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje. I povodom žalbe protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju vratiti pravorijek arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje u kojem slučaju je arbitražni sud prilikom donošenja novog pravorijeka dužan razmotriti utvrđenja suda. Povodom žalbe koja je utemeljena na pravnom pitanju sud može i ukinuti pravorijek u cijelosti ili djelomično. Ali ni u ovom slučaju državni sud neće ukinuti pravorijek u cijelosti ili u dijelu, izuzev ako je uvjeren da bi bilo neprimjereno predmet vratiti arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje.

8. PRAVNA SREDSTVA PROTIV ODLUKE KOJOM JE ODLUČENO O TUŽBI ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA

8.1. Hrvatsko pravo

8.1.1. Žalba

Protiv odluke kojom je odlučeno u postupku poništaja pravorijeka, svaka stranka ima mogućnost izjavljivanja žalbe i to u roku od 15 dana od dostave prijepisa presude, ako ZPP-om nije određen drugi rok (čl. 348. st. 1. reč. 1. ZPP). O žalbi odlučuje drugostupanjski sud (čl. 348. st. 3. ZPP).⁹⁰⁴ Tako u postupcima poništaja pravorijeka o žalbi protiv presude TSZG-a odlučuje VTSRH (čl. 34.c toč. 2. ZPP), a o žalbi protiv presude ŽSZG-a odlučuje VSRH (čl. 34.d toč. 1 ZPP). Rok za izjavljivanje žalbe je jednak i za odluke donesene u postupku poništaja koji se vodio pred TSZG-om i za one odluke donesene u postupku poništaja koji se vodio pred ŽSZG-om, jer je Novelom ZPP 2019 izbrisan članak 500. stavak 2. kojim je za odluke donesene u postupcima koji su se vodili pred Trgovačkim sudom bio određen rok od osam dana za žalbu protiv presude odnosno rješenja. Predmetni rok za izjavljivanje žalbe ne teče od 1. do 15. kolovoza (čl. 348. st. 5. ZPP). Žalba se podnosi sudu koji je izrekao prvostupanjsku presudu u dovoljnom broju primjeraka za sud i protivnu stranku (čl. 357. ZPP). Stranka se može odreći prava na žalbu od časa kad je presuda objavljena, a ako presuda nije objavljena, onda od časa kad joj prijepis presude bude dostavljen (čl. 349. st. 1. ZPP). Do donošenja odluke drugostupanjskog suda stranka može odustati od već podnesene žalbe (čl. 349. st. 2. reč. 1. ZPP).⁹⁰⁵ Odricanje ili odustanak od žalbe ne može se opozvati (čl. 349. st. 2. reč. 2. ZPP). Sukladno novom pravilu, uvedenom Novelom ZPP-a iz 2022. godine, drugostupanjski sud dužan je odlučiti o žalbi u razumnom roku, a svakako u roku kraćem od godine dana od primitka žalbe na drugostupanjskom sudu, ako ZPP-om ili drugim zakonom nije drukčije određeno (čl. 348. st. 4. ZPP). U pogledu presude protiv poništaja pravorijeka, zakon ne propisuje drugačije.

⁹⁰⁴ Odredbama ZA nije propisan rok za podnošenje žalbe na prvostupanjsku odluku kojom je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka, kao što je to propisano za žalbu protiv rješenja donesenog u postupku priznanja kao o glavnoj stvari u članku 49. stavku 5. ZA: *"Protiv rješenja donesenog u postupku priznanja kao o glavnoj stvari može se izjaviti žalba Vrhovnom sudu Republike Hrvatske u roku od petnaest dana od dostave rješenja o priznanju"*, pa se žalba podnosi u skladu s odredbama ZPP-a kojima je propisan način podnošenja žalbi na odluke TSZG-a odnosno na odluke ŽSZG-a.

⁹⁰⁵ Primjerice rješenje VTSRH br. Pž-4189/17 od 22. siječnja 2018., kojim je utvrđeno da je tužitelj odustao od žalbe izjavljene protiv presude TSZG br. P-2090/16 od 16. svibnja 2017. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a. Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

U žalbi protiv odluke kojom je odlučeno o zahtjevu za poništaj pravorijeka stranke neće moći iznositi nove činjenice niti predlagati nove dokaze, osim ako se oni odnose na bitne povrede odredaba parničnog postupka zbog kojih se žalba može izjaviti (čl. 352. st. 1. ZPP). U svim drugim slučajevima strankama je zabranjeno iznositi novote, koja zabrana se dakle odnosi na materijalnopravne novote⁹⁰⁶. Strankama je zabranjeno i isticanje prigovora zastare ili prigovora radi prebijanja, odnosno bilo kojeg drugog materijalnopravnog ili postupovnopravnog prigovora o pitanju na koji prvostupanjski sud ne pazi po službenoj dužnosti, ako taj prigovor nije istaknut tijekom prvostupanjskog postupka (čl. 352. st. 2. ZPP).

Žalbom se presuda može pobijati samo zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka, zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenoga činjeničnog stanja i zbog pogrešne primjene materijalnog prava (čl. 353. st. 1. ZPP). Bitna povreda odredbi parničnog postupka postoji ako sud u tijeku postupka nije primijenio ili je nepravilno primijenio koju odredbu ovog Zakona, a to je bilo ili je moglo biti od utjecaja na donošenje zakonite i pravilne presude (čl. 354. st. 1. ZPP). Ali bitna povreda parničnog postupka uvijek postoji: 1) ako je u donošenju presude sudjelovao sudac koji se po zakonu mora izuzeti (članak 71. stavak 1. točka 1. do 6.), odnosno koji je rješenjem suda bio izuzet, ili ako je u donošenju presude sudjelovala osoba koja nema svojstvo suca, 2) ako je odlučeno o zahtjevu u sporu koji ne ide u sudsku nadležnost (članak 16.), 3) ako je sud u povodu prigovora stranaka pogrešno odlučio da je stvarno ili mjesno nadležan, 4) ako je protivno odredbama ovoga Zakona sud utemeljio svoju odluku na nedopuštenim raspolaganjima stranaka (članak 3. stavak 3.), 5) ako je protivno odredbama ovoga Zakona donio presudu na temelju priznanja, presudu na temelju odricanja, presudu zbog ogluhe, presudu zbog izostanka ili presudu bez održavanja rasprave, 6) ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem, a osobito propuštanjem dostave, nije dana mogućnost da raspravlja pred sudom, 7) ako je protivno odredbama ovoga Zakona sud odbio zahtjev stranke da se u postupku služi svojim jezikom i pismom i da prati tijek postupka na svom jeziku, a stranka se zbog toga žali, 8) ako je u postupku kao tužitelj ili tuženik sudjelovala osoba koja ne može biti stranka u postupku, ili ako stranku koja je pravna osoba nije zastupala ovlaštena osoba, ili ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebno ovlaštenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku, ako vođenje parnice, odnosno obavljanje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno, 9) ako je odlučeno o zahtjevu o kojemu već teče parnica, ili o kojemu

⁹⁰⁶ Na zabranu u žalbi iznošenja tzv. materijalnopravnih relevantnih novota ukazuju i *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 675.

je već prije pravomoćno presuđeno, ili o kojemu je već zaključena sudska nagodba ili nagodba koja po posebnim propisima ima svojstvo sudske nagodbe, 10) ako je protivno zakonu bila isključena javnost na glavnoj raspravi, 11) ako presuda ima nedostataka zbog kojih se ne može ispitati, a osobito ako je izreka presude nerazumljiva, ako proturječi sama sebi ili razlozima presude, ili ako presuda nema razloga o odlučnim činjenicama, ili ako o odlučnim činjenicama postoji proturječnost između onoga što se u razlozima presude navodi o sadržaju isprava ili zapisnika o iskazima danim u postupku odnosno tonskih snimki i samih tih isprava ili zapisnika odnosno tonskih snimki, 12) ako je presudom prekoračen tužbeni zahtjev, 13) ako je odlučeno u povodu nepravodobno podnesene tužbe, a zbog toga je tužbu trebalo odbaciti (članak 282. stavak 1.) i 14.) ako prije podnošenja tužbe nije proveden zakonom predviđeni postupak mirnog ili drukčijeg ostvarivanja prava, a zbog toga je tužbu trebalo odbaciti (čl. 354. st. 2. ZPP). Zato što stranku koja je pravna osoba nije zastupala ovlaštena osoba, ili zato što parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili zato što zakonski zastupnik, odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebno ovlaštenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku, žalbu može izjaviti samo stranka koje se ti nedostaci tiču (čl. 354. st. 3. ZPP). Pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje postoji kad je sud kakvu odlučnu činjenicu pogrešno utvrdio, odnosno kad je nije utvrdio (čl. 355. ZPP), dok pogrešna primjena materijalnog prava postoji kad sud nije primijenio odredbu materijalnog prava koju je trebao primijeniti ili kad takvu odredbu nije pravilno primijenio (čl. 356. ZPP).

S obzirom na to da zakon određuje obvezan sadržaj žalbe (čl. 350. ZPP)⁹⁰⁷, povreda navedene odredbe posljedično dovodi do odbacivanja žalbe, ali samo u slučajevima kada prvostupanjski sud, zbog toga što na temelju podataka iz žalbe ne može utvrditi koja se presuda pobija ili ako žalba nije potpisana (nepotpuna žalba), pozove žalitelja da u određenom roku dopuni ili ispravi žalbu, pa žalitelj propusti tako postupiti (čl. 351. st. 1. i 2. ZPP). Ako žalba po svojem sadržaju ima drugih nedostataka, prvostupanjski će sud žalbu dostaviti drugostupanjskom sudu ne pozivajući žalitelja da je dopuni odnosno ispravi (čl. 351. st. 3. ZPP). Prvostupanjski sud je dužan odbaciti žalbu i u slučajevima kada je ona nepravodobna⁹⁰⁸ ili

⁹⁰⁷ Člankom 350. ZPP-a je određeno:

"Pored podataka koje mora imati svaki podnesak (članak 106.), žalba treba sadržavati:

- 1) oznaku presude protiv koje se podnosi,*
- 2) određenu izjavu o tome da se presuda pobija u cijelosti ili u nekom dijelu,*
- 3) razloge zbog kojih se žalba podnosi,*
- 4) potpis podnositelja žalbe."*

⁹⁰⁸ Žalba je nepravodobna ako je podnesena nakon proteka zakonskog roka za njezino podnošenje (čl. 358. st. 2. ZPP).

nedopuštena⁹⁰⁹ (čl. 358. st. 1. ZPP). Primjerak pravodobne, potpune i dopuštene žalbe prvostupanjski sud dužan je dostaviti protivnoj stranci koja može u roku od osam dana od primitka podnijeti tome sudu odgovor na žalbu (čl. 359. st. 1. ZPP). Zaprmljeni odgovor prvostupanjski sud dostavit će žalitelju (čl. 359. st. 2. ZPP). Nepravodobno podnesen odgovor na žalbu neće se odbaciti, već će se dostaviti drugostupanjskom sudu koji će ga uzeti u obzir ako je to još moguće (čl. 359. st. 3. ZPP). Nakon primitka odgovora na žalbu ili protekom roka za odgovor na žalbu, sudac pojedinac će cjelokupni spis dostaviti drugostupanjskom sudu (čl. 360. st. 1. ZPP).

Iako je cjelokupni predmet dostavljen drugostupanjskom sudu, to ne znači da prvostupanjski sud nije više dužan postupati u cilju utvrđivanja činjenica bitnih za donošenje pravilne i zakonite odluke po izjavljenoj žalbi. Tako će sudac pojedinac, u slučajevima kada žalitelj tvrdi da su u prvostupanjskom postupku povrijeđene odredbe parničnog postupka, po potrebi dati objašnjenje u povodu navoda žalbe koji se tiču tih povreda, odnosno provesti izviđaje da provjeri istinitost tih navoda u žalbi (čl. 360. st. 2. ZPP). Pri tome je sudac pojedinac dužan primjerak datog objašnjenja i primjerak izvješća o obavljenom izviđaju dostaviti strankama, koje mogu dati svoje očitovanje u roku od osam dana (čl. 360. st. 3. ZPP). Ako ocijeni da je to potrebno, sudac pojedinac prvostupanjskog suda može pozvati stranke da prisustvuju provedbi izviđaja iz članka 360. stavka 2. ZPP-a (čl. 360. st. 4. ZPP). Očitovanja stranaka sudac pojedinac prvostupanjskog suda dostavlja drugostupanjskom sudu zajedno sa svojim objašnjenjem odnosno izvješćem o obavljenom izviđaju samo ako ona budu podnesena u roku (čl. 360. st. 5. reč. 1. ZPP). Očitovanja podnesena nakon isteka roka proslijedit će se drugostupanjskom sudu, koji će ih uzeti u obzir, ako je to još moguće (čl. 360. st. 5. reč. 2. ZPP).

Kad spis po žalbi stigne drugostupanjskom sudu, odredit će se sudac izvjestitelj (čl. 361. st. 1. ZPP). Sudac izvjestitelj može, prema potrebi, od prvostupanjskog suda pribaviti izvještaj

⁹⁰⁹ Žalba je nedopuštena ako je žalbu podnijela osoba koja nije ovlaštena za podnošenje žalbe, ili osoba koja se odrekla prava na žalbu, ili ako osoba koja je podnijela žalbu nema pravnog interesa za podnošenje žalbe (čl. 358. st. 3. ZPP). Treba uzeti da bi nedopuštena bila i nova žalba osobe koja je u istom predmetu prethodno odustala od žalbe. Za napomenuti je da je primjerice TSZG rješenjem br. P-735/17 od 24. siječnja 2018., pozivajući se na članak 358. stavak 3. ZPP-a, odbacio žalbu tužitelja izjavljenu protiv presude TSZG donesene u tome predmetu dana 5. prosinca 2017., a kojom je sud odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a. Predmetnim rješenjem prvostupanjski je sud odbacio žalbu iako je u obrazloženju rješenja konstatirao da je tužitelj podneskom od 5. prosinca 2017. povukao žalbu. Stoga je sud trebao donijeti rješenje kojim se utvrđuje da je tužitelj odustao od podnesene žalbe (čl. 349. st. 2. reč. 1. vezano uz čl. 367. st. 2. ZPP-a). Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

o povredama odredaba postupka i zatražiti da se radi utvrđivanja tih povreda provedu izviđaji (čl. 361. st. 3. ZPP).

Drugostupanjski sud odlučuje o žalbi u sjednici vijeća (čl. 362. st. 1. ZPP), s tim da može, ako nađe da je to potrebno radi donošenja odluke o žalbi, pozvati stranke ili njihove zastupnike na sjednicu vijeća (čl. 362. st. 2. ZPP) koja će se održati kako je određeno člankom 363. ZPP-a⁹¹⁰.

Drugostupanjski sud ispituje prvostupanjsku presudu u onom dijelu u kojemu se pobija žalbom, a ako se iz žalbe ne vidi u kojem se dijelu presuda pobija, drugostupanjski sud uzet će da se presuda pobija u dijelu u kojemu stranka nije uspjela u sporu (čl. 365. st. 1. ZPP). Drugostupanjski sud ispituje prvostupanjsku presudu u granicama razloga određenih u žalbi pazeći po službenoj dužnosti na bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točaka 2., 4., 8., 9., 13. i 14. ZPP-a i na pravilnu primjenu materijalnog prava, osim u odnosu na primjenu materijalnog prava u odluci o troškovima postupka (čl. 365. st. 2. ZPP). Novelom ZPP 2019 izričito je isključena obveza suda da po službenoj dužnosti pazi na primjenu materijalnog prava u odluci o troškovima postupka. U žalbenom postupku drugostupanjski sud neće ocjenjivati činjenična utvrđenja arbitražnog suda koje se tiču merituma spora. Isto tako drugostupanjski sud neće ocjenjivati niti odluke arbitražnog suda o materijalnopравnim pitanjima, izuzev ako greške arbitražnog suda ne bi ujedno predstavljale postojanje nekog od poništajnog razloga, te se u žalbenom postupku postavlja pitanja pravilnosti i zakonitosti odluke prvostupanjskog suda u pogledu postojanja poništajnog razloga kojeg je žalitelj istaknuo u svojoj tužbi (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a)-f) ZA ili na koje sud pazi po službenoj dužnosti (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. a)-b) ZA). Dakle, zadaća je drugostupanjskog suda da odluči je li prvostupanjski sud donio pravilnu i zakonitu odluku o postojanju nekog od poništajnog razloga kojeg je žalitelj istaknuo u prvostupanjskom postupku, odnosno na koje prvostupanjski sud pazi po službenoj dužnosti. Postupajući po zaprimljenoj žalbi, drugostupanjski sud može povodom žalbe protiv presude kojom je odlučeno (pozitivno ili negativno) o poništaju arbitražnog pravorijeka u skladu

⁹¹⁰ Člankom 363. ZPP-a je određeno:

"Sud će održati sjednicu vijeća i odlučiti o žalbi i ako u slučaju iz članka 362. stavka 2. ovoga Zakona izostanu jedna ili obje stranke.

Sjednica vijeća na kojoj prisustvuje barem jedna od stranaka počinje izvještajem suca izvjestitelja, koji izlaže stanje stvari ne dajući svoje mišljenje o osnovanosti žalbe.

Nakon toga pročitat će se presuda ili dio presude na koji se odnosi žalba, a prema potrebi i zapisnik o glavnoj raspravi pred prvostupanjskim sudom odnosno preslušati tonske snimke. Zatim, će žalitelj obrazložiti svoju žalbu, a protivna stranka odgovor na žalbu."

s člankom 366. stavkom 1. ZPP-a donijeti sljedeće odluke: a) odbaciti žalbu kao nepravodobnu, nepotpunu ili kao nedopuštenu; b) odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi prvostupanjsku presudu, c) ukinuti tu presudu i uputiti predmet prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje, d) ukinuti prvostupanjsku presudu i odbaciti tužbu ili e) preinačiti prvostupanjsku presudu.

a) Drugostupanjski će sud rješenjem odbaciti žalbu kao nepravodobnu, nepotpunu ili kao nedopuštenu ako to nije učinio prvostupanjski sud u skladu s člankom 358. ZPP-a (čl. 367. st. 1. ZPP).⁹¹¹

b) Drugostupanjski će sud presudom odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi prvostupanjsku presudu kad ustanovi: da ne postoje razlozi zbog kojih se presuda pobija, a ni razlozi na koje pazi po službenoj dužnosti (čl. 368. st. 1. ZPP); da je prvostupanjski sud pogrešno primijenio materijalno pravo, ali da je pravilnom primjenom materijalnog prava trebalo jednako odlučiti o tužbenom zahtjevu (čl. 368. st. 2. ZPP); da bitne činjenice među strankama nisu sporne (čl. 373.a st. 1. toč. 1. ZPP); da je bitne činjenice moguće utvrditi i na temelju isprava i izvedenih dokaza koji se nalaze u spisu, neovisno o tome je li prvostupanjski sud prigodom donošenja svoje odluke uzeo u obzir i te isprave, odnosno izvedene dokaze (čl. 373.a st. 1. toč. 2. ZPP).⁹¹² U posljednja dva slučaja drugostupanjski je sud ovlašten uzeti u obzir i činjenice o postojanju kojih je prvostupanjski sud izveo nepravilan zaključak na temelju drugih činjenica koje je po njegovoj ocjeni pravilno utvrdio (čl. 373.a st. 2. ZPP). U slučaju u

⁹¹¹ Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada nisam utvrdio slučajeve u kojim je drugostupanjski sud postupio u skladu s navedenom zakonskom odredbom.

⁹¹² Primjerice sljedeće presude VSRH-a: br. GŽ-16/10 od 16. travnja 2013. kojom je potvrđena presuda ŽSZG br. AP-6/08 od 1. lipnja 2010. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 30. siječnja 2024., u 13:40 h); br. GŽ-12/14 od 27. svibnja 2014. kojom je potvrđena presuda ŽSZG br. AP-20/13 od 11. ožujka 2014. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 19. travnja 2024., u 10:23 h); br. GŽ-23/13 od 11. studenog 2014. kojom je potvrđena presuda ŽSZG br. AP-9/12 od 17. lipnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 13:55 h); br. GŽ-6/17 od 29. ožujka 2017. kojom je potvrđena presuda ŽSZG br. P-19/15 od 31. listopada 2016. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 1. studenog 2023., u 12:24 h).

Primjerice sljedeće presude VTSRH: br. Pž-8912/15 od 12. ožujka 2019. kojom je potvrđena presuda TSZG, Stalna služba u Karlovcu, br. P-2006/14 od 17. rujna 2015. (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. prosinca 2023., u 14:07 h); br. Pž-478/19 od 15. listopada 2020. kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-800/18 od 13. studenog 2018. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); br. Pž-382/19 od 25. svibnja 2021. kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-630/18 od 30. studenog 2018. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); br. Pž-711/22 od 16. veljače 2022. (dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 5. travnja 2024., u 11:12 h) kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-1270/14 od 1. lipnja 2015. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu); br. Pž-7428/19 od 7. prosinca 2022. kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-789/19 od 15. studenog 2019. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 11:15 h); br. Pž-3123/23 od 17. siječnja 2024. kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-556/23 od 15. lipnja 2023. (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

kojem su ispunjeni uvjeti za donošenje presude iz članka 373.a stavka 1. ZPP-a, drugostupanjski sud može donijeti tu presudu kojom se odbija žalba i potvrđuje prvostupanjska presuda i ako nađe da postoji bitna povreda odredaba parničnoga postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ZPP-a (čl. 373.a st. 3. ZPP).⁹¹³

c) Drugostupanjski će sud rješenjem ukinuti prvostupanjsku presudu i vratiti predmet istome prvostupanjskom sudu ili će ga ustupiti nadležnome prvostupanjskom sudu radi održavanja nove glavne rasprave: ako utvrdi da postoji bitna povreda odredaba parničnog postupka (članak 354.), u kojem slučaju će u tom rješenju drugostupanjski sud odlučiti i koje se provedene radnje, zahvaćene bitnom povredom odredaba parničnog postupka, ukidaju (čl. 369. st. 1. ZPP); ako su u postupku pred prvostupanjskim sudom povrijeđene odredbe članka 354. stavka 2. točke 8. ZPP-a, a povreda je otklonjive prirode (čl. 369. st. 3. ZPP); ako utvrdi da je prvostupanjskom presudom prekoračen tužbeni zahtjev na način da je odlučeno o nečem drugom, a ne o onome što je traženo (čl. 369. st. 4. ZPP); ako utvrdi da je prvostupanjskom presudom prekoračen tužbeni zahtjev na način da je dosuđeno više od onoga što je traženo, drugostupanjski će sud rješenjem ukinuti presudu prvostupanjskoga suda, ali samo u dijelu u kojem je prekoračen tužbeni zahtjev (čl. 369. st. 5. ZPP); ako smatra da radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja treba održati novu glavnu raspravu pred prvostupanjskim sudom (čl. 370. ZPP).⁹¹⁴ Kad drugostupanjski sud ukine presudu prvostupanjskog suda i vrati predmet istom sudu na ponovno suđenje, može narediti da se nova glavna rasprava održi pred drugim sucem pojedincem, odnosno pred drugim vijećem (čl. 371. ZPP).⁹¹⁵

⁹¹³ Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada nisam utvrdio slučajeve u kojim je drugostupanjski sud postupio u skladu s navedenom zakonskom odredbom.

⁹¹⁴ Primjerice sljedeća rješenja VSRH-a: br. Gž-5/14 od 16. prosinca 2014. kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. Ap-7/12 od 10. prosinca 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 3. studenog 2023., u 14:23 h); br. Gž-3/14 od 18. veljače 2015. kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. Ap-1/13 od 15. srpnja 2013. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 16. travnja 2024., u 17:36 h); br. Gž-24/15 od 3. studenog 2015. kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. P-4/15 od 20. srpnja 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 20. travnja 2024., u 18:26 h); br. Gž-10/16 od 24. svibnja 2016. kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. AP-1/15 od 23. studenog 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 18:34 h)

Primjerice sljedeća rješenja VTSRH-a: br. Pž-1577/04 od 24. listopada 2007. godine kojim je ukinuta presuda TSZG br. P-3599/03 od 26. studenog 2003. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 2. studenog 2023., u 11:31 h); br. Pž-8352/15 od 4. lipnja 2018. godine kojim je ukinuta Presuda i Rješenje TSZG br. P-1188/15 od 3. studenog 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. ožujka 2023., u 11:15 h).

⁹¹⁵ Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovoga rada nisam utvrdio slučajeve u kojim je drugostupanjski sud postupio u skladu s navedenom zakonskom odredbom.

d) Drugostupanjski sud će rješenjem ukinuti prvostupanjsku presudu i odbaciti tužbu: ako su u postupku pred prvostupanjskim sudom povrijeđene odredbe članka 354. stavka 2. točke 2., 9., 13. i 14. ZPP-a (čl. 369. st. 2. ZPP); ako su u postupku pred prvostupanjskim sudom povrijeđene odredbe članka 354. stavka 2. točke 8. ZPP-a, a povreda je neotklonjive prirode (čl. 369. st. 3. ZPP).⁹¹⁶ Sud je dužan dakle ukinuti prvostupanjsku presudu u svim slučajevima postojanja apsolutno bitnih povreda odredbi parničnog postupka. To su takve povrede, zbog kojih, po izričitoj odredbi zakona, treba uvijek ukinuti presudu koja je donesena u postupku u kojemu je takva povreda izvršena, nezavisno od toga je li ta povreda zaista utjecala ili je mogla utjecati na pravilnost presude.⁹¹⁷

e) Drugostupanjski će sud presudom preinačiti prvostupanjsku presudu: ako je prvostupanjski sud pogrešno ocijenio isprave ili posredno izvedene dokaze, a odluka je prvostupanjskog suda utemeljena isključivo na tim dokazima (čl. 373. toč. 1. ZPP); ako je prvostupanjski sud iz činjenica što ih je utvrdio izveo nepravilan zaključak o postojanju drugih činjenica, a na tim je činjenicama utemeljena presuda (čl. 373. toč. 2. ZPP); ako smatra da je činjenično stanje u prvostupanjskoj presudi pravilno utvrđeno, ali da je prvostupanjski sud pogrešno primijenio materijalno pravo (čl. 373. toč. 3. ZPP); ako bitne činjenice među strankama nisu sporne (čl. 373.a. st. 1. toč. 1. ZPP); ako je bitne činjenice moguće utvrditi i na temelju isprava i izvedenih dokaza koji se nalaze u spisu, neovisno o tome je li prvostupanjski sud prigodom donošenja svoje odluke uzeo u obzir i te isprave, odnosno izvedene dokaze (čl. 373.a st. 1. toč. 2. ZPP). U posljednja dva slučaja drugostupanjski je sud ovlašten uzeti u obzir i činjenice o postojanju kojih je prvostupanjski sud izveo nepravilan zaključak na temelju drugih činjenica koje je po njegovoj ocjeni pravilno utvrdio (čl. 373.a st. 2. ZPP). U slučaju u kojem su ispunjeni uvjeti za donošenje presude iz članka 373.a stavka 1. ZPP-a, drugostupanjski sud može donijeti preinačujuću presudu i ako nađe da postoji bitna povreda odredaba parničnoga postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ZPP-a (čl. 373.a st. 3. ZPP).⁹¹⁸

⁹¹⁶ Primjerice: rješenje VSRH br. GŽ-30/11 od 18. prosinca 2013. kojim je ukinuto rješenje ŽSZG br. AP-1/11 od 8. srpnja 2011. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:32 h) i rješenje VSRH br. GŽ-12/12 od 15. siječnja 2014. kojim je ukinuta presuda ŽSZG br. AP-11/10 od 19. travnja 2011. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 11:32 h).

⁹¹⁷ Takvu definiciju apsolutno bitnih povreda odredbi parničnog postupka iznose *Triva/Dika*, op. cit. u bilj. 200., str. 687.

⁹¹⁸ Primjerice sljedeće presude VSRH-a: br. GŽ-15/10 od 2. lipnja 2010. kojom je preinačena presuda ŽSZG br. AP-1/10 od 14. travnja 2010. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 23. travnja 2024., u 12:14 h); br. GŽ-23/18 od 4. prosinca 2018. kojom je preinačena presuda ŽSZG br. P-25/16 od 27. ožujka 2018. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 24. travnja 2024., u 10:57 h); br. GŽ-3/20 od 13.04.2021. kojom je preinačena presuda ŽSZG br. P-44/17-15 od 10. prosinca 2019. (dostupno na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 4. travnja 2024., u 10:47 h)

Drugostupanjski sud može ukinuti presudu i kad stranka traži njezinu preinaku, a može preinačiti presudu iako stranka traži da se ona ukine (čl. 366. st. 2. ZPP), ali ne može preinačiti presudu na štetu stranke koja se žalila ako je samo ona podnijela žalbu (čl. 374. ZPP)⁹¹⁹. Zakonom je naglašena zabrana dvostrukog ukidanja prvostupanjske presude. U tom cilju je prvenstveno određeno da se prvostupanjska odluka u povodu žalbe može ukinuti i predmet vratiti prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje najviše jedanput (čl. 366.a st. 1. ZPP). Nakon što prvostupanjski sud u ponovljenom postupku donesene novu odluku na koju je opet izjavljena žalba, drugostupanjski sud je ovlašten, ako smatra da bi prvostupanjsku presudu trebalo ponovno ukinuti, provesti postupak uz odgovarajuću primjenu odredaba o postupku pred prvostupanjskim sudom radi otklanjanja nedostataka (čl. 366.a st. 2. ZPP). Novelom ZPP 2019 je izričito naglašeno da se odredbe ovog članka ne odnose na presude zbog ogluhe i presude zbog izostanka (čl. 366.a st. 4. ZPP).

Drugostupanjski sud odlučuje o žalbi, u pravilu, bez rasprave (čl. 373.b st. 1. ZPP). Raspravu može zakazati kada nađe da je radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja potrebno da se ponove već izvedeni dokazi ili da se izvedu dokazi koji su pravodobno predloženi, a nisu izvedeni (čl. 373.b st. 2. ZPP), kao i u slučaju kada ocijeni da bi se tako mogle otkloniti bitne povrede odredaba parničnog postupka u prvostupanjskom postupku i da zbog toga ne bi bilo svrhovito presudu ukinuti i predmet vratiti prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje (čl. 373.b st. 6. ZPP). Drugostupanjski sud u obrazloženju presude ili rješenja treba ocijeniti žalbene navode koji su od odlučnog značenja i označiti razloge koje je uzeo u obzir po službenoj dužnosti (čl. 375. st. 1. ZPP). Kad se prvostupanjska presuda ukida zbog bitnih povreda odredaba parničnog postupka, treba u obrazloženju navesti koje su odredbe povrijeđene i u čemu se povrede sastoje (čl. 375. st. 2. ZPP). Ako se prvostupanjska presuda ukida i predmet vraća prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja, navest će se u čemu se sastoje nedostaci u utvrđivanju činjeničnog stanja odnosno zašto su određene činjenice i dokazi važni i od utjecaja za donošenje pravilne odluke (čl. 375. st. 3. ZPP). U slučajevima iz prethodno navedenih stavaka 2. i 3. drugostupanjski sud će u rješenju određeno navesti koje radnje prvostupanjski sud treba izvesti u ponovnom postupku i za to dati razloge, a pod pretpostavkama iz članka 7. ZPP-a⁹²⁰. Drugostupanjski će sud, ovisno o žalbenim

⁹¹⁹ Zabrana *reformatio in peius*.

⁹²⁰ Člankom 7. ZPP-a je određeno:

razlozima, određeno naznačiti i shvaćanje o primjeni materijalnog prava (čl. 375. st. 4. ZPP). Prvostupanjski sud dužan je provesti novu glavnu raspravu, a novi prethodni postupak samo ako je do povrede zbog koje je presuda ukinuta došlo u tijeku prethodnog postupka (čl. 377. st. 1. ZPP). Prvostupanjski sud je dužan izvesti sve parnične radnje i raspraviti sva sporna pitanja na koja je upozorio drugostupanjski sud u svom rješenju (čl. 377. st. 2. ZPP). Ako presuda bude ukinuta zato što je presudu donio nenadležni sud, nova rasprava pred prvostupanjskim sudom održat će se prema odredbama koje važe za održavanje glavne rasprave u slučaju kad se izmijeni sastav suda (čl. 377. st. 3. ZPP). U svim slučajevima u kojima je drugostupanjski sud propustio odlučiti glede svih dijelova presude koji se pobijaju žalbom ili ako je propustio donijeti sve odluke koje je odbacujući, odnosno odbijajući ili prihvaćajući žalbu trebalo donijeti ili ako je propustio odlučiti u pogledu jedne ili više žalbi, žalitelj može u roku od petnaest dana od dostave drugostupanjske odluke predložiti drugostupanjskom sudu da donesene dopunsku odluku (čl. 377.a st. 1. ZPP) i to prijedlogom koji se podnosi putem prvostupanjskog suda (čl. 377.a st. 3. ZPP). Ali prijedlog za donošenje drugostupanjske odluke se ne može podnijeti radi toga što drugostupanjski sud nije odlučio o svim razlozima zbog kojih je žalba izjavljena ili na koje je bio dužan paziti po službenoj dužnosti (čl. 377.a st. 2. ZPP).

Treba spomenuti da je Novela ZPP 2022. donijela pravilo prema kojem, ako drugostupanjski sud smatra da bi odluku trebalo donijeti na temelju pravne osnove koja se bitno razlikuje od one o kojoj se u postupku raspravljalo i koju savjesna i brižljiva stranka nije mogla razumno predvidjeti, on će pozvati stranke da se izjasne o takvoj pravnoj osnovi (čl. 367.a st. 1. ZPP). Stranke se mogu o toj pravnoj osnovi izjasniti na sjednici vijeća, raspravi ili u podnesku u roku koji odredi sud, a koji ne može biti kraći od 15 dana (čl. 367.a st. 2. ZPP).

Žalba se može podnijeti i protiv rješenja prvostupanjskog suda osim ako je ZPP-om određeno da žalba nije dopuštena (čl. 378. st. 1. ZPP), dok se u slučajevima kada je ZPP-om izričito određeno da posebna žalba nije dopuštena, prvostupanjsko rješenje može pobijati samo u žalbi protiv konačne odluke (čl. 378. st. 2. ZPP). Povodom izjavljene žalbe drugostupanjski sud može odbaciti žalbu kao nepravodobnu, nepotpunu ili nedopuštenu (čl. 380. st. 1. toč. 1.

"Stranke su dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice.

Sud je ovlašten utvrditi činjenice koje stranke nisu iznijele i izvesti dokaze koje stranke nisu predložile samo ako posumnja da stranke idu za tim da raspolazu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati (članak 3. stavak 3.), ako zakonom nije drugačije određeno.

Sud ne može svoju odluku utemeljiti na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije dana mogućnost da se izjasne."

ZPP), odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi rješenje prvostupanjskog suda (čl. 380. st. 1. toč. 2. ZPP) i uvažiti žalbu i rješenje preinačiti ili ukinuti te prema potrebi predmet vratiti na ponovan postupak (čl. 380. st. 1. toč. 3. ZPP). U postupku po žalbi protiv rješenja na odgovarajući će se način primjenjivati odredbe ZPP-a koje važe za žalbu protiv presude (čl. 381. st. 1. reč. 1. ZPP).

Iz žalbenih odluka koje su bile predmetom razmatranja ovog rada se može zaključiti da se upravo zbog posebnosti arbitražnog postupka i načina i razloga za osporavanje arbitražnog pravorijeka, žalbeni sudovi u pravilu ne upuštaju u razmatranje "*merituma*" arbitražnog spora. Drugostupanjski sud povodom podobne žalbe odlučuje je li prvostupanjski sud donio pravilnu i zakonitu odluku o postojanju nekog od poništajnog razloga kojeg je žalitelj istaknuo u prvostupanjskom postupku, odnosno na koje prvostupanjski sud mora pazi po službenoj dužnosti. U tom smislu on kontrolira je li prvostupanjski sud pravilno utvrdio činjenično stanje vezano za postojanje poništajnog razloga, je li zakonito primijenio pravila koja reguliraju razloge za poništaj pravorijeka predviđene u članku 36. stavku 2. točki 1. slovima a)-f) i točki 2. slovima a)-b) ZA te jesu li počinjene bitne povrede odredaba parničnog postupka koje su razlog nepravilnosti odnosno nezakonitosti prvostupanjske presude o (ne)ponišťaju arbitražnog pravorijeka.

8.1.2. Revizija

Revizija protiv presude je izvanredan, samostalan, devolutivan, nesuspendivan, ograničen i dvostran pravni lijek stranaka zbog povrede zakona protiv pravomoćne presude drugostupanjskog suda donesene u povodu žalbe protiv presude prvostupanjskog suda.⁹²¹

Do stupanja na snagu Novele ZPP 2109 stranke su mogle podnijeti reviziju protiv drugostupanjske presude: ako je vrijednost predmeta spora pobijanog dijela presude prelazila 200.000,00 kuna (čl. 382. st. 1. toč. 1. ZPP 2014)⁹²², ako je presuda bila donesena u sporu o postojanju ugovora o radu, odnosno prestanku radnog odnosa ili radi utvrđenja postojanja radnog odnosa (čl. 382. st. 1. toč. 2. ZPP 2014) ili ako je drugostupanjska presuda bila donesena

⁹²¹ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 718.

⁹²² U postupcima pred Trgovačkim sudom revizija je bila dopuštena ako je vrijednost predmeta spora pobijanog dijela pravomoćne drugostupanjske presude prelazila 500.000,00 kuna (čl. 497.a ZPP 2014).

prema odredbama članka 373.a⁹²³ i 373.b⁹²⁴ (čl. 382. st. 1. toč. 3. ZPP 2014). Revizija se u tim slučajevima mogla podnijeti iz razloga određenih člankom 385. ZPP-a 2014., a stranke su mogle u reviziji iznijeti nove činjenice i predlagati nove dokaze samo ako se oni odnose na bitne povrede odredaba parničnog postupka zbog kojih se revizija mogla podnijeti (čl. 387. ZPP 2014.).

Pravna znanost karakterizirala je ovu reviziju kao redovnu reviziju jer je bila namijenjena sankcioniranju povreda procesnog i materijalnog zakona, dok je bila isključena kontrola činjenica utvrđenih pred nižim sudovima. Kontrola revizijskog suda trebala je počiti od pretpostavke da su činjenice od kojih zavisi meritorna odluka pravilno utvrđene tijekom dvokratnog ispitivanja procesne građe pred prvostupanjskim i žalbenim sudom⁹²⁵, uz iznimke koje se odnose na činjenice od kojih zavisi primjena procesnog prava i na novote⁹²⁶.

Tako je primjerice VSRH presudom br. Revt 275/16 od 26. ožujka 2019. godine⁹²⁷ odbio kao neosnovanu reviziju tužitelja izjavljenu protiv presude VTSRH br. Pž-8005/13 od

⁹²³ Člankom 373.a ZPP 2014 je bilo određeno:

"Drugostupanjski će sud presudom odbiti žalbu i potvrditi prvostupanjsku presudu, odnosno presudom će preinačiti prvostupanjsku presudu ako prema stanju spisa nađe:

1) da bitne činjenice među strankama nisu sporne, ili

2) da ih je moguće utvrditi i na temelju isprava i izvedenih dokaza koji se nalaze u spisu, neovisno o tome je li prvostupanjski sud prigodom donošenja svoje odluke uzeo u obzir i te isprave, odnosno izvedene dokaze.

Prigodom donošenja odluke iz stavka 1. ovoga članka, drugostupanjski je sud ovlašten uzeti u obzir i činjenice o postojanju kojih je prvostupanjski sud izveo nepravilan zaključak na temelju drugih činjenica koje je po njegovoj ocjeni pravilno utvrdio.

U slučaju u kojem su ispunjeni uvjeti za donošenje presude iz stavka 1. ovoga članka, drugostupanjski sud može je donijeti i ako nađe da postoji bitna povreda odredaba parničnoga postupka iz članka 354. stavka 2. točke 11. ovoga Zakona."

⁹²⁴ Člankom 373.b ZPP 2014 je bilo određeno:

"Drugostupanjski sud odlučuje o žalbi, u pravilu, bez rasprave.

Kad vijeće drugostupanjskog suda nađe da je radi pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja potrebno da se pred drugostupanjskim sudom ponove već izvedeni dokazi, zakazat će raspravu pred drugostupanjskim sudom.

Vijeće drugostupanjskog suda može odlučiti da se određeni dokazi izvedu u sudskoj zgradi prvostupanjskog suda pred sućem izvjestiteljem drugostupanjskog suda. Ako za to postoje važni razlozi, vijeće drugostupanjskog suda može odlučiti da se određeni dokazi izvedu pred sućem pojedincem ili predsjednikom vijeća prvostupanjskog suda. Pravila o izvođenju dokaza pred predsjednikom vijeća na odgovarajući način se primjenjuju na suća izvjestitelja drugostupanjskog suda, odnosno na suća pojedinca ili predsjednika vijeća prvostupanjskog suda u slučaju.

U slučaju iz stavka 3. ovoga članka vijeće drugostupanjskog suda odlučuje o žalbi bez rasprave, ali na sjednicu vijeća mora pozvati stranke. Odredba članka 363. ovoga Zakona primjenjuje se i u ovom slučaju.

Vijeće drugostupanjskog suda može odlučiti da se rasprava pred tim sudom provede i kad ocijeni da bi se tako mogle otkloniti bitne povrede odredaba parničnog postupka u prvostupanjskom postupku i da zbog toga ne bi bilo svrhovito presudu ukinuti i predmet vratiti prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje.

U slučaju iz stavka 6. ovoga članka sudac izvjestitelj drugostupanjskog suda može zatražiti od suća pojedinca ili predsjednika vijeća prvostupanjskog suda da dâ objašnjenja o tim bitnim povredama ili da provede potrebne izvidaje radi provjere istinitosti navoda o tome jesu li počinjene."

⁹²⁵ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 723.

⁹²⁶ Više o činjeničnoj problematici u revizijskom postupku vidi *Ibid*, str. 726.-729.

⁹²⁷ Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. listopada 2020., u 11:23 h.

16. veljače 2016. godine kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-3806/12 od 6. lipnja 2013. godine. Ovom presudom TSZG je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK-a br. As-P-2011/3 od 26. lipnja 2012. godine. Tužitelj je izjavio reviziju zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka i zbog pogrešne primjene materijalnog prava, smatrajući da su nižestupanjski sudovi trebali poništiti arbitražni pravorijek zbog njegove suprotnosti javnom poretku Republike Hrvatske. Stoga je predložio da VSRH prihvati reviziju i preinači nižestupanjske presude i prihvati tužbeni zahtjev tužitelja, a podredno da ukine nižestupanjske presude i predmet vrati prvostupanjskom sudu na ponovno odlučivanje. VSRH je ispitao pobijanu presudu temeljem članka 392. a. stavka 1. ZPP-a 2014 samo u onom dijelu u kojem se ona pobijala revizijom i samo u granicama razloga određeno navedenih u reviziji. Nižestupanjski sudovi su zahtjev tužitelja odbili ocijenivši da pobijani arbitražni pravorijek nije suprotan javnom poretku Republike Hrvatske i da eventualna pogrešna primjena materijalnog prava ne može predstavljati suprotnost javnom poretku Republike Hrvatske, odnosno ne može biti razlog za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. slova b ZA. Tužitelj je u reviziji, kao i tijekom cjelokupnog postupka, tvrdio da je arbitražni pravorijek u suprotnosti odredbom članka 3. stavka 3. ZPP-a kao i odredbama zakona koji regulira obvezno pravne odnose. Tako je tužitelj smatrao da je u arbitražnom postupku zbog pogrešne primjene odredbe članka 361. stavka 1. Zakona o obveznim odnosima (NN broj 53/91, 73/91, 11/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 i 88/01), pogrešno utvrđeno da je nastupila zastara potraživanja tužitelja i što je u suprotnosti s javnim poretkom Republike Hrvatske. Revident je također istaknuo da se na taj način radi o povredi načela savjesnosti i poštenja odnosno o grubom kršenju tih načela. VSRH je utvrdio da nije osnovan revizijski razlog bitne povrede odredaba parničnog postupka jer obje nižestupanjske presude sadrže sve razloge o odlučnim činjenicama, jer ti razlozi nisu nejasni niti proturječni, pa se obje nižestupanjske presude mogu valjano ispitati, a tužitelj nije niti ukazao o kojoj bi se konkretno bitnoj povredi odredaba parničnog postupka radilo i na koji način bi je eventualno nižestupanjski sudovi počinili. VSRH je utvrdio da nije osnovan ni revizijski razlog pogrešne primjene materijalnog prava. VSRH je nadalje u obrazloženju presude istaknuo da je u konkretnom slučaju bilo sporno je li pobijani pravorijek u suprotnosti s javnim poretkom Republike Hrvatske zbog pogrešne primjene materijalnog prava kod utvrđivanja zastare potraživanja i odredbi sklopljenog ugovora između stranaka u svezi izvršenih građevinskih radova. Stoga je istaknuo sljedeći zaključak: *"Ovaj sud je već u više navrata izrazio pravno shvaćanje da se ne radi o suprotnosti javnom poretku, a time i razlogu za poništaj arbitražnog pravorijeka iz čl. 36. st. 2. toč. 2.b ZA, kada je eventualno došlo do pogrešne primjene materijalnog prava u arbitražnom postupku (tako i ovaj sud u odluci broj*

Revt-221/16-2 od 11. listopada 2016.). Ovaj sud nije ovlašten ispitivati niti je li materijalno pravo pravilno primijenjeno u arbitražnom postupku, a eventualna pogrešna primjena materijalnog prava ne čini pravorijek ništavim, jer se u takvom slučaju ne radi o suprotnosti javnom poretku koji podrazumijeva da je pravorijek donesen u suprotnosti sa temeljnim načelima pravnog poretka Republike Hrvatske. Stoga suprotna razlaganja revidenta u reviziji nemaju osnove i ne mogu se prihvatiti, pa nije ostvaren niti revizijski razlog pogrešne primjene materijalnog prava."

U slučajevima u kojima nisu mogle podnijeti reviziju prema prethodno navedenim odredbama, stranke su mogle podnijeti reviziju protiv drugostupanjske presude ako je odluka u sporu ovisila o rješenju nekoga materijalnopravnog ili postupovnopravnog pitanja važnog za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, primjerice: 1) ako o tom pitanju revizijski sud još uvijek nije zauzeo shvaćanje odlučujući u pojedinim predmetima na odjelnoj sjednici, a riječ je o pitanju o kojemu postoji različita praksa drugostupanjskih sudova, 2) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje, ali je odluka drugostupanjskoga suda utemeljena na shvaćanju koje nije podudarno s tim shvaćanjem, 3) ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje i presuda se drugostupanjskoga suda temelji na tom shvaćanju, ali bi – osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnoga prvostupanjskoga i žalbenoga postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima te odlukom Ustavnoga suda Republike Hrvatske, Europskoga suda za ljudska prava ili Europskog suda – trebalo preispitati sudsku praksu (čl. 382. st. 2. ZPP 2014)

Pravna znanost nazvala je ovu reviziju izvanrednom revizijom kojoj je cilj ostvarivanje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti građana u onim drugostupanjskim presudama u kojima se ta kontrola ne može ostvariti redovnom revizijom.⁹²⁸ Stranka je u slučaju ove revizije bila dužna određeno naznačiti pravno pitanje zbog kojeg ju je podnijela uz određeno navođenje propisa i drugih važećih izvora prava koji se na njega odnose te izložiti razloge zbog kojih smatra da je ono važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni (čl. 382. st. 3. ZPP 2014). Tako je primjerice VSRH ocijenio reviziju nedopuštenom navodeći da pravna pitanja *"da li je dopušteno podnošenje tužbe za poništaj odluke Arbitražnog suda koja je naznačena kao "Zaključak", a kojom je okončan arbitražni*

⁹²⁸ Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 722.

postupak i da li je dopušteno podnošenje tužbe za poništaj odluke Arbitražnog suda koja je naznačena kao "Zaključak", a kojom je Arbitražni sud odlučivao o meritumu spora" nisu važna za ujednačavanje sudske prakse u smislu odredbe članka 382. stavka 2. ZA jer u vezi tih pitanja niti ne postoji različita sudska praksa.⁹²⁹ Kao prilog navedenom utvrđenju, sud se pozvao na rješenje VSRH br. Gž-20/15 od 9. rujna 2015.⁹³⁰ kojim je također naglašeno da protiv zaključka arbitražnog suda nije dozvoljeno podnošenje za poništaj, već se ta tužba može podnijeti samo protiv pravorijeka arbitražnog suda.

Stranke su mogle izjaviti reviziju i protiv rješenja drugostupanjskog suda naznačenih u članku 400. ZPP-a 2014.

Revizija se trebala podnijeti u roku od trideset dana od dana dostave drugostupanjske presude (čl. 382. st. 4. ZPP 2014) i to sudu koji je donio prvostupanjsku presudu (čl. 388. st. 1. ZPP 2014). Međutim, revizija nije bila dopuštena u slučajevima u kojima je o žalbi protiv prvostupanjske odluke odlučivao Vrhovni sud Republike Hrvatske (čl. 382.a st. 1. ZPP 2014). Dakle, revizija nije bila dopuštena protiv odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske kojima je taj sud odlučivao o žalbama protiv odluka Županijskog suda u Zagrebu u postupcima poništaja pravorijeka. U svim slučajevima kada bi revizijski sud ukinuo presude nižestupanjskih sudova i vratio im predmet na ponovno odlučivanje, oni bi bili vezani pravnim shvaćanjima revizijskog suda (čl. 394.a ZPP 2014).

Novelom ZPP 2019 znatno je izmijenjen institut revizije kako u pogledu pretpostavki za izjavljivanje revizije tako i u pogledu razloga za izjavljivanje revizije. Najznačajnija novina je bila da je uveden institut revizije po dopuštenju. To znači da stranke protiv drugostupanjske presude mogu podnijeti reviziju samo ako je VSRH dopustio njeno podnošenje (čl. 382. st. 1. ZPP) i to na temelju navoda iz prijedloga za dopuštenje revizije (čl. 387. st. 1. ZPP) uz iznimke predviđene člankom 382.a ZPP-a⁹³¹. Izmjenom članka 382.a ZPP-a ukinuta je do tada propisana

⁹²⁹ Rješenje VSRH br. Revt-373/17 od 12. prosinca 2017. (dostupno na mrežnoj stranici <https://6/08.csp.vsrh.hr>, posjećeno dana 3. siječnja 2019., u 9:15 h).

⁹³⁰ Rješenje VSRH br. Gž-20/15 od 9. rujna 2015. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 21. travnja 2024., u 13:27 h).

⁹³¹ Tako je člankom 68. Novele ZPP 2019, odnosno člankom 382.a stavcima 1. i 2. ZPP-a bilo određeno:

"Iznimno, stranke mogu podnijeti reviziju protiv presude donesene u drugom stupnju, bez dopuštenja Vrhovnog suda Republike Hrvatske, u sporu:

- o postojanju ugovora o radu, odnosno prestanku radnog odnosa ili radi utvrđenja postojanja radnog odnosa,*
- o utvrđivanju majčinstva ili očinstva,*
- u povodu tužbi za zaštitu od diskriminacije,*
- u povodu tužbi radi objave ispravka informacije.*

nemogućnost podnošenja revizije u slučajevima u kojima je o žalbi protiv prvostupanjske odluke odlučivao Vrhovni sud Republike Hrvatske (čl. 382.a st. 1. ZPP 2014). Dakle, stupanjem na snagu Novele ZPP-a 2019 dopuštena je revizija i protiv odluka VSRH-a kojima je taj sud odlučivao o žalbama protiv odluka ŽSZG-a u postupcima poništaja pravorijeka.

Revizija se treba podnijeti u roku od 30 dana od dostave odluke revizijskog suda o dopuštenosti revizije (čl. 382. st. 2. ZPP), dok je prethodno prijedlog za dopuštenje revizije trebalo podnijeti u roku od 30 dana od dostave drugostupanjske presude (čl. 72. st. 2. Novele ZPP 2019, čl. 387. st. 2. ZPP).

Prijedlog za dopuštenje revizije mogao se podnijeti zbog pravnog pitanja koje je važno za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava kroz sudsku praksu (čl. 69. st. 1. Novele ZPP 2019, čl. 385. st. 1. ZPP), zatim zbog postupovnopravnog pitanja koje se odnosi na bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavka 2. točaka 6., 7., 8., 10., 11. i 12. ovoga Zakona samo ako je podnositelj zbog tih povreda žalbom pobijao prvostupanjsku presudu, ili ako su te povrede učinjene tek u drugostupanjskom postupku (čl. 69. st. 2. Novele ZPP 2019, čl. 385. st. 2. ZPP), a u kojem slučaju je podnositelju revizije bilo dozvoljeno iznijeti nove činjenice i predlagati nove dokaze samo ako se oni odnose na bitne povrede odredaba parničnog postupka i ako je zbog tih povreda postavljeno postupovnopravno pitanje koje je važno za odluku u sporu (čl. 69. st. 4. Novele ZPP 2019, čl. 385. st. 4. ZPP). Prijedlog za dopuštenje revizije mogao se podnijeti i zbog materijalnopravnog pitanja koje se odnosi na pogrešnu primjenu materijalnog prava na koju drugostupanjski sud ne pazi po službenoj dužnosti, samo ako je podnositelj zbog tog razloga žalbom pobijao prvostupanjsku presudu (čl. 69. st. 5. Novele ZPP 2019, čl. 385. st. 5. ZPP). VSRH je bio dužan dopustiti reviziju ako se mogla očekivati odluka o nekom pravnom pitanju koje je bilo važno za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava kroz sudsku praksu, a osobito:

- ako je bila riječ o pravnom pitanju o kojem je odluka suda drugog stupnja odstupala od prakse revizijskog suda, ili
- ako je bila riječ o pravnom pitanju o kojem nije bilo prakse revizijskog suda, pogotovo ako sudska praksa viših sudova nije bila jedinstvena, ili

Revizija iz stavka 1. ovoga članka podnosi se u roku od 30 dana od dostave presude donesene u drugom stupnju."

– ako je bila riječ o pravnom pitanju o kojem sudska praksa revizijskog suda nije bila jedinstvena, ili

– ako je o tom pitanju revizijski sud već zauzeo shvaćanje i presuda se drugostupanjskoga suda temeljila na tom shvaćanju, ali bi – osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnoga prvostupanjskoga i žalbenoga postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima te odlukom Ustavnoga suda Republike Hrvatske, Europskoga suda za ljudska prava ili Suda Europske unije – trebalo preispitati sudsku praksu (čl. 70. st. 1. Novele ZPP 2019, čl. 385a. st. 1. ZPP).⁹³² Revizija iz članka 382. ZPP-a se mogla podnijeti samo zbog materijalnopravnog ili postupovnopravnog pitanja zbog kojeg je bila dopuštena (čl. 70. st. 2. Novele ZPP 2019, čl. 385a. st. 2. ZPP). U prijedlogu za dopuštenje revizije stranka je bila dužna određeno naznačiti pravno pitanje zbog kojeg predlaže da joj se dopusti podnošenje revizije te određeno izložiti razloge zbog kojih smatra da je ono važno u smislu odredaba članka 385.a stavka 1. ZPP-a. (čl. 72. st. 3. reč. 1. Novele ZPP 2019, čl. 387. st. 3. reč. 1. ZPP). Ako se prijedlog za dopuštenje revizije podnosio zbog različite prakse viših sudova, stranka je uz prijedlog bila dužna dostaviti odluke sudova na koje se poziva ili ih određeno naznačiti (čl. 72. st. 3. reč. 2. Novele ZPP 2019, čl. 387. st. 3. reč. 2. ZPP).

Odlučujući o prijedlogu za dopuštenje revizije VSRH je mogao prijedlog odbaciti⁹³³ u kojem slučaju je bilo dovoljno da se određeno pozove na nedostatak pretpostavki za podnošenje

⁹³² VSRH je rješenjem br. Revd-4645/2021 od 17. siječnja 2023. kojim je odbacio prijedloge tuženika za dopuštenje revizije protiv presude VTSRH br. Pž-7467/2019-4 od 9. lipnja 2021. kojom je djelomično potvrđena i djelomično preinačena presuda TSZG br. P-609/17 od 26. studenoga 2019., ispravljena rješenjem TSZG br. P-609/17 od 27. studenoga 2019., ukazao da za *"dopuštenost prijedloga za dopuštenje revizije nije dovoljno samo navesti da se zbog toga što predlagatelj ima različito pravno shvaćanje od onoga koje je zauzeto u pobijanoj presudi može očekivati različita praksa drugostupanjskih sudova o određenom pravnom pitanju. Naprotiv, u prijedlogu za dopuštenje revizije se moraju iznijeti argumenti za tezu da je riječ o pitanju o kojem bi praksa drugostupanjskih sudova mogla biti različita i to takvi koji će uvjeriti revizijski sud da postoji visok stupanj vjerojatnosti da će se, osim onog pravnog shvaćanja zauzetog u pobijanoj odluci, o istom pravnom pitanju ubuduće pojaviti druge drugostupanjske odluke u kojima će biti zauzeto drugačije pravno shvaćanje. Pored ukazivanja na nedostatke tumačenja iz pobijane odluke predlagatelj mora iznijeti jednu ili više interpretativnih varijanti koje je prema njegovom mišljenju trebalo primijeniti i koje će drugostupanjski sudovi u budućnosti vjerojatno primjenjivati, obrazlažući pritom zašto bi pravno shvaćanje za koje on smatra da je u konkretnom slučaju trebalo zauzeti moglo biti jedno od njih. U konkretnom slučaju predlagatelj iznesenim navodima u prijedlogu nije uvjerio ovaj sud o očekivanoj različitoj praksi drugostupanjskih sudova o pitanjima zbog kojih su podneseni prijedlozi pa se postavljena pitanja i zbog toga ne mogu smatrati važnim za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni u smislu čl. 385.a ZPP. Stoga i ukazivanje na sudsku praksu i na zakonodavstvo Ujedinjenog kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, te pravna stečevina Europskog prava, samo po sebi nije dovoljan razlog za intervenciju ovog suda."* (dostupno na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 15:10 h).

⁹³³ Tako se primjerice navode neki od rješenja VSRH-a kojima je obacio kao nedopušten prijedlog za dopuštenje revizije:

- VSRH je rješenjem br. Revd-1208/2020 od 17. lipnja 2020. odbacio kao nedopušten prijedlog za dopuštenje revizije izjavljen protiv protiv presude VTSR br. Pž-6669/2019 od 8. siječnja 2020. kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-1570/2016 od 21. ožujka 2017. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK,

revizije (čl. 72. st. 5. Novele ZPP 2019, čl. 387. st. 5. ZPP) ili je mogao dopustiti reviziju u kojem slučaju je revizijski sud bio dužan navesti u kojem dijelu i u odnosu na koje određeno pravno pitanje je dopustio podnošenje revizije (čl. 72. st. 6. Novele ZPP 2019, čl. 387. st. 6. ZPP). Pravni lijek protiv rješenja povodom prijedloga za dopuštenje revizije nije bio dopušten (čl. 72. st. 7. Novele ZPP 2019, čl. 387. st. 7. ZPP).

Stranke su mogle podnijeti reviziju i protiv rješenja drugostupanjskog suda kojim je postupak o predmetu spora bio pravomoćno završen (čl. 86. st. 1. Novele ZPP 2019, čl. 400. st. 1. ZPP), kao i protiv odluke suda drugog stupnja kojom je pravomoćno odlučeno o troškovima postupka pod uvjetom da su bile ispunjene pretpostavke iz članka 385.a stavka 1. ZPP-a (čl. 86. st. 2. Novele ZPP 2019, čl. 400. st. 2. ZPP).

zbog toga što je ocijenio da naznačena pitanja u prijedlogu nisu važna pitanja u smislu odredbe članka 385.a stavka 1. ZPP i stoga što se sva pitanja odnose isključivo na okolnosti konkretnog slučaja, a uz to, predlagatelj nije izložio niti jedan razlog iz članka 385.a stavka 1. ZPP zbog kojeg bi svako pojedino pitanje bilo važno u smislu navedene odredbe (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 13:17 h).

- VSRH je rješenjem br. Revd-2223/2020 od 22. prosinca 2020. odbacio kao nedopušten prijedlog za dopuštenje revizije izjavljen protiv protiv presude VTSRH br. Pž-1757/2017-3 od 7. svibnja 2020., kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-2467/16 od 24. siječnja 2017. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, zbog toga što tužiteljica u prijedlogu za dopuštenje revizije nije određeno naznačila pravno pitanje zbog kojeg je predložila da joj se dopusti podnošenje revizije, što je bila dužna učiniti u smislu odredbe članka 387. st. 3. ZPP-a (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 13:42 h).

- VSRH je rješenjem br. Revd-2451/2021 od 30. kolovoza 2021. odbacio kao nedopušten prijedlog za dopuštenje revizije izjavljen protiv protiv presude VTSRH br. Pž-3544/2019-2 od 26. siječnja 2021., kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-1564/16 od 10. travnja 2019. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, zbog toga što tužitelj u prijedlogu za dopuštenje revizije, iako je naznačio tri glavna postupovna pitanja, a podredno i novo sljedeće postupovno pitanje, nije naveo razloge važnosti iz članka 385.a ZPP-a, pa kako nisu bile kumulativno ispunjene pretpostavke iz članka 387. stavka 3. ZPP-a, revizijski sud je odluku donio na temelju članka 392. stavaka 1. i 6. ZPP-a. (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 13:45 h).

- VSRH je Rješenjem br. Revd-4645/2021 od 17. siječnja 2023. odbacio prijedloge tuženika za dopuštenje revizije protiv presude VTSRH br. Pž-7467/2019-4 od 9. lipnja 2021. kojom je djelomično potvrđena i djelomično preinačena presuda TSZG br. P-609/17 od 26. studenoga 2019., ispravljena rješenjem TSZG br. P-609/17 od 27. studenoga 2019. zbog toga što je utvrdio da nisu ispunjene pretpostavke za intervenciju revizijskog suda iz članka 385.a stavka 1. ZPP i dopuštenje revizije, pa je odluku donio na temelju članka 392. stavka 1. u vezi sa člankom 387. stavkom 5. ZPP (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 15:10 h).

- VSRH je Rješenjem br. Revd-3393/2021 od 10. svibnja 2023. odbacio kao nedopušten prijedlog za dopuštenje revizije izjavljen protiv protiv presude VTSRH br. Pž-2872/2019-2 od 22. prosinca 2020., kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-507/15 od 17. prosinca 2018. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, zbog toga što je *"ocijenio da u prijedlogu za dopuštenje revizije postavljena pravna pitanja nisu važna za odluku u sporu, jer prvim pitanjem tužitelj izražava nezadovoljstvo pobijanom drugostupanjskom odlukom kroz bitnu povredu odredaba parničnog postupka, dok drugim pitanjem problematizira dokazivanje razloga za poništaj arbitražnog pravorijeka, čime zapravo dovodi u pitanje jesu li nižestupanjski sudovi pravilno ispitali postojanje razloga za poništaj arbitražnog pravorijeka propisanih Zakonom o arbitraži, u konkretnom slučaju. Stoga pitanja nisu važna za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni, kao niti za razvoj prava kroz sudske praksu."* Pa kako nisu bile kumulativno ispunjene pretpostavke iz članka 387. stavka 3. ZPP-a, revizijski sud je odluku donio na temelju članka 392. stavaka 1. i 6. ZPP-a (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 15:23 h).

Novelom ZPP 2022 napuštena su rješenja o *ex lege* reviziji iz čl. 382.a ZPP 2019 te je određena mogućnost pokretanja revizijskog postupka samo putem prijedloga za dopuštenje revizije. "Namjera je bila u isticanju javne funkcije revizije, te, posljedično, angažmana Vrhovnog suda (samo) u donošenju odluka važnih za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi."⁹³⁴ Tako je određeno da stranke mogu podnijeti reviziju protiv drugostupanjske presude (čl. 382. st. 1. ZPP 2022), ali i protiv rješenja drugostupanjskog suda kojim je postupak pravomoćno završen ako je VSRH dopustio podnošenje revizije (čl. 400. st. 1. ZPP 2022)⁹³⁵.

ZPP-om je određeno da će VSRH dopustiti reviziju ako se u povodu nje može očekivati odluka o pravnom pitanju koje su nižestupanjski sudovi u tom sporu razmatrali, a koje je važno za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni ili za razvoj prava u sudskoj praksi, osobito: ako je riječ o pravnom pitanju o kojem odluka drugostupanjskog suda odstupa od prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske ili ako je riječ o pravnom pitanju o kojem nema prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske, pogotovo ako praksa viših sudova nije jedinstvena ili ako je riječ o pravnom pitanju o kojem praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske nije jedinstvena ili ako je o tom pitanju Vrhovni sud Republike Hrvatske već zauzeo shvaćanje i presuda se drugostupanjskoga suda temelji na tom shvaćanju, ali bi osobito uvažavajući razloge iznesene tijekom prethodnog prvostupanjskog i žalbenog postupka, zbog promjene u pravnom sustavu uvjetovane novim zakonodavstvom ili međunarodnim sporazumima te odlukom Ustavnoga suda Republike Hrvatske, Europskoga suda za ljudska prava ili Suda Europske unije trebalo preispitati sudsku praksu (čl. 385.a st. 1. ZPP 2022). VSRH će dopustiti reviziju i ako stranka učini vjerojatnim da joj je u prvostupanjskom i drugostupanjskom postupku zbog osobito teških povreda odredaba parničnog postupka ili pogrešne primjene materijalnog prava povrijeđeno kakvo temeljno ljudsko pravo zajamčeno Ustavom Republike Hrvatske i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i da se stranka na te povrede, ako je to bilo moguće, već pozivala u nižestupanjskom postupku (čl. 385.a st. 2. ZPP 2022).⁹³⁶ VSRH će odlučiti o

⁹³⁴ *Aras Kramar Slađana*, Revizija i Novela Zakona o parničnom postupku iz 2022. godine, Pravo i porezi, RRiF, br. 9/22, rujan 2022., str. 21.

⁹³⁵ Člankom 400. stavkom 2. ZPP 2022 je određeno da će se u postupku u povodu prijedloga za dopuštenje revizije i revizije protiv rješenja na odgovarajući način primjenjivati odredbe ZPP-a o prijedlogu za dopuštenje revizije i reviziji protiv presude.

⁹³⁶ VSRH na svojoj internet stranici <https://www.vsrh.hr/pravna-shvacanja-povodom-dopustenih-revizija-od-192019.aspx> (posjećeno dana 7. prosinca 2023. godine, u 11:17 h) objavljuje pravna shvaćanja povodom revizija dopuštenih od 1. rujna 2019., odnosno objavljuje revizijske odluke (Rev) i pravna pitanja iz rješenja o dopuštenju revizije (RevD) na osnovi kojih su donesene navedene odluke. U dokumentu koji se sastoji od 327.

dopuštenosti reviziju na temelju prijedloga za dopuštenje revizije (čl. 387. st. 1. ZPP 2022), koji prijedlog osim podataka koji mora sadržavati svaki podnesak, treba sadržavati: 1) oznaku presude protiv koje se podnosi, 2) određeno naznačeno pravno pitanje iz članka 385.a stavka 1. ovoga Zakona ili određeno naznačeno temeljno ljudsko pravo iz članka 385.a stavka 2. ovoga Zakona za koje stranka smatra da joj je u postupku povrijeđeno uz dokaz da je u vezi s tim stranka iscrpila dopušteni pravni put, 3) jasno naznačene razloge zbog kojih stranka smatra da joj Vrhovni sud Republike Hrvatske treba dopustiti reviziju u smislu članka 385.a stavaka 1. ili 2. ovoga Zakona uz određeno pozivanje na relevantne propise i dijelove sudskih odluka (čl. 387. st. 2. ZPP 2022).

U prijedlogu za dopuštenje revizije ne mogu se iznositi nove činjenice ni predlagati novi dokazi, osim onih koji se odnose na razloge važnosti pitanja iz članka 385.a ovoga Zakona zbog kojih se prijedlog za dopuštenje revizije podnosi (čl. 387. st. 4. ZPP 2022). Također, ako stranka nije tijekom prvostupanjskoga postupka istaknula prigovor zastare ili prigovor radi prebijanja, odnosno neki drugi materijalnopравни ili postupovnopравни prigovor o pitanju na koji prvostupanjski sud ne pazi po službenoj dužnosti, ona taj prigovor ne može iznijeti u prijedlogu za dopuštenje revizije (čl. 399. st. 1. ZPP 2022).

Prijedlog za dopuštenje revizije podnosi se sudu koji je izrekao prvostupanjsku presudu u roku od 30 dana od dostave drugostupanjske presude (čl. 388. st. 1. ZPP 2022). Sudac pojedinac ili predsjednik vijeća prvostupanjskog suda odbacit će nepravodoban i nepotpun prijedlog za dopuštenje revizije bez održavanja ročišta i ne pozivajući stranku da ga izmijeni ili dopuni (čl. 388. st. 2. ZPP 2022). Ako je prijedlog za dopuštenje revizije pravodoban i potpun, njegov će primjerak sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća prvostupanjskog suda dostaviti protivnoj stranci i umješaću, koji mogu u roku od 30 dana od dostave prijedloga za dopuštenje revizije podnijeti tom sudu odgovor na taj prijedlog (čl. 388. st. 5. ZPP 2022). Nakon isteka toga roka, sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća prvostupanjskog suda dostaviti će VSRH-u prijedlog za dopuštenje revizije i odgovor na prijedlog za dopuštenje revizije, ako je podnesen (čl. 388. st. 5. ZPP 2022). O prijedlogu za dopuštenje revizije VSRH odlučuje na sjednici vijeća na kojoj je javnost isključena (čl. 389. st. 1. ZPP 2022), osim u slučaju kada ocijeni da je to u interesu javnosti (čl. 389. st. 2. ZPP 2022).

stranica ne nalazi se niti jedna odluka ili shvaćanje koje bi se odnosilo na temu ovog doktorskog rada, pa čak ni na arbitražu uopće.

Odlučujući o prijedlogu za dopuštenje revizije, VSRH je dužan u razumnom roku, a svakako u roku kraćem od šest mjeseci od primitka prijedloga za dopuštenje revizije (čl. 389.c st. 1. ZPP 2022), rješenjem protiv kojega nije dopušten pravni lijek (čl. 389.c st. 1. ZPP 2022):

a) odbaciti prijedlog za dopuštenje revizije: ako je nedopušten⁹³⁷ ili nepravodoban⁹³⁸ ili nepotpun⁹³⁹ (čl. 389.a st. 1. ZPP 2022); ako ne sadržava pravno pitanje ili određeno naznačenu povredu temeljnog ljudskog prava ili jasno naznačene razloge važnosti pravnog pitanja u smislu članka 385.a ovoga Zakona (čl. 389.a st. 3. ZPP 2022), ako VSRH ocijeni da podnositelj nije u njemu učinio vjerojatnim da mu je povrijeđeno temeljno ljudsko pravo u smislu članka 385.a stavka 2. ovoga Zakona ili da podnositelj u vezi s povredom temeljnog ljudskog prava na koji se u prijedlogu poziva nije prethodno iscrpio dopušteni pravni put (čl. 389.a st. 4. ZPP 2022). Rješenje o odbacivanju prijedloga za dopuštenje revizije mora sadržavati razlog odbacivanja (čl. 389.a st. 5. ZPP 2022).⁹⁴⁰

b) odbiti prijedlog za dopuštenje revizije: ako na temelju onoga što mu je dostavljeno ocijeni da u prijedlogu nije riječ o važnom pravnom pitanju u smislu članka 385.a stavka 1. ovoga Zakona (čl. 389.b st. 1. ZPP 2022). U rješenju kojim se prijedlog za dopuštenje revizije odbija, sud će određeno navesti razlog odbijanja upućujući, ako je to moguće, na svoju prijašnju praksu (čl. 389.b st. 2. reč. 1. ZPP 2022).⁹⁴¹ Iznimno, ako ocijeni da je to u interesu javnosti, sud rješenje može i iscrpnije obrazložiti (čl. 389.b st. 2. reč. 2. ZPP 2022).

⁹³⁷ Prijedlog za dopuštenje revizije je nedopušten ako ga je podnijela osoba koja nije ovlaštena za njegovo podnošenje ili ako osoba koja ga je podnijela nema pravni interes za podnošenje revizije (čl. 389. a. st. 2. Novele ZPP 2022).

⁹³⁸ Prijedlog za dopuštenje revizije je nepravodoban ako nije podnesen u roku od 30 dana od dostave drugostupanjske presude (čl. 388. st. 3. Novele ZPP 2022).

⁹³⁹ Prijedlog za dopuštenje revizije je nepotpun ako se iz njega ne može utvrditi koja se presuda pobija ili ako nije potpisan (čl. 388. st. 4. Novele ZPP 2022).

⁹⁴⁰ VSRH je rješenjem br. Revd-4365/2021 od 11. studenog 2022. odbacio kao nedopušten prijedlog za dopuštenje revizije izjavljen protiv presude VTSRH br. Pž-4252/2020 od 11. svibnja 2021., kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-2301/2019 od 17. srpnja 2020. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK, zbog toga što je ocijenio da postavljena pravna pitanja nisu važna za odluku u sporu i za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni u smislu odredbe članka 385.a stavka 1. ZPP, pa je revizijski sud odluku donio na temelju članka 387. stavka 5. ZPP i članka 392. stavka 6. ZPP-a. Uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu.

⁹⁴¹ VSRH u postupku br. Revd-1146/23 odlučivao o prijedlogu tužiteljice za dopuštenje revizije izjavljen protiv presude VTSRH br. Pž-7428/2019 od 7. prosinca 2022., kojom je potvrđena presuda TSZG br. P-789/2019 od 15. studenoga 2019. kojom je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka SAS HGK. Tužiteljica je podnijela prijedlog za dopuštenje revizije u kojem je postavila pitanje koje je smatrala pravnim pitanjem važnim za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni te za razvoj prava u sudskoj praksi i za koje pitanje je tvrdila da je jer riječ o pravnom pitanju o kojem nema prakse VSRH-a. Pitanje je glasilo:

"Je li pojam javni poredak treba tumačiti u smislu kogentnih normi jedne države ili u smislu osnovnih načela poretka te države, a sukladno tome je li predmetni Pravorijek suprotan javnom poretku ili (samo) prisilnim propisima?" Rješenjem od 27. rujna 2023. VSRH je odbio prijedlog za dopuštenje revizije zbog toga što je

c) dopustiti izjavljivanje revizije kada ocijeni da je u prijedlogu riječ o važnom pravnom pitanju u smislu članka 385.a stavka 1. ovoga Zakona. Tada će tim rješenjem navesti u odnosu na koje pravno pitanje ili u odnosu na koju povredu temeljnog ljudskog prava te u odnosu na koji dio odluke dopušta podnošenje revizije (čl. 389.b st. 3. reč. 1. ZPP 2022). Za ostala će se pravna pitanja i povrede temeljnih ljudskih prava iz prijedloga za dopuštenje revizije uzeti da je prijedlog u odnosu na njih povučen (čl. 389.b st. 3. reč. 2. ZPP 2022).

Stranke mogu podnijeti reviziju u roku od 30 dana od dostave odluke VSRH o dopuštenosti revizije (čl. 382. st. 2. ZPP-a 2022). Revizija sukladno članku 389d. ZPP 2022, osim podataka koje mora sadržavati svaki podnesak, treba sadržavati: 1) oznaku presude protiv koje se podnosi, 2) određeno naznačeno važno pravno pitanje ili temeljno ljudsko pravo zbog kojeg je dopuštena uz oznaku rješenja VSRH-a kojim je revizija dopuštena, 3) jasno određene razloge zbog kojih stranka smatra da je revizija osnovana uz određeno pozivanje na relevantne propise i dijelove sudskih odluka. U reviziji se ne mogu iznositi nove činjenice ni predlagati novi dokazi, osim onih koji se odnose na pravna pitanja iz članka 385.a ovoga Zakona zbog kojih se revizija podnosi (čl. 389.d st. 2. ZPP 2022).

Revizija se podnosi sudu koji je donio prvostupanjsku presudu (čl. 389.e st. 1. ZPP 2022). Sudac pojedinac ili predsjednik vijeća prvostupanjskog suda odbacit će nepravodobnu i nepotpunu reviziju bez održavanja ročišta i ne pozivajući stranku da je izmijeni ili dopuni (čl. 389.e st. 2. ZPP 2022). Pravodobnu i potpunu reviziju će sudac pojedinac ili predsjednik vijeća prvostupanjskog suda dostaviti protivnoj stranci i umješacu koji mogu u roku od 30 dana od dostave revizije podnijeti tom sudu odgovor na reviziju (čl. 389.e st. 5. ZPP 2022). Primjerak odgovora na reviziju prvostupanjski će sud dostaviti podnositelju revizije (čl. 389.e st. 6. ZPP 2022). Nakon primitka odgovora na reviziju, odnosno nakon isteka roka za odgovor na reviziju, prvostupanjski će sud dostaviti reviziju i odgovor na reviziju, ako je podnesen, VSRH-u zajedno sa spisom (čl. 389.e st. 7. ZPP 2022). VSRH će povodom revizije ispitati pobijanu presudu

ocijenio da postavljeno pitanje u dijelu *"je li pojam javni poredak treba tumačiti u smislu kogentnih normi jedne države ili u smislu osnovnih načela poretka te države ..."* nije dovoljno određeno da bi se na njega mogao dati jednoznačan odgovor, time da iz obrazloženja prijedloga proizlazi da navedenim pitanjem tužiteljica u stvari još jednom izražava nezadovoljstvo pobijanom presudom. Sud je utvrdio i da iz preostalog dijela pitanja jasno proizlazi da se isključivo odnosi na predmetni spor, slijedom čega je zaključio da u tom dijelu pitanje nema univerzalnosti, pa i ne udovoljava kriteriju iz čl. 385.a ZPP-a (uvid u predmetnu odluku autor je izvršio na Trgovačkom sudu u Zagrebu).

samo u dijelu u kojem je revizija dopuštena i samo zbog pitanja iz članka 385.a ZPP-a zbog kojeg je dopuštena (čl. 391. st. 3. Novele ZPP 2022).

Odlučujući o reviziji, VSRH je dužan u razumnom roku, a svakako u roku kraćem od dvije godine od dana primitka revizije (čl. 390. st. 3. ZPP 2022):

a) rješenjem odbaciti reviziju ako je ona nedopuštena⁹⁴² ili nepravodobna⁹⁴³ ili nepotpuna⁹⁴⁴, ako je to propustio učiniti prvostupanjski sud, bez održavanja ročišta i ne pozivajući stranku da je izmijeni ili dopuni (čl. 391. st. 1. ZPP 2022); ako utvrdi da stranka nije prethodno iscrpila dopušteni pravni put kako je to određeno člankom 385.a stavkom 2. ZPP 2022 (čl. 391. st. 4. ZPP 2022) ili ako revizija uopće ne sadrži razloge podnošenja kako je određeno člankom 389.d stavkom 1. točkom 3. Novele ZPP 2022 (čl. 391. st. 5. ZPP 2022);

b) presudom odbiti reviziju ako je smatra neosnovanom (čl. 391. st. 6. ZPP 2022)

c) presudom usvojiti reviziju ako je smatra osnovanom, u kojem slučaju će VSRH preinačiti pobijanu presudu ili, ovisno o razlogu osnovanosti revizije, ukinuti drugostupanjsku, odnosno drugostupanjsku i prvostupanjsku presudu te predmet vratiti na ponovno suđenje ili rješenjem ukinuti drugostupanjsku, odnosno drugostupanjsku i prvostupanjsku presudu te odbaciti tužbu (čl. 391. st. 7. ZPP 2022).

Člankom 70. Novele ZPP-a 2022 ukinut je članak 394.a ZPP-a kojim je bilo propisano da će u svim slučajevima kada bi revizijski sud ukinuo presude nižestupanjskih sudova i vratio im predmet na ponovno odlučivanje, ti sudovi biti vezani pravnim shvaćanjima revizijskog suda.⁹⁴⁵

⁹⁴² Revizija je nedopuštena ako ju je podnijela osoba koja nije ovlaštena za njezino podnošenje, ako osoba koja ju je podnijela nema pravni interes za njezino podnošenje ili ako se odrekla prava na njezino podnošenje nakon što je dopuštena, ako prethodno nije doneseno rješenje kojim je dopuštena ili ako revizija nije podnesena zbog pitanja iz članka 385.a ZPP-a zbog kojeg je dopuštena (čl. 391. st. 2. ZPP 2022).

⁹⁴³ Revizija je nepravodobna ako nije podnesena u roku od 30 dana od dostave odluke VSRH o dopuštenosti revizije (čl. 389.e st. 3. ZPP 2022).

⁹⁴⁴ Revizija je nepotpuna ako se iz nje ne može utvrditi koja se presuda pobija ili ako nije potpisana (čl. 389.e st. 4. ZPP 2022).

⁹⁴⁵ Ministarstvo pravosuđa i uprave, kao predlagatelj izmjene ZPP-a, je u dokumentu naslova "*Konačni prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o parničnom postupku*" od dana 9. lipnja 2022., navelo da se predmetni članak briše "*jer bi autoritet odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske trebao proizlaziti iz uvjerljivosti argumentacije*" (dostupno na mrežnoj stranici www.vlada.gov.hr, posjećeno dana 26. travnja 2024., u 10:32 h).

8.1.3. Prijedlog za ponavljanje postupka

Postupak koji je povodom tužbe za poništaj pravorijeka pravomoćno završen može se na prijedlog stranke ponoviti 1) ako je u donošenju odluke sudjelovao sudac koji je po zakonu morao biti izuzet (čl. 71. st. 1. toč. 1.-6.) odnosno koji je rješenjem suda bio izuzet, ili ako je u donošenju odluke sudjelovala osoba koja nema svojstvo suca, 2) ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem, a osobito propuštanjem dostave, nije bila dana mogućnost da raspravlja pred sudom; 3) ako je u postupku kao tužitelj ili tuženik sudjelovala osoba koja ne može biti stranka u postupku, ili ako stranku koja je pravna osoba nije zastupala ovlaštena osoba, ili ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik, ili ako zakonski zastupnik odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebno ovlaštenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku, ako vođenje parnice odnosno obavljanje pojedinih radnji u postupku nije bilo naknadno odobreno; 4) ako se odluka suda temelji na lažnom iskazu svjedoka ili vještaka; 5) ako se odluka suda temelji na ispravi koja je krivotvorena ili u kojoj je ovjeren neistinit sadržaj; 6) ako je do odluke suda došlo zbog kaznenog djela suca, zakonskog zastupnika ili punomoćnika stranke, protivne stranke ili koje treće osobe; 7) ako stranka stekne mogućnost da upotrijebi pravomoćnu odluku suda koja je ranije među istim strankama donesena o istom zahtjevu; 8) ako se odluka suda temelji na drugoj odluci suda ili na odluci kakva drugog tijela, a ta odluka bude pravomoćno preinačena, ukinuta odnosno poništena; 9) ako je nadležno tijelo naknadno pravomoćno riješilo prethodno pitanje (čl. 12. st. 1. i 2.) na kojemu se temelji odluka suda; 10) ako stranka sazna za nove činjenice ili nađe ili stekne mogućnost da upotrijebi nove dokaze na temelju kojih je za stranku mogla biti donesena povoljnija odluka da su te činjenice ili dokazi bili upotrijebljeni u prijašnjem postupku (čl. 421. st. 1. ZPP).

Ponavljanje postupka ne može se zahtijevati iz razloga navedenih u članku 421. stavku 1. točkama 1. do 3. ako je taj razlog bio bez uspjeha iznesen u prijašnjem postupku (čl. 422. st. 1. ZPP). Iz razloga navedenih u članku 421. stavku 1. točkama 1., 7., 8., 9. i 10. ponavljanje postupka može se dopustiti samo ako stranka bez svoje krivnje nije mogla te razloge iznijeti prije nego što je prijašnji postupak završen pravomoćnom sudskom odlukom (čl. 422. st. 2. ZPP).

Prijedlog za ponavljanje postupka podnosi se u roku od 30 dana od ostvarenja uvjeta naznačenih u članku 423. stavku 1. točkama 1-7. ZPP-a⁹⁴⁶. Ali nakon što protekne rok od pet

⁹⁴⁶ Člankom 423. stavkom 1. ZPP je propisano:

godina od dana kad je odluka postala pravomoćna, prijedlog za ponavljanje postupka ne može se podnijeti, osim ako se ponavljanje traži zato što je u donošenju odluke sudjelovala osoba koja nema svojstvo suca (članak 421. stavak 1. točka 1.) ili iz razloga navedenih u članku 421. stavku 1. točki 2. i 3. ZPP-a (čl. 423. st. 3. ZPP).

Prijedlog za ponavljanje postupka podnosi se uvijek sudu koji je donio odluku u prvom stupnju (čl. 424. st. 1. ZPP) u kojem se moraju navesti zakonska osnova po kojoj se traži ponavljanje, okolnosti iz kojih proizlazi da je prijedlog podnesen u zakonskom roku i dokazi kojima se potkrepljuju navodi predlagača (čl. 424. st. 2. ZPP). Ako prvostupanjski sud rješenjem ne odbaci nepravodobne (čl. 423. ZPP), nepotpune (čl. 424. st. 2. ZPP) ili nedopuštene (čl. 423. ZPP) prijedloge za ponavljanje postupka (čl. 425. st. 1. ZPP), dostavit će primjerak prijedloga protivnoj stranci, koja ima pravo da u roku od petnaest dana odgovori na prijedlog (čl. 425. st. 2. reč. 1. ZPP). Kad sudu stigne odgovor na prijedlog ili kad protekne rok za davanje odgovora, sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća odredit će ročište za raspravljanje o prijedlogu (čl. 425. st. 2. reč. 2. ZPP), osim u slučajevima ako se ponavljanje postupka zahtijeva iz razloga navedenog u članku 421. stavku 1. točki 10. ZPP-a, sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća može raspravljanje o prijedlogu za ponavljanje postupka spojiti s raspravljanjem o glavnoj stvari (čl. 425. st. 3. ZPP).

Ako se razlog za ponavljanje postupka odnosi na postupak pred prvostupanjskim sudom, sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća prvostupanjskog suda će nakon održanog ročišta za raspravljanje o prijedlogu donijeti odluku o prijedlogu (čl. 427. st. 1. ZPP). U rješenju kojim se dopušta ponavljanje postupka izreći će se da se ukida odluka donesena u prijašnjem

Prijedlog za ponavljanje postupka podnosi se u roku od trideset dana:

- 1) u slučaju iz članka 421. stavka 1. točke 1. ovog Zakona – od dana kad je stranka saznala za taj razlog;
- 2) u slučaju iz članka 421. stavka 1. točke 2. ovog Zakona – od dana kad je odluka dostavljena stranci;
- 3) u slučaju iz članka 421. stavka 1. točke 3. ovog Zakona, ako je u postupku kao tužitelj ili tuženik sudjelovala osoba koja ne može biti stranka u postupku – od dana kad je odluka dostavljena toj osobi; ako stranku koja je pravna osoba nije zastupala ovlaštena osoba ili ako parnično nesposobnu stranku nije zastupao zakonski zastupnik – od dana kad je odluka dostavljena stranci odnosno njezinu zakonskom zastupniku; a ako zakonski zastupnik odnosno punomoćnik stranke nije imao potrebno ovlaštenje za vođenje parnice ili za pojedine radnje u postupku – od dana kad je stranka saznala za taj razlog;
- 4) u slučajevima iz članka 421. stavka 1. t. 4. do 6. ovog Zakona – od dana kad je stranka saznala za pravomoćnu presudu u kaznenom postupku; a ako se kazneni postupak ne može provesti – onda od dana kad je saznala za obustavu tog postupka ili za okolnosti zbog kojih se postupak ne može pokrenuti;
- 5) u slučajevima iz članka 421. stavka 1. točke 7., 8. i 9. ovoga Zakona – od dana kad je stranka mogla upotrijebiti pravomoćnu odluku koja je razlog za ponavljanje postupka.
- 6) u slučaju iz članka 421. stavka 1. točke 10. ovoga Zakona – od dana kad je stranka mogla iznijeti sudu nove činjenice odnosno nova dokazna sredstva.
- 7) u slučajevima iz članka 421. stavka 3. ovoga Zakona – od dana kad je stranka mogla iznijeti pred sudom da je priznanje odnosno odricanje dala u bitnoj zabludi ili pod utjecajem prisile ili prijevare.

postupku (čl. 427. st. 2. ZPP), a nakon pravomoćnosti toga rješenja, odrediti će glavnu raspravu na kojoj stranke mogu iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze (čl. 427. st. 3. ZPP). Ali protiv rješenja kojim se dopušta ponavljanje postupka nije dopuštena posebna žalba ako je sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća odlučio da se odmah otpočne raspravljanje o glavnoj stvari (čl. 427. st. 4. ZPP). Ako je sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća dopustio ponavljanje postupka i odlučio da se odmah raspravlja o glavnoj stvari, ili ako se o prijedlogu za ponavljanje postupka raspravljalo zajedno s glavnom stvari, rješenje kojim se dopušta ponavljanje postupka i ukida odluka donesena u prijašnjem postupku unosi se u odluku o glavnoj stvari (čl. 427. st. 5. ZPP).

Ako se razlog za ponavljanje postupka odnosi na postupak pred višim sudom, sudac pojedinac, odnosno predsjednik vijeća prvostupanjskog suda nakon održanog ročišta za raspravljanje o prijedlogu za ponavljanje postupka dostavit će predmet tome višem sudu radi donošenja odluke (čl. 428. st. 1. ZPP). O prijedlogu za ponavljanje postupka viši sud odlučuje bez rasprave (čl. 428. st. 3. ZPP). Kad viši sud ustanovi da je opravdan prijedlog za ponavljanje postupka i da nije potrebno da se održi nova glavna rasprava, ukinut će svoju odluku, a i odluku višeg suda ako takva postoji, i donijeti novu odluku o glavnoj stvari (čl. 428. st. 4. ZPP).

Stranka može tražiti ponavljanje postupka i u slučaju donošenja presude ESLJP kojom je utvrđena povreda kojeg ljudskog prava ili temeljne slobode zajamčene Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i dodatnih Protokola uz tu Konvenciju koje je Republika Hrvatska ratificirala normiran kao dodatni razlog za ponavljanje postupka (čl. 428.a st. 1. prvi dio reč. 1. ZPP). U tom slučaju, stranka može, u roku od 30 dana od konačnosti presude Europskog suda za ljudska prava, podnijeti zahtjev sudu u Republici Hrvatskoj koji je sudio u prvom stupnju u postupku u kojemu je donesena odluka kojom je povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda, za izmjenu odluke kojom je to pravo ili temeljna sloboda povrijeđeno (čl. 428.a st. 1. drugi dio reč. 1. ZPP). U ponovljenom postupku sudovi su dužni poštivati pravna stajališta izražena u konačnoj presudi Europskog suda za ljudska prava kojom je utvrđena povreda temeljnog ljudskog prava ili slobode (čl. 428.a st. 3. ZPP). Novelom ZPP 2022 je dodano da stranka može tražiti ponavljanje postupka i ako je postupak pred Europskim sudom za ljudska prava okončan prijateljskim rješenjem spora u skladu s člankom 39. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, odnosno jednostranim priznanjem povrede u skladu s člankom 62.A Poslovnika Europskog suda za ljudska prava (čl. 428.a st. 4.

ZPP). Rok za ponavljanje postupka iz prethodnog razloga počinje teći od objave odluke o brisanju predmeta s liste Europskog suda za ljudska prava (čl. 428a. st. 5. ZPP).

Ako stranka podnese prijedlog za dopuštenje revizije, odnosno reviziju i istodobno ili nakon toga podnese prijedlog za ponavljanje postupka, VSRH može prekinuti postupak u povodu prijedloga za dopuštenje revizije, odnosno revizije do završetka postupka u povodu prijedloga za ponavljanje postupka (čl. 429. ZPP).

Prilikom razmatranja presuda državnih sudova za potrebe ovog rada, nisam utvrdio da bi stranke nakon okončanog postupka za poništaj pravorijeka podnosile prijedlog za ponavljanjem postupka.

8.1.4. Ustavna tužba

Pitanje nadležnosti USRH-a za odlučivanje o ustavnim tužbama protiv pravorijeka je najkontroverznije pitanje vezano uz arbitražni postupak koje je u više navrata bilo predmetom razmatranja i o kojem Ustavni sud još nije zauzeo jasno stajalište. Naime, treba od početka naglasiti da je Ustav RH, kao najviši izvor pravnog sustava, u članku 18. zajamčio pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvoga stupnja, kako pred sudom, tako i pred drugim ovlaštenim tijelom, pa to pravo može biti iznimno isključeno samo u slučajevima određenim zakonom, ako je osigurana druga pravna zaštita. Nadalje, člankom 19. Ustava RH jamči se sudska kontrola zakonitosti pojedinačnih akata upravnih vlasti i tijela koja imaju javne ovlasti. Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje u tekstu: UZUS)⁹⁴⁷ je zajamčio pravo na podnošenje ustavne tužbe protiv pojedinačnih akata tijela državnih vlasti, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ili akata pravnih osoba s javnim ovlastima (čl. 62. st. 1. UZUS). Izjavljivanje ustavne tužbe je dozvoljeno samo onda kada je prethodno iscrpljen pravni put, pa se člankom 62. stavkom 3. UZUS-a precizira da je u stvarima u kojima je dopušten upravni spor, odnosno revizija u parničnom ili izvanparničnom postupku, pravni put iscrpljen tek nakon što je odlučeno i o tim pravnim sredstvima. Naposljetku, UZUS člankom 63. iznimno dopušta podnošenje ustavne tužbe i prije negoli je iscrpljen pravni put, i to u slučaju kad o pravima i obvezama stranke ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela nije u razumnom roku odlučio sud ili u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem

⁹⁴⁷ NN 99/99, 29/02, 49/02.

ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice.

Specifičnost postupka pred USRH-om povodom ustavne tužbe jest ta da takav postupak nije postupak tzv. pune jurisdikcije, jer se sukladno članku 76. UZUS-a odlukom kojom se ustavna tužba usvaja samo ukida osporavani akt kojim je povrijeđeno ustavno pravo, primjerice, odluka državnog suda kojom je konačno riješeno o tužbi za poništaj pravorijeka, te se predmet vraća nadležnom tijelu na ponovni postupak. Kada bi USRH ukinuo i arbitražni pravorijek, on bi time odlučio o pitanju o kojemu odluku treba donijeti državni sud, a za to USRH nije nadležan. Ukidanje pravorijeka bilo bi jednako njegovom poništavanju.⁹⁴⁸ Kada bi bila moguća i ustavnosudska kontrola arbitražnog pravorijeka, tada bi zakon trebao predviđati produženi (ili obnovljeni) mandat arbitražnog suda i u slučaju ukidanja pravorijeka odlukom Ustavnog suda.⁹⁴⁹

8.1.4.1. Problematika oko nadležnosti Ustavnog suda

Unatoč prethodno navedenoj nenadležnosti USRH da odlučuje o tužbama protiv arbitražnih pravorijeka bez da su stranke prethodno iscrpile pravni put protiv pravorijeka, taj sud i dalje donosi različite odluke iz kojih je razvidno da USRH nije zauzeo jasan stav u vezi mogućnosti podnošenja Ustavne tužbe protiv arbitražnog pravorijeka.

8.1.4.2. Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III-410/1995 od 17. studenog 1999. godine⁹⁵⁰

USRH je ovim Rješenjem odbacio ustavnu tužbu izjavljenu protiv pravorijeka SAS HGK-a iz razloga što smatra da *"Izbrano sudište nije tijelo državne vlasti - sudbeno tijelo, već organizacija kojoj je država prenijela dio svojih prerogativa iz oblasti sudovanja. Stoga Izbrano sudište nije niti tijelo s javnim ovlastima, budući da odluku donosi samo spram onih koji su mu povjerili da razriješi određeni spor, koji proizlazi iz zaključenog ugovora, i to samo u odnosu na taj ugovor. Iz rečenog proizlazi da je pravorijek Izbranog sudišta ... donijelo tijelo*

⁹⁴⁸ *Giunio*, op. cit. u bilj. 408., str. 1120.

⁹⁴⁹ *Giunio A. Miljenko*, Državni sud i arbitraža prema novom zakonu o arbitraži, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2002., str. 97.

⁹⁵⁰ Rješenje je objavljeno u NN 130/99, a dostupno je i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr> (posjećeno dana 9. travnja 2024., u 12:22 h).

u odnosu na čije odluke se temeljem odredbi čl. 59. stavak 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske ne može podnijeti ustavna tužba."

U izdvojenom mišljenju sudac Hrvoje Momčinović zagovara tezu da je protiv pravorijeka dopušteno podnošenje ustavne tužbe iz razloga što je presuda Izbranog suda akt delegirane jurisdikcije koji ima snagu pravomoćne presude državnog suda, pa samim tim arbitražnu odluku (presudu, pravorijek) treba, u načelu, svrstati u kategoriju *"Odluka sudbene vlasti"* u smislu odredaba članka 59. stavka 1. UZUS-a. Sudac Momčinović pravo na podnošenje ustavne tužbe dozvoljava samo protiv odluka *"pravih arbitraža"*, ali ne i protiv odluka *"nepravih arbitraža"* jer one *"nemaju značenje sudskog judikata, nego predstavljaju tek osnovu za traženje pravne zaštite pred sudom"*.

Zanimljiva je i teza suca Momčinovića da podnošenje tužbe za poništaj arbitražne odluke nije pretpostavka za podnošenje ustavne tužbe, jer *"tužba za poništaj arbitražne odluke donekle bliska prijedlogu za ponavljanje postupka, a bitno različito pravno sredstvo od revizije (koja se, pored ostalih razloga, može izjaviti i zbog pogrešne primjene materijalnog prava). Prema odredbi čl. 59. st. 3. Ustavnog zakona, u stvarima u kojima je dopuštena revizija u parničnom ili izvanparničnom postupku, pravni put je iscrpljen nakon što je odlučeno i o tom pravnom sredstvu. Drugi izvanredni pravni lijekovi, primjerice ponavljanje postupka nisu pretpostavka podnošenju ustavne tužbe. Analogijom, a posebno imajući u vidu tendenciju ustavnosudske prakse o neširenju pojma iscrpljenog pravnog puta na podnošenje drugih izvanrednih pravnih sredstava (osim revizije), možemo zaključiti: podnošenje tužbe za poništaj arbitražne odluke nije pretpostavka za ustavnu tužbu u povodu te odluke"*.

8.1.4.3. Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-III-488/1996 od 17. studenog 1999 godine⁹⁵¹

Ovim Rješenjem koje je doneseno na isti dan kada i rješenje br. U-III-410/1995, USRH je odbacio ustavna tužba izjavljenu protiv pravorijeka SAS HGK-a. USRH je razloge za odbacivanje ustavne tužbe obrazložio time što prethodno nije bio iscrpljen dopušteni pravni put, tj. podnositelj ustavne tužbe nije prethodno pokušao poništiti pravorijek pred sudom.

⁹⁵¹ Navedeno Rješenje nije objavljeno u Narodnim novinama, iako je USRH po članku 29. UZUS dužan objavljivati sva Rješenja donesena u postupku za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Rješenje je objavljeno u *Giunio* op. cit. u bilj. 408., str. 1117.-1118., kao i u članku *Marković Sandra*, Nadležnost ustavnog suda RH u odnosu na arbitražne pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, br. 6., 2015., str. 1259.-1260.

Dakle, ovim rješenjem je USRH sud ukazao da je podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka pretpostavka za podnošenje ustavne tužbe.

8.1.4.4. Odluka Ustavnog suda br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004. godine⁹⁵²

USRH je predmetnom odlukom usvojio ustavnu tužbu izjavljenu protiv zaključka SAS HGK-a kojim se taj sud oglasio nenadležnim za odlučivanje o tužbi podnositelja te izrekom odluke vratio predmet arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje. Predmetnom odlukom sud je zauzeo jasno stajalište da arbitražnu odluku, misleći pritom na zaključak, treba svrstati u pojedinačne akte kojima se odlučuje o pravima i obvezama stranaka u postupku u smislu odredbe članka 62. stavka 1. UZUS-a, a sve iz sljedećih razloga. Naime, UZUS konstatira da je promjenama Ustava RH⁹⁵³ izmijenjena odredba članka 29. Ustava, na način da je pravo na pravično suđenje, osim u kaznenim postupcima, utvrđeno kao ustavno jamstvo i u svim drugim pravnim postupcima u kojima se odlučuje o pravima i obvezama stranaka.

USRH zatim smatra da su se nakon donošenja Rješenja USRH br. U-III-410/1995 bitno izmijenili ustavni i zakonski okviri arbitražnog sudovanja u Republici Hrvatskoj, pozivajući se pritom i na stupanje na snagu ZA, kao zakona kojim je po prvi put jednim specijalnim zakonom uređen arbitražni postupak. Također, USRH se poziva i na tada važeći članak 4. Zakona o sudovima⁹⁵⁴, prema kojem svatko ima pravo da mu sudi sud u čiju nadležnost spada predmet, u zakonom utvrđenom postupku, bez neosnovanog odgađanja. U pravnim stvarima iz sudskog djelokruga, ugovorom se može povjeriti odlučivanje o pojedinim pravnim stvarima izbranim sudovima, sukladno zakonu. Naposljetku, USRH citira i članak 31. ZA, po kojemu stranka, koja uspije u arbitražnom sporu, može odmah zahtijevati da nadležni državni sud provede prisilnu ovrhu arbitražne odluke (osim u slučaju kad je ugovorom stranaka predviđena mogućnost pobijanja presude pred izbranim sudom višeg stupnja).

"To su bili razlozi na temelju kojih je Ustavni sud, zasnivajući svoje stajalište na mjerodavnim odredbama Ustava, Ustavnog zakona i Zakona o arbitraži te spisu predmeta, utvrdio da arbitražnu odluku, u konkretnom slučaju, treba svrstati u pojedinačne akte, kojima se odlučuje o pravima i obvezama stranaka u postupku, u smislu odredbe članka 62. stavka 1.

⁹⁵² Odluka je objavljena u NN 157/04, a dostupna je i na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr> (posjećeno dana 11. travnja 2024., u 10:52 h).

⁹⁵³ NN 113/00.

⁹⁵⁴ NN 3/94, 100/96, 115/97, 131/97, 129/00, 67/01.

Ustavnog zakona."

Zaključno, zbog bitnih nedostataka u obrazloženju osporenog zaključka, USRH je utvrdio da je podnositelju povrijeđeno ustavno pravo zajamčeno odredbom članka 29. stavka 1. Ustava RH, prema kojemu svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama jer je osporenim zaključkom podnositelju onemogućen pristup sudu na području Republike Hrvatske, a da za to nisu dani valjano obrazloženi razlozi, ocjenjujući ih s aspekta zaštite ustavnih prava podnositelja, pa je samim tim USRH usvojio ustavnu tužbu i ukinuo Zaključak Arbitražnog suda Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu kojim se taj sud oglasio nenadležnim za odlučivanje o tužbi podnositelja te predmet vratio arbitražnom sudu na ponovno odlučivanje.

Sudac Mario Kos je u izdvojenom mišljenju upozorio da se ovom Odlukom mijenja dosadašnja praksa Ustavnog suda, navodeći pritom Rješenje U-III-410/1995 od 17. studenog 1999. iako dalje smatra da okolnosti ovog predmeta nisu takove da opravdavaju takovu promjenu⁹⁵⁵, dok sudac Željko Potočnjak također u izdvojenom mišljenju smatra da je ustavnu tužbu trebalo odbaciti kao nedopuštenu iz razloga što *"ustaljena praksa Ustavnog suda da rješenja sudova kojima se oglašavaju stvarno ili mjesno nenadležnim ne smatra pojedinačnim aktom (iz članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona) kojima može doći do povrede Ustavom zajamčenih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Stoga, Ustavni sud ustavne tužbe podnijete protiv sudskih rješenja o stvarnoj ili mjesnoj nenadležnosti odbacuje kao nedopuštene"*.

Sudac Potočnjak je nadalje smatrao da *"načelo ograničene kontrole državnih sudova nad odlukama arbitražnih sudova upravo upućuje na potrebu da Ustavni sud samo izuzetno, nakon iscrpljivanja dopuštenog puta pravne zaštite, pruža ustavnosudsku zaštitu samo u svezi*

⁹⁵⁵ USRH je već prethodno svojim rješenjima, primjerice U-III-54/2003 od 30. svibnja 2003. (NN 106/03) i U-III-314/00 od 16. siječnja 2004. (NN 12/04) odbacio ustavne tužbe podnesene protiv procesnih rješenja, točnije protiv rješenja Upravnog suda Republike Hrvatske, br. Us-8342/1998 od 4. studenoga 1999., kojim je kao nedopuštena odbačena tužba podnositeljica, izjavljena protiv tuženog Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske radi nedonošenja rješenja te rješenja Županijskog suda u Šibeniku, br. Gž-779/02 od 2. rujna 2002., kojim je pod točkom II. uvažena žalba tužitelja i ukinuto rješenje Općinskog suda u Šibeniku, br. P-1392/01 od 20. svibnja 2002., a kojim se rješenjem Općinski sud u Šibeniku proglasio mjesno nenadležnim i odredio da će se predmet ustupiti nadležnom Općinskom sudu u Zagrebu. USRH je tako odlučio s obrazloženjem da predmetna procesna rješenja ne predstavljaju odluku iz odredbe 62. stavka 1. UZUS-a povodom koje je dopušteno zahtijevati ustavnosudsku zaštitu. Naime, predmetna rješenja su procesne naravi, kojima se u konkretnom slučaju ne odlučuje u nekom spornom odnosu o pravu ili obvezi građanina, kao sudionika u tom spornom odnosu, dakle ne radi se o odlukama kojima se odlučuje o biti stvari.

s odlukama državnih sudova koji su kontrolirali pravorijeke arbitražnih sudova. Dakle, smatram da su za ustavnosudsku kontrolu podobne samo sudske odluke državnih sudova donesene u povodu tužbi za poništaj arbitražnih pravorijeka".

Naposljetku, sudac Potočnjak je naveo *"Zaključkom nije odlučeno o "pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela", a kojom odlukom bi moglo biti povrijeđeno Ustavom zajamčeno ljudsko pravo ili sloboda, već je samo jedan točno određen arbitražni sud (Arbitražni sud Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu) odlučio da on nije nadležan za odlučivanje u tom predmetu. Oglašavanje toga suda nenadležnim istodobno ne znači uskratu člankom 29. stavka 1. Ustava Republike Hrvatske zajamčenog prava na sud, jer i nakon takve odluke tužitelj može tužbu podnijeti arbitražnom sudu koji je prema arbitražnoj klauzuli doista nadležan."*

Na predmetnu odluku pozvao se USRH svojom novom odlukom br. U-III-4618/2012 od 19. studenog 2015.⁹⁵⁶, a kojom je odlučivao o ustavnoj tužbi izjavljenoj protiv Pravorijeka i Zaključka SAS HGK-a. Uvodno je nužno za naglasiti da je podnositelj ustavne tužbe naznačio da je protiv pravorijeka podnio tužbu za poništaj, ali da ju je i povukao u cijelosti, nakon čega je podnio predmetnu ustavnu tužbu. Razmatrajući dopuštenost ustavne tužbe, USRH se pozvao na svoju prethodnu odluku USRH br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004. naglašavajući još jednom da arbitražne odluke treba svrstati u pojedinačne akte kojim se odlučuje o pravima i obvezama stranaka u postupku u smislu članka 62. stavka 1. UZUS-a. Stoga je zaključio da je nadležan odlučivati o ustavnim tužbama podnositelja kojima se, kao i u konkretnom slučaju, osporavaju odluke arbitražnih sudova protiv kojih nema drugog pravnog sredstva. Nakon što je u cijelosti utvrdio da nisu povrijeđena ustavna prava na koja se podnositelj pozvao u ustavnoj tužbu, USRH je predmetnom odlukom odbio ustavnu tužbu, u cijelosti zanemarujući činjenicu da podnositelj ustavne tužbe nije prethodno iskoristio sva pravna sredstva protiv pravorijeka.

⁹⁵⁶ Odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 15. listopada 2020., u 17:12 h. Za ukazati je da je USRH već i prije ove odluke, u postupku koji se vodio pod posl. br. U-III-2384/2006 povodom ustavne tužbe protiv zaključka Stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori u Zagrebu br. IS-P-2002/16 od 17. veljače 2006. kojim se sudište oglasilo nenadležnim, dana 5. prosinca 2012. donio odluku kojom je odbio ustavnu tužbu (odluka je dostupna na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 3. travnja 2024., u 17:01 h).

8.1.4.5. *Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske br. U-IIIB-2693/2007 od 3. srpnja 2008. godine*⁹⁵⁷

USRH je ovim rješenjem odbacio ustavnu tužbu podnesenu protiv pravorijeka SAS HGK-a zbog činjenice što je postupak povodom poništaja tog istog arbitražnog pravorijeka još uvijek bio u tijeku u trenutku podnošenja ustavne tužbe. S obzirom na to da podnositelj prije podnošenja ustavne tužbe nije iskoristio sva zakonom dopuštena pravna sredstva, ta je ustavna tužba odbačena.

8.1.4.6. *Odluka Ustavnog suda br. U-III-3000/2007 od 15. ožujka 2012. godine*⁹⁵⁸

Predmetnom odlukom USRH je, pozivajući se na svoju prethodnu odluku br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004., odbio ustavnu tužbu izjavljenu protiv pravorijeka SAS HGK-a, smatrajući da arbitražnu odluku treba svrstati u pojedinačne akte kojima se odlučuje o pravima i obvezama stranaka u postupku, sve u smislu odredbe čl. 62. stavka 1. UZUS-a. Naime, iz obrazloženja odluke je razvidno da je ustavna tužba izjavljena protiv pravorijeka protiv kojeg među strankama nije bila sporazuma u vezi mogućnosti izjavljivanje žalbe. Stoga je podnositelj ustavne tužbe smatrao da je donošenjem pravorijeka iscrpljen dopušteni pravni put. Razmatrajući dopuštenost ustavne tužbe, sud u obrazloženju odluke uopće ne smatra nužnim osvrnuti se na okolnost da li je podnositelj bio dužan prije izjavljivanja ustavne tužbe protiv pravorijeka podnijeti tužbu radi poništaja toga istoga pravorijeka. Navedenim postupanjem može se samo zaključiti da Ustavni sud smatra da prethodno podnošenje tužbe za poništaj nije prepreka za izjavljivanje ustavne tužbe protiv arbitražnog pravorijeka. Ustavni sud je ovom odlukom utvrdio *"da je nadležan odlučivati o ustavnim tužbama podnositelja, kojima se, kao i u konkretnom slučaju, osporavaju odluke arbitražnih sudova protiv kojih nema drugog pravnog lijeka"*. Takvim navodom Ustavni sud čak smatra da tužba za poništaj pravorijeka nije pravni lijek koji se može izjaviti protiv arbitražnog pravorijeka. Ustavni sud je ustavnu tužbu smatrao dopuštenom te naveo da je u konkretnom slučaju za ocjenu ustavnosti zakona bio

⁹⁵⁷ Rješenje je objavljeno u NN 94/08.

⁹⁵⁸ Ova odluka također nije objavljena u NN (odluka je objavljena u *Marković*, op. cit. u bilj. 951., str. 1268. Odluka je dostupna i na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 14. studenog 2020., u 18:02 h). Na isti način je USRH postupio i u postupku br. U-III/2542/2014 u kojem je također meritorno odlučivao o ustavnoj tužbi podnesenoj protiv pravorijeka Stalnog arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori br. AS-P-2013/1 od 2. travnja 2014. U tome je postupku dana 18. prosinca 2014. USRH donio odluku kojom je odbio ustavnu tužbu izjavljenu protiv pravorijeka Stalnog arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori. U ovoj odluci USRH u odnosu na dopuštenost ustavne tužbe samo navodi da *"s obzirom na razloge i navode istaknute u ustavnoj tužbi te činjenice i okolnosti konkretne pravne stvari, postoje pretpostavke za odlučivanje o biti stvari u konkretnom slučaju"* te utvrđuje da *"pravorijekom podnositelju nije povrijeđeno pravo na pravično suđenje zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava"* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 26. veljače 2024., u 14:32 h).

mjerodavan članak 29. stavak 1. Ustava RH. Podnositelj je ustavnom tužbom naveo da mu je u arbitražnom postupku povrijeđeno pravo na pravično suđenje, odnosno pravo na suđenje pred zakonom ustanovljenim neovisnim i nepristranim sudom, kao sastavnim dijelom prava na pravično suđenje. Podnositelj je u ustavnoj tužbi tek prvi put istaknuo prigovor arbitrove pristranosti, pri čemu je naveo argumente koji po njegovom mišljenju ukazuju na pristranost arbitra. Ustavni sud naposljetku odbija ustavnu tužbu na temelju ocjene da odbijanjem dokaznih prijedloga obiju stranaka u arbitražom postupku, podnositelj nije stavljen u neravnopravan položaj u odnosu na tuženika, uz zaključak da iz navedenih razloga podnositelju nije povrijeđeno pravo na pravično suđenje, konkretno pravo na suđenje pred zakonom ustanovljenim neovisnim i nepristranim sudom.

Gore navedene odluke iznesene su radi ukazivanja na različita mišljenja sudaca USRH-a, odnosno radi ukazivanja na činjenicu da USRH još nije zauzeo jasan stav da li je protiv arbitražnog dozvoljeno izjavljivanje ustavne tužbe, bez da je podnositelj iscrpio prethodni pravni put u vidu ili žalbe protiv pravorijeka, ako su se stranke sporazumjele u vezi mogućnosti izjavljivanja žalbe protiv prvostupanjskog pravorijeka, odnosno u protivnom, u vidu donošenja pravomoćne odluke povodom tužbe za poništaj pravorijeka. Iako, odredbe ZA i UZUS-a nesumnjivo određuju da bez prethodnog iscrpljivanja pravnog puta protiv arbitražnih pravorijeka nije dozvoljeno izjavljivati ustavnu tužbu.⁹⁵⁹

8.1.4.7. Odluka Ustavnog suda br. U-III-1659/2015 od 11. svibnja 2017. godine⁹⁶⁰

Unatoč tome što stručnjaci smatraju da je općeprihvaćen stav da protiv arbitražnog pravorijeka nije dozvoljeno podnijeti ustavnu tužbu⁹⁶¹, USRH je dana 11. svibnja 2017. jednoglasno donio odluku br. U-III-1659/2015 kojom je odbio ustavnu tužbu izjavljenu protiv pravorijeka SAS HGK-a. U točki I. odluke se konstatira da se radi o "*dopuštenoj i pravodobnoj ustavnoj tužbi*", a USRH je čak radi utvrđivanja da li su podnositelju povrijeđena zajamčena

⁹⁵⁹ Tako smatra i *Triva*, op. cit. u bilj. 421., str. 237.

⁹⁶⁰ USRH je predmetnu odluku donio u Vijeću sastavljenom od sutkinje Ingrid Antičević Marinović, kao predsjednice Vijeća i sljedećih sudaca / članova Vijeća: Snježana Bagić, Mario Jelušić, Davorin Mlakar, Rajko Mlinarić i Miroslav Šumanović. Odluka nije objavljena u Narodnim novinama, već samo na službenoj stranici USRH-a, <https://sljeme.usud.hr> (posjećeno dana 4. studenog 2023., u 11:05 h).

⁹⁶¹ Tako primjerice *Jug* navodi da i dalje prevladava stav da se protiv arbitražnog pravorijeka ne može izjaviti ustavna tužba; Vidjeti *Jug*, op. cit. u bilj. 279., str. 77. *Giunio A. Miljenko* također smatra da se protiv pravorijeka ne može podnijeti ustavna tužba jer bi ukidanje pravorijeka bilo jednako njegovom poništenju, a što bi značilo da je Ustavni sud meritorno riješio spor o kojemu treba odlučivati državni sud; Vidjeti *Giunio A. Miljenko*, Nadležnost ustavnog suda za ocjenu odluke arbitražnog suda o nenadležnosti, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2006., str. 60. Tako smatraju i *Babić*, op. cit. u bilj. 14., str. 168., *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 311. i *Giunio*, op. cit. u bilj. 285., str. 786.

ustavna prava i temeljne slobodne zatražio od Stalnog izbranog sudišta preslik arbitražnog spisa. U ustavnosudskom postupku USRH je razmatrao činjenične navode kojima su obje strane pojašnavale svoj ugovorni odnos, ali pri tome niti jednom riječju uopće nije razmatrao nadležnost USRH za odlučivanje o ustavnoj tužbi podnesenoj protiv arbitražnog pravorijeka. Naposljetku, USRH je odbio ustavnu tužbu iz razloga što *"prema ocjeni Ustavnog suda, osporeni pravorijek obrazložen je na ustavnopravno prihvatljiv način, a u primjeni i tumačenju mjerodavnog prava nije utvrđena arbitrarnost ili samovoljnost"*⁹⁶². Stoga Ustavni sud ocjenjuje da podnositelju njime nije povrijeđeno ustavno pravo na pravično suđenje zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava, kao ni članak 6. Konvencije."

Te iste godine USRH je donio novu Odluku br. U-III-2846/2015 od 7. prosinca 2017.⁹⁶³ kojom je opet odlučivao o ustavnoj tužbi podnesenoj protiv presude VSRH kojom je bila odbijena žalba podnositelja te potvrđena prvostupanjska presuda kojom je odbijen tužbeni zahtjev podnositelja za poništaj pravorijeka Arbitražnog suda Stalnog arbitražnog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori. USRH je naveo da se radi *"pravodobnoj i dopuštenoj"* ustavnoj tužbi te ničim nije implicirao da je ustavnu tužbu trebalo podnijeti već protiv pravorijeka. USRH je razmotrio ukazane povrede u postupcima koji su prethodili donošenju ustavne odluke, ali zbog toga što nije utvrdio povredu zajamčenih prava, odbio je ustavnu tužbu.

8.1.4.8. Rješenje Ustavnog suda br. U-III-3470/2016 od 15. prosinca 2020. godine⁹⁶⁴

Unatoč prethodno navedenim odlukama kojima je odbio ustavnu tužbu, dakle kojima je smatrao da je dozvoljena ustavna tužba protiv pravorijeka, USRH je u ovom predmetu opet drugačije postupio. Naime, u postupku u kojem je odlučivao o ustavnoj tužbi izjavljenoj protiv pravorijeka Arbitražnog suda pri Hrvatskoj odvjetničkoj komori u Zagrebu, br. AR-1/15 od 4.

⁹⁶² Za ukazati je da je USRH odlukom br. U-III-790/18 od 20. lipnja 2018. kojom je odbio ustavnu tužbu podnesenu protiv rješenja VTSRH-a br. Pž-4340/2016 od 12. travnja 2017. kojim je odbijena žalba podnositelja i potvrđeno rješenje TSZG, Stalne službe u Karlovcu br. 1 P-1177/16 od 13. svibnja 2016., a kojim je odbačena tužba protiv zaključka SAS HGK, jasno naveo da: *"Ustavno pravo na pravično suđenje propisano člankom 29. Ustava jamči zaštitu od arbitrarnosti u odlučivanju sudova i drugih državnih tijela. Arbitrarnim se može ocijeniti pojedinačni akt pri čijem je donošenju njegov donositelj bez razboritih ili bez ikakvih razloga odstupio od ustaljene prakse, nije uzeo u obzir očigledno mjerodavan propis ili je mjerodavni propis pogrešno protumačio i primijenio na način i u mjeri koja konkretni pojedinačni akt čini pravno neprihvatljivim. Slijedom navedenog, ona obrazloženja odluka nadležnih sudova koja ne sadrže ozbiljne, relevantne i dostatne razloge svoje ocjene upućuju na zaključak o arbitrarnosti tako donesenih odluka u postupovnom i/ili materijalnopravnom smislu."* (odluka je objavljena mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr/>, posjećeno dana 5. travnja 2024., u 12:02 h).

⁹⁶³ Predsjednica vijeća USRH-a koje je predmetnu odluku donijelo je bila sutkinja Ingrid Antičević Marinović, baš kao i onog vijeća koje je donijelo odluku U-III-1659/2015. Odluka nije objavljena u Narodnim novinama, već samo na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr/>, posjećeno dana 8. lipnja 2020., u 16:30 h.

⁹⁶⁴ Rješenje je objavljeno na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr/usud/praksaw.nsf/vSearchResults.xsp>, posjećeno dana 2. travnja 2024., u 13:06 h.

travnja 2016., USRH je dana 15. prosinca 2020. donio Rješenje br. U-III-3470/2016 kojim je odbacio ustavnu tužbu iz razloga što u trenutku podnošenja ustavne tužbe nije bio pravomoćno dovršen postupak povodom tužbe za poništaj pravorijeka. Iz razloga što u trenutku podnošenja ustavne tužbe nije bio iscrpljen dopušteni pravni put, USRH je ocijenio da ustavna tužba nije dopuštena. Smatram da je predmetna odluka trebala biti mjerodavna za sve daljnje postupke te pokazatelj da je USRH na jasan i nedvojben način zauzeo stav da protiv arbitražnih pravorijeka nije dozvoljeno izjavljivanje ustavne tužbe u slučajevima u kojima prethodno nije iscrpljen dopušteni pravni put.

8.1.4.9. Odluka Ustavnog suda br. U-III-4702/2020 od 7. veljače 2023. godine⁹⁶⁵

Međutim, odlučujući o ustavnoj tužbi izjavljenoj protiv pravorijeka SAS HGK-a br. AS-P-2019/25 od 31. kolovoza 2020. zbog navodne povrede prava na pravično suđenje iz članka 29. USRH, odnosno zbog navodne nedostatnosti i nejasnoće obrazloženja te zbog nedosljednosti prakse arbitražnog sudišta, USRH je opet meritorno odlučivao te je dana 7. veljače 2023. donio Odluku br. U-III-4702/2020 kojom je odbio ustavnu tužbu. USRH je razmotrio ukazane povrede u postupku pred arbitražnim sudom, a koji je prethodio donošenju ustavne odluke, ali zbog toga što nije utvrdio povredu zajamčenih prava, odbio je ustavnu tužbu. Zanimljivost ove odluke, osim toga što ukazuje na drugačije postupanje USRH nego u predmetu U-III-3470/2016, ogleda se i u tome što su dva suca USRH, i to Lovorka Kušan i dr.sc. Goran Selanec, a koji su glasovali protiv ovakve odluke, dana 13. veljače 2023. dala zajedničko izdvojeno mišljenje⁹⁶⁶. U njemu navode da smatraju da je ustavnu tužbu trebalo odbaciti, što je i bila jasna praksa USRH do 2004. godine (koja se promijenila odlukom USRH br. U-III-669/2003 od 27. listopada 2004.), *"prema kojoj Arbitražno sudište nije tijelo državne vlasti, već organizacija na koju je država prenijela dio svojih prerogativa iz oblasti sudovanja i koja sudi samo ako to ugovorne strane žele, pa stoga pravorijek arbitraže nije odluka u odnosu na koju se može podnijeti ustavna tužba."* Nadalje smatraju da *"ni izmjene članka 29. Ustava ni izmjene članka 59. stavka 1. odnosno članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, kao niti donošenje Zakona o arbitraži ("Narodne novine", broj 88/01.), nisu bili*

⁹⁶⁵ Odluka je objavljena na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr/usud/praksaw.nsf/vSearchResults.xsp>, posjećeno dana 2. travnja 2024., u 14:28 h. Zanimljivo je i da je u ovom predmetu USRH odlučivao u sastavu Miroslav Šeparović, predsjednik, te suci Ingrid Antičević Marinović, Mato Arlović, Snježana Bagić, Branko Brkić, Mario Jelušić, Lovorka Kušan, Josip Leko, Davorin Mlakar, Rajko Mlinarić, Goran Selanec i Miroslav Šumanović, a da je od ovih 12 ustavnih sudaca, 11 njih odlučivalo prethodno i u predmetu U-III-3470/2016 (u sastavu Miroslav Šeparović, predsjednik, te suci Andrej Abramović, Mato Arlović, Snježana Bagić, Branko Brkić, Mario Jelušić, Lovorka Kušan, Josip Leko, Davorin Mlakar, Goran Selanec i Miroslav Šumanović).

⁹⁶⁶ Izdvojeno mišljenje je sastavni dio odluke USRH br. U-III-4702/2020 od 7. veljače 2023.

valjani razlozi za promjenu prakse 2004. godine od kada se ustavna tužba protiv arbitražnog pravorijeka smatra dopuštenom u slučaju kao što je ovaj. U ovom predmetu podnositelj je s tuženikom zaključio ugovor koji je sadržavao i klauzulu prema kojoj će stranke sve sporove riješiti arbitražom u skladu s važećim Pravilnikom o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore te je upravo on kao tužitelj takav arbitražni postupak i pokrenuo. Stoga možemo zaključiti, a podnositelj ni ne tvrdi suprotno, da je arbitražni postupak za podnositelja bio potpuno dobrovoljan i rezultat njegovog izbora između mogućnosti da moguće sporove iz ugovora s tuženikom rješava pred redovnim sudovima i mogućnosti arbitraže. Time se podnositelj, slobodno ugovarajući arbitražu, odrekao prava iz članka 29. Ustava (koja mu Ustav jamči u postupku pred redovnim sudovima) i pristao na arbitražna pravila. Podnositelj niti ne tvrdi da u ovom postupku postoje bilo koje okolnosti zbog kojih bi se moglo zaključiti drugačije. Arbitražni postupak ne ispunjava niti treba ispunjavati sve uvjete koje pred sudove postavlja članak 29. Ustava. Mnoga prava iz te odredbe Ustava ne postoje i ne moraju postojati pred Arbitražnim sudištem, a često je to upravo njegova prednost zbog koje stranke i ugovaraju njegovu nadležnost. Naime, Zakonom o arbitraži država je omogućila alternativu državnim sudovima. Kako bi se arbitražni pravorijeci mogli priznati i izvršiti kao i sudske presude, država je morala osigurati da arbitražna pravila poštuju određeni minimum prava na pravično suđenje. To je i učinila Zakonom o arbitraži te istovremeno osigurala zaštitu tih prava pred redovnim sudovima. Stoga se u slučaju povrede tih prava zaštitu pred Ustavnim sudom može tražiti tek nakon što je iscrpljen taj redovni pravni put tj. tužba za poništaj pravorijeka na temelju članka 36. Zakona o arbitraži."

Ovi ustavni suci u svojem izdvojenom mišljenju zaključuju da "odluka većine, na žalost, šalje poruku da će Ustavni sud meritorno preispitivati takve prigovore protiv arbitražnih pravorijeka iako Ustavni sud ne može biti sud četvrtog stupnja niti u odnosu na redovne sudove, a pogotovo to ne može biti u odnosu na arbitražno sudište. To što s takvim prigovorima podnositelj ne može pobijati arbitražni pravorijek pred redovnim sudovima ne znači da mora imati izravnu zaštitu Ustavnog suda. Stoga se čini da je meritornom odlukom o ustavnoj tužbi većina ne samo nepravilno utvrdila svoju nadležnost u odnosu na arbitražni pravorijek, nego je podnositelju dala i veći stupanj zaštite nego što bi je on imao da je ustavnu tužbu podnio protiv odluke redovnog suda. Da se u ovom predmetu radilo o presudi trgovačkog suda istog sadržaja, a ne arbitražnog pravorijeka, podnositeljevi prigovori bili bi odbačeni kao očito neosnovani."

Dakle, činjenica je i da unatoč proteku više od 20 godina od stupanja na snagu ZA, USRH i dalje meritorno odlučuje o ustavnim tužbama podnesenima protiv pravorijeka, iako se radi o pravnom pitanju za koje ZA i ostala zakonodavstva pa i Konvencije jasno ukazuju da se pravorijek može poništiti samo u postupku poništaja ili ovrhe pravorijeka. Egzistiranje kontradiktornih odluka svakako ne pridonosi pravnoj sigurnosti, pa je i vrijeme da USRH zauzme stajalište da je nedozvoljeno podnošenje Ustavnih tužbi protiv pravorijeka. Uzimajući pritom u obzir razloge Lovorke Kušan i dr.sc. Gorana Selaneca za odbacivanje ustavne tužbe izjavljene protiv arbitražnog pravorijeka, naznačene u prethodno citiranom izdvojenom mišljenju.

Zanimljivo bi bilo dati i odgovor na pitanje je li strankama arbitražnog postupka dozvoljeno podnošenje ustavne tužbe i prije iscrpljenja pravnog puta, a sukladno članku 63. stavku 1. UZUS-a. Predmetnim je člankom određeno da će USRH pokrenuti postupak po ustavnoj tužbi i prije no što je iscrpljen pravni put, u slučaju kad o pravima i obvezama stranke ili o sumnji ili optužbi zbog kaznjivog djela nije u razumnom roku odlučio sud ili u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava, a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice. Podnositelj ustavne tužbe bi trebao kumulativno dokazati da se osporenim pravorijekom grubo vrijeđaju ustavna prava i mogućnost nastanka štete zbog toga, da bi bile ispunjenje pretpostavke da USRH odlučuje o ustavnoj tužbi prije iscrpljenja pravnog puta. Iako u praksi nisam naišao na odluke USRH-a povodom ustavnih tužbi podnesenih protiv pravorijeka iz razloga naznačenih člankom 63. stavkom 1. UZUS-a niti sam u pravnoj znanosti naišao na mišljenja u vezi mogućnosti podnošenja tužbe u opisanim slučajevima, smatram da bi u slučajevima kada bi podnositelj kumulativno dokazao postojanje pretpostavki grube povrede ustavnih prava i da je potpuno razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice, USRH bio ovlašten meritorno odlučivati o podnesenoj ustavnoj tužbi. Sve pod dodatnim uvjetom da USRH smatra da arbitražnu odluku treba svrstati u pojedinačne akte kojima se odlučuje o pravima i obvezama stranaka u postupku, sve u smislu odredbe čl. 62. stavka 1. Ustavnog zakona.⁹⁶⁷ S obzirom na

⁹⁶⁷ Tako je primjerice USRH u odluci br. U-IIIB-195-2022 od 17. veljače 2022. kojom je odbio ustavna tužba podnesenu protiv rješenja Općinskog suda u Novom Zagrebu - Stalne službe u Samoboru br. Ovr-1347/15-70 od 8. ožujka 2021. i to prije iscrpljenog puta pravne zaštite, na temelju ovlaštenja sadržanog u članku 63. stavku 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske, naveo: *"Na temelju članka 63. stavka 1. Ustavnog zakona Ustavni sud nadležan je pokrenuti ustavnosudski postupak i prije iscrpljivanja dopuštenog pravnog puta u slučaju kad se osporenim pojedinačnim aktom grubo vrijeđaju ustavna prava a potpuno je razvidno da bi nepokretanjem ustavnosudskog postupka za podnositelja ustavne tužbe mogle nastati teške i nepopravljive posljedice. Iz*

prethodnu ukazanu praksu USRH-a, ne može se dati jasan odgovor kako će postupati USRH povodom tužbi podnesenih iz razloga naznačenih člankom 63. stavkom 1. UZUS-a.

8.1.5. Zahtjev Europskom sudu za ljudska prava

Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda je određeno da Europski sud za ljudska prava (čl. 19. Konvencije) može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka (čl. 34. reč. 1. Konvencije).⁹⁶⁸ Europskom sudu za ljudska prava se mogu obratiti i

navedenog proizlazi kako je mogućnost korištenja tog ovlaštenja vezana uz dva kriterija, čime je Ustavnom sudu dana mogućnost procjenjivanja postojanja određenih okolnosti uslijed kojih on može pokrenuti postupak i procjenjivati svrhovitost svoje intervencije. Jedan je objektivne naravi sadržan u sintagmi "potpune razvidnosti povrede ustavnih prava", dok je drugi subjektivne prirode vezan uz izglednost nastupa za podnositelja teških i nepopravljivih posljedica. Objektivni kriterij se očituje u povredi ustavnih prava koja mora grubo, neposredno i intenzivno pogađati zaštićenu sferu pojedinca na način koji zahtjeva pružanje promptne ustavnosudske zaštite. S druge strane, vjerojatnost nastupa teških posljedica mora biti potpuno razvidna, odnosno toliko očita da se njezina izglednost može utvrditi i bez posebnog dokazivanja. Objektivni kriterij za podnošenje ustavne tužbe je ujedno i univerzalni kriterij, iz razloga što se ustavnosudska zaštita putem instituta ustavne tužbe pruža samo u slučaju opstojnosti povrede ustavnih prava. Navedeno stajalište Ustavni sud izrazio je u više svojih odluka (v. primjerice odluke broj: U-IIIB-2874/2017 od 18. siječnja 2018., broj: U-IIIB-197/2018 od 8. studenoga 2018., broj: U-IIIB-698/2018 od 21. ožujka 2018., sve na www.usud.hr). "USRH je u ovom predmetu primjenjujući navedene kriterije u tumačenju članka 63. stavka 1. Ustavnog zakona, zaključio da iz činjenica navedenih obrazloženju ove odluke te činjenica na koje se poziva podnositeljica ustavne tužbe u ovoj fazi postupka nije razvidno da bi se osporenim odlukom grubo vrijeđala ustavna prava podnositeljice, odnosno da bi za podnositeljicu nepokretanjem ustavnosudskog postupka mogle nastati teške i nepopravljive posljedice. "O tome bi se radilo samo kad bi radnja ili odluka suda očigledno dokinula samu srž nekog ustavnog prava podnositeljice, potpuno onemogućila njezino naknadno preispitivanje od strane nadležnog tijela ili Ustavnog suda ili "potkopala autoritet" državne vlasti koju donositelj odluke ili poduzimatelj sporne radnje obnaša. Iz svega navedenog proizlazi da podnositeljica nije dokazala da je osporenim prvostupanjskim rješenjem počinjena povreda takve naravi da bi za nju nastupile teške i nepopravljive posljedice na način i u mjeri koja bi predstavljala osnovani razlog za pokretanje ustavnosudskog postupka na temelju članka 63. stavka 1. Ustavnog zakona." (odluka je dostupna na mrežnoj stranici USRH <https://sljeme.usud.hr>, posjećeno dana 11 travnja 2024., u 11:02 h.).

⁹⁶⁸ Tako se Konvencijom štite sljedeća ljudska prava: pravo na život (čl. 2.1. Konvencije), zabrana mučenja (čl. 3.1. Konvencije), zabrana ropstva i prisilnog rada (čl. 4.1. Konvencije), pravo na slobodu i sigurnost (čl. 5.1. Konvencije), pravo na pošteno suđenje (čl. 6.1. Konvencije), zabrana izricanja kazne za djelo koje u času počinjenja po unutarnjem ili po međunarodnom pravu nije predviđeno kao kazneno djelo (čl. 7.1. Konvencije), pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života (čl. 8.1. Konvencije), sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovjedi (čl. 9.1. Konvencije), sloboda izražavanja (čl. 10.1. Konvencije), sloboda okupljanja i udruživanja (čl. 11.1. Konvencije), pravo na brak (čl. 12.1. Konvencije), pravo na djelotvoran pravni lijek (čl. 13.1. Konvencije), zabrana diskriminacije (čl. 14.1. Konvencije), derogiranje u vrijeme izvanrednog stanja (čl. 15.1. Konvencije), ograničenje političke djelatnosti stranaca (čl. 16.1. Konvencije) i zabrana zlouporabe prava (čl. 17.1. Konvencije). Protokolom uz Konvenciju donesenim u Parizu dana 20. ožujka 1952. dodatno se štite: pravo vlasništva (čl. 1.), pravo na obrazovanje (čl. 2.) i pravo na slobodne izbore (čl. 3.). Protokolom br. 4. uz Konvenciju donesenim u Strasbourgu dana 16. rujna 1963. dodatno je određena: zabrana dužničkog zatvora (čl. 1.), sloboda kretanja (čl. 2.), zabrana protjerivanja vlastitih državljana (čl. 3.), zabrana kolektivnog protjerivanja stranaca (čl. 4.). Protokolom br. 6. uz Konvenciju donesenim u Strasbourgu dana 28. travnja 1983. dodatno je: ukinuta smrtna kazna (čl. 1.) te su propisane iznimke kada se zakonom može predvidjeti smrtna kazna za djela počinjena u vrijeme rata ili neposredne ratne opasnosti (čl. 2.). Protokolom br. 7. uz Konvenciju donesenim u Strasbourgu dana 22. studenog 1984. određene su: postupovne garancije glede protjerivanja stranaca (čl. 1.), pravo na žalbu u kaznenim predmetima (čl. 2.), naknada štete zbog pogrešne presude (čl. 3.), pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari (čl. 4.), jednakost među supružnicima (čl. 5.). Protokolom br. 12. uz Konvenciju donesenim u Rimu dana 4.

države ugovornice povodom navodne povrede neke odredbe Konvencije ili njenih protokola, koju je počinila neka druga država (čl. 33. Konvencije). Daljnjim odredbama Konvencije su određeni i dodatni uvjeti dopuštenosti razmatranja predmeta od strane suda. Tako sud može razmatrati predmet samo nakon što su iscrpljena sva raspoloživa domaća pravna sredstva, u skladu s općeprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i unutar razdoblja od šest mjeseci od dana donošenja konačne odluke (čl. 35. st. 1. Konvencije). Sud neće razmatrati niti jedan pojedinačni zahtjev podnesen na temelju članka 34. koji je anonimn ili u osnovi isti kao neki predmet što ga je Sud već ispitivao, ili koji je već podvrgnut nekom drugom međunarodnom postupku istrage ili rješavanja te ako ne sadrži nikakve nove relevantne činjenice (čl. 35. st. 2. Konvencije). Sud će proglasiti nedopuštenim svaki pojedinačni zahtjev podnesen na temelju članka 34. ako: a) zahtjev smatra inkompatibilnim s odredbama Konvencije i dodatnih protokola, očito neosnovanim ili zloupotrebom prava na podnošenje zahtjeva, ili b) smatra da podnositelj nije pretrpio značajnu štetu, osim ako interesi poštivanja ljudskih prava zajamčenih Konvencijom i dodatnim protokolima traže ispitivanje osnovanosti zahtjeva te pod uvjetom da se na toj osnovi ne odbaci ni jedan slučaj koji nije propisno razmotren pred domaćim sudom (čl. 35. st. 3. Konvencije). Naposljetku sud može u svakom stadiju postupka odbaciti svaki zahtjev koji smatra nedopuštenim na temelju članka 35 (čl. 35. st. 4. Konvencije). Odluka o proglašenju nedopuštenog zahtjeva je konačna (čl. 27. st. 2. i čl. 28. st. 2. Konvencije). Odluku o dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva donosi Odbor ako o glavnom pitanju slučaja koje se odnosi na tumačenje ili primjenu Konvencije ili dodatnih protokola, postoji ustaljena sudska praksa ovoga Suda (čl. 28. st. 1. toč.b. Konvencije). Odluka Odbora o dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva je konačna (čl. 28. st. 2. Konvencije). Ako nije donesena odluka na temelju članaka 27. ili 28., odnosno presude na temelju članka 28., o dopuštenosti i osnovanosti pojedinačnih zahtjeva podnesenih na temelju članka 34. odlučuje vijeće (čl. 29. st. 1. Konvencije). Ako se pri razmatranju slučaja pred vijećem pojavi neko važno pitanje koje utječe na tumačenje Konvencije ili dodatnih protokola, ili ako rješenje nekog pitanja pred vijećem može dovesti do rezultata koji je nespojiv s prije donesenom presudom Suda, vijeće može, u bilo kojem času prije donošenja presude, ustupiti nadležnost velikom vijeću, osim ako jedna od stranaka spora tome prigovori (čl. 30. Konvencije). Veliko vijeće može odlučivati i u slučajevima ako odbor od pet sudaca velikog vijeća prihvati zahtjev za suđenje kojeg svaka

studenog 2000. određena je: opća zabrana diskriminacije (čl. 1.). Protokolom br. 13. uz Konvenciju donesenim u Vilniusu dana 3. svibnja 2002. ukinuta je smrtna kazna (čl. 1.). Protokolom br. 16. uz Konvenciju donesenim u Strasbourgu dana 2. listopada 2013. određene se neke od procesnih mogućnosti suda za donošenjem savjetodavnih mišljenja. Konvencija sa navedenim Protokolima je objavljena na mrežnoj stranici https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HRV.pdf, posjećeno dana 22. siječnja 2021., u 11:42 h.

stranka spora može podnijeti u razdoblju od tri mjeseca nakon donošenja presude vijeća, ali samo ako slučaj postavlja neko važno pitanje koje utječe na tumačenje ili primjenu Konvencije ili dodatnih protokola ili neki ozbiljan problem općeg značenja (čl. 43. st. 1. i 2. Konvencije). Ako odbor prihvati zahtjev, veliko će vijeće riješiti slučaj presudom (čl. 43. st. 3. Konvencije).

Sud provodi postupak zajedno s predstavnicima stranaka i, ako je potrebno, provodi istragu za čije djelotvorno provođenje zainteresirane visoke ugovorne stranke pružaju svu potrebnu suradnju (čl. 38. Konvencije). Rasprave suda i dokumenti iz postupka su javni, osim kada sud, odnosno predsjednik suda odluče drugačije (čl. 40. Konvencije). Presude velikog vijeća su konačne (čl. 44. st. 1. Konvencije), dok su presude vijeća konačne u slučajevima a) kad stranke izjave da neće uložiti zahtjev za podnošenje slučaja velikom vijeću; ili b) tri mjeseca nakon dana donošenja presude, ako nije uložena zahtjev za podnošenje slučaja velikom vijeću; ili c) kad odbor velikoga vijeća odbije zahtjev o podnošenju na temelju članka 43. Konvencije (čl. 44. st. 2. Konvencije). Presude suda moraju biti obrazložene (čl. 45. st. 1. Konvencije), a presude nisu donesene jednoglasno, svaki sudac koji je odlučivao drugačije ima pravo dati izdvojeno mišljenje (čl. 45. st. 2. Konvencije). Potpisnice Konvencije se obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke (čl. 46. st. 1. Konvencije).

Dakle, protiv odluke državnog suda kojom je odlučivano o poništaju arbitražnog pravorijeka i protiv koje su u skladu s Konvencijom iscrpljena domaća pravna sredstva, moguće je podnijeti navedeno pravno sredstvo Europskom sudu za ljudska prava. Ali protiv arbitražnog pravorijeka ne bi bilo dopušteno podnijeti navedeno pravno sredstvo direktno Europskom sudu za ljudsku pravu, jer je nužno prethodno protiv pravorijeka iscrpiti sva raspoloživa domaća pravna sredstva, a koji uvjet dopuštenosti je i određen člankom 35. stavkom 1. Konvencije.

8.2. UML

UML ne sadrži odredbe kojima bi bili određeni pravni lijekovi protiv odluke kojom je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka. Nedostatak tih odredbi je i razumljiv s obzirom na to da UML ostavlja nacionalnim državama da samostalno urede postupak za poništaj pravorijeka.

8.3. Prava sredstva protiv odluke kojom je odlučeno o tužbi za poništaj u poredbenom pravu

8.3.1. Austrijsko pravo

Protiv odluke Vrhovnog suda donesenih u postupcima poništaja pravorijeka nije dozvoljeno izjavljivanje žalbe, pa je tako Vrhovni sud jedina i konačna instanca za odlučivanje o tužbama za poništaj pravorijeka. Postupak pred Vrhovnim sudom vodi se u skladu s paragrafima öZPO (§ 616. st. 1. reč. 1. öZPO) kojima je uređen postupak pred prvostupanjskim sudovima (§ 226. - 430. öZPO).

Pravomoćna sudska odluka kojom je odlučeno povodom tužbe radi poništaja pravorijeka može se pobijati tužbom za poništaj (§ 529. st. 1. öZPO). I to iz sljedećih razloga: 1. ako je sudac koji je donio odluku bio isključen na temelju zakonskih odredbi od obnašanja sudačke dužnosti u tom predmetu; 2. ako stranka u postupku uopće nije bila zastupana ili ako je trebala imati zakonskog zastupnika, a nije bila zastupana od strane zakonskog zastupnika, izuzev ako vođenje postupka nije naknadno propisno odobreno (§ 529. st. 1. toč. 1.-2. öZPO). Tužba za poništaj bi ipak bila nedopuštena ako je, u slučaju iz točke 1. razlog za isključenje, a u slučaju točke 2. nedostatak parnične sposobnosti ili zakonskog zastupanja već prije pravomoćne odluke neuspješno istaknut putem zahtjeva za izuzeće, prijedloga za proglašenje ništavosti postupka ili putem pravnog lijeka (§ 529. st. 2. öZPO). Proglašenje ništavosti će biti nedopušteno i ako se stranka na razlog za isključenje iz paragrafa 529. stavka 1. točke 1. öZPO-a mogla pozvati u ranijem postupku ili putem pravnog lijeka (§ 529. st. 3. öZPO).

Tužba za poništaj pravomoćne odluke podnosi se u neproduživom roku od četiri tjedna (§ 534. st. 1. öZPO). Taj rok počinje teći: 1. u slučaju paragrafa 529. točke 1. öZPO-a od dana kada je stranka saznala za razlog za isključenje ili ako se to dogodilo prije nego što je pobijana odluka postala pravomoćna, od potonjeg dana; 2. u slučaju paragrafa 529. točke 2. öZPO-a od dana kada je odluka dostavljena stranci, a ako stranka nije parnično sposobna, zakonskom zastupniku stranke, međutim također ne prije nego što je pobijana odluka postala pravomoćna (§ 534. st. 2. toč. 1.-2. öZPO). Nakon proteka deset godina nakon što je odluka postala pravomoćna, tužba se više ne može podnijeti, s iznimkom u slučaju navedenom u točki 2. (§ 534. st. 3. öZPO).

Stranke su nakon donošenja pravomoćne sudske odluke kojom je odlučeno povodom tužbe radi poništaja pravorijeka ovlaštene podnijeti i prijedlog za ponavljanje postupka i to iz sljedećih razloga: 1. ako je isprava na kojoj se odluka temelji pogrešno sastavljena ili krivotvorena; 2. ako su svjedok, vještak ili protivna strana proglašeni krivima za davanje lažnog iskaza (§ 288. Kaznenog zakonika) tijekom svog saslušanja i ako se odluka temelji na toj izjavi; 3. ako se odluka temelji na obmani (§ 108. KZ), pronevjeri (§ 134. KZ), prijevari (§ 146. KZ), krivotvorenju isprava (§ 223. KZ), krivotvorenju posebno zaštićenih isprava (§ 224. KZ) ili službenog pečata (§ 225. KZ), posredno neistinitom izdavanju isprave ili njezinoj ovjeri (§ 228. KZ), prikrivanju isprava (§ 229. KZ), ili pomicanju graničnih oznaka (§ 230. KZ) kao zakonski kažnjivoj radnji zastupnika stranke, njezina protivnika ili njegova zastupnika; 4. ako je sudac kod donošenja odluke ili ranije odluke na kojoj se odluka temelji počinio povredu svoje službene dužnosti kažnjivu po Kaznenom zakoniku u odnosu na pravni spor na štetu stranke; 5. ako je kaznenopravno utvrđenje na kojem se temelji odluka ukinuto drugom presudom koja je postala pravomoćna; 6. ako stranka sazna za, ili je u situaciji da može koristiti, već ranije donesenu i pravomoćnu odluku o istom zahtjevu ili o istom pravnom odnosu, a koja između stranaka u ponovljenom postupku stvara pravo; 7. ako stranka sazna za nove činjenice, ili pronade ili je u mogućnosti koristiti se dokazima koji bi, da su bili izneseni i korišteni u ranijem postupku, doveli do odluke koja bi za nju bila povoljnija (§ 530. st. 1. toč. 1.-7. öZPO). Zbog okolnosti navedenih u točkama 6. i 7. paragrafa 530. stavka 1. öZPO-a, ponavljanje postupka je dopušteno samo ako je stranka bez svoje krivnje bila u nemogućnosti istaknuti pravomoćnost odluke ili nove činjenice ili dokaze prije zaključenja usmene rasprave, nakon koje je (§ 530. st. 1. öZPO). Ponavljanje postupka se može odobriti i za izvođenje dokaza koji su isključeni iz rasprave u smislu paragrafa 279. stavka 2. ako bi korištenje tih dokaza u ranijem postupku očito rezultiralo odlukom koja bi bila povoljnija za stranku. (§ 531. öZPO). Prijedlog za ponavljanje postupka podnosi se u neproduživom roku od četiri tjedna (§ 534. st. 1. öZPO). Taj rok počinje teći: 3. u slučajevima iz paragrafa 530. točaka 1. do 5. öZPO-a od dana kada je presuda donijeta u kaznenom postupku ili rješenje kojim se kazneni postupak obustavlja postalo pravomoćno; 4. u slučaju paragrafa 530. točaka 6. i 7. öZPO-a od dana kada je stranka bila u mogućnosti upotrijebiti pravomoćnu odluku ili sudu iznijeti činjenice i dokazna sredstva za koja je saznala; 5. u slučaju paragrafa 531. öZPO-a od dostave odluke prvog stupnja (§ 534. st. 2. toč. 3.-5. öZPO). Nakon proteka deset godina nakon što je odluka postala pravomoćna, prijedlog za ponavljanje postupka se ne može podnijeti (§ 534. st. 3. öZPO).

8.3.2. Švicarsko pravo

U pogledu pravnih lijekova protiv odluka državnih sudova koji su odlučili o pritužbi ili reviziji protiv pravorijeka, ponovno je potrebno razlikovati između pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem i pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja.

8.3.2.1. *Pravorijek iz spora s međunarodnim obilježjem*

U 5. dijelu ovog rada rečeno je da se protiv pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem može izjaviti pritužba iz razloga navedenih u članku 190. stavku 2. slovima a)-e) SchIPRG-a te revizija protiv pravorijeka iz razloga navedenih u članku 190.a stavku 1. slovima a)-c) SchIPRG-a. Oba pravna lijeka mogu se podnijeti isključivo švicarskom Saveznom sudom (čl. 191. SchIPRG).

Odluke Saveznog suda mogu biti prema zakonskim odredbama ukinute ili izmijenjene samo od strane njega samoga (čl. 2. st. 2. SchBGG). To vrijedi i za odluke Saveznog suda koje je donio povodom pritužbe ili revizije protiv pravorijeka. U oba slučaja takva njegova odluka podliježe reviziji sukladno odredbama članka 121.-128. SchBGG-a.⁹⁶⁹

Revizija odluke Saveznog suda može se zahtijevati: a) ako su povrijeđena pravila o sastavu suda ili izuzeću; b) ako je sud dosudio jednoj stranci više ili, bez da to zakon dozvoljava, nešto drugo od onoga što je ona zahtijevala, ili manje od onoga što je protivna stranka priznala; c) ako sud nije odlučio o pojedinim zahtjevima; d) ako sud iz nepažnje nije uzeo u obzir relevantne činjenice koje se nalaze u spisu (čl. 121. SchBGG). Može se podnijeti i revizija zbog povrede Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda od 4. studenog 1950. (EKLJP): a) ako je Europski sud za ljudska prava utvrdio u konačnoj presudi (čl. 44. EKLJP) da su EKLJP ili njezini Protokoli povrijeđeni ili da je slučaj zaključen prijateljskim rješenjem (čl. 39. EKLJP); b) ako naknada štete (kompenzacija) nije primjerena da bi se posljedice povrede otklonile; i c) ako je revizija nužna kako bi se povreda otklonila (čl. 122. SchBGG). Revizija se može zahtijevati i ako je kazneni postupak pokazao da je zločin ili prekršaj koji je počinjen na štetu stranke imao utjecaj na odluku; no osuda putem kaznenog suda nije nužna. Ako se kazneni postupak ne može provesti tada se može dati i neki drugi dokaz (čl. 123. st. 1. reč. 1.-2. SchBGG). Pored toga, revizija se može zahtijevati: a) u građanskim i javnopravnim stvarima, ako podnositelj revizije naknadno sazna za relevantne činjenice ili nađe odlučujuće dokaze,

⁹⁶⁹ Tako i Göksu, op. cit. u bilj. 886., str. 93. i 96.

koje nije mogao istaknuti u ranijem postupku, no uz isključenje činjenica dokaza, koji su nastali nakon odluke; b) u kaznenim stvarima, ako su ispunjene pretpostavke predviđene u članku 410 stavku 1. slovima a) i b) te stavku 2. Zakona o kaznenom postupku (*Strafprozessordnung*)⁹⁷⁰; c) u stvarima, u kojima se zahtjevi odnese na naknadu nuklearne štete, a iz razloga navedenim u članku 5. stavku 5. Zakona o odgovornosti za nuklearnu energiju (*Kernenergiehaftpflichtgesetz*)⁹⁷¹ (čl. 123. st. 2. SchBGG).

Revizija se podnosi Saveznom sudu: a) uslijed povrede pravila o izuzeću - unutar 30 dana od dana otkrivanja razloga za izuzeće; b) uslijed povrede drugih postupovnopравnih pravila - unutar 30 dana nakon otvaranja (dostave) potpunog primjerka odluke; c) uslijed povrede EKLJP - unutar 90 dana, nakon što je presuda Europskog suda za ljudska prava prema članku 44. EKLJP postala konačna; d) uslijed drugih razloga - unutar 90 dana nakon njihovog otkrivanja, no najranije nakon otvaranja (dostave) potpunog primjerka odluke ili nakon zaključenja kaznenog postupka (čl. 124. st. 1. SchBGG). Nakon proteka 10 godina od donošenja odluke ne može se revizija više zahtijevati, izuzev: a) u kaznenim stvarima iz razloga navedenim u članku 123. stavku 1. i stavku 2. slovo b) SchBGG; b) u drugim slučajevima iz razloga navedenim u članku 123. stavku 1. SchBGG (čl. 124. st. 2. SchBGG). Posebni rokovi prema članku 5. stavku 5. Zakona o odgovornosti za nuklearnu energiju od 13. lipnja 2008. zadržavaju primjenu (čl. 124. st. 3. SchBGG).

Revizija odluke, koja je potvrdila odluku prethodne instance, ne može se zahtijevati iz razloga, koji je još prije donošenja odluke Saveznog suda otkriven i koji je mogao biti istaknut u reviziji kod prethodne instance (čl. 125. SchBGG).

Nakon podnošenja revizije sudac/sutkinja Saveznog suda (Instruktionsrichter, Instruktionsrichterin) mogu po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke odgoditi ovrhu pobijane odluke ili poduzeti druge privremene zaštitne mjere (čl. 126. SchBGG).

Ako Savezni sud ne smatra reviziju nedopuštenom ili neosnovanom, on ju dostavlja prethodnoj instanci, svim drugim strankama, sudionicima ili vlastima koje su ovlaštene na žalbu; istovremeno im određuje rok za podnošenje očitovanja (čl. 127 SchBG).

⁹⁷⁰ Zakon o kaznenom postupku od 5. listopada 2007., AS 2010 1881, BBI 2006 1085, SR 312.0.

⁹⁷¹ Zakon o odgovornosti za nuklearnu energiju od 13. lipnja 2008., AS 2022 43, BBI 2007 5397, SR 732.44.

Ako Savezni sud nađe da je razlog za reviziju osnovan, ukinut će raniju odluku i nanovo odlučiti (čl. 128. st. 1. SchBGG). Ako sud ukida odluku o vraćanju odluke, on istovremeno određuje učinak takvog ukidanja na novu odluku prethodne instance, ako je ona u međuvremenu donijeta (čl. 128. st. 2. SchBGG). Ako Savezni sud nanovo odlučuje u kaznenoj stvari, tada je članak 415. Zakona o kaznenom postupku odgovarajuće primjenljiv (čl. 128. st. 3. SchBGG).

8.3.2.2. *Pravorijek iz spora bez međunarodnog obilježja*

Protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja može se podnijeti pritužba iz razloga navedenim u članku 393. slovima a)-f) SchZPO-a odnosno protiv međupravorijeka iz razloga navedenih u članku 392. slovima a)-b) SchZPO-a. Pritužba se podnosi Saveznom sudu (čl. 389. st. 1. SchZPO). Odluka Saveznog suda donesena u ovom slučaju može se ukinuti ili promijeniti samo u skladu s pravilima o reviziji predviđenim u člancima 121.-128. SchBGG koje su u gornjem tekstu upravo predstavljena.

Rečeno je već ranije da stranke mogu putem izričite izjave u ugovoru o arbitraži ili u nekom kasnijem sporazumu ugovoriti da se pravorijek može pobijati pritužbom pred kantonalnim sudom nadležnim prema članku 356. stavku 1. SchZPO-a (čl. 390. st. 1. SchZPO), dakle pred državnim višim sudom, kojeg je kanton u kojem se nalazi sjedište arbitražnog suda odredilo kao nadležnog za odlučivanje o pritužbi protiv pravorijeka. U literaturi se posebno naglašava da to pravilo vrijedi samo za pravorijeke donijete u sporu bez međunarodnog elementa.⁹⁷² No, to pravilo se u praksi od strane stranaka ugovora o arbitraži ne koristi često.⁹⁷³ U svakom slučaju je i odluka višeg kantonalnog suda koji je odlučio o pritužbi protiv pravorijeka, jednako kao i odluka Saveznog suda, konačna (čl. 390. st. 2. reč. 1. SchZPO). Ipak, protiv takve odluke višeg kantonalnog suda moguća je pritužba pred Saveznim sudom u građanskim stvarima u skladu s člankom 72. stavkom 1. SchBGG-a, kako bi se u konkretnom slučaju ispitala ispravna primjena članka 390. SchZPO-a, što je Savezni sud potvrdio u svojoj praksi⁹⁷⁴, a takvo stajalište se zastupa i u literaturi.⁹⁷⁵ U literaturi se smatra da supsidijarna ustavna tužba protiv odluke posljednje kantonalne instance u pogledu pravorijeka sukladno

⁹⁷² Göksu, op. cit. u bilj. 886., str. 86.

⁹⁷³ Dasser Felix, u knjizi: *Oberhammer Paul/Domej Taja/Haas Ulrich* (ur.), *Schweizerische Zivilprozessordnung*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 3. izdanje, Basel, 2021., čl. 390. ZPO, br. 1.

⁹⁷⁴ Vidjeti Odluku Saveznog suda od 28. svibnja 2014. i. S. A. SA c. B. Sarl, EA 35/2014, BGE 140 III 267 E. Objavljeno i kod Legalis, Helbing Lichtenhahn, Pra 104(2015) br. 24.

⁹⁷⁵ Dasser, op. cit. u bilj. 973., čl. 390. ZPO, br. 4.

člancima 113.-119. SchBGG-a ne bi bila moguća.⁹⁷⁶ No, stranka može kod suda, koji je odlučivao kao posljednja kantonalna instanca u predmetu, zahtijevati reviziju pravomoćne odluke državnog suda, i to prema člancima 328.-333. SchZPO-a.⁹⁷⁷

Naime, stranka može kod suda, koji je u predmetu odlučivao kao posljednja kantonalna instanca, zahtijevati reviziju pravomoćne odluke: a) ako ta stranka naknadno sazna za relevantne činjenice ili nađe odlučujuće dokaze, koje nije mogla istaknuti u ranijem postupku, pri čemu su isključene činjenice i dokazi, koji su nastali tek nakon dotične odluke; b) ako je kazneni postupak pokazao da je zločin ili prekršaj koji je počinjen na štetu stranke imao utjecaj na odluku; ako se kazneni postupak ne može provesti, tada se može predložiti (dati) i neki drugi dokaz; c) ako se tvrdi da je priznanje tužbenog zahtjeva, povlačenje tužbe ili sudska nagodba bez učinka (čl. 328. st. 1. SchZPO). Revizija se uslijed povrede Europske konvencije o ljudskim pravima od 4. studenog 1950. (EKLJP) može zahtijevati: a) ako je Europski sud za ljudska prava utvrdio u konačnoj presudi (čl. 44 EKLJP), da su EKLJP ili njezini Protokoli povrijeđeni, ili da je slučaj zaključen putem prijateljskog rješenja (čl. 39. EKLJP); b) ako naknada štete (kompenzacija) nije primjerena da bi se posljedice povrede otklonile; i c) ako je revizija nužna kako bi se otklonila povreda (čl. 328. st. 2. SchZPO). Revizija se podnosi pisanim putem i s obrazloženjem i to unutar 90 dana od otkrivanja razloga za reviziju (čl. 329. st. 1. SchZPO). Nakon proteka 10 godina od nastupa pravomoćnosti odluke, njezina se revizija više ne može zahtijevati, izuzev u slučaju članka 328. stavka 1. slova b) (čl. 329. st. 2. SchZPO). Sud će reviziju dostaviti protivnoj stranci na izjašnjenje, izuzev ako je revizija očito nedopuštena ili očito neobrazložena (čl. 330. SchZPO). Podnošenje revizije nema suspenzivni učinak (čl. 331. st. 1. SchZPO). Sud može odgoditi ovrhu odluke, a ako je to nužno odrediti će mjere osiguranja ili odrediti davanje osiguranja (čl. 331. st. 2. SchZPO). Odluka o reviziji se može pobijati pritužbom (čl. 332. SchZPO). Ako sud prihvati reviziju, ukinut će svoju radniju odluku i nanovo odlučiti (čl. 333. st. 1. SchZPO). U novoj odluci on odlučuje i o troškovima ranije postupka (čl. 333. st. 2. SchZPO). Sud otvara (dostavlja) svoju odluku s pisanim obrazloženjem (čl. 333. st. 3. SchZPO).

⁹⁷⁶ Dasser, op. cit. u bilj. 973., čl. 390. ZPO, br. 4; *Mráz Michael/Peter Flavio*, u knjizi *Spühler Karl/Tenchio Luca/Infanger Dominik* (ur.), *Basler Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung (ZPO)*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 3. izdanje, Basel, 2017., čl. 390. br. 18.

⁹⁷⁷ Tako i *Mráz/Peter*, op. cit. u bilj. 976., čl. 390. ZPO, br. 18.

Protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja može se izjaviti i revizija i to iz razloga navedenih u članku 396. stavku 1. slovima a)-d) te u stavku 2. slovima a)-c) SchZPO-a, a koji su predstavljeni u 6. dijelu ovog rada.⁹⁷⁸ Kanton u kojem se nalazi sjedište arbitražnog suda određuje viši kantonalni sud koji je nadležan za odlučivanje o reviziji (čl. 356. st. 1. a SchZPO). SchZPO u pogledu odluke višeg kantonalnog suda koji je odlučio o reviziji protiv pravorijeka ne predviđa primjenu članka 332. SchZPO-a, koji dozvoljava pritužbu Saveznom sudu protiv odluke državnog suda koji je odlučio o reviziji protiv pravomoćne odluke državnog suda (vidjeti čl. 398. i čl. 332. SchZPO u vezi s čl. 72. st. 1. SchBGG).

8.3.3. Englesko pravo

Protiv odluke Visokog suda kojom je odlučeno o tužbi za osporavanje pravorijeka ili o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju stranka, nezadovoljna takvom odlukom može izjaviti žalbu o kojoj odlučuje Žalbeni sud (*Court of Appeal*).

Pretpostavke za izjavljivanje žalbe i žalbeni postupak uređeni su Dijelom 52.CPR-a i pratećim Praktičnim smjernicama br. 52A - 52 E⁹⁷⁹. Specifičnost engleskog zakonodavstva u odnosu na komparativna zakonodavstva ogleda se u tome da mogućnost izjavljivanja žalbe ne ovisi samo o stranačkim dispozicijama već je nužno da prethodno sudac koji je donio presudu ili žalbeni sud dozvoli izjavljivanje žalbe (CPR br. 52.3 te, čl. 67. st. 4., čl. 68. st. 4. i čl. 69. st. 8. AA). Takvo dopuštenje predstavlja procesnu pretpostavku da bi žalbeni sud uopće razmatrao žalbu. Zahtjev za dopustivost žalbe može se podnijeti ili nižem sudu na ročištu na kojem je donesena odluka protiv koje se zahtijeva podnošenje žalbe⁹⁸⁰ ili žalbenom sudu i to u obavijesti

⁹⁷⁸ Kunz navodi da je Savezni sud do sada bio izrazito restriktivan prilikom odlučivanja o reviziji protiv arbitražnih odluka. U prilog takvoj tvrdnji navodi da je od 1992., kada je Savezni sud prvi put prihvatio mogućnost revizije arbitražnih odluka pa do kraja 2019., revizija zatražena u 40-ak slučajeva, a da je u samo 3 slučaja Savezni sud usvojio reviziju. Zaključuje da mali broj usvojenih zahtjeva za revizijom zajedno s visokim troškovima (sudski troškovi i pravni troškovi koji se dodjeljuju tuženiku) u slučaju neuspješnosti čini reviziju prilično rizičnim pothvatom; Vidjeti Kunz, op. cit. u bilj. 438., str. 28. Statistički prikaz odluka Saveznog suda u razdoblju od 1992.-2019. se također nalazi u tome radu na str. 29.-31.

⁹⁷⁹ Uputstva za praksu br. 52A - 52 E (*Practice direction 52A - 52 E*, eng, dalje u tekstu: Uputstva 52A - Uputstva 52 E) su objavljena na mrežnoj stranici <https://www.gov.uk/guidance/civil-procedure-rules-parts-41-to-60/part-52-appeals>, posjećeno dana 18. veljače 2021., u 11:22 h.

⁹⁸⁰ Iz presuda koje sam razmatrao za potrebe ovog rada, utvrđujem da odluku o dopustivosti izjavljivanja žalbe sudac naznačuje u uvodu presude. Tako primjerice u postupku pobijanja pravorijeka koji se vodio između *The Secretary of State for the Home Department i Raytheon Systems limited*, sud je dana 17. veljače 2015. donio odluku pod posl. br. [2015] EWHC 311 (TCC) kojom je u odnosu na dopustivost izjavljivanja žalbe uvodno naglasio, "Obje strane zatražile su dopuštenje da ulože žalbu na pitanja o kojima su "izgubile"; Naznačio sam da ću, s obzirom na važnost slučaja i korisnost Žalbenog suda koji se bavi brojnim pokrenutim pitanjima, dati dozvolu ne

o žalbi (CPR br. 52.3(2); PD br. 52A(4.1)). Čak i u slučaju da niži sud odbije zahtjev za dopustivost žalbe, to ne sprječava stranku da sada od žalbenog suda traži dopuštenje za izjavljivanje žalbe (CPR br. 52.3(3)). Kada se zahtjev za dopustivost žalbe podnosi Žalbenom sudu, sudac koji odlučuje o tom predmetu će o zahtjevu u pravilu odlučiti pisanom odlukom bez prethodnog ročišta (CPR br. 52.5(1)), no on će zakaziti ročište, ako smatra da se o dopustivosti žalbe ne može pošteno odlučiti bez ročišta (CPR br. 52.5(2)). Određeno ročište će se održati najkasnije u roku od 14 dana od odluke suca i to pred tim istim sucem koji je odlučio da će se održati ročište, izuzev ako sud ne odluči drugačije (CPR br. 52.5(3)). Žalbeni sud može naložiti podnositelju zahtjeva za dopustivost žalbe da posebno u podnescima obrazloži određeno pitanje ili pitanja za ročište kako bi se pomoglo sudu u donošenju odluke, a može i naložiti suprotnoj strani da se pisano očituje o zahtjevu podnositelja i da prisustvuje ročištu (CPR br. 52.5(4)). Sud će dopustiti žalbu samo ako smatra da bi žalba mogla imati stvarne izgleda za uspjeh ili da postoji neki drugi bitan razlog da se žalba razmotri pred Žalbenim sudom (CPR br. 52.6(1)). Ali sud može dopuštajući žalbu odrediti da će se odlučivati samo o određenim pitanjima ili je može na drugi način uvjetovati (CPR br. 52.6(2)), kao primjerice plaćanjem određenog novčanog iznosa ili davanjem osiguranja za potrebe troškova žalbenog postupka (CPR br. 3.1(3). i br. 25.15). Ako sud pred kojim se vodio postupak odbije dati dopuštenje za izjavljivanje žalbe, podnositelj se može obratiti Žalbenom sudu koji će dozvoliti izjavljivanje žalbe ako smatra da žalba ima stvarne izgleda za uspjeh i ako ona otvara važno načelno pitanje ili pitanje važno za praksu ili ako sud smatra da postoji neki drugi bitni razlog da razmotri žalbu (CPR br. 52.7(2)). Podnositelj je dužan u ovom slučaju obratiti se Žalbenom sudu u roku od 7 dana od dana kada je sud pred kojim se vodio postupak odbio dati dopuštenje za izjavljivanje žalbe (CPR br. 52.8(3)). Inače, podnositelj zahtjeva za dopustivost žalbe, taj zahtjev mora izjaviti u roku određenom od strane suda koji je donio odluku, koji rok može biti duži, ali i kraći od 21 dana, a ako taj sud nije odredio rok, podnositelj je dužan podnijeti zahtjev za dopustivost žalbe u roku od 21 dana od dana primitka odluke koju želi pobiti žalbom (CPR br. 52.12(2)). Zahtjev za dopustivost žalbe se mora dostaviti protivnoj strani najkasnije u roku od 7 dana od dana njegovog podnošenja (CPR br. 52.12(3)).

Žalbeni sud je, odlučujući o žalbi, ovlašten donijeti jednu od sljedećih odluka: (a) potvrditi, poništiti ili izmijeniti bilo koju odluku ili presudu koju je donio niži sud; (b) uputiti bilo koji zahtjev ili pitanje na odlučivanje nižem sudu; (c) naložiti novo suđenje ("*trial*") ili

samo za prvu presudu već i posljedično za ovu presudu." (odluka je dostupna na mrežnoj stranici <https://www.bailii.org>, posjećeno dana 4. ožujka 2021., u 17:14 h).

ročište ("*hearing*"); (d) donijeti odluke ("*orders*") za plaćanje kamata; (e) donijeti odluke ("*orders*") za podmirenje troškova (CRP br. 52.20(2)).

Nakon konačne odluke o izjavljenoj žalbi, Visoki sud ili Žalbeni sud će preispitati takvu konačnu odluku samo: a) ako je to potrebno učiniti kako bi se izbjegla stvarna nepravda; b) ako su okolnosti iznimne i čine prikladnim ponovno razmatranje žalbe; i c) ako ne postoji alternativni učinkoviti pravni lijek. Za podnošenje zahtjeva radi ponovnog odlučivanja o konačnoj odluci o žalbi također je potrebno prethodno dopuštenje, čak i u onim slučajevima kada dopuštenje nije bilo potrebno prilikom izjavljivanja prve žalbe (CPR br. 52.30(4)). Nije dozvoljena žalba ili revizija protiv odluke o dopustivosti zahtjeva za preispitivanje konačne odluke o žalbi, pa je odluka suca kojom je odlučio o dopuštenosti tog zahtjeva konačna, bila ona negativna ili pozitivna (CPR br. 52.30(7)).

Postupak podnošenja zahtjeva za dopustivost žalbe detaljno je razrađen u Praktičnim smjernicama br. 52A-52E.

Spomenimo da kada je riječ o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju (čl. 69. AA), AA izričito određuje da se odluka suda o toj žalbi smatra presudom u svrhu daljnje žalbe (čl. 69. st. 8. reč. 1. AA). Takva žalba je moguća samo ako se prethodno dopusti, pri čemu će je sud dopustiti samo ako smatra da je pitanje od opće važnosti ili je riječ o pitanju koje iz drugih posebnih razloga treba biti razmotreno od strane Žalbenog suda (čl. 69. st. 8. reč. 2. AA).

8.4. Poredbenopravni sažetak

Hrvatsko zakonodavstvo i komparativna zakonodavstva se u bitnome razlikuju u odnosu na broj pravnih sredstava protiv odluka kojima je odlučeno o zahtjevu za pobijanje pravorijeka. Tako sukladno odredbama ZPP-a, protiv presude kojom je prvostupanjski sud odlučio o zahtjevu za poništaj pravorijeka, svaka stranka može izjaviti žalbu u roku od 15 dana od dostave prijepisa presude. Obzirom na dvojnu nadležnost sudova za odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka, o žalbi protiv presude TSZG-a odlučuje VTSRH dok o žalbi protiv presude ŽSZG-a odlučuje VSRH. Protiv odluke drugostupanjskog suda o žalbi, stranke su nakon stupanja na

snagu Novele ZPP-a 2022 ovlaštene izjaviti reviziju, ali samo u slučajevima da VSRH dopusti izjavljivanje revizije. ZPP-om su propisani razlozi kada će VSRH dopustiti izjavljivanje revizije. Bitno je za ukazati i da je od stupanja na snage Novele ZPP-a 2019 dopuštena revizija i protiv odluka VSRH-a kojima je taj sud odlučivao o žalbama protiv odluka ŽSZG-a u postupcima poništaja pravorijeka. To je svakako značaj doprinos usklađenju sudske prakse između TSZG-a i ŽSZG-a u postupcima za poništaj pravorijeka. Obzirom na ograničeni broj razloga za izjavljivanje revizije, a koji još uz to moraju biti činjenično i pravno jako detaljno potkrijepljeni, za očekivati je da će revizijski sud u malom broju slučajeva i dopustiti izjavljivanje revizije. A koja tvrdnja je i potkrijepljena sudskom praksom revizijskog suda naznačenom ovim radom. Obzirom je Novelom ZPP-a 2022 ukinut članak 394.a ZPP-a kojim je bilo propisano da će u svim slučajevima kada bi revizijski sud ukinuo presude nižestupanjskih sudova i vratio im predmet na ponovno odlučivanje, ti sudovi bili vezani pravnim shvaćanjima revizijskog suda, ostaje za vidjeti u kolikoj mjeri će nižestupanjski sudovi prihvatiti *"uvjerljivost argumentacije"* VSRH-a iz ukidnih odluka. Nadalje, stranke su ovlaštene nakon pravomoćnog okončanja postupka za poništaj pravorijeka tražiti njegovo ponavljanje prijedlogom za ponavljanje postupka. Iz postupaka koje sam razmatrao za potrebe ovog rada utvrđuje se da stranke u niti jednom slučaju nisu tražile ponavljanje postupka. Obzirom na prethodno navedeno, jasno je da su mogućnosti stranaka za izjavljivanjem pravnih lijekova u postupcima poništaja pravorijeka identični mogućnostima stranaka u postupcima redovne parnice. ZPP među tim postupcima ne radi nikakvu razliku niti propisuje posebne uvjete za izjavljivanje pravnih lijekova ili posebne žalbene ili revizijske razloge. Pitanje mogu li stranke protiv arbitražnog pravorijeka izjaviti ustavnu tužbu ostaje i dalje nedovoljno razjašnjenje. Iz prikaza odluka VSRH-a može se samo zaključiti da je taj sud imao oprečna mišljenja u vezi dozvoljenosti ustavnih tužbi protiv arbitražnih pravorijeka. Iako njegova posljednja odluka prikazana ovim radom jasno ukazuje da VSRH smatra da je takva mogućnost dozvoljena. Protiv arbitražnih pravorijeka nije dozvoljeno podnošenje zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava jer je nužno prethodno protiv pravorijeka iscrpiti sva raspoloživa domaća pravna sredstva, a koji uvjet dopuštenosti je i određen člankom 35. stavkom 1. Konvencije.

Austrijsko zakonodavstvo ne dozvoljava podnošenje žalbe protiv odluka Vrhovnog suda donesenih u postupcima poništaja pravorijeka. Pa je tako Vrhovni sud jedina i konačna instanca za odlučivanje o tužbama za poništaj pravorijeka. Ali se pravomoćna sudska odluka o poništaju pravorijeka može pobijati tužbom za poništaj pravomoćne sudske odluke i prijedlogom za ponavljanje postupak, ali samo iz razloga naznačenih odredbama öZPO-a.

Mogućnost podnošenja pravnih lijekova i broj pravnih lijekova protiv odluka državnih sudova kojima je odlučeno u pritužbi ili reviziji protiv pravorijeka, švicarski zakonodavac određuje ovisno o tome radi li se o pravorijeku donijetom u sporu s međunarodnim obilježjem ili pravorijeku donijetom u sporu bez međunarodnog obilježja. Tako se protiv odluke Saveznog suda kojom je odlučio o pritužbi ili reviziji protiv pravorijeka donesenog u sporu s međunarodnim obilježjem može zahtijevati revizija sukladno odredbama članka 121.-128. SchBGG-a. Ako Savezni sud ne smatra reviziju nedopuštenom ili neosnovanom, on ju dostavlja prethodnoj instanci, svim drugim strankama, sudionicima ili vlastima koje su sada ovlaštene podnijeti žalbu. I protiv odluke Saveznog suda kojom je odlučio o pritužbi protiv pravorijeka donesenog u sporu bez međunarodnog obilježja, može se podnijeti revizija iz istih razloga kako i povodom odluke Saveznog suda kojom je odlučio o pritužbi ili reviziji protiv pravorijeka donesenog u sporu s međunarodnim obilježjem. Obzirom da su stranke ovlaštene sporazumjeti se da pravorijek mogu pobijati pritužbom pred kantonalnim sudom, odluka toga suda kojom je odlučio o pritužbi protiv pravorijeka je konačna. Ali je protiv nje dozvoljeno izjaviti pritužbu kako bi se u konkretnom slučaju ispitala ispravna primjena članka 390. SchZPO-a, a o kojoj pritužbi odlučuje Savezni sud. Supsidijarna ustavna tužba protiv odluke posljednje kantonalne instance u pogledu pravorijeka sukladno člancima 113.-119. SchBGG-a ne bi bila moguća, ali je protiv te odluke posljednje kantonalne instance moguće izjaviti reviziju pod uvjetima navedenim člancima 328.-333. SchZPO-a. Za razliku od odluke Saveznog suda kojom je odlučeno o reviziji protiv pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem, protiv odluke Saveznog suda kojom je odlučeno o reviziji protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja nije moguće izjaviti pritužbu Saveznom sudu.

Sukladno odredbama engleskog prava, protiv odluke Visokog suda kojom je odlučeno o tužbi za osporavanje pravorijeka ili o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju stranka, nezadovoljna stranka može izjaviti žalbu o kojoj odlučuje Žalbeni sud (*Court of Appeal*). Specifičnost je engleskog zakonodavstva u odnosu na hrvatsko i ostala komparativna zakonodavstva u tome što je preduvjet izjavljivanja žalbe dozvola suca koji je donio presudu ili žalbenog suda za izjavljivanje žalbe. To je procesna pretpostavka da bi žalbeni sud razmatrao žalbu. Čak i ako niži sud ne bi dozvolio izjavljivanje žalbe, to ne bi sprječavalo stranku da od žalbenog suda traži dopuštenje za izjavljivanje žalbe. Nakon odluke o izjavljenoj žalbi, Visoki sud ili Žalbeni sud mogu preispitati takvu odluku pod uvjetima određenim odredbama CPR-a. I kada se traži da se odluka preispita, potrebno je prethodno ishoditi

dopuštenje suda. Protiv odluke o dopustivosti zahtjeva za preispitivanje konačne odluke o žalbi nije dozvoljena žalba ili revizija pa je takva odluka konačna. Za ukazati je i da protiv odluke suda kojom je odlučeno o žalbi protiv pravorijeka koja je utemeljena na pravnom pitanju (čl. 69. AA) moguće izjaviti žalbu, ali i opet samo ako se prethodno dopusti njeno izjavljivanje.

9. SUDBINA ARBITRAŽNOG POSTUPKA POSLIJE PONIŠTAJA ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA

Donošenjem presude kojom se poništava pravorijek ne znači da je prestala obveza stranaka da svoj spor o kojem je odlučeno poništenim pravorijekom, ponovno povjere na rješavanje arbitražnom sudu. Ali to ne znači niti da će baš u svakom slučaju poništaja pravorijeka stranke biti obavezne svoj spor opet povjeriti na rješavanje arbitražnom sudu. Postoji sukob dvaju oprečnih shvaćanja u pogledu sudbine arbitražnog ugovora. Po jednom shvaćanju, arbitražni ugovor nije ispunjen dovršenim arbitražnim postupkom, pa se ponovno suđenje mora obaviti opet pred arbitražnim sudom. Po drugom shvaćanju, donošenjem pravorijeka ispunjena je svrha arbitražnog ugovora i prestao je mandat arbitara, iz kojeg razloga je prestao važiti i arbitražni ugovor. Stoga se suđenje u vezi istog zahtjeva o kojem je odlučivao arbitražni sud sada može pokrenuti i dovršiti samo pred državnim sudom.⁹⁸¹ Smatram da je prvo shvaćanje prihvatljivije zbog toga što naglasak stavlja na postojanje sporazumne volje stranaka da svoj spor riješe isključivo putem arbitraže. Suglasnost za arbitražnim rješavanjem svojih sporova stranke izričito iskazuju sklapanjem arbitražnog ugovora ili prešutno propustom isticanja prigovora nadležnosti u arbitražnom postupku. Osnovni temelj volje stranaka za arbitražnim rješavanjem sporova je dakle arbitražni ugovor. Dokle god je on na snazi i dokle

⁹⁸¹ Opširnije o tome vidjeti u *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 313.-315. Triva navodi: "...trebali bi zaključiti da ugovor o arbitraži prestaje važiti časom ispunjenja svrhe zbog koje je bio zaključen, dakle časom donošenja arbitražne odluke. No, dok jedni tvrde da donošenje odluke dovodi uvijek i bezuvjetno do prestanka kompromisorne klauzule, drugi se takvom shvaćanju opiru. Dok oni prvi tvrde da je donošenjem odluke arbitražna klauzula jednom zauvijek konzumirana i da su (ili jer su) arbitri obavili svoj zadatak (*fundi officio, munere*), shvaćanje drugih svodi se na to da takva posljedica nastupa samo uvjetno, pod rezolutivnim uvjetom da odluka postane i ostane pravno valjana. Bude li poništena, treba zaključiti da svrha arbitražnog ugovora nije ostvarena, pa da stoga treba, *ex post*, uzeti da kompromisorna klauzula nije ni prestala postojati ne samo uopće, nego niti za konkretni spor o kojem je na temelju nje bilo suđeno, odnosno da je po- novo oživjela, i to s učinkom *ex tunc*, u povodu donošenja pravomoćne presude redovnog suda o poništaju arbitražne odluke... Okolnost što je redovni sud usvojio tužbu za poništaj arbitražne odluke zbog nedostataka arbitražnog ugovora ne bi, prema tome, mogla predstavljati valjanu pravnu osnovu za tvrdnju da je pravomoćnom presudom o poništaju pravomoćno riješeno i pitanje pravne valjanosti arbitražnog ugovora. Pravno-teoretski ne bi se smjela isključiti mogućnost da se o pitanju egzistencije ili pravne valjanosti arbitražnog ugovora u nekom drugom sporu prejudicijelno odluči drukčije, a to bi bilo tim više moguće u sporu kojem bi pitanje postojanja ili pravne valjanosti arbitražnog ugovora bilo glavni predmet spora. Otuda činjenica pravomoćnog poništaja arbitražne odluke zbog nedostataka arbitražnog ugovora ne bi mogla predstavljati pravni temelj za odbacivanje zahtjeva da o istom sporu arbitraža ponovo sudi, jer je novo arbitražno vijeće pravno vezano prejudicijelnom odlukom redovnog suda o inegzistenciji ili o pravnoj nevaljanosti arbitražnog ugovora. Novo arbitražno vijeće moglo bi od sebe otkloniti dužnost (ponovnog) suđenja u istoj stvari pozivajući se na svoje autonomno formirano uvjerenje da arbitražni ugovor ima nedostataka zbog kojih ne može predstavljati temelj za arbitražno suđenje. Prejudicijelno zauzeti stav nevaljanosti arbitražnog ugovora u parnici povodom tužbe za poništaj arbitražne odluke mogao bi mu pri tome poslužiti tek kao materijalni dokaz u prilog njegovog istovjetnog shvaćanja. Da bi stav redovnog suda o inegzistenciji ili o pravnoj nevaljanosti arbitražnog ugovora mogao vezivati arbitražu pred koju se iznosi određeni spor zasnovan na takvom arbitražnom ugovoru, bilo bi potrebno da redovni sud svoj stav o tom pitanju izrazi u dispozitivu svoje odluke, kao stav o osnovanosti tužbenog zahtjeva koji je u odnosnom postupku bio glavni, ili jedan od glavnih predmeta spora."; Vidjeti *Triva*, op. cit. u bilj. 66., str. 110.-112.

god stranke ne odluče suprotno, nitko ne može oduzeti pravo strankama da svoj spor povjere isključivo na rješavanje arbitražnog suda. Prestankom važenja arbitražnog ugovora ili utvrđenjem njegove nevaljanosti, gubi učinak i presumpcija stranaka da svoj spor riješe putem arbitraže, osim ako stranke ne sklope novi arbitražni ugovor. U protivnom, svoj spor sada mogu riješiti samo pred državnim sudom.⁹⁸²

9.1. Hrvatsko pravo

ZA određuje da je u slučajevima, kada je pravorijek koji je donesen na temelju valjanog ugovora o arbitraži u kojem imena arbitara nisu bila određena poništen zbog razloga koji se ne odnose na postojanje ili pravnu valjanost arbitražnog ugovora, taj ugovor valjan pravni temelj za novu arbitražu u istom sporu (čl. 37. st. 1. reč. 1. ZA). U slučaju dakle da je pravorijek poništen iz razloga koji se odnose na postojanje ili pravnu valjanost arbitražnog ugovora, taj arbitražni ugovor ne bi bio temelj za novi arbitražni postupak, te bi se smatralo kao da ugovor nikada nije ni sklopljen. U svim ostalim slučajevima, postojeći arbitražni ugovor u kojem imena arbitara nisu bila određena bi bio temelj za novu arbitražu. Argumentumom *a contrario* odredbe članka 37. stavka 1. rečenice 1. ZA, dolazimo do zaključka za arbitražni ugovor u kojem su određena imena arbitara ne bi bio temelj za novu arbitražu u slučaju da je pravorijek poništen iz bilo kojeg razloga, a ne samo iz razloga koji se odnose na valjanost ugovora. Određivanje imena arbitara u arbitražnom ugovoru može dakle u slučaju poništaja pravorijeka iz bilo kojeg razloga imati negativne posljedice na volju stranaka da svoje sporove konačno riješe pred arbitražnim sudom. Rješenje iz članka 37. stavka 1. ZA originalna je tvorevina hrvatskog zakonodavca. Postavlja se pitanje zašto je određivanje arbitara negativna procesna pretpostavka za vođenje novog arbitražnog postupka u slučaju poništaja pravorijeka, ako taj pravorijek nije poništen iz razloga koji bi se odnosili na postojanje ili valjanost arbitražnog ugovora. U doktrini se smatra da stranke imenovanjem određenih arbitara, osim što žele da se spor riješi pred arbitražnim sudom, žele i da točno ti arbitri sudjeluju u postupku, zbog čega je sudjelovanje točno određenih arbitara u arbitražnom postupku *conditio sine qua non* toga arbitražnog ugovora. Ako izabrani arbitri donesenu pravorijek kojeg sud poništi u postupku poništaja, a razlozi poništaja dovedu do gubitka povjerenja stranaka u arbitre, tada bi se teško moglo braniti

⁹⁸² Više o argumentima koji idu prilog jednom ili drugom shvaćanju o sudbini arbitražnog ugovoru vidjeti u *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 313.-314.

stajalište da bi takav kompromis mogao opet biti temelj za novu arbitražu pred istim arbitrima.⁹⁸³ Ovakvo razmišljanje se može problematizirati već s aspekta da stranke sklapanjem ugovora o arbitraži, a ne imenovanjem arbitara, potvrđuju volju za arbitražnim rješavanjem nastalog spora. Samo imenovanje arbitra bez postojanja ugovora o arbitraži ne može biti temelj za arbitražu, ali je ugovor o arbitraži bez imenovanih arbitara svakako osnova za vođenje arbitražnog postupka, odnosno za isključenje nadležnosti državnog suda da odlučuje u konkretnom sporu. Smatram da se imenovanje arbitara u ugovori o arbitraži ne bi samo po sebi trebalo smatrati bitnim sastojkom tog ugovora. U tom smislu je rješenje u članku 37. ZA ograničavajuće za stranke. Naravno, stranke mogu nakon poništaja pravorijeka uvijek sklopiti novi arbitražni ugovor te tako osnažiti volju za ponovnim arbitražnim rješavanjem spora (čl. 37. st. 3. ZA), ali smisao članka 37. stavka 1. ZA, jednako kao i svake druge odredbe u arbitražnom zakonodavstvu bi trebao biti usmjeren na poticanje efikasnosti arbitražnog rješavanja spora u kojem uvijek mora biti naglasak na suglasnoj stranačkoj volji. U tim situacijama treba jasno utvrditi razloge koji su uzrokovali poništaj pravorijeka, ali se čini da bi jedino ispravno zakonsko rješenje bilo, da samo u slučaju poništaja pravorijeka zbog razloga koji utječu na valjanosti i postojanje arbitražnog ugovora, prvotno sklopljeni arbitražni ugovor ne bio temelj za novu arbitražu. Čak i da je pravorijek poništen iz bilo kojih razloga koji su na strani arbitara, strankama bi bilo omogućeno da u ponovnom postupku imenuju zamjenika arbitara u skladu s člankom 14. ZA. Ili ako je pravorijek poništen iz razloga jer arbitar u vrijeme kada je izabran nije imao kvalifikacije koje su stranke ugovorile, ali ih je stekao nakon toga, nema prepreke da on ponovno bude izabran za arbitra u novom arbitražnom postupku. Iz razloga ekonomičnosti i smanjenja troškova postupka bilo bi svrsishodno ponovno provesti postupak pred istim sastavom arbitražnog suda, ako stranke to žele i ako arbitri prihvate ponovno imenovanje za arbitra. Uostalom, i u slučaju poništaja djelomičnog pravorijeka, isti arbitražni sud ostaje nadležan za odlučivanje o glavnoj stvari. Ako se ponovno vratimo na prethodno navedenu doktrinu vezanu uz kompromis uz kojeg se vezuje i povjerenje prema arbitrima, pa čak i da *"razlozi poništaja dovedu do gubitka povjerenja stranaka u arbitre"*, identična bi onda situacija bila i u fazi arbitražnog postupka, odnosno u času kada stranke izgube povjerenje u arbitre. I tada bi se onda zaključilo da su stranke izgubile povjerenje u arbitre zbog čega bi gubitak povjerenja u arbitre predstavljao konkludentni raskid arbitražni ugovor. Ali naravno ovakva tvrdnja je hipotetska, ali i neutemeljena jer je u suprotnosti sa samom srži arbitražnog postupka. Stoga smatram da bi iz odredbe članka 37. stavka 1. rečenice

⁹⁸³ Tako i *Ibid*, str. 316.

1. ZA trebalo izbrisati dio *"u kojem imena arbitara nisu bila određena"*. Pri tome treba istaknuti da bi ugovor o arbitraži bio pravno nevaljan i ako bi bio sklopljen u pogledu nearbitrabilnog spora, jer bi takav ugovor bio protivan prisilnim propisima, a time i ništetan. Ugovor o arbitraži bi bio pravno nevaljan i ako bi bio protivan javnom poretku.

Drugom rečenicom stavka 1. članka 37. ZA je propisano da u slučaju sumnje sud može o tome da li je arbitražni ugovor valjani pravni temelj za novu arbitražu donijeti posebnu odluku, i to na traženje jedne stranke. Riječi *"o tome"* u zakonskoj odredbi svakako nije u skladu s nomotehničkim zakonitostima jer ostavlja nejasnoću na što se odnosi, te podložnost raznom tumačenju. Iz konteksta cijelog stavka 1. proizlazilo bi da se pod *"tome"* smatra odlučivanje je li arbitražni ugovor valjani pravni temelj za novu arbitražu. Postavlja se i pitanje kojom posebnom odlukom, odnosno kojom vrste odluke bi sud trebao odlučivati. Te u slučaju čije sumnje? Da li sud na temelju navoda i dokaza iznesenih tijekom postupka poništaja utvrđuje postojanje sumnje ili je dovoljno je da stranka samo navede u zahtjevu da sumnja? Na sva ova pitanja ni sudska praksa ni pravna znanost nije dala odgovor, a ni u presudama koje sam razmatrao za potrebe ovog rada nisam naišao da bi u postupku poništaja jedna od stranaka postavila ovaj zahtjev. Čini se da je intencija zakonodavca bila da državni sud donese pravomoćnu odluku o tome je li ili nije predmetni ugovor o arbitraži valjan pravni temelj za novu arbitražu u istom sporu, u kojem slučaju bi takva pravomoćna odluka vezivala i arbitražni sud pred koji bi bio iznesen zahtjev za novom arbitražom u istom sporu.

9.2. UML

UML ne sadržava odredbe kojima bi se uredio arbitražni postupak nakon poništaja pravorijeka, već samo mogućnost odgode postupka poništaja (čl. 34. st. 4. UML).

9.3. Sudbina arbitražnog postupka poslije poništaja pravorijeka u poredbenom pravu

9.3.1. Austrijsko pravo

Poništaj pravorijeka ne dovodi u pitanje učinkovitost arbitražnog ugovora temeljem kojeg je vođen arbitražni postupak, što izričito propisuje paragraf 611. stavak 5. rečenica 1. öZPO-a. To, naravno, ne vrijedi u slučajevima u kojima je pravorijek poništen iz razloga koji utječu na postojanje ili valjanost arbitražnog ugovora ili ako je pravorijek poništen jer je njime odlučeno o nearbitrabilnom sporu. Austrijski öZPO sadrži posebnu mogućnost sudskog proglašenja neučinkovitosti arbitražnog ugovora. Naime, paragrafom 611. stavkom 5. rečenicom 2. öZPO-a je propisano da ako je pravorijek u istom predmetu već prethodno dva puta pravomoćno poništen, te kada se i daljnji pravorijek mora poništiti sud će, ali samo na zahtjev stranke, istovremeno proglasiti arbitražni ugovor u pogledu tog predmeta bez učinka. U navedenom slučaju, stranke će svoj spor moći riješiti samo pred državnim sudom. Pri tome ne igra ulogu iz kojih su razloga prethodni pravorijeci bili poništeni, oni ne moraju biti poništeni iz istog razloga, bitno je da se radi o istom predmetu spora. U svim ostalim slučajevima stranke su dužne svoj spor ponovno rješavati pred arbitražnim sudom koristeći pritom sva ovlaštenja unutar arbitražnog postupka kako bi ovaj put arbitražni sud donio pravorijek u pogledu kojeg više neće egzistirati neki od poništajnih razloga.

9.3.2. Švicarsko pravo

U literaturi se ističe da poništajem pravorijeka ne prestaje važiti arbitražni sporazum⁹⁸⁴, te da su stranke ovlaštene pokrenuti novi arbitražni postupak čak i pred istim arbitražnim sudom. U švicarskoj pravnoj znanosti postoje razmišljanja da u slučaju poništaja pravorijeka prvotni arbitražni sud ostaje nadležan za odlučivanje u novom postupku, ako razlog za poništaj pravorijeka nije povreda nezavisnosti ili nepristranosti arbitra.⁹⁸⁵

Ako Savezni sud prihvati pritužbu protiv pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem, on će vratiti predmet na ponovno odlučivanje prethodnoj instanci, dakle,

⁹⁸⁴ *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 206.

⁹⁸⁵ Tako primjerice *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 404 i *Gunio Miljenko*, Poništaj arbitražnog pravorijeka – Pouke karlovačkog slučaja, *Pravo u gospodarstvu*, br. 3., 2017., str. 470.-471. Na isti način je zaključio i švicarski Savezni sud odlukom br. 4A_14/2012 od 2. svibnja 2012. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.swissarbitrationdecisions.com>, posjećeno dana 21. ožujka 2021., u 16:41 h)

arbitražnom sudu. Savezni sud nema ovlaštenje sam odlučivati o sporu (čl. 107. st. 2. u povezanosti s čl. 77. st. 2. SchBGG).

Ako Savezni sud prihvati pritužbu protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja, ukinut će pravorijek (čl. 395. st. 1. SchZPO). U tom slučaju arbitražni sud donijet će novu odluku pri čemu je dužan uzeti u obzir razmatranja Saveznog suda iz odluke o ukidanju pravorijeka (čl. 395. st. 2. SchZPO)⁹⁸⁶. Ako arbitražni sud više ne bi bio potpun (u punom istom sastavu), u ponovljenom postupku će se primijeniti pravila o zamjeni arbitara sadržanim u članku 371. SchZPO (čl. 395. st. 2. reč. 2. SchZPO). Ista pravila SchZPO-a primijenit će se i ako su stranke temeljem članka 390. st. 1. izričito u ugovoru o arbitraži ili u nekom kasnijem sporazumu ugovorile da se pravorijek može pobijati pritužbom pred kantonalnim sudom (čl. 390. st. 2. SchZPO), pa je kantonalni sud ukinuo pravorijek. Navedena pravila SchZPO-a primijenit će i ako su stranke u sporu s međunarodnim obilježjem u skladu s ovlaštenjem danim u članku 176. stavku 2. SchIPRG-a odredile da će se umjesto Glave 12. SchIPRG-a promijeniti 3. dio SchZPO-a.

Ako Savezni sud prihvati reviziju protiv pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem, ukinut će pravorijek i predmet vratiti na ponovno suđenje ili će izreći nužna utvrđenja (čl. 119.a st. 3. SchBGG). Ako arbitražni sud više nije potpun (u punom istom sastavu), primijenit će se članak 179. SchIPRG-a o imenovanju i zamjeni arbitara (čl. 119.a st. 4. SchBGG).

Ako nadležni državni sud (čl. 356. st. 1. SchZPO) prihvati reviziju protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja, on će ukinuti pravorijek te vratiti predmet na ponovno suđenje arbitražnom sudu (čl. 399. st. 1. SchZPO). Ako arbitražni sud više nije potpun (u punom istom sastavu), primijenit će se članak 371. SchZPO-a o zamjeni člana arbitražnog suda (čl. 399. st. 2. SchZPO). Navedena pravila SchZPO-a primijenit će se i ako su stranke u sporu s međunarodnim obilježjem u skladu s ovlaštenjima danim u članku 176. stavku 2. odredile da će se umjesto Glave 12. SchIPRG-a primijeniti 3. dio SchZPO-a.

⁹⁸⁶ Tako je Savezni sud odlukom 4A_462/2018 od 4. srpnja 2019. poništio pravorijek jer je utvrdio da arbitražni sud nije slijedio obrazloženje Saveznog suda koje je dovelo do poništenja prvog pravorijeka (odluka je objavljena u *Scherer Matthias*, Case Law A Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, vol. 37, br. 3, rujan 2019., str. 643.).

9.3.3. Englesko pravo

Poništajem pravorijeka ne prestaje važiti arbitražni sporazum ni u engleskom pravu.⁹⁸⁷ U slučaju da državni sud odluči vratiti arbitražnom sudu predmet na ponovno odlučivanje (čl. 68. st. 3. toč a) AA i čl. 69. st. 7. toč. c) AA), arbitražni sud će biti dužan donijeti novi pravorijek u roku od tri mjeseca od upućivanja predmeta na ponovno odlučivanje arbitražnom sudu ili u kraćem ili dužem periodu sukladno odluci državnog suda (čl. 71. st. 3. AA). U slučaju kad državni sud odluči u cijelosti poništiti pravorijek, iz razloga koji se ne odnose na nadležnost arbitražnog suda, stranke su ovlaštene pokrenuti novi arbitražni postupak.

9.4. Poredbenopravni sažetak

Poništaj pravorijeka ne dovodi uvijek do nemogućnost ponovnog postupka pred arbitražnim sudom. To će ovisiti o razlogu zbog kojeg je pravorijek poništen. Pa tako primjerice prestankom važenja arbitražnog ugovora ili utvrđenjem njegove nevaljanosti, gubi učinak i presumpcija stranaka da svoj spor riješe putem arbitraže, osim ako stranke ne sklope novi arbitražni ugovor. ZA sadrži rješenje koje nije prisutno u komparativnim zakonodavstvima kojim je propisano da ako je pravorijek koji je donesen na temelju valjanog ugovora o arbitraži u kojem imena arbitara nisu bila određena poništen zbog razloga koji se ne odnose na postojanje ili pravnu valjanost arbitražnog ugovora, taj ugovor valjan je pravni temelj za novu arbitražu u istom sporu (čl. 37. st. 1. reč. 1. ZA). U slučaju sumnje sud može o tome, na zahtjev stranke, donijeti posebnu odluku (čl. 37. st. 1. reč. 2. ZA). U ovom poglavlju se problematizirao sadržaj navedene odredbe, njena nedovoljna određenost te ograničenost za stranke arbitražnog ugovora. Obzirom je izostalo i utvrđenje sudova u vezi primjene ove odredbe, ostaje za vidjeti hoće li zaista ovo rješenje biti ograničavajuće za stranke arbitražnog ugovora da svoj spor, nakon poništaja pravorijeka, ponovno povjere na rješavanje arbitražnom sudu.

Ni austrijsko zakonodavstvo ne dozvoljava strankama arbitražnog ugovora da ponovno povjere svoj spor na rješavanje arbitražnom sudu ako je pravorijek poništen iz razloga koji utječu na postojanje ili valjanost arbitražnog ugovora ili ako je pravorijek poništen jer je njime odlučeno o nearbitrabilnom sporu. Ali sadrži specičnost koju ne poznaje ni hrvatsko ni komparativna zakonodavstva. A to je dužnost suda da samo na zahtjev stranke arbitražni ugovor

⁹⁸⁷ *Kandare*, op. cit. u bilj. 31., str. 106.

proglasi neučinkovitim ako je pravorijek u istom predmetu već prethodno dva puta pravomoćno poništen, te kada se i daljnji pravorijek mora poništiti (§ 611. st. 5. reč. 2. öZPO). I to neovisno o razlozima poništaja pravorijeka koji mogu biti i različiti.

Švicarsko zakonodavstvo ne sadrži eksplicitno rješenje po kojemu bi strankama bilo zabranjeno ponovno pokrenuti arbitražni postupak radi istog spora. Ali jasno i da će mogućnost stranaka da ponovno pokrenu arbitražni postupak u istoj pravnoj stvari ovisiti o razlozima zbog kojih je pravorijek poništen. Na jednak način će se i u skladu s engleskim pravom utvrditi pravo stranaka da ponovno pokrenu arbitražni postupak u istoj pravnoj stvari.

Neovisno o kojem komparativnom zakonodavstvu je riječ, stranke će moći pokrenuti novi postupak sklapanjem novog ugovora o arbitraži kojim će otkloniti razloge za poništaj koji ih spriječavaju u ponovnom rješavanju svojega spora pred arbitražnim sudom.

10. PARALELNI TIJEK POSTUPKA ZA PONIŠTAJ ARBITRAŽNOG PRAVORIJEKA I OVRŠNOG POSTUPKA

10.1. Hrvatsko pravo

Izjednačenost pravne snage pravorijeka s pravomoćnom sudskom presudom ogleda se i u tome što zakon izričito određuje da ovršna odluka arbitražnog suda predstavlja ovršnu ispravu (čl. 23. st. 1. toč. 3. OZ). Iako se u toj odredbi ne spominje izričito pravorijek, već arbitražna odluka, jasno je da je pravorijek ovršna isprava, s obzirom na to da je on jedina odluka kojom arbitražni sud odlučuje o biti spora. Kondemnatorni pravorijek može biti ovršna isprava, kako u pogledu glavnog tužbenog zahtjeva, tako i u pogledu sporednih tužbenih zahtjeva. Deklaratorni i konstitutivni pravorijek bi mogao biti ovršna isprava samo u pogledu dijela u kojem je odlučeno o troškovima arbitražnog postupka. Analogijom u odnosu na ovršnost sudske odluke⁹⁸⁸, pravorijek kojim je naloženo ispunjenje tražbine na neko davanje ili činjenje ovršan je ako je postao pravomoćan i ako je protekao rok za dobrovoljno ispunjenje. Rok za dobrovoljno ispunjenje teče od dana dostave pravorijeka ovršeniku, ako zakonom nije drukčije određeno (čl. 25. st. 1. OZ). Pravorijek kojim je naloženo ispunjenje tražbine na neko trpljenje ili nečinjenje (propuštanje) ovršan je ako je postao pravomoćan, osim ako je u ovršnoj ispravi određen poseban rok za usklađivanje ponašanja ovršenika s njegovom obvezom (čl. 25. st. 1. OZ). S obzirom na to da je tema ovog rada poništaj arbitražnog pravorijeka, što se može odnositi samo na domaći pravorijek, u nastavku će se dati prikaz ovrhe također samo domaćeg pravorijeka te učinak tužbe za poništaj na prisilnu provedbu toga pravorijeka.

Zakon izričito određuje da će sud odrediti ovrhu domaćeg pravorijeka, osim ako utvrdi da postoji neki od razloga za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA (čl. 39. st. 1. ZA)⁹⁸⁹. Radi se dakle o apsolutnim poništajnim razlozima čije postojanje po službenoj dužnosti utvrđuje ili TSZG za predmete iz nadležnosti trgovačkih sudova ili ŽSZG za sve ostale predmete koji su sukladno članku 43. st. 1. ZA nadležni za odlučivanje o prijedlogu za

⁹⁸⁸ Člankom 24. stavkom 1. OZ-a određeno je da se sudskom odlukom smatra presuda, rješenje, platni nalog te druga odluka donesena u postupku pred sudom i izbranim sudom, a sudskom nagodbom smatra se nagodba sklopljena u postupku pred tim sudovima.

⁹⁸⁹ Za ukazati je da za razliku od stranog pravorijeka, ZA ne zahtjeva da domaći pravorijek bude podlozan prethodnom postupku priznanja. Detaljnije o razmatranju argumenata na koje se pozivaju zagovornici i protivnici takvog rješenja vidi u *Triva Siniša*, Priznanje i ovrha domaćeg arbitražnog pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2001., str. 94.-112.

određivanje ovrhe domaćeg i stranog pravorijeka. Do izražaja prvenstveno dolazi činjenica da je pravorijek jedina odluka arbitražnog suda koja se može prisilno izvršiti, s obzirom na to da samo pravorijek ima snagu pravomoćne sudske presude.⁹⁹⁰ Primjećuje se i da je nadležnost suda za odlučivanje o prijedlogu za određivanje ovrhe pravorijeka različita od one određene odredbama Ovršnog zakona, da je dakle izuzeta iz nadležnosti općinskih sudova⁹⁹¹, odnosno da je koncentrirana na samo dva suda, neovisno o tome gdje se nalazi predmet ovrhe ili sjedište ili boravište ovršenika. Ovrhovoditelj je dužan uz prijedlog za ovrhu podnijeti pravorijek u izvorniku ili ovjеровljenom prijepisu (čl. 36. st. 1. OZ, čl. 47. st. 1. ZA) i to na hrvatskom jeziku ili na ovjеровljenom prijevodu pravorijeka na hrvatski jezik, za slučaj da je on sastavljen na stranom jeziku (čl. 47. st. 3. ZA). Za razliku od sudskih presuda, zakon ne zahtjeva da se na arbitražnom pravorijeku nalazi klauzula ovršnosti s obzirom na to da arbitražni sudovi ne izdaju klauzulu ovršnosti (čl. 36. st. 4. OZ). Za provedbu ovrhe pravorijeka nadležan je stvarno nadležni sud određen posebnim zakonom (čl. 43. st. 2. ZA), pri čemu OZ određuje da su za provedbu ovrhe stvarno nadležni općinski sudovi, ako zakonom nije drukčije određeno (č. 43. st. 1. OZ). Navedenim zakonskim odredbama naglašena je uloga državnog suda da i u postupku ovrhe pravorijeka izvršava funkciju kontrolora pravorijeka. Sud će u postupku donošenja rješenja o ovrsi na temelju pravorijeka odlučivati na isti način kao i prilikom donošenja rješenja o ovrsi na temelju pravomoćne sudske presude s tim da je ovlašten dodatno *ex officio* utvrđivati postojanje poništajnih razloga, ali samo onih apsolutnih razloga iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA, dakle arbitralnost spora prema zakonima Republike Hrvatske i njegovu suprotnost s javnim poretком Republike Hrvatske. Takvo stajalište brani se tezama da su i domaće odluke djelo arbitara koji po svojoj formaciji nužno ne jamče poštivanje pravila javnog poretка zemlje u kojoj je donesena arbitražna odluka.⁹⁹² Ali sud neće uzeti u obzir one razloge za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA zbog kojih je tužba za poništaj pravorijeka već

⁹⁹⁰ Tako je primjerice VSRH rješenjem br. GŽ-13/18 od 03. srpnja 2018. ukinuo Rješenje o ovrsi ŽSZG-a br. P-33/17 od 23. listopada 2017. i odbacio prijedlog za ovrhu na temelju nagodbe sklopljene pred arbitražnim sudom Hrvatskog nogometnog saveza. Predmetno Rješenje je VSRH donio iz razloga što smatra *"da se u odnosu na suđenje arbitražnog suda, ovršnom ispravom smatra (prema čl. 23. OZ-a) samo ovršna odluka toga (arbitražnog) suda - a ne i nagodba sklopljena pred tim sudom, a značaj odluke arbitražnog suda o biti spora ima (prema odredbama čl. 2. toč. 8. i 9. ZA-a) samo "pravorijek" toga suda, da je uz postojanje nagodbe sklopljene pred arbitražnim sudom, ZA (odredbama čl. 29) za ovrhu u svezi sklopljene nagodbe propisao drugi put pravne zaštite (uz donošenje pravorijeka na temelju nagodbe, a na traženje stranaka) - a niti jednim zakonom (dakle ni Ovršnim zakonom niti Zakonom o arbitraži) nagodbi sklopljenoj pred arbitražnim sudom nije pridat značaj isprave na temelju koje se s uspjehom i neposredno može predlagati i voditi ovrha i da samo "pravorijek na temelju nagodbe...ima pravnu snagu i učinke pravorijeka" (prema odredbi čl. 29. st. 3. ZA): dakle ne i sama nagodba."* (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 22. ožujka 2021., u 16:45 h).

⁹⁹¹ Sukladno članku 37. stavku 1. OZ-a općinski sudovi su stvarno nadležni određivati ovrhu, osim ako rješavanje tih predmeta nije izričekom povjereno drugom sudu, tijelu ili osobi.

⁹⁹² Triva/Dika, op. cit. u bilj. 200., str. 901.

pravomoćno odbijena (čl. 39. st. 2. ZA). Do izražaja dolazi vezanost ovršnog suda s utvrđenjima suda iz parničnog postupka u kojem je pravomoćno odbijena tužba za poništaj toga istog pravorijeka.⁹⁹³ Ovdje se naglašava činjenica da ovršni sud u vezi postojanja apsolutnih poništajnih razloga ne može zaključiti drugačije od parničnog suda, a što donekle i olakšava položaj ovršnog suda i ubrzava sami ovršni postupak. Međutim, iz presuda koje sam razmotrio za potrebe ovoga rada razvidno je da je u nekim postupcima u kojima je odbijena tužba za poništaj pravorijeka, parnični sud propustio uopće razmotriti pitanje arbitrabilnosti spora ili suprotnost pravorijeka s javnim poretom. U tom slučaju će samo utvrđenja ovršnog suda oko nastupa apsolutnih poništajnih razloga biti mjerodavna za donošenje rješenja o ovrsi, pa su i moguće situacije da parnični sud odbije tužbu za poništaj pravorijeka, a da ovršni sud odbije donijeti rješenje o ovrsi na temelju toga istoga pravorijeka.⁹⁹⁴

Imajući u vidu kratkoću rokova u ovršnom postupku moguće je da će ovršni sud biti u poziciji da odlučuje o ovrsi pravorijeka prije nego što je parnični sud odlučio o tome jesu li ispunjeni razlozi za poništaj pravorijeka. Parnični sud ipak treba provesti kontradiktorni postupak u kojem utvrđuje postojanje ne samo apsolutnih poništajnih razloga, nego i onih relativnih. Ako bi poništajna tužba bila podnesena iz kvalificiranih razloga, ovršni sud ne bi trebao odgađati ovrhu ni prekidati postupak, jer je sam pozvan na donošenje odluke o tom pitanju kao prejudicijelnom.⁹⁹⁵ Ako ovršni sud odredi ovrhu domaćeg pravorijeka, što upućuje da ovršni sud smatra da je pravorijekom odlučeno o arbitrabilnom sporu te da taj pravorijek nije protivan javnom poretu Republike Hrvatske, takva utvrđenja ne obvezuju parnični sud u postupku poništaja, s obzirom na to da sud u ovršnom postupku o kvaliteti pravorijeka odlučuje kao o prethodnom pitanju, partikularno i ograničeno, dakle odluka ovršnog suda ima učinak samo u tome postupku i ne postaje *res iudicata*.⁹⁹⁶

Vezanost suda za utvrđenja arbitražnog suda iz pravorijeka o "*postojanju nekog prava ili pravnog odnosa*" o kojem je već pravomoćno odlučeno u izreci domaćeg pravorijeka, naglašena je kod učinaka deklaratornih pravorijeka u članku 39. stavku 3. ZA, čime je naglašena

⁹⁹³ Jednako smatraju i *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 335.

⁹⁹⁴ *Triva/Uzelac* smatraju da bi osporavanje ovrhe bilo dopušteno ako je parnični sud u cijelosti propustio ocijeniti razloge iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA, a ne i onda kada je sud to učinio, ali se ovršenik osporavajući ovrhu poziva na neke nove i još neiznesene argumente, o kojima parnični sud niti *ex offio* nije zauzeo svoj stav; Vidjeti *Ibid*, str. 336.

⁹⁹⁵ *Giunio*, op. cit. u bilj. 408., str. 1133., kao i *Giunio A. Miljenko*, Ovrha pravorijeka s osvrtom na novi hrvatski ovršni zakon, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2011., str. 847.

⁹⁹⁶ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 335.

i izjednačenost pravorijeka sa pravomoćnom sudskom presudom. Međutim, i tada će državni sud biti ovlašten utvrđivati da li je u pogledu tog dijela izreke postojao neki od razloga za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA. Na opisani način spriječena je mogućnost da stranke propuštanjem podnošenja tužbe za poništaj "*legaliziraju*" pravorijek koji se odnosio na nearbitrabilni spor ili je bio suprotan javnom poretku, jer je sud ovlašten utvrđivati te poništajne razloge u bilo kojem postupku u kojem se jedna od stranaka poziva na pravorijek. Posebno iz razloga što deklaratorni pravorijek u pogledu glavnog tužbenog zahtjeva ne može biti predmetom ovršnog postupka. Radi se dakle o odstupanju od režima rješavanja prejudicijelnih pitanja koji je predviđen u slučaju da je to pitanje riješeno pravomoćnom sudskom presudom, točnije o dva odstupanja. Prvo odstupanje se odnosi na pravilo da bi sud o postojanju pravomoćne sudske presude trebao voditi računa po službenoj dužnosti, dok će u ovom slučaju biti vezan utvrđenjima iz pravorijeka samo ako se stranka na njih pozvala, u protivnom će parnični sud sporna pitanja moći sam prejudicijelno rješavati. Drugo odstupanje odnosi se na to da parnični sud preuzima ulogu kontrolu pravorijeka jer je dužan prihvatiti utvrđenja iz toga pravorijeka izuzev ako utvrdi da postoje apsolutni razlozi za poništaj.⁹⁹⁷

Ovršni sud će utvrđivati postojanje apsolutnih poništajnih razloga i ako je ovrha pravorijeka zatražena izvan roka za njegovo poništenje, dakle u bilo koje vrijeme koje je dopustivo da ovrhovoditelj na temelju pravorijeka traži njegovu ovrhu.⁹⁹⁸ Tako propust stranke da traži poništaj pravorijeka neće utjecati na ovlaštenje ovršnog suda da utvrđuje postojanje tih poništajnih razloga.

Ako stranka iz arbitražnog spora ima pravni interes za utvrđenje da ne postoje razlozi za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA, ona može tražiti da sud iz članka 43. ZA odluči o tom traženju (čl. 39. st. 4. ZA). Svakako je dobro da o postojanju apsolutnih poništajnih razloga odlučuje isti sud koji odlučuje i o tužbama za poništaj pravorijeka, imajući u vidu znanje toga suda u tumačenju zakonskih odredaba o poništaju pravorijeka i utvrđivanju postojanja poništajnih razloga. Navedena zakonska odredba omogućuje otklanjanje sumnje i postizanje pravne izvjesnosti u pogledu pravnih učinaka pravorijeka kojima je odlučeno o konstitutivnom ili deklaratornom tužbenom zahtjevu, kao i pravorijeka u kojima je odbijen kondemnatorni tužbeni zahtjev, a koji se kao takvi neće ovršavati. Takva tužba bi mogla biti korisna i kada je paricijski rok za izvršenje nenovćanih tražbina u pravorijeku morao biti

⁹⁹⁷ Više o tim odstupanjima vidjeti u *Ibid*, str. 337.

⁹⁹⁸ Tako smatraju i *Triva/Uzelac*; Vidjeti *Ibid*, str. 335.

određen za duže vremensko razdoblje.⁹⁹⁹

Ovršni sud je dužan prigodom odlučivanja o prijedlogu za ovrhu na temelju domaćeg pravorijeka kao ovršne isprave ograničiti se na ispitivanje postoje li uvjeti iz članaka 39., 47. i 48. ZA, a ako nađe da je to potrebno, može zatražiti objašnjenja od arbitražnog suda koji je donio pravorijek, od stranaka te od suda, odnosno javnoga bilježnika ili druge osobe kod koje je pravorijek bio položen u skladu sa sporazumom iz članka 46. stavka 1. ZA¹⁰⁰⁰ (čl. 49. st. 1. ZA). U pravnoj znanosti je izneseno stajalište da se ova odredba ne odnosi na traženje objašnjenja od samog tribunala, arbitražnog suda, koji je donio pravorijek, već da se objašnjenje treba tražiti pojedinačno od njegovih članova, s obzirom na to da su arbitri koji su donijeli pravorijek nakon toga *functi officio*. Naime, smatra se da su arbitri dužni dati pojašnjenja jer je to dio njihovih dužnosti da učine sve što je potrebno da bi osigurali djelovanje i ovršivost pravorijeka, a u slučaju da su arbitri nedostupni ili više nisu živi, tada će se sud trebati poslužiti drugim dostupnim sredstvima.¹⁰⁰¹ Sud je dužan omogućiti protivnoj stranci da se izjasni o prijedlogu za ovrhu na temelju pravorijeka ako to ne bi ugrozilo uspješno ostvarenje zatražene ovrhe (čl. 49. st. 3. ZA). Rješenje o ovrši mora biti obrazloženo (čl. 49. st. 4. ZA).

Ako je pred nadležnim tijelom pokrenut postupak za poništaj pravorijeka, sud kome je podnesen prijedlog za ovrhu može, ako to smatra svrhovitim, prekinuti postupak do okončanja postupka za poništaj, a može, ako to zatraži stranka koja je podnijela prijedlog za ovrhu, prekid uvjetovati polaganjem odgovarajućeg osiguranja (čl. 48. ZA). Prekid postupka ovršni sud može dakle, odrediti po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke. U nedostatku posebnih procesnih odredbi, na određivanje prekida supsidijarno će se primjenjivati odredbe ZPP-a.¹⁰⁰² Ovakvo

⁹⁹⁹ Detaljnije o tome *Ibid*, str. 338.

¹⁰⁰⁰ Člankom 46. ZA koji nosi naslov "*Ovjera i polaganje pravorijeka*" određeno je:

"(1) *Stranke se mogu sporazumjeti o ovjeri i polaganju pravorijeka te o načinu njegovog ovjeravanja i polaganja.*
(2) *Ako se sporazum iz stavka 1. ovoga članka odnosi na ovjeru i polaganje pravorijeka kod suda, sud će ovjeru i polaganje obaviti prema pravilima za pružanje pravne pomoći arbitražnim sudovima.*
(3) *Ako su se stranke o tome sporazumjele, sud će dostaviti jednoj ili objema strankama prijepis pravorijeka koji je kod njega položen.*"

¹⁰⁰¹ *Triva/Uzelac*, op. cit. u bilj. 56., str. 394.

¹⁰⁰² *Ibid*, str. 389. Isti autori smatraju da će u slučajevima kada je u rokovima podnesena tužba za poništaj, a protivna strana je kod istoga suda pokrenula postupak radi donošenja rješenja o ovrši temeljem toga pravorijeka, ovršni sud u pravilu prekinuti ovršni postupak dok se pravomoćno ne odluči o tužbi za poništaj iz razloga o kojima može samo odlučivati sud u postupku poništaja, osim ako sud ocijeni da su šanse za uspjeh tužbe za poništaj minimalne te da je svrsishodnije nastaviti s ovrhom; Vidjeti *Ibid*, str. 391.

Primjerice, TSZG je rješenjem br. Ovr-176/17 od 16. kolovoza 2017. odredio prekid postupka pokrenutog povodom prijedloga za ovrhu na temelju djelomičnog pravorijeka SAS HGK do pravomoćnog okončanja postupka radi poništaja navedenog pravorijeka. Sud je donio navedeno rješenje iz razloga što je smatrao da postupak povodom poništaja pravorijeka predstavlja prethodno pitanje pa da stoga neće sam posebno rješavati to pitanje, odnosno utvrđivati da li postoje poništajni razlozi na koje je dužan paziti po službenoj dužnosti. Ipak po izjavljenoj

određenje Zakona o arbitraži o prekidu postupka ovrhe pravorijeka odudara od rješenja iz članka 65. stavka 1. točke 3. OZ-a kojim je određeno da na prijedlog ovršenika sud može, ako ovršenik učini vjerojatnim da bi provedbom ovrhe trpio nenadoknadivu ili teško nadoknadivu štetu, ili ako učini vjerojatnim da je to potrebno da bi se spriječilo nasilje, u potpunosti ili djelomice odgoditi ovrhu ako je podnesena tužba za poništaj presude izbranoga suda na temelju koje je određena ovrha. Razlika se uočava u činjenici što u slučaju podnesene tužbe za poništaj, sud sukladno Zakonu o arbitraži može prekinuti ovršni postupak po službenoj dužnosti samo ako to smatra svrhovitim, a može prekinuti postupak i na prijedlog stranke, ali ga uvjetovati davanjem odgovarajućeg osiguranja. Tako određeni prekid postupka će trajati do okončanja postupka za poništaj. Sukladno OZ-u, sud može odgoditi ovršni postupak, dakle ne prekinuti postupak, ali samo na prijedlog ovršenika, dakle ne po službenoj dužnosti, i to ako ovršenik učini vjerojatnim postojanje nekog od prethodno navedenih alternativnih uvjeta iz članka 65. stavka 1. OZ-a. Sud uostalom može odgoditi ovrhu u potpunosti ili djelomice.¹⁰⁰³ U slučaju ako je odgoda ovrhe pravorijeka određena iz razloga što je protiv pravorijeka podnesena tužba za poništaj, za očekivati je da će sud odgodu ovrhe odrediti, jednako kao i po rješenju iz članka 48. ZA, do okončanja postupka poništaja, sve sukladno članku 70. stavku 1. OZ-u kojim je određeno da ako je ovrha odgođena zato što su ovršenik ili treća osoba izjavili pravni lijek, odnosno izvanredno pravno sredstvo, odgoda traje do završetka postupka po tom lijeku, odnosno sredstvu. I u ovom slučaju sud može na zahtjev ovrhovoditelja odgodu ovrhe uvjetovati davanjem primjerene jamčevine (čl. 65. st. 3. reč. 1. OZ), pri čemu takav prijedlog

žalbi ovrhovoditelja, VTSRH je rješenjem br. PŽ-6120/17 od 5. listopada 2017. (dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>, posjećeno dana 12. veljače 2021., u 11:52 h) ukinuo predmetno prvostupanjsko rješenje iz razloga što, po stavu suda, činjenica da je ovršenik pokrenuo postupak radi poništaja pravorijeka, sama po sebi ne predstavlja razlog zbog kojeg bi ovršni postupak trebalo prekinuti. VTSRH je nadalje pojasnio da *"valja ukazati da je sukladno odredbi čl. 1. st. 1. OZ-a ovršni postupak je postupak u kojem se provodi prisilno ostvarenje tražbine na temelju ovršnih i vjerodostojnih isprava te je sud u skladu s odredbom čl. 13. st. 1. OZ-a u navedenom postupku dužan postupati hitno. Osim toga, treba naglasiti da sud u postupku ovrhe domaćeg pravorijeka može voditi računa samo o arbitralnosti i javnom poretku, a ne o drugim razlozima za poništaj, o kojima se može odlučivati samo i jedino u povodu tužbe za poništaj."* S obzirom na to da je ovršenik samo naveo da je prilikom donošenja predmetnog pravorijeka bilo procesnih nepravilnosti ne obrazloživši o kakvim bi se to procesnim nepravilnostima radilo pri njegovom donošenju, a da je prvostupanjski sud prekinuo postupak bez da je valjano obrazložio svoj zaključak zašto je tako odlučio, VTSRH je zaključio da se *"stoga u navedenom kontekstu ne može ispitati zaključak prvostupanjskog suda da je, u ovom slučaju, prekid postupka svrhovit. Pored navedenog, ovaj sud ima potrebu ukazati da ovršenik, u slučaju da njegov tužbeni zahtjev u tom parničnom postupku bude prihvaćen, ima na raspolaganju institut protuovrhe kojim može ostvariti svoje pravo na povrat prisilno ostvarene novčane tražbine iz predmetnog postupka."* Ovakvo stajalište identično je i onome iz prethodnog rješenja VTSRH br. PŽ-5636/17 od 15. rujna 2017. kojim je taj sud također ukinuo rješenje TSZG br. Ovr-107/17 od 17. srpnja 2015. kojim je određen prekid postupka povodom prijedloga za ovrhu na temelju djelomičnog pravorijeka SAS HGK do pravomoćnog okončanja parnice radi poništaja navedenog pravorijeka (odluka je dostupna na mrežnoj stranici www.iusinfo.hr, posjećeno dana 5. travnja 2024., u 17:12 h).

¹⁰⁰³ Detaljnije vidi *Musa Krešimir*, Odgoda ovrhe na prijedlog ovršenika ako je podnesena tužba za poništaj pravorijeka arbitražnog suda na temelju kojeg je određena ovrha, Hrvatska pravna revija, br. 7., 2004., str. 80.-87.

ovrhovoditelj može podnijeti i nakon što je rješenje oodgodi ovrhe doneseno. Iako se na određivanje ovrhe pravorijeka primjenjuje Zakon o arbitraži kao *lex specialis*, a odredbe koje se odnose na provedbu su određene Ovršnim zakonom koji je *lex posterior* u odnosu na Zakon o arbitraži, radi izbjegavanja bilo kakvih dvojbi oko mogućnosti odgode ovrhe, nužno bi bilo uskladiti odredbe ovih dvaju zakona.

10.2. UML

UML samo jednom odredbom određuje mogućnosti suda koji odlučuje o ovrsi ili priznanju ovrhe u slučajevima kada je podnesena tužba za poništaj pravorijeka. Tako određuje da ako je zahtjev za poništaj ili odgodu učinaka arbitražnog pravorijeka podnesen sudu spomenutom u stavku 1 (a) (v) članka 36, sud od kojeg se traži priznanje ili ovrha može, ako to smatra svrsishodnim, odgoditi donošenje svoje odluke, a može također, na zahtjev stranke koja traži priznanje ili ovrhu pravorijeka, narediti drugoj stranci da položi odgovarajuće osiguranje (čl. 36. st. 2. UML).

10.3. Poredbeno pravo

10.3.1. Austrijsko pravo

Predsjednik arbitražnog vijeća, ili u njegovoj nemogućnosti drugi arbitar (iz istog arbitražnog vijeća) na zahtjev jedne od stranaka dužan je potvrditi pravomoćnost i ovršnost pravorijeka (§ 606. st. 6. öZPO).

Na ovrhu domaćeg pravorijeka primjenjuju se odredbe koje se odnose na postupak ovrhe domaće sudske presude, odnosno odredbe austrijskog Zakona od 27. svibnja 1896. o ovršnom postupku i postupku osiguranja (dalje u tekstu: EO)¹⁰⁰⁴. I na ovrhe stranih pravorijeka primjenjuje se isti zakon, no pod uvjetom da međunarodnim pravom ili pravnim aktima Europske unije nije drugačije određeno (§ 614 st. 1. reč. 1. öZPO). Paragraf 1. točka 16. EO-a

¹⁰⁰⁴ Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Executions- und Sicherungsverfahren (*Exekutionsordnung* – EO), RGBL. Nr. 79/1896, posljednja izmjena objavljena u 3BGBl. I Nr. 136/2020 (zakon je dostupan na mrežnoj stranici <https://www.ris.bka.gv.at>, posjećeno dana 18. prosinca 2023., u 16:13 h).

izričito kao ovršni naslov navodi pravorijek arbitara i arbitražnih sudova koji više nisu predmet osporavanja pred višim arbitražnim sudom kao i nagodbe sklopljene pred njima.

Ako bi ovršni sud utvrdio da predmet spora u pogledu kojeg je donijet pravorijek koji služi kao ovršni naslov u konkretnom ovršnom postupku nije arbitabilan prema austrijskom pravu ili da je taj pravorijek protivan austrijskom javnom poretku, tada se takav pravorijek ne smije uzeti u obzir u tom ovršnom postupku (§ 614. öZPO).

S obzirom na to da su domaći pravorijeci arbitražnih sudova izjednačeni s domaćim sudskim presudama, ti pravorijeci ne zahtijevaju prethodno priznanje od strane državnog suda.¹⁰⁰⁵ Ako važećim zakonom nije drugačije određeno, o prijedlogu za odobrenje (određenje) ovrhe donosi se rješenje bez prethodne usmene rasprave i bez pristanka protivnika (§ 54. st. 1. EO). Ovrha se ne može odobriti prije dospijeca tražbine i prije isteka paricijskog roka navedenog u presudi ili drugom ovršnom naslovu (§7. st. 2. EO). Postupci ovrhe pravorijeka provode se pred okružnim sudom (§ 3 EO).

Sukladno paragrafu 42. stavku 1. točki 1. i st. 2. EO-a ovršni sud može po prijedlogu sudionika ovršnog postupka odrediti odgodu ovrhe ako je podnesena tužba za poništaj pravorijeka koji predstavlja ovršni naslov u tom ovršnom postupku. Sud će odbiti prijedlog za odgodu ovrhe ako se ovrha može pokrenuti ili nastaviti bez da za osobu koja je podnijela prijedlog za odgodu ovrhe nastane opasnost od nenadoknadive ili teško nadoknadive imovinske štete (čl. 44. st. 1. EO). U slučaju određenja odgode ovrhe, sud je dužan odrediti i koliko će dugo trajati odgoda. (čl. 44. st. 4. EO). Dakle, samo podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka neće automatski uzrokovati odgodu ovrhe toga pravorijeka.

10.3.2. Švicarsko pravo

Svaki pravorijek donesen u postupcima arbitraže s međunarodnim obilježjem stječe svojstvo konačnosti s danom donošenja (čl. 190. st. 1. SchIPRG), jednako kao i pravorijek koji je donesen u postupcima bez međunarodnog obilježja (čl. 387. SchZPO). Pojam konačnosti znači da je pravorijek stekao i svojstvo izvršnosti i da je obvezujući sa stranke na koje se odnosi, pa stoga nije potrebna nikakva daljnja radnja stranaka, arbitražnog suda ili državnog suda da bi pravorijek bio izvršan i obvezujući za stranke. Ovdje govorimo samo o onim odlukama

¹⁰⁰⁵ *Werner*, op. cit. u bilj. 202., str. 33.

arbitražnog suda koje ispunjavaju sve formalne pretpostavke da bi ih se sukladno odredbama SchIPRG-a i SchZPO-a mogli smatrati arbitražnim pravorijecima.

Svaka stranka na koju se odnosi pravorijek može na vlastiti trošak deponirati pravorijek pred državnim sudom nadležnim u sjedištu arbitražnog suda (čl. 193. st. 1. SchIPRG), a državni sud će na zahtjev te stranke potvrditi izvršnost pravorijeka (čl. 193. st. 2. SchIPRG). Jednaka mogućnost je određena i člankom 386. SchZPO-a. Takva potvrda o izvršnosti ima samo deklaratorni učinak jer konačnost i izvršnost pravorijeka nastaju bez potvrde o izvršnosti.¹⁰⁰⁶ Postoji i dodatno pravilo, kada je riječ o pravorijeku donijetom u sporu s međunarodnim obilježjem. Naime, arbitražni sud će na prijedlog jedne od stranaka potvrditi da je pravorijek donijet prema pravilima SchIPRG-a (čl. 193. st. 3. prvi dio reč. 1. SchIPRG). Takva potvrda je ekvivalentna sudskom depozitu (čl. 193. st. 3. drugi dio reč. 1. SchIPRG).

Arbitražni pravorijeci, neovisno jesu li doneseni u sporu s međunarodnim obilježjem ili u sporu s domaćim obilježjem, će se prisilno izvršavati u istom postupku kao i presude državnog suda. Stoga zakon ne traži nikakvu dodatnu egzekvaturu za uspješno i prisilno izvršenje pravorijeka. Ali ako su se stranke odrekle mogućnosti poništaja pravorijeka u skladu s člankom 192. stavkom 1. SchIPRG-a, a pravorijek se treba izvršiti na teritoriji Švicarske, tada će se u postupku prisilnog izvršenja odgovarajuće primjenjuju odredbe NYK-a (čl. 192. st. 1. SchIPRG). Prema švicarskom zakonu, pravorijeci kojima se stranci nalaže platiti novčani iznos i pravorijeci kojima je stranci naloženo da ispuni određenu nenovčanu tražbinu, prisilno se izvršavaju se prema različitim pravilima. Pravorijeci kojima je dosuđen novčani iznos prisilno se izvršavaju u skladu s Zakonom o namirenju duga i stečaju od 11. travnja 1889.¹⁰⁰⁷, dok se

¹⁰⁰⁶ Tako *Girsberger/Voser* navode da će sud za pravorijek koji je donesen u arbitražnom postupku s međunarodnom obilježjem izdati potvrdu izvršnosti samo ako utvrdi: a) da je istekao rok za poništaj pravorijeka za svaku stranku arbitražnog postupka ili b) da je podnesena pritužba za poništaj, a sud pred kojim se vodi postupak nije odredio da pritužba ima suspenzivni učinak na izvršnost pravorijeka ili c) da je pritužba za poništaj pravorijeka povučena ili odbijena ili d) da su se stranke odrekle prava na poništaj pravorijeka u skladu s člankom 192. stavka 1. SchIPRG. *Girsberger/Voser* nadalje navode da će sud na pravorijek koji je donesen u arbitražnom postupku bez međunarodnog obilježja izdati potvrdu izvršnosti samo ako utvrdi: a) da je pravorijekom odlučeno o arbitrabilnom sporu, b) da se radi o konačnom pravorijeku, c) da je pravorijek dostavljen strankama i ako je ispunjena jedna od sljedećih pretpostavki: i) da su stranke priznale arbitražni pravorijek ili ii) da je protekao rok za podnošenje pritužbe za poništaj na odnosu na sve stranke arbitražnog postupka ili iii) da je podnesena pritužba za poništaj, a sud pred kojim se vodi postupak nije odredio da pritužba ima suspenzivni učinak na izvršnost pravorijeka ili iv) da je pritužba za poništaj pravorijeka povučena ili odbijena; Vidjeti *Girsberger/Voser*, op. cit. u bilj. 5., str. 459.-460.

¹⁰⁰⁷ SR. 281.1., Loi fédérale sur la poursuite pour dettes et la faillite (fr.); Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs. Zakon je dostupan na mrežnoj stranici https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/11/529_488_529/fr, posjećeno dana 13. veljače 2023., u 16:08 h.

pravorijeci kojima je naložena nenovčana tražbina izvršavaju i skladu s člancima 335. - 346. SchZPO-a.

Podnošenje pritužbe za poništaj ne odgađa nastup konačnosti ili izvršnosti pravorijeka (čl. 325. st. 1. SchZPO, čl. 103. st. 1. SchBGG). Kada Savezni sud odlučuje o pravnom lijeku protiv pravorijeka donijetog u sporu s međunarodnim obilježjem, njegov instrukcijski sudac ili sutkinja može po službenoj dužnosti ili po prijedlogu stranke odlučiti o njegovom eventualnom suspenzivnom učinku (čl. 103. st. 3. SchBGG) te ako je potrebno odrediti mjere osiguranja (čl. 104. SchBGG). I kada se odlučuje o pravnom lijeku protiv pravorijeka donijetog u sporu bez međunarodnog obilježja, sud koji odlučuje o tom lijeku (Savezni sud ili kantonalni sud) može odgoditi ovrhu (čl. 325. st. 1. SchZPO), a po potrebi on može odrediti mjere osiguranja kao i davanje osiguranja (čl. 325. st. 2. reč. 1.-2. SchZPO).

10.3.3. Englesko pravo

Člankom 58. stavkom 1. AA je određeno da, ako se stranke nisu drugačije sporazumjele, odluka arbitražnog suda kojom je odlučeno o njihovom sporu je konačna i obvezujuća za te stranke i za sve druge osobe koje ostvaruju određena prava temeljem te odluke. Primjerice u slučaju subrogacije, cesije i sl. Arbitražna odluka prisilno se izvršava na jednak način kao i odluka državnog suda. Izjednačenost arbitražne odluke i odluke državnog suda u postupku prisilnog izvršenja naglašena je i u CPR br. 62.18(1). No, da bi se arbitražna odluka prisilno izvršila, nužno je prethodno dopuštenje suda pred kojim se provodi postupak prisilnog izvršenja arbitražne odluke (čl. 66. st. 1. AA).

Postupak ishođenja dopuštenja se provodi pred Trgovačkim sudom (*Queen's Bench Division*) ili pred Županijskim sudom (*County Court*). Zakon određuje da se takvo dopuštenje može dati u obliku presude (čl. 66. st. 2. AA). Dopuštenje za izvršenje odluke se ipak neće dati ako osoba protiv koje se traži izvršenje ukaže na okolnost da arbitražni sud nije bio nadležan za donošenje odluke koja je predmetom izvršenja, dakle ako je nastupio neki od poništajnih razloga iz članka 67. stavka 1. AA, ali opet samo u slučaju ako ta stranka u skladu s člankom 73. AA nije izgubila pravo na isticanje prigovora nenadležnosti arbitražnog suda (čl. 66. st. 3. AA). Ako je pravorijek donio arbitar koji je istovremeno i sudac Trgovačkog suda ili *"official*

referee" (čl. 93. st. 1. AA) onda je on i sam ovlašten donijeti odluku kojom se dopušta ovrha (čl. 11. Dodatka 2. AA).¹⁰⁰⁸

Uz zahtjev za dopuštenje izvršenja arbitražne odluke mora biti priložena odluka za koju se traži izvršenje (CPR br. 62.18(6)(a)(i)), moraju biti naznačeni osobni podaci podnositelja zahtjeva i osobe protiv koje se traži izvršenje, uz navođenje njihovog posljednjeg poznatog mjesta prebivališta ili boravišta ili sjedišta (CPR br. 62.18(6)(b) i br. 62.18(11)) te se mora naznačiti u kojoj mjeri arbitražna odluka nije dobrovoljno izvršena od strane osobe protiv koje se traži prisilno izvršenje (CPR br. 62.18. (6)(c)).

Odluka kojom se dozvoljava izvršenje arbitražne odluke mora sadržajno odgovarati navodima podnositelja iz zahtjeva za dopuštenje te se mora uručiti osobi protiv koje se traži izvršenje (CPR br. 62.18(7)). Osoba protiv koje se traži izvršenje je ovlaštena u roku od 14 dana od primitka odluke kojom se dozvoljava izvršenje zatražiti ukidanje takve odluke u kojem slučaju se arbitražna odluka ne može prisilno izvršiti dok se konačno ne odluči o zahtjevu za ukidanje odluke o izvršenju (CPR br. 62.18(9)). U protivnom će se arbitražna odluka prisilno izvršiti protekom naznačenog roka od 14 dana. Odluka kojom se dozvoljava prisilno izvršenje arbitražne odluke mora sadržavati naznaku pravnog lijeka protiv odluke te obavijest o ograničenju izvršenja kako je određeno u CPR br.62.18(9), a sukladno CPR br. 62.18(10).

Podnošenje arbitražnog zahtjeva državnom sudu kojim se pobija pravorijek ima automatski suspenzivni učinak na postupak ovrhe domaćeg pravorijeka (CPR br. 62.18). Ako je već dana dozvola za ovrhu pravorijeka, sud ima ovlast da odredi prekid ("*stay*") ovršnog postupka. Engleski sudovi mogu odrediti i odgodu ovršnog postupka u pogledu pravorijeka, dok se ne završi postupak pobijanja pravorijeka.

10.4. Poredbenopravni sažetak

Razmatrajući hrvatsko pravo i komparativna prava zaključuje se da hrvatski zakonodavac ne baš eksplicitno određuje da arbitražni pravorijek predstavlja ovršnu ispravu. Naime, OZ propisuje da ovršna odluka arbitražnog suda predstavlja ovršnu ispravu (čl. 23. st.

¹⁰⁰⁸ *Kunštek*, op. cit. u bilj. 221., str. 138.

1. toč. 3. OZ). Iako se u toj odredbi ne spominje izričito pravorijek, već arbitražna odluka, jasno je da samo pravorijek može biti ovršna isprava jer samo njime arbitražni sud odlučuje o biti spora. Utvrđenje pravorijeka kao ovršne isprave izvire i iz članka 31. ZA kojim je izjednačen učinak arbitražnog pravorijeka sa pravomoćnom sudskom presudom, osim naravno ako se stranke nisu sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupanja. Pa kako je i pravomoćna sudska presuda ovršna isprava u dijelu kojom je naloženo strankama ispunjenje tražbine na neko davanje ili činjenje ovršan, a protekao je rok za dobrovoljno ispunjenje, nema razloga da se i pravomoćni pravorijek ne smatra ovršnom ispravom.

Paragraf 1. točka 16. austrijskog EO-a izričito kao ovršni naslov navodi pravorijeke arbitara i arbitražnih sudova koji više nisu predmet osporavanja pred višim arbitražnim sudom kao i nagodbe sklopljene pred njima. Odredbe arbitražnog zakonodavstva Švicarske propisuju da stječe svojstvo konačnosti s danom donošenja (čl. 190. st. 1. SchIPRG i čl. 387. SchZPO). Stranke su ovlaštene tražiti izdavanje potvrdu izvršnosti pravorijeka, koju će sud izdati samo ako su ispunjeni zakonom određeni uvjeti koje sud utvrđuje *ex officio*. Izjednačenost arbitražne odluke i odluke državnog suda u postupku prisilnog izvršenja naglašena je i u CPR br. 62.18(1)

Neovisno što je pravorijek smatra ovršnom ispravom, te što sud u ovršnom postupku postupi na jednak način kao i kada je zatražena ovrha temeljem pravomoćne i ovršne sudske presude, sud sukladno odredbama ZA ipak neće odrediti ovrhu pravorijeka ako je on opterećen apsolutnim poništajnim razlozima koje je sud dužan *ex officio* utvrđivati u postupku ovrhe pravorijeka. Sud međutim apsolutne poništajne razloge neće uzeti u obzir ako je zbog njih tužba za poništaj prethodno pravomoćno odbijena. Na jednak način i öZPO propisuje ovlaštenje suda u postupku ovrhe pravorijeka da utvrdi je li pravorijekom odlučeno o sporu koji je arbitabilan prema austrijskom pravu i da li je taj pravorijek protivan austrijskom javnom poretku. Ako bi utvrdio postojanje barem jednog od navedenih poništajnih razloga, tada sud takav pravorijek ne smije uzeti u obzir u tom ovršnom postupku. I engleski AA propisuje da je nužno prethodno dopuštenje suda pred kojim se provodi postupak prisilnog izvršenja arbitražne odluke da bi se arbitražna odluka prisilno izvršila. To se dopuštenje neće dati ako stranka protiv koje se vodi ovršni postupak dokaže ako je nastupio neki od poništajnih razloga iz članka 67. stavka 1. AA, ali opet samo u slučaju ako ta stranka nije izgubila pravo na isticanje prigovora nenadležnosti arbitražnog suda. Protiv odluke kojom se dopušta izvršenje, stranka protiv koje se traži

izvršenje može zatražiti ukidanje odluke, što odgađa postupak izvršenja do odluke o zahtjevu za ukidanje odluke.

Članak 39. stavak 3. ZA odnosi se na deklaratorne pravorijeke, odnosno na vezanost suda za utvrđenja arbitražnog suda iz pravorijeka o "*postojanju nekog prava ili pravnog odnosa*". Obzirom da deklaratorni pravorijeci ne mogu predstavljati ovršni naslov u ovršnom postupku, a moguće je i da stranke protiv deklaratornih pravorijeka ne podnesu tužbu za poništaj pravorijeka, tada se postavlja pitanje tko bi utvrđivao ispravnost utvrđenja iz izreke takvog deklaratornog pravorijeka. Zato se ostavlja mogućnost sudu pred kojim se pojavi pitanje postojanja nekog prava ili pravnog odnosa, da ipak ne uzima kao istinita i ispravna utvrđenja iz izreka deklaratornih pravorijeka, bez da utvrdi postoji li neki od razloga za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA.

Ako stranka iz arbitražnog spora ima pravnog interesa za utvrđenje da ne postoje razlozi za poništaj pravorijeka iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA, može tražiti da sud iz članka 43. ovoga Zakona odluči o tom traženju. Ovakvo rješenje nije prisutno u komparativnim zakonodavstvima.

Članak 48. ZA, koji je identičan članku 36. stavku 2. UML-a, služi izbjegavanju situacija da sud pred kojim se vodi postupak ovrhe i sud pred kojim u isto vrijeme vodi postupak za poništaj tog istog pravorijeka, donese drugačije odluke u vezi nastupa apsolutnih poništajnih razloga. Zbog toga sud koji pred kojim se vodi postupak ovrhe može, po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke, prekinuti postupak do okončanja postupka za poništaj pravorijeka. Ako stranka zatraži prekid, sud može, ali i ne mora, prekid uvjetovati polaganjem odgovarajućeg osiguranja. Ali samo ako smatra da bi prekid postupka bio svrhovit. Da li će biti svrhovito odrediti prekid postupka ovisiti će samo o diskrecijskoj ocjeni suda. Za ukazati je i da je u ovoj odredbi pojam "*obustava*" stranog pravorijeka jako neprecizan, već bi odgovarajuće bilo navesti "*odgoda nastupanja učinaka*" stranog pravorijeka, a koju formulaciju sadrži članak 40. stavak 1. ZA. Obzirom da tema ovog rada ipak nije priznanje i ovrha stranog pravorijeka, tada se neće ni ulaziti u razmatranje *de lege ferenda* rješenja. I austrijski EO ovlašćuje sud da samo na prijedlog stranke ovršnog postupka odredi odgodu ovrhe pravorijeka ako je podnesena tužna za poništaj toga pravorijeka i ako bi toj stranci provedbom ovrhe nastala opasnost od nenadoknadive ili teško nadoknadive imovinske štete. Austrijsko pravo ne poznaje mogućnost polaganja nekog osiguranja u slučaju odgode ovrhe. Odredbama SchBGG-a i SchZPO-a

propisani su uvjeti kada sud može odrediti odgodu ovrhe i kada može odgodu ovrhe uvjetovati davanjem osiguranja ili izricanjem mjera osiguranja. Englesko pravo sadrži specifičnost da podnošenje zahtjeva za pobijanje pravorijeka ima suspenzivan učinak na postupak ovrhe domaćeg pravorijeka.

11. STATISTIČKI PRIKAZ RADA SUDOVA U POSTUPCIMA ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA

11.1. Ciljevi prikaza

U ovom poglavlju dati će se statistički prikaz bitnih elemenata postupka poništaja domaćeg pravorijeka i to: naznaka arbitražnog suda koji je donio arbitražni pravorijek, popis poništajnih razloga koje stranke navode u tužbi za poništaj te najučestaliji razlozi za poništaj, duljina trajanja prvostupanjskog postupka poništaja s prikazom datuma donošenja drugostupanjskih i revizijskih odluka, radnje u postupku poništaja, broj i imena sudaca koji su vodili prvostupanjski postupak za poništaj arbitražnog pravorijeka, uspješnost tužbe za poništaj te razlozi zbog kojih je poništen arbitražni pravorijek.

Prikazane su sve meni dostupne odluke donesene od 2010. godine pa do 2024. godine u kojima su prvostupanjski sudovi meritorno odlučivali o tužbama za poništaj pravorijeka i u kojima je nastupila pravomoćnost donesenih odluka. Ovim tabelarnim prikazom nisu naznačene sudske odluke donesene u prvostupanjskom postupku u kojima je zbog određenih procesnih razloga sud ili donio rješenje o prekidu postupka ili je tužitelj povukao tužbu. Iako su te odluke prikazane u odgovarajućim poglavljima ovog rada. Smatram da statistički prikaz navedenih odluka nije relevantan za donošenje bilo kakvih zaključaka vezanih uz temu ovog rada jer sud njima nije meritorno odlučivao, pa se ni ne može prikazati način na koji je sud utvrđivao nastup poništajnih razloga ili prikazati postupanje stranaka u postupcima za poništaj pravorijeka i njihove navode kojima je cilj ili poništaj pravorijeka ili održanje pravorijeka na snazi. Također, ovim radom nisu prikazani postupci u kojima sudovi još nisu donijeli prvostupanjsku odluku povodom tužbe za poništaj pravorijeka ili u kojima još nije nastupila pravomoćnost prvostupanjske odluke, jer mi sudovi nisu dozvolili uvid u te spise, baš zbog toga što su ili u tijeku ili još nije nastupila pravomoćnost prvostupanjske odluke. Ipak treba naglasiti da je prema informacijama koje sam dobio od referanda Trgovačkog i Županijskog suda u Zagrebu takvih predmeta ukupno 11 (9 na Trgovačkom sudu u Zagrebu (1 iz 2021. godine, 3 iz 2022. godine, 4 iz 2023. godine i 1 iz 2024. godine), 2 na Županijskom sudu (1 iz 2022. godine i 1 iz 2023. godine)).

Statistički prikaz je utemeljen na podacima koji su mi dostavljeni u više navrata od Trgovačkog suda u Zagrebu i Županijskog suda u Zagrebu te uvidom pred tim sudovima u sudske predmete pokrenute povodom tužbe za poništaj pravorijeka. Unatoč tome, ne može se sa sigurnošću tvrditi da su ovim prikazom navedene sve odluke koje su TSZG i ŽSZG donijeli u postupcima poništaja pravorijeka od 2010. godine, s obzirom na to da sam pretraživanjem sudske prakse koja je bila dostupna na određenim web stranicama, ali i u razgovorima sa kolegama koji su kao punomoćnici sudjelovali u postupcima za poništaj pravorijeka, utvrdio da egzistiraju i druge odluke koje sudovi nisu zaveli u svojoj evidenciji ili barem onoj evidenciji koja je meni dostavljena. Pa je statistički prikaz utemeljen i na odlukama koje su mi bile dostupne i na prethodno opisani način.

Ipak ovim statističkim prikazom je obuhvaćena analiza velikog broja prvostupanjskih odluka donesenih u postupcima za poništaj pravorijeka (45 odluka TSZG-a donesenih u postupcima za poništaj i 50 odluka ŽSZG-a donesenih u postupcima za poništaj), drugostupanjskih / žalbenih odluka (32 odluka VTSRH-a donesenih povodom žalbe izjavljene na prvostupanjsku odluku i 35 odluka VSRH-a donesenih povodom žalbe izjavljene na prvostupanjsku odluku) i 17 revizijskih odluka VSRH donesenih u postupcima u kojima je prvostupanjska odluka donesena od 2010. godine. Obzirom na broj analiziranih odluka te obzirom da u dosadašnjoj pravnoj znanosti nije izvršena ni objavljena analiza ovakve vrste, ovaj statistički prikaz svih bitnih aspekata postupka poništaja domaćeg pravorijeka trebao biti značajni orijentir za donošenje zaključka jesu li u postupku za poništaj pravorijeka *de lege ferenda* nužne određene izmjene, prvenstveno kako odredbi Zakona o arbitraži tako i odredbi Zakona o parničnom postupku.

Najobuhvatniji i najpotpuniji prikaz i analiza postupka za poništaj pravorijeka bio bi onaj kojim bi se izvršio prikaz svih pravorijeka donesenih od strane svih arbitražnih sudova u Republici Hrvatskoj u razdoblju od primjerice 2010. pa do danas. No, to bi podrazumijevalo dozvolu arbitražnih sudova i stranaka arbitražnog postupka za uvidom u te predmete s obzirom da sukladno članku 23. stavku 5. ZA arbitražni postupak nije javan, ako se stranke drukčije ne sporazume. To svakako nije realno za očekivati. Nadalje, to bi zahtijevalo analizu svih postupaka poništaja tih pravorijeka, ali i postupaka prisilnog izvršenja pravorijeka protiv kojih nije prethodno podnesena tužba za poništaj. Stoga je statistički prikaz u ovom radu nužno ograničen na objavljene sudske odluke o poništaju pravorijeka, te one koje su mi bile dostupne na TSZG-u i ŽSZG-u.

Cilj je ovim prikazom istaknuti najučestalije poništajne razloge koje stranke ističu u postupku poništaja pravorijeka kako bi se takvi razlozi u budućnosti mogli otkloniti još tijekom arbitražnog postupka, kao i da se prikaže u kolikom broju slučajeva sudovi usvajaju tužbe za poništaj pravorijeka i iz kojih razloga. Uz nepromijenjeno arbitražno zakonodavstvo i već ustaljenu sudsku praksu u postupcima poništaja pravorijeka, ovaj prikaz bi svakako trebao biti orijentir strankama kako postupati tijekom arbitražnog postupka, ali i je li baš uvijek opravdano pokrenuti postupak za poništaj pravorijeka. Prikaz obuhvaća i rad sudova u postupku poništaja, sve s ciljem da se i na ovaj način razmotri opravdanost dvojne nadležnosti TSZG-a i ŽSZG-a u postupcima poništaja pravorijeka.

Radi lakše i potpunije preglednosti dati će se zasebni tabelarni i grafički prikaz razloga za poništaj domaćeg pravorijeka i odluka donesenih u postupcima poništaja koji su se vodili pred TSZG-om i onih donesenih u postupcima poništaja koji su se vodili pred ŽSZG-om.

Tablica 1: Odluke Trgovačkog suda u Zagrebu donesene u postupcima za poništaj pravorijeka

ODLUKE TRGOVAČKOG SUDA U ZAGREBU DONESENE U POSTUPCIMA ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA												
Redni broj	Vrsta odluke	Broj odluke	Datum odluke	Sudac	Predmet odlučivanja	Poništajni razlog	Trajanje prvostupanjskog postupka	Broj ročišta	Radnje / Podnesci stranaka	Ishod	Odluka po žalbi	Odluka po reviziji
1	Presuda	P-5731/07	25.2.2010.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	794 dana	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-8342/15 od 10.12.2015.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt 221/16 od 11.10.2016.
2	Presuda	P-100/10	17.6.2010.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	157 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-7632/11 od 10.5.2012.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt 303/12 od 15.1.2013.
3	Presuda	P-1566/10	30.11.2011.	Mirna Panjan	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom i tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	629 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-7783/12 od 21.4.2015.)	Tužitelj je odustao od izjavljene revizije - (Rješenje VSRH br. Revt-6/16 od 18.5.2016.)
4	Presuda	P-7463/10	9.2.2012.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, pravorijek je suprotan javnom poretku	456 dana	3	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-2761/13 - određen prekid postupka jer jer nad tužiteljem otvoren stečajni postupak	
5	Presuda	P-3248/08	31.5.2012.	Ante Galić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen	1507 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-5066/12 od 8.9.2015.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt-120/16 od 1.2.2018.
6	Presuda	P-1679/12	19.6.2012.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda i arbitražni postupak nisu bili u skladu sa zakonom	112 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda (Rješenje VTSRH br. Pž-7632/12 od 27.4.2015.) novi broj P-1816/2015	
7	Presuda	P-1680/12	2.7.2012.	Vesna Sremac Šoštar	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	125 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-8964/2012 od 14.4.2015.)	Odbačena kao nedopuštena rješenjem VSRH br. Revt-383/2015 od 11.7.2017.
8	Presuda	P-5705/11	11.4.2013.	Mirna Panjan	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, pravorijek je suprotan javnom poretku	864 dana	4	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-9329/13 - utvrđen prekid postupka jer nad tužiteljem otvoren stečajni postupak	
9	Presuda	P-3806/12	6.6.2013.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	247 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-8005/13 od 16.2.2016.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt-275/16 od 26.3.2019.
10	Presuda	P-2284/13	19.12.2013.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	153 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-1201/14 od 5.7.2017.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt-595/17 od 17.1.2018.
11	Presuda	P-2285/13	19.12.2013.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	153 dana	1	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-1202/14 od 10.05.2017.)	Odbačena kao nedopuštena rješenjem VSRH br. Revt-449/17 od 5.11.2019.
12	Presuda	P-2315/13	30.12.2013.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	159 dana	1	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-2110/14 (prekid postupka od 10.7.2017.). Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-3721/22 od 7.9.2022.)	

13	Presuda	P-2211/13	24.2.2014.	Vesna Sremac Šoštar	Poništaj pravorijeka <i>ad hoc</i> arbitražnog suda	Tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, pravorijek nije obrazložen	227 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-5881/14 od 30.8.2017.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt-651/2017 od 30.11.2021.
14	Presuda	P-2158/13	8.7.2014.	Vesna Sremac Šoštar	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	364 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-8317/2014 od 23.12.2016. - utvrđen prekid postupka jer je tužitelj brisan iz sudskog registra	
15	Presuda	P-1270/14	1.6.2015.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	376 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-5396/2018 od 29.10.2019. - prekid postupka jer je nad tužiteljem otvoren stečajni postupak Potvrđena Presuda (Presuda VTSRH br. Pž-711/22 od 16.2.2022.)	
16	Presuda	P-528/15	2.7.2015.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	120 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-6864/15 od 7.3.2018.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Revt-368/18 od 3.5.2022.
17	Presuda	P-3011/14	30.7.2015.	Suzana Ivanović	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	233 dana	1	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-2146/16 od 6.2.2019.)	
18	Presuda	P-2006/14	17.9.2015.	Jadranka Maderuh	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, pravorijek nije potpisan	399 dana	2	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije bio potpisan od svih članova arbitražnog suda	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-8912/15 od 12.3.2019.)	Odbijena kao neosnovana presudom VSRH br. Rev-2866/2019 od 11.11.2020.
19	Presuda	P-1243/14	13.10.2015.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom i dopuštenim sporazumom stranaka, predmet spora nije arbitražan, pravorijek je suprotan javnom poretku	719 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-8120/15 od 17.5.2017. - prekid postupka jer je nad tuženikom otvoren postupak izvanredne uprave	
20	Presuda	P-1188/15	3.11.2015.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretkom	169 dana	1	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja, očitovanje tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda (Rješenje VTSRH br. Pž-8352/2015 od 4.6.2018.), novi broj P-1844/2018	
21	Presuda	P-1816/15	15.12.2015.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda i arbitražni postupak nisu bili u skladu sa zakonom	167 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-1867/2016 od 15.04.2019.)	
22	Presuda	P-1986/14	13.7.2016.	Mirna Panjan	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	672 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-4798/2017 od 21.12.2017. - povrat predmeta prvostupanjskom sudu radi utvrđenja prekida postupka obzirom je nad tužiteljem otvoren stečajni postupak	

23	Presuda	P-2467/16	24.1.2017.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	119 dana	1	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-1757/17 od 7.5.2020.)	Odbačen Prijedlog za dopuštenje revizije kao nedopušten rješenjem VSRH br. Revd-2223/20 od 22.12.2020.
24	Presuda	P-1570/16	21.3.2017.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	294 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-6669/19 od 8.1.2020.)	Odbačen Prijedlog za dopuštenje revizije kao nedopušten rješenjem VSRH br. Revd-1208/20 od 17.6.2020.
25	Presuda	P-2090/16	16.5.2017.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	322 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Rješenje VTSRH br. Pž-4189/17 od 22.1.2018. kojim je konstatirano da je žalitelj odustao od žalbe	
26	Presuda	P-2724/16	21.6.2017.	Ivan Vladić	Pravorijek <i>ad hoc</i> arbitražnog suda u Zagrebu	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	238 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-4643/17 od 9.11.2020.)	
27	Presuda	P-2087/16	17.7.2017.	Mirna Panjan	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	354 dana	0	Tužba, odgovor na tužbu, podnesak tužitelja	Presuda na temelju odricanja	Žalba nije izjavljena	
28	Presuda	P-1763/16	23.11.2017.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, predmet spora nije arbitrabilan, pravorijek je suprotan javnom poretku	518 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-734/18 od 21.5.2020.)	
29	Presuda	P-735/17	5.12.2017.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	252 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba odbačena rješenjem TSZG br. P-735/17 od 24.1.2018.	
30	Presuda	P-1103/17	19.12.2017.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	221 dan	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-532/18 od 8.9.2020.)	
31	Presuda	P-1724/17	22.1.2018.	Iva Karin Šipek	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	175 dana	0	Tužba, podnesak tužitelja	Presuda na temelju odricanja	Žalba nije izjavljena	
32	Presuda	P-1794/17	24.4.2018.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom	244 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena	
33	Presuda	P-800/18	13.11.2018.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, predmet spora nije arbitrabilan, pravorijek je suprotan javnom poretku	236 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-478/19 od 15.10.2020.)	
34	Presuda	P-630/18	30.11.2018.	Iva Karin Šipek	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	270 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-382/19 od 25.5.2021.)	
35	Presuda	P-507/15	17.12.2018.	Mirna Panjan	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom	1386 dana	5	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-2872/19 od 22.12.2020.)	Odbačen Prijedlog za dopuštenje revizije kao nedopušten rješenjem VSRH br. Revd-3393/21 od 10.5.2023.
36	Presuda	P-2455/17	23.1.2019.	Iva Karin Šipek	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	421 dan	2	Tužba i odgovor na tužbu, 2 očitovanja tužitelja, 2 očitovanja tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena	

37	Presuda	P-1564/16	10.4.2019.	Iva Karin Šipek	Poništaj Pravorijeka <i>ad hoc</i> arbitražnog suda	Tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	1048 dana	3	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-3544/19 od 26.01.2021.)	Odbačen Prijedlog za dopuštenje revizije kao nedopušten rješenjem VSRH br. Revd-2451/21 od 30.8.2022.
38	Rješenje	P-1844/18	16.4.2019.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	281 dan	1	Očitovanje tužitelja i tuženika	Odbačaj tužbe (tužitelj je tražio utvrđenje ništavim pravorijeka i radi toga što je tužba podnesena nepravovremeno)	Potvrđeno rješenje (Presuda VTSRH br. Pž-3855/2019 od 4.9.2019.)	
39	Presuda	P-789/19	15.11.2019.	Iva Karin Šipek	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	218 dan	1	Tužba, odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-7428/19 od 7.12.2022.)	Odbijen prijedlog za dopuštenje revizije rješenjem VSRH br. Revd-1146/23 od 27.9.2023.
40	Presuda	P-609/17	26.11.2019.	Ivan Vladić	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, stranka nije bila uredno zastupana, pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	988 dana	4	Tužba i odgovor na tužbu, 4 očitovanja tužitelja, 4 očitovanja tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Djelomično potvrđena, a djelomično preinačena presuda u odnosu na dosuđeni trošak (Presuda VTSRH br. Pž-7467/19 od 9.6.2021.)	Odbačen Prijedlog za dopuštenje revizije kao nedopušten rješenjem VSRH Revd-4645/21 od 17.1.2023.
41	Presuda	P-2301/19	17.7.2020.	Tina Šimović	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je suprotan javnom poretku	231 dan	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-4252/20 od 11.5.2021.)	Odbačen Prijedlog za dopuštenje revizije kao nedopušten rješenjem VSRH br. Revd-4365/21 od 16.11.2022.
42	Presuda	P-1808/20	20.7.2021.	Tina Šimović	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	279 dana	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-4804/21 od 1.6.2022.)	
43	Presuda	P-1415/15	15.11.2021.	Mirna Panjan	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	2355 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda zbog povlačenja tužbe (Rješenje VTSRH br. P-5227/22 od 17.1.2023.)	
44	Presuda	P-184/21	9.6.2022.	Iva Karin Šipek	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	491 dan	1	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena	
45	Presuda	P-556/23	15.6.2023.	Srdan Sessa	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je suprotan javnom poretku	1912 dana	2	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VTSRH br. Pž-3123/23 od 17.1.2024)	Podnesen je prijedlog za dopuštenje revizije dana 27.3.2024.

Tablica 2

PONIŠTAJNI RAZLOZI U TUŽBAMA ZA PONIŠTAJ PRED TRGOVAČKIM SUDOM U ZAGREBU	
ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije uopće bio sklopljen	4
ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije bio valjan	0
stranka u postupku nije bila sposobna zaključiti ugovor o arbitraži i biti stranka u sporu	0
stranka u postupku nije bila uredno zastupana	1
stranka koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka nije bila uredno obaviještena o pokretanju arbitražnog postupka	0
stranci koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka je na drugi nezakonit način bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	6
pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom	6
pravorijek se odnosi na spor koji nije obuhvaćen odredbama arbitražnog ugovora	0
pravorijek sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži	0
sastav arbitražnog suda nije bio u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka	5
arbitražni postupak nije bio u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka	12
pravorijek nije obrazložen u smislu odredaba članka 30. stavka 3. ZA	13
pravorijek nije potpisan u smislu odredaba članka 30. stavka 5. ZA	1
predmet spora nije arbitražan prema zakonima Republike Hrvatske	3
pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom Republike Hrvatske	36

PONIŠTAJNI RAZLOZI U TUŽBAMA ZA PONIŠTAJ PRED TRGOVAČKIM SUDOM U ZAGREBU

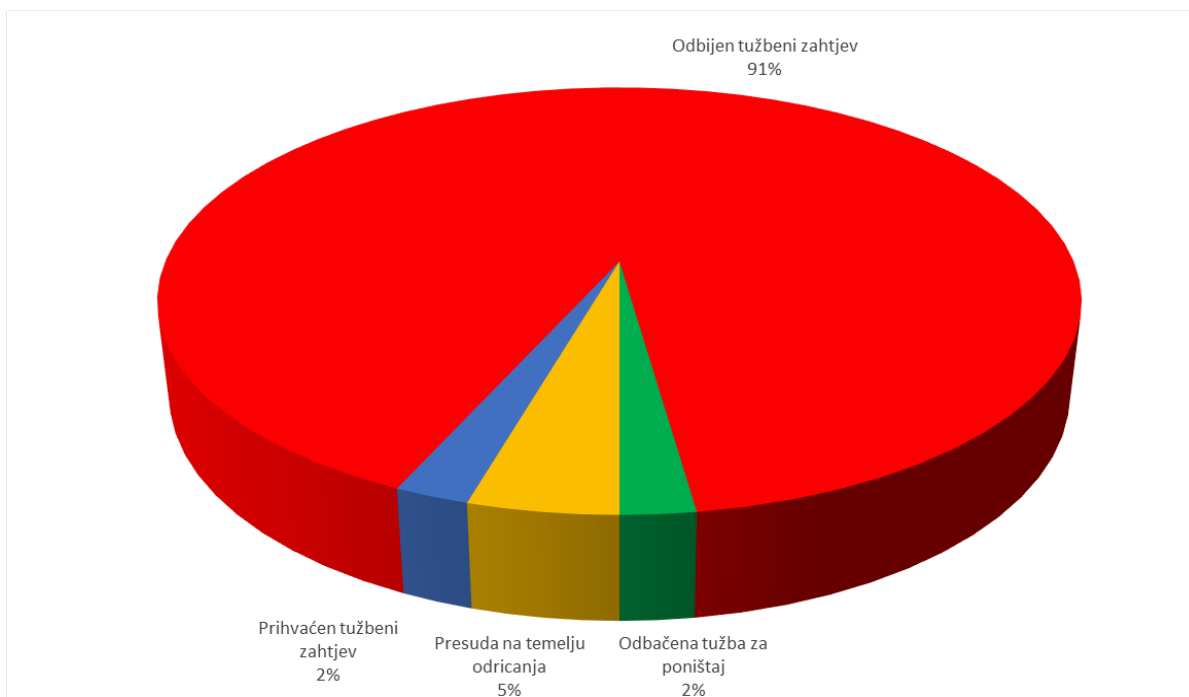

Tablica 3

Pravorijek arbitražnog suda HNS-a	4
Pravorijek SAS HGK	38
Pravorijek <i>ad hoc</i> arbitražnog suda	3

Tablica 4

Prihvaćen tužbeni zahtjev	1
Odbijen tužbeni zahtjev	41
Odbačena tužba za poništaj	1
Presuda na temelju odricanja	2

Tablica 5

pravorijek nije potpisan u smislu odredaba članka 30. stavka 5. ZA	1

Tablica 6: Odluke Županijskog suda u Zagrebu donesene u postupcima za poništaj pravorijeka

ODLUKE ŽUPANIJSKOG SUDA U ZAGREBU DONESENE U POSTUPCIMA ZA PONIŠTAJ PRAVORIJEKA											
Redni broj	Vrsta odluke	Broj odluke	Datum odluke	Sudac	Predmet odlučivanja	Poništajni razlog	Trajanje prvostupanjskog postupka	Broj ročišta	Radnje / Podnesci stranaka	Ishod	Odluka po žalbi
1	Presuda	Ap-4/08	14.1.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži	660	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer nije bio sklopljen ugovor o arbitraži	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-9/10 od 7.7.2010.)
2	Presuda	Ap-1/10	14.4.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži	77	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer nije bio sklopljen ugovor o arbitraži	Preinačena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-15/10 od 2.6.2011.)
3	Presuda	Ap-5/10	11.5.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je u suprotnosti s javnim poretkom	50	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-19/10 od 19.8.2010.)
4	Presuda	Ap-3/10	18.5.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Pravorijek nije potpisan od svih članova arbitražnog suda, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretkom	88	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije bio potpisan od svih članova arbitražnog suda	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-16/10 od 16.4.2013.)
5	Presuda	Ap-6/08	1.6.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretku	734	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-31/10 od 5.10.2011.)
6	Presuda	Ap-7/10	21.6.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, pravorijek nije potpisan od svih članova arbitražnog suda	40	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer nije bio sklopljen ugovor o arbitraži i jer pravorijek nije bio potpisan od svih članova arbitražnog suda	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-23/10 od 30.12.2010.)
7	Presuda	Ap-6/10	21.6.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka Arbitražnog sudišta Pravdonoša	Pravorijek je u suprotnosti s javnim poretkom	75	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-25/10 od 5.10.2010.)
8	Presuda	Ap-4/10	2.7.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom	123	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-29/10 od 7.12.2010.)
9	Presuda	Ap-8/10	25.10.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	147	0	Tužba, tuženik se nije očitovao na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-2/11 od 16.2.2011.)
10	Presuda	Ap-9/10	29.10.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Tužitelj nije bio obaviješten o pokretanju arbitražnog postupka, tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	120	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer je tužitelju bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	Žalba nije izjavljena
11	Presuda	Ap-10/10	9.11.2010.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "arbitraže iz čl. 69. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretkom	113	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije bio obrazložen	Žalba nije izjavljena
12	Presuda	Ap-11/10	19.4.2011.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "posebne arbitraže iz čl. 278. ZOR	Nije sklopljen ugovor o arbitraži	126	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda i tužba odbačena kao nedopuštena (Rješenje VSRH br. GŽ-12/12 od 15.1.2014.)
13	Presuda	Ap-2/11	7.6.2011.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Pravorijek je u suprotnosti s javnim poretkom	49	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-29/11 od 21.9.2011.)

14	Rješenje	Ap-1/11	8.7.2011.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "posebne arbitraže iz čl. 278. ZOR	Pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	158	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer je pravorijek u suprotnosti s javnim poretom	Ukinuta presuda i tužba odbačena kao nedopuštena (Rješenje VSRH br. Gž-30/11 od 18.12.2013.)
15	Presuda	Ap-3/11	5.12.2011.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	173	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer nije bio sklopljen ugovor o arbitraži	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH Gž-4/12 od 15.02.2012.), novi broj Ap-5/12 od 12.4.2012
16	Presuda	Ap-5/11	21.2.2012.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	54	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH br. Gž-27/12 od 19.11.2013.), novi broj Ap-20/13
17	Presuda	Ap-1/12	22.3.2012.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, predmet spora nije arbitražan	70	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH br. Gž-32/12 od 19.11.2013.), novi broj Ap-21/13
18	Presuda	Ap-5/12	12.4.2012.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	27	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH br. Gž-26/12 od 9.7.2014.), novi broj Ap-3/14
19	Presuda	Ap-6/12	27.11.2012.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek nije obrazložen	78	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena
20	Presuda	Ap-7/12	4.2.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitraže PBZ d.d.	Ugovor o arbitraži nije valjan, predmet spora nije arbitražan	61	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH br. Gž-5/14 od 16.12.2014.), novi broj Ap-1/15
21	Rješenje	Ap-3/13	5.3.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Tužitelj nije bio obaviješten o pokretanju arbitražnog postupka, tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	29	0	Tužba	Tužba je odbačena jer je podnesena nepravovremeno	Ukinuta presuda (Presuda VSRH br. Gž-14/13 od 29.5.2013.), novi broj Ap-4/13
22	Presuda	Ap-2/13	28.5.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom	120	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. Gž-20/13 od 27.8.2014.)
23	Presuda	Ap-9/12	17.6.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka Arbitražnog sudišta Pravdonoša	Ugovor o arbitraži nije sklopljen	179	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer nije sklopljen ugovor o arbitraži	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. Gž-23/13 od 11.11.2014.)
24	Presuda	Ap-1/13	15.7.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	174	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. Gž-3/14 od 18.2.2015.), djelomično ukinuta u odnosu na dio kojim je odbijen tužbeni zahtjev za poništaj zaključka SAS HGK; novi broj P-7/15

25	Presuda	Ap-4/13	22.7.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Tužitelj nije bio obaviješten o pokretanju arbitražnog postupka, tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	10:00:00 M	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer je tužitelju bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	Žalba nije izjavljena
26	Presuda	Ap-16/13	1.10.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	13	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena
27	Presuda	Ap-14/13	19.11.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "arbitraže iz čl. 69. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, ugovor o arbitraži nije valjan, pravorijek ne sadrži obrazloženje, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	75	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije bio obrazložen	Žalba nije izjavljena
28	Presuda	Ap-13/13	26.11.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "arbitraže iz čl. 69. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, ugovor o arbitraži nije valjan, pravorijek ne sadrži obrazloženje, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	82	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije bio obrazložen	Žalba nije izjavljena
29	Presuda	Ap-10/13	10.12.2013.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "arbitraže iz čl. 69. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, ugovor o arbitraži nije valjan, pravorijek ne sadrži obrazloženje, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	96	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije bio obrazložen	Žalba nije izjavljena
30	Presuda	Ap-19/13	12.2.2014.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Pravorijek nije obrazložen, arbitražni sud nije sastavljen u skladu sa zakonom, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	82	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena
31	Presuda	Ap-20/13	11.3.2014.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je suprotan javnom poretu	99	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. Gž-12/14 od 27.5.2014.)
32	Presuda	Ap-21/13	7.4.2014.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, predmet spora nije arbitrabilan	122	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena
33	Presuda	Ap-2/14	28.10.2014.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	216	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena
34	Presuda	Ap-3/14	17.2.2015.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži, sastav arbitražnog suda nije bio u skladu sa zakonom, arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom	162	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena

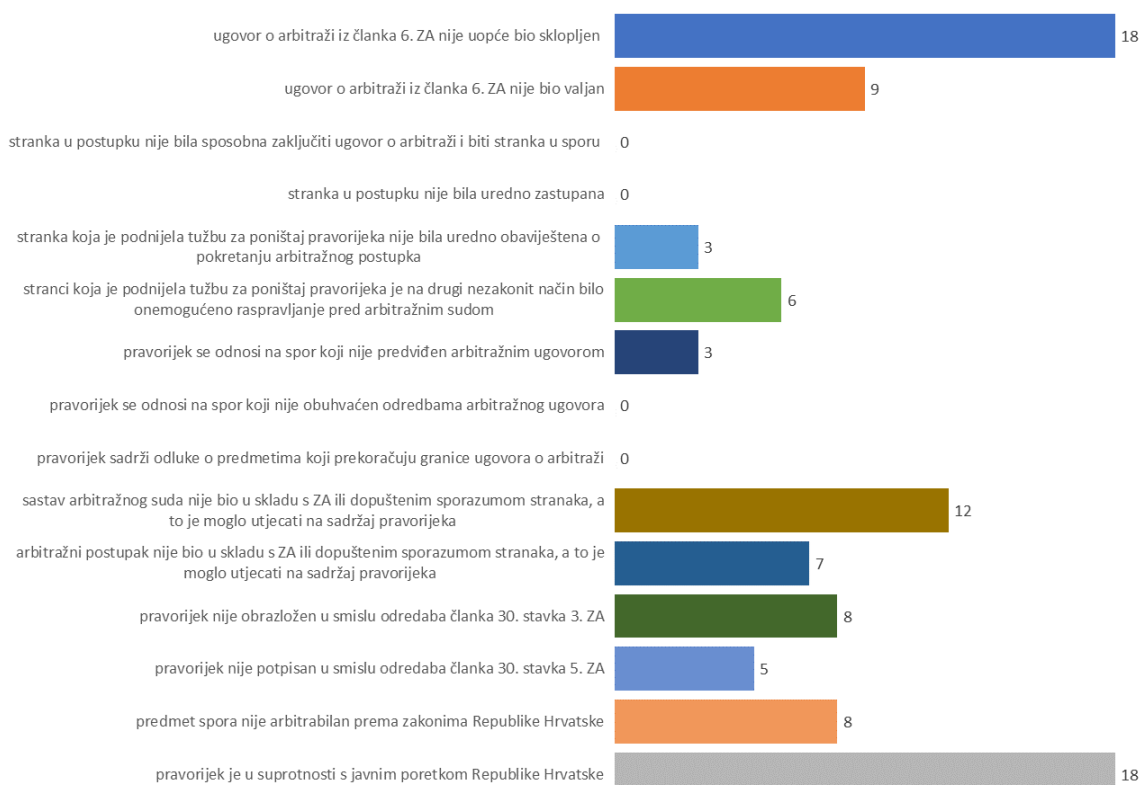
35	Presuda	P-4/15	20.7.2015.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka SAS HGK	Tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, arbitražni postupak nije bio u skladu s zakonom, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	70	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH br. GŽ-24/15 od 3.11.2015.), novi broj P-18/15
36	Rješenje	P-7/15	20.7.2015.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Zaključka SAS HGK	Tužitelju je bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, arbitražni postupak nije bio u skladu sa zakonom, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	54	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbačen tužbeni zahtjev	Potvrđeno rješenje (Rješenje VSRH br. GŽ-20/15 od 9.9.2015.)
37	Presuda	Ap-1/15	23.11.2015.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitraže PBZ d.d.	Ugovor o arbitraži nije valjan, predmet spora nije arbitrabilan	292	0	Tužba i odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja, očitovanje tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Ukinuta presuda (Rješenje VSRH br. GŽ-10/16 od 24.5.2016.), novi broj P-26/16
38	Rješenje	Ap-2/15	10.12.2015.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Zaključka arbitraže PBZ d.d.	Ugovor o arbitraži nije valjan, predmet spora nije arbitrabilan	290	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbačena tužba	Potvrđeno rješenje (Rješenje VSRH br. GŽ-3/16 od 10.2.2016.)
39	Presuda	P-14/15	7.1.2016.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Nije sklopljen ugovor o arbitraži	87	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbijen tužbeni zahtjev	Tužitelj je odustao od izjavljene žalbe, Rješenje VSRH GŽ-4/16 od 19.4.2016. i GŽ-5/16 od 19.4.2016.
40	Rješenje	Ap-3/15	4.4.2016.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Zaključka arbitraže PBZ d.d.	Ugovor o arbitraži nije valjan, predmet spora nije arbitrabilan	406	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbačen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena
41	Rješenje	P-21/15	14.4.2016.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "posebne arbitraže iz čl. 214. st. 4. i 5. ZOR	Pravorijek nije potpisan od svih članova arbitražnog suda	113	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbačen tužbeni zahtjev	Potvrđeno rješenje (Rješenje VSRH br. GŽ-12/16 od 14.2.2017.)
42	Rješenje	P-21/15	14.4.2016.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka "posebne arbitraže iz čl. 214. st. 4. i 5. ZOR	Pravorijek nije potpisan od svih članova arbitražnog suda	113	0	Tužba i odgovor na tužbu	Odbačen tužbeni zahtjev	Potvrđeno rješenje (Rješenje VSRH br. GŽ-12/16 od 14.2.2017.)
43	Presuda	P-8/16	28.4.2016.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, arbitražni postupak nije bio u skladu s zakonom	58	0	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer pravorijek nije potpisan od svih članova arbitražnog suda	Tužitelj je odustao od izjavljene žalbe, Rješenje ŽSZG P-8/16 od 28.6.2016.
44	Presuda	P-19/15	31.10.2016.	Andrina Raspor Flis	Poništaj Pravorijeka arbitražnog suda HNS-a	Pravorijek nije obrazložen, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom	339	0	Tužba, tuženiku nije mogla biti izvršena dostava tužbe	Odbijen tužbeni zahtjev	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-6/17 od 29.3.2017.)
45	Presuda	P-25/16	27.3.2018.	Josip Grubišić	Poništaj Pravorijeka arbitraže PBZ d.d.	Nije sklopljen ugovor o arbitraži	588	2	Tužba i odgovor na tužbu, 1 očitovanje tužitelja i 1 očitovanje tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Preinačena presuda (Presuda VSRH br. GŽ-23/18 od 04.12.2018.), usvojen tužbeni zahtjev
46	Presuda	P-26/16	25.5.2018.	Marijan Vugić	Poništaj odluke arbitraže PBZ d.d.	Ugovor o arbitraži nije valjan, predmet spora nije arbitrabilan	470	1	Tužba i odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja, očitovanje tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Žalba nije izjavljena

47	Presuda	P-44/17	10.12.2019.	Josip Grubišić	Poništaj rješenja Vijeća sportske arbitraže Hrvatskog olimpijskog odbora	Pravorijek nije obrazložen niti potpisan od svih članova arbitražnog suda	777	2	Tužba i odgovor na tužbu, 1 očitovanje tužitelja i 1 očitovanje tuženika	Odbijen tužbeni zahtjev	Preinačena presuda (Presuda VSRH br. Gž-3/20 od 13.4.2021.)
48	Presuda	P-57/17	9.12.2020.	Marijan Vugić	Poništaj odluke arbitraže PBZ d.d.	Predmet spora nije arbitrabilan	1099	1	Tužba i odgovor na tužbu	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer predmet spora nije arbitrabilan	Potvrđena presuda (Presuda VSRH br. Gž-5/21 od 16.5.2021.)
49	Presuda	P-5/17	9.12.2020.	Marijan Vugić	Poništaj Pravorijeka Arbitražnog suda pravde pri udruzi "Čovjek" za promoviranje pravde, istine i stvarnosti u Zagrebu	Ugovor o arbitraži nije sklopljen, ugovor o arbitraži nije valjan, tužitelju je onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom, sastav arbitražnog suda i arbitražni postupak nisu bili u skladu s ZA, pravorijek je u suprotnosti s javnim poretком	1431	1	Tužba i odgovor na tužbu, očitovanje tužitelja, očitovanje tuženika	Prihvaćen tužbeni zahtjev jer je tužitelju bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	Žalba nije izjavljena
50	Rješenje	P-3/21	3.5.2021.	Josip Grubišić	Poništaj Pravorijeka "posebne arbitraže" iz čl. 214. st. 4. i 5. ZOR	Nije sklopljen ugovor o arbitraži	47	1	Tužba i odgovor na tužbu, 1 očitovanje tužitelja i 1 očitovanje tuženika	Odbačen tužbeni zahtjev	Potvrđeno rješenje (Rješenje VSRH br. Gž-8/21 od 25.8.2021.)

Tablica 7

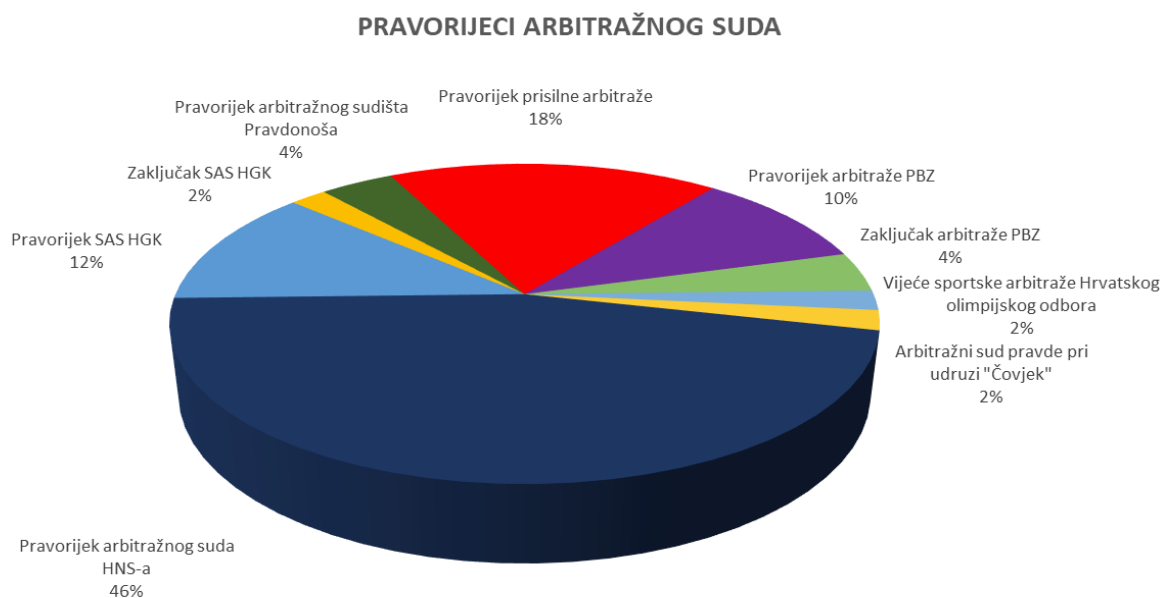
PONIŠTAJNI RAZLOZI U TUŽBAMA ZA PONIŠTAJ PRED ŽUPANIJSKIM SUDOM U ZAGREBU	
ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije uopće bio sklopljen	18
ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije bio valjan	9
stranka u postupku nije bila sposobna zaključiti ugovor o arbitraži i biti stranka u sporu	0
stranka u postupku nije bila uredno zastupana	0
stranka koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka nije bila uredno obaviještena o pokretanju arbitražnog postupka	3
stranci koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka je na drugi nezakonit način bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	6
pravorijek se odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom	3
pravorijek se odnosi na spor koji nije obuhvaćen odredbama arbitražnog ugovora	0
pravorijek sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži	0
sastav arbitražnog suda nije bio u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka	12
arbitražni postupak nije bio u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka	7
pravorijek nije obrazložen u smislu odredaba članka 30. stavka 3. ZA	8
pravorijek nije potpisan u smislu odredaba članka 30. stavka 5. ZA	5
predmet spora nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske	8
pravorijek je u suprotnosti s javnim poretom Republike Hrvatske	18

PONIŠTAJNI RAZLOZI U TUŽBAMA ZA PONIŠTAJ PRED ŽUPANIJSKIM SUDOM U ZAGREBU

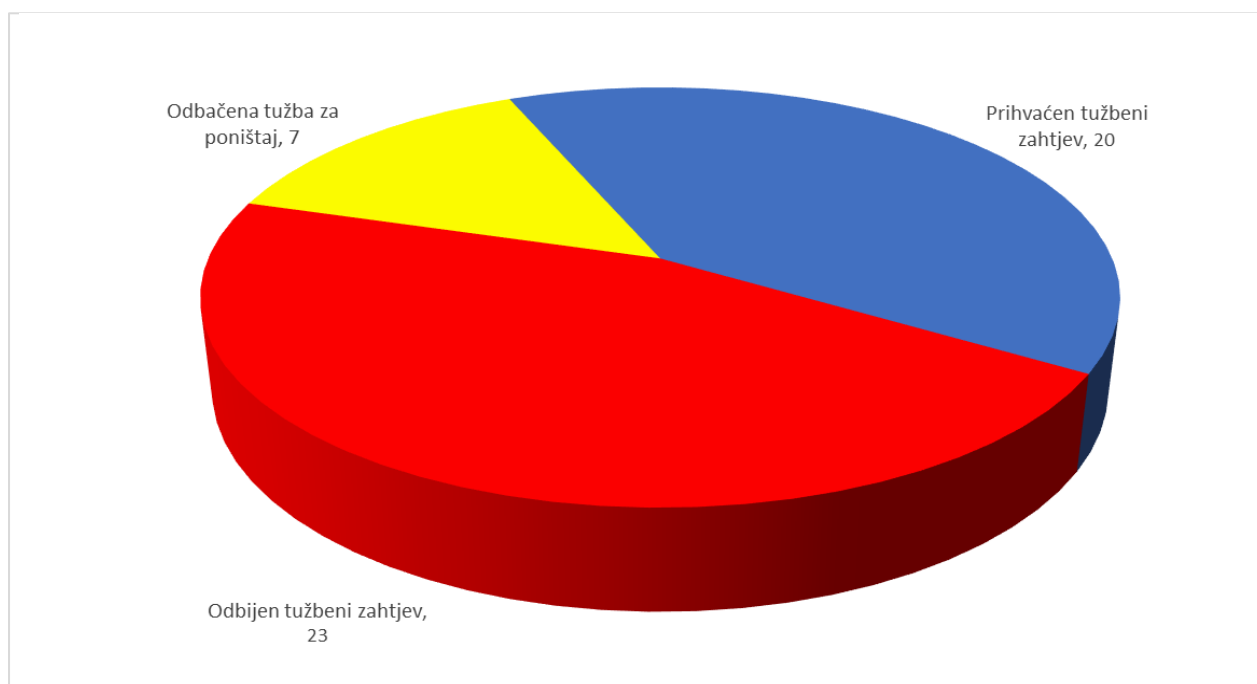

Tablica 8

Pravorijek arbitražnog suda HNS-a	23
Pravorijek SAS HGK	6
Zaključak SAS HGK	1
Pravorijek arbitražnog sudišta Pravdonoša	2
Pravorijek prisilne arbitraže	9
Pravorijek arbitraže PBZ	5
Zaključak arbitraže PBZ	2
Vijeće sportske arbitraže Hrvatskog olimpijskog odbora	1
Arbitražni sud pravde pri udruzi "Čovjek"	1

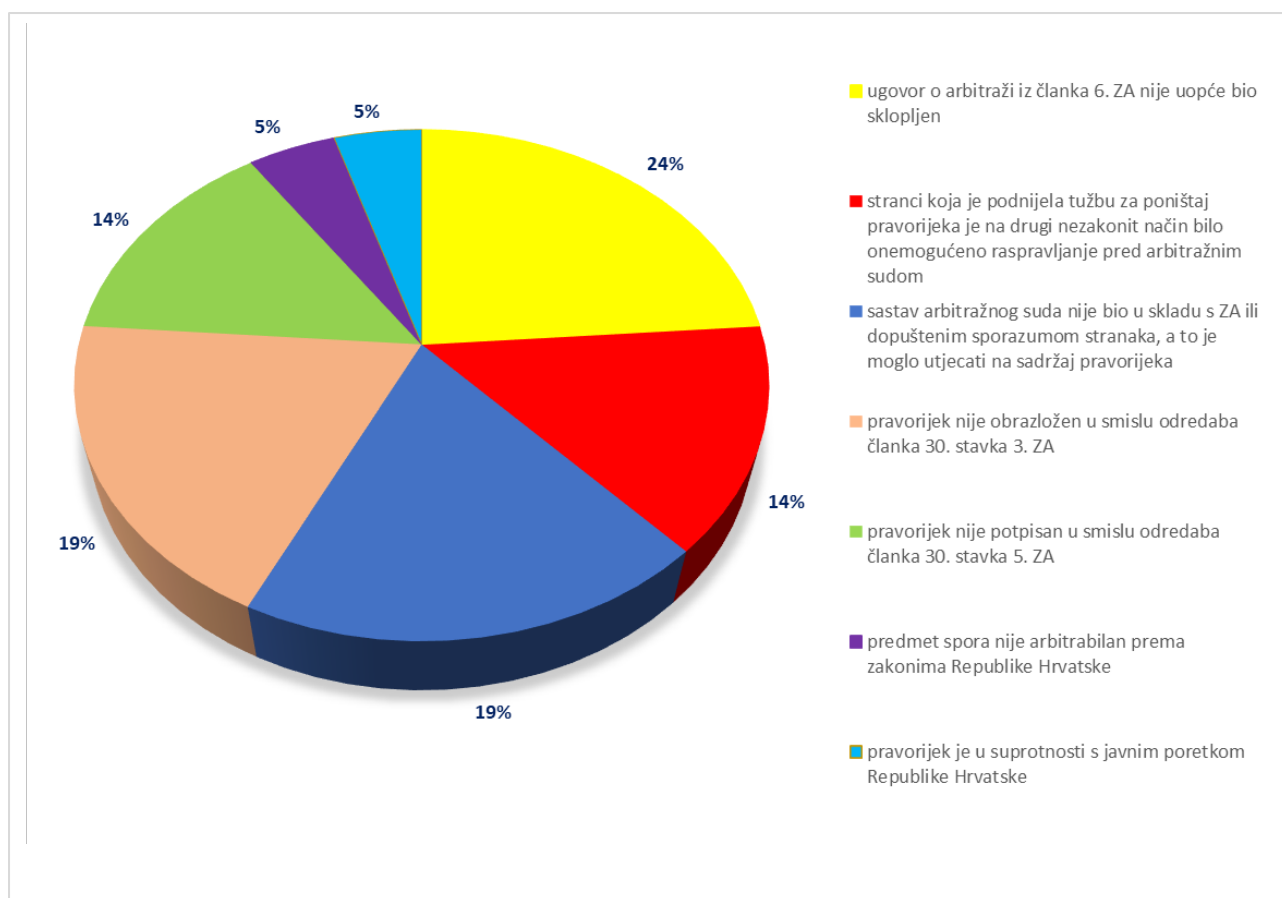
Tablica 9

Prihvaćen tužbeni zahtjev	20
Odbijen tužbeni zahtjev	23
Odbačena tužba za poništaj	7

Tablica 10

ugovor o arbitraži iz članka 6. ZA nije uopće bio sklopljen	5
stranci koja je podnijela tužbu za poništaj pravorijeka je na drugi nezakonit način bilo onemogućeno raspravljanje pred arbitražnim sudom	3
sastav arbitražnog suda nije bio u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka	4
pravorijek nije obrazložen u smislu odredaba članka 30. stavka 3. ZA	4
pravorijek nije potpisan u smislu odredaba članka 30. stavka 5. ZA	3
predmet spora nije arbitrabilan prema zakonima Republike Hrvatske	1
pravorijek je u suprotnosti s javnim poretком Republike Hrvatske	1

11.2. Komentar statističkog prikaza

Izloženi statistički prikaz prvenstveno ukazuje na različitost postupanja TSZS-a i ŽSZG-a u postupcima poništaja pravorijeka u dijelu koji se odnosi na upravljanje postupkom, točnije u odnosu na zakazivanje glavne rasprave. Zaključuje se da TSZG u postupcima za poništaj pravorijeka zakazuje pripremno ročište, odnosno glavnu raspravu, dok ŽSZG u niti jednom slučaju analiziranih sudskih predmeta u kojima je tužba podnesena do 2016. godine zakazao čak ni jedno pripremno ročište, odnosno glavnu raspravu. Takvo postupanje ŽSZG-a do 2016. godine nije u žalbenom postupku u niti jednom slučaju ocijenjeno kao bitna povreda parničnog postupka iz članka 353. stavka 1. točke 1. i članka 354. ZPP, a zanimljivo je da u znatnom broju izjavljenih žalbe stranke nisu smatrale ovakvo postupanje prvostupanjskog suda povredom parničnog postupka jer nisu zahtjevale od žalbenog suda ukidanje odluke zbog toga razloga. Razlog ovakvom postupanju prvostupanjskog suda je vjerojatno posljedica egzistiranja kontradiktornih odluka žalbenog suda u vezi obveze suda da zakaže glavnu raspravu. Od 2016.

godine pravilo je da suci ŽSZG-a zakazuju glavnu raspravu u ovim postupcima. Može se zaključiti da je na opisanu promjenu načina postupanja sudaca ŽSZG-a u postupcima za poništaj pravorijeka zasigurno utjecalo obrazloženje iz rješenja VSRH-a br. GŽ-24/15 od 3. studenog 2015 koje je navedeno u poglavlju 7.1.6. ovog rada kojim je taj sud ukazao da povodom tužbe iz članka 36. ZA sud ne može odlučivati bez provođenja usmene, neposredne i javne rasprave jer se u postupku za poništaj arbitražnog pravorijeka važne činjenice moraju dokazivati i zapravo se, polazeći od njihove pravne prirode, osim iznimno, ne bi ni mogle utvrđivati bez kontradiktornog raspravljanja.

Iz prikaza je nadalje vidljivo da postupci poništaja pred TSZG u prosjeku traju znatno dulje (481,22 dana) nego pred ŽSZG (218,48 dana). Razlog za dvostruko trajanje postupka za poništaj pred TSZG-om nego pred ŽSZG-om može se opravdati time da su stranke u postupcima pred TSZG-om pravne osobe, zbog čega se radi otvaranja stečajnog postupka ili postupka predstečajne nagodbe nad jednom od stranaka u postupku za poništaj određuje prekid postupka. Obzirom je uobičajeno da se postupak za poništaj nastavi tek što je održano ispitno i izvještajno ročište u stečajnom postupku pred nadležnim Trgovačkim sudom, tada i ta činjenica znatno utječe na duljinu trajanja postupka za poništaj. Na prosječnu iskazanu kraću duljinu trajanja postupka pred ŽSZG-om nego pred TSZG-om je utječe i činjenica da suci ŽSZG-a u postupcima za poništaj pravorijeka nisu smatrali nužnim u niti jednom postupku do 2016. godine zakazati pripremno ročište, odnosno glavnu raspravu. Naravno, na duljinu trajanja postupka za poništaj su od 2020. godine znatno utjecali i pandemija bolesti COVID-19, ali i potres iz 2021. godine u kojem su i TSZG i ŽSZG pretrpjeli znatna oštećenja.

Iz sudskih odluka koje su analizirane za potrebe za ovog rada, može se zaključiti da prvostupanjski sudovi u postupcima za poništaj donose odluke već na temelju navoda iz tužbe i odgovora na tužbe te da u rijetkim slučajevima dozvoljavaju daljnje podneske u postupku. Može se zaključiti i da stranke rijetko predlažu druge dokaze osim onih koje se odnose na uvid u arbitražni ugovor ili ugovor iz kojeg je nastao spor i uvid u arbitražni spis. U rijetkim slučajevima je tužitelj predložio i saslušanje stranaka ili vještaka koji je svoj stručni nalaz dao u arbitražnom postupku, ali su sudovi u svim tim slučajevima odbili kao nesvršishodnim za donošenje odluke dokazni prijedlog saslušanja stranaka ili trećih osoba. Također, prvostupanjski sudovi nisu radi *ex officio* utvrđenja apsolutnih poništajnih razloga proveli niti jedan dokaz kojeg stranke nisu predložile, već su svoje utvrđenje oko postojanja apsolutnih poništajnih razloga temeljili na navodima stranaka iz njihovih podnesaka i uvida u arbitražni

spis. Unatoč već ovim opisanim okolnostima koji utječu na duljnu trajanja postupka za poništaj pravorijeka, smatram da se postupak za poništaj pravorijeka može ocijeniti ekonomičnim i efikasnim zbog čega predstavlja pozitivnu iznimku u odnosu na ostale postupke koji se provode pred državnim sudom. Analiza sudskih odluka ukazuje i da je malom broju sudaca povjereno vođenje postupaka za poništaj pravorijeka. Pa su tako od 2010. godine samo 9 sudaca TSZG-a i 4 suca ŽSZG-a odlučivali o tužbama za poništaj pravorijeka. Zbog toga se primjećuje ujednačeno postupanje u vođenju postupka i ujednačenost obrazloženja sudskih odluka kod načina utvrđenja postojanja određenih poništajnih razloga. Prije svega kod utvrđivanja postoje li apsolutni poništajni razlozi zbog kojih se pravorijek mora poništiti.

Iz tabelarnog prikaza odluka žalbenih sudova i revizijskog suda se utvrđuje da do donošenja odluke povodom redovnih i izvanrednih pravnih lijekova protekne još znatno vremena, a što svakako ne utječe na shvaćanje arbitraže kao prihvatljivog i ekonomičnog načina rješavanja nastalih ili budućih sporova. Već ove ukazane raznolikosti u postupanju TSZG i ŽSZG nužno dovode do zaključka da je potrebno ukinuti dualizam nadležnosti sudova u postupcima poništaja, a koje rješenje je već prihvaćeno u komparativnim zakonodavstvima.

U odnosu na vrstu poništajnih razloga koje stranke ističu u tužbi za poništaj, do izražaja prvenstveno dolazi činjenica da stranke u niti jednom predmetu koji je bio predmetom obrade u okviru ovog doktorskog rada nisu poništavale pravorijek iz razloga što stranka u postupku nije bila sposobna zaključiti ugovor o arbitraži i biti stranka u sporu (razlog iz čl. 36. st. 2. toč. 1. b. ZA) ili iz razloga da se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili da sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži (razlog iz čl. 36. st. 2. toč. 1. d. ZA), što dovodi do zaključka da arbitražni sudovi posebnu pažnju posvećuju granicama svojih ovlaštenja određenih ugovorom o arbitraži i tužbenim zahtjevom. U postupcima za poništaj koji su se vodili pred TSZG-om stranke najčešće kao poništajni razlog ističu da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ovim Zakonom ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA). Pritom treba naglasiti da je pravilo da tužitelji u tužbi pa kasnije i tijekom postupka ne navodi pa time ni ne dokazuje na koji način je takva nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka. Unatoč tome egzistiraju presude kojima je usvojen tužbeni zahtjev iz ovog razloga, iako tužitelj ničim nije dokazivao na koji način je takva nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka pa je i izostalo utvrđenje suda o postojanju ove kumulativne okolnosti. Drugi najučestaliji poništajni

razlog u postupcima za poništaj pred TSZG-om je da pravorijek nije obrazložen ili potpisan u smislu odredaba članka 30. stavka 3. i 5. Zakona o arbitraži (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. f) ZA). U postupcima za poništaj koji su se vodili pred ŽSZG-om stranke najčešće kao poništajni razlog ističu da ugovor o arbitraži iz članka 6. Zakona o arbitraži nije uopće bio sklopljen (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a) ZA) i kao i u slučajevima u postupcima pred TSZG-om, da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ovim Zakonom ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA). I pred ovim sudom se pokazuje kao pravilo da tužitelji u tužbi pa kasnije i tijekom postupka propuštaju dokazivati, pa čak i navoditi na koji način je takva nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka. Za primjetiti je i da je suprotnost pravorijeka javnom poretku (čl. 36. st. 2. toč. 2. sl. b) ZA) najučestaliji razlog za poništaj pravorijeka i u postupcima pred TSZG-om i u postupcima pred ŽSZG-om. Međutim, pravilo je da postojanje ovog poništajnog razloga tužitelji dokazuju samo navodima da je u arbitražnom postupku pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje ili da je izreka i obrazloženje arbitražnog pravorijeka utemeljeno na pogrešno primjenjenom materijalnom pravu, a što svakako nije razlog da bi se neki pravorijek poništio jer bi bio suprotan javnom poretku. Dakle, tužitelj najčešće ističu uglavnom iste poništajne razloge, neovisno da li se postupak za poništaj vodi pred TSZG-om ili ŽSZG-om. Novote, kao poništajni razlog, nikada nisu bile predmetom razmatranja u postupcima poništaja jer stranke ni ne ugovaraju mogućnost iznošenja novih činjenica ili novih dokaza premda je to predviđeno kao mogućnost u članku 36. stavku 5. ZA.

Primjećuje se međutim veliki nesrazmjer u broju prihvaćenih tužbenih zahtjeva u postupcima za poništaj pred ŽSZG-om u odnosu na prihvaćene tužbene zahtjeve u postupcima za poništaj pred TSZG-om. Tako je ŽSZG od ukupnog broja presuda koje su analizirane za potrebe ovog rada, donio 20 presuda kojima je prihvatio tužbeni zahtjev, a TSZG svega 1. Najčešći razlog usvajanja tužbenog zahtjeva pred ŽSZG-om je utvrđenje postojanja poništajnog razloga da ugovor o arbitraži iz članka 6. Zakona o arbitraži nije uopće bio sklopljen (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. a) ZA) i da sastav arbitražnog suda nije bio u skladu s ovim Zakonom ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. e) ZA). Treba naglasiti da je ŽSZG usvojio tužbeni zahtjev najčešće radi ova dva poništajna razloga jer je utvrdio da među strankama nije ugovorena nadležnost Arbitražnog suda HNS-a kao da je sastav arbitražnog suda HNS-a bio suprotan članku 10. ZA. Iako za ovaj posljednji poništajni razlog sud nije utvrđivao jer to tužitelj nije ni dokazivao, na koji je način takva nepravilnost mogla utjecati na sadržaj pravorijeka. Zanimljivo je naglasiti da je u samo jednom

slučaju ŽSZG usvojio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka jer je smatrao da je pravorijek suprotan javnom poretku. Tako je Rješenjem br. Ap-1/11 od 8. srpnja 2011. ŽSZG poništio odluku Arbitražnog vijeća broj R1-20/10 od 28. listopada 2010., kojom su donesena Pravila o poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada u Trgovačkom društvu G. I. N. d.o.o. P. jer je ocijenio da je pobijana odluka ništava radi njene suprotnosti s javnim poretkom Republike Hrvatske, *"koji obuhvaća temeljne ustavno pravne kategorije i vrijednosti u Republici Hrvatskoj, među kojima je i pravo na štrajk. Prvostupanjski sud smatra da bi pobijana odluka ne samo bitno ograničila, nego upravo onemogućila ustavno pravo na štrajk zaposlenicima koji rade kod tuženika na poslovima koji se ne smiju prekidati za vrijeme štrajka ili isključenja s rada."* Predmetno rješenje je ukinuto rješenjem VSRH br. Gž-30/11 od 18. prosinca 2013. te je tužba odbačena kao nedopuštena. Treba ukazati i da je ŽSZG donio i 23 presuda kojima je odbio tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka. Za razliku od ŽSZG-a, u postupcima za poništaj pravorijeka koji su se u razdoblju od 2010-2024 vodili pred TSZG-om, taj je sud u samo 1 predmetu donio presudu kojom usvaja tužbeni zahtjev, te je u čak 41 predmet donio presudu kojom je odbio tužbeni zahtjev. Tako je TSZG usvojio tužbeni zahtjev iz razloga što pravorijek nije bio potpisan od svih članova arbitražnog suda (čl. 36. st. 2. toč. 1. sl. f) ZA). Zanimljivo je za predočiti da je TSZG u dva predmeta donio presudu na temelju odricanja. Dodatna zanimljivost je u tome što je iz obrazloženja navedenih presuda izostalo utvrđenje o postojanju apsolutnih poništajnih razloga iz članka 36. stavka 2. točke 2. ZA. Ovolika razlika u broju prihvaćenih tužbenih zahtjeva pred ŽSZG-om u odnosu na broj prihvaćenih tužbenih zahtjeva pred TSZG-om, dovodi do zaključka da ipak stranke u trgovačkim odnosima posvećuju veću pozornost pravilnom ugovaranju arbitražne klauzule te pravodobnom poduzimanju svih onih radnji i isticanju svih onih prigovora koji otklanjaju mogućnost kasnijeg poništaja pravorijeka. Također, postojanje ovolike razlike u broju poništenih pravorijeka može ukazivati i na razliku u kvaliteti i organizaciji arbitražnog sudovanja pred SAS HGK-om u odnosu na arbitražu pred arbitražnim sudom HNS-a.

Pred TSZG-om je najviše tužbi za poništaj podneseno protiv pravorijeka SAS HGK-a, dok je pred ŽSZG najčešće predmet poništaja bio pravorijek arbitražnog suda HNS-a. Inače zanimljivo je da su pravorijeci svega 6 arbitražnih sudova, i to SAS HGK, HNS-a, Pravodnoše, arbitražnog suda pravde pri udruzi "Čovjek", Vijeća sportske arbitraže Hrvatskog olimpijskog odbora i PBZ-a d.d., bili predmetom poništaja, da je u svega tri slučaja TSZG odlučivao o poništaju *ad hoc* arbitražnog suda i da je ŽSZG u 9 slučajeva odlučivao o pravorijeku prisilne arbitraže. Treba naglasiti da se radi o samo dva pravorijeka arbitražnog sudišta Pravdonoša te

po jednom pravorijeku arbitražnog suda pravde pri udruzi "Čovjek" i Vijeća sportske arbitraže Hrvatskog olimpijskog odbora. Već iz ovih podataka se izvodi zaključak da na teritoriji Republike Hrvatske djeluju samo dva sudišta (SAS HGK i Pravdonoša) pred kojima se mogu rješavati sporovi koji nisu specijalizirani i za koje nije određeno da se mogu rješavati samo pred jednim arbitražnim sudom (Arbitražni sud HNS-a). Do izražaja još jednom dolazi i činjenica da stranke jako rijetko povjeravaju rješavanje svojih sporova *ad hoc* arbitražnim sudovima, kao i da je već pravilo da su pravorijeci prisilne/zakonske arbitraže predmetom razmatranja u postupcima poništaja. Naposljetku je za ukazati i da je pred TSZG samo odbačena samo jedna tužba za poništaj pravorijeka i to zbog što je tužba podnesena nepravovremeno, a kojim je rješenjem o odbačaju je konstatirano i da je tužbeni zahtjev glasio na utvrđenje ništetnim pravorijeka. U postupcima pred ŽSZG-om taj sud je u 7 predmeta rješenjem odbacio tužbu za poništaj i to: zbog toga što je tužba podnesena nepravovremeno (1 predmet), zbog toga što se zahtjevao poništaj arbitražnog zaključka (3 predmeta) i zbog toga što se zahtjevao poništaj pravorijeka posebne arbitraže iz članka 214. stavka 4. i 5. ZOR-a (3 predmeta).

12. ZAVRŠNI ZAKLJUČAK

Prikazom odredbi hrvatskog i komparativnog arbitražnog zakonodavstva nesumnjivo se može utvrditi da je strankama ostavljeno u znatnoj mjeri da se sporazumiju oko bitnih elemenata arbitražnog postupka, osim onih elemenata koji su određeni kogentnim zakonskim odredbama. Fleksibilnost arbitražnog postupka i naglašena stranačka autonomija u izboru pravila te vrste postupka, navodila bi na zaključak da je arbitražno rješavanje sporova u znatnoj mjeri prihvaćeno među fizičkim i pravnim osobama, ali ipak to nije slučaj ni u hrvatskom ni u komparativnom zakonodavstvu. Broj postupaka za poništaj pravorijeka pred hrvatskim državnim sudovima nije velik. Pri tome treba naglasiti da nije svaki donijeti arbitražni pravorijek bio predmetom poništaja pred državnim sudom. Ali sudska praksa neusumnjivo ukazuje da stranke rijede određuju arbitražni sud, nego državni sud, kao mjesto za rješavanje svojih sporova.

Nepromijenjenost arbitražnog zakonodavnog okvira u periodu od 20 godina, što je zaista rijetkost u hrvatskom zakonodavstvu, i njegova pretežna utemeljenost na odredbama UML-a, svakako jamči osiguranje strankama svih onih prava koja im pripadaju i u postupcima pred državnim sudovima. Sudska praksa je imala mogućnost o svakom pitanju nužnom za provođenje arbitražnog postupka na zakonit i pravilan način te za donošenje pravorijeka koji neće biti opterećen niti jednim od poništajnih razloga, dati jasan i nesumnjiv odgovor i smjernice za daljnje postupanje. Upravo je namjera ovog doktorskog rada bila da se prikaže arbitražni zakonodavni okvir od trenutka pokretanja postupka pred arbitražnim sudom do donošenja pravomoćne odluke o tužbi za poništaj pravorijeka, jer samo se kroz prikaz svih bitnih aspekata može dati odgovor da li nepromijenjenost zakona jamči i pravnu sigurnost i efikasnost i jesu li danas potrebne izmjene Zakona o arbitraži i Zakona o parničnom postupku. Na to pitanje se ne može dati odgovor bez prikaza i razumijevanja prvo cjelokupnog arbitražnog postupka, a zatim i postupka za poništaj pravorijeka, kako bi se naglasak za izmjenama stavio na onim rješenjima čijom implementacijom u zakonodavni okvir bi arbitraža bilo znatno prihvatljivije i znatno raširenije sredstvo za rješavanje nastalih i budućih sporova, nego što je to danas. Kako u pogledu domaćih sporova tako i u pogledu sporova s međunarodnim elementom. Značajka arbitražnog zakonodavstva, a što je svojstveno i komparativnom arbitražnom zakonodavstvu, jest da je ono prihvatljivo koliko su pravorijeci tih zakonodavstava prihvatljivi i provedivi u drugim državama osim u onima u kojima su doneseni, jer svakako

ograničavanje učinka pravorijeka samo na teritoriji one države u kojoj je donesen, ne pridonosi njegovoj učinkovitosti i očekivanjima stranaka od pravila izjednačenosti učinka pravorijeka sa učinkom pravomoćne sudske odluke.

Prikazom sudske prakse i zakonskih odredbi kojima je uređen arbitražni postupak i postupak poništaja arbitražnog pravorijeka, nastojalo se ovim radom dati prikaz svih elemenata bez kojih arbitraža nije moguća. Ali i ukazati na razloge koji uzrokuju poništaj pravorijeka, sve kako bi stranke arbitražnog postupka spriječile nastup poništajnih razloga već u arbitražnoj fazi, ako je to moguće. Stoga će se u daljnjem tekstu ovog završnog zaključka, slijedeći poglavlja ovog doktorskog rada, kao rezultat provedenog istraživanja predložiti *de lege ferenda* rješenja u hrvatskom pravu koja bi po mišljenju autora, pospješila otklanjanje u što većoj mjeri svih onih elemenata koji mogu dovesti do poništaja pravorijeka. S druge strane će se predložiti *de lege ferenda* rješenja kojima je cilj širenje i prihvaćanje arbitraže kao efikasnog sredstva zaštite povrijeđenih odnosno ugroženih prava stranke.

12.1. Arbitražni sud

U cilju jasnoće zakonskog teksta pojam "*domaća arbitraža*" čija je definicija dana u članku 2. stavku 1. točki 2. ZA trebalo bi jasnije definirati, uzevši pritom u obzir činjenicu da se stranke mogu sporazumjeti da se znatan dio arbitražnog postupka teritorijalno provede na području neke druge države, a ne one u kojoj se nalazi mjesto za koje je određeno da ono bude sjedište arbitražnog suda. Naime, ZA pod pojmom "*arbitraža*" u članku 2. stavku 1. točki 1. razumijeva suđenje pred arbitražnim sudom, što znači da je naglasak na postupku, a ne arbitražnom sudu. Moguće su, iako rijetko, situacije da se cijeli postupak koji je započet pred arbitražnim sudom sa sjedištem u Hrvatskoj, provede u nekoj drugoj državi, ako bi se tamo primjerice nalazili i svjedoci i stranke. Stoga bi definiciju "*domaće arbitraže*" određenu člankom 2. stavkom 1. točkom 2. ZA trebala zamijeniti definicija "*domaćeg arbitražnog suda*" na način da bi to bio arbitražni sud kojemu je sjedište na području Republike Hrvatske te koji donosi domaći pravorijek. Na takav način bi se naglasilo da je domaći pravorijek onaj kojeg je donio domaći arbitražni sud, neovisno o činjenici gdje se provodila arbitraža. Iz toga razloga bi trebalo izvršiti izmjenu i članka 3. stavka 1. ZA na način da "*stranke mogu ugovoriti nadležnost domaćeg arbitražnog suda za rješavanje sporova o pravima kojima mogu slobodno raspolagati*".

Bilo bi važno izmijeniti i članak 2. stavak. 1. točku 3. ZA. Naime, hrvatska sudska praksa ukazala je na potrebu jasnijeg uređenja pojma i ovlasti arbitražnog suda, koja je prvenstveno rezultat zakonskog normiranja *"prisilnih arbitraža"*. Normiranje arbitražnog rješavanja spora putem prisilnih arbitraža je svakako trebalo biti poticaj arbitražnom rješavanju nastalih sporova s ciljem rasterećenja državnih sudova, ali je sudska praksa navedena u ovom radu zauzela stajalište da se u postupku poništaja pravorijske prisilnih arbitraža treba poništavati, jer im prvenstveno nedostaje element dobrovoljnosti koji je glavna karakteristika arbitražnog rješavanja spora. Takav *"sukob"* između zakonskih rješenja i sudskih odluka nužno zahtjeva potrebu prilagođavanja arbitražnog zakonodavstva kasnije donesenim odredbama pojedinih zakona kojim je za slučaj spora određena zakonska obveza arbitražnog rješavanja takvog spora. Zato je jasno da dobrovoljnost stranaka da svoj spor riješe arbitražom više ne predstavlja temeljnu karakteristiku na kojoj je utemeljena nadležnost arbitražnog suda. U cilju otklanjanja pravne nesigurnosti nužno je izvršiti izmjenu definicije arbitražnog suda iz članka 2. stavka 1. točke 3. ZA na način da je *"arbitražni sud (izbrani sud) nedržavni sud koji svoje ovlaštenje za suđenje crpi iz sporazuma stranaka ili odredbe zakona"*. Time bi se otklonila mogućnost da sudovi poništavaju pravorijek *"prisilnih arbitraža"*. A i zakonodavac bi stekao mogućnost proširenja obveze stranaka na rješavanje sporova putem arbitraže, te tako rasteretio državne sudove od velikog broja priljeva predmeta svake godine. Koliko je arbitražno sudovanje razvijeno u određenoj zemlji ovisiti će prije svega o tome koliku vrstu sporova je država voljna deklarirati arbitrabilnima i koliko je široka ovlast državnih sudova u obavljanju nadzorne uloge nad donesenim arbitražnim odlukama. Uzmemo li se u obzir samo navedeni kriteriji te izvrši uvid u odredbe Zakona o arbitraži, izvodi se zaključak da su ispunjeni svi preduvjeti za nesmetano širenje arbitraže u Republici Hrvatskoj, čime bi se postigao i posredan cilj, a to je rasterećenje hrvatskih sudova od brojnih predmeta čiji broj i dalje ne jamči efikasnost postupka pred državnim sudovima.

12.2. Pravorijek

ZA u članku 2. stavku 1. točki 9. sadrži i pojam *"konačni pravorijek"* koji se odnosi samo na one odluke kojima je odlučeno o osnovi i visini pojedinog zahtjeva. Doslovnim tumačenjem definicije konačnog pravorijeka može se pogrešno zaključiti da naglasak značenja *"konačni"* nije ipak na učinku pravorijeka već na vrsti zahtjeva o kojem je odlučeno, a koji u sebi mora sadržavati i odluku o osnovi i visini tužbenog zahtjeva. Tako se doslovnim tumačenjem definicije konačnog pravorijeka ne bi smatrao konačnim pravorijekom onaj

pravorijek kojim je odlučeno o tužbenom zahtjevu za npr. utvrđenje prava vlasništva nad nekretninom, s obzirom na to da bi mu nedostajao dio koji se odnosi na *"visinu pojedinog zahtjeva"*. Ipak posljedicom konačnih odluka se uvijek smatra okončanje postupka u stupnju u kojem je odluka donesena, neovisno o tome da li postoji mogućnost izjavljivanja pravnih lijekova. Konačan je i onaj dio tužbenog zahtjeva o čijoj je i osnovi i visini odlučeno djelomičnim pravorijekom. Postavlja se pitanje, je li uopće potrebna definicija *"konačnog pravorijeka"*.

Iako švicarsko i englesko zakonodavstvo dispozitivnom odredbom uređuju ovlast stranaka da zatraže od arbitražnog suda da donese dopunski pravorijek, smatram da je radi pravne sigurnosti i očekivanja stranaka da arbitražni sud odluči o svim zahtjevima iznesenima u arbitražnom postupku, nužno izmijeniti i članak 33. stavka 1. ZA. Taj članak bi se mogao tumačiti i na način da bi stranke bile ovlaštene sporazumjeti se da se u njihovom eventualnom arbitražnom postupku neće moći zahtijevati donošenje dopunskog pravorijeka. Do nužnosti za donošenjem dopunskog pravorijeka dolazi samo iz razloga propusta arbitražnog suda da odluči o svim pitanjima koje mu stranke podnije na rješavanje, pa bi trebalo biti nedozvoljeno da se stranke odreknu mogućnosti da arbitražni sud donese dopunski pravorijek i na takav način direktno snose štetne posljedice propusta arbitražnog suda. Odluka da se spor povjeri na rješavanje arbitražnom sudu je odraz povjerenja stranaka da će taj arbitražni sud odlučiti o svim zahtjevima koje mu stranke podnesu na odlučivanje, pa treba spriječiti mogućnost da se stranke nađu u situaciji da zbog pogreške arbitražnog suda ostanu uskraćene za odluku o postavljenim tužbenim zahtjevima u arbitražnom postupku. S toga bi bilo poželjno da se izbriše uvodni dio prve rečenice iz članka 33. stavka 1. ZA i to *"ako se stranke nisu drugačije sporazumjele"*. Ovakav prijedlog je u skladu s rješenjem prihvaćenim u austrijskom zakonodavstvu (§ 610. st. 1. toč. 3 öZPO). Smatram da bi trebalo izmijeniti i odredbu članka 33. stavka 2. ZA koja određuje da će arbitražni sud donijeti dopunski pravorijek, ako *"nađe da je zahtjev opravdan"*, i to usprkos toga što je ona preuzeta iz članka 33. stavka 3. UML. Ta bi odredba trebala glasniti: *"Ako arbitražni sud nađe da je zahtjev za donošenje dopunskog pravorijeka pravodoban, potpun, dopušten i osnovan, donijet će dopunski pravorijek"*. Uostalom, i ZPP u članku 339. stavku 3. normira da zahtjev za dopunom presude mora biti pravodoban i osnovan.

ZA ovlašćuje arbitražni sud da ispravi pravorijek ili dade njegovo tumačenje samo *"ako arbitražni sud smatra da je izneseni zahtjev opravdan"*. Odredba je napisana po uzoru na članak 33. stavak 1. druge rečenice UML-a. Radi veće preciznosti bilo bi poželjno članak 34. stavak

2. ZA izmijeniti na sljedeći način: *"Ako arbitražni sud nađe da je zahtjev pravodoban, potpun dopušten i osnovan, ispraviti će pravorijek ..."*.

Smatram i da bi trebalo u cijelosti urediti članak 35. ZA naslova *"Odluka o troškovima"* s obzirom na to da sadrži nedovoljno jasne i kontradiktorne odredbe. Stavkom 1. je propisano da će na *"zahtjev stranke"* arbitražni sud u *"pravorijeku ili u odluci kojom se postupak okončava"* odrediti koja je stranka i u kojem omjeru dužna naknaditi drugoj stranci troškove potrebne radi vođenja postupka, uključujući i troškove zastupanja i nagrade arbitrima, i snositi vlastite troškove. Dakle, jasno je da o troškovima arbitražni sud može odlučiti samo na zahtjev stranke i to pravorijekom ili zaključkom. Ako bi arbitražni sud o troškovima odlučio zaključkom, stranci nezadovoljnom visinom dosuđenog troška bi se oduzelo pravo na izjavljivanje pravnih lijekova protiv toga zaključka. No, stavkom 3. je određeno da ako je arbitražni sud propustio odlučiti o o troškovima, ili je takva odluka moguća tek nakon okončanja arbitražnog postupka, arbitražni će sud o troškovima donijeti *"posebni pravorijek"*. Nije sasvim jasno na što je zakonodavac ovdje mislio. Pravila arbitražnih ustanova koja su razmatrana za potrebe ovog rada uređuju zasebni pravorijek kojim je arbitražni sud ovlašten odrediti troškove arbitražnog postupka. UML ne sadrži takvu izričitu odredbu kao ZA, a pravorijek kojim bi arbitražni sud odlučio o troškovima ne sadrži ni austrijsko i švicarsko pravo, ali ga sadrži englesko pravo. Smatram da bi se trebao izmijeniti članak 35. stavak 1. ZA na način da on glasi: *"Na zahtjev stranke, arbitražni sud će u pravorijeku odrediti koja je stranka i u kojem omjeru dužna naknaditi drugoj stranci troškove potrebne radi vođenja postupka, uključujući i troškove zastupanja i nagrade arbitrima, i snositi vlastite troškove."* Dodatno bi trebalo izmijeniti i stavak 3. istoga članka na način da on glasi: *"Ako arbitražni sud propusti odlučiti o troškovima, stranka može zahtijevati donošenje dopunskog pravorijeka, pri čemu se primjenjuju odredbe članka 33. ovoga Zakona."* Potrebno bi bilo dodati i stavak 4. u članku 35. ZA, na način da on glasi: *"Ako je arbitražni postupak okončan zaključkom, arbitražni sud će na zahtjev stranke donijeti posebni pravorijek na kojeg se primjenjuju odredbe članka 30. ovoga Zakona. Zahtjev za donošenje takvog pravorijeka stranka može podnijeti najkasnije u roku od 30 dana od dostave zaključka kojim se arbitražni postupak okončava."*

Iz razloga što ZA ne određuje kojom vrstom odluke arbitražni sud donosi privremenu mjeru, a obzirom na to da je ZA u znatnoj mjeri prihvatio rješenja iz UML-a, za očekivati je da budućom izmjenom odredbi ZA budu prihvaćena i rješenja iz dopuna UML-a iz 2006. godine koja se odnose na privremene mjere. Tako bi bilo svrsishodno članak 16. ZA dopuniti na način

da arbitražni sud o privremenim mjerama odlučuje pravorijekom obzirom bi u tom slučaju stranke arbitražnog postupka mogle protiv privremene mjere o kojoj je odlučeno pravorijekom podnijeti tužbu za poništaj iz članka 36. ZA. Ako bi arbitražni sud o prijedlogu za određivanjem privremene mjere odlučivao npr. zaključkom, protiv takve privremene mjere nezadovoljna stranka ne bi mogla izjaviti nikakav pravni lijek. Ili radi preciziranja odgovora na pitanje kojoj vrstom odluke arbitražni sud odlučuje o prijedlogu za donošenjem privremene mjere, u članku 16. ZA dodatni novi stavak kojim će se, a kako je to određeno člankom 17. stavkom 2. UML-a., propisati da arbitražni sud privremene mjere može izricati ili pravorijekom ili nekom drugom odlukom. Zagrebačka pravila npr. u članku 49. stavku 4. izričito navode da se privremena mjera donosi u obliku pravorijeka. Ali takvo rješenje nije u skladu s odredbama ZA kojima je određeno da se pravorijekom odlučuje samo o biti spora, pa su moguće situacije da državni sud na zahtjev protivnika osiguranja ili poništi privremenu mjeru jer je suprotna kogentim odredbama ZA ili odbije prisilno izvršiti tu mjeru baš zbog navedenog razloga. Svrishodno bi bilo radi veće pravne sigurnosti preuzeti i sva ostala rješenja iz članaka 17. A - 17. J UML-a koji detaljno reguliraju vrste privremenih mjera, oblik njihovog donošenja, pretpostavke za njihovo donošenje, njihovo mijenjanje, odgodu i ukidanje, troškove povezane s njima, kao i priznanje i izvršenje takvih mjera.

12.3. Pravna sredstva protiv pravorijeka

Iz izloženog prikaza pravnih sredstava protiv pravorijeka, može se zaključiti se da je hrvatski zakonodavac preuzeo u Zakon o arbitraži odredbe UML-a kojim su normirane pretpostavke i pravna sredstva protiv pravorijeka. ZA predviđa samo mogućnost podnošenja žalbe protiv pravorijeka kao jedinog redovnog pravnog lijeka protiv pravorijeka, a koja mogućnost se ne koristi u arbitražnoj praksi, te mogućnost podnošenja tužbe za poništaj kao jedinog izvanrednog pravnog sredstva protiv pravorijeka. To ne znači da u Hrvatskoj strankama arbitražnog postupka nije osigurana dovoljna zaštita protiv pravorijeka. Količina pravnih lijekova koje su stranke ovlaštene podnijeti protiv pravorijeka ne bi trebala ukazivati na pravnu sigurnost koju neki pravni poredak pruža protiv arbitražnog pravorijeka, već bi na to trebali ukazivati broj i sadržaj poništajnih razloga protiv pravorijeka. Ali smatram da je nužno člankom 36. stavkom 1. ZA naglasiti dopustivost tužbe za poništaj samo protiv pravomoćnih pravorijeka i to samo onih domaćih pravorijeka. Stoga bi navedena odredba trebala glasiti, *"Protiv pravomoćnog domaćeg pravorijeka arbitražnog suda može se podnijeti tužba za poništaj u skladu s odredbama ovog članka. Međupravorijek se može pobijati samo tužbom za poništaj*

podnesenom protiv pravomoćnog domaćeg pravorijeka kojim je okončan postupak o zahtjevu u povodu kojega je on donesen. Protiv pravomoćnog domaćeg pravorijeka nisu dopuštena druga pravna sredstva sudu."

Iako komparativna zakonodavstva sadrže veći broj mogućnosti pobijanja pravorijeka, smatram da je nepotrebno implementirati neka od tih rješenja u odredbama ZA, s obzirom na to da je ZA prihvatio znatan broj odredbi UML-a, a zatim i iz razloga što je jedna od glavnih karakteristika arbitražnog postupka prihvatanje odluke arbitražnog suda konstituiranog stranačkom voljom. Povećanjem broja pravnih sredstava koje bi bilo moguće izjaviti protiv pravorijeka umanjio bi se i značaj tužbe za poništaj kao sredstva ograničene kontrole pravorijeka. Za naglasiti je i da iz već ustaljene sudske prakse u postupcima poništaja pravorijeka i razmišljanja iz pravne znanosti nije proizašla potreba da bi neki drugi pravni lijek, osim tužbe za poništaj, pospješio hrvatsko arbitražno zakonodavstvo i poboljšao očekivanja stranaka od arbitraže. Naglasak arbitraže mora ostati na želji stranaka da svoj povjere na rješavanje tijelu koje nije dio sudbene organizacije, pa moraju prihvatiti i sva utvrđenja do kojih arbitražni sud dođe u takvim postupcima. Englesko zakonodavstvo primjerice poznaje mogućnost izjavljivanja žalbe državnom sudu protiv arbitražnog pravorijeka, iako iz samo usko određenih razloga. No, to je rezultat dugogodišnje arbitražne tradicije i u skladu s njom već ustaljene sudske prakse koja unatoč mogućnosti izjavljivanja žalbe, rijetko dozvoljava njeno izjavljivanje. Zaštita stranaka se dakle može više postići kroz normiranje poništajnih razloga nego kroz širenje redovnih ili izvanrednih pravnih lijekova protiv arbitražnog pravorijeka.

12.4. Razlozi za poništaj pravorijeka

Na žalost, korištenjem riječi "*može*" u članku 36. stavku 2. točki 2. ZA, kojim je određeno da sud može poništiti pravorijek ako se dokaže postojanje razloga za poništaj pravorijeka ili ako sud sam utvrdi postojanje razloga za poništaj pravorijeka navedenih u točki 2. predmetnog članka, stvara se mogućnost tumačenja da o volji suda hoće li poništiti pravorijek ako utvrdi postojanje nekog od navedenih razloga za poništaj. Takav tekst odredbe vjerojatno predstavlja pogrešku u pisanju, s obzirom na to da sud mora poništiti pravorijek u slučaju da utvrdi postojanje nekog od razloga za poništaj propisanih člankom 36. stavkom 2. točkom 2. ZA. Radi otklanjanja nejasnoća, nužno je izvršiti izmjenu članka 36. stavka 2. ZA na način "*Pravorijek će poništiti sud iz članka 43. stavka 1. ovog Zakona, i to samo:*"

Iako su poništajni razlozi propisani odredbama ZA i način utvrđenja nastupa poništajnih razloga rezultat prihvatanja odredbi UML-a, ipak je radi ekonomičnosti arbitražnog postupka nužno izvršiti određene zakonske izmjene kako bi državni sud još u arbitražnoj fazi mogao, naravno na zahtjev stranke arbitražnog postupka, donijeti odluku o nastupu određenih poništajnih razloga. Tada ne bi bilo nužno da državni sud nastup poništajnih razloga utvrđuje tek po donošenju pravorijeka, već bi se određenim izmjenama naglasila nadzorna uloga suda već u trenutku kada započne arbitražni postupak. Da bi se ostvario naznačeni cilj, prvo treba dati odgovor na pitanje je li arbitražni sud ovlašten po službenoj dužnosti odlučivati o vlastitoj nadležnosti. Kako je već prethodno navedeno, članak 15. stavak 1. u rečenici 1. ZA jasno propisuje da arbitražni sud može odlučivati o svojoj nadležnosti, te tom odredbom ničim ne isključuje ovlast da o nadležnosti odlučuje *ex officio*. Daljnjim stavcima toga članka propisan je način odlučivanja arbitražnog suda o tuženikovom prigovoru nenadležnosti, odnosno prepostavke pod kojima tuženik može tražiti od državnog suda da odluči o tome prigovoru nenadležnosti. Ali ničim nije izričito zabranjeno niti izričito dozvoljeno arbitražnom sudu da o nadležnosti odlučuje *ex officio*. Iz konstrukcije prve rečenice iz članka 15. stavka 1. ZA moglo bi se zaključiti da arbitražni sud može o svojoj nadležnosti odlučivati *ex officio* i to razmatrajući sve razloge koji bi prouzrokovali njegovu nenadležnost, "*uključujući i odlučivanje o prigovoru o postojanju ili valjanosti ugovora o arbitraži*". Ako smatra da se radi o nearbitrabilnom sporu, arbitražni sud bi trebao zaključkom odbaciti tužbu zbog apsolutne nenadležnosti. Na isti način bi arbitražni sud trebao postupiti čim zaključi da među strankama nije sklopljen arbitražni sporazum ili da među strankama nije sklopljen valjani ugovor o arbitraži, ali sada tek u onom trenutku kada nastupi nemogućnost postojanja presumpcije da je među strankama u skladu s člankom 6. stavkom 8. sklopljen novi arbitražni ugovor. U tim slučajevima arbitražni sud može postupiti i sukladno članku 32. stavku 1. točki 3. ZA te postupak okončati zaključkom ako nađe da je nastavak postupak iz "*nekog drugog*" razloga postao nepotreban ili nemoguć. Upravo bi nearbitrabilnost spora i nepostojanje ili nevaljanost arbitražnog ugovora bili glavni razlozi da nastavak arbitražnog postupka bude nemoguć. U tim slučajevima arbitražni sud o nenadležnosti ne bi mogao odlučiti pravorijekom, već samo zaključkom kojim odbacuje tužbu. No, ZA određuje da o prigovoru tuženika o nenadležnosti, arbitražni sud može odlučiti kao o prethodnom pitanju ili o odluci o biti spora. ZA ne određuje kojom odlukom o nadležnosti arbitražni sud može odlučiti kao o prethodnom pitanju, pa se može zaključiti da takvu odluku arbitražni sud može donijeti samo u obliku zaključka. Jasno je da se odluka o nadležnosti kojom bi se odlučilo u odluci o biti spora, odnosi na odlučivanje samo pravorijekom. U oba slučaja, presumira se da je arbitražni sud utvrdio da je nadležan, jer bi protivno bio dužan zaključkom

odbaciti tužbu. Stoga se predlaže precizirati prvu rečenicu članka 15. stavka 1. ZA na način da glasi: *"Arbitražni sud je dužan po službenoj dužnosti ili na prigovor tuženika odlučiti o svojoj nadležnosti, uključujući i odlučivanje o svakom prigovoru o postojanju ili valjanosti ugovora o arbitraži."* Dodatno je iz razloga naglašene ekonomičnosti arbitražnog postupka svrsishodno da arbitražni sud o nadležnosti uvijek odluči kao o prethodnom pitanju, bez potrebe za vođenjem cjelokupnog arbitražnog postupka da bi o nadležnosti odlučio tek pravorijekom. Stoga se predlaže i izmjena članka 15. stavka 3. prve rečenice ZA na način da glasi: *"Arbitražni sud je dužan odlučiti o prigovoru iz stavka 1. ovoga članka kao o prethodnom pitanju."*

U slučaju kada je arbitražni sud o prigovoru stranke da arbitražni sud nije nadležan odlučio kao o prethodnom pitanju, Zakon o arbitraži otvara mogućnost nezadovoljnoj stranci da napadne samo onu odluku kojom se arbitražni sud oglasio nadležnim. Ali, što ako arbitražni sud svojom odlukom, kao o prethodnom pitanju, utvrdi da je nenadležan za odlučivanje o sporu koji se nalazi pred njim. S obzirom na to da o nenadležnosti arbitražni sud može prije donošenja pravorijeka odlučiti samo zaključkom, protiv takvog zaključka nezadovoljna stranka ne bi imala mogućnost podnošenja niti redovnih niti izvanrednih pravnih sredstava. Takav zaključak s druge strane nema učinak pravomoćne sudske presude, kako je slučaj kod pravorijeka, pa državnom sudu u postupku između istih stranaka, u kojem bi stranka podnijela tužbu o meritumu državnom sudu u predmetu u pogledu kojeg je sklopljen arbitražni ugovor, ne bi bilo zabranjeno donijeti rješenje kojim odbacuje tužbu jer također smatra da je nenadležan za odlučivanje o istom tužbenom zahtjevu. U tom slučaju, stranka ne bi mogla niti pred arbitražnim niti pred državnim sudom zahtijevati zaštitu svojih prava. Zakonodavac bi trebao riješiti ovu zakonsku prazninu na način da predvidi da državni sud ne može otkloniti svoju nadležnost za suđenje nakon što se arbitražni sud proglasio nenadležnim. Ako je tužba u sporu u pogledu koje je zaključen ugovor o arbitraži najprije podnijeta državnom sudu, državni sud bi trebao zastati s parničnim postupkom dok arbitražni sud ne odluči o svojoj nadležnosti.

Odluka arbitražnog suda da je nadležan ili da je nenadležan, u sebi supstituira i odluku o valjanosti ili postojanju ugovora o arbitraži, a ujedno i činjenicu arbitrabilnosti spora. Ako je odluka o nadležnosti arbitražnog suda povodom zahtjeva stranke podnesenim u skladu s člankom 15. stavkom 3. rečenicom 2. ZA potvrđena i od strane državnog suda, tada ni stranci nezadovoljnoj odlukom arbitražnog suda ne bi bilo dozvoljeno ponovno iz razloga iz članka 36. stavak 2. točke 1. slova a. ZA poništavati kasnije doneseni pravorijek u tom predmetu. Dodatno, državni sud ne bi mogao u postupku poništaja pravorijeka po službenoj dužnosti utvrditi ni da

sami spor nije arbitrabilan ili da je arbitrabilan. Sve predložene izmjene ide u prilog dodatnoj efikasnosti i ekonomičnosti arbitražnog postupka, ali i otklanjaju pravne nesigurnosti koja je s postojećim rješenjima prisutna. Svakako bi bilo korisno prihvatiti i rješenje iz članka 16. stavka 3. UML-a da protiv odluke državnog suda o nadležnosti nije dopuštena žalba, a što je rješenje koje ZA nije prihvatio, obzirom je na rješenje državnog suda nezadovoljna stranka ovlaštena izjaviti žalbu u skladu s pravilima izvanparničnog postupka.

U odnosu na utvrđenje kada će se smatrati da je ugovor o arbitraži sklopljen, a s obzirom i na širenje "*prisilnih arbitraža*" te postojeće sudske prakse koje je problematizirala mogućnost arbitražnog rješavanja sporova u slučajevima kada je obveza na arbitražno rješavanje spora propisana zakonom, a ne arbitražnim ugovorom, predlaže se i dopuna članka 6. na način da se doda novi stavak 9. kojim bi bilo određeno, "*Smatra da se da je ugovor o arbitraži za rješavanje određenog spora sklopljen ako je među strankama zakonskom odredbom propisana obveza arbitražnog rješavanja toga spora*". Ako se ne prihvati taj prijedlog svakako bi zakonom trebalo detaljnije propisati način sklapanja ugovora o arbitraži u slučaju "*prisilnih arbitraža*".

Člankom 36. stavkom 2. točkom 1. d. ZA određen je daljnji relativni razlog poništaja pravorijeka i to u slučajevima kada se pravorijek odnosi na spor koji nije predviđen arbitražnim ugovorom, ili koji nije obuhvaćen njegovim odredbama, ili koji sadrži odluke o predmetima koji prekoračuju granice ugovora o arbitraži, s time da se, ako se odluka o predmetima koji su podvrgnuti arbitraži može odvojiti od onih koja joj nisu podvrgnuta, može poništiti samo onaj dio odluke u kome se nalaze odredbe koje se odnose na predmete koji nisu bili podvrgnuti arbitraži. Naglašava se da ZA ne regulira izričito kao poništajni razlog slučaj kada je spor o kojem je arbitražni sud odlučio bio predviđen odnosno obuhvaćen ugovorom o arbitraži, ali je arbitražni sud presudio izvan granica postavljenog tužbenog zahtjeva. Čini se da bi i taj slučaj trebao biti poništajni razlog, pa bi ga bilo poželjno *de lege ferenda* izričito spomenuti u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu d) ZA, premda neki autori smatraju da bi i taj slučaj potpadao pod primjenu navedene odredbe ZA.

Državni sud može poništiti pravorijek ako stranka dokaže da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ZA ili dopuštenim sporazumom stranaka, a to je moglo utjecati na sadržaj pravorijeka (čl. 36. st. 2. t. 1. sl e) ZA). Problemiziranje ovog poništajnog razloga dolazi do izražaja prilikom povrede kogentne odredbe ZA od kojih stranke ne mogu odstupiti. To je i odlika kogentne odredbe. Unatoč povredi dakle kogentne odredbe, ZA

dozvoljava poništaj pravorijeka samo ako se dokaže da je takva povreda *"mogla utjecati na sadržaj pravorijeka"*. Na opisani način daje se sloboda strankama za povredom odredbi arbitražnog ugovora, ali i odredbi ZA koje se odnose na sastav arbitražnog suda ili na arbitražni postupak, jer svaka takva povreda ne uzrokuje nužno i poništaj pravorijeka, već samo ako se stranka dokaže i dodatni uvjet, a to je da je takva nepravilnost *"mogla utjecati na sadržaj pravorijeka"*. Na opisani način gubi se učinak kogentne odredbe, jer državni sudovi u postupku poništaja pravorijeka neće sankcionirati konstituiranje arbitražnih sudovima suprotno odredbama ZA, ako nije bilo utjecaja na sadržaj pravorijeka. Postavlja se pitanje na koji način tužitelj može dokazati da je takva nepravilnost *"mogla utjecati na sadržaj pravorijeka"*. Znači li to da bi tužitelj trebao ponovno dokazivati osnovanost svojih navoda iznesenih u arbitražnom postupku, a državni sud utvrđivati da li bi taj tužitelj onda uspio u tome arbitražnom postupku? Sudska praksa još nije dala egzaktni odgovor na ovo pitanje, iako su odlučivali o tužbama podnesenih protiv pravorijeka iz ovog razloga. U tim postupcima je pasivnost tužitelja, odnosno izostanak bilo kakvog pokušaja da dokazuju da je nepravilnost *"mogla utjecati na sadržaj pravorijeka"*, uzrokovala donošenje presuda kojom se odbija tužbeni zahtjev za poništaj pravorijeka. Iz razloga svega prethodno predlažem izvršiti izmjenu članka 36. stavka 2. točke 1. slova e) ZA na način da se u cijelosti preuzme rješenje iz članka 34. stavka 2. točke a. (iv) UML-a kojom je određeno, *"da sastav arbitražnog suda ili arbitražni postupak nisu bili u skladu s ugovorom stranaka, osim ako je takav ugovor u suprotnosti s nekom odredbom ovog zakona čiju primjenu stranke ne mogu otkloniti, ili, u nedostatku takvog ugovora, da nisu bili u skladu s ovim zakonom"*.

Treba spomenuti i poništajni razlog propisan u članku 36. stavku 2. točki 1. slovu e) po kojem će sud poništiti pravorijek ako on nije obrazložen ili potpisan u smislu odredaba članka 30. stavka 3. i 5. ZA. Naime, neekonomično i suprotno svrsi arbitražnog postupka bi bilo samo zbog nedostataka obrazloženja pravorijeka ili potpisa pravorijeka, uz naravno nepostojanje bilo kojih drugih poništajnih razloga, dozvoliti strankama da poništavaju pravorijek zbog očite pogreške arbitražnog suda, u ovom slučaju zbog postupanja suprotno članku 30. stavcima 3. i 5. ZA. Ovaj poništajni razlog ne poznaje ni UML ni austrijsko i švicarsko arbitražno zakonodavstvo. Svrhovitije bi bilo npr. otkloniti taj nedostatak npr. putem zahtjeva za ispravak pravorijeka u skladu s člankom 34. ZA. Iako je tim člankom navedeno koje je greške arbitražni sud dužan otkloniti, nema nikakve sumnje ni prepreke da se analogijom primjeni taj članak i na slučajeve nedostatka obrazloženja ili potpisa arbitra. Ili bi se mogla izvršiti dopuna članka 34. stavka 1. ZA na način da se doda stavak 3. kojim će se se propisati: *"jedna stranka, uz obavijest*

drugoj, može zahtijevati od arbitražnog suda da u pravorijek unese obrazloženje ili potpis arbitra koji nedostaje". Tek ako bi arbitražni sud odbio unijeti obrazloženje u pravorijek ili ishoditi potpis arbitra koji nedostaje, trebalo bi dozvoliti strankama da traže poništaj pravorijeka iz razloga što arbitražni postupak nije bio u skladu s odredbama ZA.

Radi razvoja arbitražne djelatnosti i šireg prihvatanja arbitražnog rješavanja sporova smatram i da bi bilo svrsishodno da hrvatski zakonodavac u poništajnim razlozima implementira i rješenje koje poznaje švicarsko arbitražno zakonodavstvo. Riječ je o poništaju pravorijeka zbog njegove proizvoljnosti (čl. 393. toč. e. SchZPO). Državni sud bi u tome slučaju bio dužan poništiti pravorijek ako bi utvrdio da je pravorijek rezultat očigledne povrede prava primjenjenog od strane arbitražnog suda i ako je pravorijek utemeljen na navodima koji su očigledno suprotni činjenicama koje proizlaze iz arbitražnog predmeta. Iako je glavna značajka tužbe za poništaj pravorijeka to da je ona sredstvo ograničene kontrole pravorijeka, nema nikakve zapreke da zbog očigledne povrede, koja ne predstavlja suprotnost pravorijeka javom poretku, državni sudovi ne prošire svoju ulogu nadzornika arbitražnih pravorijeka i postanu i garant da u arbitražnom postupku nije došlo do očigledne povrede prava ili utvrđenja koji su očigledno suprotni činjenicama također utvrđenima tijekom arbitražnog postupka.

Arbitrabilnost spora i suprotnost javnom poretku kao razloge za poništaj pravorijeka poznaju i ostala komparativna zakonodavstva. Treba istaknuti tendenciju širenja arbitrabilnosti u pogledu različitih vrsta sporova, čime se pokazuje na otvorenost prema arbitražnom rješavanju sporova. Hrvatski zakonodavac je definicijom arbitrabilnosti obuhvatio veliki dio sporova. Nema zapreke i da se oni sporovi koji su u isključivoj nadležnosti npr. trgovačkih, radnih ili upravnih sudova smatraju arbitrabilnima, pa čak i ako imaju međunarodno obilježje, ako je riječ o domaćoj arbitraži. To nije slučaj ako bi mjesto (sjedište) arbitraže bilo izvan Republike Hrvatske. Radi poticanja i širenja arbitražnog načina rješavanja sporova trebalo bi razmisliti u kojim bi se dodatnim pravnim područjima moglo zakonom propisati obaveznu (prisilnu) arbitražu.

12.5. Postupak za poništaj pravorijeka

Hrvatski zakonodavac za postupak poništaja pravorijeka nije propisao posebne odredbe ili poseban postupak već se postupak provodi sukladno pravilima redovne parnice. Takvo uređenje je identično i u komparativnim zakonodavstvima, pa svaka izmjena zakonodavstva

koja se odnosi na redovni postupak može utjecati i na postupak poništaja pravorijeka. Jedina razlika u odnosu na komparativna zakonodavstva jest u tome da je hrvatski zakonodavac predvidio dvojnu nadležnost sudova u postupcima za poništaj pravorijeka, pa samim tim i različito uređenje pravila koja se primjenjuju u postupcima za poništaj pravorijeka. Obzirom na dvojnu nadležnost sudova, i o žalbama na odluke prvostupanjskih sudova odlučuju različiti žalbeni sudovi, a do Novele ZPP-a 2019 bile su različite mogućnosti i izjavljivanja izvanrednih pravnih lijekova na odluke žalbenih sudova. Pa tako npr. protiv odluke VSRH kojom je odlučivao o žalbi protiv odluke ŽSZG-a, nije bilo dozvoljeno izjaviti reviziju. Sve je to imalo za posljedicu razliku u trajanju postupka za poništaj pravorijeka do iskorištavanja svih dozvoljenih pravnih sredstava. Iako je od Novele ZPP-a 2019 ujednačena mogućnost izjavljivanja revizije, neovisno o tome je li se postupak za poništaj pravorijeka vodio pred TSZG-om ili ŽSZG-om, tom je Novelom izmijenjena i dotadašnja struktura dokaznog postupka pred trgovačkim sudovima, gdje je naglasak stavljen na pisanoj snazi dokaza. Stoga se i dalje postavlja pitanje je li opravdano zadržati dvojnu nadležnost prvostupanjskih sudova u postupcima za poništaj pravorijeka. Autor smatra da samo razlozi navedeni u odlomku 7.1.1. ovog rada ukazuju na potrebu ukidanja nadležnosti različitih sudova u postupcima poništaja pravorijeka kako je određeno člankom 43. stavkom 1. ZA, te predlaže da se postupci za poništaj pravorijeka, neovisno o kojoj vrsti spora je odlučivao arbitražni sud, vode pred istim državnim sudom. Trebalo bi se ugledati na austrijsko i švicarsko zakonodavstvo te nadležnost za odlučivanje o tužbama za poništaj dodijeliti najvišem sudu u državi, Vrhovnom sudu Republike Hrvatske, koji je uostalom nadležan za odlučivanje o revizijama presuda donesenih i u postupcima pred Trgovačkim sudom i u postupcima pred Županijskim sudom. Na takav način bi i odluka kojom bi se odlučilo o tužbi za poništaj bila pravomoćna trenutkom donošenja, a stranka bi protiv iste mogla izjaviti samo ustavnu tužbu. Samo ova promjena bi znatno utjecala na efikasnost postupka poništaja pravorijeka i otklanjanja bilo kakve nesigurnosti u vezi konačnog učinka pravorijeka. Osim što bi bila nužna izmjena članka 43. stavka 1. ZA bila bi potrebna dopuna odredbe čl. 34.d ZPP-a i članka 20. ZS-a kojima je propisana nadležnost Vrhovnog suda Republike Hrvatske, i to na način da se novom točkom odredi da Vrhovni sud Republike Hrvatske može suditi u prvom stupnju samo u slučajevima određenima zakonom.

Što se tiče samog postupka za poništaj pravorijeka, nisu potrebne bitne zakonske korekcije, s obzirom na to da ZPP dosta detaljno propisuje ovlasti stranaka i suda, a koje odredbe su svoju praktičnost potvrdile i sudskoj praksi koja se ne odnosi samo na postupke poništaja pravorijeka.

Značajka postupka za poništaj koja je razlikuje od ostalih redovnih parničnih postupaka ogleda se u mogućnosti suda da donese rješenje o odgodi postupka, dakle, da odgodi postupak po tužbi za poništaj, i to ako prema članku 36. stavku 4. ZA nađe da je to prikladno ili ako to zatraži jedna od stranaka, i to za vrijeme koje on odredi kako bi dao mogućnost arbitražnom sudu da nastavi postupak ili da poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka. Moguća interpretacija članka 36. stavka 4. ZA prema kojoj bi sud bio dužan odgoditi postupak za poništaj već samo na zahtjev stranke, bez ikakvog njezinog obrazloženja i bez mogućnosti sudske ocjene osnovanosti toga zahtjeva, svakako bi ugrozila načelo ekonomičnosti i otvorila mogućnosti zloupotrebe toga prava jednostavnim zahtjevom tuženika za odgodom postupka za poništaj. Također, iz sadržaja članka 36. stavka 4. ZA nije jasno ni da li sud u svom formalnom rješenju o odgodi treba navesti što bi to arbitražni sud trebao poduzeti da ukloni razloge za poništaj pravorijeka. Posebno smatram da neodređenom pojmu "prikladno" ipak ne bi trebalo biti mjesta u zakonskom normiranju. Već iz prethodno navedenih razloga trebalo bi *de lege ferenda* bilo precizirati sadržaj članka 36. stavka 4. hrvatskog ZA i izričito propisati da sud može donijeti odluku o odgodi postupka za poništaj pravorijeka ili po službenoj dužnosti ili na zahtjev jedne od stranaka postupka za poništaj pravorijeka, ako smatra da je takva odgoda potrebna, pri čemu je u svojoj odluci o odgodi dužan navesti svoje mišljenje što bi arbitražni sud mogao poduzeti kako bi se otklonio razlog odnosno razlozi za poništaj pravorijeka. Bilo bi svrsishodno unutar članka 36. ZA naglasiti i pravo državnog suda da nastavi s postupkom poništaja pravorijeka ako arbitražni sud u ostavljenom roku ne *"nastavi postupak ili poduzme nešto drugo što bi moglo ukloniti razloge za poništaj pravorijeka"*.

12.6. Pravna sredstva protiv odluke kojom je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka

Mogućnosti stranaka za izjavljivanjem pravnih lijekova u postupcima poništaja pravorijeka su identični mogućnostima stranaka u postupcima redovne parnice. Zakon među tim postupcima ne radi nikakvu razliku niti propisuje posebne uvjete za izjavljivanje pravnih lijekova ili posebne žalbene ili revizijske razloge. Podnošenje pravnih sredstava protiv odluka državnih sudova kojima je odlučeno u postupku poništaja pravorijeka, posebno brojnost tih pravnih sredstava, znatno utječe na trajanje postarbitražne faze, zbog čega se i gube neke od prednosti nekih od aspekata arbitražnog rješavanja spora u odnosu na rješavanje spora pred državnim sudovima. Ako su stranke svojim dispozicijama suglasne da svoj spor povjere arbitražnom sudu koji samo u jednom stupnju donosi pravomoćni pravorijek protiv kojega nije

moгуće izjavljivati žalbu kao redovni pravni lijek, nesporno je i da je njihov cilj da postupak povodom tužbe za poništaj pravorijeka pred državnim ili prvostupanjskim ili žalbenim ili revizijskim sudom ne uzme nebrojene godine odlučivanja. S obzirom na mogućnost izjavljivanja žalbe na odluke prvostupanjskih sudova, u postupak razmatranja nastupanja razloga za poništaj pravorijeka se uključuju i žalbeni sudovi, i to VSRH povodom odlučivanja o žalbama protiv presuda ŽSZG-a i VTSRH povodom odlučivanja o žalbama protiv presuda TSZG-a, a naposljetku i VSRH kao revizijski sud kada odlučuje o reviziji protiv svojih drugostupanjskih odluka i drugostupanjskih odluka VTSRH-a, ali i USRH u povodu mogućе ustavne tužbe. Isti sudovi razmatraju nastup poništajnih razloga i u slučajevima podnošenja prijedloga za ponavljanje postupka, odnosno u slučajevima podnošenja žalbe, revizije i ustavne tužbe na odluke prvostupanjskih sudova kojima je odlučeno o prijedlogu za ponavljanje postupka.

Uključivanjem u razmatranje valjanosti pravorijeka od strane svih prethodno navedenih sudova, zaključujem da bi konačna odluka suda o tužbi za poništaj trebala dati jasan i nesporan odgovor je li doneseni pravorijek u skladu s odredbama ZA. Ali pitanje je da li je dvojna nadležnost ŽSZG-a i TSZG-a za odlučivanje o tužbi za poništaj pravorijeka, pa onda i nadležnost VSRH i VTSRH za odlučivanje o žalbama na prvostupanjske odluke, poželjna za arbitražni postupak? Naime, na opisani način se može stvoriti različita sudska praksa jer ne postoji jedan sud koji bi odlučivao u tužbama za poništaj i na takav način doprinio ujednačavanju sudske prakse. Pristajanjem na arbitražni postupak stranke žele efikasno ostvariti svoja prava, ali postupak po pravnim sredstvima zbog njegove dugotrajnosti i brojnosti znatno narušava takva stranačka očekivanja. Iako je primjetno da i žalbeni i revizijski sud svoje odluke povodom pravnih sredstava izjavljenih protiv prvostupanjskih odluka kojima je odlučeno o tužbi za poništaj pravorijeka donose u, za hrvatske prilike, relativno kratkim rokovima od najviše 12 mjeseci. Značajan doprinos, ali samo ubrzanju postupka povodom izjavljene revizije, bi zasigurno trebala dati rješenja iz Novele ZPP 2022 kojima je određena mogućnost pokretanja revizijskog postupka samo u slučajevima kada VSRH povodom prijedloga za dopuštenje revizije dopusti njeno podnošenje te kojima su taksativno određeni uvjeti zbog kojih će VSRH dopustiti podnošenje revizije. Stoga je za očekivati, iako se ne može sa sigurnošću tvrditi, da će VSRH pretežito odbijati prijedloge za dopuštenje revizije. Pa će i postupak po pravnim sredstvima u predmetima koji se tiču poništaja pravorijeka biti u većini slučajeva dovršen odlukom žalbenog suda, odnosno rješenjem VSRH-a kojim se odbacuje prijedlog za dopuštenje revizije. I navedeni razlozi ukazuju na nužnost da *de lege ferenda* o tužbama za poništaj

pravorijeka odlučuje VSRH. U tom slučaju bi trebalo regulirati i pitanje podnošenja žalbe protiv njegove odluke, kao i prijedlog za ponavljanje postupka.

Ali i dalje najkontroverznije ostaje pitanje nadležnosti USRH za odlučivanje o ustavnim tužbama protiv arbitražnog pravorijeka. Kako je već prikazano u odlomku 8.3.1 ovog rada, USRH još uvijek nije zauzeo jasan stav u vezi ovog pitanja, a na odluku o dopuštenosti izjavljivanja ustavne tužbe je, iako u izdvojenim mišljenjima, utjecala i okolnost da li ustavna tužba podnosi protiv pravorijeka "*pravih*" ili "*nepravih*" arbitraža. Egzistiranje kontradiktornih odluka svakako ne pridonosi pravnoj sigurnosti, pa je i vrijeme da USRH zauzme stajalište da je nedozvoljeno podnošenje ustavnih tužbi protiv arbitražnih pravorijeka.

12.7. Sudbina arbitražnog postupka poslije poništaja arbitražnog pravorijeka

Ugovor o arbitraži je nesumnjivi dokaz namjere stranaka da svoj postojeći ili budući spor izuzmu iz nadležnosti državnih sudova i povjere ga na rješavanje arbitražnom sudu. Stranke su njime vezane, izuze ako jedna stranka ili obje stranke dokažu da je postojeći ugovor o arbitraži nevaljan, da ne postoji, da je raskinut ili da je iz nekih drugih razloga prestao važiti. Ugovor o arbitraži bi bio ispunjen trenutkom pravomoćnosti presude državnog suda u postupku poništaja pravorijeka ili provedbom ovrhe domaćeg pravorijeka u kojim postupcima bi bilo pravomoćno utvrđeno da pravorijek nije opterećen nekim od poništajnih razloga. ZA samo jednim stavkom (čl. 37. st 1. ZA) normira situaciju vezanu uz arbitražni postupak nakon poništaja pravorijeka, dok UML ne sadržava odredbe kojima bi se uredio arbitražni postupak nakon poništaja pravorijeka, pa je predmetni stavak originalna tvorevina hrvatskog zakonodavca. Prema navedenoj odredbi ZA, ako je pravorijek koji je donesen na temelju valjanog ugovora o arbitraži u kojem imena arbitara nisu bila određena poništen zbog razloga koji se ne odnose na postojanje ili pravnu valjanost arbitražnog ugovora, taj ugovor valjan je pravni temelj za novu arbitražu u istom sporu. Štoviše, u narednoj odredbi ZA određuje da u slučaju sumnje sud može o tome, na zahtjev stranke, donijeti posebnu odluku (čl. 37. st. 1. reč. 2. ZA). Dakle, ugovor o arbitraži kojim bi bila određena imena arbitara prema hrvatskom pravu ne bi mogao biti temelj za novu arbitražu, neovisno o razlogu zbog kojeg je poništen pravorijek. Nije jasno zašto bi određivanje arbitara bila negativna pretpostavka za vođenje novog arbitražnog postupka ako pravorijek nije poništen iz razloga koji bi se odnosili na postojanje ili valjanost ugovora o arbitraži. Kako je već pojašnjeno u odlomku 9.1 ovog rada, naznaka arbitara ne bi se u ovom slučaju trebala smatrati bitnim sastojkom ugovora o arbitraži, posebno

što svaka stranka ima mogućnost u svakom trenutku zamijeniti arbitra kojeg je imenovala. Uostalom, arbitar stupa na svoju dužnost u trenutku prihvaćaju dužnosti arbitra, a ne trenutkom navođenja njegovog imena u ugovoru o arbitraži jer arbitar nije ni stranka ugovora o arbitraži. Stoga je moguće da jedna osoba bude naznačena kao arbitar u ugovoru o arbitraži, a da stranke suglasno odstupe od te ugovorne odredbe i suglasno u arbitražnom postupku za arbitre izaberu neke druge osobe.

Slijedom toga trebalo bi i zakonski normirati da samo u slučaju poništaja pravorijeka zbog razloga koji utječu na valjanosti i postojanje arbitražnog ugovora, prvotno sklopljeni arbitražni ugovor ne bio temelj za novu arbitražu jer on više ni ne egzistira. Stoga bi bilo nužno izmijeniti prvu rečenicu članka 37. stavka 1. ZA na način da se iz nje izbriše dio "u kojem imena arbitara nisu bila određena", te da glasi: *"Ako je pravorijek koji je donesen na temelju valjanog ugovora o arbitraži poništen zbog razloga koji se ne odnose na postojanje ili pravnu valjanost arbitražnog ugovora, taj ugovor valjan je pravni temelj za novu arbitražu u istom sporu"*. Takvo rješenje je prisutno i u komparativnim zakonodavstvima, pa zaista nije bilo potrebe da hrvatski zakonodavac nalazi nova i nesvršishodna rješenja. Trebalo bi zakonski normirati i da je arbitražni sud dužan uzeti u obzir razmatranja državnog suda iz odluke o poništaju pravorijeka, a kako to predviđa švicarski ZPO (čl. 395. st. 2. SchZPO).

Zbog nejasnoće gramatičkog tumačenja druge rečenice stavka 1. članka 37. ZA, zbog propisanog ovlaštenja, ali ne i obveze suda da na zahtjev stranke odluči o *"tome"*, dakle, o tome je li ugovor o arbitraži valjani pravni temelj za novu arbitražu, kao i zbog činjenice što se već iz obrazloženja presude kojom se poništava pravorijek može zaključiti iz kojih razloga je pravorijek poništen, smatram da je navedena rečenica suvišna pa se predlaže njeno brisanje u cijelosti.

12.8. Paralelni tijek postupka za poništaj arbitražnog pravorijeka i ovršnog postupka

Učinak izjednačenosti pravorijeka i pravomoćne sudske presude do izražaja dolazi i u postupku ovrhe domaćeg pravorijeka, uz određene posebnosti koje nisu svojstvene postupku ovrhe temeljem pravomoćne sudske presude. To je još jedan utjecaj naglašavanja nadzorne uloge državnih sudova nad pravorijekom koja ne prestaje ni protekom roka za podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka. Ali protekom toga roka, nadzorna uloga državnog suda u ovršnom postupku je ograničena samo na utvrđenje da li je pravorijekom odlučeno o arbitrabilnom sporu

te da li je pravorijek suprotan javnom poretku Republike Hrvatske, dakle, ovršni sud samo utvrđuje da li postoje tzv. apsolutni razlozi za poništaj pravorijeka. Za slučaj da je parnični sud u prethodnom postupku poništaja otklonio postojanje svih poništajnih razloga, dakle, kako apsolutnih tako i relativnih razloga za poništaj pravorijeka, državni sud ne bi ulogu nadzornika ponovno izvršavao u ovršnom postupku. Do izražaja dakle dolazi vezanost ovršnog suda s utvrđenjima suda iz parničnog postupka u kojem je pravomoćno odbijena tužba za poništaj toga istog pravorijeka. U slučajevima kada se pravorijek podnese na ovrhu prije isteka roka za podnošenje tužbe za poništaj, činjenica je da će ovršni sud odlučivati o ovrsi pravorijeka prije nego što je parnični sud odlučio o tome jesu li ispunjeni razlozi za poništaj pravorijeka. Tada je moguće da sud dozvoli ovrhu pravorijeka, a da sud ipak u postupku poništaja donese presudu kojom poništava pravorijek iz razloga postojanja relativnih poništajnih razloga. Dakle, poništio bi se učinak pravorijek nakon što je prethodno prisilno izvršen u ovršnom postupku. Takve situacije se mogu spriječiti institutom prekida postupka koji je različito reguliran odredbama ZA od odredbi Ovršnog zakona, a kako je prethodno izloženo u dijelu 10.1. ovog rada. Iako se na određivanje ovrhe pravorijeka primjenjuju odredbe Zakona o arbitraži kao *lex specialis*, a odredbe koje se odnose na provedbu ovrhe su određene Ovršnim zakonom koji je *lex posterior* u odnosu na Zakon o arbitraži, radi izbjegavanja bilo kakvih dvojbi oko mogućnosti odgode postupka ovrhe, nužno bi bilo uskladiti odredbe članka 48. Zakona o arbitraži i članka 65. Ovršnog zakona. I u komparativnim zakonodavstvima podnošenje tužbe za poništaj pravorijeka ne odgađa bezuvjetno ovršni postupak, pa hrvatska arbitražna rješenja u odnosu na ovu problematiku, ne zahtijevaju izmjene nego samo usklađenja s već prisutnim rješenjima.

Naposljetku, iako nije tema ovog rada, primjećuje se da se članak 43. u stavku 3. ZA, između ostalih zakonskih odredbi, poziva i na nepostojeći članak 14. stavak 7. ZA, pa je očito da se radi o grešci prilikom izrade ovog zakona. Stoga se predlaže odgovarajući ispravak članka 43. stavka 3. ZA.

12.9. Zaključno

Svi prethodno iznijeti prijedlozi za zakonskim izmjenama istaknuti su s ciljem unaprjeđenja i širenja arbitražnih postupka te otklanjanja dvojbi koje su i do danas prisutne u arbitražnoj praksi, a posebno u postupcima poništaja pravorijeka. Vidljivo je da je zakonodavac širokom definicijom arbitrabilnosti omogućio da se većina sporova rješava putem arbitraže kako bi se i na taj doprinijelo rasterećenju državnih sudova koji su zagušeni s velikim brojem

predmeta. Činjenica je da arbitražno rješavanje sporova ipak još nije široko prihvaćeno. No, sudska praksa nastala iz postupaka poništaja pravorijeka zauzela je u većini slučajeva jasne i održive stavove u vezi svih bitnih aspekata postupaka pred arbitražnim sudom i pred državnim sudom, a čemu je naravno doprinijela i nepromijenjenost Zakona o arbitraži. Neki od ovdje predloženih izmjena Zakona o arbitraži tiču se nedovoljnog razumijevanja instituta "*prisilnih*" arbitraža te neosnovanog poništaja pravorijeka u sudskoj praksi koji su rezultat takvih arbitraža. Drugi prijedlozi za zakonskim izmjenama dani su radi potpunijeg usklađenja hrvatskog ZA s odredbama UML-a, kao i radi preuzimanja onih zakonskih rješenja iz komparativnih zakonodavstva koji bi dodatno unaprijedili hrvatsko arbitražno zakonodavstvo. Hrvatska pravna znanost nema mnogo radova o samom postupku za poništaj pravorijeka. Da bi se doprinijelo boljem razumijevanju suštine tog postupka, bilo je nužno u ovom radu prikazati i sve one institute koji su neizostavan dio arbitražnog postupka koji prethodi postupku za poništaj pravorijeka kao i obraditi razloge za poništaj pravorijeka. Iz prikaza sudskih odluka koje su bile predmetom razmatranja radi potrebe izrade ovog rada, došlo se do zaključka da državni sudovi u postupku poništaja donese odluke koje su u skladu s biti arbitražnog postupka i koje su dosta usklađene s odlukama sudova iz komparativnih zakonodavstva. No, zaključilo se i da je zbog nedovoljne prihvaćenosti arbitražnog rješavanja spora izostalo u sudskoj praksi razmatranje određenih pitanja za koja je neizbježno da se pojave u poslovnim odnosima te koja mogu utjecati na pravo stranaka da svoja prava ostvare u arbitražnom postupku. Prije svega se ovdje misli na slučajeve cesije tražbine koja izvire iz ugovora koji u sebi sadržava arbitražnu klauzulu kao i na pitanje arbitrabilnosti određenih sporova, primjerice sporova o poništaju odluka skupštine trgovačkog društva. Svakako je zadaća hrvatskog zakonodavca da arbitražu u Republici Hrvatskoj još više unaprijedi i tako učini još prihvatljivijim i poželjnijim načinom rješavanja nastalih i budućih sporova među strankama.

13. PRAVNI IZVORI

13.1. Međunarodne konvencije, međunarodni ugovori, uredbe i direktive

13.1.1. Međunarodne Konvencije

- Europska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 21. travnja 1961. (Sl. l. SFRJ MU 12/63, NN MU 4/94)
- Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Zakon o potvrđivanju Konvencije (NN MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10)
- Konvencija o izvršavanju stranih arbitražnih odluka od 26. rujna 1927. godine (Sl. l. FNRJ, MU 4/59, NN MU 4/94)
- Konvencija o rješavanju ulagačkih sporova između država i državljanina drugih država (Sl. l. SFRJ MU 7/67, NN MU 2/98)
- Konvencija o priznanju i ovrsi stranih arbitražnih pravorijeka od 10. lipnja 1958. (Sl. l. SFRJ MU 11/81, NN MU 4/94)
- Protokol o arbitražnim klauzulama od 24. rujna 1923. godine

13.1.2. Međunarodni ugovori

- govor o funkcioniranju EU (pročišćena verzija) (Sl. EU, C 202/16)
- Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini
- Ugovor o energetskej povelji (Energy Charter Treaty)

13.1.3. Uredbe i Direktive

- Direktiva Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (Sl. EU L 095/29)
- Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2002/65/EC od 23.09.2002 o trgovanju na daljinu financijskim uslugama koje su namijenjene potrošačima (Sl. EU, L 271/16)
- Uredba 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21.05.2008. o određenim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima (Sl. EU, L 136/08)
- Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća Europske Unije 2011/7/EC o borbi protiv kašnjenja u komercijalnim transakcijama (Sl. EU, L 048/11)

- Direktiva 2013/11/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Direktiva o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova) (Sl. EU, L 165/13)
- Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2015/2366 od 25.11.2015. o platnim uslugama na unutarnjem tržištu (Sl. EU, L 337/15)
- Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2015/2366 od 25.11.2015. o platnim uslugama na unutarnjem tržištu (Sl. EU, L 337/35)
- Uredba (EU) br. 524/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o online rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Uredba o online rješavanju potrošačkih sporova) (Sl. EU, L 165/13)

13.2. USTAV I USTAVNI AKTI

- Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
- Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (NN 99/99, 29/02, 49/02)
- Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1963. godine (Sl. SFRJ 14/63)
- Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije iz 1974. godine (Sl. SFRJ 9/74)
- Ustav Socijalističke Republike Hrvatske iz 1974. godine (NN SRH 8/74)

13.3. ZAKONSKI I PODZAKONSKI AKTI

- Austrijski Zakonik o građanskom postupku (njem., Österreichische Zivilprozessordnung, BGBl. I. 113/1895)
- Austrijski Zakon o nadležnosti sudova (njem. Jurisdiktionsnorm, BGBl 1895/111, posljednja izmjena BGBl. I 61/2022)

- Austrijski Zakon o ovršnom postupku i postupku osiguranja (njem. Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Executions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung), BGBl. I. 79/1896, posljednja izmjena objavljena u 3BGBl. I Nr. 136/2020))
- Austrijski zakon o profesionalnim pravima i dužnostima sudskih službenika (BGBl. I 7/2006)
- Austrijski Zakon o izmjenama arbitražnog prava (njem., Schiedsrechts-Änderungsgesetz, BGBl. I 7/2006)
- Austrijski Zakon o izmjenama arbitražnog prava (njem., Schiedsrechts-Änderungsgesetz, BGBl. I 118/2013)
- Engleski Zakon o arbitraži (eng., Arbitration Act)
- Engleske Praktične smjernice (eng. Practice Directions)
- Engleska Pravila građanske procedure (eng. Civil Procedure Rules)
- Novela Zakona o parničnom postupku (Sl. l. SFRJ 27/90)
- Obiteljski zakon (NN NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23)
- Odluka o mjerama za poticanje alternativnog i izvansudskog rješavanja sporova u građanskopravnim predmetima u kojima je jedna od stranaka u sporu Republika Hrvatska (NN 69/12)
- Odluka o osnivanju povjerenstva za poticanje alternativnog i izvansudskog rješavanja sporova u građanskopravnim predmetima u kojima je jedna od stranaka u sporu Republika Hrvatska (NN 69/12, 9/14)
- Odluka o poticanju izvansudskog rješavanja građanskih i trgovačkih sporova kojima je stranka Republika Hrvatska, odnosno pravna osoba kojoj je jedini osnivač ili član, odnosno imatelj udjela u pretežitom dijelu Republika Hrvatska (NN 62/16)
- Odluka o preporukama za poticanje alternativnog i izvansudskog rješavanja sporova u građanskopravnim predmetima u kojima je jedna od stranaka u sporu trgovačko društvo u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske odnosno pravna osoba s javnim ovlastima (NN 69/12, 9/14)
- Odluka o troškovima HGK SAS u postupcima arbitraže (NN 142/11, 37/15, 109/16, 87/18, 147/23)
- Osnovni zakon o državnim privrednim poduzećima (Sl. FNRJ 62/46)
- Osnovni zakon o poduzećima (Sl. SFRJ 17/65, 20/65, 31/67, 48/68, 13/69, 55/69, 15/71, 22/73)
- Ovršni zakon (NN 57/96 i 29/99)

- Ovršni zakon (NN 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17, 131/20, 114/22, 06/24)
- Pravila o organizaciji i radu Vojne privredne arbitraže pri Državnom sekretarijatu za narodnu obranu (SL SFRJ 53/65)
- Pravila i Opći uvjeti ugovaranja primarne, sekundarne i tercijalne razine zdravstvene djelatnosti i razine zdravstvenih zavoda za 2006. godinu (NN 29/06, 36/06, 49/06, 84/06 i 120/06)
- Pravilnik o načinu izbora arbitra i provođenju postupka arbitraže u postupcima nadomještanja suglasnosti (NN 37/16)
- Pravilnik o pomorskoj arbitraži pri Trgovinskoj komori FNRJ (Sl. FNRJ 26/47)
- Pravilnik sudske vlasti od 1. kolovoza 1895 (L.d.z., br. 110.)
- Privremeni građanski (parbeni) postupnik za Ugarsku, Hrvatsku, Slavoniju, srpsku Vojvodinu i tamiški Banat od 16. rujna 1852.godine
- Statut Hrvatskog nogometnog saveza od 19. prosinca 2019.
- Stečajni zakon (NN 71/15, 104/17, 36/22, 27/24)
- Švicarski Zakon o kaznenom postupku (njem., Strafprozessordnung, AS 2010 1881, BBl 2006 1085, SR 312.0)
- Švicarski Zakon o namirenju duga i stečaju od 11. travnja 1889. (njem., Bundesgesetz über Schuldbetreibung und Konkurs, SR. 281.1.)
- Švicarski zakon o međunarodnom privatnom pravu (njem., Schweizerisches Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht, fr., Loi fédérale sur le droit international privé, AS 1988 1776) sa Izmjenama i dopunama iz 2020. godine koje su stupile na snagu s danom 1. siječnja 2021. (AS 2020 4179)
- Švicarski zakona o odgovornosti za nuklearnu energiju (njem., Kernenergiehaftpflichtgesetz, AS 2022 43, BBl 2007 5397, SR 732.44)
- Švicarski Zakon o parničnom postupku (njem., Schweizerische Zivilprozessordnung, fr., Procédure civile, AS 2010 1739)
- Švicarski Savezni zakon o Saveznom sudu (njem. Bundesgesetz über das Bundesgericht (Bundesgerichtsgesetz), SR 173.110.)
- Švicarski Savezni zakon o saveznom građanskom postupku (njem. Bundesgesetz über den Zivilprozess, SR 273, AS 1948 485)
- Švicarski Zakonu o odvjetništvu (njem., Anwaltsgesetz od 23. lipnja 2000., SR 935.61, AS 2002 863)

- Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama (NN 56/22)
- UNCITRAL-ove Bilješke o organizaciji arbitražnog postupka
- UNCITRAL-ov Model-zakona o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži
- Uredba o Komisiji Vlade Republike Hrvatske za rješavanje sporova o pravima općina, gradova i županija (NN 37/94)
- Uredba Saveznog izvršnog vijeća od 3. prosinca 1958. (Sl. FNRJ MU 4/59)
- Uredba Saveznog izvršnog vijeća od 26. lipnja 1963. (Sl. SFRJ MU 12/63)
- Uvodni zakon za Zakon o parničnom postupku (Sl. FNRJ 4/57);
- Uvodni zakon za Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama od 9. srpnja 1930. godine (Službene novine Kraljevine Jugoslavije br. 171.-LXV)
- Zakon kojim se uvodi Zakon o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima iz 1895. (L.d.z., broj 112.)
- Zakon o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova (NN 121/16, 32/19)
- Zakon o arbitraži (NN 88/01)
- Zakon o državnoj arbitraži (Sl. FNRJ 107/47)
- Zakon o državnom odvjetništvu (NN 67/18, 21/22)
- Zakon o izmjenama i dopunama zakona o državnoj arbitraži (Sl. FNRJ 50/49)
- Zakon o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona (NN 88/05)
- Zakon o izvanparničnom postupku (NN 59/23)
- Zakon o izvršnom postupku (Sl. SFRJ 20/78, 6/82)
- Zakon o Jugoslavenskoj banci za međunarodnu ekonomsku suradnju i o zajedničkim financijskim organizacijama (Sl. SFRJ 55/78)
- Zakon o komunalnom gospodarstvu (NN 36/95, 70/97)
- Zakon o konstituiranju i upisu u sudski registar organizacija udruženog rada (Sl. SFRJ 22/73)
- Zakon o lokalnoj samoupravi i upravi (NN 90/92, 94/93 i 117/93)
- Zakon o medijima (NN 59/04, 84/11, 81/13, 114/22)
- Zakon o međunarodnom privatnom pravu (NN 101/17, 67/23)
- Zakon o mirnom rješavanju sporova (NN 67/23)
- Zakon o mirovnim vijećima (NN SRH 27/70)
- Zakon o mirovnim vijećima (NN SRH 14/78)

- Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije (Sl. FNRJ 86/46, 105/47)
- Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23)
- Zakon o odvjetništvu (NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21)
- Zakon o osiguranju (NN 30/15, 112/18, 63/20, 133/20, 151/22)
- Zakon o otvorenim investicijskim fondovima sa javnom ponudom (NN 44/16, 126/19, 110/21, 76/22)
- Zakon o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23)
- Zakon o parničnom postupku (Sl. FNRJ 4/57, 52/61 i Sl. SFRJ 12/65, 1/71, 23/72)
- Zakon o parničnom postupku (Sl. SFRJ 4/77)
- Zakon o privrednim sudovima (Sl. FNRJ 31/54)
- Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima (NN 68/18, 2/20, 46/20, 47/20)
- Zakon o radu (NN 149/09)
- Zakon o radu (NN 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 46/23, 64/23)
- Zakon o ratifikaciji konvencije o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka od 1. listopada 1981. (Sl. SFRJ MU 11/81)
- Zakon o rješavanju imovinskih sporova putem državne arbitraže (Sl. FNRJ 103/46)
- Zakon o rješavanju sporova iz međusobnih poslovnih odnosa organizacija udruženog rada pred stalnim izbranim sudovima (Sl. SFRJ 22/73)
- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (NN 53/91, 88/01)
- Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Sl. SFRJ 43/82)
- Zakon o sudovima (NN 28/13, 33/15)
- Zakon o sudovima udruženog rada (Sl. SFRJ 24/74)
- Zakon o sudskom postupku u građanskim i pravnim stvarima od 1. kolovoza 1895 (L.d.z. br. 113.)
- Zakon o trgovačkim društvima (NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23)

- Zakon o udruživanju privrednih organizacija u privrednu komoru Jugoslavije (Sl. SFRJ 23/72)
- Zakon o vojnim sudovima (Sl. SFRJ 51/69)
- Zakon o vojnim sudovima (Sl. SFRJ 4/77)
- Zakon o zadrugama (NN 34/11, 125/13, 76/14, 114/18, 98/19)
- Zakon o zaštiti potrošača (NN 19/22, 59/23)
- Zakon o zdravstvenom osiguranju (NN 94/01, 88/02, 149/02, 117/03 i 30/04)
- Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23)
- Zakon o udruživanju u Privrednu komoru Jugoslavije (Sl. SFRJ 23/86)
- Zakon o vanparničnom postupku od 24. srpnja 1934. (Službene novine Kraljevine Jugoslavije br.175-XLV, NN 73/91)
- Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama od 13. srpnja 1929 (Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 179- LXXV)

13.4. ARBITRAŽNA PRAVILA I STATUTI

- Arbitražna pravila športskog arbitražnog sudišta pri Hrvatskom olimpijskom odboru od 25. svibnja 1999.
- Arbitražna pravila Komisije Ujedinjenih naroda za međunarodno trgovačko pravo (The United Nation Commision on International Trade Law) koja su na snazi od 2021. godine
- Pravila Američke arbitražne asocijacije (American Arbitration Association) za trgovačke sporove koja su na snazi od 1. rujna 2022. godine
- Pravila Bečkog Međunarodnog arbitražnog centra (Vienna International Arbitration Center) koja su na snazi od 1. srpnja 2021.
- Pravila Kineske komisije za međunarodnu trgovačku arbitražu (China International Economic Trade Arbitration Commission) koja su na snazi od 1. siječnja 2015. godine
- Pravila Međunarodnog arbitražnog suda u Londonu (London Court of International Arbitration) koja su na snazi od 1. listopada 2020. godine
- Pravila Međunarodne trgovačke komore (International Chamber of Commerce) koja su na snazi od 1. siječnja 2021.

- Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačka pravila, NN 129/15, 50/17)
- Pravila Singapurskog međunarodnog arbitražnog centra (Singapore International Arbitration Centre) koja su na snazi od 1. kolovoza 2016. godine
- Pravila Švicarskog arbitražnog centra koja su na snazi od lipnja 2021. godine
- Pravilnik o radu arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza od 7. lipnja 2023.
- Pravilnik o stalnom izbranom sudu pri Privrednoj komori Hrvatske od 2. kolovoza 1974. godine (NN SRH 45/74)
- Pravilnik o Vanjsko-trgovinskoj arbitraži pri Trgovinskoj komori FNRJ od 25. prosinca 1946. (Sl. FNRJ 26/47)
- Pravilnik o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Saveznoj vanjskotrgovinskoj komori od 26. lipnja 1958. godine (Sl. FNRJ 28/58)
- Pravilnik o Vanjskotrgovinskoj arbitraži pri Privrednoj komori Jugoslavije od 5. studenog 1981. godine (Sl. SFRJ 70/81)
- Pravila Arbitražnog instituta Trgovačke komore Stockholma (Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce) koja su na snazi od 1. siječnja 2023. godine
- Pravilnik o radu arbitražnog suda Hrvatskog nogometnog saveza od 7. lipnja 2023.
- Pravilnik o Stalnom arbitražnom sudištu pri Hrvatskoj gospodarskoj komori (NN 129/15, 50/17)
- Statut Hrvatskog nogometnog saveza od 3. travnja 2023.

13.5. LITERATURA

- Ambauen Irma, Awarding More or Different Than Claimed by the Parties: Arbitral Awards Ultra or Extra Petita, ASA Bulletin, vol. 40, br. 2, 2022.
- Aras Kramar Slađana, Novine u dokaznom postupku pred trgovačkim sudovima, Pravo u gospodarstvu, br. 5., 2020.
- Aras Kramar Slađana, Revizija i Novela Zakona o parničnom postupku iz 2022. godine, Pravo i porezi, RRiF, br. 9/22, rujan 2022.
- Arroyo Manuel, Arbitration in Switzerland, The Practitioner's Guide, Wolters Kluwer, 2013

- Aschauer Christian, Neumayr Matthias, The Role of the Austrian Supreme Court in setting aside and challenge proceedings, b-Arbitra 2/2019
- Babić Davor, Izbor stranog prava za ugovor bez međunarodnog obilježja, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2003.
- Babić Davor, Može li se opseg sudske kontrole arbitraže proširiti ugovorom?, Pravo i porezi, br. 2., veljača 2007
- Babić Davor, Tužba za poništaj arbitražnog pravorijeka u hrvatskoj sudskoj praksi, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Sveučilište u Mostaru, Pravni fakultet, Mostar, 12/2014
- Babić Davor, Zakon o arbitraži: prijedlog za izmjenu odredaba o arbitrabilnosti, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2013.
- Babić Davor, Ograničenje izbora stranog mjesta arbitraže prema zakonu o arbitraži i sloboda pružanja usluga u pravu EZ i asocijacijskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006.
- Babić Davor: Ograničenje izbora stranog mjesta arbitraže prema Zakonu o arbitraži i sloboda pružanja usluga u pravu EZ i asocijacijskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 56 (1) 49-84 (2006).
- Babić Davor, Arbitraža u inozemstvu u sporovima bez međunarodnog obilježja, Pravo i porezi, br. 11, studeni 2006.
- Babić Davor, Opće uređenje stranačkog izbora mjerodavnog prava prema Uredbi (EZ) 593/2008 o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze ("RIM I"), Zagrebačka pravna revija, vol. 5. br. 3., 2016.
- Babić Davor, Nezavisnost i nepristranost arbitra, Pravo u gospodarstvu, br. 3., 2008.
- Barbić Jakša, Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine dioničkog društva – neka odabrana pitanja, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, godina 63, broj 3-4, Zagreb, 2013.
- Baretić Marko, Ugovaranje arbitraže u potrošačkim sporovima, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2010.
- Basedow Jurgen, EU Law in International Arbitration: Referrals to the European Court of Justice, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 32., br. 4., 2015.
- Bendeovski Trajan, Arbitražni sporazum – odnos s osnovnim sporazumom u vezi s kojim je zaključen, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 56. (2-3), 2006.

- Bilić Vanja, Alternativno rješavanje sporova i parnični postupak, Doktorska disertacija, obranjena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008.
- Bondar Kateryna, Annulment of ICSID and Non-ICSID Investment Awards: Differences in the Extent of Review, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 32, br. 6., 2015.
- Boog Christopher, Morais Letícia, Revision of Arbitral Awards before the Swiss Federal Supreme Court: Procedural Aspects, *ASA Bulletin*, vol. 41., br. 2., 2023.
- Born Gary B., *International Commercial Arbitration*, 2. izdanje, Kluwer Law International, 2014.
- Born Gary B., *International Arbitration: Law and Practice*, 2. izdanje, Kluwer Law International, 2015.
- Bosiljevac Vladimir, Usporedba rada stalnog izbranog sudišta pri Hrvatskoj gospodarskoj komori s radom Međunarodnog arbitražnog centra federalne Austrijske gospodarske komore u Beču, te s radom Trgovačkog suda u Zagrebu, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2003.
- Braut Filipović Mihaela, Opcijske ili jednostrane arbitražne klauzule u hrvatskom pravu s posebnim osvrtom na tržište kapitala, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 65, 2015.
- Czernich Dietmar, Poglavlje I: The Arbitration Agreement and Arbitrability, The Theory of Seperability in Austrian Arbitration Law – Is it on Stable Pillars?, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), *Austrian Yearbook on International Arbitration*, 2017.
- Čavlina Andreja, Specijalistički rad br. 022/PiEUf/2023, Prijenos znanja u arbitraži s osvrtom na brojčane pokazatelje rješavanja sporova arbitražom na primjerima arbitražnih ustanova, Sveučilište Sjever, Varaždin, rujan 2023.
- Čizmić Jozo, Momčinović Hrvoje, Športsko arbitražno sudište HOO - organizacijske i postupovne odredbe, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, br. 4., 2011.
- Čulinović-Herc Edita, Arbitražno rješavanje sporova unutar trgovačkog društva, *Pravo u gospodarstvu*, br. 1., 1999.
- Davidson P. Fraiser, *International Commercial Arbitration, Scotland and the UNCITRAL Model Law*, Green W./ Sweet & Maxwell, Greens Practice Library, 1991.
- Dasser Felix, Wójtowicz Piotr, Swiss International Arbitral Awards Before the Federal Supreme Court, Statistical Data 1989-2019, *ASA Bulletin*, vol. 39., br. 1., ožujak 2021.

- Dasser Felix, u knjizi: Oberhammer Paul/Domej Taja/Haas Ulrich (ur.), Schweizerische Zivilprozessordnung, Helbing Lichtenhahn Verlag, 3. izdanje, Basel, 2021.
- Degan Vladimir-Đuro, Međunarodno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000.
- Dika Mihajlo, Arbitražno rješavanje bankarskih sporova prema privremenom građanskom postupniku iz 1852., Pravo u gospodarstvu, vol. 37., 1998.
- Dika Mihajlo, Arbitrabilnost i isključiva nadležnost sudova, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999.
- Dika Mihajlo, Disponibilnost predmeta spora kao pretpostavka arbitrabilnosti u hrvatskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005.
- Dika Mihajlo, Marginalije uz problem djelotvornosti arbitražnog pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006.
- Dika Mihajlo, Pravni položaj institucionalnih i ad hoc arbitraža u hrvatskom pravu, de lege lata i de lege ferenda, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2007.
- Dika Mihajlo, Privremene mjere u arbitražnom postupku prema hrvatskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2008.
- Dika Mihajlo, Građansko parnično pravo – Sudske odluke i sudska nagodba, IX knjiga, Narodne novine, Zagreb, 2013.
- Dika Mihajlo, Potočnjak Željko, Arbitražno rješavanje radnih sporova, Pravo i porezi, br. 9., rujan 2002.
- Dos Santos Caroline, Rewriting Investors' Claim Labelled in USD in Near Worthless Syrian Pounds not Extra Petita or Violation of Public Policy, ASA Bulletin, vol. 40., br. 1., 2022.
- Draguiev Deyan, Unilateral Jurisdiction Clauses: The Case for Invalidity, Severability or Enforceability, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 31., br. 1. 2014;
- Gessel Beata, vel Kalisz Kalinowska, UNCITRAL Model Law: Composition of the Arbitration Tribunal Re-considering the Case upon Setting Aside of the Original Arbitration Award, in Maxi Scherer (ed), Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 34., br. 1., 2017.

- Girsberger Daniel, Voser Nathalie, International Arbitration: Comparative and Swiss Perspectives, Kluwer Law International; Schulthess Juristische Medien AG, 3. izdanje, 2016.
- Giunio A. Miljenko, Pravo na pravičan postupak i učinkovitost arbitražnog postupka, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2000.
- Giunio A. Miljenko, Državni sud i arbitraža prema novom zakonu o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2002.
- Giunio A. Miljenko, Ugovor o arbitraži u praksi Ustavnog suda RH, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005.
- Giunio A. Miljenko, Nadležnost ustavnog suda za ocjenu odluke arbitražnog suda o nenadležnosti, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006.
- Giunio A. Miljenko, Mogućnosti napadanja arbitražne odluke, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 56 (2-3), 2006.
- Giunio A. Miljenko, Competence de competence - preliminarne odluke ili pravorijek?, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2007.
- Giunio A. Miljenko, Sudska kontrola arbitražnog pravorijeka – Zakon o arbitraži i refleksije de lege ferenda, Pravo u gospodarstvu, br. 6., 2008.
- Giunio A. Miljenko, Ovrha pravorijeka s osvrtom na novi hrvatski ovršni zakon, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2011.
- Giunio A. Miljenko, Poništaj arbitražnog pravorijeka – Pouke karlovačkog slučaja, Pravo u gospodarstvu, br. 3., 2017.
- Goldštajn Aleksandar, Privredno ugovorno pravo, II. izdanje, Informator, Zagreb, 1974.
- Goldštajn Aleksandar, Trgovačko ugovorno pravo, Međunarodno i komparativno, NN, Zagreb, 1991.
- Goldštajn Aleksandar, Triva Siniša, Međunarodna trgovačka arbitraža, Informator, Zagreb, 1987.
- Gović Penić Iris, Arbitraža i mirenje u radnim sporovima, dostupno na mrežnoj stranici <https://www.iusinfo.hr>
- Göksu Tarkan, Internationale Schiedsgerichtsbarkeit, Dike Verlag AG, Zürich/St. Gallen, 2023.
- Grbin Ivo, Poništaj pravorijeka arbitražnog suda po Zakonu o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2003.

- Hahnkamper Wolfgang, Poglavlje II: The Arbitrator and the Arbitration Procedure, Bias, Conflict and Challenge of Arbitrators, and their Duty to disclose: Austrian Supreme Court Decisions in the period 2006–2016, u knjizi Christian Klausegger/Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2017.
- Heider Manfred, Nueber Michael, et al., Dispute Resolution in Austria: An Introduction, Kluwer Law International, 2015.
- Hofmann Dieter, Köster Pascale, Poglavlje I: The Arbitration Agreement and Arbitrability, Consumers in Arbitration – From a Swiss Perspective, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2016.
- Horvat Marijan, Bastaić Konstantin/Sirotković Hodomir, Rječnik historije države i prava, Novinski-izdavački, štamparski i birotehnički zavod, Zagreb, 1968.
- Horvat Marijan, Rimsko pravo, sedmo izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1973.
- Horvath Günther J., OGH – 6 Ob 158/13y, Supreme Court of Justice of Austria, 6 Ob 158/13y, 9 September 2013, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019.
- Horvath Günther J., OGH – 8 Nc 39/16a, Supreme Court of Justice of Austria, 8 Nc 39/16a, 16 December 2016, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019.
- Horvath Günther J., OGH – 6 Ob 195/17w, Supreme Court of Justice of Austria, 6 Ob 195/17w, 17 January 2018, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019.
- Horvath Günther J., OGH – 6 Ob 14/18d, Supreme Court of Justice of Austria, 6 Ob 14/18d, 28 February 2018, A contribution by the ITA Board of Reporters, Kluwer Law International, 2019.
- Ignjačević Rajko, Švajcarsko pravo u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži, Međunarodna trgovinska arbitraža, strana prava i zakoni, Centar za međunarodne studije udruženja za uporedno pravo, Službeni glasnik SA.P.O., Beograd, 1996.
- Jovičić Katarina, Međunarodna trgovinska arbitraža, Institut za uporedno pravo, Strani pravni život, br. 3, 2008., Beograd, 2008.
- Jug Jadranko, Način okončanja arbitražnog postupka, dileme i prijedlozi, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006.

- Kandare Boris, Pobijanje arbitražne odluke po Evropskoj konvenciji o trgovačkoj arbitraži iz 1961 godine, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, Rijeka, br. 4., 1983.
- Kandare Boris, Pobijanje arbitražne odluke, doktorska disertacija, obranjena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Rijeka, I. svezak, 1986.
- Kandare Boris, Pobijanje arbitražne odluke, doktorska disertacija, obranjena na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Rijeka, III. svezak, 1986.
- Kandare Boris, Pobijanje arbitražne odluke po engleskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, br. 9., 1988.
- Kandare Boris, Njujorška konvencija o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka iz 1958. godine, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, XXVII, 1990.
- Kandare Boris, Pobijanje arbitražne odluke, Književni krug, Split, 1992.
- Karakaš Edin, Pojam arbitražnog pravorijeka u hrvatskom arbitražnom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2006.
- Kirby Jennifer, Finality and Arbitral Rules: Saying An Award Is Final Does Not Necessarily Make It So, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 29, br. 1., 2012.
- Klein B. Daniel, Reputation: Studies in the Voluntary Elicitation of Good Conduct, The University of Michigan Press, 1997.
- Knigge Marte, Ribbers Pauline, Waiver of the Right to Set-Aside Proceedings in Light of Article 6 ECHR: Party-Autonomy on Top?, in Maxi Scherer (ed), Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 34., br. 5., 2017.
- Krausz Nora, Waiver of Appeal to the Swiss Federal Tribunal: Recent Evolution of the Case Law and Compatibility with ECHR, Article 6, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 28., br. 2., 2011.
- Kroll Stefan, Contractual Gap Filling by Arbitration Tribunals, 2(1) International Arbitration Law Review, Sweet & Maxwell, br. 9., 1999.
- Kunštek Eduard, Arbitražna nadležnost ICSID, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, 2002.;
- Kunštek Eduard, Učinci pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005.
- Kunštek Eduard, Prisilne arbitraže u Hrvatskom pravu, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2010.
- Kunštek Eduard, Priznanje i ovrha privremenih mjera donesenih u arbitražnom postupku, Pravo u gospodarstvu, br. 4., 2011.

- Kunz Catherine A., Waiver of right to challenge an international arbitral award is not incompatible with ECHR: *Tabbane v Switzerland*, *European International Arbitration Review*, 2016.
- Kunz Catherine A., Revision of Arbitral Awards in Switzerland: An Extraordinary Tool or Simply a Popular Chimera?, *ASA Bulletin*, vol. 38, br. 1, travanj 2020.
- Kurtović Šefko, Opća povijest prava i države, Stari i srednji vijek, I. knjiga, III. izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1994.
- Kurtović Šefko, Opća povijest prava i države, Novi vijek, II. knjiga, III. izmijenjeno izdanje, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1994.
- Landolt Phillip, The Inconvenience of Principle: Separability and Kompetenz-Kompetenz', *Journal of International Arbitration*, *Kluwer Law International*, vol. 30., br. 5., 2013.
- Lew Julian D. M./Mistelis Loukas A., et al., *Comparative International Commercial Arbitration*, *Kluwer Law International*, 2003.
- Lew Julian D. M., Marsden Oliver, Poglavlje 1: Development of the Arbitral System in England, u knjizi Julian D. M. Lew , Harris Bor , et al. (eds), *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland*, *Kluwer Law International*, 2013.
- Lew Julian D. M., Marsden Oliver, Poglavlje 19: Arbitrability, u knjizi Julian D. M. Lew, Harris Bor , et al. (eds), *Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland*, *Kluwer Law International*, 2013.
- Liebscher Christoph, Schmid Andreas, *Arbitration Law in Austria*, 16 *J. Int'l Arb.* 25, 35., 1999.
- Lović Stjepan, Suprotnost javnom poretku kao razlog za poništaj pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2015.
- Lović Stjepan, Prisilne arbitraže, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2016.
- Lovrić Viktorija, Zakon o arbitraži u praksi Vrhovnog suda Republike Hrvatske (izbor odluka), *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2011.
- Maganić Aleksandra, Arbitrabilnost u izvanparničnim predmetima, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2007.
- Maganić Aleksandra, Tzv. tehnička arbitraža, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2012.
- Mahir Jalili, Kompetenz- Kompetenz: Recent U.S. and U.K. Developments, *Journal of International Arbitration*, *Kluwer Law International*, vol. 13., br. 4., 1996.

- Mandaraka-Sheppard Aleka, *Modern Admiralty Law*, Cavendish Publishing Limited, 1. izdanje, London/Sydney, 2001.
- Marković Nevenka, *Praksa trgovačkog suda u Zagrebu u vezi s arbitražnim odlukama*, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2011.
- Marković Sandra, *Nadležnost ustavnog suda RH u odnosu na arbitražne pravoriјеke*, *Pravo u gospodarstvu*, br. 6., 2015.
- Markovinović Hrvoje, *Ugovor o cesiji*, Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 2005.
- Meier Andrea, Setz Anna Lea, *Arbitration Clauses in Third Party Beneficiary Contracts – Who May and Who Must Arbitrate?*, *ASA Bulletin*, vol. 34, br. 1, ožujak 2016.
- Menz James, George Anya, *How Much Assistance Is Permissible? A Note on the Swiss Supreme Court's Decision on Arbitral Secretaries and Consultants*, *Journal of International Arbitration*, *Kluwer Law International*, vol. 33., br. 3, 2016.
- Miladin Petar, *Institut pisane potvrde u međunarodnom trgovačkom pravu i tzv. "sklapanje" ugovora o arbitraži šutnjom u trgovačkim odnosima prema zakonu o arbitraži*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 59., 2009.
- Milotić Ivan, *Ostvarivanje arbitražnih odluka u rimskom pravu*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 66., br. 6., 2016.
- Milotić Ivan, *Potrošač - sloboda pružanja usluga – primjena prava EU-a – retroaktivnost*, *Pravo i porezi*, br. 6., lipanj 2019.
- Mitrović Dobroslav, *Međunarodna trgovinska arbitraža u francuskom pravu*, *Međunarodna trgovinska arbitraža, strana prava i zakoni*, Centar za međunarodne studije udruženja za uporedno pravo, Službeni glasnik SA.P.O., Beograd, 1996.
- Moradi Bahareh (Bee), *Pre-dispute Mandatory Arbitration in Employment Agreements*, American University Washington College of Law, 2014.
- Musa Krešimir, *Odgoda ovrhe na prijedlog ovršenika ako je podnesena tužba za poništaj pravoriјeka arbitražnog suda na temelju kojeg je određena ovrha*, *Hrvatska pravna revija*, br. 7., 2004.
- Musa Krešimir, *Tužba radi poništaja presude izbranog suda*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 2 - 3, 2006.

- Mráz Michael, Peter Flavio, u knjizi Spühler Karl/Tenchio Luca/Infanger Dominik (ur.), Basler Kommentar Schweizerische Zivilprozessordnung (ZPO), Helbing Lichtenhahn Verlag, 3. izdanje, Basel, 2017.
- Omejec Jasna, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava, Novi informator, Zagreb, 2013.
- Patocchi Paolo Michele, National Report for Switzerland (2018), u knjizi Jan Paulsson i Lise Bosman (eds), ICCA International Handbook on Commercial Arbitration, Kluwer Law International 1984, Supplement No. 98, ožujak 2018.
- Pendell Guy, Bridge David, Arbitration in England and Wales, CMS Guide to Arbitration, izdanje I, 2012.
- Petrak Marko, Traditio Iuriduca, vol. 1. Regulae Iuris, Novi informator, Zagreb, 2010.
- Poretti Paula, Sudska zaštita prava potrošača-(Naj)bolji put? Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 39., br. 1., 2018.
- Poudret Jean-François, Besson Sébastien, Comparative Law of International Arbitration, Sweet & Maxwell, 2007.
- Pörnbacher Karl, Baur Sebastian, Poglavlje II: The Arbitrator and the Arbitration Procedure, Choice of Law and its Limits in International Arbitration, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2015.
- Raess Lorenz, Challenging Court Assistance in the Taking of Evidence in International Arbitration – the Swiss Perspective, ASA Bulletin, vol. 37., br. 4., 2019.
- Redfern Alan, Hunter Martin, Law and practice of international commercial arbitration, 2 izdanje, Sweet&Maxwell, London, 1991.
- Reid Alan S., The UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration and the English Arbitration Act: Are the Two Systems Poles Apart?, Journal of International Arbitration, vol. 21., br. 3., 2004.
- Reilly Louise, Recent Developments in International Arbitration in Ireland and the United Kingdom, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 33., br. 5., 2016.
- Reiner Andreas, The New Austrian Arbitration Act, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 24., br. 5., 2007.

- Rémy Gerbay, Poglavlje 4: The London Court of International Arbitration', Julian D. M. Lew , Harris Bor , et al (eds), Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland, Kluwer Law International, 2013.
- Rigozzi Antonio, International Arbitration: Law and Practice in Switzerland, Oxford University Press, Corby Northants. , 2015.
- Sajko Krešimir, Javni poredak – zaštita osnovnih pravnih načela domaćeg prava, Pravo i porezi, br. 1., 2003.
- Sajko Krešimir, O mirenju kao alternativnom načinu rješavanja privatnopravnih sporova, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2007.
- Sajko Krešimir, Napomene o dopunskom pravorijeku – poredbenopravne razmatranja i de lege ferenda prijedlozi, Pravo i porezi br. 5., svibanj 2010.
- Sajko Krešimir, On arbitrability in comparative arbitration, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 5., 2010.
- Sajko Krešimir, O pravorijeku: poredbenopravna analiza, majkavosti hrvatskih rješenja i prijedlozi de lege ferenda, Pravo i porezi, br. 6., 2011.
- Salomon Claudia, The Conduct of an Internal Arbitration: Do the Rules Makes a Difference?, Journal of International Arbitration, Kluwer Law International, vol. 21., br. 2., 2004.
- Scherer Matthias, Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, Kluwer Law International, vol. 35, br. 3, 2017.
- Scherer Matthias, Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, Kluwer Law International, vol. 36., br. 1, 2018.
- Scherer Matthias, Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, Kluwer Law International, vol. 36., br. 2., 2018.
- Scherer Matthias, Introduction to the Case Law Section, in (ed), ASA Bulletin, Kluwer Law International, vol. 36, br. 4., 2018.
- Scherer Matthias, Case Law: A Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, vol. 37., br. 3., rujan 2019.
- Scherer Matthias, Case Law: A Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, Volume 40, br. 3, rujan 2022.
- Scherer Matthias, Kunz Catherine A, Case Law A Introduction to the Case Law Section, ASA Bulletin, vol. 41., br. 2, lipanj 2023.

- Schifferl Markus, Poglavlje III: The Award and the Courts: Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration in 2010 and 2011, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2012.
- Schifferl Markus, Poglavlje IV: The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration in 2012, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2013.
- Schifferl Markus, Wong Valentina Venus, Poglavlje 3, The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration, 2013-2014, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2015.
- Schifferl Markus, Wong Venus Valentina, Poglavlje III: The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration in 2014 and 2015, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2016.
- Schifferl Markus, Wong Valentina Venus, Poglavlje 3, The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration, 2015-2016, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2017.
- Schifferl Markus, Wong Venus Valentina, Poglavlje III: The Courts, Decisions Of The Austrian Supreme Court On Arbitration In 2016 and 2017, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2018.
- Sikirić Hrvoje, Prisilna pravila, pravila neposredne primjene i mjerodavno materijalno pravo u međunarodnoj arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999.
- Sikirić Hrvoje, Ugovor o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2002.
- Sikirić Hrvoje, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, br. 6, 2008.
- Sikirić Hrvoje, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 59, (2-3), 2009.
- Stutzer Hansjörg, The Ongoing Duty to Disclose and the Taciturn Chairwoman, Case Note on Swiss Federal Supreme Court Decision 4A_462/2021, ASA Bulletin, vol. 40., br. 3., rujan 2022.

- Tirado Joseph, Petit Sherina, et al., u knjizi Julian D. M. Lew/ Harris Bor, et al. (ur.), Arbitration in England, with Chapters on Scotland and Ireland, Poglavlje 23: Factual Evidence, Kluwer Law International, 2013.
- Tepeš Nina, Cesija ugovora o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2005.
- Triva Siniša, Građansko procesno pravo i parnično procesno pravo, Narodne novine d.d, Zagreb, 1964.
- Triva Siniša, Građansko procesno pravo i parnično procesno pravo, Drugo prerađeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 1972.
- Triva Siniša, Arbitražni ugovor nakon poništaja arbitražne odluke, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1981.
- Triva Siniša, Skica 3 za nacrt zakona RH o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999.
- Triva Siniša, Ustavna tužba radi ukidanja arbitražnog pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2000.
- Triva Siniša, Priznanje i ovrha domaćeg arbitražnog pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2001.
- Triva Siniša, Zakon o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 5., 2001.
- Triva Siniša, Zakon o arbitraži, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2002.
- Triva Siniša, Arbitražno ili državno sudovanje, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 487., Zagreb, 2003.
- Triva Siniša, Arbitražno ili državno sudovanje, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2004.
- Triva Siniša, Dika Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, 7. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine d.d., Zagreb, 2004.
- Triva Siniša, Uzelac Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Narodne novine d.d., Zagreb, 2007.
- Uzelac Alan, Planiranjem do učinkovitosti, Pravo u gospodarstvu, br. 36., 1997.
- Uzelac Alan, Pet godina međunarodne trgovačke arbitraže u Hrvatskoj, Pravo u gospodarstvu, vol. 37, 1998.
- Uzelac Alan, Pobijanje arbitražnih pravorijeka u teoriji i praksi, Pravo u gospodarstvu, br. 1., 1999.
- Uzelac Alan, Forma arbitražnog ugovora – Kako otjerati avet papirnate pismenosti, Pravo u gospodarstvu, br. 2., 2001.

- Uzelac Alan, Nove granice arbitrabilnosti prema Zakonu o arbitraži, *Pravo u gospodarstvu*, br. 2., 2002.
- Uzelac Alan, Forma arbitražnog ugovora u hrvatskom pravu: novo uređenje, njegova ishodišta i perspektive daljnjeg razvoja, *Zbornik Pravnog fakulteta Zagreb*, br. 56 (2-3), 2006.
- Uzelac Alan, Arbitrabilnost – aktualno uređenje i neka otvorena pitanja u hrvatskom pravu, *Pravo u gospodarstvu*, br. 4., 2010.
- Uzelac Alan, Zakon o arbitraži – vrijeme (ni)je za izmjene?, *Ugovor o arbitraži*, *Pravo u gospodarstvu*, br. 3., 2013.
- van Zelst Bas, Unilateral Option Arbitration Clauses in the EU: A Comparative Assessment of the Operation of Unilateral Option Arbitration Clauses in the European Context, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 33., br. 4., 2016.
- Vedriš Martin, Klarić Petar, *Građansko pravo, Opći dio, stvarno, obvezno i nasljedno pravo*, Četvrto izdanje, Narodne novine Zagreb, 2000.
- Veeder V. Johnny, Diwan Ricky H., National Report for England and Wales (2015), u knjizi: Jan Paulsson/Lise Bosman (ur.), *ICCA International Handbook on Commercial Arbitration*, Kluwer Law International, Supplement br. 87, prosinac 2015.
- Veeder V. Johnny., Diwan Ricky H., National Report for England (2018), u knjizi Jan Paulsson and Lise Bosman (eds), *ICCA International Handbook on Commercial Arbitration*, Kluwer Law International, Supplement No. 98, ožujak 2018.
- Vishnevskaya Olga, Anti-suit Injunctions from Arbitral Tribunals in International Commercial Arbitration: A Necessary Evil?, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 32., br. 2., 2015.
- Yang Inae, Nurdin Jivraj v. Sadruddin Hashwani: The English Court of Appeal Erects a Regulatory Barrier to Appointment of Arbitrators in the Name of Anti-Discrimination, *Journal of International Arbitration*, Kluwer Law International, vol. 28., br. 3., 2011.
- Walters Gretta L., Fitting a Square Peg into a Round Hole: Do Res Judicata Challenges in International Arbitration Constitute Jurisdictional or Admissibility Problems?, *Journal of International Arbitration* 29, br. 6, 2012.

- Welser Irene, Klammer Gregor, Poglavlje I: The Arbitration Agreement, Unilateral Arbitration Clauses, u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2018.
- Welsh Angeline, Arbitration Guide, IBA Arbitration Committee, ENGLAND & WALES, London, 2018.
- Werner Melis, National Report for Austria (2014), u knjizi Jan Paulsson/Lise Bosman (eds.), Arbitration in Austria in International Handbook on Commercial Arbitration Suppl. 81, 34, Wolters Kluwer, 2014.
- Werner Melis, National Report for Austria (2018) u knjizi Paulsson Jan/Bosman Lise (eds), ICC International Handbook on Commercial Arbitration, Kluwer Law International, 2018.
- Wietzorek Michael, Poglavlje III: The Award and the Courts, Agreements on an Expanded Judicial Review of Arbitral Awards', u knjizi Christian Klausegger, Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration, 2014.
- Wolfson David, Charlwood Susanna, Poglavlje 25: Challenges to Arbitration Awards, u knjizi Julian D. M. Lew, Harris Bor, et al. (eds), Arbitration in England, with chapters on Scotland and Ireland, Kluwer Law International, 2013.
- Zeiler Gerold, Nueber Michael, Poglavlje III: The Award and the Courts, Decisions of the Austrian Supreme Court on Arbitration in 2012 and 2013, u knjizi Christian Klausegger/Peter Klein, et al. (eds), Austrian Yearbook on International Arbitration 2014, vol. 2014.
- Zgrabljčić Rotar Dora, Vidović Ivana, Naknada štete za povredu ugovora o nadležnosti u sporovima s međunarodnim obilježjem, Zagrebačka pravna revija, svezak 8, br. 1., 2019.
- Zimmermann Reinhard, The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition, Oxford University Press, 1996.